DİJİTAL KÜTÜPHANE KANALI

Keyifli Okumalar Dileriz

Binlerce kategoride milyonlarca PDF e-kitap, ders kitapları, dergiler ve romanlara platformumuz üzerinden ücretsiz ulaşabilirsiniz.

RESMİ WEB SİTEMİZ

https://rantey.org

Yedek ve Duyuru Kanallarımız
Sitemize erişim engeli gelmesi veya adres değişikliği durumunda aşağıdaki kanallardan güncel giriş adresine erişebilirsiniz:

• Telegram: https://t.me/birkitapbir

• WhatsApp Kanalımız : https://whatsapp.com/channel/0029VbDHv8uE50Us4IvMoc0Y

Bir Alman Komünistinin Komintern ve Nazizm Anıları
(1918-1938)

JAN VALTIN



KARANLIĞIN ÖTESİNDE

ÇEVİREN
GÜN ZİLELİ

Kibele

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

Jan Valtin
Karanlığın Ötesinde
(Out of the Night)

Jan Valtin
(Richard Julius Herman Krebs)

Jan Valtin (Richard Julius Hermann Krebs) (1905-1951): Alman komünisti ve iki savaş arasında Komintern görevlisi. 1919'daki Spartakist ayaklanmasına, on dört yaşındayken, bisikletli kurye olarak katıldı. 1923 yılında, komünist Hamburg ayaklanmasında aktif rol aldı. Daha sonraki yıllarda, profesyonel Komintern görevlisi olarak, özellikle limanlardaki örgütlenme faaliyetlerinde çeşitli görevler yaptı. Amerika, San Quentin'de, G.P.U.'nun emriyle giriştiği, başarısız bir suikast eyleminden dolayı üç yıl hapis yattı. Nazi'ler iktidara geldikten sonra Danimarka'ya gitti. Oradan, Komintern Batı Sekreterliğinin verdiği görevle, yeraltı çalışması yapmak üzere Almanya'ya gizlice girdi. Nazi'ler tarafından yakalandı ve ağır işkence gördü. G.P.U., Gestapo içindeki bir ajanı vasıtasıyla kendisiyle bağ kurup, Nazi ajanı rolü oynamasını emretti. Sonunda Nazi'leri, kendilerinden yana olduğuna inandırabildi. Nazi'ler, onu, bir hapishaneden kaçış mizanseninin ardından "ajan"ları olarak Danimarka'ya gönderdiler. Ancak, karısı ve çocuğu Nazi'lerin elinde rehine olarak tutuluyordu. Danimarka'ya gelince, G.P.U.'nun yanlış bilgilerle Gestapo'yu yanıltmasını ve bir Gestapo ajanını yakalamasını sağladı. Bu arada, G.P.U. ile anlaşmazlığa düştü. G.P.U., onu Moskova'ya göndermek üzere tutukladı. Fakat, G.P.U.'nun elinden kaçmayı başardı ve 1938 yılında ABD'ye gitti. Stalinist basında hakkında çıkan yazılar üzerine, Gestapo, Valtin'in kendilerini aldattığını öğrenmiş oldu ve karısı Firelei'yi yeniden tutukladı, Firelei Gestapo hapishanesinde öldü. Valtin, Amerika'da, çeşitli işlerde işçi olarak çalıştı, daha sonra, II. Dünya Savaşında, Amerikan ordusuna er olarak katıldı. Savaştan sonra, House Committee on Un-Amerikan Activities tarafından soruşturmaya uğradı, ancak aklandı. 1947 yılında Birleşik Devletler vatandaşı oldu. İki savaş arası dönemi anlattığı *Out of the Night*'ı 1941 yılında yazdı, kitap yalnızca ABD'de bir milyonun üstünde sattı. 1951 yılında, kırk altı yaşında öldü.

Kitabın ana konusunu oluşturan Almanya ve Sovyetler Birliği'ndeki olaylarda adı geçen özgürlük martirlerini de, diktatörlük kurbanlarını da saygıyla anıyorum.

Gün Zileli

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

Jan Valtin

Karanlığın Ötesinde (Out of the Night)

Çeviren: Gün Zileli

1. Baskı Temmuz 2009

Kibele

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

Hitler Almanya'sında

Firelie, Karl Burmeister, Alexander Popovics, Johnny Dettmer, Birzinsch, Jan Templin, Marinus van der Lubbe, Ignace Aussinger, Edgar Andree, Westerman, Hellmann, Wildinger, Lindau, Herrman Luetgens, Robert Stamm, Bruno Tesch, Wolff, Moeller, Arthur Hoppe, Alfred Wehrenberg, Koopmann, Arthur Schmidt, Herrman Fischer, Robert Gerdes, Walter Duddins, John Schehr, Ernst Thaelmann, Karl Lesch, Karl Henning, Cahnbley, Hans Sorgers, Hugo Hill, Alfred Feddersen, Franz Lauer, Karl Rattai, Mathias Thesen, Christian Heuck, Willy Zcympanski, Otto Eggerstedt, Heinrich Kessel, Martha Helm, Fritz Klemke, Host Witzel, Baumgarten'lar, Sollmitz, Rudolf Heitman, Hans Sorgers, Erich K., Karl Stevens, Lieschen, Funk, Fiete Dettman, Claus, Persson, Mineur, Maddalena, Saefkow, Hans Hoschnik, Cilly, Lilo Herrman, Dombal...

Max Jahnke, Franz Richter, Karl Saar...[1]

1. Bu üç ismi araya ve ayrıca koymamın nedeni, G.P.U. tarafından yakalanıp Gestapo'ya teslim edilmeleridir. Bu tür teslim olaylarının oldukça çok sayıda olduğu anlaşılmaktadır, ancak kitapta verilen isimler bunlardır. Ayrıca Hitler rejiminden kaçıp Sovyetler Birliği'ne sığınan Alman komünistlerinin, Stalin'in büyük tasfiyeleri sırasında neredeyse % 90 oranında öldürülmesini de, hem Hitler rejiminin, fiili düşmanlarını katletmesini Stalin'den talep etmesine, hem de, kitapta anlatıldığı gibi, Gestapo'nun, Alman komünistlerini, G.P.U.'ya kasıtlı olarak, kendi ajanlarıymış gibi ihbar etmesine bağlamak doğru olur.

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

Stalin Rusya'sında

Alexander Bandura, Max Hoelz, Arthur Samsing, Arthur Ewert, Willy Muenzenberg, Fritz Heckert, Hermann Remmele, Hans Kippenberger, Hermann Schubert, Leo Flieg, Birkenhaur, Hugo Eberlein, Sueekind, Knoth, Nofke, Werner Hirsch, Meyer, Lothar Wolf, Fritz Halle, Hotopp, C.Hans, Kurt Sauerland, Emel, Fritz Schulte, Heinrich Kurella, Bertha Gropper, Hans Wissinger, Hans Wonneberger, Heinz Neumann, Hans Krause, Bela Kun, Ossip Piatnitzky, Solomon Lozovsky, Karl Radek, Yury Piyatakov, İvan Nikitch Smirnov, Leo Haikiss, Nikolai Bukharin...

Bu kitaptaki tüm dipnot ve biyografik notlar çevirmene aittir.

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

İÇİNDEKİLER

Birinci Kitap
Gün Ağarırken

Bölüm I
Lumpenhund 13
Bölüm II
Denizcinin Yolu 31
Bölüm III
Yolu Tutuyorum 49
Bölüm IV
Komintern İçin Kaçakçılık 63
Bölüm V
"Hiç Birisini Öldürdün mü?" 76
Bölüm VI
Barikatlardaki Günah Keçileri 94
Bölüm VII
Kızıl Serseri 112
Bölüm VIII
Gizli Çalışmaya Giriş 129
Bölüm IX
Pasifik'e Dalıyorum 145
Bölüm X
Leningrad Yolunda 161
Bölüm XI
Doğu'ya Gönderilen Kurye 177
Bölüm XII
Şangay'dan San Qentin'e 191

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

İkinci Kitap
Karanlığın Dansı

Bölüm XIII
Yeni Silâhlar 213
Bölüm XIV
Yanılmazlar 231
Bölüm XV
Firelei 248
Bölüm XVI
Firelei Kararını Veriyor 264
Bölüm XVII
Örsle Çekiç Arasında 283
Bölüm XVIII
Sovyet Gemi Kaptanı 303
Bölüm XIX
İktidarsızla İktidarlı 321
Bölüm XX
İnsan Avcıları 336
Bölüm XXI
Yedi Deniz Üzerinde Stalin 355
Bölüm XXII
İngiltere Genel Müfettişi 371
Bölüm XXIII
Gemilerde İsyanları Nasıl Örgütledik 391
Bölüm XXIV
Gamalı Haçın Gölgesi Vuruyor 404
Bölüm XXV
İskandinavya Fasılası 421

Üçüncü Kitap
Uzun Bıçaklar Gecesi

Bölüm XXVI
Fırtına İşaretleri 441
Bölüm XXVII
Kasırganın Ortasında 457

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

Bölüm XXVIII
Ölüm Yolcuları 475
Bölüm XXIX
Karanlık Basmayan Ülkelerde 495
Bölüm XXX
Ren'in Batısı 522
Bölüm XXXI
"Ölmek Kolay" 542
Bölüm XXXII
Yakalanış 561
Bölüm XXXIII
Gestapo Beni Sorguluyor 582
Bölüm XXXIV
Cehennem 614
Bölüm XXXV
İtirafı İmzalıyorum 642
Bölüm XXXVI
Yoldaşlar ve Cellatları 660
Bölüm XXXVII
Mucizevi İnsan Kafesi 679
Bölüm XXXVIII
"Kavgam" İçin Kavgam 709
Bölüm XXXIX
Karanlıkta Düello 736
Bölüm XL
Gestapo'ya Katılıyorum 755
Bölüm XLI
Yuları Bağlı Özgür Adam 776
Bölüm XLII
Kaçırılış 796
Bölüm XLIII
Kaçış 821

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

Birinci Kitap

Gün Ağarırken

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

Bölüm I

Lumpenhund

Doğuştan Almanım. Fakat çocukluk yıllarım Ren'den Yantzekiang'a kadar birbirinden uzak, farklı yerlerde geçti. Yolculuğum, Ren Nehrinin aniden dağlarla kaplı batı tarafına döndükten sonra yeniden kuzeye doğru yönelip genişleyerek hızla Lorelei ve Köln kulelerini geçtiği noktada başladı. 1904 yılının bir gününde, Genova'dan Rotterdam'a, denizden dönmüş kocasına ulaşmak için yolculuk yapan annem, doğum anının geldiğini hissetmiş. Yolculuğu yarıda kesip, Mainz'in yakınındaki küçük bir kasabada bulunan tanıdığı hemşehrilerinin yanına gitmiş. Orada ilk erkek çocuğunu dünyaya getirmiş. Ve daha bir aylık olmamışken, beni alıp Ren yoluyla Rotterdam'a giden bir gemiye binmiş.

Babam, yaşamının çoğunu denizde geçirmişti. Bu gezginliğine rağmen, doğduğu toprakları dolaşmaya adamıştı kendini, benim paylaşmayı bilemediğim bir adanmışlık. Babam, Dünya Savaşı'nın sürdüğü yıllarda, Doğu'da ve İtalya'da, Kuzey Alman Lloyd'unun[2] deniz araştırma servisine bağlı olarak çalışmıştı; bu, şirketin ödemeleriyle ailesini de liman liman yanında götürmesini sağlayan bir sahil göreviydi. Bu göçebeliğin sonucu, on dört yaşıma geldiğimde, ana dilimin yanısıra, Çin ve Malaya dillerinden kırık dökük bir şeyler, İsveçce, İngilizce ve İtalyancadan bölük pörçük cümleler ve liman bölgelerinin değişmez Pidgin-İngilizcesini[3] öğrenmiştim. Bir diğer sonuç ise, çocukluklarını belli bir ülkede geçirme ayrıcalığına sahip çocukların karşı-

2. Denizcilik şirketi.
3. Uzakdoğu'da konuşulan İngilizceyle karışık dil.

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

sında daha en başından edindiğim ikinci sınıf olma bilincidir. Ülkelerine kök salmanın bağnazlığıyla "burası benim ülkem, dünyanın en iyi ülkesi" diyen oğlanlarla karşılaştığımda kederli bir istikrarsızlık duygusuna kapılırdım. Milliyetçiliğin bu gururlu dışavurumuna çocukça bir aşağılamayla misillemede bulunurdum.

Limanlardaki yaşamımızın bir diğer sonucu, sonu gelmez yolculuk tutkusuydu. Sıcak öğleden sonraları limanlara koşar, manevra yapan gemileri ve dok işçilerini seyrederdim. Gemi ambarlarının kokusunu tanırdım; rüzgâr estiğinde, rıhtıma çeyrek mil uzaklıktan hint kenevirinin, hindistan cevizinin ya da tropikal ormanların kokusunu alırdım. Keşif ve macera yolculukları hakkındaki kitapları okumaktan hoşlanırdım. Hiçbir zaman askerlik üzerine oyunlar oynamazdım. Ya bir kaptan olurdum ya da bir dok işçisi veya korsan. On iki yaşıma geldiğimde, fırtınalı havalarda, Weser ve Elbe nehirlerinin koylarında küçük bir botla dolaşmayı sever oldum. Marangoz ustası, bir arkadaşına beni gösterip "şu kıvırcık saçlı var ya, bir şeytan gibi bot sürer" dediğinde müthiş gururlanmıştım.

Babam, çapaların, yelkenli gemilerin gürültülerine, kocaman kalçalı egzotik dilberlere, kollarındaki ve vücudundaki Çin ejderhası ve bir yeri işaret eden Pers aslanı biçimindeki ağır gümüş süslere ilişkin maceralı geçmişinden çok az söz ederdi. Dönemin çoğu Alman zanaatkârı gibi babam da tam bir sınıf bilincine sahipti. Sosyal Demokrat Parti'dendi, sadık bir sendikalistti ve Kayzer'in[4] tam bir soytarı olduğunu düşünürdü. Sakin bir militandı, ama aniden tepesi de atabilirdi ve muhteşem sosyalist geleceğe inanırdı.

Gözüpek ve son derece dindar bir kadın olan annemin kendine özgü bir düşü vardı: tepede bahçeli bir ev, çevreye yayılmış huş ağaçları, ilerde bildik bir demirleme yeri, dört oğlunun her biri denize açıldıktan sonra, yolculuklarını bitirip burada bir araya geliyorlar. İsveç'in en güney bölgesine düşen Schonen do-

4. *II. Wilhelm Kaiser* (1859-1941): Son Alman imparatoru. I. Dünya Savaşından sonra tahtını kaybetti.

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

ğumluydu, o da her İsveçli gibi içgüdüsel bir konukseverliğe sahipti ve büyüyen her şeye sevgi duyardı.

Gittiğim ilk okul, Buenos Aires'deki bir Alman okuluydu. Bir yıldan biraz fazla kaldığımdan oraya ilişkin anılarım belli belirsiz. Bunu, Singapur'daki iki yıllık İngiliz okulu izledi. Burada bir ekvator sıcağı söz konusuydu ve Britanya'nın dünya hakimiyetinin ilk kez burada farkına vardım, utanılacak şeydir ki, benimle ve işçi çocuklarıyla kolonyal görevlilerin ve Doğu'nun beyaz tüccarlarının oğulları ve kızları arasında büyük bir uçurum vardı. Onların düzenledikleri partilere gidemezdim ve burjuva ebeveynlerinin kibri yüzünden ailemin oturduğu mütevazı eve gelmekten çekinirlerdi. Biri on beş, diğeri yirmi yaşında iki Çinli hizmetçimiz vardı, babam bu çalışkan yeni yetme yardımcılarıyla benim arkadaşlık kurmamda herhangi bir sakınca görmediğinden, sınıfımdaki küçük "emperyalist" züppeler, bazı büyüklerin bile gülümsemesine yol açan bir ad takmışlardı bana. *Lumpenhund* adı "çapulcu köpek" anlamına geliyordu. Biraz kaba sabaydım ve yaşıma göre çok iriydim. Kibar, fakat birazcık yıpranmış bir kadın olan öğretmenim, korkarım, proleter öğrencileriyle hali vakti yerinde ebeveynlerinin önünde diz kıran öğrencileri arasında ayrımcılık yaptığının gözümden kaçmadığının farkındaydı.

1913 yılında babam, Hongkong'a geçici bir iş için gönderildi, daha sonra aynı yıl Yokohama ve Batavia'da yeni satın alınmış gemilerin malzemesinin denetimine atandı. Bütün bu yolculuklarda ailesi de yanındaydı – yolculuklar, Kuzey Alman Lloyd'unun, artık nasıl rast gelirse, ikinci ya da üçüncü mevkilerinde yapılıyordu. *Kleist* adlı yolcu gemisinin güverte görevlisinin beni gezinti güvertesinden su yüzeyine daha yakın bir güverteye nasıl kovaladığını çok iyi hatırlıyorum.

"Sei nicht traurig," diye yatıştırmıştı beni babam. "Wir sind nun einwal Menschen der zweiten Klasse."[5]

İkinci sınıf insanlar! Aile yıldan yıla büyüyordu. Hongkong'da bir kız kardeşim doğdu. Bir diğeri Suez ile Kolombo

5. "Üzülme" diye yatıştırmıştı beni babam, "işte biz ikinci sınıf insanlarız."

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

arasında seyreden bir gemide dünyaya geldi. Bir erkek kardeşim de Singapur'da; daha sonraki yıllarda, Nazi hava kuvvetlerinde subayken, 1938 yılındaki bir komünist sabotaj eyleminin ardından ölü olarak bulundu.

1914 yılı bizi, şirketin, güya "makarna gemileri" adı altında, aslında New York'a ve Güney Amerika'nın buğday ve et metropollerine çok sayıda İtalyan göçmen "ürün" taşıyan, *Berlin* tipinde devasa gemiler göndermekle görevli bir ajana yardım edecek bir yükleme uzmanına ihtiyaç duyduğu İtalya'nın Cenova kentinde karşıladı. Savaşla yüz yüze geldiğimiz, Alman gemiciliğinin artık işlemez olduğu Cenova.

Ertesi yıl İtalya, Almanya'ya savaş ilân edene kadar Cenova'da yaşamayı sürdürdük. Arada geçen dokuz ay uzun bir kâbus gibiydi. Bu aylar bana, kitlesel nefretin ve şovenizmin, olabilecek en çirkin şey olduğunu öğretti. Bütün gazete büfelerine asılı broşürler ve afişler, Alman askerlerinin çocukları dillerinden masaya çiviledikleri ya da çok güzel genç kadınların dillerinin koparıldığını sergiliyorlardı. Beni anlatamayacağım ölçüde büyüleyen limana inemiyordum, çünkü indiğim zaman İtalyan kabadayı çetelerinin saldırısına uğruyor ve dövülüyordum. Okula gidip gelirken, Righi yokuşu üzerinde bulunan evimizin bitişiğindeki bahçede bile, benim de içlerinde olduğum Almanlığından kuşkulanılan çocuklar, taş ve katır gübresi bombardımanına tutuluyor, sopalarla dövülüyor, yüzlerine tükürülüyor, hatta evlerinin camları kırılıyordu. İtalyan oğlan çocuklarına savaşçı olarak çok az saygı duyuyordum. Öyle inanıyordum ki, bir araya gelen ve sağlam sopalarla silâhlanan altı kadar Avusturyalı, İsviçreli ya da Alman oğlan çocuğu, kendilerinden on misli kalabalık bu *salita* kurtlarını önlerine katıp kovalardı.

Babam bu süper-yurtseverleri hainler ve *Schweinebunde*[6] diye adlandırdığında durumu anlıyor ve Hohenzollern[7] milli marşını söylüyordum; ama babam bu savaşı da şiddetle suçluyordu. Çünkü o, aktif sosyalist enternasyonalizme ve ulusal sınırların ötesinde ve üstünde işçi dayanışmasına inanıyor, aynı zamanda

6. Pis domuzlar.
7. Alman krallık hanedanlığı.

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

sosyal ateşkes ilân eden ve 1914 Ağustos'unda savaş harcamala rına oy veren Alman sosyalist liderlerini de suçluyordu. Bütün bunlar bende sorulara, korkuya, güvensizliğe ve bir ölçüde de zamanın genel geçer sloganlarına karşı isyana yol açıyordu.

Sonunda İtalya savaş ilan ettiğinde, babam, bir Donanma görevlisi olarak hapse atılmaktan kaçınmak için kendi memleketlilerinden oluşan dağınık gruplarla birlikte kuzey sınırından geçerek ortadan yok oldu. Evimize giren parlak üniformalar içindeki bir subay, yanımıza sadece taşıyabileceğimiz eşyalarımızı alarak on iki saat içinde İtalyan topraklarını terk etmemizi söyledi. Evdeki eşyalarımızın büyük bir kısmını bırakan annem çocuklarıyla birlikte Milano ekspresine bindi, Alp'leri geçerek gece yarısı Almanya'ya ulaştık. Ülkeye, dışardan gelen sığınmacılar gibi girmiştik. Biz daha büyük çocuklar için Almanya yabancı bir ülkeydi.

Savaşın üçüncü yılının başlarında Bremen'de yaşıyorduk. Babam, İmparatorluk Donanmasında çalışıyordu. İlk görevi *Heligoland* devriye botundaydı; şimdiki görevi ise, Wilhelmshaven'de üstlenen ve belli zamanlarda Kiel Donanma üssünde demirleyen *Thueringen* savaş gemisinin ileri torpido bölümündeydi. Annem, hizmettekilerin ailelerine tahsis edilen kıt yiyecekle çocuklarının hayatta kalmasını sağlayabilmek için gerçekten büyük mücadele vermişti. Kâğıttan yapılmış elbise giyiyordum, ayakkabılarım tahtadandı, yazın çıplak ayak dolaşıyordum, kıt yiyeceğimiz şalgam ve son derece az ekmekti, patates çok seyrek yiyiyorduk ve atlara verilen yiyecekler bizim için lükstü. O yıllarda sürekli açlığın ve korkunç soğuk kışların ne demek olduğunu öğrendik. Ormanlarda yağ olarak kullanmak için kayın ağacı meyvesi ve kahve yapmak için meşe palamudu topluyorduk. Biz oğlan çocukları, aç kurt sürüleri gibi çiftliklerin çevresinde dolanıyor, tarlalardan ve askeri depolardan odun, patates, konserve çalıyor, fabrikaların ve demiryolu şantiyelerinin çevresinden o zaman çok değerli olan kömür kırıntılarını topluyorduk. Ben, yaşlı bir orman bekçisi ya da jandarma tarafından sürekli yakalanıyordum. Çünkü böyle önemsiz bir yağmacılıkta yanlış bir şey görmüyordum, bir otorite işareti olarak üniforma giyen

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

ve nişan takan herkesi küstah bir düşman olarak görme noktasına gelmiştim.

Okulda notlarım ortalamanın altındaydı. Yabancı okullarda aldığım rastgele eğitim, Alman eğitim sisteminin katı gereklilikleri ile baş etmemi mümkün kılmıyordu. Schlueter adlı öğretmenim Fransa'da iki oğlunu kaybetmiş, bunun üzerine karısı gaz ocağını açarak intihar etmişti. Öğretmenimiz böylesi kederli bir yaşama tepki olarak, okulun açılışından kapanışına kadar öğrencilerini zalimce döverdi. En ufak bir yaramazlıkta öğrenciyi çekip sıradan çıkartır, elli kişilik sınıfın önünde, bir değnekle bayıltıncaya kadar dayak atardı. Onun değişmez kurbanları arasındaydım, çünkü benim kişisel kahramanlarım ne Bismarck,[8] ne Ludendorff'tu[9], benim kahramanlarım aynı benim gibi hepsi de yabancı olan Magellan[10], Kaptan Cook[11] ve J.F. Cooper'in[12] "Kızıl Korsan"ıydı.

Öğretmenimiz, kafamıza ünlü "dilini sıkı tut!" deyişini sokmaya çalışır ve bize, İngilizlerin, tüm Almanlar bu söze uygun davrandıkları için ablukaya giriştiklerini söylerdi. Fakat babam ve diğer denizciler, yüklüce kaçak şeker ve *Kommisbrod*la sıladan eve döndüklerinde Kayzer'i ve diğer savaş yanlılarını suçlarlardı. Diğer isyancı işçilerin çocuklarıyla birlikte toplandığımız gizli mahzende oturup şarkı söylerdik:

Cellatlara, krallara ve hainlere ölüm,
insanlara ekmek verin!
İleri! Budur halkın sloganı
Ya özgürlük ya da ölüm.

8. *Otto von Bismarck* (1815-1898): Almanya'nın birliğini sağlayan devlet adamı.

9. *Wilhelm Luderdorf* (1865-1937): I. Dünya Savaşı'ndaki en önemli Alman Generallerinden. 1920'lerin ilk yarısında kısa bir dönem Hitler'le işbirliği yapmıştır.

10. *Ferdinand Magellan* (1480-1521): Portekiz deniz kafişi. Pasifik Okyanusundan Batıya doğru giderek Avrupa'dan Asya'ya ulaşan ilk kişidir..

11. *James Cook* (1728-1779): İngiliz kaşifi, denizcisi ve haritacısı.

12. *Janes Fenimore Cooper* (1789-1851): Amerikalı macera romanları yazarı.

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

Eylül 1918'de, hemen hemen on dört yaşımdayken, bir baca ustasının yanında çalışan benden yaşça daha büyük bir arkadaş, beni Bağımsız Sosyalistlerin gençlik gruplarından birine götürdü. Şimdiden *Spartakus Jugend*[13] adını kullanan bu gruplar, bana söylendiğine göre, Berlinli genç devrimciler tarafından illegal bir şekilde örgütleniyorlardı.

Çocuk isyancılardan oluşan küçük bir grup olarak tavan aralarında, terkedilmiş evlerde, hatta çatılarda gizlice toplanıyorduk.

Zenginlerden nefret ettikleri, fakirler ayağa kalkıp mücadele etmelidir dedikleri için Donanmadan kaçtıklarını ileri süren adamlardan, yurtsever okul toplantılarını, bize verdikleri şeker paketlerinin içindeki kaşındırma tozlarıyla ve koku bombalarıyla dağıtmayı, cephane sandıklarını eski metal parçaları, şişeler ve okullarda giyilmesi zorunlu keçe şapkalarla doldurarak sabote etmeyi öğreniyorduk. Bu ve buna benzer eylemlerin dışında doğrudan kendi çabalarımızla yaptıklarımız da vardı. Kayzer'i idam sehpasında asılmış gösteren karikatürler yapıp gizlice elden ele dolaştırıyorduk. Kurulu otoriteye olan nefretimizi, polis karakollarının açık pencerelerinden içeriye ölü sıçanlar fırlatarak ifade ediyorduk.

Aylık iki günlük izinlerinden eve geldiklerinde, babamdan ve diğer denizcilerden Donanmada neler olup bittiğini dinliyorduk. İsyan mayalanmaktaydı. Bir geminin içindeki dar bölmelere sıkış tepiş doldurulan, açlık çeken binlerce, hatta daha fazla sayıda denizci, başlarındaki görevlilerin kibrinden, onların şampanya ve tereyağı tüketmelerinden nefret etmekteydiler. Donanmanın *Kuli*leri[14] savaşın sona ermesini her şeyden çok istiyorlardı; onlar geçmişteki tüm aşağılamaların intikamını alacaklarını söylüyorlardı. Birçok gemide denizcilerin ve gemicilerin gizli eylem komiteleri seçilmişti. Tersanelerin tuvaletleri gizli devrimci toplantıların merkezleri haline gelmişti. Gemilerden kaçma eylemleri yaygınlaşıyordu; denizciler üniformalarını satıyor, kıyıya çıkıp kayıplara karışıyorlardı. Savaş gemilerindeki birçok elebaşı,

13. Spartakist Gençlik.
14. Hamal.

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

askeri mahkemelere çıkarılmış ve Emperyal idam mangaları tarafından kurşuna dizilmişlerdi.

Bir kaçağın bizim pis apartmanda gecelemediği bir hafta geçmezdi. Genellikle şafakta, sivil elbiselere bürünmüş olarak, Saksonya ve Silezya'ya gitmek üzere Berlin'in ya da Münih'in yolunu tutarlardı. Annem silâhtan nefret ederdi ama aynı apartmanda oturan birçok ailenin ateşli silâhları olduğunu, bunları bodrumda, döşeme tahtalarının altında, pencere kaplamalarının içinde ve soba borularında sakladıklarını biliyordu. İnsanlar sessiz ve somurtkandı. Bizim bloktaki ya da yandaki bloktaki hiç kimse savaşın yakında sona ereceğine inanmıyordu.

Bir gün Petrograd'dan dönen bir denizci, konuğumuz olmuştu. Uzun boylu, zayıf, benim gözümde son derece maceracı bir tip olan bu denizci, oturma odasının bir köşesine yan gelip, Bolşeviklerin zaferi ve dünyadaki ilk işçi devleti hakkında konuşmaya başladı. Durmadan kötü kaliteli, siyah, şekersiz kahve içiyordu ve sesi kısılıncaya kadar konuşuyordu. Oda insanlarla doluydu. Durmadan odaya girip çıkanlar oluyordu. Sorular soruyor, başlarını sallıyor, tartışıyorlardı, çoğunun gözleri parlıyordu. Yatma zamanı geldiğinde, Rusya'dan gelen denizci bizde kalmaktan korktu; birilerinin polise haber uçurmuş olabileceğini düşünüyordu. Nehrin diğer yakasında oturan tanıdık bir ailenin yanına gitmesi için ona eşlik ettim. Denizcinin, ne zaman sokak lambalarının aydınlattığı yollarda bir polis görse, kapı aralıklarına sığınıp bakınmasından gına getirmiştim. Polis hakkında öyle çok fazla bilgi sahibi değildim. Denizciyle tek kelime konuşmaksızın gecenin karanlığında iki saat yol yürüdük.

1918 Ekim'inin sonuna doğru, babam, Büyük Donanmanın, İngiltere'ye nihaî saldırı emri aldığını yazdı. Gizli bir şey değildi bu. Kendi dobra tarzıyla, subayların tüm gece boyunca cümbüş yaptıklarını bildiriyordu. Onlar Donanmanın ölüme sürüldüğünü söylüyorlardı. Bu saldırı emriyle savaşta yenilecek olan Donanmanın, onu inşa eden kuşağın şerefini kurtaracağı söylentileri vardı. "Onların şerefi bizim şerefimiz değildir" diye yazıyordu babam.

İki gün sonra Donanma yola çıktı. İnsanlar her zamankinden daha somurtkandı.

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

Derken heyecan verici haber geldi. Kayzer'in Donanmasında isyan! Denizci şapkalarıyla ortalıkta dolaşan burjuva gençleri, şimdi onları evlerinde bırakmışlardı. Kocaları Donanmada olduğu için gülen ve ağlayan kadınlar gördüm. Pencerelerden, kapı ve dükkân önlerinden endişeli sesler duyuluyordu: "Donanma yolda mıymış?... Hayır Donanma yola çıkmamalı! Cinayet bu. Bitsin bu savaş!" Sokaklarda gençler "yaşasın" diye bağırıp duruyorlardı.

Ayrıntılı haberler gelmekte gecikmedi. *Thueringen* isyancıları gemiyi ele geçirmişti. Demir atmış, lambaları kırmış ve subayları silâhsızlandırmışlardı.

Birisi bağırıyordu: "Kahrolsun Kayzer! Kahrolsun Savaş! Barış istiyoruz!"

Yoldan geçen adamlar başlarını sallayıp isyanın cezasının ölüm olduğunu söylüyorlardı. Mayın tarama filosundan bir kaçak, yeni haberler getirmişti. *Helgoland* savaş gemisi *Thueringen* örneğini izlemişti. Ateşçiler ateşe su dökerek geminin çalışmasını önlemişlerdi.

Donanma demir almadı. Üssüne geri döndü.

Thueringen ve *Helgoland*'dan, aralarında babamın da olduğu beş yüz seksen isyancı tutuklandı ve gemideki hücrelere tıkıldı.

Evde üzüntü içinde iki gece geçirdik. Annem dua ediyordu. Küçükler yataklarında titreşiyorlardı. Ne yakacak vardı, ne de yiyecek. Hatırladıkça, babamın idam mangasının önüne çıkarılması ihtimali karşısında niçin heyecanlanmadığıma şaşarım. Aslında isyancıların tutuklanması, olayların akışı içinde özgün bir durumdu. Denizciler, dışardan da yardım alarak kapıları kırmış, gemilere saldırmış ve kontrolü ele geçirmişlerdi. Subaylara yol verilmişti. *Helgoland* gemisinde, tıknaz, genç bir ateşçi Kayzer'in bayrağını indirmiş ve göndere kızıl bayrak çekmişti. 7 Kasım'da tüm Donanma ayaklanmıştı.

O gece, el konmuş dizi dizi kamyon konvoylarıyla Bremen'e akan asi denizcileri gördüm – kamyonlarda makineli tüfekler vardı ve kızıl bayraklar dalgalanıyordu. Sokaklarda binlerce insan kaynaşıyordu. Kamyonlar sık sık duruyor, denizciler şarkı söylüyor ve yolun açılması için bağırıyorlardı. İşçiler alkışlıyordu, içlerinde, kirli mavi giysiler içindeki, kısa boylu, güçlü kuv-

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

vetli genç bir işçi dikkat çekiyordu. Bu genç, başının üstünde tüfeğini sallayarak isyancıları selâmlıyordu. Bu, Donanmada ilk kızıl bayrağı çeken ateşçiydi. İsmi Ernst Wollweber'di[15].

Tren isyasyonunun önünde bir adamın öldürülüşünü gördüm. Bu, kuşatıldığı an istasyonun dışına çıkan, gri askeri üniformalı bir subaydı ve isyancılar tarafından yakalanmıştı. Silâhlarını ve apoletlerini teslim etmekte biraz ağır davranmıştı. İsyancılar üstüne çullandığında sadece silâhına davranabilmişti. Dipçikler başının üstünde inip kalkıyordu. Büyülenmiş bir şekilde, oldukça yakın bir yerden olanları izledim. Derken denizciler dağılıp kamyonlarına yeniden bindiler. Daha önce de ölü görmüştüm. Fakat öfke ve şiddetle meydana gelen bir ölüm yeni bir şeydi benim için. Subay yerde kıpırdamadan yatıyordu. Bir insanın böyle kolayca ölebildiğini görmek kanımı dondurmuştu.

Bisikletimi sürüp uzaklaştım oradan. Tuhaf bir güç duygusu hummasına kapılmıştım adeta. Bunun, *Helgoland*'daki o tıknaz ateşçiyi olayların ve istemlerin derinliklerinden çekip ön plana çıkaran kitle sarhoşluğunun bir parçası olduğunu bilmiyordum. Hillmann Otelinin yakınlarında bir grup sivil, tramvaya asılmalarını yasaklamaya çalışan bir polisi dövüyordu.

Brill'e doğru bir göbeği ve şehrin batı merkezindeki bir meydanı geçtim. Oradan itibaren kalabalıkların arasından bisikletimle birlikte yürüyerek geçmek zorundaydım. Bütün halk sokaklardaydı. Büyük bir insan kitlesi, sallanan, itişen bedenlerden, eğri büğrü suratlardan oluşan bir deniz, şehir merkezine doğru akmaktaydı. İşçilerin çoğu tabanca, süngü ve çekiçlerle silâhlanmıştı. O zaman

15. *Ernst Wollweber* (1898-1967): Alman Komünist Partisi Merkez Komitesi üyesi ve örgütlenme sorumlusu. 1918 Kasım'ındaki denizcilerin isyanına katıldı. 1919'da Alman Komünist Partisi, 1921'de Merkez Komite üyesi oldu. 1924-1926 yılları arasında vatana ihanetten tutuklu kaldı ve yargılandı. 1932 yılında, Alman parlamentosu Reichstag'a Komünist Parti temsilcisi seçildi. 1933 yılında Nazi Almanya'sından kaçarak önce Kopenhag'a, daha sonra da Leningrad'a gitti. 1940 yılında İsveç'te yakalanıp üç yıldan fazla hapis yattı. Serbest bırakılınca Sovyetler Birliği'ne gitti. II. Dünya Savaşından sonra Doğu Almanya'ya döndü. 1953'de Devlet Güvenlik (Doğu Alman Gizli Siyasi Polisi-Stasi) Bakanı oldu. 1957'de Stasi şefliği görevinden alındı. Bu tarihten sonra, 1967 yılında ölünceye kadar, Doğu Berlin'de, aktif politikanın dışında yaşadı.

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

ve daha sonra düşündüm ki, silâhlı işçilerin görüntüsü, yürüyüşçülere sempati duyanların kanını kaynatıyordu. Oslebshausen hapishanesinden, bir kamyon dolusu denizci tarafından kurtarılan bir mahkûmlar bandosunun çaldığı müziğe boğuk sesle söylenen şarkılar eşlik ediyordu. Çoğu, hapishane giysilerinin üzerine asker kaputu giymişti. Fakat, gerçekte bir ayaklanmadan başka bir şey olmayan bu devrimin gerçek sembolü, ne silâhlı işçiler, ne de şarkı söyleyen mahkûmlardı, devrimin gerçek sembolü, şapkalarını ters giymiş ve tüfeklerini, dipçikleri yukarda, namluları aşağıda omuzlarına asmış Donanma isyancılarıydı.

Bremen Kent Binası, gerçek bir savaş olmadan düştü. Devrilen İmparatorluğu savunmak için kimse kılını kıpırdatmadı. Kitleler kan dökülmesini istemiyordu, intikam peşinde de değildi; onlar savaş yorgunuydu ve bu hayaleti durdurmaya kararlıydı. O gece geç vakit on binlerce işçi pazar yerini doldurdu. Aralarında tek tük asker ve tabii ki, savaş gemilerinden denizciler de vardı.

Roland heykelinin ayağına çömelmiş, korkuya kapılmış yaşlı bir kadın, "*Ach, du lieber Gott,*"[16] diye feryat ediyordu. "Nedir bütün bu olup bitenler? Nereye gidiyor bu dünya?" Brill'den beri izlediğim, arada bir zafer naraları atan dev yapılı genç bir işçi, yaşlı kadının omuzunu kavradı. Çınlayan bir kahkaha attı. "Devrim" diye gürledi, "Devrim, madam."

Kent binasının balkonundan yeni dönemi ilân eden konuşmacılar birbirini izledi; uzun boylu bir asker, yeni seçilmiş işçi konseyinin bir temsilcisi, Sosyal Demokrat Parti'nin iri yarı bir görevlisi ve Donanma isyancılarının elebaşıları arasında yer alan tıknaz Ernst Wollweber.

Wollweber, kaya gibi sözcüklerini kitlelerin üzerine fırlatıyordu.

"Kayzer'in botlarını ayağından çıkardık" diye noktalıyordu. "Şimdi de gelin kapitalistlerin işini bitirelim. Yaşasın Alman Sovyet Cumhuriyeti!"

Kitleler yanıt veriyordu. Yüzleri morarıncaya kadar bağırıyorlardı. Kitlenin baskısı dayanılmazdı. Onlarla birlikte ben de haykırıyordum. Kabaran bu dalga, ayaklanmanın öncüsü deniz-

16. Aman Tanrım.

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

cilerle kıyılardan güneye doğru yayılıyordu. Prusya hükümeti devrildi. Bavyera, cumhuriyet ilân etti. Almanya'nın en kızıl şehri Hamburg'da Sovyetler iktidara geldi. Kayzer Hollanda'ya kaçtı ve iki gün sonra mütareke imzalandı.

Babamı yeniden görmedim. Emden'in devrimci işçiler ve askerler konseyine seçildiği söylenmişti bize. Bağımsız Sosyalistler onu Brunswick'e gönderdiler. Bu sırada ben, günlerimin önemli bir kısmını bisiklet üstünde, Weser tersanelerinde karargâh kurmuş denizci komitesi için götür getir işlerini yapmakla geçiriyordum. Çeşitli işçi partileri arasında cereyan eden tartışmaları anlayamıyordum, fakat ılımlı politikacılar olarak görülen eski isyancılarla ilgili aşağılama tutumunu çabucak kaptım. Bremen'de her gün, rakip proleter bloklarının gösteri ve karşı gösterileri meydana geliyordu. Yalnızca, hâlâ eski subaylarının komutası altındaki Gri Müfrezeler cepheden akın ettiklerinde görünüşte bir birlik oluşmuştu. Ben, şehrin kuzey-batı ucunda bulunan, cepheden dönerek bir araya gelmiş 75. Ve 213. alayların kalabalığı arasındaydım. Çamura bulanmış askerler sessizdiler. Kılıçlarını çekmiş subaylar, bağıran kitlelere küçümsemeyle ve tehditlerle yanıt veriyorlardı.

"Burada esaslı bir temizlik yapacağız" tehdidini savuruyorlardı.

Bir seferinde, şehirde, cepheden gelen askerler, çatılara ve balkonlara makineli tüfekler yerleştirmiş devrimci denizciler ve tersane işçileri tarafından kuşatıldılar. Birlikler kapana kısılmıştı; herkes bir katliam bekliyordu. Buna rağmen, askeri birlikler, kan dökülmeden silâhsızlandırıldı ve dağıtıldı. Birkaç gün sonra, yeni tertiplenmiş milliyetçi birliklerin ortaya çıkışının ilk işaretleri görüldü. Duvarlardaki afişler, "Kasım Suçlularına Ölüm" diye bar bar bağırıyordu. İşçi müfrezeleri duvarlardaki bu afişleri yırtıp indiriyorlardı. Askeri birlikler tarafından başı boş bırakılmış yorgun atlar, kararlı kadın kalabalıkları tarafından geceleri yol ortasında kesiliyordu.

1919 Ocak'ında bölünme, açık savaşa yol açtı. Sağ kanat sosyalistleri Ebert[17] -Schidemann-Noske,[18] iktidarı ele geçirmeye

17. *Friedrich Ebert* (1871-1925): 1919 Spartakist isyanını bastıran sağ kanat sosyal demokrat hükümetin başı.

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

teşebbüs eden Spartakist Liginin yolunu kesmek üzere. Batı Cephesinden subayların kumandası altında destekçi milliyetçi bölükler oluşturmaya giriştiler. Berlin sokaklarında yüzlerce insan öldü. Karl Liebknecht[19] ve onunla liderliği paylaşan kahraman kadın Rosa Luxemburg,[20] bir danışman subaylar grubu tarafından öldürüldü. Rosa paramparça edilip bir kanala atıldı. Monarşistler kalabalığı, keyifle yeni bir şarkı mırıldanmaya başladı:

"Landwehr Kanalında bir ceset yüzüyor..."

Bremen'deki denizciler hâlâ iyimserdiler. Onlardan biri, "makineli tüfeklerimiz, bir somun ekmeğimiz ve ciğer salamımız olduğu sürece canımızı sıkmamıza hiç gerek yok" diyordu. Münih, Hamburg ve Silezya'da sokak savaşları oluyordu. Bremen'de ılımlılar bir kenara itilmişlerdi. Şehri Sovyetler yönetiyordu ve bağımsız bir cumhuriyet ilân edilmişti.

20 Ocak'ta, babamın, Wolfenbuettel'deki bir hastanede öldüğü haberi geldi. Korkunç bir şoka girdim. Acıyla hemen hemen aklını kaçıran annem derhal Brunswick'e gitti. Küçükler bir komşuya bırakıldı. 22 Ocak'ta, beş yaşındaki en küçük erkek kardeşim yatağında ölü bulundu. Kimse onun ölümünü görmemişti.

1918 Kasım'ından beri okula gitmeyi bırakmıştım. Benim de içinde yer aldığım Genç Spartakist grubu son derece aktifti. Her sabah, Weser'in sol yakasındaki Kızıl Ev'e gidip, devrimci denizciler konseyinde her nasılsa söz sahibi olmuş kambur sekre-

18. *Gustav Noske* (1868-1946): 1919 Spartakist ayaklanmasını bastıran sağ kanat sosyal demokrat Ebert hükümetinin Savaş Bakanı ve kanlı bastırma hareketinin baş sorumlusu. 1944 yılında, Nazi'ler tarafından tutuklandı, ancak Almanya içinde ilerleyen müttefik kuvvetler tarafından kurtarıldı.

19. *Karl Liebknecht* (1871-1919): Alman Sosyal Demokrat Partisi üyesi ve Reichstag üyesi. I. Dünya Savaşına karşı çıktı ve Rosa Luxemburg ve diğer arkadaşlarıyla birlikte Spartakist Ligini kurdu. 1919 Ocak'ındaki Spartakist ayaklanmasını doğru bulmadığı halde destekledi. İsyanın sağ kanat sosyal demokrat hükümetçe bastırılmasından sonra kurşuna dizilerek öldürüldü.

20. *Rosa Luxemburg* (1870-1919): Polonya Yahudisi kökenli Alman Marksist teorisyeni. 1914'de savaşa karşı çıktı. Karl Leibkchnet'le birlikte Spartakist Ligini kurdu. 1919 Ocak'ındaki Spartakist ayaklanmasını yanlış bulmasına rağmen destekledi. O sırada hükümette olan sağ kanat sosyal demokratların isyanı bastırmasının ardından başı ezilerek öldürüldü.

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

terden bildiri paketlerini alıyordum. Bildiriler, limanda, fabrika kapılarında ve şehrin varoş mahallelerinde dağıtılıyordu.

1919 Ocak'ının ilk günlerinde, Spartakist Ligi kendisini Alman Komünist Partisi olarak yapılandırdı, fakat örgütümüzün eski ismiyle gurur duyan bizler, kendimizi Genç Komünistler olarak değil, Genç Spartakistler olarak adlandırmaya devam ettik. Kayzer'in doğum günü olan 27 Ocak'ta, kızıl pazubentli denizciler, biz gençleri yirmi kişilik mangalar halinde örgütlediler. Bütün günümüzü, liseler ve yüksek okullar tarafından düzenlenen Kayzer Günü toplantılarını dağıtmakla geçirdik. Sopa ve taşlarla silâhlanıp toplantılara dalıyorduk. Kürsülerdeki İmparatorluk bayraklarını yırtıyor ve *"Heil Dir im Siegerkranz"*[21] marşını, Marseillaise'in Almanca versiyonu ile bastırıyorduk. Öğretmenler, bizim bıçkınlığımıza müdahale etmeye cesaret edemiyorlardı. İyi giyimli ve besili oğlan çocuklarını sokaklarda önümüze katıp kovalıyorduk.

Şubat geldi. Berlin'de sahnelenen trajedi – bir sosyal demokrat olan Savaş Bakanı Gustav Noske'nin kumandası altındaki genç *Reichswehr*[22] tarafından devrimci azınlıkların mücadelesinin ezilmesi – birçok uzak kentte tekrarlandı. Saflarımızda, Berlin'in, Bremen'deki Sovyetleri ezmek üzere reaksiyoner askeri birlikler gönderdiği söylentileri yayılmaya başladı. 3 Şubat'ta, insanlar, General Gerstenberg'in[23] birliklerinin güneyden şehre yaklaştığını duyuran afişlerin önünde toplaştılar. Tüm devrimci işçiler silâhlanmaya çağırıldı. Şehirden kaçan burjuva çocukları, ilerleyen askeri birliklere katılmak için donmuş bozkır üzerinde patenleriyle yarışırcasına kayan uzun sıralar oluşturmuşlardı.

Genç Spartakist Liginin üç yüzden biraz daha az üyesi, bisikletli haberciler olarak seferber edilmişti. Çoğumuz, depolardan çıkarılmış yeni bisikletlerle donanmıştık. Devrimci Savunma

21. Selâm sana ey zaferle taçlanan. 1871'den 1918'e kadar Alman İmparatorluğu'nun gayriresmî ulusal marşı.

22. Alman genel kurmayı. Ayrıca, Weimar Cumhuriyeti ve daha sonra Nazi Almanya'sının yasal adı. Tam olarak "Ulusal Savunma" anlamına gelir. 1935'ten sonra Hitler bu adı değiştirip "Wehrmacht" adını kabul etti. Bu ise, "Savunma Gücü" anlamına gelir.

23. *Alfred Gerstenberg* (1893-1959): Alman süvari generali.

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

Komitesi, ilerleyen Noske birliklerinin daha az kuşkusunu çek tikleri için pek durdurulmayan oğlanları ve kızları kurye olarak kullanıyordu. Bütün gün boyunca, nehir kıyısındaki belli noktalara sahra toplarını ve evlerin çatılarına makineli tüfekleri yerleştiren denizcileri ve işçileri seyrediyordum. Spartakist müfrezeler, şehrin dış mahallerine doğru ilerliyorlardı. Hepsi eski püskü giyimliydi. Bazılarının ayaklarında bot yerine çaputlar vardı. Tüfeklerini, dipçikleri yukarı gelecek şekilde asmışlardı omuzlarına ve elleri ceplerindeydi. Yüzleri solgundu ve soğuktan morarmıştı.

3 Şubat'ı 4'üne bağlayan gece eve gitmedim. Yorulmak bilmez küçük bir denizci topluluğundan yayılan kendini yıkan bir meydan okumayla karışık ateşli kadercilik ruh hali yaşlı genç hepimizi etkisi altına almış gibiydi. Karşıdevrimcileri imha etmekten söz eden adamları dinliyordum. Ama beni aldatamazlardı; kafalarının içindekini biliyordum. Kendileri imha edilmekle yüz yüzeydiler ve bunun farkındaydılar, ne var ki, coşkuları, özsaygıları ve istihzaya varan duyarlılıkları, zaten yitirilmiş mevzilerini terk etmelerine izin vermiyordu. O gece Borsa binasının zemin katında yarı uyur yarı uyanık yattım.

Büyük salon, genç adamlarla ve az sayıdaki genç kadınlarla tıka basa doluydu. Çok sayıda bisiklet duvarlara dayanmış ya da kapıların kenarına yığılmıştı. İnsanlar saman yığınları üzerinde horluyor ya da fısıltıyla sohbet ediyorlardı. Gazyağı ocağının üzerindeki kocaman, biçimsiz kahve demliği tıslayıp duruyordu. Kalktığımızda ortalık hâlâ karanlıktı. Bazı denizciler aramızdan hızla koşup, yığıntıların üzerinden atlayarak sağda solda uyuyanları tekmelediler ve bağırdılar.

"Herkes kalksın! *Reise! Reise!*[24] Noske'in muhafızları geliyor."

Pazar Meydanında, o cılız kambur adam, dev yapılı bir denizci ve gözlüklü bir genç emirler veriyordu. Nehrin sol yakasından top sesleri ve makineli tüfeklerin çatırtıları geliyordu. Beş oğlanla birlikte bana, Kayser Sokağındaki merkez bankasına

24. Burada "çabuk" anlamında.

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

doğru gitmemiz emri verildi. Banka ile batıdaki Weser Tersaneleri arasında kuryelik yapacaktık.

Kurye grubumuzdan üçü anında toz oldu. Onların korkudan kaçtıklarından emin değildim. Çatışmaların daha yoğun olduğu tarafa doğru gözden kaybolmuşlardı. Bütün gün meraklı kalabalıklar sokak köşelerinden çatışmaları izleyip durdu, arabalarının yanından vızıldayarak geçen mermiler bile onlara engelleyemiyordu. Sabah, nehirden merkezi tren istasyonuna giden bir cadde olan Kayser Sokağının girişini savunmakla görevli yoldaşın karaladığı bir raporla birlikte banka ile tersane arasında iki kere gidip geldim. Bu sırada, şehrin batı bölümü hâlâ çatışma alanının dışındaydı. Kırık pencereler, çeşitli eşyalar, kaldırım taşları sökülmüş ve hat boyunca barikat yapmak üzere üst üste yığılmıştı. İkinci kez haber götürmekten döndüğümde barikata ilişkin yeni hiçbir şey yapılmamış gibiydi. Daha önce bir bankaya hiç girmediğimden binanın içini dikkatle inceledim. Sağlam pencere kalmamıştı. Kapılar kırılmıştı. Sıralar, sandalyeler, dosya dolapları ve halılar, aşağıdan saldıracakların başından aşağı atılmak üzere pencerelerin önüne yığılmıştı. Pencerelerin kenarına sinmiş birkaç nişancı görev başındaydı. Beni kimse durdurmadı; binayı savunanların durumunu öğrenmek isteyen herhangi bir ajan elini kolunu sallayarak binaya girebilirdi. Sonunda, en üst kattaki büyük bir odaya geldim. Tanıdığım bir denizci olan Hein Rode'dan duyduklarımdan ve gördüklerimden sonra, çatışmanın en keskin biçimi olan ev ev sokak savaşlarının artık sona erdiğini anlamıştım.

En geniş pencereden bir makineli tüfek ateş etmekteydi. Makineli tüfeğin başında iki denizci ve benim yaşlarımda bir genç vardı. O anda tüm şehir çatışma sesleriyle sarsılmaktaydı.

Pencerelerin kenarına sinmiş olanlar, uzaktaki evlerin çatılarına tırmanan askerlere ateş ediyorlardı. Sahra topları nehir boyunca aralıklı olarak gürlüyordu. Şiddetli makineli tüfek takırtıları devam ediyordu. Hızla geçen kamyonlardan ve kapı eşiklerinden sürekli ateş ediliyordu. Birçok ev yanmaktaydı. Brill'in aşağısında meraklı yayalar mermilerden korunmak için koşuşup durmaktaydı. Sokaklar taş ve cam parçalarıyla dolmuştu. Der-

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

ken, binalar, müthiş bir patlamayla, sanki deprem olmuş gibi sarsıldı.

"Tam isabet mi?" diye sordum heyecanla.

"Mayın" dedi Hein Rode, gayet soğukkanlı. "Mayın kullanıyorlar."

Meter Sokağı boyunca ilerleyen Noske'nin muhafızları, nehrin sol yakasına yaklaşıyordu. Onların eşikten eşiğe sıçrayarak ilerlediğini gördüm, diğerleri de aynı anda çatılardan ve bahçe çitlerinden ilerliyordu. Yarım mil uzaktan kurşun askerlere benziyorlardı; gerçekte ise onlar, Batı Cephesinden deneyimli askerlerdi. Mayınların gümbürtüsü artmıştı. Birdenbire, Kayser Köprüsünün güney ayağı, çelik miğferli, gri üniformalı askerlerden görünmez oldu.

Pencereden ateş eden makineli tüfek sustu. Bir denizci, "Şimdi bekleyelim, yoldaşlar köprüleri havaya uçuracak!" dedi.

Kısa bir süre bekledikten sonra küfürü bastı: "*Verdammt*,[25] neden köprüyü havaya uçurmadılar?"

Ateş kesilmişti. Noske'nin muhafızları köprüye saldırdı. Koşarken bir yandan da bağırıyorlardı. Birdenbire makineli tüfekler yeniden çalışmaya başladı. Birçok askerin vurulup düştüğünü gördüm. Ölüm sıradanlaşmıştı. O günün bende bıraktığı, büyüleyici bir gösteriden başka bir duygu değildir. Kısa süre sonra, hepimiz binadan panik içinde koşarak çıktık. İki yüz metre kadar ilerde bir el bombası gürültüyle patladı. Patlayan şarapnel parçaları, katedralin kulelerindeki taşları parçalayıp havaya fırlatıyordu. Pazar yerinden gelen bisikletli bir kurye zırhlı araçlar hakkında bir şeyler söyleyip duruyordu.

Kızgın bağırışlar duyuldu. "Köprüler düştü!" Korkudan eser yoktu. Ama büyük bir kargaşalık hüküm sürüyordu. Devrimci öğretmen Knief ve kambur Fraczunkovich'in uçakla kaçtıklarına ilişkin söylentiler yayılmıştı.

"Buradan gitsen iyi olur" diye salık verdi Rode, "postu deldirmenin âlemi yok."

Bisiklete atladım ve nereye gideceğimi bilmeden sürdüm. Ölüler şuraya buraya saçılmış ve karlara yer yer kan bulaşmıştı.

25. Lânet olsun.

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

Şehir merkezini savunan doğal hendeklere gelmiştim. Buralar tamamen ıssızdı. Kızıl Muhafızlar tren istasyonuna geri çekilmişti. Noske'nin muhafızları tarafından defalarca durdurulduldum ama boyuma rağmen henüz bir çocuk olduğumu görünce bıraktılar. Her yerde gri üniformalı askerlerle dolu kamyonlar ağır ağır ilerliyordu. Şehirden kaçıp geri çekilmekte olan isyancı müfrezelerinin peşine takıldım. Üç günlük bir yolculuktan sonra Hamburg'a vardım.

Tren istasyonundan anneme bir posta kartı yollayarak hayatta olduğumu bildirdim. O da bir yerlerden bulup buluşturduğu az bir parayı telgrafla yolladı. Ertesi gün, çıkıp Hamburg'a geldi. Bir hayalet gibi görünüyordu.

"Eve geri dönmek istemiyorum" dedim ona, "denizci olacağım."

Bir süre sessiz öylece kaldı. Yalnızca o sabırlı elâ gözleri büyüdü ve tarifsiz bir kederle doldu. Sonunda, "ama ülkemizde gemi yok ki" dedi, "hepsini İngilizler alıp götürdü."

"Yabancı gemilerde güverte tayfası olarak çalışırım" diye yanıtladım onu.

Ertesi gün, annem, yanında getirdiği, aileden kalan son gümüşleri de sattı ve bana elbise, denizci botu, battaniye ve gerekli olacak diğer birkaç parça eşya aldı. Bana küçük bir İncil verdi ve gemi işlerinin kurdu olan, kurnaz mavi gözlü, şarapçı suratlı Wolfert'i, bana gemilerde bir iş bulana kadar ahşap evinde kalabilmem için ayarladı.

Tren Hamburg'a doğru hareket ettiğinde onu gördüm pencere kenarında, öylece ayakta durmuş bakıyordu bana büyük bir sevgiyle, hırpani giysileri içinde ve solgun.

"Tanrı seni esirgesin yavrum" diye seslendiğini duydum.

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

Bölüm II

Denizcinin Yolu

Hamburg'da bahar hüküm sürüyordu. Bir gemi, denizde bir iş, şansıma düşecek bir kaptanın tayfası olabilmek için dolanıp duruyordum. Haftalarca kıyıda arandım ama koca liman uyuyan bir devden farksızdı. Amerika'dan gelen birkaç yiyecek nakliye ve ticaret gemisi dışında Hamburg limanı ölüydü. Britanya'nın ambargosu, mütareke imzalanalı aylar geçtiği halde yürürlükteydi. Dünyayı yeniden kuracak barış antlaşmasının yapıldığı Versay'da da bahar hüküm sürüyordu.

Sabahları aç uyanıyor, gece aç yatıyordum. Açlık, yeniyetmelerle yetişkinler arasındaki farkları silip atmıştı. Bir çuval un insan hayatından daha değerliydi. Vierlandenli bir köylünün meyve arabası sokağın ortasında ters döndürülüp de orta yaşlı bir adam kış elmalarını kapmak için bana omuz attığında, karşısına dikilip suratına bir yumruk indirmekten başka ne yapabilirdim ki? Henüz on beş yaşındaydım.

Altona'daki toptan balık satış deposunun yağmasına katıldım. Kaldırımlara tonlarca balık dökülmüştü, balıkları kapan kaçıyordu. Bir polis müdahale ettiğinde, suratına beş kiloluk morina balığını çarpmaktan başka ne yapılabilirdi ki? Bir oğlan çocuğu, balık ya da çalınmış bir transmisyon kayışından kesilmiş deri parçası karşılığında kendisiyle aynı yaştaki kıza ya da yaşadığı kötü hayat koşulları sonucunda fahişe olmuş asker karısına sahip olduğunda, yasa ve düzen ya da dürüst yaşam üzerine o bütün gevezeliklerin ne anlamı kalıyordu ki?

İnsan korkunç fırtınalarla sürüklenirken, hele bir de ufukta kara görünmüyorsa nereye kaçabilir? Bu Hamburg ilkbaharında

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

meydana gelen politik ayaklanmalarda aktif bir şekilde yer almadım ama yüreğim devrimci işçilerle birlikteydi, belki de onların, sonunda hep kaybeden taraf olduğunu bildiğim için. Ne zaman bir sivile tüfeğini doğrultan bir polis görsem, bir deri bir kemik kalmış atını kamçılayan bir arabacıya duyduğum nefretin aynısını duyuyordum. İşçiler, her allahın günü polisle çatışmaya giriyordu. Geceler boyunca rastgele patlatılan silâhların sesleri şehrin üstünde yankılanıyordu. İnsanlar, dil balığı ya da ringa balığı ile yüklü bir teknenin nehirden geldiği haberi karşısında, kanalın birinde bir ölü gördüklerinde ya da en adisinden tabutlarla dolu bir kamyonla karşılaştıklarında veya birkaç kararlı genç tarafından kurulmuş bir barikata rast geldiklerinde göstermedikleri heyecanı gösteriyordu.

Yiyecek ve iş peşindeydim. Ne var ki, zafer için savaşmak ve iktidarı savunmak yaşamın özü gibi görünüyordu. St. Pauli bölgesindeki *Grenzfars* adlı büyük bira salonunda, çağımızın tüm politik maceralarının canlı bir örneği olan Herrmann Knueffgen'le karşılaştım ve onu dinledim. Kenetlenmiş bir devrimci grup tarafından çevrelenmiş olan Knueffgen, yıkılmaz bir sağlamlık havası veriyordu. Orta boylu ve zayıftı, soluk saçları karmakarışıktı ve donuk gözlerinde şeytani bir pervasızlığın ışıldadığı görülüyordu, o sırada yirmi iki ya da yirmi üç yaşından fazla değildi. O sabah erken saatlerde, *Rollkommando*'larının[26] başında, *Buergerwehr* bodrumunda, silâhlı sivillerin karşıdevrimci örgütüne başarılı bir baskın düzenlemişti. Knueffgen, konuşma yapıyordu. Salon dok işçileriyle tıklım tıklım doluydu.

"Zengin ölmelidir ki, yoksul yaşayabilsin" diye bağırıyordu. Bir alkıştır kopuyordu. Onun Mesihvari ateşliliği hayal dünyamı alevlendirmişti, ama onda, dipten gelen birçoklarında olduğu gibi, kana susamışlıktan başka bir şey yoktu. *Grenzfars*'daki bu heyecan verici toplantıdan kısa süre sonra, Knueffgen, onu dünyanın tüm limanlarındaki radikallerin idolü haline getiren bir girişimi başlattı. Rusya, iç savaşla Batı'ya kapalı hale geldiğinde, Alman Komünist Partisi'nin bir delegasyonunun Moskova'ya

26. Saldırı birlikleri. Nazi'lerin daha sonraki SA'larıyla karıştırılmamalıdır.

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

gitmesi planlanmıştı. Herrmann Knueffgen, bu komisyonu ölü ya da diri Moskova'ya götürmekle görevlendirildi. Kendisiyle birlikte delegasyonu, ülke dışına giden bir balık tarama teknesinin balık deposuna gizledi. Tekne denize açılınca elinde tabancayla ortaya çıktı, kaptanı ve on kişilik mürettebatı teslim alıp teknenin rotasını, North Cape yakınlarında Murmansk'a doğru kırdı. Moskova'ya varan delegasyon Lenin'le[27] görüştü, Almanya'ya dönen Knueffgen ise, açık denizde korsanlık yapmak suçundan hapse atıldı. Gerçi onu uzun süre tutacak bir hapishane yoktu.

Kıdemli gemi ustası Wolfert, eski yelkenli gemi ustalarıyla arkadaşlığı sayesinde sonunda bana bir gemi buldu. Bir sabah, her zamanki gibi yarı sarhoş bir vaziyette, ürkmüş karısına çıkışarak elime bir mektup tutuşturdu ve bana, bağıra bağıra, eski Afrika yolcu gemisi *Lucy Woerman*'da göreve başlayacağımı Gemi Sahipleri Birliği'ne bildirmemi söyledi. Sanki aniden bir mucize oluvermişti, herhangi bir denizci gibi imzamı attım ve ertesi gün çadır bezinden çantamı toplayıp geminin yolunu tuttum. Rıhtımda bağlı olan koyu gri geminin son derece kasvetli bir görünüşü vardı, yan tarafları neredeyse tamamen paslanmıştı. Açık denizde yaşayacağım düşüncesiyle kapıldığım sevinç gözlerimi yaşartmıştı.

Gemi Güney Amerika'ya gidecekti. Savaş sırasında Şili ve Peru limanlarında kalmış Alman gemilerinden oluşan büyük bir filoyu ülkeye getirmekle görevli mürettebatla doluydu. Açlığın kol gezdiği anavatanı can havliyle terkeden binlerce insan, *Lucy Woerman*'da yatacak yer kapabilmek için rüşvet de dahil her yola başvuruyordu. Yolcuların yaklaşık dört yüzü, İmparatorluk Donanmasındaki isyancılardı; diğerleri, daha önce hiç gemiyle yolculuk yapmamış insanlardı; yolculuk sırasında hiç kimse, Alman gemilerini geri getirmek ya da hatta Almanya'ya geri dönmek niyetinde olduğuna ilişkin en ufak bir belirti göstermiyordu.

Gemi kaçak yolcularla doluydu. Üç bot dolusu kaçak, Cuxhaven kıyılarına bırakıldı. Heligolang'ın kızıl kayalarına gelmeden önce, lostromonun malzeme dolabında beş fahişe ve diğer üç

27. *Vladimir İliç Lenin* (1870-1924)

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

genç kadın bulundu, bu kadınların, mürettebat arasında bulunan eski ambarcıların karıları oldukları anlaşıldı. Hepsi, ülkeye dönmekte olan balıkçı teknelerine bindirilip geri yollandı. Fakat, daha sonra yakalanan diğer birçokları gemide kaldı.

Cornwall burnunu geçtikten az sonra, geminin kıç tarafının manzarası değişti ve *Lucy Woerman*'ın Atlantik'in dalgaları üzerinde batıya doğru seyretmeye başlamasıyla birlikte, salonlarda ve kabinlerde, tüm gece boyunca açık olan kumarhaneler, hatta bir de genelev faaliyete geçti. Dövme yapma kabinleri, müzik grupları, İngilizce, İspanyolca ve jiu-jitsu kursları da faaliyetteydi. Spartakistler, anarşistler ve bireysel misyonerler tartışma grupları oluşturmuştu. Kabadayı çeteleri kavga çıkarıyor ve daha zengin yolcuları soyuyordu. Yaşlı bir adam, boğazı kesilmiş olarak bulundu. Bir diğer yaşlı adam tatil elbiselerini giyip güneş doğarken okyanusa atladı.

Geminin kaptan ve görevlileri, savaş öncesi okuldan birkaç sadık denizcinin yardımıyla kaptan köşküne ve makine dairesine barikat kurarak kendilerini güvenliğe aldılar. Geminin diğer yerlerinde tam bir çılgınlık hüküm sürüyordu. Bir Korsan Kulübü, amacının gemiyi ele geçirmek ve Güney Pasifik Okyanusuna gitmek olduğunu açıkladı. Gerçi Asor Adalarını geçtikten sonra, liderlik, Herrmann Kruse adlı bir adamın eline geçti.

Spartakist Liginin eski bir üyesi olan Kruse, *Lucy Woerman*'daki taraftarlarını genel bir toplantıya çağırdı ve gemi Sovyeti'nin yeni seçilmiş başkanı olarak ortaya çıktı. Bir gemi Çekası kurup katıksız bir terörle, içimizdeki tüm bağımsız yağmacıları sindirdi. Kruse, yaklaşık yirmi beş yaşlarında, sarışın, kaba saba, çabuk sinirlenen ve hitabet yeteneği olan birisiydi. Kargaşalığı kısa sürede önledikten sonra geminin kontrolünü ele almak üzere harekete geçti. Kaptan, gemi görevlilerini, Kruse Sovyeti'nin toplantısına karşı tabancalarla silâhlandırdı. Kruse'nin şiddet müfrezeleri misilleme olarak, mevcut tüm erzağa el koyup kaptan köşküne ve makine dairesine karşı açlık ambargosu uygulamaya girişti. Buharın basıncı çoğunlukla alçak düzeyde tutuldu ve buharsız gemi denizde başıboş sürüklenmeye başladı. Jamaika'nın yeşil kıyıları göründüğünde oradan geçen bir

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

petrol tankeri muhtemelen gemide bir sorun olduğundan kuşkulanarak *Lucy Woerman*'a işaret verdi.

"Size yardımcı olabilir miyiz?"

"Teşekkürler. Çılgınlardan oluşan bir kargo taşıyorum da" diye yanıt verdi kaptan.

Görevliler, tüm zorluklara rağmen, gemiyi Colón'a götürmeyi başardılar. Bir grup, gemiyi Panama Kanalında batırdıktan sonra kaçıp Meksika cangıllarına ya da Birleşik Devletler'e yürüyerek gitmeyi planlıyordu. Herrmann Kruse ve sopalarla, bağlama direkleriyle silâhlanmış gerillaları buna karşıydı. Kruse, *Lucy*'un Kanalı geçmesine izin verdikten sonra gemi görevlilerini teslim almayı planlıyordu. Bundan sonra, gemimiz Galapagos Adalarına doğru yol alacak, burada bir Sovyet Cumhuriyeti kurulacak, Moskova'dan himaye, yiyecek ve kadın istenecekti.

Karşıt fraksiyonlar bağırarak birbirlerini protesto ediyordu. "Kruse diktatör olmak istiyor! Kahrolsun Galapagos! Burada karaya çıkmak istiyoruz!" Colón'daki Amerikan otoriteleri, Kanaldan geçmekte olan gemide bir karışıklık olduğunu sezmişlerdi. Kruse'nin muhalifi "karaya çıkma müfrezeleri" Kanaldan geçilmesi için bizi acilen örgütlediler. Bir an önce sahile ulaşma isteği bulaşıcı bir hastalık gibi yayılmıştı. Tabii ki, ben de bir müfrezeye katılmıştım.

Eşyalarımızı topladık, can yeleklerimizi giydik ve denize atlamak için parmaklıklar boyunca sıraya dizildik. Kaptan, bizi vazgeçirmek için kaptan köşkünden bağırdı ama kahkahalarla karşılandı bu girişimi. İnsanlar grup grup bohçalarını denize fırlatıp ardından da kendileri atladılar. Kanalın suları kısa sürede, yüzen insanlarla dolmuştu.

Ben de atladım. Suyun yukarı kaldırdığını, pürüzsüz ve ılık olduğunu hissettim, o ölümcül gemi pervanesinden bir an önce uzaklaşmak için tüm gücümle yüzdüm. Denize atlayanlardan bazıları pervaneye takılıp paramparça oldu. Kıyı, bana gemiden gözüktüğünden çok daha uzaktı. Yüzerken, hemen arkamdan orta yaşlı bir ayakkabıcının geldiğini gördüm. "*Das ist schoen*"[28]

28. Her şey yolunda.

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

diye bağırıp duruyordu beni cesaretlendirmek için, "haydi bakalım! Amerika'ya!"

Sonunda birlikte çamurlu kıyıya ulaştık ve elli metreden az bir uzaklıktaki yeşil alana koştuk. Zemin vıcık vıcık çamurdu ve sık çalılıklarla kaplıydı. Ama biz durmadık. Az sonra diğer dört kaçağa rastladık ve altımız birlikte, ıslanmış bohçalarımızı taşıyarak ve terden sırılsıklam, tek sıra halinde yürüdük. Liderimiz, bir zamanlar Amazon Nehrindeki buhar gemilerinde çalışmış bir ateşçiydi. Bazen çalılar o kadar sıklaşıyordu ki, ilerleyemiyorduk; zaman zaman kilometrelerce sürecekmiş gibi görünen bataklıklarla karşılaşıyorduk. Amazon Nehri ateşçisi bir ara bir ağaca tırmanıp çevreye bakındı. Söylediğine göre, çevremiz olduğu gibi cangıldı, uzaklarda birkaç tepe ve Kanaldan geçen gemiler vardı. Geçen gemiler, sanki ağaçların tepelerinden ilerliyormuş gibi görünüyordu.

Dört ya da beş saatlik yürüyüşten sonra bir göle ulaştık. Gölün kıyısından dolaşmayı denedik, fakat kısa süre sonra bataklıklara düştük. Amazon Nehri ateşçisi hiç durmadan lânetler savuruyordu. Ayakkabıcı mutlulukla konuşup duruyordu. Bütün iş araçlarının taşıdığı bohçada olduğunu ve bir Amerikan kentinde varlık içinde yaşayacağı günleri sabırsızlıkla beklediğini söylüyordu. Birdenbire liderimiz yerinde çakılıp kaldı.

"Bakın – demiryolu" diye bağırdı. Hemen önümüzde sapasağlam, kupkuru bir demiryolu uzanıp gidiyordu.

İçimizden biri, "hadi burada duralım da şu bohçalarımızdakileri kurutalım" dedi, "kururlarsa daha kolay taşırız." Bu fikre hepimiz katıldık. Bohçalarımızı açıp ıslak eşyaları rayların üzerine serdik: gömlekler, pantolonlar, kâğıtlar, tütünler. Ateşçi, her iki yönde de yüz metre kadar öteye birer kişi gönderip, tren geldiğinde bize haber vermelerini söyledi. Üstümüzdekileri de çıkarıp, kurumaları için raylara serdik. Grubumuzda benden de genç olan, metal fabrikasında çıraklık yapan bir çocuk çevreden yabani muz buldu.

Muzları hapur hupur yiyip güneşte biraz gevşedik. İyimser bir ruh hali içine girmiştik. Ayakkabıcı, Panama şehrine giden trene binmek niyetindeydi. Bir an önce işine başlamak için sa-

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

bırsızlanıyordu. Ateşçi, büyük bir muz plantasyonunda ustabaşılık işinden söz ediyordu.

Her iki tarafa da, tren yaklaştığında ıslıkla haber verecek adamlar koymuştuk. *Fakat Atlantik tarafından bir tren geldiğinde* nöbetçimiz ıslıkla haber vermedi. Pantolonunu ve gömleğini koltuğunun altına sıkıştırmış, çıplak bir vaziyette raylardan bize doğru koşuyordu. Arkasından da bir tren gürültüyle yaklaşmaktaydı.

Eşyalarımızı toplamamız için çok geçti. Liderimiz, "ellerinizle örtünün" diye bağırdı.

Cangıla daldık. Tren, eşyalarımızın üstünden geçti. Ardından da durdu. Haki üniformalı adamlar trenden atlayıp ormanı taramaya başladı.

Birbirimizden ayrılmıştık. Ellerimin ve dizlerimin üstünde, büyük yapraklı çalıların arasında süründüm, ayağa kalktığımda sırıtan bir askerle burun buruna geldim.

"Buraya gel" dedi omuzumdan tutarak, "burada böyle çıplak *dolaşamazsın.*"

Beni trene götürdü. Arkadaşlarımın hepsi yakalanmıştı. Üstünden tren geçtiğinden koltuk altları yırtılmış gömleğimi ve bir bacağı kalmış pantolonumu giydim. Yoldaşlarım da pek parlak durumda görünmüyordu. Trene doldurulup bir istasyona götürüldük. Oradan yürüyerek polis karakoluna getirildik. Amerikalılar dostça davrandılar. Yiyecek verdiler ve durmadan sigara ikram ettiler.

Akşam olmadan hepimiz bir deniz motoruna bindirilip, Panama Körfezinde demirlemiş Lucy'e geri götürüldük. Gemi demir aldı ve Callao denilen, Güney Amerika'nın batı sahiline ve güney limanlarına doğru yol almaya başladı. *Lucy Woerman*'daki insanların çoğunluğu, ülkeye gitmekte olan gemilere binmeyi reddetti. Çatışmalar meydana geldi, Şili polisi tutuklamalar yaptı, hapishaneden kaçanlar oldu. Herrmann Kruse, tüm Nitrate sahilinde "Hamburglu Komiser" olarak ün saldı.

Bir gemiyle Antofagasta'ya kaçtım. Yedi ay Şili sahillerinde dolaşıp durdum. Burada, Avrupa'da tanımadığım bir özgürlük buldum. Politik çatışmalar dünyası, soğuk ve açlık, Satürn kadar uzakta kalmıştı. İşverenler ve görevliler, ne referans istiyor, ne

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

de kimlik soruyordu. Antofagasta ve Iquique limanlarındaki çok sayıda eski gemiyi tamir etme işini üstüne almış bir gemi ustasının ekibinde çalıştım, böylece İspanyolca öğrendiğim gibi, eski tip gemilerde çalışmayı öğrendim. Bu iş bitince, Antofagasta'da bir işçi pazarlayıcısı, Andes kıracının yükseklerindeki Chuqui bakır madenlerine yolladı beni çalışmam için. İşim, tel kabloları büküp birleştirmekti, ücretim ise beklediğimin çok üstündeydi – günde on peso, çünkü iyi bir tel bükücüsü zor bulunuyordu. Madenci kamplarındaki yaşam sertti, özellikle ücretlerin ödendiği gün başlayan kumar oyunları genellikle bıçakların çekilmesiyle sonuçlanıyordu. Kadınların yokluğu nedeniyle çok sayıda, hayvanlarla cinsel ilişki olayı yaşanıyordu; Sahilin en çetin ceviz fahişeleri bile Chuqui madenlerindeki kalabalıkla alışverişten kaçınıyordu. İşçi arkadaşlarımın çoğu, daha büyük şehirlerin hapishanelerinden şu ya da bu ölçüde zorlanarak buraya getirilmişlerdi; çeşitli milliyetlerden işçiler, ağır iş kaldıran, çok içen, asi ruhlu insanlardı. Carmencita adlı, dost olduğum Şilili bir kızın hayali, beni yeniden sahile çekti. Sırf Carmencita'yı bulmak için, cebimde üç yüz pesodan daha fazla para, bakır nakleden bir trenle Antofagasta'ya geldim. Carmentica, işsiz bir Norveçliyle arkadaş olmuştu.

Kıyı boyunca yavaş yavaş giden bir gemide güverte yolcusu olarak güneye doğru yol aldım, Valparaiso'da birkaç gün serseri mayın gibi dolaştıktan sonra, başkent Santiago de Şili'ye gitmeye karar verdim. Burada, bir Breton ustabaşının hakimiyeti altındaki mum fabrikasında iş buldum. Bu, nefret ettiğim bir kapalı yer işiydi. Bir caféde, Arjantin'den gelen ve Buenos Aires'teki yaşamın hareketliliğini heyecanla anlatan Amerikalı bir gençle tanıştım. Ertesi gün, mum paketleme işini bırakıp, trans-Alp treninden Buenos Aires'e bir bilet aldım. La Plata metropolisine vardığımda cebimde iki peso, altmış centavo kalmıştı. Ata binmiş *carabinero*lar,[29] lodosçuları büyük bir takım halinde bir araya topluyor ve Buenos Aires'in, dünyanın tüm reddedilmişleri için ideal bir cennet olarak yaptığı üne lânetler okuyorlardı. Bu enerjik *carabinero*ların takibinden üç günlük bir kaçıştan sonra,

29. Atlı polis.

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

mürettebatı tamamen Rus ve Almanlardan oluşan ve Güney Georgia'nın Antarctic Adasındaki Norveç ve Britanya balina avlama ve işleme üslerine yiyecek taşıyan *Tiljuca* yelkenli gemisinde, yetişmiş bir denizci olarak işe başladım. *Tiljuca* denizcilerinin dayanıklılığıyla benimki karşılaştırıldığında henüz bebek sayılırdım. Bunlardan biri, tütünle çeşnilendirilmiş tuzlanmış domuzunu çiğ çiğ yerdi. Bir diğeri, onca yıldır uzakta olan oğlunun yazdığı, artık eve dönmesini niyaz eden annesinin mektubuna cevaben, yeterince zengin birini bulup parası için öldürür öldürmez eve döneceğini belirtiyordu. Dayanıklılıklarıyla övünüyorlardı. *Vino tinto* ile kafayı iyice bulduktan sonra hiçbiri seyyar satıcıları soymakta ya da gemiye yiyecek dilenmeye gelen bir göçmen kıza tecavüz etmekte bir an bile duraksamazdı, öte yandan hepsi de *Tiljuca*'nın kırma köpeğine ve üst güvertedeki kanaryaya büyük bir şefkat gösterirdi. Belki de yalnızca, Buenos Aires Boca'daki yaşamla Antartika Denizindeki sertliğin bileşimiydi böylesi tipleri yaratan. Güney Georgia'nın kasvetli adalarına yapılan dört aylık bir yolculuk, Antartika'da balina avcısı olma yolundaki tüm hevesimi öldürdü. Tiljuca'dan Buenos Aires'e döndüğümde ayrılıp, Britanya, Norveç ve Yunan bayrakları altında yol alan bir yük gemisine bindim. 1921 sonbaharında Galveston'un negro bölgesinde karaya ayak bastım. On yedi yaşındaydım.

Siyah halkın bana karşı tutumu dostçaydı. Yaşlı bir boyacı ustası, inanıyorum ki, o sırada seferdeki gemilerin en güzeli ve en büyüğü olan bir yelkenli gemide büyük şans eseri iş bulana kadar bana sanki oğluymuşum gibi davrandı. Bu, beni Şili'ye götürecek, dört yelken direkli *Magdalene Vinnen*'di.

Tierra del Fuego'da demirlediğimizde gemideki arkadaşlarımdan birinin ayağı kırıldı. Gemi kaptanımız, yaralıyı hastaneye göndermeyi reddetti. Gemide, benim de içinde yer aldığım, isyana benzer bir durum doğdu. Şili liman polisi tarafından yakalanmaktan kaçınmak için, gece kaptanın filikasıyla kaçtım ve Antofagasta'dan bildiğim uğrak yerlerine gittim. 1922 Noel'i beni, diğer boşta gezen denizcilerle birlikte, Plaza Colón'un yeşil çimenlikleri üstünde Noeli kutlarken, cömertçe şarap ve pasta sunmasıyla ünlü, Nitrate sahilinin koca memeli kadın gemicilik us-

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

tası Bayan Bready'le kadeh tokuştururken buldu. Altı sterlinglik bir ödeme karşılığında, Bayan Bready, Obotrita adlı kadim bir yelkenlide bana yer buldu. Kaptan Dietrich, nitrat yüklü olarak Cape Town üzerinden İngiltere'nin Hull limanına gitmekteydi. 1923 ilkbaharının başlarında Hull'a vardım. Ordan Hamburg'a geçtim.

Ülkeye, bir gemici ehliyeti almak niyetiyle denizcilik eğitimi görmek üzere gelmiştim. Ama Alman toprağına ayak basar basmaz, ülkeyi terkettiğimden de vahşi bir nefret ve gerginlik girdabının beni içine çektiğini gördüm. Ailemi, annem ve üç kardeşimi, müthiş bir enflasyon ortamında, benim küçük gelirime muhtaç vaziyette buldum.

Kaldırıma oturmuş, binlerce marklık kâğıt parayı yakan, kendisini sessizce izleyen kalabalığa kahkahalarla gülen yaşlı bir kadın gördüm.

"Ne oluyor bu kadına?" diye sordum seyredenlerden birine.

"Ne mi oluyor?" dedi adam, "Delirmiş işte." Ve ekledi: "Bu memleketin esaslı bir devrime ihtiyacı var."

Uzaklaştım oradan. Ülke hastaydı. Eski nefretleri neredeyse unuttuğum denizde olduğum dönemde ülkem barış görmemişti. 1920'de, Kapp[30] yönetimi altındaki militaristler, Weimar Cumhuriyetine darbe yapmıştı. Cumhuriyetin bakanları öldürülmüştü. 1921'de, Saksonya ve Thuringia'daki silâhlı ayaklanmalar acımasızca ezilmişti. 1923 Ocak'ında, Fransız ve Belçika Orduları, savaş tazminatının ödenmesini zorlamak için Ruhr bölgesini işgal etmişti. Ayrılıkçı gruplar, Rhineland'da ayaklanmıştı. Enflasyon, ülkede dev adımlarla kol geziyordu. Yabancı çakal sürüleri, ülke emekçilerinin ürettiği ürünleri kapışmak için Almanya'nın üzerine çullanmıştı. Fiyatlar, çılgınca dans edercesine, ücretlerin fazlasıyla üstüne sıçramıştı.

Hamburg şehriyle onun büyük limanı arasında Elbe Nehri akar. Binlerce dok işçisi işten dönerken, kıyıdaki bir feribottaydım. Karıları ve kızları onların günlük ücretlerini anında ellerin-

30. *Wolfgang Kapp* (1858-1922): Amerika doğumlu Alman gazeteci. 1920 yılında Almanya'da, başarısız bir militarist darbe örgütlemiştir.

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

den alıp yiyecek satın almak için en yakındaki dükkânlara koşuyordu, çünkü ertesi gün bu paranın hiçbir değeri kalmayacaktı.

Feribotta, erzak görevlilerinden ve liman polisinden oluşan bir ekip bulunmaktaydı. İşçiler, feribottan çıkmadan önce, görevliler tarafından kaçak mal aramasından geçiriliyordu. Bir işçi, ceketinin altına, gemi ambarından aldığı küçük bir un torbasını saklamıştı.

Bir polis, un torbasını bulup çıkardı.

"Tutuklusun" dedi.

"Bu unu, patlamış bir çuvaldan aldım" diye itiraz etti işçi. "Ambardan düşmüş olmalı."

Görevli kesip attı: "Ben sizin patlamış çuvallarınızı çok iyi bilirim. Çengellerinizle çuvalları yırtarsınız, ondan sonra da yırtılmış dersiniz. Hadi yürü bakalım."

İşçiyi kolundan tutup itekledi.

İşçi, silkinip memurun elinden kurtuldu. "Unumu geri ver" dedi. "Benim o."

İki polis feribota çıkıp işçiyi kelepçelemeye çalıştı. Derken ortalık karıştı. Bir diğer yükleme işçisi onlara yaklaştı. "Sizi ensesi kalın parazitler sizi" diye bağırdı polislere. "Bırakın arkadaşımı. Ununu da geri verin."

"Hiçbir şey yapamazsınız. Dokunmayın ona."

Diğer dok işçileri de itişmeye katıldılar. Polisler coplarını çekip çatışma düzenine geçtiler. İşçileri iskeleden geri sürdüler. Mavi kasketinde Komünist Partisi'nin beş köşeli yıldızı bulunan genç ve zayıf bir işçi, iskele babasının üstüne sıçrayarak bağırdı:

"Kahrolsun polis. Kahrolsun kapitalizmin uşakları. Onları bu limandan sürüp atalım."

O gece, rıhtımdaki bir apartmanda kiraladığım kasvetli odama giderken yolda iki kadına rastladım, biri yaklaşık kırklarında, diğeri ise ancak on altısında gösteriyordu.

Daha yaşlı olanı kolumdan çekiştirerek, "yüzünden, iyi birisine benziyorsun" dedi. "Lütfen bize yardım et."

Rhineland'dan sığınmacılardı. Daha yaşlı olan kadının kocası, Fransızlara karşı bir köprü sabotaj birliğinin üyesiydi. Alman kömürünün Fransa'ya götürülmesini önlemek için demiryolunun havaya uçurulmasına yardımcı olmuştu. Tutuklanmış, askeri

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

mahkeme tarafından on iki yıla mahkûm edilmiş ve Fransa'ya götürülmüştü. Ailesine, on iki saat içerisinde işgal bölgesini terk etmeleri söylenmişti. Evlerine ve bahçelerine el konmuştu. Kendilerini kabul etmek istemeyen yetkililerin zoruyla o kasaba senin bu kasaba benim haftalardır dolaşmaktaydılar. Kadın bir deri bir kemikti.

"Korkunç bir soğuk var" dedi. "Lütfen bize uyuyacak bir yer sağlayın."

"Yalnızca küçük, soğuk bir odam var" diye açıklamaya çalıştım.

Kadının gözleri parladı. "Biz yerde de uyuruz" dedi. "başımızın üstünde bir çatı olsun yeter, minnettar kalırız size."

Bir an durakladım. Ona biraz para vermeyi düşündüm, fakat dükkânların kapalı olduğunu hatırladım, oteller ise sadece yabancı para kabul ediyordu, vereceğim para hiçbir işe yaramazdı. Alman parasıydı çünkü.

"Peki" dedim. "Benimle gelebilirsiniz."

Onları odama götürdüm, çayla birlikte kara ekmek yedik.

Kadın, "kızım sizinle yatakta uyusun, ben yerde uyurum" dedi.

Şaşırıp kalmıştım. Kendi yaşadıkları şehirde saygın insanlardı. Fakat savaş sonrası yozlaşma ortamında tüm ülkede bu gibi şeyler adet haline gelmişti, sığınmacı kızlar vücutlarını ekmek ve uyuyacak bir yer karşılığında satmak zorunda kalıyorlardı.

Kıza baktım.

"Korkmuyorum" dedi kız. "Bunu daha önce de yaptım."

Hiçbir şey söylemedim. Babası, uzak bir Fransız hapishanesinde çürüyordu. Bir demiryolunu havaya uçurmuştu. Bana öyle geliyordu ki, böyle zamanlarda yapılacak en iyi şey tüm dünyayı havaya uçurmaktı. Kadına yatakta kızıyla birlikte yatmalarını söyledim. Sonra da sokağa çıktım. Dışarda bir grup genç işçi duvarlara afiş asıyordu.

"Ulusal ve sosyal kurtuluşu yalnızca Komünizm getirebilir" yazıyordu afişte.

"Size yardım edebilir miyim?" diye sordum.

Grubun lideri yaklaşıp yakından baktı yüzüme. Memnun olmuş görünüyordu.

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

"Tabii ki" dedi.

İki saat boyunca, genç işçilerin afiş asmalarına yardım ettim. Geneldê birbirimizin sırtına tırmanarak afişi kimsenin yırtamayacağı kadar yüksek bir yere asıyorduk. Çok az konuşuyorduk. Üçümüz afişleri asarken diğer ikisi köşelerde durup polise bakınıyordu. İki kere polis devriyelerine rastladık. Coplarını çekip bize doğru koşarlarken hızla koşup toz olduk.

"Bir gün gelecek" dedi Genç Komünistler grubunun lideri, "Kaçmayacağız. Tabancalarımız olacak ve onlarla barikatlarda savaşacağız. Her ölen işçiye karşılık on polis öldürülecek."

Gözleri nefretle parlıyordu.

"Kan dökülmeli" dedi bir diğeri.

Birbirimizden ayrıldık. Tüm gece boyunca soğukta amaçsızca yürüyüp durdum. Sternchanze İstasyonunun yakınlarında, bir evin önünde ambulans durduğunu gördüm. Ambulans görevlileri, yaşlı bir kadını taşıyordu evden dışarı. Yaşlı kadın ölüydü.

"Kendini asmış" dedi birisi. "bir tel parçasıyla."

"Neden?"

"Emekliydi ama emekli maaşı bir kutu kibrit almaya bile yetmiyordu."

Yakınlardaki bir adam hemen atıldı.

"Fakir gittikçe daha fakir, zengin de gittikçe daha zengin oluyor" diye homurdandı.

"İyi geceler" dedim gitmeye hazırlanarak.

Adam sağ yumruğunu kaldırıp, "Kızıl Cephe!" diye bağırdı.

Şafak sökerken, kendimi, uzun bir caddenin üzerine dizilmiş, bir kutu içindeki yumurtalar kadar birbirine benzeyen tek ailelik evlerin yakınlarında buldum. Sokak köşelerindeki dükkânların önünde kadınlar kuyruğa girmişti. Soğuktan titriyor ve ellerindeki kâğıt paraları sayıyorlardı. Yüz binleri, milyonları sayıyorlardı. Bu paraları dükkânlar açılır açılmaz derhal harcamakta kararlıydılar.

Ortalık biraz daha aydınlandığında, bir şehir görevlisinin bir kadınla hararetle tartıştığı evin önünden geçiyordum. Kadın mutsuz görünüyordu. Bir koluyla on yaşlarındaki oğlan çocuğunu sıkı sıkı sarmıştı. Kaldırımın kenarında bir kamyon duruyor-

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

du. Güçlü kuvvetli iki kamyoncu orada öylece beklemekteydi. Durup tartışmayı dinledim.

Kadın kirasını ödeyemiyordu. Memur ona evi boşaltma emrini gösteriyordu. Sabahın bu erken saatinde, kimsenin dikkatini çekmeden evden atılacaklardı.

"Eşyalarınızı şehir ardiyesine taşıyacağız" dedi memur. Kadını kenara itip eve girdi, iki kamyoncu da onu izledi.

Bir dakika sonra eşyaları kamyona yüklemeye başladılar.

Kolunun altında büyük bir gazete balyası taşıyan, oradan geçen bir adam durup kadına sordu: "Evi mi tahliye ediyorlar?"

Kadın evet anlamında başını salladı. "Şimdi nereye gideceğimi bile bilmiyorum" dedi, mahzun.

"Ben Kızıl Yardıma haber veririm" dedi adam.

Gazeteleri kaldırıma bıraktı ve en yakın dükkâna koştu. Sonra geri geldi ve kamyonculara, "bu kadının eşyalarını götüremezsiniz" dedi.

Kadın gergin bir şekilde beklemekteydi. On dakikadan az bir zaman içinde, kamyoncular eşyaları yükleyip iplerle bağladılar. O sırada kaba giyimli adamlardan oluşan, bisikletlere binmiş bir müfreze köşeyi dönüp geldi. Hepsinin mavi kasketlerinde beş köşeli kızıl yıldız vardı.

Gelenleri gören kamyoncular bir kenara çekildiler. Memur evden çıkıp koşarak geldi. Gazete taşıyan adam memura bir yumruk indirip dövmeye başladı. Bisikletlerinden atlayan diğerleri eşyaların bağlandığı ipleri kestiler. Her biri bir eşya kapıp gerisin geri eve taşıdı. İki dakika sonra, yükü boşaltılmış kamyon yolu tuttu, memur ise kaçmıştı. Çevreden insanlar toplanmıştı. Kızıl Yardımdan adamlar evin önünde tek sıra halinde nöbet tutuyordu. Diğerleri sokak boyunca yürüyüp koro halinde bağırıyordu:

"Ev sahiplerine kira ödemeyi reddedin!"

"Her mahallede Kızıl Yardım birlikleri kurun!"

"Bize özgürlük ve ekmeği yalnızca Komünizm verir."

Oradan ağır adımlarla uzaklaştım. Üç blok kadar uzaklaşmıştım ki, yeşil üniformalı Güvenlik Polisiyle dolu bir cemsenin geçip olay yerine doğru gittiğini gördüm.

Bir gemiye atlayıp uzaklara gitmek, uzak denizlere dönmek

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

istiyordum. Britanya-İskandinavya gemi amirlerini turlayıp duruyordum. Onlarda benim için uygun gemi yoktu. Bürolarının çevresi, boşta gezen yabancı denizcilerle doluydu.

"Bizim milliyetlerimiz öncelikli" diyorlardı bana. "Alman gemilerine başvursan iyi edersin."

Rıhtımın aşağılarındaki Gemi Sahipleri Birliğinin merkez bürosuna gittim. Kir pas içindeki arka avludan yürüyüp demir merdivenlerden çıktım. Büro, karanlık, kasvetli bir salondu. Binlerce kişi arka bahçeyi ve salonu arşınlayıp duruyordu. Hepsi de işsiz denizcilerdi.

Parmaklıklı gişelerden birine gidip kâğıtlarımı attım memurun önüne. Memur kâğıtlara şöyle bir bakıp elinin tersiyle gerisin geri itekledi.

"Ne istiyorsun?"

"İş için kaydolmak istiyorum."

"Güvertede mi?"

"Güvertede, evet."

"Seni kaydedemem."

"Neden o?"

"Yabancı gemilerin hepsinden çıkıp gitmişsin, öyle görünüyor."

"Açlıktan ölmemi mi istiyorsun?"

"Hayır, işsizliğe başvurabilirsin."

"Senin işsizliğinin canı cehenneme. Ben gemi istiyorum."

"Sana gemi veremem. Daha önce yabancılarla çalışmışsın. Almanya'da vergi ödememişsin. Söyledim işte, veremem."

"Dinle, ben bir denizciyim. Almanım. Burası bir Alman gemi bürosu. Çalışmaya gönüllüyüm. Hangi gemi olursa. Nereye olursa."

"Defol başımdan!"

O sırada, gişelerin çevresindeki kalabalığın arasında bulunan, geniş omuzlu, bronz tenli bir adam beni kenara itti.

"Hadi be hemşehrim" dedi memura, "kaydediver şu çocuğu. Herkes eşit burada."

"Yapamam" diye itiraz etti memur, "bu mevzuata aykırı olur."

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

"Başlarım şimdi senin mevzuatına. Bu çocuğu kaydetmezsen işsizliğe bile başvuramaz."

"Sen nerden çıktın yahu."

"Bu seni ilgilendirmez" dedi adam, "ben ateşçiyim. Sana bir kere daha söylüyorum, bu çocuğu kaydedeceksin."

"Kabalaşma."

"Çenen kaşınıyor galiba."

"Hah, görelim bakalım."

Ateşçi onun güneşten kararmış başını tutup gişenin parmaklıklarına yaklaştırdı.

"Dinle *Bonze*"[31] diye homurdandı, "bu yoldaşı kaydetmezsen neler olacağını biliyor musun?"

"Ne olacakmış?"

"Şu banklarda oturan yüz adamı ayağa kaldırır ve burayı dağıtırım. Senin şu hindistancevizi kafanı da kırarım, hiç yolu yok."

"Polis çağırırım."

"Defalarca çağırdın da ne oldu? Bu yeni bölümü de koruyamayacaklardır. Diğerini nasıl dağıttığımızı unutma? Telefona dokun bir bak gör nasıl dans ediyoruz seninle."

Memur telefona uzanmadı. Özel büroya gitti ve büronun direktörüyle geri döndü. Direktör ayı balığına benziyordu. Adı, Kaptan Brahms'dı. Sanki megafonla konuşur gibi yüksek sesle konuşuyordu.

"Ne bu gürültü patırtı?" diye gürledi.

"Bu gencin kaydedilmesi gerekiyor" dedi ateşçi.

"Senin kardeşin mi bu?"

"Güldürme insanı."

"Oh, yine mi sen?" diye havladı ayı balığı, "adın ne senin?"

"Sana ne?" dedi ateşçi sertçe.

"Sen değil misin bir hafta önce buraya koku bombalarıyla gelip ortalığı birbirine katan çetenin başındaki? İçeri atılma zamanın geldi senin."

"Çek git başımdan be ihtiyar hilebaz."

"İsyan mı çıkartmak istiyorsun?"

31. Kodaman.

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

"Öyle ya" dedi ateşçi, "buraya torpilli gelip rüşvet veren gençler için iltimas listeleri yapmandan gına getirdik artık. Senin kara listelerinde çürümekten canımıza tak etti."

"Kara liste falan yok," diye bağırdı Kaptan Brahms.

Bu arada gişenin çevresinde yüz kişi kadar bir kalabalık toplanmıştı. Her kafadan bir ses çıkmaya başladı.

"Kahrolsun politikacılar!"... "Sakalını koparın şunun!"... "Esaslı bir sopa istiyor!"

"Sen şu kayıt işini yapacak mısın?" diye hırladı ateşçi.

Kaptan Brahms, soğukkanlı bir havada telefonu eline alıp polis çağırdı.

Sekiz on kişi, ağır bir bankı koçbaşı olarak kullanmak üzere kaldırdı. Memurlar itişerek masaların arkasına kaçıştılar. Dışardaki avludan camlara taş yağmaya başlamıştı bile.

Ateşçi bağırdı: "Kahrolsun iltimas listeleri! Gizli adam kayırmalara son! Yıllardır ne denize açıldık, ne de bir gemide iş alabildik! Kahrolsun açlık rejimi!"

Memur bölümü koçbaşının iki vuruşuyla parçalandı. Bir yığın denizci, eşyaları ve dosyaları parçalayıp dağıttılar. Diğerleri, kendilerini kırılmış iskemle bacaklarıyla savunmaya çalışan memurlara girişti. Kaptan Brahms bir masanın altına saklanmıştı. Geniş omuzlu ateşçi, Kaptanın kaba etlerini yumruklayıp duruyordu. Salonu ve arka avluyu dolduran binlerce denizci gülüyor, bağırıyor ve küfrediyordu. Salonun ortasında, elli kişiden oluşan bir grup koro halinde bağırıyordu: "Açız! Açız! Gemi isteriz!"

Avludan birisi yüksek perdeden bağırdı.

"Ueberfalkommando!"[32]

Polis. Siren sesleri. Üç büyük cemse dolusu yeşil giysili polis olay yerine gelmişti. Cemseler daha durmadan yüz kadar polis yere atladı. Coplarını çekmiş koşuyorlardı. Coplarını sağa sola sallayarak kalabalığın içine daldılar. Direnenler kelepçelenip cemselere sürüklendi. Birisi gürledi:

"Arbeitermoerder!"[33] Katiller!

Bir polis merdivenlerden düştü. Dört beş denizci yumruk ve

32. Hazır kuvvet.
33. İşçi katilleri.

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

tekmelerle onun tepesine çullanıp copunu ve tabancasını aldı. Avluda, genç bir polis, kapının eşiğine sığınmak için koştu. Tabancasını çekip nişan aldı. O anda gri süveterli bir delikanlı çevresinde şöyle bir dönüp polisin suratına zift fırlattı. Binlerce hançere öfkeyle haykırıyordu.

"Katiller!"

"U-nut-ma-yın... Polis şefi bir sosyalisttir!"

"Kahrolsun sosyalist hainler!"

Derken tüm polisler silâhlarını çektiler. Çok kötü yaralandıklarından öfke içindeydi. Hep birlikte havladılar:

"Strasse frei! Es wird geschossen!"[34]

İnsanlar birbirini çiğneyerek dört bir yana kaçıştı. Nereden ortaya çıktığı belli olmayan kadınlar bağırarak küfrediyordu. Diğerleri, polisin arkasından boş konserve kutuları atıyordu. Yarı yarıya sersemlemiş bir durumda St. Michael Katedralinin yolunu tuttum. Arkamdan yaşlı bir bahriyeli geliyordu. Sanki hiçbir şey olmamış gibi soğukkanlıydı.

"Seni kaydetmiş olsaydılar bile" dedi, "bir gemide görev vermeleri için tam iki yıl bekleyecektin."

"Bunlar adamı öldürür" dedim.

"Tamam işte, öğrenmiş oldun... Bir biraya ne dersin..."

34. Sokakları boşaltın, ateş açılıyor.

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

Bölüm III

Yolu Tutuyorum

Ne yapacağımı düşünerek başıboş dolaşıyordum. Bu hastalıklı ülkeden çekip gitmeli miydim? Yoksa kanımı isyanla kaynatan yanlışlıklara aktif bir şekilde saldıran güçlere mi katılmalıydım? Bir yol beni, gemiyle gidip gördüğüm özgür ve mutlu ülkelere götürüyordu. Diğeri ise, genç devrimcinin büyük beklentilerine ve heyecanına. Boğucu bir yalnızlık hissediyordum. Gözümde ait olabileceğim bir yer tütüyordu.

Bir rıhtım tavernasında *Gemicilik Haberleri*'ni okuyordum. Gazetede, Roland Hattında, saat beşte Panama'ya ve Valparaiso'ya hareket edecek bir gemiden söz ediliyordu. Bu limanların adını duyunca gözümün önünde bereketli ve sıcak kıyı manzaraları, gülen kahverengi gözlü kızlar ve yabancı gemilerde ya da bakır madenlerinde gelecek vadeden dolgun ücretli işler canlanmıştı.

Gitmeye karar verdim. Kalan son paramla sırt çantasını yiyecek, bisküvit, balık konservesi, salamura et, bir şişe su ile doldurdum ve Hint Doklarına gitmek üzere nehri geçtim.

Gemi doluydu. Dok işçileri, ambar kapaklarını kapatmışlardı ve çımacılar maçunaları indirmekle meşguldüler. Bir anlık gafletten yararlanıp gemiye süzüldüm ve çevreyi kollayarak koşmaya başladım. Zincir ambarına tırmanıp kapağı üstümden kapattım. Geminin alt bölmeleri rutubetli ve paslıydı. Altımda tonlarca ağırlıktaki zincir, demirden yılanlar gibi kıvrılmış duruyordu. Her taraf çamur ve sintine suyu kokuyordu.

Siren sesleri, kısa emirler, ayak sesleri ve çekilen vinçlerin gürültüsünü duydum. Derken tüm gemi, motorların çalışmaya

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

başlamasıyla sarsıldı. Limandan ayrılıyorduk. Gemi iki üç günde Manş Denizine varınca güverteye çıkacak ve kaptana, gemiye kaçak bindiğimi bildirecektim.

Nehrin ağzına yakın bir yerlerde gemi sise girdi. Bunu, geminin iki dakikada bir düdük çalmasından anlamıştım. Geminin düdüğü üç dört kez çaldı. Bulunduğum bölgedeki sarsılma kesildi. Motorlar durmuştu. Geminin baş kısmından gelen ayak sesleri duydum. Bunu birbirine çarpan metal sesleri izledi. Tam başımın üstünde biri çıkrık çalıştırıyordu. Birden durumu anladım: Sis, gemi ilerleyemeyecek kadar yoğundu ve kaptan hava açana kadar demirlemeye karar vermişti. Çapanın denize atılmasıyla birlikte altımdaki zincirler yukarı doğru çekilmeye başlayınca aşağıdaki karanlığa düşüp paramparça olmam işten bile değildi.

Üstümde pürüzsüz bir ses çınladı: "Çapa hazır!"

Kaptan köşkünden zayıf bir ses guruldadı – "Kırk beş kulaç. Hazır ol!"

"İmdat" diye bağırdım. "Çapayı bırakmayın. Aşağıda insan var! İmdat! İmdat!"

Üstümdeki pürüzsüz ses: "Ulu Tanrım."

Hemen ardından kapak açıldı ve zincir ambarından yukarı çekilip çıkarıldım. Geminin baş tarafından genç bir görevli aceleyle geldi.

Beni görünce bağırdı: "Senden başka otlakçı var mı aşağıda?"

"Yok."

Güverteye koştu yeniden. "Çapa hazır!"

Kaptan köşkünden bir emir geldi: "Çapayı sal."

Çaba aşağıda gürüldedi. Her taraf sis içindeydi. Yakından ve uzaktan, siste körlemesine ilerleyen gemilerin düdük sesleri geliyordu. Görevli, beni kaptan köşküne götürürken dizlerim titriyordu.

"Bir kaçak, efendim" diye kaptana bilgi verdi.

Gece geç vakit, kaptanın filikasıyla sahile çıkarıldım. Geceyi, Cuxhaven'deki rutubetli bir polis karakolunda geçirdim. Ertesi gün, buz gibi bakışları olan bir polis, beni, Roland Hattına kanunsuz girmekten yedi gün hapis cezasına çarptırdı.

Hamburg şehir hapishanesinde yedi gün yattım. Hapishane,

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

depolardan, demiryolu ambarlarından, ardiyelerden hırsızlık yaparken ele geçmiş ya da yiyecek dükkânlarını yağmalarken polis tarafından yakalanmış her yaştan işçilerle tıklım tıklım doluydu.

Hapishane arkadaşlarım arasında, Willy Zcympanski adlı, komünist ajitatör olan, zayıf bir genç de vardı. Gri gözleri fanatik bir ateşle yanıyordu. Hevesli olduğumu görünce bana özel ilgi gösterdi. Coşkusu bulaşıcıydı. Adanmışlığının içtenliği beni etkilemişti. Devrime adanmanın hayattaki tek değerli şey olduğuna gittikçe ve gittikçe daha fazla ikna olmaya başlamıştım.

"Bizimle insan, kendi gücünün farkına varır" dedi Zcympanski. "O artık evsiz barksız bir sokak köpeği değildir. İnsan mücadelede doğar."

Üzerimdeki etkisi o kadar güçlüydü ki, onun omuzunu sıkı sıkı tutmuştum.

"Büyük savaşlar yakındadır" diye devam etti, "Parti silâhlı ayaklanmaya hazırlanmalıdır. Bu sefer kaybeden biz olmayacağız. Sovyet Almanya ve Sovyet Rusya bir araya gelince yenilmez olacaklardır. Ardından Fransa'ya, Çin'e, Amerika'ya, tüm dünyaya ulaşacağız. Bundan daha yüce bir hedef olamaz. Bunu başarmak ancak daha da büyük fedakârlıklarla mümkündür."

Dördüncü günün sabahı Zcympanski dışarı çağrıldı. Polisin içinde komünist çekirdek örgütlemekten yargılanıyordu. Gitmeden önce, Hamburg telefon santralinde çalışan kız kardeşine ulaştırılmak üzere bir mesaj verdi bana. Şifreli mesaj, bir tuvalet kâğıdı parçasına yazılmıştı. Bir de yırtık pırtık küçük bir kitap verdi, tahliye edilmeden önce başkalarına vermemi tembihledi. Kitap, Komünist Manifesto'ydu.

Zcympanski'yi, 1932 yılına kadar bir daha görmedim. Sonradan, G.P.U.'nun[35] Dış Seksiyonunun en etkili ajanlarından biri oldu. Sonuna kadar sadık kaldı, 1937'de, bir Nazi hapishanesinde intihar etti.

35. Lenin'in kurduğu ve ilk başkanlığını Dzerjinsky'nin yaptığı Sovyet Gizli İstihbarat Örgütü ÇEKA, 1920'li yılların başlarından 1930'lu yılların ortalarına kadar G.P.U. adını taşımıştır. Daha sonra N.K.V.D. ve K.G.B. adlarını almıştır.

Tahliye olurken, bir polis memuru, Hamburg'u derhal terk etmemi emretti. "Bu şehirde serseri istemiyoruz" dedi.

"Aslında kim bizi serseri haline getiren" diye düşündüm.

Zcympanski'nin kız kardeşini görmeye gittim. Yirmi beş yaşında, uzun boylu, zeki, güzel, sarışın bir kızdı. Adı Erika'ydı. Beni hemen, haftalardır yapmadığım sıcak bir banyo yapmaya davet etti. Ona erkek kardeşinden mesaj getirdiğim için beni bir yoldaş olarak görmüştü. Dudaklarından çıkan yoldaş sözcüğünün tınısı yüreğimi hoplatıyordu. Evinde istediğim kadar kalabileceğimi söyledi. Sıcaklığı ve sadeliği, güven ve hayranlığımı arttırmıştı. Onda, birçok dürüst devrimcinin karakteristik özelliklerini bulmuştum; devrimin karşısında olan her şeyi hayatından acımasızca söküp atmakla şefkat ve iyilik yan yanaydı. Duvarda, bir Lenin portresi ve çocuğunu emziren bir anne resmi vardı.

"Okumayı sever misin?" diye sordu bana.

Evet anlamında başımı salladım. Duvardaki resimlerin altındaki alçak kitaplık tıka basa kitap doluydu.

"Devrim bir bilimdir" diyerek gülümsedi. "Sağlam bir teori olmadan eylem hiçbir şey ifade etmez."

Büyük bir açlıkla okuyordum. Okumadığım zamanlar, küçük gaz ocağında basit yemekler yapıyor, sonra da yatıyordum. Üç gün geçince, bir hareket olsa diye can atmaya başladım. Komünist Partisi, işsiz kitleleri, gece yapılacak bir gösteriye çağırmıştı. Gitmeye karar verdim.

Şehrin dış mahallerinde toplanan binlerce kişinin arasında bu gösterinin barışçı bir şekilde geçmemesinde kararlı olanların varlığı başından belliydi. Bunlar, eğitilmiş parti üyeleriydi. Bellerinde kısa kurşun boru parçalarıyla ve cepleri taşlarla dolu olarak gelmişlerdi. Polisin başını ağrıtmaya niyetli olduklarını gizlemiyorlardı.

Meşalelerden, gittikçe artan kalabalığın üzerine titrek ışıklar yansıyordu. Bir ıslık çaldı ve kalabalık, Partinin gri üniformalı askeri müfrezelerinin ardından ilerledi. Kızıl bayraklar açıldı ve işçi bandosu *Enternasyonal*'i çalmaya başladı.

Saat dokuza doğru, dış mahallelerdeki göstericiler birleşti. Artık şehir merkezinin sınırlarına gelip dayanmıştık. Merkeze

giden tüm sokaklar polis tarafından tutulmuştu. Projektörler, yüzlerce kızıl bayrağı tarayarak geçip gidiyordu; aniden yükselen mızıka sesleriyle, çelik miğferlerde yansıyan meşale ışıltıları bir araya geldiğinde ürkütücü bir etki yapıyordu. Ve birdenbire, kısa, ağızdan ağıza tekrarlanıp aktarılan bir emirden sonra, gösterinin baş kısmı, polis tarafından gidilmesi engellenen şehir merkezine doğru yöneldi.

Polis derhal saldırı düzenine girdi. Kalabalığın adımları yavaşladı. Kızıl Cephe Liginin mensubu gri üniformalı adamlar saldırıya geçip polis barikatını yardı. Gecenin içinde heyecanlı bağırtılar yankılandı. Yan sokaklarda üslenmiş çevik kuvvet birlikleri göstericilere yandan saldırıp bir yarma harekâtına girişti.

"Dağılın! Sokakları boşaltın!"

Bu emrin yerine getirilmesi imkânsızdı. Büyük bir kargaşalık hüküm sürüyordu. Her yandan taşlar yağıyordu. Coplar inip kalkıyordu. Polisten kaçan kalabalıklar yeniden bir araya gelip bir başka yöne doğru saldırıya geçen polisle kapışmak üzere yeniden savaş alanına dönüyorlardı. Bu sokak savaşında en şaşırdığım şey, suratının ortasına cop yiyen insanların, bu darbeyle savaşçı ruhlarını kaybetmek yerine, daha büyük bir kararlılıkla çatışmaya katılmalarıydı. Polis üniformasının isyancı kitleler üzerindeki tarifi zor yıldırıcı psikolojik etkisi, isyancılar, iyi silâhlanmış bir polisin bile yakın dövüşte yumruklar karşısında çaresiz kaldığını gördüklerinde aniden yok oluvermekteydi. O sırada, kasketlerinde kızıl yıldız olan genç işçilerin polis atlarının bacaklarına çakı sapladıklarını gördüm. Atlar şahlanıp kaçıyordu.

Sonunda dağıldık. Çatışma alanı, kasketler, yırtılmış elbiseler, kırılmış gözlükler, polis miğferleriyle dolmuştu. Bir zengin semti olan Aussenalstear'e doğru çekilen birkaç yüz kişilik grubun içindeydim. Bayraklar yoktu. Çalgı aletlerini kurtaran bando elemanları çoktan evlerinin yolunu tutmuştu. Paçavralar içinde, vahşi bakışlı korkuluklar topluluğu olarak bu temiz semtin sokaklarında bir aşağı bir yukarı dolaşıyor ve hep birlikte bağırıyorduk.

"Açız! Açız!"

Biz yaklaştığımızda pencerelerdeki ışıklar sönüyor, gölgeler

fısıldaşıyor, kapılar kitleniyordu. Yüz hançereden çıkan tek bir uğultu tüm apartmanları karanlığa boğmaya yetiyordu. Bir ara, sirenler çalan bir polis aracı köşeyi hızla dönüp büyük bir gürültüyle fren yapınca polisler lânetler okuyarak kaldırımlara atladılar.

Ekmek yerine küfür. Talebimize verilen karşılık buydu işte.

Geceyarısına doğru, yorgun, yaralı ve sesimiz bağırmaktan kısılmış olarak oradan ayrıldık. Keskin soğuktan biraz olsun korunmak için ceketimin yakalarını kaldırdım. Çatışmada kepimi kaybetmiştim. Pardösümü rehine vermiştim. Tren istasyonunu geçtikten sonra genç bir kadın yanımda yürümeye başladı. Benden daha yaşlıydı, yirmi sekiz falan olabilirdi.

"Eve mi?" diye sordu.

"Ev mi?" dedim... "izbe desek daha doğru..."

Bir süre hiçbir şey konuşmadan yan yana yürüdük. Ellerini koltuk altlarına sokmuş ıslıkla bir şarkı söylüyordu. Derken;

"Hadi birlikte yatalım," deyiverdi.

"Olmaz."

"Nedenmiş? Yoldaşımsın, *nicht wahr?*"[36]

"Öyle," dedim dalgın bir havada.

"Öyleyse gel," diye ısrar etti, sesi hüzünle titreyerek devam etti: "Bir erkeğe ihtiyacım var. Kahrolası bir yalnızlık içindeyim. Ne zamandır bir erkekle yatmadım."

"Senden hoşlandım, ama yapamam."

"Dinle, yatakta çok iyiyimdir."

"İlişkim olan bir kız var" diye açıklamaya çalıştım.

Başını sallayıp "benim de" dedi.

"Kız mı?"

"Evet, küçük bir kız. Tanrıdan dilerim ölü doğar."

İşsizlik ve açlık gösterisinden iki gün sonra, 1923 Mayıs'ının ikinci haftasında Komünist Partisi'ne katıldım. Sabah erkenden, Hamburg'daki Kızıl Ev'in yolunu tuttum.

Kısa boylu, sırım gibi, kalın kaşları, güçlü çenesi olan bir adam karşıladı beni ve birkaç soru sordu. Babamı, savaş döneminde, Spartakistlerin Donanmadaki yeraltı çalışmalarından ta-

36. Öyle değil mi?

nıdığı anlaşıldı. Benim üyeliğe uygun güvenilir bir aday olduğumu düşünmüş olmalı ki, derhal üyelik kaydımı yaptı.

"Kadroları seçmek ve eğitmek için çok az zamanımız oluyor" dedi. "Dinamik olanların ön plana çıkacağına inanıyoruz. Cesur, ateşli, disiplinli gençlere inanıyoruz."

"Sizi hayal kırıklığına uğratmayacağım" dedim.

"Unutma, bir kampanya sadece bildiri ve toplantı demek değildir, esas olan eylem, eylem, daha fazla eylemdir. Eylemin anlamı grevdir. Kitle grevleri silâhlı ayaklanmanın başlangıcıdır. Tüm araçları kumandamız altında toplayarak devrimi kaynama noktasına getirmeliyiz. Her şey net mi senin açından?"

"Son derece net." diye yanıtladım onu.

"Tamam o zaman" diye devam etti, "denizcilik bölümünde çalışacaksın. Yoldaş Walter bunu halleder. Biliyorsun, Almanya, endüstriyel ihracata ve hammadde ithaline bağımlı endüstriyel bir ülkedir. Bu yüzden gemicilik Alman kapitalizminin can damarıdır. Gemi ve limanları Komünist Partisi'nin kaleleri haline getirmeliyiz – bu can damarını elimize geçirmeliyiz. Onu kestiğimiz an burjuvazi kan kaybından ölecektir. Yoldaş Walter'le bağını kuracağız."

Albert Walter, tıknaz, neşeli, enternasyonal Bolşevik kapasitede birisiydi, Alman gemilerindeki komünist faaliyetlerin tartışılmaz şefiydi. Güneşle bronzlaşmış geniş bir göğsü vardı, geniş alınlıydı, yüzünün ifadesi değişkendi, küçük, kahverengi gözleri her an çevreyi kollamaktaydı. Otuzlarının sonlarındaydı ve yaşamının on beş yılını profesyonel denizci olarak geçirmişti. Hapisten çıktıktan sonra Moskova'ya gitmiş ve Lenin onu Baltık Donanmasında politik komiser yapmıştı. 1922'de, Komintern şefleri, onun denizcilik alanındaki çalışmalarda en yetenekli kişi olduğunu düşünmüş ve Uluslararası Ulaşım İşçileri Propaganda ve Eylem Komitesinin (IPAC-Ulaşım) başkanlığına atamışlardı. Komünistler, Hamburg'da, diğer büyük limanlarda olduğundan daha sağlam bir şekilde yerleşmiş ve Hamburg, Komintern'in, tüm önemli deniz endüstrilerindeki girişimlerinin merkezi haline gelmişti.

Albert Walter, Hamburg limanındaki komünist "aktivist" müfrezelerinden birine katılmam emrini verdi. Alman ihracat ve

ithalatının çoğu Hamburg limanından yapıldığı için, her ay yaklaşık bin kadar gemi yanaşıyordu rıhtıma. Elbe Nehri boyunca, dünyanın denizle bağlantılı olan bütün ülkelerinin bayraklarını görmek mümkündü.

Rıhtım "aktivistleri" her sabah kıyının çeşitli noktalarında toplanıyordu. Her müfrezenin lideri, adamlarına belli iskele ve gemilere gitmeleri talimatını veriyor ve onları broşür, bildiri ve günün sloganlarıyla donatıyordu. Bunlarla silâhlanmış olarak rıhtıma gidiyor, gemilere çıkıyor ve mürettebatı tarafımıza kazanmaya çalışıyorduk. Çoğu gemi, görevlilerce ya da şirket gözetçilerince korunuyordu, bu yüzden gemilere girebilmek için akla hayale gelmedik hile ve kurnazlıklar yapmamız gerekiyordu. Gemiye genellikle palamarların üzerinden tırmanırdık. Bunun için çımacı ya da çamaşırcı kılığına girerdik. Bildirilerimizi dağıtır, gazete ve broşür satar, tartışmalar başlatır ve Komünist Parti üyesi denizciler arasından genç militanlar devşirmeye çalışırdık.

Acil hedefimiz, denizciler arasında tayınlara, ücretlere ve gemi disiplinine karşı hoşnutsuzluk yaratmaktı. Her yerde gemi tayfaları ajitasyonumuza açıktı, gelecekteki grevleri hazırlamak üzere eylem komiteleri kuruyor, denizciler arasında Partiyi inşa ediyor, kuryelik ve diğer gizli çalışmalar için yetenekli unsurları seçiyorduk.

Günün sonunda kıyıya dönen "aktivist"ler, o gün gittikleri gemiler hakkında ayrıntılı bir rapor yazıyorlardı. Bu raporların biriktirildiği dosyalar, Albert Walter ve yardımcılarına, herhangi bir önemli eyleme girişmeden önce, her ticaret gemisindeki mevcut güçler hakkında tam bir bilgi edinme olanağı veren ayrıntılı, pratik bilgiler içeriyordu. "Hamburg yöntemi" olarak bilinen bu sistem, daha sonra tüm kıtalardaki tüm rıhtım komünist örgütleri tarafından benimsenmişti.

Parti çalışmalarına büyük bir hevesle dalmıştım. Komünist çalışma dışında hiçbir şey önemli değildi artık benim için. Dok işçilerinin çalışmaya başladığı sabahın erken saatlerinden, akşam olup tayfalar sahile çıkıncaya kadar, o gemi senin, bu rıhtım benim dolaşıyordum parti görevlerini yerine getirmek için. Akşamları başlayan toplantıların, tartışma gruplarının çalışmalarının ve

politik kursların gece yarısından önce bittiği pek nadirdi. Ne giyimde gözüm vardı, ne de kızlarla zaman geçirmekte. Kendimi Parti makinesinin canlı tekerleklerinden biri olarak hissediyordum. Gittikçe daha dayanıklı ve sert oluyordum ve müthiş mutluydum.

Karşılaştığım bir yenilik de, gemilerdeki en aktif komünistlerin, yabancı limanlarda bulunan diğer Alman gemilerindeki mürettebat arasında propaganda faaliyeti yürütebilmek amacıyla kendilerini bu gemilere aldırmak için başvuruda bulunma yöntemiydi. "Aktivist" müfrezelerinin konferanslarından birinde deneyimlerim üzerine verdiğim ayrıntılı bir rapor alkışlarla karşılandı. O zamana kadar ajitatör kategorisindeydim; artık örgütçü olarak kabul ediliyordum. Albert Walter'in önerisiyle, Hamburg-Amerika Hattında bulunan gemilerdeki tüm Parti çalışmalarını üzerime almam kabul edildi. İki binden fazla denizcinin çalıştığı elli kadar gemi bu kategoriye giriyordu. O gece mutluluktan uyuyamadım! Bütün gece planlar yaptım. Elli geminin hepsi benim gemimdi sanki. Böyle bir sorumluluk almak hoş bir şeydi.

Lenin'in düşündüğü anlamda bir profesyonel devrimci olma yolundaydım. Partinin şu ilkesini çok iyi öğrenmiştim ki, Komintern merkezdi ve ona bağlı partiler, yaşamlarının tek hedefi devrim için çalışmak olan erkek ve kadınlardan oluşan bir iç organizasyona sahip olmalıydılar; bu insanlar, Partinin talep ettiği her türlü kişisel fedakârlığa hazır olmalı, Merkez Komiteleri'ne ve azami hedeflere sonsuz itaati taahhüt etmeliydi.

Sınıf bilincine sahiptim, çünkü sınıf bilinci bizde bir aile geleneğiydi. İşçi olmakla gurur duyuyor ve burjuvaziyi hor görüyordum. Göreneksel saygınlıkla alay eden bir tavrım vardı. Beni, kitlelerin acı çekmesinden ve baskı görmesinden sorumlu olduklarını düşündüklerime karşı çılgınca bir nefrete sürükleyen keskin ve tek yanlı bir adalet duygusuna sahiptim. Polis düşmandı. Tanrı yalandı, yoksulların boyunduruklarından memnun olmalarını isteyen zenginler tarafından icat edilmişti ve yalnızca korkaklar din adamlarına başvururdu. Her işveren, insan kılığında bir sırtlandı, kötü niyetli, doymak bilmez, güvenilmez ve acımasızdı. Tek başına mücadele eden bir insanın asla kazanamayacağına inanıyordum; insanlar bir araya gelmeli, birlikte mücadele

etmeli ve gerekli çalışmalara girişerek herkes için hayatı daha iyi hale getirmeliydi. Amaçları için her türlü araçla mücadele etmeli, davanın ilerlemesi için hiçbir yasadışı eylemden kaçınmamalı, devrim zafere ulaşıncaya kadar mücadeleyi aralıksız sürdürmeliydiler.

Daha Haziran ayında, tayin edici devrimci olayların gelip kapıya dayandığı anlaşılmıştı. Paranın değerinin nefes kesici düşüşü, anti-komünist sendikaların hızla parçalanması, orta sınıfın artan demoralizasyonu ve çok sayıda umutsuz ve isyankâr genç işçinin Komünist Parti saflarına akın etmesi, yaklaşan fırtınanın şaşmaz işaretleriydi. Moskova, Komintern'in en zeki – ve en sinik – propagandisti Karl Radek'e,[37] komünistlerin iktidarı alma kampanyasını Berlin'den yönetmesi görevi vermişti. Günün emri, dağınık grevleri, silâhlı ayaklanmanın başlangıcı olacak bir genel greve dönüştürmekti. Sofu görünümlü, sarışın bir Rus olan, Radek'in temsilcisi Kommisserenko, Hamburg limanındaki tüm komünist güçlerin toplantısında planların ana hatlarını ortaya koydu.

Birkaç yaşlı komünist itiraz etti. "Fakat kitleler hazır değil" dediler. "Kenara çekilip bizi mücadelede yalnız bırakırlar."

Kommisserenko'nun yanıtı, bir kamçı şaklaması gibiydi: "Biz giriştik mi, kitleler izleyecektir. Devrimi yapacak olan kitlelerdir – ama biz onlara önderlik etmeliyiz!"

Genç unsurlar hareketlenmişti. Rusu alkışladık. Bir dinsel ışığın peşinden körce gitmeye hazırlanıyorduk.

Bir gün, tüm sahil eylem komitelerinin bir araya geldiği gizli

37. *Karl Radek* (1885-1939): Avusturya-Macaristan doğumlu Rus Bolşevik'i. 1898'de Rus Sosyal Demokrat İşçi Partisi'ne üye oldu. 1905'de, Varşova'daki ayaklanmaya katıldı. I. Dünya savaşı sırasında, Bolşeviklere mali destek sağlamak amacıyla yapılan Almanya ile Bolşevikler arasındaki gizli görüşmeleri yürüttü. 1918-1920 yıllarında, Komünist hareketi örgütlemek üzere Almanya'da bulundu. 1923 Alman komünist ayaklanmasının ardından Komintern'de suçlandı. 1927'de Partiden ihraç edildi, 1930'da yeniden Partiye kabul edildi. 1936 Sovyet Anayasasının yazılmasına yardımcı oldu. Stalin'in Büyük Tasfiyesi sırasında, 1937 yılında, İkinci Moskova duruşmalarında 10 yıl cezaya çarptırıldı. 1939 yılında, toplama kampında öldüğü bildirildi. Kruşçev döneminde yapılan açıklamalarda, N.K.V.D. tarafından öldürüldüğü teyid edildi.

bir toplantı yapıldı. O sırada Hamburg örgütünün şefi olan Ernest Thaelmann[38] konuştu: "Hiçbir şey bizi engelleyemez. Kararlı bir azınlığın eylemleri, kitlelerin savaşçı ruhunu ayağa kaldıracaktır. Mürettebatı greve gitmeyen gemileri zorla durdurmak gerekir. Gemilere çıkılmalı ve buhar ateşi söndürülmelidir. Parti tüm gücüyle sizinle birliktedir. Denizcilerin eylemini diğer endüstrilerdeki işçiler izleyecektir – dok işçileri, tersane işçileri, demiryolu işçileri. Hepsinden önemlisi, kitlelere, iktidarı almak için yapılacak silâhlı ayaklanma ve grev için vekalet verilemeyeceğini öğretmeliyiz."

O gece hiç yatmadım. Gece on birle üç arasında benim müfrezem, gemilerin yan taraflarına ve iskelelere iki metrelik harflerden oluşan sloganlar yazmakla meşguldü. Dört kişilik gruplar halinde kayıklara atlıyor, ses çıkartmasın diye kürekleri çuvallarla sarıyor, gemiden gemiye, iskeleden iskeleye giderek kırmızı, beyaz harflerle şöyle yazıyorduk: "İyi bir yaşam hakkı için grev. Grev! Grev!" Bazı gemilerde bu slogan, pruvadan başlayıp kıç kısma kadar devam ediyordu. Gecenin karanlığında, rıhtımın yağlı sularının ötesinde uyuyan gemilerin yanında yavaşça ilerleyen diğer sandalları gördük. Sandaldaki arkadaşlarım, cesur, güçlü kuvvetli bir işçi olan Macar Ilja Weiss, iri yarı bir denizci Hans Wonneberger, ve Genç Komünistler Liginden bir çocuktu. Kürekleri Weiss çekiyordu; Wonneberger ve ben, süpürge sopasına bağladığımız fırçalarla yazıları yazıyorduk; genç komünist, kayığa dolan suyu boşaltıyordu.

Hansa iskelelerine yazı yazarken, bir rıhtım polisi botuyla karşılaştık. Projektörlerin ışığı üzerimizden geçince, iskelenin sonundaki merdivene doğru çılgınca kürek çekmeye başladık. Genç komünist, merdivene bir kedi çevikliği ile tırmandı. Onu ben izledim. Fakat bu arada polis botu yetişmişti, genç bir polis sandala atlayarak bağırdı:

"İsyan kışkırtıcıları, yakaladım... Tutuklusunuz!"

38. *Ernst Thaelmann* (1886-1944): Weimar Cumhuriyeti döneminde Alman Komünist Partisi'nin başkanı. 1933 yılında Nazi'ler tarafından tutuklandı, on bir yıl toplama kampında kaldı. 1944'de, Hitler'in emriyle, Buchenwald kampında vurularak öldürüldü.

Ben iskeleye çıkmıştım. Hans Wonneberger suya atladı ve gecenin karanlığında yüzerek gözden kayboldu.

Ilja Weiss, "al bakalım!" diye hırladı.

Kırmızı astar boyasıyla yarı yarıya dolu kovayı polisin suratına indirdi. Polis soluk almaya çalıştı ve düştü. Weiss merdivene atıldı.

"Zafer Kızıl Cephenindir" diye bağırdı.

Polis botundakiler ateş etmeye başladı. Uzun bir yük barakasının karanlığına sığınarak koşmaya başladık, bu arada mermilerin oluklu demir duvarlardan sektiğini duyuyorduk.

"Amma da yakından geçiyorlar" diye kıkırdadı Weiss.

"Yoldaş Wonneberger nerede?" diye sordum soluk soluğa.

"Kafayı takma. O balık gibi yüzer."

İki dakika sonra bir polis arabası siren çalarak geldi. Barakaya daldık ve bir çimento kanalizasyon borusu yığınının içine süzüldük. Ortalık sakinleşince ayrı yollardan şehre döndük.

Bugün, tüm Avrupa polis bölümleri tarafından aranan Ilja Weiss, Odessa'daki Enternasyonal Kulübün sekreteridir. Hans Wonneberger, 1932'de Nazi Partisi'ne gizli ajan olarak katılan bir kıza aşık olma hatası yaptı. G.P.U. tarafından Novorossisk'e kaçırıldı ve o zamandan sonra Sovyet Rusya'da ortadan kayboldu.

Sabah yedide, tüm Parti güçleri limana girdiler. Kapılar ve feribot iskeleleri polis tarafından tutulmuştu. Komünist Askeri birimleri, kitle ajitatörlerinin her taraftan limana sızması için polisle çatışmaya girmişti. İskele bekçilerini teslim aldık ve denizcilere ya greve katılmalarını ya da grev kırıcıların kaderini paylaşmalarını söyledik. Diğer "aktivist" birimleri, dok işçisi grupları içinde benzeri bir çalışma yürütmekteydi. Ilja Weiss'in grubuna elde tabanca karşı çıkan bir görevli zorla karaya çıkarıldı. Parti tarafından örgütlenmiş denizci ve işsiz işçilerin oluşturduğu vurucu birlikler gemilere çıkıp greve direnen mürettebatın sahildeki ana güçlerle bağlantısını kestiler. Ilımlı olma tavsiyesinde bulunan Sendika görevlileri dövüldü.

Öğlenleyin liman büyük ölçüde savaş alanına dönmüştü. Birkaç yüz grevci tarafından desteklenen komünistler, grev emrine uymayı reddeden denizcilerle yumruk yumruğa kavgaya tutuş-

muştu. Üç rıhtımda, serbest kalan gemilerin akıntıyla sürüklenip birbirleriyle çarpışması sonucu gemilerin önünü tıkayıp seferleri engelleyecekleri umuduyla gemilerin halatlarını kestik. Çevik polis kuvvetleri çatışmaya katılmakta gecikmedi ve tutuklamalara girişti. Tutuklularla dolu cemseler gürültüyle hapishanelere doğru yol alıyordu. Görevleri, gemilerin ateş kazanlarını su dökerek söndürmek olan özel sabotaj birimleri tarafından ele geçirilen gemiler aralıksız düdük çalarak polisi yardıma çağırıyordu. Saat üç sularında kırk kadar gemi işlemez hale getirilmiş, ancak polis de bizi limanın dışına sürmeyi başarmıştı. Polis, girişlere barikat kurdu. Elbe Kanalının girişine bir makineli tüfek yerleştirildi ve şöyle yazıldı: "Dur- Girene ateş açılacaktır."

Komünistlerin sloganlarını izleyen denizcilerin çoğu işini kaybetti ve birçoğu hapse atıldı. Kimse, grevciler işlerini kaybetseler ya da hapse atılsalar bile grevin bir yenilgi olarak görülmemesi gerektiği yönündeki komünist doktrini eleştirmeyi düşünmedi. Grev, iç savaş için bir eğitimdi; bu yüzden her grev, sonu ne olursa olsun, parti için bir politik zaferdi.

Daha Hamburg limanındaki vahşi Haziran eylemimiz sonuçlanmadan, gizli bir toplantıya çağrılmıştım. Toplantıda bulunanların çoğunluğu daha az tanınan kıyı ajitatörleriydi. Sessiz olmamız istendikten sonra, Thaelmann'ın yardımcılarından biri, toplantıda bulunan tüm komünist denizcilere, Gemi Sahipleri Birliği'ne gemilerdeki grevi kırmak için atanmaya gönüllü olduklarını bildirmeleri talimatını verdi.

Dinleyiciler kızgınlık ve şaşkınlıkla aralarında mırıldanmaya başladı. Bu şeytanca ve dürüst olmayan manevra karşısında derinden sarsılmıştım. Daha o sabah yeni gelen iki geminin müretteb atını greve sevk etmiştik. Albert Walter'in propaganda müfrezeleri, denizcilere seslenen kızıl bildiriler dağıtmıştı: "Motorlar çalışmayacak! Çalışma yok! GREV!"

Arkamdaki bir yoldaş itiraz ederek bağırdı.

"Biz grev kırıcı değiliz!"

Parti görevlisi rahatsız olmadı. Protestolarımızın yatışmasını sabırla bekledi. Sonra konuşmaya başladı.

"Yoldaşlar" diye açıklamaya girişti, "Parti sizden grev kırıcı olmanızı talep etmiyor. Partinin talep ettiği, ticaret gemilerine

Bolşevizmi daha sağlam bir şekilde yerleştirmek için gerekli taktik manevranın gerçekleşmesinde işbirliği yapmanızdır. Grev, çok uzun sürmeyecektir. Gemi sahibi köpekbalıklarına, misillimeye girişip gemilerindeki mürettebat arasında bulunan komünistleri işten atmaları fırsatını vermemiz mi gerekiyor? Her gemiyi Komünist Partisi'nin kalesi haline getirme fırsatından kendimizi yoksun ederek gemilerin denize açılmasına izin vermeli miyiz?.. Bugünkü pozisyonumuzu güçlendirerek yarınki muharebeler için avantajlı duruma geçmeliyiz. Bizler bir sağır-dilsizler kalabalığı değiliz. Biz komünistiz. Parti disiplini sizden Partinin komutlarına uymanızı talep etmektedir."

Bunun boktan bir iş olduğunu biliyorduk. Bu, liderliğimize güvenen ve grev çağrılarımızı izleyen işçi arkadaşlarımızı, denizcileri ve ateşçileri arkalarından hançerlemekti.

Biz komünistler için Partiye bağlılık, her halükârda, proletaryaya bağlılıktan önce geliyordu. Eylem komiteleri, denizcileri greve devam etmeye teşvik eden bildiriler yayımlamaya devam ederken, komünistlerin gizlice doluştuğu gemiler şafakta denize açıldı.

Bölüm IV

Komintern İçin Kaçakçılık

Haziran sonuna doğru bir akşam, Albert Walter, Hamburg'un eğlence bölgesi St. Pauli'deki Café Rhaingold'da, saat onda buluşmamızı istedi.

"Bu, son derece gizli konuşmayla ilgili olarak sana güvenebileceğimi biliyorum " diye tembihledi beni.

Rheingold'da, bir bardak *Niersteiner* yuvarladıktan sonra, Walter beni, burnu kemikli, sabit bakışlı, tavırları belirsiz, fazla dikkat çekmeyen, Hugo denen birisiyle tanıştırdı. Hugo, Kuzey Atlantik üzerinde çalışan Hamburg-Amerika Hattı gemilerindeki güvenilir komünistlerin sayısı hakkında net bilgi istedi benden. Ona, Partinin dört gemide güçlü olduğunu söyledim; bunlardan biri, birkaç güne kadar yola çıkacak *Westphalia* idi. Hugo bu açıklamadan memnun kaldı. Durumları tehlikeli olan üç yoldaşın *Westphalia* ile Amerika'ya kaçırılmaları gerektiğini açıkladı.

Daha sonradan öğrendiğime göre, Hugo'nun tam ismi Hugo Marx'dı. G.P.U.'nun Hamburg'daki daimi ajanıydı. Ertesi sabah beni üç kaçak yoldaşın kaldığı apartmana götürdü. Bunlar henüz çocuk yaştaydılar ve ikisi fena halde sarhoştu. Onları New York'a götürecek bir gemi bulunduğunu öğrenince çok sevindiler.

Hugo gidince konuşmaya başladılar. Onların, Joseph Stalin[39] tarafından Partinin kasalarını doldurmak için Çarlık Rusya'sında yürürlüğe konan bir pratiği örnek alan, maaşları taşıyan arabaları soyma işini yerine getiren, Partinin yeraltı bölümüne *Apparat*-[40]

39. *Josef Stalin* (1878-1953)
40. Aygıt.

bağlı soygun çetelerinden birinin liderleri olduklarını öğrenmek benim için şaşırtıcıydı. On beş kişilik bir komünist grup oluşturmuş ve Ocak 1923'de, Berlin Churlottenburg belediyesinin gaz servisinin, birkaç hafta sonra ise, Berlin-Spandau'da bir fabrikanın maaşlarına el koymuşlardı. Uyguladıkları teknik basitti. Maskeli olarak ve ellerinde silâhlarla bürolara girip şöyle bağırıyorlardı: "Devrim adına eller yukarı!" El koyduklarını, Berlin'deki Parti askeri bölümüne devrediyorlardı. Daha sonra çetenin elemanlarından biri artık devam edemeyeceğini söylemişti. Ölümle tehdit ettikleri yoldaşları, bunun üzerine Berlin polisine muhbirlik yapmaya başlamıştı.

"Niye Rusya'ya gitmiyorsunuz?" diye sordum.

Üçü de bunun yanıtını bilmiyordu. Aralarından biri, "Hugo Amerika'ya gitmemiz gerektiğini söyledi" diye ağzından kaçırdı.

Hugo Marx'la buluştuğumuzda, "neden Rusya'ya gitmiyorlar?" diye sordum.

"Polis tarafından tanınıyorlar" diye yanıtladı G.P.U. ajanı. "Sovyet Hükümetini suça bulaştıramayız."

Kaçakların New York'a gönderilmelerinin başka nedenleri de olmalıydı. İç Partinin işleriyle ilgili sorular sormak adetten değildi. Bir gece sonra, *Westphalia*'dan üç militanımızla birlikte kıyıya çıktım. Hugo Marx, üç genci gemilerine kaçak olarak bindirmeleri ve yolculuk boyunca onlara yiyecek sağlamaları karşılığında bu üç militanın her biri için yirmi beşer dolar vermişti. Hugo, yanında kadın elbiseleri taşıyan bir kurye de göndermişti. Bu elbiseleri giyerek kız kılığına giren ve denizciler tarafından eşlik edilen üç kaçak, gece gemiye binip numara verilmiş geniş sandıklara güvenlik içinde gizlendiler. Farkedilmeden New York'a vardılar, uygun bir şekilde karaya çıkıp ortadan yok oldular. Adları, Emil Bergeman, Paul Gorisch ve Paul Eyck'di.

Bu gençlerin maceralı yolculuğuna ilişkin son bir söz. Partiyle bağlarını kopartıp uzun süre başıboş dolaştılar ortalıkta, en sonunda Almanya'ya döndüler. Polis tarafından yakalandılar ve yıllar sonra mahkemeye çıkartıldılar, herbirine on beşer yıl hapis cezası verildi. Parti, onları savunmak için bir kampanya bile örgütlemedi.

Bu şanssız çetecilerin Almanya'yı gizlice terketmelerinin üzerinden bir hafta geçmemişti ki, Hugo Marx, benden, Hamburg-Amerika Hattındaki en iyi adamlarımdan bir bölümünün tüm resmî parti görevlerinden çekilmelerini istedi. Net bir şekilde reddettim bu isteği. Talep ettiği adamlar, Kuzey Atlantik'teki örgütsel şebekemizin belkemiğini oluşturuyordu. Hugo Marx benimle tartışmadı; doğru Parti merkezine gidip beni şikayet etti. Birkaç saat sonra merkezden gelen haberci, beni, o zaman Hamburg Parti şefi olan Ernst Thaelmann ile görüşmeye çağırdı. Thaelmann, gençliğinde ulaşım işçisiydi. İri yarı, koca suratlı bir adamdı, lafını sakınmayan bir insandı, balyoz gibi yumruklarıyla durmadan masayı dövmek gibi bir alışkanlığı vardı. Kaba bir tavırla, sabotaj kelimesinin anlamını bilip bilmediğimi sordu.

"Biliyorum" dedim, Partinin en güçlü şahsiyetlerinden birinin yakınında olmanın verdiği korkuyla.

"Yaptığın sabotajdan farksız bir şey gibi geliyor bana" diye homurdandı. "Niçin Yoldaş Hugo ile işbirliği yapmayı reddediyorsun?"

Bunun üzerine, Hugo'nun tüm talimatlarına uyacağıma söz verdim. Parti işlerinde G.P.U.'nun sahip olduğu gücü bilmiyordum; Parti makinesinin yeraltı bölümünün can damarı olan Apparat'ı tamamen G.P.U.'nun yönettiğinin henüz farkında değildim; ve bu makine, en aşağıdaki yardımcılarına bile kaba ve etkili sindirme yöntemleri uygulayarak kendini güvenliğe alıyordu.

Thaelmann'ın bürosundan çıktığımda Hugo Marx'ı beni beklerken buldum. Bana hafifçe gülümsedi. Bir taksiye atlayıp Dammtor İstasyonuna gittik. Girdiğimiz cafede, köşedeki masada oturan, esmer, orta yaşlı, şık giyimli bir adamın yanma gittik. Adının Meyer olduğunu söyledi. Dişlerimi gıcırdatarak, ona ve Hugo Marx'a, Kuzey ve Güney Amerikan Hattında çalışan gemilerdeki yaklaşık otuz komünist denizcinin listesini teslim ettim. Meyer sürekli not alıyordu. Alman Bolşevik'inden çok Levanten bir tüccara benziyordu. Takip eden haftalarda, her zamanki liman propaganda işime ek olarak, Hugo Marx ve "Meyer", ne zaman New York'tan ya da Buenos Aires'ten bir Alman gemisi dönse benimle bağlantıya geçiyorlardı. Bana bu gemile-

rin mürettebatı arasından seçilmiş komünistleri alıp, "Meyer"in kendileriyle görüşme yapacağı, kıyıdaki bira salonuna teker teker getirmem talimatı verilmişti. Bu görüşmelerde bulunmama izin verilmemişti. Tabii ki, ertesi gün kısa bir not ve on kâğıt dolar alıyordum; not bana, söz konusu denizcilerle geleceğe ilişkin tüm bağlantımı kesmemi emrediyordu.

Benim de içinde yer aldığım, "Meyer"in projesinin doğası aylar boyunca derin bir gizem içinde kaldı. G.P.U. örgütüne transfer edilen denizcilerin çoğu benden daha eski parti üyesiydi. Sırlarını gayet iyi korudular. Birkaç yıl sonra, 1926'a, ben de Apparat'ın iç çevresinde ilerleme kaydettikten sonra, Hugo Marx, bu gizemin içeriğini açıkladı. "Meyer"e teslim ettiğim komünist denizciler, Belçika'dan silâh ve cephane satın almak amacıyla fonlar elde etmek için Parti ve G.P.U. tarafından kurulan büyük çaplı bir insan kaçırma girişiminde görevlendirilmişlerdi. Almanya'dan ve Doğu Avrupa'dan müstakbel göçmenler, Birleşik Devletler'e ve Arjantin'e ucuz yolculuk sözü verilerek, sorgusuz sualsiz Hamburg'a getiriliyordu. "Meyer", göçmenlerin, uygun bir gemi beklerken günde bir dolara kalacakları ve karınlarını doyuracakları pansiyonlar ayarlamıştı. "Meyer", göçmenleri, ülke dışına giden gemilerin mürettebatı olarak göstermeleri için, Hamburg-Amerika Hattındaki üç görevliye rüşvet vermişti. Bu gemilerdeki komünistler, gemileri, New York ya da Buenos Aires'e geldiğinde bu yasa dışı göçmenlerin kaçak olarak sahile çıkmalarına yardımcı oluyordu. Her kaçak yolcudan alınan ücret elli ilâ yüz dolar arasında değişiyordu. En büyük Alman yolcu gemilerinden biri olan *Cap Polonia*'daki bir görevli, soruşturma başlatana kadar gemilerde bulaşıkçı, mutfak görevlisi, kömür taşıyıcısı ya da sıradan denizci olarak görev yapan bu göçmenlerin durumunun ortaya çıkması skandal tehlikesi yaratmıştı. Kasım 1923'te, bu kaçak insan trafiği, Moskova'nın emriyle durdurulmuştu. Gerçek adı John Bomos olan "Meyer", bu insan kaçakçılığı ticaretine özel kâr amacıyla devam etmeye teşebbüs etmişti. G.P.U., ona işi durdurması ve Moskova'ya gitmesi emrini vermişti. Bomos-Meyer, bu emre uymamıştı. Bunun üzerine Alman polisine ihbar edilmişti. Meyer ve birlikte çalıştığı on beş kişi yakalanıp hapsedilmişti.

Parti bana, Bremen, Hamburg ve Finlandiya limanlarında yük gemisi olarak işleyen Fredenhagen adlı gemide bir denizcinin yerini almam emrini verdi. Bu gemi limandan ayrılmadan önce Parti merkezine çağrıldım. Benimle birlikte başka denizli arkadaşlarım da vardı. Benzeri çağrılar, diğer gemilerdeki komünist gruplara da yapılmıştı.

Üst kattaki küçük, kirli bir büroda, Berlinli besili bir komünist, makul görünüşlü eski bir deniz mühendisi, güvenilir temsilci Albert Walter ve tabii ki Hugo Marx tarafından karşılandık. Fıçıdaki ringa balıkları gibi sıkış tepiş doluşmuştuk büroya. Eski mühendis, kulakları rahatsız eden, domuz hırlamasına benzeyen konuşmasıyla toplantıyı açtı.

"Bir süre için çocuklar, rom kaçakçısı olacaksınız" diye duyurdu.

Önce şaka yapıyor sandım. İçkinin yasaklandığı ülkelerde sert içki kaçakçılığının iyi para yaptığını, partinin mali zorluklar içinde bulunduğunu, bu yüzden tüm mali olanakların bir araya getirilmesine gerek olduğunu açıkladı. Her gemi için sorumlu yoldaşlar tayin edildi. Ben *Fredenhagen* biriminin başı oldum. Görevimiz, çok sayıda rom, viski ve konyağı vergi dışı limanlardan ucuza satın almak ve bunları kaçak olarak Finlandiya limanlarında satmaktı. Bu satış işi, Helsinki ve diğer limanlarda oluşturulmuş acentalar tarafından yapılacaktı. Toplantıda bulunanlar arasında, *Fredenhagen*'in yanısıra, *Pleskow, Amisia, Fortuna, Bolheim*, maden cevheri taşıyan çeşitli İsveç gemilerinden ve Kuzey Atlantik servisindeki diğer gemilerden temsilciler de vardı. Heyecanlanmıştık; yeni görevimizin macera tadı, grev kırıcılık görevimizi unutmamızı sağlamıştı. Eski mühendis, içinde bir milyon mark bulunan bir ayakkabı kutusunu açtı ve Hugo Marx, gemilere paylaştırılan paranın miktarını dikkatle kayda geçirdi.

Ben, Partinin hizmetinde alkol kaçakçısı olarak kazanacağımız bu paranın silâh ve cephane satın almakta kullanılacağına inanma eğilimindeydim. Zaten, teknik danışman olarak Moskova'dan yollanan Sovyet subaylarının varlığı ve beklenen silâhlı ayaklanma için askeri hazırlık yapıldığı aramızda bilinen bir gerçekti.

Parti üyesi bir gemi levazımatı kaçakçısının aracılığıyla çeşit-

li içkilerden sekiz yüz şişe satın aldım. Bunu yapmak için gümrük belgesi gerekliydi. Sekiz şişe konyak için bir belge elde etmiştim. Parti merkezinde, Hugo Marx, bu belgeye iki sıfır ekleyiverdi. Kaçak içkiler gece gemiye taşındı. Saatlerce uğraşıp, büyük sandıklardaki sekiz şişeyi, tonlarca ağırlıktaki kömürlerin altına gömdük.

Dört gün sonra bizim gemi Helsinki limanına girdi. Fredenhagen, oradan Finlandiya'nın güney sahillerindeki diğer limanlara, Viborg ve Kotka'ya hareket etti. Bu limanlarda, gemi demirler demirlemez bir düzine gümrük memuru arama yapmak üzere güverteye çıkıyordu. Gümrük yasası, mürettebatın her üyesine, kabinde kişisel olarak içmek üzere bir şişe sert içki bulundurma izni veriyordu. Bu yüzden, Fin gümrük görevlileri, geminin her köşesini arıyordu – fakat hiçbir zaman kömürleri kazıp içindeki sandıkları bulmaya kalkışmadılar -, girdikleri her kabinde onlara bedava içki ikram ediliyordu. İçkiyle araları iyiydi. Sonunda, çoğu kafayı bulmuş olarak, gemide kaçak eşya aramasını bitiriyorlardı. Ayrılırken bir ya da iki gözcü muhafız bırakıyorlardı.

Tabii ki, gece olunca, iki gözcü muhafız, bu iş için görevlendirilmiş komünist denizciler tarafından güverte altına, içki âlemine davet ediliyordu. O zaman kıyıya çıkıp, Berlinli besili komünist tarafından verilen adrese gidiyordum. Helsinki'de, yaz aylarında bir askeri bandonun konser vermekte olduğu Parkın yakınında, eski bir binadaki küçük ofisi buldum. Kapının üstündeki yazıyı okudum: "Koskinen & Niminen." Bu firma aslında, restoran malzeme sağlama bürosu olarak kamufle edilmiş, Fin Komintern örgütüydü. İroniktir ki, yazının altında "ithalat-ihracat" yazıları da okunmaktaydı.

Ofiste, kısık sesli genç bir kadın oturuyordu. İsveçce konuşuyordu.

Ona parolayı verdim: "Zatürree ilaçları geldi"

"Oo çok iyi" dedi. "Hangi gemi? Kaç adet?"

"*Fredenhagen* gemisi; sekiz yüz şişe" diye yanıtladım.

Bir yere telefon etti. Kısa süre sonra beni bilgilendirdi: "Geminize dönün yoldaş. Koskinen arkadaş müşterileri ayarlıyor. Bütün gece aktarma yapılacak."

Gemiye döndüm. İki saat sonra "müşterilerimiz" geldi, hepsi

zamanında toplaştılar. Erkekler ve kadınlar, susamış yük işçileri, hali vakti yerinde vatandaşlar, garsonlar, otel hizmetçileri, ev hizmetçileri, fahişeler ve daha zengin görünüşlü diğerleri. Altmış ilâ yüz Finmark para ödediler şişe başına. Bir Finmark altın değerindeydi. Alman parasıyla satın aldığımız içkiden yaptığımız kâr yüzde üç bini geçiyordu. Her şişe, orijinal fiyatının otuz mislinden daha fazla kâr getirmişti. Gümrükçüler aşağıda içkiyle ve işini bilir kıyı fahişeleriyle kendilerinden geçerken, Parti birimi işini yürütüyordu. Şafak sökerken, yaklaşık altı yüz şişe içki satılmıştı. Hesabıma göre, bu parayla, Belçika'da, toptan fiyatına üç makineli tüfek satın alınabilirdi. Geri kalan şişeleri, "Koskinen & Niminen"in şubelerinin bulunduğu Viborg ve Kotka'da sattık.

Parti adına yapılan bu kaçakçılık işi her zaman sorun çıkmadan yürüyor değildi. *Fredenhagen*'in komünist olmayan müretteb atı, kendi özel kaçakçı çetelerini oluşturmakta gecikmedi. Kaptan, yardımcıları, mühendisler bile kaçakçılık işine girdiler, çünkü ücretleri, yolculuktan sonra evlerinin kirasını bile ödemeye yetmiyordu.

Gemideki rakip gruplar birbirleriyle vahşi bir rekabete girişti-ler. Geceleri tüm kömürleri kürekle kaçak içki sandıklarının üzerine yığıyor, böylece müşteriler geldiğinde içki şişelerine ulaşmamızı önlemeye çalışıyorlardı. Biz de buna karşılık, rakiplerimizin şişelerini, gömüldükleri kömür yığınlarının arasından kazıp çıkarıyor, içkileri döküyor, içlerini su ya da çayla doldurmuyorduk. Satın aldığı içkinin yerine soğuk çay doldurulduğunu fark eden eli bıçaklı, güçlü kuvvetli Finlandiyalıların öfkeyle gemiye daldıkları az olmuyordu. Sonunda komünist grup üstün geldi. Bir gece, denizde yol alırken, rakiplerimizin geri kalan kaçak içkilerini imha ettik ya da denize attık, bizimkilerinin başına ise kol demirleriyle silâhlanmış nöbetçiler koyduk.

Fin karasularını önemli bir aksilik olmadan terkedip Almanya'ya doğru yol almaya başladık. Bir parti temsilcisi, *Fredenhagen* Kiel Kanalına girdiğinde beni yükseltme havuzunun kenarında beklemekteydi. Parti kuryesine, kaçakçılıktan elde ettiğimiz parayı teslim ettim.

Benim gemi Bremen'e gitti. Gemi yeni bir sefere çıkmadan

önce, Parti fonuyla, "Koskinen & Niminen" için yaklaşık iki bin şişe üç yıldız konyak satın aldım. Finlandiya'ya her gidiş geliş üç hafta sürüyordu. Her seferde kaçak içki hacmimiz artıyordu. Üçüncü seferde, yalnız yük bölmeleri değil, tahlisiye sandalları, sintineler, gemi ucu, hatta yedek su tankları, çuval beziyle dikkatlice sarılmış şişilerle ağzına kadar doldurulmuştu. Önceki girişimlerimizin başarıları, şeflerimizin ihtiyatı bir kenara atmalarına yol açmıştı.

Küçük, illegal Finlandiya Komünist Partisi'nin Nillo Virtanen'in yönetimi altındaki Merkez Komitesi, Helsinki'deki örgütünün büyük kısmını *Fredenhagen*'in yükünü indirmeye seferber etmişti. Gemiye çıkan yaklaşık yüz kadar erkek ve kadın, çuvallara konmuş ya da bellerindeki kayışlara sokulmuş şişelerle gemiden ayrıldılar. Sevkiyatların üçü de tek bir gece boyunca gerçekleştirilmişti. Sabahın erken saatlerinde, Fin nakliyat müfrezesinin lideri bana sordu:

"Kaç şişe getirdiniz?"

"Çok" dedim. "Ortalık aydınlanmadan onları indirsek iyi olur."

"Boşaltma"nın son derece dikkat çektiğini ve bu durumun, geri kalan kaçak malı başka bir gün için gemide tutmamızı tehlikeye attığını farkettim. Liman, gümrük görevlileriyle dolmuştu.

Finli, bezginlikle hırladı: "Devrimin içki satarak finanse edildiği nerede görülmüş!"

Alman Komünist Partisi'nin, düzinelerce gemiyi kullanarak yaptığı bu kaçakçılık sayesinde büyük servet biriktirdiğini açıkladım. Bu, çok sayıda proleter grubu için tüfek ve el bombası anlamına geliyordu. Ve tabii ki, Finlandiya Komünist Partisi'nin de bu kârdan payını alacağını ima ettim.

Finli, sonunda dediklerimi kabul etti. Bir çocuğu, rıhtımın yakınındaki gümrük devriyelerinin lokaline keşif için gönderdi, sonra her birini bir şişe içkiyle silâhlandırdığı beş yerel komüniste, gümrük görevlilerine doğru koşarak, dikkatlerini *Fredenhagen*'de olup bitenlerden başka tarafa çekmelerini söyledi.

Beşi de görevlerini gayet iyi yerine getirdi. Onların koştuğunu, gümrükçülerin de arkalarından seğirttiğini duyduk. Kaldırımlarda parçalanan şişelerin sesi geliyordu. Bu sırada, Freden-

hagen mürettebatı içindeki komünistlerin yardımıyla yük ambarlarından çıkan Helsinkili yoldaşlar, geri kalan şişeleri sahile taşıdılar. Alman Komünist Partisi'ne ait parayı almak için "Koskinen & Niminen" bürosuna gittim.

Tam dokuz saat bekledim. *Fredenhagen*, beni almadan Viborg'a doğru yola çıktı. Öğleden sonra bir Finli, ağzından tükrükler saçarak ve küfrederek büroya paldır küldür daldı.

"Nerede para?" diye sordum.

"Para cehennemin dibine gitti!" diye bağırdı. "Senin kıymetli Bolşevik efendilerinin neye yol açtıklarını biliyor musun? Söyleyeyim! Helsinki'de tüm Komünist Parti zil zurna sarhoş."

Bu kadarını da ummamıştım doğrusu. Finli yoldaşa bu konyağın Alman Komünist Partisi'nin, dolayısıyla Komintern'in mülkiyeti olduğunu söyledim. Moskova bundan hiç hoşlanmayacaktı.

Finlilerin çoğu zor sinirlenir, ama bir kere tepeleri attı mı, öyle bir patlarlar ki, ortalığı darmadağınık ederler. Finlinin zıvanadan çıkacağından korkuyordum. "Canı cehenneme" sözleri çıktı öfkeyle titreyen dudaklarından. "Bende para falan yok. Çek git buradan." Bundan sonra Finli, anlaşılmaz sözcüklerle kesintisiz konuşmaya başladı. Ve sonunda şöyle dedi: "Nasıl böyle güçlü olabiliyorsun? Seni parçalayacağım – seni gidi tüccar!"

Oradan kaçtım. Karşı kapının eşiğine sığınıp "Koskinen & Niminen" bürosunun bulunduğu binanın girişini gözlemeye başladım. Sabaha doğru, bizzat Koskinen girdi binaya. Koşup onu merdivenlerde yakaladım. Şişman, kibar tavırlı bir adamdı, arkasından omuzunu tutunca tüm vücudu korkuyla titredi.

Sinirli bir şekilde, "ne istiyorsunuz benden?" diye sordu.

"En azından Viborg'a trenle gidebilmem için para vermeni" dedim.

Yüz Finmark verdi. "Şirketimizi dağıtıyoruz" dedi. "Bazı tutuklamalar var. Durumu Hamburg'daki arkadaşlara bildir. Finlandiya'nın faşist bir ülke olduğunu asla ve asla unutmamalılar."

Kendi dikkatsizliğime ve Finlilerin o müthiş içki susuzluğuna lânetler okuyarak trene koştum. Doğu yönüne giden trene atladım ve Fredenhagen'i demir almadan zamanında yakaladım. Dört gün sonra Bremen'de işten çıkarıldım. Çıkarılmam için bir

delil yoktu aslında. Aceleyle gidip Walter'e ve Hugo Marx'a rapor verdim. Helsinki'de olup bitenler hakkında tam bir rapor almışlardı zaten. Fiyaskonun haberleri onları alt üst etmişti.

Eylül ayında, Parti, sağlam üyelerini yüz kişilik askeri bölüklerde *–Hundertschaften–* örgütlemeye başladı. Hamburg'da bu bölüklerden on bir tane vardı, tüm Almanya'da ise bunların sayısı birkaç yüzü buluyordu. Her bölük, yirmi kişilik beş müfrezeden oluşuyordu. Pazar günleri, bu yüz kişilik bölükler, tenha ormanlarda ya da fundalık alanlarda askeri eğitim yürüyüşleri yapıyorlardı. Çoğu Almanca bilen genç Sovyet Rusya subayları veriyordu askeri eğitimi. Bu subaylardan beş ya da altısı Hamburg bölgesinde faaliyet gösteriyordu. Bunlar, Almanya'ya denizci kılığına girerek Sovyet gemileriyle gelmiş ve Albert Walter'in birliğindeki "aktivistler" tarafından gece kıyıya çıkartılmışlardı. Sahte isim ve sahte Alman pasaportu kullanan bu subaylar Parti üyelerinin evlerinde kalıyordu. Hamburg'daki şefleri, adının Otto Marquardt olduğunu söyleyen, görünüşte Hamburg'daki Sovyet ticaret heyetinde görevli, kısa boylu, sert, taş kafa bir Rus'tu.

Ben, Hamburg bölgesindeki yedinci proleter bölüğündeydim. Bu bölük, esas olarak, kendini gururla "Kızıl Denizciler" diye adlandıran denizcilerden oluşuyordu ve Thaelmann, bu bölüğün, Kuzey Denizi Kıyılarındaki en iyi şok-müfrezelerinden biri olduğunu düşünüyordu. Hamburg'un güney-batısındaki fundalık alanlarda hafta sonlarında yapılan bu manevraların dışında kalan zamanda, Hamburg örgütünün kurye müfrezesinde çalışmak üzere görevlendirilmiştim. Önce bu işin çok sıkıcı olacağını düşündüm, çünkü bilinen liderlerle, polisçe gayet iyi tanınan Alman komünist gruplarında görülmeyen bir dikkatle davranan Otto Marquardt gibi Rus askeri danışmanları arasında mesaj götürüp getirmek basit bir işti. Fakat Kiel, Luebeck, Cuxhaven ve Bremen'e yaptığım yolculuklar ve Berlin'e iki kere gidip gelmem, varlıklarından nerdeyse kuşkuya düştüğüm yeraltı elitinin yaptıkları hakkında bir fikir edinmemi sağladı.

Bu politik yeraltı dünyasının dikkat çekici şahsiyeti, atılganlığı ve gözüpekliğiyle çocukluğumun korsan kahramanlarına tıpa tıp uyan Johnny Dettmer'di. Dettmer, yirmi dört yaşında, sarışın,

mavi gözlü bir devdi, çabuk sinirlenen, zeki, panter çevikliğinde ve gücünde bir insandı. İsyan ve ayaklanmalarda çok aranan, ama düzen bir kere teessüs ettikten sonra da kaçınılmaz olarak bir kenara atılan o dürüst politik haydutlardan biriydi. Komintern'in şeflerinden biri olan Ernst Wollweber, daha sonraki yıllarda bana Yoldaş Dettmer'i göstermiş ve "kavgayı kazanmak için Johnny gibi adamlara ihtiyacımız var, fakat devrimden sonra onları kurşuna dizmemiz de kaçınılmaz" demişti.

1923 sonbaharının başlarında, Johnny Dettmer, Kuzey Almanya'daki Kızıl Yüzler için silâh kaçakçılığı yapmaktaydı. Otto Marquardt ve Hugo Marx'ın adı bilinmeyen üstlerinden biri, onu Stettin ile Danzig arasında küçük bir Baltık kasabası olan Kolberg'e gönderdi. Orada, bir tavernada, genç bir Sovyet subayı ve Lukowitz adlı Alman komünistiyle buluştu. Lukowitz'i çok iyi tanıyordum. Kır saçlı, yavaş hareketli bir adamdı, eskiden römorkör kaptanı olan Lukowitz, daha sonra Luebeck bölgesinde Parti şeflerinden biri olmuştu. Kolberg'deki üçüncü sınıf otellere Dettmer kalitesinde bir düzine komünist daha dağınık düzende yerleşmişti. Hepsi açık deniz deneyimine sahip denizcilerdi. Lukowitz, zaman zaman onları alıp, Komintern tarafından satın alınmış üç motorlu sandalla, görünüşte herhangi bir amaç olmadan denize açılıyordu. Bu üç motorlu araç –*Liese*, *Anita* ve *Sturmvogel*– kızıl meşeden yapılmış, on, on iki metre uzunluğunda, motorları eski benzinle çalışabilen ve iyi havada yedi deniz mili yapabilen, sağlam, eski botlardı. (Bu botları 1930 yılında gördüm. Yenilenen bu botlar, Danzig'deki Komintern bürosu tarafından, aşağı Vistula ve Gdynia limanı yoluyla, Partinin illegal olduğu Polonya'ya komünist literatürü kaçak olarak sokmak için kullanılıyorlardı.)

Johnny Dettmer ve yoldaşları, bir botun satın alınmasına karar verebilmek için Kolberg'de bir hafta dolandılar. Derken, Berlin'den bir kurye, Kolberg'deki Sovyet ajanına bir mesaj getirdi. Ruslar, Lukowitz'i çağırıyordu. Lukowitz, beklemekte olan müretebatını topladı ve onlar en azından işlerin yürüdüğünü düşünerek üç motorlu sandala doluştular.

Kolberg balık iskelesinden şafakta yola çıktılar, Kuzey-Kuzey-batı Hattında ilerlediler. Dettmer, *Anita* adlı bottaydı, Luko-

witz ise *Sturmvogel*'de. Denize açılınca, geçen motorların dikkatini çekmemek için birbirlerinden uzaklaştılar.

Kolberg'den Bornholm'un güney burnu elli beş mil tutuyordu. Adanın kıyıları görününce, motorları kapattılar, demir attılar ve her botta bir kişiyi gözcü olarak görevlendirdiler.

Doğu Hattından geçen gemilerin projektörlerini gözleyerek gece on bire kadar beklediler. Saat on birde doğu tarafından ağır ağır ilerleyen bir gemi, adanın en güney ucuna beş mil uzaklıktayken işaret verdi. İşaret L - nokta- çizgi- nokta- noktaydı. Lukowitz benzer işaretlerle yanıt verinceye kadar aralıklarla tekrarlandı bu işaret. Bunun ardından gemi güneye döndü, botlar da Bornholm görünmez oluncaya kadar onu izlediler.

Bu, küçük bir şilepti. Bayrak çekmemişti ama herkes bunun bir Sovyet gemisi olduğunu biliyordu. Motorlu sandallar yaklaşınca, denizciler, geminin ismini örtmek üzere aşağıya bir yelken bezi sarkıttılar. Motorlar hızlanarak şilebin yanına gelince Lucowitz, parmaklıklardan eğilen adamla bir şeyler konuştu. Muşambalara sarılıp bağlanmış ağır denkler motorlara indirildi. Her denkte, bir zamanlar Çarlık ordusuna ait on eski tüfek bulunuyordu. Ardından, unların içine saklanmış fişeklerle dolu küçük fıçılar geldi. Şilepten motorlara, bir saatten az bir zaman içinde üç yüz tüfek aktarıldı. Kısa bir selâmlaşmadan sonra motorlar şilebin yanından ayrıldılar. Motorlar, Sovyet şilebi gecenin içinde gözden kaybolana kadar beklediler, sonra da Kiel Kanalına ve yasal uğrak limanına doğru yol aldılar.

Lukowitz, mürettebatına talimat verdi: "Sahil muhafaza durdurursa, malzeme denize atılacak."

Ertesi gün akşama kadar balık tutuyormuş gibi dolaşıp durdular. Gece olunca motorlar sahile doğru yol aldı. Kaçak malzemeyi, Kolberg'le Deep adlı balıkçı köyü arasında bir mevkide karaya çıkardılar. Orada bir kulübe kümesi ve kıyıdan biraz uzakta sığ bir kanal vardı. Kokmuş bir balık yığının yanında bir kamyon bekliyordu. Silâh ve cephaneleri kamyona yükleyip üstünü kokmuş balıkla kapattılar. İki suskun gencin sorumluluğundaki kamyon, yükünü alır almaz Stettin anayoluna doğru yola çıktı.

Johnny, bunları bana, kullanmaktan bir türlü vazgeçemediği yerel, düşük Almancasıyla anlattı. Düşük Almanca, sert ve zor

anlaşılır bir dildir ve o gürültülü patırtılı nüansları çevirmek imkânsızdır. Haliyle, Johnny, onun sevgili kıyı diyalektine yeterince saygı göstermediğim için bana kin bağlamıştı. 1934'de, başı, Nazi baltasıyla uçuruldu.

Bölüm V

"Hiç Birisini Öldürdün mü?"

Eylül sonunda Partinin yeraltı örgütü için kuryelik görevime başladım. İlk yolculuğumu Hamburg'dan Berlin'e yaptım. 104 Moeckernstrasse adresine mühürlü bir mektup götürme talimatı almıştım. Rahat bir apartman dairesinde, insana şehvet hissi veren, esmer tenli bir kadın tarafından kabul edildim. Almanca konuşmasından Rus olduğunu anladım. Adı, sonradan öğrendiğime göre, Maria Schipora'ydı. Otto Marquart'tan getirdiğim mesaj ona değildi. O sırada Alman Ordu ve Donanmasındaki komünist bağlantılarla görevli, Parti Merkez Komite üyesi Hugo Eberlein'e[41] gönderilmişti.

Eberlein'i beklerken, Maria Schipora, bana büyük ikramda bulundu. İçki içmemde ısrar etti. Üç dört kadehten sonra bu Rus kadının polis ajanı olabileceği korkusuna kapıldım. Ayağa kalktım ve kesin bir tavırla, "bundan hoşlanmadım. Kimsin sen? Neyin peşindesin?" diye sordum.

Masaya doğru eğilerek güldü.

"Yoldaş Eberlein'le buluşmaya gelmedin mi?" diye sordu.

"Evet."

"Kim gönderdi seni?"

Cevap vermedim.

41. *Hugo Eberlein* (1887-1944): Alman Komünist Partisi'nin kurucularından. 1921-1933 arasında Prusya milletvekili. 1933 yılında Nazi'lerin iktidara gelmesinden sonra tutuklandı, ancak kısa süre sonra serbest bırakıldı. Fransa'ya sığındı. 1935 yılında Strazburg'da tutuklandı. 1936 yılında tahliye edilince Sovyetler Birliği'ne kaçtı. Stalin'in büyük temizlikleri sırasında, 1937 yılında tutuklandı, muhtemelen 1940 ile 1944 arasında bir tarihte kurşuna dizildi.

"Marquardt'ı çok iyi tanırım" dedi. "Yıllardır birlikte çalışırız."

O zaman Maria Schipora'nın maaşlı bir G.P.U. görevlisi olduğunu anladım. Çabucak arkadaş olduk. Komünistlerin enternasyonal plandaki çalışmalarına hayran olmuştum. Sade konuşuyordu. Hızlı ve istekliydi. Dudakları dolgun ve kırmızıydı. Saçlarımdan tuttu ve öptü beni.

"Yoldaş Eberlein daima geç gelir" dedi.

Eberlein o gün gelmedi. Onun yerine kasvetli, münzevi görünüşlü, otuzlarının başlarında gösteren bir adam geldi ve Hamburg'dan getirdiğim mektubu ona teslim ettim. Gelen yabancı beni, komünist kıyı örgütlerinin taraftarlarınca kurulmuş, Kuzey Alman Lloyd'undaki, Hamburg-Amerika Hattındaki ve diğer gemicilik şirketlerindeki istihbarat servislerinin çalışmaları hakkında soru yağmuruna tuttu. Ona çok az bilgi verdim. Konuşmaları dikkatle dinleyen kadın, bir ara adamın isminden Felix Neumann diye söz edince adeta titredim. Kızıl Yüzlerdeki fonksiyonerler Neumann'ın adını fısıldıyarak alırlardı ağızlarına. Gelecekteki Alman Çekasının bel kemiğini oluşturacak, yeni kurulmuş T-ünit adlı terör grubunun başıydı o. Ertesi sabaha kadar kalmamı istedi benden, çünkü Otto Marquardt'a gönderilecek bazı malzemeler vardı ve bunlar sabahtan önce hazır olmazdı. Sonra bana Parti çalışmamın nasıl gittiğini sordu. Bir kurye olarak şehirler arasında mekik dokumaktansa daha eylem gerektiren görevlere atanmayı tercih ettiğimi söyledim.

"Şimdiye kadar hiç adam öldürdün mü?" diye sordu güm diye.

"Hayır" dedim.

"Peki, nasıl yapardın bunu?"

"Tabancayla vururdum."

Neumann sıkıntıyla gülümsedi. "Yanlış" dedi. "Eğer tabancayla ateş edersen, belki de onu sadece yaralarsın, ne olacak o zaman? Hastaneye gidecek ve polise durumu bildirecek, öyle değil mi?"

Maria Schipora araya girdi: "Genellikle bu işler gece yapılır. Gecenin karanlığında. Karanlıkta kimse göremez seni."

"Bir de silâh sesinin duyulması var" dedi Neumann.

"Sen olsan nasıl yapardın?" diye sordum.

"Adamın öldüğünden kesinlikle emin olman lazım" diye açıkladı Neumann soğukkanlılıkla, "en güvenli yol, adamın kafasına vurup onu bayıltmaktır. Sonra jiletle damarlarını kesersin. Hiç korkma, ölüm kesindir."

Ne diyeceğimi şaşırmıştım. Ciddi miydi? Yoksa sinirlerimin ne kadar sağlam olduğunu mu öğrenmeye çalışıyordu? Şaka yapıyor olmasındı? Zaman içinde bunların cevabını öğrendim. Parça parça, olay olay kuşkulardan arındım. Felix Neumann, öldürmekten ciddi olarak söz ediyordu.

Geceyi Moeckern'deki dairede geçirdim. Maria Schipora, basit bir akşam yemeği hazırladı ve yemeği yerken, işçilerin politik ruh halinden, sokak savaşları stratejisinden konuştuk. Maria, kendine August Kleine diyen ama Alman Parti şefi Brandler'in[42] "Türkistanlı adam" adını taktığı, Tatar kökenli bir Kremlin ajanıyla yaptığı görüşmeyi anlattı bana. Felix Neumann, Sovyet Konsolosluğundan, silâh satın almak için 5.000 dolar alıp kayıplara karışan Grenz adlı birisinden söz etti. Sonra, T-ünitlerin Partiye sızan ajanları temizleyip öldürmesi görevi üzerine konuştular.

Gece geç vakit, ikisi kız, üçü erkek beş kişi daha geldi, aralarında hafifçe Yahudi olduğu izlenimi veren, sırık gibi uzun boylu, Edgar Andree[43] de vardı. Daha başından ona içgüdüsel bir yakınlık duydum. Yakın arkadaş olduk ve bu arkadaşlık, Hitler'in[44] cellatları onu öldürünceye kadar sürdü. Eva ve Lu adla-

42. *Heinrich Brandler* (1881-1967): Alman Komünist Partisi'nin kurucularından ve önde gelen liderlerinden. 1920'lerde Stalinist politikalara muhalefet ettiği için Partiden ihraç edildi ve 1928'de Alman Komünist Partisi-Muhalifler örgütünü kurdu. 1930'larda, Muhalif Komünistler Enternasyonal'inde yer aldı. 1933'de Fransa'ya sığındı, 1941'de Küba'ya geçti. Muhalif komünist olarak tanınır.

43. *Edgar Andree (Etkar André)* (1894-1936): Alman Komünist Partisi'nin silâhlı birimlerinin lideri ve örgütleyicisi. Nazi'ler iktidara geldikten sonra, 1933 yılında tutuklandı. Üç buçuk yıl süren ağır işkencelerden sonra, açık mahkemede yargılanarak ölüme mahkum edildi ve 1936 yılında, kafası baltayla uçurularak idam edildi.

44. *Adolf Hitler* (1889-1945)

rındaki iki kız da T-ünitlerin üyesiydi. Ufak tefek, esmer, kediye benzeyen bir kız olan Eva, Neumann'ın sevgilisiydi. Uzun adı Luise Schneller olan Lu ise, bir deri bir kemik, sert bir tipti; Parti lideri Ruth Fischer'le[45] bağlantılıydı, Fischer ondan, T-ünitteki arkadaşlarının yardımıyla, rakibi "şişko Brandler"i fena halde dövmesini istemişti. Ona, Brandler'in gizli toplantı yerlerinin adreslerini bile sağlamıştı. Tabanda sözleri kanun olan liderler arasındaki korkunç kıskançlığa ve rekabete bu ilk tanık oluşumdu.

Gece yarısını epey geçince, şehirlerde başlayıp Berlin'e yürüyüşle sona erecek yakındaki ayaklanmanın stratejisine geldi laf. Tüm başkentte örgütlenen Partizan birlikleri, Edgar Andree ve yardımcılarının sorumluluğundaydı. Andree'nin iki yardımcısı, Gromulat ve Bozenhard, bu işi yapacak kapasitede görünüyordu; büyük ölçüde, 1921'de müebbete mahkûm olup, o zamandan beri hapis yatan, komünist Robin Hood Max Hoelz'in[46] kahramanlıklarına özeniyorlardı. Saatler geçip gitti, bu kadın ve erkeklerin komünistler olarak sorumluluklarından arınıp kendi aralarında serbestçe konuşabildikleri saatlerdi bunlar. Kendi önemlerini görüp avunuyor ve yeni, çekici oyuncaklarla oynayan çocuklar gibi devrimci görevleriyle oyalanıyorlardı. Büyülenmiş gibi dinliyor-

45. *Ruth Fischer* (1895-1961): Alman Komünist Partisi içinde, 1920'lerde muhalefete geçenlerden. 1933'de Hitler iktidara geldikten sonra Paris'e sığındı. 1930'lu yıllarda, Stalinistler tarafından, Troçkist olmakla suçlandı. 1936 yılında, Moskova'da, on altılar grubu içinde yargılanarak hakkında idam cezası verildi. 1941 yılında Amerika Birleşik Devletleri'ne yerleşti. Mc Carty dönemindeki soruşturmalarda, solcuların aleyhinde ifade verdiği ileri sürülmüştür.

46. *Max Hoelz* (1889-1933): 1919'da Alman Komünist Partisi'ne katıldı. İşsizler Konseyi Başkanı olarak, işsiz ve yoksullar için çeşitli el koyma eylemlerinde bulundu. Kızıl Muhafız birlikleri örgütleyerek, ordu ve polise karşı birçok silâhlı eylem düzenledi. Zenginlerden soyduklarını yoksullara dağıttığı için "Kızıl Robin Hood" olarak ün saldı. 1920'li yılların başında çeşitli silâhlı ayaklanma girişimlerinin bastırılmasından sonra hapse atıldı. 1928'de hapisten çıktı ve Alman Komünist Partisi'nin çeşitli propaganda faaliyetlerinde yer aldı. 1931 yılında Sovyetler Birliği'ne gitti, burada işçi olarak çalıştı, işçilerin kötü koşullarını açıkça eleştirdiği için polis tarafından kuşkulular listesine alındı ve anarşist eğilimleri olmakla suçlandı. 15 Eylül 1933'de, Nizhniy Novgorod yakınlarında, G.P.U. tarafından, kaza süsü verilerek öldürüldü.

dum onları. On yıl sonraki ağzı sıkı komplocularla karşılaştırıldıklarında, sert şarapla kafayı bulmuş çocuklar gibiydik.

Sonunda, sabaha doğru, Felix Neumann ciddiyetle ayağa kalkıp, "ben yatıyorum çocuklar" dedi.

Maria Schipora'nın dairesi, Berlin'e illegal görevlerle gelen çok sayıda fonksiyoneri barındıran bir kamp yerinden farksızdı. Hemen dolaptan battaniyeler çıkarıldı ve hepimize dağıtıldı. Felix Neumann ve Eva bir odaya çekildiler. Maria da öyle. Geri kalanlar, ranzalara ve halıların üzerine uzandılar.

Maria, bana açıktan açığa, "birlikte yatalım" dedi.

Edgar Andree'nin soran gözlerinden ve "Maria, *Reichswehr* subayları seni yeterince memnun edemiyorlar galiba" sözlerinden biraz utandım.

"Hıh" diye terslendi Maria ve yumuşak bir sesle ekledi: "Yoldaş Edgar, temiz bir gençten daha iyisi yoktur."

Sonra bana dönüp, yarı kızgın bir havada, "bu eski kafalıya bakma sen" dedi, "seni burada tutmam için bir neden olduğunu düşünmüyorsun, değil mi?"

Felix Neumann, beni sabah sekizde uyandırdı. Dışarı çıkıp telefon etmişti. Andre ve yardımcıları gittiler, Eva ile Lu da çıkmaya hazırlanıyordu.

Sabahın aydınlığında Neumann'ın çöküк suratı yeşile çalıyordu. "Kahveni restoranda içersin" dedi net bir şekilde, "bir dost seni görmek istiyor."

Bir taksiye binip Neukoelln'deki küçük bir otele gittik. Otelin ön tarafındaki izbe odada yataktan yeni kalkmış pijamalı bir adam karşıladı bizi. Sabah gazeteleri yatağa ve döşemeye yayılmıştı.

"Hamburg'dan gelen yoldaş bu" dedi Neumann.

Koyu renk, güçlü gözler beni şöyle bir tarttı. Pijamalı adam yaklaşık otuz üç yaşındaydı; çevik ve güçlü bir vücudu vardı, sarı saçları karmakarışıktı ve keskin hatlara sahip yüzünde en ufak bir gülümseme yoktu, sadece uyanıklık ve kararlılık. Rusa ya da Litvanyalıya benziyordu. Hamburg'daki silâhlı birliklerimizin ne durumda olduğu, askeri eğitimin nasıl gittiği, tabanın liderliğe güvenip güvenmediği hakkında sorular sordu. Anlattıklarımı steno ile kaydetti ve tabandaki yoldaşların fikirlerini kendisine

zamanında bildirmemin gerekli olduğunu belirtti. Sonra, biri Otto Marquardt'a, diğeri ise Anja Daul adında genç bir hanıma gidecek paketlerle ilgili talimatlarını verdi. Her iki paket de bana, Hamburg ekspresine binmeden önce, istasyonda teslim edilecekti.

"Paraya ihtiyacın var mı?" diye sordu aniden.

"Hayır" diye yanıtladım, cebimde tek kuruş olmadığı halde.

"Sana ihtiyacımız olacak" dedi sakince.

Giyindikten sonra odadan çıkıp gidinceye kadar Neumann'la birlikte odada bekledik. O gidince, Neumann'a, niye bizim önce çıkmadığımızı sordum.

"Bir önlem" diye yanıtladı Neumann, "bu önemli bir yoldaştır. Aynı yerde iki kere asla uyumaz."

"Kimdir?"

"General Wolf. Bolşeviklere karşı ayaklanan Kronstadt hakkında hiçbir şey duymadın mı? işte, General Wolf, bu ayaklanmayı ezen adamdır."

İstasyonda beni Maria Schipora yolcu etti. Yanında iki paketle gelmişti. Kocaman paketlerdi ama büyüklüklerine göre hafiftiler.

"Nedir bunlar?" diye sordum.

"Kirli havlular" diyerek güldü, sulanmış gözleri parıldıyordu. "Onları yıkadıktan sonra bize geri gönderirsin."

Paketlerde, havlulara sarılı, sigara paketi büyüklüğünde mühürlü kutular vardı. Paketlerden birini Otto Marquardt'a, diğerini ise, Venusberg denen kısa bir sokak üzerindeki iki odalı bir evde kız kardeşiyle oturan Anja Daul'a verdim. Daul'lar sarışın, genç, şık giyimli ve ağzı sıkı tiplerdi, her ikisi de saçlarını kısa kesmişti. Keza her ikisi de Rustu ve Hamburg T-ünitlerin üyesiydi. İkisi de 1925'te yakalanıp hapse atıldı.

Daha Hamburg İstasyonuna gelir gelmez gerginliği farkettim. İki polis memuru öldürülmüş ve Ernest Thaelmann yeraltına geçmişti. Parti, her allahın günü, yiyecek dükkânlarının yağmalanmasını ve yiyecek taşıyan araçlara saldırıları örgütlüyordu. Bu yağma, kitlelere yönelikti, örgütsüz işçi kitlelerinin militanlaştırılmasını kışkırtmayı amaçlıyordu.

Kızıl Denizcilerle birkaç günlük kısa faaliyetten sonra, Gene-

ral Wolf diye bildiğim adama ince bir zarf vermek üzere yeniden Berlin'e gönderildim. Şişko Grete diye bilinen, muzip, ama işini bilir bir kız olan Marquardt'ın iri yarı sekreteri mektubu sırtıma zamkla yapıştırdı. Sovyet Ticaret Misyonunun bürosunda çalışıyordu ve hareketteki en güvenilir kadın kıdemlilerden biri olma yolundaydı.

Güzel, parlak gözlü, gayet şık giyinmiş Maria Schipora Berlin istasyonunda beni karşıladı. Bir taksiye atlayarak Melanchton Strasse'ye geldik. Arabadan inip bir restorana gittik. Maria, burada beklememi söyledi. Kısa süre sonra, sakin görünüşlü, genç bir adamla geri geldi. Adam kendini Karl diye tanıttı. Karl, birkaç blok ötedeki bir diğer restorana götürdü beni, burada tuvalete girip sırtımdaki mektubu çıkardım. Kapının yakınındaki bir masada General Wolf ve yumuşak görünüşlü, solgun yüzlü bir adam kahve içiyordu. Masaya oturdum ve mektubu General Wolf'a aktardım. Okumadan cebine attı.

"Neumann yakında seni Hamburg'da görecek" dedi General Wolf.

Wolf ve soluk yüzlü adam derhal çıkıp gittiler. Daha önce bana beklemem söylenmişti. Karl'la tam yarım saat hiç konuşmadan masada oturduk. General Wolf ve arkadaşlarının esrarengiz geliş gidişleri bende büyük merak uyandırmıştı. Daha sonradan öğrendiğime göre, Wolf'un soluk yüzlü arkadaşı, 1923'de, Komintern'in, Berlin'le Moskova arasındaki kurye sistemini yöneten Fritz Heckertt'di[47]; Enternasyonal önemde bir komünistti ve yıllarca Reichstag üyeliği[48] yapmıştı. Büyük temizlik sırasında Moskova'da öldürüldü.

Maria Schipora, sokakta beni bekliyordu. Çok para harcadığı anlaşılıyordu. Bir taksiyle Berlin'de dolandık bir süre, sonra Café Bauer'de akşam yemeği yedik, karanlık olunca beni dairesine davet etti. Yine son derece konukseverce davrandıktan sonra şid-

47. *Fritz Heckert* (1884-1936): Alman Komünist Partisi'nin kurucularından. 1923-1933 yıllarında Reichstag'da temsilci. 1933 yılında Nazi'lerin iktidara gelmesinden sonra Sovyetler Birliği'ne kaçtı ve orada 1936 yılında eceliyle öldüğü söylendi. Valtin ise öldürüldüğünü belirtmektedir.

48. O zamanki Alman Parlamentosunda milletvekili.

detle sevişti benimle. Sevişmeden sonra kulağıma, insanın parası olsa hayatın ne kadar kolay ve güzel olacağını fısıldamaya başladı. Bu sözleri beni önce şaşırttı, sonra ona karşı büyük bir güvensizlik duymaya başladım. "Ne bu dümen?" diye sorup duruyordum kendime.

"Bir burjuva gibi davranıyorsun" dedim ona. Gevrek gevrek güldü. "Öyle değil mi ama? Para yapmak hoş bir şey değil mi?" Sonra da devam etti: "Bütün bu politik saçmalıklardan tiksiniyorum! Çıkar yol değil. Biri gelip sana 'bana küçük bir iyilik yaparsan bin mark veririm' dese ne yaparsın?"

"Neymiş o?"

"Birilerine ilgilenecekleri bir şeyler satmak gibi."

"Kime?"

Dizlerini büküp kollarıyla sardı.

"Hugo Stinnes'e,[49] örneğin" dedi ağır ağır. "Ya da General von Seeckt'e[50]. Neden olmasın?"

Bir an sersemledim. Onu iterek kalktım ve şapkamla ceketimi aldım. Hugo Stinnes, Alman madenlerinin, gemilerinin ve fabrikalarının sahibi bir sanayiciydi. Von Seeckt, Cumhuriyet hükümetinin arkasındaki gerçek iktidar olan *Reichswehr*'in yaratıcısı ve yönlendiricisiydi. Maria Schipora, bana sırtını döndü. Aynadan beni gözlüyordu. Hoppaca gülümsedi bana.

"Lütfen gitme" dedi. "Şaka yapmıştım."

İlk trenle Hamburg'a gittim ve büyük bir naiflikle, Hugo Marx'la bağlantı kurmak için Parti merkezine koştum. Acelemden topuklarım kıçıma vuruyordu. Maria Schipora'ya bir şeyler olmuş olmalıydı. Hugo Marx'ı bulup Parti *Apparat*'ındaki hainle ilgili bulgularımı rapor ettim.

Hugo Marx sırıtarak, "tamam, tamam, sorun değil" dedi.

Hiçbir şey olmadı. Maria Schipora ajan değildi. Felix Neumann'ın emriyle, kendi tarzında beni yoklamıştı sadece.

Bundan sonraki günlerde Felix Neumann Hamburg'daydı. Onunla, çok kısıtlı boş zamanlarımda benim için bir sığınak

49. *Hugo Stinnes* (1870-1924): Alman sanayicisi.

50. *Hans von Seeckt* (1866-1936): Alman generali. Weimar Cumhuriyeti döneminde Alman ordusunu yeniden organize eden Genel Kurmay Başkanı.

olan, Erika Zycmpanski'nin evinde buluştum. Evinin anahtarını çoğaltıp bana da vermişti Erica. Onun kitaplarını okumakta ve kilerinde bulduğum şeyleri yemekte özgürdüm. Neumann gelir gelmez, Erica'nın evden gitmesini istedi. Yalnız kaldığımızda, bana teksirle çoğaltılmış bir yazı gösterdi. Başlığı okudum: "Ajanları ve provakatörleri öldürün."

"Katılıyor musun buna?" diye sordu.

Duraksamaksızın, "elbette" dedim.

"Seni özel bir işte kullanacağız" dedi. Cebinden bir dosya kâğıdı çıkardı ve masanın üstüne koydu. Elime bir kâğıt tutuşturup, "imzala bunu" dedi.

Kâğıtta daktiloyla şunlar yazılıydı:

"Bremen, Bahnhofstrasse'deki müşterek bahis dükkânının soyulmasına katıldığımı kabul ediyorum."

Neumann, şaşırdığımı fark etmişti.

"Sadece bir formalite" dedi.

"Fakat böyle bir soygundan haberim bile yok" diye itiraz ettim.

"Ne var ki, T-ünitlerde aktif rol alan herhangi bir kimsenin böyle bir deklarasyonu imzalaması gerekiyor. Dediğim gibi, bu bir formalite. Adamlarımızdan emin olmamız gerekiyor. İmzala." Sertçe vurarak itekledi kâğıdı önüme.

Felix Neumann'ın kafayı yediğini düşündüm o an. Böyle bir saçmalık görmemiştim o zamana kadar. İmzalamadım.

"Pekâla" dedi kesin bir havada, "senin hakkında düşüneceğiz. Bir yanlış yaptık." Pörsümüş suratındaki gözleri iyice donuklaşmıştı.

Soluğu Albert Walter'in bürosunda aldım. Albert, kıyıya yakın, Rothesoodstrasse'de, şimdi liman müfrezeleri için karargâh olarak kullanılan dört katlı bir binadaydı. Burası arı kovanı gibi işliyordu. Doklardan ve gemilerden adamlar durmadan binaya girip çıkıyordu. Albert Walter'e, Neumann'ın önerisinden ve bu öneriyle birlikte önüme sürdüğü kâğıttan söz ettim ve ondan beni bundan sonraki kuryelik görevlerinden alıp ait olduğum kıyı çalışmasına geri göndermesini talep ettim.

Albert Walter hiddetle patladı.

"Bu Neumann tam bir çakal" diye bağırdı öfkeyle. "Söyle

ona, gittiği yol yol değil. Boş ver, ben söylerim." "Berlin'deki tüm küçük Çekacıların allah belâsını versin" diye devam etti. Sakinleşince, Otto Marquardt'a kısa bir not yazdı. "O Neumann şeytanına söyle, benim adamlarıma ilişmesin" yazıyordu notta. Bana dönüp, "bunu Marquardt'a ver" dedi, "duyarlı bir insandır."

Felix Neumann, General Wolf'un T-ünitlerindeki görevlerimden alınmamı kesinlikle önlemek için derhal Albert Walter'i suçlamaya girişti. Fakat Walter, Kremlin'de ününün ne kadar sağlam olduğunu çok iyi biliyordu. Moskova'ya, Felix Neumann'ın "kaçık" olduğundan söz eden bir mektup yazdı. Moskova, Walter'i destekledi, çünkü bu güçlü kuvvetli eski denizci, liman ve gemilerdeki kampanyalara liderlik edecek en yetenekli kişiydi. O zamanlar, Maria Schipora, Felix Neumann ve onların kliklerinin içinde kalıp falso vermek yerine Kızıl Denizci'lere dönmekle ne kadar şanslı olduğumu bilmiyordum. Çünkü cinayetten başka bir şey düşünüp konuşmayan o kasvetli Neumann aniden tutuklandı. Postu kurtarmak için, T-ünitlerin –Alman Çekasının- tüm görevlilerine ihanet ederek onları Reich polisinin ellerine teslim etti. Birkaç ay sonra General Wolf da yakalandı ve cinayetle suçlandı.

General Wolf, planlanan ayaklanmanın askeri hedeflerini gerçekleştirmek üzere Sovyet Hükümeti tarafından Almanya'ya gönderilmişti. Berlin'e sahte bir Norveç pasaportuyla gelmişti. Kısa süre sonra, Kızıl Yüzler ve T-ünitler ağı hayata geçti. Biri Berlin'de, biri Dresden'de, biri de Hamburg'da olmak üzere üç apartman dairesini kullanıyordu, bir diğeri de Berlin'deki Sovyet Elçiliğiydi. Hamburg'da Herrman, Berlin'de Helmuth ya da General Wolf, Dresden'de Goresoski, Sovyet Ordusunda ise Gorev olarak biliniyordu, tutuklandıktan sonra, geçmişini anlatırken adının Peter Alexander Skoblevski olduğunu söyledi.

Felix Neumann, Berlin'deki Sovyet elçiliğiyle Parti askeri yüksek komutanlığı arasındaki gizli haberleşmeyi sağlayan ajan olarak, Skoblevski'ye yardımcı konumunda bu işe girmişti. Bir seferinde, Skoblevski'nin emriyle 35 bin dolar; bir başka zaman, "Türkistanlı adam"ın hesabından 50 bin dolar çekmişti. Bu paralar silâh ve propaganda için harcanmıştı.

Bundan sonra Felix Neumann, T-ünitlerin liderliğine atandı. Skoblevski, bu *Apparat*'a yeni üyeler kaydetmesi ve terörist çalışmalar için ona 5 bin dolar verdi. Devrimci komite, ayaklanma öncesinde, *Reichswehr*'in başı General von Seeckt'e suikast yapılmasını istedi. Bununla, orduyu karışıklığa sürükleyeceklerini ve devrimci umudu kamçılayacaklarını umuyorlardı. Yazdığı bir manifestoda, Münih darbesini hazırlamakta olan Adolf Hitler'i "gülünç küçük burjuva" diye tanımlarken, "Alman Kolçak'ı General von Seeckt işçiler için en büyük tehlikedir" diyen de, Komintern Başkanı Zinovyev'den[51] başkası değildi.

Felix Neumann, von Seeckt'in hareketleri ve alışkanlıkları hakkında bilgi toplamak üzere derhal Savaş Bakanını izletmeye başlamıştı. Keza, generalin baş yaverine telefon ederek kendisini Fransız askeri sırlarını satan birisi olarak takdim edip özel bir görüşme talep etmişti. Neumann'ın planı, tahmin edilebileceği gibi, General von Seeckt'i kendi bürosunda öldürmekti. Fakat *Reichswehr*'in başı bu tuzağa düşmedi.

Bu sırada, Skoblevski'nin ajanları, generalin her sabah Berlin Tiergarten'de at gezintisi yaptığını keşfettiler. Felix Neumann, von Seeckt'in resminin bulunduğu *Berline Illustrierte*'nin bir baskısından çok sayıda satın aldı. Resimleri kesip T-ünit üyelerine dağıttı. *Reichswehr* şefi, üç gün boyunca, sabah gezintileri sırasında ata binmiş G.P.U. ajanları tarafından takip edildi, diğer teröristler ise yol boyunca ağaçların arkasına gizlenmişti. Ne var ki, von Seeckt'e, hepsi de tepeden tırnağa silâhlı bir grup *Reichswehr* subayı eşlik etmekteydi bu at gezintileri sırasında. Sonunda, Felix Neumann, Çekacılardan birinin sevgilisi olan, on yedi yaşındaki Anny Gerber adlı kıza, General von Seeckt'in emirerlerinden ya da seyislerinden biriyle aşk ilişkisi kurma görevi verdi. Plana göre, Çeka'cılardan biri, Generalin resmî villasının bahçesine gizlenecek ve subay arkadaşları henüz onun yanına gelmeden at üstünde vurup devirecekti. Kız korktu, bunun üzerine Felix Neumann, eğer emirleri yerine getirmezse öldür-

51. *Gregori Zinoviev* (1883-1936): SBKP'nin önde gelen liderlerinden. 1920'li yıllarda Komintern Başkanı. 1930'lardaki Stalin'in büyük temizlikleri sırasında öldürüldü.

mekle tehdit etti onu. Anny, generalin adamları arasında bir sevgili edinmeyi başardı, fakat, öyle anlaşılıyor ki, adama gerçekten aşık oldu. General von Seeckt uyarılıp at gezintisinden vazgeçti. Ve Skoblevski, Anny Gerber'in öldürülmesini emretti.

Neumann ve Skoblevski arasında fırtınalı tartışmalar cereyan etti. Neumann, yetersiz bulunarak görevinden alınacağından korkuyordu. Görevden alınmanın anlamı öldürülmekti. Daha sonra, Alman Cumhuriyeti yüksek mahkemesinin önünde kabul ettiği üzere kendi yaşamından korkuyordu. G.P.U., birçok gizli bilgiye sahip birisinin emekliye ayrılmasına asla izin vermezdi. Tartışmalar, Skoblevski'nin şu emriyle noktalandı: "von Seeckt üç gün içinde öldürülecek!"

Böylece, Aralık 1923'te son girişim yapıldı. General von Seeckt, Weimar'a gitmişti, Berlin'e döndüğünde, G.P.U.'nun adamları, Anhalter İstasyonunun ana girişinde beklemekteydi, aralarında bizzat Felix Neumann da vardı. Hepsi, yeni Ortgies tabancalarıyla silâhlanmıştı.

Von Seeckt, bir tuhaflık olduğunu sezdi. Çağırdığı muhafızlar gelinceye kadar trende bekledi. Subaylar ve istasyon dedektifleriyle sarılmış bir vaziyette istasyondan çıkıp, kendisini Savaş Bakanlığı'na götürmek üzere bekleyen otomobiline bindi. Takip eden haftalarda, Alman Komünist Partisi'nin nihaî yenilgisinden sonra, Karl Radek, Brandler aracılığıyla, von Seeckt'i öldürme planlarının rafa kaldırılması emrini verdi.

Skoblevski'nin ölüm emri çıkardığı diğer önde gelen şahsiyetler, Almanya'nın en zengin adamı Hugo Stinnes ve Alman çelik tröstünün başı, Devlet Danışma Kurulu üyesi Borsig'di. Her ikisi için de Felix Neumann görevlendirilmişti. Çekacılar, Stinnes'i izlediler ve Berlin Hotel Esplanade'deki mekânına girdiler. Keza, Felix Neumann'ın adamları, zenginlerin sayfiye yeri Tegel'de Borsig'in villasının çevresini sardılar. O sırada çelik işçilerinin grevi vardı; Parti şefleri, Borsig'in öldürülmesinin, grevi daha da şiddetlendireceği, devrimci bir noktaya taşıyacağı umudunu taşıyordu. Ne var ki, kimse vurulmadı. Skoblevski, Borsig'i zehirlemeyi önerdi. Bilinmeyen kaynaklardan, tifüs ve kolera mikrobu ihtiva eden cam tüpler elde etmişti. Skoblevski, bunları Felix Neumann'a teslim etti. Cam tüpler, bireysel cina-

yetlerde, keza, iç savaşın patlaması halinde orduya ve polise karşı kullanılacaktı. Neumann, ajanları arasından özel bir grup seçerek onları bu mikropları tavşanlar üzerinde denemekle görevlendirdi. Stinnes ve Borsig'i öldürme girişimleri başarısızlıkla sonuçlandı. Çelik işçilerinin grevi yenilgiyle sona erdi. Cam tüpler polis tarafından bulundu ve Leipzig'deki Çeka davasında başta gelen sergileme malzemesi olarak kullanıldı.

Önde gelen şahısların canını almaya yönelik manevraların haftalar alması, *T-Apparat*'ın baş görevi olan karşı-istihbarat ve komünist örgütlerdeki polis ajanlarını susturma faaliyetlerini aksatmamıştı. Ölüm listesinde, tekstil işçileri sendikasındaki komünist birimin başı olan Wetzel adlı biri; Güney Almanya'daki anti-komünist faaliyetle görevli Polis yüksek komiseri Schlotter ve diğerleri vardı. Ne var ki, Berlin'de, Rausch adlı birinin öldürülmesi, Skoblevski ve bölüğünün yıkımına neden oldu. Rausch, bir Parti üyesiydi, aynı zamanda da Berlin siyasi polisinin gizli ajanıydı, Hitler hareketiyle de teması vardı.

Rausch hakkında ilk kuşkular, Hugo Marx'ın uyanıklığıyla başladı. Yaklaşık Ekim ayının ortalarında, Stettin'den Weser'in Kızıl Yüzlerine tüfek ve el bombası götüren bir kamyonun, Hamburg'la Luebec arasındaki asfalt yolda faşist müfrezeler tarafından yolu kesildi. Skoblevski'nin, silâh naklini yapan iki Alman yardımcısı direnince orada öldürüldü. Söylendiğine göre, Demir Müfrezelerin ve Kaptan Ehrpardt'ın Hür Birliklerinin eski üyeleri olan faşistler, el koydukları silâhla yüklü kamyonla birlikte, Mecklenburg ya da Pomerania'daki Junker[52] malikânelerine kaçmışlardı. Yalnızca Skoblevski'nin kendi *Aparat*'ından birisi bu silâh ve el bombası nakliyatını milliyetçi *Feme* örgütlerine[53] ihbar edebilirdi.

Olayı soruşturmakla görevlendirilen Hugo Marx, ihbarcının Rausch olabileceği raporunu verdi. "Gizli çalışmaya girmiş birinin şiddetten ve kan dökmekten bu kadar fazla söz etmesi dikkat çekicidir" gözleminde bulundu, "muhtemelen polisin maaşlı bir

52. Alman büyük toprak sahipleri.

53. Almanya'da 1922-1926 yılları arasında faaliyet gösteren paramiliter faşist örgütlere verilen ad.

ajanı" dedi onun için. Çok geçmeden Hugo Marx'ın kuşkuları doğrulandı. Polis, Berlin'deki iki komünist cephaneliği bastı. Keza, Berlin'de bir mahzendeki bomba imalathanesi benzer bir şekilde basıldı. Hannover'deki birkaç hükümet binasını bombaladıktan sonra Berlin'e dönen T-ünit üyeleri istasyonda tutuklandı. Bu tutuklama ve baskınların, Skoblevski'nin karşı-casusluk grubundan bir kadın tarafından izlenen Rausch'un ihbarlarıyla yapıldığı ortaya çıktı ve Felix Neumann, Rausch'un ortadan kaldırılması talimatını verdi.

Biri Maria Schipora'nın grubundaki kızların yardımıyla, ikincisi Neumann'ın görevlendirdiği, usturayla silâhlanmış Çekacılar tarafından bir genelevin tuvaletinde, üçüncüsü ise Rausch'un kendi evinde üç öldürme girişiminde bulunuldu. Bizzat Felix Neumann, "al bakalım seni piç" diye bağırarak Rausch'un karnına mermileri boşalttı.

Felix Neumann, birkaç hafta önce bana yaptığı tavsiyeyi tutamayacak kadar heyecanlıydı. Kurbanının boğazını usturayla kesmedi. Rausch, Berlin'deki St. Lazarus hastanesine yetiştirildi.

Leipzig'deki mahkeme tutanaklarında, Rausch'un ölmeden önce, Skoblevski'nin "başka yolu yok. Bu adam ölmeli" dediğini duyduğu yazılmaktaydı.

Rausch öldü. Felix Neumann polis tarafından yakalandı. G.P.U., hapishane doktoruna rüşvet vererek Neumann'ı akıl hastanesine sevkettirmeye çalıştı, ancak sonuç alamadı. Felix Neumann siyasi poliste çözüldü. Skoblevski ve diğer on dört Çekacı tutuklanıp vatana ihanet ve cinayetle suçlandı.

Yakalanan teröristlerin çoğu, bir yıllık polis baskısına dayanamadı. Fakat Skoblevski hiçbir şeyi kabul etmedi. İnatla Almanya'ya eğitim görmeye gelmiş parasız bir Rus öğrenci olduğunu, tutuklanmasının bir yanlışlıktan kaynaklandığını söyledi, gözaltındaki diğerleriyle hiçbir zaman göz göze gelmemeye dikkat etti. Leipzig Yüksek Mahkemesindeki yargılama dokuz hafta sürdü. Felix Neumann, Skoblevski ve üç G.P.U.'lu ölüme mahkûm edildi. Diğerlerine uzun süreli hapis cezaları verildi. İki duruşma arasında, hapishanede, hain olduğu gerekçesiyle Felix Neumann'a bir suikast teşebbüsü oldu. Başına vuruldu, ama kurtuldu.

Leipzig yargılaması başlamadan, Sovyet Rusya'daki Çeka'nın kurucusu ve G.P.U.'nun en yüksek şefi Felix Dzerjinsky,[54] General Skoblevski'yi kurtarmak için perde arkasından girişimlerde bulundu. Dzerjinsky'nin seçtiği alet, Berlinli zengin bir tahıl tüccarının oğlu, yirmi bir yaşında, vicdansız biri olan Heinz Neumann'dı[55]. Heinz Neumann, daha sonra Reichstag üyesi ve Komintern'in en yetenekli ajanlarından biri oldu, 1923'te, Moskova'daki Komintern merkeziyle Alman Komünist Partisi'nin arasındaki gizli haberleşmeleri yürüttü. Aynı Heinz Neumann, daha sonraki yıllarda Stalin'in yakın arkadaşı oldu ve Çin iç savaşında "Kanton Kasabı" ünvanını aldı.

Heinz Neumann, Moskova'ya, 1923 yılında, Berlin Parti merkezinin himayesinde gelmiş üç genci içki âlemine davet etti. Bu üç gençten biri olan Dr. Carl Kindermann, içki âlemi sırasında homoseksüel eğilimlerini itiraf etti. Bu ve Sovyetler Birliği'ndeki koşullar hakkında söylenmiş birkaç kritik söz, Heinz Neumann'a, bu üçlüyü G.P.U.'ya ihbar etme fırsatı verdi. Üç genç tutuklanıp, Rusya'ya, önde gelen Sovyet görevlilerine suikastler düzenleyen "Konsül" adlı gizli faşist örgüt tarafından gönderilmekle suçlandı. Bu üç Alman radikali, aylar boyunca Moskova'daki Lubianka zindanlarında çürümeye terk edildi. Alman basını onlar için büyük gürültü koparıp serbest bırakılmalarını talep etti.

Bu aşamada, G.P.U., Alman tutuklularla Skoblevski'yi değiş tokuş etmek üzere Alman Adalet Bakanlığı ile gizli pazarlıklara girişti. Alman hükümeti değiş tokuşu reddetti. Skoblevski ölüme mahkûm edildi. G.P.U. buna, üç Almanı, Moskova'daki en yüksek askeri mahkemenin önüne çıkararak yanıt verdi. Bu, göstermelik mahkemelerin ilkiydi. Carl Kindermann açık mahkemede

54. *Felix Dzerjinsky* (1877-1926): Polonya doğumlu Rus komünisti. Sovyet rejiminin gizli polis örgütü Çeka'nın kurucusu ve başkanı. Lenin tarafından, "devrimci kahraman" olarak yüceltilmiştir. 1926 yılında, halen Çeka başkanıyken, Moskova'da ani bir kalp krizi sonucu öldü.

55. *Heinz Neumann* (1902-1937): Berlinli zengin bir tahıl tüccarının oğlu. Reichstag'da Alman Komünist Partisi Temsilcisi. Önceleri Stalin'in gözdesi. Almanya, Çin ve İspanya'da faaliyetleri oldu. Daha sonra Stalin'in gözünden düştü ve büyük tasfiyeler sırasında G.P.U. tarafından öldürüldü.

kalkarak G.P.U.'yu suçladı. Kindermann'ın söylediğine göre, bizzat Felix Dzerjinsky, "itiraf" koparabilmek için kendisiyle pazarlık yapmıştı. Suçlananlardan bir diğeri, öğrenci von Dithmar da Kindermann gibi davrandı. Üçüncüsü, öğrenci Wolscht, çözülmüş ve hapishanede G.P.U.'yla ilişkiye geçmişti. Lubianka'da hapis yatarken Bolşevik Parti'ye üye olmuştu, şimdi de, yargılamalar sırasında Sovyetlerin politikalarını övüyor, kendini ve arkadaşlarını suçluyordu. Sonunda üçü de casusluktan kurşuna dizilmeye mahkûm edildi.

Alman hükümeti, Skoblevski ile Alman gençlerinin değiş tokuş edilmesini hâlâ reddediyordu. Bunun üzerine, G.P.U., belli sayıda Alman konsolosluk görevlisini ve karılarını, anti-Sovyet komplolara karışmakla suçlayarak tutukladı. Skoblevski'yi kurtarma görüşmeleri yeniden başladı.

Skoblevski idam edilmedi. 1926 Eylül'ünde, G.P.U.'nun elindeki on bir Alman tutukluyla değiş tokuş edildi. Carl Kindermann ve von Dithmar serbest bırakıldı. "İtiraf"ta bulunan Wolscht, bir Sovyet duyurusuna göre, Moskova'da, Lubianka hapishanesinde öldü. Leipzig'de hüküm giyen daha önemsiz Çekacılara gelince, Parti onları kaderleriyle baş başa bıraktı.

Bu bölümle ilgili son bir not. 1937'de, Gestapo'nun Dışişleri Bölümü yöneticisi *Regierungsrat*[56] Schreckenbach tarafından, General Skoblevski hakkında sorgulandım. O zaman öğrendiğime göre, Skoblevski, Gorev adıyla, İspanya'daki Cumhuriyetçi ordularda Sovyet askeri danışmanı olmuş.

"Bu Gorev-Skoblevski'nin bir fotoğrafını görebilir miyim?" diye sordum.

"Bir tane bile yok" cevabını aldım. "Onunla ilgili polis kayıtları 1927'de çalındı."

Tabii ki, General Skoblevski, 1923'te, Almanya'da örgütlediği maceracı ayaklanmada yaşamlarını veren binlerce insanla ilgili olarak da hiçbir zaman yargılanmadı. O yılın 16 Ekim'inde, Otto Marquardt, Kızıl Denizcilerin yirmi kişilik müfrezelerinden birinin lideri olarak atadı beni. Bu yirmi kişinin altısı Rus karabinalarıyla, beşi Belçika yapımı yeni otomatik tabancalarla, dör-

56. Baş Direktör.

dü çeşitli çaplarda eski tabancalarla, geri kalanlar da bıçak ve sopalarla silâhlanmıştı. Kendi aramızda, yumurtaya benzeyen, yenilenmiş Dünya Savaşı Alman el bombalarından altısını da pay etmiştik. Grubumun en yaşlısı yirmi yedi yaşındaydı, ikinci yaşlısı yirmi üç, en genci ise on altı yaşında, iriyarı bir perçinci çırağıydı. 19 Ekim'de, müfrezemle birlikte trene bindik ve Bremen istikametinde yola koyulduk. Buchholz'da inip ormanın yakınında askeri manevralar yapmaya başladık; bir patika, cadde görevi yapıyor, kayalar apartmanları temsil ediyor, yıkılmış ağaçlar ise barikat yerine geçiyordu. Saldırı, pusu kurmak için bir araya gelmek, geri çekilmek ve dağılmak için belli işaretler kararlaştırdık. Ardından, demiryollarının üzerinden Hamburg'a doğru yürüyüşe geçtik, bir yandan da her iki taraftaki arazi hakkında kısa notlar alıyorduk. 21 Ekim'de, herkes, eğer ihtiyaç olursa, binaları, barikatları ya da polis arabalarını ateşe vermek için birer litre gazyağı getirdi yanında. Aynı gün, Hugo Marx, Hamburg-Eimsbuettel'deki 42 nolu polis karakolunun ayrıntılı bir planını verdi, beş yoldaşla birlikte Eimsbuettel bölgesine gidip, karakolun çevresindeki tüm detayları yakın plandan inceledik. Bunları yaparken, ilk seferine çıkan genç bir kaptan kadar ciddiydim. Kendimizi düşünmüyorduk; tek düşündüğümüz, daha büyük bir geleceği doğuracak o büyük devrimi hazırlama görevimizi yerine getirmekti.

Gerçekte ne kadardı gücümüz? Her yoldaş bu soruyu soruyordu; çok az kişi yanıt verebilirdi buna. Liderlerimiz, Alman işçi sınıfının çoğunluğunun arkamızda olduğunu ileri sürüyordu. Her zaman esas büyük saldırının arifesinde olduğumuz yolunda sözler söylüyor, böylece, hayatlarını vermeye hazır takipçilerinin arasında güven duygusu yaratmaya çalışıyorlardı.

Moskova'nın genel ayaklanma için karar vermesi haftalar sürdü. Berlin'le Moskova arasında kuryeler mekik dokudu, mesajlar birbirini kovaladı. Moskova devrim emri verdi, sonra emri geri aldı, sonra yeniden yürürlüğe koydu. Berlin'de, Karl Radek'in emri altındaki Parti Merkez Komitesi kararsızdı. Liderlerimiz hizip kavgalarına dalmışken ve Kremlin'den gelen çelişen emirler kargaşalığa yol açarken, Parti kuryeleri, bölgelerdeki Kızıl Yüzlere ilerleme emrini ulaştırmak üzere beklemekteydi. Bu-

nun öyküsü, olayların aktif katılımcısı Walter Zeutschel tarafından anlatılmıştır.

Sosyal Demokrat Parti, komünist ayaklanma planına katılmayı reddedince, Ernst Thaelmann, öfkeyle, kuryeleri ayaklanma emriyle göndermeye başladı. Bu, Merkez Komitesinde bomba etkisi yaptı. Merkez Komitesinin diğer üyeleri koltuklarından zıplayıp şaşkınlıkla birbirlerine baktılar. İlk kendine gelen Brandler oldu. Kuryeleri durdurmaları için adamlarını gönderdi. Ne var ki, Hamburg'a giden kurye yola çıkmıştı bile. Brandler'in habercisi istasyona koştu.

"Çok geç" dediler ona. "Tren hareket etti."

Haberci, Hamburg'a doğru giden trenin arkasındaki ışıklara baktı bir süre. Sonra geri döndü.

Bölüm VI

Barikatlardaki Günah Keçileri

Ekim 1923'de, Hamburg limanındaki bir dok işçisinin günlük ücreti on yedi milyon marktı.

22 Ekim gecesi, Hamburg'daki tüm müfreze liderleri, Valentinskamp'taki bir evde toplanmıştı. Orada yaklaşık altmış kişi vardı, bu, bölgedeki silâhlı güçlerimizin sayısının kabaca 1200 kişi olduğunu gösteriyordu. Otto Marquardt ve şişman sekreteri Grete de oradaydı. Ayrıca iki genç Rus subayı da vardı. Konuşmuyorlardı; dinliyor, sönük bir ışığın aydınlattığı köşede dikelmiş duruyorlardı. Ernest Thaelmann'ın yardımcılarından biri tarafından son emirler yayımlanmıştı. Toplantımızda sessiz bir tevekkül ruh hali yaygınlaşmaktaydı. Hava boğucuydu ve ev sigara dumanından geçilmiyordu. Kapıdaki nöbetçilerin yüzleri gergin ve solgundu. Ama biz, devrimin zaferi için ölmeye hazırdık. Toplantı, "İleri! Yaşasın Sovyet Almanyası!" bağırışlarıyla son buldu.

Apartmanın arka bahçesine bisikletlerini dayamış müfreze kuryeleri beklemekteydi. Perçinci çırağı kuryemi, mutfakta haşlanmış patates ve margarinden oluşan koca bir tabak yemeği mideye indirirken buldum. Ona, grubumu harekete geçirme emri verdim – Kızıl Denizcilerin İki nolu Müfrezesi – ve müfrezenin, tam gece on iki otuzda, Hamburg-Bremen tren yolunun üzerindeki belirlenen noktada, Harburg banliyösünün dışında toplanmasını söyledim. Söylendiğine göre, tüfekler, daha sonra Eimsbuettel'deki bir Parti üyesinden alınacaktı. Çocuk, tıkınmaya devam ederken paldır küldür aşağı inip uzaklaştı.

Trenle yirmi dakika mesafedeki Harburg'a gitmek üzere bir

banliyö trenine atladım. Gece karanlık ve rüzgârlı ama soğuk değildi. Birden çok sıcak geldi ve boynuma sardığım kaşkolu gevşetip ceketimin düğmelerini açtım. Harburg örgütü, istasyondan birkaç blok ötedeki boş bir dükkâna çok sayıda çalınmış bisiklet koymuştu. Dükkânın kapısı kitliydi, ışık da yoktu, fakat bir çıkmaz sokağın üzerindeki yan kapı açıktı. Köşelere yerleştirilmiş yoldaşlar beni çevrede dolaşan polislere karşı uyardı. Bir bisiklete atlayıp kasabanın dış taraflarından sürdüm. Asfalt yoldan çıkınca lambaları söndürdüm ve gecenin ötesinde bir grup uzun, alçak kulübe aniden belirinceye kadar tren yolunu takip ettim. Birkaç fener, küçük, sarı yuvarlak çizgiler çizerek ışıldıyordu. Bir kenarda birkaç boş yük vagonu duruyordu. Burası bizim toplanma noktamızdı. Aniden yolun üzerine bir gölge atladı ve silâhını doğrulttu.

Boş yük vagonlarının gölgesinde bir grup yerel komünist toplaşmıştı. Hiçbirinde ateşli silâh yoktu. Gece yarısı, müfrezemden on altı kişi geldi. Yarım saat sonra iki kişi daha. Yollarını kaybetmiş ya da gidecekleri yönü yanlış anlamışlardı. İkisinde de Belçika tabancaları vardı. Saat 12.45'de "haydi gidelim" dedim.

Kulübeleri sarıp iki yaşlı bekçiyi zararsız hale getirdik. Onları küçük bir erzak kulübesine kitledik. Küçük mavzerlerini iki yerel militan aldı. Uzun bir yük treninin yaklaştığını görünce tren geçene kadar yere yatıp bekledik. Bundan sonra herkes kendine daha önce verilen işe girişti. Yeni başlayanlar için fazlasıyla şanslıydık. İki kişi telgraf tellerini kesti. Dört kişi, erzak kulübesinden aldığımız testere ve baltalarla yakındaki ağaçları devirdi. Diğer bir grup, demiryolu makaslarını ve demiryollarını bozmaya girişti. Yerel komünistler bir araya gelerek yük vagonunu itip yan hattan Hamburg yönündeki ana tren hattına getirdiler. Ana tren hattının üstüne ağaçlar, keresteler, molozlar ve kayalar yığılmıştı. Amaç, yetkililer alarm verdiklerinde gelecek polis ve asker yardımını önlemekti. Tek başına oralarda dolaşan bir kırsal alan polisi aramıza düşünce derhal silâhsızlandırıldı.

Sabahın erken saatlerinde şehir son derece sessizdi. Küçük bir parkın kuytu ve karanlık bir köşesinde toplandık. İki kurye, sakladığımız yerden altı tüfeğimizi getirdi. Bu tüfekler, daha önceki çatışmalardan deneyimleri olanlara dağıtıldı. Şimdi yirmi

yedi kişiydik, yanlarında tentürdiyot, sargı bezi, makas ve sopa bulunduran iki kız da dahildi bu sayıya. Kimse gereksiz tek bir söz etmiyordu. Görevimiz, 42 nolu Polis karakoluna saldırmaktı.

Yolun iki yanından, evlerin dış yüzlerine tutunarak, tek sıra halinde ilerledik. Bir telefon kulübesinden polis istasyonunu aradım.

"Çabuk yetişin" dedim telefonda, "buradaki bir eşya dükkânında üç soyguncu var." Eimsbuettel bölgesinin epey uzak bir yerindeki adresi verdim. Böylece polislerin bir bölümünü karakoldan uzaklaştıracağımızı düşünmüştük.

Karakoldan bir blok uzaklıkta müfrezemi durdurdum. Hayaletler gibi kapı eşiklerinde gözden kaybolmuştuk. Gençlerden birini karakola yolladım. İçerdeki polise doktor çağırmak için telefon edip edemeyeceğini soracaktı – bir çocuk düşürme olayı vardı da. Genç yoldaş kısa süre sonra döndü, bildirdiğine göre, karakolda beş polis vardı. Üçü tabancalarını duvardaki kancalara asmış kâğıt oynuyordu. Hemen saldırmayı düşündüm o anda, ama kendimi tuttum.

İki taraftan yaklaştık. O anda, bir gemiyle uzaklarda denize açılmış olmayı isterdim; başkaları da bana daha sonradan aynı ruh hali içinde olduklarını söylemiştir. Fakat hepimiz geri çekilmeye utanıyorduk. Karakola saldırdık, onlar bizi öldürmeden biz onları öldürmeliydik. Kansız saldırı yoktur. Arkamda birisi, çılgınca bağırarak havaya ateş etti. Bu, polisleri uyardı. Bir pencere ardına kadar açıldı. Karakolun ışıkları yansıdı dışarı. Silâhlar konuşmaya başlamıştı.

İki yoldaşın düştüğünü gördüm. Onlardan biri koşarak vıyaklayan bir köpek gibi bağırıyordu. Kısa giriş koridonunun karşısındaki iki bekçi odasında iki polis vardı. Ateş ettikçe ellerindeki tabancalardan sarı ışık kıvılcımları saçılıyordu etrafa. Yırtık pırtık bir süveter giymiş genç bir yük işçisi kapıya yaklaşıp bombasını çıkardı. "Uzak durun" diye bağırdı kısık bir sesle. Sonra bağırarak saymaya başladı: "yirmi bir... yirmi..." Altı ya da yedimiz karakol girişinin iki yanına büzülmüştük. El bombası patladı ve kapı kırıldı. Kulaklarımızda hâlâ patlamanın gürültüsü, içeriye daldık.

Karakolun içinde dumandan göz gözü görmüyordu. Yere yat-

mış bir polis hâlâ ateş etmekteydi. Yük işçisi, ağır botuyla bir tekme savurdu onun suratına. Masanın altındaki diğer polisin boynundan sürekli kan akıyordu. Birisi ışıkları yaktı. Bir köşeye büzülmüş üç polis ellerini havaya kaldırmıştı.

Yükleme işçisi öfke içindeydi. "Vuralım onları. Tüm katilleri gebertelim!"

Onu durdurdum. Parti bize, esir aldıklarımızı rehin tutmamızı emretmişti. Polisleri, kendi kelepçeleriyle birbirlerine kelepçeledik. Dışarda kalabalık, "silâh!" diye bağırıyordu. Her yönden adamlar ve çocuklar koşup duruyordu, komünist ambülans servisinden birkaç kadın da vardı. Bir düzine tüfek ve her birimiz için otuz fişeklik cephane, ayrıca bir o kadar da yarı otomatik tabanca bulduk. Keza ilk yardım çantasıyla bir makineli tüfek de vardı karakolda. Kim makineli tüfek kullanmayı biliyor diye sorduğumda orta yaşlı bir işçi öne çıktı. Parti kartını gösterdi ve savaşta makineli tüfekçi olduğunu söyledi. Makineli tüfeği ona verdim ve üç önemli sokağı kontrol altında tutabilmek üzere makineli tüfeği bir evin damına mevzilendirmek için ona yardımcı olacak gönüllüler olup olmadığını sordum kalabalığa. Ambulans servisinden kızlar yaralılarımızı taşıdı. Parti tüm şehirde, sempatizan evlerinde ilk yardım istasyonları kurmuştu.

Bundan sonra, daha yaşlı insanlardan oluşan bir diğer Kızıl Yüzler birliği, ele geçirilen karakolu teslim aldı. Diğerleri kaldırımları söküp barikat kurdu; kereste, çöp tenekesi ve eski eşyalarla sokak kapatıldı. Lânetler okuyan bisikletli kuryeler bisikletlerini barikatların üzerinden geçirmek zorunda kalıyordu. Uzaktan gelen silâh sesleri gecenin içinde yankılanıyordu. Bir saat içinde, Hamm, Horn, Barmbeck ve diğer yerlerden komünist müfrezeler çok sayıda polis istasyonuna saldırarak ele geçirmişti.

Kendime sık sık sormuşumdur: "Bir milyondan fazla insanın yaşadığı bir şehri bir hamlede ele geçirmeye kalkışan bin kişinin düşündükleri ve hissettikleri nedir?" İlk akla gelen, onların bir intihar hezeyanına kapıldıklarıdır. Kazanacaklarına inanıyor olamazlardı ama bunu kabul etmektense ölmeyi tercih ediyorlardı. Fakat ilk başarılarından sonra, bir bakıma rasyonel düşünmeye başlarlar ve özgüvenleri inanılmayacak ölçüde artar. Artık ne

korku, ne tereddüt vardır kafalarında. İyi ve doğru bir şey yaptığımızı düşünüyorduk. Kendimizi düşünmüyorduk. Özel maddi kazanç peşinde değildik. Bizler, her şeyimizi vermeye hazır, kendimize soru sormayan fanatiklerdik. Karanlığın ve karışıklığın avantajlarından yararlanıp kişisel çıkarı ve zevki için yağma ve çapulculuğa kalkışan serserileri hakir görüyorduk.

Bu tür serserilerden oluşan bir grup bir dizi dükkânı yağmaladı. Bir komünist birliği onlarla mücadeleye girişti. Artık dükkânlardaki mallar proletaryanın malıydı ve yağmacılık suç olmuştu. Bir apartmanın arka tarafındaki dairelerin birinden, yardım isteyen korkunç bağırtılar geliyordu. Benim müfrezeden dört beş kişi apartmana doğru yöneldi. Bir süre sonra dönüp durumu özetlediler: İki çapulcu, yatakta yatan bir kızla karşılaşmıştı. Biri kızı bileklerinden tutarken diğeri tecavüz etmeye girişmişti. Yoldaşlar bu ikisini çekip boş bir dükkâna kapatmıştı.

"İcaplarına bakmışsınızdır umarım" dedim. Silâh sesi duymamıştım.

"Süngüyle hallettik" diye yanıtladı yoldaşlardan biri.

Evlere yakın düzende ilerledik. Kaybedecek zaman yoktu. Ortalık hâlâ karanlıktı ve şafak sökmeden önceki saatler sürprizlerle dolu olurdu. Hamburg'un merkezine doğru ilerledik. Bildiğim kadarıyla, diğer birlikler de tüm ele geçirdikleri noktalardan aynı şekilde merkeze doğru ilerliyordu.

Ölü ve yaralılarımıza rağmen, grubum şimdi daha da güçlüydü. Öncüleri, gönüllü gruplar izliyordu. Sokaklar insanlarla dolup taşıyordu. Parti ajitatörleri, halkı sokaklara sürmeye ve orada tutmaya çalışıyordu. Skoblevski, bize net bir şekilde, çatışma başladığında sokakların kalabalık olmasının önemini öğretmişti. Polisin silâhsız kitlelere ateş açması kadar hiçbir şey halkın gazabını harekete geçiremezdi. Kavşaklarda, küçük partizan grupları çöp tenekelerinin içine gaz döküyor, eski çaputları üst üste yığıyordu; görevleri, aniden ateş barikatları oluşturarak polis arabalarını durdurmaktı.

Gün ışıyınca direnişle karşılaştık. Güvenlik polisinin güçlü bir müfrezesi, arkasında ağaçlar ve bitişik evler bulunan küçük bir tren köprüsünün çevresine mevzilenmişti. Karabinaları takırdayıp duruyordu.

"Bir arada durmayın! Çatılara!"

Sokağın iki tarafındaki evlere daldık. Kapıları dipçiklerle parçaladık, pijamalı ve gecelikli kiracılar evlerin bodrumlarına kaçıştılar. Pencere kenarlarında, balkonlarda, çatılarda mevzilenmiştik. Sanki ortak bir karar verilmiş gibi, komünist birlikler hep birlikte ateş etmeye başladı. Bu, Sovyet subaylarının bize öğrettiği "susturma" manevrasının başlangıcıydı.

Polis tuzağa düşmedi. Bir saat sonra ateş etmeyi kestik. Polisin makineli tüfekleri sokakta hareket eden her şeyi biçiyordu. Düşmanın üzerine çatılardan yürümeye çalıştık, ancak bunu yapabilmek için halatlarımız ve merdivenlerimiz yoktu. Birkaç gözüpek komünist, daha iyi nişan alıp hızla ateş etmek için pencere eşiklerine ata biner gibi oturmuştu. Onlardan biri bağırarak silâhı elinden bıraktı ve beşinci kattan aşağıya düştü. Küçük bir çocuğun cesedi bir kapı eşiğinde kaykılmış yatıyordu.

Yüz metre kadar ilerdeki bir apartmanın çatısından bir ses çınladı.

"Geri çekilmeyin. Dayanın! Takviye birlikleri yolda."

Tüm civar kasabalardan komünistler Hamburg'a yürüyüşe geçmişti. Derken iki keskin ıslık duyuldu – bu, saldırı işaretiydi. Tavan arasında tünediğim pencereden, diğer çatılardaki nişancıların gözden kaybolduğunu farkettim. Sesler geliyordu: "Hücum!" Silâhlı partizanların toplanmış olduğu alt kattaki koridora hızla indim merdivenlerden. Belki beşinden birinde tüfek, dördünden birinde tabanca vardı, geri kalanlar çekiç ve sopalarla silâhlanmıştı.

Yeniden saldırı işareti verildi. Diğerleriyle birlikte sokağa fırladım. Kurşun vızıltılarıyla yeniden eve doluştuk. Kaldırımlar ölü ve yaralılarla doluydu. Gri, ateş saçan bir şeyler geliyordu. Zırhlı araçlar.

Zırhlı araçlarla nasıl başa çıkacağımızı öğrenmiştik. Kapı eşiklerinden ve aşağı pencerelerden el bombaları atılıyordu. Onlardan yalnızca biri patladı. Diğerleri patlamadı. Zırhlı araçlar sokakta takırdayarak ilerlemeye devam ediyordu. Bir evden, iki elinde şişelerle bir genç ok gibi fırlayıp ilk zırhlı aracın üzerine çıktı. Şişeleri arabaya çarpıp kırdığı an vurularak öldü. Bu sefer, zayıf ve yüzü kıllarla kaplı yaşlı bir adam saldırdı zırhlı araca.

Ölmeden önce yanan bir paçavrayı gri araca fırlattı. Bu adamı asla unutamam. O, Hamburg ayaklanmasının en dokunaklı kahramanıdır. Zırhlı araç, alevler ve duman içinde kaldı ve daha hızlı sürünce de alevler iyice parladı. Sokağın sonuna doğru durdu. Fakat diğer ikisi makineli tüfekle ölüm saçmaya devam etti.

Şimdi, diğerleriyle birlikte sokaktaydım. Polis, zırhlı araçları siper alarak karşı saldırıya geçmişti. Sokağın sonundaki, parke taşlarından alçak bir barikat durdurdu onları. Bir pencereden, tek başına birisi, yolu açmaya çalışan sivillerin ve polislerin üzerine mermi yağdırıyordu. Polisin yeni bir saldırısı başlamadan yan sokaklara dağıldık. Bir yandan da ateş edip, kapıdan kapıya koşarak geri çekiliyorduk. Benim Kızıl Denizci müfrezesinden kimseleri göremiyordum artık. Çevremde, daha önce hiç görmediğim, ateş edip bağıran insanlar vardı. Ve hepimiz koşarak kaçmaya başladık, öyle ki, herkes, şimdi en önemli görevin kelleyi kurtarmak olduğunu anlamış gibiydi.

Geri çekilmek, her ayaklanmanın ölümüdür. Topluca başlatılmış saldırı, umutsuz bir savunmayla sona ermişti, birkaç dakika sonra ezilip dağıtılmadan önce rastgele bir araya gelmiş gruplarda yer alanların dışında liderleri bilinmeyen bir gerilla savaşı ve kısa ömürlü saldırılar da umutsuzluğun ürünüydü.

Şehrin kuzey-doğusundaki Hamburgerstrasse ve Bornas yolunda, şiddetli silâh sesleri arasında ilerlerken, sağlam yapılmış bir barikat dizisine rastladım. Ortalıkta kumanda eden herhangi birisi görünmüyordu. Bankların, ağaçların ve taşların oluşturduğu yığıntıların, ters çevrilmiş at arabalarının ve otomobillerin arkasında Kızıl Yüz üyeleri polisle çatışmayı sürdürüyordu. Diğerleri, barikat tarafındaki evlerin çatılarından ve pencerelerinden ateş etmekteydi. Bir avluda, bir kadın, ekmek ve ciğer sosisi dağıtıyordu. Burada örgütlü bir direniş söz konusuydu. Rahatladım ve haberleri sordum.

"Borgfelde ve Uhlenhort bölgelerinde birçok polis karakolu ele geçirildi" dediler.

"Peki liman?"

Liman kararlıydı.

"Tüm liman grevde."

Öğleye doğru, polis, havan toplarını ve mayınları devreye

soktu. Sürünerek biraz geriye gittik, patlamanın ardından dumanlar dağılınca barikatlarımızın yıkıldığını gördük, zırhlı araçların arkasındaki polis ilerlemekteydi. Aralıklarla ateş ediliyordu.

"Silâhlarınızı atın" diye havladı bir polis. "*Haende hoch!*"[57]

Anında vuruldu. Bir grup komünist, polisle çatışmak için ilerledi. Önlerinde, yakaladıkları üç polisi itekliyorlardı. Buna rağmen polis ateş açtı. Öne sürülen polislerden biri vurulup öldü. Diğer ikisi polislerin olduğu tarafa doğru koşmaya başladı. Bir komünist, kapı eşiğinden atladı, kaçan polislerden birinin arkasından koşup ensesinden vurdu.

Her ev için dövüşe dövüşe yeniden geri çekildik. Akşam karanlık çökerken, kendimi, iki yoldaşla birlikte, bir garajın çatısında, sokağın karşı kaldırımındaki pencerelerden ateş eden polis devriyesiyle çatışırken buldum. Saflarımız parçalanmıştı. Tüm güçlerimiz dağılmıştı. Her taraftan silâh sesleri geliyordu. Sokağın bir blok aşağısında, yaralı yoldaşlarını taşıyan bir grup Kızıl Muhafız esir alınmıştı.

Karanlığın bastırmasına sevinmiştim. Garajın çatısındakilerden biri vuruldu. Diğeri sokağa atladı ve bağırarak polise doğru koşmaya başladı. Arka avluya inip komşu evin arka kapısından içeri girdim. Burası bir restorandı. Restoranın içinden geçip ön kapıdan dışarı çıktım ve başka bir sokağa yöneldim. Sokak boştu. Bir apartmana girip kapının birini çaldım.

Buruşuk yüzlü, beyaz saçlı, kibar bir kadın açtı kapıyı. Elimdeki tabancaya bakakaldı.

"Ne istiyorsunuz?" diye sordu sakin bir şekilde.

"Bırak da içeri gireyim."

"Yıkansan daha iyi olur" dedi kadın.

Öyle yaptım. Bana kahve, ekmek ve tereyağı verdi. Elbiselerim paramparçaydı. Kadın bana eski bir pardösü verdi.

"Al bunu" dedi. "Kocam öleli sekiz yıl oluyor, o zamandan beri koruyordum."

Pardösüyü giydim. Bana göre küçüktü ama idare ederdi.

"Silâhlarımı buraya bırakacağım" dedim.

57. Eller yukarı.

"Tamam, buraya bırakabilirsin" dedi kadın, sonra da ekledi: "İlk fırsatta atarım onları."

"Bugün neler oldu şehrin merkezinde?"

"Çok az şey biliyorum. Banliyölerde çatışmalar sürerken, silâhlı gruplar büyük dükkânları yağmalamaya girişti."

"Gazetelere baktınız mı hiç?"

"Hayır" dedi gergin. "Artık gitseniz iyi olur."

Sokağa çıktım. Duvarlardaki afişler, tüm vatandaşlara saat gece on birden sonra sokağa çıkma yasağı olduğunu duyuruyordu. Önemli kavşaklar, çelik miğferli polisler ve dikenli tellerle çevrilmişti. Birçok noktada durduruldum ve polis ekiplerince arandım.

"Bırakın geçeyim" dedim. "İşten geliyorum. Eve gitmek istiyorum."

"Niye yüzünde yanık var?"

"Evde yangın çıkmıştı."

"Sakın doğuya gitme" diye tavsiyede bulundu bir polis. "Barmbeck'te kıyamet kopuyor."

Hâlâ yer yer silâh ve patlama sesleri duyuyordum. Partinin, Berlin, Saksonya, Silezya ve diğer yerlerde ne yaptığını merak ediyordum. Yoldaşlarım gibi ben de, Kızıl Yüzlerin Almanya çapında savaşa gireceğine güveniyordum.

Devriyelere gözükmemeye çalışarak doğuya doğru yol aldım. Saatlerce yürüdüm. Büyük proleter semti Barmbeck yakınlarında, hepsinden büyük bir çatışma vardı. Polis cemseleri tutuklularla doluydu. Tutuklular, elleri havada cemselerin içinde oturuyorlardı. Polis, evlerden, zırhlı araçlardan, sokaklarda yığılmış kum torbalarının arkasından ateş edip duruyordu. Çatışma bölgesinden kuzeye yöneldim. Burada sokaklar daha sakindi. Dükkânlarda ışık vardı, hatta birkaç küçük caféden müzik sesleri geliyordu. Genç işçiler ve kızlar birbirlerine sokulmuş gülüşüyorlardı. Bir bardak bira içmek için cafénin birine girdim. İnsanlar benden uzak duruyor, aniden sessizleşiyorlardı.

"Ne oluyor size?" diye sordum.

Kimse yanıt vermedi. Onlardan nefret ediyordum. Buradan bir milden az mesafede yürütülen katliamın sesleri duyuluyordu. Biramı içtim. Dışarı çıkıp kapıyı öyle bir çarptım ki, kapının ca-

mı parçalandı. Çatışmanın sürdüğü bölgeye dikkatli bir şekilde yaklaştım.

Bisikletle geçen birine seslendim. Yanılmamıştım, bir kuryeydi bu.

"Durum nasıl?"

"Kötü."

Reichswehr, yetkililere itaat etmeyenlere ölüm cezası verilmesini emretmişti. Alman Donanmasının Hamburg'a doğru yola çıktığı söylentileri vardı. Çatışmalar sırasında dokuz yüzden fazla komünist partizan tutuklanmıştı. Polis, partizanları gaz ve mayınlarla dışarı sürüp, karakolların çoğunu yeniden ele geçirmişti.

"Senin bisiklete atlayayım ben de" dedim.

"İmkansız. Bir yere yetişmem gerekiyor."

Bir düşünce beynimi kavuruyordu: "Eğer ülkenin diğer yerlerindeki ayaklanma başarısız olursa, Hamburg'da kaybederiz." Darbeye karşı kayıtsız kitleler, saflarımızda doğan boşluğu doldurmaya gönüllü değildi. Komünist öncüydü savaşan. Kitleler pasifti. Belki de işçiler gerçekten devrim istemiyordu. Kafamdaki kuşkuları bir kenara attım. Sokağın başını bir barikat kapamıştı.

"Dur! Ne taraftansın?"

"Kızıl Denizcilerden."

Nöbetçi yüzüme el fenerini tuttu. "Geç" dedi.

Pestalozzi Sokağının çevresi silâhlı bir komünist kampıydı. Kaldırımlarda birlikler yeniden düzenleniyor ve talimatlarını alıyorlardı. Sessizce ilerleyen iki yüz kişilik öncü birliğin içinde, daha birkaç ay önce silâh kaçakçılığı işinde görev alan Johnny Dettmer'i gördüm. Bu birliktekilerin hepsi iyi silâhlanmış görünüyordu. Bir başka noktada, limana saldırı için baskın birlikleri oluşturuluyordu. Hugo Marx'ın *Apparat*'ı, polise gönüllü olarak hizmet etmeye hazır olduklarını söyleyip düşmanın içine yerleşecek özel birlikler örgütlüyordu. Polisin anti-komünist vatandaşlardan bir Buergerwehr, yardımcı güç oluşturduğu biliniyordu. Herkesin bir yerlere gittiğini, bir şeyler yaptığını görüyordum. Tüfek ve makineli tüfeklerin takırtısı, namluların parlayıp sönmesi, hiçbir zaman eksik olmayan o rahatsız edici gümbürtü, güneye sadece birkaç yüz metre uzaklıktaydı. Kapı eşiklerinde

insan kümeleri uyuyordu; ilk bakışta bir ceset yığınına benziyorlardı. Bir köşede, birinci Kızıl Yüzlerin şefi, kısa boylu, atletik yapılı Herrman Fischer'i, bir grup kuryeye bağırarak bir şeyler söylerken gördüm.

"Ne yapmamı istersin?" dedim ona.

"Ne yapmak mı? Kızıl Denizciler Geesthacht'a gidiyorlar. Bu gece oraya git. Dört yüz esaslı adamla birlikte olacaksın. Sabah olmadan dinamit fabrikasını ele geçirmemiz gerekiyor."

"Bana bir tabanca verebilir misin?"

Herrman Fischer güldü. "Bir polisi çevirip silâhını alacaksın, hepsi bu" dedi.

Beş bölük, o gece, Elbe'nin sağ tarafındaki bir sanayi bölgesi olan Geesthacht'a gitmek üzere bir araya geldi. Dinamit fabrikasını ele geçirme fikri, en aç ve yorgun olanları bile canlandırmıştı. Az sonra küçük gruplar halinde yola koyulduk, silâh taşımıyorduk, çünkü polisin ve askerin kontrolü altındaki bölgelerden geçmek zorundaydık.

Önemli bir aksilik olmadan aralardan geçebildik. Nehre paralel bir gemi kanalının üzerindeki köprülerden birinin adı Kornhaus Köprüsüydü ve bu noktada toplanmak için karmakarışık eski sokaklardan geçerek ilerlemekteydik. Bir kilisenin önündeki küçük meydanda devriye gezen iki polise rastladık. Bunlar karabina, tabanca, süngü, ve coplarla silâhlanmıştı, kafalarında çelik miğferler vardı.

Üç kişi gerekliydi bir polisi silâhsızlandırmak için – ikisi kollarını tutmak, üçüncüsü de polisin Sam Browne'unu[58] keskin bir bıçakla kesmek için. Polisler geçsin diye sokakların karanlığında bekledik. Ardından üzerlerine saldırdık. Artık grubumuz silâhlıydı. Polislerin üniformalarını aldık ve onlara koşarak uzaklaşmalarını, aksi takdirde vuracağımızı söyledik. Koşarak kaçtılar. Üniformaları bizde kalmıştı.

Biraz ilerde sokak dikenli tellerle kapatılmıştı. Bunun tuzak olabileceğinden kuşkulanarak bir süre gizlendik. Hiçbir şey olmadı. İçimizde en gözüpek olan sıska bir kazan imalat işçisi du-

58. Adını *Sam Browne* (1824-1901) adlı İngiliz süvari generalinden alan, omuzu da saran bir kemer.

rumu araştırmak üzere yavaş yavaş sürünerek gitti. Barikatta kimse yoktu. Barikatın diğer tarafında ışıkları yanmayan bir araba duruyor ve bir adam dikenli telleri kenara çekmeye çalışıyordu. Kazancının kahkahası yankılandı ıssız sokakta aniden.

"Gelin" diye seslendi. "Bunlar vurguncu."

Aceleyle dikenli tellerin öbür tarafına geçtik. Arabadakiler, tıknaz, orta yaşlı bir adamla, kürklü, genç bir kadındı. İkisinin arasında, adamın yakasını sıkı sıkıya tutan kazancı duruyordu.

"Şu güzellere bakın" dedi kazancı. "Araba, kürk ve her şey."

Onların gerçekten vurguncu olduğunu düşünüyorduk. Adamın ceketini ve pantolonunu aldık. Kadın, kürkünü ve ayakkabılarını vermek zorunda kaldı. Kadın sakindi ama yanındaki yaprak gibi titriyordu. Cüzdanını çıkarıp pantolonunu yeniden satın almayı önerdi.

"Tabii" dedi kazancı. Cüzdanı aldı, içinden bir tutam kâğıt para çıkardı, paraları yırtıp fırlattı. "Senin paran burada geçmez" diye homurdandı. "Şimdi toz olun bakalım, yoksa sizi sokak fenerine asarız."

Kadın parmak uçlarının üzerinde yürüyerek uzaklaştı. Adam da, sanki sarhoşmuş gibi yalpalarak onu izledi. Arabayı dikenli tellerin içine itip ters çevirdik.

Kornhaus Köprüsünün altındaki iskeleyi işgal edip bekledik. Bir başka birimden uzun boylu, mavi gözlü bir genç, polis üniformasını giyerek, yarım mil uzaktaki Baumwall'a bir motor, bir *Barkasse*[59] kiralamaya gitti. Polis gelirken bizi uyarsın diye yukardaki sokağa nöbetçi koyduk. İki kere, bindirilmiş silâhlı müfrezeleri taşıyan cemseler geçti. Her seferinde, rıhtımın altındaki umumi tuvalete sığındık. Sonunda, kanalın ilerisinden o güzelim pata pataları duyunca motorun geldiğini anladık. Motor kıyıya yanaştı. Polis üniformalı genç komünist, tabancasını motor kaptanının sırtına dayamıştı. Motor yaklaşık sekiz metre boyundaydı, dümenin önünde küçük bir kamarası vardı. Kamaraya doluştuk. Kamaraya sığmayanlar *Barkasse*'nin zeminine uzandı. Böylece kıyıdan yalnızca dümenci ve üniformalı yoldaş görünüyordu, motor kanalı geçti, nehrin ağzına doğru kırdı ve yukarıya

59. Taka.

doğru yoluna devam etti. Motorda yaklaşık yirmi kişiydik. Sabaha doğru dört sularında Geesthacht limanına çıktık. Kazancı, toplantı noktasını keşfedip gelene kadar yere çömelerek bekledik.

Ağır bir sessizlik vardı. Hamburg'daki silâh seslerini duyamayacak kadar uzaktaydık. Biraz sonra, kulaklarını sarmış iki kız geldi.

"Buradan yoldaşlar" diye fısıldadılar.

Bizi, terk edilmiş bir fabrikaya götürdüler. Pencereler çuval bezleriyle kaplıydı. Boş yağ tenekelerinden ve yığıntı topraktan oluşan siperlerin arkasında silâhlı nöbetçiler vardı. Birkaç kız ve kadın, gaz sobasıyla sahra mutfağı kurmuştu. Yeni gelenlere, teneke kaplarda bezelye çorbası ve çay verildi. Çoğu yiyemeyecek kadar yorgundu; ellerinde kaşıklarla uykuya dalmışlardı. Fabrikanın karanlık ve çıplak koridorlarında bir koşuşturmadır gidiyordu. Sadece gerekli şeyler konuşuluyordu. Kazma küreklerle donanmış grupların biri çıkıyor, biri giriyordu. Hamburg'dan Geesthacht'a giden iki ana yolun her iki yanına siperler kazılıyordu.

Şafak söktü, gri ve donuk. Müfreze komutanlarından son talimatları almak üzere fabrika duvarının önünde sıraya girdik. Talimatlar son derece basitti – tren istasyonu, tersane ve dinamit fabrikası ele geçirilecekti; Geesthacht işçileri silâhlandırılacak ve yeniden Hamburg'a yürüyüşe geçilecekti. Son emir şöyleydi: "Polisin eline yaralı düşmek yok. Zafere kadar!"

Sabahın soğuğunda saldırıya geçtik. Ana yolların kenarlarındaki iyice tahkim edilmiş siperler, Hamburg'dan gelen polis ve askeri birliklerin bölgeye girmesini önleyecekti. Her birinin ele geçireceği hedefler belirlenmiş dört bölük halinde ilerlemeye başladık. Ben, dinamit fabrikasını ele geçirecek bölüğe verilmiştim; bitkin bir durumda olsam da, iyi bir devrim askeri olarak görevimi yerine getirecektim.

Küçük saldırı grupları, karşımızdakilerin iletişim hatlarını kesmek ve ana binalardaki en güçlü savunma noktalarını saptamak üzere önden gitmişti. Şaşırtıcı bir darbe indirmeyi planlamıştık, ne var ki, şaşıran biz olduk. Güçlü bir direniş vardı. İşçi konutlarının pencerelerinden ve dağınık fabrika binasının çatı-

sından tüfekler çatırdayıp duruyordu. Arka avlulardan ve bahçelerden ağır ağır ilerledik ve fabrika alanının kenarlarındaki küçük işçi evlerine ulaşabildik. Bir zırhlı kamyon, iki el bombasıyla durduruldu. Artık bizim grup fabrika kapısına ulaşmıştı, grubumuzun yarısı açılan ateşle ölmüş ya da yaralanmıştı.

Ortalık cehenneme dönmüştü. Arkamızdan gelen, komünist ilk yardım birliğinden bir kızın yaralanıp düştüğünü gördüm. Ağzı ve çenesi bir mermiyle yarı yarıya dağılmış, inlemekteydi. Dinamit fabrikasını ele geçiremedik. Küçük bir tepede kazılmış siperlere çekilmek zorunda kaldık ve orada akşama kadar direndik. Üstümüzde dolanan uçaklar önce bildiri atıyor, sonra da makineli tüfekleriyle tarıyorlardı. "Teslim olun" diyordu bildiriler. "Direnmenin yararı yok." Siperdeki herkes gibi ben de bunun böyle olduğunu biliyordum. Ama teslim olmayı düşünmüyorduk. Ölünceye kadar savaşacaktık. Ölümcül patlamaların ardından başımıza kaya parçaları ve çamur yağıyordu. Ve derken yeni ve korkunç sesler duyuldu: ağır makineli tüfeklerin gürlemesi. Bunu korkunç bir feryat izledi.

"Donanma! Donanma!"

Donanmanın devrimci geleneğine inanmıştık. İşçilere karşı ateş emri verildiğinde, propagandacılarımızın Donanma isyanını başlatacaklarını ummuştuk. Yanılmışız. Mavi üniformalıların koşup kendilerini yere attıklarını, kalkıp yeniden koştuklarını gördük. Bunlar, sabah erkenden ırmağın yukarısından gelmiş destroyer filosundan denizcilerdi.

Orada burada bazı komünistler silâhlarını atıp kaçıyordu. Kaçanlar giderek arttı ve sonunda hepimiz silâhlarımızı bırakıp kaçmaya başladık. Avlanan tavşanlar gibi çeşitli yönlerde koşuyorduk. Denizcilerin tehdit edici "hurra" bağırışları ve takılan süngülerin sesleri geliyordu.

Kaçan komünistler birbirlerine soruyordu: "Nerede toplanacağız? Nereden emir alacağız?"

Tabii ki cevap "bilmiyorum"du. "Bir nefes alalım, sonra Berlin'de ne olup bittiğini öğrenene kadar savaşalım."

Berlin mi? Berlin'den ses seda yoktu. Zinovyev'den devrimi erteleyen bir mesaj gelmişti. Bu arada Hamburg Parti makinesi-

nin her üç üyesinden biri ya ölmüş ya yaralanmış ya da hapse atılmıştı.

Ama Parti, dokuz canlı bir hayvan gibiydi. Geesthacht bozgunundan sonra diğer üç kişiyle birlikte bir partizanın evine saklanmıştım, bir Parti kuryesi, sempatizanların evlerini dolaşarak Otto Marquardt'ın, Ahrenburg banliyösünde toplanılacağı haberini duyuruyordu. Tek başımıza Hamburg'un yolunu tuttuk. Bazıları botla gitti, bazıları tren yolunu izledi, diğerleri yollara düştü. Çoğu, yolda polis devriyeleri tarafından tutuklandı.

Ayaklanmanın üçüncü günü olan Perşembe gününün gecesi silâh sesleri bütün gece devam etti, şurada burada tek tük silâh sesleri, sonra bir yaylım ateş ya da makineli tüfek tarrakası.

Wandbecker Chaussee Sokağında karnından vurulmuş bir işçi gördüm. Durmadan inliyordu ve her inleyişten sonra Rus karabinasının namlusunun içine tükürüyordu. Oradan geçenler, yerdeki adamın çevresini alıp merakla bakıyor, sonra hızla uzaklaşıp gidiyordu. Sığınılacak bir ev bulurum umuduyla onu kaldırıp köşeye kadar taşıdım. Şehrin bu bölümüne o zamana kadar hiç gelmemiştim. Yaralıyı iki evin arasındaki bir boşluğa sürükleyip kimin nesi olduğunu öğrenmek amacıyla konuşmaya çalıştım. Cevap veremiyordu. Hepimizin yaptığı gibi, o da kimliğini evde bırakmıştı. Üç çöp tenekesinin arkasında uyuyakalmışım, sabaha karşı uyandığımda işçi ölmüştü. Cesedi yeniden sokağa sürükledim ve bir gezici ambulans bulur umuduyla duvarın kenarına bıraktım. Sonra da tüfeğini aldım; yalnızca iki mermisi kalmıştı.

Hamburg'un hemen dışında, Luebeck demiryolu üzerinde bulunan Ahrensburg, Kızıl Yüzlerin elindeydi. Karargâh tren istasyonuydu. İnsanlar, yerde, taşların üzerinde uyuyordu, diğerleri de paldır küldür üzerlerinden atlayıp geçiyordu. Tıknaz birisi sorumlu konumundaydı ve çılgınca bir plan konmuştu yürürlüğe.

Bu plan, son derece hakim konumda olan Merkezi Hamburg tren istasyonunu ele geçirmekti. Sekiz önemli tren yolu bu istasyonda sona eriyordu. Terminaldeki polis ve asker gücünün durumunu tespit etmek için casuslar gönderilmişti. Tıknaz adam, Hamburg'a giden bir banliyö trenine silâhlı adamları doldurup

istasyonu ele geçirmek istiyordu. Luebec'ten yeni Rus tüfekleri gelmişti.

"Bir kere şunu kafanıza koyun, gördüğünüz her üniformalıyı öldüreceksiniz" dedi tıknaz adam.

Uysal görünüşlü, sarkık dudaklı, zayıf bir komünist itiraz etti. "Hepimizi öldürmelerini mi istiyorsun?" diye bağırdı. "Git, Thaelmann, Brandler ve Lenin'e söyle de o lânet olası istasyona kendileri saldırsınlar."

Tıknaz adam, onu kapıya doğru itekledi.

"Sakin ol bakalım delikanlı" diye söylendi.

Bir anda tabancasını çekip zayıf genci başından vurdu.

Kalabalıktan mırıltılar yükseldi, birkaç kişi "bravo" dedi. Çoğumuz tüfeklerimizi yerlere vurduk. Midemi bulandırmıştı bu olay, diğerlerinin de öyle. Demek bir anda yoldaş yoldaşın katili olabiliyordu.

"Bittik" dedi biri.

Hamburg istasyonundan bir gözcünün gelmesiyle tartışma sona erdi. İki yüz polisin bekleme salonlarında gizlendiğini bildirdi. Şehirdeki meydanlara asılan yeni afişlerin başlığı şöyleymiş: "Hükümete karşı silâh taşıyanlar ölüm cezasına çarptırılacaktır."

Direniş güldürüye dönüşmüştü. Liderimiz yoktu. Moral bozukluğu yaygınlaşıyordu. Tecrit edilmiş isyancı birlikler inatla savaşıyor ve ola ki bir intikam fırsatı doğar tutkusuyla Luebeck yolu boyunca geri çekiliyordu. Büyük çoğunluk, yıkık, pejmürde, bezgindi, insanlar ayaklarını sürüyerek yürüyebiliyordu artık, herkesin nöbeti bırakacağı kişi yine kendisiydi.

"Nerde yanlış yaptık?" diye sordu arkadaşlardan biri.

"Bilmiyorum" dedim.

"Bilmek isterdim" diye mırıldandı bir diğeri umutsuzlukla.

Sokağın aşağısından bir polis müfrezesi geliyordu.

"Ayrılsak iyi olur" dedim.

"Tamam."

Sanki bir daha hiç mutlu olamayacakmışım ya da yaşadığım sürece herhangi bir şey hissedemeyecekmişim duygusuna kapıldım. Böylesine çok kan dökülmesi ve böylesine acılar çekilmesi! İnsan kaçıp gitmek istiyordu bu karanlıktan ve feryatlardan, bu

büyük acılardan. Ne içindi bütün bunlar? St. Pauli'nin yukarısındaki Café Bunte Kuh'a küçük bir oda sormak için girdiğimde, bir adam, devriye gezen polise beni gösterdi. Kaçma şansı yoktu. İnsanların tavrı düşmancaydı. Fahişeler bile benimle alay ediyordu. Onlardan biri, sürekli, "onu yağlı ip paklar" deyip duruyordu, elindeki boş bira bardağını sallarken. Polis beni sıkı sıkı tutup kolumu kırmakla tehdit etti. Böylece Davidstrasse'deki polis karakoluna götürüldüm.

Küçük nezarethane tıklım tıklım doluydu. Tutuklular hücrelere doldurulmuştu, yeni gelenler, ayakta duracak yer bile olmayan karakolun odalarına tıkıştırılıyordu. Nezarethanedeki bir grup komünist, kabadayıları organize etmedeki her zamanki alışkanlıklarıyla işe girişikleri halde, bu toplulukla başa çıkamıyordu. Berbat bir şekilde kokan bu yer, fısıldayarak konuşan birkaç adamın ve edebsizce şakalaşan sarhoş denizcilerin dışında, hırçın ve karamsar yüzlerle doluydu. Perişanlık içinde geçen birkaç saatten sonra dışarı çağrıldım, diğer birçok tutukluyla birlikte arkası açık bir kamyona iteklendim. Kamyonun en arkasında, karabinasını dizlerine dayamış bir polis oturuyordu. Kamyon, Güvenlik Polisinin merkezine doğru yol alırken, ellerimiz ensemizde, yerde oturmaktaydık.

Kamyonun arkasındaki genç polisin yüzünden uyku akıyordu. Yolda giderken, yanımdaki gorile benzeyen tutuklu, arkadaki polise iki ayağıyla birlikte bir dalış yaptı. Her ikisi de kamyondan aşağı düştüler. Kamyon durdu, yardım isteyen sirenler ötmeye başladı. Kamyonun ön tarafından silâhını çekmiş bir polis atladı.

"Kimse kıpırdamasın" diye bağırdı.

Hemen ardından ateş etmeye başladı. Karmakarışık bir yığın halinde paldır küldür kamyondan atladığımız gibi farklı istikametlerde koşmaya başladık. Kamyonun durduğu sokak uzun, düz ve dardı, fakat eski Hamburg'un bu bölümü, karanlık arka sokaklarla, çarpık çurpuk geçitler ve kırık dökük evlerle doluydu. *Gaengeviertel*'in – eğlence yerleri mahallesi – sakinleri fahişeler, kadın satıcıları, her türden işsiz güçsüz takımı polisten nefret eder ve arananlara yardım ederdi.

Karanlık bastırınca ortaya çıktım. O geceyi Erika Zcympans-

ki'nin dairesinde geçirdim. Orada başka kaçaklar da vardı, ikisi yaralı, hepsi bitkindi. Ölüler gibi uyuduk yerlerde. Uykusuz bir geceden sonra bile Erika, gayet iyi görünüyordu ve her zamanki gibi son derece pratikti. Yaralıları tedavi etmesi için komünist bir doktor çağırmıştı. Bir peri masalı gerçek hale gelmişçesine, soğumuş bir ele dokunuyor, ateşten yanan, kirden kabuk bağlamış bir yüzü okşuyordu. Kan ve pislik tiksindirmiyordu onu. Ayağa kalkabilenler, banyo yapıp, kahve, tereyağı ve ekmekle kahvaltı yaptıktan sonra evden ayrılıyordu. Sabah gazeteleri, hastane ve morg rakamlarına göre dört yüz ölü ve yaralı olduğunu yazıyordu; bilinen zayiatın üçte biri polisti. Komünistlerin, halen partizanların evlerinde saklanan zayiatının sayısı bilinmiyordu.

"Polis peşimde" dedim Erika'ya. "Uzaklaşmam gerek buralardan."

"Nereye gideceksin?"

"Denizlere açılacağım yeniden."

"Davayı asla unutma" dedi. "Benim aracılığımla Partiyle bağını sürdürebilirsin."

Öğleden sonra Hamburg'dan ayrıldım. Bir köşede insanlar on iki sıfır rakkamı taşıyan yeni bir kâğıt parayı inceliyordu – bir kâğıt parçasının üzerinde bir milyar mark yazıyordu. Sokaktaki hayat düzenli ve sakindi. Kiliselerin çanları, gömülen ölüler için çalıyordu.

Ren çevresinde on bir gün boyunca dolandım. Köylü kadınlardan ekmek dilenip ahırlarda uyudum. Weser Nehrini Minden'den geçip Gronau kasabasındaki sınırdan geceleyin Hollanda'ya girdim. Ertesi gece bir çayırda kıvrılarak uyudum, nerdeyse soğuktan donup ölecektim. Ertesi gün, Arnhem kasabasında, bir mavna kaptanının, teknesine yeni kırmızı tuğla doldurduğunu gördüm. Yardım edebilir miyim diye sordum ona.

"Evet" diye yanıtladı.

Mavnaya yüklemede ona yardım ettim, o da bunun karşılığında, Ren'in kuzey kolundan ağır ağır yol alan teknesiyle Rotterdam'a gitmemi sağladı.

Bölüm VII

Kızıl Serseri

Rotterdam'daki Norveç Denizciler Evi'nden, Erika Zcympanski'ye mektup yazarak ondan, benim nerede olduğumu Partiye bildirmesini istedim. Planım, Partiden talimat gelene kadar Rotterdam'da kalmaktı. Biliyordum ki, Komintern, bütün uygar ülkelerde örgütlüydü ve davaya bağlı kaldıktan, ona hizmet etmeye gönüllü olduktan sonra Almanya'da olmanın ya da olmamanın bir sorun olmadığını düşünüyordum. Hamburg cehenneminden serseme dönmüş olsam da inancım sağlamdı. Enternasyonal bir harekete aittim; işçilerin vatanı olmadığı doktrini kafamda iyice yer etmişti; "Sen vatanını kaybetmedin. Senin hiçbir zaman vatanın olmadı. Sen tek görevi olan bir enternasyonalistsin, bu görev de kapitalistleri ve uşaklarını mezarlarına gömmektir" diyordum kendime, açık bir meydan okuyuş ve saklayamadığım bir gururla.

Almanya'dan sığınmacı olarak yardım istemek ve yerel örgüte hizmetlerimi sunmak üzere, Denizciler Evi'nden Komünist Partisi'nin bürosuna gittim. Kırmızı yanaklı, mahmur bakışlı Hollandalı Bolşevik beni kabul etti, bürosundaki eşyaların üzerinde gözlerini ağır ağır gezdirdikten sonra şöyle dedi:

"Alman Partisinden sizi tahkik edene kadar beklemek zorundasınız."

Hiddetle bağırdım: "Parti Almanya'da yasadışı şu an."

"Partinizden bir talimat getirmediğiniz sürece sizin için bir şey yapmamız mümkün değil" dedi Hollandalı.

Öfkeyle, neredeyse ağlayacak durumda terk ettim orayı.

Ertesi gün bir sivil polis beni yakaladı ve yabancı işsizler için

düzenlendiği izlenimini edindiğim küçük bir hapishaneye koydu. Sivil polis, üzerime doğru eğilip kendisiyle gelmemi söylediğinde, yemek pişirmek niyetiyle, yakında bulunan bir yük arabasındaki ocağı almış, terk edilmiş bir teknenin balık deposuna henüz taşımıştım.

Kimliğimi kanıtlayacağım bir belge yoktu yanımda. Beni sorgulayan polislere adımı vermeyi reddettim. Sınıra götürüp beni Alman polisine teslim edeceklerinden korkuyordum.

"Sarhoş olup Antwep'deki gemimi kaçırdım" dedim onlara. "Başka bir gemi bulmak için de Rotterdam'a geldim."

Bir somun taze etmek, bir dilim peynir ve kahve verdiler bana. Karanlık bastırmadan bir jandarma bana kendisiyle gelmemi söyledi. Bir trene bindik. Kompartmanda başka yolcu yoktu. Jandarma kapının yanına oturup bacağını geçişi önleyecek şekilde karşıki koltuğa uzattı.

"Nereye gidiyoruz?" diye sordum.

"Nerden geldiysen oraya" dedi jandarma.

Az kalsın "Almanya'ya mı?" diye ağzımdan kaçıracaktım. Pencereyi açmak için ayağa kalktım.

"Açma" dedi muhafız, "soğuk." Belindeki tabancaya şöyle bir vurdu hafifçe ve ekledi: "Sakın kaçmaya falan kalkayım deme. Kurşunu yersin, ona göre."

"Peki, nereye gidiyoruz?"

"Belçika'ya."

Rahatlamıştım. Jandarma bana bir gulden[60] verdi. Minnettar kaldım. Hiç gülmeyen birisiydi. Sert bir yüz ifadesi vardı ve gözleri tecessüsle fır dönüyordu, sonra bana gemicilik yaşamı hakkında sorular sormaya başladı. Anlaşılan açık denizleri seviyordu, ama akşamları sıcak bir sobayı daha çok seviyordu. Küçük bir istasyonda trenden indik. Lambalar buz tutmuştu. Gece soğuk ve karanlıktı. Soğuktan titriyordum. Yapılı olmama rağmen kendimi zayıf ve bitkin hissediyordum. Jandarma, bekleme odasındaki şişman bir kızdan benim için bir bardak rom ve sıcak su aldı.

60. Hollanda'nın o zamanki para birimi.

"Sınırın yakınındayız" dedi pencereden dışarısını göstererek. "Belçika hemen şurası."

Kalın, yünlü bir atkıya ve devetüyü paltoya sarınmış genç bir sınır devriyesi bizi bekliyordu. Jandarma esnedikten sonra elimi sıktı, sınır muhafızı ise kolumdan çekiştiriverdi. Hava giderek açıldı, gökyüzünde hâlâ yıldızlar parlıyordu ve gözalabildiğine uzanan düzlükte rüzgârın iniltisi duyuluyordu.

Tarlalardan yürüdük, sığ hendekler geçtik. Muhafız arasıra bir ahırın korunağı altında oturup sigara içiyordu. Kendisi sigara içerken beni yüzüstü yerde yatmaya zorluyordu. Tampon bölgeye yaklaştığımızda ellerimizin ve dizlerimizin üzerinde sürünmeye başladık. İnce bir çitin ardında mola verdik.

Muhafız ilerdeki karanlığı gösterdi.

"Bu yoldan gideceksin" diye fısıldadı, "yüz metre sonra Belçika'dasın. Devriye falan yok. Belçikalı devriyeler ateşin başında keyif çatmayı sever. Şimdi git ve hiç sapmadan ilerle, sakın Hollanda'ya da döneyim deme."

"Tamam" dedim.

"Unutma, eğer geri dönersen bir yıl yatarsın içerde."

"Unutmam."

Başımı eğerek koşmaya başladım. Islak otlar ayak seslerimin yayılmasını önlüyordu. Yüz metre kadar gittikten sonra durdum ve dönüp sınır muhafızına küfretmeye başladım.

"Bağırma, seni *smerlapp*"[61] diye seslendi bana. "Yola devam."

Sabahın ilk saatlerinde bir çiftlik evinin önünde durdum, temiz yüzlü bir kadına, tulumbada ellerimi yıkayabilir miyim diye sordum.

"Ah zavallı" dedi, "Seni sınırdan mı salıverdiler buraya?"

"Evet" dedim.

"Hep bu yoldan gelirler. Şuradan buradan salıverirler onları, hiç eksik olmaz."

Bana bir parça köy sabunu ve havlu verdi. Ardından da fasulye ve domuz etinden oluşan kahvaltı. Kadının yardımcı işçisi, yakındaki kasabadan odun getirmek üzere atın koşumlarını ha-

61. Yalaka.

zırlayıncaya kadar kadının dağ gibi çamaşırlarının taşınmasına yardım ettim. İşçiyle birlikte gittim kasabaya. Esschen kasabası, Antwep'in kuzeyine yalnızca birkaç kilometre uzaklıktaydı. Çiftlik işçisinin arabaya odunları doldurmasına yardım ettikten sonra ana yoldan güneye doğru yürümeye başladım.

Antwep rıhtımı, çok sayıda dışarlıklının barınma yeriydi. Burası Şangay'dan bile daha enternasyonal bir yerdi; dünyanın en enternasyonal yeri. Liman bağırtılarının, yabancı gemilerin getirdiği yüklerin doklara ve iskelelere indirilişinin, denize açılanların ve denizden gelenlerin sesleri ve kokularının oluşturduğu kargaşa bende kuvvet şurubu etkisi yaratmıştı. Birbiri peşi sıra dizilmiş meyhanelerde, Asyalı ve Norveçli gemiciler omuz omuza kafayı çekiyor ve her isteyene birkaç frank ve yemek veriyorlardı. Kristal Palasta ve *Steen*[62] çevresindeki benzerlerinde, her tipte dekolte giyimli kadın, bağırtı çağırtı, sigara dumanı ve gemilerden gelmiş gürültücü denizcilerle dolu içki salonlarında dolanıp duruyorlardı. Ve Antwerp, dış hatlara tayfa olarak iş bulmanın en zor olduğu yerlerden biriydi; yedi bin adam ve işsiz güçsüz taburları, bir gemi kıyıya yanaşmaya görsün, anında sarıverirlerdi çevresini.

İlk geceyi, Salvation Army'nin[63] genel yatakhanesinde geçirdim, sonra bir papazın inayetiyle iç yatakhaneye geçtim. İkinci gece erken bir saatte, Hamburg'da dökülen kanın bende yarattığı sıkıntıyı bir ölçüde dağıtmak için dolaşırken Mariette'ye rastladım.

Kısa, eğri büğrü sokağa girdiğimde sokak seviyesindeki pencereye oturmuş bana gülümsüyordu. Bitişik evlerdeki Fleman kızlarının yaptığı gibi ne başını salladı, ne de elini, içeri gelmem için. Sadece gülümsedi, ben de durdum bunun üzerine.

Ufak tefekti, biçimli bir vücudu, parlak, kömür karası gözleri vardı. Odadaki ışıklar hatlarını net bir şekilde gösteriyordu. İçeri girdim, parfüm kokusundan geçilmiyordu, tropikal bir sıcaklık vardı. Saksılar içinde birkaç palmiye, kalın bir halı, koca bir rad-

62. Antwerp'teki Ulusal Denizcilik Müzesinin binası.

63. Avrupa'nın çeşitli ülkelerinde bugün de faaliyet gösteren eski ve köklü bir hayır kurumu.

yo, kayık büyüklüğünde bir yatak ve duvarlara asılı resimler. Kız, beyaz ipekle örtünmüştü. Çıplak ayaklarında renkli boncuklarla süslenmiş sandallar göze çarpıyordu. Antwerp'in kirliliği yok olup gitmişti. Hemen perdeleri çekti.

"Merhaba" dedi.

"Merhaba. Adın ne?"

"Mariette."

"Fransız mısın?"

"Marsilyalıyım."

Elini ceketimin altına uzatıp iyice sokuldu. Teni gergin ve ılıktı.

"Hoşlandın mı benden?"

"Param yok" dedim.

"Hep söylenen masaldır bu" diyerek güldü. "Tanıdığım en hoş çocuklardan birisin."

"Yalan söylüyorsun."

"Dinle, asla yalan söylemem! Senin gözlerin gülüyor. Kaç yaşındasın?"

"Yirmi."

"Benim yaşım otuz" dedi gülümseyerek. "Yan evdeki *Meisje*'ler[64] yirmi iki ve yirmi üç. İnekler otuzuna gelince kokarmış. Ben de otuzuma geldiğimden çok dikkat etmeliyim. Bak, senin cildin ipek gibi; biraz sarıya çalıyor ama ipek gibi."

Su gibi konuşuyordu.

"Bak Mariette" dedim ona, "hiç param yok, Tek bir kuruş bile."

"Bu kötü."

"Eğer bana gülümsemeseydin içeri girmeyecektim" diye açıklamaya giriştim.

Başını arkaya atıp güldü.

"Ne olduğunu biliyorum" dedi. "Söyle bana, tek kuruş paran yoksa ne yapayım şimdi seni ben?"

"Bir polis çağırabilirsin mesela" diye yanıtladım.

"Çıldırdın mı sen, asla polis çağırmam."

Kısa süre bana merakla baktı. Sonra şöyle dedi: "Tek kuruşu

64. Kızlar.

olmayan bir çocukla zaman harcamak olacak iş değil. Ama dinle, bana çok para ödeyen bir adam tanıyorum. Karısından iğrendiğini söylüyor. Onu buraya çağırabilirim, şu kapının önüne oturur ve sadece seyreder. Başka bir şey yapmaz, oturur ve seyreder. Sen tek kuruş ödeyecek değilsin. O ödeyecek. Tamam mı?"

"Olmaz."

"Neden olmasın?" diye omuz silkti. "Tek kuruşun yoksa, neden *facilementten*[65] para kazanmayasın?"

"Param olduğu zaman devamlı sana gelirim" diye söz verdim.

"Puf! Nerelisin sen?"

"Hamburg."

"Hamburglusun ve tek kuruşun yok ha?"

"Polisten kaçtım."

"Neden?"

"Devrim yapmak isteyenlere yardımcı olmaktan."

Tavrı aniden değişti. "Bana anlat" dedi. Anlattım.

Yatakta oturuyorduk. Mariette gidip bir bardak şarap getirdi bana.

"Sana biraz para vereceğim" dedi.

"Niye para veriyormuşsun bana?"

Şarap içişimi seyretti. Cevabı beni şaşırttı. "Erkek olsaydım devrimci olurdum" dedi ağır ağır. "Fakat bir kadın ne yapabilir ki? İyi bir orospu olduğum için insanlar bana bol para veriyormuş, umurumda değil. Devrimi seviyorum. Bir devrimci bana geldiğinde ona yardım ederim."

Böylece arkadaş olduk ve durmadan konuştuk. Daha önce tanıdığım fahişeler, darmadağınık olmuş varlıklarını ölçüsüz bir sorumsuzlukla örterlerdi, onlardan bir ikisi akıl almaz ölçüde aşağılıktı. Mariette'nin dikkat çekici özelliği, sağduyulu bir öz güvene sahip olmasıydı. Bana hayatını anlattı. Bu mesleği on üç yaşından beri icra ediyordu. Onu bu işe bir Yunanlı sokmuştu. Eve gönüllü olarak girdiğini söylüyordu ısrarla; bu, on sekiz yaşındayken, Marsilya'da olmuştu. "Yunanlı, bütün arkadaşlarına, 'gelin bende şimdiye kadar hiçbir erkekle yatmamış bir kız var'

65. Kolaydan.

demiş. Aman Tanrım! Bir dakika boş durmuyordum. Bütün gün merdiven çık, merdiven in. O zaman birinden hastalık kaptım... Ama bugün, eğer bir adam hastalıklıysa hemen fark ederim... 'Defol!' derim. Sarhoş ya da delinin biri mi, bende de bıçak var. Bıçağı beline dayarım ve 'defol!' derim. Çekip gider."

Mariette, kendini, denizci dostlarının yaşamlarından da sorumlu hissettiğini anlattı. "Bir denizci beni severse bir süre, gemisi rıhtıma her uğradığında bana gelir. Her sabah gazeteye göz atarım. Gelmekte olan gemilerin isimlerini okurum. Bilirim ki, şu bu gece bana gelecek, şu gelecek, bu gelecek. On beş, yirmi kere, bazen daha çok. Onlar benim dostlarım. Günün birinde içlerinden biri gelmediğinde kederlenirim. Sorarım: Ne oldu? Hasta mı? Öldü mü? Evlendi mi?"

Antwerp'de dışarlıklı devrimci tanıyıp tanımadığını sordum.

"Bandura'yı[66] tanırım" dedi. "Tanıştın mı onunla?"

"Hayır."

"Belki de gerçek ismi Bandura değil" diye açıkladı. "Ama biz ona Bandura deriz. Daima kendisine çalışmalarında yardımcı olacak devrimciler arar."

İçimde bir kuşku uyandı.

"Ne iş yapar bu Bandura" diye sordum.

Mariette çenesini dizlerine dayadı, elleriyle şakaklarını tuttu.

"Karışıklık çıkarmaktır işi" dedi. "Ona palto ve ayakkabı aldım; bazen korkutur beni. Adamlar yollar bana, polisten saklamam için. Polis gelip sorar, 'nerede o Rigalı adam?' diye, 'nerede o ufak Çinli? Nerede o koca Polonyalı?' Güler geçerim. İşte Bandura'nın tek işi bu, başına belâ aramak."

"Belki ben polisten geliyorum. Nereden bilebilirsin ki?' diye araya sokuşturdum.

"Belki bir gün benim sevgilim olursun" dedi.

"Olurum tabii."

"Sen polissen ve gitmek istiyorsan sana şöyle derim: Gel, son

66. *Alexander Bandura* (Doğum ve ölüm tarihleri bilinmiyor): Ukraynalı anarşist. Antwerp ve başka limanlarda, denizciler arasında tanınmış devrimci propagandacı. Anti-Stalin propaganda yaptığı gerekçesiyle G.P.U. tarafından tutuklanıp Sovyetler Birliği'ne kaçırılmıştır.

bir kez daha birlikte olalım. Sonra bıçağı çekerim ve – heyhat! Artık hapı yuttun, sonra şöyle derim: Şimdi girebilirsin canım!"

"Tamam tamam, polis falan değilim" dedim.

"Biliyordum zaten."

"Bandura'yla tanışmak istiyorum."

"Tabii." Bir an durdu ve sonra şöyle dedi: "Birazdan saat dokuz olacak. Gemilerdeki dostlarım gelecek. Artık gitmelisin."

Ertesi gün öğleden sonra yaklaşık saat beşte Mariette'nin odasında Bandura ile tanıştım. O, Slavlara özgü köşeli yüz hatlarıyla, iri kemikleriyle, kıtlıktan çıkmış izlenimi veren görüntüsüyle, ağzı sıkı, pitoresk bir haydutu andırıyordu. Kaba botlar, pis pis kokan eski bir palto giymişti ve başındaki lekeli kasketin altından taşan keçeleşmiş sarı saçlar artık griye çalmaktaydı. Bir sandalyenin ucuna ilişivermişti, içeri girdiğimde beni şöyle bir süzüp "hoş geldin" dedi.

Konuşmaya başladık. Bu adamın sadeliği ve dirayeti beni daha başından etkilemişti. Birçok soruyu yanıtladım. Bandura, limanlardaki ticaret gemilerinin tüm sahiplerine karşı şu anda verilen mücadeleyi bağımsız sürdüren Ukraynalı bir anarşistti. Kendine yardım eden haksızlığa uğramışların dışında kimseyle ortak bir çalışması yoktu, ne herhangi bir örgüt için çalışıyor, ne de otorite tanıyordu. Kendisiyle işbirliği yapanların her türlü inançtan proleterlerle, asi mizaçlı, kategori ve sınıf dışı unsurlar olduğunu açıkladı.

Bandura, o zamana kadar her limanda rastladığım gezgin liman devrimcilerinin tipik bir temsilcisiydi. Bunların hepsi de kendi ülkelerinde politik polisten kaçmış insanlardı. Çok azının pasaportu vardı. Sığınmacılığı sona erdirip düzenli bir iş tutma şansından tamamen yoksun bir şekilde, genellikle gönüllü olarak şu ülkeden bu ülkeye serseri mayın gibi sürüklenir ve sık sık akıl almaz tehlikelerle karşı karşıya gelirlerdi.

"Umarım hazırlopçu değilsindir?" dedi Bandura bana.

"Ne demek hazırlopçu?"

"Bir dolu program, büyük program, büyük planla gelenlere, tehlikeyi görünce de topukları kıçına vurarak sıvışanlara, her sabah sosis ve yumurta isteyenlere böyle denir."

"O zaman ben hazırlopçu değilim" dedim.

"Kanıtla bakalım" dedi Bandura sertçe. "Bize, bozuk yemek verilen bir gemiye nasıl gireceğini göster. Gemi liman liman dolaşırken, iyi yemek verilmesi için tayfayı nasıl ayağa kaldıracağını göster. Eylem için 'aktivist'lere ihtiyacımız var, politikacılara değil."

"İnsan Antwerp'de gemide nasıl işe girebilir ki?" diye sordum.

"Antwerp boktan. Ama başka limanlar var. En çok şans İngiltere'de. Dışarlıklı denizciler İngiltere'de kalamaz, bu yüzden yabancı gemiler Britanya limanlarında adam sıkıntısı çeker, çünkü İngilizler sekiz on pounddan aşağı çalışmaz."

"O zaman İngiltere'ye gideyim."

"Liverpool'a git. En iyisi Liverpool'dur."

Bu görüşme sırasında Mariette yatağında kıvrılıp gözle görülür bir ilgiyle dinledi konuşulanları ama hiç söze karışmadı. Oradan ayrılmak üzere ayağa kalktığımda Bandura durdurdu beni. "Önce ben gideyim" dedi. "Sen benden sonra çıkarsın." Çıkmadan önce Mariette yerinden fırladı, onun şapkasını çıkardı ve parlak alnından öpüverdi.

Günlerce Bandura'nın grubuyla yiyip içtim ve çalıştım. Toplanma yerleri, çeşitli ufak tıhtım meyhanelerinin üst bölümleriydi. Yunanlı, Alman, Estonyalı, hatta Hintli meyhane sahipleri Bandura'nın "aktivist"lerini tolere ediyorlardı, çünkü gelen kalabalık denizci grupları orada bu sayede para harcıyorlardı. Günü, gemilere giderek, tayfalarla tartışarak, Bandura tarafından İngilizce, Almanca, ve İsveçce yazılıp basılmış küçük eylem yayınları dağıtarak limanda geçiriyorduk. Bandura dilde oldukça yetenekliydi ama imlaya gelince hak getire. Bildirilerde noktalama işareti diye bir şey göremezdiniz. Yayının başlığının altında belirtildiği üzere, "ihtiyaç duyulduğu zaman" ortaya çıkardı. Yayının adı *Dümenimiz*'di.

Bandura'nın, benim için Liverpool'a giden bir gemi bulduğu haberini verdiği gün de geldi çattı. Bu, Ghent'ten yola çıkacak bir Britanya haftalık şilebiydi. Gece yağmur altında, genç bir Letonyalıyla Ghent yolunda yürümeye başladık. Sabaha doğru, Kortryck pamuk kambiyosuna giden yarı sarhoş bir işadamı bizi

arabasına aldı ve iki saat sonra, şehrin merkezindeki Flander Kontları adlı eski heybetli kalenin yakınlarında bıraktı.

Ertesi gece, küçük bir haftalık şilebin gemi ambarında Liverpool'a doğru yol alıyordum. Kömürlere serilmiş çuvalların üzerinde yatmış, bir sandviç paketini başımın altına yastık gibi koymuş, başımın üzerindeki kirişleri ve ambarın üstündeki çatlaktan damlayan yağmur damlacıklarını sayıyordum. Ghent'i Kuzey Denizine bağlayan kanalı yeni geçmiştik ki, gaz lambasıyla ambara giren bir tayfa beni gördü. Tayfaya, Bandura'nın hazinesinden bana verdiği on altı gümüş şilinden onunu verdim. Ağzını sıkı tutacağına söz verdi. On şiline karşılık bana battaniye ve yiyecek getirdi – bu Britanya şilebinde tayfalar kendi ihtiyaçlarını kendileri satın alıyordu – ve bana geminin İngiltere ve Gal kıyılarına ne kadar yaklaştığı hakkında bilgi verdi. Bristol Kanalının kuzeyinde sise girdik; dört günden biraz az süren yolculuğun sonunda Mersey'e varıncaya kadar sirenlerin acı bağırtılarını dinledik durduk. Gümrük yoklaması sırasında kömürlerin içine saklandım ve gümrük araması biter bitmez kazan dairesinde başımdan aşağı kovalarca su dökerek temizlendim.

İngiliz kentlerinin işçi sınıfı semtleri dünyanın en kasvetli yerleridir. Liman kapıları çok sıkı koruma altındadır. Gece saat on birde, evlerine dağılan gemicilerin ve birkaç whisky-Marys düşkününün dışında tüm şehir uyuyor gibiydi. Yeni geldiğim bu yerden hiç hoşlanmamıştım. Yasa dışı tayfa tacirleri, Yunan ve Baltık şileplerinde iş bulmak için dört pound avans istiyorlardı. İki geceyi, her gece ve yatak için dokuz pens alan dişleri dökülmüş bir kocakarı tarafından işletilen, Batı Hint negrolarının kaldığı bir pansiyonda geçirdim. Rıhtımda gezinip gemi ocaklarının bulaşıklarını yıkayarak doyurdum karnımı. Bir Alman gemisinden tesadüfen tanıştığım gemiciler bana gemilerinin Kuzey Amerika'nın Batı Sahiline gideceğini söylediler.

Bunu bana söyleyen gemiciler, Alman gemicilerinin çoğu gibi komünist sempatizanıydı. Bana eski bir ot şilte verdiler, gemi ambarına alabanda tarafından tırmandım, ambardan, üç numaralı kamaraya bir delik açtım. Gemi pik demiri taşıyordu. Yırtık pırtık şilteyi pik demirlerinin üstüne koyup uykuya daldım. Güver-

tedeki vinçlerin gürültüsüyle uyandım. "Deniz kabardı" dedim kendi kendime. Gemi yoluna devam ediyordu.

Birkaç saat sonra, birisi yukardan beni selâmladı.

"Her şey yolunda – Dışarı çıkabilirsin."

Sürünerek güverteye çıktım. Akşam karanlığı bastırmıştı. Nehri geçmiştik, kaptan ortalıkta yoktu, kara gözükmüyordu, uzakta denizin ufuk çizgisi seçiliyordu yalnızca. Üst güverteye çıktım. Demir soba çıtır çıtır yanıyordu. Güzel bir yemek yerken soruları cevaplandırdım ve Almanya'ya ilişkin sorular sordum. Hayat şimdi gerçekten güzel görünüyordu gözüme.

Ertesi sabah, kahvaltıdan sonra yıkandım, tıraş oldum, yoldaşların verdiği temiz elbiseler giydim ve kaptan köşküne gidip kendimi bildirdim. Geminin adı *Eleonore*'du, Hamburg limanına kayıtlıydı ve adının baş harfleri bacanın soluk yeşili üzerine beyaz boyayla yazılmış Regendanz adlı bir Yahudi tüccarı tarafından satın alınıp yenilendikten sonra sefere konmuştu. Sağlam yapılı, ılımlı görünüşlü, koca kafalı, beyaz saçlı bir adam olan Kaptan Walter, babamı çok iyi tanıyordu. Bana çok büyük nezaket gösterdi. Mürettebatının azgın radikalizmiyle başa çıkamayacak kadar duyarlı ve kibar bir adamdı.

"Peki Amerika'da kaçıp gitmek niyetinde misin?" diye sordu.

"Evet" dedim.

"Seni suçlayamam" dedi, "Almanya kötüye gidiyor."

Gözünden akan bir damla yaşı eliyle sildi.

Eleonore'un mürettebatı arasında, *Lucy Woerman*'ın o korkunç yolculuğunda yer almış olanlar da vardı. Hamburg'dan yola çıkmadan önce, Denizciler ve Ateşçiler Sendikası diye bir sendika kurmuş ve Birleşik Devletler'de büyük kârlarla satma umuduyla kaçak bir likör kargosunu da gemiye yüklemişlerdi. Ne var ki, bu likörleri satmak yerine bir güzel içip kafayı buldular. Karayip'te makine dairesinin tümü sarhoş olmuştu. Güvertenin demirlerinden yansıyan yakıcı güney ışınları da bu ortama katkıda bulundu. Kavgalar çıktı, bıçaklar çekildi ve bir kömür hamalı, bıçağı çekip üzerine yürüyen bir tayfadan kaçmaya çalışırken denize düştü.

Gemi durdu ve kömür hammalının sarhoş yoldaşları, bıçak çeken adamı kovaladıktan sonra denize bir bot indirmeye girişti-

ler. Durduruldukları zaman da çılgına döndüler. Aşağıdan gelen ve eski bir denizaltı komutanı olan ikinci kaptan tarafından liderlik edilen nöbetçilerin ve fazlasıyla kafayı bulmuş ateşçilerin katılmasıyla kavga iyice büyüdü. Boktan bir işti. Üst kısmı güneşten simsiyah yanmış, yedikleri yumruklarla şersemlemiş insanlar cıvatalarla ambar ağzına bağlanıyor ve üstlerine kova kova su dökülüyordu. Bu sırada Ronaikal adlı bir denizci, bordodan düşen hamalı kurtarmak için denize atlamıştı. Hamalı şilebin yanına getirdi ve her ikisi de borinaya çekildiler. Kömür hamalı ölmüştü.

Bu olay bana bir fırsat yarattı. Gemi mukavelesini imzaladım ve boğulan hamalın yerine düzenli gemi tayfası oldum. Gemi hamalı olmuştum artık, kömürleri, gemi için ayrılmış kömür bölümünden el arabasına yüklüyor, on iki saatlik vardiya boyunca geminin ateş dairesine taşıyordum. Böylece, *Eleonore*, iki hafta sonra San Pedro limanına girdiğinde, göç bürosu görevlilerinin beni kaçak diye geri göndermeleri için sebep kalmamıştı ortada.

Amerika kıtasına geri döndüğüm için sevinçten havalara uçuyordum. Burada insan, hiçbir sınır muhafızına rastlamadan tüm kıtayı dolaşabilirdi. San Pedro'da, daha ilk gece gemiden ayrıldım, "Happy Vallay" diye bilinen bir Meksika kenar mahallesinde geceledim ve sabah en yakındaki bir kereste deposuna gidip ustabaşına iş sordum. Beni anında günde beş dolara işe aldı.

Kereste deposunda on gün çalıştım. Kazancımın yarısını Bandura'ya gönderdim. Bundan sonraki beş gün Wilmington'daki bir sardalye konserve imalathanesinde çalıştım. Sonra, gezginlerin sıralar üzerinde uyuduğu I.W.W.[67] salonuna bir kutu balık konservesi götürürken enselenince işten çıkarıldım. Üzerlerinde bir kırmızı karttan ve bir iki dolardan başka bir şey olmaksızın yük trenleriyle binlerce mil kat ederek yolculuk yapan bu insanların zekâsına ve azmine büyük hayranlık duyuyordum. Los Angeles'te birkaç gün bulaşıkçılık yaptım. Iowalu bir gezginle birlikte, San Bernardino kasabasının portakal plantasyonla-

67. *Industriel Workers of the World* (Dünya Endüstriyel İşçileri). O zamanların Amerika'sında patronlara karşı en şiddetli mücadeleyi veren, bugün de varlığı devam eden devrimci sendika.

rına doğru yola çıktık, kilise yapma misyonuna kendini adamış bir adamın bungalovunda geceledik. Bir yatak ve kahvaltı karşılığında kilise için bir ton taş toplayacağıma söz verdim ona. Pazarlığa oturduk; ne var ki, adamın eşcinsel olduğu ortaya çıktı. Pazarlık, kilisecinin yardım çağırması ve benim de oradan toz olmamla sonuçlandı. San Bernandino dağlarında yokuş yukarı çıkarken tık nefes olan ilk yük trenine atladım. Tren çölün en kasvetli bölgelerinden ilerledi ve Barstow denen köyde inmek zorunda kaldım. Burada, kılıfında tabancası, göğsünde yıldız işareti bulunan neşeli bir haydut tarafından anında tutuklandım. Serserilikten içeri tıkılmayı mı, yoksa çöldeki köprü inşaatında çalışmayı mı tercih ettiğimi sordu. Çalışmayı tercih edince şerif beni bir demiryolu kampına postaladı.

"Hey, Bay Robinson" diye bağırdı, "bak burada çalışmak isteyen dayanıklı bir genç var."

Çalışmaya başladım. Sırtımda çimento çuvallarını taşıyıp açgözlü çimento karıştırıcısına döküyordum, buna karşılık aldığım da günde on saat çalışıp saat başına elli sentti, üstelik bulutsuz gökyüzündeki kızgın güneş sırtımdan bir an bile eksik olmadan. Terle karışan çimento vücudumun gözeneklerinden girip sertleşiyordu. Soğuk bir gece, Meksikalı işçi arkadaşlarla dolu bir at arabasında titreyip durdum. Sabah, şerif, hâlâ orada mıyım diye bakmaya geldi. İkinci gece uyuyormuş gibi yapıp, ortalığın sessizliğinde gecenin içine süzülüverdim. Yıldızlar parlıyordu gökyüzünde. Ay ışığında sarı dağ dizileri görülebiliyordu. İki günlük ücretimi almadığıma hayıflanmadan kıyıya giden ilk yük trenine atladım. Tren, sığır taşıyordu. Vagonların güvenilmez parmaklıklarına tutunmuş, altımda tekerleklerin gürültüsüyle sarsılır ve raylardan çıkan kıvılcımlar üstüme yağarken, bir de ne göreyim, sığırlar dilleriyle bileklerimi ve bileklerimdeki sargıları yalamıyor mu! Sonunda vagonun çatısına çıkabildim ve orada uyuyakaldım. Uyandığımda ortalık aydınlanmış, tren durmuştu. Tepemde dikilmiş bir adam ayağıyla beni dürttü.

"Üstünde silâh var mı?"

"Hayır."

"Kalk ayağa. Ellerini yukarı kaldır."

Üstümü aradı. Aşağı indikten sonra önüne düşüp istasyon bi-

nasına yürümemi emretti. Adama kim olduğunu sordum. "Ben, Güney Pasifik Trenyolları özel görevlisiyim" dedi. Ona bir dolar verince, kasabadan çekip gitmemi emretti.

"Hangi kasaba bu?"

"San Berdoo" dedi.

Büyük mavi bir arabayı süren bir adam beni arabasına aldı. Orayı burayı dolaşan bir kameramanmış. Müthiş hızlı sürüyordu arabayı. Arabadan kaskatı ve yorgun bir vaziyette indim, Hollywood William Fox stüdyolarının önündeydim.

Geniş bulvarlardan birinin üzerindeki bir kafeteryada korsan olacak birisini arayan şişman bir adama rastladım. Ona denizci olduğumu söyledim. Güneşten iyice yanmış yüzümle, haftalardır makas değmemiş saçlarımla, üstümdeki işçi tulumuyla ve kolları kesilmiş mavi gömleğimle tam bir korsana benziyordum zaten. Şişman adam, iki günlüğüne, günde yedi dolara beni işe aldı.

Sabah erkenden, ben ve diğer esmer, güneş yanığı adamlardan oluşan grup, rahat kamyonlara bindirildik ve bir rıhtımda bağlı olan üç eski kalyon taklidi teknenin bulunduğu San Pedro sahiline doğru yol aldık. Kalyonlara bindirilip Cataline Adasına doğru yola çıktık. Aramızda yeterince kara olmayanlar kendilerini kahverengiye boyadı. Yarı çıplak ve zincirli olanlar forsa; kılıçlarla, baltalarla ve bıçaklarla silâhlanmış diğerleri korsan oldu. Direktörler, asistanlar, kameramanlar doluşup emirler vermeye başladı. Yıldızlar, aralarında Milton Sills[68] de olmak üzere motorlu botlarla geldiler. O gün, denizde cereyan eden bir muharebeyi filme almakla geçti. Gemiler yanyana gelip toslaştı, iki taraf birbirinin boğazına sarıldı, korsanların sırtında kamçılar şakladı, insanlar güverteden denize atıldı ve forsalar çileden çıktı. Ara verildiğinde herkes limonata içti ve parasına zar attı. Böylece güneş batıncaya kadar sürdü. İkinci gün de aynı şekilde geçti. Kahverengiye boyanmış forsalara, gece yıkanmamaları ya da banyo yapmamaları tembih edildi.

İki sahte muharebeden sonra verilen aralardan birinde, Karayip Denizinde boğulan kömür hammalını gemiye çeken eski gemi arkadaşım Romaikal'a rastladım. İşi tıkırında görünüyordu.

68. *Milton Sills* (1882-1930): Amerikalı film oyuncusu.

Uyanıklığı ve azmi, hoş görünüşü ve olayları çabuk kavrayan kafa yapısıyla birleşince, çeşitli film şirketlerinde haftada ortalama beş günlüğüne işler bulabilmişti. Bundan sonraki deniz savaşı ertelenince Romaikal beni Spiring Sokağındaki bir artist acentasına götürdü ve o sırada kovboy filmi için yük arabacısı arayan bir adamla tanıştırdı. Günde beş dolar veriliyordu. İş, yüzlerce üstü kapalı at arabasının arasında onlardan biri olarak at arabasını, Hollywood'un yirmi mil dışındaki bir çiftlikte çayırlıktan yokuş aşağı dört nala sürmekti. Başta biraz zorlandım; daha önce ata binmiş ya da sürmüş değildim. Fakat köpek ve atlara olan doğal eğilimim sayesinde, diğerleri kadar iyi at arabası sürmenin hızla üstesinden geldim. Sonunda tekerleğin biri yerinden çıktı ve arabam devrildi. Megafonlu bir adam heyecanla "aman ne güzel! Şahane!" diye bağırıp duruyordu arabam yerde sürüklenirken.

Bir akşam, kalmakta olduğum York Otelinin büyük yatakhanesinde, Hamburg'daki yoldaşlarımdan biri olan Virchow'a rastladım. *Westphalia*'dan New York'a kaçmış ve Luckenbach gemilerinden biriyle Batı Sahiline gelmişti. Bana, Almanya'daki Parti üyelerinden gelen mektupları gösterdi. Alman mahkemeleri, komünistlere, vatana ihanet, ayaklanma, isyan, komplo ve cinayet suçlarından çok ağır cezalar yağdırmıştı. Birçok ölüm cezası verilmiş, fakat bu cezaların hepsi müebbet hapse çevrilmişti. Müebbet hapse çarptırılanlardan biri de, Eimsbuettel polis karakoluna düzenlenen saldırıda yer alan arkadaşlarımdan, Wilhelm Willendorf adlı, iri yarı, üzgün görünüşlü, korkusuz militandı.

Bu haberler üzerimde büyük etki yaratmıştı. İşçi sınıfının en iyi evlâtlarını soğukkanlılıkla mahkûm eden sisteme karşı hissettiğim nefret o kadar büyüktü ki, dakikalarca konuşamadım. Umutsuz bir öfke ve utançla yanıyordum! Orada, Almanya'da yoldaşlar hayat boyu zindanlarda çürüyorlardı ve ben burada – Hollywood sahtekârlığıyla vakit öldürüyordum. Virchow, çantasından kirli bir basılı kâğıt çıkartıp bana gösterdi. Kâğıda baktım. Başlıkta *"Sturm"* -Fırtına yazıyordu – ve alt başlıkta, "Yazarı Denizciler – Denizciler İçin" yazısı okunuyordu. Bu, Alman Komünist Partisi'nin denizcilik bölümü tarafından basılmış bir

yeraltı gazetesiydi. Ajitatif bir içeriği vardı. Yazılanlar beni içine alıp tepeden tırnağa sarsmıştı.

"Mücadele için geri dönüyorum" dedim.

Virchow şöyle bir baktı bana. "Almanya, dünyanın en boktan, en zor ülkesi" diye mırıldandı. "Ben asla dönmem."

"O zaman sen bir kaçaksın."

"Peki sen nesin?"

"Ben dönüyorum."

Huzurlu bir hayat sürme şansını böylece tepmiştim. San Pedro'ya gidip Avrupa'ya giden her geminin kaptanına ve tayfalarına tam anlamıyla askıntı oldum. United Amerikan Lines'taki Montpelier şilebinin kaptanı beni birinci sınıf gemici olarak işe aldı. Otuz gün sonra, Montpelier, kasvetli bir Kuzey Denizi göğü altında kanallara doğru manevra yaptı ve Antwerp'in Sibirya limanına vardı.

Mariette'yi görmeye gittim. Eski yerinden çıkmış ve başka bir sokağa taşınmıştı. Bu yüzden Bandura'nın grubunu aramaya koyuldum – *Rose of England, Monico Sam, Café Belgenland, Helgoland Bar, Suie's Paradise.* Onu Brouversvliet'teki bir Çin meyhanesinde buldum. Her zamanki perişan, aç ve gözüpek hali vardı üzerinde.

"Mariette kız öldü" dedi Bandura, üzgün. "Ren'in batısına düşen kızlar içinde ondan daha canayakını yoktu. Onun için çok güzel bir cenaze töreni düzenledik."

Göz yaşlarım sessizce süzüldü yanaklarımdan. Bandura gürledi:

"Kadehini Mariette için kaldır bakalım."

Kadehimi kaldırdım. Bandura bana onun cenaze törenini anlattı. O ve arkadaşları, Mariette'yi devrimci şerefine uygun bir şekilde gömmek için iki gün boyunca gemilerden para toplamışlardı. Gece, parklara ve özel bahçelere girip bahar çiçekleri toplamış ve yeşil dallar kesmişlerdi. Tabutunu omuzları üzerinde taşımışlardı, çeşitli milliyetlerden kıyı ajitatörlerinin oluşturduğu bir grup da kızıl kara bayraklarla tabutun arkasından yürümüştü. Mezarın üzeri kapanmadan Bandura bir konuşma yapmıştı. Bandura, mezar taşına şöyle yazıldığını söyledi bana: "Deniz emekçilerini seven ve onlara yardım eden Mariette."

"Yaptıklarınız beni mutlu etti" dedim.

"Emin ol" dedi Bandura melankolik bir gülümsemeyle, "hiçbir temiz fahişe için ne böyle içten yas tutulmuştur, ne de böylesi onurlu bir cenaze töreni yapılmıştır."

İçine düştüğüm kederin büyüsünden kurtulmak için aniden silkindim ve bağırarak bir bira istedim. Şiş yüzlü tombul, genç garson kız birayı getirdi. Birayı masanın üstüne koyduktan sonra aniden kolunu Bandura'nın boynuna uzattı ve gömleğinin yakasını açtı.

"Bana da bir bira, ha ne dersin?" diye bağırdı.

Bandura onu itekledi. "Çek git şurdan" diye hırladı. "Berbat kokuyorsun."

"Kıyıdaki kampanyan nasıl gidiyor?" diye sordum. Bandura öne doğru eğildi ve öksürükle karışık bir kahkahayla şöyle yanıtladı:

"İyi, çok iyi. Mariette'yi defnettikten hemen sonra çocuklarla bir araya geldik. Jandarma üzerimize çullandı. Hepimiz bir gece hapis yattık. Bir gün sonra sınır dışı edildik, bazılarımız Fransa'ya, diğerlerimiz Hollanda'ya. Ertesi gece hepimiz dönüp yeniden geldik Antwerp'e."

Bölüm VIII

Gizli Çalışmaya Giriş

Gemimin Antwep'de kaldığı üç gün boyunca, işten fırsat buldukça zamanımı Bandura ve orada bulunmadığım aylarda sayıları bir hayli kabarmış takipçileriyle geçirdim. Helsingfors, Regal ve Riga'dan gelen her haftalık şilep, Antwep'e, çoğu politik kaçak olan, hepsi de bitkin düşmüş, hepsi de varlıklarını zorlukla ve tutumluca sürdürmek zorunda kalan bir yığın kaçak yolcu getirip bırakıyordu. Bandura, onların arasında taçsız bir kral gibi dolaşıyordu; Bandura, onların lideriydi, çünkü onlar gibi yaşıyor, onlar gibi çalışıyor ve bu insanların en yeteneklisi olduğunu kanıtlamış bulunuyordu. Şimdi, Marsilya, Bordeaux, Londra, Cardiff, Rotterdam, hatta Kuzey Afrika kıyısında bulunan Oran ve yukarı Ren'in gemicilik merkezi Strasburg'daki politik çeteci liman gruplarıyla da bağ kurmuştu. Batı Amerikan sahillerindeki I.W.W. birimleriyle, İspanya'daki ve Latin Amerikan limanlarındaki anarşistlerle mektuplaşıyor, işbirliği yapıyordu.

Bandura'nın yeni taraftarlarından biri olan Ilja Weiss, benim ilk Hamburg günlerimden bir "aktivist"ti. Hamburg liman polis görevlisinin yüzüne bir kutu boyayı boca eden Weiss, Macardı. Alman polisi, onu gizlice Hollanda'ya dehlemişti. Rotterdam'da yeniden tutuklanınca, bu sefer de Hollanda polisi, Belçika'ya. Weiss'le meyhanenin arka odasının yarı karanlığında karşılaştım.

"Hâlâ komünist misin?" diye sordu bana.

"Kesinlikle."

"Peki o zaman, Bandura'nın örgütünü ele geçirmemiz gerektiğini bil."

Onu dinledim. Weiss, benim Hamburg'daki eski şefim Albert Walter'le yakın ilişki içinde çalışıyordu. Alman Komünist Partisi, kanlı Ekim'i takiben girdiği illegalite döneminden çıkmış, Walter, Hamburg kıyılarının yakınındaki Rothestoodstrasse'de karargâhı yeniden kurmuş, oradan Profintern – Kızıl Enternasyonal İşçi Sendikaları - için, dünyanın her yöresindeki komünist denizcilik faaliyetlerini yönetmeye başlamıştı. Komintern'e yardımcı olmak üzere 1920'de kurulan bu örgütün görevi, var olan tüm sendikaları ele geçirmek ya da bu mümkün olmazsa, yıkıp yerlerine komünist örgütler kurmaktı.

Komintern, Ilja Weiss ve diğerlerini, Bandura'nın örgütünü, yaratıcısının ve liderinin elinden alıp onu uzaklaştırmak için görevlendirmişti, çünkü Bandura, emirlere uymayı inatla reddetmekteydi. Bandura'ya, Leningrad'daki Tüm Rusya Ulaşım İşçileri Sendikasında önemli bir mevki vererek onu satın almak yönünde iki girişim yapılmış ama Ukraynalı, bu teklifleri alaycı bir tavırla geri çevirmişti.

Bandura'ya hayranlık duyuyordum, Ilja Weiss'e karşı ise açıktan açığa bir aşağılama hissine kapılmıştım. Weiss, komünist fraksiyonun, Bandura'nın uyuşturucu bağımlısı olduğu ve denizcilerin verdikleri bağışla çok sayıda metres tutup lüks içinde aylak bir hayat yaşadığı yönünde dedikodular yayan bir kampanya başlattığını üstü kapalı anlattı. Mariette'nin görkemli cenaze töreni, bu entrikanın başlatılması için iyi bir fırsat yaratmıştı. Ilja Weiss, bütün limanlardaki "aktivist"ler arasında, Bandura'nın dolandırıcı olduğunu, ikili hayat yaşadığını, işçilerin refahı için mücadele eden bir öncüymüş gibi davranırken, tam bir burjuva sefahat yaşamı sürdüğünü yaymamı önerdi.

"Bandura, bunların hiçbirisini yapmış değil ki" dedim.

"Olabilir" diye karşıladı Weiss. "Ama politik olarak sorumsuz rezilin biri."

"Bandura'nın liderliğini neden tanımıyoruz?"

"Devrimci bir kriz sırasında kendi sloganlarını atmayacağından asla emin olamayız. Felaket bağımsız birisi. Nerden biliyoruz gemi patronlarından para almadığını?"

"Saçma."

Weiss'in yeşile çalan gözleri küçülüp parladı. "Bandura faşist

diktatörlükle proletarya diktatörlüğü arasında fark görmüyor" diye devam etti. "Ona göre bütün devletler tiranlık. Sovyetler Birliği'ne karşı açılacak bir savaşta, Rusya için kampanya yürütmeyi reddedecektir. Onu başımızdan defetmeliyiz. O, maskeli bir karşıdevrimcidir."

"Kanıtla" diye bağırdım öfkeyle.

"Bandura, Sovyet gemilerinde ajitasyonunu sürdürüyor" dedi öfkesini bastırmaya çalışarak, "Rus denizcilerine, daha iyi yiyecek ve daha yüksek ücret için greve gitmelerini söylüyor. Nedir bu?"

Sesimi çıkartmadım. Weiss ekledi:

"Grev kapitalistlere karşı yapılacak bir şeydir; sosyalist devlete karşı greve gitmek tamamen farklı bir şeydir."

Tam bir kafa karışıklığı içindeydim. Ilja Weiss, kıyıda kontrolü ele geçirmek için yapılacak komünist saldırıdan söz ettiğinde kalbim hızla atmaya başladı. Sonunda biz kazanacaktık; özgürlük ve eşitliğin kızıl bayrakları, en uzak okyanuslarda dalgalanacaktı; denizciler, gemilerinin efendileri olacaktı; gemi kargoları, gemi patronlarının paketleriyle değil, halkın ihtiyaçlarıyla dolu olacaktı. Komünizmin zaferini denizlere taşıma mücadelesinde yer almaya kararlıydım. Öte yandan Bandura'nın, hayatını işçi davasına adadığı her türlü kuşkunun ötesindeydi. Ve şimdi Weiss gelmiş, Bandura'nın sosyal devrimin ve Sovyetler Birliği'nin düşmanı olduğunu söylüyordu. Bu benim, monolitik bir doktrinin, tüm bireylerin bağımsız tavırlarına ve düşüncelerine karşı acımasız hoşgörüsüzlüğüyle ilk karşılaşmamdı. Bandura'ya iftira etme ve onu tasfiye etme planı Weiss'den kaynaklanıyor değildi; o sadece verilen emirleri yerine getiriyordu. O, şefleri, kendi kardeşini öldürmesinin zafere doğru küçük bir adım oluşturacağını söylediklerinde bunu tereddütsüz yerine getirecek Doğu Avrupa okulundan bir Bolşevikti. Komintern, böyle adamlar, böylesine kör bir sadakat olmadan yaşayamazdı. Sadakatsizlik nefret edilecek bir şeydi. Bir hain, bir mermi değerinde bile değildi. Şu korkunç alternatifin farkındaydım: eğer Ilja Weiss gerçeği söylüyorsa, Bandura'nın ihanet ettiğini reddetmek beni komünist davaya ihanet etmiş konumuna sokacaktı.

Montpelier, Antwep'ten ayrılmadan önce, Bandura'ya dobra dobra sordum: "Rusya'daki işçi iktidarından yana mısın?"

Zayıf yüzü, sanki büyük bir acı duymuş gibi kasıldı. Arka cebinden Dobbelman tütününü çıkarıp sigara sardı ve yaktı. Sonra soğukkanlılıkla konuşmaya başladı:

"Bunu niye sorduğunu biliyorum. Evet, işçilerin özgür toplumundan yanayım, fakat Rusya'da işçiler iktidarda değil ve gerçekten özgür değiller. İşçilere özgürlüğü hiçbir parti veremez. Özgürlük için kendilerinin mücadele etmesi gerek."

"Komünistler bu mücadelede onlara önderlik ediyor" diye itiraz ettim.

"Çoğu komünistin iyi, cesur insanlar olduğunu biliyorum" dedi Bandura. "Ama liderleri – pof!" Elini üzüntüyle şöyle bir salladı havada. "Hepsi hazıryiyici" diye ekledi kızgınlıkla.

Bandura'nın görüşlerini değiştirmeye çalışmak boşunaydı. Ilja Weiss yapacağını yapacaktı.

Montpelier, Hamburg'a doğru yola çıktı. Ekim ayaklanmasına katıldığım için polisin beni tutuklayacağından korkuyordum. Ne var ki, gemim, tüm Alman limanlarında itibarı olan Amerikan bayrağı taşımaktaydı ve polis bu gemilerin mürettebatını sıkıştırmazdı. Gemi Hamburg'a varır varmaz, kendi yerime iş arayan birisini koyup Albert Walter'e geldiğimi bildirmek üzere sahile çıktım.

Walter'in ofisinin görünüşü değişmişti. Yeni masalar, yeni dosya dolapları alınmıştı ve duvarlarda yeni, büyük haritalar vardı. Birçok dilde komünist yayının bulunduğu büyük bir okuma odası ve "Lenin kütüphanesi" de bulunmaktaydı. Binanın alt katında toplantılar için salon ve içkili lokanta vardı. Burası denizcilerle ve kız arkadaşlarıyla doluydu, ziyaretçilerin fikirlerini biçimlendirmeye çalışan "aktivistler" salonun çeşitli yerlerine dağılmıştı. Bu bina resmî olarak Enternasyonal Liman Bürosu olarak biliniyordu, yıllar içinde dünyaya yayılan, propaganda merkezleri görevi gören ve kıyı bölgelerinde komünist gücün büyümesini sağlayan denizci kulüpleri zincirinin ilk halkasıydı.

Yanık tenli ve yapılı Albert Walter, çalışmasını coşkuyla sürdürüyordu ve gemilerle ilgili en küçük ayrıntıyı öğrenmek için can atıyordu.

"Tüm adları ve adresleri yaz, pansiyonlarda tanıştığın denizcilerin, denizci gruplarının, gemicilik ofislerinin, hapishanelerin durumlarını yaz, farklı limanlardaki, sınırdan geçtiğin yerlerdeki gümrük kontrol yöntemlerini izah et ve İngiltere'ye nasıl girdiğini de. Hiçbir şeyi unutma. Küçük şeylerin bile bizim için büyük değeri var. Her gemiye ulaşmak hedefimiz."

Raporu yazdım. Aynı gece Walter'in kaldığı eve çağrıldım. Üç katlı mütevazı bir apartmanda yaşıyordu, onunla birlikte annesi ve hayatı enerjik bir oğlan çocuğunun etrafında dönen ufak tefek, hareketli bir kadın da kalıyordu. Oraya gittiğimde Walter'in Gertrude G. adlı, sarışın, genç, fanatik, mutemet sekreteri ve daha önce görmediğim iki adam daha vardı.

Bu iki adam, Rus Atchkanov ve Letonyalı Ryatt'dı. Her ikisi de gemilerde komünist hakimiyetin kurulması için uluslararası planda yürütülecek çalışmalarda Albert Walter'e danışmanlık yapmak göreviyle Moskova'dan yetkili olarak gönderilmişti. Atchkanov, küçük gözleri devamlı hareket eden, dağınık kırlaşmış saçlı, ufak tefek, hayat dolu bir adamdı. Denizcilik sorunlarında Zinovyev'in sağ koluydu. Ryatt, kemikli yüzünden düşünceleri anlaşılmayan, uzun boylu, zayıf birisiydi. Komünist savaş filosunun örgütlenmesinde uzmandı. Daha sonra, 1931 yılında, atölyeleri Leningrad'daki Ogorodnikova'da bulunan Komintern sahte pasaport bürosunun yöneticisi oldu.

"İşte, gerçek bir denizci" diye mırıldandı Atchkanov, ben içeri girince.

Yaşlı madam Walter kadehlere Kafkasya şarabı koydu ve Walter mükemmel purolar ikram etti. Atchkanov, Ilja Weiss'in, Bandura'nın örgütünü ele geçirmek konusundaki çalışmaların seyri hakkındaki raporunu okudu. Bana dönüp, "Bandura ile iyi kişisel ilişkinin olması sana acı veriyor olabilir" dedi. Dürüst olmayan yeraltı manevralarından kesinlikle hoşlanmadığım yanıtını verdim.

Atchkanov hafifçe gülümsedi. "Pratik Bolşevizmin anlamı, legal ve illegal çalışma metodlarının doğru bir şekilde birleştirilmesidir" dedi. "Şunu anlamalısın ki yoldaş, stratejik manevralar operasyonlarımızda önemli yer tutar. Peki nedir stratejik manevra? Açıktan, sadece savunmaya yönelik bir kampanya sürdürdü-

ğümüzü söylerken, acımasız bir saldırı başlatırız. Azılı bir düşmanı uygun bir zamanda imha edebilmek için ona dostmuşuz gibi görünürüz. İşte bu *stratejik manevradır.*"

"Ben cepheden dövüşmeyi severim" dedim inatla. "Eğer birisiyle mücadele edeceksek, neden açıkça savaş ilân etmeyelim? İşçiler hile hurdadan bir şey anlamaz. Niçin manevralarla bir insana acı verelim? Komintern Kongresi bize, 'kitleler iktidarı fethetmelidir' talimatını vermiştir."

"Doğru" diye araya girdi sert, yüksek perdeden bir sesi olan Ryatt. "Kitlelerle birlikte hareket etmeliyiz, onlardan kopmamalıyız, asla kitlelerden tecrit hareketlere girişmemeliyiz – *bir tek gizli görevler hariç!*"

Bütün bunları kavrıyor ve kabul ediyordum. Ama bana o kadar iyi davranan Bandura'ya leke sürmek, belki onu yıkardı ama böylesi acımasız bir tavır beni de perişan ederdi. Atchkanov ve Ryatt, karakteristik ısrarları ve sabırlarıyla beni ikna etmeye çalıştılar ve benden akıllı ağabeylerimmiş gibi tartıştılar. Bana güveniyorlardı, sözümona bana ihtiyaçları vardı ve beni istekleri doğrultusunda ikna etmeleri o kadar da zor bir iş değildi onlar için.

"Biraz esneklik!" diye haykırdı Atchkanov. "Bolşevik esneklik. Bizzat Lenin yoldaş, taktikleri değiştirme becerisinden ve hiçbirini gözden uzak tutmadan ve yalnızca nihaî hedefe kilitlenerek her türlü metodu yürürlüğe koymaktan ibaret olan Bolşevik esnekliği öğretmiştir bize."

Hâlâ genç bir komünist olan benim için bu insanlar birer kahramandı. Atchkanov ve onun gibilerinin şahsında, o zamanlar, arkalarında muzaffer Sovyet Devriminin ezici otoritesi bulunan idealistleri görüyordum.

Atchkanov, elini omuzuma koydu. "Yoldaş Walter seni enternasyonal çalışmaya katmamızı tavsiye etti" dedi. "Sen harekette hâlâ yeni sayılırsın ama limanda güzel çalışmalar yapıyorsun ve barikatlarda savaştın."

Onun bu yakınlığı beni bir ölçüde utandırmıştı. "Önemli bir şey değildi" diye mırıldandım.

Albert Walter kahkahayı koyverdi: "Duydunuz mu? Önemli bir şey değildi diyor."

"Barikatlarda geçirilen bir gün" dedi Ryatt dikkatle bana bakarak, "sıradan parti üyeliğinin üç yılına bedeldir."

Bana verilen talimatlar kısaca şöyleydi:

"*Montpelier*'deki işime devam edecek ve Pasifik Sahiline geri dönecektim. Avrupa'dan ayrılmadan önce, Ilja Weiss, Kaliforniya limanlarında Bandura ile bağlantı halindeki gruplara Bandura'nın delegesi olarak atanmamı sağlayacaktı, hedefim bu grupları Albert Walter'in liman "aktivist"leri şebekesine katmak olacaktı. Yanımda çok sayıda yayın da götürecek ve bunları tüm uğrak limanlarında dağıtacaktım. Bundan sonra, basılacak İngilizce, İspanyolca ve Japonca propaganda malzemesinin gemiyle gönderileceği, San Pedro ve Francisco'daki haberleşme adresleri kararlaştırıldı. İspanyolca broşürler, Meksikalılara, Panama'daki dok işçilerine ve Panama Kanal Bölgesi işçilerine dağıtılacaktı. Japonca malzeme Honolulu ve diğer yerlere Havaii Adaları üzerinden gidecekti. Mümkün olan her yerde bu propaganda malzemesinin dağıtılması için diğer gemilerdeki denizcilerden sempatizanlar kazanacaktım. Her uğrak limanında, Hamburg modelini izleyen "aktivist" müfrezeleri oluşturmak için para ve talimatlarla beslenen yeterince güvenilir bir "aktivist" bulmaya çalışacaktım. O zamanlar Andrew Furuseth'in[69] muhafazakâr yönetimi altında bulunan Amerika Enternasyonal Denizciler Sendikasına üye olacak ve örgüt içinde militan sınıf savaşı politikasına yönelik muhalif hücreler örgütleyecektim. Eğer mümkünse, Birleşik Devletler Sahil Muhafazadan adamlarla, özellikle de bazı sorunlar yaşayanlarıyla özel ilişkiler geliştirecek, bunların ad ve adreslerini Albert Walter ile Atchkanov'a gönderecektim. Los Angeles Limanındaki Amerikan Gemi Sahipleri Birliği'nin belli görevlilerini "test" edecek –rüşvet verecek – ve böylece onların Amerikan gemilerine komünistleri yerleştirmesini sağlayacaktım. Keza, Californiya Deniz Ürünleri Şirketi'nin balina gemilerinde kullanılan yeni zıpkın tüfeklerini inceleyecek, ayrıntılarını saptayacak ve yakından fotoğraflarını çekecektim, yine Güney Californiya büyük tuna balıkçılığında kullanılan uçaklar üzerin-

69. *Andrew Furuseth* (1854-1938): Denizcilik alanındaki Amerikalı işçi liderlerinden.

de incelemede bulunacak ve rapor edecektim. Son olarak, benden Amerikan kıyı işçilerinin, özellikle büyük kereste endüstrisinde ve Standart Oil Company'nin tankerlerinde çalışanların ekonomik koşulları ve politik tutumları hakkında tespit edebildiğim her şeyi düzenli rapor etmem isteniyordu.

Epey zengin bir siparişti bu. Propaganda görevleri bir yana, oldukça G.P.U. çeşnisi de içeriyordu.

"Her şeyi bir seferde yapmaya kalkışma" diye tavsiyede bulundu Ryatt. "Biliyor musun, savaştan önce beni on yıla mahkûm edip hapse attılar. Kısa sürede öğrendim ki, on yılı öyle tek seferde yatmıyorsun. Her günü ayrı ayrı yatıyorsun, böylesi de o kadar zor değildi. İşte sen de işleri teker teker halletmelisin."

Albert Walter not aldığımı görünce, "çok fazla not almamalısın" dedi.

"Ama hepsini aklımda tutamam" dedim.

"Peki, ama en kısa zamanda imha et notlarını."

Çalışmalarım için ayda kırk Amerikan doları tahsis edildi. Walter, ilk üç aylığı yeni Amerikan doları olarak bana teslim edip ince bir deftere kaydettikten sonra ekledi:

"Yaban ellerde tek başına olduğunu sanma. Gemilerde senin gibi aktif çok sayıda yoldaşımız var."

Bütün ayrıntılar konuşulmuştu. Mutat olduğu üzre, ülkeye illegal girip çıkan Ryatt ve Atchkanov'un Albert Walter'in evinden benden önce çıkmalarını beklemem gerekti. Ryatt elimi sıktı ciddiyetle. Atchkanov'un gözlerinin içi gülüyordu. Beni kucakladı. "İşini iyi yap" dedi akıcı Slav Almancasıyla.

Onlar gittikten sonra Albert Walter tüm pencereleri açtı. Üzerinde bir gömlek vardı. Geniş göğsü soludukça inip kalkıyordu. Kollarındaki ve göğsündeki deri, yaşlı tik ağacı rengindeydi.[70] Sekreteri Gertrude G. talimatları almaya hazır beklemekteydi. Sırtı dik, sessiz ve tetikteydi. "Hayat bir neşe be" diye gürledi Walter. Rahatlayan Gertrude o akşam ilk kez gülümsedi.

Yaşlı madam Walter, sadık bir hayalet gibi gidip gelerek masayı temizledi. "Oğlum" dedi aniden, ızbandut gibi oğluna. "Saat on bir. Yatsan artık."

70. Altın sarısı.

Walter kalktı ve anasına kocaman bir öpücük kondurdu.

"Artık gideyim Walter yoldaş" dedim.

"Mach's gut"[71] diye yanıtladı, "nerede olursan ol arkandayım."

Gece aydınlıktı ve ılık bir rüzgâr esiyordu. Limana doğru yürüdüm. Bir şarkı mırıldanmak geldi içimden. İçim içime sığmıyordu.

Montpelier, Hamburg'tan batıya doğru yola çıkmadan önceki gece, tam da geceye uygun gizli kapaklı şeyler oldu. İskele gözcülüğüne gönüllü olmuştum. Tüm mürettebat, son birkaç saati Reeperbahn dilberlerinin peşinden koşturarak geçirmek için kıyıya çıkmıştı. Kaptan, zengin bir akşam yemeği ve bol şarap eşliğinde iki kızla gemideki kamarasına kapanmış, kamarasının perdelerini sıkı sıkıya çekmişti. Bu sırada, Albert Walter'in adamları tam bir sessizlik içinde çalışmalarını sürdürmekteydiler.

Yayınla dolu büyük ve ağır bavullar gizlice gemiye yükleniyordu. Bavulların üstündeki siyah harfler, hangi bavulda hangi dilde yayın bulunduğunu gösteriyordu. Gecenin geç saatinde gizli bir ziyaretçi, görmek isteyeceğim en son kişi geldi. Bu, G.P.U.'nun, Hamburg'daki, on parmağında on marifet olan adamı Hugo Marx'tı.

"Sana bir arkadaş getirdim" dedi. "Kanada'ya kapağı atması gerekiyor. Ona kaçak yolculuk yapacağı bir yer bul."

Zaten işim başımdan aşmıştı, şimdi bir de kaçak yolcuyla mı uğraşacaktım?

"Yoldaş Walter bana böyle bir talimat vermedi" dedim. "Ona başka gemi bul."

"Hayır. Seninle gelmesi gerekiyor" diye tısladı Hugo Marx.

"Kim gönderdi onu?"

G.P.U.'lu fena halde terslendi: "Üstüne vazife olmayan şeyleri öğrenmeye kalkma." Kendimi zor tuttum.

"Yoldaş Ryatt, bu arkadaşın senin geminle gitmesini istiyor" dedi Marx, daha yumuşak bir tonda.

Böylece tartışma sona erdi. Yeni yolcunun, yalnızca başka bir

71. Kendine iyi bak.

ülkeye kaçabilmek için Partiye birkaç dolar ödeyen bir illegal göçmen olduğundan şüphelenmiştim. Artık biliyordum ki, öyle değildi. Partinin işleri için dışarıya giden bir komünistti. Bunun ötesinde bir şey sormam mümkün değildi.

Hugo Marx, soğukça şöyle bir gülümsedikten sonra çekip gitti. Yeni yolcu, benimle mükemmel bir İngilizceyle konuştu: "Yiyecek bir şeylerin var mı? Bugün felaket acelem vardı. Bir kurt gibi açım." Güverte, yüzünü göremeyecek kadar karanlıktı, yapılı, geniş omuzlu biri olduğunu farkedebildim. Orta boyda bir gençti. Önüne düşüp filika güvertesinin arkasındaki mürettebat yemekhanesine doğru giderken karanlığın içinden bir kız bitip peşimize takıldı.

"Kim bu?"

"Benim kız" dedi yeni yolcu.

"O da mı Kanada'ya gidiyor?" diye sordum şaşkınlıkla.

"Oh, hayır" diye yanıtladı.

Yemekhanede kahve içip ekmekle soğuk sığır eti yedik. Yeni yolcunun olağanüstü yetenekli bir komünist olduğunu fark etmekte gecikmedim. Adı Michel Avatin'di,[72] Letonyalıydı. Riga kıyı bölgesinde Komünist Parti için örgütlenmeler yapmıştı. Rusya'da bulunmuş, İngiltere'de Komintern hesabına çalışmıştı. Kendine Lambert diyordu ve yolculuk sırasında güvenlik açısından bana teslim ettiği, bu ada düzenlenmiş bir Britanya pasaportu taşıyordu. Proleter bir aileden gelmediği belliydi; bende, bir subay ailesinden geldiği ya da bizzat deniz harp okulu ya da asteğmen okulu öğrencisi olduğu izlenimi bırakmıştı. Hareketleri hızlı ve son derece şıktı. Pürüzsüz, biçimli ve esmer bir yüzü vardı. Saçları parlak ve yumuşaktı. Sabit bakan yeşil gözleri vardı, fakat burnu gibi gözleri de anlatılmaz bir Asyatik özellik taşıyordu. İnce dudaklı, keskin bir ağzı vardı. Bandura'dan olduğu kadar, herhangi bir devrimci "aktivist"ten de olabildiğince farklıydı. Ondan kısa sürede hoşlanmıştım. Onun da benden hoşlandığını farkettim. Michel Avatin, Komintern'in yeraltı Apparat'ında tanıdığım en olağanüstü kişilerden biriydi.

72. *Michel Avatin* (Doğum ve ölüm tarihleri bilinmiyor) Komintern'in en önemli casus avcısı ve aygıt adamlarından.

Kız çok gençti, on dokuzdan fazla değildi. Ufak tefek bir şeydi, bir parça çirkin sayılabilecek yüzünden adeta zekâ fışkırıyordu. Yahudiydi, Varşovalıydı. Michel Avatin ona Malka diye hitap ediyordu. Tam adı Malka Stifter'di. Bir yıl önce, Moskova'daki politik okulda tanışmış ve birbirlerine aşık olmuşlardı.

Avatin'e iyi bir gizlenme yeri buldum. *Montpelier*'in kontra güvertesindeki ambar kapağı üç numaralı kargoya açılıyordu. Denizde ya da limanda bu ambar kapağı hiçbir zaman kullanılmazdı. Avatin'e battaniye ve bir galon su verdim, her gece belli saatte havalandırma borusundan yiyecek paketi göndereceğimi söyledim. Bunun böyle olması gerekiyordu, çünkü gece on ikiden sabah dörde kadar gözetleme görevini ben yapıyordum. Üç numaralı kargoda İngiliz kumaşları, çanak çömlekleri, paketler içinde ayakkabılar vardı, su kanalının altında, bunların içine rahat bir yer hazırladık. Hazırladığımız yere geçmeden önce Avatin bana şöyle dedi:

"Malka'yı kollarıma almak istiyorum. Kim bilir, belki de bu son görüşmemiz olacak." Güvenlik görevlilerinin kamarası boştu. İki gün önce, güvenlik görevlisi, *Montpelier*'in en pitoresk zorbası olan idare amiriyle kavga etmiş ve sonunda güvenlik görevlisi gemiyi terk etmişti. Bu kamarada Michel ve Malka birbirlerine son kez sarılırken kapının önünde nöbet tuttum. Bir süre sonra Malka dışarı süzüldü ve el sallayıp aceleyle sahile çıktı. Vinç ve hangarların karanlığında uzaklaşıp gözden kayboldu. Biraz sonra Avatin güverteye geldi.

"Ben hazırım" dedi.

Montpelier, Hamburg'tan ayrıldı. Kuzey Denizinden Panama'ya yirmi günde geldi ve Panama'dan, Güney Californiya'daki San Pedro'ya da on iki günde ulaştı. Yolculuk sırasında bol bol okuma olanağı buldum. Hamburg Rıhtım Bürosunun kütüphanecisi bana birçok kitap ve broşür vermişti.

Kuzey Atlantik'i geçerken, yukardaki gözetleme görevini sırasında geceleri üç numaraya giriyor ve Michel Avatin'e kısa ziyaretler yapıyordum. Bir keresinde bana, üç köşeli, demir bir ispatula bulduğunu, bununla üç kutuyu açıp içine baktığını söyledi. Kutunun birinde ayakkabı vardı, bunlar tam Avatin'e göre olmuştu. İkinci kutu suni ipekten çoraplarla doluydu. Üçüncüsü

ise oyuncaklarla. Oxford ayakkabıları ve ipek çoraplar giymiş hanımlarla alay ederek kendini eğlendiriyordu. Derken, iki ayakkabı kutusundaki ayakkabıların sol teklerini bir kutuya, sağ teklerini de diğerine koydu ve her iki kutuyu da büyük bir dikkatle yeniden kapatıp bağladı.

"İki meçhul tüccar kriz geçirecek" dedi. "Oyuncaklara dokunmam. Oyuncaklar çocukların."

Bazen daha ciddi konular üzerinde konuştuğumuz da oluyordu. Michel Avatin, Vancouver'e gidiyordu. Oradaki görevi hakkında bilgi vermek istemiyordu, ben de bir şey sormadım. Hugo Marx'ın o meşum, "üstüne vazife olmayan şeyleri öğrenmeye kalkma." sözleri hâlâ kulaklarımda çınlıyordu. Gizli çalışmanın temel kuralı, kimsenin, yerine getireceği pratik görevin dışında örgütünün sırları hakkında daha fazla bir şey bilmemesiydi.

Bir sabah, Hamburg'dan yola çıkışımızın on ikinci günü, bir mühendis, *Montpelier*'de kaçak bir yolcu bulunduğunu duyurdu. Güverteye koştum. Orada, parlak güneş ışığının altında, elinde paketlerle Michel Avatin durmaktaydı. Beni görünce tanıdığına ilişkin en ufak belirti göstermedi. Şafak sökmeden önce makine dairesinden iki tayfa, hırsızlık yapmak üzere üç numaralı kargo ambarına girmiş. Avatin, ambarın en uzak köşesine sürünerek saklanmış. Fakat elektrikli fener kullanan hırsızlar, bazı kutuları açmaya girişmiş. Ya ellerindeki elektrikli fenerlerin ışığı güverteden farkedilmiş ya da çekiç ve parçalanan tahtaların sesleri duyulmuş. Görevliler aramaya girişmiş. Hırsızlar zamanında kaçmış, ancak Michel Avatin yakalanmıştı.

Avatin gayet soğukkanlıydı. Ona tayfa koğuşunda yatacak bir yer verildi ve muçolarla birlikte çalışmaya koşuldu. Fakat, *Montpelier* Panama Kanalına girer girmez prangaya vurulup ikinci kaptanın kamarasının yanındaki küçük ardiyeye kapatıldı. Kanal görevlileri gemiye gelip onu sorguladı. Öyle sinirliydim ki, gemiye ilişkin işleri aklımda zor tutabiliyor, İspanyolca propaganda malzemesini dağıtmakta zorlanıyordum. Bir kenara keski, çekiç ve yangın baltası koyup yoldaşımı kurtarmanın yollarını düşünmeye başladım. Gemi Gatun kanal havuzuna yöneldiğinde, bir an için nöbetçinin uzaklaşmasından yararlanarak

Avatin'le, hapis tutulduğu yerdeki küçük lombardan konuşma olanağı bulabildim.

"Kapıyı kırman için sana balta verebilirim" dedim. "Sana bir sal yapacağım. Denize atlayacak ve salla sahile çıkacaksın."

Michel Avatin başını salladı. "Panama'da işim yok." diye yanıtladı. "Ben Vancouver'e gideceğim."

"Tamam da, seni her rıhtımda kilit altında tutacaklar."

"Sorun değil. Ne zaman istersem çıkarım dışarı."

"Baltayı istiyor musun?" diye sordum.

"Hayır. Sen bana biraz tütün ver."

"Tamam."

"Unutma" diye fısıldadı Avatin. "Ne sen beni tanıyorsun, ne de ben seni. Anlaştık mı?"

"Anlaştık."

Yeniden denize açıldık, Pasifik tarafına. Avatin serbest bırakılıp çalışmaya koşuldu. Geceler ve köşe bucak yerler dışında birbirimizle konuşmamaya dikkat ediyorduk. Telsizcilerle, radyo operatörüyle arkadaşlık geliştirip, gemi Amerikan limanlarına girdiğinde kaçağa ne yapılacağını öğrenmeye çalışıyordum. Onun hapse atılmasından korkuyordum. Kaçaklara ilişkin normal uygulama, her Amerikan uğrak limanına girildiğinde onları kilit altına almak ve ilk Avrupa limanında karaya bırakmaktı. Uğrak limanları, San Pedro, San Francisco, Portland, Seattle ve Vancouver'di. Avatin, tüm Birleşik Devletler limanlarında son derece uyumlu görünmeye karar vermişti, *Montpelier* görevlilerini, ağzı var dili yok bir insan olduğuna inandırıp gözlerini boyadıktan sonra Vancouver'de aniden tabanları yağlayacaktı. Kaptana sahte isim vermişti ve Birleşik Devletler göçmen bürosu görevlilerinin yakında yapacakları sorgulamadan da korktuğu yoktu.

Geminin yağlama işçilerinden biri, Letonyalıdan son derece etkilenerek, kilidi açabilmesi için Avatin'in hücresinin anahtarını çoğaltmıştı. Anahtara ek olarak, Michel Avatin'in büyük ihtiyacı olan, kaçma zamanı geldiğinde prangalarını kesebileceği bir eğe de temin etmişti. Bu dönemde Avatin'in, tüm mürettebatla çok iyi ilişkiler kurması zor olmamıştı, çünkü denizciler, gemi işlerinde becerikli olan ve her türlü yardımı seve seve yapan birisine

doğal olarak saygı gösterirlerdi. Ayrıca Avatin, bir Letonya hapishanesinde usta bir berber olmayı öğrenmişti. Bu becerisini pratikte uyguladığı kişiler arasında bizzat *Montpelier* kaptanı da vardı. Gemi San Pedro limanının ilerisinde demir atıp rıhtım doktorunu, gümrük ve göçmen bürosu görevlilerini beklemeye başlayınca Avatin yeniden kilit altına alındı ama bu sefer bileklerine pranga vurulmadı.

Montpelier, üç gün boyunca San Pedro'ya kargo boşalttı. Bazı I.W.W. kıyı temsilcileriyle bağlantı kurup onları, denizci ve dok işçilerinin uluslararası devrimci örgütünü kurmanın gerekliliğine ikna etmeye çalıştım. Şunları söyledim: "Deniz endüstrisi enternasyonaldir ve onun patronları ancak enternasyonal grevlerle yenilebilir. Amerikan ticaret gemilerinin dörtte üçü denizdeyken ya da yabancı limanlardayken Amerikan gemilerinde ve limanlarında grevler başlasa iyi olmaz mı? Tüm dünyadaki Amerikan gemilerini durdurmak için yapılacak etkili bir grev çağrısı ve bunun gerçekleştirilmesi enternasyonal mücadele yürüten bir denizci örgütü için zorunludur. Aynısı diğer ülkelerin gemilerinde de yapılmalıdır." Wobbliler,[73] ileri sürdüğüm görüşleri doğru buldular. "Evet" diye devam ettim, "böyle bir enternasyonal örgüt, Hamburg'da karargâhını kuracak, gezgin örgütçüler dünyanın her tarafında fikirleri yayacak ve tüm önemli limanlarda radikal denizci gruplarının yardımını sağlayacaklardır."

Bu kampanyanın başlatıldığını ve Moskova ile Komintern tarafından desteklendiğini açıklamadım. Gerek yoktu çünkü. Yardımcı gruplar proje için koşturmaya başladıklarında, komünist birimlerin tüm kilit mevkileri kontrol altında tutmaları gerekiyordu. Bu planın başarısı için gerekli olan, "Hamburg Programı" taraftarlarının, muhafazakâr Enternasyonal Denizciler Sendikasına sızmalarıydı.

Normal gemi çalışması başlamadan bir saat önce, sabah saat altıda kalkıp, hammal kâhyalarının, günlük yükleme işçisi kaydettikleri, kıyıya yakın büyük bir hangarda toplanan binlerce yükleme işçisine bildiri ve broşür dağıttım. Elimde kalan İspan-

73. I.W.W. üyelerine verilen ad.

yolca yayınları da, çoğu Meksikalı liman işçisinin kaldığı "Happy Valley" adlı işçi pansiyonunda. Böylece, orada kaldığımız üç günün her sabahı Atchkanov'un iki bin propaganda bildirisi ve broşürü, Los Angeles Limanı'ndaki deniz işçilerinin eline - ve umarım - beyinlerine ulaşmış oldu. Şurası açıktı ki, bu, çeşitli gemilerin temsilcileri tarafından yalnızca bir hafta yapılsaydı, böylesi bir propaganda dalgasını kesinlikle somut bir örgüt izlerdi. Batı Sahili kıyı işçileri arasında düzenli çalışan Komünist Parti birimleri, 1924 yılında, pratikte hâlâ yoktular.

Montpelier, San Pedro'dan ayrılıp San Francisco'ya doğru yola çıktı. Burada Michel Avatin bir kere daha hapsedilip göçmen bürosu görevlileri tarafından sorgulandı. San Francisco'da gemiden ayrıldım. Michel Avatin'le kısaca görüştüm ayrılırken, onun hakkındaki endişelerimi ifade ettim. Katı bir alaycılıkla yanıtladı: "Britanya İmparatorluğu benim gözdemdir. O devrildiğinde bir gün, Moskova'dan madalyamı almaya gideceğim. O zamana kadar saldırıya devam ve titremek yok." Ona Britanya pasaportunu geri verip uzaklaştım.

"Benim kıza, Malka'ya selâm söyle görürsen." Ayrılırken Avatin'in son sözleri buydu.

San Francisco'daki o sisli sabahtan sonra, Michel Avatin'le hayat yolumda birçok kez karşılaştık. Ama ne o, ne de ben bir daha Malka Stifter'i gördük. Onun öyküsü, Komintern kampanlarının yol açtığı sayısız trajediden biridir.

Avatin yıllarca, az ya da çok önemli gizli görevlerle Britanya İmparatorluğu'nun çeşitli yerlerini arşınladı, 1929 yılında, Londra'da Scotland Yard[74] ajanları tarafından yakalandı. G.P.U.'nun yardımıyla kaçtı ve sonunda G.P.U.'nun Dış Bürosuna katıldı. Bu sırada Malka, Doğu Avrupa'nın çeşitli ülkelerinde çalışmalar yaptı. Gençliğini ve aşkını tereddüt etmeksizin davaya feda etti. Ordu ve polis içinde tehlikeli "çökertme" faaliyetlerinde gösterdiği doğal yetenekle, Komintern içinde ün saldı. Baltık ülkelerinde, Yugoslavya'da –Bolşevik'in mezarı – ve Polonya'da çalıştı. Komintern'in Polonya ordusunda güçlü mevkiler elde etmesi büyük ölçüde Malka'nın ısrarlı çabalarıyla mümkün olabil-

74. İngiliz gizli polisi.

miştir. 1931 yılındaki Skiernivice, Lodz ve Nova-Vileiko isyanlarında, kısmen Malka Stifter'in yeraltı çalışmalarının payı vardır. Sonunda Polonya siyasi polisi tarafından tutuklandı. Partinin emirlerini dinlemeyen Avatin, kız arkadaşını kurtarmanın yolunu bulmak için Polonya'ya tehlikeli bir yolculuk yaptı. Başarılı olamadı. Lwow cezaevinde, polis müfettişi Zaremba'nın işkence tezgâhlarında Malka'ya yapılanlar hakkında ulaşan raporlar, Michel Avatin'in, daha sonra onu acımasız bir profesyonel casus avcısı ve celladına dönüştürecek korkunç bir polis ve polis ajanı nefretiyle yanıp tutuşmasına yol açtı. Malka'dan, Polonya ordusu içindeki çalışmada yer alan komünistlerin isimlerini almak için haftalarca sürdürülen işkence sonuçsuz kaldı. Fakat sonunda çözüldü. Sadist bir canavar olan polis müfettişi Zaremba, hapishane revirinde onun cinsel organına iki kere kızgın demir soktuktan sonra, yoldaşlarının isimlerini verdi. Bu gaddarca uygulama, 1930 Aralık'ının sonlarında yapıldı ve 1931 Ocak'ının ilk iki haftasında tekrarlandı. Lwov hapishanesinden tahliye edilen komünistler bu bilgileri Berlin'e ulaştırdı. O sırada Komintern'in Berlin bürosunun başında bulunan Georgi Dimitrov,[75] Malka'nın bir hain olduğunu düşündü. Fakat Avatin, buna rağmen, onun adına, komünist martirlerin şeref listesinde yer vermekte bir an bile duraksamadı.

75. *Georgi Dimitrov* (1882-1949): Bulgar komünisti. Komintern lideri. 1919'da Bulgaristan Komünist Partisi'ni kurdu. 1923 yılındaki ayaklanmanın ardından Bulgaristan'dan kaçtı. 1920'li yıllarda, Komintern'in Batı Sekreterliğini yönetti. 1933 yılındaki Reichstag yangınından sonra Nazi'ler tarafından tutuklandı, yargılandı, ancak Moskova'nın baskısı sonucu Nazi'lerin elinden kurtuldu. 1930'ların ortalarından itibaren Komintern'in başkanlığını yaptı. Savaştan sonra Bulgaristan'ın başkanı olarak ülkesine döndü. 1949 yılında, Moskova yakınlarındaki bir senatoryumda zehirlenerek öldürüldüğü söylentileri hiçbir zaman doğrulanamadı.

Pasifik'e Dalıyorum

Bir haçlı ordusu askerinin azmiyle Pasifik Kıyısındaki yeraltı çalışmama daldım.

Bir hafta boyunca Sahil Güvenlik Servisi hakkında bilgi topladım. Embarcerado'nun sonundaki Sahil Muhafaza iskelesinin çevresinde dolaştım ve denizdeki devriye seferinden dönüp demirlemiş filikalardaki denizcilerle arkadaşlık kurdum. Bu servise kaydolmak için neler gerektiğini ve kıyıya çıkma izni olanları takip ederek onların sık sık uğradıkları yerlerin nereler olduğunu öğrenmeye çalıştım. Gece geç vakit gizlice filikalara çıkıp komünist yayınları, sabah mürettebatın bulabileceği yerlere koydum. Haftasonu, resim çektirip Sahil Muhafaza İstasyonuna gittim ve resmî bir kurtarma botu sertifikası için başvuruda bulundum. İki sahil muhafaza kaptanı, beni hemen orada sıkı bir sorguya tabi tuttu. Diğer başvuranlarla birlikte denizcilik testine çekilmek üzere bir kurtarma botunu koyun içine çekmekle görevlendirildik. Kaba saba, yaşlı bir deniz kurdu olan Kaptan Anderson, yerine getirilmesini istediği manevralar için bağırıp duruyordu. Bu iş bitince, Patricius adlı ikinci kaptan, sınavın son kısmı olan teorik sınav faslına geçti. Sekiz başvurucudan yalnızca ben geçtim sınavı. Kaptan Patricius'un imzaladığı, kurtarma botunda çalışmaya yetkili olduğumu bildiren bir sertifika verildi bana. Bu belge cebimde olunca kendimi daha bir güvenlikte hissettim. O gece Albert Walter'e, sahil muhafaza servisine komünistlerin sızma olanakları üzerine topladığım bilgileri ayrıntılı olarak anlatan bir rapor yazdım.

Bundan sonraki beş ay boyunca Batı Sahilini Puget So-

und'dan San Diego'ya kadar arşınlayıp durdum. Bir yerde bir haftadan fazla kaldığım çok az oldu. Ronald Line'dan gelen her gemi Hamburg'dan bir dolu propaganda malzemesi getiriyordu ve ben büyük bir inançla, bunları son nüshasına kadar dağıtıyordum, Santa Barbara ya da Eureka, Newport, Oregon gibi en önemsiz limanları bile ihmal etmeden hem de. Para falan geldiği yoktu; Albert Walter'in mektupları, diğer yerlerdeki büyük mali yükümlülüklerden şikayetlerle dolup taşıyordu. Bu aylarda binlerce mil yolculuk yapmıştım ama yolculuk masraflarım yok denecek kadar azdı. Bir limandan diğerine kıyı boyunca gittiğim gemiler kereste taşıyıcısı *Robert Johnsen* ve *Grays Harbor*, nakliyat şilebi *Admiral Sebree* ve yolcu gemisi *Dorothy Alexander*'dı. Esasen *Yale* ve *Harvard* gibi Kıyının en hızlı gemilerini kullanarak kaçak yolculuk yapıyordum.

Bu aylarda ne ağzıma içki koydum, ne gerçek anlamda dinlendim, ne de herhangi bir kızla dolaştım. Yalnızca dava için yaşıyordum. O günlerde korkunç yalnızdım. Bir gece, Tacoma limanında kereste yığınının üzerine oturmuş, kaçıp gitmeye hazır bir ruh hali içinde kara kara düşünüyordum. "Hayat" diyordum kendi kendime, "eğer kendi yolumu tutmaya karar verecek olsam o kadar hoş, o kadar kolay olurdu ki; bir meslek öğrenirdim, iş hayatına atılırdım, bir arabam olurdu, bir de güzel evim, işte o zaman keyfime diyecek olmazdı!" Bir dakika bile geçmemişti ki, kendi burjuva düşüncelerimden dolayı öfkeye kapılmış ve yerden kaptığım odun parçasını kendi kafama vurmuştum.

Albert Walter, Atchkanov ve Ryatt, çalışmalarımı onaylıyorlardı. Kasım sonunda, Seattle, Grays Harbor, Portland, Astoria, San Francisco ve San Pedro'daki küçük ama istikrarlı "aktivist" gruplarıyla bağlantıya geçmek üzere Hamburg Bürosuna çağrıldım. Artık Havaii'ye el atmama da karar verilmişti.

Hamburg'da, Albert Walter'in adamlarından biri tarafından rüşvet yedirilmiş, Amerikan Gemi Sahipleri Birliği'nin bir görevlisinin ismi verildi bana. Bu görevli, inanıyorduk ki, on dolara herhangi birisini herhangi bir gemiye sorgusuz sualsiz alabilirdi. Elimizde böyle bir adamın olması çok önemliydi, daha da önemlisi, bu adamın, stratejik bir gemicilik hattına komünist ajitatörleri yerleştirilmesine yardımcı olduğundan kuşkulanmama-

sıydı. Albert Walter ve Atchkanov, beni bu işi yerine getirmekle ve bunu pratikte test etmekle görevlendirdiler.

Kolaydı. San Pedro'ya gidecek ve Bay X'i arayacaktım, Gemi Sahipleri Birliği'nin ofisinde, uzun boylu, yakışıklı, sinek kaydı tıraşlı, genç birisiydi. İki gün uğraşıp, bir şişenin içine yelkenli gemi modeli yaptım ve bunu Bay X'e hediye ettim. Hediyeden memnun kaldı. Ertesi sabah ona bir not yazdım: "Lütfen bana Honolulu'ya giden bir gemi temin edebilir misiniz?" Mektubu ve on doları bir zarfa koyup masasının üzerine bıraktım. Bir hafta geçmedi ki, Los Angeles Gemi Şirketi'nin lüks gemilerinden *Calawaii*'ya tayfa olarak atandım. Kaptan, Amerikan vatandaşı olup olmadığımı sorunca, "evet, efendim" dedim. Başka bir soruya maruz kalmadan göreve kabul edildim.

Baştan aşağı soğuk tropikal beyazı rengindeki *Calawaii*, Havaii ticaret gemisiydi. Yaptığı her tur üç hafta sürüyordu, gemi bir haftayı, Honolulu'nun ada sularında ve Hillo gibi önemli uğrak limanlarında geçiriyordu. Gemi yola çıkmadan önce heyecanlı bir gece geçirdim, Japonca yazılmış propaganda malzemesiyle dolu bavul ve paketleri gizlice gemiye taşıdım.

Honolulu'ya yolculuk çok hoştu. Molokai'nin vahşi, sıcak, kayalıklarla çevrili görünüşü ve gökmavisi denizin içinde parıldayarak uzanan Diamond Head, devrimin bu sahillere bile ulaşabileceği fikrini onaylamayan sakin bir gülümseyiş gibiydi sanki. Mor kayalara kudurmuşçasına çarpan beyaz köpüklü dalgalar, dönüp duran martılar, tepelerin parlak yeşilliği, Lenin'in düşüncesinin zayıflığıyla inceden dalga geçiyorlardı adeta; bütün bu manzaralar bana güçlü kuvvetli denizcileri, baştan çıkarıcı kalça ve gerdanlarıyla siyahi bakireleri ve Kaptan Cook'u düşündürdü. Siyahi gençler, limanda bozuk para bulmak için denize dalıyordu ve rıhtımda Royal Havaii Bandosunun şişman, siyahi müzisyenleri, yeni gelenleri karşılayan parçalar çalıyordu. Fakat bu parlak gözlü, parlak giysili, boyunlarına alev rengi boyunbağları takmış kalabalığın ötesinde, biraz daha yakından ve dikkatle bakınca başkalarını da gördüm: soluk işçi tulumlarının içinde, kolsuz kot gömlekler giymiş Moğol yüzler. Proletarya! Emindim artık.

Nüfusun yüzde kırkı Japondu, Filipinliler, Çinliler ve Porte-

kizliler bundan sonra gelen en güçlü gruplardı. Çinlilerin çoğu esnaf ve tüccardı. Honolulu'nun gerçek işçi sınıfı, Portekizli-Havaili-Japondu, Portekiz tarafında güçlü bir negro karışımı söz konusuydu, öte yandan adanın plantasyon proletaryası esas olarak Filipinliydi. Komintern'in diğer "yarı-sömürge" ülkelerdeki pratiğinin tersine, Havaii'de milliyetçi sloganlar atmak mümkün değildi, çünkü her ırk, diğer ırkların çoğunluğuyla çatışmaktaydı. Ayrıca, Honolulu sokaklarında "melez" ya da "kırma" gibi sözcükleri kullanmak tabuydu. Havaii Adalarındaki ırksal ve sosyal çeşitlilik hakkında ne gördüysem, ne duyduysam ve ne okuduysam otuz sayfalık daldan dala atlayan bir raporda bunları kaleme alarak Hamburg'a gönderdim. Beş yıl sonra, 1930'da, bu raporu, Moskova'da, Profintern'in Uluslararası Propaganda ve Eylem Komitesi şefi, esas ismi S.A. Dridzo olan Losovsky'nin[76] ofisinde gördüm. Raporun üstüne, kırmızı kalemle "çok ilginç" diye yazılmıştı. Ve Honolulu'da, İspanyolca, Portekizce, Çince, Japonca ve İngilizce propaganda malzemesinin aynı zamanda dağıtılması gerektiğini belirten bir cümle de yine kırmızı kalemle defalarca çizilmişti.

Daha ilk yolculukta Japonca yayın ve bildirilerin hepsini dağıtmıştım. Honolulu ve Hilo rıhtımlarındaki çöp tenekelerinin günlerce bu yayınlarla dolduğunu gördüm. Bu yayınları, ellilik ya da daha fazla paketler halinde sahildeki dondurma dükkânlarına, meyhanelere ve yoksullar için kerhane görevi yapan Japon "masaj salonları"na bıraktım. *Calawaii*'de de görevimi unutmuş değildim, bu gemiyle San Pedro'ya geri döndüm, buradan Japoncaya ek olarak tüm İspanyolca ve İngilizce propaganda malzemesini alabilecektim. Adalara ikinci yolculuğum sırasında Honolulu'daki tüm gemilere çıktım, bunların arasında küçük kıyı vapurları, iki Japon gemisi ve New York'un seren yelkenli gemisi *Tusitala*'sı da vardı. Matson Line ve Dollar Gemi Şirketi'nde-

76. *Solomon Losovsky* (1878-1952): Lenin'in arkadaşı ve Bolşevik Partisi'nin önde gelen yöneticisi. 1921-1937 yılları arasında Profintern'in sekreterliğini yapmıştır. 1950'li yılların başındaki Sovyet anti-semitik kampanyası sırasında, bir Yahudi olarak tutuklanıp işkenceye uğratıldı. Yahudi Anti-Faşist Komitesinin diğer on dört üyesiyle birlikte, 1952 yılında idam edildi. Kruşçev döneminde rehabilite edilmiştir.

ki çeşitli gemilerde görevlilerce bana zorluklar çıkarılmasına rağmen *City of Los Angeles*, *Molokai* ve *Tusitala*'dan gelecek vadeden genç sempatizanlar buldum. Onların adlarını Hamburg'a bildirdim, böylece diğer limanlardaki "aktivist"ler, bu gemilerde komünist birimler inşa etme çalışmasına devam etmek için bilgilendirilmiş olacaktı. Hilo'da altı saatliğine bir taksi kiralayıp şeker ve ananas plantasyonlarına gittim. Filipinli emekçileri çalışırken görünce dikkatlerini çekebilmek için seslenip taksiden İspanyolca bildirileri fırlattım. Kızıl, muharip bıyıklı bir adam tangur tungur giden Ford marka arabanın peşine düşüp yakaladı ve bana kodesi boylamak istemiyorsam derhal bu toprakları terketmemi ihtar etti. Taksi şoförü yerlere kadar eğilip özür diledi. Hilo'ya geri döndük. İnanıyorum ki, Havaili plantasyon ırgatlarının önünden "Dünyanın işçileri, birleşin!" diye bağırılarak geçilen tarihteki ilk olay budur.

Californiya ile Honolulu arasındaki üçüncü yolculuğumda çok sayıdaki Filipinli işçiyle kişisel kontak kurmak için çok az fırsat bulabildim. Los Angeles limanındayken, *Calawaii*'nin kasara altına üç sıra halinde sağlam tahtadan yüzlerce ranza yapıldığını gördüm. Bu karargâhın neden kurulduğunu sorduğumda tayfabaşı şöyle yanıtladı: "Köle taşımacılığı için." Birkaç gün önce Luzon'dan gelen çok sayıda plantasyon işçisini Honolulu'ya taşıyorduk.

Denize açıldığımızda Filipinlilerin güverteye çıkmalarına izin verilmedi. Besili ve temiz pak adamlar, zarif kadınlar birinci ve ikinci mevkilerde aylaklık eder, kâğıt oynar, güneşin ve yıldızların altında aşk yaparken, onlardan çok daha kabarık sayıdaki kara derili emekçilerin kasara altının kasvetli karanlığında sıkış tepiş, havasız bir şekilde oturmaya zorlanması öfkemi burnuma getirmiş ve yorulmaz bir şekilde faaliyet gösterme isteğimi kamçılamıştı. Güverteden ve üst güvertedense Filipinlilerin arasında geçiriyordum zamanımı. Yedi bin ada ülkesinin çocukları halsiz ve köle kitlelerinin tekdüzeliği içinde görünüyordu bu halinden memnun dışarlıklıya, fakat kitlelerin içine gittikçe daha fazla gömüldüğümü ve onların bir parçası olmaya çaba gösterdiğimi, pirinçle beslenen, sığır muamelesi gören, kişilikleri, umutları, düşleri ve planları son derece sınırlanmış bu insanları gittik-

çe daha çok tanıdığımı hissediyordum. Ülkelerini seviyorlardı ve birçoğu, ulusal bağımsızlık isteklerini ifade etme becerisine sahipti. Yarısından çoğu okuyabiliyor, dörtte biri İngilizce anlayıp konuşabiliyordu. Baskı altındaki insanlara sınıf savaşı ile ulusal kurtuluş mücadelesini birleştirmeyi öneren komünist doktrinin en basit terimleri burada son derece verimli bir toprağa düşüyordu. Filipinli dinleyicilerim, derilerinin rengi ne olursa olsun tüm insanların eşit, beyaz işçilerle eşit ücret alma mücadelesinin eşitlik kavgasının ilk adımı ve bunu başarabilmenin en iyi yolunun da ürün toplama zamanında greve gitmek olduğunu açıkladığımda gözle görülür bir şekilde şaşırdılar. Karanlık yüzlerin, anlamanın ışığıyla nasıl aydınlandığını gördüm ve ondan sonra kendi aralarında heyecanlı bir tartışma başladı.

Aralarından biri, nerdeyse herkül gövdeli, yaşlı bir adam sordu bana: "Bu Tanrının isteği mi?"

"Kesinlikle öyle" dedim, "Tanrı insanları zengin, fakir diye yaratmadı."

Boş zamanlarımda, defalarca, Havaiililerin mutlu ve tembel yaşamının cazibesine kapıldığım oldu, o gerçek çiçek tarlalarının, şampanyaya benzeyen düzlüklerin, hoşgörülü yaşamın cazibesine. Fakat Adalara yaptığım üçüncü yolculuğumdan San Pedro'ya döndüğümde Asker ve Denizcilerin Y.M.C.A.'sında[77] Hamburg'tan gelmiş bir mektup buldum. Her zamanki gibi basit bir kodlamayla yazılmıştı – alfabe M ile başlıyordu ve her dördüncü harf geçerliydi, tüm harfler çapraz bilmeceye göre düzenlenmişti, sağdan sola ve aşağıdan yukarıya doğru okumak gerekiyordu. Albert Walter, örgütünün, gemi patronlarının çalışmalarına karşı dünya çapında bir kampanyaya hazırlandığını yazıyordu ve bu amaçla, sınıf mücadelesi propagandasının etkisini nötralize etmek isteyen gemi sahipleri tarafından mali bakımdan beslenildiğine inanılan Amerika Denizcilik Kilisesi Enstitüleri'nin faaliyetleri hakkında malzeme istiyordu. Keza, Standard Oil Şirketi'nin tankerlerindeki denizcilerin yaşama koşulları

77. Young Men's Christian Association (Hristiyan Gençlik Birliği), Gençlere yardımcı olan ve kalacak yer temin eden eski ve köklü bir yardım kuruluşu.

hakkında doğru bilgi toplamam talimatını veriyordu. Bu bilgiler, tankerlerin mürettebatı için talep edilecek komünist programın formüle edilmesi için gerekliydi. Standart Oil Şirketi, Amerikan tankerciliğinin temsilcisiydi. Petrol nakliyatçılığı, gelecekteki savaşlarda hayati rol oynayacaktı. Ticaret gemiciliğinin bu dalındaki komünist kontrol, Komintern'in Denizcilik Bölümünün eylem programında en baş sorun olarak gündeme gelmişti.

Calawaii'deki görevimi, 1925 Şubat'ında terk ettim ve Batı Sahili'nin Denizcilik Kilisesi Enstitüleri aracılığıyla dört haftalık bir yolculuğa çıktım. Amerikan limanlarındaki Denizcilik Enstitüleri, dünyadakilerin en iyileriydi. Gemiciler için okuma odaları ve kütüphaneler yapmışlardı, mektuplaşmayı sağlıyor, birçok lokantadan daha ucuz ve sağlıklı yiyecek servisi yapıyor, gemi ve makine dairelerine personel bulma ve gemicilere yasal danışma hizmetinde bulunuyorlardı. Gemiciler için sık sık geceler, dans partileri ve konferanslar düzenliyorlardı. Ücretsiz film bile gösteriyorlardı. Bazılarının, işsiz denizcilerin kalacağı ucuz koğuşları ve odaları da vardı. Bu enstitülerde temiz ve neşeli bir ortam gözleniyordu. Buralarda o saldırgan "ruh kurtarıcılık" söz konusu değildi. New York Denizcilik Enstitüsü'nün South Street'teki büyük binası hariç, ne muhafız, ne de fedai vardı bu enstitülerde. Üyelik aidatı diye bir şey alınmıyordu. Kurumun huzurunu kaçırmadığı sürece tüm denizciler buralara kabul ediliyordu. Sarhoşların ve ne idüğü belirsiz kadınların kabul edilmediği bu kurumların binalarında denizciler sahildeki boş zamanlarında arkadaşlarıyla buluşuyor, kendilerine gelen mektupları alıyor, mektuplarını yazıyor, eşyalarını bırakıyor, okuyor ve satranç oynuyorlardı.

Fakat komünist bakış açısına göre, Denizcilik Enstitüleri, gemi sahiplerinin acentalarıydı, boyun eğmeyi ve dini vazediyorlardı. Bu kurumlar, grev kırıcılar için üs görevi yapıyor, denizcilik endüstrisindeki çok sayıda isyancı ve hoşnutsuza karşı ispiyonaj merkezleri gibi çalışıyordu. Bu yüzden bunlara karşı canımızı dişimize takıp mücadele etmek zorundaydık. Bu kampanyanın planı, 1924 yılında, Moskova ve Hamburg'da hazırlanmıştı. Bu plan, tüm önemli limanlarda Enternasyonal Denizci Kulüplerinin kurulması kararının yürürlüğe konmasıyla sürdürüldü.

Ve eğer Enternasyonal Kulüpler, denizci nüfusun kültürel, eğitsel ve politik merkezleri olarak başarılı olurlarsa, Denizcilik Enstitüleri batacak ve kökleri kazınacaktı. Bu kurumlara karşı savaş yıllarca sürdürüldü ve şiddet, New York'taki en büyüğü de dahil olmak üzere denizcilerin binaları, komünist komuta altındaki sabote ekipleri tarafından baskın ve isyanlara sahne olduğu otuzların başlarında doruk noktasına tırmandı.

Bu alanda ilk keşifleri yapan ve çatışmaları çıkaran bendim. Pasifik otoyolu boyunca limanlar arasında yolculuk yaparak ve sahil gemilerine ara sıra kaçak binerek, gönüllü çalışmalar yoluyla, San Pedro'da, San Francisco'da ve Seattle'daki Denizcilik Enstitüleri'nin ılımlı yöneticilerinin teveccühünü kazandım. Okuma odalarının ve ofislerin temizliğini üzerime aldım, gecelerde şarkı söyleyebilecek denizcileri bulmak üzere gemileri ziyaret ettim. Bu enstitülerin örgütsel yapıları ve çalışma yöntemleri hakkında fikir edindim. Onların bazı resmî evraklarını da ele geçirdim. Kimsenin olmadığı zamanları kolladım, yöneticilerin masalarındaki mektuplara uzaktan göz gezdirdim. Enstitülerin dış mali kaynaklarını öğrenmek için alçakça hafiyelik de yaptım. Enstitüde kaldıkları sürece kurumun konukseverliğinden memnun kalan denizcilerin sayısı hakkında kaba taslak istatistikler bile yaptım. Her gece gözlemlerimi ayrıntılı bir şekilde kaydediyor ve ayın sonunda, yürüttüğüm basılı belgeler de dahil olmak üzere emeğimin meyvelarını Hamburg'daki Albert Walter'e gönderiyordum. Bu küçük casusluktan kesinlikle hoşlanmıyordum; yapım, bu kapalı kapı diplomasisinden ve hile hurdadansa eyleme çok daha yatkındı.

San Pedro'ya gittim ve Bay X'e, bana bir Standard Oil tankerinde iş bulması için rüşvet verdim.

Gemi, Californiya'daki Standard Oil Şirketi'nin El Segundo adlı gemisiydi. Mürettebatın yarısı, macera ve para için denizci olmuş lise öğrencileriydi. Onları kişisel tercihlerinden yola çıkarak etkilemeye çalıştım ama boşuna. Denizdeyken, genellikle gece yarılarına kadar yemekhanede politik tartışmalar cereyan ediyordu. Keza Standard Oil denizcilerinin mesleki mağduriyetlerinin ve tavırlarının neler olduğunu, yaşam koşullarını inceliyordum. Onlardan, komünist partizan olarak sınıflandırdığım

ikisini, Enternasyonal Denizciler Sendikasına girip bu örgüt içinde yıkıcı faaliyet yürütmeleri için ikna ettim. *Calawaii* ile yaptığım ikinci yolculuk sırasında bu sendikaya bizzat üye olmuş ve San Pedro şubesinin üyeleri arasında, sendika liderlerini tabanın gözünden düşürmek ve haftalık şube toplantılarında onların planlarını engellemek üzere bir muhalefet grubu örgütlemek üzere yeterince ham madde bulmuştum. El Segundo müretteb atının geri kalanı benim ajitasyonuma pek yanıt vermedi. Standard Oil gemicileri iyi beslenip, iyi ücret alıyordu ve bir kural olarak komünist argümanlara karşı kayıtsızdı. Batı Sahili'ni arşınladığım bir yıl boyunca çok sayıda Amerikan tankerini ziyaret ettim, yalnızca *Empire Arrow* adlı bir geminin mürettebatı, komünist gemi birimi kurma çabama yanıt verdi.

İşe girdikten üç hafta sonra San Pedro'ya geri dönüp gemimi aradım, fakat *El Segundo* yola çıkmıştı bile. Standard Oil Şirketi'nin, Bay Pendergast adlı yöneticisi, ricam üzerine bana bir tavsiye mektubu verdi.

Bir yıl boyunca tek başıma sürdürdüğüm kampanyanın sonunda dipsiz bir varile kürekle su attığım hissine kapıldım. Benden daha iyi birilerine yerimi terk etmeyi arzuladım. Hamburg'dan ayrılalı beri bu kalitede birini aramama rağmen bir türlü bulamamıştım. Bir gün, devrimin ateş hattında büyük bir işçi ordusuna liderlik edebilmeyi hayal ediyordum. Keza en iyi gemilerden birini kaptan köşkünden yönettiğimi de. Fakat Amerikan ya da diğer herhangi bir ticaret gemisindeki bir görev benim bunları yapmama engeldi.Yabancılar istenmiyordu. Ve Almanya'da aranıyordum – hükümete karşı silâhlı ayaklanmadan. Tek çıkış yolu işçi devrimiydi. Eski yasalar, yasa yapıcılarıyla birlikte silinip gitmişti. Gelgelelim Amerika'da devrim olmamıştı. Devrimler Avrupa ve Asya'da gerçekleşmişti. Avrupa'ya dönmeye karar verdim. Küçük erkek kardeşlerimden biri, Norveç yük gemisi *Hoyanger*'de denizci olarak işe başlamadan önce birkaç aylığına Batı Sahili'ne gelmişti. Kimliklerimizi değiştirdik. Onun ismini kullanırsam Avrupa'da daha güvenlikte olacaktım.

Garip bir vicdan azabı, hareket etmemi ertelememe yol açtı. Hamburg'daki şeflerimin benden, San Francisco'dan yola çıkan balina avlama gemilerinde kullanılan zıpkın tüfekleri hakkında

bazı bilgiler beklediklerini hatırlamıştım. Albert Walter'in mektuplarında bu sorundan yeniden söz edilmemişti ve ben de bu göreve özel bir önem vermemiştim. Bunu, endüstriyel ispiyonaj konusundaki yeteneklerini test etmek üzere genç bir komüniste verilmiş her zamanki küçük görevlerden biri olarak görmüştüm. Biliyordum ki, Alman Komünist Partisi'nin özel bir bölümü – ve belki de diğer ülkelerin komünist partilerinin de – Sovyet endüstrisinin daha iyi bir şekilde kurulmasına yardımcı olmak üzere bu casusluk işine ayrılmıştı. Bu bölüm, *"BB Apparat" (BB-Betriebs Berichterstattung* – Endüstriyel Raporlar) olarak biliniyordu.

San Fransisco'ya gidip Standard Oil Şirketi'nden aldığım tavsiye mektubunu, balina gemilerini yöneten California Deniz Ürünleri Şirketi'nin ofisine verdim. İş için başvuru yaptım, beni sorgulayan görevli, güçlülüğümden ve çalışma arzumdan etkilenmiş görünüyordu. İki gün sonra *Traveler* adlı balina gemisinde muçoydum.

Avlanma alanımız, devasa kükürt karınlıların ve hareketli iri balinaların hâlâ oldukça bol olduğu Farallon Adalarının kuzey ve güney uçlarındaki karasularıydı. Bu hayvanlar bir kere göründüler mi, geminin pruvasına yerleştirilmiş küçük toptan atılan zıpkınla vurulup öldürülüyor ve teknenin yanısıra yüzdürülürken bir yandan da yüzmelerini sağlayabilmek için havayla şişiriliyorlardı. Yüzen ölü balinalar Monterey yakınlarındaki balina merkezine çekilip çengellere asılıyor, burada parçalara ayrılıyor, sabun, parfüm ve margarin fabrikaları için kullanılmak üzere kaynatılıyordu. Her tur dört ilâ beş gün sürüyordu. On gün içinde *Traveler*, Monterey sahilindeki mezbahaya yedi dev balinadan ve bir kükürt karınlıdan az balina götürmüyordu.

Bu on gün beni hasta etti. Canlı bir balinanın elli tonluk gövdesini müthiş bir zarafetle suyun üzerinde döndürüp durması, kavisler çizmesi görülmeye değer, harika bir şeydi. Hayatın, oluşması onca yıl alan bu güç ve zarafetinin bileşimi beni adeta büyülemişti. Sonra insan geliyordu, aç gözlü, acımasız, iğrenç insan ve zıpkınının ucuna kurnazca yerleştirdiği el bombasını patlatarak balinanın kalbini ve ciğerlerini paramparça ediyordu. Yarasından kanlar fışkıran ve denizin içinde acıyla kıvranan, acı-

sını haykırmaktan ya da canilerini öldürmekten aciz balinanın görüntüsüne dayanmak mümkün değildi. Hayvanın ölüsü zincirlenip geminin ardından Monterey'e doğru çekiliyordu, iyi huylu deniz devinin üzücü sonu buydu işte, yoğun bir çürüme kokusunun çevreye yayılışı.

Hawk'daki en modern zıpkın tüfeği, *Traveler*'dekinden de yeniydi. *Hawk*'ın zıpkıncısı pırıl pırıl parlayan tüfeğini adeta okşayarak temizlerken onunla bir saatlik bir sohbetim oldu. Silâhın karmaşık mekanizmalarına ve kullanılışına ilişkin sorduğum soruları istekle ve gururla cevaplandırdı. Geminin ahçısından fotoğraf makinasını ödünç alıp silâhın altı farklı açıdan resmini çektim. İşimi baştan savma yaptığımın farkındaydım, ne yapayım ki, balina avcılığından nefret ediyordum. Filmleri banyo edip negatiflerini, kısa bir raporla birlikte Hamburg'a gönderdim. Sonra da, geri kalan paramı almadan işimden ayrıldım.

Albert Walter'den, *Calawaii*'de yeniden işe başlamamı emreden kısa bir not aldığımda, San Pedro'da beni Avrupa'ya götürecek bir gemi aramaktaydım. Not, tam olarak şöyle diyordu: "Havaii'de mukaveleli işçiler olarak bulunan Filipinli plantasyon işçilerinin Filipin Adalarına zamanında döneceklerini duyduk. Bu yüzden, bu işçilerin, ülkelerine dönmeden önce politik eğitim gruplarına katılacak ölçüde özgür olup olmadıklarını bilmek bizim için son derece önemlidir. Şu anda yoldaş B., *Calawaii*'de lostromo olarak bulunmaktadır ve seninle işbirliği yapacaktır. Enternasyonal dayanışma duygularımla, A.W."

Calawaii gelince hemen gemiye çıkıp lostromoyu görmek istediğimi söyledim. Sarışın, az konuşan, katı görünüşlü, otuzlarında bir Alman olan lostromo mükemmel bir denizciydi. Ona Hamburg'dan gelen mektubu gösterdim. Mektubu görünce beni iaşe görevlisi olarak işe aldı. Yoldaş B. Sibirya'da mahkûm olarak bulunmuştu. Rusya'daki birçok Alman savaş esiri gibi, Sovyet Devriminden sonra o da Bolşevik Parti'ye katılmış ve iç savaşta yer almıştı. 1923 yılında, Komintern'in Denizcilik Bölümü tarafından, Kuzey ve Güney Amerika'nın batı kıyılarında propagandacı ve haberleşme görevlisi olarak çalışma yapmak üzere ülke dışına gönderilmişti.

Honolulu limanına varışımızın ikinci gecesi, Yoldaş B. dört

beş yerel komünist topladı ve en fazla Filipinli işçinin hangi bölgelerde yoğunlaştığına karar vermek üzere gemide onlarla bir toplantı düzenledi. Toplantı, geminin ön tarafındaki, Yoldaş B. ile birlikte kaldığımız iki kişilik küçük kamarada yapıldı. Verimsiz bir toplantıydı. Honolululu sahte komünistler, Komintern çevrelerinin aşağılamayla *Lokalpatriotismus*[78] dedikleri şeyden fazlasıyla müzdariptiler. Yoldaş B. onlara karşı büyük sabır gösterdi. Saatlerce münakaşa ettik, sesimiz, ihtiyat sınırlarını aşacak ölçüde yüksek çıkıyordu. Milliyetçi bir Amerikan örgütünün genç bir üyesi olan, *Calawaii*'nin diğer lostromosunun, yandaki kamaranın ince tahta bölmeden bizi dinlediğini bilmiyorduk tabii ki.

Ertesi gün, Cobalt Seas yoluyla Hilo'ya doğru yola çıkmıştık ki, ben ve Yoldaş B., yakışıklı, ehliyetli bir denizci olan ve hiçbir zaman kül yutmayan, *Calawaii*'nin kaptanı Bay Wells tarafından çağrıldık. Bay Wells, geminin tırabzanlarına dayanıp bize şöyle dikkatlice baktı.

"Artık yeter, baylar" dedi. "Sizin ikinizin I.W.W. temsilcisi olduğunuz söylendi bana. Gemimizde Wobbly istemeyiz. Ayrıca gemimde gizlice kazan kaynatılmasından da hoşlanmam."

Birkaç saniye öylece şaşkın kalakaldık.

"Efendim" dedi Yoldaş B. "neden söz ettiğinizi anla..."

"Hepsi bu" diye kesip attı kaptan. "Neyi kastettiğimi çok iyi biliyorsunuz."

Gemideki casusun kimliği konusunda kafamızda en ufak kuşku yoktu. Bizi I.W.W. üyesi olarak ihbar etmesi, konuşmalarımızdan pek bir şey anlamadığını gösteriyordu. İhbarcıya karşı öfkem öyle yoğundu ki, Ernst Thaelmann'ın "proleter temizliği" dediği işleme girişme noktasına gelmiştim neredeyse. Fakat benden mantıklı ve deneyimli olan Yoldaş B. böyle bir şey yapmamı önledi.

Hilo'da bir akşam işine giriştik ve eski püskü bir araba kiraladık. Rıhtımlarda adet olduğu üzre, *Calawaii*'nin caz orkestrası güneşlenme güvertesinde parçalar çalıyor, gemi görevlileri ve yolcular, kıyıdan gemiye çıkmış genç kızlarla dans ediyorlardı.

78. Yerel milliyetçilik.

Bay Wells'i, yüzü mutlulukla aydınlanmış, kollarındaki genç kızla dönerken gördük, böylece göze çarpmadan oradan uzaklaşmamız mümkün oldu. Karanlık basıncaya kadar Havaii Adasının çevresini dolaştık. Yollar mükemmeldi. Pürüzsüz mavi gökyüzüne uzanan Mauna Kea ve Mauna Loa yanardağlarının oluşturduğu az rastlanır manzara yolculuğumuza bir tatil havası katmıştı. Ama biz yanardağlara arasıra şöyle bir göz atıyorduk. Gözlerimiz, uçsuz bucaksız şeker ve ananas plantasyonlarında uzayıp giden Filipinli işçi sıralarının üzerindeydi. Nerede çalışan büyük işçi toplulukları görsek, onlara en yakın köy ve barakaların yerini araştırıyorduk. Acele etmeden köylere doğru yürüyorduk. Yoldaş B. ve ben, önemli olduğunu düşündüğümüz ne varsa not ediyorduk. Açıktı ki, komünist örgütçüler, Filipinli plantasyon işçilerinin durumunu ayrıntılı bir şekilde kaydederek bu köylere gizlice yerleşmeyi düşünüyorlardı; eğer yerel Çinlilerin gönlünü kazanabilirlerse, Filipinlilerle bağlantı kurmaları işten bile değildi. Propaganda malzemesi, sanki bir katalog ya da başvuru rehberi görünümü veren kapaklarla kamufle edilecekti. Bir örgütçü, plantasyonlara bizzat gitmemeliydi. Öncelikle birkaç işçiyle bağlantı kurmalı ve işçi barakalarına broşür ve tartışmaları onlar taşımalıydı. *Calawaii*'ye yorgun argın döndük, ama iyi bir çalışma yaptığımız duygusu içindeydik. Yoldaş B., yaptığımız keşif gezisinin raporunu Havaii'den göndermek istemiyordu. San Pedro'ya dönüşümüze kadar beklemeye karar verdi.

Aynı gece, soğuk bir duş aldıktan sonra, dokların yakınındaki bir dondurma dükkânında biraz serinlemek için Hilo'da yeniden kıyıya çıktım. Dondurma dükkânına girince, geri plandaki yuvarlak masaya eğilmiş oturan, geminin ihbarcısı olduğundan kuşkulandığım genci gördüm. Çok fazla *okolehau*[79] içmiş olmalıydı, hafif sarhoştu ve küstah bir havaya bürünmüştü. Elinde bıçak, dekor olarak duvarlara asılmış Havaii'ye özgü ottan yapılma etekleri ve Havaii'yi hatırlatan diğer eşyaları kesmekle meşguldü. Beni görünce yerinden hoplayıp anırdı: "Tanrıya çok şükür, ben serserinin biriyim... Çalışmıyorum! I.W.W. Ça-lış-mıyo-rum!" Artık emindim. Üzerine atılıp yumruklarımla yüzünü

79. Bir çeşit Havaii likörü.

gözünü dağıttım. Sonra gemiye döndüm. Ertesi sabah öndeki iki dişinin yerinde olmadığını gördüm. Sesini çıkartmadan bana yan yan bakıyordu.

Ne var ki, intikamını aldı. *Calawaii*'nin San Pedro'da demirlediği ancak on gün olmuştu ki, göçmen bürosu görevlileri gemiye geldiler ve iskeleye bir bekçi bıraktılar. Tüm belgelerimle birlikte Kaptan köşküne gelmem istendi. Yoldaş B.'den de aynısı istenmişti. Kaptan köşkünde, üniformalı iki göçmen bürosu görevlisi, Denizci Sertifikama, cankurtaran teknesi belgeme ve Gemi Sahipleri Birliği'nin sicil defterine baktılar.

"İkinci bir duyuruya kadar kamaranızda kalacaksınız" dediler bana.

Bir dakika sonra gemiden bir arkadaş, iskeledeki muhafızın, görevlilerin gemiye, "iki istenmeyen yabancıyı" tutuklamak üzere geldiklerini söylediğini bildirdi. Derken, Yoldaş B. de lânetler okuyarak kamaraya geldi.

"Ortadan toz olsak iyi olur" dedi.

Kıyıda buluşacağımız yeri kararlaştırıp ayrıldık. Güvertedeki kamara iskelesinden adlarımızın çağrıldığını işittik. Kasaraaltından geminin çöplerini denize dökmek için kullanılan gemiortası lumbarına doğru koştum. Lumbardan içeri kaydım. Beton iskelenin kenarı ulaşamayacağım kadar uzaktaydı. Ancak, yaklaşık bir metre genişlikteki oluğun dibinde, gemiyle iskele arasında, beton iskeleye zincirlenmiş, usturmaça görevi yapan ağır kütükler vardı. Bu usturmaçalardan birine tutunmak üzere kendimi aşağı bıraktım. Usturmaçanın yüzeyi kaygandı ve üstünde kabuklu deniz hayvanları vardı. Gemi oluğundan üstüme akan sudan kaçınarak, geminin kıç tarafından ön tarafına gelinceye kadar usturmaçalara tutunarak ilerledim. Burada iskeleye çıkan demir bir merdiven vardı. Demir merdivene tırmanıp büyük kargo hangarının karanlıklarında gözden kayboldum.

Yoldaş B. ile, Pasifik doklarından birkaç mil uzaktaki, Long Beack eğlence merkezinde, bir falcı barınağında buluştuk. Tüm San Pedro ve Wilmington'da aranıyorduk. Yoldaş B. paket halindeki notlarını ve parasını kurtarmıştı. Ben hiçbir şey kurtaramamıştım. Üstümüzde haki gömlekler, kaba işçi tulumları ve ayaklarımızda bez ayakkabılarla, yalın ayak başı kabak yollara

düştük, kasten dağ treniyle yolculuk yapıyorduk. Batı Sahili limanlarında herhangi bir gemide iş bulma şansımız yoktu. Her ikimiz de 1923 yılında Almanya'dan sığınmacı olarak gelmiştik ve yakalanıp ülke dışına çıkartılmaya hiç niyetimiz yoktu. İkimizin de nüfus cüzdanı yoktu. Eşyalarımız olduğu gibi Calawaii'de kalmıştı.

Long Beach'de, sevdiği adamın onu komünizm oyununa sürüklemekte başarısız olduğu biraz yaşlıca bir kız tanıyordum. Bir sahil lokantasında garson olarak çalışıyordu. Lokanta gece on birde kapandığında onu bulup başımızdaki belâyı anlattım. Bize, *Calawaii*'ye gidip çevrede hâlâ nöbetçi olup olmadığına bakabileceğini söyledi. O bakmaya gidince biz de Yoldaş B. ile birlikte gemiden yüz metre kadar uzaktaki boş bir tren vagonunda bekledik. Döndüğünde, iskelede iki nöbetçinin beklemekte olduğunu bildirdi.

Gecenin karanlığında, Yoldaş B. ile birlikte, bir sandal bulana kadar limanda dolaşıp durduk. Sandala binip *Calawaii*'nin bağlı olduğu Pasifik doklarına kürek çektik. Kıyı boyunca birçok mavna demirlemişti. Karanlıkta, yanlışlıkla bir mavnanın açık bırakılmış ambarına dalıp bir süre baygın kaldım. Mucize eseri, bir tarafım kırılmadı. Yoldaş B. beni güverteye çekerek çıkardı ve yüzüme deniz suyu çarparak ayılmamı sağladı. Sonra *Calawaii*'ye tırmandı ve on dakika sonra eşyalarımızla birlikte, geminin pruva altında bekleyen sandala indi. Oradan yavaşça uzaklaşıp herhangi bir gümrük muhafızının görev yapmadığı dokların uzak bir yerinde karaya çıktık. O geceyi, Long Beach'da garsonluk yapan arkadaşımızın küçük dairesinde geçirdik.

Yoldaş B., Havaii Adalarına bir diğer kaçak yolculuk daha yapma niyetindeydi. Bana yardımcı olarak ihtiyacı olup olmadığını sordum.

"Hayır" dedi. "Sen çok uzun boylusun ve fazla göze çarpıyorsun, New York'a dönmen daha iyi olur." Hilo'daki ihbarcıyı dövme hatasını yaptığım için beni affedemiyordu. St. Louis'e gitmem için gerekli tren parasını verdi, orada üyeleri, koro çalışmaları ve jimnastik yapan Alman kulübüne varıp New York'a gidebilmek için mali yardım istedim. Gemimi kaçırdığımı, ücretimi alabilmem için onu Doğu Sahili'nin herhangi bir limanında

yakalamak istediğimi söyledim. Onlardan üç dolar aldım ve New York'a arabasıyla gitmekte olan bir testere makineleri satıcısı Almanla tanıştırıldım, adam bir yol arkadaşı edindiğine sevindi.

New York beni şaşırttı ve adeta ezdi. South Street'in kasvetli çatı katlarında noter ve gemi kâtibi rolü oynayan bir sahtekârı, Royal Lloyd Belge'nin *Carlier* adlı gemisinde bana bir gemici görevi ayarlamaya ikna edinceye kadar oyalandım oralarda. İki hafta sonra 1925 sonbaharının başlarında, Antwep'e doğru yola çıktım.

Leningrad Yolunda

Antwerp'in en hayat dolu bölgeleri, benim yokluğumda, saldırgan bir Katolik kampanyasıyla temizliğe maruz kalmıştı. Emniyet önlemleri çok daha sıkılaştırılmıştı. Katedralin karşısındaki pencerelerden sarkan çıplak fahişeler artık yoldan geçen denizcilere bağırarak laf atmıyordu. Dünyanın tüm kıyılarından işsiz gemicilerin ve dışarlıklıların nehir boyunca uzanan gezinti yerlerinde kamp kurmalarına izin verilmiyordu. Antwep, en vahşi ve ahlâksız liman olma ününü Hamburg, Şangay ve Aleksandra'ya kaptırdığından beri, Ren Rıhtımından Sibirya Dokuna kadar uzanan meyhanelerin kadın ve erkek sahipleri daha huysuz ve geçimsiz olmuştu.

Ve Bandura artık Antwep'de değildi. Onun, Komünist Partisi'nin disiplinine boyun eğmeye razı olduğunu duymak bende bir ölçüde hayal kırıklığı yaratmıştı. Sürekli tutuklamalardan, Hollanda ve Fransa'ya sınır dışı edilmelerden ve ısrarla Antwerp'e dönmelerden sonra, Partinin onun eylemlerini daha sıkı bir şekilde kontrol etme imkânına sahip olduğu Hamburg'a gitmişti. Antwerp limanının "aktivist" müfrezeleri, tam anlamıyla, Ilja Weiss tarafından yönetilen komünist kontrolü altına girmişti, bu Macara, Berlin'den Çinli bir öğrenciyle, Yeni Zelandalı, at suratlı bir militan olan "Kızıl" McGrath yardım ediyordu. Albert Walter tarafından aylık sübvansiyonlarla desteklenen bu grup, ayda sekiz yüz gemide propaganda faaliyeti sürdürüyordu.

Albert Walter'den gelen bir mektup, derhal Antwep'ten ayrılmamı emrediyordu. Mektubun bildirdiğine göre, Leningrad'daki Komünist Üniversitesinde bir dönem özel eğitim görmek üzere

seçilmiştim. Bana verilen talimata göre, yolculuk belgelerimi, Antwerp'in banliyösü Merxem'deki adrese gidip Yoldaş Anton'dan alacaktım. Burası gayet iyi düzenlenmiş bir manifatura dükkânıydı, arka tarafında ise, her türlü teçhizata sahip, iyi döşenmiş bir ofis bulunmaktaydı. Ciddi görünüşlü bir kadın, beni Yoldaş Anton'un beklemekte olduğu bu ofise götürdü. Uzun boylu, ciddi görünüşlü, kibar tavırlı bir adam olan Yoldaş Anton, G.P.U. ajanından çok, din adamına benziyordu. Fakat, daha sonra Flanders'deki tüm G.P.U. ajanlarında farkettiğim gibi, işinin ehliydi. Bağımsız çalışan kendi başına bir *Apparat*'tı, onun oradaki varlığından Ilja Weiss ve yerel Parti liderleri bile haberdar değildi.

Yoldaş Anton, Almanca, İngilizce, Fransızca ve ana dili Flamancayı kusursuz konuşuyordu. Beni ciddi bir havada karşıladı. Nereye gideceğimi biliyordu, Rusça yazılmış ve iki kocaman mavi Sovyet damgası taşıyan bir döküman hazırlamıştı. Bana yirmi Hollanda guldeni ve Rusya'ya nasıl gideceğime ilişkin talimatlar verdikten sonra, Leningrad'da, 15 Prospekt Ogorodnikova'daki Yoldaş Ryatt'a rapor vermemi söyledi.

Gemim, Sovyetler tarafından kiralanıp, mürettebatı Albert Walter'in ofisince onaylanarak atanmış Russ adlı bir Alman şilebiydi. Rotterdam'dan Leningrad'a demir taşıyordu. "Gizli" yoldan Hollanda'ya gittim. Bütün önemli sınır kapılarında, sınırları illegal geçen komünistlere yardım edecek bir kurye istasyonu bulunmaktaydı. Belçika sınır kasabası Esschen'e trenle gittim. İstasyonda beni iyi giyimli bir genç bekliyordu. Biri kendisi, diğeri benim için olmak üzere iki bisikleti vardı. Karanlık basana kadar bekledik. Kuzeye giden, göze çarpmayan kır patikalarından ağır ağır ilerledik. Herhangi bir sınır devriyesi bizi durdurmadı. İki saat sonra Hollanda sınır kasabası Rozendaal'a vardık. Rehberim, beni Rotterdam'a giden trene bindirdi; kendisi de Belçika tarafına gitmek üzere istasyona yollandı.

Geçiş için para ödemesem de, dünyanın en büyük kanal havuzu olan ve Alman görevlilerinin gemiyi kontrol ettikleri Kiel Kanalındaki yoklama dışında saklanmak zorunda kalmadım. Birçok Komintern okulu öğrencisi, yabancı limanların ya da sı-

nır otoritelerininin bilgisi olmaksızın Rusya'ya girip çıkmakta bu yolu kullanıyordu.

Sislerin içinden beliren Sovyetler Birliği'nin ilk ışıklarını, Kronstadt'ı, adaların silüetini ve ardından da Leningrad limanındaki günlük hareketliliği gördüğümde yaşadığım duyguları anlatmakta zorluk çekiyorum. Hiçbir softa dindar, bir dinsel mabede girdiğinde, benim Rusya'nın batı metropolüne girdiğimde gösterdiğim saygıyı gösteremezdi.

Leningrad'ın kasvetli sokaklarında yürüdüm, adımlarım hafif ve sağlamdı. Leningrad, uzun gezginlik yaşamım boyunca gördüğüm çok sayıda yabancı şehirden çok daha tanıdıktı benim için. Sonunda ülkesine dönüp her şeyin yerinde olup olmadığına bakınan pejmürde bir gezgin gibiydim. Tüm huzursuzluklar çekip gitmişti, ne pahasına olursa olsun eylem için duyulan o lânet olası tutku çekip gitmişti. Artık düşman bir ülkede isyankâr bir pislik yığını değildim. Başımı dik tutmaktan ve ilk Proletarya Diktatörlüğünün yönetiminde yerleri olan sıradan kadın ve erkeklerin yüzlerindeki ifadeyi gözlerimle adeta içmekten mutluydum.

Hiç kimse gelip bana, "dön, kaç, dünyadan haberin yok, mutluluktan kör olmuş bir budalasın. Çok geç olmadan kaç buradan" demedi. Zaten bana bunu söyleyen birisi olsaydı suratının ortasına yumruğu yerdi.

Sokaklar kalabalıktı. Sokakta gördüğüm kadın ve erkekler benden daha iyi giyimli ve daha iyi beslenmiş görünüyordu. Birçok yüzde ciddiyet, hatta keder vardı ama birçoğu da sessiz bir kararlılık içinde görünüyordu.

Boyanmaya can atan kasvetli ev dizileri arasında dolaşan gruplar durmadan gülüyor, kahkaha atıyordu. Açtım ve yürümekten canım çıkmıştı. Ayakkabılarım iyice yıpranmıştı. Üstümdeki pardösü yırtıktı. Yol sorup duruyordum, sonunda aydınlık yüzlü bir genç derdimi anladı. Bir kimya öğrencisiydi ve Komsomol'du.[80] Birlikte yürürken lafladık.

"Seni gemiden karşılamak üzere birini yollamaları gerekirdi" dedi öğrenci. Amerika'dan geldiğimi öğrenince şöyle bir durup,

80. Komünist Gençlik Örgütü üyesi.

"Amerika'da işçilerin otomobil sahibi olduğu doğru mu?" diye sordu.

"Evet, çoğunun var."

"Amerika'da bir işçinin kırkına gelince cartayı çekmeye yakın olduğu söyleniyor" diye ekledi öğrenci, düşünceli, "biz de otomobil sahibi olacağız."

Prospekt Ogorodnikova'ya ve etrafı bahçelerle çevrili büyük bir binaya girdik. Kalın halılarla kaplı antrede Lenin'in büyük, bronz heykeli vardı. İçerde de, neredeyse yüksek tavana değen palmiyeler. Kocaman aynalardan göz alıcı bir ışık yansıyordu. Ağır deri koltuklar diziliydi duvarlar boyunca. Çeşitli yönlere açılan ağır geniş kapılar fildişi ve altın rengindeydi. Kapıların üstünde, "Fransa Seksiyonu", "Anglo-Amerikan Seksiyonu", "Sömürgeler Seksiyonu" türünden yazılar vardı. Leningrad Enternasyonal Kulübündeydim.

"Eskiden büyük bir gemi patronunun özel konağıydı burası" diye açıkladı öğrenci. "Birkaç gün önceki Ekim kutlamalarında burada olacaktın. Aynı anda on yedi dilden Enternasyonal söylendi."

Rapor vermem gereken Letonyalı Bolşevik Ryatt kulüpte değildi. Birkaç günlüğüne Moskova'ya gitmişti. İç karartıcı bir Alman görevli ihtiyaçlarımı karşıladı. Modernize edilmiş ortaçağ şarap mahzenini andıran bodrum katındaki dağınık yemek salonuna götürdü beni. Elli kadar büyük yuvarlak masanın yarısı doluydu. Çeşitli dillerden konuşmalar geliyordu kulağıma. İyi pişirilmiş yemeğe yumuldum, bira bardağım bana sorulmadan tekrar tekrar doldurudu. Yemekten sonra berber dükkânına götürüldüm, oradan da tam iki saatimi alan hamama. Banyodan sonra, iri yarı, az konuşan bir kadın beni Kulübün üst kat odalarından birindeki kocaman deri kaplı sedire yatırdı.

"Schlaf"[81] dedi sertçe, "şimdi uyuman gerekiyor."

Gözlerimi kapadım ve ertesi sabaha kadar deliksiz bir uyku çektim.

"Vstavayte! Kalk" dedi sert bir ses.

Başımın üstünde sert yüzlü, beyazlar giymiş bir adam duru-

81. Uyu.

yordu. Yanında hoş bir genç kadın vardı. Adam bana, *Hawk* balina gemisindeki zıpkıncıyı anımsattı; kadın ise, endam ve ifade olarak, Finlandiya limanlarında yükleme işçisi olarak çalışırken gördüğüm kızlara benziyordu.

"Ben doktorum" dedi adam, "sizi muayene etmem gerekiyor."

Elbiselerime bakındım. Görünürde yoktu hiçbiri. Cebimdekileri bir masanın üstüne yığmışlardı.

Kadın güldü. Rusça bir şeyler söyledi.

"Üstünüzdeki eski püsküler*in fırına atıldığını söylüyor*" diye çevirdi kadının söylediklerini doktor, "onları yakmış."

"Evet ama ne giyeceğim şimdi ben?"

"Önemli değil. Size başka giyecekler verilecek."

Kadın, elbiseleri getirmeye gidince doktor beni muayene etti. Herhangi bir rahatsızlığım çıkmadı. Kadının getirdiği giyecekler yeni değildi ama sağlamdı ve sıcak tutuyordu. Giysilere sinmiş dezenfekte kokusu içimi bayılttı.

"Çocuklarımıza özen gösteririz" dedi doktor, "kahvaltı için aşağı inebilirsiniz."

İç karartıcı Alman, yemek salonunda beni bekliyordu. "Çabuk ye" dedi, "çok geç oldu."

"Nereye gidiyoruz?"

"G.P.U.'ya"

"G.P.U.'ya?"

"Evet, elbette."

Sorgulanacağımı, Komintern okullarına ajanlarını göndermek isteyen kapitalist ülkelerin gizli servisleri hakkında uyarılacağımı düşündüm.

Tıklık tıklım dolu itiş kakış tramvaylarla, artık ölmüş ya da sürgüne gönderilmiş insanlara ait konakların bulunduğu bir semte geldik. Devasa Donanma nezaretinden geçtikten sonra dehlizlerden ilerledik. Majoraw Prospekt üzerindeki sessiz, kalın duvarlı bir binaya yaklaştık. İç karaktıcı geçitlerdeki kalabalığın içinde her çeşit insan vardı. Kısa bir bekleyişten sonra, yalnızca Lenin ile Çeka'nın yaratıcısı Felix Dzerjinsky'nin portrelerinin asılı olduğu geniş bir ofise alındım. Bir masada üniformalı iki

adam oturuyordu. Biri kısa boylu ve şişmandı. Diğeri, neredeyse bir kemik yığını ile bir çift delici gözden ibaretti.

Sorgulanmadım. Geçmişim hakkında oldukça malumatları vardı. Tüm istedikleri, kimliğimi doğrulamak ve komünist öğrenci geçiş kartım için fotoğraf çekmekti. Sovyetler Birliği'nde kaldığım sürece Adolf Heller ismini kullanacaktım. Tüm öğrenciler, yabancı istihbarat servislerinin ajanlarından korunmak için takma ad kullanıyordu. Bizden beklenen çalışmaları yapabilmemiz için isimlerimizi saklamak zorundaydık. Yabancılarla konuşurken ihtiyatlı olmam konusunda uyarıldım. Keza ülke dışındaki arkadaş ve akrabalarla mektuplaşmamam istendi. Dışarıya yollanan tüm mektupların Enternasyonal Kulüp Sekreterliğine teslim edilmesi gerekiyordu. Haftalık kuryeler bu mektupları Berlin'e götürüp, Sovyetler Birliği'nden geldiklerine ilişkin herhangi bir işaret taşımaksızın postalıyorlardı. Bu önlemin gerçek nedeni, dış haberleşmelerin G.P.U. tarafından sıkı sansüre tabi tutulmasıydı. Bu uyarılardan sonra fotoğrafım çekildi.

Oradan ayrılmadan önce, kadavraya benzeyen subay kısa bir konuşma yaptı. Her cümlesini, kafatasından ibaret gibi görünen başını sallayarak kuvvetle vurgulamasa, kendi kendine konuşuyor sanırdınız. Kuşkusuz aynı konuşmayı binlerce kere, hatta belki daha fazla yapmıştı. "Proletaryanın sarsılmaz disiplinini koruyun" diye bağladı. "Sizler, Sovyetler Birliği'nin konuklarısınız. Onun evlâtlarısınız. Ortak tarihi davamıza layık olduğunuzu gösterin. Sovyet Devriminin büyük geleneğine layık olun."

Ryatt'ın Moskova'dan dönüşünden sonraki sabah, Komünist Üniversitenin Enternasyonal bölümünün ilk dersine katıldım. Bolşevik teori ve pratik akademisinin merkezi binası, eski Duma sarayıydı, şimdi Uritsky Palas adını almıştı, bu bina, dünyanın en büyük saray bahçelerinden birine bakıyordu. Azametli, devasa pencereler, sütunlar ve mermer merdivenler, lambrili duvarlar, kocaman şamdanlar, yıkılan rejimin tüm görkemini ortaya koyduğu gibi, Bolşevik zaferinin gerçekliğini de gözler önüne seriyordu. Çarlık hapishanelerindeki gizli eğitim çevrelerinden ve yeraltı çalışmalarının sürdürüldüğü harap kulübelerden bu muazzam saraya gelmek! Devrim devlerinin kasvetli fotoğrafları her

yeri kaplamıştı. Taş üzerine süslü harflerle şöyle yazılmıştı: *Dünyanın tüm işçileri, birleşin!*

1925-26 kışında Komünist Üniversitesine altı binin üzerinde öğrenci katılmıştı. Bunların büyük çoğunluğu, Parti makinesindeki politik ve yönetsel işlerde, ekonomik konseylerde, sendika ve kooperatiflerde, Kızıl Orduda, Kızıl Donanmada, G.P.U.'da ve çok sayıdaki komünist yan örgütte görev almak üzere eğitilen Ruslardı.

Yabancı öğrenciler, bir zamanlar Leningrad garnizonunun kaldığı bitişik düzendeki yapının ikinci katında, yirmi kişilik odaları işgal eden Enternasyonal Bölümde bir arada kalıyordu. Çinli, Japon, Koreli ve Malayalı öğrencilerin Moskova'da kendi "Doğu Halkları Üniversitesi" ve Vladivostok'ta daha küçük bir okul olan Pan-Pasifik Üniversitesi vardı. Keza Amerikalı komünistler için, Moskova'daki "Batı Halkları Üniversite"nde özel bir bölüm bulunmaktaydı. Komünist üniversitelerdeki bütün gruplarda, Sovyet sınırları dışındaki devrimci çalışmalar için hazırlanmak üzere belli sayıda Rus komünist de yer alıyordu. Bunlar son derece seçme, genç ve uyanık komünistlerdi ve hepsi, kendi ana dillerinin yanı sıra en az bir dili akıcı bir şekilde konuşabiliyordu.

Enternasyonal Bölümün kursları hemen hemen tamamen, özellikle sınıf savaşının ve komünizm mücadelesinin özellikleri üzerineydi. Akademisyen olarak yetiştirilmeleri gibi bir hedef söz konusu değildi. Devrimci teoriler, kesinlikle güncel sınıf savaşı deneyimlerinden kopartılmıyordu. Geçmişin ve bugünün mücadeleleri, silâhlı ayaklanmalar, grevler, iç savaşlar tahlil edilip açımlanıyor, strateji ve yöntem hatalarına dikkat çekiliyor ve gelecekteki eylemlerde öğrencilere yol gösterecek dersler çıkarılıyordu. Tüm kurslara, sınıfsız topluma giden yolda en önemli adım olan Leninist fikriyat yol gösteriyordu – devrim yoluyla iktidarı ele geçirmek ve Komünist Partisi'nin liderliği altında proletarya diktatörlüğünü kurmak. Her düşünce, her kampanya, her eylem, yalnızca iktidarı ele geçirmeye doğru bir adım olarak değerliydi. Her ihmal, her tereddüt ve her gevşeklik, ilerlemeyi önleyen affedilmez bir suç oluşturmaktaydı. Devrim, çıkış yollarından biri değildi – tek çıkış yoluydu.

Kızıl Ordu subaylarının, sokak savaşları ve iç savaş bilimi

hakkında ders verdikleri bir Askeri Bölüm de vardı. Afrika sorunlarının ve dillerinin incelendiği bir başka özel bölüm de bulunmaktaydı, bir diğeri de, G.P.U. görevlilerinin ders verdiği, kesinlikle gizli ve ağzı sıkı elitler için ayrılmış bölümdü. Fotoğrafçılık, parmak izi almak ve polisiye işler burada öğretiliyordu. Bütün bu sınıflarda çok sayıda Rus kızı yorulmak bilmeksizin çalışıyor, Batı dillerini akıcı bir şekilde öğreniyordu. Bu kızlar politik işçiydi. Kendilerine verilen "Aktivistiki" adıyla gurur duyuyorlardı.

Komintern'in enternasyonal üniversiteleri, gerçekte, Sovyet hükümetiyle özdeş olan Rus Komünist Partisi tarafından kurulmuş ve geliştirilmişti. Aslında Komintern, Rus Partisi'nin dışişleri bölümünden başka bir şey değildi, biz öğrenciler sık sık şakayla karışık, Komintern'den *Moskover Fremdenlegion* – Moskova'nın yabancılar lejyonu diye söz ederdik. Bununla birlikte, öğretmenlerimizin çok azı Rustu. Bizim fakültenin öğretmenlerinin çoğu Alman, Letonyalı, Polonyalı, Finli ve Macardı. Bunların arasında en ünlüsü, 1918 Fin Sovyet Devriminin lideri, Komintern'in kurucularından biri, Lenin'in en güvenilir adamı Otto Wilhelm Kuusinen'di[82]. Bugün Kuusinen, Kremlin'in hâlâ sadık bir hizmetkârıdır ve yakın zamanlarda, dünya haberlerinde, Rusya'nın işgali sırasında kurulan kukla Fin hükümetinin başı olduğu bildirilmiştir.

Diğer iki öğretmenim Macardı, sakin ve bilime düşkün Pap ve çabuk öfkelenen ama babacan Goegoes. İkisi de yıllar sonra, komünist bir darbeyi yönetmek için gönderildikleri Budapeşte'de yok oldular. Her ikisi de kendi Parti şefleri Rakosi'nin[83] ihanetine uğra-

82. *Otto Wilhelm Kuusinen* (1881-1964): Finlandiya kökenli komünist. 1918'de kısa ömürlü Finlandiya Sosyalist Cumhuriyetinin kuruluşunda yer aldı. Cumhuriyetin bir yıl içinde sona ermesinden sonra Moskova'ya kaçtı. Komintern'de önemli görevlerde bulundu. 1939 yılında, Stalin tarafından kurdurulan kukla Fin Sovyet hükümetinin başkanlığını yaptı. Bu hükümetin kısa sürede sona ermesinden sonra yeniden Sovyetler Birliği'ne gitti. Bundan sonra, öldüğü 1964 yılına kadar SBKP'nin en üst yönetici organlarında görev aldı.

83. *Mátyás Rákosi* (1892-1971): Macar Komünist Partisi'nin Stalinist şefi. 1956 Macar Devriminden bir süre önce Kruşçev tarafından görevden alınmış ve yaşamının geri kalan kısmını Kırgız Sovyet Cumhuriyetinde geçirmiştir.

dı. Poliste aklını kaçıran Pap, 1930'da, Zegedin hapishanesinde kendini astı. Goegoes, işkencecilerinin elinde öldü. Bir diğer öğretmen, insanları sarıp sarmalayan içtenliği ve gülmekten kırıp geçiren humoruyla popüler olan, yetenekli Alman, Arthur Ewert'di[84], bu gün bir Brezilya hapishanesinde ömür tüketmektedir. Püriten bir Yahudi kadın olan ve propaganda üzerine ders veren Rosa Speculant'ın akıbeti en korkuncuydu. Komintern tarafından sonradan gönderildiği Polonya'da siyasi polis tarafından yakalandı. Hapishane arkadaşlarından biri kaçıp Berlin'e rapor verinceye kadar onun hakkında hiçbir şey duyulmadı:

"Polis müfettişi Tkaczuk, Yoldaş Speculant'ı sorgulamak için Mluck hapishanesine geldi. Ondan itiraf alabilmek için falakaya çekti. Burun deliklerinden su, mazot ve sidik döküldü. İtirafta bulunmayı kabul etmediği için gardiyanlar tarafından tecavüz edildi. Sonunda hapishane hastanesinin zührevi hastalıklar koğuşuna sevk edildi."

O zamandan beri, Novorossisk yakınında, Karadeniz kıyısında bulunan bir çocukevi Rosa Speculant adını taşır.

Ara sıra, yüksek düzeydeki Komintern görevlileri de Üniversiteye ders vermeye gelirdi. Bu konferanslar bir bayram havası yaratırdı. Bir Bolşevik kitle toplantısı görünümü kazanan bu dersler, eskiden kötü kaderli Duma'nın toplandığı ana salonda verilirdi. Konuk konferansçılarımız arasında en önemlilerinden biri, Komintern'in örgütlenme bölümünün –örgbüro- sert görünüşlü şefi Ossip Piatnitzky'di[85]. Piatnitzky, dünyadaki tüm raha-

84. *Arthur Ewert* (1890-1959): 1908'de Alman Sosyal Demokrat Partisi'ne katıldı. 1919 yılına kadar Kanada'da yaşadı ve anti-savaş faaliyetlere katıldı. 1920'de Alman Komünist Partisi'nin üyesi oldu. 1923 yılında Parti Merkez Komitesine girdi. 1928'de Reichstag üyeliğine seçildi. 1929 yılından sonra, Thaelmann'ın "ultrasol" çizgisine karşı çıktığı için gözden düştü. Komintern'in Latin Amerika Sekreterliğini yönetmek üzere görevlendirildi. 1935 yılında, Brezilya'da ayaklanma örgütlemekten tutuklandı ve ağır işkence gördü. 13 yıl hapse mahkûm edildi. Hapisten çıktıktan sonra Alman Demokratik Cumhuriyetine gitti, ömrünün son on yılını bu ülkede, senatoryumda geçirdi.

85. *Osip Piatnitsky* (1882-1938): Komintern'in en önemli önderlerinden eski Bolşevik. 1937 yılında Stalin'in politikalarına karşı muhalefete geçti. 1939 yılında tutuklanıp idam edildi.

ta düşkün Parti bürokratlarının en çok korktuğu adamdı. Ülke dışındaki partilere, Komintern'in mali yardımlarını yapmaya ya da durdurmaya, yükseltmeye ya da azaltmaya karar veren kişiydi. Korkmaksızın ya da kayırmaksızın açıktan eleştiri kamçısını sallardı; nerede iltahaplanmış bir yara görürse, büyük bir haz alarak parmağını o yaraya daldırıverirdi. Kısa boylu, tıknaz, solgun, duygusuz yüzlü, keskin bakışlı Piatnitzky, alkışları zaman israfı görüp sustururdu. Öğrenciler arasında çok popülerdi. Gizli örgütlenme uzmanları arasında tartışılmaz bir yeri vardı. Haşin sesinde hafifçe bir humor havası da sezilirdi. "Zaferin örgütlenmesi" üzerine yaptığı üç saatlik konuşmasını şöyle haykırarak noktalardı: "Devrimci vatanımız Sovyetler Birliği, tüm kapitalist dünya ile savaş halindedir. Dünya devriminin zaferi bu savaşın sonucuna bağlıdır."

Yabancı öğrenciler, milliyetlerine göre gruplandırıldıkları ayrı ayrı bölümlerde kalıyordu. Resmi kardeşlik geceleri bir yana, farklı milliyetlerden öğrenciler arasında yakın özel ilişkiler teşvik edilmiyordu, çünkü bu yolla ajanların öğrenci gruplarına sızmasından çekiniliyordu. Ben, Viborg semtindeki eski bir evde, Alman ve Baltık ülkelerinden Almanca konuşan bir grup yoldaşla birlikte kalıyordum. Burası, Neva'nın kuzey kolu Nevka tarafındaydı; karşısında, bir bölümü G.P.U. tarafından yönetilen büyük bir akıl hastanesi vardı. Sabah saat altı buçukta, ev yönetici yardımcısının uyarısıyla kalkardık, esmer bir Gürcü olan bu adam oda oda dolaşıp hırıltılı sesiyle "uyan, esirler dünyası"[86] diye bağırırdı. Ekmek ve çaydan oluşan kahvaltıdan sonra yola koyulurduk. Kaplumbağa hızıyla giden ve her apartman blokunun önünde durup yolcuların tıkışmasını bekleyen tramvay bizi Neva'nın güneyine götürürdü. Yüksek bir ruha sahip bizler, Leningrad'ın dondurucu ve karanlık kış sabahlarının bayağı flörtlerine hoşgörü gösterirdik.

İlk ders sabah dokuzda başlıyordu. Konular, Marx'ın "artıdeğer teorisinden", grevlerde Clausewitz'in[87] Savaş Kurallarının

86. Enternasyonal marşının başlangıç dizesi.

87. *Carl von Clausewitz* (1780-1831): Prusyalı general ve ünlü savaş teorisyeni.

uygulanmasına, "emperyalist savaşın iç savaşa dönüştürülmesi ve devrimci yenilgicilikten" "kitle psikolojisi ve propagandaya" kadar uzanıyordu. Dersten sonra bir saat tartışma vardı. Savaştan evliliğe kadar tüm sorunlar sıkı bir sınıf bakış açısından analiz ediliyordu. Sonra başka bir ders ve bir saatlik bir tartışma daha. Bu, öğlen bire kadar sürüyordu.

Saat birden ikiye kadarki zaman jimnastiğe ayrılmıştı, amaç küçük kalibreli tabanca ve tüfeklerle pratik yapmak ve diğer fiziksel egzersizlerdi. Öğretmenler, Kızıl Ordunun stajyer subaylarıydı ve her biri müthiş bir fiziksel yapıya sahipti. Bireysel atletik gösteri yapmak yasaktı. Olağanüstü yetenekli birinin, yaptıklarıyla böbürlenmesine izin verilmezdi. Her şey kolektif olarak yapılmalıydı ve hareketler en yavaş biçimiyle yerine getirilmeliydi. Zaman zaman üç Komsomol, trampetlerle belli müzik parçaları çalardı. Yapılan egzersizlerden biri buz gibi duşun altında durmaktı, bu bir özdenetim testiydi ki, kız öğrenciler her zaman en dayanıklı erkek öğrencilerden bile daha dayanıklı çıkıyordu. *Severnoye Siyanye*'ydi – "şimal seheri"- bu işkencenin adı.

Öğleden sonraları genellikle, öğretmenimiz tarafından verilen konularda denemeler ve broşürler yazıyorduk. Öğrenciler, örneğin, "Niçin Komünist Partiler Versay Antlaşmasına karşı savaşıyor?" ve "Komünist Partilerinin, Fransa'yla Almanya arasındaki savaşa ilişkin politikası ne olmalıdır?" gibi iki konu arasından seçme yapıyordu. "Amerika emperyalist bir devlet midir?" konusunda bir deneme yazdığımı hatırlıyorum. Bunun ardından Scott Nearing'in[88] kitabını inceliyorduk. Çeşitli dillere çevrilmiş *The Amerikan Empire* adlı kitabın teksir edilmiş nüshaları verilmişti bize.

Her dakikamız, Kuusinen'in görünmez, Alman komünistleri Kuchne ve Schneller'in görünür şefi olduğu Komintern kontrol bürosu tarafından gözleniyordu. Schneller, dünya savaşı sırasın-

88. *Scott Nearing* (1883-1983): Amerikalı radikal yazar. Dünyayı Sarsan On Gün kitabının yazarı, ünlü Amerikalı komünist gazeteci John Reed'in (1887-1920) hayatını konu alan Reds (Kızıllar) filminde John Reed'in arkadaşı olarak tanıklık yapmıştır.

da Alman ordusunda subaylık yapmıştı. Kuchne, tilkiyle bilim adamı karışımı birisiydi ve daha sonra Alman Reichstag'ında[89] komünist blokun sekreteri oldu. Moskova'daki Komintern binasını kendisine mesken edinmiş Heinz Neumann, ara sıra zamanımızı en küçük ayrıntısına kadar planlama işine el atardı. Çoğumuz, bu Berlinli hububat zengini çocuğuna gizliden gizliye husumet beslerdik, çünkü haşin ve diktatörce tavırlara sahipti ve gizlenmeyen bir sinizmle güzel öğrenci kızları oteline çağırırdı. Kafkaslardan çok güzel bir genç kızın Moskova'da onun sevgilisi olduğu biliniyordu. Buna rağmen, Leningrad'a ne zaman gelse, bazı İskandinavyalı ve Alman kızlar, Heinz Neumann'ın nefsini köreltmesi için davet edilirdi onun mekânına. Kızlar ona isteyerek giderdi. Neumann, ismi bizi büyülemeye başlamış Stalin'in yakın çevresinin içinde yer alan birkaç yabancı komünisten biri olarak ün salmıştı. Fakat Komünist Üniversitenin tüm yabancı bölüm öğrencileri, Heinz Neumann, Dekabrist Meydanındaki Büyük Petro anıtının gölgesinde bilinmeyen biri tarafından dövüldüğü zaman kıs kıs gülmüşlerdi. Her zamanki gibi Neumann, genç bir kadınla birlikteydi ve her ikisi de votkayla kafayı bulmuştu. Ertesi gün – Lenin-Liebknecht-Luxemburg anma günü -, Neumann, ortalığa çıkmayıp yüzündeki morlukları tedavi etmek zorunda kalmıştı. Fakat ertesi sabah, Emek Sarayında Putilov işçileriyle kardeşlik gecesine yollanacak öğrenci delegasyonuna talimat göndermek üzere kontrol bürosunda yeniden ortaya çıkmıştı. Bu soğukkanlı çapkın, ehliyetli bir Parti işçisiydi.

Resmî gözetleme ve denetim, zamanımızın ayrıntılı bir şekilde düzenlenmesiyle bitmiyordu. Tüm okuduklarımız, konuşmalarımız, kişisel arkadaşlıklarımız, her öğrenci grubunun içine yerleştirilmiş gizli G.P.U. ajanları tarafından gözetleniyordu. Yalnızca komünist gazeteleri – bir yığın vardı – okumamıza izin veriliyordu. Üniversite ve Enternasyonal Kulübün kütüphanelerinden verilen kitapların dışında kitap okumamız yasaktı. Rus işçi ve öğrencileriyle her türlü özel ilişkiden dikkatle uzak tutuluyorduk. Öğrenci evlerindeki tüm odaların, öğrenciler okulday-

89. *Friedrich Hegel* (1770-1831): Ünlü Alman filozofu.

ken ya da dışardayken düzenli aralıklarla arandığına ilişkin işaretler vardı. Bizler samimi devrimcilerdik ve G.P.U.'yu hamimiz olarak görüyorduk. Kendimizi Sovyetler Birliği'ne adamıştık. Gizleyecek bir şeyimiz yoktu. Sabahtan akşama kadar, demir gibi sağlam komünist yoldan çıkmaya zaman bile bulamayacak kadar meşguldük. Bütün bu aylar içinde, yabancı bir komünist öğrencinin, G.P.U. ile başının derde girdiğine ilişkin herhangi bir olay dikkatimi çekmedi.

Dahil olduğum öğrenci grubunun elli üç üyesi vardı, bu sayı bazen biraz artıyor, bazen de azalıyordu. İyi yaşıyorduk. Yemeklerimiz bedavaydı; giyeceğe ihtiyacımız olduğunda başvurup alabiliyorduk; tek bir kopek ödemeden eğlenebiliyor ve gezintiye çıkabiliyorduk. Kontrol bürosunun kasasından her iki haftada bir verilen elli rubleyle içki, sigara ve diğer ihtiyaçlarımızı alabiliyorduk. Fakat elli üç kişi sekiz küçük odaya sığıştırılmıştık, bu odaların en büyük üçünde grubumuzdaki on beş kız kalıyordu. Erkeklerin kaldığı odalar oldukça kalabalıktı, her odada yedi ya da sekiz kişi kalıyordu. Portatif ordu yataklarında uyuyorduk. Hepimiz yataklarımızı açtığımızda oda baştan aşağı yataklarla kaplanıyordu. Işıklar bütün gece açık tutuluyordu, çünkü daima, okuma ihtiyacının deliksiz bir uyku çekmekten daha önemli olduğunu düşünen birileri çıkıyordu. Demir soba harıl harıl yanıyordu ama tüm odayı ısıtmaya yetmiyordu. Küçük gaz lambaları, ezik büzük süzgeçler, semaverler, hatta kandiller, acımasız kış soğuğu ile mücadelenin gereklilikleriydi. Camlardaki kırık yerler eski kumaş ve kâğıtlarla kapatılıyordu. Konfordan ve özel yaşamdan ne kadar yoksun olursak olalım bu durum aramızda münakaşa ve hırçınlaşmalara yol açmıyordu. Zorlukların bizi yıldıramayacağını görmek hepimize gurur veriyordu.

İstikrarlı yaşam, evlilik ve aşk, mülkiyet, yasa ve düzen gibi burjuva fikirleri hor görüyorduk. Hiçbirimiz çocuk, bahçe, oda dolusu mobilya ya da kendi kitaplarımıza sahip olma özlemi içinde değildik. Önümüzdeki yıllarda bizi nelerin beklediğini bildiğimizi düşünüyorduk. Bizler uluslararası devrimci mücadelenin gençleriydik. Kapitalistler ve onların uşağı hükümetler, bize karşı dişlerini tırnaklarına takıp mücadele edeceklerdi, çünkü bizim zafere ulaşmamızın kendi ölümleri anlamına geldiğini bi-

liyorlardı. Mevki peşinde değildik, kendimiz için bir şey istemiyorduk. Görevimiz, kapitalist toplumu, kapitalist devleti yıkmak – tam, aman tanımayan bir yıkım – ve *benim* toprağım, *benim* evim, *benim* karım, *benim* fabrikam ya da gemim, madenim, demiryolum temel fikrinden kaynaklanan tüm değerleri ve standartları kökünden söküp atmak, devirmekti.

Dünya devriminin genç profesyonelleri arasında evlilik teşvik edilmiyordu. Aileleri, karıları ve çocukları olan adamların huzura düşkün olmaları çok muhtemeldi. Her zaman fırtınalı ve istikrarsız bir hayatı olan profesyonel komünistlerin normal evlilik ilişkileri daha filiz halindeyken yıkılıp giderdi. Önümüzde duran muazzam devrimci hedeflerle yüz yüze olduğumuz koşullarda, bir kadınla bir erkek arasında sürekli bir duygusal bağı yaşatmak saçma ve boşuna olurdu. Ama bekâr da kalacak değildik. Erotik tutkulara sahip, aşık olma yeteneği olan sağlıklı genç hayvanlardık ve her güçlü delikanlı, her yaşama aç genç kız gibi biz de bir sevgiliye sarılmak için yanıp tutuşuyorduk.

"Özgür aşk"ın erdemi ve erdemsizliği üzerine yapılan tartışmaları, liberal çürüme içinde olan entellektüellere bırakmıştık. Biz, "diğer taraf"ta hakim olan kur yapma ve flört etme alışkanlarını, fazlasıyla doğrudan karşılıklı ilişkilerimize kurban ediyorduk. Ateşli fısıldaşmalar ve şehvetli imalar yasaktı. Erotik kıskançlıklar yasaktı. Öyle bir ruh hali içinde olmayan kızları takip etmek ve sıkıştırmak yasaktı. Sahte utangaçlık numaraları ve marazi tecessüs yasaktı. Bir öğrenci, bir kıza eğilim duyduğunda açıktan gidip şöyle demesi kuraldı: "Senden hoşlanıyorum. Partinin birlikte olmamıza izin vermesi koşuluyla eşim olmanı istiyorum." Eğer duygular karşılıklıysa kız gülümseyip başıyla onaylardı ve böylece sorun çözülmüş olurdu. Bazen başka durumlar da olurdu. İki ya da daha fazla gencin aynı kızla yakın arkadaşlık kurması gibi. Böyle durumlar gizli kapaklı yaşanmazdı. Akşamları dans edilen, votka içilen ve satranç oynanan bizim evin zemin katındaki salon, gece yarısına doğru sevgililerin buluşmasına ayrılırdı. Rus Komsomol kızları, enternasyonal öğrencilerin evlerine üşüşür, romantik bir kahramanlık havası taşıyan dış ülkelerden genç devrimcilerin etrafını kuşatırlardı. Fakat meydanlarda ve kapı eşiklerinde titreşen talihsiz fahişe kalaba-

lıkları yaşamımıza asla girmezdi. Öğrenciler arasında zührevi hastalık vakaları yok denecek kadar azdı.

Kremlin'deki ustalar, daha elverişle aletler bulamazlardı. Bizler, gösterişli bir yapay inancın gözüpek mahpuslarıydık. Kendimizi sarsılmaz materyalistler olarak görüyorduk. Günün bunalımlarından, içinde yaşadığımız insanın yıkımından, ülkeyi kasıp kavuran terör ve militarizmden uzakta, basmakalıp bir inançla ve dev adımlarla ilerliyorduk: "iktidar bizimdir – gelecek de!"

O Leningrad kışındaki altı oda arkadaşımdan ikisi öldü, birisi hapiste. Diğerlerinin ise izini kaybettim.

Hapishanede olan Hans Sorgers'dir. Enternasyonal Kulüpte *Schuhplattler* dansı yapan, neşeli, azimli bir gençti ve Bavyera dağcı şarkılarını söylemeyi severdi. Alman Parti basınında editör oldu, Reichstag yangınından sonra, flört ettiği genç bir Yahudi kız tarafından Gestapo'ya teslim edilinceye kadar görevinde kaldı. Gestapo, rutin bir toparlamanın ardından kızı yakalayıp sorgulamış, korkudan yarı yarıya çılgına dönen kız, sevgilisini ele vermişti. Hans'ın hissesine, Berlin'e yakın Ploetzensee hapishanesinde on beş yıl hücre cezası düştü.

Bir diğeri, cesur, içten, başı oyma meşeden yapılmışa benzeyen, mükemmel satranç oynayan bir Bulgar olan Nicola Koffardschieff'di. Bizim grupta kızlara asılmayan tek kişiydi. Fakat çocukları severdi. Onlara bonbon verir ve masallar anlatırdı. Bu ve ayda bir içtiği bir litre votka onu rahatlatırdı. Sarhoş olduğu zamanlar umutsuzluğa kapılıp bütün gece sokaklarda yürürdü. Yalnızca çocukları güldürebilen bir ağır işçiydi. 1931 Eylül'ünde, Georgi Dimitrov, Nikola'yı, bir Komintern göreviyle Bulgaristan'a gönderdi. 30 Ekim'de, tutuklanan bir arkadaşını kurtarmak için yaşamını tehlikeye attı, Sofya'da sokak ortasında polis ajanları tarafından vurularak öldürüldü.

Litvanyalı Kazys Kentautas'ı asla unutamam. Memelli bir demircinin oğlu olan Kazys, grubumuzun en iyi öğrencisiydi. Hegel[90] ve Feuerbach'ı[91] orijinallerinden, Nietzsche'nin[92] Zer-

90. *Ludwig Andreas von Feuerbach* (1804-1872): Alman filozof ve antropolojisti.

91. *Friedrich Wilhelm Nietzsche* (1844-1900): Ünlü Alman filozofu.

92. Bugünkü Endonezya.

düşt'ünü de el altından okurdu. Kazys, savaşçı değildi, fakat bazen zaferin her şeyin üzerinde olduğunu ispat etmek için çıplak ayak ateşin üzerinde yürümeye hazır olanlardan biriydi. Bir gece, Leningrad emek sarayında, beni, ekonomi ve Dışişleri Bölümünde gizli çalışma eğitimi gören yangın gözlü bir kız olan Kristinaite ile dansederken gördü. Ona anında aşık oldu. Kristianite'nin parlak, uzun saçlarına büyülenmiş gibi bakakaldı. O günden sonra derslerine tüm ilgisini kaybetti, ama kızla konuşamayacak kadar çekingendi. Kristianite ile onun adına ben konuştum. Kazys, en tehlikeli faaliyet olan, faşist ülkelerde çalışmak üzere eğitiyordu kendini. Kristianite bana, o bir an için yanıp sönen gülüşüyle şöyle bir gülümsedi ve Kazys Kentautas'ın yanına gitti. Bundan sonra hemen hemen her gece birlikte oldular. Onunla evlenme cesaretini gösterdi. Kristinaite, her zaman "devrimden sonra bebeklerimiz" olacak derdi. Bundan kısa süre sonra, Kazys, Finlandiya'da yeraltı çalışmasına gönderildi, kız ise Romanya ve Yunanistan'a. Daha sonra, Letonya'da birlikte çalıştılar ve 1930'da, Kristinaite, hemen sınırdaki Ostrov'daki doğumevinde bir bebek dünyaya getirdi.

1933'e kadar haklarında herhangi bir şey duymadım. Komintern'in hizmetindeki bizlerin birbirimize özel mektup yazması zordu. Aynı göreve atanmadıkça, kimse birbirinin nerede olduğunu tahmin etmeye kalkışmazdı. Fakat, Ekim 1933'de, Kopenhag'daki Komintern Batı Sekreterliğinin dosyalarında onların adına rastladım. Her ikisi de Letonya'dan Litvanya'ya Partiyi yeniden örgütlemeye gönderilmişti. Yakalandılar ve Kovne zindanlarına atıldılar. Kazys Kentautas, vatana ihanetten ölüme mahkûm edildi. Kristinaite, itirafta bulunmayı reddetti. İnsanlıkdışı gardiyanlar, ağır hapishane anahtarlarıyla ona işkence ettiler. Kristinaite delirdi. Sonuçta, zulümlerini gizlemek isteyen gardiyanlar bir gece sonra onu öldürdü.

Zaman zaman Kristinaite'nin o bir an için yanıp sönen gülüşünü hatırlarım. Kazys'e, Kristinaite'ye aşık olduğunu söylediğinde şöyle demiştim: "Git işine Yoldaş Kentautas, o sana göre değil, dans etmesini bile bilmiyorsun." Kristinaite, ondan biraz daha fazla yaşadı.

Doğu'ya Gönderilen Kurye

İlkbaharın gelişiyle birlikte eski gezgincilik ruhum yine kanımı kaynatmıştı. Komünist Üniversitede yeterince ders görmüştüm ve artık denizin özgürlüğünü, rüzgârını özlemiştim. Ayrıca 1926 yılıyla birlikte gökyüzünde fırtına bulutları toplanmaya başlamıştı. İngiltere'de bir genel grev ufukta belirmişti ve Britanya İmparatorluğunun temelden sarsılmasını bekliyorduk. Çin'de devrimin ilerleme yolunda olduğu açıktı. Komintern'de, Hollanda Doğu Hintlilerinin[93] ayaklanmasıyla ilgili yapılan planın yürürlüğe konması an meselesiydi. Mücadele alanlarına gönderilmeyi talep ettim. Talebim kabul edildi. Ryatt, düzenlenmeler tamamlandıktan sonra Doğu'da kurye olarak görev yapacağımı bildirdi bana. Bu arada, Murmansk'daki Enternasyonal Denizciler Kulübünün açılışına delege olarak katıldım.

Yanımda bir kız tercümanla Arktik limanına hareket ettim. İki gün iki gece, buz çölünün ortasında trenle kuzeye doğru yol aldık. Kasvetli bir fiyordda durduk, Murmansk, o zamanlar hâlâ, çorak tepelerin, alçak bayırların üzerinde kaotik bir şekilde yayılmış, uyuklayan, fazla büyümüş bir köydü. Murmansk'ın daha alçaktaki bölümü, donmuş buzlara ve bataklıklara yarı yarıya gömülmüştü. Kuzey Cape çevresinden gelen Körfez akıntısı, Murmansk'ı, Karadenizin kuzeyindeki tek buzdan arınmış Sovyet limanı haline getirmişti. Burası, dağınık hangar ve iskeleleriyle kasvetli bir limandı. Küçük bir kadim balıkçı teknesi ve iki küçük yük şilebi biraz ilerdeki sisli denizde ilerliyordu. Bu şehirde tarif edilmez bir kasvet vardı. Bulanık gökyüzünden şehrin

üzerine yağmur çiseliyordu, aslında ne yağmur, ne sulusepken, ne de kar denebilirdi buna. Yine de, istasyonun yakınındaki kaba yontulmuş ağaçtan yapılma evler sağlam ve sıcaktı.

Sovyet Denizciler Sendikasından bir temsilci, kirli paraçralar içindeki somurtkan insanların bekleştiği istasyonda beni karşıladı. Tüm hayat kaynakları kurumuş gibi bir yüzü vardı. Beni asık yüzle karşıladı, eski püskü pardösüsünün ceplerinden ellerini çıkartmadan kendisini takip etmemi işaret etti. Enternasyonal Kulübün yolunu tuttuk, burası uzun ve alçak, ağaçtan yapılma bir binaydı, içerde Lenin'in bronz büstü, Marx'ın ve diğer devrimci liderlerin resimleri, Kızıl bayraklar, yeni kitap ve broşürlerle dolu büyük bir kitap rafı ve pembe renkte bir megafonla bir stenografi makinası vardı. Yağmur damlaları camları dövüyordu. Binada tuvalet yoktu.

Murmansk Enternasyonal Kulübünün aktif üyeleri, Almanca ve İngilizce bilen Leningradlı iki kızın da içlerinde yer aldığı beş Rus ile, biri Alman, ikisi İskandinavyalı, biri de İskoç, dört yabancı denizciydi. Bunlar, Sovyet ülkesinin bu en sulak köşesinde enternasyonal görevlerini gayret ve aşkla yerine getiriyordu. Başkan beni "kapitalist Avrupa'dan bir delege" diye takdim ettikten sonra açılış seramonisinde konuşmamı yaptım.

Bir hafta sonra Leningrad'a döndüğümde, Berlin yoluyla Rotterdam'a gitmemi bildiren bir talimat beni bekliyordu, Rotterdam'da Uzak Doğu'ya giden bir gemide göreve başlayacaktım. Ryatt, benim için gerekli belgeleri ve orijinalinin yerine benim fotoğrafımın yapıştırıldığı bir İsviçre pasaportu hazırlamıştı.

"Sahte bir pasaportla" diye açıkladı Ryatt kuru, düş kırıklığı yaratan bir tavırla, "geceleri geçmelisin sınırı. Geceleri polisler daha az uyanık olur ve pasaportun hataları elektrik ışığı altında daha az gözükür."

Siyasi polisin, diğer ülkelere göre daha sıkı çalıştığı Polonya'dan geçmeden ve Riga gibi daha dolambaçlı yollar kullanarak, Doğu Prusya'nın sınır kasabası Eydtkuhnen'den Almanya'ya giriş yaptım.

Riga'dan bindiğim ekspreste birkaç hafta önce geçmiş kanlı bir olay, bana, yeni başladığım Komintern kuryeliği işinin dünyadaki en tehlikeli mesleklerden biri olduğunu hatırlattı. Enternasyonal

kuryeler Nette ve Machmannsthal, Londra'daki Sovyet ajanları tarafından gönderilen bir yığın gizli belgeyle Berlin'den Moskova'ya gitmekteydi. Belgeler diplomatik torbalarda taşınıyordu. Riga'nın dışında, iki kurye Litvanya'dan Letonya'ya geçtikten kısa süre sonra, siyahlar giyip siyah maskeler takmış iki yabancı, Komintern görevlilerinin kaldığı kompartmana dalmış. Adamlar silâhlarını çekip torbaların kendilerine verilmesini istemişler. Geceymiş ve tren kuzeye doğru saatte altmış mil hızla gitmekteymiş. Üst ranzada yatan Nette, yastığının altındaki tabancasına uzanmış. Alt ranzada yatan Machmannsthal da pijamasının içine sakladığı tabancasına davranmış. Maskeli adamlar anında ateş açmış. Hâlâ üzerlerinde battaniye olan kuryeler de karşılık vermiş. O küçük kompartmanda dört tabanca mermi kusup durmuş. Nette göğsünden ve karnından vurulmuş. Ranzasından düşmesine rağmen, tren sallanarak yol alırken yerden ateş etmeye devam etmiş. Kompartman, baştan aşağı kana bulanmış. Dumanlar dağılınca iki suikastçının öldüğü görülmüş. Nette de ölmüş. Ağır yaralanan Machmannsthal hayattaymış. Kuryelerin taşıdığı belgeler ele geçmemiş. Riga polisiyle Leningrad'daki G.P.U.'nun yaptığı soruşturma sonucunda suikastçıların, Britanya gizli servisi hesabına çalışan Beyaz Muhafızlar oldukları anlaşılmış.

Berlin'de, talimatlarımı, Moskova'nın ülke dışındaki önde gelen ajanlarından Fritz Heckert'ten ve asıl isminin Wan-Min olduğunu sandığım bir Çinli komünistten aldım. Keza, o sırada Sovyetler Birliği'nin dışındaki Komintern'in baş temsilcisi konumunda olan Bela Kun[93] da Berlin'deydi. Alman Cumhuriyeti, yabancı ajitatörlerin faaliyet gösterdikleri en liberal ve gevşek ülke durumundaydı. Birkaç ay için görevim, Café Bauer'de oturup kahve içmek ve kek yemekle sınırlanmıştı.

Hollanda Doğu Hintlilerinin ayaklanmasıyla ilgili bir plan gündemdeydi. Java ve Sumatra yerlilerinin başarıya ulaşan

93. *Bela Kun* (1886-1939): Macar komünisti. 1916'da Rusya'da esir düştü ve Bolşeviklere katıldı. 1917'den sonra Bolşevik Partisi içindeki sol muhalefet içinde yer aldı. 1919'a kurulan kısa ömürlü Macaristan Sovyet Cumhuriyetinin başkanı oldu. Daha sonra Komintern'in liderleri arasında yer aldı. Stalin'in büyük tasfiyeleri sırasında Troçkist olmakla suçlanarak 1937 yılında tutuklandı ve 1939 yılında öldürüldü.

ayaklanmaları, Japonların da iştahını kabartan bu zengin Endonezya Adaları konusunda Moskova'yı umutlandırmıştı. Java'ya yönelik her türlü Japon girişimi, Büyük Britanya'nın müdahalesine yol açıyordu. Bu da, Britanya'nın dikkatinin Çin'den başka yöne kaymasını sağlıyordu. "Bir kapitalist ülkenin diğer kapitalist ülkeyle oyalanması" stratejisi Sovyetler Birliği'nin yararınaydı. Görevim, Endonezya'daki Çinli kadın Komintern ajanı M. Lan'a gizli belgelerden oluşan bir konsinyeyi ulaştırmaktı. Konsinyede, posta yoluyla gönderilemeyecek ölçüde illegal içerikte ve bir yolcunun gizlice geçiremeyeceği ölçüde kabarık paketler bulunmaktaydı. Muhtemelen bu paketlerde para olabilirdi. Tanışma işareti olarak bir köpeğin fotoğrafını çektim. Singapur, Sabang ya da Belawan'da bana bu fotoğrafın diğer kopyasını gösteren kişi, konsinyeyi alma yetkisine sahip olacaktı. Konsinyenin beni beklediği Rotterdam'dan herhangi bir denizci gibi gemiyle yola çıkacaktım. Heckert, bana M.Lan'ın resmini gösterip gemiye muhtemelen doğrudan onun geleceğini söyledi.

"Senin maaşın bundan böyle" dedi Heckert, "ayda sekiz yüz dolar. Malzemeyi sağ salim teslim ettikten sonra bana telgraf çekip bundan sonraki talimatları almak üzere Şangay'a git."

"Teknik Büro"dan – Komintern'in Berlin'de kurduğu sahte pasaport merkezi -, iyi bir Alman denizci rehberi ve Londra'daki Deniz Görevlileri'nin verdiği görevli itimatnamesi aldım. Berlin-Amsterdam ekspresine binmeden, anneme ya da sevgilime bile nereye gittiğimi söylememem, her türlü özel iletişimden kaçınmam, yabancıların soruları karşısında sağır ve dilsiz olmam konusunda ısrarla uyarıldım. "*Schweigen ist Gold*"[94] dedi Wan-Min. "Eğer sessiz kalmasını bilmezsen, biz de seninle çalışmayız bundan sonra."

Gemimin adı *Franken*'di, North German Lloyd'undan kaptan Kuchnemann yönetiminde ilk seferini yapan güzel, yeni bir gemiydi.

Basit bir hileye başvurarak yolculuk yapıyordum. Gemi Rotterdam'a gelince, mürettebattan bir komünist ağır hasta taklidi yapıp denizcilik hastanesine kaldırıldı. Böylece "hasta" adamın görevini devralmakta zorluk çekmedim. Fakat *Franken* yola çık-

94. Sükût altındır.

madan önce, oldukça ağır ek sorumluluklar da bindirildi sırtıma. Gece yarısı, yerel bir genç komünist beni yatağımdan kaldırdı.

"Kıyıya gelmelisin" dedi soluk soluğa, "Hamburg'dan bir haberci var."

Albert Walter, Hamburg'da, benim Uzak Doğu'ya gideceğimin kokusunu alınca, hazır yolculuk masraflarımı Berlin Bürosu karşılamışken onun da bazı işlerini yerine getirmeme karar verivermişti. Giyinip kıyıya çıktım. Bir tavernada Hugo Marx'la buluştum. Soluk, ince yüzünde her zamanki tilki sırıtışı vardı ve gözleri yarı yarıya kapanıktı. Üzerinde "OKU ve YOK ET" uyarısı bulunan talimat mektubunu ve içlerinde, Genova, İskenderiye ve Colombo komünist liman birimleri için para bulunan birkaç kalın zarfı verdi bana.

Franken, benim güvenlik içinde gemiye sokabildiğim "posta malzememle" birlikte denize açıldı. İlk uğradığımız liman Genova'ydı. Gemi, sabah erkenden kıyıya doğru dümen kırdı, karşıda, zirve noktalarında yıkık kaleler bulunan ağaçsız tepelerin gerisinde, inci beyazı, sarı ve gül rengi bir amfiteatr görünüyordu.

Bir komünist, İtalya'da çok dikkatli olmak zorundaydı. Genova'daki her dükkânda Mussolini'nin fotoğrafları göze çarpıyordu. Her sokakta atmaca gözlü genç Kara gömlekliler dolaşmaktaydı. Bir yanlış kelime, bir dikkatsiz hareket, ihmalden doğan zararsız, küçük bir hata çok sayıda dürüst devrimcinin *Ovra*'nın işkence odalarında mahvolmasına yol açabilirdi. İtalyan "yeraltı" örgütünün habercisi, dok işçisi kılığında gemiye geldi. Önceden verilen işaretlere göre beni tanıdı: Boynuma iki kere düğümlenmiş mavi bir bandana. Samimi, enerjik yüzü, gizli çalışma yapan birinin özellikleri konusundaki tüm genelgeçer kanaatleri yalanlıyordu.

"Bir sigara versene" dedi güler yüzle.

Sigarası için kibriti çakıp şifreyi söylemesini bekledim. Genovalı, hemen hemen şakacı bir kayıtsızlıkla şifreyi söyledi. "Hadi bir kere daha Tripolis'e gidelim" diye mırıldandı İtalyanca.

Bu, Türk savaşındaki bir asker şarkısının ilk dizesiydi.

"... Oh, Arapların kellesini de uçuralım" diye devam ettim ben de.

İleriye doğru ağır ağır yürüdüm. O da acele etmeden arkamdan

geldi. Geminin ambarında, Hugo Marx'ın verdiği zarfı ona teslim ettim. Zarf, yeni bir ip kangalının içine saklanmıştı. İtalyan, zarfı yırtıp içindekileri çıkardı. Daktiloyla yazılmış bazı kâğıtlar ve bir miktar Amerikan doları. O gece rıhtımdaki Parti üyeleriyle yapılacak toplantıya beni nasıl götüreceği üzerine sözleştik. İtalyan, zarfı yırtıp küçük parçalara böldü. Parayı cebine koydu. Mektupları lastik bir bantla bağladı. Artık gitmeye hazırdı.

"İyi şanslar" dedim. "Bu geceyi unutma."

"Viva Lenin" diye yanıtladı hararetle. *"Ora e sempre."*[95]

"Haydi kasaraya gidelim."

Franken, İtalya kıyılarından aşağı inerek birkaç gün sonra, yakıt almak üzere Port Said limanında demirledi. Kömür mavnaları gemiye yanaştı ve bağırıp çağıran Arap kömür hamalları gemiye çıktı. Yanımda, Mısır'ın ana limanı İskenderiye'nin komünist liman örgütüne bir mektup vardı. Hamburg'daki merkezimin oradaki yoldaşları benim geleceğime ilişkin bilgilendirdiklerini biliyordum. Port Said'de beni karşılamak üzere bir haberci gönderdiklerine kuşku yoktu. Bekledim. İskenderiyeli kuryenin, Türk lokumu ve mercan biblo satıcıları arasında olabileceğini umuyordum. Ama ortaya çıkmadı.

Suez Kanalının rüzgârlı kıyıları, birkaç kulübe ve eşeğin, yük taşıyan bir devenin, demirleme iskelelerinin dışında sıcak ve sarı çöller halinde akıp gidiyordu. *Franken*, Kızıl Deniz'i geçti. Ürkütücü Bab-el-Mandeb gözüktü ve yıldızlı bir gecenin içinde yok olup gitti. Kurşuni Hint Okyanusunda altı gün süren yolculuktan sonra Colombo'da demirledik.

Kuzey'de, Hindistan'a özgü kalabalık ve gizem vardı. Leningrad'daki okuldayken, Hindistan'daki komünist mücadelenin problemleri üzerine konferans veren Doğu Hindistanlı komünist M.N. Roy'u[96] duymuştum. Parti, Bombay, Madras, Kalküta gibi

95. Şimdi ve her zaman.

96. *M.N. Roy* (1887-1954): Hintli komünist. III. Enternasyonal'de, Lenin'le, köylülüğün devrimdeki rolü, "milli" burjuvaziye karşı tutum ve Asya ülkelerinde devrim konularında yaptığı tartışmalarla ve karşı tezleriyle tanınmıştır. Daha sonra Stalin'le anlaşmazlığa düşüp, 1928 yılında Sovyetler Birliği'nden ayrıldı. 1930'lu yıllarda komünizmle bağlarını kopardı. 1940 yılında, Hindistan'da, Radikal Demokrat Parti'yi kurdu.

endüstri merkezlerinde güçlüydü. Grev ve gösterilere katılanlar yüz binlerle ifade ediliyordu. Çocuk emeği, uzun saatler çalışma, düşük ücret ve aşırı sayıda ölüm olayı, ajitasyon için çok iyi malzeme sunmaktaydı. Fakat Hindistan'da, komünistlerin yolu üzerindeki engeller, ilkel sömürgelerdekinden çok daha güçlüydü. İlkel halklar sabırsız ve fazlasıyla asiydi. Hindu'nun başta gelen zaafı, köhnemiş gelenekleri, zayıflık ve pasifliğiydi. Britanya Hindistanı'nın Komünist Partisi birçok farklı cephede savaşmak zorunda kalmıştı. Britanya emperyalizmiyle savaşmıştı. Hindistan halkına ihanet eden Gandi'yle[97] savaşmıştı[98]. Yerli burjuvazinin reaksiyoner bölümüyle savaşmıştı. Daha sonra boğazlarını kesmek niyetinde olduğu liberal fraksiyonla ve entellektüellerle ittifak yapmıştı. Malabar Sahili Müslümanlarının dinsel duygularını incitmemeye özen göstermişti. Moskova'da ve Leningrad'da binlere varan yerli dilde basılmış propaganda malzemesi dalgalar halinde dağıtılmış ve tüm engellerin en inatçısı olan Hinduların kast sisteminin yıkılması için gayret gösterilmişti.

Orta yaşlı bir Doğu Hintli olan Colombo örgütünün kuryesi tam zamanında geldi. Güneş doğarken rahat bir sandalla, sahilden. Yanında getirdiği abanozdan oyuncak fillerle ve cicili bicili şallarla gemiye çıkıp bunları tayfa ve mühendislere satmaya başladı. Yamalı bir haki pantolon ve belinden aşağı sarkan kolsuz mavi gömlek vardı üstünde. Hamburg'dan kendisine verilen şifreyi geminin ortasında bağırıverdi:

"Kimde London *Times* var. Ona bayılırım. Eski de olsa önemli değil."

Ondan bir şeyler alma bahanesiyle yanaşıp mektubu eline sıkıştırdım. Mektubu, Denizcilik Bölümü merkezinin kurulduğu, Fransız sömürgesi Pondicherry'e ulaştıracağına söz verdi. Onun-

97. *Mahatma Gandhi* (1869-1948): Sivil itaatsizlik teorisyeni ve uygulayıcısı. İngiliz sömürgecilerine karşı Hindistan'ın bağımsızlığı yolunda ortaya koyduğu sivil itaatsizlik hareketleriyle ün salmıştır. Pasifist anarşist olarak da bilinir. 1948 yılında, bir Hindu radikali tarafından öldürülmüştür.

98. Bu suçlamanın, yazarın aklında, Komintern'in o zamanki politikalarından ve propaganda malzemesinden kaldığı ve fazla irdelenmeden burada tekrarlandığı anlaşılıyor.

la sahile çıkacak kadar zamanım yoktu. *Franken*, orada yalnızca birkaç saat kalacaktı. Alabandadan eğilip Doğu Hintlinin kadife karanlıkta kürek çekişini seyrettim. Birden onu, fırtınalı okyanusu tabut içinde geçmeye çalışan bir manyak gibi gördüm. Bir an için kendimi, onu ve bizleri sonsuz bir uzaklığa ulaşmak için mücadele eden insanlar gibi hayal ettim. "Hepimiz, tabutlar içinde karanlığa doğru kürek çeken manyaklarız" diye düşündüm. "Ölüm yolcuları!" Limanı yalayan dalgaların ve sancak tarafında bulunan palamar deliğindeki zincirin takırtısını duydum. Sahil ışıkları kısık kısık yanıyordu uzakta. Kahve ve sigara içmek için aşağıya indim.

Franken, Bengal Koyunun eteklerinden, tehlikeli Nicobar Adalarından sakınarak doğuya doğru ilerledi. Malacca Boğazının yakınları, denizaşırı şileplerle, tankerlerle, küçük, kirli kıyı vapurlarıyla, düzinelerle yarasayı andıran yüksek kıçlı Çin yelkenlileriyle, tuhaf biçimli, kısa yelkenli yerli tekneleriyle benek benekti. Hint okyanusuyla Çin Denizi arasındaki bu koridorun çevresindeki uğrak limanları birbirinden ancak bir günlük uzaklıktaydı. Bunların ilki olan Sabang, Sumatra'nın kuzey ucunda, zengin yeşillikleri ve dik kayalıklarıyla bir kömürcülük merkeziydi. Ardından Belawen, Pulo Penang ve Singapur geliyordu. Bana söylendiğine göre, burada devrim yakındı. Taşıdığım paketlerin esasını burada sahile çıkardım. Tedirginliğim gün be gün artıyordu. Az uyku uyuyordum. Endonezya Partisi'nden gelecek haberciyi kaçırmamam gerekiyordu. Kitap büyüklüğündeki paketlerin içinde ne olursa olsun, onları dünyanın yarısı kadar bir yol boyunca getirmiştim. Önemli olduklarını düşünüyordum. Gemiye gelen her esmer Malayalı yük hamalını dikkatle süzüyordum. Kayıkçılardan, seyyar satıcılardan, çımacılardan bir işaret almak için gözlerimi dört açmıştım. Beklediğim kuryeyi, denizcilerin çamaşırlarını yıkamak ve kuşburnu satmak için gemiye gelen on, on iki yaşlarındaki küçük kızların arasında bile arıyordum.

Sabang'da hiçbir şey olmadı. Penang'ın göz alıcı limanında beklerken hiçbir yabancı yaklaşmadı yanıma. Sonra Singapur'a geldik. Bir gemi arkadaşım bana seslendiğinde, halatlar babalara henüz bağlanmış ve metal iskeleler yeni uzatılmıştı.

"Hey – buraya gel. Bir kadın seni soruyor."

Bir grup Çinli dok işçisinin içinden ufak tefek bir Çinli kadın ileri çıktı. Baştan aşağı siyahlar giyinmişti. Zarif hareketleri, güven veren, anlamlı bir yüzü vardı. Adımı biliyordu. Geminin arka dümen bölümünde, siyah ve altın rengi küçük çantasından, ilk bakışta kartona benzeyen bir şey çıkardı. Bir köpek fotoğrafı.

"Bu cins bir köpek ister misiniz?" diye sordu tatlılıkla.

"Bende bunun gibi bir tane var" dedim gülerek.

Böylece, Endonezya Komünist Partisi'nin haberleşme görevlisi M. Lan'la tanışmış oldum. Bana, Limanın sınırlarının hemen dışındaki meydanda bulunan bir Babri[99] sarraf kulübesinin adresini verdi. Gece, genç bir Çinlinin yardımıyla, kaçak mallarımı, pineklemekte olan Sihlerin[100] oluşturduğu kordondan sahile gizlice çıkarabildim. Yakınlarda bir yerde M. Lan, bir çekçekte oturmuş sigara içmekteydi.

Roterdam'dan Singapur'a taşıdığım gizli konsinyenin tam olarak ne olduğunu bugün bile bilmem. Paketlerin toplam ağırlığı yaklaşık yüz elli kiloyu buluyordu. Paketlerde belki Belçika otomatik tabancaları, belki de cephane ya da patlayıcılar vardı. İster basılı malzeme olsun, isterse dinamit, görevimi kazasız belâsız yerine getirdiğim için son derece memnundum. Berlin'deki Fritz Heckert'e, "işlem tamamlanmıştır" diye telgraf çektim.

Beklenen devrimci ayaklanma altı ay geçmeden gerçekleşti. Kasım 1926'da, Java emekçilerinin büyük kısmı silâhlı ayaklanmaya girişti. Bunu, Sumatra'daki ayaklanma izledi. Binalar ateşe verildi, demiryolları tahrip edildi, ayaklananlarla hükümet birlikleri arasındaki muharebelerde çok kan aktı. Java ve Sumatra isyancılarının uyguladığı taktikler, Hamburg'daki barikat savaşlarında tanık olduklarımın tıpa tıp aynısıydı. Keza, sahne gerisinden yönetenler de aynıydı. Ayaklanmalar başarısız oldu. Yüzlerce insan öldü. Yüzlercesi yaralandı. Binlercesi yakalandı ve Yeni Gine'deki toplama kamplarına gönderildi. Yüzlerce kişi, askeri mahkemeler tarafından anında ölüme mahkûm edildi.

Hongkong limanında *Franken*'den firar ettim. Çinli denizci-

99. Hindistan kökenli bir İslam tarikatı.

100. Hindistan kökenli bir mezhep.

ler ve dok işçileri greve gitmişti. Britanyalı denizciler, ayaklanmalarla kaynayan Çin'in yanıbaşındaki bu British Crown Colony'sinin[101] rıhtımlarında devriye geziyorlardı. Yanımda hâlâ, aslında Mısır için verilmiş, Komintern'in dört yüz dolar parası vardı. Bu parayı, Hongkong limanındaki Britanyalı, Amerikalı ve Alman denizciler arasında ajitasyon yapmak için harcamaya karar verdim. Fakat kısa sürede, Britanya Donanmasının yerleştiği ve Britanya gizli servisinin en karanlık köşelere bile projektör tuttuğu böyle bir yerde bu tür bir planın geçerliliği olmadığını gördüm. Britanya'nın ajanları, her yerde, genel grevin devam etmesini örgütlemek üzere Hongkong'a gelen Kuchiokov adlı Komintern ajanını arıyordu. Derken, Hongkong'a ticari temsilci kılığında gelip yerleşmeye çalışan diğer Komintern ajanı Yoldaş Dosser'in başına gelenleri öğrendim. Avrasyalı sevgilisi onu kaldığı otelde zehirlemeye kalkışmıştı. Dosser, onun elini kolunu bağlayıp kaldığı yeri değiştirmiş, fakat kısa süre sonra yakalanıp kapı dışarı edilmişti. Gerçek bir Bolşevik sebatkârlığıyla Dosser, gizlice yeniden dönmüş, tutuklanıp yeniden çıkarılmıştı Hongkong'tan, fakat bu sefer Şangay'a kaçmıştı. Britanya ajanları onu orada da yakalamıştı, bundan sonra Yoldaş Dosser hakkında hiçbir şey duyulmamıştı. Bu bilgileri edinince kaçmam gerektiğine karar verdim. Bir kıyı vapurunda güverte yolcusu olarak Şangay'a doğru yola çıktım.

Şangay'da, Nanking Road'un alt tarafındaki Komintern'in ilişki adresine geldiğimi bildirdim. Berber dükkânı olarak kamufle edilmişti, bir Çinli öğrenci itimatnamemi alıp beklememi söyledi. Ertesi gün çekçekle Bubbling Well Road üzerindeki harika bahçelere gittik. Sokaklarda arabaları hayvan yerine çeken yarı çıplak ve terli insanları görmek beni rahatsız etmişti. Önümde koşturan çekçekçinin terden parlayan sırtını, yanan asfaltları tepen çıplak ayaklarını gördükçe, yolun sağ tarafının açılması için durmadan haykıran sesini duydukça, aşağı atlayıp, terden sırılsıklam olmuş çekçekçinin sırtına şöyle bir dokunup, "bak, yeter artık, gel birlikte bir limonata içelim" diyesim geliyordu. Ama Şangay sokakları, ne kadar hareketliyse, o kadar da duyar-

101. Britanya Krallığının sömürgesi.

lıktan yoksundu. Lekesiz beyaz giysileri içindeki kırmızı yüzlü kalabalıkları, alçakgönüllülükle kayıtsız bir kibir karışımını türbanlarıyla örten sakallı Sihleri, hendeklerin içinde yuvarlanan kir pas içindeki çocukları, korkunç yüklerinin altında ıkınıp sıkınan kadınları, bağırıp duran satıcıları geçip gittik. Ve her yerde somurtkan işçiler gördüm, kaldırımlarda sallanarak yürüyorlardı, korkunç yoksuldular, fakat güçlü kuvvetliydiler, herhangi bir devrimin esas malzemesi bunlardı. Leningrad'daki bir liderden duyduğum "Çin Asya'dır" deyişini anımsadım: "Eğer Çin'i ele geçirirsek, Hindistan'ı ve o bölgedeki bütün ülkeleri ele geçiririz."

Majestik Oteli'nin çevresindeki bahçelerde durduk. Orada bizi, Slav yüz hatlarına ve Parizyen tavırlara sahip bir adam bekliyordu. Tipi, bir öğretmene ya da lokomotif mühendisine uygundu. Adı Mandalian'dı. Şangay bölgesindeki faaliyetleri yürüten Komintern temsilcisiydi.

Berlin'den, bundan sonraki görevime ilişkin talimat gelmemişti. Üstünkörü birkaç sorudan sonra, "seni burada da değerlendirebiliriz" dedi Mandalian. İlk işi, bendeki dört yüz doları almak oldu. Bahçelerde gezindikten sonra, Mandalian hızlı bir şekilde ama disiplin ifade eden bir ses tonuyla konuşmaya başladı, ağzından çıkan kelimeleri kaçırmamak için büyük çaba harcıyordum.

"Bir komplocu gibi kafanı öne eğme" diye tembihledi, bahçede gezintiye çıkmadan önce. "Herifler gözetliyor olabilir. Rahat ol, at yarışlarından konuşan aylağın teki gibi davran."

Mandalian, esas olarak, Çin'deki savaş gemileri ve yabancı ordular, Çin'deki komünist devrim için büyük tehlikeler içinde oluşturulan silâhlı güç hakkında konuştu. Zırhlı savaş gemileri, sayıları bir milyon bile olsa, kötü silâhlanmış uzakdoğulu işçilerin cephe saldırısıyla bozguna uğratılamazdı. Bir başka yol denenmek zorundaydı: ısrarlı propagandayla yabancı denizcilerin ve askerlerin moralinin çökertilmesi. Komintern, Siu adlı yetenekli Çinli komünistin yönetimi altında, Şangay'da böyle bir çalışmayı başlatmak üzere özel bir anti-ordu bölüm kurmuştu. Yabancı savaş gemilerindeki askerler, kendilerine küçük görmeleri öğretilen Doğululara politik tartışmaya gitmemekteydi. Yoldaş

Siu, Britanya ve Amerikan denizcileriyle kendi zeminlerinde bir araya gelebilecek, onların dilini konuşan ve onlar tarafından eşit görülen bir adama ihtiyaç duymaktaydı. Mandalian'a göre ben bu iş için biçilmiş kaftandım. Berlin'den benim için yeni bir talimat gelene kadar Siu'ya anti-ordu çalışmalarında yardım edebilirdim. Aynı gün, Siu ile, Çin Denizciler Sendikasının binasında tanıştım.

Yoldaş Siu Avrupa'da okumuştu ve gayet iyi Almanca biliyordu. Tıknaz, hareketli, otuzlarında bir adamdı ve sekreterliğini yapan Rus bir kızla evliydi. Hayret verici ölçüde çok görevi yerine getiriyordu. Şangay Denizciler Sendikasının Parti komiseriydi. Eski Kolçak ordusundan geriye kalan ve kapağı Şangay'a atan binlerce askerin arasında sıkı bir şekilde örgütlenmiş komünist ajanların faaliyetlerini yönetiyordu. Siu, aynı zamanda, Şangay'daki devrimci öğrencilerin çalışmalarını yönlendiriyordu. Kullanımıma yeni bir teksir makinesi verip, birlikte çalışacağım Çinli ve Japon yoldaşlarla tanıştırdı. *"Den Panzerkreuzern mussen wir die Zaehne ausziehen"* dedi. "haydi göreyim seni, savaş gemilerinin dişlerini sök!"

Kendi garip atılganlığımızın farkında bile değildik. Birleşik gücümüz, bir avuç Japon ve iki macera tutkunu İskandinav da dahil, belli sayıda komünistten oluşuyordu. Haftada yüz Şangay doları ve portatif bir baskı makinasıyla donanmış olarak, aşağı Yangtze-Kiang'daki birleşik Britanya, Fransa, Japon ve Amerikan Donanmasının "dişlerini sökmeye" giriştik. Mücadele için bize verilen miktar, belki de Komintern'in Yoldaş Mandalian ve Yoldaş Sui'ye ödediği maaşların beşte biri kadar bir şeydi. Daha sonra, Moskova'da, Çin'deki yenilginin sebepleri hakkında yapılan toplantılarda bol bol konuşan da onlar olmuştur; biz tabandakiler, konuya ilişkin ağzımızı açıp tek kelime etmemişizdir.

Savaş gemilerindeki mürettebatın yaklaşık üçte biri, gecelerini, eğlenmek için sahilde geçiriyordu. Bunlar, Tchapai bölgesindeki müzik salonlarına, Enternasyonal eğlence kulüplerine, genelevlere ve dans salonlarına gidiyordu. Genelevlerde, kendi isteklerinin dışında kötü yola sürüklenmiş çocuk yaştaki Çinli kızlar çalışıyordu. Bu kızların büyük çoğunluğu, ilk kez adet gördükten sonra aileleri tarafından köle olarak satılıyor ve olgun bir

yaşa gelince genelev patronları tarafından bir kenara atılıyordu. Bu sefalet evleri, çoğunlukla Avrupalı ve Amerikalılar tarafından işletiliyordu ve müşterilerin çoğu, yabancı savaş gemilerinin ve denizci müfrezelerinin mensuplarıydı. Bizim birimdeki Çinli komünistlere göre, genelevlerin çevresinde önemli görevler söz konusuydu. Genelevlerin kapısında bekleyen çekçekçilerin arasına karışıyor, itaatsızlığa ve isyana kışkırtan propaganda bildirilerini oraya gelen her mavi ceketlinin ya da denizcinin eline sıkıştırıyorlardı. Çinli yoldaşlardan biri, karısını ve kız kardeşini, çocuk fahişelerin odalarına bildirileri koyabilmek için genelevlerdeki kızlarla arkadaşlık kurmakla görevlendirmişti. Devrimden sonra, aç gözlü ve acımasız genelev patronlarını toptan Whangpoo Nehrine dökme vaadi kızların ilgisini çekiyordu.

Bizim anti-ordu bölümdeki yabancılar, iki İskandinav, yedi sekiz Japon ve ben, Nanking Road bölgesindeki müzik salonlarına yoğunlaşmıştık. Bu tür yerleri dolduran kalabalığın içinde her gece Donanmadan görevliler ve denizciler bulunuyordu. Buradaki kızlar, hoş giyimli, şehvetli, tamamen para karşılığı çalışan Rus sığınmacıların kızları ya da Avrasyalı kızlardı. Avrasyalıların içinde, mavi ceketliler arasında propaganda bildirilerini dağıtmaya gönüllü bazı kızlar bulmuştuk ama bu çalışma yerel Beyaz Muhafız örgütleri için sivil ajan olarak çalışan bazı Rus kadınları tarafından etkili bir şekilde sabote edildi. Öte yandan, kaprisli, içkiye aç Ruslar ve onların satıcılarıyla, daha genç Avrasyalı kızlar arasında ölümcül bir rekabet vardı. Sonunda, savaş gemilerinin gemicileriyle doğrudan politik tartışmaya girmekten başka çare kalmamıştı. Tartışmalar kavgayla sonuçlanma tehdidi taşıyordu. Mavi ceketliler sahile eğlenmeye geliyordu, kendilerini içki içmeye bile davet etmeden ders vermeye kalkmamızdan rahatsız oluyorlardı. Ne var ki, bizde de bunun için zaten para yoktu.

Çan-Kay-şek'in[102], Moskova ile bağlarını kopartmasının ardından komünistlere karşı giriştiği katliamda, Şangay'da birlikte

102. *Chiang Kai-shek* (1887-1975): 1920'lerde, kurucusu Sun Yat-sen (1866-1925) olan Çin'in egemen partisi Kuomindang'ın (Çin Ulusal Partisi) başkanı. Mao zedung'un Kızıl Ordusu karşısında yenildikten sonra çekildiği Tayvan'da kurduğu küçük devletin diktatörü oldu ve ölene kadar öyle kaldı.

çalıştığım nerdeyse tüm Çinli yoldaşlar yaşamlarını kaybetti. Yıllar sonra, Japonya'da komünistler için ölüm cezası konduktan sonra, Japon yoldaşlarımın kaderini öğrendim, "Yoldaş Sano ve onun yardımcıları – Fukumoto, Nabejana Mitamura ve Takara – Şangay'da Japon gizli polisi tarafından kaçırıldı ve Kobe adlı gemiyle Japonya'ya götürüldü." Komintern'in onlar hakkındaki raporu şu yorumu yapıyordu: *"Vermisst; keine Org-Folden,"* anlamı şuydu: "Ortadan kaldırıldılar. Ortadan kaldırılmaları, örgütün zarar görmesi anlamına gelmiyor, çünkü bütün iyi Bolşevikler gibi örgütün sırlarını sakladılar."

Üç haftalık anti-ordu çalışmadan sonra, Şangay'daki konukluğum aniden sona erdi. 1926 Temmuz'unun sonlarında, boğucu bir gün, Siu, Koreli kuryesini yollayarak benimle Rue Molière'in köşesinde buluşmak istediğini bildirdi.

"Senin için haber geldi" dedi Siu.

"Talimat mı?"

"Evet."

Bana San Francisco'da ihtiyaç olduğunu söyledi. Gideceğim adres bir sigara kâğıdına yazılmıştı.

"Bu adrese, geldiğini rapor edersin" dedi.

"Peki nasıl gideceğim San Francisco'ya?" diye sordum. "Cebimde beş dolar bile yok."

Siu omuz silkti. "Ya para bekleyeceksin ya da parasız yolculuk yapacaksın. Bir Bolşevik'in yapamayacağı şey yoktur. Her neyse, bağlantılarını Yoldaş Sano'ya teslim etmen gerekiyor."

Şangay'dan San Quentin'e

Gümrük iskelesinin karşısında, nehrin diğer yakasında, *President Wilson* adlı Amerikan gemisi demirlemiş halde beklemekteydi. Kıç tarafına, bir Amerikan limanı olan San Francisco'un adı yazılmıştı. Şafakta yola çıkacaktı. Gece gemiye çıkıp kıç taraftaki tahlisiye sandalına saklandım. Sabah erkenden sandalın tentesinden bir delik açıp baktığımda denize açıldığımızı gördüm. Sandalın zeminine yüzüstü uzanıp uzaktan gelen makine seslerini dinledim. Böylece bir gün geçti. Kaliforniya'da inmemin daha iyi olacağını düşünüyordum. Ama gece bir sürprizle karşılaştım.

Sandalın çok yakınından korkunç bir uluma sesi geliyordu. Uluma belli aralıklarla kesik kesik devam edip duruyordu, hayvanat bahçelerine, kafes içinde zaman zaman vahşi hayvanların gemilerle götürüldüğünü hatırlayıp kıç tarafa böyle bir kafesin konduğunu düşündüm. Yüksek perdeden uluma uzun uzun devam ediyor, acınası bir yakınmayla sona eriyordu.

Sonunda çareyi, sandaldan çıkıp etrafa bakınmakta buldum. Gecenin morluğunda yıldızlar parlıyordu. Sandalın yanında bir çadır vardı. Çadırın zifiri karanlığından çiçek kokuları ve uluma sesleri geliyordu.

Çadıra girip bir kibrit çaktım. İçerde bir tabut vardı. Tabutun üstü çiçeklerle kaplıydı. Baş kısmında, çadır direğine Çinli bir adamın resmi tutturulmuştu. Tabutun yanına, küçük, şişman bir köpek büzülmüştü. Çömelip köpeği okşadım. Dost olduk ve köpek ulumayı kesti.

Birden, tabuttaki adamın, çadır direğine resmi tutturulan Çin-

li olduğu düşüncesiyle irkildim. Çinliler asla gömülmek üzere Çin'den Amerika'ya götürülmezdi; ama Amerika'da ölen zengin Çinliler, ülkelerinde gömülmek üzere Çin'e getirilirdi. *President Wilson*'un Amerika'ya gitmediği sonucuna vardım. Çadırdan hızla çıkıp ufku gözden geçirdim. Sancak tarafından kıyı şeridi güç belâ görünüyordu. Bu da gösteriyordu ki, *President Wilson*, güneye doğru gidiyordu, Californiya'ya değil, oldukça uzağa, Hongkong'a, belki Manila ya da Singapur'a!

Evet, Hongkong'a gidiyordu. Gizlenme yerimi değiştirip cesedin ve yas tutan köpeğin mümkün olduğu kadar uzağına gittim, iki gün sonra da *President Wilson*'u Kowloon rıhtımında terk ettim.

Rıhtımın karşısında *Empress of Canada* adlı bir başka gemi bağlıydı. Sarı bacasından dumanlar yükseliyordu.

"Nereye gidiyor bu?" diye sordum oradaki bir seyyar satıcıya.

"Vancauver'e – Pasifik'in en hızlı gemisidir."

Tahta döşemelerden ve ambarlardan ışık sızıyordu. Vinçlerin gürültüsüne kıyıdaki turistlerin konuşmalarıyla çok sayıda Çinlinin o mucizevi tempodaki bağırtıları karışıyordu. Kalabalığı yarıp geminin merdivenine tırmandım.

"Bilet, lütfen" diye sordu merdivenin başındaki görevli.

Bir kâğıt parçasını burnunun ucunda salladım. "Bay Collins'e telgraf var" diye heyecanla bağırıp gemiye giren yolcu kalabalığının ortasına atlayıverdim.

Gemi benim için bilmece değildi. Bir geçidi döndüm, kamara iskelesinden tırmandım, üst güverte boyunca koştum, bir merdiveni çıktım ve *Empress*'in üçüncü bacasından içeri girdim. Burada duman yoktu. Estetik nedenlerle konmuştu oraya, sadece süs olarak. Uzun bir yolculuk için tahlisiye sandalından daha iyiydi. Dar demir merdivenden bacanın yakınındaki düzlüğe tırmandım.

Gemi sirenleri çaldı. Tiz düdük sesleri duyuldu. Kısa süre sonra gemi hareket etti. Sahilin o güzelim kokusu rüzgârla dağıldı ve *Empress of Canada* ağır ağır denize açıldı. İsle kaplı bir ızgaranın üzerine kıvrılıp uyudum. Bacadan yükselen dumanların arasından tek tük yıldızlar görünüyordu.

Ertesi sabah güneş doğmadan güverteye indim. Lüks kamaralar için ayrılmış banyoya girdim. Yukarda geçirdiğim gece, baca süpürgesi gibi kapkara yapmıştı beni. Yıkandım, tıraş olup giysilerimi temizledim. Yalnızca gömleğimi yıkadım ve termosifon borusundan gelen sıcak havaya tutarak kuruttum. Sonra üst güverteye gittim.

Beyaz ve altın rengi giysili, kısa boylu, sağlam yapılı bir adam yanıma yaklaştı. Kolundaki işaretten, onun bir çeşit gemi güvenlik şefi olduğunu anladım. Seramoniye gerek duymadan sordu:

"Birinci mevkide mi yolculuk yapıyorsunuz?"

"Hayır" dedim, "üçüncü mevkide."

"Afedersiniz ama" dedi, "burası birinci mevki güvertesi. Üçüncü mevki ilerde, iki güverte altta."

Oradan sıvıştım. Kasara altı, Çinlilerle, Avrasyalılarla ve kökeni belirsiz az sayıdaki beyazla tıklım tıklım doluydu. Koridorlar, çorba, bisküvit ve renkli içecek satıcılarından geçilmiyordu.

Aç olduğumdan, bir seyyar satıcıya, çorbasının tadına bakıp bakamayacağımı sordum. Çorba sıcak ve lezzetliydi. O sırada arkamda kalın bir ses duydum, kocaman bir el omuzumdan yakaladı. Hızla döndüm. Karşımda, kırlaşmaya yüz tutmuş karmakarışık kahverengi saçlı, korkunç bakışlı, kalitesiz kahverengi bir takım elbise giymiş bir dev duruyordu. Nefesi içki kokuyordu.

"Sadece kahvaltı yapmak istemiştim" dedim.

"Ne, kahvaltı dediğin bu mu?" diye böğürdü dev. "Yukarısı And dağları, aşağısı Amazon Nehri. Ne dersin buna? Sana benzeyen bir adam arayıp duruyorum her yerde. Iquitos to Parálı, maundan bir kütüğe binmiş, ismim Ferguson, ya seninki?"

Kafadan bir isim attım.

"Cehennemin dibi" diye gürledi. "Gel de arkadaşım Killman'la tanış, August Killman, bir Mandarini bile soyacak kadar iyi bir insandır o."

Killman, uzun ince, yüzü güneş yanığı, gözleri çukurda birisiydi. Elimi acıtıncaya kadar sıktı, yanıt olarak ayak parmaklarına bastım.

"İşler yolunda" dedi ciddiyetle.

Ferguson, kollarını Killman'la benim omuzlarımıza atıp kükredi.

"Yukarısı Andlar, aşağısı Amazon, maundan bir kütüğe binmiş."

O zamana kadar yaptığım en şamata, en eğlenceli illegal yolculuk böyle başladı. Ferguson ve Killman, şiş göbekli bir Çinli ile birkaç melez koruma tarafından ambarın arkasında düzenlenen fan-tana[103] katılmamı istediler. Tek kuruşum olmadığını söyleyince Ferguson bana on dolar verdi. Oyuna girdim, önce kazandım, sonra hepsini kaybettim, Ferguson da kaybetti, Killman sürekli kazandı, güneş doğarken cepleri gümüş paralarla tıka basa dolmuştu.

"Girip bir şeyler yiyelim" dedi Ferguson. Ona, kaçak olduğumdan yemek salonuna gidemeyeceğimi söyledim. Ferguson hiç şaşırmadı.

"Burada bekle" dedi.

Akşam yemeğinden sonra, Ferguson ve Killman, beni kabinelerine davet ettiler. Ferguson, ceketinin cebinden, et, ekmek, tereyağ ve peynir çıkardı, hepsi bir peçeteye sarılmıştı.

"Ye" diye gürledi. "Yukarı And'lar."

Sekiz gün boyunca açığa çıkmadan serbestçe dolaştım gemide. Ferguson, yemek salonundan yürüttüğü yiyeceklerle beni doyurdu. Keza temiz bir takım elbise de ödünç verdi. Her gün, vahşi bir içki yarışı ile son buluyordu. Geceleri, güverte sandalyelerinde ve banyolarda geçiriyordum. Şangay, Yokohama ve Inland Sea geride kalmıştı. *Empress of Canada*, doğuya, Pasifik açıklarına doğru ilerliyordu. Amerika'ya varmamıza dokuz gün kalmıştı.

Getirdiği likörleri paylaştıran Ferguson, "ceplerinde et taşımaktan" gına getirdiğini söyledi. Onun önerisine göre, yemek salonuna gitmeli ve diğer yolcularla birlikte yemeğimi almalıydım.

Öyle yaptım. Hongkong'dan yola çıkışımızın dokuzuncu günüydü. Akşam yemeğinde Avrasyalı bir görevlinin masalarda

103. Bir Çin kâğıt oyunu.

yemek yiyenleri saydığını gördüm. Başını sallayıp yeniden saymaya başlıyordu. Sonra ortadan yok oldu.

"Ona senin oğlumuz olduğunu söyleriz" diye kıkırdadı Killman.

Görevli kapıdan daldı içeri. Yanında, gemi veznedar bürosundan birisi de vardı. İkisi birden saymaya girişti. Sonra listelerine bakarak bir kere daha saydılar. Aralarında fısıldaştılar, veznedarlık görevlisi gözlerini kısıp başını salladı. Ardından görevli, bir kâğıt kalem getirip önüme koydu. Tatlı dille, adımı ve kamara numaramı yazmamı rica etti.

"G.F.Collins" yazdım, "kamara 36."

"Lütfen vezneye gelir misiniz, efendim" diye kedi gibi mırladı görevli. Üst kata çıkıp, *Empress*'in üçüncü bacasının üst tarafındaki kurum kaplı düzlüğe tırmandım. İki saatlik aramadan sonra beni buldular. Bir tayfa sırıtarak aşağı gelmemi söyledi. Üç üniformalı adamın karşısına çıkarıldım.

"Afedersiniz bayım, biletinizi görebilir miyiz?"

"Üzgünüm ama biletim yok."

"Biletiniz yok mu? Neden?"

"Çünkü param yok."

Beni kaptanın yanma götürdüler. "Kimsiniz?" diye sordu kaptan.

"Kaçağın biri, efendim."

"Milliyetiniz."

"Amerikalı, efendim."

"Herkes böyle söyler. İsminiz."

"Collins."

"Hıh! Neden Smith değil? Herhangi bir belgeniz var mı?"

"Yok efendim."

"İmha mı ettiniz?"

"Kaybettim."

Kaptan güldü. "Herhangi bir eşyanız var mı?"

"Hayır, efendim."

"Ceplerini arayın."

Güvenlik görevlisi üstümü aradı. Aramanın sonucunda, saat, çakı, ustura, diş fırçası ve üç mendil bulundu.

Sonra yaygaracı bir İrlandalı olan lostromoya teslim edildim,

elime tutuşturdukları çelik bir ıspatula ve cam parçasıyla sabahtan akşama kadar baca, kapı ve tırabzanlardaki lekeleri kazımakla görevlendirildim. Yalnız da değildim. Gemi hapishanesini – tahlisiye güvertelerinin ön kısmındaki bir erzak ambarıydı –, Şangay kıyılarında işsiz güçsüz dolaşan ve hepsi de daha ilk günden kaçak olarak yakalanmış beş yontulmamış Rusla paylaşıyordum.

Zaman da, gemi de hızla ilerliyordu. Gemi, pasifik Okyanusunda günde beş yüz mil yol alıyordu. Nasıl kaçacağımı planlıyordum. Killman, benim için kilolarca tereyağı tedarik etmişti. Lostromonun zincir ve makaraları yağlamak için kullandığı yağla iyice çoğalttım, böylece lombardan kolaylıkla kayıp çıkabilecektim. Ruslar uyarken bunun pratiğini yapıyordum.

Karaya yaklaştığımızda hava değişti. Gökyüzü, alçaktan hızla uçan bulutlarla kaplandı. Amerika kıtasının kıyıları, tepeleri, girinti çıkıntıları hayal meyal görünmeye başlamıştı. Güvenlik görevlisi, beni erzak ambarındaki Rusların yanına koyup saydı: "bir, iki, üç, dört, beş, altı. Tamam çocuklar. Polis gemiye gelinceye kadar sizi burada tutacağız." Ağır tahta kapı gürültüyle kapandı. Anahtar, kilidin içinde döndü. Gemi sahile doğru dümen kırdı ve az sonra denize inen çapanın sesi duyuldu. Karantina. İki saat sonra Empress, Victoria limanına girdi.

Ruslar, heyecana kapılmış Habeş maymunları gibi hızlı hızlı konuşup duruyordu. Bize yemek getiren Çinliyi zararsız hale getirip kaçmayı planlıyorlardı. Çinli geldi ve tahlisiye güvertesine açılan lumbardan ihtiyatlı bir şekilde kahvaltımızı içeriye itekleyip gitti. O gider gitmez elbiselerimi çıkardım, tüm vücudumu yağladım. Elbiselerimi tahlisiye güvertesine fırlattım. Sonra, lombardan önce başımı, kollarımı ve omuzlarımı çıkardım. Kapanmış dişlerin arasında sıkışmış gibiydim. Sert pirinçten yuvarlak lumbar derimi kazımıştı adeta.

Lombardan çıkınca hemen giyindim. Yolculuk sırasında bulduğum güneş gözlüğünü takıp kalabalığa karıştım. Kalabalık, iniş merdivenine doğru akıyordu. Güvenlik görevlisi trabzana dayanmış çene çalıyordu. Beni farketmedi. İki göçmen ofisi görevlisi beni çıkış merdiveninin ağzında durdurdu.

"Pasaport?"

Bu soruyu bekliyordum.

"Oh, buraya bir arkadaş için iş sormaya gelmiştim," dedim.

"Gemiye nasıl bindin?" diye şakıdı görevlilerden biri.

"Gemi kantincisi amcam olur."

Kıyıya doğru yürüdüm, bir hangarı dönüp hızla şehre doğru yol aldım. O sırada yanımda bir araba durdu. Kalbim hızla çarpıyordu. Arabadan eğilen adam, "hey" diye bağırdı, "atla istersen."

On dakika sonra, Victoria'nın diğer tarafındaki küçük bir parkta ne yapacağımı düşünmekteydim. Gündüz boş bir mavnada gizlendim. Uzakta, Birleşik Devletler'in güneyindeki ana kara ile Vancouver Adalarını ayıran Juan de Fuca boğazı görülebiliyordu.

İskeleye bağlı bir kayık buldum, halatı çözüp kayığı akıntıya doğru ittim. Rüzgâr vardı. Görüş mesafesi kısaydı. Güneye doğru hızla kürek çektim. Kayık sulara gömülüp duruyordu ve sık sık durmak zorunda kalıp kayığa dolan suları şapkamla boşaltıyordum. Gecenin karanlığında, "cellatlara, krallara ve hainlere ölüm"[104] diye bağıra bağıra şarkı söylüyordum. Tüm mücadelem hedefe ulaşmak ve teslim olmamaktı. Gülünç bir deli gibi kendi kendime ilenip duruyordum. Ama ne olursa olsun kürek çekmeyi bırakmıyordum. Bütün gece kürek çektim. Ertesi gün de hiç ara vermeden kürek çekmeyi sürdürdüm. Ertesi gece de öyle. Bir kurt gibi acıkmıştım. Mendilimi yağmurda ıslatıp emiyordum. Ellerim su toplayıp patlamış, tümden yara olmuştu. Her an sandala yığılıp kalabileceğimi hissediyor, durmadan inliyordum.

Üçüncü günün sabahı saat on birde ormanlık bir sahile çıktım. Sandalımı, o boş haliyle, gerisin geriye akıntıya doğru ittim ve anında yığılıp uykuya daldım. Uyandığımda gece olmuştu. Bir yoldan ilerledim. Bu yol beni küçük bir kasabaya götürdü – Port Angeles. Port Angeles'i geçip güneye giden ana yoldan ilerledim.

Epeyce otostop yaptıktan sonra San Francisco'ya vardım, yorgun ama muzaffer. Siu'nun bana Şangay'da verdiği adrese gittim, Clay Street'te, oda oda kiralanan bir evdi, burada Bayan

104. Enternasyonal marşının bir dizesi.

Green'i sordum. Üçüncü katta rahat, geniş bir odada olduğu söylendi. Burada sert görünüşlü, gözlüklü bir kızla karşılaştım. Fakat biraz yaklaşınca bu sertlik ve gözlüğün sadece bir kamuflajdan ibaret olduğunu anlamakta gecikmedim. Atletik bir vücudu, muzip bakışları vardı kızın. Amerikalı değildi. Adı sanırım Bayan Green de değildi aslında.

"Şangay'dan gelen yoldaşım ben" dedim.

"Böylece mi geldiniz?"

"Kaçak geldim."

Tereddüt göstermedi. Mandalian, benim Çin'den ayrılmamdan sonra telgraf çekmişti. Kız, bana çay ve sandviç ikram etti.

"Buradaki işim ne olacak?" diye sordum.

"Göreceksiniz" dedi gizemli bir havada.

"Amerikan Partisi çalışıyor mu?"

"Hayır. Birleşik Devletler'deki Partiyle bağlantımız yok. Bu yıl iki bin üyesini kaybetti."

"Peki, ben ne yapacağım?"

"Yakında öğreneceksiniz" diyerek gülümsedi.

Kız telefon etmek ve benim için giyecek almak üzere dışarı çıktı.

Banyo yapıp o dönene kadar uyudum. "Şef seni saat dokuzda görecek" dedi.

Golden Gate Park yakınındaki hoş bir restoranda bekliyordu şef. Kendini mühendis olarak tanıtan bir Rustu ve Getsy adını kullanıyordu. Kırklarında, ince uzun bir adamdı, sakin, entelektüel bir yüzü vardı. Kır saçlıydı, griye çalan gözleri vardı, giysileri de griydi. Tedbirli birisiydi, öyle monoton bir ses tonu vardı ki, onu dinlerken insanın uyuyası geliyordu.

Getsy, parti sicilim hakkında son derece bilgiliydi. "Burada, Kıyıda herhangi bir arkadaşına görünme" diye uyardı beni. "Sana tanıştıracağım kişilerin dışında kimse Californiya'da olduğunu bilmemeli." Kıza dönüp, "ona biraz para ver, Gushi" diye ekledi. Kız, çantasından birkaç banknot çıkarıp masaya, önüme koydu.

"Şu anda ihtiyacın olan başka bir şey var mı?"

Kıza baktım. Gushi adı, ona pek uzak kaçan "Bayan Green"den çok daha uygun düşüyordu. Boğazını temizleyerek gül-

dü. Rus, sigara dumanlarının arasından yarı kapalı gözlerini dikmiş bana bakıyordu.

Üç gün boyunca, kaprislerimi tatmin etmenin dışında hiçbir şey yapmadan boş boş dolaştım. Gushi kaldığı evde benim için bir oda ayarlamıştı. Getsy'nin haberleşme işlerinden zaman buldukça birlikte dolaşıyorduk. Şefinin tavırlarından hoşlanmadığı ve ondan korktuğu kesindi. Şefinin faaliyetleri hakkında bana hiçbir zaman bir şey söylemedi. Anladığım kadarıyla, Getsy'nin gizli karargâhının nerede olduğunu bilen tek kişi oydu.

"Evet, bir yoldaş ama" dedi bir keresinde, "insan değil. Onun için işinin dışında hiçbir şey yoktur."

Gushi, yabancı ülkelerdeki Komintern işçilerinden bile daha fazla kendine ait bir adada yaşıyordu, hemen hemen tüm alışkanlık ve gelenekleri yabancı, düşman bir dünyayla kuşatılmış olarak. Getsy'nin *Apparat*'ının görevlileri dışında arkadaş edinmesi yasaktı. Her yeni tanış, ne kadar zararsız olursa olsun, kuşkuyla karşılanıyordu. Ona ve onun gibilerine –ve Sovyet gizli servislerinde onun gibi binlercesi vardı – sağlıklı genç insanların tüm eğlenceleri kapalıydı. O asla kendi yolunda gidemezdi, asla bir kocaya ve çocuklara sahip olamazdı, hiçbir zaman gerçek bir evi olamazdı. Psikolojik sonuç, soğuk ve arsız bir sahte inanca, kökleri yalnızlık ve hoşnutsuzluk içinde gizlenmiş muhalefetti. Gushi, benimle arkadaş olduğuna memnundu. Ben de öyle.

"Hadi her şeyi unutalım" diyordu Gushi. "Bir âlem yapalım."

Kapıcıyı, İtalyan yiyecek ve içecekleri alması için gönderiyor, ardından kapıyı kitleyip perdeleri çekiyorduk. Özgürlük duygusu bir ölçüde ölü gibi bitkin yapıyordu insanı. Gündüzleri, Gushi, Getsy'nin işlerine koştururken sahile inip dalgalara doğru kulaç atıyordum. Daha öteye, daha öteye gitmeyi düşlüyordum, gücüm tükeninceye, geri dönüş imkânsız hale gelinceye kadar. Ama her seferinde dönüyordum. Eve geldiğimde Gushi işlerini toplamış oluyordu. "Benim için bir haber var mı?" diye soruyordum. O zaman Gushi, şöyle bir kabarıp, kısaca, "henüz yok" diyordu. "Hadi ay ışığında kafayı çekelim. Bir de mum yaktık mı âlem tamamdır."

Dördüncü gün Getsy beni görüşmeye çağırdı. Onunla yine Golden Gate Park'ın yakınında buluştum. Pürüzsüz bir renksiz-

lik içindeydi, soğuk bir sesle talimatlarını verdi. Japonya'ya illegal komünist yayınların gönderilmesi sorunuydu bu. Amiral Hattındaki *President Jefferson*, Seattle'dan Doğu'ya hareket etmek üzereydi. Gemi mürettebatı içinde dört komünist bulunuyordu. Büyük bir Japonca broşür kolisini Yokohama'ya gizlice götüreceklerdi. Doğu'da, Japonya'nın durumu, Çin açısından çok büyük önem taşıyordu. Britanya'nın yanı sıra Japonya, Doğu'daki en güçlü emperyalist faktördü. Çin devriminin başarısı, kısmen, Japonya müdahalesinin – grevler ve sabotajlar yoluyla – etkili bir şekilde engellenmesine bağlıydı. Vladivostok'la Nippon arasındaki iletişim hatları, Japon gizli servisi tarafından son derece yakından kontrol altına alındığından beri, Moskova'dan Japonya'ya tüm para ve propaganda malzemesi ulaşımı Birleşik Devletler'in Batı kıyısı limanları üzerinden yapılmaktaydı.

Gushi'yle birlikte, New York yoluyla variller içinde gelen malzemenin gemiye sevkedilmesi işini yürütmek üzere Seattle'a gittik. *President Jefferson*'daki yardımcılarımızı, broşürlerin daha küçük paketler halinde yeniden bağlanmasına, gemiye gizlice sokulmasına, sevkiyatı alacak kişilerle şifre alış verişinin kararlaştırılmasına seferber ettim. Bir hafta geçmeden Gushi, Komintern'in Yokohama'daki gizli adresine "oyuncakların" yolda olduğunu bildiren telgrafı çekti.

Gushi, yorulmak bilmez bir işçiydi. Onun tüm duygusal yabanıllığı, örgütsel görevlere kitlendiği an buhar olup uçuyordu. Görevimizi esaslı bir şekilde yerine getirmenin coşkusuyla ona çeşitli hediyeler ve iki tiyatro bileti aldım. Öyle sevindi ki, kolumu sıkıp dans etmeye başladı.

"Oyundan sonra dansa gidelim" dedi. "Sonsuza kadar dans etmek istiyorum."

"Farklı görünüyorsun bugün" dedim, otel odamızın aynasına geçmiş, gür sarı saçlarını tarıyordu.

"Farklıyım da ondan."

O sırada kapı tıklatıldı. Getsy'den telgraf gelmişti. Derhal Los Angeles'e hareket etmemi emrediyordu. Beni bir otelde beklemekteydi. Mesajı okuyunca Gushi'nin suratı asıldı. Omuzları düştü. "Artık başka zaman dans ederiz" dedi, sonra da acı bir

istihzayla ekledi: "Saçmalıklarla geçirecek zamanımız yok arkadaşım. *Marschier oder krepier*" [105]

"Ne için çağırıyor ola ki?" diye sordum telgrafı göstererek.

"Bunu sana söyleyemem" diye yanıtladı beni, durgun bir havada.

İstasyonda ayrıldık. Gushi'yi bir daha hiç görmedim.

Ertesi gece, geç vakit Los Angeles'e vardım. Bir taksiye atlayıp doğru Getsy'nin oteline gittim. Pijamalı, kül suratlı, can sıkıcı bir şahsiyet, masaya ve saldalyelere serdiği kâğıtların üzerine eğilmiş çalışmaktaydı. Odanın orta yerinde sigara dumanından oluşan bir sis tabakası asılı duruyordu. Konuşmaya başlamadan önce kâğıtlarını toplayıp çantasına kilitledi.

"Ne oldu Seattle'da?"

"Her şey yolunda. Gushi, Yokohama'ya bildirdi."

"Çok iyi."

Getsy, gözlerini halıya dikmiş, odayı adımlayıp duruyordu.

"Yapman gereken çok ciddi bir iş var" dedi.

"Tamam. Nedir?"

"Bir infaz" dedi usulca.

Dikkat kesilmiş, gerilmiş ve müthiş sinirlenmiştim. Beklediğim bir şey değildi bu. Getsy odayı arşınlamaya devam ediyordu. Terlikleri halının üzerinde ses çıkarmıyordu. Gözlerini benden kaçırdığını fark ettim. Bekledim. Zor duyulur, monoton bir sesle devam etti.

"Devrimci saflarda gizlenen üç tip düşman saptamalıyız. Birincisi, birimlerimiz üzerinde geçici bir zafer bile sağlayamayacak, eğitilmiş casus ve ajan provakatörlerden oluşan polis bölümüdür. Bunların en iyileri dışardan sızar harekete; geri kalanlar ise, Partiye yanlışlıkla dahil olmuş zayıf ve istikrarsız partizanların arasına sızarak dahil olur harekete. İkinci kategori, Parti kampanyalarının ve birimlerinin sabotajcı ve bozguncularıdır. Bunları samimi devrimciler olarak görmüşüzdür, güvenmiş ve önemli sorumluluklar vermişizdir, onlarsa bizim güvenimize kendi hedefleri uğruna ihanet etmiştir. Sonuncu grup, en tehlike-

105. Yürü yoksa nalları dikersin. Ya bu deveyi güdersin ya da bu diyardan gidersin anlamında.

li ve en alçak olanıdır. Bunlar, yoldaşlarımızın hayatlarını para karşılığında satan, çalan, yağmalayan, şantaj yapan, gizlerimizi ortaya çıkarıp, onları en yüksek fiyatı verene müzayedeyle satan pis korsanlardır. Bu tür yaratıklar, engerek yılanları gibi yakalanmalı ve imha edilmelidir. Onları hayatta bırakmak hareketimize karşı suç işlemektir. Bunu kesinlikle aklına sokmalısın. Hainleri hiçbir şekilde açık mahkemelere çıkarmayız. Ama cezalandırırız. Bazan bu hainler kaçar, gizlenir ve cezalandırılmaları gecikir. Onu arar tarar buluruz ve ihanetiyle kendisi arasına ne kadar çok zaman ve mesafe koyduğuna bakmaksızın cezalandırırız. Sözünü ettiğim, işte böyle birisidir."

Sanki Gushi kulağıma şöyle fısıldıyordu: "Sevgili yoldaş, Amerika'da sana neden ihtiyacımız olduğunu şimdi anladın mı? Uzaklarda bir yerlerde, bir yoldaş mahkemesi bir haini ölüme mahkûm ediyor ve cellat olarak da sen seçiliyorsun. *Marschier oder krepier* –yürü yoksa nalları dikersin– ve eğer bu senin kendini daha iyi hissetmeni sağlayacaksa gözlerini kapat."

Ağzımdaki sigara dudaklarımı yakınca çekip aldım. Getsy, şarap rengi pijamalarıyla önümde durmuş, ince, soluk eliyle bir kül tablası uzatıyordu.

"İyi bir terörist olduğumu sanmıyorum" dedim.

"Bunun terörizmle ilgisi yok. Terörizm eylemleri, devrimci ilerlemeyi sınırlamanın unsurlarıdır. Bu infazın tamamen bir iç sorun olduğunu düşünmelisin."

"Buna cinayet denir, Yoldaş Getsy."

"Saçma. Farzet ki, bir ailen var. Çok sevdiğin çocukların var. Farzet ki, iyi arkadaş sandığın birisini evine davet ettin. Senin konukseverliğinden yararlanan bu adam kasap bıçağıyla çocuklarının boğazını kesti, eşyalarını çalıp kaçtı. Böyle bir adamı öldürmek cinayet midir?"

"Değildir."

"Demek ki..."

"Nerede bu adam?"

"Burada, Los Angeles'te" dedi Getsy.

Koridora gidip ceketinin cebini karıştırdı, bir zarf çıkardı, zarftan da yarım posta kartı büyüklüğünde bir fotoğraf.

"İşte, bak."

Fotoğrafı inceledim. Belirgin Yahudi yüz hatlarına sahip, orta yaşlı bir adamdı. "Bu adam" dedi Getsy, gayet soğukkanlı.

"İnfaz, G.P.U.'nun işidir" dedim.

"Diyelim ki öyledir."

"Sanırım, daha iyi eğitilmiş bir yoldaş yapmalı bu işi."

"Elimde başka adam yok. Acil bir iş. Tüm ön çalışmalar yapıldı. Adres de elimizde." Mırıldanarak, "bunun kişisel bir iş olduğunu sanma" dedi, "bu yılanı ortadan kaldırma kararını ben vermiş değilim."

"Ne yaptı peki?" diye sordum.

"Bu seni ilgilendirmez" diye kesip attı.

Korku, öfke ve inatçı görev duygusu içimde çatışma halindeydi.

"Sanırım istifa etmem gerekiyor" dedim öfkeyle. "Almanya'ya geri döneceğim."

Getsy sertleşti. "İstifa mı? Sana güvenip her şeyi söyledim düşünmeden. Birisini, korkaklığından, sadakatsizliğinden, belki proleter olmayan tavrından ötürü kovabiliriz, ama istifa?"

"Bunu demek istemedim."

"Bunu demek istemediğini biliyorum."

"Barikatta savaşırken düşmanı vurmak başka şeydir. Onu özsavunma amacıyla öldürebilirim. Ya da öfkeye kapılıp. Ama önceden planlayarak öldürmek tamamen farklı bir şey" diye tartışmayı sürdürdüm.

"Derece farkı var. Başka bir şey değil." dedi Getsy.

"Eğer birisini öldüreceksem sebebini bilmek isterim."

Getsy yaklaşıp ellerini omuzlarıma koydu. "Sevgili yoldaşım" dedi. "Bu adam bir hain- bu kadarı yeterli sanırım. Hainlerin ölmesi gerekir. Bu, ilk kabileler kadar eski, evrensel bir kuraldır."

"Evet ama bilmek zorundayım."

"Örgütümüzde bireysel soruşturmaya için verilmez, biliyorsun."

"Düşünmem için zaman ver bana."

Getsy yeniden arşınlamaya başladı odayı. Derin bir koltuğa oturup başımı ellerimin arasına aldım, kafamdaki rahatsız edici kargaşalığı bir düzene sokmaya çalıştım: Kızıl terörün gereklilik

olduğu ilkesini kabul ediyordum. Karşıdevrimcilerin, spakülatörlerin, ajanların, hainlerin, tefecilerin yaşama hakkı yoktu. O zaman, bir haini kendi ellerimle cehenneme göndermeye neden itiraz ediyordum? Adamın biri, ateşin karşısına oturmuş, tehlikeli bir caninin asıldığını okurken bir yandan da sıcaklığın verdiği keyifle hırıldayacaktır. Talihsiz bir zavallının darağacında idamına karar veren yargıç, eve gidip güzel bir bifteği mideye indirecek, karısıyla yatak odasına çekilip yorgunluğunu üstünden atacaktır. Peki ama adam ve yargıç, asma işini kendi elleriyle gerçekleştirselerdi, adam aynı şekilde keyifle hırlayacak, yargıç, bifteği mideye indirip karısını zevkle kucaklayabilecek miydi?

Getsy, ellerini arkasında kavuşturmuş, bir aşağı bir yukarı odayı adımlarken konuşup duruyordu. Monoton sesi, tüm odayı etkisi altına almış gibiydi, ta ki, sahibi kadar gri, acımasız ve şahsiyetsiz bu ses şöyle deyinceye kadar: "burjuva ahlâkı bizim ahlâkımız değildir. Devrimin ya da Sovyet Devletinin düşmanlarının ilgi gösterdiği hümanist akıl yürütmeler, sınıf savaşının ve Sovyet gücünün yayılması talepleriyle uyuşmayan küçük burjuva duygusallığının çeşnisini taşır."

Güçsüzlüğüne göz yaşı döken birisi miydim? Hiçbir zaman ait olmadığım bir moral ve estetik dünyaya mı sığınıyordum? Getsy, Çarlık döneminde, yasadışı Bolşevik örgütlerdeki yaşamını anlatıyordu, St. Petersburg'da ve Kiev'de devrimci işçilerin nasıl kovalandığını, yakalanıp Okhrana[106] ajanları tarafından mahzen ve ormanlarda nasıl öldürüldüklerini. İç Savaş sırasında Çeka'nın çalışmalarını, işçi müfrezelerinin nasıl ihanete uğradıklarını, sayısız hapishane ve mezarlıkta şu anda nasıl çürümekte olduklarını. Devrimci bir görevi yerine getirmeyi reddettiğim acaba Moskova'ya rapor edilmeli miydi? Dolaylı olarak, bir hainin kaçınılmaz sonunu önlemeye mi çalışmaktaydım? Yoksa, hainlerin ölmesini kabul ettiğim halde eyleme geçemeyecek kadar zayıf ve müterediddit birisi miydim? Bu iş için benim görevlendirilmemdense daha adanmış bir yoldaş daha mı uygun olurdu? Komintern, savaşta bir ordu statüsüne sahip değil miydi?

106. Çarlık döneminin gizli siyasi polisinin adı.

Cephedeki siperlerde düşmana silâhını doğrultmayı reddeden askerin bunu kendi hayatıyla ödemesi anlaşılır bir şey değil miydi?

Çıkış yoktu. Getsy, bana dokunacak kadar yaklaşıp durdu. Sesi, birkaç adım öteden duyulamayacak kadar kısık çıkıyordu. Cinayet işledim diye darağacında can vermekten mi korkuyordum yoksa? "Bunu önlemek yalnızca bir örgüt sorunudur" dedi Getsy. Partiden dışlanmak, asılmaktan binlerce daha kötüydü. Ortada, en sonunda güvenli bir sığınak bulduğunu sanan bir hain vardı. Güvenlerine ihanet edip yıkıma sürüklediklerinden elde ettiği bilgileri kullanacaktı. Bu yüzden öldürülmeliydi.

"Yoldaş Getsy" demek isterdim, "niçin onu bizzat siz öldürmüyorsunuz?"

"Tamam" dedim, "yapacağım." Getsy kendini sandalyeye bırakıverdi.

"Ne zaman?" diye sordum.

"Gecikmeksizin" dedi Getsy. "Kafan net, değil mi? Çok iyi! Şimdi ayrıntıları ele alalım." Rusun sesi kuru ve soğuktu.

Bundan sonraki günler, dayanılmaz bir gerginlik, uykuya ve kaçışa müthiş bir özlem, kuşku ve duraksamaların yol açtığı azabı ortadan kaldırmak için kendi kendimi hipnoz etmek için boş çabalarla geçti. Ekim 1923 kanlı Hamburg'unun hayaletleri yeniden başıma üşüşmüştü. Beni korkutan, başımın belâya girecek olması değildi. Körcesine görev duygumla, tasarlanmış bir girişimin bana yabancılığına karşı kendiliğinden baş kaldıran doğam arasında cereyan eden çatışmaydı sorun. Bu mücadele beni asi ve şaşkın bir durumda bırakmıştı. Şaşkınlığın verdiği uyuşuklukla, öte yandan, Hugo Marx ve o budala Felix Neumann'ın aşağılayıcı alaylarından kaçınma güdüsüyle görevi kabul etmiştim. Getsy'nin ajanlarının izini sürdüğü adamı bulup, saldırının başarısızlıkla sonuçlanacağını bile bile, gündüz vakti, sokağın kalabalığında ona saldırdım. Tabancanın kabzasıyla vurdum adama, bu şiddet hareketi, onu ortadan kaldırma niyetinin ifadesi olmaktan çok, ters bir görevi yerine getirme duygusuyla yapılmış bir gaftı. Darbeyle şaşkına dönen avım imdat diye bağırınca, kaçış için en ufak bir ön hazırlık bile yapmamış olduğumun belli belirsiz farkında olarak, trans halinde birisi gibi koşmaya başladım.

Arkamdan bir kamyon sürücüsü koşuyordu. Yakındaki berber

dükkânından berberler çıkmıştı dışarı. Onlar da makaslarını sallayarak peşim sıra koşmaya başladı. İki blok koştuktan sonra küçük bir otele daldım, merdivenlerden çıkıp çatıya ulaştım ama ayağım takılıp düştüm, doğrulduğumda kamyon sürücüsünün ve üç berberin merdivenden hızla çıktıklarını gördüm.

"Yaklaşmayın" diye seslendim. En öndeki berber sırık gibi uzun boylu, korkusuz biriydi, makasını salladı.

"Kıpırdama, yoksa seni doğrarız burada."

Direnmeye kalkışmadım. Tam bir kayıtsızlık ve müthiş bir bezginlik içine girmiştim. Berberler beni berber dükkânına götürdü. Ardımızdan, bağırıp çağıran bir kalabalık geliyordu.

"Kafasına indirin de görsün gününü! İpe çekin ipe!" Bağırtı ve kahkahalardan geçilmiyordu.

"Ona dokunacak olanı deşerim" diye uyardı berber. Derken polis geldi. Bileklerime kelepçe takıldı.

"Hadi bakalım evlât, gidelim artık" dedi polis rahat bir havada.

Şehir hapishanesinin zemin katındaki geniş odada iki dedektif tarafından sorguya çekildim. Her ikisi de otuzlarında, güçlü kuvvetli adamlardı. Ara sıra, büyük, sarı bir bloknota notlar alıyorlardı. Tutuklanma sebebime gelinceye kadar, hakkımda verdiğim bilgilerden memnun görünüyorlardı.

"Niçin vurdun bu adama? Ne olup bitti, anlat bakalım."

Bir şey söylemedim.

"Neden yaptın bunu?"

"Benimle alay etti, ben de bir an çileden çıktım."

"Vay be... Eee... sonra... Galiba biraz tozunu almamızı istiyorsun, ha?"

Sessizlik.

"Sana İsa'nın hayatta olduğunu bile söyletiriz, canın istiyor mu bunu?"

Başımı çevirip kapıya doğru baktım. Dışarda parlak bir güneş vardı, Dedektifin biri nereye baktığımı gördü. Masanın üstündeki tabancasını aldı.

"Sakın kaçmaya falan kalkışayım deme" diye homurdandı, "beynini dağıtırım."

"Kaçacağım falan yok" dedim.

"Kim suç ortakların?"

"Suç ortağım yok."

"Yalnız dolaşan kurt, öyle mi? Suç ortaklarını söylesen iyi edersin."

Sessizlik.

Biri ayağa kalkıp arkama geçti. Saçımı tutup başımı arkaya doğru çekti. Yumruğuyla burnumun çatısına hafifçe vurdu.

"Hadi artık – kim suç ortakların?"

"Söyledim size, yalnız başıma yaptım" diye bağırdım.

"Nerede kalıyorsun?"

"Kaldığım bir yer yok. Şehre bu sabah geldim."

"Nereden geldin?"

"Britanya Colombia'smdan."

"Buralardaki, birçok yol kesme eyleminden aranan birisine çok benziyorsun."

"Böyle bir şey yapmadım."

"Hayır, öyle mi? Ne zamandır tetikçilik yapıyorsun? Kimin hesabına çalışıyorsun?"

"Kimse için çalışmıyorum. Buraya iş bulmaya geldim."

Bundan sonra, dört ya da beş dedektif çevremi sardı. Yumruklarıyla beni öne arkaya iteklemeye başladılar. Tehditler savuruyorlardı. İtip kakmayı bıraktıklarında aralarından biri şöyle dedi: "Her şeyi itiraf etsen senin için iyi olur. Ne biliyorsan anlat bize."

Sorgulama, herhangi bir sonuç alınamadan yarım saat daha devam etti. Dayanma gücümün azaldığını hissediyordum. İçimden Getsy'e lânetler okuyordum. Dedektifler beni çözemeyince duraksar gibi olmuşlardı. Sağlı sollu sürdürülen sorgulamam sona ermeden dudaklarım şişmiş, yüzümde morluklar oluşmuştu.

Binanın bodrumu olduğu anlaşılan geniş, kafes gibi bir yere atıldım. Zemin demirdi. Yan taraflar, yerden tavana kadar dikenli tellerle örülmüş çelik parmaklıktı. Tavan da demirdi. Kafesin çevresinde, nöbetçilerin dolaşacağı dar bir geçit ve ötesinde binanın kirli dış duvarları uzanıyordu. Görünürde pencere yoktu. Elektrik lambaları gece gündüz yanıyordu. Kirli brandadan hamaklar, çelik parmaklıklara iki sıra halinde asılmıştı. Bir köşede musluk ve kırık dökük tuvalet vardı.

Bu, o zamana kadar gördüğüm çok sayıdaki hapishanenin en pisiydi. İçerisi tutuklularla tıklım tıklım doluydu. En güçlüler, pazılarını kullanarak hamakları ele geçirmişlerdi. Güçsüzler demir döşemeye kıvrılmak zorundaydı. Battaniye, sabun, tuvalet kâğıtı hak getire. Eski kulağı kesiklerin vahşeti, buralara ilk kez düşen soyguncuları, oto hırsızı pezevenkleri ve cep konyağını ceplerinden çıkarıp omuzlarında cilaladıktan sonra bir fırt çeken oğlan çocuklarını sindirmişti. Gündüz vakti gömleklerinden bit ayıklayan adamlar, geceleyin yeni getirilen sokak çocuklarıyla itişip kakışan cinsi sapıklar, alışılmış manzaralardı. Kapıların gürültüyle çarpılması, polislerin bağırarak isim okumaları, polis yardakçısı tutukluların sürekli gürültüleri de öyle. İnatçı tutuklular, polislerin gözü önünde polis yardakçıları tarafından hırpalanıyordu. Morfin diye bağıran kendini kaybetmiş bir negro, bir gün içinde belki on kere dövülmüştü.

"Şimdi ne olacak?" diye sordum kendime. "Komintern benim için kampanya açar mı?" Asla. Açıktı bu. Moskova'nın, Gorev Skoblevski çapında bir adama gösterdiği özen, hizmette bulunan çok daha önemsiz alaylılara gösterilmezdi. Benim durumumda olan bir mahkûm için, böyle bir şey Amerika'da mümkün olsaydı bile, kimse değiş tokuş yapma zahmetine girmezdi. Şeflerim benden "yürümemi ya da nalları dikmemi" bekliyordu – ya da her ikisini birden, tüm generallerin gönüllü askerlerinden beklediği gibi. Bir hapishane arkadaşım, çok rahat bir havada, asılmanın ayrıntılarını anlattı. Bir polis ve iki yardakçı, morfin isteyerek bağırıp duran hasta negroyu dövüyorlardı yine. Negro kirli demir zeminin üstünde kıvranıyor, ağlayarak dualar okuyordu. İşkencecilerin yüzleri, cinsel cezbeye kapılmışçasına heyecandan kıpkırmızı olmuştu. Kaba bir ses havladı negroya: "Sus, seni siyah piç!"

İkinci günün sonuna doğru kafesten dışarı çağrılıp penceresiz küçük bir odaya tıkıldım. Tam bir sessizlik içinde, neler olacağını merak ederek bekledim.

Sonunda bir dedektif girdi içeri. Onu daha önce görmemiştim. Beni dostça bir havada selâmladı ve sigara ikram etti.

Oturup onun nazik gülümsemesine baktım.

"Şimdi evlât" diye söze başladı, "neden burada olduğunu bi

liyorsun ve yine biliyorsun ki, eğer düzgün davranmazsan bu durum seni kritik bir noktaya getirebilir. Zeki bir gençsin, seni kandırmaya çalışacak değilim, çünkü bunun işe yaramayacağını biliyorum. Benim de senin yaşında oğlum var; bu yüzden senin gibi gençleri burada görmek beni üzüyor. Buraya gelip senden olayın ne olduğunu öğreneceğimi düşündüm. Eğer istemezsen hiçbir şey söyleme bana. Seni dövenler kulaklarını yere dayayıp dinlemesini bilmiyorlar. Hiç ses yok, görüyor musun? İnsana biraz fırsat vermek gerektiğine inanıyorum. Seni görmeye geldim ve ne olup bittiğini bana anlatmana fırsat verdiğimi düşünüyorum. Sana yardımcı olabilirsem ne âlâ. Şimdi rahatla. Eğer acı çekeceksen bana en ufak bir şey söyleme."

İşte bu tehlikeliydi. Masanın altında ellerimi sıkı sıkı kavuşturup dedektiflere anlattığım hikâyeyi ona da tekrarladım.

Ben bitirince, "bu tamam" dedi sorgucum. "Ama nasıl olur da senin gibi iyi bir çocuk, bunu hak etmeyen birilerini korumaya çalışır? Nasıl olur da, bir yudum su vermedi diye bir adama güpegündüz vurur? Bu adam daha önce sana zarar vermiş miydi? Ya da sana oyun mu oynamıştı? Yoksa başka biri senin aklını çelip bir başkasının beynini dağıtmaya teşvik etmiş olmasın? Ne geçecekti eline? Hiçbir şey! Ve seni kiralayan adam belki de şu anda, kızarmış patatesle güzelim bir bifteği mideye indirmekle meşguldür, haklı değil miyim?"

Adamın ikna edici sesinin hipnotik etkisine karşı mücadele ediyordum. Kullandığı yönteme hiçbir tutuklu direnemezdi. Bakışları yumuşaktı; yüzünde hoş bir rahatlık vardı. Beceriksiz bir inatçılıkla ilk versiyonda ısrar ettim.

Mırıldanmaya devam etti. "Cezanı kolaylıkla erteletebilirim. Senin gibi bir çocuğun hapiste kalması olacak şey değil. Düşün, güzel kızlar sokaklarda. Ya da senin yaşındaki bütün çocuklar kızları arabalarına atıyorlar. Birlikte bir akşam yemeği yiyiyor, sonra sahile gidiyorlar. Ne eğlence, değil mi evlât! Dışarı çıktığında, kendine iyi bir iş bulana kadar benim evimde kalabilirsin. Hiç sorun değil. Seni hapiste görmek kahreder beni, inan buna."

Bekledi. Saatine bakıp zamanın nasıl da çabucak geçtiğine şaşırmış gibi yaptığında, zekâsıyla yürüttüğü savaşı kazanmanın

eşiğinde olduğunun farkında değildi. Omuzuma vurdu, el sıkıştık.

"Zaman nasıl da geçmiş. Bunların üzerinde düşün. Yine geleceğim."

Onu bir daha görmedim. Fakat, yakalandıktan hemen sonra beni sorgulayan dedektifler yine geldi. Uzun kollu gömlek giymişlerdi, biri elinde bir metre boyunda hortum parçası tutuyordu. Diğeri masaya kâğıt kalem koydu.

"İşbirliği yaptıklarının ismini yazsan iyi edersin" diye emretti. "Ne yapmaya çalıştığını yaz. 'Soygun' yaz, 'cinayete teşebbüs' yaz. Yaz da ne yazarsan yaz."

Masaya eğilip kalemi elime aldım. Hiçbir şey yazmadım. Dedektif yüzüme bir kroşe indirdi, diğeri ise lastik hortumla girişti. Durduğunda yüzü kıpkırmızı olmuştu ve soluk soluğaydı. Diğeri kolumu kıvırdı. Yazmadım yine de. Sonunda çekip gittiler. Giderken de beş dakika sonra geri dönüp devam edeceklerini söylediler. Onları da bir daha görmedim.

Bundan sonraki meskenim, City Hall gökdeleninin tepesindeki ilçe hapishanesiydi. Burası son derece modern, temiz bir hapishaneydi ve gayet iyi yönetiliyordu. Mahkûmlar, otuz kişilik gruplar halinde, uzun, dar kafeslerde tutuluyordu. Geceleri iki kişilik hücrelere kilitleniyorduk, elektrikler merkezi sistemle açılıp kapanıyordu. Tüm Avrupa'da uygulanan havalandırmaya çıkma zamanımız diye bir şey yoktu. Fakat kısmen açık olan pencerelerden aşağıyı, sokaktaki trafiği görebiliyorduk ve kaldırımdan geçen kızlara vahşi çığlıklar atarak kendimizi eğlendirmekten geri kalmıyorduk. Kanun dışı yaşayan çeşitli tiplerdeki mahkûmları, alçak ve sinsi olanları, talihsiz garibanları inceliyor, onların hayata karşı tavrını anlamaya çalışıyordum. Haftalar geçti. Dış dünyayla her türlü bağlantıdan kaçınıyordum, Getsy'nin örgütünü tehlikeye atmaya niyetim yoktu.

Bir sabah, küçük ziyaretçi odalarından birine çağrıldım. Uzun kirpikli, gösterişli bir kravat takmış şık bir genç adam bana avukat olduğunu, savunmamı hazırlamak için geldiğini söyledi. Onun polise çalışan özel türde bir ajan olduğunu düşündüm.

"Avukata ihtiyacım yok" dedim. "Lütfen gidin ve beni rahat bırakın."

"Sevindim" diyerek gülümsedi. "Görüyorum ki sağlam duruyorsun. Getsy gönderdi beni."

Yerimden hopladım, yine de hemen açılmadım ona. "Getsy mi?" dedim. "Ha evet, hatırladım. Parlak renkli boyun bağı takmayı seven adam."

"Hayır" dedi avukat duraksamaksızın. "Onun kravatları gridir, daima gri."

Bu sözler beni ikna etti. Ona ne yapmam gerektiğini sordum.

"Ne pahasına olursa olsun sorgulanmaktan kaçın. Soruşturmanın sürmesini istemiyoruz. Mahkemeyi bekleme. Suçu kabul et ve olayı bitir."

"Ne suçunu kabul edeyim?"

"Ne olursa. Araştırmayı durdurmalarını sağla. Tanık çağırmalarına olanak verme."

"Tamam."

"Bir kamu avukatı isteyip ona suçu kabul etmek istediğini söyle."

Hepsi bu kadar. Elimi hararetle sıktı, keskin bir bakış fırlattı ve geldiği gibi çekip gitti. Birkaç gün sonra, Yüksek Mahkemede, "öldürücü silâhla saldırı" suçunu kabul ettim. Herhangi bir tanık çağrılmadı; yeni bir soru sorulmadı. Mahkeme salonuna girmemden iki dakika sonra, yargıç, San Quentin hapishanesinde on yıl hapse mahkûm etti beni.

İkinci Kitap
Karanlığın Dansı

Bölüm XIII

Yeni Silâhlar

Coplu muhafızların gözetimi altında, gri cezaevi giysileri içindeki binlerce mahkûm arkadaşla birlikte, San Quentin'in gri duvarları arkasında bin gün kaldım. Hapse girdiğimde isyanla soluk alıp veren, konuşan, kaçmanın yollarını arayan bir ruh hali içindeydim. Hapishanede insanın çürüyeceği farzedilir. Hapishaneler enkaz haline gelmiş insanlar yaratır ve bir insan yıkıldığında toplum intikamını almış olur. Ama ben yıkılmamakta kararlıydım. En çetin ceviz mahkûmların bile, hapishane yönetiminin otoritesi karşısında ne kadar çaresiz olduklarını çabucak kavradım. Zaman geçtikçe tüm kaçış planlarını bir tarafa bıraktım, hapishanede isyancı rolü oynama yönündeki ruhsal itkilerimi bastırdım ve gelecekteki devrimci mücadelelerde kendimi daha güçlü ve becerikli kılarak mahkûmiyetin hedefini yenilgiye uğratma arzusuyla kendimi yatıştırdım. İlk yıl boyunca hapishanenin elyaf imalathanesinin gürültü patırtısı içinde çalıştım. İkinci yıl hapishane kütüphanesinde bir iş edindim. Üçüncü yıl ise, San Quentin eğitim bölümünde dil ve matematik öğretmeniydim. Huzur içinde geçen yıllar değildi bunlar; hapishane yaşamı monoton değildi, tersine mücadele ve çekişmenin, zafer ve yenilginin çeşitli biçimleriyle doluydu.

Özel yaşamdan ve kadınlardan bütünüyle uzak olmama rağmen boş yıllar da değildi bunlar. Böylesi keyiflerden yoksun olmanın acısını çekemeyecek kadar meşguldüm. Ulaşamayacağım zevklere özlem duymaktansa, keşifler ve yoğun kendini eğitme dünyasına dalmak benim için çok daha önemliydi. San Quentin, benden aldığından çok daha fazlasını vermişti. O, bende, yazım dünyasına karşı tutkulu bir saygı yaratmıştı. Elime geçirdiğim hemen hemen her

şeyi okuyup inceliyordum. *Lord Jim*[107] ve *Jean Chiristophe*'den, Darwin'in[108] *Türlerin Kökeni* ve Bowditch'in[109] *Denizciliğin Özü*'ne kadar her şeyi. İngilizcemi geliştirdim, Fransızca ve İspanyolca öğrendim, Astronomi, Gazetecilik ve Kartografi[110] eğitimi gördüm – Californiya Üniversitesinin, San Quentin'de kalanlara yönelik kursları vardı. Hapishane gazetesi *Bulletin*'e yazdım ve matbaasında dizgi ustası oldum. Bütün bu dönem boyunca Komintern'in sadık neferi olarak kaldım. Devrimci yayınlardan oluşan gizli bir hapishane kütüphanesi kurdum, Marksist eğitim grupları oluşturdum ve mahkûmlar arasında bir ateist ligi örgütledim. Hapishane sansürüne rağmen, dışardaki Komintern şebekesiyle bağ kurdum. Kendi tespit ettiğim bu görevlere öylesine gömülmüştüm ki, şartlı salıverilmemi ve nihaî tahliyemi, akıp giden hayatın sıkıntılarına katlanmak olarak görmeye başlamıştım. Ne var ki, Komintern benim Berlin'e dönmemi beklemekteydi. San Quentin'den, 1929 yılı Aralık ayının ilk günlerinde çıktım.

"Sana iyi şanslar" diyerek sırıttı gardiyan, kapı altında.

Üç gün sonra, Avrupa'ya giden bir gemideydim. Le Havre, ilk uğradığımız limandı. Yolcuların ve mürettebatın rutin gümrük ve polis araması sırasında, süzgün bakışlı bir Fransız görevli, bana özel ilgi gösterdi. Fransa vizem yoktu; bavulum ve param da. "Mösyö" dedi görevli, "Fransa'da yolculuk yapamazsınız. Sizi alıkoymak zorundayız." Kıyıdaki Göçmen Ofisine götürdü beni. İçinde yatak, masa, lavabo ve sandalye olan bir odaya kondum.

Görevli, ayrılırken, "sabah yetkililer hakkınızda karar verecekr" dedi.

Sabahı beklemedim. Odamda küçük bir pencere vardı ve pencerenin beş metre kadar altında kaldırım, sakin, sessiz. Geceleyin binanın çevresinde devriye gezen orta yaşlı bekçi, iki üç dakikada bir pencerenin altından geçiyordu. Soğuk ve fırtınalı bir geceydi. Nöbetçi köşeyi dönene kadar bekleyip önce ayakla-

107. *Joseph Conrad*'ın (1857-1924) romanı.

108. *Charles Robert Darwin* (1809-1882): Ünlü İngiliz doğabilimcisi.

109. *Nathaniel Bowdich* (1773-1838): Amerikan matematikçisi. Okyanus gemiciliği üzerine çalışmalarıyla hatırlanır.

110. Haritacılık.

rımı sarkıttım, sonra pencerenin kenarına tutunup aşağıya sarktım. Kendimi bırakıp kaldırıma düştüm. Binaların arasında rüzgâr ıslık çalıyordu. Sokağın sonunda, rıhtımın parlayan ışıkları görünüyordu. Koştum, özgürdüm artık!

İçime çektiğim özgürlükle sarhoş bir vaziyette, bütün gece Le Havre'nin sokaklarını teptim. Bir insan yalnızca yürüdüğü zaman hayatını yaşar diye düşünüyordum, ne pahasına olursa olsun ileriye doğru yürüdüğü zaman. Yürümeyi bıraktığı an yıkılır. Hayatın neşesi, insanın kendi gücünü hissetmesinden kaynaklanan deneyimin neşesidir. San Quentin'de geçirdiğim bin gün içinde hiçbir zaman yürümeyi bırakmadım. İşte bunun için Le Havre sokaklarını adımlıyordum etkili yağmura ve karanlığa rağmen, büyük bir zevkle, soğuk Aralık havasını, bir balayı şarabı gibi içerek. Deniz fenerinin bulunduğu en uçtaki tepeye tırmandım, sevincimi haykırmaktan ve rüzgârla dolu geceye meydan okumaktan başka amacım yoktu.

Şafağın sökmesi yaklaşırken aklım başıma geldi. Eski püskü elbiselerim yağmurdan, çuval bezi gibi iyice sünmüştü. Rüzgâr kafamdan şapkamı uçurup götürmüştü, her tarafım su ve çamur içindeydi. İki saat boyunca Le Havre'deki Komünist Parti ofisini aradım ama boşuna. Kimseye de soramıyordum. İnsanlar, yakası paçası bir tarafta bir yabancının Komünist merkezini sormasından kuşkulanabilirdi.

Limanın yolunu tuttum. Kahvaltı yapmak ve elbiselerimi değiştirmek gibi şeylerin ötesinde en çok istediğim üç şey vardı. "Yoldaş" kelimesini duymak istiyordum. Kadın istiyordum. Gözlerime ve beynime, kişisel olmayan harika bir şeyle ziyafet vermek istiyordum. Kahvaltı sormak için ilk girdiğim gemi, Cardiff'ten haftalık bir Britanya şilebiydi. Ciğerlerine kuvvet küfürler savurup duran bir Cockney[111] görevli beni itekledi. Bu yaşlı kurttan tuzlu su küfürleri işitmek iyi gelmişti bana. İkinci gemi, bir Norveç Uzak Asya şilebiydi. İngiliz gemisi ne kadar pisse, Norveç gemisi de o kadar temizdi ve Norveçli denizciler beni, ülkelerinin geleneksel konukseverliğiyle karşılamışlardı. Bana

111. Londra'nın işçi sınıfı semtlerinde yaşayanlara verilen ad. Cockney İngilizcesi diye ayrı bir konuşma tarzı vardır.

yulaf unu, kahve, Fransız ekmeği, tuzlu balıktan oluşan esaslı bir kahvaltı çektiler, ayrıca çiğnemek için tütün de verdiler, ben yerken durmadan Le Havre kızlarının huylarını ve Norveç'in doğal güzelliklerini övdüler. Elbiselerimi çıkarıp kurumaları için radyatörlerin üzerine serdim.

Mürettebat öğle yemeği için yemekhanedeyken, sahilden gelen bir Norveçli içeri girip politik bir diskura başladı. Sonra belinden bir bildiri destesi çıkarıp denizcilere dağıttı, ona Yoldaş Soeder diyorlardı. Bildirilerin başlığı şöyleydi: *"Denizcilerin Düşmanı Kimdir?"* Bildirilerin üstündeki amblem –içinde çapa ve bayrak bulunan bir yerküre – Komintern'in Denizcilik bölümünün simgesiydi. Soeder, Havre "aktivist" müfrezesinin üyesiydi. Neredeyse boynuna sarılacaktım sevinçten, ona kim olduğumu söyledim. "Hoş geldin yoldaş" dedi.

"Yoldaş" hâlâ sihirli bir sözcüktü benim için. Akşama doğru sahilde birlikte yürüyüşe çıktık. Soeder uyardı beni.

"Üst düzeydeki yoldaşlarla karşılaştığında dikkatli ol. Epey zamandır uzaklardaydın."

"Neden dikkatli olmalıyım?"

"Dikkatli ol işte. Komintern'in içinde büyük temizlik var. Komintern çehresini değiştiriyor. Birleştiriliyor. Şu anda torpitodan farksız. Tek yönde gidiyor. Kaprislere izin verilmiyor artık. İç tartışma diye bir şey kalmadı. Uzlaşma diye bir şey de."

Geldiğim hafta içinde, bu çehre değişikliği hakkında çok şey öğrendim. Zinovyev ve Troçki[112] tasfiye edilmişti. Buharin,[113] Komintern'in yönetiminden uzaklaştırılmıştı. Artık Rusya'ya ve dolayısıyla Komintern'e Stalin hakimdi. Beş Yıllık Planla deva-

112. *Lev Davidovich Trotsky* (1879-1940): Sovyet devriminde, Lenin'den sonraki ikinci lider. İç Savaşta, Savaş Komiseri olarak Kızıl orduyu örgütledi ve yönetti. Lenin'in ölümünden sonra Stalin'le çatışıp muhalefete düştü. 1928 yılında Alma Ata'ya sürüldü. 1928 yılında Sovyetler Birliği'nden çıkarıldı. Bir süre İstanbul'da, Büyük Ada'da sürgün yaşadı. 1940 yılında, Meksika'da sürgündeyken, Ramòn Mercader (1914-1978) adlı N.K.V.D. ajanı tarafından, başına baltayla vurularak öldürüldü.

113. *Nikolai Bukharin* (1888-1938): Bolşevik Partisi'nin önde gelen liderlerinden. 1930 yılında Stalin'le anlaşmazlığa düştü ve ünlü Moskova gösteri mahkemelerinde yargılandıktan sonra N.K.V.D. tarafından idam edildi..

sa bir endüstrileşme hamlesi başlatılmıştı, ona muhalefet eden, ayaklar altına alınıyordu. Moskova'daki tasfiyeleri Komintern'deki tasfiyeler izlemişti, örgütler, dünya devrimi için saldırı birlikleri rolünü oynamak yerine, Sovyetler Birliği için savunma muhafızları[114] rolünü benimsemişlerdi. Ve Komintern'in en militan örgütleri şevkle hizaya girmişlerdi; Beş Yıllık Plan, Sovyetler Birliği'ni dünyanın en güçlü endüstriyel ve askeri gücü haline getirecekti. Belirleyici olan buydu. Sovyetler Birliği'nin büyük gücü, gelecekteki büyük devrimci saldırının zaferini garanti edecekti.

Hiçbir ordu, Stalin yönetimi altındaki Komintern'den daha sert ve uzlaşmaz bir disipline sahip olmakla övünemezdi. Her komünistin bilincinin üstünde acımasız ve kesin bir şekilde yükselen, *Parteibefehl*'di –Parti emri- Her türlü bağımsızlık ve ruhsal orijinallik gösterisi, kapris ve burjuva mirasının dışa vurumu olarak görülmekteydi. Cesaret, adanmışlık ve sebatkârlık, hepsinden önemlisi, Moskova'daki Politbüronun idealizmine ve yanılmazlığına körü körüne güven talep edilmekteydi. Komintern'in belkemiği – üst kademe liderlerle taban arasındaki "aktivistler" tabakası – bu politikadan gayet memnundu. Generalleri tarafından farklı yönlere sevk edilen bir ordu yenilmeye mahkûmdu.

Soeder, beni, Le Havre'deki Komintern ve G.P.U.'nun yerel irtibat ajanına götürdü. Bu tür ajanlar tüm önemli limanlarda ve liman dışı şehirlerde yerleşik bir çalışma içindeydiler. Resmi işleri, uluslararası görevlere atanmış ya da oradan geçen görevlilerin bağlantı ve güvenliklerini sağlamaktı. Tüm gizli haberleşmeler ve yayınlar için gizli adresler temin ediyorlardı. Yerel örgütler için Komintern'den yardım alıp dağıtıyor, bunun dışında, "aktivistleri" yakından kontrol altında tutuyor ve bölgedeki parti üyelerinin özel yaşamlarını izliyorlardı. Parti liderlerinin raporlarının doğrulukları, Berlin ve Moskova'da, aynı konuda veril-

114. Yazar burada, Nazi'lerin saldırı birlikleri (SA) ve savunma muhafızları (SS) örgütlerine bir anıştırma yapmaktadır. Hitler de başlangıçta SA'lar yoluyla "Alman Devrimi"ni yayarken, daha sonra onları tasfiye edip, SS'ler aracılığıyla iktidarını pekiştirme yoluna gitmişti.

miş yerel irtibat ajanının raporlarıyla karşılaştırılarak kontrol ediliyordu. Tabii ki bu ajanlar, genellikle o ülkeden oluyor ve değişmez bir şekilde G.P.U.'dan maaş alıyordu.

Le Havre'deki *Apparat*'ın başı, Cance adlı bir Fransız öğretmendi, esmer, ufak tefek, kırpık bıyıklı, deneyimli, yaptığı işten enikonu hoşlanan bir adamdı. Fransız Cumhuriyet ordusunda yedek albaydı. 1937 yılı gibi geç bir tarihte bile hâlâ G.P.U.'nun gizli görevlisiydi ki, bu tarihte, Paris'teki Beyaz Rus lideri General de Miller kaçırılmıştı, tüm izler, onun Le Havre'de ortadan yok olduğunu gösteriyordu. Kaçırmanın gerçekleşmesinden sonraki sabah buradan bir Sovyet gemisi yola çıkmıştı. Le Havre *Apparat*'ının ikinci komutanı, Cance'nin karısıydı, çok güzel, yeşil gözlü, açık sarı saçlı genç bir kadındı. Kendilerine ait (58 Rue Montmail) hoş, güzel döşenmiş bir evde oturuyorlardı. Ev, şehre yukardan bakan bir konumdaydı ve Sen Nehrinin ağzındaydı. Limanın geniş ağzı, kıyıdaki top ve kalelerin çok iyi kamufle edilmesine olanak veriyordu.

M. Cance, mükemmel bir evsahibi ve son derece verimli bir insandı. Hakkımda verdiğim bilgileri not etti, bunları derhal kodladı ve doğrulanması için, oğlunu yollayıp Berlin'e telgraf çektirdi. Birkaç dakika sonra masa, bol sulu yemekler, şarap ve likörle donanmıştı. Madam Cance büyüleyiciydi. Vişne kırmızısı dudaklarından sözcükler müzikal bir ahenkle dökülüyordu. Evlenmeden önce dansözlük yapmıştı. Gecenin ilerleyen saatlerinde, Cance keman çalarken, o, üzerine ham ipekten bol bir elbise giyip, bileğine altın bir zincir takarak dans etti. Bunu, onların "Paris Komününün Ölüm Yürüyüşü" adını verdikleri bir pandomim izledi. Pandomim, komünarların ilerleyişini temsil eden vahşi bir ritmle başlıyor, idam mangasının silâhları ateş almadan önce, *"vive la commune!"*[115] haykırışları ve acıklı iç çekişlerle sona eriyordu. Kısa süre sonra bir şehvet sisinin içine gömüldüm, bilmiyorum, Madam Cance'nin bu esrarengiz gösterisinden mi, yoksa kafaya dikip durduğum likörden mi? Bir süre sonra, Cance'nin dumanların içinden uzanan kırmızı yüzünü gördüm, o asker sesiyle bağırıyordu:

115. Yaşasın komün.

"Buvez, mon ami, et vitez joyeux!"[116]

Denizde geçirdiğim yıllarımda iyi içki içerdim ama Yoldaş Cance'ye yetişmem mümkün değildi, bardağıma sürekli içki dolduruyor, içmem için ısrar ediyor ve kendisi de içmeye devam ediyordu. Gençliğimin "en esaslı macerasını" anlatmam için beni kışkırtıp duruyordu. Böyle yaparak düzeyim ve çapım konusunda ağzımı aramış oluyordu.

"Certainement"[117] diyerek gülüyordu Madam Cance.

"Bu senin yararına" diye ekliyordu kocası.

Üstünden hapishanenin tüm baskısı kalkan her insan gibi konuştum da konuştum. Sondaj yapmak ve ajanlık Cance'nin işiydi. Umurumda değildi. Hiçbir şeyden korkum yoktu. Bana ayrılan misafir odasında, söylediklerine göre önemli konuklar kalmıştı: Romain Rolland,[118] Bela Kun, Kuusinen, Albert Walter, André Marty,[119] Tom Mann,[120] Miller adını kullanan Finn Sirola, P. Green adını kullanan Kızıl Ordu generali Gussev, Moskova'dan New York'a giderken buradan geçen Britanyalı Harry Pollitt[121]. Her biri hakkında Yoldaş Cance'nin anlatacak eğlenceli bir öyküsü vardı. Bela Kun, tercümanının, kendisiyle yatağa girmeye gönüllü bir esmer güzeli olmasında ısrarlaymış. Kuusinen, soğuk sudan erkek kedi kadar nefret ediyormuş. Kendi votkasını getiren General Gussev, derhal iki kız talebinde bulunmuş. Harry Pollitt, Kensingtonlu bir din adamı gibi kızarıp bozarıyormuş, Albert Walter mükemmel bir centilmenmiş, ancak kadınlardan nefret ediyormuş. Romain Rolland, Le Havre'ye sekreteriyle geldiğine fena halde pişman olmuş. Ve bunun gibi şeyler. Yoldaş Cance şeytanca zekâ-

116. İçiniz dostum, keyfinize bakınız.

117. Kesinlikle.

118. *Romain Rolland* (1966-1944): Fransız yazarı.

119. *André Marty* (1886-1956): Fransız Komünist Partisi'nin liderlerinden. Esas şöhretini, İspanya İç Savaşındaki Enternasyonal Tugayların politik komiserliğiyle yapmıştır.

120. *Tom Mann* (1856-1941): Britanyalı komünist sendikacı.

121. *Harry Pollitt* (1890-1960): Yirmi yıldan fazla bir zaman Büyük Britanya Komünist Partisi'nin Genel Sekreterliğini yapmıştır. Stalin'in büyük tasfiyesini desteklemiş, ancak Hitler-Stalin paktına rağmen Britanya'nın Nazi Almanya'sına açtığı savaşa da destek vermiştir.

sıyla hepsini çok güzel canlandırıyordu. Madam Cance likör içiyor, sürekli kocasına bakıyor, yarı alaycı gülümsüyordu. Ve ardından, hiç beklenmedik bir şekilde, ortaya üç kız fotoğrafı çıktı. Cance fotoğrafları birer birer elime tutuşturup, bir dostuna bahçesindeki takımları gösteriyormuş gibi bir havada anlatmaya başladı.

"*Voici Suzanne* – müthiş tatlı ve cilvelidir. *Voilá la petite* Babette. Çok deneyimli ve nefis bir şey. *Et c'est* Marcelle – gerçek bir dişi tay. Bunlar au Havre'nin gelinleri. Seç seç al. Hangisi?"

Hemen cevap veremeyecek kadar şaşkındım. Madam Cance eğilip ısrarlı bir şekilde şöyle dedi:

"*Allez, camarade pourqois pas?*[122] Her biri senin ihtiyaçlarına cevap verecektir." Cance kahkahayı bastı.

"Biz münzevi değiliz" dedi. "Bolşevikler ve Parisienler – ülkemizde onlar kadar gerçek hedonistler[123] yoktur."

"Hapisten çıkmış bir yoldaş en iyisini hak eder" diye ekledi Madam Cance.

Cance telefon etti. Marcelle şehirde değildi. Rouen'e annesini ziyarete gitmişti. Suzanne evdeydi. Cance telefonda kıs kıs gülüyordu. *L'Amerique*'dan bir yoldaş mı? Hapishaneden yeni mi çıkmış? Genç mi? Elbette gelecekti!

Madam Cance odasına çekildi. Ev sahibim radyoyu karıştırdı. Radyodan dinlendirici bir vals müziği geliyordu. "Burjuvaziyi yıktıktan sonra burjuva kültürünün en iyi ürünlerini hak etmiş olacağız" saptamasında bulundu Cance. "Sen de güzelliğe hasret kalmışsındır. Paris'ten geçerken Louvre'a uğramazlık etme."

"Şu kız – fahişe mi?" diye sordum.

"*Mais non*" diye yanıtladı aceleyle, "*elle est une activiste!*"[124]

Basel üzerinden, orada düzenlendiği anlaşılan bir mesaj geldi Berlin'den, gece yarısı. Kimliğimi doğruluyordu. Sabah yedide şarkıyla uyandım. Evin antresinde, Yoldaş Cance, kendisine, karısına ve oğluna jimnastik hareketlerinin komutlarını veriyordu. *Café-au-lait*[125] ve kuru Fransız ekmeğiyle yapılan kahvaltıdan sonra

122. Haydi yoldaş, neden olmasın.

123. Zevki, hayatın başta gelen güdüsü ve yönlendiricisi olarak gören Yunan filozofu Hedon'un adını taşıyan felsefe.

124. *Hiç de değil, o kadın bir aktivist.*

125. Sütlü kahve.

evsahibim bana yüz frank ve Paris'te gideceğim adresi verdikten sonra arabayla istasyona götürdü. Suzanne da bizimle birlikteydi. Tren kalkıncaya kadar yanımdan ayrılmadı. Evsiz bir kaçağı arayan polislerin, çekici genç bir kadınla birlikte olan birisinden kuşkulansı mümkün değildi. Kısa süre sonra Rouen'e doğru yol alıyordum hızla, Sen Nehrinin rüzgârlı vadisinden geçerek, tünellere dalarak, dolambaçlar yaparak, yeniden yeniden önümüze çıkan nehri defalarca geçerek. Paris'e vardığımda bulvarların üzerinde güneş parlıyordu. Sokaklar garip bir sessizlik içindeydi. İnsanlar, hâlâ Noel kutlamalarının yorgunluğunu atmaya çalışmaktaydı.

Bir metro istasyonunda şehrin planını inceledim. Rastgele yürüdüm, hayalimde isimleriyle canlandırdığım bulvarları geçip akşama doğru Bastil'in yakınlarındaki Sen Nehrine geldim. Louvre'a varıncaya kadar Sen'i izledim. Sol yakaya geçtim küçük bir köprüden, kasvetli bir zindana benzeyen geçitten sonra kitap, resim ve antika satan dükkânların dizildiği dar bir sokakta buldum kendimi. Sokağın adı, Rue de Seine'di. G.P.U. irtibat ajanının kaldığı 63 numaraya bakındım. Asık yüzlü bir kapıcı kadın açtı kapıyı. Cance tarafından verilen talimata uygun olarak mimar, Mösyö Ginsburg'u görmek istediğimi söyledim. Kapıcı telaşlandı. Yiyecekmiş gibi baktı bana. *"Entrez, monsieur."*[126] Beni sessiz bir avluya bakan arka taraftaki binaya götürdü. Mandalı indirerek kapıyı açtı.

"Entrez, monsieur."

Küçük, tamamen boş odaya girdim. Dar havalandırma boşluğuna açılan bir penceresi vardı. Bir hata yapmış olabileceğini söylemek üzere kapıcıya dönmüştüm ki, kapının tıkırtıyla kapandığını gördüm. İçerde kapıyı açmak için tokmak yoktu. Kilitli kalmıştım. Kapıcı kadın kapının diğer tarafından mırıldandı. *"Attendez, monsieur."*[127]

Bir süre sonra, boğuk, kızgın [illegible]ek sesi duydum. Kapı açıldı. Zayıf, orta boylu denebilecek bir genç beni selâmladı. Solgun, keskin hatlı, entelektüel yüzü, keskin, yeşile çalan gözleri ve geniş bir alnı vardı. Gözlüklüydü. *"Bitte tausendmal um*

126. Giriniz mösyö.
127. Bekleyiniz mösyö.

verzeihung"[128] dedi kültürlü bir Almancayla. "Arkadaşımız Cance sizinle ilgili olarak beni telefonda aradı. Kapıcı kadın budalanın biridir. Lütfen atölyeye buyrun. Adım Ginsburg."

Atölye ferah ve aydınlıktı. Yeni çelik mobilyalar parlak renkteydi, plan çizimleri, kitap rafları, ofis makineleri, haritalar, sarı çiçeklerle dolu bir vazo, duvarlarda ünlü ressamların röprodüksiyonları ve Laocoön'ün[129] bronz minyatürü vardı atölyede. Köşedeki bir yükseltinin üstündeki grup, soğuk bir verimlilikle neşeli bir sıcaklığın karışık çeşnisini taşıyordu. R.W. (Rogen Walter) Ginsburg mimardı, tam da milliyeti tanımlanması zor Avrupalılardandı. Alsaslı, ünlü dil uzmanı, genç ve çekici bir eşi vardı. Adı Doris'ti. Baştan aşağı mektuplarla dolu bir masada, kara saçlı, kara gözlü, iki siyahi oturuyordu. Birleşik Devletler'den geldiğimi duyunca, Doris Ginsburg'un tercümanlığını yapacağı heyecan verici bir sohbete talip oluvermişlerdi. Rue de Seine'deki bu mimarlık ofisi, Batı Avrupa'daki Sovyet gizli servisinin en kozmopolit buluşma yeriydi belki de. Komintern'in eğitmenleri ve G.P.U. ajanları Moskova'dan Berlin'e ve oradan da Paris'e yolculuk yaparken, mektuplarını almak, pasaportlarını değiştirmek, para almak, parti üyelerinin evlerinde kalacak güvenli bir yer edinmek ya da birlikte çalışacakları kişilerle bağlantı kurmak, iç entrikalara gerekli malzeme toplamak ve Berlin'le Moskova'ya gidecek kuryelere raporlarını bırakmak için Roger Ginsburg'a mutlaka uğrarlardı. Oraya uğrayanların, ceplerinde taşıdıklarından başka herhangi bir suç içeren yazılı malzemeyi atölyenin çöpüne atmalarına izin verilmezdi. Ginsburg'un bölümündeki her şube, bitişik evlerdeki, *Aparat*'a hizmet için görevlendirilmiş Parti üyelerinin kiraladıkları ayrı dairelerde faaliyet göstermekteydi. Sözde o kadar iyi örgütlenmiş, kurnaz Paris sivil polis teşkilatı, Ginzburg'un atölyesi karşısında çocuk oyuncağı kalırdı.

Rue de Seine'e bitişik sakin bir sokaktaki Hotel d'Alsace'da kalıyordum. Burası bir Komintern oteliydi, çalışanları komünistti ve iriyarı, sarışın bir kadın tarafından işletiliyordu. Bu kadın,

128. Çok çok özür dilerim.
129. Yunan mitolojisinde bir kahraman.

ne zaman canı isterse müşterilerinin odalarına girip arar, otelinde devrimci faaliyetlerin delillerinin bırakılmasına hoşgörü göstermezdi. Amerikan aksanıyla İngilizce konuşurdu. Onun "okay"ları yeri göğü sarsardı. Birisi telefon ettiğinde, söylediklerinin dinlendiğini ısrarla belirtirdi, öte yandan müşterileri odalarına kızlarla geldiklerinde buna itiraz etmez, emirle değil ama *l'amour*[130] için oda sağlardı.

İlk gün atölyede tanıştığım siyah saçlı iki kişi, Güney Amerikalı Komünist şeflerdi. Biri Paraguaylı Urso, diğeri, Uruguay Komünist Partisi'nin başkanı Perez'di. Her ikisi de Moskova'dan gelirken Paris'te mola vererek, Berlin'den gelecek Harry Berger adlı önemli bir yoldaşın kendilerine Latin Amerika ülkelerindeki belli bir kampanyanın ayrıntılarını bildirmesini bekliyordu. Odaya giren "Harry Berger"in o büyük başını ve geniş omuzlarını görünce neredeyse kahkahayı basıyordum. Onu anında tanımıştım. Bu, Leningrad'daki Komünist Üniversitesinde politik öğretmenim olan Arthur Ewert'ti. Onu tanıdığımı belli etmedim. O da öyle. Güney Amerikalılara göre o, *Camarado*[131] Berger'di. Neşeli birkaç giriş cümlesinden sonra "Berger", kırık dökük bir İspanyolcayla onların kafasına tokmak darbelerini indirmeye, fena halde azarlamaya başladı, arada yakaladıklarım, "sendikalist eğilimler", "oportünist sapmalar" gibi şeylerdi. Başkalarının gelmesi, konuşmaların kesilmesine neden oldu ve bu üçü, toplantılarına *Jardins Tuileries*'de devam etmek üzere çıkıp gitti.

İki gün öğleden sonraları, Doris Ginsburg'un rapor ve kararları Almancadan İngilizceye çevirmesine yardımcı oldum. Belgelerden biri, 1 Şubat 1930'da, bütün ülkelerde açların yürüyüşünün örgütlenmesi çağrısında bulunan Komintern Batı Sekreterliğinin bildirisiydi. Bir diğer rapor, Vladivostok'daki uluslararası negro delegeleri konferansı tarafından alınan kararlar üzerineydi. Üçüncü belge, Komünist hücrelerin kurulduğu Cezayir ve Tunus'daki fabrika ve madenlerin uzun bir listesini içeriyordu. Bu çalışma, Doris için yalnızca yerine getirilmesi gereken bir ru-

130. Aşk.
131. Yoldaş.

tindi. Benim için ise büyüleyici bir çalışmaydı. Bu çalışma bana, parçası olduğum örgütün uçsuz bucaksızlığını gösteriyordu.

Ertesi sabah Doris, yüz binlerce üyesi ve Profintern'in en güçlü seksiyonu olan Kızıl Sendika Birliği CGTU'nun liderleri Racamond ve Frachon'un[132] katılımıyla yapılacak yabancı komünistler grubunun toplantısında tercüman olarak bulunmamı istedi benden. Doris'in acil bir işi çıkmıştı. Öneriyi hemen kabul ettim.

Toplantı, St. Denis adlı işçi banliyösünde yapılıyordu. Kızıl sendikalar merkezinde iki Fransızla buluştum, Rue des Grandes aux Belles üzerindeki dağınık yapılar arasından konuşa konuşa yürüdük, sessiz bir sekreter kızla birlikte St. Denis'e usandırıcı bir yolculuk yaptık. Julien Racamond, ağır hareket eden, çabuk düşünen, eski kuşaktan, kitleleri gerçekten etkileyen az rastlanır komünist liderlerden biriydi. Meslektaşı Benoit Frachon, tıknaz ama hareketli bir adamdı, Fransa'da devrimci strateji ve örgütlenme üzerine en önde gelen uzman olma ününe sahipti. Metroda ikisinin arasında otururken kendimi, iki yaşlı başlı generalin arasına sıkışmış genç bir teğmen gibi hissetmiştim.

St. Denis'deki toplantı yerinde bizi yabancıların oluşturduğu grup beklemekteydi. Dördü erkek, biri kadındı. Biri zayıf, kederli görünüşlü bir Doğu Hintliydi. Onun yanında, diğerlerinin Mustafa Sadi dedikleri, bodur, neşeli bir adam oturuyordu. Suriyeliydi. Diğer ikisinden biri Rotti adlı, Marsilya'dan bir İtalyan örgütçü, diğeri ise, zengin bir tüccarı andıran, iri yarı, sarışın bir İskoç olan Allan'dı. Kadın, durgun görünüşlü ve çekingen birisiydi. Parmaklarındaki yüzükler dikkat çekiyordu, iyice sarındığı kürkle sofada çömelmişti. Daha sonraları ona İngiltere'de rastladım. Almanya, Birleşik Devletler ve Çin'de uzun bir sicile sahip Britanyalı bir Komintern ajanının karısıydı. Hepsi İngilizce konuşuyordu. Fakat Racamont ve Franchon yalnızca Fransızca biliyordu. Ben, İngilizceden Almancaya cümle cümle tercüme ediyor, tercüman kız da bunları Almancadan Fransızcaya çeviriyordu.

132. *Benoît Frachon* (1893-1975): Fransız komünist sendikacı. CGT Genel Sekreterliği yapmıştır. 1956'dan öldüğü yıla kadar FKP Politbüro üyesi.

Böylece hayatımda ilk kez, enternasyonal çaptaki örgütçülerin gayriresmî bir toplantısını ilk elden izleme fırsatı buluyordum. Bu tür toplantıların kaçınılmaz sonucu, yüzlerce, hatta binlerce mil uzaklıktaki yerlerde, grevler, baskınlar, ateş açmalar, gazete manşetlerine çıkmalar ve topluca hapislikti. Bu özel toplantı, Suriye, Filistin, Ürdün ve Mısır'da yakında başlatılacak kampanyalarla ilgiliydi. Kadın, Yakın Doğu'daki politik durum üzerine rapor sundu. Sert ve aksi Julien Racamond, gelecekteki eylemin ana hatlarını ve politikasını ortaya serdi. Benoit Frachon, uygulanacak taktikleri netleştirdi. Toplantı, Araplar arasındaki militan milliyetçi unsurları Komintern arabasına koşmaya karar verdi. Propaganda malzemesi gemilerle gönderilecekti. Silâhlar da gizli yollardan ulaştırılacaktı. Ajitatör ve örgütçüler, İskenderun'la İskenderiye arasındaki tüm sahil şehirlerinde yerleşeceklerdi. Sonra bir Yunan ya da Türk gemisinin kiralanması üzerine konuşuldu; Tel Aviv'de, kimsenin komünist olduğundan şüphelenmediği Yahudi bir yönetici vardı; sloganlar, Müslümanlarla bizi dinsel konularda karşı karşıya getirmemeliydi; terör gruplarının örgütlenmesiyle Britanyalı ve Fransız askerler taciz edilecekti; Ürdün'deki Britanya birlikleri tarafından yakalanan Fransa Suriye'sindeki isyancıların teslim edilmesi için kampanya başlatılacaktı; Moskova'daki üniversiteye Arap öğrenciler gönderilecekti; grev ve pasif direnişler örgütlenecekti; demir yollarına karşı sabotaj eylemleri dalgasını başlatmak tavsiye edilebilir bir şeydi. Yakın Doğu'da Komünist çalışmalar yapacak yeni merkezler Marsilya'da konuşlanacaktı. Bütün bu trafiği yönetecek olan, İtalyan Rotti'ydi. Herkes harıl harıl not tutuyor, sigara üstüne sigara içiyor ve vin rouge'u kafaya dikiyordu.

Toplantının başkanı ve sekreteri yoktu. Racamond yönlendiriyordu toplantıyı, anladığım, Komintern'in tüm Yakın Doğu için para desteklerini o kontrol ediyordu. Para miktarları da söz konusu edildi: beş yüz frank, yedi bin frank, yirmi milyon frank. Doğu Hintli, gaipten gelen bir sesle pazarlığa girişti. Mustafa Sadi, ayağa fırlayıp isterik bir kadın gibi çığlık çığlığa bağırmaya başladı, kocaman yanaklarından yaşlar süzülerek, Racamond'a bin frank daha vermesi için yalvardı. Izbandut gibi İskoçyalı Allan, alaycı bir şekilde gülümseyerek bakıyordu bütün

bu olanlara. Fakat soğukkanlı Frachon tarafından desteklenen Racamond toplantıyı yoluna soktu. Ayağa fırladı ve o devasa yumruklarını Mustafa Sadi'nin başı üzerinde salladı. Sanki bıraksanız onu öldürecekti. Artık zaman da kalmamıştı, beş saat uçup gitmişti. Toplantı dağıldı. Racamond şakalar yaparak oradan ayrıldı. Fraksiyon bir gölge gibi onu izledi. Doğu Hintli, bıraksanız uyuyacakmış gibi görünüyordu. Mustafa Sadi, alnında biriken terleri silip duruyordu. Allan, London *Times*'ı gözden geçiriyordu. İngiliz kadın, esniyor ve kürküne daha da sıkı sıkıya sarınıyordu. Sorunlar çözülmüştü. Kısa süre sonra paralar el değiştirecek, yazılı basın gürleyecek, kuryeler sahte pasaportlarla ve gizli bölmeli çantalarla yola çıkacak ve Yakın Doğu'da bir yerlerde jandarmanın ve askeri birliklerin fazla mesai yapması gerekecekti.

Ertesi gün, Berlin'e hareketimle ilgili son talimatları almak üzere Rue de Seine'e geri döndüğümde, Roger Ginsburg, Arthur Ewert'in benimle konuşmak istediğini söyledi. Ginzburg, beni bir köşeye çekip şöyle dedi: "Yoldaş Ewert'in Komintern'deki durumunun pek sağlam olmadığını bilmen gerektiğini düşündüm. Yetenekli bir Bolşeviktir ama ne yazık ki, başına buyruktur."

Benim tanıdığım Ewert, son derece kibar, yumuşak bir insandı ama öte yandan deneyimli ve becerikli bir savaşçıydı. Leningrad'daki işinden Amerika'ya gönderilmişti ve bir süre, Birleşik Devletler'deki Komünist Partisi'nin görünüşteki diktatörü olmuştu. Berlin'de bulunan Thaelmann tarafından yapılan bir entrikayla 1929'da Moskova'ya geri dönmüştü. Böyle durumlarda, politik dürtülerin nerede bitip, kişisel dürtülerin nerede başladığını ayırt etmek çok zordu. İki lider, Moskova'da, Molotov[133] ve Manuilsky'nin[134] önünde farklılıklarını ortaya koymuşlardı. Arthur Ewert kaybetmişti. Buna rağmen Ewert haklı olduğuna ina-

133. *V.M. Molotov* (1890-1986): Stalin'in yakın çalışma arkadaşı ve Sovyet-Nazi Paktının imzalanmasında önemli rol oynayan Sovyet Dışişleri Bakanı. Kanlı 1940'lı yıllarda N.K.V.D. tarafından tutuklanmasına rağmen sonuna kadar Stalin'e bağlı kalmıştır.

134. *D.Z. Manuilsky* (1883-1959): Bolşevik Partisi'nin ve Komintern'in önde gelen lider ve teorisyenlerinden.

nıyordu. Alman Sosyal Demokratlarıyla ittifaka ve hızla yükselen Hitler'in Nasyonal Sosyalist Partisi'ne karşı birleşik cephe kurulmasına taraftardı. Diğer yandan, Moskova tarafından desteklenen Thaelmann, Sosyalistleri, işçi cephesindeki rakip, Komünist hareketin baş düşmanı olarak görüyordu. *"Der Hauptfeind ist die Sozialdemokratie!"*[135] Molotov, Ewert'ten, iflasını kabul eden bir itiraf yazmasını istedi, bu aşağılanma belgesi Komintern'in yabancılar tarafından geniş bir şekilde okunan bülteni *Impracorr*'da yayımlanacaktı. Gerçek bir komünist, Partisi'nin dışında bir hayatı hayal bile edemezdi. Ewert kendini aşağıladı. İtirafı, 23 Şubat 1930'da yayımlandı. Ewert konuşurken, her cümlesini neredeyse özür dileyen bir gülümsemeyle bitiriyordu.

"Bütün bunları bana neden anlatıyorsun?" diye sordum. "Bu harekette benden çok daha eskisin."

"Çünkü Almanya'ya dönüyorsun, evlât" diye yanıtladı. "Gençsin. İsminin harekette hâlâ iyi bir yankısı var. Bu sorunlara sonuçta karar verecek olan gençlerdir. Almanya'daki genç yoldaşların, işçilerin baş düşmanının Sosyal Demokrasi değil, Faşizm olduğunu bilmeleri gerekir. Sana, korkunç bir yanlış yaptığımızı söylüyorum!" Üzüntüyle ekledi: "Beni Güney Amerika'ya gönderiyorlar. Orada yapacağım hiçbir şey yok. Belirleyici savaş Almanya'da verilecektir."

Sesi ikna ediciydi. Ama Soeder'in öğüdünü hatırladım. "Dikkatli ol. Bir torpito gibi gidiyoruz. Yalnızca tek yönde." Ve Ginsburg'un uyarısını: "Ne yazık ki, kendi başına buyruk."

"Nerden bileyim, senin kişisel bir dava peşinde koşmadığını?" diye sordum küstahça.

Ewert, babacan bir tavırla güldü. "Elbette öyle" dedi, "söyler misin, kim öyle değil."

"Neyi kastettiğini anlayamadım."

"Bir gün anlayacaksın. Stalin'in başa geçişi Komintern'i değiştirdi. Artık inisiyatiften çok itaat geçerli, aynı eski Prusya ordusu gibi. Eleştirel gözlerle çevrene şöyle bir bak. Komünist Partisi'nin gerçek, kök salmış bir liderliği yok. Neden? Çünkü Moskova buna izin vermiyor. Sonuç, taş kafa gayretkeş Ernst

135. Baş düşman Sosyal Demokrasi.

Thaelmann'ın, Rusya dışındaki en güçlü Komünist Partisi'ne liderlik etmesidir. Dünya devriminin kaderinin bağlı olduğu bir partiye bir başçavuş liderlik ediyor."

Gittikçe tepem atıyordu. "Yoldaş Thaelmann, Parti kongresi tarafından seçildi" dedim. "Seçtiğimiz liderlerimize sadakat borçluyuz, çünkü demokratik merkeziyetçilik Partinin temel ilkesidir."

"Saçma" diye terslendi Ewert. "Stalin demokrasiyi silip attı, geride yalnızca merkeziyetçilik kaldı. Liderler atanıyor, seçilmiyor. Her lider kendi derdinin peşinde. Her lider kendi özel casus ağını ve kendini aşağıdan destekleyecek gizli özel ordusunu oluşturmak için çaba sarfediyor. Kongre mi? Sana söyleyeyim, yukardan tiranlığı kontrol etmek açısından Kongre toplantıya çağrıldığında çok geçti artık. Kongreler yalnızca, açık ve kesin kararlara 'evet' demek için toplanmaktadır. Benim bu söylediklerim senin temiz kulaklarına karşıdevrimci konuşmalar gibi gelir tabii."

Allak bullak olmuştum. Bu adam benim öğretmenimdi. Bedenen ve ruhen kabul ettiğim inanç konusunda bir otoriteydi. Dar kafalı birisi için kurtuluş, harekete geçmekteydi, kendime kim haklı, kim haksız diye sormadım bile. Açıkça meydan okudum.

"Evet yoldaş Ewert, söylediklerin karşıdevrimci konuşmalar gibi geldi bana!"

"Hiç de değil" diye homurdandı Ewert.

"Fraksiyon çıkarları peşinde koşuyorsun. Yaşamın dürüst olsa bile, Parti birliğini bozmaya yönelmişsin."

"Bozgun istediğim falan yok. Gerçekleri görmeni ve bunları başkalarının da bilmesini istiyorum."

"Peki sonra?"

"Melodram yaratacak değilim. Ama bizimle Sosyal Demokratlar arasında yapılacak bir ittifak yıllarca tarihin akışını değiştirecektir. Bu, dürüst bir ittifak olmalıdır."

"Hainlerle ittifak yapamayız."

"Şunu söyleyeyim ki, dünyanın en güçlü sendikalarını burjuva kampına itiyoruz. Belki de hepimizin yaşamına mal olacak bir hata yapıyoruz. Fikirlerimi zorla kabul ettirmek istiyor değ-

lim sana. Ama bunların üzerinde düşünmeni istiyorum. Alman Partisi'nin tabanında bu soruları tartışmanı istiyorum. Devrimci hareketin tüm geleceği, Almanya'da bu yıl ve gelecek yıl ne olacağına bağlıdır."

Arthur Ewert'e hoşça kal dedim. Çıkık alnının altındaki derine kaçmış gözleriyle beni izledi kapıda. Boynumu yalayan ve kollarımdan yukarı tırmanan gecenin soğuğu beni kendime getirdi ve kendi kendime söylendim. "İzlediğimiz yolda bir sorun yok" dedim, "Komintern, dünyadaki tek gerçek devrimci güçtür ve eğer insanlar toplumsal devrim istiyorsa, ateşin ve suyun içinden geçerek Komintern'i izlemeli, boktan fraksiyon çekişmeleriyle onu zayıflatmamalıdırlar."

Hotel d'Alcace'da daktiloyla yazılmış bir not buldum.

"Derhal beni gör. R.G."

Yürüyerek, bir blok ilerde bulunan Ru de Seine'deki Ginsburg'un atölyesine gittim. Ginsburg bir plan üzerinde çalışıyordu.

"Bütün gün boyunca Yoldaş Ewertle mi birlikteydin?" diye sordu yumuşak bir havada.

"Evet... Yorgunum."

"*Sana talimatlar mı verdi?*"

"Hayır, resmî bir konuşma değildi."

Roger Ginsburg, alçak bir çelik masanın üstüne portatif bir *Continental*[136] koydu. Çekmeceden kâğıt çıkardı. "Sana konyaklı sert bir kahve yapayım" dedi. "Otur buraya. Yoldaş Ewert'in sana söylediği her şeyi rapor halinde yaz. Ayrıntılı yaz lütfen."

"Ama neden?"

"Parteibefehl!"

Adamınızın karakterini ve bağımsızlığını ortadan kaldırın, o zaman itaatkâr bir askere sahip olursunuz. İşte Komintern'in yeni silâhı buydu. Bir komünist olarak görevim, saygıdeğer öğretmenim Arthur Ewert'e ihanet etmekti. Yoldaşlar arasında ihanet bundan böyle sadakatin bedeli mi oluyordu?

Raporu yazdım. Ginsburg, planının üzerinde çalışıyordu, ben

136. Continental marka daktilo.

daktiloda son kelimeye son noktayı koyuncaya kadar başını kaldırıp çevresine şöyle bir bakmadı bile.

"Bu gece benim burada kalsan daha iyi olur" dedi. "Birkaç saate kadar Almanya'ya yola çıkacaksın zaten."

Ginsburg'un soluk yüzü maskeden farksızdı. O maskenin ardındakini gördüm. Paris'ten ayrılmadan önce bana, Ewert'i uyarma şansı vermemekte kararlıydı.

Yanılmazlar

Paris *Apparat*'ının kuryelerinden biri, hatırı sayılır çevrelerden bir Fransız kadın, Gare de l'Est'e benimle birlikte gelip biletimi aldı ve Strazburg'a giden trene yerleştirdi. Strazburg istasyonunda, yakamdaki Kızıl Haç işaretinden tanıyan bir diğer kurye, Avenue Jean Jaures üzerinde bulunan modern bir apartman dairesindeki Strasburg irtibat ajanının ofisine götürdü beni. Ajanın adı Sorgus'tu. Otuzlarında esmer bir Alsatian, kelebek toplama hobisi olan dürüst bir işçiydi.

Sorgus'un talimatı üzerine, Strasburg Parti ofisinden uzun boylu, zayıf, sessiz, genç bir kız, Ren Nehrinin Alman bölgesine geçen noktasında bulunan Lauterburg köyüne götürdü beni o gece. Komintern burada bir sınır karakolu kurmuştu. Görevli kız, pencereleri dışardan kesilerek açılmış, ters dönmüş bir mavnaya benzeyen küçük bir kulübede beni güçlü kuvvetli bir gençle tanıştırdı. Bu genç, kendisini izlememi söyledikten sonra bir balık tutma takımım kaptığı gibi, birkaç sandalın bağlı olduğu iskeleye doğru yürüdü. Karanlık sular köpürmüştü. Ren Nehri, alçak çayırlık kıyılar boyunca hızla akıyordu. Sandala binip akıntıya doğru itekledikten sonra balık tutuyor pozlarına girdik. Projektör ışıkları üstümüzden geçiyordu. Durdurulmadan ilerledik. "Artık Almanya'dayız" dedi genç.

Kaba saba kürekleri çıkarıp nehrin sağ yanına çekti sandalı. Küreklerin gıcırtısı duyulmasın diye iskarmozlar bezlerle sarılmıştı. Kıyıya atladım. Rehberim gecenin içinde kürek çekerek uzaklaştı. Geniş çayırda durup çevreme bakındım. Soğuk bir rüzgâr esiyordu. Nehirden uzaklaşıp ışık yanmayan bir eve doğ-

ru ağır ağır yürüdüm. Bir yol çıktı karşıma. Ana yola çıkıyordu. Kavşaktaki levhada şöyle yazıyordu: *"Karlsruhe-4 kilometer!"*

Berlin'e en kısa yoldan gitmedim. San Quentin'de özgürlüğü hayal etmiştim. Paris'te, kafamda hâlâ yaşadıklarımın büyük ağırlığını taşımaktaydım. Cance, Ginsburg ve Sorgus'tan aldığım paralar nerdeyse olduğu gibi duruyordu. Böylece bir haftalık tatil yapmaya karar verdim. Karlsruhe'den Heidelberg trenine atladım. Kendi ülkeme dönüyordum, hakkında çok az şey bildiğim ülkeme! Ren halkı topraklarını seviyordu. Başka bir yerde yaşayamazlardı ve Ren Nehri boyunca sallanan beşikleriyle gururlanırlardı. *"Nur am Rhein moecht ich leben, nur am Rhein geboren sein..."*[137] İşte burasıydı benim doğduğum yer, Neckar-Main nehirleri arasında kalan topraklar. Büyüleyici güzelliklerini içime çekecek kadar büyüyemeden alınıp götürüldüğüm. Şimdi, yirmi beş yıllık ayrılıktan sonra, ilk kez doğduğum toprakları seyrediyordum.

Neckar Nehrine yukardan bakan bir otelde oda tuttum. Gündüz, Heidelberg kalesinin harabelerine tırmanıp çıplak ağaçların ıssızlığında dolaştım. Kışın bile, gördüklerim içindeki en harika ülkeydi burası. Ertesi gün yine ormanlarda yalnız başıma dolaşıp durdum.

Akşam bara gittim. Cumartesi gecesiydi. Müzik vardı, kalabalık gençlik grupları, yiyiyor, içiyor, dans ediyor, dilediklerince eğleniyordu. Yalnız başıma bir masaya oturdum. Niersteiner içip dans edenleri imrenerek seyrediyordum, ama bir kızı dansa kaldıramayacak kadar çekingendim. Hepsi de öylesine kaygısız, öylesine masumca bir uçarılık içindeydi ki. Oyun oynamak istiyorlardı ama ben nasıl oyun oynandığını unutmuştum. Derken, ilerdeki masada oturan bir kız ilişti gözüme. Yirmi beş yirmi altı yaşında vardı, sarışın, yuvarlak yüzlüydü, hoş bir vücudu vardı. Çok sarhoştu. Kederli bir ruh haline bürünüp onun dikkatini çektim. Ona bakıp kısık sesle bir şarkı söylemeye başladım, "yürümek değirmencinin neşesidir."

"Vom Wasser haben wir's gelernt,

137. Yalnızca Ren'de yaşamak isterim, yalnızca doğmak Ren'de.

"Vom Wasser...
"Das hat nicht Ruh' bei Tag und Nacht
"Is stets auf wanderschaft bedatch,
"Das Wasser, das Wasser, das Wa-a-a-a-asser."[138]

Heidelberg'in kalabalığı içinde iki yabancı bir araya gelmiştik. Adı Leise'di. Soyadını sormadım, o da benimkini. İki gün Heidelberg'de birlikte olduk. Sırt çantası ve erzak satın alıp, Heidelberg'den Darmstadt'a uzanan Odenwald dağlarında yürüyerek altı muhteşem gün yaşadık. Ünlü *Bergstrasse* boyunca hemen hemen her dağın tepesine sağlamca oturtulmuş, çevrelerinde hendekler, önlerinde asma köprüler, içinde zindanlar olan ve duvarları iki ilâ dört metre kalınlığında kaleler vardı. Komintern, Satürn kadar uzaktı o anda. Güçlü ve mutluyduk. Her geçen gün gençleşiyorduk.

Darmstadt'da ayrıldık. Liese, Heidelberg'e döndü. Ben kuzeye doğru yoluma devam ettim.

Berlin'e gelir gelmez, geniş Buelowplatz meydanına bakan devasa Karl Liebknecht House'daki Komünist Merkeze Berlin'de olduğumu bildirdim. Önündeki uzun kızıl bayrak olmasa, Karl Liebknecht House'un diğer iş merkezlerinden ayırt edilir tarafı yoktu; ne var ki, içerisi cephanelik gibi tahkim edilmişti. Muhafızlardan birine yazılı bir not vererek, geldiğimi Merkez Komitesinin örgütlenme bölümüne bildirmesini istedim. Bekledim. Bir yerlerden baskı makinesinin monoton gürültüsü geliyordu. Kapılar hızla açılıp kapanıyor, insanlar girip çıkıyordu. Koridorlara propaganda afişleri, grafikler ve bültenler yapıştırılmıştı. Avluda, parti kuryelerinin düzinelerle bisiklet ve motosikleti park edilmişti. Sonunda muhafız geri geldi.

"Yoldaş Ernst sizi bekliyor" dedi. "Dördüncü kat, otuz dokuz nolu oda."

138. Biz sudan öğrendik
sudan
o durmadan gece gündüz
alır gezginleri içine doymadan
işte o su, su
Su-u-u-u...

İçinde pek eşya olmayan küçük bir odaydı. Pencereler perdesizdi. Büyük bir masa, iki kuru iskemle, duvarda Stalin'in resmi. Duvarlar savaş gemisi grisine boyalıydı. Masanın başında bir adam oturmaktaydı. İki küçük, delici göz üzerime dikilmişti.

Kısa boylu, sağlam yapılı birisiydi. Saçlarını, başının dökülen yerlerini kapatacak şekilde taramıştı. Etli elleri, şişkin alnı, kaba, düz bir ağzı vardı. Şiş ve sağlıksız yüzünden, o zamana kadar tanıdığım en somurtkan ifade yansıyordu. Bu yüzde, iktidar, sabır, kabalık ve güvensizlik okunuyordu. En dikkat çekici yanı ise gözleriydi – kıpırtısız, akları görünmeyen, parlak ve delici gözler. Daha tek kelime konuşmadan onun kim olduğunu anlamıştım. Onu daha önce de görmüştüm. 1918'de, İmparatorluk Donanmasına ilk kızıl bayrağı çeken *Helgoland* savaş gemisinin ateşçisiydi o.

Ernst Wolweber, Kayzer savaş makinesinin temel direklerinden birinin derinliklerinden çıktığı günden bu yana uzun bir yol almıştı. Orta Avrupa'daki komünist stratejistler iç bürosunun ve adsız profesyonel devrimciler aristokrasisinin üyesi olmuştu. Sürekli reklâmları yapılan üst düzey parti yöneticileri, bu uzmanlar ve olağanüstü yardımcılar olmadan bir hiçtiler, ordularına liderlik edecek kadrosu olmayan geveze generaller nasıl hiçse. Prusya Parlamentosuna seçilen Ernst Wollweber, anayasal dokunulmazlık hakkını elde ederek polis tarafından tutuklanmaktan korunmuş oluyordu. Bu yasama kurumunun üyesi olarak Wollweber, Alman demiryollarında, Ren ile Prusya arasında bedava yolculuk yapma hakkına da sahip olmuştu. Ayrıca Hükümet ona, tüm Alman parlamenterlerine ödenen mebus tahsisatını da ödüyordu. Böylece Weimar Cumhuriyeti, politika ve eylemlerinin hedefi Cumhuriyeti tamamen yıkmaktan başka bir şey olmayan ajitatör ve örgütçülerin seyahat ve geçim masraflarını karşılamış oluyordu.

"Siz Yoldaş Ernst Wollweber'siniz" dedim kısık bir sesle.

Başını salladı. Parti selâmı verdi: *"Rot Front!"*[140] Sonra "otur" diye homurdandı. Masanın üzerinden uzanıp el sıkıştık. Elimi sıkı sıkı kavramıştı. Ruhsuz bir şekilde gülümsemeye çalışınca, sigaradan sararmış eğri büğrü dişleri ortaya çıktı.

139. Kızıl Cephe.

"Alman Partisi'nin çalışmalarından ne kadar zamandır uzaksın?"

"Yaklaşık yedi yıldır" dedim.

"Nasıl Amerikan hapishaneleri?"

"Eh işte."

"Orada iyi çalışmalar yaptın. Fakat şimdi politik fırtına merkezi Almanya. Sana burada ihtiyacımız var." Sigara üstüne sigara içiyordu. "Aklıma gelmişken" dedi, "Hamburg'daki Yoldaş Albert Walter'le bağlantı kurdun mu?"

"Henüz kurmadım. Ona bir rapor yazacağım."

"Buna gerek yok" dedi Wollweber. "Partinin liderliği burada. Raporunu bana ver."

"Olur."

Bana sorular sorarken, sonsuz bir merakla çevremde döndüğünü, her cevabımdan sonra çemberi biraz daha daraltıp daha yakınıma geldiğini hissettim. Aniden şöyle dedi:

"Yoldaş Ewert'le sohbetine ilişkin raporunu okudum."

İrkilmiştim. Komintern'in önceki uygulaması, suçlamaları suçlanana göndermekti. Bu, içtenlik ve yoldaşlık ruhunun gereğiydi. Şimdiki uygulama bana, Komintern'in koşullarının ne kadar değiştiğini bir kere daha gösteriyordu. Yoldaşın yoldaşa suçlamaları ve gizli raporları artık yüksek yerlere ulaştırılıyordu. Gizli dosyalar sistemi – "ihtiyaç duyulduğunda" başvurulurdu – hemen hemen tüm komünist liderlerin cephaneliğinin vazgeçilmez bir parçası olma yolundaydı.

"Ginsburg..." diye söze başladım.

"Yoldaş Ginsburg demek istedin herhalde" diye araya girdi Wollweber. "Parti, kabul edilmiş belli formların ihmal edilmesinden hoşlanmaz."

"*Yoldaş* Ginsburg istedi raporu yazmamı" diye açıkladım.

Nasıl bir tutum alacağımı bilemiyordum. Ewert – Wollweber... Bu ikisi dost muydu, yoksa düşman mı? Örgütlenme şefi olarak Ernst Wollweber, Ossip Piatnitzky'nin Komintern'teki görevinin aynısını Alman Partisi'nde yerine getiriyordu. Bu *Org-Leiter,*[140] istediği an makinesinin içindeki insanları biçebilirdi.

140. Örgütlenme şefi.

"Çok ilginç bir rapor" dedi Wollweber. "Yoldaş Ewert'le gelecekte özel olarak haberleşme konusunda hemfikir oldunuz mu?"

"Hayır."

"Yoldaşlar arasında özel haberleşmeler bazen önemlidir. Daha çok da tehlikelidir –daha genç olanlar açısından. Yoldaş Ewert hakkındaki raporun bende. Bunun bana özel olarak yazıldığını düşün!"

"Tamam."

"Ne tür işleri tercih edersin daha çok?"

"Denizcilik örgütlenmesi."

"İyi. Merkez Komitesinin gelecek oturumunda seninle ilgili bir önerge vereceğim. Belki Ren ya da Danube veya Berlin-Brandenburg Kanallarında göreve başlarsın. Birkaç güne kadar sana bildiririm. Bu arada Almanya'nın koşullarına uyum sağlamaya çalış."

Wollweber konuşurken, her kelime ağır, huysuz bir hırıltı halinde çıkıyordu ağzından. Asla acelesi olmayan, tam anlamıyla korkusuz, hiçbir şeye şaşırmayan ve kendini iradi olarak her türlü ilüzyondan arındırmış bir insan izlenimi veriyordu.

Ernst Wollweber, bana kalacak yer ayarladı, bundan sonraki görevimi beklerken beni Karl Liebknecht House'un düzensiz mahzenlerindeki Parti arşivinde görevli biriyle tanıştırdı. Bir haftadan fazla Parti merkezinde çalıştım. Gelişmeleri izleyebilmek için bol bol okudum, Karl Liebknecht House'da görevli birçok üyeyle konuştum ve geçmiş iki yıldaki resmî parti raporlarını inceledim. Böylece, Sovyetlerin dışında inşa edilmiş en büyük partideki yerimin ne olduğunu anlamış oldum – daha sonraki yıllarda diğer ülkelerdeki komünist partilere model olarak hizmet edecek bir makine.

Alman Komünist Partisi, o sırada bir milyon üyeye sahipti. Toplam, yaklaşık beş milyon satan yirmi yedi günlük gazete yayımlamaktaydı. Bir düzine haftalık ve aylık yayın ve yüzlerce fabrika gazetesi düzenli parti basınını oluşturuyordu. Altı yüzü yalnızca Berlin'de olmak üzere, Almanya'da yaklaşık dört bin komünist hücre faaliyet halindeydi. Partinin çevresinde, emirleri,

Karl Liebknecht House aracılığıyla Moskova'dan alan seksen yedi yan örgüt vardı. Alman Komünist Partisi'nin devasa komünist yapılanmasının gölgesinde, G.P.U. yeraltı şebekesi sessiz ama etkili bir faaliyet sürdürmekteydi. G.P.U.'nun bölümleri, ispiyonaj faaliyetleri için *"S-Apparat"*, orduya ve Donanmaya komünist sızmalar için *"M-Apparat"*, polisin moralini bozmak için *"P-Apparat"*, Sovyetler Birliği hesabına endüstriyel ispiyonaj amacıyla *"BB- Apparat"*, parti liderlerinin silâhlı korumaları için *Parteischutzgruppen*, pasaport temini için *"N- Apparat"* ve karşı-casusluk, Sosyal Demokrat Parti, Katolik Merkezi, Monarşistler ve Hitler hareketinin askeri örgütlenmeleri içindeki bozguncu çalışmalar için birçok *Zersetzungs Apparate*. Partinin her bölümü ve her yan örgüt, Moskova'nın, olağanüstü diktatörce yetkilerle donattığı bir temsilci tarafından yönetiliyordu.

Anlamlı "ajan" sözcüğü Komintern çevrelerinde asla kullanılmazdı; Kremlin'in dışarıdaki komiserlerine verilen resmî ad şu hantal "Enternasyonal Politik Eğitmen"di. Bu enternasyonal ajanların herbiri verili bir alanda uzmandı. Propaganda tekniklerinde uzman olanlar, ispiyonaj uzmanları, reklâmcılık uzmanları, Kızıl Ordu uzmanları ve her temel endüstriden uzmanlar – çelik, *gemicilik, demiryolları, madencilik, tekstil, kamu hizmetleri*, tarım ve kimya endüstrileri – ve mali karışıklıkları netleştirmek için gönderilmiş uzman maliyeciler. Kendi adlarıyla pek tanınmazlardı. Otellerde çok az kalırlardı. Gizli ofisleri ve genellikle güvenilir parti üyelerinin evlerinde gizli barınakları olurdu. Bu eğitmenlerin hepsi çok iyi giyinir, çok iyi maaş alır ve kişisel kuryeleri ya da hem sekreterleri, hem de sevgilileri olarak hizmet yapan uyanık bir kızın koruyucu refakati olmadan herhangi bir toplantıya nadiren katılırlardı.

Berlin'de sadece Alman komünizminin merkezi yoktu. 1929'dan itibaren bu şehir, tüm Komünist Enternasyonal'in faaliyet alanı olmuştu. Moskova, Batı Avrupa'dan çok uzaktı ve Amerikalılar, Moskova yabancı lejyonunun faaliyetlerini yakından ve sürekli gözetim altında tutmaya devam ediyordu. Ayrıca, gizli çalışmanın yasaları, Rusya içindeki ve dışındaki enternasyonal ajitatörlerin batı ülkelerine akmalarını önlüyor, yalnızca en gerekli çalışmalar için damlamalarına olanak veriyordu. Bütün

bağlantıların Berlin'de toplanmasına ve Berlin'le Moskova arasında tek bir haberleşme hattı oluşturulmasına karar verilmişti. Bu yüzden, Capetown'dan İzlanda'ya kadar karar verme yetkisine sahip Komintern Batı Sekreterliği Berlin'de kurulmuştu. Batı Sekreterliğinin politik şefliğini yürütmeye, yalnızca Komintern'in gerçek yöneticisi Molotov'a karşı sorumlu Georgi Dimitrov atanmıştı.

Dimitrov'la, Berlin Üniversitesinde yapılan bir Çinli komünist öğrenciler toplantısında beni Amerika hakkında konuşmaya davet eden, Emperyalizme Karşı Dünya Liginin başkanı Willy Muenzenberg[141] aracılığıyla tanıştım. Başarılı bir toplantı olmuştu. O akşam geç vakit, bana sempatiyle yaklaşan Muenzenberg şöyle dedi:

"Hindistan'da devrimci durumun olgunlaştığını gösteren bazı gelişmeler var. Kalküta'ya gitmek ister misin?"

Almanya'da bir göreve atanmayı beklediğim yanıtını verdim. Wollweber'in isminden de söz ettim. Muenzenberg parladı. "Sen enternasyonal bir çalışmada bulunuyorsun. Batı Sekreterliğine rapor vermen gerekirdi" diye bağırdı, "Wollweber'e değil, Wollweber Almanya ile ilgilenir."

"Tamam, ben de Alman Komünist Partisi'nin üyesiyim."

"Evet doğru. Ama bir enternasyonal işçi olarak, Alman Merkez Komitesi'nin emri altında olmaman gerekiyor. Kimdir Wollweber? Bir *Lokalpatriot*. Dünyanın Almanya'dan ibaret olduğunu sanan biri. Yetenekli bir yoldaştır ama enternasyonalist değildir." O anda rekabetin yeni bir biçimini keşfetmiştim – Komintern'in dikey ulusal seksiyonlarıyla, çok sayıdaki yatay enternas-

141. *Willy Munzenberg* (1880-1940): Alman Komünist Partisi'nin ve Komintern'in önde gelen işçi kökenli liderlerinden. Alman Komünist Partisi'nin kurulmasında rol oynadı. 1928'de Reichstag üyeliğine seçildi. Çeşitli uluslararası cephe örgütlerinde son derece etkili çalışmalar yaptı. 1933 yılında Nazi'lerin iktidara gelmesinden sonra Paris'te sürgün olarak yaşadı. 1936 yılından itibaren Stalinist politikalara muhalefet etti. Moskova'dan yapılan Rusya'ya gelmesi çağrısını reddedip Avrupa'da anti-faşist çalışmalarını sürdürdü. 1940 Haziran'ında, Hitler birliklerinin ilerleyişi karşısında Paris'ten güney Fransa'ya kaçtı. Burada N.K.V.D. tarafından yakalanıp bir ağaca asılarak öldürüldü.

yonal lig arasındaki iktidar rekabeti. Komintern'e tüm bağlılığıma rağmen, şöyle sormaktan alıkoyamıyordum kendimi: "Kim daha güçlü – Wollweber mi, yoksa Muenzenberg mi?"

İki gün sonra, sabah erkenden kapım tıklatıldı. Kararlı görünüşlü bir kurye kız girdi içeri.

"Batı Bürosundan geliyorum," dedi. "Yoldaş Dimitrov sizi görmek istiyor."

Dimitrov, o sırada, Komintern aristokrasisinin safları dışında hemen hemen hiç tanınmıyordu. Bu tip adamlar adsızlığı tercih ederler. 1923'e kadar, on yıl boyunca Bulgar Parlamentosunun üyesiydi. Sonra, başarısızlıkla sonuçlanan silâhlı bir komünist ayaklanmaya liderlik etti ve ülke dışına kaçtı. Sofya'daki bir mahkeme onu gıyabında ölüme mahkûm etti. Moskova'da, Bulgaristan'da komünizmin katastrofik yenilgisinin sorumluluğunu alan Dimitrov, kendini aşağılayan bir belge kaleme alıp Stalin'in dostluğunu kazandı. Balkan Komünist Federasyonu'nun başkanı oldu, daha sonra da Komintern Batı Sekreterliğinin liderliğine getirildi. Berlin'de kullandığı çok sayıda ismi arasında en çok bilinenleri, Dr. Steiner, Alfons Kuh, Profesör Jahn ve Dr. Schaafsma-Schmidt'di.

Dimitrov'un kuryesi, takibe dikkat ederek, beni Wilhelmstrasse, 131-132 numaradaki bir binaya götürdü. Modern bir kitapçı ve *Fuehrer Verlag* yayınevi olarak kamufle edilen bu yerde Komintern'in bir düzine bölümü faaliyet halindeydi, daktilograflar, kuryeler ve muhafızlar harıl harıl çalışmakta, girip çıkmaktaydılar. Şık döşenmiş bir ofise alındım. Duvarda, kalın, siyah bir çerçevenin içinde Bismarck'ın portresi göze çarpıyordu.

Dimitrov'la ilgili ilk izlenimim büyük hayal kırıklığıydı. Sayısız mücadeleden çıkıp gelmiş, çelik gibi bir adamla karşılaşacağımı umut etmiştim. Bunun yerine, içteki ofisten, büyük, yumuşak, sarkık suratlı bir adam çıkageldi, esmer, yapılı, çıtkırıldım giyimli, ağır parfüm kokuları içinde biri. Sol elinin parmağında kocaman bir yüzük vardı. İtinayla manikür yapılmış parmaklarının arasında siyah bir puro tutuyordu. Büyük ve çarpıcı gözleri vardı. Kısa sürede, yönlendirici, mütehakkim kişiliğini algıladım. Oldukça akıcı bir Almanca konuşuyordu. Sözcükler ağzından yüksek perdeden ve sert çıkıyordu.

"On yıllık devrimci maceracılık döneminin sona erdiğini yazdık" dedi. "Darbecilik kesinlikle ıskartaya çıkarılmıştır. Şimdi programımız planlı eylemdir, yılları alan bir plan. Devrimi, bir gecelik darbelerle başaramayız, onu yalnızca Bolşevik metodlarla başarabiliriz. Her muhtemel grevi, en küçüğü bile olsa, örgütlemeli ve liderlik etmeliyiz – ve bunu sosyalist sendika bürokrasisinin istekleri hilafına gerçekleştirmeliyiz. Bağımsız grevlerin oluşturduğu sürekli baraj, sosyal demokrasinin etkisini kıracak, tüm endüstriyel üretim sistemini parçalayacak ve kapitalist krizi çökme noktasına gelinceye kadar derinleştirecektir."

Dimitrov'un sesi gittikçe daha yüksek perdeden çıkmaya başlamıştı:

"Sosyal Demokratlar, milyonlarca işsizin varlığına yol açan bir kriz varken işçilerin grevlerden zaferle çıkmasının imkânsız olduğunu söylüyor. Onlar işçilere, direnmeksizin ücretlerin düşürülmesini kabul etmelerini salık veriyor. İşte biz komünistlerin kaçırmaması gereken fırsat budur! İşçilerin kafasında, sahte liderlerine karşı nefret geliştirmeliyiz. Onlara her gün binlerce kere şunu tekrarlamalıyız: 'Sosyalist liderler ve sendika liderleri haindir! Onlar işçilerin en tehlikeli düşmanlarıdır. İşçileri burjuvaziye satmışlardır.' "

"Peki Nazi hareketi?" diye sordum, Arthur Ewert'i ve uyarısını düşünerek.

"Hitler hareketinin işçiler arasında taraftarı yok" diye karşıladı. "Hitler, herkese her şeyi vadediyor. Sağdan soldan çaldığı fikirleri kendi fikirleri gibi piyasaya sürüyor. Kimsenin onu ciddiye aldığı yok. Ne geleneği, ne geçmişi var. Bir programı bile yok. Hedefini şaşırma. Proletarya devriminin önündeki en büyük engel Sosyal Demokrat Parti'dir. En önemli görevimiz onun etkisini ortadan kaldırmaktır. Bundan sonra, Hitler'i ve onun *Lumpengesindel*'ini[142] tarihin çöp sepetine atacağız."

Aniden sordu: "Ne düşünüyorsun Alman Partisi hakkında?"

"Diğer komünist partileriyle kıyaslandığında, el arabalarının arasında bir ekspres treni gibi" yanıtını verdim.

142. Ayak takımını.

Bu sözüm üzerine Dimitrov uzun uzun güldü. Gözleriyle, ağzıyla, tüm yüzüyle.

"Belki de öyle" dedi sonunda. "Fakat lokomotif paslanmış olabilir ve harekete geçmesi için muazzam ölçüde kömür yakmak gerekiyor. Onu on metre ilerletmek için belki on ateşçi lazım."

Yanılmaz liderin ağzından çıkanları duyunca şaşkınlıkla bakakalmıştım.

"Bolşevik özeleştiriden asla uzak durmamalıyız" diye devam etti. "*Selbstkritik*[143] keskin bir silâhtır. Lokomotif çok büyük tamir istemiyor. Paslanmış kısımları sökülüp çıkarılabilir; parlak, yeni, genç parçalar takılabilir. Ateşçilerden bazıları belki de sabotördür. Belki kömür çok iyi cins değildir. Ne dersin?"

"İyi ateşçiler ve iyi kömür gerekiyor" dedim.

Dimitrov, yaramaz bir oğlan çocuğu gibi kahkahayı bastı.

"Neden olmasın?" dedi. "O zaman onu tutabilene aşkolsun."

Sonra konuyu görevime getirdi. "Seni Moskova'ya gönderiyoruz" dedi. Daha fazla bir şeyler duymak niyetiyle başımı salladım.

"Denizciler gemilerine aittir. Denizcilik bölümünde çalışmaya devam edeceksin. Gemicilik endüstrisinde tüm gücümüzle ilerlemeliyiz. Savaş çıktığı zaman... biliyorsun bunun ne anlama geldiğini, kapitalist gemiciliği elimize geçirmeliyiz. Sovyetler Birliği'nin barışa ihtiyacı var. Kapitalist köpekbalığını yola getirmenin en iyi yolu, onun ithalat ve ihracat hatlarını kesmektir. Moskova'da Albert Walter'le buluşacaksın. Birçok denizci de orada olacak. Her şeyi Yoldaş Losovsky ile tartışarak halledeceksiniz."

Karl Liebknecht House'un üst katında fotoğrafım çekildi. Bir gün içinde, Rolf Gutmund adına bir Danimarka pasaportu aldım, Aalborg'da yaşıyor, gezgin ticaret komisyonculuğu yapıyordum. İyi bir pasaporttu. Fotoğrafın değiştirilmesi dışında el sürülmemişti. Sovyet vizesi ve Polonya transit vizesi önceden düzenlenmişti. Ayrıca Rusça daktilo edilmiş ve yalnızca Sovyet sınır polisine gösterilmesi gereken özel bir izin belgesi de aldım. Diğer üç

143. Özeleştiri.

yoldaşla birlikte yolculuk yapacaktım, Emmerich Sallai adlı bir Macar, Lenin Üniversitesinde öğrenim görmeye gönderilen Kölnlü bir kız ve İsviçre Komünist Partisi'nin elma yanaklı lideri. Sallai, benim paltomu çok eski ve ince bulup kendi kalın paltosunu verdi.

Hareketimden bir saat önce, Karl Liebknecht House'un lokantasında, beklenmedik bir şekilde Wollweber'e rastladım. Bir masada yalnız başına oturuyordu, önünde bir bardak bira vardı, ittifaklar ve komplolar üzerine sürekli ve kara kara düşünen bir yaratığı hatırlatıyordu bu haliyle. Ona Moskova'ya gittiğimi söylediğim zaman bana ters ters baktı.

"Kim gönderiyor seni?"

"Yoldaş Dimitrov."

Alaycı bir şekilde belli belirsiz gülümsedi. Sonra elimi sıktı. *"Gute Reise"*[144] diye homurdandı. "Geri dönmeyi unutma."

Oradan ayrılmadan önce seyahat arkadaşlarımla da birkaç laf etti, ellerini arkasında kavuşturarak. Kölnlü kızın gözlerinde ışıklar çaktı. "Yoldaş Ernst'in takma adını biliyor musun" diye fısıldadı kulağıma eğilerek. "Toplantılarda Vladimir İliç'in jestlerini taklit eder. 'Küçük Lenin' diyerek onu deli ederdik. Yalnızken aynanın karşısında Lenin'in pozlarını prova ettiği söylenir."

İki gün sonra Moskova'ya vardığımızda, Moskova istasyonunun kargaşası içinde, Profintern'den bir ulak, büyük bir tedbirlilikle bizi aldı. Dışardan gelen komünistlerin kaldığı Komintern'in Bristol Oteline götürüldük arabayla. Bir Finli ve Letonyalıyla aynı odayı paylaşıyordum. Odada üç yatak, üç iskemle, masa, lavabo, semaver ve Stalin'in resmi vardı eşya olarak. Yemek yapmak için ocak da vardı ama bozuktu ve uzun süredir kullanılmadığı belliydi. Otele geleli iki saat olmuştu ki –Avrupa'daki otellerden bile daha kozmopolit bir yerdi – sinsi suratlı bir Alman benimle Rusya hakkında sohbete girişti. Çok dostça bir tavrı vardı. Bir süre sonra, Beş-Yıllık-Planı ve Stalin'in liderlik kapasitesini açıkça eleştirmeye başladı. Ne yapmak istediğinin farkındaydım. Bu adam, kuşku yok ki, G.P.U. ajanıydı. Ona, bu karşıdevrimci saçmalıkları bırakmasını, yoksa kıçına tekmeyi

144. İyi yolculuklar.

vurup odadan atacağımı söyledim. Bundan sonra, ne zaman beni görse, sağ yumruğunu kaldırıyor ve *"Heil Moskau!"*[145] diye bağırıyordu.

Moskova'ya geldiğimizin ertesi sabahı grubumuz dağıldı. Kölnlü kız, bir öğrenci yurduna taşındı. İsviçreli, Piatnitzky ile yapılacak bir toplantıya gitti. Onu bir daha görmedim. Sallai, Macar kolonisinin merkezi olan ve Kızıl Bayrak Nişanı almış, vatandaşı Bela Kun'un kaldığı Savoy oteline taşındı. Sallai'ye, bana verdiği paltoyu geri isteyip istemediğini sordum. Alındı.

"Benim iyi bir tane var. Sende kalsın. Çünkü benim ihtiyacım yok."

Bu paltoyu üç yıl giydim. Sahibinden daha fazla yaşadı. Bir diğer Komintern görevlisiyle birlikte, Emmerich Sallai, 28 Temmuz 1932'de, Budapeşte'de, vatana ihanetten ölüme mahkûm edilip aynı gece asıldı. Her ikisinin de, "yaşasın proletarya diktatörlüğü. Öcümüz alınacaktır" diye bağırarak ölüme gittikleri rapor edilmişti.

Profintern'deki denizcilik konferansı başlamıştı. Üstlerimden azar işitme riskini göze alıp, bir gün boyunca Moskova'yı dolaştım. Beş-Yıllık-Plan propagandası, yüksek bir dağın çevredeki denizleri domine etmesi gibi kamu hayatını domine etmişti – bu, nereye gidersem gideyim göz önündeydi ve bana heyecan vermişti. Kremlin, bir asırlık geriliğe karşı giriştiği muazzam yarışı kazanmak için, yüz altmış milyonluk bir halkın normal refahını yıllarca feda etmeye karar vermişti. "Sosyalizm ya da ölüm!" Dışardan gelen genç komüniste, bu "her şey ya da hiçbir şey!" narası hiç de yabancı değildi, kulağa tanıdık bir müzik gibi geliyordu. "Beş-Yıllık-Plan bir kez tamamlandığında Sovyetler Birliği öylesine yenilmez bir güç haline gelecektir ki, bu, Rusya dışındaki devrimin zaferini garanti edecektir." Kendini her türlü yoksulluğa hazırlamış, devrim için hayatını bile verebilecek genç bir fanatik için nedir ki bu? Böylesi bir akıl yürütme, bu Bolşevik'i, yüce bir ışıkla aydınlanmış gözlerimizin önünde uzanan insanların acılarından oluşan okyanusa karşı duyarsız hale getiriyordu.

Komintern Denizcilik Bölümünün eliti, Profintern binasında

145. "Heil Hitler" selâmı yerine "Heil Moskova" diyerek şaka yapıyor.

yapılan Kızıl Salondaki konferansta hazır bulundu. Konferansa başkanlık eden uzun boylu, zayıf Rus, çekingen, sarışın bir gençti. Bu, Rusya ve Sibirya gemicilik ve taşımacılık sendikalarının şefi Kommisserenko idi. Fakat toplantıyı domine eden kişi, Profintern'in başı Losovsky idi. Zayıf, çökük suratlı, sakalları kızıla çalan, fırdönen fanatik gözlü biriydi. Zeki bir konuşmacıydı, alaycılığı ve canlılığı, yıpranmış görünen bu adamın içinde son derece doğaüstü bir kişiliğin yaşadığını düşünmeme yol açmıştı. Toplantıdaki üçüncü önemli kişi Albert Walter'di; enerjik blöfçülüğü ve güçlülüğü onu son gördüğümden beri değişmemişti. Geri kalanlar, yaklaşık bir düzine ülkenin komünist partilerinin denizcilik bölümlerinin delegeleriydi. Konferans, Denizciler ve Liman İşçileri Enternasyonali ve tüm kıtalardaki Kızıl Dok İşçileri Sendikalarının örgütlenmesi için planlar formüle edilmesi amacıyla toplanmıştı. Bu yeni Enternasyonal, dünya çapında bir hazırlık kampanyasının ardından, bir yıl içinde oluşturulmuştu. Baş görevi, savaş durumunda Sovyetler Birliği'nin korunması için denizcileri harekete geçirerek, Rusya'ya karşı düşmanca tutum içindeki ülkelerin gemiciliğini felce uğratmaktı. Aynı zamanda, yeni Enternasyonal, komünist kontrol altına alınması mümkün olmayan tüm denizcilik sendikalarının yıkılması için balyoz görevi de yerine getirecekti. Konferansın dördüncü günü, Komintern'in örgütlenme şefi Ossip Piatnitzky, propagandanın örgüte, örgütün de eyleme dönüştürülmesi tekniği üzerine bir konuşma yaptı bize. Bu keskin bakışlı, saldırgan, yine de gösterişsiz Eski Bolşevik, "Malaya, Yunanistan ya da Amerika'daki görevlerimiz"den, sanki bu ülkeler Moskova'daki küçük bahçelermiş gibi söz ediyordu.

O eski günlerde propaganda malzemesini Hamburg'dan Atlantik'e geçiren seyyah delegeler grubundan biri olarak, beni özellikle ilgilendiren, Amerikan kıyıları boyunca komünizmin sürekli ilerlemekte olduğuna ilişkin raporlardı. Enternasyonal Denizciler Kulübü, Birleşik Devletler'deki dokuz en önemli limanda, Profintern'in fonlarıyla kurulmuştu. Hamburg'da geliştirdikleri çalışma yöntemleriyle bu kulüpler, gittikçe büyüyen etkilerini birleştirmiş ve Denizci İşçiler Ligi adı verilen ulusal bir örgütü oluşturmuşlardı. Losovsky, *Marine Worker's Voice* adlı, Amerikan denizcileri komü-

nist gazetesinin yayımlanması için özel aylık tahsisat çıkarmıştı. Moskova konferansı, Kommisserenko tarafından hazırlanan bir planı kabul ederek, Amerikan Kıyı İşçileri Kızıl Sendikasının inşa edilmesine karar verdi. Liderlik kapasitesine ve gerekli acımasızlığa sahip iki genç Amerikalı komünist, Losovsky'nin desteğiyle aşağılardan bir yerlerden yüksek bir mevkiye çıkarılmıştı. Losovsky, onlarla neredeyse babaca bir şefkatle konuşuyordu. Bunlardan biri, George Mink'di. Diğeri ise, Tom Ray. Losovsky ve Walter, Mink'e, merkezi New York'da bulunan Atlantik kıyısının, Ray'a da, merkezi San Francisco'da bulunan Pasifik kıyısının liderliğini vermek konusunda anlaşmıştı. Mink ve Ray'ın maaşları Profintern tarafından ödenecekti; Losovsky, *Marine Worker's Voice*'un masraflarını karşılamaları, Enternasyonal Kulüpleri geliştirmeleri ve Norfolk ile Seattle arasındaki tüm limanlara örgütçüler yollamaları için onlara ek aylık tahsisat ödenmesi emrini vermişti. Ülke dışındaki denizcilik çalışmaları için tüm Sovyet fonlarında olduğu gibi, bu paralar Albert Walter'in Hamburg'daki ofisi aracılığıyla gönderilecekti ilgili yerlere. Keza, Moskova konferansından üç ay sonra, Nisan 1930'da, Deniz İşçileri Endüstriyel Sendikasını örgütlemek üzere, New York'da Amerikan kıyı komünistleri konferansı için mali yardım sağlanacaktı. Bu konferansta, Atlantik, Pasifik, Körfez ve Büyük Göl limanlarından 118 delege hazır bulundu. George Mink, Tom Ray ve La Rocca adlı biri, rapor vermeleri ve bundan sonraki talimatları almaları için Moskova'ya çağırıldı.

Gelecek kampanyalar için yapılan planlarla geçen bir günün ardından, her akşam müthiş bir cümbüşle sona eriyordu. Bu âlemlerden uzak duran gruplar yalnızca Ruslar, ciddi suratlı Çinliler ve ertesi gün yapacakları konuşma ve tartışmalar için odalarına çekilen daha yaşlı komünistlerdi. Delegelerin geri kalanı, yabancı Komintern işçilerinin doluştuğu Bristol ve meşhur Lux otellerine gidiyorlardı. Votka, şarap ve çeşitli ucuz şekerlemeler, pastalar her zaman bulunabiliyordu. Genellikle yirmi beşimiz, altı yedi metre karelik bir odada toplanıyorduk. Yeni gelen saf birisinin aniden don paça bırakılması, soğuk suyla karşılıklı ıslatma, votka içme turnuvası ve "kadınların millileştirilmesi" –burjuva propagandası üzerine sulu bir hiciv – en revaçtaki oyunlardı. Erkekler kadın giysisi giyiyor, kızlar köylü ya da dok işçisi kılığına giriyordu ve –ışıklar söndürü-

lüyordu – oyuna katılanlar, oyunu yöneten, lambaları yeniden yakmadan önce kendi elbiselerini bulmak zorundaydı. Yalandan "proleter mahkemeleri", farklı elbiselerle yakalananları cezaya çarptırıyordu. Eğlencemiz genellikle gece yarısı sona eriyordu; hiçbir komünist, ertesi günkü çalışmalar sırasında yarı uykulu yakalanmayı göze alamazdı. Daha yaşlı komünistlerin bu konuda acımasız oldukları bilinirdi.

Konferansın son günü, Albert Walter, Wollweber'in Berlin'den yazdığı bir mektubu gösterdi bana. "Küçük Lenin", Walter'in Moskova'da gördüğü hüsnü kabulü kıskanmıştı. Komintern'e, en umut vadeden genç unsurların Alman Partisi'nden çalınıp enternasyonal görevlere gönderilmesini şikayet ediyordu. "Bir köylü bu" dedi Walter öfkeyle, "seni aldatmasına izin verme."

"Fakat neden bu akıl almaz sinsilikler?" diye bağırdım.

"İnsan doğası hayal edilebilecek en inatçı karışımdır" diye yanıtladı Walter dişlerini sıkarak.

Ertesi gün, Antwerp'e gidip, Rotterdam, Antwerp, Ghent ve Dunkerque'deki Enternasyonal Kulüplerin komünist kıyı birimlerinin faaliyetlerini yürütmekle görevlendirildim. Aylık maaşım 100, aylık örgütlenme bütçem 750 dolardı. Ateş hattına döndüğüme memnundum. Bir politikacı gibi yaşamaktan tiksinmiştim.

Almanya'da çatışmaların patlak verdiği haberi, Berlin'e doğru giden trenin kompartmanındaki uyuşuk atmosfer içinde bir kasırga gibi patladı. Perondaki gazete satıcıları bağırıyordu: "*Berlin ve Hamburg'da kanlı ayaklanmalar! Nazi sturmfuehrer*[146] *öldürüldü.*" Parti işsiz yığınların polise karşı savaşına liderlik etmişti. Endüstriyel bölgelerde barikat savaşları verilmişti. Hamburg'da ölü ve yaralılar olduğu bildiriliyordu. 23 Şubat'ta, Berlin'de, SA lideri Horst Wessel[147], komünist suikastçıların açtığı ateşle öldürülmüştü. Dr. Goebbels'in[148] gazetesi Angriff, in-

146. SA'ların başı.

147. *Horst Wessel* (1907-1930): Sokak çatışmalarında öldürülmüş genç SA üyesi. Nazi'ler tarafından kahramanlaştırılmıştır.

148. *Joseph Goebbels* (1897-1945): Nazi Propaganda Bakanı. Sovyet orduları yaklaşırken, Berlin'de bir sığınakta, Hitler'in ardından karısıyla birlikte intihar etmiştir.

tikam çığlıkları atıyordu. Berlin'in, Almanya'nın, dünyanın fethi için mücadele hızlı adımlarla ilerliyordu. Kahverengi gömleklilerle tıka basa dolu bir trenden şarkı sesleri geliyordu.

Bu, sözleri öldürülen Nazi öğrenci Horst Wessel tarafından yazılmış Host Wessel şarkısıydı, daha sonraki yıllarda bir savaş şarkısı olarak *Deutchland ueber Alles*'le[149] eşit düzeyde yaygınlaşacaktı.

Trenim Berlin'e doğru hareket etti. Batı'ya, Ren'e doğru gidiyorduk. Havada baharın taze kokusu vardı.

149. Ünlü Nazi şarkısı.

Bölüm XV

Firelei

Antwerp'te Firelei ile tanıştım. Onu ilk kez, yakıcı gerçeklikten uzaklaşıp biraz sakin bir zaman geçirmek için arasıra gittiğim Sanat Müzesinde gördüm. Tam bir haşinlik içindeki Hollandalı efendilerin arasında oturmuş, korkusuz ve küstah bir çağın kızı olarak güzelliğin ve renklerin zevkini çıkarıyordu. Dizlerinin üstüne bir müsvedde defteri açmış, sağ elindeki renkli kalemle kâğıdın üzerine bir şeyler çiziyordu. Duvardaki kasvetli kadın portresinin kopyasını çıkarıyordu. Gözü dizinin üstündeki kâğıda sabitleniyor ve sağ eliyle portrenin dış hatlarını hızla çiziyordu. Sonra gözleri yeniden duvardaki kadını incelemeye başlıyordu.

Durup omuzunun üstünden baktım. Çalışmaya öylesine dalmıştı ki, yakınına geldiğimin farkına bile varmadı. Bilinmez bir güç beni orada öylece tutuyordu. İzah edilemeyecek bir güçtü bu ve tamamen yeni bir şeydi benim için. Resme yoğunlaşmasıyla hareketleri arasında eşsiz bir zerafet vardı. Cesaret edebildiğimce yaklaştım ona. Koyu sarı saçlarının üzerine mavi bir Bask beresi oturtmuştu hafifçe. Saçları pürüzsüzdü; ışıktan hafifçe parlıyorlardı. İncecikti. Dizlerinde ve bacaklarında dermansızlığın ya da hantallığın en ufak belirtisi yoktu. Cildi ve boynu, güneş ışığına ve rüzgâra alışkın iskandinav kadınlarınınki gibi dokunulmaz bir tazelikteydi. Fildişi rengindeki cildinin saydamlığından nabzını gözle bile saymak mümkündü neredeyse. Yarı aç bir gezginin, soğuk bir Noel gecesi, pencerede ışıldayan Noel ağaçlarına bakıp, kendi yoksulluğunu hissetmesi gibi, soluk kesen bir heyecanla seyrettim onu.

O kadar yaklaşmışım ki, sonunda ona dokundum. Aniden başını kaldırıp baktı. Dolgun, canlı dudakları vardı. Ve yeşil, soran gözleri. "Ne yapıyorsunuz burada? Ne yapmak istiyorsunuz?" diye soran gözler. Gözlerimi kaçırıp, mırıldanarak özür dileyen bir şeyler söyledim. Utançtan kızarmıştım, kendi kendimi paylayarak oradan hızla uzaklaştım.

O gün yapacağım çok iş vardı. Saygon'a gönderilecek büyük bir yayın kolisinin Fransız bandralına gizlice sokulması gerekiyordu. Bu azami bir dikkatle yapılmalıydı, çünkü Fransız-Çin'inde[150], komünist militanların giyotine yatırılmadığı tek ay geçmiyordu. Willy Muenzenberg, Saygon'da yapılacaklara ilişkin talimatlarla birlikte, Le Huan adlı bir Annamite[151] "aktivist" göndermişti Antwerp'e. Ona da mukayyit olmam gerekiyordu. Ne var ki, bu görevlerin hiçbiri, Sanat Müzesinde gördüğüm kızı kafamdan çıkarıp atmama yetmemişti.

Kendi kendime ileniyordum: "Seni budala, haddini bilsene. Böyle hoş bir kız sana göre değil. Onun bir burjuva sürtüğü olduğunu bil ve otur oturduğun yerde. Komsomol kızlarına asıl, daha olmadı Skipper Street'e[152] uğra. Onlar için sen bir kralsın. Bu kız için ise, bir baş belâsı, çöp toplayıcı, sefilin teki... Onun burjuva sürtüğü olduğunu bil ve otur oturduğun yerde!"

Yine de ertesi gün ve takip eden günlerde Sanat Müzesine koşup, devrimci görevlerimi ihmal ettiğimi bile bile, yüksek tavanlı salonlarda zaman öldürdüm. Onu Müzede bulamadım.

O gün ılık bir hava vardı ve Antwerp'in insanları, verandalarında oturup dedikodu yapmak için kapı önlerine çıkmıştı. Mart ayıydı. Le Huan, bir Vietnam hapishanesinde ölüme gittiğini bilmeden Vietnam'a doğru yola çıkmıştı. Hirsch adlı melankolik, genç Polonya Yahudisi, Galiçya'ya gitme emriyle Paris'ten gelmişti. Onu Glynia'ya giden bir gemiye yerleştirmiştim. Bana, Polonya'ya gönderilmek üzere üç posta kartı vermişti. Kısa süre sonra, Berlin'den gelen kısa bir notta, Yoldaş Hirsch'i listemden çıkarmam isteniyordu. Hirsch, polis tarafından yakalanmıştı.

150. Vietnam.
151. Vietnamlı.
152. Genelevler sokağı.

Birkaç ay sonra, 12 Haziran'da, Lamberg'de, vatana ihanetten asıldı. Enternasyonal Kulüplerdeki toplantılarda ajitasyon kampanyamız devam etti, dok ve nehir işçileri arasında propaganda yapıldı, öfkeli bildiriler, sosyalistlere ve onların ele geçirilemeyen sendikalarına saldırıyordu. Berlin ve Moskova'dan, gemilerle Jamaika, Siyam ve Hindistan'a gönderilmek üzere devasa bir basılı malzeme konsinyesi gelmişti. Güneş daha da fazla ısıtıyordu ortalığı ve Meir üzerindeki café sahiplerinin en cesurları kaldırımlara masalarını çıkartmaya başlamıştı.

Ve aniden ona rastladım yeniden. Sahil yolunda ağır ağır yürüyordum. Havada katran ve tuzlu su kokusu vardı ve Antwerp katedrali masmavi gökyüzüne uzanıyordu. O kız, bir iskelenin kenarındaki paslı iskele babasının üstünde oturuyordu. Bacaklarını rıhtımın yeşil sularına sarkıtmıştı. Yine bir şeyler çiziyordu, gözleri özenle, kâğıttan, ilerdeki iskemleye bağlanmış nehir motorlarına, oradan yeniden kâğıda gidiyordu. Nehir gemilerinin arkasında vinçler ve hangarlar uzanıyor, onların ötesinde de Antwerp'in damları ve güneş ışığıyla parıldayan katedralin kuleleri yükseliyordu.

Yaklaştım. Bu sefer konuşacaktım onunla. Güneş ışıklarının bıraktığı lekeler ve gölgeler arasında, müzenin kiliseye benzeyen uhrevi ortamında olduğundan daha az uzak görünüyordu bana. Liman benim çöplüğümdü.

Nehir mavnaları romantik isimler taşıyordu. Mavnalar, Amsterdam ve Strasbourg'dan yüklerini alıyor, bazıları Ren ve Paris'ten yol kat ederek geliyordu. Güvertelerinde güneşlenen adamlar vardı. Bazıları pipo içip dinleniyordu. Koca kalçalı kadınlar gemiden gemiye birbirlerine sesleniyordu. Sallanan çamaşırhane teknesinde küçük bir köpek havlıyordu. Kız, bir Fransız Ren mavnasının kıç tarafının resmini yapıyordu. Resimde, iskeleye bağlanmış tekneler ve büyük bir dümen görünüyordu ve mutlu bir kadın kamara iskelesinin gölgesinde bebeğini emzirmekteydi. Beni gördü. Bir tanıdığa gülümser gibi gülümsedi, resmine baktım.

"Gerçek gibi görünüyor" dedim. Kızardı.

"Rıhtımın ruhunu kavramak o kadar zor ki" dedi.

"Rıhtımın ruhu mu var?"

Gülerek defterini kapattı. Gülmeyi seven bir kızdı. "Burjuva" falan değildi. Büyüleyici sadeliği, bu yaftayı iyice budalaca kılıyordu.

"Geminin ismini unuttun" dedim. "Bir geminin mutlaka ismi olmalıdır. Adı Oran."

"Evet, evet, ismi de yazmalıyım." Bir an durakladı. Sonra, meydan okuyan bir havada defteri açtı, "Evet, O-R-A-N."

Benimle İngilizce konuşuyordu. Her sözcüğü düşünüp taşınıp öyle kullanıyordu. Başını hafifçe sallayıp şöyle dedi:

"İngilizce denizcilerin dili, öyle değil mi?"

"Öyle."

"Denizci misiniz?"

"Ta kendisi."

"Nerede geminiz?"

"Şu anda gemim yok. Gemi arıyorum."

"Amcam kaptandır. Her zaman söyler, gemisiz denizci, kilisesiz papaza benzer diye. Son geminiz nereden geldi?"

"Galveston."

"Neresi orası?"

"Amerika'da. Teksas."

"Oh, Teksas'ı işitmiştim. Antwerp'e ne getirdiniz?"

"Hububat."

"Bence denizciler şanslı."

"Öyle mi? Neden?"

Bir süre düşündü. Sonra arkaya doğru kaykılıp şöyle dedi:

"Panama, Sumatra, Honolulu, Madakaskar, Oran... Çok seviyorum bu isimleri."

Ellerini, kendine doğru çektiği dizlerinde kenetledi. Dumanlar çıkararak geçen büyük bir Japon gemisini izledi. "Antwerp'i seviyor musunuz?" diye sordu.

"Evet. Senin memleket burası mı?"

Başını hayır anlamında salladı. "Burada okuyorum" dedi ciddiyetle.

"Sanatçı mısın?"

"Oh, hayır," diyerek gülümsedi. "Hâlâ gözlerimi ve ellerimi kullanmayı öğrenme aşamasındayım. Sesler ve ruhlar gibi anlamı olan çizgi ve renkleri seviyorum. Paris'te okumak istiyorum

ama ebeveynlerim izin vermiyor. Bu yüzden Flanders'e[153] geldim."

"Flaman kızlarına benziyorsun."

"Annem Flaman. Flanders zengin! Ghent şehri bir zamanlar Kuzeyin Venedik'iydi. Eskiden tüm İngiltere'den daha fazla gemi ve işletme yöneticisi varmış orada."

"İşletme yöneticilerine hayransın galiba."

Neşeyle güldü. Bir gemi yaklaşıyordu rıhtıma. Arkasında Danimarka bayrağı dalgalanıyordu. Bacasından çıkan boğuk düdük sesleri rüzgârda dağılıyordu.

"Evin nerede?" diye sordu.

"Gemiler neredeyse orada."

"Bak!" diye bağırdı.

İlerdeki iskeleye bağlı Britanya gemisinden bir grup insan sahile tırmanıyordu. Bunlar, başlarında türbanları, süveterlerinin altından çıkan parlak pamuktan gömlekleri zayıf bacaklarına sarkan, kadavra gibi Doğu Hintlilerdi. Önümüzden geçerlerken, geyik gibi yumuşak bakışlı, sarkık bıyıklı bir adam sırıtarak tüm sarı dişlerini sergiledi.

"Ateşçiler" dedim.

"Nereye gidiyorlar?"

"Skipper Street'e"

Hoşnutsuzlukla yüzünü buruşturdu ve aniden konuyu değiştirerek şöyle dedi: "Şu iskele babasına otur da senin resmini yapmaya çalışayım."

"Ne adını takacaksın ona?"

"Gemi arayan denizci" diye yanıtladı. "Baş parmaklarını kemerine as şöyle ve hiç kıpırdama."

Resmi yaparken çok az konuşuyorduk. Yakında ve uzakta vinçler çalışıyordu. Nehrin aşağı tarafından bölük pörçük vapur düdükleri duyuluyordu. Gözleri sabitleşmiş ve tuhaf bir şekilde yabancılaşmıştı. Bir deftere bakıyordu, bir bana. Ayıbı ortaya çıkmış utangaç bir okul çocuğu gibiydim. Bir grup yükleme işçisi toplanmış, kıza bakıp duruyordu. Aralarından biri hayranlıkla bağırdı. *"Ah, la garconne!"*,[154] çalışmaktan nasırlanmış parmaklarını

153. Kuzey Belçika.

154. Ah, oğlana bak, anlamında.

dudaklarına götürüp, Fransız tarzında müthiş bir öpücük kondurduktan sonra geri yolladı. Kız ona doğru şakacı bir bakış fırlattı. "Lütfen arkadaşım" dedi Flamanca, "dikkatimi dağıtmayın." Sonunda, bir yandan da havadan sudan konuşarak resmi bitirdi.

Ona Firelei adını verdim. Sanırım bu ad ona çok güzel uymuştu. Ertesi hafta, işlerimden fırsat bulur bulmaz onunla buluştum. Şiddetli bir aşka düçar olmuştum. O zamana kadar aşkın, hakir görülen burjuvazinin iki yüzlü alışkanlığı olduğunu düşünürdüm. Ama şimdi, Firelei'yi ne pahasına olursa olsun arkadaşım ve yoldaşım olarak görmek istiyordum. Benden hoşlanıyordu. Ben de ondan. Onun gibi bir kızın sık sık karşılaştığı gençlerden farklı soyda biriydim. Beni, bildiği geleneksel sosyal kategorilerden birine yerleştirmekte zorluk çekiyordu. Onun gözünde ben ne burjuvaydım, ne işçi, ne de bilinen anlamda bohéme. Beni bireyci ve isyancı olarak görüyordu. Ve Firelei de, savaş sonrası Avrupa'sının en iyi gençleri gibi bir isyancıydı, gelecekteki gençlik ayrıcalıklarını kaybetmiş bir kuşağın kaderine isyandı bu. Bu gençlik kendi yolunu kendisi açmak zorundaydı. Her ikimiz de bunu anlıyor ve kabul ediyorduk. Ama Firelei, yaptığım işin gerçek doğası hakkında hiçbir şey bilmiyordu. "Komünist" sözcüğü, 1930'larda, Avrupa'da çok modaydı. Bu sözcük, tatlı ve ucuz kahve kokusu yayan, banyo yapmamış insanların güruhlar halinde bir araya gelip sokaklarda "kahrolsun" diye bağırmasıyla özdeşti. Firelei'nin benimle ilişkisini koparmasından, ona ne olduğumu söylersem kaçıp gitmesinden korkuyordum.

Firelei, yarı Alman, yarı Flamandı. Babası Ren üzerindeki Mainz'da işadamıydı. 1918 Alman devriminden iki ay sonra on bir yaşına girmişti Firelei. Liseden mezun olduktan sonra Frankfurt'ta güzel sanatlar okuluna devam etmiş, sonra da bir mühendislik öğrencisiyle Alp dağlarında tura çıktığı Münih'e gitmişti. Firelei'nin peşini bırakmayan babası, onu alıp Mainz'a getirmiş ve bir modaevinin reklâm bölümünde işe girmesi için manevralar çevirmişti. Firelei, ebeveynleriyle aralıksız savaş içinde, yaklaşık üç yıl Mainz'da çalışmıştı. Ailesi *Deutsch-National*'di[155]; monarşist taraftarı çevreye dahil bir aileydi. Fakat Firelei, dogma

155. Alman milliyetinden.

ve üniforma içinde yaşayan tüm otoritelerden nefret ediyordu. Duyarlı ve inatçıydı. Sürekli hoşnutsuzluğu ve ve doğuştan gelen özgürlük aşkı onu pervasız yapmıştı. İşi bırakıp sanatsal yeteneğini geliştirmek üzere Paris'e gitmişti. Öfke içindeki ailesi geri dönmesi için ona adeta yalvarmıştı. Bir Alman eyalet kasabasında, bir kızın Paris'e kaçıp gitmesine hoşgörüyle bakılmazdı. On gün boyunca peynir ekmekle yaşayan Firelei, aylık harçlık talebiyle yanıt vermişti ailesine. Sonunda, Kongo Nehrinde sol bacağını kaybetmiş emekli bir kaptan olan amcasının bulunduğu Antwerp'te bir yıl kalması konusunda uzlaşmaya varmışlardı.

Bazen görev icabı Rotterdam, Ghent ve Dunkerque'ye gittiğimden Antwerp'ten iki üç gün uzak kaldığım oluyordu. Firelei beni aradığında bazen bulamıyordu. Tabii ki, bundan, bir denizcinin son derece tuhaf bir yaşamı olduğu sonucunu çıkarıyordu. Dirayetli, güçlü kuvvetli bir adam olan amcası, faaliyetlerimden kuşkulanmaya başlamıştı. Firelei'ye yalan söylemek istemiyordum. Ondan ayrılmak da hiç işime gelmiyordu. Gerçeği söylemeye karar verdim. Sıkıntılı, uykusuz bir gecenin sonunda, eğer gerekirse Komintern'den ayrılabileceğime karar verdim.

Ne var ki, Komintern'e dahil olmak, Cizvit örgütünün üyeliğinden farksızdı. Hindistan ve Vietnam'da gittikçe yoğunlaşan olaylar beni yeniden görevime sürüklüyordu. Büyük bir uğrak limanı olan Antwerp'teki Britanya ve Alman gemilerinin mürettebatı içinde dört bin küsur Doğu Hintli vardı. Bu Doğu Hintliler, Komintern'in, tüm Doğu Hint limanlarına, kitle çalışması unsurları, talimatlar ve ardı arkası kesilmeyen propaganda malzemesi pompaladığı bir boru hattı oluşturuyordu.

Komintern çevrelerinde her zaman bir "Hint Devrimi" sözü dolaşır dururdu. 1930 yılının ilkbahar ayları boyunca, birçok komünist, Hindistan'da Sovyetlerin iktidara gelmesiyle birlikte Britanya İmparatorluğunun "alabora" olacağı umuduyla kendinden geçmişti. Kalküta ve diğer şehirlerde sokak savaşları oluyordu. Yeni kurulmuş Hindistan Kızıl Sendikası, Amerikalı Earl Browder'ın[156] 1927'de, Şangay'da, Losovsky'nin verdiği tahsi-

156. *Earl Browder* (1891-1973): 1934-1945 yılları arasında Amerikan Komünist Partisi'nin Genel sekreteri. 1946 yılında Partiden ihraç edilmiştir.

satla kurduğu Profintern Pan-Pasifik Sekreterliğinin yönetimi altındaydı.

Devrime ilişkin görev duygum, bende acı veren bir iç mücadeleye yol açmıştı. Firelei'yi böyle bir gizli çalışma ve şiddet yaşamına çekmeye hakkım var mıydı? O, benim için, bahtsız bir Hindudan çok daha fazla anlam ifade ediyordu. Öte yandan, Komintern'e, köylünün toprağına sıkıca tutunduğu gibi tutunmuştum. Komintern, yaşamıma anlam veren topraktan farksızdı. Ve başka bir toprakta kök salmış Firelei vardı. Böylesine hoş, böylesine güzel bir insanın Komintern'in hizmetinde yıkıma uğraması düşüncesiyle mahvoluyor, birisini kazanırken diğerini dışlamak zorunda kalma düşüncesiyle boğuşup duruyordum. Her insanda var olan potansiyel ihanete ve gizlenmiş zaaflara kapılacağımdan korkuyordum. "Ya o ya da öbürü" diye düşünmeye karşı direnmek çok daha kolay görünüyordu. Öte yandan, nerede galibiyet, nerede yenilgi diye sormaktan kendimi alıkoyamıyordum.

Bir gece Firelei benim oldu. Ona hapis yattığımı söyledim. Komünist Enternasyonal'e çalıştığımı da. Ona, devrimci olmakla gurur duyduğumu ve asla başka bir şey olmayacağımı anlattım. Firelei'nin bu konudaki görüşü, tam bir gençlik idealizminin örneğiydi. Tüm büyük düşünürler, şairler ve sanatçılar da içten devrimciler değil miydi? Komünist hareketin çirkin gerçekliği hakkında hiçbir şey bilmiyordu.

"İktidara geldiğimizde" dedim ona, "insanlığın tüm acıları sona erecek. Yaşam bir neşeye dönüşecek. Baskı, işgalci ordular, adaletsiz yasalar, açlık ve sefalet, yenilgiye uğratılmış geçmişin hayaleti olarak algılanacak."

Firelei, doğuştan, kadınların o asil ruhlu şefkatine sahipti. Ona, Belçika Kongosu'ndan bir rapor gösterdim. Bama ve Leopoldsville çevresindeki pamuk tarlalarında ve bakır madenlerinde zorla çalıştırılan, sefalet içindeki yerlilerin korkunç koşullarını anlattım.

"İşte biz bu insanlık dışı koşullara karşı savaşıyoruz" dedim.

Firelei'ye, Napoli'den beş mil uzaktaki bir ada olan Santa Stefano hapishanesindeki faşist mahkemeler tarafından ölüm cezasına çarptırılan komünistlerle ilgili bir diğer rapor gösterdim.

Bir geminin ambarında zincirlenerek hapsedilmiş mahkûmları, yıllarca güneşi görmelerine ya da insan sesi duymalarına izin verilmeyen insanları, zindanlarda kol gezen hastalık ve ölümleri, adanın en uzak köşesindeki, başucunda isim ve haç bulunmayan mezarları, kötü yemeklerin ve jandarmanın kötü koşulları ve sıkıntıyı daha da arttırdığını anlattım. Firelei göz yaşlarına boğuldu.

"Onları kurtarmalıyız" dedi, "kurtarmak için mücadele etmeliyiz."

Ona, Saygon'dan gelen üçüncü bir rapor daha gösterdim. Rapor, kızıl sendikalar örgütleme hakkı için mücadele eden ırgatları, yeryüzündeki en düşük ücretlere karşı yapılan grevleri, Annam yerel valisinin ve Fransız jandarmasının gaddarlığını, öldürülen işçileri ve aşırı hükümet vergilerini ödemeyi reddeden köylülerin katledilişini anlatıyordu.

"Vietnam'daki ırgatlar da senin benim gibi hisseden, seven insanlar" dedim, "onlar da kendi kaderlerini belirleme hakkına sahip olmalıdır. Adalet için mücadele ediyorlar, biz de onlara yardım etmek için çaba göstermeliyiz."

Firelei'nin önünde, ürkütücü bir resimli roman gibi, Londra, Paris, New York ve Brüksel'deki bir avuç zengin adamın yol açtığı adaletsizlik ve yoksulluk dünyasını açmıştım. Sefalet, kitlesel işsizlik ve savaşa ilişkin böylesi bir Marksist yoruma karşı çıkacak teçhizattan yoksundu. Beni idealize ediyordu, ben de onu. Geceler boyu, kendimizi, insan kapasitesinin o sınırsız teslimiyetiyle, fikir ve ideallerden oluşan yoğunluğun belirlediği mutluluk dalgasının cezbesine bırakmıştık. Aradan birkaç gün geçtikten sonra şöyle dedi bana: "Ben de çalışmana destek olmak istiyorum. Bana yol göster."

Firelei komünist değildi. Onun özgür ve sade doğası, körcesine itaate ve liderliğin mutlak üstünlüğüne dayanan bir örgütün dişlisi olmaya gelmezdi. Yepyeni bir yoldaşlık duygusuna, acı çeken insanların acılarını dindirmek için fedakârlığa omuz vermeye gönüllüydü. Onu, komünist pratiğin çirkin yönlerinden mümkün olduğunca uzak tutmaya çalışıyordum. Afişler yapıyor, karikatürler çiziyor ve Enternasyonal Kulüpler için dekorasyonlar yapıyordu. O güne kadar ufkunun tamamen dışında olan dürtülerle büyülenmişti. Rusya örneği hakkında hiçbir şey bilmedi-

ğinden çalışmaları tamamen kendi yaratımına dayanıyordu ve kısa sürede Batı Sekreterliği propaganda bölümünün dikkatini çekti. "Böylesine güzel şeyler çizen yoldaş kimdir?" diye soruyordu Berlin'den gelen bir mektup. Cevap vermemeyi tercih ettim. Firelei, politik strateji ve taktiklerdense, çizgi ve renklerin uyumuyla ve kendine özgü duyguların dışa vurumuyla daha fazla ilgiliydi. Denizi sevmekte, büyümekte olan şeylerle ve devinen hayatla ilgilenmekte ortak olduğumuzu farkettik. Her hafta, bir günlüğüne Komintern görevlerinden kırıyor, bot kiralayıp birlikte aşağı Schelde'ye açılıyorduk. Zaman zaman kumsalda yürümek ve kıyıda ateş yakıp geceyi orada geçirmek üzere Vlissengen'e botla gittiğimiz de oluyordu. Yüzüyor, balıkçılarla dostluk kuruyor, sevişiyor, deniz kabuğu topluyorduk, Firelei'ye, gökyüzündeki yıldız ve gezegenler hakkında bildiklerimi öğretiyordum. O anda daha ne isterdik ki. Birbirimize aittik.

Firelei'nin amcası, yeğeni neredeyse meydana okur bir havada eve şafakta geldiğinden, gittikçe saldırgan bir hal almaya başlamıştı. Onu, kişisel düşmanım olarak görüyordum. Çoğu Flaman yumuşak huyludur, ama kendi çıkarları ya da aile şerefi söz konusu olduğunda aniden kabalaşıp sertleşirler. Emekli kaptan, Firelei'yi, önce Mainz'a ailesinin yanına göndermekle tehdit etti. Yeğeni, onun anlayışlarına meydan okumaya devam edince, bu sefer şiddete başvurdu. Bir gün Firelei, yanıma solgun ve perişan bir halde geldi.

"Bert amcam beni eve kitlemeye kalkıştı." Neredeyse isterik denecek kesik kahkahalar atıyordu. "Karşı çıkınca bana vurdu. Ne yapacağım şimdi ben?"

"Çık evden" dedim. "Ödün verme sakın. Dize getir onu."

"Nereye gidebilirim ki?"

"Bana taşın."

"Olur tabii. Ama harçlığımı keserler."

"Özgürlük paradan daha değerlidir."

"Ama sen kendini zor geçindiriyorsun."

İşte bu doğruydu. Aylık ücretimin büyük kısmı beklenmedik örgütsel masraflara gidiyor ve aylarca maaş almadığım oluyordu. Komintern, tahsisatlar aniden durduğunda, işçilerine, ücretlerin Moskova ve Berlin'deki hazineye bağlı olduğunu belirterek

işin içinden sıyrılmayı adet haline getirmişti. Ara sıra ortaya çıkan böylesi yoksulluk dönemleri, tutumlu Piatnitzky tarafından planlanmış bir bağlılık testiydi aynı zamanda. Gerçi bu tür dönemler bir aydan fazla sürmezdi.

"İkimiz el ele verdiğimizde bizi hiçbir şey engelleyemez" dedim Firelei'ye.

O günden sonra birlikte oturmaya başladık, Firelei'nin amcası, evden eşyalarını almasına izin vermemişti. "O gemiciye dikkat et" diye uyarmış Firelei'yi, "o yurdundan kovulmuş hainin teki." Bir gece komünist dok işçilerinden oluşan bir müfrezeyle yaşlı kaptanın evini basıp, kitaplarla dolu sandıklar da dahil olmak üzere Firelei'nin eşyalarını alarak, kavgasız gürültüsüz, Antwerp pazarına bakan altı katlı bir apartmanda bulunan katıma taşıdık. Benim kat, Firelei taşındığında son derece düzensiz ve kasvetli bir yerdi, ne var ki, onun güzellik ve uyum duygusu birkaç gün içinde burayı neşeli bir barınağa çevirdi ikimiz için. Duvarlar, denizci arkadaşlarımın gemi ambarlarından yürüttükleri iyi kalite gemi boyasıyla boyandı; eşyalar tamir edilip yeniden düzenlendi; duvarlara resimler asıldı, kitaplıklar kuruldu ve Firelei odayı çiçeklerle donattı. Büyük savaştan bu yana geçen yirmi yıl içinde gerçekten eve benzeyen bir yere kavuşmuştum.

Ziyaretçilerimden biri – İngiltere'den Berlin'e ve oradan da buraya gelmişti –, Washington'a Bulgaristan temsilcisi olarak atandıktan kısa süre sonra Sofya'da suikasta uğrayan Nikolaus Milett olayıyla ilgili olarak tüm Avrupa polisi tarafından "aranan" Makedonyalı birisiydi. Bir diğeri, 1926-1927'de Java ve Sumatra'daki silâhlı ayaklanmanın altı yüz kadar önde geleninin hapsedildiği Hollanda Doğu Hindistan'ındaki Madura Adasında bulunan Pamekasan hapishanesinden kaçtığı söylenen bir Avrasyalı Bolşevikti. Kendisine "Waldemar" diyen bu bir deri bir kemik Avrasyalı, herhangi bir korsan öyküsüne çok uygun, katil tipli birisiydi. Madura hapishanesine gönderilmeden önce, Hollanda Yeni Ginesi'nin ormanlarında bulunan Digul Nehri toplama kampında çok kötü koşullarda iki yıl geçirmişti. Hapishane isyanları örgütlemekle ve birçok muhafızı öldürmekle övünüyordu. "Bununla"dedi, belinden aniden uzun ince bir hançer çıkarıp okşadı Firelei'nin önünde. Antwerp'e Singapur'dan kaçak gemi

yolculuğu yaparak gelmişti. Onu Verviers'e götürdüm, orada bir komünist sınır istasyonu vardı, sınırdaki ormanlardan Aachen'e geçecek, oradan da trenle Berlin'e gidecekti. Sovyet gemisi bekleyen bir başka Rus daha vardı. Antwerp'ten gemiyle Leningrad'a gidecekti. Bu Rus, kendisini sessizce dinleyen Firelei'ye, bir G.P.U. ajanı olarak yaptığı kahramanlıkları anlatarak hakkında olumlu bir izlenim yaratmaya çalışıyordu, anlattığına göre, Bangkok'da G.P.U. ajanı olarak, Rajhani Otel'indeki çok sayıda kadın hizmetçiyi, kendini "Avrupalı İşçiler Birliği" diye adlandıran Sovyet ticari ispiyonaj örgütünün hizmetine sokmuştu.

Firelei, Komintern yeraltı makinesi hakkında bilgi sahibi oldukça komünist harekete ilişkin hoşnutsuzluğunu daha fazla ifade eder olmuştu. Tanıdığı komünistlerin dar kafalı fanatizmi, hayalden yoksun duygusuzluğu ve hoşgörüsüzlüğü onu şaşkına çevirmişti.

"Nasıl olur da yıkımdan ve kan dökmekten başka laf etmeyen insanlar, insanlığı özgürlüğe ve mutluluğa götürebilir" diye soruyordu.

"Savaşta olduğumuzu anlamalısın" diye yanıtlıyordum onu. "Savaşın amacı düşmanı imha etmektir. Yeniyi kurmadan önce eskiyi yıkmamız gerekiyor."

"Ama neden Rusya'nın yöntemlerini ödünç alıyoruz? Yaptığınız her şey şiddeti amaçlıyor. Şiddetten hoşlanmıyorum."

"Şiddetsiz doğum olur mu, Devrim de doğum gibidir. En narin çocuk bile dünyaya feryat ve kanla gelir."

"Daha çok şey öğrenmem lazım" diyordu Firelei.

"Nasıl nefret edeceğini öğrenmelisin" diyordum ona.

"Uzak diyarlara gidip kendi yaşamımızı yaşamayı isterdim" diye bağlıyordu Firelei.

Bir gece çok geç vakit Rotterdam'dan dönmüştüm. Odamızda hâlâ ışık yandığını görünce şaşırdım. Firelei uyumamıştı. Onu, kısmen San Quentin'de, kısmen de Komintern çalışmalarından bıkıp kafamı dinlediğim boş zamanlarımda yazdığım defterlerimi dikkatle okurken buldum. Bir kitabı dolduracak bu yazılar, gemilerde geçirdiğim ilk yıllardaki deneyim ve gözlemlerimden kaynaklanan birçok kısa skeç ve denemeden oluşuyordu. Firelei'nin sesinin neşeyle çınladığını duydum.

"Bu bir keşiftir" diye haykırdı. "Bu yazdıklarından neden bana daha önce söz etmedin? Bunları neden bastırmak için bir yerlere göndermedin? Mutlaka yapmalısın bunu. Bunlar gerçekten çok çok güzel şeyler."

Yazılarımın, Firelei'ye, ikimize Komintern'den uzak bir yaşamın yolunu açacağı umudu verdiğini farketmekte gecikmedim.

"Bunlar Marksist yazılar değil" dedim. "Bunları, beni bir süre için denizcilik yaşamına geri götürecek hayaller olarak kaleme almıştım sadece."

"Yalnızca bunun için demek! İzin ver de bunları basılmaları için göndereyim."

Bunu ısrarla istedi. Ertesi sabah, gemici ve denizcilerin yaşamını anlatan yazıları kabul eden yayınevlerini araştırmak üzere şehir kütüphanesinin yolunu tuttu. Takip eden günlerde, daktilonun başına geçip, elyazmalarından seçtiklerine bir biçim vermeye girişti. Beni şaşırtan bir coşku ve gayretle çalışıyordu. "Pisliğin Uyanışı" adını verdiğim elyazmalarını gecikmeksizin New York'daki bir yayınevine gönderdi. Bir yelkenli geminin sisli bir gece dümen kırıp İngiliz Kanalına girişini anlatan bir deneme Londra'da çıkan denizcilik dergisi Blue Peter'e gönderildi. Firelei'nin "Gümüş Köprüler" adını verdiği bir Heligoland öyküsü, Hamburg'daki bir turist dergisine yollandı ve benim Şangay'dan Vancouver'e yaptığım kaçak yolculuğu anlatan öykü de, bir New York seyahat dergisine postalandı. Firelei, boş zamanlarında elyazmalarımı daktiloya çekmeye devam ediyordu.

Haftalar hızla geçti. Ve sevdiğim kız zafer üstüne zafer kazanmaya başladı. *Blue Peter*, "Sis" adlı denememi kabul etmişti. Kaçaklık öyküme karşılık New York'tan yüklüce bir çek gelmişti ve Alman turist dergisi de "Gümüş Köprüler"e aynı şekilde iyi para ödemişti. Amerikan yayınevi, "Pisliğin Uyanışı" üzerinde düşünüldüğünü bildiriyordu. Derginin editörleri daha başka öyküm varsa yollamamı istiyordu. Ne yapacağımı bilemez bir halde çeklere bakakalmıştım. Bu görülmemiş başarı karşısında şaşkındım ve yayınlanmasını istemediğim öykülerin yayınlanacak olmasıyla birden endişeye kapılmıştım. Benim için burjuva dergilerinde yazmak, düşmanla ticaret yapmak gibi bir şeydi. Ama Firelei için hiç de öyle değildi.

"Devam" diye ısrar etti tutkuyla. "Yazmaya devam et." Firelei, sonunda benim ahmakça direnişimi kırmanın üstesinden geldi.

"Yazmalısın" diye diretti. "Böylece özgürlüğümüzü kazanacağız."

"Nereden özgürlük?"

"Seni bir rehin gibi ellerinde tutan insanlardan."

"Dinle" diye karşı çıktım. "Ben Komintern'e aitim."

"Sen kendine aitsin. Ve bana!"

"Yapamam bunu. Ben bir insanın hayatındaki en büyük şey olan büyük bir davaya sadakatle inanıyorum."

Firelei yanıma sokuldu. Sevgiyle mırıldandı. "Kendimize ait olmalıyız" dedi. "Bağımsız olmamız gerekiyor. Kendi kaderimizi şekillendirebilecek insanlarız. Gizlilik ve çirkinliklerle ne alış verişimiz olabilir ki."

Firelei, gelecekten korkuyordu. Artık Komintern'de çalışmanın gerçeklikte ne ifade ettiğini, saflarında bulunan herhangi bir kadınla erkeğin arasındaki uyumlu ilişkiyi eninde sonunda bozup yıkacağını biliyordu.

"Nedir kafandaki" diye sordum sertçe.

"Söyleyeyim mi?"

"Söyle."

"Çocuk istiyorum."

Ne cevap vereceğimi bilemedim. Evlilik üzerine hiç konuşmamıştık. İkimiz de, kadınla erkek arasındaki birliğin, bir memur ya da din adamının kutsamasıyla daha kutsal ya da daha sağlam olmayacağına inanıyorduk. Öte yandan, her ikimiz de, yeterli güvenlik ve mutluluk ortamı olmadan ve ebeveynler sürekli korku ve kaçış ortamı içinde yaşıyorsa ya da onları uzun bir hapislik yaşamı bekliyorsa çocuk dünyaya getirmenin suç olduğuna inanıyorduk.

"Kendimi bildim bileli davanın hizmetindeyim" dedim, içimdeki gelgitin çok iyi farkında olarak.

"Ne olursa olsun yazmaya devam et. Bir gün fikrini değiştireceksin" dedi Firelei sakin bir şekilde.

Yazmaya zaman bulabildim. Çamurlu siperinden firar edip, asla gerçekleşmeyecek, uzaktaki evine dönme hayalleriyle oyalanan bir askerle, tuttuğu yoldan ayrılmayı birbirine benzetiyor,

bu benzetmeyle kafamda oynayıp duruyordum. Beni komünist makinaya bağlayan bağlar, kendi kendime kabul ettiğimden çok daha güçlüydü. Yine de Firelei'yi yanımda hissederek yazmayı sürdürüyordum. Ne zaman bir şey yazmaya başlasam şafağa kadar oturup bitirmeden kalkmıyordum. Hepsi de, geri planında deniz bulunan beş altı deneme ve hikâye, çeşitli dergilere gönderildi. Karşılığında da editörler bana çek gönderip ne yazdıysam yayımladılar. Tuhaftır ki, bunların hiçbiri bana en ufak heyecan vermiyordu. "Bir Bolşevik'in yapamayacağı şey yoktur" inancıyla, bu olanları gayet doğal görüyordum. Peki Firelei'yi kaybetmek? Hâlâ müthiş bir özgüvene sahiptim. Ne Cape Horn çevresinde kanoyla yolculuk yapmaktan, ne de Afganistan hükümetinde bir göreve tayin edilmekten korktuğum vardı. Bu arada Firelei, benim edebi çalışmalarımla ilgili planlar yapıyor, Flaman sahillerinde, uzaklarda bir yerlerde bir balıkçı kulübesi kiralamaktan söz ediyordu.

Bu gelgit dönemi, uzun ve karışık bir rüyadan uyanır gibi aniden sona erdi. Berlin'deki Ernst Wollweber'in yolladığı haberci kılığında geldi bu son. Bu haberci, altı yıl önce, *Montpelier* gemisiyle okyanusu geçmesine yardımcı olduğum Letonyalı Michel Avatin'di. Göründüğü kadarıyla yıllar onu pek yaşlandırmamıştı. Hızlı ve rahat hareket eden katı yüzlü Avatin, bir akşam Antwerp'teki Enternasyonal Kulüpte zuhur etti ve derhal, yönetme yetkisine sahip olduğum örgütü denetlemeye girişti. Avatin'le çalışmaktan hoşlanırdım. Etkili ve dürüst bir insandı. Komintern'de, asla dalkavukluk etmemesiyle, asla ayrıcalık peşinde koşmamasıyla, hilebazların gözünün yaşına bakmamasıyla ünlenmişti. G.P.U.'nun ve Rus partisinin üst kademelerinden dostları ve destekçileri olduğu bilinirdi. Fakat öyle bir adamdı ki, kimseden yapamayacağı herhangi bir şeyi talep etmez, yapmaya kendisi gönüllü olurdu.

Avatin, G.P.U.'nun Dışişleri bölümünün temsilcisi olarak birçok fonksiyon yerine getiriyordu. Kuzey ve Orta Avrupa'daki Komintern'in enternasyonal *Apparat*'ının sağlamlığını rutin olarak kontrol etmesi, görevlerinin yalnızca bir bölümüydü. Baş görevi, Partinin ispiyonaj bölümü *"S-Apparat"*ı Almanya ve çevresindeki daha küçük ülkelerde yönetmekti. Antwerp'te benden,

Belçika ve Hollanda'daki Rus Beyaz Muhafız örgütlerine yerleştirilecek az tanınmış ama güvenilir genç komünistlerin listesini yapmakta kendisine yardımcı olmamı istedi. Avatin, Antwerp'teki İtalyan konsolosluğunda çalışan işbirlikçilerinden biriyle buluşmaya gidiyordu. Mussolini'nin *Ovra* gizli polis örgütü, Güney Fransa'da, özellikle Marsilya'da, sürgün İtalyan devrimcilerini tuzağa düşürmekte son derece aktifti, bu devrimciler zaman zaman İtalya'ya kaçırılıyordu. Letonyalı ajan avcısıyla İtalyan işbirlikçisi arasındaki buluşma, Antwerp'teki G.P.U. ajanı Yoldaş Anton'un şehir dışındaki ofisinde yapılacaktı.

"Bir *Ovra* ajanını yakaladığınızda ne yaparsınız?" diye sordum Michel Avatin'e.

"Önemsiz bir ajansa çapraz sorguya alırız, sonra da fena halde dövüp bırakırız. Tehlikeli ajanları ise infaz ederiz, meslektaşlarına korku salmak için."

Yolda yürürken Avatin aniden durup şöyle dedi: "Beni evine götür, Yoldaş Wollweber'den sana talimat var."

"Ama ben Wollweber'e bağlı olarak çalışmıyorum."

"Belki de bağlı olarak çalışıyorsundur. O şu anda Orta Avrupa'daki askeri çalışmalarımıza bakıyor."

Avatin bunları rastgele bir havada söylemişti ama söylediklerinde uğursuz bir şeyler olduğunu sezinlemiştim. Orta Avrupa, İsviçre, Çekoslovakya, Hollanda ve Belçika'yı kapsıyordu. Çatı katındaki evime altı kat merdiveni tırmanarak çıktık. Avatin bir bakışta evin tüm ayrıntılarını gözden geçirdi. Firelei de oradaydı. Gözlerinde ürküntü vardı. Dudakları hafifçe kıpırdadı, kendisi için bir yabancı olan Letonyalıya merhaba demek üzere birkaç adım attı. Avatin'in görünüşü – Viking Moğol karışımı güçlü, erkeksi bir görünüm – bir an için sanatsal bakımdan ilgisini çekmiş olmalıydı.

Michel Avatin, dönüp bana baktı soran gözlerle.

"Yoldaşım" dedim.

"Parti üyesi mi?"

"Hayır."

"Üzüldüm" diye mırıldandı. "Lütfen söyle ona, bizi bir saat yalnız bıraksın."

Firelei bir kitap aldı ve tek kelime söylemeden evi terk etti.

Firelei Kararını Veriyor

Michael Avatin'le açıkça karşı karşıya gelmiştik, G.P.U. ve Komintern'in tüm iktidarının cisimleşmiş hali gibiydi şu anda karşımda. Kendini, dünyanın altıda birini yöneten kastın üyesi olarak gören bir fanatiğin uzlaşmaz tavrına sahipti.

"Sen nasıl enternasyonalin illegal çalışma yapan temsilcisisin," diye sordu, "Parti üyesi olmayan birinin *Apparat*'ımızın güvenliğinin bağlı olduğu gizli bir adresi bilmesine nasıl izin verirsin?"

"Hangi adresi?"

"Bu adresi. Senin adresini."

"Bu kız güvenilir biridir" dedim.

"Güvenilirlik, ateş altında test edilinceye kadar yalnızca bir faraziyeden ibarettir" diye çıkıştı Avatin. "O, Parti üyesi değil."

Çok şiddetli tartıştık. Antwerp *Apparat*'ındaki bir parti ajanı, kişisel yaşamım hakkında ayrıntılı bilgi toplayıp G.P.U. temsilcisi Yoldaş Anton'a göndermişti, o da bu bilgileri, Berlin'e yolladığı düzenli raporlara eklemişti. Avatin, bu "karşılıklı kontrol Bolşevik" sistemi hakkında sarahatle konuştu. Raporlar, Dimitrov'un onayıyla Ernst Wollweber'e ulaşmış ve benim Belçika'dan Almanya'ya kaçak silâh trafiğinde görevlendirilmeme karar verilmişti. Katolik lider Şansölye Bruening'in[157] Reichstag'ı dağıtıp genel seçimlerin tarihi olarak 14 Eylül'ü belirlemesinden kısa süre sonraydı. Seçim mücadelesi, bir iç savaş havasında sürüyordu. En şaşırtıcı olanı, Hitler ve Goering'in[158] yöne-

157. *Heinrich Bruening* (1885-1970): Alman politikacı ve devlet adamı.

158. *Herman Goering* (1893-1946). Nazi'lerin üçüncü sıradaki lideri. Savaş sonrasında Nürmberg mahkemesi tarafından ölüme mahkûm edildi. Cezası infaz edilmeden önce zehir içerek intihar etti.

timi altındaki Nazi Partisinin beklenmedik bir yırtıcılıkla iktidara doğru tırmanışa geçmiş olmasıydı. Komünistler, sosyalistlerle savaşıyordu. Sosyalistler, Hitler müfrezeleriyle. Hitler müfrezeleri de komünistlerle. Komünist Partisi'nin kukla başkanı Ernst Thaelmann, şu açıklamayı yapmıştı: "Sosyalistlerin yıkılmasından sonra Almanya'da nihaî iktidar mücadelesi Bolşevizmle faşizm arasında olacaktır." Alman Komünist Partisi'nin askeri seksiyonu, Almanya'da zor bulunan silâhlara ihtiyaç duyuyordu. Bu silâhların Almanya'ya sınır ülkelerden gizlice sokulması gerekiyordu. Wollweber, bu işin Belçika ayağı için beni seçmişti. Firelei'nin, Parti üyeliği için eğitilmemiş ve denenmemiş olması gerçeği, -komünistlerin gözünde – yalnızca bu projeyi değil, aynı zamanda benim de içinde yer aldığım diğer illegal girişimleri tehlikeye atmak anlamına geliyordu.

"Bunu anlayacak kadar uzun zamandır hareketin içindesin" dedi Avatin. "Ya bu kızı bırakmalısın ya da onu komünist yapmalısın. Sadakatini ölçmek için tehlikeli testlerden geçir. O zaman onu bağrımıza basarız."

"Partiden atılmam da bir diğer alternatif olamaz mı?"

"Öyle bir alternatif yok."

"Evet, biliyorum."

"Apparat'ta çalışan birisinin öyle çekip gitmesine izin vermeyiz. Bu kızı neden böyle kafaya taktın ki? Dünya kızlarla dolu. Bizim için Parti her şeydir, her şeyin başlangıcı ve sonudur."

"Firelei Partiye girmek istemeyebilir."

"Eğer seni seviyor ve kaybetmek istemiyorsa Partimize üye olacaktır" dedi Avatin.

"Aksi taktirde Sovyetler Birliği'ne mi gönderiliriz?"

"Bu, yollardan sadece biri, Yoldaş."

Avatin birdenbire konuşmasının tonunu değiştirdi. Şimdi ikna yöntemini kullanıyor, benim adıma endişelenen bir dost gibi konuşuyordu. "Yoldaş, tuttuğun yol yanlış." Artık, birliklerine ölüm kalım mücadelesinde önderlik eden gayretkeş bir subayın hem nalına hem mıhına vuran tavrıyla konuşmaktaydı. "Biz devrim için yaşıyoruz – bizim için başka herhangi bir hayat yaşamak mümkün değildir."

Totaliter inanç ve dizginsiz itaat kazandı sonunda. Avatin,

ben ve diğer sayısız insan tek bir efendi tanıyorduk – Parti ve Komintern: Ve tek saplantı vardı: çağımızda değerli tek hedef olan devrim için savaşmak. İşte *Parteibefehl* buydu, ya Firelie'i başımdan atacak ya da kayıtsız şartsız davaya kazanacaktım. *Parteibefehl*'a göre, ben, Leninist teorinin düşman kamp olarak belirlediği yayın organlarına yazmaktan vazgeçmeliydim. Yazmayı bıraktım. Artık yavan ve sahte görünen bağımsızlık rüyalarımı bir kenara attım. Firelei, irademin önünde eğilmekte tereddüt edince kabalaştım. Brüksel ve Antwerp'te silâh satın alıp deniz kuryeleri aracılığıyla gizlice Almanya'ya sokmuştum. Düşünmeye zaman bırakmayacak ölçüde bitkin düşene kadar çalıştım. Bireyci olmaya can atan yanımla amansızca savaştım. Tuhaf bir katılığa gömülmüş, zor belâ değerini anladığım şefkat ve güzelliği ayaklar altına almıştım. Firelei, bu ani değişimi anlayarak dehşet içinde terk etti beni. Peşinden gittim. Her gece, kaldığı evin önünde, sokakta dikelip vahşi hayvanlar gibi adını haykırdım. İki polis beni kendime getirdi. Onları deli olmadığıma ikna edinceye kadar akla karayı seçtim.

Dört gün sonra Firelei bana döndü. Aşkı, normal bir hayat yaşama yönündeki içgüdüsel direnişine üstün gelmişti. Onun kendini alçaltma kapasitesi de benimkinden geri kalmıyordu.

Takip eden iki hafta boyunca, acil işler beni günde on altı saat, hatta daha fazla meşgul etti. Zengin tüccarlara benzeyen orta yaşlı iki adam, Dimitrov'dan aldıkları itimatnameleriyle birlikte Paris'ten uçakla Antwerp'e geldi. Kodlanmış bir mesajda, Berlin'deki Batı Sekreterliği benden, bu iki kişiye mümkün olan her yolla yardımcı olmamı istiyordu. Bunlar, merkezi Paris'te bulunan Komünist Enternasyonal Güney Amerika Bürosunun şefleriydi. Biri, Moskova'nın madenciler arasındaki uluslararası kampanyasının da başı Gustav Sabottka adlı Çek'ti. Diğeri ise, Amerikan pasaportu kullanan ve Belçika ile Fransa'daki komünistler tarafından "Yoldaş René" diye bilinen sessiz bir Rus ya da Polonyalıydı. Her ikisinin de ülke dışındaki Sovyet gizli servisi çevrelerinde ürkütücü bir ünü vardı. Onlara, hoş görünüşlü iki kadın sekreter ve Paris'deki Kızıl Cephe Liginden üç Fransızın oluşturduğu bir muhafız birliği refakat ediyordu. Kızlar, *eau-de-cologne*, erkekler ise kötü Fransız sigarası kokuyordu. Yoldaş

Anton'la ikimiz, bir komünist aileyi Merxem banliyösüne taşıyarak Güney Amerika bürosuna geçici bir mesken sağladık. Böyle durumlarda gizli, özel yerler gerekliydi, çünkü oteller, konuklarını günlük listeler halinde polise bildirmekle yükümlüydü.

Güney Amerika temsilcilerinin Antwerp'e ani gelişi, Güney Amerika'nın bir dizi ülkesinde Komintern'in hazırladığı darbelerle ilgiliydi. Bu ülkelerdeki Komünist partilerinin çoğu illegaldi, bu yüzden bağımsız bir posta ve kablo iletişim sisteminin geliştirilmesi zorunluydu. Bu amaçla, Marsilya'dan yola çıkan gemilerde denizci kuryeler ağı kurmuştuk, fakat Fransız polisinin yaptığı ani baskınlar, Marsilya örgütüyle Suriye ve Yakındoğu'daki komünist çalışmalar arasındaki iletişimin kesilmesine neden olmuştu. Bu yüzden, Marsilya'da zarar gören iletişim ağı tamir edilene kadar Güney Amerika merkezinin iletişiminin Antwerp'e taşınmasına karar verilmişti.

Yönetimimde bulunan Rotterdam ve Antwerp'teki örgütler, artık günler boyunca yalnızca bu acil komünist faaliyete yoğunlaşmıştı. Güney Amerika'ya giden gemiler Komintern'in kurye servisi için çalışıyordu. Örgütler, tüm düzenli faaliyetlerini bir yana bırakmıştı. Büyük bir yazılı malzeme kolisi ve yüklü bir para Bounes Aires ve Montevideo'ya gönderilmişti. Atlantik'in her iki yakasında başlıca limanlarda faaliyet gösteren bu acil kuryeler, enternasyonal *Apparat*'m, G.P.U. ve bizim tarafımızdan sıkı gözetim altında tutulan sanal mahkûmlarıydı. Gönderilen konsinyelerin "kayba" uğramasını önlemek için önlemler alıyorduk. Gemi denize açıldıktan sonra bile kurye, gemideki bir komünistin gizli gözetimi altında bulunuyordu.

Birçok propaganda malzemesi, akût kriz koşullarında isyanı teşvik etmek üzere, Antwerp'ten Latin Amerika'daki Ordu ve Donanmalarda dağıtılmak amacıyla gönderiliyordu. Çok sayıda sivil ajanın Güney Amerika devletlerinin yolunu tuttuğunu şaşırarak öğrendim. Oradaki komünist partilerin güçlü anarşist eğilimleri olduğu biliniyordu. Moskova, gözden ırak Latin Amerikalı liderlere güvenmiyor, üzerlerinde yoğun Komintern gözetimi uyguluyordu.

Sabottka ve René, örgütümü acil ihtiyaçlarının hizmetine koşmamdan çok memnun kalmıştı. Özellikle René, benimle ar-

kadaş olmuştu. Beni Güney Amerika nehirlerindeki çalışmalarda örgütçü olarak kullanabileceğini ima edip duruyordu. Aşkla falan pek ilişkileri olmadığından, Firelei'ye ikisi de önem vermiyordu. Sabottka benimle konuşurken, Firelei'den, "çekici burjuva karın" diye söz ediyordu. Buna fena halde bozuluyordum. Yine de bir komünist olarak görevimi yerine getirmekten geri durmuyordum. Özel sempati ya da antipatilere göre hareket etmek doğru olmazdı. René babaca bir havada saçımı çekip, "Moskova'ya yollayacağım gelecek raporda mükemmel işbirliğinden söz edeceğim" diye söz vermişti.

Firelei'nin babası, aniden Antwerp'te zuhur etti. Kızını Almanya'ya geri götürmek için gelmişti. Firelei, konuşmamı istediğinden, görüşme için kiraladığım otel odasında babasıyla buluştum. Hafif göbekli, kırmızı yanaklı, bakımlı, dış görünüşüyle zengin izlenimi veren bir adamdı. Kızını görmek umuduyla gelmişti buraya, onun yerine benimle karşılaşmıştı. İlk andan itibaren onu düşmanım olarak gördüm, onu bir an önce, palas pandıras ve bir daha geri dönmemecesine uzaklaştırmakta kararlıydım. İçimdeki duygular farklıydı aslında. Vahşice saldırganlık, içimdeki yumuşak duyguları bastırmanın en iyi yoluydu.

"*Was wuenschen Sie?*"[159] diye sordum zoraki bir pervasızlıkla.

"Kızım nerede?" diye soruyla karşılık verdi boğuk bir sesle.

"Kızınız bana ait!"

Zengin görünüşlü bu insan zavallı bir dilenci gibi yalvardı, bağırıp çağırdı, kıvrandı, ricalarda bulundu. Tehditler savurdu. Saygı ve merhamet talebinde bulundu. Onun adına üzülmüştüm. Buna rağmen hiç gerekmediği halde zalimce davranmayı sürdürdüm. "Hemen defol buradan, yoksa seni merdivenlerden aşağı atarım" diye tehditler savurdum. Firelei'nin babası, yumruğunu bana doğru sallayarak çıkıp gitti. "Senin geçmişini araştıracağım" dedi yarı bağıran, yarı mırıldanan bir sesle. "Sana dünyanın dünyanın kaç bucak olduğunu göstereceğim – seni komünist!" Onun gözünde berbat bir kabadayı olduğumun farkındaydım. Firelei'ye olanları anlattım. Birden babasının doğum günü olduğunu hatırladı. Heyecanlanmıştı. Odanın içinde uzun süre

159. Bir şey mi istemiştiniz?

bir aşağı bir yukarı dolaştı. Ailesinin her doğum gününü kutlamayı gelenek haline getirdiğinden söz etti. O gece Bert amcanın evinde mutlaka bir eğlence düzenlenmiş, masalar, şarap, şampanya ve yemeklerle donatılmış olmalıydı. Firelei, bu içkili toplantılardan her zaman tiksinerek söz eder, "dışarda insanlar kuru ekmeğe muhtaçken onlar binlerce mark harcayarak tıkınır ve içerler" derdi. Şimdi ise babasını teskin etmek için kaptan amcasının evine gitmeye ve ailesiyle bir çeşit ateşkes yapmaya karar vermişti.

"Benim adıma telaşlanmaları ve acı çekmeleri için neden olmadığını anlatacağım ona" dedi Firelei.

"Yalnız başına mı gitmeyi düşünüyorsun?"

"Hayır. Birlikte gideceğiz. Utanacak ya da çekinecek bir şeyimiz yok."

Geç vakit gittik. Bir toplantı nedeniyle gecikmiştim. Gri taş ve tuğlalardan yapılmış, bir tarafında iyi düzenlenmiş bir bahçesi olan sağlam yapılı eve yaklaştığımızda uzaktan gelen eğlenti seslerini duyduk. Bir grup, şarkı söylüyordu –

"Trink, trink Bruederlein trink,

Lasset die Sorgen zu Hause."[160]

Kapıyı çaldım. Bir Flaman hizmetçi açtı. Firelei, büyük oturma odasına bakan antreye doğru ilerledi. İçerisi kalabalıktı. Tokuşturulan kadehlerin sesi geliyordu. Dans edilebilmesi için eşyalar duvar kenarlarına çekilmişti. Şarkı devam ediyordu. Firelei oturma odasına girince neşeli bir bağırtı yükseldi, ne var ki arkasından ben de girince insanlar aniden sessizliğe büründü. Bana bakışlarındaki düşmanlığı algılamamak mümkün değildi. Derken adamın biri kalkıp bana doğru ilerledi. Geniş omuzlu, kır saçlı, yüzü güneş yanığı tipik bir Flamandı. Evet, Firelei'nin amcasıydı bu. Bir bacağının takma olduğunu anlamak mümkün değildi. Bana kapıyı gösterdi.

"Evimi derhal terk et," dedi.

"Eğer o giderse ben de giderim, ona göre" dedi Firelei.

Saniyeler ağır ağır ve acı vererek geçti. Firelei'nin babası ho-

160. İçelim, içelim kardeşler, dertleri evde bırakalım.

murdanarak ileri atıldı. Diğerleri de homurdanmaya başlamıştı. Bir kadın soluk soluğa şöyle dedi:

"Jesus-Maria, ne biçim kız bu!"

"Evimi derhal terk et" diye tekrarladı tek bacaklı kaptan, mütehakkim bir havada.

"Ne oluyor size böyle allahaşkına" diye sordu Firelei. Şimdi babasıyla burun burunaydım.

"Bu sabah olanlar için özür dilerim" diye mırıldandım. "Meseleyi konuşarak çözsek daha iyi olacak."

Beş altı kişi ayağa kalkıp şapkalarını almak üzere yanımızdan geçti. Diğerleri ne yapacaklarını bilemez bir halde odanın içinde dolaşıyordu. Ortalık karışmıştı. Birisi yumruğunu masaya vurunca sürahi devrilip içindeki su yere döküldü. Bir kadın ellerini yüzüne kapamış ileri geri sallanıyordu. Firelei, hareketsiz, öylece duruyordu. Sol eliyle boynunu tutmuştu. Kargaşalığın ortasında ince vücuduyla dimdik duruyordu. Yüzü solgundu. Gözlerinden şaşkınlık okunuyordu. Dudakları hayret ve küçümsemeyle aralanmıştı. Tek ayaklı kaptan gelip önümde durdu, yumruklarını sıkarak bağırdı:

"Bana nasıl yaparsın bunu? Böyle bir şeyi nasıl yaparsın bana?"

Diğerleri de çevremizde toplanmıştı. Bu öfkeli ve sarhoş vatandaş topluluğuyla dövüşmeyi düşünmek bile saçmaydı. Adamlar üzerime yürüdüler, gözlerimle Firelei'yi arayarak duvara doğru geriledim. Siyah kıvırcık saçlı yaşlı bir kadın Firelei'nin bileğinden tutmuş bitişik odaya sürüklemeye çalışıyordu. Firelei kendini kurtarmak için mücadele ediyordu. Bir başka kadınla bir adam onu kollarından yakalayıp çekmeye başladı. Bu sırada, kaptanın öncülüğündeki adamlar beni sokak kapısına doğru itekleмekteydi.

"Böyle bir şeyi bana nasıl yaparsın?" diye öfkeyle bağırmaya devam ediyordu kaptan.

"Kafa çeneni" diye bağırdım, "kafayı oynatmışsın sen."

"Defol" diye bağırdı ciğerlerinin tüm gücüyle. "Defol diyorum sana, defol!"

Acı ve gülünç bir manzaraydı. Birden ileriye doğru atılınca adamlar önümden kaçıştı. Odaya daldım, Firelei hâlâ mücadele

etmekteydi, elbisesi yırtılmıştı. Saldırmakta olanlar bir an için korkuya kapılıp onu bıraktılar. Kalın kaşlarının altındaki gözleri parlayan tek bacaklı kaptan müdahale etti. Firelei bağırdı:

"Bert amca, çok içmişsin, ne yaptığını bilmiyorsun."

Sokak kapısı öyle büyük bir gürültüyle çarptı ki, ev sarsıldı. Bir adam masanın üstüne kapaklandı. Ağlıyordu. Kaptan, Firelei'yi omuzlarından yakalayıp neredeyse ayakları yerden kesilecek ölçüde yukarı kaldırdı.

"Seni reddediyorum! Lânet olsun, seni tamamen reddediyorum," diye bağırdı çılgınca. Firelei'nin babası da ona katıldı.

"Mirasımdan zırnık vermeyeceğim sana" diye tehdit etti, "sana pisliğimi bile vermeyeceğim." Aklını kaybetmiş gibiydi. Tek bacaklı kaptanın gırtlağından sis düdüğü gibi sesler çıkıyordu:

"Bu bir rezalettir! Serbest düşünceliler ve orospular!"

Firelei onun ağzını kapattı eliyle. O da bir anda sustu.

Siyah saçlı kadın inliyordu. "Kızımız, bebeğimiz..."

Firelei'nin üstü başı parçalanmıştı, çıldırmış gibiydi. Böyle bir karşılamayı aklına bile getirmemişti. Onu evden çıkardım. Sokakta koşar adım yürüdük. Tek bacaklı kaptan arkamızdan sekiz on adım geldikten sonra durdu.

Limana doğru gittik. Eğlence yerlerinin pencerelerinden kulakları tırmalayan müzik sesleri geliyordu. Denizciler eğleniyordu. Sokak köşelerinde sigara içen fahişeler denizcileri avlama peşindeydi.

"Hayvanca bir şeydi" dedim soluk soluğa.

"Çok acı" dedi Firelei.

Kadim bir Cizvit kalesi olan Stehen'in kasvetli burçlarına gelinceye kadar Schelde kıyısında sessizce yürüdük.

"Eeee... şimdi ne olacak?" diye sordum Firelei'ye.

"Sen nerede, ben orada" diye yanıtladı.

Bir hafta geçti. Firelei, yabancılık hissettiği ve şahsiyetsiz bir ucube olarak gördüğü Partiye üye olmamakta inatla direniyordu.

"İnsanlar üniforma giymemelidir" diyordu ısrarla. "Ne gerçek anlamda, ne de ruhsal olarak. Haklarında çok az şey bildiğim şeyler hakkında 'yaşasın' ya da 'kahrolsun' diye bağırılmadığı sürece içtenlikle girıştiğin tüm çabalarında sana yardımcı olabilirim."

Sinirlerim iyice gerilmişti. Firelei'ye karşı adil olmayan bir tutum içine girmiştim. Fazla çalışmaktan ve doğru dürüst uyumamaktan dolayı iyice yorgun düşmüştüm. Artık dayanaklarımdan eskisi kadar emin değildim. Hayat, aptalca bir karnaval, dur durak bilmeyen ve neşe tanımayan duygusuz bir kargaşalık gibi görünüyordu gözüme. Bir gün Firelei bana şöyle dedi: "Kendinden hoşnut olmadığın zamanlar neden beni yaralıyorsun?"

"Seni yaralıyor muyum?"

René ile buluşmaya gitmiştim. Ebedi soğunkanlılık ve kederi içindeki Yoldaş Anton'la birlikteydiler. Yanlarında, daha önce hiç görmediğim entelektüel görünüşlü bir genç daha vardı. Bu genç, Moskova Batı Üniversitesinden mezun, Karl S. adlı bir Almandı. Benim görevlerimi devralmak üzere gönderilmişti Antwerp'e. Ben ise başka bir göreve atanmıştım.

"Yoldaş Karl'ı *Apparat*'ın ayrıntıları hakkında bilgilendir" dedi René, hoş bir gülümsemeyle. "Ben Yoldaş Walter'le gereken düzenlemeleri yaptım. Buenos Aires'e gidiyorsun. Gemin iki gün sonra Southamton'dan kalkıyor. Nereye gittiğini kimseye söyleme. Almanya'ya döndüğünü yayacağız."

Yola çıkmak için çok az zamanım vardı. Karl S.'ye tüm malzemeleri ve görevi sürdürmesi için gerekli bağlantı ve bilgileri teslim ettim. Sonra da Firelei ile birlikte dört ay boyunca birlikte mutlu anlar yaşadığımız çatı katına koşturdum. Yatağın önünde durmuş çantamı topluyordum Firelei içeri girdiğinde. Tek kelime söylemeden yanıma yaklaşıp kollarını boynuma doladı. Ne var ki, aklım şimdiden La Plata'daydı.

"Lütfen beni rahat bırak," dedim.

"Nedenmiş o?"

"Bilmiyorum. Zamanım yok. İşime engel oluyorsun."

Firelei güldü.

"Huysuzun tekisin," dedi. "Hoş bir karşılamamı mı bu... yoksa veda mı? Uzaklara mı gidiyorsun?"

"Evet, bu gece."

"Nereye? Ben de seninle geliyorum."

"Komintern göreviyle gidiyorum. Yalnız başıma gitmem gerekiyor. Sana nereye gittiğimi söyleyemem, ama çok geçmeden geri döneceğim."

İç çektiğini duymamış gibi yaptım. Kollarını çözüp kendini saldalyeye bıraktı.

"Jan" dedi Orta Avrupa'daki çalışmalarımda kullandığım adımı söyleyerek, "Jan, dinle beni. Seninle konuşmak istiyorum."

"Konuş."

"Benim senin için bir yatak objesi olmaktan fazla bir şey ifade etmediğimi söyle bana."

Çantamı toplamayı bıraktım. "Hayır," dedim. "Sen benim yoldaşımsın."

"Yoldaş" diye bağırdı. "Bu kelimeden nefret ediyorum. Yaşadığımız bu kasvetli hayattan nefret ediyorum. Her zaman uzaklardasın. Hiçbir zaman gece yarısından önce gelmiyorsun bana. Yiyeceğim var mı, param var mı diye bile sormuyorsun. Böyle mi olması gerekiyor? Bir arada olduğumuzda böyle sefil bir boşluk mu olması gerekiyor? Niçin tatile gitmiyoruz, niçin tarlalarda dolaşmıyoruz? Niçin çiçek toplamıyor, şarap içmiyoruz, niçin bir akşamı kendimize ayırmıyoruz?"

Gözyaşlarını bastırmak için çaba gösterdiğini farkettim. Ağlamak Firelei'yi utandırırdı.

"Sana sıkıntı verdiğim için özür dilerim" dedim, "ama tüm zamanların en büyük sosyal altüst oluşunun orta yerinde olduğumuzu anlamıyorsun, bir insanın takipçisi olabileceği en büyük hedefe ait olduğumu anlamıyorsun. Ben Davaya aitim; bedence de, beyince de. Bana bir keresinde 'sen nerede, ben orada' demiştin. Benim yolumdan gelmeni isterim. Yoldaş sözcüğünden daha derin anlamı olan bir sözcük tanımıyorum."

"Yapamam, Jan."

Firelei'nin yüzü bir hayalet gibi bembeyaz olmuştu. Dudakları seğiriyordu. Sol ayağının ucu sinirli bir şekilde döşemeye vuruyordu.

"Neden yapamazmışsın?" diye sordum sertçe.

"Çünkü bu son aylarda senin nasıl değiştiğini gördüm. Bir serften farksız hale geldin. Fanatik bir serf. Ne zaman Partiden söz etsen, yüzünün kasları geriliyor, gözlerin zalimce ve vahşice bakıyor. Dava, dava, başka bir şey yok."

"Dava harika bir şeydir," dedim "Ve gerçektir."

"Hayır, Dava dediğin çirkinlikten ibaret bir şey," diye yanıtladı. "Dava dediğin, her şeyi alır ama hiçbir şey vermez."

"Hayır, Dava çirkin olamaz."

"Evet, çirkin – yığınla ter, korkulukların bağırtısı çirkinlikten başka nedir ki!"

Firelei, aynanın karşısına geçip yaptığı ve duvara astığı kendi sulu boya portresinin bulunduğu odaya gitti. Portrenin önünde durup dikkatle inceledi.

"Bak" dedi. "Bu benim. Göğüslerim küçük ve dik, bacaklarım ince ve güçlü, kalçalarımın hatları son derece çekici ve sesim melodi gibi. Bunları sen söylediğin için biliyorum. Gözlerim parlak ve güleç. Bu gözler güldüğü zaman parıldar. Bu gözler bana, ruhen ve bedenen sana ait olduğumu söylüyor. Sen benden daha güçlüsün. Ben neyim senin için?"

"Yoldaşımsın."

"Ben mi?" diyerek güldü Firelei. "Bir rüya gördüm, kocaman, güçlü bir köpeğin vardı. Köpeğin yüzü Avatin'in yüzüydü. Sen bir başkasını yerken o da beni yemeye çalışıyordu odanın birinde. Sonra benim köpeğine zehir verdiğimi gördün ve gelip bileklerimi büktün, sonra da köpeğinin yemek yediği tabağı yüzüme çarptın. Kendime geldiğimde, köpeğine beni öldürmesini söylüyordun."

"Firelei! Firelei!" diye bağırdım.

Hâlâ kendi portresini gözden geçirmekteydi. Bana döndü.

"Bağırma" dedi yumuşakça.

Ondan, mantıklı olmasını rica ettim.

"Sen aklını kaçırmışken ben nasıl mantıklı olabilirim" dedi sakin bir şekilde.

Duraksadım bir an, sonra şöyle dedim: "Vlissingen'e giden trene yetişmeliyim."

"Hayır" dedi Firelei. "Son trene hâlâ bir saatin var. İngiltere'ye mi gidiyorsun? Mum ve bir şişe Maderia almıştım. Hadi en iyi giysilerimizi giyelim. Odanın ışıklarını söndürüp mumları yakalım. Sanki bir yolculuktan dönmüşsün gibi."

Southampton Road'daki *Monte Pascoal* gemisiyle yola çıktım, ikinci mevkideydim ve Berlin'deki Universum Yayınevinin temsilcisi olduğuma ilişkin bir belge taşıyordum. Yanımda gö-

türdüğüm kaçak malzeme, çelik çantalar içinde altı makara filmdi. Filmlerin içeriğini bilmiyordum. Tüm bildiğim, Sabottka ve René'nin bunları verirken Montevideo'daki Profintern ofisine (Confederacion Sindical Latino Americana) güvenlik içinde teslim edilmeleri gerektiğini önemle tembih etmeleriydi. Aynı zamanda, Arthur Ewert'in Güney Amerikalı kuryelerinden birine teslim edilecek çok sayıda büyük para zarfı da taşıyordum. Latin Amerika'ya paralar genellikle Buenos Aires'teki Sovyet Ticaret Heyeti tarafından ulaştırılırdı. Komintern çevrelerinde –hiçbir zaman söz konusu edilmemekle ve tartışılmamakla birlikte – paraların telgraf yoluyla değil, kuryelerle gönderilmesi anlaşılır bir şeydi, bu paralar Berlin'deki Alman ustalar tarafından Komintern için hazırlanmış sahte paralardı çünkü. Bu kâğıt paralar, özellikle Alman, Belçika, Fransız ve Amerikan paralarının gerçeğiyle ayırt edilemezdi. Buenos Aires'e gitmek üzere taşıdığım paraların sahte olup olmadığını bilmiyordum. Gerçi paralar olağanüstü bir dikkatle gizlenmişti. Çok büyük miktarda bir paraydı. Miktarının ne olduğunu bilmem mümkün değil. A,U ve C – Arjantin, Uruguay ve Şili olarak işaretlenmiş üç zarftı. Yola çıkmadan önce, Berlin'deki bir usta tarafından yapılmış sığır derisi bir çantayla getirilmişlerdi. Para zarfları, René, Yoldaş Anton ve benim önümde gizli bir bölmeye yerleştirilmişti. Anton, gizli bölmeyi zamkla kapatmıştı. Zarfların oradan çıkarılması için çantanın dışından kesilmesi gerekiyordu. Çantanın içine Universum Yayınevinin zararsız kâğıtlarını ve kirli çamaşırları koydum. "Oldukça güvenilir" diyerek güldü René. "Merak etme, güvenlik içindesin. İnsan kendini güvenlikte hissederse, işini tereyağdan kıl çeker gibi yerine getirir."

Çatı katının gelecek üç aylık kirasını ödemiştim. Altmış gün içinde döneceğimi umuyordum. Firelei bu yalnızlık dönemini cesaretle göğüsleyeceğine söz vermişti.

Montevideo'ya yolculuk sırasında gemi kütüphanesinin müdavimi olarak İspanyolcamı tazeledim, bol bol uyudum ve yolcularla kişisel ilişkiye girmekten bilinçli olarak sakındım. Uğradığımız uğrak limanları Vigo, Lizbon, Rio de Janeiro ve Santos'tu. Bu limanların baştan çıkarıcılığına karşı direndim. Sahile inip şehir turuna çıkan neşeli gruplara katılmadım, çünkü yanım-

daki kaçak malzemeyi meraklı gemi görevlisinin ya da gemi dedektifinin insafına bırakmaya korkuyordum. *Monte Pascoal*, La Palata'nın sarı ağzına girip Montevideo'ya demir atmadan bir gece önce, filmlerin bulunduğu metal çantaları bir tahlisiye sandalındaki bisküvit deposunun içine sakladım. Uruguay otoritelerinin, birinci ve ikinci mevki yolcularına yaptıkları pasaport ve gümrük kontrolü üstünkörüydü. Sığır derisi çantamı sıkı sıkı tutarak, en önde sahile çıktım.

Taksicilerin bağırtıları arasında yürürken iki iyi giyimli adamın beni izlediğini fark ettim. Biri yirmi metre kadar arkamdan geliyor, diğeri ise karşı kaldırımdan yürüyordu. İlk düşüncem "polis!" oldu. Adımlarımı sıklaştırıp sokak köşelerinden döndüm hızla. Hâlâ peşimdeydiler. İçimden, acaba taksi mi çevirsem, yoksa koşsam mı diye tartışıyordum. Taşıdığım parlak sarı çanta kolayca tanınmama yol açıyordu. "Koşarsam anında enselenirim" diye düşündüm. "Eğer taksiye atlarsam, onlar da araba çevirip beni takip eder." Çaresizlikle, başka bir hileye başvurdum. Cebimden bir yolcu broşürü çıkarıp omuzumun üstünden geriye doğru çaktırmadan şöyle bir bakındım. Adamların dikkatini çekecek hareketlerle broşürü parçalayıp sokağa fırlattım. İki av köpeği, emindim ki, durup kâğıt parçalarını toplayacaktı. Durdum, vitrinlere bakarmış gibi yapıp göz ucuyla onları gözledim. Kâğıtları toplamaya kalkışmadılar. Biri açık açık sırıtıp, denizcilerin kendi aralarında kullandıkları "her şey yolunda" anlamına gelen bir işaret yaptı iki eliyle. Tüm sinirlerim ayakta bekledim. Adam bana doğru geldi. Arkadaşı da kaldırımdan bizim tarafa geçti.

"Zum Teufel"[161] diyerek güldü birincisi, "hamamböceğinden farkın yok koşarken, bacakların da bir uzun ki."

Almanca konuşuyordu. Arkadaşı da başıyla selâmladı beni.

"Bizi Harry Berger yolladı" dedi Alman.

"Harry Berger", Arthur Ewert'in takma adıydı. Bu ikisi, getirdiğim malzemeyi güvenliğe almak amacıyla beni karşılamaya gönderilmişti. Bir taksiye atlayıp arka odası Montevideo irtibat ajanının ofisi olan Calle Viejo üzerindeki küçük bir lokantaya

161. Lânet olsun.

gittik. Keten üzerine daktiloyla yazılmış ve ceketimin koltuk altına dikilmiş itimatnamemi çıkarıp gösterdim. İriyarı, sakalları uzamış bir Alman olan irtibat ajanı ağır film kasasının karaya çıkarılması için derhal *Monte Pascoal*'a kurye gönderdi.

Montevideo ve Buenos Aires, Panama Kanalının güneyindeki tüm ülkeler için Komintern'in karargâhı görevini yerine getiriyordu. Güney Amerika'da komünizm tamamen yabancı ajanların yönetimi altındaydı. Sorumlu mevkilerde Ruslar, Almanlar, Polonyalılar, Letonyalılar ve Finliler bulunuyordu ve seyyar ajitatör birlikleri içinde çok sayıda New Yorklu vardı.

Montevideo'da haftalarca kaldım. Buenos Aires'teki *Yujamtorg* ofisinin kadın temsilcisi, bir hafta sonu gezi gemisiyle Montevideo'ya geldi. Otuz beş yaşlarında, kara kuru, şık giyimli ve bekleneceği üzere sert tavırlı birisiydi. *Yujamtorg* personelinin içindeki Bolşevik Parti hücresinin sekreteriydi ve muhtemelen G.P.U.'nun daimi ajanıydı. Sığır derisi çantayı ona teslim ettim. Büyüteçle çantanın iç bölgesini gözden geçirip açılacak bölgeyi buldu, bana, "bir bavul ampul" alındığına ilişkin bir alındı belgesi verdi. Antrparantez belirteyim ki, bir yıldan az bir zaman sonra, 31 Temmuz 1931'de, *Yujamtorg*, Buenos Aires polisi tarafından basılıp kapatıldı. Bunun üzerine ofis, La Plata'ya taşınıp Montevideo'da yeniden inşa edildi. *Yujamtorg* ile Brezilya'daki kanlı komünist ayaklanma arasındaki bağlantının kanıtlanması üzerine Uruguay hükümeti ofisi kapattı ve 1935 Aralık'ında Sovyet ticaret temsilcisi Minkin'i sınır dışı etti. Bundan sonra, Arthur Ewert, Brezilya'daki devrimci ayaklanmanın lideri olarak tutuklandı, kendisi, Komintern onunla bağları koparttığı halde, halen Brezilya'da hapis yatmaktadır.

Montevideo komünistlerinin konukseverliği, Avrupa ve Birleşik Devletleri'ndekilerden çok daha fazlaydı. Şehrin eteklerindeki özel bir evde lüks bir oda verilmişti bana. Bol bol yiyecek de vardı. Yerel komünistlerin evlerinde her akşam yemek davetleri veriliyordu – bu komünistlerin içinde, artık maaşları Profintern tarafından ödenen doktorlar, puantörler ve römorkör kaptanları da vardı. Yabancı *camarado*'nun kollarına atılmaya can atan çok sayıda güzel kızdan da söz etmeliyim. Bu dönemde, Güney Amerika'da genelde en revaçta olanlar Almanlardı. Komünist

saflardaki sağlam yapılı *hombres*ler[162] bile denizlerin ötesinden gelmiş Bolşevik'in himayesine mazhar olmak için birbiriyle yarışıyordu. Bir toplantı sona erer ermez parlayan gözleri ve dişleriyle esmer bir yoldaş yanıma yaklaşıp dostça fısıldıyordu: *"Oiga – senorita pequena y hermosa? Vamonos! Pagaro!"*[163] Reddediyordum. Büyük bir heyecanla Firelei'den mektup beklemekteydim. Bana yollayacağı mektupları Yoldaş Anton'a vermesini söylemiştim, o bana gönderecekti. Fakat ses seda çıkmamıştı.

Konukluğumun son olayı, Peru, Şili, Uruguay ve Arjantin kıyı fonksiyonerlerinin konferansında, Komintern Denizcilik Seksiyonunun delegesi olarak yaptığım konuşmaydı. Denizciler, dok işçileri, nehir gemicileri ve Güney Amerika Donanmalarındaki personel için eylem programları kaleme alındı. Latin Amerikalılara, her Donanmada komünist birimler inşa etmenin önemini kavratmak üzere, 1918'de Alman Donanmasındaki isyanın ayrıntılarını anlattım. Öylesine coşkuyla konuşuyordum ki, tercümanımın bile yanakları heyecandan kızarmıştı.

Eylül 1931'de, Şili'deki başkanlık seçimi sırasında Komintern ciddi ciddi iktidarın alınması emrini verdiğinde çok az hayale kapılmıştım. Ülke, grev ve ayaklanmalarla felç olmuştu. "Tüm iktidar Sovyetlere" sloganı yükseliyordu her yerde. Şili Donanması isyan halindeydi ve isyancılar Donanma üslerini ele geçirmişti. Sıkıyönetim ilân edildi ve seksen hükümet uçağı isyancıları bombalayıp makineli tüfeklerle taradı. Ayaklanma ezildi. Çatışmalarda üç yüz yirmi isyancı öldürüldü. Çok sayıda insan hapse atılırken birçok isyan önderi ölüme mahkûm edildi.

Burada işim bitmişti artık. Buenos Aires'e geçip Avrupa'ya gitmek üzere *Cap Arcona* adlı gemiye bindim. Firelei'den hâlâ ses seda yoktu. Çok canımı sıkıyordu bu durum. Gemi hızla kuzeye yöneldi, geminin en sabırsız yolcusu bendim. *Cap Arcona*'yla yol alırken ülkeye ilişkin yeni haberler ulaştı. Avrupa'da olmadığım dönemde Alman Reichstag seçimleri yapılmıştı. Komünist Parti, oylarını bir milyon arttırıp ülkenin üçüncü büyük partisi olmuştu. Sosyalistler, yüz binlerce oy kaybetmişti. Ko-

162. Adamlar.

163. Bak arkadaşım, hoş ve güzel bir hanıma ne dersin? Masraflar benden.

mintern'in onları yıkma politikası boşa gitmemişti! Fakat en büyük sürpriz, o sırada hâlâ küçüksenmekte olan Hitler hareketinin dev adımlarla ilerleyerek açık gökyüzünde bir gök gürlemesi gibi patlamasıydı. Nasyonal Sosyalistler, muazzam bir atılım yaparak Reichstag'taki sandalye sayısını 12'den 107'ye çıkartmıştı; daha iki yıl önce komünistlerin beşte biri kadar güçleri olduğu halde, şimdi ülkenin ikinci güçlü partisi haline gelmişlerdi. Şimdiye kadar fark edilmeyen güçlü bir dalga meşum bir uğultuyla adım adım yükselerek yaklaşıyordu. Ve ben *Cap Arcona*'nın güvertesinden bu dalganın ilk belirtilerini görmekteydim.

Alman ticaret filosunun en büyük gemisinin mürettebatı içinde, güçlü, disiplinli, iyi örgütlenmiş ve gemide bol bol propaganda yapan bir Nazi saldırı birliği[164] hücresi bulunmaktaydı. Boş zamanlarında yaptıkları talim ve jimnastikleri gözlemleme olanağı bulmuştum. Alman bayrağı altında gördüğüm hiçbir dışarlıklıyla kıyaslanmayacak canlılık ve dayanıklılığa sahip bir gruptu bunlar. Kurallarını, propaganda ile terörü birleştirerek uyguluyorlardı. Hepsi de gençti, ideal Alman gençlik tipini temsil ediyorlardı. Kısa sürede bir şeyler yapmanın, yönetimimiz altında tam bir enerji ve inançla bir şeyler yapmanın zamanı geldiği sonucuna vardım. Arthur Ewert'in uyarıcı sözleri geldi aklıma: "Felakete gidiyoruz."

Hamburg'a gelir gelmez raporumu verdikten sonra, derhal Bremen ve Weser'de birkaç ay kalmamı gerektiren yeni bir göreve atandım. Ernst Wollweber, kontrolü altında tuttuğu birçok işleve ek olarak Alman gemiciliği, demiryolları ve haberciliğindeki tüm komünist güçlerin şefliğini de ele geçirmişti. Thaelmann ve uyduları, Berlin'den çok Moskova'da bulunuyordu. Büyük sabrı, eşsiz yeteneği ve karanlıkta yürüttüğü manevralarıyla Ernst Wollweber, Silezya kömür madenlerinde büyümüş bu asık suratlı deneyimli isyancı, gittikçe artan bir şekilde, Rusya dışındaki en güçlü ve en iyi örgütlenmiş komünist hareketin per-

164. Nazi'lerin paramiliter örgütü. Almancası, "Sturmabteilung", kısaltılmış adıyla SA. Kahverengi gömlek giydiklerinden "*Kahverengi gömlekliler*" diye de anılırlardı. Bundan sonra SA olarak geçecektir.

de arkasındaki egemen güç olmuştu. Şimdi doğrudan Wollweber'e karşı sorumluydum ve onun emirlerine tabiydim.

Firelei'ye telgraf çektim ama yanıt alamadım. Wollweber'e, bir iki günlüğüne Antwerp'e gitmek istediğimi bildirdim. Yanıtı, Partinin, çalışanlarının özel işlerine izin veremeyeceği oldu. Berlin'e uçak postasıyla, bunun "özel iş" olmadığını, ancak kısa süreliğine Firelei'yi bulmaya gitmek zorunda olduğumu, onu Bremen'e getireceğimi yazdım. Firelei'nin sanatsal yeteneğinin Partinin propagandası açısından çok önemli olduğunu da vurguladım. Wollweber bir ültimatomla yanıt verdi. "Sorumlu yoldaşlarla proleter olmayan yabancılar arasında yakın ilişkiler söz konusu olamaz" diye yazıyordu. "Bunu daha önce de net bir şekilde belirtmiştim. Lütfen benim bakış açımı kabul et. Bu kişi (Firelei) örgütümüzün üyesi olmadıkça ve Partinin disiplinini kabul etmedikçe, onun *Apparat*'ımız için muhtemel bir tehlike oluşturmasına izin vermemeliyiz. Eğer bunu anlayamazsan, bir Bolşevik Partisi için gerekli olan Leninist tanımı kavramamışsın demektir."

Antwerp'e gittim. Kasım ayının başıydı. Kuzey Denizinden nemli bir rüzgâr esiyordu uğultuyla ve oluklardan yağmur suları akıyordu. Firelei ile nice mutlu anlar geçirdiğimiz çatı katının merdivenlerini nefes nefese çıktım. Çatı katının kapısına vardığımda soluğum kesilmişti artık. Anahtarı sokup kapıyı açarak içeri girdim. Ev boştu. Döşeme hafifçe toz tutmuştu. Ne kitap vardı içerde, ne giyecek, katedralin kulesine bakan pencerelerdeki perdeler de yoktu. Yalnızca sarsıcı bir boşluk. Firelei mesaj bırakmamıştı. Gözlerim korkuyla bir noktaya kitlendi. Firelei'nin yaptığı sessiz, güzel bir resim duvardaydı. Boş odaya kederle bakıyordu. Bu, öldürülmüş bir kızın portresiydi. Gözlerin olduğu yerden duvarın sıvası görünüyordu. Gözler kesilip çıkarılmıştı.

Çılgınca onu aramaya giriştim. Ev sahibi hiçbir şey bilmiyordu. Yalnızca, tek başına bırakılan bir kadının başına ne belâlar geleceği hakkında bir şeyler mırıldandı. Firelei'nin amcasının evine koştum ama kapı yüzüme çarpıldı. Komşulara sordum. Hayır, dediler, Alman ressam kız kaptanın evine gelmemişti. Polise telefon ettim. Yoldaş Anton'a ve Firelei'yi tanıyan diğer

Antwerpli komünistlere sordum. Hiçbiri Firelei'nin nereye gittiğini bilmiyordu, belki Anton biliyordu ama Belçika'ya resmî yoldan gelmediğim için söylememişti. "Belki Almanya'ya, ailesinin yanına dönmüştür" dedi. "Küçük burjuvazinin kızları ilk ciddi engelde yelkenleri suya indirir."

Bu doğru değildi. Firelei'nin zaman zaman kıyının resmini yapmak için gittiği Café Banana'nın koca memeli ve koca yürekli madamı, benim kızın başına geleni biliyordu.

"Hastanede, zavallı *meisje*" dedi kalın erkek sesiyle. "Çok hastaydı. Ama şimdi daha iyi, neredeyse iyileşti. Allahaşkına, neden ona göz kulak olmadın ki?"

"Ne oldu? Çabuk söyle bana!"

"Kürtaj" dedi kadın.

"*Godsverdumme*.[165] Metanetle karşıladı başına gelenleri. Onu almaya geldiklerinde neredeyse kan kaybından ölmek üzereydi."

Korkunç bir pişmanlık ve vicdan azabı içindeydim. Dişlerimi sıkarak bu tür duygulara karşı direnmeye çalışıyordum. Komünist rasyonalizmin bakış açısından, böylesi bir ruhsal ızdırap zayıflık belirtisiydi. Şöyle düşünmeye çalışıyordum: "Dünyada her gün çok sayıda kadın ve erkek sendeliyor ve düşüyor. Güneşin doğuşu gibi kaçınılmaz olan kişisel felaketler yüzünden ileriye doğru yürüyüşümüzü bırakmalı mıyız?"

"Firelei çiçekleri sever" diye düşündüm. "Bu çiçekler onu ne kadar düşündüğümü kanıtlayacak." Satın aldığım çiçeklerle hastaneye gidip parmaklarımın ucunda yatağına yaklaştım. Beni gördüğünde yüzünde beliren sevinç ve rahatlamayı nasıl unutabilirim? El ele tutuşup, hiç konuşmadan uzun süre baktık birbirimize.

Uzun süre sonra, yüzünde ışıltılı bir gülümsemeyle ilk konuşan Firelei oldu.

"Geldin" dedi.

Hoşuna gideceğini bildiğim bir sürü şeyden söz ettim. Ve sordum sonunda: "Niçin yaptın bunu?"

"Bir daha hiç gelmeyeceğini düşündüm" diye yanıtladı yumuşakça. "Ölümün ne demek olduğunu öğrendim."

165. Lânet olsun.

Antwerp'te günlerce oyalandım. Firelei, yaklaşan ilkbahar gibi gittikçe canlanıyordu. Wollweber'den gelen telgraf bana yılın en fırtınalı ayı Kasım'da olduğumuzu hatırlattı.

"En kısa zamanda dönüyorum" diye telgrafla yanıtladım.

"Gitmem gerekiyor" dedim Firelei'ye.

"En kısa zamanda iyileşip peşinden geleceğim" dedi mutlulukla. "Seninla hayatı paylaşmak güzel olacak."

"Tüm yaşamımız boyunca yoldaş kalacağız" dedim.

Yanakları birden soldu. Yüzü şimdi daha zayıf, sert ve kararlı görünüyordu.

"Fikrimi değiştirdim" dedi. "Uzun süre düşündüm. Bremen'e geldiğim gün Partiye üye olacağım."

Elimde olmadan irkildim. Verdiği kararın, Bolşevizmi benimsemenin değil, beni sevmenin ürünü olduğunu biliyordum.

"Bremen'de annemle tanışacaksın" dedim.

"Sevinçliyim" dedi Firelei. "Onunla arkadaş olacağımıza eminim."

Örsle Çekiç Arasında

Hitler'in sağ kolu Goering, Bremen'deki Nasyonal Sosyalist kitle toplantısında baş konuşmacı olarak kürsüye çıkacaktı. Komünist Partisi'nin anti-Nazi bölüm şefi, acımasız Heinz Neumann, toplantının dağıtılması emrini vermişti. Yerel liderlerimiz, belki de Goering'in SA'larına saygı göstermeyi öğrendiklerinden bu görevi yerine getirmeye çekindiler. Yeni gelen birisi olarak göreve ben atandım. Bu, yeni görevimin bir parçasıydı.

Goering olayı için emrime Kızıl Cephe Liginden yüz kadar seçme militan verildi. Hepsi de korkusuz, genç kabadayılardı. *"Nazi Goering'in cevaplamaya korktuğu on soru"* başlığını taşıyan bir bildiriyi toplantıda dağıtmak üzere bastık. Beşer kişilik gruplara ayırdığım adamlarıma ayrıntıları açıkladım, salondaki kalabalığın arasına karışmaları ve "Nasyonal Sosyalistler ne nasyonaldir, ne de sosyalist" sloganını atarak eyleme geçmeleri talimatı verdim. Hepsi cop ve pirinç muştalarla silâhlanmış, her birine ellişer bildiri verilmişti.

Toplantı, şehrin en büyük salonu Kasino'da, akşam sekizde başladı. Kasino'ya giden sokaklarda kadınlı erkekli bir insan kalabalığı akıp duruyordu. Bir polis birliği çevredeki tüm kritik noktaları tutmuştu. Kaldırımlarda delikanlılar ve genç kızlar dolaşıyordu. Bazıları kollarına kızıl pazubentler takmış, komünist yayınlar satıyordu. Diğerlerinin kollarında gamalı haç vardı ve koro halinde Hitlerci sloganlar atıyorlardı. Yer yer patlak veren kavgalar polis tarafından anında bastırılıyordu. Kahverengi gömlekliler yakın düzende yürüyüşe geçmişti. Bağırtılar birbirini kovalıyordu.

"Kahrolsun kahverengi katiller."

"Kahrolsun Moskova'nın mikropları."

Binlerce kişi salonu doldurmuş, SA'lar duvarlar boyunca ve kürsünün önünde kol kola girmişti. Bir bando, savaş marşları çalıyordu. Devasa büyüklükteki kırmızı bayraklar duvarları kaplamıştı. Gamalı haçlı bayraklar taşıyan yüz kişi sahne gerisinde sıralanmıştı. Bu büyük kalabalığın içinde komünist grubum denizde damla gibiydi.

Duvarların kenarlarına dizilmiş kahverengi gömlekliler birden hazırola geçip sağ kollarını havaya kaldırdılar. Bando gürültüyle çalmaya başladı. Binanın duvarları müthiş bir bağırtıyla sarsıldı.

"Heil! Heil!"

İri yarı çok sayıda Nazi, kaz adımlarıyla sahneye doğru yürüdü. Onları, SA'ların flamalarını taşıyan üniformalı adamlar izliyordu. Flamaların tepesindeki altın rengi gamalı haçlar, ışıkların altında parıldıyordu. Derken, gaddar yüzlü, sivil elbiseli, tıknaz yapılı bir adam uzun adımlar atarak geçitten ilerledi. Sağ kolunu kaldırıp Hitler selâmı verdi. Bir Nazi birliği onu izliyordu. Bir çıngırak çaldı. Kamçıya benzeyen bir adam, askeri ses tonuyla, şef Goering'in "Almanya'nın yaşaması için Versay'ın ölmesi gerekiyor" konulu bir konuşma yapacağını duyurdu.

Tıknaz adam ileriye doğru yürüdü, dinleyicilere öfkeyle baktı, geniş, adaleli yüzü spot ışıklarının altında parlıyordu. Çok güzel, sarışın bir kız, Nazi şefine, büyük, yuvarlak bir gül buketi sundu. Goering gülleri koklayıp sırıttı. Sonra ceketini çıkarıp arkasındaki masaya özensizce fırlattı. Gömleğinin kollarını kıvırıp kemerini gevşetti. Onaylayan kahkahalarla alkışlar birbirine karıştı. Goering, sanki ısınma hareketleri yapar gibi kollarını sallayınca çılgınca bir alkış koptu.

Şef Goering konuşmaya başladı. Konuşması kaba ve etkileyiciydi, nezaketten uzak ve hakaretlerle doluydu, öyle basit konuşuyordu ki, bir çocuk bile rahatlıkla anlayabilirdi. Gerçi gaddar ve vahşi kişiliğinin yarattığı izlenim, muhataplarını ikna etmek açısından sözlerinden daha etkiliydi. Sesiyle ve yumruklarıyla Versay Antlaşmasına darbeler indiriyordu. Konuşurken sahnede aşağı yukarı dolaşıyordu, yumrukları sıkılıydı, kıllı kolları hava-

da gidip geliyordu, yüzü ter içinde kalmıştı. Sesi gittikçe daha tehdit edici bir hal alıyordu. Yakıcı bir öfkeye kapılmıştı. Bağırıp çağırıyordu. Gazaba gelmiş çılgınca bir öfkeyle homurdanıyor, hoplayıp zıplıyordu. Tefecilerden tutun nudistlere[166] kadar dünyadaki her şeye saldırıyordu. Ordu hariç. Nefretin vahşi dalgalarını yayıp duruyor, onları bir gök gürlemesi gibi izleyicilerinin üzerine sevk ediyordu. Duygusuz Alman kitlelerinin, boğa güreşindeki İspanyol kalabalıklarından daha coşkulu olduklarını görmenin şaşkınlığı içindeydim. Soğukkanlılığımı korumaya ve şef Goering'in konuşması bittikten sonra söyleyeceklerimi not etmeye çalıştım, ne var ki, bir süre sonra not tutmayı bıraktım. Adam beni de büyülemişti.

Goering konuşmasını, yeri göğü sarsan alkışlar arasında bitirdi. Oturup yüzünü sildi. Ceketini masanın üzerinden alıp yine özensizce omuzlarına attı. Kamçıya benzeyen askeri sesli adam kalkıp karşıt partilerin temsilcilerinin her birine Goering'in konuşmasına karşı soru sormaları için onar dakika söz hakkı verileceğini, şef Goering'in de bu sorulara yanıt vermekten memnun kalacağını duyurdu. Kalkıp, *"parteibefehl"*ime uygun olarak otomatik bir şekilde birkaç adım attım. Kafatasımın derisinin büzüldüğünü ve buz gibi olduğunu hissediyordum. Kamçıya benzeyen adama, ismimin ve mensubu olduğum partinin yazılı olduğu kâğıdı verdim.

Kamçıya benzeyen adam duyurdu: "Şimdi Komünist Partisi'nin temsilcisi konuşacak. Toplantının düzenini korumaya özen gösterelim lütfen."

Sahneye tırmandım. Koca salona ölüm sessizliği kaplamıştı. Goering'in muhafız birliği gözlerini üzerime dikmişti.

İlk cümlemden sonra kendime güvenimi kazandım. Kalabalığın arasında gülenler ve yuhlayanlar olduğu gibi, beni çılgınca alkışlayan yüz kadar taraftarım da bulunuyordu. Versay Antlaşmasının, kaybedilen savaşın sonucu olduğuna ve bu savaşın emperyalist amaçlarla kapitalistler tarafından kışkırtıldığına dikkat çektim. "Almanların hepsi biliyor ki" diye devam ettim, "Nazi Partisi, Alman ulusunu sömüren kapitalistler tarafından finanse

166. Çıplaklık yanlıları.

edilmektedir – bir de kalkmış bu parti kendisine işçi partisi diyor!" O anda dönüp şef Goering'i gösterdim parmağımla: "Bu adamın hiç işçiye benzer yanı var mı?"

Goering, inatçı başını ileriye doğru uzattı. Yarım düzine muhafız sahneye sıçrayıp bana saldırdı. *"Raus mit dem Halunken."*[167] Goering, "atın bu pezevengi dışarı" diye emretti. İşte tam o anda beş kişilik gruplar halindeki destekçilerim kalabalığın içinden ayağa kalkıp küçük kızıl bildirileri salona fırlatmaya başladılar. Salonda büyük bir gürültü patırtı hüküm sürmekteydi. Sahneden, aşağıdaki Nazi muhafızların üstüne atlayıp kalabalığın orta yerine düştüm. Bir cop indi kafama. Heyecandan çatışmayı bile izleyemiyordum. Kahverengi gömlekliler duvarların kenarından ayrılıp, davetsiz misafirleri dışarı atmak üzere salonun ortasına doğru saldırıya geçmişti. Korkunç bir çatışma devam ediyordu. Coplar, pirinç muştalar, sopalar, ağır tokalı kemerler, bardak ve şişeler silâh olarak kullanılıyordu. Cam parçaları ve sandalyeler dinleyicilerin başları üzerinde uçuşuyordu. Her iki taraf da kırdıkları iskemlelerin bacaklarını sopa olarak kullanıyordu. Çatışmanın şiddeti ve feryatlar nedeniyle kadınlar baygınlık geçirmekteydi. Çok sayıda insanın yüzü gözü kan içinde kalmıştı, elbiseleri yırtılmış kavgacılar, korkmuş çaresiz seyircilerin arasına kaçıp kurtulmaya çalışıyordu. Muhafızlar vahşice savaşıyordu. Sistematik bir şekilde bizi ana çıkış kapısına sürmeye çalışıyorlardı. Bando, hamasi marşlar çalıyordu. Herman Goering, yumruklarını kalçalarına dayamış, sahnede soğukkanlı bir şekilde durmaktaydı. Planım, böyle bir pandemum yaratarak dışarda bekleyen polis güçlerinin içeriye dalıp toplantıyı sona erdirmesiydi. Ne var ki, polis müdahale etmedi; polis, Sosyal Demokratların kontrolündeydi ve anti-demokratik güçlerin birbirini yemesinden son derece memnundu. Ben de dahil savaşçı komünistler artık sokaktaydık. Herkes yaban tavşanı gibi koşuyordu. Ben de öyle. Bir köşeyi döndüm, büyük bir açık cemsenin önünden geçtim. İçinde, ellerinde tüfekleri otuz kadar polis, sessiz hayaletler gibi, hareketsiz oturuyordu.

Bremen'de, küçük bir apartman dairesinde sakin bir haya-

167. Serseriler dışarı.

yaşayan annem, Firelei'yi çok iyi karşılamıştı. Şiddeti vazettiği ve Tanrıyı inkâr ettiği için komünizmden nefret eden annem, ayrım yapmaksızın, ihtiyacı olanlara yardım etmekten kaçınmazdı. Sarhoş bir katil bile gelip ondan yardım istese yardım elini uzatırdı. Üç küçük odası da geçmişin anılarıyla doluydu. Annem beş gezgin çocuğu ve onların arkadaşları için evi cennet haline getirmeyi severdi. Uzun boylu, dayanıklı iki erkek kardeşim de tutkulu gezginler olarak denize açılmıştı. İki kız kardeşim uzaktaydı, büyük olanı Berlin hastanesinde hastabakıcıydı, küçüğü ise, Afrika kaşifi Dr. Leo Frobenius'un[168] bilimsel gezi grubunda, vahşi[169] Sudan'da, uzman fotoğrafçı olarak görev almıştı. "Oh, onlar eninde sonunda bana döner" diyordu annem gülümseyerek, beklemekten şikayet etmeksizin.

Bir gün Firelei bana şöyle dedi: "Annen senin için endişeleniyor. Komünist olduğun zaman, komünizmi anlamak için çok çaba harcamış, fakat anlayamamış. Yaptığın işin yıkım ve karışıklıktan ibaret olduğunu anlayınca çok üzülmüş. Komünizmden uzaklaşman için dua etmiş."

"Çok geç" dedim.

"Annen hiç de geç olmadığını düşünüyor. Benden, gelecek görevli sınavları için denizcilik okuluna gitmen konusunda seni etkilememi rica etti. Bana, gemi kaptanı olmayı eskiden beri hayal ettiğini söyledi."

"Hâlâ hayal ederim bunu" dedim, içimden yükselen ihanet duygusunu gizlemeye çalışarak. "Söyler misin bana, kim komünist olarak bilinen eski bir inanç sahibine değerli bir gemiyi teslim eder? Hayır, hayır, artık çok geç!"

"Neden deneyip olacakları görmüyorsun?" diye ısrar etti Firelei. "Senin yapamayacağın hiçbir şey yoktur. Cebinde denizcilik lisansın olduktan sonra bir gemide pekâla iş bulabilirsin. Unutma, hiçbir şey, ama hiçbir şey için geç değildir!"

Parti görevlerimi ihmal etmiyordum. Ama Bremen'deki Denizcilik Okuluna öğrenci olarak kaydolacak zamanı da bulmuş-

168. *Leo Victor Frobenius* (1873-1938): Etnolog ve arkeolog.

169. Yazarın batılı bakış açısına göre "vahşi".

tum. Okulun yöneticisi, Kaptan Preuss, babamı çok iyi tanıyordu. Beni sıcak bir şekilde karşıladı.

"*Sieh, wer kommnt denn da!*"[170] diye gürledi. "İyi iyi oğlum, demek Bolşevik saçmalıktan vazgeçtin artık?"

"Nereden biliyorsunuz Bolşevik olduğumu?" diye sordum, biraz şaşırmış.

"Allah söyledi," diyerek güldü Preuss, sonra ciddileşerek ekledi: "Budalalığı bırak. Gemi sahiplerinin kendi enformasyon servisleri var. Yakın zamanlarda onların başına çok dertler açmışsın. Senin adını kara listeye almışlar – hem de kırmızıyla altını çizerek, inan bana. Pişmanlık getirirsen bir şeyler yaparız sanıyorum."

Okula devam etmek için çok az zamanım oluyordu. San Quentin'deyken matematik ve denizcilik astronomisi konusunda epey bilgi edinmiştim, ne var ki, müstakbel gemi görevlilerinin yerine getirmeleri gereken hükümet düzenlemelerine uygun olarak her hafta birkaç saat okula gitmek zorundaydım. O sırada, annemin isteğini yerine getirmek dışında, öğretim gibi ek bir yükü omuzlamam için bir neden yoktu. Fazlasıyla çalışıyor, yetersiz besleniyor, çok az uyuyordum. Ama annem çok seviniyordu; masum yüreği, Komintern'e karşı zafer kazandığına inanıyordu.

Denizcilik okulu Hitler'in kalesi durumundaydı. Okulun otuz öğretmeni de Nazi'ydi. Yaklaşık üç yüz öğrenci de öyle. Görevli kulübü –*Tritonia*– Nazi'lerin hakimiyetindeydi. Okul, Nazi propaganda malzemesiyle dolup taşıyordu. Teneffüslerde durmadan Nazi toplantıları yapılıyordu. Öğrencilerin çoğu, derslere SA üniformasıyla geliyordu. Çevremdeki bütün ceket yakalarında gamalı haçın parladığını görüyordum. Okuldaki tek komünist bendim.

"Neden Nazi'sin?" diye sormuştum onlardan birine. 1930'un sonlarına doğruydu.

"Şu demokrasi denen şeyin bizi ne hale getirdiğini görüyorsun" diye yanıt verdi tam bir kendine güvenle. "Gemilerimizin yarısı mezarlıkta çürüyor. Adolf Hitler Almanya'ya, uluslar arasındaki hak ettiği yeri kazandıracaktır. Sömürgelere sahip olma-

170. Bak kim gelmiş.

lıyız. Her yönde yayılmalıyız. Dünyadaki en iyi ticaret Donanmasına sahip olacağız. Hitler yönetimi altındaki gemilerimiz denize açılacak ve çürümeyecek."

"Bu bir emperyalist yayılma programı" yorumunu yaptım.

"Kesinlikle öyle."

"Bu da savaş anlamına geliyor."

"Ne olacaktı ya? İnsan, çalışmak, kazanmak ve savaşmak için doğar."[171]

"Alman halkı savaş istemiyor."

"Alman halkı biziz."

"Rusya'ya bak" dedim. "Dünyada ticaret filosu büyüyen tek ülke o."

"Bana Rusya'dan söz etme" diye çıkıştı Nazi. "Son seferimde Viladivostok'daydım. Gemiye gelen kızlar bir balık konservesi karşılığında kendilerine beş kere tecavüz edilmesine izin veriyordu. İşte senin Bolşevizmin bu!"

"Rusya, geçen yıl Kanada'dan bile daha fazla hububat ihraç etti" diye karşılık verdim.

"Sana, bu okulda komünist propagandaya son vermeni salık veririm" dedi Nazi soğuk bir havada. "Bizim çocuklardan bazıları seni okuldan atmak için yanlarında kamçı getiriyor. Dilini tutsun iyi olur."

Bana olan derin aşkı nedeniyle harekete giren Firelei kısa sürede Alman Komünist Partisi'nde önemli bir ün kazanmıştı. Partinin ülke çapında kullandığı afişler çiziyordu. Hindenburg,[172] Hitler ve diğer karşıt liderlerle ilgili yaptığı karikatürler Parti basınında yayımlanıyordu. Almanya'nın kuzey bölümüne turneye çıkan tiyatro grupları örgütlüyordu; bu grupların en ünlü ve yeteneklilerine "Kızıl Muhabirler" deniyordu. Karşılığında tek kuruş almadan sabahtan gece yarılarına kadar çalışıyordu. Parti çalışmalarına öylesine gömülmüştü ki, sanatçı olarak mesleğe başlama umutlarım bir kenara bırakmıştı. Zaman zaman, çok yoruldu-

171. İngilizcede wages-win-war sözcüklerinin başında "W" bulunduğundan bu söz daha ilginçleşmektedir.

172. *Paul von Hindenburg* (1847-1934): 1933 yılında Hitler'e şansölyelik veren Alman Devlet Başkanı.

ğunda, kara kara düşünür ve "bu böyle nereye gidecek?" diye sorardı.

"İleriye ve daha yükseğe" diye cevaplardım onu. "Yorulmaya zamanımız yok."

Edebiyat alanındaki çıkışımı bir yana bırakmıştım. Sadece Parti basını için yazıyordum. Deneme ve skeçlerim, çok sayıda komünist günlük ve haftalıkta yayımlanıyordu. Wollweber'den gelen emirler üzerine, "Pisliğin Uyanışı" adlı kitabımı Birleşik Devletler'de bastırmak yönündeki tüm çabalarımı bir kenara bırakmıştım. Bunun yerine, kitap, Komintern'in edebiyat bölümü tarafından sansür edilmiş, resmî Stalinist politikaya aykırı düşen sapmalar ortadan kaldırılmış, bozulmuş biçimiyle, Sovyetler Birliği'ndeki çeşitli sendikalar ve Willy Muenzenberg tarafından kontrol edilen, kamufle edilmiş Alman komünist basınında yayımlandı. Komintern'in ücretli çalışanı olduğumdan, bana yapılacak ödemeyi "Beş Yıllık Planın başarıyla tamamlanmasına" katkı olarak vermem resmen istendi. Sevinerek kabul ettim. Ödül olarak, Kuzey Bölgesi Proleter Yazarlar Birliği'nin onursal başkanlığı görevine tayin edildim.

Keza "İsyan İşareti" ve "Denizcilerin Düşmanları" isimli tek sahnelik iki oyun yazdım. Her iki oyun da parti tarafından kabul edildi ve *Columbus* ile *Bremen* buz kırma gemileri de dahil olmak üzere, Bremerhaven Kuzey Alman Lloyd'undaki en büyük gemilerde komünist tiyatro grupları tarafından oynandı ve gemi sahipleri çevresinde, bir aylık yoğun grev ajitasyonundan daha büyük sıkıntıya yol açtı. Oyunlar, açıkça isyan kışkırtıcılığı yapıyor, tayfalara gemileri ele geçirme ve zamanı geldiğinde kızıl bayrakları yükseltme emri veriyordu. Bu oyunların sahneye konması, Bremen metropolündeki eski Hanseatic'i pratikte domine eden Kuzey Alman Lloyd'unun gemilerindeki inatçı propagandayla el ele yürüyordu. Bu yüzden, Kuzey Alman Lloyd'unun yayınevi *Lloyd Verlag* temsilcisiyle günün birinde karşılaştığımda şaşkınlığım büyük olmuştu. Temsilci beni, *Lloyd Journal*'ın baş editörüyle dergi merkezinde yapılacak gizli bir görüşmeye çağırmıştı. Wollweber'e bunu telgrafla haber verdim gecikmeksizin. "Dikkatli ol" diye yanıtladı. "İşleri güçleri rüşvet vermektir. Ama bağlantı kurmakta da fayda var."

Baş editör bana büyük hüsnü kabul gösterdi. Bayan von Thuelen adında kültürlü bir kadındı, Kuzey Alman Lloyd'undaki en güçlü adamlardan birinin kız kardeşiydi. Sakin bir şekilde, şirketin, benim Denizcilik Okulundaki eğitimimi tamamlamakta zorluklar içinde olduğunu öğrendiğini söyledi. Dergisine, her birine iki yüz mark ödenecek toplam yirmi sayfalık makaleler yazmam için kontrat yapmamızı önerdi. Reddettim. Bunun üzerine Kuzey Alman Lloyd'unun 1931 yılı turist rehberini Almancadan İngilizceye çevirmemi önerdi. Bu turist rehberi, tüm kuzey Atlantik limanlarında gayet iyi tanınıyordu. Almanya'nın güzelliklerini öven iki yüz sayfalık bir rehberdi. Bu iş için bin mark ödenecekti. Kabul ettim. Zımnen anlaşıldığı kadarıyla bu para bana, Lloyd gemilerindeki mürettebat içinde kargaşalık çıkarmaktan uzak durmam için verilmekteydi.

Wollweber, Kuzey Alman Lloyd'una beni, Komintern'in gizli ajanı olarak yerleştirmeyi düşünüyordu. Fakat bu plan, beni anti-Nazi kampanyada değerlendirmek isteyen Heinz Neumann tarafından engellendi. Çevirinin küçük bir bölümünü yaptım. Geri kalanını, rekor bir zamanda, Komintern Partisi'nin resmî çevirmeni tamamladı. On gün sonra, turist rehberinin İngilizce versiyonunu teslim ettim. Bin marklık çek aldım. Bu para Komünist Partisi'nin kasasına gitti ve ben her fırsatta Kuzey Alman Lloyd'unu taciz etmeyi sürdürdüm. Öte yandan, yasal düzen içinde bağımsız olma şansımı bir kenara attım. Firelei, düşüncesizliğim karşısında hayal kırıklığına uğramış, annem ise, ihanetime son derece incinmişti.

Wollweber, Orta Avrupa'daki ulaşım endüstrisinde bulunan tüm komünist birimleri teftiş turlarından birine çıkmıştı. Anlaşılmaz bir adamdı. Hiçbir ayrıntı, hiçbir zaaf gözünden kaçmazdı. Kötü niyetli bir bilim adamının beynine sahip hayvanın biriydi. Kamuoyu dışında hiçbir şeyden korkmazdı. Ona, yumuşak bir havada, "senin için 'küçük Lenin' diyorlar ama Lenin'den çok Stalin'e benziyorsun" dedim.

Wollweber şöyle bir durdu. "Neden böyle bir sonuca vardın?" diye sordu, sigaradan sararmış dişleriyle sıntarak.

"Şey," dedim ihtiyatla, "Yoldaş Lenin daima kitlelerin önüne çıkardı."

"Stalin'de buna aykırı ne var?" dedi somurtarak.

"Hiçbir şey" dedim.

"Yoldaş Stalin yaşayan en büyük devlet adamıdır" diye açıklamalara girişti Wollweber, sanki her sözcüğüne birilerini asıyormuş gibi bir havada. "Bunu sorgulayan hiç kimse hayati fonksiyonlarını sürdüremez."

Günlük çalışmaların sona erdiği o akşam, Ernst Wollweber bana, "şimdi gidip biraz keyfimize bakalım" dedi.

"Nasıl bakacaksın keyfine?"

"İnsanın kafasını dinleyip bir kasa bira içebileceği sakin bir yer."

Güldüm. Wollweber'i, şehrin batı yakasındaki proleter semtinde bulunan evime davet ettim. İki kasa bira alıp ev sahibemi büyük miktarda *Bratwurst* ve patates salatası hazırlamaya razı ettim. Wollweber gece dokuzda geldi. Her zamanki kuşkuculuğuyla, eve girmeden önce sekreterini durumu kontrol etmesi için yollamıştı. Sekreteri, yirmisinde, oldukça çekici, ağzı sıkı, iyi eğitilmiş bir köpek gibi kendini efendisine adamış, ufak tefek bir kızdı.

Wollweber sıkı içkiciydi, fakat kendini, çok sayıda düşmanın uzun kolları karşısında tam anlamıyla güvenlikte hissetmedikçe ağzına tek damla alkol koymazdı. Bu sefer bol bol içti; küçük, parıldıyan, siyah gözleri, emici hayvanlar gibi Firelei'nin üzerine mıhlanmıştı. Kısa süre sonra gözlerini elleri izledi ama Firelei gülerek bu elleri uzaklaştırdı kendisinden. Birkaç kalem darbesiyle, açıkça aşıkâne bir hal almış Wollweber'in karikatürünü çizip, buna, "geline bakan yamyam" adını verdi. Wollweber, kahkahalarla güldü, bu "yamyam" takma adı sonradan "küçük Lenin" kadar popüler oldu.

Wollweber gençliğini anlattı. Madenci olan babası Büyük Savaşın başlarında, Rus cephesinde ölmüş ve Ernst, on yedi yaşında Sosyalist Gençlik'in üyesi olmuştu. Mesleğe, nehirdeki gemilerde başlamıştı. Alman kanallarında çalışmış, Berlin'den batı cephesine yenilgici propaganda malzemesini gizlice taşımıştı, bir gün, cepheye cephane götüren bazı çimento mavnalarını Belçika Kanalında batıran bir grup "aktiviste" yardımcı olmuştu. Sosyalistler, radikal tutumlarından dolayı onu ihraç etmiş ve Wollweber, Spartakist Lige katılmış, aynı zamanda gönüllü ola-

rak İmparatorluk Donanmasına girmişti. Jutland Muharebesinde savaşmış ve Alman Filosundaki son ayaklanmada baş örgütçülerden biri olmuştu. Wollweber, hem devrimci, hem de kişiliğinden gelen cesaretiyle böbürleniyor, bu arada Firelei'ye gittikçe daha fazla yanaşıyordu. Ufak tefek sekreter-metresi onu hipnotize olmuş bir fare gibi izlemekteydi. Birden Wollweber bana döndü.

"Bu senin ufaklıkla" diye homurdandı, "yatsam iyi olur." Sonra korku içindeki sekreterini gösterip ekledi: "Sen de Helen'i al, çok hoş küçük bir tavşandır."

İçki yarışı o anda aniden sona erdi. Firelei, Helen ve ben oradan sıvıştık, "küçük Lenin"i evde yalnız bırakıp kendimize acilen kalacak bir otel aradık. Ertesi sabah eve döndüğümde, şefimin başına neler geldiğini gördüm. Biz ayrıldıktan sonra sokaktan bulduğu Tanrıça tipli bir fahişeyle yataktaydı. Wollweber ayılmıştı. Kızın parasını ödeyip başından defetti.

"Tuh be" diye söylendi yalnız kaldığımızda, "böyle bir gece yaşadıktan sonra kendimden hep tiksinirim. Hayat bir cüzamlı izbesinden farksız. Tatminsizlik, tam bir tatminsizlik."

Soğuk suyla yüzünü yıkadıktan birkaç dakika sonra yeniden eski, kül yutmaz savaşçı olmuştu. "Weser seferberliği için planlarını göreyim" diye gürledi. "Birkaç fırça darbesi daha vurmalıyız ona. Şubat ayında greve gidip ulaşım endüstrisinin açılışını yapmalıyız."

Hitler hareketi ülkeyi bir sel baskını gibi silip süpürüyor, partileri önüne katmış sürüklüyordu. Bu hareketle savaşmak görevim olduğu için, fabrikalarda, sokaklarda ve gemilerde onun yöntemlerini inceliyordum. Nazi'ler, kampanyalarını sınırsız bir cesaret, kabalık, adanmışlık ve sinizmle sürdürüyordu. İşçilere daha yüksek ücret, sanayicilere daha fazla kâr ve işsizlere iyi ücretli iş sözü veriyorlardı. Köy emekçilerine toprak, çiftçilere vergiden muaf tutulma ve daha yüksek gelir, büyük toprak sahiplerine hükümet desteği ile ucuz emek vadediyorlardı. Grevlerin yasa dışı ilân edileceği sözü veriyor, bir yandan da emekçilere yaranmak için her grevi destekliyorlardı. Kapitalizme atıp tutuyor, sahne arkasında ise sanayi krallarıyla pazarlıklar yapıyorlardı. Nazi toplantılarına yığınlar halinde katılıp bayrak sallayan

öğrenci ve entelektüellere meslek ve yetki vereceklerine söz veriyorlardı. Nazi propagandası, diğer politik gruplar tarafından yapılan hataları çabucak ortaya çıkarıp teşhir ediyordu. Bu propagandayla örgütlü terör mükemmel bir şekilde el ele yürümekteydi. Terörize edilen tüccarlar, kârlarının bir bölümünü Nazi'lere teslim ediyordu. Liberaller, kitle toplantıları yapamayacak ölçüde terörize edilmişti. Kahverengi gömlekli saldırı müfrezelerine, coplama, bıçaklama ve kavga sırasında muhalifleri vurarak öldürme gibi terör teknikleri öğretiliyordu.

Biz, "Nazileri gördüğünüz yerde darbe indirin" sloganını yükseltiyorduk. Ama bu bizim için ikinci derecede bir slogandı. Komünist Partisi'nin esas hedefi hâlâ, Sovyet Almanya'sına giden yolu kapayan "baş düşman" Sosyal Demokrasiyi yıkmaktı. Bu yüzden, denizcilik grevi kampanyasının örgütlenmesi sırasında esas çabamı, sendikaları kontrol eden Sosyalistleri yıkmaya yöneltmiştim. Yüz binlerce bildirinin de yardımıyla işçilerin hoşnutsuzluğunu kışkırtıyor, onları, işverenlerden, polisten ve hakemlik rolü oynayan Sosyal Demokrat liderlerden nefret etmeye teşvik ediyorduk.

Komintern'in sosyalist sendikaları yıkmak için yürürlüğe koyduğu taktik, "birleşik cephe"ydi. Bütün komünist toplantı, gazete ve bildiriler, her fırsatta "birleşik cephe" sloganını atıyordu. Başlangıçta, sosyalistlerle işbirliği yapılmasının istendiği samimi inancıyla bu sloganı harfi harfine uygulamaya kalkışmıştım. O sırada eli kulağında olan grevde de birleşik eylemi birlikte planlamak amacıyla Bremen'deki Sosyalist Ulaşım İşçileri Sendikasının merkezine gitmiştim. Partimizdeki çok sayıda G.P.U. ajanından biri benim bu ziyaretimi saptamış ve beni meşum "sosyal-faşist"lerle – o sırada komünistler arasında revaçta olan bir terimdi bu – gizli karşıdevrimci görüşmeler yapmakla suçlayan bir gizli raporu Berlin'e göndermiş. Bu rapor, o sırada Almanya'nın batısını turlayan Reichstag'daki komünist milletvekili Hermann Remmele'ye[173] gönderilmiş. Remmele beni

173. *Hermann Remmele* (1880-1939): Alman Komünist Partisi'nin liderlerinden. Partinin yayın organı Die Rote Fahne'nin redaktörü. Hitler'in iktidara gelişinden sonra sığındığı Sovyetler Birliği'nde, Stalin'in Büyük Temizliği sırasında G..P.U. tarafından öldürüldü.

anında enseledi ve Komintern'in, "birleşik cephe" derken neyi anlatmak istediği konusunda bir konferans verdi.

Yoldaş Remmele, komünist önderlik esas alınmadıkça "birleşik cephe"nin istenen bir şey olmadığını netleştirdi. Birliğin hedefi, sosyalist liderlerin iradesine rağmen tabanda birleşmekti. Buna *"aşağıdan* birleşik cephe" deniyordu, rakip liderlerle onların kitlesini ayırma ve sendikaları bölme hesabına dayanıyordu. Tüm komünist öneriler, kasıtlı olarak, sosyalist liderler tarafından reddedilecek sözler taşımalıydı. Bu öneriler, kaçınılmaz olarak, "tüm işçilerin ana vatanı Sovyetler Birliği'ni savunalım!" talebiyle sona ermeliydi. Sosyalist liderler bu formülü reddedecek, o zaman da komünistler, "hainler, işbirliğini sabote edenler" diye haykıracaktı. Böylece, "birleşik cephe" manevrası, Hitler'in iktidar yürüyüşüyle karşı karşıya olan örgütlü Alman emekçilerinin zayıflığının baş sebeplerinden birini oluşturmaktaydı.

Remmele'nin talimatlarına boyun eğdim. "Bu, Parti çizgisidir" demişti. Bu çizgiden her kopma ihanete eşitti! Sovyetler Birliği'ni öven bir kitabın yazarı olan Bolşevik hareketin bu gedikli savaşçısı, beş yıl sonra, Almanya'da suçlanarak hapse atılacak, hapisten kaçıp Rusya'ya gidecek, Moskova'daki G.P.U. mahzenlerinde "Gestapo ajanı" olduğu suçlamasıyla kurşuna dizilip hayatı "Parti çizgisi"yle son bulacaktı.

Yaklaşık 1931 yılının Ocak ayı ortalarında, Georgi Dimitrov, komünist birliklerin tüm liderlerine ve alt birimlerine talimat veren gizli bir muhtıra yayımladığında, Sosyal Demokratlara yönelik bu kör nefret iyice belirgin bir noktaya ulaştı. Thaelmann, Heinz Neumann ve Wollweber tarafından yönlendirilen özel bir komite, bu talimatları yürürlüğe koyan düzenlemeler yaptı. Talimatların bir cümlesinde şöyle deniyordu: *"Komünist Partisi ile Hitler hareketinin birleşik eylemi, Almanya'yı yöneten demokratik blokun parçalanıp dağılmasını hızlandıracaktır."*

Baş yardımcım, Salomon adlı kösele suratlı mühendis ile birbirimize baktık şaşkınlıkla.

"Aklını kaçıran kim acaba?" diye söylendi Salomon. "Biz mi, yoksa Merkez Komitesi mi?"

"Sosyal Demokrat Parti'nin yardımı olmaksızın Alman burjuvazisi ayakta kalamaz" diye haykırdı Wollweber bir Parti

fonksiyonerleri toplantısında. "Sosyal faşistleri tasfiye ederek iç savaş ortamını hazırlayacağız. O zaman Hitler'e yanıtımızı barikatlarda vereceğiz."

Buna itiraz edenler Partiden ihraç edilmekle tehdit ediliyordu. Disiplin, konunun tabanda tartışılmasını yasaklıyordu. O sırada, birbirleriyle gittikçe artan ölçüde silâhlı çatışmaya girmelerine rağmen, Komünist Partisi ve Hitler hareketi, zaten yalpalamakta olan demokrasinin boğazını kesmek için güçlerini birleştirmişti.

Ne resmen ilân edilen, ne de kızıl ve kahverengi bürokrasiler tarafından açıkça tanınan bu tuhaf ittifak, yine de acımasız bir gerçeklik olarak yürürlükteydi. Çok sayıda sıradan Parti üyesi bu politikaya inatla direnmekteydi; birçok taraftar, Merkez Komitesini açıkça suçlamakta, sabotaja girişmese bile, sessiz bir pasif direniş kampanyası yürütmekteydi. Öte yandan, en aktif ve sadık komünist unsurlar – aralarında ben de vardım – bu en son *Parteibefehl*'i eyleme dönüştürmek için enerjik bir şekilde çalışmaktaydı. Stalin ve Hitler taraftarları, ne zaman demokratik cephenin gösteri ve mitinglerine saldırmak ve dağıtmak için bir fırsat çıksa, geçici ateşkes ve güçbirliği anlaşmasına gidiyordu. Yalnızca 1931 yılında, Nazi'lerin en gürültücü unsurlarıyla ittifak halinde böylesine teröristçe girişimlerden düzinelercesine katılmıştım. Dimitrov-Hitler ittifakını karakterize eden böylesi girişimlerden birkaçını anlatmam ve o sırada tüm Almanya'da neler olup bittiğini canlandırmam gerektiğini düşünüyorum.

1931 yılı ilkbaharında, Sosyalist Ulaşım İşçileri sendikası, Almanya'nın batısındaki tüm belli başlı limanların gemi ve dok işçi delegelerinin katılacağı bir konferans çağrısında bulunmuştu. Konferans, Bremen'deki İşçi Evi'nde yapılacaktı. Kamuoyu ve işçiler, konferansı izlemeye davet edilmişti. Komünist Parti, Nazi Partisi'nin merkezine kurye göndererek sendika konferansının dağıtılması için işbirliği önerisinde bulundu. Hitlerciler, böyle durumlarda hep yaptıkları gibi öneriyi kabul etti. Konferans açıldığında salona iki-üç yüz kadar komünist ve Nazi dolmuştu. Operasyonu, Komünist Partisi adına ben, Nazi'ler adına da SA'ların lideri Walter Tidow yönetiyordu. Eylem planı konusunda iki dakikadan az bir zamanda anlaşmaya vardık. Sosyal

Demokratların konferansı başlar başlamaz ayağa kalkıp tirada başladım. Tidow da salonun bir başka yerinde aynı şeyi yaptı. Sendika delegeleri önce şaşkın bakakaldılar. Sonra, toplantı başkanı, olay çıkaran iki kişinin, benim ve Tidow'un salondan atılmamız emrini verdi. Sakin bir şekilde oturup, bizi salondan atmaya gelen iri yarı sendikacı müfrezesi elemanlarına alaycı bir şekilde baktık. Dışarı çıkmayı reddettik. Sendika delegelerinden biri bize dokunduğu an taraftarlarımız ayağa fırlayıp büyük gürültü koparttı. İskemleler kırıldı, toplantıya katılanlar dövüldü, salon harabeye döndü. Sokağa çıkıp, ambülanslar ve *Rollkommando* polisleri gelmeden dağıldık. Ertesi gün, hem Nazi, hem de bizim Parti basını haberi birinci sayfadan verip, "sosyalist" işçilerin kendi yozlaşmış liderlerinin "ihaneti" karşısında galeyana gelerek onları "proleterce okşadıklarını" yazdı.

Bir başka seferinde kurban, Alman liberalleriydi. Demokratik Parti, Alman Anayasasını savunmak üzere bir kitle toplantısı çağrısı yapmıştı. Parti, bu toplantıyı aşırıların saldırısına karşı korumak üzere, askeri örgütü "Genç Alman Şövalyeleri"ni yardıma çağırmıştı. Keza önemli bir polis gücü büyük salonda konuşlanmıştı. Toplantıdan bir gün önce, Nazi Partisi, Demokratların toplantısının dağıtılması için Komünist Partisi'ne baş vurmuş, Kızıl ve kahverengi gerillalar arasında anlaşma yapılmıştı. Her iki taraf da demokratları politika sahnesinden silmeye kararlıydı. Partinin yıkıma uğratılması için komünistlerin liderliğine ben atanmıştım; Nazi fraksiyonu ise yine, şef Roehm[174] kliğinin paralı askeri Tidow'un komutası altındaydı. Bizim güruhlar erkenden gelip Demokratlar salondaki yerlerini almadan salona doluşmuştu. O akşam baş konuşmacı, Büyük Savaş sırasında Alman Doğu Afrikası'nın savunmasını yapan General von Lettow Vorbeck'ti[175]. Generalin konuşmasına yalnızca on dakika izin verdik. Bir işaret üzerine, bir grup Nazi ve Komünist, salonun ön sıralarından Ge-

174. *Ernst Julius Röhm* (1887-1934): Nazi SA'larının (Saldırı Müfrezeleri).başı. 1934 yılında, Hitler'in Nazi güçleri içinde düzenlediği, Büyük Bıçaklar Gecesi adı verilen temizlik hareketi sırasında öldürüldü.

175. *Paul Emil von Lettow-Vorbeck* (1870-1964): Alman generali. I. Dünya Savaşında Almanya'nın Doğu Afrika Cephesindeki muharebelerini yönetmiştir.

nerale ağır hakaretler yağdırmaya başladı. Polis ve "Genç Şövalyeler", çapulcuları susturmak için derhal müdahale etti. Birkaç saniye içinde büyük bir çatışma çıktı. Havada şişe ve sandalyeler uçuşuyordu. Binin üstündeki saldırganla yüzlerce "şövalye", polis ve birkaç bin masum seyirci birbirine karışmıştı. Tidow'la benim adamlarım, yanlarında kaşındırma tozu, koku bombası ve çok sayıda beyaz fare getirmişti. Kaşındırma tozu ve fareler, kadınların toplantıdan uzaklaştırılması için kullanıldı. General von Lettow Vorbeck, sahnenin altındaki tuvalete kilitlendi. Polis, çatışmaya katılanlara isabet eder korkusuyla silâhını kullanmaya cesaret edememişti. Sonunda polis bizi sokağa sürdü, gece boyunca sokakta çatışmalar devam etti. Demokratların kitle toplantısı, beklenenden daha esaslı bir şekilde bozguna uğratılmıştı. Reich çapındaki birçok toplantı da aynı şekilde.

Komünistlerin, Hitler hareketiyle yaptığı, karşıtların gösteri ve toplantılarını bozguna uğratma politik çıkarcılığı dur durak bilmiyordu. 1931 ilkbaharında, Alman Nasyonalistleri, Prusya'daki Sosyal Demokratları hükümetten uzaklaştırmak amacıyla halkoylaması yapılması için harekete geçti. Hitler taraftarlarıyla birlikte çok sayıda imza toplayarak Berlin hükümetini yasa yoluyla halk oylamasına zorladılar. Biz komünistler, gerginlik içinde sorularımıza yanıt bekliyorduk. "Nasıl oy kullanmalıydık? Eğer Nazi'lerle birlikte oy kullanırsak, Prusya Sosyalist hükümeti düşebilir ve Reich içinde güçlü bir eyalet olan Prusya'da Hitlercilerle Monarşistlerin ittifakı iktidara gelebilirdi. Hitler'in Prusya'nın yöneticisi olmasına yol açacak şekilde oy kullanmayacaktık, değil mi?"

Dimitrov'un yönetimi altındaki komünist yüksek komutanlığı, sorularımıza, telgraf, mektup, bildiri, broşür ve Parti basınının manşetleriyle yanıt verdi: *"İşçilerin baş düşmanı Sosyal Demokratları alaşağı edin! Komünistler, göreviniz, sosyalist hainleri hükümet makamlarından söküp atmaktır!"* Böylece, komünist ve Nazi terör grupları birbirlerine gece çatışmalarında durmak bilmeksizin ateş açmayı sürdürürken, komünistler sadakatle sandık başına giderek oylarını, Monarşist Hugenberg[176] ve Faşist

176. *Alfred Hugenberg* (1865-1951). Monarşist Alman politikacısı.

Hitler tarafından başlatılıp yürütülen kampanyayı desteklemek yönünde kullandılar.

1931 yılının ilk aylarında yürürlüğe koyduğumuz grev dalgası, Nazilerin değirmenine su taşıdı. Madenciler, Ruhr, Saksonya ve Silezya'da greve gitti. Benim bölgemde, sahil boyunca rıhtım işçileri izledi onları. Bu grevi, kitlelerle polis arasında büyük bir politik çatışmaya dönüştürmek için epey gayret gösterdik. Fakat çok sayıda acı deneyime sahip işçiler, ya çok yorgunlardı ya da Komünist Partisi'nin gücüne güvenmiyorlardı. Bu koşullarda, çatışmalar kısa süreli ve geçici oluyordu.

O sıralar Hamburg ve Bremen, Sovyet ticaret denizciliğinin en önemli ara limanıydı. Özel bir temsilci, bize Rus gemilerinin grevden muaf tutulması talimatını getirdi. Bu *Parteibefehl*'di. Böylece dok işçilerinin grevi başladığında, Sovyet bayrağı taşıyan gemilerin dışındaki tüm gemiler grevden etkilendi. Grev komitemiz, diğer ülkelerin gemileri felç olmuşken, Rus gemilerine yükleme işlemini yerine getirecek özel yükleme grubu oluşturdu. Grevciler kitle halinde protesto ettiler bunu. Nazi ajitatörler fırsatı kaçırmadı: "Sovyetler Birliği grev kırıcılığı örgütlüyor! İşçiler açlık içindeyken, komünistler Sovyet gemilerinden ücret alıyor! Komünist Partisi, Sovyetler Birliği'nin çıkarlarını, Alman proletaryasının ekmek davasından üstün tutuyor!"

Çoğumuz, Sovyet hükümetinin Almanya'daki en grev kırıcı firmaya dönüşmüş olmasından içten içe rahatsızdık. Fakat Parti liderlerimiz uzlaşmaz bir tutum içindeydi. "Orak çekice karşı greve giden" diyorlardı, "Beş Yıllık Planı sabote ve ilk sosyalizm ülkesine ihanet eder!" Bu karara karşı çıkan grevci işçiler toplantılarda dövüldü, Kızıl Cephe Müfrezeleri tarafından sürülüp atılarak Hitlercilerin kucağına itildi.

Aynı dönemde, Nazi Birlikleri, propagandalarından uzak kalan endüstri sektörlerine sızmak amacıyla kollarını tabanımıza uzatıyordu. Bremen ve Minden'de, Nazi'ler, grev komitelerinde çoğunluğu kazanmak için cesur atılımlar yapıp tehditlerde bulundu. Nazi Birliklerini doklardan ve grev komitelerinden silip atma görevi, yasa dışı Kızıl Cephe Savaşçılar Liginin liderlerinden biri olan Edgar Andree'ye verilmişti. Onunla, Maria Schipora'nın evinde, 1923'te tanışmıştım. Bu sevecen dev, bu müthiş

savaşçı, Hitler'in müfrezelerini öğütüp darma duman etme işine girişince sınırsız bir zalimlik sergilemişti.

Edgar Andree, Dr. Joseph Goebbels'in baş konuşmacı olduğu Nazi toplantılarını başarıyla ezip dağıttıktan sonra aramızda büyük ün kazanmıştı. Andree, tüm kuzey Alman şehirlerinde Kızıl Terör Birlikleri örgütlemiş, hançerlerle, Belçika otomatikleriyle silâhlandırmış ve onlara şu emri vermişti: "Öldürülen her komüniste karşılık beş SA öldürülecektir!" "Anti-Faşist Muhafızlar"adlı özel askeri örgütün yaratılmasının başta gelen sorumlusu Andree'dir. SA'ların en çok korkup nefret ettiği kişi de oydu. Hitler'in örgütlerindeki ajanlarımız, SA komutanlarından Berlinli Karl Ernst[177] ve Hamburglu Fiebelkorn'un "Andree öldürülmelidir!" kararı aldıklarını bildirmişti.

Bu sırada, Hitler'in iktidara gelmesinden iki yıl önce, Gestapo'nun iskeleti hemen hemen oluşturulmuştu. Nazi'ler, Çeka'yı ve tekniklerini örnek alıyordu. SA birliklerinin eliti, Sovyetler Birliği'ndeki örgütlü kitle terörünü model alıp kopya etmekte de son derece yetenekli olduğunu kanıtlamıştır.

Nazi'lerin, Edgar Andree'yi "tasfiye" etme kararının birçok tehlikeyi barındırdığının farkındaydık. Andree, terörist savaştaki Anti-Faşist Muhafızları eğitmek üzere özel bir okul kurulmasını tartışmak amacıyla 4 Mart'ta gizli bir toplantı çağrısında bulundu. Toplantıya ben de davetliydim ve gelirken yanımda, SA'lara karşı yürütülecek terörist mücadeleye uygun korkusuz genç komünistlerin listesini getirmem de istenmişti. Hamburg'dan birkaç mil uzaktaki Fuenfhausen köyündeki bir tavernanın arka odasında büyük gizlilik içinde toplandık. Fakat toplantıda Andre bizzat bulunamadı, toplantıdan kısa süre önce acil bir askeri görev için Paris'e uçmak üzere ani bir emir almıştı.

Fuenfhausen'deki toplantı geç saatlerde bitti. Barda bir bardak bira içtikten sonra Hamburg'a giden gece otobüsüne atladım. Benimle birlikte, Hamburg Senato üyesi Karl Henning ile Ordu ve Donanmaya ilişkin propaganda malzemesinin gizli basımı görevini yürüten Cahnbley adlı bir yoldaş daha vardı.

177. *Karl Ernst* (1904-1934). SA'ların kurucularından. 1934 yılında, Hitler tarafından, Röhm'le birlikte tasfiye edilip öldürüldü.

Fuenfhausen'in dışına çıktığımızda otobüs durdu. Biri Nazi SA'larının üniformasını giymiş üç genç, otobüse binip şoförün yanına oturdu. Bunda olağanüstü bir şey yoktu, Hitlerciler, bu dış semtlerde gece gündüz turlayıp dururdu. Ancak, otobüs yolda hızla giderken bu üç genç birden ayağa fırlayıp silâhlarını çekti. Üniformalı olanı silâhını şoförün ensesine dayadı.

"Yola devam et" dedi soğukkanlılıkla. Diğer ikisi, parmakları tetikte yüzlerini otobüsün arka tarafına döndü. Bir ara otobüsün içi aydınlandığında üç suikastçıdan birinin, Fuenfhausen toplantısında bulunmuş bir ajan olduğunu farkettim. Uzun boylu, mavi gözlü gençlerden biri tabancasını Cahnbley'e doğrulttu.

"Sen Andree'sin" diye havladı. "Biz de seni arıyorduk."

Cahnbley irkilmişti. Diğer yolcular birer ceset gibi yerlerinde donup kalmıştı. Yoldaş Henning müdahale etti.

"Bırakın onu" dedi. "O Edgar Andree değil."

Tabancaları sallayıp duruyorlardı. Nazi'lerden biri terslendi: "Seni de biliyoruz, listemizdesin. Sen Henning'sin."

"Tabancanı koy yerine" dedi Henning.

Cahnbley'le göz göze geldik. O anda suikastçılara saldırdık. Tabancalarını anında ateşlediler. Otobüsün camları parçalandı. Öndeki Nazi, Cahnbley'e ve bana ateşledi silâhını. Bir kadın feryat etti.

Biz silâhsızdık. Henning, inleyerek yanındaki kadının kucağına yığıldı. Uzun boylu genç Nazi, Henning'e ateş etmeyi sürdürüyordu. Bazı mermiler kadının bacağına saplandı. Kadın kıvranıyor, feryat ediyordu.

Yoldaş Cahnbley ayakkabısını çıkarıp önündeki kahverengi gömlekliye saldırdı. Otobüsü yanık barut kokusu kaplamıştı. Küçük bir çocuk kıvrılıp öylece kalmıştı. Silâhlar, kulakları sağır edecek bir gürültüyle patlıyordu. Cahnbley birden yüzünü tuttu ve otobüsün ara geçitindeki iki kadının üstüne yığıldı. Her iki kadın da kan içinde kalmıştı. Bir mermi başımı sıyırıp geçti. Sendeleyerek iki koltuğun arasına yığıldım.

Otobüs durdu. Bilincimi kaybetmemek için mücadele ederken, suikastçıların tüm yolculara aşağı inme emri verdiğini duydum. Gözlerimi kapayıp ölü numarası yaptım, otobüsten aşağı sürüklenip yolun kenarına fırlatıldım. Nazi'ler şoföre, tek başına

sürüp gitmesini emretti. Telefon tellerini kestikten sonra, bir araba çevirip otobüsün ardından gittiler.

El fenerleriyle adamlar geldi. Başımın arkasından kan akıp duruyordu. Henning, başından ve göğsünden yedi mermi alarak ölmüştü. Cahnbley bir gözünü kaybetmiş, burnunun yarısı kopmuştu. Yaralı çocuk inliyordu. Mermi isabet eden iki kadın bayılmıştı. Üçüncüsü avazı çıktığı kadar bağırıyordu. Birisi soğuk suyla başımı yıkadı. Polis gelmeden karanlıkta sendeleyerek uzaklaştım oradan. Bir süt arabasıyla Hamburg'a gittim.

İki gece sonra, Hamburg'daki Sagebiel Hall'da yapılan bir komünist kitle toplantısının platformunda oturmaktaydım. Parti lideri Ernst Thaelmann konuşuyordu. Nazi terörüne karşı koymak için şehirde ve köylerde Kızıl Uyanıklık Komitelerinin kurulması çağrısında bulunuyordu.

Thaelmann'dan sonra ben konuştum. Toplantı başkanı, kafamdaki bandajı gösterip bunun bir "devrim nişanı" olduğunu söyledi. Kitlelerin, Nazi işgalcileri işçi sınıfı bölgelerinden sürüp atmaları ve Yoldaş Henning'in intikamının alınması çağrısında bulundum. Konuşmamı, "Faşizme ölüm! Almanya İtalya olmayacak!" sloganlarıyla bitirdim.

On beş bin hançereden aynı intikam sloganı yükseldi:

"Rache! Rache!" [178]

Henning'in katillerinin izini sürme görevine G.P.U.'lu Michel Avatin tayin edildi. Katiller yakalandı ama polise teslim edildi. Onları yargılayan yargıç, birçok Alman yargıcı gibi Nazi sempatizanıydı. Suikastçılara az bir hapis cezası verildi, Hitler iktidara geldikten kısa süre sonra da serbest bırakıldılar. Daha sonra her üçü de Hamburg Gestapo'sunda görev aldı.

178. İntikam! İntikam!.

Sovyet Gemi Kaptanı

Denizcilik okulunun müdürü kaptan Preuss, beni özel ofisine çağırdı. Yanık yüzü ve keskin gözleriyle dinç bir havası vardı. Ona hafifçe şakacı, hoşgörülü bir görünüş kazandıran büyük, tüylü kulakları, büyük bir çatışmaya hazırlanırmış gibi ileriye doğru uzamıştı sanki.

"Gemiler denize açılmalı" dedi, patlamaya hazır, "ve Tanrının yeryüzündeki son yakışıklı gençleri de bu gemilerde yerlerini almalı, öyle değil mi?"

"Evet, efendim."

"Lânet olsun" diye devam etti Kaptan Preuss, "Şubat'ın sonundayız. Denizcilik sınavlarına bir hafta var. Sen ne yapıyorsun? Kızıl darbecilerle zaman öldürüyorsun! İnsanı zıvanadan çıkarırsın valla. Çanı sekiz kere çalıp seni kapı dışarı ederdim. Ne var ki artık yufka yürekli eşeğin biri oldum. Kanalın sisli noktasında olduğunu bilmelisin. Bir yol seni bataklığa götürecek, diğeri ise açık denizlere. Eğer eski bir denizcinin oğlu olmasan sana bu uyarıyı yapmazdım."

Kaptanın sözleri, birbiriyle çatışan yollar arasında kurduğum yapay köprüleri yıkmıştı – isyan ya da gemi kaptanı olmak. Kaptan Preuss şimdi biraz daha yumuşamış gibiydi:

"Hepimizin ahmaklıkları, düşleri var oğlum. Bazı düşler gerçekleşebilir, bazıları ise asla. Onlar, kendilerini gerçekleştirerek ölümlerini hazırlar. Sen ise düzgün bir yoldan gidebilirsin." Sigarasını ısırarak ekledi: "Ya da cehennemin dibini boylarsın."

Açık seçik karar vererek yolumu çizme gücünü bulamıyordum kendimde. Yine de gemi görevlisi sınavlarına girmeye karar

verdim. "Belki zincirlerden kurtulur ve büyük bir hamle yaparım" diye düşünmüştüm.

Kara kahve, konyak ve sigara içerek geceleri uyumamaya çalışıyor, sınavlara hazırlanmak için Parti çalışmalarından zaman çalıyordum. Çalıştıklarım, manyetizm teorisi, pusulacılık, küresel trigonometre, deniz kaza yasaları, kargo istif etme, iş İngilizcesi, iskorpit tedavisi, Sumner Line[179] gibi şeylerdi. Azimutlarla,[180] enlem ve boylamlarla, eski meridyen yüksekliklerivle, kronometre hatalarıyla, mors alfabesiyle telgrafsız mesaj alıp verme gibi şeylerle boğuşuyordum. On yedi kişilik ikinci en iyi öğrenci grubuna girmemi ve Bremen burjuva basınından bile takdirname almamı, San Quentin'de öğrendiklerime borçlu olduğumu belirtmeliyim. Bana, bütün okyanuslarda, her tonajdaki gemide görevli hizmeti yetkisi tanıyan bir belge verildi.

Denizcilik sertifikama uzun uzun baktım. "Yırt gitsin" diye düşündüm içimden, "bu kâğıt parçası benim için ayın üzerindeki kauçuk plantasyonlarından daha fazla değere sahip değil!" Ülkedeki tüm gemi patronlarının kara listesinde değil miydim?

Bundan sonraki üç hafta, Ren boyunca kıyı işçileri arasındaki bir haçlı seferine yoğunlaştım. Firelei, Parti okuluna gidiyordu ve Sovyet filmleriyle ilgili bir şirket olan, Hamburg'daki *Weltfilm*'in halkla ilişkiler bölümüyle bağlantıya geçmişti. Yolculuktan döndüğümde, Kuzey Alman Lloyd'unun merkezinden bir davet aldım.

Denizcilik bölümünün şefi Kaptan von Thuelen'in ofisine girdim. Şirketinin, dünyadaki en büyük ve en eski şirket olduğunu, filonun görevlilerine katılacak yetenekli gençler aradığını açıkladı. Kısık bir sesle, benim komünistlerle işbirliği içinde olmama üzüldüğünü söyledi, radikal politikalarla ilişkimi kesmemi salık verdi ve Uzakdoğu gemilerinden birinde kaptan yardımcılığı teklif etti! Von Thuelen'e, Bremen'den Baltimore'a giden *Deutchland* Alman denizaltısında görev alan ve Dünya Savaşı sırasında geri dönen kaptan Paul Koenig de katıldı. Her iki yaşlı

179. Bir gemicilik yöntemi.

180. Gök küresinin herhangi bir noktası ile güney yönü arasındaki açı.

deniz kurdu, Komünist Partisi'nden ayrılmam koşuluyla iyi bir mesleğe sahip olacağım sözü veriyordu.

Bu, hayatta karşıma ikinci kez çıkmayacak bir fırsattı. Bunu biliyordum. İyi, saygın bir iş ve şerefli bir meslek umudu benim irademe bağlıydı. Çocukluğumun hayaliyle, belirsiz, tehlikelerle dolu profesyonel devrimci yaşam arasında bir seçim yapmak zorundaydım. Dakikalarca süren şiddetli bir iç çatışma yaşadım.

Sonunda reddettim. Burjuva şerefi benim şerefim değildi. Komintern'e bağlıydım, yaşamda ve ölümde Komintern'le birlikte olacaktım. Deneyimli denizcilere, gösterdikleri nezaketten dolayı teşekkür ettim. Genç bir denizcinin böyle bir teklifi neden reddetmiş olabileceğini anlayamamışlardı. Onlara göre iflah olmaz bir budalaydım.

Kuzey Alman Lloyd'unun halı döşeli merdivenlerini bir kör gibi sendeleyerek inip binadan çıktım. Sokaktan geçenlerin şaşkın bakışlarına aldırmadan, korkunç bir çaresizlik ve kendime karşı müthiş bir kızgınlıkla, mutsuz bir çocuk gibi hıçkıra hıçkıra ağladım. Normal bir iş ve normal bir hayat kurma olanağıyla son köprüyü de yakmıştım. Olup bitenleri anlattığım zaman Firelei'nin yüzü solup öylece bakakaldı.

"Böyle mi olmalıydı?" dedi üzüntüyle. "Her şey dava için – bizim için ise hiçbir şey, öyle mi?"

Gemi görevlisi sertifikası aldığım haberi Partiye ulaşmıştı. Mayıs'ın sonunda Berlin'e çağrıldım, istasyondan bir kurye kız tarafından alınıp Karl Liebknecht House'a, Ernst Thaelmann'ın ofisindeki toplantıya götürüldüm.

Kulaklarına kadar sırıtan Dimitrov, her zamanki gibi buram buram parfüm kokuyordu. "Komünist Partisi üyesiyken gemi görevlisi olan ilk kişisin" dedi bana.

Sarkan göbeğini okşayan Fritz Heckert, şu noktaya dikkat çekti: "Şimdi ticaret gemilerinin görevlileri, mühendisleri arasına girmeli, bunların arasında devrimci hücreler kurmalısın."

Yoldaşlara, bana gemi görevlisi işi teklif edildiğini söylemedim. Koenigsberg ile Emden arasındaki tüm gemi sahipleri bürolarında ajitatör olarak adımın kara listede olmasını doğal karşılıyorlardı. Heckert ve Dimitrov, zaman kaybetmeden, kaptan, tayfa ve mühendislerin hali hazır yedi sendikasının en büyüğü ve

Komünist Parti birimlerinin çalışma yaptığı cephe örgütü olan Gemi Görevlileri Birleşik Ligine katılmam için gerekli planları geliştirdiler. Bana sekiz yüz Amerikan doları tutan bir bütçe tahsis edildi, ayrıca ihtiyaçlarımı karşılayacak aylık bütçe yapıldı. Bu para, o sırada Moskova'dan ayda yüz bin dolar alan ve Berlin'deki Fritz Heckert'in kontrolü altında bulunan Batı Avrupa Profintern Bürosundan geliyordu.

Ernst Thaelmann, benim önce Sovyetler Birliği'ne gidip Denizcilik Sendikasında koşullar ve metod üzerine eğitim görmemi önerdi. Dimitrov ve Heckert de onu destekledi.

"Gemi görevlisi olarak gerçek bir deneyime sahip olmaksızın" diye itiraz ettim, "girdiğim ilk gemi görevlileri toplantısında gözden düşer ve kapı dışarı edilirim. Nazi örgütçüler ayağa kalkıp, 'bakın, bu adam hiçbir gemiyi yönetmiş değil, şimdi de kalkmış mühendis ve tayfalara kendi yönetimi altında savaşmalarını söylüyor' derler."

"Peki o zaman" dedi Dimitrov. "Sana bir gemi verelim. Bir Sovyet gemisinde seni kaptan olarak görevlendirelim. Birkaç Nazi'yi de mürettebata alırsın ki, kendi gözleriyle görsünler senin bir gemiyi nasıl yönettiğini."

Müthiş bir öneriydi. Öte yandan, önerinin içerdiği macera kokusu kanımı kaynatmıştı. Dimitrov, uygun bir gemi bulduğunda beni haberdar edeceğine söz verdi. Fritz Heckert, zayıf, esmer bir kız olup, aynı zamanda kendisine yatak arkadaşlığı yapan sekreteri Lisolette'ye telefon ederek Sovyet Ticaret Temsilciliğinden sekiz yüz dolar alıp getirmesini istedi. Yirmi dakika sonra, sekreter kız, yıpranmış bir çantada taşıdığı beşer ve onar dolarlık kâğıt paralarla geldi.

Hamburg'daki gemi görevlisi sendikalarını araştırarak, tayfa ve mühendislerle görüşmek üzere düzinelerle gemiye çıkarak yedi gün geçirdim. O arada, *The Bridge* adını verdiğim yeni gemi görevlileri bülteninin birinci sayısını hazırlayıp Parti matbaasında beş bin nüsha bastırdım. Bunları gemilerle, paketler halinde, Danzig, Kiel, Stettin, Luebeck, Hamburg, Bremen ve çok sayıda küçük limana gönderdim. Sonra, Parti motosiklet birliğinin bir üyesiyle tüm Alman limanlarını dolaştım.

Berlin'den bir mesaj geldiğinde Danzig'deydim. Mesaj şöyleydi:

"Bremen'deki Sovyet konsolosuna, Sovyet gemisi Pioner'e komuta edeceğin bildirildi. Kendi mürettebatını seç. Wollweber."

Kalbim heyecanla çarptı. Komintern'in sihirbazları işi becermişti. Hiçbir gemi yönetme deneyimi olmayan yirmilerindeki bir insana gidip kaptanlık yapması söyleniyordu. Motosikletle Hamburg'a çılgınca bir süratle gittim. Ertesi sabah saat dokuzda Firelei'nin yanındaydım. Soluk soluğa anlattım ona aldığım görevi.

"Ben de geliyorum" dedi anında.

"Ama Parti" dedim duraksayarak. "İzin almadan gidemezsin.

"Partiden izinli ya da izinsiz" diye açıkladı kararını. "Kaptan olduğuna göre, beni kamarot olarak işe almanı rica ediyorum."

Gemi Görevlileri Liginin başkanı, Serbest Düşünceliler Topluluğunun eski lideri Yoldaş Karl Meininger'i Hamburg'a çağırıp, yokluğumda Alman limanlarındaki tüm birimlerimizi yönetmekle görevlendirdim. (Yeri gelmişken, Meininger'in, 1934'de Gestapo tarafından tutuklandığını, vatana ihanetten hapse mahkûm edildiğini, 1936'da Almanya'dan kaçıp bir Filistin ticaret gemisinin birinci kaptanı olduğunu belirteyim.) Bundan sonra, Firelei ile çabucak bavullarımızı toplayıp, Bremen'deki Lueneburg'un merkezine giden trene atladık.

Bremen'deki Sovyet Konsolosluğunda, Alman tersanelerindeki Sovyet gemilerinin yapımına nezaret eden Rus gemicilik vakfı *Sovtorgflot* görevlisiyle tanıştırıldım. Konsolos, bu görevliyi bana Kaptan Kostin diye tanıttı. Söylediğine göre, Kostin, eskiden Çarlık Donanmasında denizaltı komutanlığı yapmıştı.

"Berlin'deki dostlarımız sizi hararetle tavsiye etti" dedi Konsolos, "sanırım değerli bir geminin kaptanlığını tüm aşamalarında yerine getirmeye yetkinsinizdir."

"Elbette" dedim yüzsüzce.

Beni salık veren "Berlin'deki dostlarımız"ın gemicilik hakkında, geminin pruvasıyla başlayıp kıç tarafıyla bittiğinden başka bir şey bilmediklerinden Konsolosun hiçbir şekilde kuşkulanmadığı kesindi. Neşeli, ufak tefek bir adam olan Kaptan Kostin omuzuma vurup beni konsolosluğun önünde bekleyen otomobiline götürdü. Vulkan tersanesine birlikte gittik.

Gemim *Pioner* – Rusçada "öncü" anlamına geliyor – yeni ta-

mamlanmış, Sibirya'nın kuzey kıyılarında hizmet görecek şekilde düzenlenmiş güzel bir açık deniz teknesiydi. Görevim, gemiyi Norveç'in North Cape'sinden geçirip Murmansk'a götürmekti, burada gemiyi Rus mürettebat devralıp Yenisey Nehrinin ağzına götürecekti. Gemi, en son gemi inşa tekniğiyle ve en iyi ustalar tarafından yapılmış, 800 beygir gücündeki Diezel makineleriyle donatılmıştı.

Kısa sürede fark ettim ki, Kaptan Kostin, denizciliğe ilişkin konularda tam anlamıyla bir amatördü. Pusulanın nasıl çalıştığını bile bilmiyordu. Almanya'daki kapitalist gemi yapımcısının dürüstlüğü olmasa, Kaptan Kostin, hiç duraksamadan, herhangi bir tabutu, genelde gemiye benzediği için, buzlar içindeki Kuzey Denizine gemi niyetine gönderebilirdi. İlk düşüncem, bu sahtekârlığı G.P.U.'ya bildirmek oldu; bana göre Kostin, kurşuna dizilmeyi çoktan hak etmişti.

Firelei, Kaptan Kostin'in hayatını kurtardı. Onun sevimli bir insan olduğu düşüncesindeydi. Bizi müthiş eğlendiriyor, en güzel otel odalarında akşam ziyafetleri çekiyor ve büyük coşku içinde Murmansk'ın pek yakında dünyanın en önde gelen balıkçı limanı olacağını anlatıyordu.

Pioner'i donatmakta özgürdüm. Yalnızca bizi kuzeye götürecek değil, ama aynı zamanda tren yoluyla dönerken de yetecek ölçüde dağ gibi erzak satın aldım, çünkü Rusya'da felaket bir açlığın hüküm sürdüğünü biliyordum. Öte yandan, mürettabatımı seçmeye giriştiğimde sorunlarla karşılaştım.

Firelei'yi *Pioner*'in aşçısı yapmamın ötesinde on kişiye daha ihtiyacım vardı; bir makinist, üç yağcı, bir muço, dört deneyimli tayfa ve bir aşçı yardımcısı. Mürettebatın en az dördünü, gemi görevlileri sendikasının işsiz üyeleri arasından, mümkünse, kaptanın gemiye gerçekten de nasıl mükemmel bir şekilde idare ettiğine tanıklık edecek Nazi Partisi'nin üyeleri arasından seçmek niyetindeydim. Diğer altı kişi, Komünist Partisi saflarındaki iyi niyetli denizciler olacaktı. Fakat Robert Stamm[181] ve Nickel tarafından yönetilen Bremen'deki Komünist üst yönetim planlarımı bozdu.

181. *Robert Stamm* (1900-1937): Alman Komünist Partisi'nin Bremen örgütü yöneticisi. 1934 yılında illegal olarak Moskova'ya gitti. Dönüşünde Gestapo tarafından tutuklandı ve 1937 yılında, başı baltayla uçurularak idam edildi.

Stamm ve Nickel, emirlerine uymakla yükümlü olduğumu ileri sürdü. Birkaç Nazi'nin gemi mürettebatı olarak alınması planına şiddetle karşı çıktılar. Yoldayken, Nazi'lerin sabotaj eylemlerine girişerek gemiye zarar verebileceğini ve Sovyetler Birliği'ndeyken casusluk yapabileceğini ileri sürdüler. Pioner'in tüm mürettebatı Partili olacak ve onları da Stamm'la Nickel sağlayacaktı.

Sonunda uzlaştık. Parti komitesi, mürettebatın beşini sağlayacaktı, ben de geri kalanları, düşman bir örgütten olmamak şartıyla kendim seçecektim. Kontrat imzalandıktan ve pasaportlarımıza gerekli vizeler vurulduktan sonra *Pioner* artık yola çıkmaya hazırdı. Partinin sağladığı beş kişi arasında, daha önce gemilerde çalışmış hiç kimse yoktu. Bunlar, Bremen Parti şeflerinin tevecc ühünü kazanmış, kolay para kazanma ve proletaryanın ana vatanına eğlenceli bir yolculuk yapma peşindeki kişilerdi.

Kızıl bayraklar dalgalandı, gemi düdükleri çaldı, Parti delegasyonu bize iyi yolculuklar diledi, Kaptan Kostin, Firelei'ye gülücükler ve öpücükler yolladı ve *Pioner* nehre indirilip burnunu Kuzey Denizine doğrulttu. Ne kadar gururlandığımı gizlemeye çalışarak ve en profesyonel tavırlarımı takınarak kaptan köşküne çıktım, bu arada geminin nehirde ilerlemesine yol gösteren kır saçlı Weser klavuzunun her hareketini bir vaşak dikkatiyle izliyordum.

Deneyimli tayfalarım yoktu. Mühendisim aslında bir otomobil teknisyeniydi. Denizcilerimden yalnızca ikisi dümenden anlıyordu. Geri kalanlarla bir gemi komitesi seçmiş, erzak komisyonu oluşturmuş ve yolculuk sırasında yapılacak Marksist çalışmalar için kültür komiseri seçmiştik. Brake şehrinin aşağılarında met cezirle karşılaştık ve çırpıntılı denize girdik. Kuzey Deniziyle buluşan Bremerhaven'e varmadan, erzak komisyonunun başkanı ve kültür komiseri kıç taraftaki demirlere dayandılar deniz tutmasından dolayı.

"Sinirli görünüyorsun" dedi kır saçlı Weser klavuzu bana dönerek. "Bir milyon ruble de verseler bu gemiyle Murmansk'a gitmezdim."

Bremerhaven'de, gümrükçüler, bir serbest liman bölgesinde satın aldığımız mallarımızı kontrole geldi. Çok sayıda konyak ve

binlerce paket sigara vardı mallarımız arasında. Kaptan köşküne öfkeyle çıkan gümrük müfettişine şaşkınlıkla baktım.

"Deponuzun mührü sökülmüş" diye bağırdı. "Alman karasularından ayrılmadan önce gümrük mallarının mührünü sökme yetkisini kim verdi size?"

Aşağıya indim, müfettiş kızgınlıkla arkamdan geldi. Erzak komisyonundaki yoldaşların serbest liman yönetmeliklerinden habersiz olduğunu o anda anladım. Yolculuğumuzun erzak ikmalini planlama hevesiyle mühürleri sökmüşlerdi. Şimdi suçlu suçlu önlerine bakıp duruyorlardı. Bazıları, gümrük görevlilerini kastederek, "burjuva provakasyonu" diye homurdanıyordu.

"Kim söktü bu mühürleri?" diye devam etti müfettiş öfkeyle. "Burasıyla Bremen arasında kaç adet sigara gizlice sahile çıkarıldı? Kaç şişe konyak, kaç kilo konserve tereyağı kaçırıldı? Bu gemiyi müsadere edeceğim! Soruşturma için geminin Bremerhaven'de ahkonması emrini vereceğim!"

Tüm itirazlar boşunaydı. Üç gümrük görevlisi, *Pioner*'i kaplumbağa hızıyla Bremerhaven'e götürdü, diğer görevliler de teklifsizce iskeleye bağladılar.

Bunun ardından gelen münakaşa ve görüşmeler on saat boyunca devam etti. Sanki korsanmışız gibi sorgulandık. *Pioner*, tepeden tırnağa arandı. Her konyak şişesi, her sigara, her tereyağı ve kahve tek tek sayıldı. Ben yetkililerin sorularını yanıtlar ve onları ikna etmek üzere deklarasyonlar imzalarken, yoldaşlarım da iskele polisi ve yükleme işçileri arasında toplantılar yapma fırsatını kaçırmamıştı.

Hiçbir malın sahile kaçak çıkarılmadığına yemin ettikten sonra, Weser klavuzu, "delikanlı, Murmansk'a asla gitmeyecektin" diyerek ayrıldı oradan.

"Size üç yüz yirmi üç mark ceza kestik" dedi gümrük görevlisi, soruşturmanın sonunda. "Cezayı öder ödemez yola çıkabilirsiniz. İtiraz hakkınız var, ancak o zaman mahkeme karar verene kadar gemi alıkonur."

Dişlerimi gıcırdatarak cezayı ödedim. Böylece *Pioner*'in kasası neredeyse boşalmış oldu. Gemiye dönünce kültür komiseriyle erzak komisyonundaki üç yoldaşa işten atıldıklarını bildirdim.

"Bizi atmaya yetkin yok" diye itiraz ettiler. "Konuyu görüşmek üzere mürettebatı toplantıya çağıracağız."

"Ödeme yapılmaksızın işten atıldınız" diye hırladım. "Atıldınız! Eşyalarınızı toplayıp gemiyi terk edin!"

"Terk etmeyeceğiz."

"Defolun diyorum."

"Bu proletaryaya yakışmayan bir davranıştır" diye protesto ettiler. "Partiye başvuracağız."

"Gemiyi terk edin" dedim, "yoksa sizi isyana kalkışmaktan tutuklarım."

Yerlerinden kıpırdamadılar. Firelei ve müthiş espritüel birisi olan mühendisim yangın hortumunu takıp muslukları açtılar.

"Gemiyi terk edin" diye yeniden emrettim.

"Bunun hesabını Parti kontrol komisyonuna vereceksin" diye bağırdı kültür komiseri.

"Suyu sıkın üzerlerine!"

Firelei ve mühendis, hortumdan fışkıran tazyikli suyu direnişçi yoldaşların üstüne sıkarak onları güverteye sürdüler, kamaralarını da yağlı liman suyuyla ıslattılar. Sonunda dördü de iskeleye çıktı.

Mühendis Lausen yoldaş, geri dönmelerini önlemek için elinde bir ingiliz anahtarıyla nöbet tuttu.

Bir taksiye atlayıp komünist rıhtım bürosuna gittim ve oradan dört yeni denizci kiraladım. Ardından, Partinin gazete kamyonuyla bu dört adamı Bremen'e yolladım, Sovyet Konsolosluğundan vize almaları için. İşi halledip sekiz saat içinde geri döndüler.

Bu sırada Kaptan Kostin'in yolladığı kurye Bremerhaven'e bir mesaj getirdi:

"*Sevgili Yoldaş,* Kiel'e *SS Pioner*'le gittikten sonra orada *SS Lososi*'yi yedeğinize alın. *Lososi*, Kiel Fiyordunda eski bir kömür teknesine bağlı bulunmaktadır. *SS Pioner*'in onu yedeğinde çekerek Murmansk'a götürmesi gerekiyor. Sizinle Kiel'de buluşacağım. Enternasyonal selâmlarımla. Kostin."

Pioner kısa süre sonra yola çıktı. Açık denize çıkınca Heligoland ile Scharhoern Adaları arasında yönümü doğuya çevirdim. Cuxhaven'i geçip Kein Kanalında sona eren Kuzey Denizinin

üzerindeki Brunsbuettel kanal havuzuna girdim. Cuxhaven gümrük muhafaza istasyonu "hangi gemi?" anlamında bayrak çekerek sorduğunda, "Bremen'den Murmansk'a giden *Pioner*" yanıtını verdim gururla.

En tehlikeli sular Kiel ile Nort Cape arasındaydı ama gemimi Murmansk'a götürmekte kararlıydım, yoksa bir daha hiç kimsenin yüzüne bakamazdım! Brunsbuettel kanal havuzunu klavuzun yol göstericiliğinde terk etmeden önce Bremen'den telgraf aldım. Telgrafın, *Pioner*'den yaka paça attığım kültür komiserinin ve erzak komisyonu üyelerinin etkisinde kalan Komünist Partisi'nden geldiğini anında anladım. Telgrafta şöyle deniyordu:

"Oportünizmin ve proletaryaya yakışmayan davranışın nedeniyle Komünist Partisi'nden ihraç edildiğini bildiriyorum. Pioner'i derhal terk et. Nickel."

Bir gemi telgrafçısı çağırıp, kendisinden, Bremen'deki Komünist Partisi'ne benim için telgraf çekmesini istedim.

"Cehennemin dibine kadar yolun var" diye yazdım. *"Ben ve Pioner Murmansk yolundayız."*

Kiel Kanalını gece geçtik. Sokaklar ışıl ışıldı. Şafakta, karşı yönden bir destroyer filosunun geldiğini gördüm. Gri savaş gemileri hizama gelince, kibarca kızıl Sovyet bayrağını salladım ve Alman Donanmasına ait gemilerin de karşılığında kendi bayraklarını salladıklarını memnuniyetle gördüm, demek benim yönettiğim geminin farkına varmışlardı.

Ufak tefek, şık Kaptan Kostin, Baltık'ın sonundaki devasa Holtenau kanal havuzunda sırıtarak bizi karşıladı. Biz, kadim bir kömür teknesine bağlı bekleyen açık deniz tarama gemisi *Lososi*'nin demirleme yerine dümen kırmadan önce *Pioner*'e bindi. *Lososi*, Kiel'deki Alman tersanesinde yeni yapılmış bir gemiydi. Daha ilk bakışta, *Lososi*'nin en modern balık tarama gemilerinden biri olduğunu anladım. *Pioner*'den iki misli büyüktü.

Lososi'nin mürettebatı yoktu. Kaptan Kostin, mürettebata gerek olmadığını ileri sürdü, çünkü *Pioner* onu yedeğinde çekerek götürecekti. *Lososi*'yi yedeğimize alsak bile, geminin en az üç adama ihtiyacı olduğunu söyledim. Yedekteki bir geminin de dümenden idare edilmesi gerekiyordu, özellikle Norveç kıyılarının

kayalıklı sularında. Kaptan Kostin, her zamanki şen şakrak haliyle *Sovtorgflot*'un *Lososi* için adam tahsis etmediğini izah etti.

"Bu durumda!" dedim, "*Sovtorgflot* siz olursunuz. Bana üç kişi daha bulmam konusunda yetki vermeniz gerekiyor."

"Bu kesinlikle mümkün değil" diye itiraz etti Kaptan Kostin. "Böyle bir sorumluluğu alamam."

Bana Lososi'nin belgelerini teslim etti, yeni balık tarama gemisini teslim aldığıma ilişkin belgeyi, istemeden de olsa imzaladım.

"Aklıma gelmişken" dedi Kaptan Kostin, "Trondheim Fiyordunun haritası var mı sizde?"

"Hayır."

"Trondheim Fiyordunun haritasını edinseniz iyi olur" dedi. "Orada Murukiven denen küçük bir liman vardır. Murmansk'a giderken, Murukiven'e uğrayıp iki yüz ton kâğıt hamuru almanız gerekiyor. Murmansk'a götürülecek bunlar da."

"Kâğıt hamuru mu?" diye sordum, şaşırmış.

"Kâğıt hamuru, evet, kâğıt hamuru. Kâğıt hamurunu Lososi'ye yükleyin ve Murmansk'a götürün. Belgeler burada; her şey eksiksiz düzenlenmiştir."

Kâğıt hamuru belgeleriyle birlikte elime bir şişe Kupferberg Gold şampanyası tutuşturup, kendisini beklemekte olan tekneye atladı. Yola çıkacak bir diğer tekneye "nezaret" etmek için Bremen'e geri dönmek zorundaydı. Tekne hareket etti, arkasından seslendim:

"Hey, Lososi'yi çekecek halat ne olacak?"

"Pioner'de iyi bir çekici var" diye seslendi, iki elini neşeyle sallarken.

İki denizciyi, ön tarafı açmak ve çekici halatı bağlamak üzere ön tarafa yolladım. Çekici halat, bir palamarın son kısmından kesilerek yapılmıştı, yirmi metreden daha azdı uzunluğu, *Lososi* gibi Atlantik Okyanusunda seyredecek hacimli bir gemiyi çekmek için fazlasıyla kısaydı. Büyük bir denizde böyle kısa bir çekici halatla kıçtan çekerek gemi götürmek, arkadaki geminin öndekine çarpması ve her ikisinin de parçalanması tehlikesini doğuruyordu. Ayrıca kısa bir çekici halatın gerilme payı azdı ve ani

bir gerilmeyle kopabilirdi. Bir başka çekme halatı tedarik etmeye karar verdim.

Lososi'nin mürettebatının olmaması canımı o kadar çok sıkmıyordu. *Pioner*'in mürettebatından üç kişiyi *Lososi*'nin yönetilmesi için görevlendirebilirdim. *Pioner*'de dokuz kişi kalırdı o zaman. Eğer Rus işçileri Beş Yıllık Planı, kuru ekmek ve soğan yiyerek üç yılda tamamlıyorsa, ben neden iki gemiyi tek müretteba tla Murmansk'a götürmeyeydim.

Sahile çıkıp, Hamburg'daki Sovyet gemicilik şirketi *Derutna*'ya telefon açtım. Neşe dolu bir ses güçlü Rusça aksanıyla yanıt verdi:

"Bir çekici halata ihtiyacım var" dedim. "Yeterli uzunlukta bir çekici halata, aksi taktirde Murmansk'a hareket edemem."

"Çekici halat mı? Lütfen, biraz daha açıklar mısınız yoldaş..."

Çekici halatın özelliklerini, neye yaradığını enine boyuna açıkladım, sonra da bunsuz neden yola çıkamayacağını anlattım. "İyi, uzun bir çekici halat istiyorum" diye bağladım.

Telefonun diğer ucundaki ses duraksadı. Rusça tartışmalar geliyordu kulağıma. Sonra bir başka ses yanıt verdi:

"Demek bir çekici halata ihtiyacınız var, yoldaş. Tabii, haklısınız. Ama oldukça pahalı bir şey bu. Benim elimden bir şey gelmez, dış alımla görevli yoldaşla görüşseniz iyi olur."

Dış alımla ilgili yoldaşa verildi telefon.

"Bir çekici halata ihtiyacım var..." Baştan alarak sorunu anlattım.

"Tamam da" dedi Dış Alım görevlisi yoldaş. "Murmansk'a giden çekme halatının bize geri geleceğinin garantisi nedir? Onu bir daha hiç göremeyebiliriz. Biz – "

"Fakat *bir çekme halatı* gerekiyor bana" diye homurdandım telefonda.

"Tabii ki, ancak hemen anında karar veremem yoldaş. Başkan yardımcısı yoldaşla bağlantıya geçmem gerekiyor. Bu sorunu o çözüme bağlayabilir."

Başkan Yardımcısı yoldaş telefondaydı.

"Bir çekici halata ihtiyacım var" diye tekrarladım.

"Kesinlikle yoldaş... ancak izin verin de sekreter yoldaş *Pioner* envanter listesine bir bakıversin... biraz sabrediniz, lütfen."

"Çekici halat gerekli" diye bağırdım. "Çekici halatı almadan denize açılamam. Çekici halatın fiyatı üç yüz marktır. Şu anda rıhtım vergisi için ödediğimiz paradan daha ucuzdur."

"Çok iyi anlıyoruz sizi" diye yanıtladı karşı taraftaki, tatlı dillilikle. "Fakat... gerçekten bir çekme halatına ihtiyaç var mı, yok mu, bu belli değil. Olaya ilişkin her şey açıklığa kavuşmadıkça çekme halatı satın alamam."

"Başkan Yardımcısı yoldaş – *benim bir çekme halatına ihtiyacım var.*"

"Evet evet" dedi ve ardından aynı terane başladı: "Lütfen bekleyin. Tek başıma sorumluluğu almam mümkün değil."

Bekledim. Yeniden aradım. Bir saattir telefondaydım. Sonunda Hamburg cevap verdi: "Size çekme halatı alma yetkisine sahip değiliz. Envanterimizde *Pioner*'de iyi bir çekme halatı olduğu yazılı."

Bir kere daha tartışmaya girdim. Hamburg'daki *Derutra*, konuyu bir de Berlin'deki Sovyet Ticaret Ateşeliği ile görüşmemi söyledi. Berlin'e telefon açtım.

"Bir çekme halatına ihtiyacım var" dedim, "iki yeni Sovyet gemisini Murmansk'a götürebilmem için zorunlu bu. Çekme halatı olmadığı sürece her iki gemi de Kiel'de bağlı kalacak."

Hattın karşısındaki kalın ses şöyle dedi: "Tamam. Sorunu tartışacağız. Yirmi dört saat sonra beni yeniden arayın."

Yirmi dört saat bekledim. Rıhtımda yirmi dört saat beklemenin bedeli yüz marka yakındı. Derken, Berlin'i yeniden aradım.

"*Pioner*'in kaptanı konuşuyor. Ne oldu çekme halatı?"

"Oh, evet, çekme halatı. Hamburg'la temasa geçtik. Hamburg bize, *Pioner*'de iyi bir çekme halatı olduğu bilgisini verdi. Lütfen bunu kullanın."

"Çekme halatı falan yok" diye bağırdım öfkeyle. "Bir halat var, o da bir köpeğin kuyruğu uzunluğunda... Neredeymiş iyi çekme halatı... Ben gerçek çekme halatı istiyorum."

"Oh, çekmek için halat mı?"

"Evet, çekmek için halat."

"Lütfen sabırlı olun. Anında karar veremeyiz."

Bremen'de bulunan Kaptan Kostin'i aradım. Sekreteri, Kaptan Kostin'in çekici halatla ilgili bir iş için Berlin'e çağrıldığını söyledi.

Bir gün daha geçti. Boşu boşuna yüz marklık Rus parası daha harcanıp gitti. Ertesi sabah erkenden Berlin'i aradım yeniden.

"Ben *Lososi* ve *Pioner*'in kaptanıyım. Çekme halatına ihtiyacım olduğunu..."

"Yoldaşlar henüz gelmediler" diye araya girdi bir kadın sesi. "Saat onda yeniden arayın."

Saat onda aradım.

"Çekme halatı ne oldu?" diye sordum.

"Ha evet" diye cevap verdi iki gün önce duyduğum kalın ses. "Evet, şu çekme halatı. Yarın bir adam gönderip *Pioner*'de gerçek çekme halatı olup olmadığını tespit ettireceğiz."

"Seni sahtekâr" diye bağırdım. "Beş Yıllık Planı sabote ediyorsun. Eğer bu geceye kadar çekme halatı gelmezse, *Pioner*'le denize açılacak ve *Lososi*'yi almadan gideceğim."

Bundan sonra, ne yapacağımıza karar vermek üzere mürettebatımı toplantıya çağırdım. Mühendisim Yoldaş Lausen, karanlık bastıktan sonra bir römorköre gizlice girip halat çalmamızı önerdi. Bu öneriyi, gemimizin müsadere edilebileceği korkusuyla reddettik. Sahile çıkıp, gemi malları satan bir dükkâna gittim ve bulabildiğim en iyi çekme halatını satın aldım. Parayı peşin ödemeyip, mağazanın yöneticisine, Berlin'deki Sovyet Ticaret Temsilciliği adına imza vereceğimi söyledim. Bir deniz motoruyla *Pioner*'e döndüğümde, üç taş suratlı Rusla karşılaştım. *Lososi* balık tarama gemisinin tayfaları olarak Berlin'den yeni geldiklerini söylediler!

Rusları, *Lososi*'nin dümenini üç saatte bir sırayla yönetmek üzere görevlendirdim, kendimi onların dümeni yönetebileceklerine inandırmaya çalışıyordum. Ardından, hepimiz, değerli çekme halatımızın ucuna asılarak onu *Lososi*'nin üst güvertesine ve pruva direğine sardık ve akşama doğru Kiel'den demir alıp Baltık'a doğru yol aldık.

Şansımıza, Danimarka ile İsveç arasındaki Sound'a gelene kadar hava gayet güzel gitti. Saatte altı deniz milinden daha hızlı gitmiyorduk. Gothenburg'la Cape of Shaken arasındaki Katte-

gat'ta yoğun bir karayel başladı. Deniz yüzeyinden aşağı gömülme mesafesi bir buçuk metreden az olan *Pioner*, denize burundan ve kıçtan hızla vurup duruyordu.

Shaken'i geçtikten sonra yönümüzü batıya çevirdim, amacım, Norveç'in en güney ucunu bulmaktı. Batan güneşin kızıla çalan ışınları içinden, üç Rusun *Lososi*'nin üst güvertesinin kıç tarafında sıçrayarak dans eder gibi çılgınca hareketler yaptığını gördüm. Büyük bir telaşla çekme halatını işaret ediyorlardı. Güçlü gemi gözlükleriyle bakınca - *Pioner* mümkün olan en iyi cihazlara sahipti – çekme halatının, *Lososi*'nin palamar borularının girdiği yerde iyice yıprandığını fark ettim. Çekme halatı her an kopabilir ve *Lososi* sulara kapılıp sürüklenebilirdi.

Pioner'in hızını kestim ve denize bir bot indirip üç kişiyi bota yolladım. Çekme halatı gevşemişti, *Lososi* yavaşça döndü ve dalgalı denizde sallandı. Bottaki üç kişi, *Lososi*'ye doğru kürek çekip Ruslarla birlikte çekme halatını bir miktar yukarı kaldırdı. *Lososi* istim üstünde olmadığından bu iş kol kuvvetiyle yapılıyordu. İnsanı canından bezdiren bu iş dört saat sürdü. Çekme halatının yıpranan kısmı yukarı alınıp yeniden bağlandı, sürtünme bölgesi yeniden yıpranmaması için yelken bezleriyle sarıldı. Üç tayfa geri dönerken bot alabora oldu. Neyse ki, üçü de yüzme biliyordu, onları halat atıp yukarı çektik. Sovyetler Birliği'nin çıkarlarını koruma isteğimiz o kadar güçlüydü ki, bir başka botu denize indirip ters dönen botu kurtardık! Gece yarısından hemen sonra yeniden batıya doğru yol almaya başladık, her iki gemi de çalkantılı denizde inip kalkarak ilerliyordu. Biz *Pioner*'dekiler *Lososi*'nin öne arkaya yılankavi hareketlerle sarkaç gibi gidip geldiğini gördük. Önce bu çılgınca sallantının Kuzey Denizinden kaynaklandığını düşündüm, fakat daha sonra bizim Rus arkadaşların sabaha doğru uykuya dalıp geminin dümenini başıboş bıraktıklarını anladım. Ertesi gün, Norveç sahilinin görülmesiyle birlikte yeniden durduk ve Rusları *Pioner*'e getirip, yerlerine *Lososi*'yi devralacak üç mürettebat yolladık.

Kıyıyı izleyerek iki gemiyle birlikte üç gün boyunca kuzey istikametinde ilerledim. Çok az uyuduğumu söylemek bile gereksiz. Çukura kaçmış gözlerle, gece gündüz, aç biilaç, kaptan köşkünden inmiyor, kendimden başka kimseye güvenmeksizin,

büyülenmiş bir şekilde, yetersiz tayfaya sahip iki gemiyi yönetiyordum. Dünyanın politik çatışmaları şimdi sanki başka bir planette cereyan ediyormuş gibi gözüküyordu gözüme. Açık deniz sevdamla Komintern'e bağlılığım arasındaki acımasız çatışmayı iliklerime kadar hissediyordum. Yetersiz denizcilik deneyimim dolayısıyla gemilere bir zarar gelecek olsa, Dimitrov ve Heckert'in alaylarıyla karşılaşmaktansa kesinlikle kendimi öldürürdüm. Bu yoldaşlara göre ben, bir Bolşevik'in başaramayacağı hiçbir şey olmadığına inanan gerçek bir Bolşeviktim.

Firelei, *Pioner*'in dümenini idare etmesini öğrenmişti. En iyi serdümenlerimden biri olduğunu kanıtlamış, güneşin, ayın ve geceleri kutup yıldızının hareketlerini gözlemlemek için sextant'ı[182] kullanmanın üstesinden gelmişti. Geminin dümenindeyken şarkı söylüyordu. Denizin sonsuzluğuna bakıp bana, "şimdi anlıyorum denizcilerin çalışırken neden şarkı söylediklerini" demişti.

Cape Statland yakınlarında sahile yakın gitmeye başladım, kâğıt hamurlarını unutmamıştım ve Trondheim Fiyordunu kaçırmak istemiyordum. Fiyort kılavuzu gemiye gelip hemen hemen yarım şişe *Pioner* konyağını kafaya diktikten sonra her iki gemiyi de güvenlik içinde Muruviken köyündeki bir kerestehanenin kırık dökük iskelesine çekti.

Kıyı işçilerinin Norveç sahilleri boyunca grevde olduğunu öğrendik. Buna rağmen biz, Sovyetler Birliği'nin kâğıt hamurlarını gemiye yüklemek zorundaydık. Beş Yıllık Plan grev falan dinlemezdi. Asla bekleyemezdi. Oslo'daki Sovyet temsilciliği, Norveç Komünist Partisi aracılığıyla, *Lososi*'ye kâğıt hamurlarının grev kırıcı işçilerce yükletilmesini ayarlamıştı. Ne var ki, *Pioner*'deki adamlarım, grev kırıcılarla birlikte çalışma fikrinden hoşlanmamıştı. Mürettebatımı bu grevin kapitalistlere karşı olduğuna, Sosyalizmin Anavatanına karşı olmadığına ikna edebilmek için saatlerce dil dökmem gerekti. Yalnızca üç Rusun umurunda değildi ne olup bittiği. Tuhaftır ki, komutam altındaki grubun en az sınıf bilincine sahip üyeleri onlardı.

Orak çekiçli iki geminin rıhtıma yanaştığı haberi Tronsheim

182. Gemicilikte, gök cisimlerinin hareketlerini gözlemleyen alet.

Fyord'u boyunca bir orman yangını gibi yayılmıştı. Rıhtıma yanaşmamızdan altı saat sonra, 60 bin nüfuslu Trondheim'ın Komünist Partisi üyeleri tüm güçlerini seferber etmişlerdi. Sovyet bayraklarıyla seyreden gemilerin işçilerinin devrimci zaferini selâmlamak üzere Murukiven'e kamyon, bisiklet ve otobüslerle gelmişlerdi. Kadınlı, erkekli, çocuklu üç yüzden fazla Norveçli yoldaş, *Pioner* ve *Lososi*'ye doluştu. Mucizevi Sovyet bayrağı altında, güçlü kuvvetli Ruslardan oluşan bir mürettebat yerine Almanlarla karşılaşınca fazlasıyla sarsılmışlardı, çünkü yanlarında getirdikleri pankartlarda şu slogan yazılıydı: "Sosyalizmin kurucularını selâmlıyoruz."

Her neyse, yine de iyi zaman geçirdik. Bir "enternasyonal kardeşlik toplantısı" düzenledim, Konyak ve sigara stoğumuzu açtım, Norveçli yoldaşlara *Piatiletka*'nın (Beş Yıllık Plan) başarıları konusunda bir diskur çektim ve akşama doğru, Yoldaş Lausen'i gemideki ziyaretçi kalabalığıyla ilgilenmekle görevlendirip Firelei ve Trondheim Parti komitesiyle birlikte bir işçi toplantısında konuşmaya gittim. Bu bir grevciler toplantısıydı. Onlara Rus gemisinin kaptanı olarak takdim edildiğimde sevinçle bağrıştılar.

Murukiven'e sabaha doğru ikide döndük. *Pioner* ve *Lososi*'nin çoğu lombarında hâlâ ışıklar yanıyor, gemiden tuhaf sesler geliyordu. Güverteler, boş şişelerin ve kırılmış bardakların arasında uzanmış sarhoş Norveçlilerle doluydu. *Lososi*'nin güvertesinde birkaç çift, bir Rus denizcinin çaldığı *Balalayka*'nın nağmeleri eşliğinde dans ediyordu. *Pioner*'in mürettebat bölümündeki her ranzada, Alman yoldaşların kollarında birer Norveçli kadın komünist vardı. Arada bir kızlarla kadınlar şuh kahkahalar atıyor, ranzalardaki Almanlar arasında değiş tokuş ediliyordu. Firelei, Bremerhaven'deki kültür komiserine yangın hortumuyla nasıl su sıktığını hatırladı keyifle. Bir kovaya ip bağlayıp fiyordun tuzlu suyuna daldırdı ve suyu ranzalara döktü, bunun üzerine Yoldaş Lausen de onu yakalayıp denize attı. Soyunup Firelei'nin arkasından ben de suya daldım. Bu bir işaret oldu. Kısa süre sonra herkes elbiselerini çıkarıp denize atladı ve kuzey gecelerinin hafif aydınlığında neşeyle yüzmeye başladı. Şafak sökünce, Murukiven'de bulabildiğim tüm taksileri, kendilerini da-

ğıtmış Norveçli konukları evlerine götürmeleri için seferber ettim. Her taksi şoförüne para yerine bir şişe konyak verdim. Böylece *Pioner* ve *Lososi*'de sükûnet hakim oldu.

Ertesi gün öğleden sonra, kâğıt hamurlarını yükleyip denize açılmadan önce her iki gemide de arama yaptım. Kaygılarım doğrulandı. Dört erkek, iki kadın Norveçli komünist, saklandıkları yerden çıkarılıp alelacele sahile bırakıldı. Motorlar çalışıp sahil kılavuzu gemiye biner binmez *Pioner*, arkasında iki yüz ton kâğıt hamuru yüklenmiş *Lososi* ile birlikte denize açıldı.

Norveçli sahil kılavuzu, geminin yönetimini alınca uyumaya gittim. Sahille kayalıklı adalar arasındaki labirentlerden kuzeye doğru yol aldık, gece öyle aydınlıktı ki, bu tuhaf ışığın altında gazete bile okuyabilirdiniz. Boervik Bodoe'yi geçtik, Lofot Adalarının doğusundaki yılankavi kanallardan ilerledik, Narvik, Tromsoe ve Hammerfast'i – yeryüzünün en kuzey ucundaki kasaba olduğu söylenir – geride bıraktık. North Cape'ye yakın Gjoesvarc'da, kılavuzdan dümeni aldım, Cape'yi geçtim ve *Pioner*'in pruvasını Kuzey Buz Denizine doğru yönelttim. Şimdi parlak, ayna gibi bir denizde, Kuzey Kutup Dairesinin üç yüz mil uzağındaydık. Gece yarısı güneş, parlak bir portakal gibi gökyüzünde asılı durmakta ve yavaş yavaş aşağı doğru inmekteydi.

Büyük bir dikkatle sürüyordum gemiyi. Nordleyn ve Vardoe burnu göründü. Bir balina sürüsü, kadife gibi denizde hoplayıp zıplıyordu. Kola körfezinin hemen doğusuna düşen Kildin Adasına doğru kırdım.

Kiel'den ayrılmamızdan on yedi gün sonra Kola Körfezine girdik. Kıyılar sisle kaplıydı ve gemiler Rus karasularına yaklaştıkça her dakika *Pioner*'in düdüklerini çalıyordum. Murmansk kılavuzu, üstümüzde dönüp duran martıların haykırışları ve sisler arasında bir hayalet gibi ortaya çıkınca içimden neşeyle bağırmak geldi. Kazasız belâsız Rusya'ya varmış olmamızı yaşamımın en büyük zaferi olarak görüyordum. *Pioner*'in müretteba tı olarak demir parmaklıklara yaslanıp, göbekli Rus kılavuza bir efsane tanrısıymış gibi baktık. Fakat bu Sovyet vatandaşı getirdiğimiz gemilerle ilgilenmemişti bile. Onun ilk düşündüğü şey, bir fincan iyi kahve ile birlikte bir tabak yumurta ve sosisti. Firelei, bunları hazırlayıp acilen kılavuzun önüne koydu.

İktidarsızla İktidarlı

Bir G.P.U. müfrezesi, Murmansk limanındaki *Pioner*'e geldi, fakat öylesine gururla getirdiğim ve Beş Yıllık Plan için o kadar zahmete katlandığım bu iki güzel ve pahalı gemiyi devralmaya hiçbir denizci gelmedi. G.P.U.'nun lideri, sırım gibi, esmer, mütecessis düğme gözlü adam, akıcı bir İngilizce konuşuyordu. Mürettebatımın tüm üyeleri iliklerine kadar arandı. Hepimiz siyah Komünist Parti üyelik kartına sahip olduğumuzdan G.P.U. memurları bizi aramayı bitirir bitirmez içten, kardeşçe bir tutum gösterdiler. Ne var ki, içlerinden hiçbiri iki yeni gemiye en ufak bir ilgi göstermedi.

Büyük bir ilgiyle limanı gözden geçirdim. Tüm liman, çamur, bitkinlik ve balık atmosferi ile kuşatılmıştı. Uykudaki Murmansk köyü, 1926 yılındaki son ziyaretimden beri aktif bir volkana dönüşmüştü. Kasaba büyümüş, kocaman ahşap evlerden oluşan yerleşim alanları her yönde genişlemişti. Oluklu saçlardan ve tomruklardan devasa balık hangarları yapılmıştı. Açık deniz balık tarama gemilerinden oluşan büyük bir filo iskelelere bağlanmış ya da körfeze demir atmıştı. Vinçler aralıksız tangırdayıp duruyor, vinçlerin çektiği balık yüklü ağlar havada sallanıyordu. Erkek ve kadınlar sağa sola koşturup duruyor, çabalıyor, bağırıyordu. Uzun, yeni, sağlamca yapılmış bir iskele limanda ileri doğru uzanıyordu.

"İskeleye bak" dedim G.P.U. liderine. "Bu yapıda bir hata var. Yükleme işçilerinin ayakta durması ve çalışması için yer yapılmamış."

"Evet" dedi G.P.U.'lu somurtarak. "Sabotaj! Mühendisi kurşuna dizdik."

Bundan sonra, biraz açıkta demirlemiş bir grup balık tarama gemisini gösterdim. Bunlar yeni gemilerdi ama bozuk ve paslı görünüyorlardı.

"Niçin bu gemiler kızağa çekilmiş?" diye sordum. "Neden çalışmıyorlar, denize açılıp balık avlamıyorlar? Neden böyle paslı bunlar?"

"Onları tamir edecek tersanemiz yok burada" dedi rehberim. "Ve boya kıtlığı var." Omuzlarını silkti. *"Nitchevo,* yakında bir tersane inşa edip onları tamir edeceğiz."

Henüz hiç kimse gelip *Pioner* ve *Lososi*'yi sormamıştı. Gemileri kime teslim edeceğimi öğrenmek istiyordum.

"Liman kaptanı sizi yakında görecek" diye bilgilendirdi beni G.P.U. resmen.

Tam bir gün geçtiği halde liman kaptanı görünmedi. Fakat iki geminin bağlı olduğu rıhtımın yöneticisi, ayakkabıları cilalı, sinekkaydı tıraşlı zorba, öfkeyle gelip, gemimi limanın başka tarafına götürmemi, iskelede yer olmadığını söyledi.

İki öksüz gemiyi botlarla liman havuzunun diğer tarafına çektim. Oradaki bekçi de, bilinmeyen bazı nedenlerle buna şiddetle itiraz etti. Onun itirazlarına kulak asmadım, bunun üzerine bekçi, itaatsizliğim nedeniyle beni liman kaptanına şikayet etmekle tehdit etti. Fakat liman kaptanı efsanevi bir figür olma özelliğini koruyordu.

Akşama doğru, *Pioner,* paçavralar içindeki çok sayıda kadın ve çocuğun baskınına uğradı. Ekmek ve tüketmediğimiz diğer malzemeleri dilenmek için gelmişlerdi gemiye. Firelei, patates kaynattı, tuzlanmış domuz eti ve bezelye pişirdi, Rus ziyaretçilerimiz yiyecekleri son kırıntısına kadar kapıştı. Karınları doyan kadınlar kapıları kitli olmayan kamaralara daldı. Battaniye, ayakkabı, hatta çalar saatleri bile alıp gitmeye çalışıyorlardı. Sonunda mürettebatımı toplayıp onları gemiden zorla atmak zorunda kaldım. Daha sonra bazı genç kadınlar geri gelip, *Pioner* mürettebatının üyelerine, bir çift çorap, bir parça çorba ya da sığır eti konservesi karşılığında kendileriyle yatmayı teklif etti.

Akşam sekizde, yerel G.P.U. şefi, *Pioner*'e gelip gece bizi sa-

hile davet etti. Firelei ile ben daveti memnuniyetle kabul ettik, ondan, bize Murmansk'ı gezdirmesini rica ettik.

"Nasıl oluyor da bu kadar çok kadın yiyecek dilenmeye geliyor? Niçin bu kadar çok fahişe var? Onlar için iş yok mu" diye sordu Firelei.

"Hepsi için bol bol iş var" dedi G.P.U.'lu. "Fakat vatandaşlarımızın birçoğu, başardığımız büyük işlerdense şıklıkla falan daha fazla ilgileniyor. Sizi rahatsız mı ettiler? Onları tutuklayabilirim."

Murmansk'ın her sokağına Beş Yıllık Planla ilgili sloganlar yazılı kırmızı flamalar gerilmişti. Her sokak, çalışmaktan bitkin kadın ve erkeklerle doluydu. Sokaklarda kaldırım yoktu. Tahta kaldırımlar birçok yerde kırılmıştı ve insanlar yerdeki çamurların üzerine attıkları kalasların üzerinden tek sıra halinde yürüyor ya da dizboyu bataklığın içindeki tek tük tümseklerde sıçrayarak ilerliyordu.

"Sokakların bozukluğuna bakmayın" dedi bize G.P.U.'lu. "İki yıl içinde yolları döşeyeceğiz."

Enternasyonal Kulübün, düzensiz, ahşap binasının önünden geçtik, beş yıldan fazla zaman önce bu binanın açılışında bulunmuştum. O zaman bu Kulübün bir kültür merkezi olarak gelişeceğini ummuştum. Şimdi gördüğüm ise, her yaş ve cinsiyetten işçilerle tıka basa dolu, gürültülü, berbat bir sığınaktı, işçilerin bazıları, liğme liğme olmuş gazeteleri okuyor, bazıları kâğıtlara sarıp getirdikleri balıkları yiyiyor, çoğu da Stalin ve Lenin'in büst ve portreleri altında votka içiyordu.

Her yere, ıslak giysi, insan teri ve balık kokusu sinmişti. Ana caddede terk edilmiş bir kamyon adeta çamurun içine gömülmüştü. Sık sık, çamura yatırılmış bir tahta parçasının üstünde uyuklayan kadınlı erkekli insanların üzerinden atlamak zorunda kalıyorduk. Gözlerimin önünde tam bir sefalet ve boşvermişlik manzarası uzanıyordu. Kasabada taş bina olarak yalnızca banka ve G.P.U. binaları vardı. Ağaç evlerin odalarında bir, daha çok da iki aile barınıyordu. Bir odadaki erkek ve kadınların sekizde beşi bekârdı. Sürekli gelen yeni işçi grupları, daha su tesisatı kurulmamış, elektriği bağlanmamış, hatta duvarlarla bölmelere ayrılmamış yeni odun evlerde aşırı kalabalığa yol açıyordu. Koca-

man bir paçavra yığınından, bir sandıktan ve duvarlardaki birkaç çividen – ve tabii ki Stalin'in renkli bir fotoğrafından – başka eşya olmayan odalara yerleşmiş beş kişilik aileler gördüm. Yalnızca Sovyetler Birliği'nin sanayileşmesinin, görülmemiş bir kitlesel sefalete yol açmış olmasının tüm dünyadaki zaferimiz için zorunluk olduğu fanatik inancımla dayanabiliyordum bu acı manzaralara.

"Sosyalist emek cephesinin sınır boyu" Murmansk'da yaptığımız inceleme gezisinde humor da eksik değildi. Firelei, sokaklarda serilmiş yatan çok sayıda sarhoşu kastedederek, G.P.U.'lu akıl hocamıza, Murmansk Parti örgütünün işçiler için sağlığa daha önem veren eğlenceler sağlayıp sağlayamayacağını sordu.

G.P.U.'lu acımasız bir suratla yerinde dikildi. "Sarhoşlar mı?" diye sordu. "Bir sarhoş mu gördünüz? Sizi rahatsız mı etti? Nerede? Hemen tutuklayayım."

Kasabanın sinema ve tiyatro olarak kullanılan tek yeri olan ahıra benzer bir binaya girdik. Ağır bir insan kokusu vardı içerde. Tek boş yer yoktu. G.P.U. şefi, üç seyircinin omuzuna dokunup yerlerini derhal terk etmelerini söyledi. Adamlar önce homurdandı ama dönüp de karşılarında şık siyasi polis üniformalarını görünce derhal fırladılar yerlerinden. Ayakta durabileceğimizi söylediysek de rehberimizin bize kulak asacak hali yoktu.

Bir Hollywood "vahşi Batı" filmiydi, beş galon büyüklüğündeki şapkalarıyla kovboylar atlarını sürüp sağa sola durmadan ateş ediyordu. İngilizcesiyle böbürlenen G.P.U.'lu her sahneyi yüksek sesle bize açıklamakla görevli hissetti kendini. Onun tiz perdeden açıklamaları salonun sessizliğini bozuyordu. Ev sahibimiz, kendisini uyaranlara öfkeyle hırlayıp sığırları kimin çaldığını, kimin kimi vurduğunu açıklamayı sürdürdü.

Çok geç saatte *Pioner*'e dönüyorduk. Murmansk büyük ölçüde ayaktaydı. Tüm nüfus üç vardiya halinde çalışıyordu. Loş geceyarısı güneşi altında çalışma, hava iyice aydınlanana kadar sürüyordu. Yüzlerce kadın ve az sayıda erkek, limanın bir bölümüne parmaklık dikiyordu. Bataklık zemine derin çukurlar açıyor, bu çukurlara beton direkler dikiyorlardı. Durup, çalışan bir grup yaşlı kadını seyre koyulduk. Ceket ve etekleri eski püskü ve yırtık pırtıktı, patlayan ayakkabılarından içeri çamur doluyordu.

Gözleri fersiz, yüzleri zayıftı. Toprağa her kazma vuruşlarında ciğerlerinden acı bir hırıltı geliyordu.

"Bunlar mahkûm mu?" diye sordu Firelei çekinerek.

"Yok yok" diye vurguladı G.P.U.'lu. "Binlercesi Leningrad'daki fabrikalardan getirildi çalışmaya. Orada müfrezeler halinde düzenlenip Murmansk'a çalışmaya gönderildiler. Burada bir yıl çalıştıktan sonra Leningrad'da iş aramaya gitmelerine izin verilecek."

"Hep geceleri mi çalışırlar?"

"Bazıları gece, bazıları gündüz. Zaman değerli ve SSCB'nin balığa ihtiyacı var." G.P.U.'lu bunları söyledikten sonra, üç ay kadar önce işçilerin arasında ortaya çıkan bir pasif direniş hareketinin G.P.U. tarafından ezildiğini anlattı bize. "Kulaktan kulağa 'işi yavaşlatın' diye fısıldıyorlardı. Dört yüzünü tutukladık."

"Ne oldu onlara?" diye sordu Firelei.

"Liderlerini burada kurşuna dizdik. Diğerleri bir trenle uzaklara gönderildi."

"Gönderilenler ne oldu?"

"Bilmiyorum. Sabotörlere kafa yoracak zamanım yok."

Pioner'deki kamaramıza döner dönmez Firelei kendini yatağa atıp ağlamaya başladı. Üstünkörü bir bakışla Murmansk'ta gördükleri onu, açlık içindeki Almanya'dan çok daha fazla korkutmuştu. Öylesine büyük bir özlemle beklediği Sosyalist Anavatan bu değildi.

"Bunun için mi mücadele ediyoruz?" diye sordu.

"Bu ülkede kitleler geri" diye açıklamaya çalıştım. "Çarlığın mirasını ortadan kaldırmak için Bolşeviklerin gösterdiği insanüstü gayreti görmemiz gerekir. Sosyalist bir toplumu inşa etmek için yüksek bedeller ödemek zorunlu."

Bunların boş laflar olduğunu biliyordum ama inancımı büyük bir kararlılıkla savunmak zorundaydım.

Sorumluluğum altındaki iki gemiyi teslim almaya ertesi sabah da kimse gelmeyince liman kaptanını aramaya çıktım. Onu, izbe bir ofiste, önünde dinamolu bir telefonla otururken buldum, sakalları uzamış, tırnaklarının içi kir dolu, zayıf, melankolik bir adamdı. Beyaz ketenden hırpani bir ceket vardı sırtında. Masaya dayadığı ayaklarının yanında bir bardak çay duruyordu.

"Ben *Pioner* ve *Lososi*'nin kaptanıyım" dedim. "Gemileri teslim etmek istiyorum."

Worth State Balıkçılığının görevlisi liman kaptanı şaşırarak bakakaldı.

"Gemiler mi?" diye sordu, "ne gemisi?"

"Bremen ve Kiel'den getirdiğim yeni gemiler, iki yeni gemi."

Aklını kaçırmış gibi bakıyordu. Büyük bir çaba gösterip sandalyesinden kalktı. İri yarı, kırmızı suratlı, mavi üniformalı yardımcısına seslendi:

"Almanya'dan iki gemi gelmiş. Durumları iyi mi?"

"Durumu incelerim efendim" diye gürledi yardımcısı.

Liman kaptanı bana iki saat sonra gelmemi söyledi. Leningrad'daki merkeze telefon edip söylediklerimi doğrulatacaktı.

Geri geldiğimde liman kaptanı da kendine gelmişti. Bana çay, kek ve sigara ikram etti.

"Leningrad'ı aradım" dedi. "Bu iki gemiyi haftalardır bekliyorduk."

Liman kaptanının, *Pioner* ve *Lososi* için mürettebat temin etmesi üç günü aldı. Beni evine davet etti. Bir bankada daktilo memuru olan karısı, bana lahana çorbası, kara ekmek ve votka ikram etti. Artık liman kaptanı, vaktinin çoğunu, bizim et konservelerini, tereyağları, salamları ve konyakları yiyip içerek geçiriyordu.

Sonunda, her iki geminin mürettebatı geldi. *Pioner* için yirmi yedi kişi gelmişti, *Lososi* için gelenler ise kırk kişiden fazlaydı. Sibirya'daki Yenisey'den, Archangelsk'den ve Kola Yarımadasının çeşitli yerlerinden gelen bu insanlar, maceracı görünümlü, taşkın, başına buyruk tiplerdi. Şen bağırışlarla gemilere doluştular, gemilerin temizliğine ve yeniliğine hayranlıklarını ifade ettiler, ilk kez gördükleri demirbaş eşyaları yokladılar, temizlenmiş, ovulmuş güvertelere ellerini sürdüler, çamurlu botlarıyla şiltelerin üstünde zıpladılar, kapıları çarptılar, alet çekmecelerinin içindekileri sağa sola fırlattılar, pırıl pırıl kadırgayı kaotik bir yere çevirdiler, kaptan köşkünün pencerelerindeki deri kayışları söktüler ve biçimsiz bohçalarında getirdikleri votkalarını beklendiği üzre çıkarıp gruplar halinde içerek yatıştılar. Bir saat içinde iki yeni gemi, tahrip olmuş bir tımarhaneye dönüşmüştü.

Pioner'i Sibirya sularına götürmekle görevlendirilen Rus kaptan, yirmi yaşından fazla göstermeyen sarışın bir gençti. Kaptan kamarasının kapısının önüne eşyalarımı attığını görünce şaşırdım.

"Gemiyi ben devraldım" diye açıkladı. "Bu yüzden bu kamara da bana ait artık."

Eşyalarımı geri koymasını ve Almanya'ya dönmek için hazırlıklarımı yapana kadar yeni bir yer bulmasını söyleyince kendine güveni uçup gitti. Moğol yüzlü ve geniş omuzlu bir adam olan radyo operatörü, kendisine mürettebatın aç olduğunu hatırlatınca genç kaptan benden *Pioner*'in depo anahtarını istedi.

"Bana anahtarları ver" dedi. "Ete, una ve konserve yiyeceğe ihtiyacımız var."

Ona anahtarları verirsem, depomuzun anında boşalacağını biliyordum ve kalan erzağa, ülkeye dönüş yolculuğu sırasında adamlarımın beslenmesi için ihtiyacım vardı.

"Bu imkânsız" dedim sertçe.

Uzun bir tartışmadan sonra, adamlarından bazılarını en yakın ambardan bir çuval balık yürütmeye yolladı. Kısa süre sonra o güzelim *Pioner*'i kaptan köşkünden sintineye kadar balık ve yağ kokusu kapladı.

"Artık bu gemiyi devralıyorum" diye tekrarladı Rus kaptan. "Sen ve mürettebatın gidebilirsiniz."

Ondan, *Pioner*'i devraldığını ve gemideki tüm envanterin iyi durumda olduğunu gösteren bir belge imzalamasını rica ettim. Geminin ve donanımının koşullarını kontrol etmeksizin, gösterişli hareketlerle imzaladı belgeyi. Aynı işlemler, yeni kaptanı, uzun kızıl bıyıklı bir Letonyalı olan *Lososi* için de yapıldı. Ben ve mürettebatım eşyalarımızı topladık ve votkayla kafayı bulmuş Ruslar, yol boyunca bağırışıp şarkılar söyleyerek bavullarımızı tren istasyonuna taşıdı. Bataklığın içinden yürürken Yoldaş Lausen şaşkınlıkla şöyle söylendi:

"Bu Ruslar, baktığın zaman yetişkin insanlara benziyor ama davranışları fazla boy atmış çocuklardan farksız. Kiel ve Trondheim'de her şeyi satıp iki boş gemiyi buraya getirebilirdik. Hiçbiri farkına bile varmazdı."

Mühendis haklıydı. Şimdiden bazı değerli denizcilik cihazları

kayıptı ve geminin elektrik düzenleri bozulmuştu. Norveç'ten grev kırıcı işçilerin yardımıyla getirdiğimiz iki yüz ton kâğıt hamuru, Leningrad'da ihtiyaç duyulan bir konsinyeydi. Fakat bu değerli kargo, şimdi gökyüzünü yağmura gebe kara bulutlar kaplamışken, üstüne bir tente bile örtülmeden, acıklı bir yığın halinde iskelenin birinde yatmaktaydı. Murmansk istasyonunda, kötü kötü kokan kalabalığın arasında iki gün boyunca, Leningrad'a gitmek için tren bekledik. Trenler iki günde bir kalkıyordu, fakat öylesine doluydular ki, kendimize yer bulmamız mümkün değildi. Üstelik vagonların tepesinde sıkışarak yolculuk yapan kalabalığa katılacak kadar çetin ceviz değildik.

G.P.U.'lu arkadaşların enerjik müdahalesine başvurup beşinci trene binmemizi sağladım. Trende, hemen hemen boş, donanımlı iki vagon vardı; vagonlarda yalnızca üç dört yüksek rütbeli Sovyet görevlisi yolculuk ediyordu. Trenin geri kalanı, yaklaşık yarım mil uzunluğunda kapalı yük vagonlarından ve "tahta koltuklu" vagonlardan oluşuyordu. *Pioner* mürettebatından oluşan bizim grup bu vagonlardan birinde yolculuk ediyordu. Her birimiz açılır kapanır bir çeşit tahta ranzayı işgal etmiş, sere serpe uzanmıştık. Tren görevlisi yolda bize çarşaf ve battaniye getirdi, Rus yolcu kitlesi bu lüksten yoksundu.

Ruslar bize acayip yaratıklarmışız gibi bakıyordu. Yanımızda et ve tereyağı konserveleri getirmiştik. Bunları yerken, yakındaki ranzalardan kadınlar yanaşıp yiyecek dilendi. Kondoktör onları uzaklaştırdı, bir an için kalabalıkların baskınına uğradığım zehabına kapılmıştım.

"Uyurken ayakkabılarınıza sahip çıkın" diye uyardı bizi kondoktör.

İlk gece, uyurken çok sayıda giyeceğimiz çalındı. Bunun üzerine, kadersiz proletaryadan zavallı eşyalarımızı korumak üzere mürettebatı sırayla nöbete dikmenin zorunlu olduğunu anladım. Kalabalık vagonumuzda bir an geçmiyordu ki, bir genç kız bir Alman denizciye yanaşıp bir tas çorba karşılığında birlikte tuvalete gitmeyi teklif etmesin.

Tren yolculuğu üç gece sürdü. Leningrad'ın varoşlarına vardığımızda, erzağımızın geri kalanını bol çocuklu Rus ailelere dağıttım. Annelerden biri, "Tanrı seni kutsasın" dedi bana. Konser-

veleri oracıkta yiyip boş konserve kutularını özenle sararak bohçalarına koydular. Yanımızdan, kuzeye giden bir tren geçti – Murmansk'a gidiyordu. Firelei ile birlikte bu trende yetmiş altı vagon saydık. Her pencereden çok sayıda baş uzanmıştı. Bu trenle, Moskova'ya giden lüks ekspreslerin arasında çok az benzerlik vardı. Bizim tren gibi bu tren de dağa yük taşımaya sürülen yorgun bir katıra benziyordu. Leningrad istasyonunun gürültü patırtısı içinde, küçük bagajlarımızın kontrol edilmesi için tam altı saat sırada bekledik.

Yoldaşlarım zamanlarını, şimdi müze ya da kreş olan eski Çarlık saraylarını gezerek geçiriyordu. Smolny ve Kızıl Putilov fabrikasını da ziyaret ettiler. Arkadaşlarım genellikle aç geziyordu; öğleden sonra ikiden önce yemek yoktu, sert bir bifteğin on sekiz rubleye satıldığı lokantalar hariç.

Gemimiz *Smolny*, hemen hemen üç gün gecikmeyle Leningrad'dan hareket etti. Denize açılmadan önce bir G.P.U. asker müfrezesi gemiye üşüşüp yolcuların çoğunu tepeden tırnağa aradı.

Kronstadt'ı geçtikten sonra, mühendis Lausen derin bir iç çekti.

"Bu ülkede gömülmeyi hiç istemem" dedi dobra dobra. "En iyisi Sovyet Almanya'sı kuruluncaya kadar beklemek – O zaman Moskoflara Sosyalizmde verimliliğin ne olduğunu gösteririz. Murmansk'taki o güzelim gemiler – hepsi de paslanmış ve çürümeye terk edilmiş... *verflucht!*"[183]

Bolşevik yönetime ve *Piatiletka*'nın mucizevi başarılarına olan inancım Murmansk yolculuğumla fena halde sarsılmıştı. Bu benim, Sovyetler Birliği'ne yaptığım politik olmayan ilk yolculuğumdu, bu yolculuk beni Sosyalist Anavatanın bağdaşmaz dilemmalarıyla karşı karşıya getirmişti. Bir yandan, insanların acıları karşısındaki duygusuzluğu, sorumluluk almaktan kölece korkmayı, muazzam boyutlardaki iktidarsızlığı ve traji-komik verimsizliği görmüştüm. Diğer yandan da, acımasız kararların hızla yürürlüğe konduğu ve "aktivizmin" işbaşında olduğu Parti ve G.P.U.'nun yanılmaz faaliyetlerinin ölümcül iktidarına tanık

183. Lânet olsun.

olmuştum. Kitlelerin iktidarsızlığı ile yönetici kastın aşırı iktidarı arasındaki bu tuhaf ve şaşırtıcı iç içelikti Yoldaş Lausen'in umutsuzlukla "... lânet olsun" diye patlamasına yol açan.

Leningrad'dan ayrıldıktan sonra böyle bir ruh hali içindeydim. Bu ruh hali, sonuçta Sovyet takıntısından kurtulmama yol açsa da, iki ay sonra, Bolşevizm elitinin "yanılmaz iktidarının" hizmetinde Leningrad'a görevli yönetici olarak geri dönmeme engel olmayacaktı.

Murmansk'tan geri döndükten sonra Komintern'in Denizcilik bölümüne yol gösteren iç çevrenin üyesi oldum. 1931 Eylül'ünün başlarında, Berlin'deki Dimitrov'a rapor verme emri aldım. Batı Sekreterliğinden bir kurye kız, beni Moabit bölgesinde bulunan café görünümündeki bir yere götürdü. Bir süre sonra, Dimitrov, Wollweber, diğer birkaç Alman ve daha önce karşılaşmadığım bir Rus geldi. Tek tek gelmişlerdi, Dimitrov, gelmeden önce sekreterini yollayıp caféde istenmeyen unsurlar olup olmadığını araştırmıştı. Bu toplantı, endüstriyel mücadele tarihindeki yeni taktikler temelinde yapılacak bir grevin eylem planını tasarlamak amacıyla düzenlenmişti.

Komintern, Alman denizciliğine ağır bir darbe indirmeyi planlıyordu. 1 Ekim'de tüm Alman gemileri, yalnız Almanya'da değil, tüm dış limanlarda ve açık denizlerde stop etmiş olacaklardı. Bu grevin gerekçesi, denizcilerin ücretlerinin kesilmesinin planlanmasıydı; hedef, muazzam bir darbeyle Alman dış ticaretini felç etmekti. Tüm önemli limanlarda eylem komiteleri şimdiden oluşturulmuştu. On altı ajandan oluşan bir güç, planlanan darbeye liderlik etmenin ayrıntılarını hazırlamıştı. Komünizme sempati duyan radyo operatörleri aracılığıyla tüm gemilere telsiz mesajları ulaştırılmıştı. İlk darbe, Sovyet limanlarındaki Alman gemilerine indirilecek, bu, dünyanın her tarafındaki Alman gemicileri için işaret anlamına gelecekti. Ben, İskandinav ülkeleri ve Sovyetler Birliği limanlarındaki eyleme liderlik etmekle görevlendirilmiştim. Diğerleri, Hollanda, Belçika, Fransa, İngiltere ve Birleşik Devletler'deki Alman gemilerine karşı doğrudan saldırıyı yönetmek üzere görevlendirilmişti. Amerikan Komünist Partisi'nin denizcilik bölümünde aktif olan genç Amerikalı Marcel Larogue, Antwerp'deki operasyonu yönetecekti.

Güçlerimizi plana uygun olarak düzenledik. Tüm dış gemilerdeki komünist birimlerin şefleri gizli talimatlarını almıştı. Berlin'deki toplantıdan iki gün sonra Leningrad yolundaydım, yol üstündeki Kopenhag, Gothenburg ve Stokholm'de mola verdim. Stokholm'den botla Turku'ya geçip Finlandiya'nın güney sahilinden trenle Leningrad'a vardım. Yanımda, Leningrad Enternasyonal Kulübünün tüm fonksiyonerlerine hitap eden, Batı Sekreterliğinin özel emri vardı. Leningrad'daki Alman bölümünün başı Fritz Richter'i, Karadeniz limanlarındaki Alman gemilerine göz kulak olması için Odesa'ya gönderdim. Ben Leningrad'da kalıp limanın çevresinde merkezler oluşturmaya girişttim.

Hazırlıklarımız kamuoyuna asgari ölçüde yansıyacak biçimde yürütülüyordu. Grevci denizciler için kalacak yerler ayarlanmıştı. Yabancı dil okullarındaki genç kadınlardan oluşan bir birlik, grevcileri gemilerden ve kıyıdan uzak tutmak için düzenlenecek eğlencelerden sorumlu tutulmuştu. Almanca konuşan, denizcilik deneyimine sahip bir G.P.U. müfrezesi emrime verilmişti. G.P.U.'lular grevci kılığına girip, o geceden itibaren limana yanaşacak her Alman gemisinin hareket etmesini önlemekle görevlendirilmişti. Sovyet yükleme işçileri greve taraftar olduklarını açıkladı ve Alman gemilerine bağlı olarak çalışmayı reddetti. *Sovtorgflot*, normalde Alman gemileriyle taşınan Sovyet ihraç malları sevkiyatının aksamaması için Britanya ve İskandinav yük gemilerini kiralamıştı.

1 Ekim günü şafakta, grev ve isyan çağrısı yayımlandı. Leningrad limanında üç Alman gemisi bulunuyordu. Avrupa limanlarındaki komiteler yirmi beş diğer Alman gemisinin Leningrad yolunda seyrettiklerini bildiriyordu. Alman gemileri, kendilerine karşı uluslarası komplonun farkında olmaksızın tuzağa doğru ağır ağır yol almaktaydı.

Leningrad'daki Alman gemileri, *Anita Russ*, *Asta* ve *Bolheim*'di. Yanımda üç G.P.U.'lu ile birlikte bu üç gemiye gittim, karşı çıkan görevlileri omuzlayarak geçip mürettebatı toplantıya çağırdım. Grevin başladığını, Alman gemi sahiplerinin unutamayacakları bir ders alacaklarını açıkladım. Mürettebatların içindeki komünistler derhal greve katılma yönünde oy kullandı. Geri

kalanlara, eğer greve katılmazlarsa, kendilerine grev kırıcı muamelesi yapılacağı söylendi. Birkaçı karşı çıktı. *Asta*'da, birinci kaptan, elinde tabanca geminin giriş iskelesini tuttu. G.P.U.'nun yönettiği Rus yükleme işçi grupları artık gemileri işgal etmişti. *Asta*'nın kaptanı etkisiz hale getirildi. Mürettebatın içinde greve karşı çıkanlar zor kullanılarak sahile çıkarıldı.

Bir saat sonra, Hamburg, Bremen, Antwerp ve Rotterdam'a telgraf çektim: *"Leningrad'daki Alman gemilerinin mürettebatı yüzde yüz greve gitmiştir. Diğer tüm gemilerin mürettebatını, Leningrad isyancılarının örneğini izlemeye çağırıyoruz."*

Haber, dünya çapında patladı. Hamburg, Bremen, Kiel, Stettin, Belçika, Hollanda, Bordeaux, Filadelfiya ve Bombay'da Alman denizcileri gemilerini bağladı. Açık denizde isyanlar çıktığı söylentileri geliyordu. Yüzden fazla geminin mürettebatı greve gitmişti. Her gemide parti birimlerinin zoruyla greve gitme kararı alınmıştı. Mürettebatı içinde komünist olmayan gemiler eyleme katılmamıştı. Sovyet polisinin yardımıyla denizcilerin gemilerini terk etmeye zorlandıkları Rus limanlarındaki gemiler hariç tabii ki.

9 Ekim itibariyle yirmi bir Alman gemisi Leningrad limanında hapis tutulmaktaydı. 13 Ekim'de bu sayı otuz altıya yükseldi. Beş Alman gemisinin mürettebatı Odessa'da sahile çıkmıştı. Bazı görevliler, gece mürettebatı geride bırakarak gemileriyle denize açılmıştı. Bu ihtimal aklıma gelmişti. Bütün rıhtımlarda gözcülük yapmak üzere gözetim komiteleri kurduk. Kaçan gemiler geri dönmeye zorlandı ve kaptanları, Sovyet otoriteleri tarafından, "tayfasız gemilerle denize açılma girişiminde" bulunmaktan para cezasına çarptırıldı.

Alman hükümeti, Alman gemilerinin Sovyet limanlarında tutulmasını şiddetle protesto etti. Sovyet hükümeti, Alman denizcilerinin kendi iradeleriyle greve gittikleri ve müdahale yetkisi olmadığı yanıtını verdi.

Bu sırada, yedi yüz "grevci" denizci, Leningrad'da bol bol eğlenmekteydi. Gemilerin grev gözcülüğünü Komsomol ve G.P.U. yapıyordu. Gerçek bir şölen olan günlük grev toplantılarını, kabare ve dans gösterileri izliyordu. Kendi deyişleriyle, Alman denizciler, "Lordlar gibi yaşıyordu." Çoğu, Rus sevgililer

edinmişti – *"Streik-Liebchen."*[184] Onlar için geceler düzenleniyordu, akşamları tiyatrolara götürülüyor, örnek fabrika ve müzeleri ziyaret ediyorlardı. Alman işçileriyle Rus emekçi kardeşlerinin kaynaşması için elden gelen her şey yapılıyordu.

19 Ekim sabahı, Berlin'den bir telgraf geldi. Grevin bitirilmesi çağrısıydı bu. Ücret kesintileri kabul edilmişti. Denizcilere, gemilerine dönmeleri salık veriliyordu. Şaşırıp kalmıştım. Bu bir yenilgiydi. Peki ama neden?

Bunun cevabını daha sonra öğrendim. Grevi başından beri destekleyen Hitlerciler, aniden cephe değiştirmiş ve gemi sahiplerine, el konan gemilere Nazi mürettebat temin etme önerisinde bulunmuşlardı. Kısa süre sonra, çok sayıda SA üyesini mürettebata alan gemiler Hamburg'dan ayrılmaya başlamıştı. Ticaret gemilerinin Hitler tarafından ele geçirilmesini önlemek için Parti, taraftarlarına gemilere dönme emri vermiş, grev böylece sona ermişti.

Ardından olanlar oldu. Weimar Cumhuriyetinin denizcilik yasaları Kayzer zamanından beri değişmeden kalmıştı. Bu yasalara göre, açık denizde ya da yabancı limanlarda greve giden gemiciler isyanla suçlanıyordu. Alman limanlarında ve Kiel Kanalının Kaptanlar Evinde, isyancıları cezalandırmak üzere özel mahkemeler kuruldu. Mahkemeler, üç vardiya halinde, günde yirmi dört saat çalıştı. Gemi mürettebatı, Alman karasularına girer girmez polis tarafından karşılanıyordu. Polis, ülkeye geri dönen gemilere çıkarak isyancıları tutuklayıp mahkemeye çıkardı. Komünist eylem çağrısına cevap veren yüz kırk iki elebaşı hapse atıldı. Leningrad'da bağlanan yirmi beş gemi gecikmişti. Bu gemilerin mürettebatı, kendilerini Almanya'da neyin beklediğini bildiklerinden açık denizde isyan çıkarmıştı. Gemilerin ateşi su dökülerek söndürülmüş, makineler, içlerine kum dökülerek çalışamaz hale getirilmişti. Tahlisiye sandalları, gemilerini Baltık'da başı boş bırakan isyancılarla dolmuştu. Hükümet, tehlikedeki gemileri güvenliğe almak için uçaklarını yollamıştı.

Diğer birçok komünist kampanya gibi, bu da umutları kırmış, evleri yıkmış, grevlere samimiyetle katılanları sefalete düşürmüştü.

Sovyet gemisi *Kooperatzia* ile Almanya'ya döndüm. Alman

184. Grev aşkı.

toprağına ayak basar basmaz, yanıma sivil giyimli, iri kıyım iki adam yaklaştı. Kimliklerini gösterdiler.

"Belgelerini göster!"

"Ne oluyor?"

"Sana ne olduğunu göstereceğiz. Tutuklusun."

Beni Hamburg'un göbeğindeki merkez hapishanesine götürdüler. Fotoğrafım çekilip, parmak izim alındıktan sonra tecrit hücresine kapatıldım. Alman hükümeti tarafından bana yöneltilen suçlama, "sabotaj, isyan ve ayaklanma kışkırtmak" idi.

Alman gemilerinde kitlesel ayaklanma planladığı için tutuklanan yalnızca ben değildim. Yemeklerimizi dağıtan mahkûmun fısıldayarak söylediklerinden, yüzlerce hücre penceresinden yükselen sürekli bağırtılardan aldığım bilgilerle, büyük hapishanenin yarısının, tutuklanan komünistlerle dolu olduğunu öğrenmiştim. Bu, cesaret vericiydi. Dedektifler beni sorgulamaya geldi. Bir yandan yüzüme gülüp kandırmaya çalışıyor, bir yandan da tehditler savuruyorlardı. Sorularına cevap vermedim. Yemekleri geri çevirdim. Hücrelerden bağıranların korosuna katıldım ve hücrenin penceresinden dışarıya bakabilmek için parmaklıklara tutunup kendimi yukarı çektim. Yürürlükteki resmî kuralları ihlal etmek için elimden ne geliyorsa yaptım. Böylesi bir kitlesel eylemle yüz yüze gelen hapishane idaresi iyice şaşırmıştı. Hapishanenin önünde her gün komünist gösteriler yapılıyordu. Kalabalığın söylediği şarkıları, topluca atılan sloganları ve kitle gösterilerine karşı saldırıya geçen polislerin bağırtılarını duyuyordum.

Tutuklular arasında, Albert Walter, Edgar Andree ve Kielli Reichstag milletvekili Christian Heuck[185] da vardı. (Heuck, 1932'de Gestapo tarafından tutuklandıktan sonra kendini asarak intihar etmiştir.) Üçü de anayasal dokunulmazlıkları ihlal edilerek tutuklanmıştı. Nazi'lerden Sosyal Demokratlara kadar tüm komünist olmayan basın, tutuklananlara ağır cezalar verilmesini talep ediyordu.

185. *Christian Heuck* (1892-1934): Alman Komünist Pariti milletvekili. Hitler iktidara geldikten sonra tutuklandı ve 1934 yılında hapiste intihar etti ya da öldürüldü. Wikipedia kurşuna dizildiğini belirtmektedir. Valtin ise intihar ettiğini yazıyor.

Ceza falan verilmedi. Polisin ve mahkemelerin soruşturmalarından hiçbir sonuç çıkmadı. O sıralar, Sovyetler Birliği, Almanya'nın en iyi müşterisiydi. Sovyet bayrağı, Alman limanlarındaki yabancı gemiler arasında, İngiliz bayrağından sonra geliyordu. Alman hükümeti, grev liderlerinin kovuşturulmasının kaçınılmaz olarak gelip Sovyetler Birliği'ne dayanacağını fark etmiş, bunun, Moskova ile Berlin arasındaki ticari ve poliik ilişkilere zarar vereceği korkusuna kapılmıştı.

Dokuz günlük hapislikten sonra, hepimiz yargılanmaksızın tahliye edildik. Kir pas içinde, tıraşımız uzamış ve açlık grevinden dolayı zayıflamış bir vaziyette gri kasım aydınlığına adım attık. Komünist spor kulübünden kızlar bizi sokaklarda kızıl bayraklarla karşıladı. Wiener sosisiyle bira ikram ettiler. Zaferimizi kutladık. Gerçek şuydu ki, grev Alman işçilerinin yenilgisiyle bitmişti; yine de Sovyetler Birliği zafere ulaşmıştı.

İnsan Avcıları

1931 yılının sonuna doğru, Komintern'in Denizcilik Bölümü, dikkatini büyük ölçüde Japon ticaret filosuna yöneltmişti. Mançurya'daki olaylar aşikâr bir krizin göstergesiydi. Japon ordusu, bu ülkeyi işgal etmek üzereydi. Moskova ile Tokyo arasındaki ilişkiler, gün be gün daha tehdit edici bir hal alıyordu. Komintern, dünya çapında bir anti-Japon kampanya başlatmıştı. Bizim denizcilik örgütü, Japonya'ya savaş malzemesi nakline ve genel olarak ticaret denizciliğine karşı sabotaj saldırısı başlatmıştı.

Bu, benim bildiğim, komünist sabotaj yöntemlerinin geniş çaplı ilk uygulamasıydı. Kısmen, komünistlere ölüm cezasının uygulanmasından dolayı, Japonya'nın limanlarını grevlerle felç etmek için Komintern'in Japonya'daki şebekesi çok zayıftı. "Her ne pahasına olursa olsun eylem" genel kuralına göre sabotaj, grevlerin etkili olmadığı her yerde yürürlüğe konmuştu.

Gemi pervanelerinin mil yatağına kum dökülüyor, kargo vinçleri işlemez hale getiriliyor, vinç kaldıraçları ve palamarlar gerildikleri an koparılıyordu. Kutu ve sandıkların üzerindeki etiket ve talimatlar değiştiriliyordu. Denizde, kötü havalarda, vantilatör milleri rüzgâra çevrilip deniz suyunun kargo ambarlarına dolması sağlanıyordu. Geceleri yağ ya da benzin bidonları havalandırma bacalarından dökülüyor ve ardından birkaç avuç kerosene ile ıslatılmış üstüpü atılıyordu. Haftalar geçtikçe, her acil görev grubunun şefi, kendi sabotaj tekniğini geliştiriyordu. Japon gemi muhafızlarının takviye edilmesi de işe yaramamıştı.

Çok geçmeden Japon gizli servis ajanlarının, sabotaj eylemleri dalgasını tahkik etmek üzere Avrupa limanlarında boy gös-

terdikleri görüldü. Berlin Üniversitesindeki bir sinoloji öğrencisi, bizim Çin bölümünde "Yoldaş Yang" olarak bilinen oldukça zeki bir yoldaş, Hollanda limanlarındaki sabotaj müfrezelerimizi yönetmek üzere Rotterdam'a gönderildi. Çamaşırhane işleticisi kılığında, her gelen Japon gemisine çıkıyor, olası sabotaj imkânlarını araştırıyor, daha sonra, liman Acil Eylem Komitesinin üyeleri ve gemi mürettebatı içindeki yardımcılar tarafından uygulanacak planları hazırlıyordu. Günün birinde Yang, gizli servis ajanlarınca bir Japon gemisinde etkisiz hale getirilip gemide alıkondu. Gemi, Le Havre, Oran, Port Sait tarikiyle Yokohama'ya doğru yola çıktı. Bu olay üzerine Komintern çevreleri büyük gürültü kopardı. Yang'ın, Nippon polisine teslim edilmesinin kesin ölüm anlamına geldiği belirtiliyordu. Bu olay, keza, her yerde sabotaj gruplarımızın demoralize olmasına yol açmıştı. Kommisserenko, Yang'ı, Yokohama'daki celladın elinden kurtarmak için elden ne geliyorsa yapılması görevine beni atadı.

Eylem için bir bildiri kaleme aldım ve "kaçırılan Çinli emekçiyi kurtaralım" başlığıyla yedi dile çevirttim. Le Havre, Oran ve İskenderiye'deki birimlerimize Yang'ın yüzen hapishaneden kaçırılması için ellerinden gelen her şeyi yapmaları talimatını verdim. O sırada gemi Le Havre'deydi. Çinli yoldaşımızı kurtarmak için yerel komünistlerin yaptığı bir girişim Fransız polisi tarafından engellenmişti. Gemi, Yang da içinde olmak üzere, Kuzey Afrika sahilinde bir uğrak limanı olan Oran'a yanaştı. Kommisserenko çok öfkeliydi. Neşeli Çinli ufaklığı tanıyan diğerleri ise onun ölümden kurtulamayacağını düşünmekteydi. Uykusuz geçen bir gecenin ardından, Yang'ı, içinde bulunduğu tüm zorluklara rağmen kurtaracak tek kişi olduğu sonucuna vardım. Bu kişi, Komintern *S-Apparat*'ının –Karşı Casusluk Bölümünün – Letonyalı üyesi Michel Avatin'di. Avatin Berlin'deydi. G.P.U.'nun yönetimi altında olduğundan onu çağırtmaya yetkili değildim.

Kommisserenko'ya, "Avatin'i bana üç hafta için verin" dedim.

Rus, bir an düşündü. Soğuk, sarışın yüzünden hiçbir şey anlaşılmazdı. Sonunda şöyle dedi:

"Avatin, olur tabii. Bunu daha önce düşünmeliydim."

Avatin o gece geç saatte Hamburg'a geldi. Doğru, benim

Schaarmarkt'taki evime gelip Firelei'i uyandırmış. Evde değildim. Firelei bana Avatin'in geldiğini bildirdi. Hemen eve gittim.

Michel Avatin bir şezlonga gömülmüş, kahve içiyor ve Kaethe Kolawitz tarafından yapılmış bir dizi planı inceliyordu. Yang olayı nedeniyle istim üstündeydim. Avatin'in gelişi anında yatışmamı sağladı. Ne deprem, ne de kitle katliamları onu yolundan alıkoyabilirdi, böyleydi bu. Açıklamalarımı dinledi, konuya ilişkin birkaç soru sordu, başını öne eğip bir dakika kadar düşündü – sonunda ayağa kalktı.

"Tamam yoldaş" dedi. "Oran'a gidiyorum."

Zaman kısaydı. Yang, dört ya da beş gün içinde Oran'da olacaktı. Ama Komintern'de hiç kimse Avatin kadar, en uzun mesafeleri mümkün olan en kısa zamanda, en az çabayla ve en sessiz biçimde aşamazdı.

Gergin bir hafta geçti. Sanki kendi idamımın tecilini bekliyordum. Sonunda, bir sabah erken saatte telgraf geldi.

"Her şey yolunda. M. Lambert."

"Lambert", Avatin'in takma isimlerinden biriydi. Havalara uçtum. Yang kurtulmuştu.

Avatin, Hamburg'dan Amsterdam'a, oradan Paris'e, Paris'ten Marsilya'ya uçmuş, Marsilya'da Michael adlı Yunanlı G.P.U. ajanını yanına alıp, bir Akdeniz gemisinin kazanlarının alt bölmesinde Cezayir'in başkenti Cezayir'e gitmiş. İkisi birlikte Cezayir'den trenle Oran'a gelmişler. Oran'da bir Enternasyonal Kulüp vardır. Avatin, limanın "aktivistlerini" ve Oran yükleme işçileri içindeki komünist birimleri seferber etmiş. Yang'ın tutuklu olduğu gemi, kömür ambarlarına yaklaştığında Avatin hazırmış. O ve yardımcılarından oluşan bir grup balta ve kol demirleriyle silâhlanmış.

"Bir atı çalmaktan daha kolay oldu" demişti Avatin daha sonradan. "Bizim Afrikalıların gözü karaydı! Yang'ın nerede gizlendiğini öğrenmek için gemiye çıktım. Güvertelerin altındaki bir kamarada kelepçelenmişti. Bizim Afrikalılar gemiye saldırıp küçük bir yangın çıkardı. Japonlar yangını söndürmeye çalışırken, baltaları kuşanmış adamlarım kapıyı kırıp Yoldaş Yang'ı dışarı çıkardı. Onu bir arabaya atıp, ortalık yatışıncaya kadar çöle sürdüm."

Avatin, Sovyet gizli servisinde olağanüstü bir kişiliktir ve müthiş popülerdir. O, adamlarını hiçbir zaman ateş hattına gönderip kendini geride tutmaz. Yardımcılarına önderlik edip, onlarla birlikte tehlikenin üstüne yürür.

Avatin'in üstlerinden biri olan, sırık gibi uzun boylu, ketum, sert görünüşlü, Letonyalı, Schmidt adlı kişi, G.P.U.'nun özel bir misyonu için Hamburg'a gelmişti. Olağanüstü bir gizlilik havası içindeydi. Ülkeye sahte pasaportla girmek yerine, gece sahile bir Sovyet gemisinden gizlice çıkmayı tercih etmişti. Michel Avatin'in memleketlisi olan Schmidt, Berlin'den Avatin'le buluşmak için gelmişti.

Schmidt'in görevi, Sovyet saflarındaki yabancı casusları açığa çıkarıp ezmekti. Nazi Partisi'nin Dışişleri bölümü *Auslandsabteilung*'a darbe indirmek de bu göreve dahildi. Komintern içinde hiç kimse Nazi'lerin ticaret denizciliğinde neler çevirdiğini benden iyi bilemeyeceği için Schmidt ile Avatin'in toplantısına ben de çağrılmıştım.

Nazi Dışişleri Bölümü, Almanya sınırları dışındaki Nasyonal Sosyalist örgütlenmeydi. Bu bölüm, Birleşik Devletler'de, çoğu Güney Amerika ülkesinde, Balkanlar'da ve daha az ölçüde olmak üzere Batı Avrupa ve İskandinavya'da güçlü müfrezelere sahipti. Bu örgüt, Uzak Doğu ve Fransa'da eski Çarlık ordusunun mensuplarıyla işbirliği halindeydi. *Auslandsabteilung*, ikili bir rol oynuyordu. Resmen, Nazi propagandasını, Almanya dışında yaşayan otuz milyon Almanın evlerine ve ofislerine taşımaya çalışıyordu. Gayriresmî olarak da, Alman gizli servisinden daha etkili bir uluslararası askeri casusluk ağı oluşturmak için gayret gösteriyordu; Nazi askeri casusluk faaliyetinin elde ettiği sonuçlar, Reichswehr'in subay kadrosuna ve genel kurmayına iletiliyor, Alman Cumhuriyetinin silâhlı kuvvetleri içinde Nazi etkisinin tutunma ve genişlemesinin başlıca araçlarından biri oluyordu.

Alman mahkemelerinde ara sıra Nazi ajitasyonu nedeniyle yargılamalar yapılması ve birçok subayın mahkûm edilmesi asla bu devletin gizli işbirliğini ciddi bir şekilde etkilememiştir. Ticaret denizciliğinin gemilerinde, Hitler'in yurt dışı birimleriyle Hamburg'daki Dış Bölümün karargâhları arasında canlı ve etkili

Nazi dayanak noktaları *(Stuetzpunkte)* oluşturulmuştu. *Auslandsabteilung*'un 1932 yılındaki şefi, Kuzey Alman Lloyd'unun eski üst düzey görevlilerinden Thiele'ydi. Her ulusal grup, bir bölüm şefinin yönetimi altında bulunuyordu. Bölüm şefleri, Thiele'ye sorumluydu ve Thiele de yalnızca Hitler'e. 1934 Haziran'ındaki Kanlı Tasfiye'de Thile ortadan kaldırıldı. Nazi Dış Bölümünün yönetimini Wilhelm Bohle[186] ve Rudolf Hesse[187] devraldı.

Aralık 1931'de G.P.U., Moskova'daki Batı Üniversitesinin öğrencileri arasında Nazi Partisi'nin bir üyesini açığa çıkartmıştı. Çok geçmeden bu ajan Lubianka hapishanesinde intihar etti. Ajan, ölmeden önce, sorgucularına, Hitler hareketinin Sovyet topraklarında bağlantılar zinciri kurarak Sovyetlere ilişkin istihbarat servisi oluşturduğunu açıkladı. Çok sayıda Alman mühendis ve teknik uzmanının Nasyonal Sosyalist Parti'nin gizli üyesi olduğundan kuşkulanılmıştı. Keza onların, Sovyetler Birliği'ndeki sanayi merkezlerinde anti-Stalinist güçlerle işbirliği halinde oldukları kuşkusu da söz konusuydu. Hamburg'da dairesi ve Berlin'in banliyösü Fraghau'da evi olan Profesör Ernst Schwatz adlı birisinin, Sovyetler Birliği'ndeki Nazi casusluk servisinin şefi olduğu belirlenmişti. G.P.U., Rusya'daki Almanların tutuklanması emri için belgesel kanıtlar peşindeydi. Yoldaş Schmidt, Almanya'ya bu iş için gelmişti. Avatin'le birlikte bunun planlarını yapacaklardı.

Berlin polisince tanınmayan Hamburglu altı komünist, iki hafta boyunca Profesör Schwartz'ı yakından izledi. Belirlenen saatte onu tutuklayacak, aynı anda bizim Karşı Casusluk *Apparat*'ından bir başka birlik, Profesörün Berlin'deki konutuna ve

186. *Wilhelm Bohle* (1903-1960): Alman Nazi Partisi'nin Dışişleri örgütünün lideri. Nürünberg ardçı davalarındanbiri olan "Balkan Davasında" yargılanıp 1949 yılında beş yıl hapse mahkum oldu. Aynı yılın sonunda Birleşik Devletler Yüksek.Komisyonu tarafından affedilip salıverildi.

187. *Rudolf Hesse* (1894-1987): Hitler'in önde gelen yardımcılarından. Almanya, Sovyetler Birliği'ne saldırmadan önce, barış görüşmeleri yapmak üzere uçakla İskoçya'ya gitti, fakat İngiliz hükümeti tarafından tutuklandı. II. Dünya Savaşı'ndan sonraki Nürmberg yargılamalarında savaş suçlusu olarak müebbet hapse mahkûm edildi ve öldüğü 1987 yılına kadar İngiltere'de hapiste kaldı.

Hamburg'daki dairesine saldıracaktı. Tüm kitap, dosya ve belgelerine el konacak, bunlar bir Rus gemisiyle Sovyet limanlarından birine gönderilmek üzere Hamburg'a sevk edilecekti. Bu altı gölge adam, G.P.U.'nun Hamburg irtibat ajanı Hugo Marx tarafından temin edilmişti. Benim görevim, Profesör Schwartz'ın belgelerini güvenlik içinde Berlin'den Hamburg'taki gemiye sevk etmekti. Eylemi Avatin yönetiyordu. Schmidt, yönlendirici olarak arka planda kalacaktı.

Bu gizli komplo hakkında tüm bildiğim, Michel Avatin ve Yoldaş Schmidt'in bilmem gerektiğini düşündükleri şeylerden ibaretti, daha fazlası değil. Hedemannstrasse'deki bir komünist lokantada buluşacağımız Berlin'e ayrı ayrı gittik. Uzmanlarımız, Profesör Schwartz'ın çevresindeki ağa yayılırken, ben de Berlin dışındaki, Felseneck olarak bilinen *Laubenkolonie*'deki – köy evlerinden ve küçük bahçelerden oluşan bir koloni – bir kulübede karargâhımı kurmuştum. Başkentle Reinickendorf banliyösü arasında bulunan bu yerde yüzden az köy evi bulunuyordu ve burası bir bahçeciler topluluğundan çok, komünist askeri örgütün gizli kampıydı. Kırsal bir görünüme sahip Felseneck, Berlin-Schoenau'nun sınırındaki yeni yapılmış blok apartmanların yakınında olmasına rağmen, son derece ıssız ve gelişmemiş bir yerdi. Yıkık bahçe parmaklıkları, enkaz ve çöp birikintileri buranın davetkâr olmayan havasını tamamlıyordu. Felseneck kolonisinde Alman G.P.U.'su için muhafız karakolları hizmeti gören birçok ev bulunduğundan bu önemliydi. Profesör Schwartz'ın villasında el konacak belgelerin bana ulaştırılmasını burada bekleyecektim.

Avatin'in adamlarının Profesör Schwartz hakkında topladığı belgeler, onun, SA'ların lideri Albay Roehm'ün merkez karargâhıyla bağlantılı istihbarat bürosunun şefi olduğunu gösteriyordu. 1931 ilkbaharında Nazi Partisi'nin Dışişleri Bölümü kurulduğunda, Dünya Savaşındaki hizmeti sırasında Rusya'yı tanıyan Schwartz, Sovyetler Birliği'yle ilgili işleri yürüten özel bir bölüme atanmıştı. Eğer bu doğruysa, çok sayıda Rus bağlantısına sahipti, arşivlerinin ele geçirilmesi, Sovyetler Birliği'ndeki tüm Nazi ajanlarının imhasını mümkün kılabilecekti. Schwartz, elli dört yaşındaydı. Resmî rütbesi SA liderliğiydi. Faaliyetlerinin

gerçek niteliğini kamufle etmek için portre ressamı olarak tanıtıyordu kendini. Profesör titrini nerede ve ne zaman aldığı bilinmiyordu.

Avatin'in adamları 18 Ocak akşamı saldırıya geçti, o sırada Berlin bölgesinin Nazi şefi olan Dr. Joseph Goebbels'in ofisinden telefonla aranıyormuş gibi yapılarak Profesör Schwartz'ın Frohnan'daki evinden çıkması sağlandı. Telefonu eden bir G.P.U.'luydu. Schwartz evden çıkınca G.P.U.'nun adamları villaya baskın yapıp profesörün karısını ve iki hizmetçisini bağlamış ve Schwartz'ın dosyalarından oluşan iki sandık dökümanı alıp gitmişlerdi. Sandıklar önce 34 Choriner Strasse'deki, Berlin'in kuzeyinde bulunan bir ara istasyona getirildi.

Profesör Schwartz'ın arşivinin Felseneck'deki gizli yere götürüldüğü, komünist saflardaki bazı ajanlarca Nazi karargâhına bildirilmişti. Bizzat Ernst Schwartz, Felseneck'ten yürüyerek bir saat uzaklıktaki, SA'ların elinde bulunan *Waidmannslust* adlı yol üstü lokantasına gelmişti. Silâhlı Kahverengi Gömleklilerden oluşan bir gücün başına geçmiş ve komünist koloniye ani bir saldırı başlatmıştı.

Tüm bunlar olup biterken, ben har har yanan bir sobanın yanında rahatça oturmuş, yoldaşlarla genel politik durum değerlendirmesi yapıyor ve Hamburg'a göndereceğim iki sandık dolusu belgenin gelmesini bekliyordum. Ne var ki, iki sandık çalınmış döküman, Felseneck kolonisine hiçbir zaman ulaşmadı. Sandıklar, Berlin banliyölerinde hiçbir iz bırakmadan kayboldu. Sandıkları taşıyan kiralanmış arabaları süren iki yoldaştan bir daha hiç haber alınamadı. Daha sonra öğrenildiğine göre, paniğe kapılıp kaçmışlardı.

Bir kurye telaşla içeri daldı. Soluk soluğa, iki yüz silâhlı Nazi'den oluşan bir birliğin Felseneck'i işgal etmekte olduğunu bildirdi. Durumu anlamak için kalkıp koloninin liderlerini buldum. Ama çok geçti. Uzaktan ve yakından, Kızıl Cephe Muhafızlarının uyaran bağırışları duyuluyordu. Gecenin biriydi ve ortalık zifiri karanlıktı. Kulübelerden hafif ışık sızıyordu. Silâhı olanlar bahçelerdeki çatışma hatlarına yayılmıştı. Her yerden bağırtılar, kırılan tahta ve parçalanan cam sesleri geliyordu. Ağır ağır ilerleyen SA'lar, koloninin uç taraflarındaki kulübeleri yıkarak mer-

keze doğru yaklaşmaya çalışıyordu. Pencereler taş yağmuruna tutuluyor, kapılar tekmelenerek kırılıyordu. Ortalık bağırtı ve silâh seslerinden geçilmez olmuştu.

Bende silâh yoktu. Ellerimde kırık birer tuğla parçasıyla bir parmaklığın arkasına çömelip beklemekten başka yapabileceğim ne vardı ki? Geçitlerden, kırılmış pencerelerden, parmaklıkların ve çitlerin arkasından sıkılan silâhların kıvılcımları görülüyordu. Müthiş bir çatışma devam etmekteydi. Büyük kargaşalık hüküm sürüyordu. O anda kimin dost, kimin düşman olduğunu ayırt etmek mümkün değildi, çünkü SA'lar üniforma giymemişti ve Nazi işaretleri yoktu. SA'lar, bir köy evinin on metre kadar yakınına gelmişti. Evde bulunan Fritz Klemke adlı genç bir işçi kapıdan ok gibi fırladı. Birkaç saniye geçmeden silâh seslerini ve onun haykırışını duydum. Oracıkta can vermişti.

Gecenin içinde kadınlı erkekli koşan insanlar gördüm. Ben de onlarla birlikte koşmaya başladım. Koloninin her iki tarafındaki projöktörler alanı tarıyordu. Yaklaşan polisin acı sirenleri ve namlulara sürülen mermilerin sesleri duyuluyordu. Polis yaklaşmış ama cemseler koloninin dar geçitlerinden geçememişti. Saldıranlarla koloniyi savunanlar karanlığın içinde dört bir yana dağılmıştı. Sabah soğuğunun ilk ışıklarında, katliam alanından kilometrelerce uzaktaki Tiergarten'a vardım. Tiergarten'den yürüyerek Brandenburg Kapısı'na gittim. Yollar bomboştu. Açık bir lokanta bulup kahve ısmarladım. Ne kahveydi ama.

O gün daha sonra Avatin'i aramaya gittim. Bana, Almanya'nın batısındaki Essen'e gittiği söylendi. Schmidt de kaçmıştı. Gazeteler Felseneck olayı üzerine korkunç gürültü koparıyordu. Çatışmada ölenlerin arasında iki de polis vardı. Berlin polisi, elli dört SA ile on iki komünisti tutuklamış ve büyük bir soruşturma başlatmıştı. Ben de Hamburg'a kaçtım.

Polis, Felseneck katliamı ile Hamburg'daki komünist operasyonlar arasında bağlantı olduğuna ilişkin ipuçları bulmuştu. Berlin siyasi polisinin şefi Braschwitz, Kızıl Cephe savaşçılarının şefi Edgar Andree'yi sorgulamak için Hamburg'a özel olarak gelmiş, fakat bir sonuç elde edememişti. Yeri gelmişken, Braschwitz'in daha sonra Nazi'lere katıldığını ve Gestapo'nun şeflerinden biri olduğunu belirteyim.

Profesör Schwartz, Felseneck'deki bir köy evinin kapısı önünde ölü bulundu. Hohmann adlı bir komünistin sahibi olduğu köy evinin duvarında otuz küsur mermi izi vardı. Polis raporlarına göre, Schwartz, "inanılmaz uzunluktaki bir bıçakla" sırtından bıçaklanmıştı.

Profesör Schwartz'ın öldürülmesinin intikamını almak isteyen, Berlin Üniversitesindeki öğrenciler arasında örgütlenmiş SA'lar, komünist öğrenci birimlerine ölümcül bir saldırı başlatmıştı. Komünist öğrenciler yardım çağrısında bulundular. Çatışmalar iyice şiddetlenince polis, üniversiteyi "ikinci bir emre kadar" kapattı.

Partinin *S-Apparat*'ı, Felseneck kolonisindeki Himmler[188] ajanının kimliğini saptadı. Bu, Bernhard Wittkowsky adında, yirmi bir yaşında bir gençti. Kısa süre sonra cesedi Berlin dışında bulundu, başına vurularak öldürülmüştü. Essen şehrinin dışında bir diğer Nazi ajanı Arnold Guse bulunmuş ve ertesi gün suikast yapılarak öldürülmüştü. Hitler, G.P.U. katillerinin adlarını açıklayacak olanlara beş yüz marklık ödül vadetti. Ne var ki, bundan bir sonuç çıkmadı.

Ocak ayının sonunda Avatin'i yeniden gördüğümde hiç değişmemişti. Berlin seferinin başarısızlığı ve Nazi'lerin öldürülmesi üzerine konuştuk.

"Kim yaptı bunları?" diye sordum aniden. Avatin bana şöyle bir baktı. "Bu da sorun mu" diye yanıtladı. "Onlar proletaryanın uzlaşmaz düşmanlarıydı."

Felseneck katliamı üzerine koparılan yaygara yatışmaya yüz tuttuğunda Schmidt bundan sonraki görevine girişti. Görüldüğü kadarıyla, Britanya'nın casusluk güçleri, Rus gemilerindeki mürettebat içinde dayanak noktaları bulmuştu. Britanya gizli servisi bu amaçla, keskin anti-Bolşevik Britanya Ulusal Denizcilik Sendikasının dış şubeleriyle bağlantılı ajanları görevlendirmişti.

188. *Heinrich Himmler* (1900-1945): Nazi'lerin önde gelen liderlerinden ve SS'lerin başı. Hitler iktidara geldikten sonra Alman Gestaposu'nu yönetti. Milyonlarca Yahudi başta olmak üzere komünist, anarşist, vicdani redci, eşcinsel ve Çingenenin öldürülmesinden bizzat sorumlu. Savaştan sonra İngiliz birlikleri tarafından Bremen'de yakalandı, sorgulanacağı korkusuyla intihar etti.

Hamburg'da. Sovyet ticaret gemilerindeki bağlantıları sağlayan ajan, Andersen adlı, kurnaz ve becerikli bir İskandinavyalıydı. Yoldaş Schmidt, Moskova'dan, Andersen konusunda yürütülecek büyük operasyonu yönetmek üzere görevlendirilmişti. Alman komünistlerinden bir müfreze, Schmidt'e yürüteceği işlerde yardımcı olacaktı. Onlar, Andersen'in attığı her adımı izliyordu. Onun Schaarsteinweg üzerindeki (Nazi'lerin denizcilik merkezi Stellahaus'dan birkaç ev ötedeydi) ofisine girip Andersen'in postasını ele geçirmenin bir yolunu bulmuşlardı.

Bundan kesin sonuç alındı. Yedi sekiz Sovyet gemisinde mürettebat yeniden düzenlendi ve Enternasyonal Kulüpte popüler şahsiyetler olan birkaç Rus ortadan kayboldu. 1932 Şubat'ında Andersen'in kaçırılması ve bir Rus gemisiyle Sovyetler Birliği'ne götürülmesi konusunda hazırlıklar yapıldı. Yaş tahtaya basmayan Schmidt ile Reichstag'da milletvekili ve Hamburg Parti şefi Hermann Schubert'ten[189], *Apparat*'ımdaki on güvenilir adamı, "Yumruk" adıyla bilinen Karl Stevens'in emrine verme talimatı aldım. Stevens, Karşı Casusluk Bölümünün en acımasız fonksiyonerlerinden biriydi. Stevens ve yanındaki on kişi, Andersen'i teslim alacaktı.

Fakat Andersen'e, kendi ajanları tarafından haber uçurulmuştu. Stevens ve adamları, bir sabah erkenden Andersen'in ofisine daldıklarında coplarla ve pirinç muştalarla silâhlanmış bir Britanyalı denizci güruhuyla karşılaştılar. Yumruk yumruğa müthiş bir çatışma çıktı. Ofis tahrip oldu ve Andersen kafası yarılmış bir vaziyette masanın altına yığıldı. Polis gelince ofise saldıranlar dağılıp kaçmak zorunda kaldı. Andersen hastaneden çıktıktan sonra İngiltere'ye döndü. Misilleme olarak, silâhlı adamlardan oluşan güçlü bir grup, Hamburg'daki Enternasyonal Kulübe saldırdı. Gece vakti kulüp, kızlarıyla gelmiş çeşitli uluslardan denizcilerle tıklım tıklım doluyken yapmışlardı baskını. Ertesi sabah, saldırganlara karşı kendilerini savunmak için içerde bulunanlar tarafından kırılmış iki yüz kadar sandalya bacağı saydım.

189. *Hermann Schubert* (1886-1938): Alman Komünist Partisi'nin önde gelenlerinden ve Hamburg Parti şefi. Sığındığı Sovyetler Birliği'nde, Stalin'in Büyük Temizliği sırasında N.K.V.D. tarafından öldürüldü.

Mutad olduğu üzre, polis kavga sona erdikten sonra gelmiş ve sadece resmî rapor için malzeme toplayıp üstünkörü bir soruşturma yapmıştı. Kısa süre sonra, Andersen'e saldırıyı haber yapan Britanya gazeteleri, Hamburg'daki Enternasyonal Kulübü "suikastçı sığınağı" olarak tanımlamıştı.

"Yumruk" Stevens, polis tarafından başka bir suçtan tutuklanmamak için Hamburg limanında görünmez oldu. Yıllar sonra, Nazi hapishanesindeyken, mahkûm arkadaşlardan, 1934 İlkbaharında, bir Gestapo ajanının, SA üniforması giymiş Stevens'i tanıdığını öğrendim. Yakalanıp sorgulanmış. Stevens, işkence altında, Nazi örgütlerine bir G.P.U. görevlisi olarak katıldığını kabul etmiş. Üç ay sonra *Sondergericht* -özel mahkeme– onu müebbet hapse mahkûm etmiş. Her şeye rağmen o, Alman komünizminin temel direklerinden biri olan, şefi Herrmann Schubert'ten daha şanslıydı. Herman Schubert Rusya'ya kaçtı, orada Lenin okulunda profesör oldu. Stalin'in Büyük Tasfiyeleri sırasında, sürgündeki çok sayıda önde gelen komünistle birlikte G.P.U.'nun zindanlarında idam edildi.

1932'nin ilk altı ayında, Hamburg'daki G.P.U. Alman *Apparat*'ı tarafından deniz yoluyla dört kaçırma olayı yerine getirildi. Bu dört kurbandan birinin kaderi bana çok dokunmuştu. Stalin'in uzun kolu, Antwerp'teki kıyı ajitatörlerinin şefi olduğu günlerde nasıl sevilip sayıldığını gördüğüm, arkadaşım, Ukraynalı Bandura'ya ulaşmıştı.

Liman isyancılarını kendi çocukları gibi sevdiği için Komünist Partisi'ne katılan Bandura, gönderildiği Hamburg'daki en dokunaklı şahsiyetti. Her zamanki zayıflığıyla yırtık pırtık giysiler içindeydi, örgütteki "katıksız Stalinistler"in tacizi ve sınırlaması altındaydı, buna rağmen denizcilerin çıkarlarının sadık ve gözüpek savunucusuydu. Tüm bu fedakârlıklarına rağmen yabancı muamelesi görüyor, Partideki "sendikalist eğilim" sapmasına destek olduğu kuşkusu altında bulunuyordu.

Bandura müthiş mutsuzdu. Gençliğinin ilk günlerinden beri sınıf mücadelesinden başka bir yaşamı olmamıştı. Çok sayıda birimi başarıyla inşa ettiği Fransız gemilerinden tedarik ettiği içkiler yüzünden gittikçe daha fazla içer olmuştu.

"Pis pis kokan bir sintinede yaşıyorum, kimse anlamıyor be-

ni" demişti bir gün aniden. Yıpranmış yüzünde bir mutsuzluk yayılmıştı. "Benim için önemli olan herkesi kaybettim – karımı, arkadaşlarımı, çocuklarımı – Herkesi! Herkesi!" Umutsuzluğunun yoğunluğu beni sarsmıştı. "Siz insanlar benden ne yapmamı istiyorsunuz? Lütfen söyle bana!" diye homurdanmıştı üzüntüyle. Onun için yapabileceğim bir şey yoktu. Yalnızca, sapma kuşkusu altındaki birini tamamen tecrit eden komünist yöntemi bilenler Bandura'nın durumunu anlayabilir. Bu, ölümcül bir yöntemdi. Bu, balığı sudan yoksun bırakıp, bir yandan da acı çekmesi için öldürmemek gibi bir şeydi.

Bandura ile Firelei arasında tuhaf bir arkadaşlık kurulmuştu. Bu arkadaşlık, Ferilei ile evlendiğimiz Şubat'ın ilk günlerinden birinde başlamıştı. Hiçbir gücün bizi ayıramayacağını anlayan Firelei'nin ebeveynleri daha uzlaşmacı bir tavra girmiş ve eli yüzü düzgün bir ev kurmaya yetecek miktarda para vermişti ona. Hamburg'daki evlenme töreninden sonra bir Sovyet gemisinde yapılmakta olan toplantıya koşmuştuk. Bandura da oradaydı, onun Sovyet gemicileri arasındaki ününü kıskanan Rus sendikalarının resmî temsilcisi, Ukraynalıya karşı vahşi bir saldırı başlatmıştı. Doğuştan adalet duygusuna sahip Firelei, Bandura'yı savunmuş ve o günden sonra dağınık saçlı gezgin, Firelei'ye sadık bir köpek[190] gibi bağlanmıştı.

Bir gün Firelei, ona, "Yoldaş Bandura, benimle eve gel, senin banyoya ve iyi bir yemeğe ihtiyacın var" demiş, derbeder eski savaşçı da onun arkasından uysallıkla seğirtmişti. Bundan sonra ona sık sık rastladım bizim evde. Bandura biraz rahatlamak ve moralini düzeltmek için geliyordu bize. Kahve içerken Firelei'ye "bir şeyler anlat" derdi.

"Ne anlatayım?" diye sorardı Firelei.

"Konu önemli değil" diye söylenirdi Bandura. "Kuşlardan söz et. Ağaçlardan... Doğacak bebekten söz et. Ne bileyim işte, bir şeyler söyle bana."

Firelei hamileydi. Ne zaman onu Firelei ile bir arada görsem,

190. Doğu kültüründe "sadık köpek" olumsuz bir anlam ifade eder. Burada ise, bağlılığın gücünü göstermek amacıyla olumlu anlamda kullanmaktadır yazar.

yaralı, kırık, yaşlı bir meşe ağacıyla arkadaşlık eden, genç, zarif huş ağacı gelirdi aklıma. Firelei, Bandura'nın hayata ilişkin bilgisine, ıssız ve metruk dış görünüşünün altındaki üstün insani kalitesine hayrandı. Firelei biraz konuşur, sonra Bandura konuşmaya başlar ve bir saatten fazla anlatır da anlatırdı. Hayat üzerine, gençlik düşleri üzerine. Hapishane ya da zorluklarla kesintiye uğratılamayacak güzellikler üzerine. Yolculuk yaptığı nehirler üzerine. Ama Firelei ile birlikteyken asla politikadan söz etmezdi. Bandura, Firelei'den ayrılınca bana şöyle derdi:

"Oğlunu çok seveceğim! Artık fakir değilim, zengin bir adamım ben."

"Yoldaş Bandura asla devrimci olmamalıymış" derdi Firelei bana.

"Nedenmiş o?"

"Çocukken bahçıvan olmak istiyormuş. Eğer Büyük Savaş hayatını yıkmasaymış şimdiye kadar deneyimli, yaşlı bir bahçıvan olurdu."

Bizim liman "aktivist"lerinden, limandaki Sovyet gemilerinde ve St. Pauli'nin müzik salonlarında Sovyet denizcileriyle hoşbeş eden Bandura'ya rastladıklarına ilişkin raporlar alıyordum ara sıra. Bandura Rus gemilerinde görevli değildi. Fransa, Yugoslavya ve Yunan gemilerinden sorumlu "aktivist" müfrezelerinin başıydı. Sovyet gemilerini ziyaret edecek kişilerin Sovyet Konsolosluğundan verilmiş bir geçiş kartına sahip olmaları gerekiyordu. Bandura'nın böyle bir geçiş kartı yoktu. "Bu ne ola ki?" diye düşündüm. "Bandura bir Slav, memleketlileriyle çene çalmak istiyor anlaşılan."

Çeşitli limanlardaki Komintern temsilcileriyle G.P.U. arasında, Rusya dışındaki limanlarda bulunan Sovyet denizcilerinin "kapitalist" ortamlarda dolaşmalarına fırsat verilmemesi konusunda bir anlaşma vardı. Böylesi ortamlar, özellikle komünistlerle pek içli dışlı olmayan Rus denizcilerinin sık sık firar etmesine yol açabiliyordu. Dış limanlardaki Sovyet gemileri, yalnız kendi yönetici komiteleri ve kuşkucu sahil polisi tarafından değil, aynı zamanda yerel komünist gözetim komiteleri tarafından da sürekli gözetlenmekteydi. Bu gözetleme konusunda ileri sürülen resmî neden, anti-Stalinist unsurların sabotajlarını önlemekti. Ger-

çek neden ise, Sovyet denizcilerine, G.P.U. gerçeğinin her yerde olduğu izlenimini vermekti. Bu muhafız birliğinin Hamburg'daki başı, hayatıma 1923 yılının fırtınalı aylarında girmiş, soluk suratlı, mağrur G.P.U. tilkisi Hugo Marx'tı. Gözetim komitelerinin başı olarak yerine getirdiği işlevlerinin yanı sıra, Hugo Marx, esasen Sovyet gemilerine yükleme boşaltma işlerini yapan, *Stauvei Einheit* olarak bilinen komünist yükleme firmasında ustabaşı olarak çalışıyordu. Bir sabah, Hugo Marx, önceden haber vermeden ofisime geldi, kapıyı kitledi, omuzunun üstünden hızla çevreyi gözden geçirdi ve keskin bir şekilde tısladı:

"Bandura'yı avlamak zorundayız."

"Nedenmiş o?"

"Onu yakından izliyoruz. Yıllardır bize ne zorluklar çıkarttı. Nerden bileceksin adamın Troçki'den maaş almadığını?"

Alay ettim: "Eğer Bandura Troçkistse, ben de Hristiyan Bilimciyim."[191]

Hugo Marx, Sovyet gemilerinin isimlerinin yazılı olduğu bir liste çıkarttı.

"İşte, Bandura'nın son on iki ay içinde Sovyet hükümetine karşı ajitasyon yaptığı gemilerin isimleri burada" diye vızıldadı. "Bende bu gemilerin her birinden yazılı raporlar var."

"Ne üzerine ajitasyon yapıyormuş?" diye sordum.

"Stalin'in yönetimindeki Bolşevik Partisi'nin Rus proletaryasından koptuğunu söylüyormuş. Ne dediği burada tam olarak yazılı: 'Demokratik merkeziyetçilik bürokratik merkezcilik olmuştur. Rusya'da sosyalizm yoktur, karşıdevrimci harem ağaları çetesinin diktatörlüğü vardır. Stalin gitmelidir ki, işçi iktidarı yeniden hayat bulabilsin.' Şimdi ne düşünüyorsun, soruyorum sana."

Sesimi çıkarmadım. Bunlar uydurma suçlamalar değildi. Bandura'nın, Sovyetler Birliği'nde olup bitenler hakkında çok iyi bilgisi vardı. Evsiz olsa da bir köylüydü. İnsan yapısı açlığın ne demek olduğunu biliyordu. G.P.U. müfrezelerinin Ukrayna'da köylülere neler yaptığını da. Ve böylece Bandura isyan etmiş, elinden geldiğince öç almaya girişmişti.

191. 19. Yüzyılda, Amerika'da ortaya çıkmış, hastalığın insanın kafasında olduğunu ileri süren ve geleneksel tıbbi tedaviyi reddeden bir mezhep.

"Bandura, Rus denizcilerine, diğer ülkelerdeki işçilerin Stalin'den nefret ettiğini söylemiş" diye devam etti Hugo Marx. "*Krasny Profintern*'de denizcilerden biri karşı çıkmış ona. Bandura'ya, Pravda'da, Yoldaş Stalin'in dünya proletaryasınca sevildiğini okuduğunu söylemiş. Bandura ne demiş beğenirsin? 'Pravda yalan söylüyor, Stalin'i seven hiç kimse yoktur.' İşte verdiği cevap bu."

"Peki ne yapacaksınız ona? Partiden mi atacaksınız?"

"Hayır. Uzaklara göndereceğiz."

"Sovyetler Birliği'ne mi?"

"Düzenlemelere bağlı. Buna Berlin karar verecek. Tabandaki yoldaşlar hiçbir şey bilmemeli. Onlara, Bandura'nın bir görevle Polonya'ya gittiğini söyleyeceğiz."

Hugo Marx ayrıldı. Bir gün sonra Bandura'yı gördüm.

"Yoldaş Bandura" dedim ona, "sır tutacağını biliyorum."

Bandura çakır keyifti. Limandaki Fransız gemilerinde çıktığı bir turdan daha yeni dönmüştü. Kalbini gösterdi. "Burada çok sayıda sır saklıdır" dedi. "Onlar Bandura'nın güvencesi altındadır."

"G.P.U.'nun elinde, senin Rus gemilerindeki denizcilerle yaptığın konuşmalara ilişkin raporlar var" dedim. "G.P.U.'lular durumundan hoşnut değil. Ortadan yok olsan iyi edersin. Rotterdam'a git ya da Marsilya'ya veya herhangi bir yere."

Bandura güldü. "Beni başından atmak istiyorsun galiba..."

"Ciddiyim. Seni uyarıyorum."

"G.P.U., Karl Liebknecht'i öldürenlerle aynı kumaştan dokunmuştur" diye homurdandı Bandura. "Hain olan ben değilim, onlar."

"Ne olursa olsun, iktidarda onlar var."

"Ben inanmış bir insanım, yoldaş. Sen daha doğmadan ben inanmıştım davaya. Karın nerede?"

"Firelei mi?"

"Onu görmek istiyorum."

"Göremezsin."

"Anlıyorum" dedi Ukraynalı keskin bir istihzayla. "Ben mikrop saçan bir adamım. Ben özgürlüğe inanıyorum. Sen ise köpek

sürüsüyle birlikte ulumaya inanıyorsun. Hoşça kal. Karına, gösterdiği hüsnükabulden dolayı teşekkürlerimi ilet."

"Ayrılırken seni kimsenin görmemesine dikkat et."

Bandura Hamburg'u terk etmedi. G.P.U. tarafından yakalandı ve 19 Kohlhofen'deki gizli tutuklama yerinde dokuz gün tutuldu. 1932 yılı Haziran'ının ilk günlerinde, ılık bir yaz gecesi, *Dnepr* gemisine götürüldü. Herhangi bir direniş göstermedi. *Dnepr*, Leningrad'a doğru yola çıktı. Bandura, "göz yaşlarının buza dönüştüğü" adaların bulunduğu Beyaz Deniz'deki Solovietzky Adalarına ilk sürgüne gönderilen yabancı komünistler grubunda yer almıştı.

"Ne oldu Yoldaş Bandura'ya?" diye durmadan sorup durdu, Hamburg "aktivistleri" o ortadan yok olunca. Cevap, "Gdynia'ya gönderildi" idi.

Ve üç hafta sonra bir diğer söylenti yayıldı: "Yoldaş Bandura, Gdynia'da Polonya polisi tarafından tutuklandı."

Hızla akan olaylar içinde Ukraynalı savaşçı çabucak unutulup gitti.

1932 yılının ilk yarısında üç kişi daha kaçırılıp Leningrad'a gönderildi. Hamburg'dan kaçırılıp Sovyet gemileri *Alexey Rykov* ve *Rosa Luxemburg* adlı Rus gemilerine bindirildiler. Tüm bu kaçırma olayları, Alman otoritelerinin gözü önünde, en ufak kuşku yaratmaksızın gerçekleştirildi. O sıralar G.P.U. yeraltı şebekesi o kadar büyümüş, yayılmış ve etkili bir hal almıştı ki, Rusya dışında, çeşitli kıtalarda, devlet içinde devlet gibi çalışmaya başlamıştı.

Üç kurbandan biri, Berlin'deki Sovyet Ticaret Misyonunun üyesiydi. Bu adam, büyük miktarda parayı zimmetine geçirmiş ve Köln'e kaçarak orada kendini oyuncak ihracatçısı olarak tanıtıp yeni bir hayat kurmaya girişmişti. Köln'de Michel Avatin ve adamları tarafından yakalanıp Berlin'e geri getirildi. İki G.P.U. görevlisinden ve Sovyet Ticaret Misyonunun komünist biriminin iki üyesinden oluşan "proleter mahkemesi", Rusya'ya gönderilmesine karar verdi. Tıknaz, üzgün görünüşlü, kemik çerçeveli gözlük takan adam, G.P.U.'nun koruması altında Hamburg'a getirildi. İntihar etmesini önlemek için adamı gece gündüz prangaya vuruyorlardı. Sovyet gemisi *Rosa Luxemburg*'un müretteba-

tından birine, Hamburg'da "ortadan yok olması" talimatı verildi ve onun yerine talihsiz dolandırıcı sanki geminin düzenli personeliymiş gibi gösterildi. Hakkında bir daha hiçbir şey duyulmadı. Rusya'da idama mahkûm edilip kurşuna dizildi.

Rusya'ya iradesi dışında yolculuk yapan diğer iki kişi İtalyandı. Mussolini'nin siyasi polis örgütü *Ovra*, Almanya ve Avusturya'da son derece aktifti. Hemen hemen her İtalyan Konsolosluğunda bir politik ajan vardı. Kaçırılan iki kişiden biri, G.P.U. tarafından, Milan garnizonundan kaçan anti-faşist bir subay rolü oynadığı Viyana'da yakalanmıştı. Kendini, *Ovra*'nın takip ettiği, yasadışı İtalyan Komünist Partisi'nin üyesi olarak gösteriyordu. Esas görevi, Viyana'da İtalyan dilinde basılan Komünist propaganda malzemesinin Alpler üzerinden gizlice İtalya'ya nasıl girdiğini saptamaktı. Her gizli propaganda malzemesini yakalattığında iki bin lira alıyordu. Hamburg'a G.P.U. tarafından getirildiğinde ölüden farksızdı, o da *Alexey Rykov* gemisiyle Leningrad'a gönderildi.

İkinci kurban, Hamburg'daki Konsoloslukla bağlantılı bir ajandı. 20 Mayıs 1932 civarlarında, Turin'deki hapishaneden kaçmış bir komünist pozunda ofisime gelmişti. Yanında, öyküsünü doğrulayan gazete kupürleri vardı ve o sırada çok faal olan Hamburg'daki Enternasyonal Kulüpte çalışmaya gönüllüydü. Enternasyonal Kulüp, özel bir tahsisat sağlanarak gazete ve broşürler basıyor ve bunlar İtalyan gemileriyle gizlice İtalya'ya sokuluyordu. Kuzey Avrupa limanlarına ticari seferler yapıp da, mürettebatı içinde Komünist hücre olmayan tek İtalyan gemisi yoktu. Ajanın görevi, bu bağlantıları açığa çıkartmak, böylece, İtalyan limanlarına geldiklerinde onları *Ovra*'nın tutuklamasını sağlamaktı.

Bu yeni gelenin ajan olduğundan kuşkulanmamıştım. Üzerimde iyi bir izlenim bırakmıştı ve eğitimli bir komünist gibi konuşuyordu. Hamburg gibi uluslararası gemicilik merkezlerine hemen hemen her gün, kimi kara yoluyla, kimi denizde kaçak yolculuk yaparak çok sayıda politik sığınmacı geliyordu. Parti Karşı Casusluk *Apparat*'ından yeni gelenin sicilini araştırma talimatı aldığımda, doğrusu bilinen rutini yerine getirmenin ötesinde bir şey yapmamıştım. Resmî parti itimatnamesi sunama-

yan her yeni gelen, güvenilir olduğuna kanaat getirilinceye kadar gözetim altında tutulurdu. Bu, yalnızca bir özkorunma önlemiydi.

İtalyan, Parti üyesi bir karı kocanın evine yerleştirildi. Limana geldiği zamanlar, bizim gözetleme komitesi tarafından gölge gibi izleniyordu. Genç Komünistler Liginden bir kız, onunla yakın dostluk geliştirmek üzere görevlendirilmişti. Onu italyan gemilerindeki çalışmaya atamayı gerekli görmedim. Fransızca konuşuyordu ve deneme dönemini Fransız seksiyonunda geçirecekti.

İtalyanın adı Giacomo Bianchi idi. Başlangıçta, ajanların düştüğü hata ve yanlışlara ilişkin hiçbir davranış sergilemedi. Odasında kendisini tehlikeye sokacak hiçbir belge bulundurmuyordu. Kendi görevine ilişkin olmayan konularda soru sormaktan kaçınırdı. Fransız seksiyonu tarafından ödenen çok mutevazı haftalığının dışında para harcamazdı. Ne gelen bir postası vardı, ne de mektup yazardı.

Bunlara rağmen kendi hatasının kurbanı oldu. Hugo Marx, bir hayalet gibi ortaya çıkıp kulağıma "dikkatli olsan iyi edersin" diye fısıldadığında, İtalyan hakkındaki gözetimi kaldırmış ve onu çevremizin güvenilen bir üyesi olarak kabul etmiştim bile.

"Herhangi bir şey mi buldun?" diye sordum.

Marx, evet anlamında başını salladı. Bir gece önce, İtalyan denizcilerinden bir grup, Enternasyonal Kulüpteki bir politik dans eğlencesine gelmiş. Giacomo Bianchi de oradaymış. Fransız denizcilerle sohbet ediyormuş. Bir grup Rus, İtalyanlara bira ikram edince, İtalyanlar sevinçten havaya uçmuş. Fakat Giacomo, anti-faşist hemşehrilerinin önünde herhangi bir söz ve davranışta bulunmamış.

"Bu kuşku verici bir şey" diye fısıldadı Hugo Marx. "Giacomo bir ajan. Eğer ajan olmasaydı İtalyan arkadaşlarıyla konuşurdu. Casus olduğunu gizlemek için başkalarının önünde onlarla konuşmaktan kaçındı."

Giacomo üzerindeki gözetimimizi yoğunlaştırdık. Bir gece, Genç Komünistler Liginden kız arkadaşıyla yataktalarken, kıza, onu italya turuna götüreceğine söz vermiş. Kız, İtalyana iyice sokulup ağzından laf almaya çalışmış. Giacomo, "etkili ilişkile-

rim var" diye gizemli bir imada bulunmuş. Ertesi sabah rapor bize ulaştı. Birkaç gün sonra, izleme sonucunda, Giacomo'nun bir lokantada yabancı birisiyle akşam yemeği yediği tespit edildi. Yabancının, İtalyan Konsolosluk binasına girdiği de. Bir gün sonra, Hugo Marx'ın adamlarından biri, bu yabancının fotoğrafını çekti. Fotoğraf kızın el çantasına kondu. Ertesi gece, Giacomo ile sevgilisi Enternasyonal Kulübün lokantasında otururken kız çantasından fotoğrafı çıkarıp ona gösterdi: "Bir İtalyan muhbir yakaladık. Bize yardımcılarının listesini verdi. Haydi buna içelim."

Giacomo bir an bile gecikmedi. Özür diledi ve masadan kalkıp gitti. Odasında aceleyle eşyalarını toplarken iki G.P.U. ajanı tarafından yakalandı. Ajana, Enternasyonal Kulübün bira mahzeninde, neredeyse öldürecek derecede işkence yapıldı. İşkence, İtalyan bölümünün üyelerince yürütülüyordu. Onlar, *Ovra* muhbirlerinden öylesine nefret ediyordu ki, onu acılar içinde kıvrandırarak öldürmeye can atıyorlardı. Avrupa'daki bildiği tüm *Ovra* faaliyetlerini verinceye kadar tekmelenerek dövüldü. Bütün bunlardan sonra G.P.U.'nun onu serbest bırakması mümkün değildi. Polisi bilgilendirir ve ajan arkadaşlarını uyarırdı. Benim müdahalem olmasa İtalyanlar onu anında öldürürdü. Binada bir cesedin bulunması olacak şey değildi. Giacomo, Hamburg'daki gizli G.P.U. hapishanesi 19 Kolhofen'e götürüldü. Onu bir daha görmedim. Birkaç hafta sonra, *Alexey Rykov* gemisiyle Sovyetler Birliği'ne gönderildi. Sevgilisi bile onun hakkında herhangi bir bilgi edinemedi. Ona, Giacomo'nun Hollanda'ya kaçtığı söylendi.

Yedi Deniz Üzerinde Stalin

Stalin'in yedi deniz üzerindeki iktidarı, 1932 yılından itibaren olağanüstü karmaşıklıktaki kanallar ve yeraltı labirentleri içinden akarak ilerledi. Bu dal budak salmış dominasyon, propaganda kampanyalarının, çok sayıda kaçakçı gruplarının, ajitatör ve yıkıcı yetiştiren okulların, yürütülen kitle grevlerinin, yoğun sabotaj faaliyetleri örgütlenmesinin, gemi isyanlarının kışkırtılmasının, çeşitli biçimlerdeki casusluk faaliyetlerinin, suikast eylemlerinin, insan kaçırmada ustalaşmış mürettebatın işe koşulmasının ve ticaret gemisi görünümündeki hapishane gemilerinin faaliyetleri sayesinde sağlanmıştı.

Tüm kapitalist ülkelerdeki denizcilik endüstrilerinin kontrolüne Moskova her zaman büyük stratejik önem vermiştir. Uluslararası okyanus ve nehir trafiğinin felç edilmesi, Sovyetler Birliği'nin savunulması açısından hayati önemde görülüyordu. Benim de hazır bulunduğum, 1930 yılında, Moskova'da yapılan, Komintern'in Denizcilik bölümünün konferansından beri dünya kıyı işçileri arasında, görünüşte bağımsız bir enternasyonal örgüt faaliyet göstermekteydi. Bu örgüt, çalışmalarını, Denizciler ve Liman İşçileri Enternasyonali adıyla sürdürüyordu – kısa adı ISH'ydi, fakat gerçekte bu örgüt, Komintern'in Denizcilik Bölümünün maskelenmiş devamıydı. Komintern ve Profintern gibi, ISH de egemen, kendi yönetimine sahip bir örgütmüş gibi tasarlanmıştı. Bu örgütün kamuflajını daha etkili hale getirmek için, merkez, Moskova'da değil, Hamburg'da, 8 Rothesoodstrasse'de kurulmuştu.

ISH'nin şefi Albert Walter'di. Walter, enternasyonal denizci-

lik faaliyetleri için ayda 52 bin dolar yardım alıyordu. Bu paranın kaynağı, Sovyet denizcilerinin ve yükleme işçilerinin ücretlerinden kesintilerle oluşturulmuş Sovyet Denizcilik vakfı *Sovtorgflot*'tu.

1931 Ağustos'unda, Georgi Dimitrov tarafından ISH'nin Politik Bürosuna atandım ve bu örgütün merkezine bağlı çalışmaya başladım. Aylığım 200 dolardı. Böylesi üstün bir konum sayesinde uluslararası gemicilikteki bütün belli başlı komünist faaliyetlerden doğrudan bilgi sahibi oluyordum.

ISH'nin faaliyetleri üç farklı alanı kapsıyordu: 1) Devrimci eylem; 2) Moskova-Berlin merkezleri ve dünyanın geri kalan yerleri arasındaki haberleşme; 3) Denizcilik ispiyonaj faaliyeti.

Gemi görevlileri arasında kampanya yürütmek, Hamburg'daki merkeze varmamdan hemen sonra üstlendiğim görevlerin sadece küçük bir parçasıydı. Komintern'de insan gücünün israfı korkutucu boyutlardaydı. Hepimizin üstünde hükmünü sürdüren boğucu derecede fazla mesai söz konusuydu. Fonksiyonerler, düzinelerle ve daha fazla görevin yükü altında sendelemekteydi. Protestoların da bir faydası yoktu. Şöyle diyorduk: "Burjuva, etten ve kemikten ibarettir; komünist ise görevlerden."

ISH, yirmi iki ülke ve on dokuz sömürgede örgütlere sahipti. Sabit görevlilerin dışında, ISH, sürekli yolculuk yapan, kendi bölgelerinde –Levant, Batı Hint Adaları, ABD, Kanada, İskandinav ülkeleri vb. – denizcilik *Apparat*'ının komünist fonksiyonlarını yerine getirmekten sorumlu on beş "politik eğitmen" i de çalıştırmaktaydı. ISH, çok sayıda farklı limanda kırk yedi Enternasyonal kulüp işletmekteydi. Örgütün merkezi yayını ISH Bülteni, on üç dilde yayımlanıyor, Hamburg'da basılıyor ve buradan dünyanın tüm Kızıl Denizcilik örgütlerine gönderiliyordu. ISH merkezinin ve üst kadrosunun giderlerini karşılamak için bütçeden ödenen para ayda yalnızca yaklaşık 8.000 dolardı. Geri kalan 44.000 dolar, ISH'ye bağlı örgütleri desteklemek üzere gönderiliyordu.

Sınırları içinde Komünist Partilere hoşgörü gösteren ülkelerdeki örgütlere yardım paraları genellikle kamufle edilmiş adreslere ya da sahte firma adreslerine telgraf yoluyla gönderiliyordu; Komünist Partisi'nin illegal çalışmaya zorlandığı ülkelere ise bu

yardımlar Komintern'in denizcilik kurye sistemi aracılığıyla yollanıyordu. Gerçi daha sonra, çok sayıda ülkenin para transferini yasaklayan sınırlayıcı yasaları yürürlüğe koyması, paraları telgraf yoluyla göndermekten vazgeçmek zorunda kalmamıza yol açtı. Gemilerde mürettebat olarak çalışan kuryeler ve uluslararası trenlerde çalışan komünistler, Komintern'in gizli postalarını gittikçe daha fazla taşır oldu. Bankalar, bilinen nedenlerle, para aktarımında asla kullanılmıyordu. Komünist *Apparat*'la Sovyetler Birliği'nin resmî diplomatik görevlileri arasında suç içerecek her türlü bağlantıdan kaçınmaya büyük dikkat gösteriliyordu.

Birleşik Devletler'de, 1930'dan 1933'e kadar bu komünist denizcilik yardım paralarını alanlar, George Mink ve daha sonra da ("Atsurat") Hudson'du. Fonların gönderildiği adresler, her ikisi de New York'da bulunan, 140 Broad Street ve PK 13, O istasyonu idi. Bu fonlar, *Marine Workers' Voice* adlı yayın organının çıkarılması, Enternasyonal Kulüplerin geliştirilmesi, örgütçü ücretlerinin ödenmesi, Panama Kanalı bölgesindeki özel komünist grubun desteklenmesi ve Birleşik Devletler Donanmasıyla Sahil Muhafaza içindeki komünist faaliyetleri desteklemek için gereken masrafları da içeriyordu. George Mink, daha sonra, G.P.U.'nun enternasyonal faaliyetinin şeflerinden biri oldu; Roy Hudson, Amerikan Komünist Partisi'nin Merkez Komitesi üyeliğine geldi.

ISH'nin merkez komitesi üyesi olduğum dönemde birçok Amerikan komünistiyle bağlantım oldu. Bunlardan bazıları, benim kişisel yönetimim altında çalışıyordu. İkisi, Stalin'in tevecc ühünü kazanarak yükseldi. Bunlar, ünlü G.P.U.'lu George Mink ve Birleşik Devletler'in Başkan Yardımcılığı seçimlerinde Komünist Partisi'nin değişmez adayı, negro, James W. Ford'du[192]. Biz, Ford'u çok cesur ve çalışkan olmadığı için kariyerist olarak görürdük, fakat maliyeyi elinde tutanları, altından girip üstünden çıkarak kandırmakta onun üstüne yoktu. Simsiyah tenli, hafif şişmanlamış, yumuşak konuşan, iyi giyimli Yoldaş Ford, görev-

192. *James W. Ford* (1893-1957): Amerikalı siyah komünist. 1932, 1936 ve 1940 yıllarındaki Başkan Yardımcılığı seçimlerinde Amerikan Komünist Partisi'nin adayı.

lerini son derece diplomatik bir tavırla yerine getirir, politik entrikalarda çok ketum davranırdı.

1939'da, James Ford, Batı Hint Adalarında ve Afrika sahillerinde mükemmel bağlantıları olduğu için, merkezi Hamburg'da bulunan Enternasyonal Siyah İşçiler Komitesinin Genel Sekreterliği görevine atandı. Ford'un ofisi, Hamburg Enternasyonal Kulübünün binasındaydı. Ona, gizli yerler, Moskova'dan aylık mali destek ve tabii ki G.P.U. üyesi olan genç bir sevgili temin edilmişti. Moskova okulundan negro ajanlar, Britanya, Jamaika, Birleşik Devletler ve Güney Afrika'ya gönderiliyordu. James Ford'un örgütü – Kısaca Negerkomitee denirdi – gelişme sağlamıştı. Sayısız manifesto, broşür ve aylık dergi "Negro Worker" Hamburg'daki Komünist Parti matbaasında basılıp, negroların yaşadığı dünyanın her köşesine ulaşırdı. "Negro Worker"ın içeriği son derece kışkırtıcı olduğundan her sayısının büyük bölümü, *Apparat*'ımın denizcilik kuryeleri tarafından ulaştırılırdı gidecekleri yerlere. *Negerkomitee*'nin tüm ajitasyon ve örgütlenme çabaları, özellikle Britanya'nın sömürgelerinde grev ve isyan çıkartmaya yönelikti. Fakat bu dolapların döndürülmesinde en az aktif olan bizzat James Ford'du. Bir devrimci "aktivist" olmak için fazla entelektüeldi ve tehlikeden nefret ederdi. "Adolf" adlı bir Polonyalı olan Moskova'nın politik eğitmenlerinden biri, bir keresinde bana, "bu Ford, bir geçit töreni atı kadar masraflı" demişti, "çok para yutup çok uyuyor."

Albert Walter de öfke içindeydi. "Şu sahtekârı alın buradan. Amerika'ya geri gönderin" deyip duruyordu Moskova'ya.

"Ford temsili anlamda yerinde kalmalı. İyi bir konuşmacı" diye telgrafla yanıtlıyordu Losovsky.

Sonuç aniden geldi. "Negro Worker"lardan oluşan büyük bir parti, gizlice Durban ve Capetown'a sokulmuştu. Güney Afrika limanlarında büyük huzursuzluklar ve bir miktar da şiddet olayları baş göstermişti. Britanya gizli servisi, ayaklanmayı teşvik eden "Negro Worker"ın Hamburg'da basıldığını saptamıştı. Londra'daki sömürge bakanlığı, Alman hükümetini, Britanya İmparatorluğuna karşı isyan kışkırtıcılığı yapanları barındırdığı için protesto etti. Sonunda, Hamburg'daki merkezimize bir polis baskını yapıldı. James Ford, tutuklanacağı korkusuyla binadan

dışarı fırlayıp bir bisiklete atladı ve hızla sürerek kaçmaya başladı. Bu çaba boşuna ve saçmaydı. Hamburg gibi bir Kuzey Alman kentinde, polis takibinden kaçan hiçbir negro bu eylemi bisikletle yaparak kendini daha fazla göze çarpar hale getiremezdi. Komintern'de göze çarpmanın anlamı, gizli çalışmada işe yaramaz olmaktır. Ford, süratle enternasyonal görevlerinden alındı. Ne var ki, Losovsky, Ford'u yine de himaye etti. Fort pılısını pırtısını toplayıp ortadan yok oldu. Daha etkili bir meslektaşı olan George Padmore[193] adlı biri, Negro Komitesini devralmak üzere Moskova'dan geldi. Moskova'da kısa süre "sürgün"de kalan Ford, komünist basının kendisini "büyük negro lider" diye selâmladığı Amerika'ya döndü.

Ford'un memleketinden, ondan tamamen farklı tipte birisi olan George Mink de Kremlin'in teveccühüne mazhar olarak başka ve daha tehlikeli alanlarda yer aldı. 1931'in ikinci yarısında Almanya'da ortaya çıktı, ona Dimitrov'un kurduğu, Berlin'deki Fuehrer Verlag'ın arka odasında rastladım. Genç, şık, hafifçe Yahudi izlenimi veren, pürdikkat, sinik bir kibir sergileyen, pek rastlanmayan tipte birisiydi. Oldukça kısa boylu ama sağlam yapılıydı, küçük ve acımasızlık izlenimi veren ağzındaki dişleri çarpıktı ve elâ gözleri vahşi bir hayvanınki gibi ışık saçıyordu. Tarafsız bir gözle bile, Mink'te tanımlanmaz bir bayağılık vardı. Toplantımıza geldiğinde, yanında önemli miktarda para – binlerce dolar – bulunurdu, bu paralar Birleşik Devletler'deki denizcilik faaliyeti için kullanılan Amerikan parasıydı. Para ona, Komintern'in Batı Sekreterliğinin maliyecisi ve Reichstag milletvekili Fritz Heckert tarafından verilirdi.

"Kim bu adam?" diye sordum.

"New Yorklu bir gangster" diye yanıtladı Heckert şaka yollu. "Onunla aynı trenle gidersen iyi olur. Gemiyle Birleşik Devletler'e hareket etmek üzere o da Hamburg'a gidiyor. Mink, kızlardan hoşlanır ve yanında çok miktarda para var."

193. *George Padmore* (1902-1959): Amerikalı siyah komünist. Siyah öğrenci hareketinin önemli liderlerinden. 1934'ten sonra Komintern'den çekildi ve pan-Afrikanist faaliyetlere devam etti. 1957'de, Gana'da Kwame Nkrumah'ın (1909-1972) danışmanı oldu.

Kısa süre sonra, Mink'le ben, Berlin-Hamburg ekspresindeki bir kompartmanda yan yana yolculuk yapıyorduk. Yalnızdık. Mink, bir şişe Fransız kanyağı ile birlikte bir demet açık saçık fotoğraf çıkarttı. "Orospular bu tür fotoğraflardan hoşlanır" diye açıkladı, "bir bakarlar, sonra da bacaklarını açıverirler." Konyak içip sohbet ettik. Mink, benim ISH Merkez Komitesinde olduğumu biliyordu. Üstümde iyi bir izlenim bırakmaya çalışıyor, yaptıklarıyla şişiniyordu.

Komünist Partisi'ne, 1926 yılında, taksicilik yaptığı Filadelfiya'da katılmıştı. Taksiciliğin yanı sıra doklarda yağmacılık da yapmıştı. Kafadarlarının onu, "Liman korsanı Mink" diye göklere çıkarmasından söz ederken göğsü gururla kabarıyordu. Profesyonel komünist yaşama nasıl girdiğine geldi sıra. 1927'de New York'a taşınmış ve kendi başına gizli raporlar yazarak Moskova'daki Losovsky'e hizmetlerini sunmuştu. Enerjisi ve vicdansızlığıyla "liman korsanlığı" deneyimi birleşince, Amerikan denizciliğini Komintern bayrağı altına alma görevine atanması için gerekli özellikler bir araya gelmişti. Amerikan liman şehirlerinde ilk Enternasyonal Kulüpleri örgütlemişti. 1928'de Moskova'ya çağrılmış, orada güvenilirliklerinden kuşkulanılan komünistleri saptamak üzere G.P.U. ajanı olmayı kabul etmiş ve uzaktan akraba olduğunu iddia ettiği Losovsky'nin himayesini kazanmış, sahte pasaport, para ve özel bir güçle donatılan George Mink, Birleşik Devletler'i, Meksika'yı ve diğer Latin Amerika ülkelerini dolaşmıştı. Gerçi 1930'dan itibaren Mink, New York'tan çok Hamburg, Moskova ve Berlin'de bulunmaktaydı. Resmen, devrimci sendika çalışmasını yürütmekteydi; gizli olarak ise, G.P.U.'nun Karşı Casusluk *Apparat*'ının ayrılmaz bir parçasıydı.

1932 başlarında gizli bir radyo mesajını izleyen Hamburg-Amerika Hattında çalışan *Milwaukee* yolcu gemisinin görevlileri, o sırada açık denizde New York'tan Hamburg'a seyreden gemilerinin kamaralarına baskın düzenledi. Baskına uğrayanlar *Milwaukee*'de kamarat olarak çalışan üç G.P.U. kuryesiydi. Bunlar, Ferdinand Barth, Camillo F. ve Carl R. idi. Şiltelerinin altında gizlenmiş, daktiloyla yazılmış raporlar, fotostatikler, kodlanmış mesajlar, planlar ve fotoğraflar –bunlar Amerika'daki bir

aylık endüstriyel casusluk faaliyetlerinin ürünüydü – bulundu. Üç kurye tutuklanıp, sorgulanmak üzere polise teslim edildi. Bu tür casusluk malzemesinin güvenliğinden sorumlu Hamburg *Apparat*'ındaki yoldaşlardan biri, birkaç gün sonra Partiden istifa etti. Ne var ki, örgütsel sırlara sahip G.P.U.'luların istifa etmelerine asla izin verilmezdi. Hans Wissinger adlı genç bir teknisyen olan bu yoldaş, Sovyetler Birliği'ne gönderilmek istendi. Özgürlüğüne değer verdiğinden bu talebi reddetti. Bunun üzerine *S-Apparat*'ın şefleri, Wissinger'i ortadan kaldırmaya karar verdi. Bu görevi yerine getirmekle görevlendirilenlerin arasında Hugo Marx ve George Mink de vardı. Marx ve Mink aynı kumaştan dokunmuştu.

İnfazcılar, Wissinger'in suçlu olup olmadığını araştırma zahmetine bile girmediler. 22 Mayıs günü, şafakta, Hans Wissinger, Muchlenstrasse'deki evinde, yatakta vurularak öldürülmüş bulundu. Cinayetin işlendiği yerden yalnızca birkaç ev ötede bulunan Enternasyonal Kulüpte, Wissinger'in öldürülmesi önemli bir karışıklığa yol açtı. Hamburg "aktivist" grupları içinde tanınmış birisiydi. Albert Walter, ISH'nin resmî binasından bir taş atımlık mesafedeki "tasfiyeyi" böylesine çılgınca ve kör parmağım gözüne gerçekleştirenlerin kimler olduğunu soruyordu öfke içinde. Hugo Marx'ı yanına çağırdı.

"George Mink'e sor" diye yanıtladı onu Hugo Marx soğuk bir havada.

Skandaldan kaçınmak isteyen Komünist basın, Wissinger cinayetini Nazi teröristlerine yıkmaya çalıştı. Birkaç gün sonra George Mink'i, Hamburg'da toplanan Enternasyonal Denizciler Kongresinde yakaladım. Bitişikteki restoranda oturmuş, şarkı söyleyip içki içiyordu, çevresi Partili kadın stenografларla sarılıydı. Mink'e yaklaştım:

"Wissinger'i tanıyor musun?"

"Ne olmuş ona?" diye sordu.

"Belki de suçsuzdu" dedim. "Belki de bir yanlış yaptınız."

Mink, standart G.P.U. cevabını verdi: "Biz asla yanlış yapmayız! Suçsuz bir insanı asla vurmayız!"

1930'ların ilk yıllarında, Hamburg'daki enternasyonal Bolşevik kalabalığı arasında George Mink, nefret edilen ve tiksinilen

birisiydi. Kendi hemşehrileri bile Mink'i açıkça gangster olarak görüyordu. Albert Walter, ondan "Boweryli cani" diye söz ediyordu. Daha sonra 1932 yılında, Ernst Thaelmann'la ISH şefi arasında fraksiyon çatışması çıktığında Mink, Berlin G.P.U. ofisi tarafından, Yoldaş Walter'e karşı yıkıcı malzeme toplamakla suçlandı.

Denizciler birbirlerine tutkun bir aşiret gibiydi. Bir sabah, Albert Walter'in muhafız birliğinden adamlar George Mink'i yakalayıp aradılar. Adamlar, onun cebine gizlediği minyatür bir fotoğraf makinesini buldular. Enternasyonal önemdeki komünist ofislerde şahsa ait fotoğraf makinesi taşımak kesinlikle yasak olduğundan durum Albert Walter'e bildirildi.

Yaşlı denizci öfkeliydi. "Bir güzel sopalayın onu" diye talimat verdi. "Cezasını çeksin."

Bu emir, Hamburglu yoldaşların kulağına müzik gibi gelmişti. George Mink'i bir masaya yatırıp dövdüler. Sonra da merdivenlerden aşağı fırlattılar.

Bu dönemde Mink benim görüş ufkumdan kayboldu. 1935'de Gestapo'da tutukluyken, onun hakkında sorguya çekildim. O zaman, Hitler iktidara geldikten sonra G.P.U. Dışişleri Bölümünün merkezi ofisinin taşındığı Kopenhag'da tutuklandığını öğrendim. 1935 yılında, Mayıs sonlarında bir gece, Kopenhag'daki Nordland Otelinde bir oda hizmetçisinin imdat diye bağırdığı işitilmiş. Otel çalışanları odaya daldıklarında, otel müşterilerinden birinin – George Mink – hizmetçiye tecavüz etmeye çalıştığını görmüşler. Mink, Kopenhag polisine teslim edilmiş. Kamu ahlâkına aykırı hareket etmekle suçlanmış. Dedektifler odasını aradıklarında gizli şifreler, şifreli adresler, sahte pasaportlar ve kaynağı kuşkulu üç bin Amerikan doları bulmuşlar. George Mink ve yakalanan birkaç arkadaşı, Sovyetler Birliği hesabına casusluk yapmakla suçlandı. 1935 yılının 30 Temmuz günü, kapalı celse yapılan yargılamada Mink, on sekiz ay hapse mahkûm oldu.

George Mink tahliye olduktan sonra Moskova'ya gitti. Yalnızca Losovsky'nin güçlü etkisi, Kopenhag'daki ihtiyatsızlığının yol açtığı gafın soruşturulmasını sürekli olarak erteleyebildi. G.P.U., ona "Alfred Hertz" adına bir pasaport tedarik edip Bar-

celona'ya gönderdi. Mink, General Franko'nun ilerleyen ordularına karşı ön cephede savaşmadı. Güvenli iç bölgede faaliyet gösterdi. Hotel Continental'deki odası, Barcelona'daki anti-Stalinistlerin evlerine yapılan G.P.U.'nun ölümcül gece baskınlarının planlandığı yer oldu.[194]

Stalin'in yedi deniz üzerindeki haçlı seferinde önemli rol oynayan bir diğer Amerikalı, Mike Pell takma adını kullanan New York, Albany'deki eski bir Parti örgütçüsü olan Yoldaş Appelman'dı. Almanya ve Sovyet Rusya'da Komintern için çalıştı ve *President Roosevelt*'in başını çektiği Amerikan transatlantik yolcu gemilerinin mürettebatları içinde ilk savaş karşıtı komiteleri örgütledi. Mike, 1932 Mayıs'ının sonlarında, Altona'da yapılan ilk Enternasyonal Denizciler Kongresinde, George Mink'in liderliğini yaptığı Birleşik Devletler kıyı işçileri delegasyonunun üyesi olarak ortaya çıktı. "Bağımsız" ISH tarafından çağrılan bu Kongre, bir "birleşik cephe" çalışmasıydı. Tamamen görüntüde, delegeler, "ırklarına, renklerine ya da politik inançlarına bakılmaksızın" tam eşitlik temelinde seçilmişti. Gerçekte ise, Kongre, başından sonuna kadar Kremlin tarafından düzenlenmiş ve finanse edilmişti; dünyanın uzak köşelerinden gelen delegelerin yol ücretleri bile bizim fonlarımızdan ödenmişti.

Delegeler, Kongreden üç gün önce Hamburg'a gelmeye başladı. Trenle, uçakla ve yolcu gemileriyle geldiler, bazıları ise sınırdan ya da deniz yoluyla kaçak olarak. Capetown, San Francisco, Sydney ve yaklaşık yüz limandan, yedi deniz üzerindeki büyük, maskeli Stalin iktidarının hacılarıydı onlar. Kalacak özel yerler, yiyecek, para ve eğlence sağlayan Komünist Resepsiyon Komitesine teslim edildiler. Her delegenin yanına rehber ve tercüman görünümünde, aslında görevleri yurt dışından gelen konuklar arasındaki muhtemel anti-Stalinist duyguları açığa çıkarmak olan Karşı Casusluktan birer üye verildi. Delegeler, toplam olarak yaklaşık yarım milyon denizciyi, dok ve nehir işçisini temsil ediyordu. Yalnızca küçük bir azınlık komünistti. Buna

194. *George Mink* (Doğum ve ölüm tarihleri bilinmiyor): G.P.U. ajanı. 1937 yılında, İspanya'da savaşan İtalyan anarşisti Camillo Berneri'yi (1897-1937) kaçırıp öldüren kişidir.

rağmen, komünist olmayan çoğunluk, dışarlıklıların, varlığından asla haberdar olmadıkları, Kongrenin görünürdeki demokratik prosüdürünü domine edip örgütü gizlice disipline eden komünist "fraksiyon"un (gizli komitenin) insafına kalmıştı.

Tüm öneri, konuşma ve programlar bizim komünist merkezimizde önceden yazılıyordu. Tüm önde gelen konuşmacılar, çeşitli kılıklardaki komünistlerdi ve onlara ne söyleyecekleri önceden dikte edilmişti. Yabancı delege kitlesi arasında, bu kukla sistemi sahtekârlığının farkında olup açıkça protestoya girişen tek kişi çıkmıştı. Bu, Fransa'nın Rougen delegesi Engler'di. Engler, derhal pertavsız altına alındı. Alman polisi pozuna giren Hugo Marx'ın iki yardımcısı, aynı gece Engler'i ziyaret etti. Ona, Alman otoritelerinin kendisini istenmeyen kişi ilân ettiğini söylediler. Sonra Köln'e götürüp, "Almanya'ya dönersen sayın Engler, hapse atılırsın" uyarısıyla Paris trenine bindirdiler.

Kommisserenko tarafından güçlü Amerikan delegasyonundan seçilen çeşitli konuşmacılar da Kongrede hazır bulundu. Ünlü Scottsboro davasında yer almış negrolardan biri olan, annesi Ada Wright'le birlikte o sıralar Avrupa'yı turlayan Şikagolu Louis Engdahl, "uluslararası dayanışma" üzerine konuşma yaptı. Amerika Kızıl Deniz işçileri Sendikasının ülke çapındaki örgütçüsü Harry Hynes, deniz grevlerinin tekniklerini açıkladı. (Harry Hynes, daha sonra İspanya'da öldürüldü.) San Franciscolu Thomas Ray, Sovyetler Birliği'ne karşı savaş durumunda denizcilerin görevleri konusunda konuştu. (Thomas Ray, sonradan, Amerika Ulusal Denizcilik Sendikasının arkasındaki itici güç olmuştur.) Bu konuşmacıların hiçbiri kendine özgü düşünceleri dillendiriyor değildi. Engdahl'ın konuşması, Willy Muenzenberg tarafından yazılmıştı. Hynes'in açıklamaları, Kommisserenko'nun beyninin ürünüydü ve Tom Ray'ın, silâh ulaşımının sabote edilmesi ve isyan sanatı üzerine yaptığı konuşmanın taslağını da ben hazırlamıştım.

Delegelerin çoğu, bütünüyle düzmeceydi. Berlin'den Çinli öğrenciler, Kanton ve Wie-hei-wie'deki dok işçilerinin "temsilcisi" olarak konuştular. Hayatının büyük kısmını Londra'da geçiren Trinidadlı bir negro, aşağı Mississipi'deki siyah nehir işçi-

lerinin delegesi olarak alkışlandı. Bu tür hileler, bütün uluslara rası komünist kongrelerin özelliğiydi.

Kongrenin ikinci günü, Doğu Hint Adaları limanlarından Hamburg'a gelmiş hiçbir delegenin Kongrede bulunmadığı anlaşılmıştı. Britanya hükümeti, Doğu Hintlilere pasaport vermemiş ve delegasyonun liderini hapse atmıştı. Kommisserenko, kendi kendine söylenerek Kongre salonuna geldi. Aniden bana dönüp şöyle dedi: "Hindistan önemli. Bu Kongrede bir Hinduya ihtiyacımız var. Git ve bir Hindu bulup getir buraya, onu konuşmacı olarak çıkaralım."

Hindu bulmak için dışarı çıktım. Hansa Hattındaki *Drachenfels* gemisi limandaydı. Bu geminin ateşçileri Hinduydu. Limana koşup *Drachenfels*'e çıktım. Kongreyle ilgili söylediklerimden gemideki Hindular bir şey anlamadılar. Başka bir yönteme başvurdum.

"Şarkıcı kızları sever misiniz? Genç, tatlı şarkıcı yavrular, ha? Gelin çocuklar benimle. Bedava. "

Doğu Hintlilerden üçü gelmeyi kabul etti. İkisinin karmakarışık sakalları vardı. Üçüncüsü sakal tıraşı olmuştu ama bir iskeletten farksızdı. Her üçü de kirli türbanlar takmış, gömleklerini bellerinden aşağı sarkıtmıştı. Umutla yalanarak arkamdan taksiye bindiler. Ver elini Kongre.

"Girin içeri" dedim. "Şarkıcı yavrular burada."

Kâğıtların üzerine eğilmiş adamlarla yarı yarıya dolu salonla karşılaşınca üçü de sersemledi; çevrelerindeki kızıl flamalara şaşkınlıkla baktılar. Enternasyonal prezidyumun ve kürsünün önünden geçirdim kurbanlarımı. Tıraşlı olanı öne doğru itekledim. Trampet sesleri duyuldu ve ardından bir sessizlik oldu. Kongre başkanı Ernst Wollweber ayağa kalkıp gür bir sesle, Scotland Yard'ın, Doğu Hint delegelerinin katılımını sabote etme girişimine rağmen Doğu Hintli yoldaşların Kongreye gelmenin yolunu bulduklarını duyurdu. Duyuruyu şu sözlerle bitirdi:

"Şimdi Kalküta Dok İşçileri Sendikasının temsilcisi konuşacak."

Üç Hindu çaresizlikle öylece duruyor ve gülümsemeye çalışıyordu.

Genç Amerikalı Mike Appelman da şimdi duruma müdahale etmişti. Hindulara şöyle bir baktı.

"Ne kadar çalışıyorsunuz günde?" diye fısıldadı.

"Altıdan altıya" dedi Hindulardan biri.

"Doğu Hintli yoldaş, emperyalist sömürücü güçlerin Doğu Hintli işçileri sabahın altısından akşamın altısına kadar aralık vermeksizin, günde asgari on iki saat ve haftanın yedi günü çalıştırdıklarını söylemektedir" diye tercüme etti Appelman, seyircilere dönerek.

"Ne kadar alıyorsunuz?" diye sordu Appelman, Hindu'ya.

"Üç pound."

"Doğu Hintli proleterlere ayda 360 saatlik kölelik karşılığında ayda 60 şilin ya da altı saatin karşılığında çeyrek dolar verilmektedir" diye duyurdu Appelman Kongreye.

"Ne yiyiyorsunuz?" diye sordu bu kez Hindu'ya.

"Pirinç!"

"Hayvanlar gibi aç bırakılıyorlar. Günde üç kere bir avuç pirinçtir Doğu Hintli işçilerin tayını!" diye haykırdı Appelman.

"Daha fazla ücret istiyor musunuz? Daha iyi yiyecek? Patronu yenilgiye uğratmak" diyerek avını kandırmaya çalıştı.

Hindu öylece bakakaldı. Sonra sıntı ve başıyla onayladı.

"Doğu Hint işçileri, sınıf mücadelesine, daha iyi ücret ve daha kısa işgünü, sömürüden kurtulma ve sosyalizm, emperyalist köpek balıklarının saldırısına karşı Sovyetler Birliği'nin savunulması mücadelesine katılmak istediklerini beyan etmiş bulunuyorlar" diye gürledi Appelman.

Kongre alkıştan yıkılıyordu. Bando, *Enternasyonal*'i çalmaya başladı ve delegeler ayağa kalkıp marşın nağmelerine katıldı. Üç Hindu çabucak salondan çıkarıldı. Antrede, kendilerine söz verilen "ninni söyleyen kızlarla" ne zaman buluşacaklarını sordular.

"Sizi beleşçiler, unutun bunu" dendi onlara, "hadi bakalım, doğru geminize!"

Tüm uluslardan denizcilerin ve dok işçilerinin program ve taleplerini hazırlayan, Kongrenin görünmeyen diktatörü Rus Komisserenko'ydu. Aynı zamanda, Sovyet Ulaşım İşçileri Sendikasının ve bu sendikanın dört yüz bin üyesinin de diktatörüydü. Yoldaş Kommisserenko, Kongre oturumlarında, dünyanın diğer tüm

ticari gemilerine model olarak Sovyet gemiciliğinin koşullarını ve yöntemlerini sunuyordu. "Denizdeki son geminin direğine de proleter özgürlüğünün kızıl bayrağı çekilinceye kadar" diye bağırıyordu, "mücadele durmayacaktır." Fakat ISH fonksiyoner sorumlularının dar toplantısı *Sonderkonferenz*'de Kommisserenko çok daha soğuk bir havada konuşuyordu. Komünist birimlerinin, özellikle de Rus gemilerindeki birimlerin özel politik görevleri hakkında. Denizcilik *Apparat*'ının önde gelenlerinden biri olarak Sovyet gemileriyle sürekli temas halindeydim. Bunlar hapishane gemileriydi –özgürlük gemisi olarak kamufle edilseler de– birçok bakımdan: Kayzer'in meşum cezai sistemi *seemansordnung*'u bile gölgede bırakacak ölçüde görülmemiş gaddarlıktaki özel denizcilik yasalarının uygulandığı mürettebatları için hapishane gemileri; G.P.U.'nun ihtiyatsızca naklettiği dikbaşlı yabancı komünistler için de öyle. Kommisserenko bütün bunları kabul ediyordu, ne de olsa Bolşevik Bolşevike konuşuyordu bizimle.

Beş Yıllık Planın resmen yürürlüğe konmasının ve bununla bağlantılı olarak Komintern'in Sovyet gizli servisinin bir koluna dönüşmesinin ardından, muhtemel tehlikeli polis ajanlarının ve komünistlerin deniz yoluyla kaçırılması normal bir rutin haline gelmişti. Kurbanlar, Sovyet diplomatik ve ticari misyonu saflarındaki görevlilerden tutun da, polis muhbirlerine, ajan provakatörlere, yabancı ülkelerin casuslarına, Sovyet ve Komintern fonlarını iç edenlere, anti-Stalinist örgütlerin liderlerine, rehinelere, sabotörlere ve Kremlin'in gizli *Apparat* servisini bilip, gizli ajanların yaşamlarını ve ifşa edilmesi Moskova'ya bir hayli pahalıya mal olmuş örgütlerin varlığını tehlikeye sokan firarilere kadar uzanıyordu.

Bütün bunlardan, komünist tabanın somut anlamda hiçbir şekilde haberi yoktu. Kaçırma olaylarında G.P.U. ile işbirliği halinde olan yeraltı karşı casusluk kadrosuna alınan yoldaşlar asla tanınan liderlerin saflarından gelmezdi. Onlar, üst komitelerle itaatkâr komünist kalabalık arasında yer alan tabakadan seçilirdi. *S-Apparat* denen bu örgüte kaydolan adamlardan beklenen üç temel şart vardı: üç yıllık Parti faaliyetlerinde temiz bir sicile sahip olmak; en az bir kez tutuklanmış olup tutuklanmalarında polise herhangi bir ifşaatta bulunmamış olmak; ve Sovyetler Birliği'nin dünya tarihin-

deki misyonuna fanatik inanç. Bunlar, genç, kararlı ve davaya körcesine adanmış insanlardı. Bir kere Karşı Casusluğa alındılar mı, Partinin resmî yaşamından tamamen çekilirlerdi.

Bir casus ya da hainin kaçırılmasında kullanılan prosüdür pek az değişirdi. Yabancı topraklardaki suikastçılar, kurban, nasıl öldürülmüş olduğuna kimsenin önem vermeyeceği tanınmamış biri olmadıkça kaçırmayı tercih ediyordu. Çoğu örnekte görüldüğü gibi, öncelikle dostça, Sovyetler Birliği'nde bir iş teklifi yapılırdı. Eğer kurban gitmeyi kabul ederse, Rusya'ya gittiğinde kurşuna dizilmez ya da sürgüne gönderilmezdi; ona gerçekten bir iş verilirdi, bu, en yakın sınır istasyonundan binlerce mil uzaklıkta önemsiz bir memuriyet işi olurdu, kurbanın Sosyalist Anavatanı terk etmesine asla ve asla izin verilmezdi. Bu şekilde "davet" edilen komünistlerin çoğu, kaderlerine boyun eğip gönüllü olarak gitmişlerdir. Sovyet hareketinin dışında bir hayatı ölümden daha kötü görmüşlerdir. Onlara göre, G.P.U.'ya kendiliğinden teslim olmak, zaten gençliklerinin fırtınalı coşkusuyla destekledikleri, kendilerinde olan ne varsa verdikleri davaya bağlılıklarını göstermek için bir jestti!

Fakat bir kere G.P.U.'nun "Moskova'ya git ve orada biraz dinlen" daveti reddedildi mi, Karşı Casusluk birimleri eyleme geçerdi. G.P.U., avını yakalamak için yakındaki limana bir Sovyet gemisinin gelmesini beklemezdi. Kurban ilk fırsatta yakalanır ve seçme mürettebata sahip bir Sovyet şilebinin gelmesi beklenirken – bazen aylarca – hapis tutulurdu. G.P.U., kilit şehirlerin içinde ya da yakınlarında gizli tutuklama yerlerine sahipti. Hamburg'da, şehrin merkezinde, 19 Kohlhafen'de, *Viva* adlı bir kitap dağıtım şirketinin mahzeni bu görevi yerine getiriyordu. Berlin'de, başkentten çok uzak olmayan Reinickendorf-Ost kasabasının dış mahallelerinde, Schoenholzerweg üzerinde bulunan bir yazlık ev de bu tür yerlerden biriydi. Kopenhag'da, Kjoege'ye giden cadde üzerinde, Richard Jensen'in[195] sahibi olduğu yazlık da aynı amaçla kullanılıyordu. Paris'te, hemen köşede G.P.U.'nun ileri karakolunun bulunduğu, Montreuil bölgesindeki

195. *Richard Jensen* (1894-1974): Danimarka Komünist Partisi'nin lideri ve Komintern'in önde gelen aygıt adamlarından.

221 Rue Etienne Marcelle'de yaşayan Fransız parlamenter Be augrand tarafından yönetilen Rue d'Alembert'teki ev de böyle bir hapishaneydi. Yabancı ülkelerde bunlar gibi, tam adreslerini bilmeme olanak olmayan çok sayıda Sovyet gizli hapishanesi bulunmaktaydı. Tutuklular, bu illegal hapishanelerden, Sovyet gemisi yola çıkmadan bir gece önce gemiye taşınıyordu.

Kongrenin resmî oturumundan ayrı olarak, yalnızca komünistlerin kabul edildiği gizli örgütsel toplantılar da yapılmaktaydı bitişik salonlarda. Burada tartışılan konular, gizli çalışmaya ilişkin şeylerdi – haberleşme ağı, kişisel sorunlar, para yardımları, grev faaliyetlerinde yeni yöntemler, çeşitli ülkelerdeki gemilere karşı somut eylem planları ve kapitalist ülkelerin Donanmalarındaki komünistlerin çalışmaları. Benim yönettiğim böyle bir toplantıda, geçmişteki Donanma isyanlarında kullanılan taktikler enine boyuna analiz edilmiş, hatalar saptanmış ve gelecekteki Donanma kampanyalarında uygulanması salık verilen başarılı yöntemler saptanmıştı. Sovyet gemisi *Dnepr*'le gelen bir Rus delegesi, Bolşeviklerin Çar'ın Baltık filosunda yürürlüğe koydukları yöntemleri açıkladı. Reichstag'da milletvekili Willy Leow adlı bir Alman, Alman Emperyal Donanmasında meydana gelen başarılı isyanlardaki sayısal faktörleri anlattı. Fransız Yoldaş Languinier, Toulon'daki Fransız gemilerinin denizcilerinin isyanlarını tahlil etti. Onları, Danimarka Donanmasından ve Gydnia Donanma üssünden Polonyalı denizciler izledi. Fakat en büyük ilgiyi, her ikisi de Eylül 1931'de meydana gelen Şili Donanma isyanının ve Invergordon'daki Britanya İç Donanmasındaki ayaklanmanın dersleri çekti. George Mink, Şili olayları üzerine rapor verirken, Liverpoollu delege Cole, "Invergordon Ruhu" üzerine konuştu.

Invergordon'daki Britanya filosu isyanı, ilk büyük çaplı politik olaydı. Bu olay, sadece Britanya imparatorluğunu sarsmakla kalmamış, aynı zamanda Britanyalı olmayan milyonların, Albion savaş gemilerinin isyan virüsünden azade olduklarına ilişkin inançlarını da sarsmıştı. İsyan, Sir Austen Chamberlain'ın, ingiliz parlamentosunda, Donanmadaki tüm küçük rütbelilerin ücretlerinin düşürüleceğine ilişkin açıklamasından sonra, 12 Eylül gecesi başladı. O gece denizciler, kıyıdaki kantinde bir araya gel-

di– ve ajitatörler işe girişti. H.M.S *Rodney*'den – İç Filo'nun en güçlü birimleri arasında sayılırdı – Bond adlı bir denizci masanın üstüne fırlayıp denizcileri, hükümetin kararına grevle cevap vermeye çağırdı. Ondan sonraki konuşmacı, isyanın elebaşıları arasındaki örgütçü Len Vincott'tu. Tüm filonun gemilerini greve çağırma işini yerine getirecek gemi delegeleri seçildi. 14 Eylül pazartesi günü, bir mürettebat delegeleri toplantısı, salı sabahı saat 6'da grevi başlatma kararı aldı. Toplantıyı dağıtmaya teşebbüs eden bir Donanma subayına bardak atıldı. Gemiciler gemilerine döndü, bazıları, komünist savaş şarkısı "Kızıl Bayrak"ı söylüyordu. Tüm gece boyunca gemiden gemiye bağırışlar duyuldu: "Yarın sabahı unutma!"

"Yarın sabah" geldi. Grev önce *Rodney*'de başladı. Denizcilerin neşeli bağırışları liman boyunca yayıldı. İki saat sonra, İç Filonun tüm mürettebatı greve gitmişti. Britanya İmparatorluğunun kılıcı ve kalkanı felç olmuştu. Otuz altı saat sonra Amirallik, isyancılara teslim oldu. Olay hasır altı edildi. Ne bir dava açıldı, ne de herhangi bir mahkûmiyet kararı verildi. Yalnızca yirmi dört elebaşı, Donanma hizmetinden – "yıkıcı davranış nedeniyle" – çıkarıldı ve evlerine gitmeleri için yol masrafları karşılandı. Invergordon isyanının dersleri üzerine Hamburg Kongresinde yapılan tartışmalarda, bir Rus temsilci, böyle bir Donanma isyanının "Britanya Aslanını zavallı bir ev kedisine döndürdüğü" gözleminde bulundu. Bu deyiş çabucak yayıldı ve Amerikalı delege Mike Appelman, örgütlü grev tekniklerinin bir roman biçiminde bir ölçüde kamufle edilerek anlatıldığı, Rusya, Almanya, İskandinav ülkeleri ve Amerika'da Komintern'in desteği ile basılan "S.S. Utah" adlı bir kitapta bu deyişi uluslararası planda iyice tanınır hale getirdi. Invergordon isyanı, Britanya İmparatorluğunun "yıkılması" ihtimaliyle ilgili olarak, çok sayıda kolaycı Bolşevikte yersiz bir iyimserliğe yol açmıştır. Nitekim, bundan sonraki görevim olan İngiltere talihsizliğim, "Invergordon ruhuna" rağmen liderlerimizin ve güçlerimizin, Britanya Aslanının pençelerini törpülemekten çok uzak olduğu fikrini doğrulamıştır.

İngiltere Genel Müfettişi

Enternasyonal Denizciler Kongresinin kapanışından ve delegelere ülkelerine dönmeleri için gereken yol parasının verilmesinden sonra Berlin'e çağrıldım. Georgi Dimitrov, beni olağanüstü dostça bir havada karşıladı.

"Sevgili yoldaş" dedi, "seni İngiltere'ye yolluyoruz. Orada son derece nazik bir durumla karşılaşacaksın. Britanya hareketimiz can çekişiyor. Ne büyüyor, ne de ölüyor. Harry Pollitt ve güruhu, devrimci kitle çalışmasında bütün İngilizler gibi çıtkırıldım ve yeteneksiz."

Beş saat boyunca görevimle ilgili ayrıntılı talimatlar aldım. Bu talimatlar, Londra'da çıkan *Daily Worker* ve komünist denizcilik gazetesi *Seafarer*'in mali yönetimlerinin düzeltilmesini olduğu kadar, Britanya limanlarının dolaşılmasını, Komünist sendika muhalefetinin, "Azınlık Hareketi" olarak bilinen, merkezi Londra'da bulunan Doğu Hint Denizciler Sendikasının ve merkezi, Galler'in Cardiff şehrindeki enternasyonal negro örgütü Batı Hint Topluluğunun yeniden örgütlenmesini içeriyordu.

Bu, o güne kadar atandığım görevler içinde en önemlisiydi. Komintern Batı Sekreterliğinin dosyalarında bulunan Britanya haberleşmelerini ve raporlarını okumak iki günümü aldı. Britanya Merkez Komitesi tarafından gönderilmiş bu raporlarda, diplomasinin, ben doğruyum böbürlenmeciliğinin ve görülmemiş başarı iddiasının karışımını bulmak mümkündü. Her mektup, para talep eden çığlıklarla son buluyordu. Britanya Partisi'nin kendine ait bir geliri hemen hemen yoktu. Kayıtlı üyelerin ödedikleri aidatlar belki de bütçelerinin yalnızca yüzde beşini oluşturuyor-

du. Parti faaliyetinin her aşaması, Moskova'dan gelecek para yardımına bağlıydı.

Yeri gelmişken, Batı Sekreterliğinin Britanya dosyalarının, ana ofislerinin bulunduğu *Fuehrer Verlag*'da tutulmadığını belirteyim. Her bağımsız ülkeyle ilgili kayıtlar, güvenilir Parti üyelerinin evlerinde korunmaktaydı. Dökümanların böylesine ademimerkezileştirilmesi, polisin tek bir baskınla Komintern'in Berlin'deki gizli evraklarını ele geçirmesini imkânsız hale getiriyordu. Son derece iyi çalışan Gestapo örgütü bile onları ele geçirememiş, 1933 İlkbaharında bu evraklar küçük paketler halinde Kopenhag'a nakledilmiştir.

Birleşik Krallık'a güvenlik içinde girmemi sağlamak ve haberleşme hatlarımı kurmak için özenli bir hazırlık yapılmıştı. Britanya, yeryüzünün en özgür ülkelerinden biriydi. Ne var ki bu ülke, aynı zamanda, Scotland Yard gibi, neredeyse şaşmaz kesinlikte çalışan bir polis makinesine sahipti. Scotland Yard ajanları her yerdeydi. Britanya pasaport otoriteleri, bir bakışta pasaporttaki en usta işi sahtekârlıkları bile fark etmekle ün salmıştı. Komintern'de, Britanya limanlarından resmî tacize uğramadan geçmeyi umabilen tek ajan yoktu. Önceki yıllarda, çok sayıda Komintern mensubu, Scotland Yard tarafından yakalanıp ülke dışına çıkarılmıştı.

Bana İngiltere yolculuğumda yardımcı olacak üç sahte pasaport verildi. Biri, girişte ve Londra polisine kaydolmakta kullanılacak, Gerhard Smett adına bir Hollanda pasaportuydu. Bir diğeri, Britanya Komünist Partisi'ndeki kimliğim olarak kullanacağım, Alfson Peterson adına bir Norveç pasaportuydu. Kurt Peter diye birisine ait bir Amerikan pasaportunu ise, tutuklanmaktan kurtulmak ve acil durumlarda kullanmak üzere yedekte tutacaktım. Pasaportlardaki tüm tanımlar bana mükemmel uyuyordu. Tek değiştirilen, fotoğraf ve pasaport sahiplerinin imzalarıydı. Ayrıca beni, Rotterdam'daki toptan balık satış tüccarı temsilcisi olarak tanımlayan bir itimatname de taşıyordum yanımda. Balık tüccarı gerçekten de vardı; bir araştırma için bu tavsiye mektubunu vermişti. Tüm bu belgeler, Komintern'in, Berlin SW67-72 Lindenstrasse'deki sahte evrak düzenleme merkezi tarafından üretilmişti.

Yanımda yalnızca Hollanda pasaportu ve balık tüccarının mektubu olmak üzere Hamburg-Fuhlsbuettel'den Croydon'a uçakla gidecektim. Diğer pasaportlar, adresler ve Komintern itimatnamesi, Londra üzerinden gizli haberleşmemizi yürütecek iki denizci kurye tarafından bana sonradan teslim edilecekti. Bu kuryelerin her ikisi de, *Teal* ve *Lapwing* adlı Britanya haftalık gemilerinde çalışan mühendislerdi.

Firelei ile vedalaştım ve havanın son derece açık olduğu bir gün Londra'ya uçtum. Croydon'daki kontrol sırasında zor anlar yaşadım. Görevli pasaport memuru, Hollanda pasaportunun her sayfasını dikkatle inceledi. Sonra, hiç acele etmeden, kuşkulular listesinin sayfalarını karıştırmaya başladı. Ardından birkaç soru sordu. Sonunda geçtim. Bir otobüsle Londra'ya geldim.

Büyük Britanya'nın komünist lideri Harry Pollitt'le Piccadilly bölgesindeki *Brasserie Universelle*'de buluştum. Yakışıklı, yapılı ve şık giyimli, otuzlarının sonlarında bir adamdı, kendi başına geliştirdiği fikirlere sahip, mükemmel ve yorulmak bilmez bir konuşmacıydı. Beni zorlama bir neşeyle karşılaması, Londra'da bulunmamdan pek hoşnut kalmadığı izlenimi bırakmıştı bende. "Balık baştan kokar" diye düşündüm. "Yoldaş Pollitt, gerçeklerin karartılmasına izin vermemeli." Daha baştan birbirimize düşman olmuştuk. Pollitt, duygularını tatlı dillilikle örtbas ediyordu. Ona göre ben, Britanya'nın işlerine burnunu sokan bir cahildim. Ama hiçbir komünist partisinde kimse, "Moskova'dan gelen birisinin" otoritesini açıkça sorgulayamazdı. Pollitt, bana bir komünist ailenin yanında kalmamı önerdiğinde reddettim. Yapmaya geldiğim işin özü pek hoş bir şey değildi. Yolsuzluk kuşkusu altındaki fonksiyonerlerin bildiği bir adreste kalmamın tehlikeli olduğu açıktı. Keza Pollitt'in, emrime bir kız sekreter verme önerisini de reddettim. Bu kızın, Merkez Komitesinin ajanı olduğundan son derece emindim.

"Hoş bir kızdır" diye baştan çıkarmaya çalıştı beni Pollitt. "Sıkma canını" dedim. "Benim kendi *Apparat*'ım var."

Britanya Partisi'nin şefi, havayı ihtiyatla kokluyordu. Benim Rus olduğumu sanıyordu.

Euston İstasyonunun yakınlarındaki sayısız pansiyondan birine yerleştim. *Teal* gemisinin kuryesi aracılığıyla diğer malzeme-

lerle birlikte bana ulaştırılan güvenilir yardımcıların isim ve adreslerini alınca bir çekirdek oluşturmaya giriştim. Yardımcılarım, Komintern'in birçok girişiminde yer almış bir gedikli olan, uyanık, ufak tefek Avustralyalı Joe Keenan; 1923 Hamburg ayaklanmasını takip eden yıllarda Antwerp'te birlikte çalıştığım, uzun boylu Yeni Zelandalı "Kızıl" McGrath; G.P.U.'da çalışan içkici ve kavgacı birkaç İrlandalıdan biri olan Patrick Murphy ve Cilly adlı bir kızdı. Cilly, genç, uzun boylu, esmer, uzak, bağımsız tavırları olan şık bir Alman kızdı; Londra'daki Sovyet Ticaret Misyonu Arcos'da, bu kuruluş Scotland Yard tarafından basılıncaya kadar çalışmıştı. Bir çayhanede buluştuk, gözlemlerimizi aktarıp birbirimizi tanımaya çalıştık.

Britanya Partisi'nin Komintern'de ayrı bir yeri vardı. Hiçbir zaman büyük değişiklikler yaşamamıştı. Hiçbir zaman hizip kavgalarıyla bölünmemişti. Buna rağmen, 1926 genel grevinden beri, Komintern'in en işe yaramaz ve pahalı oyuncağı olmuştu. Yılda çeyrek milyon dolar yiyen bir partiydi bu. On yıldır var olduğu halde, yalnızca Hamburg şehrindeki Parti örgütünün yönettiği parti birimlerinin onda birinden daha az parti birimine sahipti. "Nedir bu duraganlığın sebebi?" diye soruyordum kendime.

Belki başta gelen neden, Britanya işçisinin düşünme tarzıydı. Bir diğer neden, Parti liderliğinin beceriksizliğinde, kibirinde aranabilirdi; devrimi iyi bir iş gibi gören yozlaşmış bakış açısının devrimi gündeme getirmemesiydi. Üçüncü neden ise, Britanya sendika liderlerinin ve Scotland Yard'ın, herhangi bir komünist saldırı girişimini büyük bir incelikle etkisiz hale getirmekte gösterdikleri beceriydi.

Önce Londra *Daily Worker*'ı ele almaya karar verdim. Bu merkezi parti organının yazı kurulu ve çalışma büroları, sabah dokuzdan akşam altıya kadar Scotland Yard'ın gözetlemesi altındaydı. Sürekli iki dedektif görev başındaydı. Sokağın karşı tarafında, kapı önlerinde durup bakındıklarını, gezindiklerini, ellerindeki gazeteye dalmış gibi yapıp binaya giren çıkanı incelediklerini görüyordum. Üzerimizdeki takip, muhatapları uyarılmaksızın geceleri de devam ediyordu.

Parti görevlileriyle, Joe Keenan ve Pat Murphy'nin evlerinde toplanıyorduk. Oturumlarımız ertesi sabah yediye kadar sürüyor-

du. Bu, haftada iki kere tekrarlanıyordu. Bakımlı Britanyalılar kalabalığı – aralarında tek işçi yoktu – benim araştırma ve çapraz sorgulamaya ilişkin "G.P.U. yöntemlerimden" öfkeye kapılıyordu. Fakat işlerini kaybetmekten korktuklarından sınırlamalara harfi harfine uyuyorlardı. Toplantılarımız hararetli, sinir bozucu tartışmalarla geçiyordu. Ne var ki, tümüyle Moskova'dan mali destekle yaşayan bir örgütü düzeltmek gerçekten oldukça eğlendiriciydi, "Moskova'dan gelen adam" canı istediği gibi azarlayabilir, aşırı alaycı olabilir, aklını oynatabilir ve Moskova'nın maaşlı piyonlarını doya doya aşağılayabilirdi – ve onlardan hiçbiri, "gizli bir raporda" bunlardan söz etme cesaretini gösteremezdi.

Daily Worker, 1930'da, Komintern aracılığıyla Sovyetler Birliği'nden alınan 45.000 dolar mali yardımla yayına başlamıştı, anlaşmaya göre, her sayı asgari yüz bin nüsha basılacaktı. Ana mali desteğe ek olarak, Batı Sekreterliği, *Daily Worker*'ın personel ücretleri için her ay 2.600 dolar gönderecekti. 1931'de, Britanya Merkez Komitesi, Berlin ve Moskova'ya, *Daily Worker*'ın dağıtımının iki yüz binin üstüne çıktığını bildirdi ve Parti basım bölümünde çalışan yoldaşların sayısı büyük oranda arttığından aylık ödeme bütçesinin 4.000 dolara çıkarılmasını talep etti. Sözde artan dağıtımla diğer Parti faaliyetlerindeki hazin durgunluk arasındaki tenakuz, Komintern faaliyetlerinin önde gelen sorumlularının kuşkularını çekmişti. Büyük bir soruşturmanın sonucunda varılan bulgular şunlardı:

Daily Worker'ın dağıtımı iki yüz bin değil, zoru zoruna otuz bindi. Yazı kurulu personeli arttırılmamıştı. Peki o zaman Komintern'in parası nereye gitmişti? Bu paranın küçük bir kısmı reklâm satın almaya harcanmıştı. İşadamlarından, üstüne para verilerek reklâm alınıyor ve böylece *Daily Worker*'ın ne kadar etkili olduğu Moskova'ya gösterilmiş oluyordu. Paranın geri kalanı, ücretler ve "masraflar" biçiminde, küçük bir Merkez Komitesi üyeleri kliğine gidiyordu. "Masraflara", metresleriyle birlikte oturdukları müthiş lüks apartman daireleri, Güney sahiline yapılan tatil gezileri, önde gelen Britanya Stalinistlerinin karıları için kürkler ve otomobiller de dahildi.

Britanyalı yoldaşlar, *Daily Worker*'a Britanya otoriteleri tara-

fından yapılan baskıları izah edebilmek için saatlerce dil döküyordu. *Daily Worker*'ın, resmen gazete taşıma görevi yapan trenlere alınması yasaklanmıştı. 1931'de, yazı işleri müdürü dokuz ay hapis yatmıştı. Gazetenin görünüşteki sahiplerinden Frank Paterson iki yıl kürek cezasına çarptırılmıştı. Editörlerden Yoldaş Allison üç yıldır hapisteydi. Bir diğeri, Yoldaş Shepherd, Britanya Donanmasındaki Invergordon isyanıyla ilişkili olarak yirmi ay kürek cezası almıştı. Ve bunun gibi şeyler. Bu açıklamalara gülüyordum. Britanya'daki anti-komünist terör, birçok Avrupa ve Asya ülkesindeki yoldaşların karşılaştığı zorluklarla kıyaslandığında çocuk oyuncağıydı. Haftalık ücretlerden, gözümü kırpmadan dörder sterlin kestim ve "masraflara" hiçbir şey vermedim. Berlin'den gelirken yanımda Haziran ve Temmuz yardımlarını da getirmiştim, ihtiyar bir cimri gibi onlara dokunmadım bile. Tüm ücretler ödendikten sonra geri kalan yaklaşık 1.600 doları dağıtım mekanizmasının geliştirilmesine harcadım. Bulgularımı, *Lapwing* gemisindeki kuryemle rapor halinde Hamburg'a gönderdim. Bu rapor, Hamburg'dan Berlin'e, Berlin'den de Moskova'ya yollandı. Gallacher hariç[196], Britanya İmparatorluğunun Leninleri teker teker Moskova'ya çağırıldı.

Daily Worker'ın ofislerindeki koşulların, Britanya'daki komünist hareketin diğer birçok bölümünde de misliyle bulunduğunu gördüm. Yozlaşmış bürokratlar kliği yalnızca Komintern'in kasasını yağmalamakla kalmıyor, aynı zamanda tabandaki insanların ceplerine de el atıyordu. Londra'nın yakıcı yaz sıcağında, çok sayıda yan örgütün adını taşıyan hemen hemen tüm komünist ofisleri inceledim. Gittiğim her yerde aynı manzara vardı: Bakımlı ve çenebaz görevliler masaların ardında sinek avlıyor, şık sekreterler ortalıkta boy gösteriyordu. Ofislerin çalışma saatleri sabah dokuz, akşam dörttü, plan ve önerileri içeren kâğıtlar ortada yığılmıştı, duvarda Lenin ve Stalin portreleri vardı ve Büyük Britanya'nın o kadar sözü edilen emekçi kitleleriyle hiçbir bağlantı yoktu.

196. *William Gallacher* (1881-1965): İskoçyalı sendikacı ve Büyük Britanya Komünist Partisi'nin kurucularından. Parlamentoda, Komünist Partisi'ni ki dönem temsil etmiştir.

Londra'daki araştırma görevlerimden biri de, dışardan "bağımsız" bir örgüt gibi görünen Sovyetler Birliği'nin Dostları derneğinin durumunu araştırmaktı. 1930 yılının sonundan beri bu örgüt, Archangelsk civarındaki kırsal kesimde kurulu G.P.U.'nun büyük ağaç kesim kamplarında köle emeği kullanıldığı konusunda yoğunlaşmış Britanya'nın büyük anti-Sovyet kampanyasına karşı mücadele etmek üzere özel aylık mali destek alıyordu. Londra'daki Sovyetler Birliği'nin Dostları, *İnşa Halindeki SSCB* adlı, pahalı ve iyi baskılı resimli dergiden muazzam sayıda konsinye ve bu yayının, Britanya öğretmenleri, kolej profesörleri ve profesyonel gruplarının arasında geniş çaplı dağıtımını sağlamak üzere kullanıyordu aldığı mali yardımı. Tutanakları ve Londra'daki "Dostların" evlerini araştırınca, bu paranın iyi bir şekilde harcanmadığını ve *İnşa Halindeki SSCB* balyalarının evlerin bodrumlarında toz tutmuş bir şekilde beklediğini gördüm.

Britanya partisi'nin saflarında militan karakterde gruplar yoktu. Görevlilerden biri, bir deste bildiri dağıtmak istediği zaman, bu işi yaptırmak için gündeliği beş şilinlik sendika ücretine bir işsizi kiralamak zorundaydı. Bu Partinin "gönüllülerinin" büyük bir bölümü kendi yetersiz ekmek paralarını, Scotland Yard için belli zamanlarda muhbirlik yaparak kazanıyordu. (Daha sonraki yıl Scotland Yard ajanları beni tutukladıklarında, bir Londra polis müfettişi bana ciddi ciddi şöyle demişti: "Senin gibi sakat komünistlerden elimizde var. Bir şey öğrenmek istersek ofislerinize gider ve istediğimiz bilgiyi satın alıveririz.")

Moskova nezdinde bana itibar kazandıran darbelerden biri, Komintern sayesinde palazlanmış iki üst düzey Britanya komünisti, Yoldaş Thompson ve Yoldaş George Hardy'nin sıcak yuvalarını tasfiye etmem oldu. Thomson ve Hardy, Büyük Britanya Komünist Partisi'ndeki en önemli bölümün başında bulunan takımı oluşturuyordu – bu, limanlarla, doklarla, balıkçılıkla ve Britanya'nın büyük ticaret Donanmasıyla ilgili bölümdü. Thompson, eskiden Britanya Sendika Kongresinde görevli olan, kalın sesli bir devdi. George Hardy, Hindistan, Moskova, Vladivostok, Güney Afrika, Şangay ve Birleşik Devletler gibi uzak yerlerde Komintern'in işlerini yürüten, karda yürüyüp izini belli

etmeyen, tilki kadar kurnaz birisiydi. Hem Hardy'e, hem de Thompson'a, önceki yıl, Berlin ve Hamburg'da kısa süreliğine rastlamıştım. Her ikisi de zengin tüccarlara benziyordu ve kadınları, son moda sosyete kulübünden yeni çıkmışçasına bakımlı ve şık görünüyordu.

"Bu ikisiyle uğraşırken kaba ol, saldırgan ol" diye salık vermişti bana Dimitrov. "Uyanık olmazsan, Trafalgar Meydanındaki Nelson heykelini satıverirler sana."

Her şey beklediğim gibiydi. Büyük Britanya'daki kıyı örgütleri bin dört yüz kadar kayıtlı üyeye sahipti, ne var ki bunların hiçbiri, örgüte giriş aidatı dışında aidat ödemiş değildi. Britanya limanlarındaki Enternasyonal Denizcilik Kulüpleri politik merkezler değildi, Hardy ve Thompson'un kişisel kârları için çalıştırılan sıradan cafélerdi. Afrika'nın Batı Sahilindeki Sierra Leone, Freetown'daki, Londra'dan yönetilen ve bütçesi düzenlenen Enternasyonal Kulüp, komünist toplanma yerinden çok, köle ticaret merkezine fazlasıyla benzeyen bir yere dönüşmüştü. Oradan dönen negro yoldaşlar buranın öyküsünü anlatmıştı. Hardy, Freetown birimini, kıyı gemilerine, negro ücretinin üçte birine ücretle çalışan dok işçisi sağlayan "Krubosses" kliğine satmıştı. Thompson, Arap ve Çinli denizcileri ithal edip, normal ücret standartlarının çok altında ücretle Britanya gemilerine yerleştiren başarılı bir iş yürütmekteydi. Britanya gemilerini kızıllaştırmak için Albert Walter aracılığıyla Hardy ve Thompson'a verilen 2.500 dolarlık aylık ISH mali yardımı şöyle dağıtılıyordu: Hardy, kendine 1000 dolar maaş veriyordu; Thompson kendine 1000 dolar maaş bağlamıştı ve geri kalan 500 dolar, *Seafarer* gazetesinin basımı için kullanılıyordu; bu gazete, dok işçileri ve denizciler arasında dağıtılmıyor, yalnızca İngiltere'deki faaliyetleri "kanıtlamak" amacıyla Alman ve Sovyet limanlarına gönderiliyordu. Georgi Dimitrov'a durumu bir raporla bildirmek üzere sabırla birçok ayrıntı topladım. *Teal*'deki kuryem, raporu Hamburg'a ulaştırdı. Bu sırada George Hardy, tehdit edici gelişmenin farkında olduğundan, Hamburg'daki Denizcilik Merkezine ve bana karşı suçlayıcı malzeme toplamaktaydı. Beni, Commercial Road'daki ofisine soygun düzenlemekle ve kişisel dosyalarını çalmakla suçluyordu. Karşı-raporunu karısıyla Moskova'ya gön-

derdi. Bayan Hardy'i Berlin'de alıkoymak işten bile değildi ama yoluna devam etmesine engel olunmadı.

Berlin'den, Hardy ve Thompson'la her türlü ilişkiyi kopartmam ve onların *Apparat*'ına yeni bir liderlik getirmem yönünde talimat aldım. İnsanlarla ilişkiyi "kopartmanın" yöntemi, benim gibi komünist harekette büyüyenlerin malumuydu. Öncelikle her türlü ödemeyi durdurdum. *Seafarer*'in çıkışı durdu. Britanya limanlarındaki yedi enternasyonal kulüp birbiri ardından kapanmak zorunda kaldı. Taraftarları arasında dağıttırdığım imzasız bildirilerle, Hardy ve Thompson'u işçilerin parasını çalmakla ve Scotland Yard'la suç ortaklığı yapmakla suçladım. Hardy hakkındaki yıkıcı kişisel bilgilerin, Britanya Denizcilik Sendikalarının liderleri, en azılı komünizm düşmanı Bevin ve Spence'nin eline ulaşmasını sağlamıştım. Kısa süre sonra bu malzeme, Bay Spence'nin gazetesi *Seaman*'in baş sayfasında boy gösterdi ve Britanya bayrağı altındaki gemilere ulaştı. Sonunda, Hardy, Thompson'u ihanetle suçladı, Thompson ise, West India Dock Road'daki, Charles Brown'un ünlü tavernasının önünde Hardy'e müthiş bir dayak attı. Hardy, intikam almak için beni Scotland Yard'a bildirdi ve dedektifler, "Amerikan aksanıyla konuşan Rus"u sorarak East End'i taramaya başladılar. Çok defa takip edildiğim duygusuna kapıldım. Allahtan, ortalama bir dedektifi yüz metre öteden tanıyabiliyordum.

Hardy ve Thompson hakkındaki kampanya başarıya ulaştı. Gürültücü Thompson tehlikeli değildi; istifa etmesine izin verildi. George Hardy'e Moskova'ya gitme emri verildi. İki hafta tereddüt etti. "Lânet olası orospu çocuğu" dedi bana, "karımı da oraya aldır."

"Sen karını oraya göndermiştin, öyle değil mi?" diye yanıtladım onu.

George Hardy, her şeyden önce bir İngilizdi. Moskova'ya gitti. Hayatta kalmasına izin verdiler. Ama bildiğim kadarıyla sürekli bir unutuluşa mahkûm edildi.

Britanya İmparatorluğunun denizcilik alanında Komintern adına çalışma yapacak yeni liderlik, 1932 Ağustos'unda Komintern tarafından finanse edilen ve planlanan, Amsterdam'daki, Emperyalist Savaşa Karşı Dünya Kongresinde seçildi. Bu Kong

re, Romain Rolland'dan Patel'e[197] – Doğu Hint Ulusal Kongresinin başkam – kadar uzanan "masum" liberaller tarafından destekleniyor, aynı zamanda, enternasyonal Komintern elitini de bir araya getiriyordu. Kamuya açık bir "gösteri" oturumunun ardından yapılan gizli toplantıda, Thompson ve Hardy'nin halefleri tayin edildi.

Hardy ve Thompson'un kapı dışarı edilmesinden sonra Batı Hint Birliğine yoğunlaştım. Bu bir negro örgütüydü, O'Connell adlı negro tarafından yıllarca önce kurulmuştu. Jamaika, Haiti, Dominik Cumhuriyeti ve daha küçük adalarda çok sayıda yerel birimi kontrol ediyordu. Bu birlik, negro haklarını savunuyor ve çeşitli negro merkezleri arasındaki kültürel ilişkileri sağlıyordu. Cardiff'deki ofisin başında bulunan O'Connell, fazlasıyla karaderili bir Arap süvarisinin burnuna sahip, boksör çeneli, enerjik biriydi. Komünist Partisi'nin üyesi değildi ama daha önemli bir yan örgütün kartını elinde bulunduruyordu – Sovyetler Birliği'nin Dostları. Bana verilen talimatlar, O'Connell'in ofisine bir komünist danışman yerleştirmem ve onu, Enternasyonal Sekreterlikten, Sovyetler Birliği'nin Dostları'na her ay düzenli birkaç yüz dolarlık yardımı kabul etmeye ikna ederek bağlamamdı. Gerçekte böyle bir sekreterlik yoktu; "Sekreterlik", Willy Muezenberg'di. Tabii ki amaç, O'Connell'in örgütünü, Batı Hint Adalarındaki negro nüfus içinde komünist iletişim kayışı olarak kullanmaktı. O'Connell'in ofisine yerleştirmek niyetinde olduğum yardımcı, Moskova'daki Lenin okulundan mezun Jones adlı bir Londralı negroydu. Ne var ki, Yoldaş Jones'un yıllardır ve halen Scotland Yard'ın ücretli ajanı olduğundan kuşkulanmamıştım.

Görevim tam bir bozgunla sona erdi. Cardiff'e gittim. O'Connell, örgütünün desteklenmesi için önerdiğim parayı kabul etmeye istekliydi, ancak Batı Hintlilerin bir şey, Moskova'nın ise başka bir şey olduğunda ısrarlıydı. Bana açık açık şöyle dedi: "Ben negro kardeşlerimi temsil ediyorum; sen ise benim Batı Hintliler içinde Moskova'yı temsil etmemi istiyorsun.

197. *Vallabhbhai Patel* (1875-1950): Hindistan'ın bağımsızlığı için mücadele eden Hint ulusal liderlerinden. Mahatma Gandhi'den etkilenmiştir.

İki efendiye birden hizmet edemem. Vicdanım bunu kabul etmez."

"Ama biz siyah halka mücadelesinde yardım etmeyi gerçekten istiyoruz" diye açıklamaya çalıştım.

"Kimmiş bu 'biz'?" diye bağırdı O'Connell. "Biz demek Moskova demektir. Moskova yalnızca kendine yardım etmek ister."

Bunun üzerine başka bir yöntem denedim. Cardiff'de, hem Komünist Partisi'ne, hem de Batı Hint Birliğine üye negrolar vardı. Çok sayıda değillerdi ama oradaydılar. O'Connell'i siyahların davasına ihanetle suçlayan, siyahların nihaî kurtuluşunun devrimci araçlarla başarılabileceğine dikkat çeken ve Birlik'in üyelerinden, O'Connell'i alaşağı etmelerini isteyen bir bildiri yayımladım. Bildiri, Cardiff'te ve Batı Hintli negroların çalıştığı gemilerde dağıtıldı. O'Connell, derhal tepki gösterdi. Stalinist muhalefete günah çıkarttırmak için taraftarlarını açık bir toplantıya çağırdı.

Yakındaki toplantıda grubumuzu güçlendirmek için Londra'dan Jones'u ve Liverpool'la Birkenhead'den az sayıdaki diğer negro komünistlerini çağırdım. Tüm katılanlara, oynayacakları roller önceden dağıtıldı. Komünist grupla bağlantıyı kuracak iki negroyu kurye olarak görevlendirip, toplantı salonundan birkaç ev ötedeki sandviç dükkânında[198] geçici bir karargâh kurdum. Birlik'te, O'Connell dışında iyi konuşmacılar yoktu. Diğer yandan, birimimizin her üyesine söyleyecekleri tiradlar paylaştırılmıştı. O gün başarılı olacağımıza güveniyordum. Komünist blok bir kere Birlik'e yerleşince, O'Connell de ya çekilmek zorunda kalacak ya da yola gelecekti.

Savaşı O'Connell kazandı. Planımın tüm ayrıntıları hakkında bilgi sahibiydi. Toplantı yerinin çevresinde sivil polisler dolanıp duruyordu. O'Connell toplantıyı açıp, Jones da dahil olmak üzere komünist grubun tüm üyelerinin isimlerini okudu ve bunların binayı terk etmelerini istedi. Bir itiş kakıştır başladı, birkaç kişinin kafası yarıldı ve polis içeri girip, "huzuru bozmak"la suçla-

198. Fish-and-chips shop. İngiltere'de çok yaygın olan, kızartılmış balık ve çipsten oluşan yiyeceğin, genellikle ayak üstü yendiği dükkân.

dığı toplantıdaki komünistleri gözaltına aldı. Aptallığım yüzünden kendime lânetler okuyordum. Cardiff polisi de "Amerikan aksanıyla konuşan Rus"u araştırmaya çıkmıştı. Utanç verici bir şekilde Galler'den kaçtım. Londra'ya varınca, başarısızlığımı Berlin'e rapor ettim. Berlin'den gelen emir, O'Connell'le bağların koparılması ya da örgütünün yıkılması yönündeydi. Pat Murphy, kampanyayı sürdürmek üzere Cardiff'e gitti. Bu kampanya, ben İngiltere'den ayrıldıktan sonra, Batı Hint Birliği'nin tasfiyesiyle sonuçlandı. Cardiff ofisleri, kapatılmadan önce defalarca taşındı. O'Connell karanlıklara gömülüp gitti.

Temmuz ortasında aniden Almanya'ya çağrıldım. Hamburg'a ayak bastığım andan itibaren soluduğum atmosfer, büyük ve aman tanımaz güçlerin nihaî ve yıkıcı bir çatışma için birbirlerine karşı harekete geçtiklerine ikna etti beni. Fakat ülkemdeki çatışmaya ilişkin olaylar başka bir bölümün konusudur. Ağustos'ta Grimsby tarikiyle, botla Londra'ya döndüm. Orada hâlâ Doğu Hint Denizciler Sendikasının düzeltilmesi işi gündemdeydi.

Komintern, Sendika merkezinin Londra'dan Kalküta'ya taşınmasını istedi. Hintli kıyı işçilerinin kendi ülkeleriyle daha yakın bir temas arzulanıyordu. Ancak, bilinmeyen bazı nedenlerle, Britanya Partisi'nin Merkez Komitesi ve Doğu Hint Denizciler Sendikasının liderliği, merkez ofisin Kalküta'ya taşınması yönündeki bütün girişimleri sürekli sabote ediyordu.

"Bu örgüt hakkında çok az şey biliyoruz" demişti Albert Walter bana. "Sendikanın başı bir Hindu. Boş gezenin boş kalfası bir şişko, fakat Hindistan'daki herkesten fazla bağlantısı var gemilerle. Onu bul ve kıçının altına biraz TNT koy. Kendine Vakil der."

Böyle durumlarda hep yapıldığı gibi, Hindunun bütçesini kıstım. Üç adamım, sekiz saatlik vardiyalarla, sokağın karşı tarafından kiraladığım bir evin penceresinden onu gözetim altında tuttu. Vakil'in yeri, iki katlı, altı odalı, eski bir evdi, geniş alt kat, toplantı salonu ve kulüp odası olarak kullanılıyordu. Şöyle akıl yürütüyordum: "Hindu, şirketini Kalküta'ya taşımayı reddedecektir. Bunun için bir sebep göstermesi gerekiyor. Onun kimlerle buluştuğunu, neler yaptığını ve Londra'da ısrarla kalmasına nelerin sebep olduğunu bulmalıyım." Bir haftalık takipten hiçbir

sonuç çıkmadı, yalnızca limandaki gemilerden onu ziyarete gelen pitoresk Hintli gemiciler hariç. Vakil, her sabah Doğu Hintli gemicilerin bulunduğu gemilere bizzat gidiyordu; bu yolculuklarında, yanında ucuz saatlerle ve süs eşyalarıyla dolu bir çanta da taşıyordu. Bu, tüm Londra limanlarının kapılarında nöbet tutan polislere karşı bir çeşit kamuflajdı.

Verimsiz gözetlemeyle daha fazla zaman kaybetmemek için, herhangi bir yeni araştırma yapmaksızın Babu ile görüşmeye karar verdim. Önceden haber vermeden ofisine girdim bir Pazar akşamı. Vakil'in ofisi birinci kattaydı, duvarlarında afişler, raflarında Doğu Hindistan'a ait kitaplar ve köşede ilkel bir baskı makinesi bulunan, pislikten geçilmeyen bir odaydı bu. Kulüp odasından çıkan bir sürü meraklı Doğu Hintli denizci, bu Batılının binalarında ne aradığını öğrenmek için merdivenden çıkıp bana baktı. Onlara, zemin kata inmelerini emrettim. Beni polis sanıp korkuyla emrimi yerine getirdiler.

Babu, elli yaşlarına yakın, iri yarı, çikolata rengi, şişman bir adamdı. Doğu Hintli bir meyhaneci gibi giyinmişti, şişman yüzüne gömülmüş kurnaz gözleri çevreyi dikkatle süzüyordu. Yalnız değildi. İki türbanlı adam, yanındaki alçak sandalyelere tünemişti. Ben içeri girince hepsi birden ayağa fırladı.

"Ne arzu etmiştiniz, bayım?" diye sordu Vakil, mağrur bir havada.

"Denizci ve Liman İşçileri Enternasyonalinden geliyorum."

"Oh, evet!"

Hepimiz oturduk. Vakil'in iki arkadaşı kalkmak istedi ama onları engelledim. "Ben çıktıktan sonra çıkarsınız" dedim kısaca. Konuşmaya başladık. Doğu Hint Denizciler Sendikası şefinin, merkezini Kalküta'ya taşımayı neden kabul etmediği konusundaki araştırmalarım hiçbir sonuç vermemişti. Vakil akıcı bir şekilde konuşuyordu. Hintlilerle olan bağlarıyla övündü, Doğu Hintli denizcilerin ona ne kadar güvendiklerini belirtti ve ardından, bizim enternasyonal örgütümüzden ne kadar az dayanışma gördüklerine ilişkin uzunca bir ağıta başladı. Kısa süre sonra farkettim ki, bütün bunlar, becerdiği işlere duacı olmam için yapılmaktaydı.

"Bana, Doğu Hint gemilerindeki tüm bağlantılarının listesini

ver" dedim. "Doğu Hint birimleriyle mektuplaşmalarını göster. Mali kayıtlarını da."

"Ama bunlar sizin anlayamayacağınız bir dilde yazılı" diye karşılık verdi Babu.

Bu örgütle ilgili parça parça notlar toplamak için bir gecemi harcamıştım. Vakil, sorularımı isteksizce yanıtlıyordu. Yanıtlarının birçoğu baştan savmaydı, daha fazlası ise apaçık yanlıştı. Bunun üzerine, Komintern'de "Thaelmann yöntemi" diye bilenen yöntemi denedim. Yumruğumu masaya indirip iskemleyi elime aldım. Ona doğru eğilerek tüm gücümle bağırdım:

"Yoldaş Vakil, eylemlerin devrimciliğe uygun değil. Bir Bolşevikle muhatap olduğumu sanıyordum. Nerede senin Bolşevik dürüstlüğün? Bir hilebazla karşı karşıya olduğumu görüyorum. Kaçamak cevaplardan hoşlanmam. Doğu Hintli sınıf kardeşlerimizin hayati çıkarlarıyla oynanmasına gelemem! Seni bu örgütte biz görevlendirdik. Ne yapıp ettiğini bilmek de hakkımızdır!"

Vakil, iskemlesinde büzülmüş, kolları aşağı sarkmıştı.

"Söyleyeceğim şu ki" dedi sonunda, "çok büyük bir bir küstahlık içindesin!"

"Gel de durumu bir değerlendirelim" dedim.

"Oh!"

"Şunu bil ki, biz senden daha güçlüyüz. Herhangi birisinin örgütlerimizden birini çalıp gitmesine izin vereceğimizi hayal edebiliyor musun?"

"Unutma" diye mırıldandı Babu, "Londra'dayız."

Tehdidi anlamamış gibi yapıp örgütü üzerine bir rapor hazırlamasını istedim. Bu raporu almak için sabah geri geleceğimi söyledim. Vakil rapor yazmayı kabul etti.

En yakın telefondan Joe Keenan'ı arayıp, üç yardımcımızı harekete geçirmesi talimatı verdim. Sabaha doğru ikide East India Dock Road'un sonundaki Blackwall Tüneli'nin girişinde buluşup Babu'nun ofisine gittik.

Vakil daha kalkmamıştı. Kirli yeşil pijamalarıyla kapıya çıktı. Onu itekleyerek eve girdik. Sonra binayı aradık. Grubumuzun dışında yalnızca Vakil ve iki türbanlı yardımcısı vardı içerde. İki türbanlı arka odaya kilitlendi ve kapının önüne nöbetçi kondu. Vakil'i, dağınıklıktan geçilmeyen odasına itekledik.

Tuhaf bir sorgulama başladı. Babu'nun direnci kırılmıştı. Tehditlerin sonucunda, bilmek istediğimiz her şeyi, *Apparat*'ı Kalküta'ya taşımak istememesinin sırrı da dahil olmak üzere açıkladı. Korkudan ara sıra ağlaması öylesine tuhaftı ki, gülmemek için kendimizi zor tutuyorduk. Vakil, Doğu Hint Denizcilik Sendikasını, müşterileri Londra'da olan bir uyuşturucu kaçakçılığı şebekesine dönüştürmüştü. Doğu Hindistan ticaret gemilerindeki temsilcileri, çeşitli Hindistan limanlarından küçük miktarda uyuşturucu getiriyordu. Gerekli sermaye Vakil tarafından sağlanıyordu. Kilosu 2.30 dolardan uyuşturucu satın alıp gizlice Londra'ya sokuyorlardı, Vakil bu işten yüzde yirmi komisyon alıyordu. Babu, uyuşturucuları, bulabildiği yerel satıcılara pazarlıyordu.

"Bu parayla ne yapıyorsun?"

"Çok az kâr ediyorum. Büyük bir aileyi geçindiriyorum" dedi Vakil yumuşakça.

İşin gerçeği, Vakil'in ailesi falan yoktu ama Whitechapel'de çok sayıda evin sahibi olmuştu. Vakil'e, Hindistan Denizcilik Sendikasının tüm kontrolünü derhal bırakmasını söyledim. Eğer sendika üyelerini uyuşturucu trafiğinde kullanmakta ısrar ederse, onu Britanya yetkililerine bildirmekle tehdit ettim. Gerçekte böyle bir niyetim yoktu; Vakil türündeki adamlar, bizim gemilerdeki Doğu Hintli taraftarlarımızın başını derde sokmakta bir an bile tereddüt etmezdi. Binada bulabildiğim tüm evrak, belge ve dosyalara el koydum. Arkadaşlarım bunları çuvallara doldurup, sömürge propaganda malzemelerini koymak için İngiltere'ye ilk geldiğim sırada kiraladığım High Street'teki Poplar'ın en yoksul mahallesinde bulunan depoya taşıdı. Durumu Berlin'e derhal ayrıntılı bir raporla bildirdim. Bir hafta sonra, *Lapwing* gemisindeki kuryemiz aracılığıyla Babu'nun evrakları gönderildi.

Vakil'le kopuş bir sonuca varmıştı. Londra'daki varlığım, ya Vakil ya da Britanya'daki işlere üst düzeyden müdahale edilmesinden fena halde rahatsız olan Britanya Komünist Partisi Merkez Komitesi tarafından Scotland Yard'a bildirilmişti.

Gani adlı bir diğer Doğu Hintli, Doğu Hintli denizcilerin Vakil'den kurtarılmasını ve Sendikanın Kalküta'ya taşınmasını sağlamak üzere Berlin'den gönderildi. Bir öğleden sonra, komü-

nist gizli faaliyet için en güvenli yer olan Poplar belediye salonunda Gani'yle yaptığımız toplantının ardından, sekreterim Cilly'le buluşmak üzere şehrin diğer tarafında bulunan King's Cross istasyonuna gidiyordum. Altgate'e gitmek üzere Commercial Road'da otobüse bindim. Otobüsten inip Altgate metrosuna girmek üzere karşıya geçmiştim ki, iri yarı iki adam bir köşeden çıkıp arkamdan geldi ve beni kollarımdan tuttu.

"Ne var, ne oluyor?" diye sordum.

"Aradığımız bir yabancının tipine tıpa tıp uyuyorsun valla" diye yanıtladı adamlardan biri.

Her ikisi de kimliklerini gösterdi.

"Biz Scotland Yard'danız" diye mırıldandılar bir ağızdan.

Cebimde, Gani'yle yaptığım görüşmenin ve Cilly'e yazdırmayı düşündüğüm bir mektubun notları vardı. Mektup, Cardiff, Liverpool, Glasgow ve Tyne limanlarındaki birim şeflerine gönderilecekti. Notları cebimde yumak haline getirdikten sonra göz açıp kapayıncaya kadar ağzıma attım ve hızla çiğnemeye başladım. Neredeyse boğulacaktım.

Dedektiflerden biri hızla sırtıma vurdu.

"Belgeleri dışarı tükürsen iyi edersin ahbap" diye öğüt verdi.

Notların çok azını yutabilmiştim, bir iki kere tükürerek gerisini çıkardım ama notlar kaldırıma düşer düşmez topuğumla bir güzel ezdim. Dedektifler, notların geri kalanını, küt parmaklarını ağzıma sokup çıkardılar. Şimdi kendimi çok daha güvenlikte hissediyordum. Gizli çalışmanın en önemli kurallarından birini ihmal etmiştim, kural şuydu: "Cebinde asla yazılı malzeme taşıma; onları tanınmayan yardımcılarına taşıt ya da elbiselerinin astarlarına, olmadı, gizli yerlerine sakla."

Scotland Yard ajanları, asla gereksiz kuvvet gösterisine girişmeyerek ve diğer birçok ülkedeki meslektaşlarının tavırlarından uzak durarak ne kadar işlerinin ehli olduklarını ispatlamış oldular. Ne kelepçe, ne Jiu Jitsu numaraları ne de kalabalık sokaklarda öten polis arabalarının sirenleri söz konusuydu. Yalnızca böğrümden hafifçe iteklendim ve biri ağırdan şöyle söylendi: "Gel bakalım şöyle; direnmeye falan kalkayım deme sakın, tamam mı?"

"Tabii" dedim

"Nereye gidiyordun?" diye sordular.

"Kaldığım eve gidiyordum, eşyalarımı toplayıp bu ülkeden ayrılacağım" dedim.

"Tamam o zaman, kaldığın yere birlikte gidelim."

Altgate istasyonundan batı yönüne giden trene bindik. Pencere tarafına oturdum, biri sağ yanıma, diğeri de karşıma oturdu. Her şey gayet hoştu. Yardılılar bana Piccadilly'i nasıl bulduğumu, kendi ülkemle kıyasladığımda İngiliz kızlarının nasıl olduğunu sordular.

"Rus kızları sanırım fazla aşna fişne" dedi dedektiflerden biri.

Ellerindeydim.

"Bilmiyorum. Ben de öyle duydum."

"Sen Rus değil misin?"

"Hayır."

"Vay be, öyle mi! Nasıl buldun İngiltere'yi?"

"Pek beğenmedim."

"Eğer bize gelseydin doğrudan, seni biraz gezdirirdik. Eminim o zaman beğenirdin."

"Belki de."

"Dünyanın en iyi ülkesi neresi sence?"

"Birleşik Devletler."

"Rusya değil mi?"

"Hayır."

"Ne kadar samimi olduğunu görüyoruz" dedi adamlardan biri alayla. "Ama Britanya gibi bir yer bulamazsın. Kim, Rusya'da olduğu gibi bir yatakta yedi kişi uyumak ister? Öyle değil mi?"

"Bilmiyorum. Rusya'ya hiç gitmedim."

Londra'nın Batı merkezinde metrodan çıktık ve beni zor duruma düşürecek hiçbir şeyin olmadığı kaldığım eve ağır ağır yürüdük. Bu av köpeklerini, çoğu komünist merkezin faaliyette bulunduğu East End'den uzaklaştırmayı umuyordum. Yolda bir puba uğradık. Dedektiflere birer içki ısmarladım, onlar da bana ısmarladı ve kedi fare oyunu böylece devam etti. Oda oda kiraya verilen pansiyonuma gelince, iki dedektif beni çırılçıplak soyup elbiselerimi ve odayı didik didik aradı. Ardından, saatler süren bir sorgulama geldi. Önce onları âlâkasız alanlara yönelttim, fa-

kat sonra çelişkilere düştüm ve palavra sıktığımı kabul edince, sanki yakın arkadaşmışız gibi kahkahalarla güldük hep birlikte, ardından çay ve sandviç ısmarladılar. Hiçbir şey açıklamadığımı ve kabul etmediğimi anladıklarında, hatta pasaportumun iyi taklit edilmiş sahte bir pasaport olduğu ortaya çıktıktan sonra bile kabalaşıp tehdit yöntemlerine başvurmadılar.

"Bak ne diyeceğim" dedi polislerden biri aniden, "eğer bizim için çalışırsan bir kenara biraz para koyabilirsin. Şu an yaptığın iş pek para getirmiyor, öyle değil mi? Herkes fazladan birkaç pound kazanmak ister."

"Size İngiltere'yi sevmediğimi söylemiştim."

"Buradan nereye gitmeyi düşünüyorsun?"

"Almanya'ya. Beni bekleyen hoş bir kız var orada."

"Evet ama belki de senin kızı yakında göremeyeceksin. Ülkeye sahte pasaportla girme suçundan yargılanacaksın."

"Canımızın istediğini yaparsınız" dedim.

Ülke dışına atma yöntemleriyle ilgili bir Komintern deyişi vardır: "Rusya'da ülkenin *içlerine* sürülürsün, herhangi bir yerde ülkeden kapı dışarı edilirsin, fakat İngiltere'de kibarca ülke dışına davet edilirsin." Bunun doğruluğuna tanıklık edebilirim.

Daha fazla sorgulamayı yararsız görüp soru sormayı bıraktıktan sonra dedektiflerden biri şöyle dedi:

"Sorun istemiyoruz, anlıyor musun. Home Office[199] senin gibi arkadaşları nereden geldilerse oraya yollamak ister. Sadece seni kuşkulular listesine koyar. Sabah seni bir tekneye koyup yollayacağız. Sadece pasaportlarına el koyacağız."

"Ne! Fotoğraf çekmeyecek misiniz? Parmak izi almayacak mısınız?"

Dedektifler sırıttılar. "Pasaporttaki resimlerin yeter bize, eh kısa süre önce pubdaki bardakta bıraktığın parmak izlerini saptamak da zor değil."

Bu adamların, Britanya Hükümetinin ajanları değil, birer sahtekâr olabileceğinden kuşkulandım bir ara. Nasıl oluyordu da her şey böyle baştan savma yapılabiliyordu? Neden bunların bir

199. İçişleri Bakanlığı.

merkezi yoktu? Scotland Yard'dan olduklarını ispatlayan bir belge göstermelerini istedim.

"Herkes kimlik gösterebilir" dedim.

"Oh, elbette."

Her ikisi de Scotland Yard damgalı kimliklerini gösterdi. Bu polis örgütüne olan saygım müthiş artmıştı.

"Hoş çocuksun, eh biz de fena sayılmayız. Bir skandal çıksın istemiyoruz. Ama ne zaman istersen fazladan birkaç pound kazanabilirsin – neden bize bir posta kartı atmayasın ki!"

Gecenin geri kalan zamanında onlardan biri beni odamda tuttu. Diğeri, beni ülkeden "kibarca çıkarmak" için gereken işlemleri yapmak üzere gitti. Sabah bir polis müfettişi ve bir diğer ajan geldi.

"Çantanda herhangi bir mektuplaşma taşımadığından emin olmamız gerekiyor" dedi müfettiş, eşyalarımı ararken. "Bize bir iyilik yap da İngiltere'ye geri dönme. Senin için hiç iyi olmaz, bize de sorun olur."

Trenle Grimsby'a götürüldüm. Burada, Londra ve Kuzey Doğu Demiryolu gemilerinden birine bindirildim. Bir dedektif, Britanya karasularından çıkana kadar bana refakat etti. Bir kılavuzla da geri döndü.

Şişko Babu ile "kopuş"un ikinci bölümünün sonuçları trajikomikti. Babu, ISH şefi Albert Walter'e yazarak, eğer kendisinden alınan evraklar bir ay içinde ofisine geri getirilmezse tüm Doğu Hint komünistlerini Britanya Gizli Servisine bildireceğini söylemiş. Sorun, Berlin Hedemannstrasse'deki G.P.U. ofisine yansımış, önce, Vakil'in Londra'da "susturulması" işine Michel Avatin atanmış. Fakat Michel Avatin, Scotland Yard tarafından tanınıyordu ve böyle küçük bir eylem için çok değerliydi. Vakil'e başkası, Patra adında biri gönderilmiş. Balkanlardan, uzun boylu, zayıf, keskin bakışlı bir adam olan Patra, Ocak 1932'den beri özel *Apparat*'ta çalışmaktaydı. Bu bölüm, daha önce Hamburg'ta karşılaştığım, çeşitli Sovyet gemileriyle denizci kılığında gelmeyi alışkanlık haline getirmiş Letonyalı, ketum Schmidt tarafından yönetilmekteydi. Patra Londra'nın yolunu tutmuş.

Yıllar sonra, Berlin, Alexanderplatz'daki Gestapo'nun *Polizeipraesidium*'unun zindanlarında, mahkûm arkadaşlardan Ba

bu'ya ne olduğunu öğrendim. Patra, Londra'nın Doğu Hint doklarının yakınında bulunan Babu'nun inine girip onu kloroformla bayıltmış, sandığa koyup İngiliz dok polisinin kontrolünden gizlice geçirerek Tilbury'de beklemekte olan Rus şilebine bindirmiş. Vakil, sağ salim Leningrad'a getirilmiş.

"Peki ne yaptılar Hindu'ya Rusya'da?" diye sordum.

"Bilmiyorum" dedi sorduğum arkadaş. "Bir hastanede hizmetçilik yaptığını söylediler."

Gemilerde İsyanları Nasıl Örgütledik

Britanya'dan çıkarıldıktan birkaç gün sonra, Albert Walter'den Aslan'ın ağzına geri dönme emri aldım.

"Ama daha yeni kapının önüne kondum" diye itiraz ettim.

"İyi ya" diye gürledi bronz tenli denizci. "Yeniden geri döneceğini akıllarının köşesinden bile geçirmezler. Oraya bir kere daha kayıvermen için bundan daha iyi fırsat bulunmaz."

Beş yüz doların yanı sıra, yeni bir pasaport ve itimatname verildi. Londra'ya değil, Glasgow'a gittim bu sefer. Güçlü emekçi lideri Ernest Bevin'in[200] kontrolündeki Britanya Denizcilik Sendikasının İskoçya seksiyonu ana örgütten kopmuş ve Grangemouth'la Glasgow'da bağımsız grevlere girişmişti. G.P.U.'nun Glasgow'daki yerel ajanından gelen rapor, Splinter Sendikasının yönetici komitesindeki üç kişinin komünist sempatizan olduğunu belirtiyordu. Moskova'nın planı, bu örgütleri Profintern'e bağlamaktı. Bu amaçla, Komintern, İskoçya'daki liman grevlerine mali yardım yapmıştı. Glasgow'daki liderliğin içinde yer alan komünist sempatizanlarla görüşme yapmakla ve sendikaların komünistler tarafından ele geçirilmesine giden yolun taşlarını döşemekle görevlendirilmiştim. Bu, Britanya Parlamentosundaki tek komünist milletvekili Gallacher'in işbirliğiyle sağlanacaktı. Kaba ve saldırgan bir tip olan Gallacher'le Londra'da buluştum ve onun, Parti şefi Harry Pollitt'le dalaştığını öğrendim.

200. *Ernest Bevin* (1881-1951): Britanyalı sendika lideri. II. Dünya savaşı dönemindeki koalisyon hükümetinde Çalışma Bakanı. Savaş sonrası İşçi Partisi hükümetinde Dışişleri Bakanı.

Gecikmeksizin, küçük bir bir Britanya şilebiyle Newcastle'a doğru yola çıktım. Benim dışımda tek yolcu, Bates adlı Newcastlelı bir tüccardı. Yolculuk sırasında bu tüccarla öyle yakın bir arkadaşlık geliştirdim ki, gemimiz Tyne'nin kasvetli kıyıları boyunca ilerlerken beni hafta sonu evine davet etti. Newcastlelı saygıdeğer bir vatandaşın konuğu olarak Newcastle pasaport görevlilerinin kontrolünden daha rahat geçeceğimi umuyordum. Ne var ki, Britanya polisinin anlaşılması güç becerisi planlarımı geçersiz hale getirdi.

Bay Bates, beni rıhtımda bekler, arabasının kornasını çalıp dururken, ben metruk bir kamarada oturmuş, iki dedektifin koca bir büyüteçle pasaportumu incelemelerini seyrediyordum. Bir dedektif bana sertçe baktı.

"Bu pasaportla oynanmış" dedi yavaşça.

Diğer dedektif parmaklarıyla masaya hafifçe vurdu.

"Bu pasaportla oynanmış" diye tekrarladı.

Üstümü ve eşyalarımı büyük bir dikkatle aradılar. Aradıkları neyse, bulamadılar. Adresler ve çalışmalarım için gerekli notlar bir başka gemideki denizci kuryeye teslim edilmişti bana verilmek üzere. Herhangi bir soruyu yanıtlamayı açıkça reddettim.

"Gel bakalım!"

Liman polisinin nezarethanesine götürüldüm. Burası, Britanya Donanmasının üniformasını giyen bir adamın sorumluluğundaydı. Tuğla bir binaydı, gerçekten çok temizdi. Tek kişilik bütün hücrelerin kendi şöminesi vardı. Hücreme kilitlenmeden bana çay, bir tabak salam ve yumurta verdiler, nöbetçi, şöminedeki odunları yaktı. Gece geç vakit sorgu için bekçi odasına çağırdılar. Tuhaftır ki, burada dedektif falan yoktu. Beni sorgulayan kişi, Donanma üniforması giymiş yaşlı bir subaydı. Yüzündeki derin çizgiler, uykusuzluktan yarı yarıya kafayı yemiş bir adamın öfkesini saklıyordu sanki.

"Birleşik Krallığa neden geldin sahte pasaportla?"

"Cevap vermiyorum."

"Cevap vermiyorsun?"

"Evet."

Subay, görülmemiş bir öfkeyle yerinden sıçradı. Bir kaçıkla karşı karşıya olduğumu düşündüm. Duvara doğru geriledim, su-

bay üzerime doğru gelip, sanki sıçramaya hazırlanırmış gibi çömeldi.

"Bana 'Sir'[201] diyeceksin diye haykırdı. Senin karşında bir 'Sir' var, bunu anlayabiliyor musun? Ben 'Sir'üm, sen ise konuşmaya bile değmeyecek bir serseri."

"Sir"diye mırıldandım, bu beklenmedik saldırıyla irkilmiş.

"Seni lânet olası Komünist" diye bağırdı. "Dünyayı yangın yerine çevirmek istiyorsunuz, ha. Ben hayatta oldukça bunu başaramayacaksınız! Sen, savaş sırasında pusu kurup gemilerimizi batıran Almanlar kadar kötü bir mahlûksun. Hatta daha kötüsün. Sen..."

Önce bu bastırma girişiminin beni korkutup bilgi almayı amaçladığını düşündüm. Fakat işin aslı böyle değildi. Sorgucunun, aklını kaçırmış biri olduğu besbelliydi. Bağırıp çağırmaktan yorgun düşünce hücreme geri götürüldüm.

Yatağımın çarşafları beyaz ve ütülüydü, battaniyeler temizdi, şöminede çıtırdayan ateş sönmeye yüz tutmuştu. İyi bir uyku çektim. Ertesi sabah dedektifler şu sıkıcı sorgulama işi için geldiklerinde, nezarethane komutanıyla gece yaşadıklarımı aktardım. Dedektifler, subayın kabalığı dolayısıyla özür diledi. Bu adamın kafatasının tepe kısmının, 1916'da bir denizaltının gemisini torpillemesi sonucunda uçup gittiğini, şimdi kafasının tepesinde gümüşten bir kaplama bulunduğunu açıkladılar.

İki gün, iki gece kaldım Newcastle nezarethanesinde. Dedektifler, onlara, kendim ve patronlarım hakkında herhangi bir bilgi vermeyeceğimi anlayınca genelde İngiltere hakkında konuştular ve durmadan benim ikinci kez ülkeye girme girişimimle dalga geçmekten kendilerini alamadılar. Ben de bu arada, geri dönmekte olduğumu haber veren Hamburg'daki Scotland Yard ajanı hakkında bir şeyler öğrenmek için iskandil ediyordum. Benim bu çabama yalnızca güldüler. "Bizim ihbarcıya ihtiyacımız yok ki. Havayı koklar ve ne olup bittiğini anlarız. Aha! İşte biri geliyor deriz."

Britanya'dan bir kere daha sınır dışı edildim. Newcastle'a

201. Türkçeye "beyefendi" diye çevrilebilir, ancak İngiltere'de asalet ünvanı olduğundan tam karşılamamaktadır.

geldiğim gemiyle Hamburg'a döndüm. Bundan sonra, adım, İngiltere'ye gönderilecek Komintern görevlileri listesinde bir daha kesinlikle yer almadı. İnsan bir kere Scotland Yard tarafından bellendi mi, en esaslı bir şekilde kılık değiştirmesi bile işe yaramazdı. Büyük Britanya, her zaman için en az tehlikeli, fakat en zor ülkelerden biri olarak kalmıştır.

"Hazırlan, hemen Hollanda'ya gidiyorsun" dedi Albert Walter, her zamanki net ve sakin haliyle. "Batı Sekreterliği ile bağlantıya geçtim. Bir Hollanda gemi grevi ihtimali belirdi. Bunu başlatmak gerekiyor. En güçlü birimimizin bulunduğu en büyük gemi seçildi. Diğer mürettebatların da izleyeceği sansasyonel bir eylem, *ein Fanal* –bir yol gösterici fener- istiyoruz. Tabii bu arada grev bildirilerinizde Sosyal Demokratlara çatmayı unutmayın."

Ertesi sabah erkenden Rotterdam'a vardım. Hollanda gemi grevi, Sosyal Demokratlar tarafından ılımlı bir şekilde desteklemiyordu. Fakat Komintern'in istediği, Sosyalist liderlerin suçlayacağı yasa dışı ve şiddet içeren bir eylemdi, böylece Sosyal Demokratları denizcilerin davasına ihanet etmiş gibi gösterme fırsatını yakalayacaktık. Hollanda ticaret gemiciliğindeki denizcilik birimlerimizin irtibat ajanı ve politik eğitimcisi, sakin tavırları, yumuşak bakan mavi gözleri, sessiz ama sürükleyici enerjisini gizleyen Willem Schaap'tı. Hollanda Partisi'nin Merkez Komitesi, Berlin'den, tüm güçlerini bu muhteşem liman darbesinin hizmetine koyması talimatı almıştı – bu güçler, 142 hücrede örgütlenmiş 5.700 komünistti. Bu eylemi planlarken Moskova'nın amacı Hollanda gemiciliğiyle sınırlı değildi. Uzakdoğu'da, Endonezya Komünist Partisi, Hollanda sömürge yönetimine darbe indirmeye hazırlanıyordu. 1926 ve 1927 yıllarındaki ayaklanmaların yenilgisini unutmamış Endonezya Komünistleri, ana ülkedeki komünist gücün ortaya konulmasından cesaret alacaktı. Eğer Komünist Partisi'nin, Hollanda ile Sömürgeleri arasındaki gemiciliği kesintiye uğratacak kadar gücü olduğunu görürlerse onlar da yüreklenecek ve "ulusal kurtuluş" için yeni bir saldırı başlatacaklardı. Bu eylemi başlatmak için gereken bahane, her zamanki gibi, ücretlerin kesintiye uğratılması tehdidiyle yakalanmış oldu. Aslında, planlanan darbenin esas sebebi, Sovyet

du ve nihaî hedef, Britanya, Fransa ve Japonya'nın dikkatlerini Sovyet sınırlarından kendi iç sorunlarına çekmekti.

Willem Schaap'ın ofisinde ben ve Yoldaş Greot – Hollanda Merkez Komitesinin üyesi – oturmuş, Hollanda gemilerindeki komünist birimlerin listesini gözden geçiriyorduk. İlk eylemimiz için *Rotterdam* gemisini seçmiştik. *Rotterdam*, Hollanda deniz ticaretinin övüncüydü, o sırada New York'tan Rotterdam'a yol almakta olan büyük, lüks geminin yüzlerce yolcusu arasında Hollanda Olimpiyat takımı da bulunuyordu. Bu yolcu gemisindeki komünist hücrenin yirmi yedi üyesi bulunuyordu, bu üyelerden yedisi, önceki yıl yapılan Alman gemi grevlerinden deneyimli Almanlardı. Komünist sempatizanlar arasında, geminin genç radyo görevlisi de vardı. Geminin programı, yol üstündeki Britanya ve Fransız kanal limanlarına uğramaktı. Hollanda-Amerika yolcu gemisinin sahibinin, eli kulağındaki grevden haberdar olduğundan ve bu yüzden, *Rotterdam*'ın kaptanına, çatışma yatışıncaya kadar Hollanda limanlarına girmemesi talimatı verdiğinden kuşkum yoktu. Bu, gemi sahiplerinin her zamanki taktiğiydi. Gemilerini ülke limanlarından uzak tutarak mürettebatlarının yaklaşan çatışmalardan haberdar olmayacaklarını umuyorlardı. Bu ise bize aradığımız fırsatı veriyordu. Eylül başında, Willem Schaap'ı, *Rotterdam*'ı karşılaması ve gemi sahiplerinin geminin her zamanki Hollanda limanına gitmesini önlemeye teşebbüs etmesi halinde isyanı örgütlemesi için İngiliz Güney sahiline gönderdim. Yirmi yedi kişilik komünist gücümüzün iki yüz kişilik mürettebatı eyleme sürükleyecek çapta olduğuna güveniyordum.

Rotterdam, Cape Landsend'e yaklaşırken, Rotterdam limanındaki birliklerimiz gece gündüz çalışmaktaydı. Düzinelerle toplantı yapıp binlerce grev bildirisi dağıttık. Limandaki tüm gemilere ajitasyon müfrezeleri gönderdik. Gece, fırça ve boyalarla kuşanmış birliklerimiz botlarla limana gitti, gemileri, iskeleleri ve kargo ambarlarını sloganlarla donattı. Eylem komitesi kuruldu. Hollanda-Amerika Hattının ofislerinde çalışan komünistlere, bizi gemi patronlarının planlarından haberdar etmeleri talimatı

verildi. Rotterdam polisi içindeki ajanlarımız, yapılacak polis baskınları konusunda bizi uyarmaları için alarma geçirildi.

Beklediğim gibi, *Rotterdam* yolcu gemisi, patronundan, yolcularını Plymouth ve Boulogne'ye boşaltması ve herhangi bir Hollanda limanına uğramadan New York'a dönmesi yönünde telsiz mesajı almıştı. Willem Schaap acilen Plymouth'a gitti, *Rotterdam*'a gizlice binip gemi Fransız sahiline geçinceye kadar orada kaldı. Bu ona, geminin komünist birim üyeleriyle savaş planı yapmasını sağlayacak zamanı kazandırmıştı.

Belirlenen zamanda, *Rotterdam* gemisindeki gücümüz – o sırada gemi açık denizde New York'a doğru yol almaktaydı – eyleme geçti. Komünist birimin başı olan radyo operatörünün yardımıyla, mürettebata, Hollandalı denizcilerin Hollanda limanlarında kesinlikle greve gittiklerine ve *Rotterdam* mürettebatından, kaptanlarını ülke karasularına dönmeye zorlamalarını istediklerine ilişkin bir mesaj alındığı söylendi. Aslında böyle bir mesaj gelmemişti. Hollanda'da, söylendiği gibi greve de gidilmemişti. Planımız, *Rotterdam* isyanını başlatarak böyle bir başlangıç için ortamı alevlendirmekti.

İsyan, plana göre yürüdü. Bir komünist delegasyon, geminin kaptanı von Duldeen'e ültimatom verdi. Geminin New York'a gitmeyip, greve katılmak üzere ülke karasularına dönmesi talep ediliyordu.

Kaptan von Duldeen, talebi reddetti. Mürettebata, Hollanda gemilerinde genel grev olmadığını bildirdi. Delegasyondaki Alman komünistleri onu yalancılıkla suçladı, sahte telsiz mesajının doğru olduğunda ısrar etti ve gemi mürettebatı adına talepleri tekrarladı. Kaptan Duldeen bir kere daha reddetti.

Komünistler bu sefer cesaretle eyleme geçti. Mürettebatın içinden seçilmiş bir grup gönüllü, makine dairesini ele geçirdi, geminin kazanını söndürüp motorları durdurdu. Zavallı dev bir tabuttan farkı kalmayan yolcu gemisi sularda sürüklenerek İngiliz Kanalının batısına kadar geldi. Hollanda Deniz Filosunun en büyük gemilerinden birinde açık denizde isyan çıktığı haberi Rotterdam'daki greve karşı son direnişleri de silip süpürdü. Bir gece içinde tüm gemiler çalışmaz hale geldi. Grev toplantıları ve polis müfrezeleri dışında tüm liman sessizliğe bürünmüştü.

Hareketin bu radikal seyri, Hollanda Denizciler Federasyonunun pazarlıkçı liderlerinin ılımlılığı için biraz fazlaydı. Ülke yasalarını ihlal eden taktiklere itiraz ettiler. Tüm kıyı boyunca, Sosyalist liderleri, "ister yasal olsun, ister olmasın tüm araçlarla mücadeleye devam etmeyi reddederek denizcileri armatörlere satan hainler" olarak suçlayan kan kırmızı bildiriler dağıtıldı. Sonunda, Hollandalı denizciler komünist kampa akın etmeye başladı.

Hollandalı gemi patronları, Rotterdam limanı boyunca yayılmış pansiyonlarda kalan üç yüz kadar Çinli denizciyi, rıhtımdaki gemilerinde çalıştırma girişiminde bulundu. Willem Schaap'ın ve Çinli yardımcısının önerisiyle, Willem'in "psikolojik terör" demeyi tercih ettiği yöntemi kullanarak Çinli denizcileri sindirmeye karar verdik. Rotterdam'daki Kızıl Cephe Savaşçıları Liginin başı, "şef psikologluk" görevine atandı. Parti gerillalarından bir takımı ve Çin pansiyonlarının listesini yanına aldı. Bu takımın bazı üyeleri, Hollanda Denizciler Federasyonunun görevlileri, diğerleri de Rotterdam yabancılar polisi pozuna girdi. Pansiyonları dolaşıp, işsiz Doğulu denizcileri, grevdeki Hollandalı denizcilerin yerini almaya kalkışırlarsa "derhal Çin'e geri gönderilecekleri" yollu tehdit ettiler. Bu tehdide kulak asmayan birkaç Çinli, kum torbalarıyla fena halde dövüldü. Öte yandan, büyük çoğunluk, Yoldaş Schaap'ın "psikolojik tedavi"sine olumlu yanıt verdi.

Bu sırada *Rotterdam* yolcu gemisinde oyunlar ve karşı oyunlar sürüp gitmekteydi. Kaptan von Dulkeen, mürettebatın, gemisini Rotterdam'a çekme talebine boyun eğmiş gibi yapmıştı. Ancak, geceyarısı gizlice dümen kırıp yeniden New York'a doğru seyretmeye başladı. Güneş doğduğunda komünist ateşçiler kaptanın hile yaptığını anladı. Güneş, ön taraftan doğması gerekirken, arka taraftan doğmuştu. Gemi batıya doğru yol alıyordu. Geminin kazanı söndürülünce, yine Cape Lizard'la Ushant arasında sürüklenmeye başladı.

"Rotterdam'a geri dön" diye tehdit etti kaptanı, eylem komitesi, "yoksa gemiyi Cornwall kayalıklarına oturtacağız."

Kaptan von Dulkeen'in başka şansı yoktu. *Rotterdam* gemisinde komünistler duruma hakimdi. Dümen bir kere daha kırıldı. 5

Eylül pazartesi gecesi, Kuzey Fenerine demir atan kaptan, Hollanda Donanma Komutanlığına telsiz çekti: *"İsyan – yardım edin."*

Rotterdam limanında, bahriyeliler denize açılıp isyancıları teslim almak için bir klavuz gemisine bindirildi. Donanma komutanlığı, *Rotterdam* gemisini limana getirmesi için *Meerlant* gambotunu gönderdi. Bu önlemi tahmin etmiş ve ona göre hazırlık yapmıştım. Bir "aktivist" müfrezesi, yola çıkan bahriyeliler arasında bildiri dağıttı. "Üniforma giymiş proleterler" diyordu bildiri, *"Rotterdam* gemisindeki kardeşlerinizi tutuklamaya karşı çıkın! Onların kavgası sizin de kavganızdır. *Potemkin* isyancılarının şanlı geleneğini hatırlayın!" Küçük bir bahriyeli grubu, *Rotterdam* isyancılarına karşı düzenlenen sefere katılmayı reddedince küçük bir karışıklık doğdu. Ne var ki, bu bahriyeliler çabucak silâhsızlandırılıp tutuklandı.

6 Eylül sabahı iki ile üç arasında, savaş alanına dönmüş gemi Rotterdam'a getirildi. Güverte, bahriyeliler tarafından işgal edilmişti; *Meerlant* gambotu, onu arkadan izliyordu. On elebaşı, isyan ve kışkırtmayla suçlanıp hapse atıldı. Aralarında yedi Alman yoldaşımız da vardı.

Birkaç ay sonra, dünyanın bir diğer köşesinde, Hollanda bayrağı altında meydana gelen bir diğer isyan, daha da gaddarca bastırıldı. Bu isyanın hazırlanması ve tekniği, *Rotterdam*'da edinilen deneyimlerle yakından bağlantılıydı ve Komintern'in M-Bölümünün - Askeri bölüm – sessiz çabalarının sonucuydu.

Tüm belli başlı Komünist Partilerinin M-Bölümü vardı. Bunlar, Kremlin'in, diğer ülkelerin ordu ve Donanmalarının içindeki kollarının aktif "Devrimci Yenilgicilik" organlarıydı. M-Bölümünün birimleri, kapitalist ülkelerin silâhlı kuvvetleri içinde inatçı ve sistematik propagandayı yorulmak bilmez bir şekilde yürütmek üzere eğitilmişti. Çok iyi bildiğimiz gibi, bu kampanyanın hedefi, "emperyalist" ordu ve Donanmalarda disiplini ve morali bütünüyle çökertmek ve işlemez hale getirmekti. Keza ordu ve Donanmaların eski mensuplarını Komünist Partisi'ne kaydetmeye de çok önem veriliyordu. Eski asker ve denizciler, hâlâ askeri hizmette bulunanlarla bağ kurmakta kullanılıyordu. Savaş sırasında, bütün bu *Apparat*'ın, Sovyetler Birliği'nin çıkarlarının böyle bir eylemi gerektirdiği zaman ve yerde, askeri

sabotajlar, isyanlar ve asker grevleri örgütleyeceği umuluyordu. Karadeniz'deki, Toulon'daki, Alman Emperyal Donanmasındaki, Invergordon'da bulunan Britanya Donanmasındaki ve Şili savaş gemilerindeki çok iyi bilinen Donanma isyanlarının analizi, bütün bunlardan Komintern'in Denizcilik Bölümü ile M-Bölümü fonksiyonerlerinin sorumlu olduğunu ortaya koyacaktır.

Alman, Danimarka, Fransa ve Hollanda Donanmalarında komünistler özellikle güçlüydü. 1931 yılında, Roen, Hamburg ve Rotterdam'da, Donanma çalışmalarındaki komünistleri eğitmek üzere özel okullar faaliyetteydi. 1932 Eylül ayının ortasında, Hollanda denizcilerinin grevi sona erdikten sonra, Hollanda Genç Komünistler Liginin sekiz üyesini, Donanma çalışmalarında eğitmek üzere on günlük kurs verme talimatı aldım. Bu sekiz genç komünistin, ülkelerinin silâhlı kuvvetlerinde askeri hizmete girmeleri planlanmıştı. Meslekten denizci olarak Donanmaya girecek ve Hollanda Donanmasının Doğu Hint filosunda çalışmak için başvuruda bulunacaklardı.

Bu, benim için ufak bir işti. On gün, bir tatil havasında geçti. Bu azimli gençlerin eğitimi 7 Willemskade'deki Enternasyonal Kulübün binasında yapılmıştı, bu bina, Rotterdam'ın iç limanına yukardan bakıyordu, Donanmadaki gizli çalışmanın acemi çaylakları buradan, gambot ve gemileri net bir şekilde görebiliyordu.

Son verdiğim derste, Endonezya yoluyla Moskova'dan gelmiş genç bir Çinli Komintern ajanı da bulundu. Bu yoldaş, sessiz, dikkatli biriydi, bir köşede öylece oturdu, dinledi ve ara sıra not aldı. Willem Schaap onu bana "Leo Chang" olarak tanıttı.

"Hollanda Donanmasında ne yapabilir ki o?" diye sordum.

"O sömürge filosuyla ilgileniyor" diye yanıtladı Schaap.

"Leo Chang", M-Bölümüyle yapılan toplantıdan sonra Bataria'ya doğru yola çıktı. Ben Hamburg'a döndüm ve kısa sürede, Komintern birimlerinin Hollanda Donanmasında çok daha fazla önem verdiği diğer görevlere gömüldüm. "Leo Chang" ise Endonezya'da hazırlıklar içindeydi. Dört ay sonra Uzakdoğu'da olanlar öylesine ürkütücüydü ki, bu, gittikçe artmakta olan Nazi soykırımını bile kafalarımızda kısa süre için gölgelemişti. Ne var ki, bu olaylar, Hitler'in Şansölye olmasından birkaç gün sonra meydana gel-

diği ve o sırada Birleşik Devletler ciddi bir ekonomik krize girdiği için zamanımızda o günlerin olayları çok az bilinmektedir.

Java, Soerabaja'daki Donanma garnizonu ayaklandı. Bu ayaklanmanın, Doğu Hindistan'daki geniş imparatorluğunun varlığı açısından çok tehlikeli olduğunu gören hükümet hızla harekete geçti. Dört yüz yirmi beş Soebaraja isyancısı prangaya vurulup hapse atıldı.

Komintern sesini yükseltti: "Kahrolsun emperyalistler. Soebaraja mahkûmlarını kurtaralım!" Bu, yenilenler için iyi bir fırsattı.

Kuzey Sumatra'da küçük bir liman olan Kotoraj'da, Hollanda savaş gemisi *De Zeven Provincien* demirlemişti. Savaş gemisinde, Komintern M-Bölümünün güçlü bir birimi bulunuyordu, keza, Hollanda ve Java denizcileri bir eylem komitesi oluşturmuştu. Komintern temsilcisi "Chang", Moskova'da, diğer şeyler yanında, Çarlık Donanmasındaki başarılı Potemkin ayaklanmasını da incelemişti. Singapur'dan bir kurye, Komintern merkezinden Hollanda Doğu Hindistanı ile ilgili talimatlarla gelmişti. *De Zeven Provincien*'in denizcileri, savaş gemisini ele geçirecek, Java sahillerine doğru yola çıkacak ve Soerabaja Donanma üssünü bombardımana tutacaktı. Böyle bir eylem, tüm diğer Donanma birimlerinde kızıl bayrakları yükseltmek ve Hollanda Doğu Hindistanı'nda genel bir ayaklanma için iyi bir fırsat yaratmış olacaktı.

De Zeven Provincien'in komutanı ve dokuzu hariç subayları Kotoraj'da sahildeydi. 5 Şubat'ta şafak sökmeden kısa süre önce isyancılar darbeyi indirdi.

Süngüler üzerlerine çevrilen gemideki dokuz subaydan sekizi kelepçelendi. Biri denize atlayıp sahile yüzerek kaçtı. Gün ağarmadan isyancılar, ele geçirdikleri savaş gemisiyle denize açıldı. Java'ya doğru gidiyorlardı.

Moskova, bir savaş gemisinin teslim alınmasını derhal önemli ve büyük bir başarı olarak selâmladı. Berlin'de bulunan Yoldaş Dimitrov, bana, isyanı destekleyen bir bildiri yayımlama talimatı verdi. "Tüm ülkelerin Donanma mensupları" diye yazdım, "*De Zeven Provincien* isyancılarının şanlı örneğini izlemeye hazırlanalım!" Bu duyuru, Almanca, Hollandaca, İngilizce, İskandinavyaca ve Fransızca basılıp sözü geçen ülkelerin savaş gemilerinde gizlice dağıtıldı.

Hollanda'da ve Hollanda Hindistanı'ndaki Komintern makinesi anında eyleme geçti. Toplantı çağrıları yapıldı. Minyatür matbaalarda bildiriler basıldı, öncelikle Singapur ve Bataria'ya gizlice sokularak yüz binlercesi dağıtıldı. Bildiriler, silâhlı ayaklanmaya başlangıç olarak işçileri dayanışma eylemlerine, gösterilerine ve grevlerine çağırıyordu.

Diğer Hollanda savaş gemilerinin mürettebatları zaten isyan etmişti. Kırk beş elebaşı tutuklandı. *De Zeven Provincien*'i izlemesi emri verilen uçak filoları, uçak üssündeki işçilerin greve gitmesi yüzünden gecikmişti. Eylem komitesinin teşvikiyle, Soerabaja'nın yerli işçi nüfusunun bir bölümü greve gitmişti. Çok sayıda tutuklama vardı.

Hollanda'nın başkentinde hükümet acilen toplandı. Sömürgelerdeki ayaklanmaları bastıracak karşı eylemler için kararlar yayımlandı. Komünist yayınları bulunduran ordu ve Donanma mensuplarına cezalar verildi.

Bu sırada Yoldaş "Chang", devrimci proletaryayı silâhlandırmak için Soerabaja'daki Donanma cephaneliğini ele geçirme emri verdi.

De Zeven Provincien isyancıları, Sumatra kıyılarına yaklaşmaktaydı. Celebes'ten hükümete bağlı bir kruvazör ve destroyer filosu, isyancıları durdurmak üzere son sürat Java Denizine doğru ilerliyordu.

İronik bir gerçektir ki, *De Zeven Provincien* mürettebatı içinde bulunan bir hükümet ajanı, kaptanı isyanın eli kulağında olduğu konusunda uyarmıştı. Fakat o gece sahilde rahatı yerinde olan kaptan bu uyarıya sadece gülüp geçmişti. Ne var ki, iki saat sonra savaş gemisi gerçekten ele geçirilmişti. Şimdi, yedi subay ve yirmi askeriyle birlikte, hükümet gemisi *Aldebaran*'la, kaçmakta olan komuta ettiği gemiyi izlemekteydi. Ancak, *De Zeven Provincien* daha hızlıydı. Onu yakalamak kolay değildi. Ayrıca 11 inçlik topları vardı. Komintern'de bizler, ateşli bir şekilde – ve aptalca tabii ki – bu 11 inçlik toplar gürlediğinde, Baharat Adalarının[202] üzerindeki 300 yıllık Hollanda hakimiyetine son verileceği umudu içindeydik.

202. Doğu Hint Adaları.

Makineli tüfek ve bombalarla silâhlanmış bir uçak gemisi filosu Batavia'dan denize açıldı. *De Zeven Provincien*'in yakalanmasına iki destroyer, iki denizaltı ve bir mayın döşeme gemisi de katıldı. Soerobaja cephaneliklerinin korunması için takviye birlikleri gönderildi. Hükümete bağlı Java kruvazörü ile Evertsen ve Piet Hein destroyerleri, yaklaşan isyancıları karşılamak üzere beklemeye başladı. Kaçırılan savaş gemisinin komutanı, daha hızlı giden Eridanus gemisine geçti, bu gemi *De Zeven Provincien*'in dümen suyunu izleyerek, onun hakkında devamlı sinyaller vermekteydi.

Ve sonunda yenilgi geldi. Kıyılardaki dayanışma eylemleri söndü. İsyancılar artık yalnızdı. Kendi içlerinde de sorunlar çıktı; dünyaya çelişkili mesajlar yolluyorlardı ve *De Zeven Provincien* yedi deniz milinden daha uzak olmayan Sumatra'nın batı sahiline doğru ilerliyordu. Önde gelen bir sosyalist olan M. Wibout, isyancıları kamuoyu önünde suçladı. Hükümeti destekleyen kitle mitingleri yapıldı. Yenilginin farkına varan Komintern, soğukkanlı bir şekilde isyancıları kaderleriyle baş başa bıraktı. Yalnız kaldıklarını gören isyancılar, özgürlüklerinin garanti edilmesi koşuluyla teslim olma önerisinde bulundu.

Hükümet şöyle yanıtladı:

"Pazarlık yok! Kayıtsız şartsız teslim olacaksınız!"

İsyancıların karaya çıkmasını engellemek üzere Batı Java'ya askeri birlikler sevk edildi. Ayrıca Doğu Hint filosunun yanı sıra altı deniz uçağı, bir kablo gemisi ve bir çekme filosu da yakalama faaliyetine katıldı.

Beş gün sonra, birleşik hükümet güçleri, *De Zeven Provincien*'i güney Sumatra kıyılarında sıkıştırdı. İsyancıların uçaksavarları yoktu. Bir deniz uçağı, gemiye yukardan mesaj attı.

"Teslim olun, yoksa ateş açacağız" diyordu mesaj.

İsyancılar beyaz bayrak çekmeyi reddetti. *De Zeven Provincien*, yolunda inatla ilerledi.

"Teslim olun!" diye bir diğer işaret mesajı yollandı.

"Uzak durun!" diye kısaca ve sertçe cevapladı isyancılar.

Uçaklar havadan saldırıya geçip gemiyi bombaladı. *De Zeven Provincien*'in kaptan köşkünün arka tarafına doğrudan bir bom-

ba isabet etti ve yangın çıktı, 22 isyancı öldü, 25'i de yaralandı. İsyancılar panik halinde tahlisiye sandallarına koştular. Hükümet güçleri, teslim alınmış ve hapsedilmiş subayları isyancılarla birlikte imha etmeyi göze almıştı. Son dakikada, eylem komitesinin üyeleri, ücret kesintilerini suçlayan ve adalet talep eden radyo mesajları gönderdiler.

Acı son gelmişti. Hayatta kalanlar hapse atıldı. Daha sonra Soerabaja'da bir askeri mahkeme 19 Javalı ve 5 Hollandalı elebaşıyı 1 ilâ 18 yıl arasında kürek cezasına mahkûm etti.

Firelei, eve dönmeme gerçekten çok sevinmişti. Onun her zamankinden daha güzel, daha sevimli olduğunu düşündüm. 25 Eylül 1932'ydi. İki gün sonra oğlumuz dünyaya geldi. Firelei'nin baş ucuna oturup elini tuttum, öylece saatler geçti. Yatağın başucunda, duvarda Lenin'in düşünceli bir resmi asılıydı. Komünist Dayanışma Birliğinden bir parti doktoru ve bir hemşire de doğumda bulundu. Firelei, hayattan korkmayan her kadın gibi kahramanca mücadele etti. Bence bir çocuk dünyaya getirmek, devrimden bir birey yaratmaktan daha büyük bir olaydı. Doğumla devrim arasında birçok ortak yan vardı. Her ikisi de şiddetle gerçekleşiyordu. Her ikisi de mücadele, acı ve kanın bedeliydi. Her ikisi de yeni bir yaşamın başlangıcına işaret ediyordu ve hiç kimse önceden bunların nihaî olarak nasıl bir şekil alacağını söyleyemezdi. Dünyaya kırmızı, çirkin, sümüksü bir yaratık aniden düşüvermişti işte.

"Oğlan" diye hırıldadı doktor.

"Oğlan" diye bağırdı Firelei, müthiş bir coşkuyla. "Duydun mu? Oğlan! Oh, ne harika bir şey!" Sonra korkuyla fısıldadı: "Ağlamıyor ama! Neden ağlamıyor?" Bir an durakladıktan sonra: "Oh, işittin mi? Ağladı! Zıpladı ve ağladı! Oh, ne harika, ne harika bir şey!" Firelei'nin ince, mutlu sesi yoksul evimizi doldurmuştu ve tüm evren "ne harika" bağırışıyla çınlıyordu. Sonra gevşeyip rahatladı.

Çocuğun adını Jan koyduk.

Gamalı Haçın Gölgesi Vuruyor

Bir gün Ernst Thaelmann'a sormuştum:

"Adolf Hitler iktidara geldiğinde ne olacak?"

"Bırak gelsin" diye yanıtlamıştı. "Fazla kalamaz. İşçiler ayaklanır. İç savaş çıkar."

1932 ilkbaharında, Almanya'nın güçlü sosyalist ve komünist partileri arasında kurulacak bir ittifak, yükselen dalganın önüne dikilir ve bu andan itibaren dünya tarihinin seyri değişirdi. Bu inanç, sözde objektif bir tarihçi ya da görgü tanığı olarak değil, Hitler'in yükselişine öngelen olaylara ilişkin yazdıklarımda görüleceği gibi, savaşan ordulardan birinin aktif katılımcısı olarak yaşadığım deneylerden ortaya çıkmıştır.

1932'nin başlarında, Hitlerciler, Thuringia ve Brunswick hükümetlerinin kontrolünü ellerine geçirmişti, fakat Prusya – ki, Almanya'nın üçte ikisiydi – hâlâ sağlam bir şekilde sosyalistlerin elindeydi. 17 Mart'ta, sosyalistlerin kontrolündeki Prusya polisi, SA'ların Berlin üzerine yürüme planlarını engelledi, Berlin ve daha küçük şehirlerdeki Nazi merkezlerine baskınlar düzenledi. 17 Nisan'da, hükümet kararıyla, Nazi Partisi'nin askeri örgütü yasa dışı ilân edildi. Polis, Kahverengi Muhafızların merkezlerine baskın düzenleyip kapattı.

On üç milyon Nazi'yle, sekiz milyon Sosyal Demokrat ve bunun yarısı kadar militan Katolik karşı karşıyaydı. Güç dengesi Komünist Partisi'nin elindeydi ve bu Partinin beş milyon taraftarı vardı. Nazi kalelerine yapılan Mart ve Nisan polis baskınları, bir an için, Hitlerizmi iktidarsızlığın belirsizliğine sürecek genel bir saldırının başlangıç işareti gibi görünmüştü. Komünist taban,

işbirliği ve yardıma istekliydi. Ne var ki, Moskova'daki Komintern Merkez Komitesinin On Birinci Oturumunda, Stalin'in Komünist Enternasyonal'deki borazanı, D. Z. Manuilsky ayağa kalkıp şöyle dedi:

"Sosyal Demokratlar, kitleleri kandırmak için kasıtlı olarak Faşizmi işçi sınıfının baş düşmanı ilân ediyor. Hitler tipi Faşizmin baş düşman olduğu doğru değildir..."

Manuilsky'nin sesi, Kremlin'in sesiydi. Bu, dünya çapında tüm komünistler için yasa anlamına geliyordu. Bu açıklama, Alman Partisi'nin liderleri arasında büyük kargaşalığa yol açmıştı. Sağlıksız yarım önlemler, Hitler hareketiyle her yoldan tam bir işbirliğine gitmekle, tecrit edilmiş SA müfrezelerine ölümcül pusular kurma gibi aşırılıklar arasında gidip gelme sonucunu verdi.

Seçim mücadeleleri, fırtına öncesi dalgalar gibi birbirini izledi. 1932 yılında ne zaman Almanya'ya dönsem, kendimi çetin seçim kavgalarının orta yerinde buluyordum. Bu aylarda, Dünya Savaşında çatışan ordulardan daha büyük sayıdaki ordular birbirlerine karşı mevzilenmişti.

Almanya'nın ilk ve son demokratik iki seçiminin kabaca rakkamları, 1932 Almanya'sında ne kadar demokrasi kaldığını net bir şekilde gösterir.

1919'daki Ulusal Meclis seçimlerinde, demokratik Weimar Almanya'sını destekleyen partiler 27.723.000 oya sahipti. Weimar Anayasasına karşı çıkan partiler yalnızca 4.66.000 oy almıştı.

1932 Kasım'ındaki son serbest Reichstag seçimlerinde Demokratik Cephe 13.314.000 oy alırken, oy vermeyenlerin ve diktatörlük yanlılarının sayısı 21.337.000'e yükselmişti.

Alman demokrasisi, on dört yıllık varlığı sırasında, destekçilerinin 12.670.000'ini kaybederken, demokrasinin ölümünü ilân eden partiler 16.670.000 yeni savaşçı kazanmıştı.

Adolf Hitler, Alman ticaret denizciliğinin önemli bölümünü ele geçiren Komünist Partisi'nin örgütsel temelini ezmek görevini yerine getirmek üzere Hamburg'a özel bir temsilci göndermişti. Hitler'in ajanı, Nazi Partisi'ne üşüşmüş eski subay kalabalığından, Albay Roehm'in *eşcinseller* takımından, Heines adlı

kana susamış zalimin biriydi. Bu Heines,[203] 1920'lerde ölüm cezasına çarptırılmış, fakat Hindenburg'un Affıyla paçayı kurtarmıştı. 1933'te Hitler, Heines'i Brelau'da polis örgütünün başına getirdi. Heines, 1934 Haziran'ındaki Nazi'lerin "Kanlı Tasfiye"si sırasında Gestapo tarafından idam edilmiştir.

Heines, Hamburg'a geldikten bir gün sonra, Komünist Reichstag üyesi Heinz Neumann ortaya çıktı. Uzun süredir terör sanatının uzmanı olan bu adam, kanlı bir saldırının ayrıntılarını Hamburg Parti şeflerine dikte etmeye girişti. *"Blut muss fliessen* – kan dökülmelidir" genç Berlinlilerin revaçtaki deyişiydi. Partide Neumann'dan korkulurdu. Stalin'in gözdesi olarak bilinirdi.

"Bana adam verin, Hamburg'u Nazi Heines'e cehennem edeyim" diyordu. Hamburg Partisi'nin başı Herrmann Schubert, Neumann'ın anti-Heines kampanyasında yapılması gerekenler için beni görevlendirdi.

Hamburg'daki evimde görüştüğümde Berlinlinin bana ilk söylediği, "bizim en büyük hatamız kadınsı insancıllığımızdır" oldu. "Niçin kendimizi bu hayasız iffetlilikle dizginliyoruz ki? Hitler haydutun tekidir! Taş kafa Sosyal Demokratlar sabotörtür! Böylelerine lafla bir şey anlatılmaz."

Heinz Neumann, Parti liderliğinin genel tipine uygun birisi değildi. Belli ölçüde koruduğu düşünsel bir bağımsızlığı vardı; disiplin talep eder ama kendisi disiplinden nefret ederdi ve karakterinin en belirgin özelliği pervasızlığıyla muazzam sorumsuzluğuydu. Her zaman gülümseyen, hoş, entellektüel bir yüzü vardı. Gözleri büyüktü ve zalim bir insan izlenimi yaratırdı. Dünya sanki onun için, Heinz Neumann keyfince hareket etsin diye yaratılmış gibi davranırdı. Sıradan, yorgun işçileri hor görmesi, burjuva soyuna uygun düşüyordu. Çok sayıda genç kadın komüniste göre o, devrim macerasının hâlâ yaşayan romantik şövalyesiydi. Onları alır ve ne zaman canı isterse fırlatıp atardı. Parti dilberleri arasında, "Heinz Neumann'la yattım" deyişi, "Kızıl Bayrak nişanı aldım" der gibi gururla söylenirdi. Yoldaş Neumann, kaba kuvvete tutkuyla bağlıydı. Ona göre, Sovyet li-

203. *Edmund Heines* (1897-1934): SA liderlerinden. Hitler tarafından, Albay Röhm'le birlikte tasfiye edildi.

derliğini reddeden bir sosyalist işçi, en azılı Kahverengi Gömlekliden farksızdı ve bu yüzden bıçağı ya da kurşunu hak ediyordu. "Sosyalistler sosyal-faşistler" diye çıkışmıştı bir toplantının orta yerinde. "Onlar, Hitler hareketinin sol kanadıdır." Ne var ki, emri altındakilere cinayet işleten çoğu katil gibi, Heinz Neumann da fiziki olarak korkaktı.

Onun Hamburg limanındaki Heines kampanyasının sinir bozucu yöntemleri şu basit cümleyle özetlenebilir: "Heines tarafından çağrısı yapılan ilk denizci mitingini dağıtın ve Kahverengi Gömleklileri anında vurun."

Bu emrin ilk bölümünü ben yerine getirdim. Yüzlerce komünist denizcinin ve dok işçisinin gücüyle toplantıları basıp dağıttım. Nazi'ler salondan sokaklara kaçışırken arkalarından ateş ederek bir katliama girişmeye kalkışmadım, çünkü SA'ların kesinlikle misillemeye girişeceğini biliyordum. Böyle bir eylem, her şeyden habersiz insanların, kadınların vurulmasına yol açabilirdi. Neumann, benim "iffetliliğime" ateş püskürüyordu. Öfkesi, sekiz yüz erkek ve kadının hazır bulunduğu bir komünist toplantısının, baskınlarımıza misilleme olarak, iki yüz Nazi Elit Muhafızı[204] tarafından dağıtılmasından sonra haklılık kazanmış gibi görünüyordu. Hemen hemen bu olaydan itibaren –Mayıs başı - Nazi Partisi'nin denizcilik alanındaki saldırısı, Hamburg rıhtım bölgesinin merkezindeki Schaamarkt'ta önemli bir mevzi kazanmıştı.

İnce yüzü sinirden süzülüp solmuş, gözleri öfkeyle yuvalarından fırlamış Neumann, "biz" diye ısrar ediyordu, "Hitler haydutlarına, Kızıl limana el atamayacaklarını göstermeliyiz. Size on gün veriyorum. *Ich will Leichen sehen* – leşlerini görmek istiyorum."

Orada bulunan yedi Parti liderinden hiçbiri itiraz etmeye cesaret edemedi. Tepeden tırnağa titreyerek şöyle dedim:

"Yoldaş Neumann, kasaplık için pek uygun birisi değilim. Benim alanım örgütlenme ve iletişimdir." Sonra da toplantıyı terk ettim. O zamandan beri böyle hareket ettiğime şükrederim.

204. Almanca "Schutzstaffel" (SS). Nazi Partisi'nin en önemli askeri örgütü. Bundan sonra SS olarak geçecektir.

Eğer Neumann'ın emrine uysaydım, bugün hayatta olmayacaktım. Berlinlinin teröristler kortejinde benim yerimi alanların hepsi korkunç bir şekilde öldürüldü.

Heinz Neumann, Hamburg limanında Nazi cesetleri üretme işini, Kızıl Yüzler için Almanya'ya Rusya'dan gizlice tüfek sokma görevini yerine getirdiği dönemden, 1923'ten beri tanıdığım sarışın pervasız dev Johnny Dettmer'e verdi. Yoldaş Dettmer, "iffetli" değildi. Partinin yasa dışı askeri örgütünün bir bölümü olan "Kızıl Denizciler"in başı olarak, Heinz Neumann'ı bile memnun edecek sayıda ceset hasadı topladı.

Bir sabah erken saatlerde, yedi genç Nazi'den oluşan bir müfreze, limanın kapılarında dok işçilerine propaganda bildirileri dağıtmak üzere yola çıkmıştı. Johnny Dettmer'in adamları, Admiralty Street'te onların arkasından yavaş yavaş yaklaşıp yedisini de tabancayla vurup öldürdü. Başka bir sabah, şafakta, Hitler Gençliğinin üyeleri, tatil gezisi için kiraladıkları vapura doğru kızlı oğlanlı yürüyüşe geçmişti. Gezi vapurunun bulunduğu iskelenin çevresi ağaçlarla kaplıydı. Ağaç ve çalıların arkasında Johnny Dettmer'in adamları pusuya yatmıştı. Yaşları on altıyı geçmeyen kızlı erkekli grup, Kızıl Denizcilerin silâhlarından çıkan dumdum kurşunlarıyla ayrım gözetmeden vuruldu. Bir başka seferinde, 19 Mayıs 1932 gecesi toplantıdan çıkmış evlerine giden genç bir Nazi grubu, karanlık bir sokakta (Herrengraben) Kızıl Denizcilerin saldırısına uğradı. Yakındaki evlerin eşiklerine sürüklendiler. Orada, bunlardan sekiz veya dokuzu bıçaklarla doğrandı. Bir Nazi'nin gözleri tornavida ile çıkarıldı. SA'lardan Heinzelmann, on bir yerinden bıçaklandı. Kurbanlarının üzerine yüklenen Kızıl Denizciler, Heinzelmann'ın tenasül uzuvlarını kesip kemiklerini kırdılar. Ben ve yanımda bulunan yoldaşlar, bu eylemlerin ayrıntılarını işittiğimizde dehşetle kasılıp kalmıştık yerlerimizde. Ama dilimizi tutmak zorunda olduğumuzu biliyorduk. Partide sapkınlıkları tespit edilenler, İspanya Engizisyonundaki gibi suhuletle ve maharetle temize havale edilirdi.

Bu sansasyonel terörizm, amacına –Kahverengi Gömleklileri korkutarak limandan uzaklaştırmak– ulaşamadı. Hitlerci haydutlar, sarsılmaz bir cesaret ve azimle, işçi sınıfı bölgesinde adım adım ilerlemeyi sürdürdü.

Bu toplu cinayetler serisinin ardından, Heinz Neumann aniden, Alman ve Enternasyonal Bolşevizm sahnesinden yok oldu. Thaelmann-Pieck[205] liderliğinin ona karşı yürüttüğü entrikalar, Neumann'ın sonunu getirmişti. Ernst Thaelmann, en yetenekli rakiplerinden birini harcamak için, Neumann'ın, "Sosyal-Faşist" sahte mefhumunu batını bir tarzda yorumlamasının üzerine gitti. Berlinli milyoner çocuğunun daha sonra başına gelenler ironinin de ötesindedir. Heinz Neumann, yaklaşık iki yıl pinekleyeceği Moskova'ya sürgüne gönderildi. Thaelmann'ın görünüşteki hedefi ve genç Berlinlinin uzlaşmaz düşmanı yaşlı Wilhelm Pieck, Alman bozgunundan sonra Moskova'ya gelince, Neumann'ın, Hitler'e karşı "yeraltı" hareketine liderlik etmek üzere Almanya'ya gitmesine karar verildi. Böyle bir atama, ölüm cezasıyla aynı anlama geliyordu. Neumann, Almanya yerine, İsviçre'ye gidip, kendi yerine Yoldaş Pieck'in Almanya'ya gönderilmesi yönünde kampanya başlattı. Neumann'a, Rusya'ya dönmesi emri verildi ama o bunu reddetti. Bunun üzerine, G.P.U. onu İsviçre polisine ihbar etti. Polis, Neumann'ı, İsviçre'ye sahte pasaportla girmekten tutukladı. Nazi hükümeti, İsviçre hükümetinden, Gestapo'nun cinayet ve vatana ihanetle suçladığı Neumann'ı kendilerine teslim etmesini istedi. Neumann'ın önünde iki seçenek vardı: Almanya ya da Rusya. Rusya'yı tercih etti. Moskova'da, Merkezi Kontrol Komisyonunun önünde kendini aşağıladı ve Stalin'in affına mazhar oldu. 1936'da, İspanya İç Savaşının patlak vermesinden hemen önce Neumann, Komintern'den aldığı itimatnameyle ve Enrique Fisher adıyla İspanya'da boy gösterdi. Madrid'deki G.P.U. makinesiyle yetki çatışmasına girdi. İspanya'da G.P.U. tarafından yakalanıp, Stalin'in Büyük Tasfiyelerinin zirvede olduğu dönemde Sovyetler Birliği'ne geri gönderildi. Komintern'in terörist şefi ve "nerede bir Nazi görürseniz vurun" sloganının mucidi Heinz Neumann'ın yaşamı, bir Stalin celladının silâhından çıkan mermilerle son buldu.

205. *Wilhelm Pieck* (1876-1960): Alman Komünist Partisi'nin en ön planda gelen liderlerinden. Nazi'ler iktidara geldikten sonra, 1935 yılında Sovyetler Birliği'ne kaçtı. Savaştan sonra, 1949 yılında, Alman Demokratik Cumhuriyetinin Devlet Başkanı oldu.

1937'de, Kopenhag'da, bir seferinde Ernst Wollweber'e sormuştum:

"Yoldaş Neumann neden idam edildi?"

"Ona 'Yoldaş' deme" diye gürledi Silezyalı, "o bir Gestapo ajanıydı."

Gayriihtiyari de olsa, Hitler'in en iyi müttefikleri biz komünistlerdik. Hitler'in ilerlemesine karşı büyük ölçüde içgüdüsel bir mücadele veren tabanımız, hemen hemen her hafta, Moskova ve Berlin'deki yanılmaz yüksek kurumlarımız tarafından denetlenirdi. Üstlerimden o kadar çok ihtar alırdım ve yönetimim altındaki yoldaşlara aynı ihtarı o kadar çok iletirdim ki: "Çabalarınızı Hitler üzerinde yoğunlaştırmayın; çizgiye riayet edin; en sert darbeleri 'Sosyal-Faşistlere' indirmeliyiz – yani Sosyal Demokrat Parti'ye! Eğer işçilerin çoğunluğunu Proletarya Diktatörlüğüne kazanmak istiyorsak, Sosyal Demokratları ve sendikalarını ezmeliyiz!" Bu talimatları büyük bir gayretle izliyorduk, çünkü kendimizi tam kontrol ve kişisel disiplin özneleri olarak eğitmiştik ki, bu, taptığımız Karl Marx'tan çok, Bismarck çeşnisi veren bir şeydi.

Firelei bunun tamamen farkındaydı.

Bir seferinde bana, "ses kayıtları kadar aslına sadığız" demişti.

"Bu bizim güçlü yanımızdır" yanıtını vermiştim. "Dünyayı ele geçirme mücadelesinde, saflarında fikri bölünmeler olmayan bir Dünya Partisi olmalıyız."

"Eyfel kulesi yüksekliğine ulaşan plakların hepsi *Enternasyonal* çalıyor" diye yanıtlamıştı beni gülerek.

Kızmıştım. Soluduğumuz havada hoşgörüsüzlük vardı. İnsanı asker kaçağı haline getirmekte Firelei'nin üstüne yoktu.

1932 İlkbaharında, Almanya'daki demokratik partilerin birleşik güçleri, "Anayasa ve yasa sınırları" içinde Nazi akınına karşı durmak yolundaki tek ve büyük girişimlerini yaptılar. Sayıca ve mali bakımdan Hitler hareketinden çok daha güçlü bir örgütsel kartel oluşturdular. Bu kartele Demir Cephe adını verip, Hitler'e karşı tüm cumhuriyetçi kaynakları aktif hale getirmeyi hedeflediler. Günlük, ortalama iki bin Nazi kitle toplantısına karşı, aynı sayıda "Hitler'i durdurun" mitingi yapılmaktaydı. Demir Cephenin liderleri, sürekli kitle mitingleri barajıyla Almanya'yı yeni-

den ele geçirme niyetlerini açıkladılar. Nazi ve komünist propaganda tekniklerini kopye ediyorlardı, fakat propagandanın yanı sıra güçlü silâhlar kullanma yöntemini reddederek daha baştan kampanyalarını hadım etmişlerdi. Sendikacıların şok müfrezeleri –*Hammerschaften*– Demir Cephenin toplantılarını ve propaganda gruplarını, SA'ların saldırılarına karşı korumak üzere örgütlenmişti.

Çok geçmeden, Demir Cephe, girişimlerini her yoldan sabote etme talimatı almış komünist birimlerin tümüne karşı bir saldırı da başlattı. Bunu yapmıştık gerçekten de. Demir Cephenin propaganda müfrezeleri bildiri dağıtım işine girişirken, zorunlu olarak, bildiri ve broşürleriyle birlikte silâhlarını da yanlarına alıyordı. Demir Cephe toplantıları, salona doluşan SA'lar ve komünistler tarafından dağıtılıyordu. Demokrat pozuna bürünen yüzlerce komünist, sadece karışıklık çıkartmak amacıyla Demir Cephe örgütlerine giriyordu. Bu el altından girişimlerin yanı sıra, Nazi ve komünist basın müthiş bir kampanya sürdürüyordu. Şansölye Bruening hükümeti tarafından desteklenen Demir Cephe liderlerinin verdiği karşılık zayıf kalıyordu. Bir düzine komünist gazete baskı altına alındı ve çok sayıda komünist gazete yöneticisi, "yayın yoluyla vatana ihanet ettikleri" gerekçesiyle hapse atıldı. Nazi SA örgütleri bir kararla yasa dışı ilân edildiği zaman, Nisan ayında, Demir Cephe yöneticileri, bu önlemi genel bir saldırıyla bütünleme gücü gösterdi ama üstesinden gelemedi. Devrimden korkuyorlardı. Öyle görünüyordu ki, aslında onlar kendi güçlerinden bile korkuyordu.

Demokratik blok tarafından desteklenen şansölye Bruening hükümeti, 30 Mayıs 1932'de düştü. Düzeni yasal önlemlerle koruma demokratik girişimi başarısızlığa uğramıştı. Eski casus ve entrikacı asillerin toplaştığı centilmenler kulübünün aslanı Franz von Papen[206] şansölye oldu, General Schleicher[207] ise, onun Savaş Bakanı olarak *Reichswehr*'in başına geçti. Hitler, Papen kabinesini

206. *Franz von Papen* (1879-1969): Alman aristokratı ve politikacısı. 1932 yılında şansölye olmuştur.

207. *Herman von Schleicher* (1882-1934): Hitler'in iktidara yükseliş döneminde Alman Genel Kurmay Başkanı. Hitler'in uzun bıçaklar gecesi tasfiye hareketi sırasında öldürüldü.

destekleyeceğine şeref sözü verdi – iki koşulla: Reichstag'ın derhal dağıtılıp yeni seçimlere gidilmesi ve hükümetin SA'lara koyduğu yasağın kaldırılması. Koşullar kabul edildi. Ulusun yeniden silâhlandırılması, yeni rejimin taraftarları arasındaki baş konuydu. Yeniden silâhlanma altında ileri sürülen "Bolşevizme ölüm" savaş narası, ülke dışında, özellikle Fransa'da sükûnet ve dikkatle izleniyordu. SA'lar yeni bir terör dalgası başlattı. Haziran'ın ilk haftasında öldürülen politikacıların sayısı zirveye ulaştı. Hitler, von Papen hükümetine ani bir ültimatom verdi. Bu ültimatom, sıkıyönetim ilân edilmesini, Komünist Partisi'nin bastırılmasını ve Prusya polisinin Nasyonal Sosyalistler tarafından kontrol edilmesini talep ediyordu. Von Papen talepleri reddetti; Hitler, "olayları kendi seyrine bırakacağı" tehdidinde bulundu; Hitler hareketinin hükümetin kontrolünü etkisiz kılacağından korkan von Papen, kendisi bir *coup de main*[208] hazırlamaya girişti.

Nazi SA'ların Berlin çevresinde devasa bir kamp oluşturduğu bildiriliyordu. *Reichswehr*, en üst düzeyde alarma geçmişti. SA'lar, "uzun bıçaklar gecesi"nin[209] yaklaşmakta olduğunu açıkça söylüyordu. Şansölye von Papen, Prusya'da bir darbe indirmeye hazırlanıyordu; Reich'daki reaksiyoner Nasyonalist hükümetiyle daha büyük bir Alman eyaletindeki Sosyalistlerin kontrol ettiği hükümet, uyumsuz yatak arkadaşlarıydı. "Marksistleri Prusya bakanlıklarından atın" çığlığı, kıyı dalgaları gibi müthiş bir kabarış içindeydi. Prusya, demokrasinin son kalesiydi. İngiltere'den döner dönmez, ayağımın tozuyla Karl Liebknecht House'daki bir toplantıya katılmıştım.

Olağanüstü bir toplantıydı. Tüm Parti Merkez Komitesi oradaydı, öte yandan tüm yan örgüt liderleri ve hareketli birliklerin üyeleri de vardı toplantıda. Akşam sekizde başlayıp sabahın beşinde sona eden fırtınalı bir toplantıydı. Bir düzine fraksiyon çatışma halindeydi; tartışmalar bağırtı çağırtıyla noktalanıyordu; Alman Bolşevik elitinin birbirine düştüğü kanısı uyanmıştı bende. Bazıları, Par-

208. Ani darbe.

209. "Uzun bıçaklar gecesi", sonunda, 1934 yılında, Hitler'in SA'ları tasfiye etmesiyle sonuçlandı. SA'ların komutanı Röhm başta olmak üzere 100'den fazla SA öldürüldü ve SA örgütü, bizzat Hitler tarafından ortadan kaldırıldı.

tinin tüm gücüyle Hitler'e karşı direnmesi gerektiğini savunuyordu. Bazıları, Sosyal Demokratlarla bir son dakika ittifakına gidilmesi gereğinden söz ediyordu. Diğerleri, şiddetli bir Nazi darbesinin sosyalist işçileri komünist kampa sürükleyeceğini düşünüyordu. Ne var ki, sosyalistlerin Sovyet gücünün baş düşmanı olduğu fikri üstün geldi sonunda. Parti mali sorumlusu Hugo Eberlein, Başkan yardımcısı Hermann Schubert, Reichstag ve Merkez Komitesinin diğer üyeleri Willy Leow, Leo Flieg, Fritz Schulte tarafından sonuna kadar desteklenen Ernst Thaelmann, azgın bir boğaya dönmüştü. Ernst Wollweber ve Hans Kippenberger[210] sessiz kaldılar, Proleter Yazarlar Birliğinin lideri Hotopp da öyle. Sonunda, Sosyal Demokratlarla dürüst bir ittifaka gidilmesi yönündeki önergeler yenilgiye uğradı. Eski çizgi kazanmıştı.

"Siz komünistler, emek cephesini bölen politikanız, Almanya'daki karşıdevrimci kabarışın baş sorumlusudur" diye haykırıyordu sosyalist basın.

"Hainler!" diye yanıtlıyordu Komünist basın. "Faşizme köprü kuranlar!"

Bugün dönüp, Karl Liebknecht House'daki o kaotik toplantıya baktığımda bir cesetler toplantısı görüyorum. Reichstag Yangınından sonra, o çatışmalı, verimsiz toplantıya katılanların çoğu Gestapo'nun elinden kurtulmayı başardı. İktidarlarından soyunarak Moskova'da yeniden bir araya geldiler. Kremlin'deki efendilerinin onlardan yararlanacağı bir şeyleri kalmamıştı artık. G.P.U., Gestapo'nun isteyip de yapamadığı işi yerine getirdi. Kippenberger ve Schubert, Leo Flieg, Birkenhaur ve Hugo Eberlein; *Rote Fahne*'nin editörleri, Sueekind, Knoth ve Nofke; Thaelmann'ın sekreterleri, Werner Hirsch ve Meyer; önde gelen Prusyalı komünistler, Dr. Lothar Wolf ve Dr. Fritz Halle; yazarlar, Hotopp, C. Hans, Kurt Sauerland[211] ve Emel; Fritz Schulte

210. *Hans Kippenberger* (1898-1937): Alman Komünist Partisi'nin liderlerinden ve önemli aygıt yöneticilerinden. Hitler'in iktidara gelmesinden sonra Sovyetler Birliği'ne kaçtı ve bu ülkede, Stalin'in Büyük Tasfiyeleri sırasında G.P.U. tarafından tutuklanarak öldürüldü.

211. *Kurt Sauerland* (1905-1938): Komünist fonksiyoner ve gazeteci. Hitler rejiminden kaçıp SSCB'ne sığındı. Stalin'in tasfiyeleri sırasında Sovyetler Birliği'nde öldürüldü.

ve Heinrich Kurella – *Imprecorr*'un editörleri; Komünist Reichstag grubunun hizmet görevlisi Bertha Gropper ve isimleri sayfalar dolduracak diğerleri – hepsi G.P.U. mezarlığında yatan Heinz Neumann'ın akıbetini paylaştı.

Hitler, Goering, Goebbels ve onların dört bini bulan konuşmacılar ordusu, uçaklarla ve güçlü motorlara sahip arabalarla ülkenin üzerine çullandı. Geceler boyunca, kitlelere konuşma yapmak üzere Alman şehirlerine akın ettiler. Kuş uçmaz kervan geçmez yerlerdeki topluluklar bile onların tecavüzünden kendini kurtaramadı: Perşembe Koenigberg, Cuma Kassel, Cumartesi Hamburg. Hitler, gece gündüz demeden her yere koşuyor, şovenist bir çılgınlık nöbeti içindeki kalabalıkları hipnotize ediyordu.

Liderimiz Ernst Thaelmann, şimdi, "Halk İhtilali stratejik sloganı" politikasının gereği olarak çatışmaların keskinleştirilmesi gerektiğini ilân etmişti. Laf ola! Hepimiz biliyorduk devrim yapacak kadar güçlü olmadığımızı. Reichswehr, gizli Nazi'lerle doluydu. Prusya dışındaki Alman polisinde Nazi kaynıyordu. Açık bir iç savaşta Kahverengi Gömlekliler ve Çelik Miğferlileri ezecek tek güç vardı. Bu güç, Sosyal Demokrat Parti'nin kontrolündeki sendikalardı. Fakat sendikaların liderleri, iç savaş ihtimalinden ürküyordu.

Komünist Partisi, en umutsuz oyunu oynamaya girişti. Tüm birim liderlerine gizli talimatlar gönderilerek, SA'larla işçiler arasında çıkacak kanlı çatışmayı kışkırtmak için her fırsatın kullanılması emredildi. Çok sayıda işçinin ölmesinin, sendikalı kitleleri kendi liderlerine karşı eyleme geçireceği umut ediliyordu. O zaman Komünist Partisi, öfkeli kitlelerin başına geçecek, genel grev talebinde bulunacak ve örgütlü işçilerin silâhlandırılmasını isteyecekti. Hedef, iç savaşa gitmek ve sosyalist kitlelerin geleneksel liderliklerinden tam olarak soğumalarını sağlamaktı. Bu plan, saçma olduğu kadar caniceydi de. Fakat kendi yarattığımız dünyamızda yaşayan biz komünistler iyimserlikte Marslı megalomanyaklardan da ileriye gitmiştik.

Uyanış sarsıcı oldu. Temmuz ayının bir pazar günüydü. SA'ların yüksek komutanlığı, Kuzey Denizi bölgesindeki örgütlü tüm Kahverengi Gömleklilere, Hamburg-Altona'daki komünist merkezlerin üzerine yürümek üzere toplanma emri verdi. Komü-

nist Partisi, Hamburg'daki askeri örgütlerini karşı-gösteri için derhal bir araya getirdi. Her biri on binleri bulan iki silâhlı yürüyüş kolunun dar sokaklarda çatışmaya gireceği düşünülmüştü. Ayrıca, gösteriye katılmayan, dövüşebilecek her komünist, banliyölerdeki çeşitli noktalarda bir araya gelecekti. Bu şekilde bir araya gelen her müfreze, bölgedeki Nazi ve Çelik Miğferlilerin ad ve adreslerini de yanlarında bulunduracaktı. İki gösterinin karşılaşmasının ve Hitler taraftarlarının evlerini basıp elimize geçirdiklerimize tövbe etmeleri için kısa bir zaman tanıyacak olmamızın bir katliama yol açması kaçınılmazdı. İyi örgütlenmiş kurye servisi, çok sayıda şok müfrezesiyle, üç kişiden oluşan komünist yüksek komutanlık arasındaki bağlantıyı kuruyordu – bu üç kişi, Hamburg Parti şefi Herrmann Schubert, Merkez Komitesini temsilen Ernst Wollweber ve askeri *Apparat*'ın şefi Edgar Andree'ydi. Çok sayıda silâhlı komünist, 1923 Ekim'indeki, yenilgiyle sonuçlanan ayaklanmanın arifesinde olduğu gibi, evlerde beklemekteydi. Kızlardan ve kadınlardan oluşan birlikler, yaralılara ve polis takibine maruz kalanlara yardıma hazırlıklıydı. *"Der Tag der langen Messer"* – "uzun bıçaklar günü" gelip kapıya dayanmıştı.

Altona'nın sosyalist polis şefi Eggerstedt,[212] son anda komünistlerin planladığı karşı gösteriyi yasa dışı ilân etti. Aynı zamanda Nazi yürüyüşüne verilen izni onayladı ve polis koruması sağladı. (Aynı Eggerstedt, daha sonra, Papenburg yakınlarındaki Gestapo toplama kampına getirilişinden iki gün sonra soğukkanlılıkla öldürülmüştür.) SA'lar içindeki komünist ajanlar, Nazi resmigeçitinin izleyeceği rotayı saptayıp bildirdi. Kızıl Cephe Savaşçılarının silâhlı birimleri, SA'ların izleyeceği rota üzerindeki evlerin çatılarına önceden yerleşti. Partinin denizci ve dok işçisi birimlerinin liderliğini yüklenen ben, Hamburg Altona'nın tüm nehir ağzı bölümü boyunca uzanan kıyı tavernalarında sekiz yüz kişilik gücü bir araya getirdim. Altona'daki Nazi gösterisi-

212. *Otto Eggerstedt* (1886-1933): Sosyal Demokrat polis şefi. Hitler iktidara gelince tutuklandı. Esterwegen Toplama Kampında, "kaçarken" öldürüldü.

nin yol açtığı katliamdan sonra, tüm Hitlercileri bozguna uğratıp limandan ve gemilerden atmak *ordre de jour*umuz[213] olacaktı.

SA'lar yürüyüşe geçti. Bando çalarak ve gamalı haçlı bayrakları sallayarak yürüyorlardı. Polis, gösterinin yan taraflarında ilerliyordu. Makineli tüfekli polis kamyonları yürüyüşçüleri arkadan izliyordu. Yürüyüş kolu, şehrin eski mahallelerine girdi, dolambaçlı sokaklarda sanki kocaman, kahverengi bir yılan ilerlemekteydi. Trampet ve davul gürültüleri, çürük çarık, kirli evlerin duvarlarından yankılanıyordu. Yol üzerindeki yan sokaklar, Kahverengi Gömleklilere yumruklarını sallayan, taş ve çöp atan, küfürler savuran işçilerle ve karılarıyla kaynıyordu.

SA'lar, bir makine gibi yürüyüşü sürdürüyordu. Gençlerin yüzleri katı ve solgundu. Birer dakika arayla, grup liderinin işaretiyle bağırıyorlardı:

"Kızıl mikroplara ölüm! Almanya ayağa kalk!"

Derken, çatılardan ilk silâh sesleri duyuldu. Yürüyüşteki SA'ları hedef almak için çatılar fazlasıyla eğimli, sokaklar ise çok dardı. Evlerin alt katlarından açılan ateş, çatılardaki nişancılara geliyordu. Seken mermiler Kahverengi Gömlekli Müfrezelerine isabet ediyordu. Geçitresmini evlerinin pencerelerinden seyreden birkaç kadın vurulmuş, feryat ediyordu. Evlere giren SA güruhları, çatılardan ateş edenleri yakalıyordu. Pencerelerden boş konserve kutuları atılıyordu.

Çatışmaya polis cemseleri de katıldı. Çatı ve pencereleri makineli tüfekler tarıyordu. Polis, gaz bombası atınca insanlar böcekler gibi kaçıştı. SA'lar da düzensiz bir biçimde kaçışmaya başladı. Çoğu kaçarken bazıları yürüyüşü sürdürdü. Kahverengi Gömleklileri imha etmek üzere kurulmuş *Feuergruppen*[214], şimdi polisle umutsuz bir çatışmaya girmişti. "Uzun bıçaklar günü", başarısızlık ve bozgunla son bulmuştu. Çatışma alanının çevresindeki birimlerimiz, darbeyi indirmek için boş yere bekleyip durdu. Parke taşı döşeli sokaklarda çıkan çatışmalarda on sekiz kişi ölmüş, iki yüz kişi yaralanmıştı. Çok sayıda yaralı ve birkaç ölü, komünist sıhhiye ekiplerinin bulunduğu komünist evlerinde

213. Acil görevimiz.
214. Ateş hattı grupları.

saklandı. Hâlâ felaketin şaşkınlığı içinde eve döndüğümde Firelei beni kapıda karşıladı. "Sessiz ol" dedi, "evde üç yaralı yoldaş var."

"Kefeni yırtacaklar mı?"

Evet anlamında başını salladı. "Unutulmayacak bir gündü" diye ekledi kısık sesle.

"Altona kanlı pazarı", Prusya'ya yönelik tarihi ve meşum "tecavüzü" hızlandırmıştır. Altona katliamını provoke eden Komintern Batı Sekreterliği, Hitler'e daha büyük iyilik yapamazdı. Şansölye von Papen, Prusya'nın Sosyal Demokrat hükümetini, eyaletinde yasa ve düzeni koruyamamakla suçlama bahanesini yakalamış ve Bakanlar, Severing[215] ve Braun'un[216] Berlin hükümet binalarını boşaltmalarını talep etmişti. Prusya hükümetindeki bu iki Sosyal Demokrat bakan, von Papen'in ültimatomunu anayasal olmamakla nitelendirip, görevlerinden ancak kaba kuvvet yoluyla alınabileceklerini açıkladılar. Von Papen'in *coup d'etat*'ı[217], Altona katliamından birkaç gün sonra, 20 Temmuz'da hedefine ulaştı. Berlin'in yeni atanmış polis şefi, yanında on beş askerle Prusya hükümet sarayını işgal edip bakanları tutukladı. Sosyalist şefler, Reichswehr kışlasına götürüldü ve herhangi bir girişimde bulunmayacaklarına söz verince, birkaç saat sonra serbest bırakıldı. Böylece bir avuç adam, Weimar Anayasasını ihlal ederek, en az otuz bin silâhlı ve eğitim görmüş polise kumanda eden Prusya Hükümetinin bakanlarını makamlarından atabilmişti.

Komünist kitleler sokaklardaydı. "Aktivist" müfrezelerimiz, genel grev çağrısı yapan milyonlarca bildiri dağıttı. Bunun ardından, komünistlere karşı kitlesel tutuklamalar geldi. Sosyal demokrat güçler kıllarını kıpırdatmadı. İşçilerin yürekleri kardeş kavgasıyla ve karşılıklı güvensizlikle fazlasıyla burkulmuştu. Von Papen'in Prusya kabinesindeki ajanı ve aynı zamanda Papen'in makinesi içinde de Hitler'in ajanı olan, zeki ve acımasız

215. *Carl Wilhelm Severing* (1875-1952): Sosyal demokrat politikacı ve bakan.

216. *Otto Braun* (1872-1955): Sosyal demokrat politikacı ve bakan.

217. Darbe.

bir genç, Dr. Herrmann Diets, Prusya Siyasi Polisinin başına geçmişti. Diets'in 20 Temmuz 1932'de göreve başlamasıyla birlikte, Nazi Partisi içinde zaten embriyon halinde var olan örgüt, resmen Gestapo *(Geheime Staatspolizei)* adını aldı.

31 Temmuz'daki Reichstag seçiminde on dört Nazi ve Komünist öldürüldü. Naziler seçimden, ülkenin en güçlü politik hareketi olarak çıktı. Sosyalistler, ikinci parti konumunu koruyordu. Komünist Parti ise üçüncü durumdaydı. 13 Ağustos'da, Adolf Hitler'in şirretçe ısrarına yanıt olarak hükümete ortak olması önerildi. Hitler öneriyi reddetti. Ya tamamı ya da hiçbir şey! 30 Ağustos'ta Albay Goering, Reichstag Başkanı oldu. Ne var ki, bu kurumun fazla bir hükmü yoktu; hükümeti kuracak çoğunluk sağlanamamıştı. Milletvekilleri, 32'ye karşı 513 oyla Papen hükümetini reddetti. Bunun üzerine, Şansölye von Papen, Reichstag'ı dağıttı. Tarih 12 Eylül'dü. Yeni seçimlerin 6 Kasım'da yapılması kararlaştırıldı. Hollanda'daki görevimden döndüğümde kaynayan kazanın içine düşüverdim.

Ekim ayı, hararetli seçim mücadeleleriyle öylesine doluydu ki, ne ben, ne de yoldaşlarım normal bir uyku uyuyabiliyorduk geceleri. Bir dönem için tüm enternasyonal görevleri, Almanya'daki mücadeleyi güçlendirme görevine tabi kılmıştık.

Birkaç gün boyunca tüm Parti üyeleri, Hitler'in Berlin'e yürüyeceği söylentileri nedeniyle genel bir alarma geçirilmişti. Bir ay içinde Hamburg polisi tarafından üç kere tutuklanmıştım; her seferinde geceyi o kasvetli şehir hapishanesinde geçirdim; mahzenler komünistlerle, çelik miğferlilerle, SA'larla ve daha önemli savaşçı örgütlerin mensuplarıyla tıklım tıklım doluydu. Politik mücadele, hapishanede bile kesintiye uğramıyordu. Bu, hayatımın en aktif ve en olağanüstü ayıydı. Parti emir verdiğinde, robotlardan birisi olarak, duygusuz bir makinenin dişlisi gibi harekete geçtim. Firelei ve bana göre, dünyamızda savaşçı olmayan tek kişi, küçük oğlumuz Jan'dı. Fazlasıyla çalışmış ve çılgınca kendinden geçmiş ya da müthiş bir kararlılık içindeki kadın ve erkek devrimciler gece gündüz demeden odamıza girip çıktıklarında, onun sağlıklı, küçük bedenini, beşiğinde mışıl mışıl uyumasını ya da banyo yaparken çırpınıp durmasını seyretmek gerçekten insana mutluluk veriyordu. Yoldaşların şaşkınca bakışla-

rı, endişeli gülümsemeleri ve boğuk kahkahaları – Jan'ın bulunduğu yerde – taş gibi dünyalarına sızan bir çocuğun saf gülücüklerini duymanın onlar için ne çok şey ifade ettiğinin göstergesiydi.

Ekim aynı zamanda grevler ayıydı. Komintern'in ne zaman, nerede mümkün olursa orada üretimin ve ulaşımın düzensizleştirilmesi, böylece ekonomik ve politik krizlerin yol açtığı çatışma ve gerginliklerin artması yönündeki emriyle gerçekleşmişti bu grevler. Şansölye von Papen'in işsizlikle mücadele önlemleri, müthiş bir grev dalgasının büyümesi için mükemmel bir zemin oluşturmuştu. Alman çalışan nüfusunun üçte biri işsizdi; bu işsizler ordusu, komünistlerin ve SA'ların saflarına en adanmış ve pervasız militanları sağlıyordu. Von Papen'in planı, ulusal çapta ücretleri yükseltmeksizin işçilerin sayısını arttırmaktı. Komünist Parti, kitleleri aletlerini bırakmaya teşvik etti ve her grevde, "Papen rejimine son" sloganı ileri sürüldü. Bu sırada Hitler hareketi de hükümete karşı açık savaş ilân etmişti. Bir komünisti işkence ederek ve otuz beş el ateş edip öldürürlerken annesini de olayı seyretmeye zorlayan Silezya'daki beş SA, özel bir mahkeme tarafından ölüm cezasına çarptırılmıştı. Hitler buna yanıt olarak, kamuoyu önünde, mahkûm edilen katilleri "kan kardeşi" ilân etti ve von Papen'e cepheden saldırı başlattı. "Kahrolsun Papen rejimi" Nazi'lerin de savaş sloganı olmuştu. Komünistlerin ve Kahverengi Gömleklilerin birleşik güçleri, çığ gibi büyüyen grevlerle Papen'in planını yenilgiye uğratmak üzere ortak bir çaba içine girmişti.

3 Kasım günü sabah 4'te, seçimlerin arifesinde, grev dalgası, büyük Berlin ulaşım greviyle doruk noktasına ulaştı. Komünistler ve Nazi'ler grev nöbetlerinde, baskın birliklerinde ve eylem komitelerinde omuz omuzaydı. Şansölye von Papen, sıkıyönetim ilân etme ve *Reichswehr*'i göreve çağırma tehdidinde bulundu. Nasyonal Sosyalistler ve Komünist Parti, Berlin'in çevresindeki ve banliyölerdeki müfrezelerinin silâhlanmasını arttırarak yanıt verdi buna. Grev devam etti ve Kasım seçimlerinin havasını belirledi. Hitler iki milyon oyla birlikte Reichstag'da 33 sandalye kaybetti.

Hepimiz rahat bir nefes almıştık. Parti basını sevinçten uçu-

yordu. "Hitler'in gemisi batıyor!" başlıkları atıldı. Sosyalistler, sekiz yüz bin taraftarlarını komünist kampa kaptırmıştı. Komünist Partisi, yaklaşık altı milyon oyuyla Reichstag'daki yüz sandalyeye hakimdi. Ne var ki, savaş alanı yine pat durumuna gelmişti. Hitler hareketi, güç kaybetse de, hâlâ ülkenin en güçlü partisiydi. Parlamenter bir çoğunluk oluşamamıştı; Reichstag, çalışmayan bir makine durumundaydı. On iki gün sonra von Papen istifasını sundu.

General von Schleicher, 2 Aralık'ta Reich Şansölyesi oldu. Ona "Sosyal General" adını verdiler. Ticaret Odasının milyonlarının yardımıyla ulusun gizlice yeniden silâhlandırılması, Schleicher'in programının özüydü. Politik mahkûmların affı yoluyla ülkedeki keskin fraksiyon çatışmalarını yatıştırmaya çalıştı. Binlerce komünist ve SA, Alman hapishanelerinden çıkıp derhal savaştaki yerlerini aldılar.

"Schleicher defol" diye öfkeyle bağırıyordu Nazi basını.

"Kahrolsun Schleicher Hükümeti" diye yankılıyordu komünistler.

İskandinavya Fasılası

6 Aralık 1932'de, Georgi Dimitrov'a rapor vermek üzere Berlin'e çağrıldım. Besili ve mutlu görünüyordu. Temmuz'un fırtına bulutları altında, başında bulunduğu Komintern Batı Sekreterliğinin Berlin'den taşınmak zorunda kalacağından korkmuşlardı. Şimdi böyle bir eyleme gerek olmadığını düşünüyordu. Komintern çevrelerini saran gerilim, Hitler'in Kasım seçimlerinde gerilemesinden sonra bir ölçüde yatışmıştı. Bir kere daha dikkatler, Kahverengi Tehlikeden, "baş düşman" Sosyal Demokrat güçlere yönelmişti. Hitler'in düşüşe geçtiğini temin etti bana Dimitrov. "Hitler asla iktidara gelemeyecektir" diye ısrar ediyordu.

Dimitrov'un Wilhemstrasse'deki ofisinde, daha önce hiç görmediğim, atletik yapılı, erkeksi yürüyüşlü bir kız olan ve efendisini sadık bir köpek gibi izleyen sekreterine rastladım. İsmi Isa'ydı. Talimatlarımı alırken, bize elektrikli kahve makinesinde kahve yaptı.

"Benimle çalışmaktan memnun musun?" diye sordu Bulgar.

"Evet" dedim gülümseyerek.

"Ben de seninle çalışmaktan memnunum. İskandinavya'ya gidiyorsun."

Yeni görevimle ilgili bilgi edinmek için, Berlin-Lankwitz'deki bir apartmanın bodrumunda bulunan İskandinav ülkeleriyle ilgili dosyaları inceledim. Bu arada gecikmeksizin itimatnamemi, sahte pasaportumu ve gerekli parayı alıp Warnemuende-Gjedser üzerinden Kopenhag'a giden gece ekspresine bindim.

Kuzey Avrupa'da, Komintern'in tüm işleyişini kontrol eden Richard Jensen, yarma gibi iri yarı bir Danimarkalıydı. Mosko-

va'nın emirleri Jensen'e Berlin aracılığıyla ulaştırılıyor, o da bunları, Parti Merkez Komitesinin şeflerine gönderiyordu – Danimarka'da Aksel Larsen, İsveç'te Sillén ve Norveç'te Christiansen. Danimarkalı Jensen, olağanüstü bir adamdı, yüz elli kilo ağırlığında, korkunç kurnaz, kaba saba ve otoriter bir Vikingdi, gürleyen kahkahalarla ortalığı inletirdi durmadan. İki metreye yaklaşan boyu vardı ve müthiş içerdi. Kahvaltıdan önce bira içer, ofisindeki masasının üzerinden birayı eksik etmez, uyumadan önce de yatağında birayla demlenirdi. Tanıyanların hepsi onu severdi. Komintern sahnesine çıkanların birçoğu ortadan yok olmuş, tasfiye edilmiş, gözden düşmüş ya da öldürülmüştür – ama Jensen, yılların yıpratamadığı adam olarak kalmıştır. Bir lord gibi para harcamaktan hoşlanan eski bir işçiydi ve Stalin'in güvenini kazanmış görünen küçük yabancı Bolşevikler grubunun mensubuydu.

Yılda dört kere Moskova'ya, ara sıra Berlin ve Paris'e yolculuk yapan Jensen, en çok kendi şehri Kopenhag'ı severdi. Ben, 1938'de Sovyet hizmetini terk edene kadar, Komintern'in en sürekli ve güvenilir adresi onunkiydi: Vesterbrogade 70. Kopenhag merkezi tren istasyonundan ve Tivoli'den yürüyerek beş dakikada gidilirdi buraya. Bu yoldaşın en büyük eğlencesi, ziyarete gelen her temsilciye – en üst düzeydekiler de dahil – hiç çekinmeden kendisine ısrarla içki ısmarlatmaktı. Evindeki kalın halılardan birinin üstünde, "Moskova'dan" kerameti kendinden menkul bir adam horlayarak uyurken, muzaffer bir eda ile çıkıp gitmekten ilkel bir zevk alırdı. Richard Jensen'in karısı, kocasından yarım metre daha kısa, kırklarında, renksiz ama dürüst, becerikli bir kadındı ve G.P.U. üyesiydi. Jensen'in oğlu Martin de G.P.U.'nun Dışişleri Bölümünde çalışıyordu. Kopenhag'dayken, Jensen'in konuğu oluyordum. Ev sahibim olarak, gizli çalışmanın gerektirdiği kesinlikle, ev sahipliğinin gürültü patırtısını birleştirme zor sanatının üstesinden gelmiştir.

Danimarka Komünist Partisi, küçük ama sağlam bir partiydi. Dört gazetesiyle on bir bin üyesi vardı. Etkili bir askeri örgüte, Danimarka Donanmasında çok sayıda birime ve tanınmış Kopenhaglı mimar Paul Vennigsen tarafından liderlik edilen, gezginlerin oluşturduğu olağanüstü aktif bir gruba kumanda ediyor-

du. Danimarka, sanayi ülkesi değildi. Ticaret denizciliği ve süt ürünleri ihracatı olmasa, bu ülke çok kötü duruma düşerdi. Bu yüzden, deniz ve kıyı işçileri, komünist bakış açısından, Danimarka emekçilerinin belirleyici bölümünü oluşturuyordu. Komintern'in Danimarka'daki çabalarının baş hedefi, limanlarda sosyalistlerin etkisini kırıp yeterli güç toplayarak Danimarka hükümetini, ihracatı bloke etmekle tehdit ederek Moskova'nın arzularına boyun eğer duruma getirmekti. İhracat blokajını sopa olarak kullanmakta başarılı olmak için, Deniz işçileri Sendikasının ele geçirilmesi zorunluydu. Danimarka Denizciler Sendikası ve Ateşçiler Sendikası, savaşçı Hollandalı Edo Fimmen'in[218] yönetimi altındaki Amsterdam Sosyalist Enternasyonaline (ITT) bağlı, zengin ve güçlü örgütlerdi. Bu örgütlerin, sonunda, içerdeki ya da dışardaki işçi hücreleri tarafından ele geçirilmeleri, daha sonra Moskova'da, yabancı bir sendikada Sovyet gücünün nasıl iktidara geleceğinin klasik örneği olarak selâmlanmıştır.

Kampanya, Richard Jensen tarafından yönetiliyordu. Sosyalist liderlerin karalanması, daha önemsiz işverenlere rüşvet verilmesi, şantaj yapılması, casus yerleştirmek, komplolar düzenlemek, toplantılar yapmak, sınırsız terör, Sovyetler Birliği'nde ağırlanmak üzere sendika üyelerinden oluşan delegasyonlar göndermek, yabancı limanlardaki Danimarkalı denizciler arasında aralıksız propaganda yürütmek, Sovyetler Birliği'nin Danimarkalı Dostları aracılığıyla kültürlü çevrelerle işbirliği yapmak, yürürlüğe konan, bilinen yöntemlerdi. Kopenhag'daki gemicilik endüstrisi, komünist kontrol altına girmişti. Jensen, denizciler arasındaki anti-Stalinist unsurların işlerinden atılması gerektiği görüşündeydi. 1932 sonunda, mürettebatının içinde komünist birim olmayan Danimarka gemisi kalmamıştı. Hatta İzlanda ile Hamburg arasında düzenli işleyen *Dettyfoss* ve *Godafoss* adlı iki geminin mürettebatında komünistler çoğunluktaydı ve G.P.U.'nun kurye gemileri olarak hizmet görüyorlardı. Bir sonraki kongrede, Edo Fimmen, sendikasını kurtarmak için Kopenhag'a uçtu. Üç saatlik Almanca bir konuşma yaptı, ne var ki,

218. *Edo Fimmen* (1881-1942): Sosyal Demokrat sendikacı ve tanınmış işçi önderi.

Richard Jensen, Fimmen'in tercümanına yanlış tercüme yapması için rüşvet vermişti. Elde de başka tercüman yoktu. Hollandalı, Amsterdam'a yenilgiyle döndü. Kopenhag'da kendi binası ve kasasında milyonları olan Ateşçiler Sendikası, fiilen Komintern'in mülkiyetine geçti, iktidardaki, kravatsız ve tıraşı uzamış Jensen, "Danimarka Kralından bile daha güçlü" biri haline gelmişti.

Görevlerimin arasında, Danimarka limanlarında on günlük bir tur yapıp, "Sovyetler Birliği ulaşım işçilerinin temsilcisi" sıfatıyla sendika toplantılarında konuşma yapmak da vardı. Danimarka, en mutlu ve en liberal ülkeydi. "Rus delegesi" olarak, Odense, Sondenburg, Aarhus, Esbjerg, Aalborg ve daha küçük liman kasabalarına yolculuk yaptım, yerel gruplarla yeni programlar planladım, Danimarka kurumlarını yerin dibine geçiren nutuklar çektim, sendika liderlerine ve sosyalist Stauning[219] hükümetine saldırdım ve bütün bunları yaparken otoriteler tarafından bir kere bile rahatsız edilmedim! Tüm Danimarka şehirlerinde, cana yakın insanların, entelektüel tipte komünist sempatizanların evlerinde geceyi geçirebiliyordum. Kopenhag'ın dışında, başı haleli "Moskova'dan gelen adamdan" o kadar çok söz edilmişti ki, Partili kızlar "Stalin'in gönderdiği ziyaretçiye" iltifatta bulunmak için birbiriyle yarışıyordu. Sonderburg'da, ana caddede, arkamda neşeli bir kalabalıkla birlikte ve akordiyonlu bir bandonun *Enternasyonal*'i çalması eşliğinde yürüyüşe geçtim. Ne yazık ki, bu hoş oyunu sürdürmek için çok az zamanım vardı. Biri liderler, ikincisi üyeler arasında, üçüncüsü de halka açık olmak üzere üç ayrı şehirde yapılacak toplantıların örgütlenmesi için örgütçüler önceden gönderilmişti. Bu toplantılarda tercümanlığımı yapan Martin Jensen, her toplantıdan sonra babasına ayrıntılı raporlar gönderiyordu. Richard Jensen, gezimin sonuçlarından memnundu. "Moskova'ya gittiğimde senden sitayişle söz edeceğim" diye söz vermişti bana. Sonra da acımasızca eklemişti: "Haydi bir bira içelim."

Kopenhag'dan İsveç'e geçtim. Jensen, rivayete göre, Scot-

219. *Marinus Stauning* (1873-1942). Danimarka'nın ilk Sosyal Demokrat Başbakanı.

land Yard'la yabancı ajanlar hakkında rapor alışverişi yapan İsveç polisinin gücü ve etkisi konusunda beni uyarmıştı.

İsveç'e girerken pasaport kontrolünden kaçınmam çok kolay oldu. Malmo'ya gitmek üzere feribota bindim. Malmo'daki pasaport kontrol istasyonunun iki kapısı vardı. Birinde, "İskandinavyalılar *için*" diye yazıyordu, bu kapıda herhangi bir yoklama yapılmıyordu. Richard Jensen'in *Apparat*'ından bir kız bana eşlik ediyordu. İsveç'e, "İskandinavyalılar" kapısından girerken yüksek sesle Danimarkaca konuşup durdu. Onun konuşup gülmelerini başımla onaylıyordum ben de. Şakaları duyan görevli herhangi bir şey sormadan geçmeme izin verdi. Sekiz saat sonra, İsveç'in baş limanı ve ikinci büyük şehri Göteburg'daydım.

Göteburg'daki bağlantı ajanına geleceğim bildirilmişti. Bir kurye kız beni istasyondan alıp, bağlantı ajanının Jaerntorgsgatan üzerindeki rahat apartman dairesine götürdü. Bu G.P.U.'lunun adı Havold Svensson'du. Yaklaşık otuz altı yaşında, kibar bir adamdı, kısa boylu, zayıf ve sarışındı. Berlin, Hamburg ve Kopenhag'da adını duymuştum. Görevi, denizcilik casusluğu ve bağlantılarıydı. En büyük İsveç gemileri, *Gripsholm* ve *Kungsholm*'da varlığını sürdüren, kontrolündeki komünist birimler, o sırada, Batı Sekreterliğince, New York'tan gelen ya da oraya gönderilen özel materyalin sevki amacıyla kullanılıyordu. Harold Svensson, İsveç gümrük görevlisiydi ve Göteburg'daki liman polisine mensuptu. Gizli bağlantılarını, Sovyetler Birliği Dostlarının İsveç şubesinin görünürdeki işlevleriyle kamufle ediyordu. Son derece hoş, esmer güzeli karısı da devlet memuruydu. Göteburg'da geçirdiğim yedi gün, Svensson'un yardımcılarından, idealist zorbanın teki olan Knut Bjoerk'in evinde kaldım.

İsveç'teki görevim pek hoş bir şey değildi. İsveç Komünist Partisi, Komintern'e bağlı yetmiş altı parti içinde eskiden beri ve hâlâ en bağımsız partiydi. Ekonomik bağımsızlığı olan ve görevlerini, Berlin-Kopenhag yoluyla Moskova'dan gelecek yardımlara bakmaksızın kendi başına başarabilen tek partiydi. Moskova, yabancı partilerin mali bağımsızlığından hoşlanmazdı, böyle bir bağımsızlık, dikbaşlı bir partiyi yola getirmek için onu iflasa sürükleme, yayınlarını çıkartmasını ve liderlerinin maaşlarının ödenmesini önleme gücünden yoksun bırakırdı Kremlin'i.

Komintern'in yazılı olmayan demir yasası, Parti merkez organının tam bir mali bağımsızlığa sahip olmaması ve Merkez Komitesi üyelerinin maaşlarının, üyelerin aidatlarından ödenen paralarla değil, Moskova'daki Ossip Piatnitzky'nin tasarrufunda bulunan hazineden çıkan düzenli aylık yardımlarla ödenmesiydi. Sovyetler Birliği'nin dışındaki komünist faaliyetler tarafından sağlanan fonların, şu ya da bu yoldan, çok sayıdaki Sovyet kurumlarına ulaştırılması gerekiyordu. Moskova, bu fonların ne kadarının çeşitli örgütler tarafından ve ne amaçla kullanılacağına karar veriyordu. Mali alandaki bu katılık, tüm Komintern partilerinin Sovyet çıkarlarına boyun eğmesini sağlamanın başta gelen manivelalarından biriydi.

İsveç Komünist Partisi'nin mali belkemiği, iyi yönetilen modern işçi kulüpleri zinciri, halk restoranlarının işletilmesi ve tüm büyükçe İsveç şehirlerinde geliştirilen iş alanlarıydı. Komintern, bu kârlı gelir kaynaklarını İsveç Partisi'nden alıp G.P.U.'nun gözetimi altındaki kooperatif girişimlerine devretmeyi ya da - inatçı bir muhalefet halinde – çökertmeyi kararlaştırmıştı.

Bu operasyonu yönetmekte işbirliği yaptığım baş kişi, Moskova'daki Lenin Okulundan eski bir öğretmen, İsveç Partisi'nin Merkez Komitesi üyesi ve Batı İsveç G.P.U.'sunun başı, Gustav Holmberg'di. Yoldaş Holmberg, başarılı bir Amerikalı perakende tüccarının ılımlı ve azimli görünüşüne sahipti, böyle bir görünüm, sürekli ajanların seçiminde, G.P.U. şefleri için büyük değere sahipti. Holmberg, fonksiyonerlerin, "restoran konferanslarında" hazır bulunmaya davet edilmelerine karar vermişti. Yaptığım konuşmalar benim ürünüm değildi. Bu konuşmalar, Berlin'de, önceden, Muenzenberg basın "tröst"ünün yöneticilerinden biri tarafından yazılıyordu. Konuşmaları olabildiğince büyük bir gayretle yapıyordum, ardından gece geç saatlere kadar süren çekişmeler geliyordu. Holmberg, durmadan not alıyordu. Yaptığı bu işe "barometre okumak" diyordu sakince, beni, çekeceğim diskurlarla ve Komintern'in planına inatla itiraz eden birçoklarına karşı ileri sürülecek argümanları hazırlamakla baş başa bırakıyordu.

Komünist hareketin özelliklerinden biri, bir Komintern temsilcisinin – yerel fonksiyonerden çok daha yeteneksiz de olsa –

daha az önemdeki komünistlerin toplantısında, sıra görüşlerin "eşgüdümüne" geldiğinde, yerel fonksiyonerden çok daha büyük otoriteye sahip olmasıdır. Ortalama Parti üyesi için, dışardan gelmiş enternasyonal Temsilci, güçlü ve gizemli bir yaratık, Dünya Devriminin gerçek kralıdır. Komintern temsilcisi, prestijini korumak için, kendisiyle tabandaki üyeler arasındaki mesafeyi, aynı yerlilerle kendisi arasındaki mesafeyi koruyan Britanya İmparatorluğu sömürge görevlisi gibi korumak zorunda hissederdi kendini.

Dört günlük iğrenç pazarlıklardan sonra İsveçliler bana teslim oldu. Oy birliği ile kabul edilen bir öneriye göre, restoranın "özel" girişim olarak yeniden örgütlenmesi benimseniyor, delegelerden, bu konuyu gizli tutmaları isteniyordu. Şimdi, Berlin'le Stokholm Merkez Komitesi arasındaki resmî pazarlıkların yolu açılmış oluyordu. Holmberg'le benim tarafımdan imzalanan uzun bir rapor yollandı Berlin'e. Kârlı restoranlar zincirine İsveç Partisi'nin "Bolşevikleştirilmesi" adına el koymak üzere, G.P.U.'nun ticari işler uzmanı, dıştan bakınca H.G. Wells'e[220] müthiş benzeyen Eiling adlı biri gönderildi. O gelmeden önce ben, Kopenhag-Oslo gece ekspresinin yataklı vagonunda Kuzeyin yolunu tutmuştum bile.

Sonuç olarak tüm İsveç işçi kulüpleri tasfiye edildi. Hepsinin en büyüğü ve zengini, Rialto Binasında iki katı işgal eden Göteburg'daki Kulübün yönetimi, G.P.U.'ya teslim olmayı reddetti. 1933 yazında, G.P.U. bu kulübü kasıtlı olarak sansasyonel bir kaçırma olayının üssü olarak kullanınca, polis burayı "suç işlenen yer" olduğu gerekçesiyle kapattı.

Norveç Komünist Partisi, Komintern'in yaramaz çocuğuydu. Defalarca bölünmüş ve tasfiyelerle varlığı neredeyse ortadan kalkmıştı, fakat kendine gelir gelmez bu Partinin liderliği yeniden Sodom ve Gomor'un[221] yolunu tutmuştu. En kültürlü Norveçli Bolşevikler, samimi devrimcilerdi, sağlam "aktivist"lerdi, ne var ki, özünde bir grup sefahat düşkünü olarak kalmışlardı.

220. *H.G. Wells* (1866-1946): İngiliz romancı, yazar. 1930'lı yıllarda Stalin'i övmesiyle ünlüdür.

221. Zevk düşkünlüğü anlamında.

Ben oraya gitmeden birkaç ay önce, Norveç balina avlama filosuna komünistlerin sızması için yüklü para yardımı almışlardı; bundan bir hafta sonra, Parti maliyecisi, yanında bu para ve Toensbergli bir müteahhidin karısı olmak üzere İsveç'e kaçmıştı. Oslo'daki Parti Kongresinin sonunda, kadın komitesinin oluşturulmasıyla ilgili tartışma, Parti şefi Christiansen, örgütlenme şefi Ottar Lie ve Merkez Komitesinin geri kalanının kadın değiş tokuşu hakkında şiddetli bir ağız dalaşıyla sona ermişti.

1932 yılının Noel gecesi, Partinin önde gelen propagandacılarından Alfson Pedersen, Komünist Partisi'nin merkezinden daktilo ve teksir makinelerini çalıp, bunları, kendisi de Parti üyesi olan bir hurdacıya satmış, bu iki arkadaş, Kralın sarayına giden Carl-Johann Caddesinde Sovyet havacılarının savaş şarkısını bir ağızdan söyleyerek yürümüştü.

Dimitrov, benimle Norveç hakkında konuşurken, Norveçlileri, "iyi adamlar ama ahlâksız haydutlar" diye tanımlamıştı. Parti, iyi niyetli işçilerden çok, burjuva kökenli yüz karalarından ve deklase unsurlardan oluşuyordu. Partideki istikrarlı unsurlar, Oslo ve Trondheim Üniversitelerindeki öğrenciler arasında örgütlenmiş gruplarla tüm kıtalara saçılmış Norveç denizci birimleriydi sadece. Bir avuç profesyonel adamın dışında, yerel Parti gruplarının itici gücü, değişmez biçimde öğrenci ya da denizcilerdi. Beş haftalık yolculuğum sırasında ziyaret ettiğim birçok Norveç şehrinde her zaman aynı biçimde karşılandım: İçki içmeye davet ediliyor ve ancak en dayanıklı yerel içkiciyle boy ölçüşme yeteneğine sahip olduğumu kanıtladıktan sonra, yoldaşlar Parti sorunları üzerine bitmez tükenmez palavralarına girişiyordu.

Komintern-G.P.U. *Apparat*'ı ile Norveç'in komünist örgütleri arasındaki bağlantıyı sağlayan ajan, Norveç'in başkentinde çok iyi tanınan Dr. Arne Halvorsen'di. "Yaz Neşesi" denen kibar bir yerleşim yerinde, özel bir dairede oturuyor, 22 Aakebergsvien'de bir klinik işletiyor ve 2 Carl-Johannsgade'de, Oslo Merkez İstasyonunun önündeki büyük meydana yukardan bakan binada gizli politik laboratuvarı yönetiyordu.

Dr. Halvorsen, çok sayıda bağlantıya sahipti. Üniversite, hastane ve teknik okullarda, doklarda, sahil muhafaza kuruluşlarında, hükümetin deniz haritacılığı ofisinde yönetimlerin iplerini

elinde tutuyordu. Uzun boylu, esmer, melankolik, genç karısı Karin, Norveç'in en önemli gemi patronu Wilhelmsen'in ofislerinde yönetici sekreterdi. Karin Halvorsen de kocası gibi Partinin gizli üyesiydi. Halvorsen'in erkek kardeşi de Sovyet Servisinde olup, Norveç Devlet Polisinde önemli bir mevkideydi. Dr. Halvorsen, hayata tramvay kondöktörü olarak atılmış, kendi çabalarıyla üniversiteye ve tıp okullarına gitmiş, hükümet doktoru olarak, Atlantik Kıyı Hattının pilot servisinde çalışmaya başlamıştı. Rus iç savaşı sırasında Dr. Halvorsen, Bolşevik davaya hizmet etmek üzere Moskova'ya gitmiş, Lenin ve Dzerjinsky ile yakın arkadaş olmuştu. Norveç'e döndükten sonra, G.P.U. ondan olağanüstü bir insan olarak yararlanmıştı. Dr. Halvorsen, iri yarı bir adamdı, görünüşte tembeldi ama aslında olağanüstü enerjiye sahipti. Keskin, entelektüel yeşil gözleri vardı ve alaycı bir düşünüş tarzına sahipti. Aşırı içmek onu acımasız yapmıştı. Geceleri üçe kadar oturur, karısını ve konuklarını alkol yarışına katılmaya zorlar, sonra da uykusunu tamamen aldığı sabah sekize kadar yatıp uyurdu. Gizli ajanları arasında, kürtaj yapıp etkisi altına aldığı çok sayıda Parti üyesi kız da vardı. Bir seferinde yumuşakça gülümseyerek, kliniğinin arka odasındaki cam kavanozlarda bulunan, çeşitli gelişme aşamalarındaki insan embriyonlarından oluşan uzun diziyi göstermişti bana. Kavanozların her birinin üstündeki etiketlerde, ölmüş bir devrimcinin ismi yazılıydı.

"Nedir bu?" diye haykırdım, şaşkınlıktan donakalmış.

Dr. Halvorsen, alaycı bir kahkaha attı. "Geçen yıl Norveç'e geldiğinde bunları Yoldaş Lunacharsky'e[222] gösterdim. Az kalsın düşüp bayılıyordu."

Doktorun karısı Karin Halvorsen, tanıdığım en mutsuz kadındı. Genç bir Partili güzele sarılıp koltuğa yayılmış kocasının, oturma odasındaki bir fıçı birayla masanın üstündeki daha güçlü içkileri birbirine karıştırışına, tek bir şey söylemeden öylece bakardı. Orada geçirdiğim her gece, Dr. Halvorsen'in karısına işkence etmenin yeni yollarını icat ettiğine tanık oldum. Uzun süre önce son damlasına kadar ağlayıp artık daha fazla göz yaşı döke-

222. *Anatoly Lunacharsky* (1875-1933): Sovyet Devriminden sonraki Bolşevik iktidarında Kültür ve Eğitim Bakanı. 1933 yılında ecelyle öldü.

meyecek bir kadın izlenimi veriyordu. Her şeye rağmen kocasına bağlıydı, ölümüne bağlı – yoksa davaya bağlılık mıydı bu? Norveç gemiciliğiyle ilgili her önemli dökümanın kopyası, onun aracılığıyla G.P.U.'ya ulaştırılıyor ve genellikle bunlar, daha yasal sahipleri bile görmeden G.P.U.'nun eline geçiyordu.

Oslo'ya geldiğimin ikinci günü, Merkez Komitesini toplayıp, önlerine, Dimitrov ve Jensen'in, Norveç Komünist Partisi'nin ne olması ve ne yapması gerektiğine ilişkin fikirlerini koydum. Norveç, demiryolları ve kamu hizmetleri dışında yalnızca üç önemli endüstriye sahipti: balinacılık, balıkçılık ve ticaret gemiciliği. Gelgelelim, Merkez Komitesinde denizcilik işlerinden anlayan tek kişi yoktu. Gerçekten işleyen tek bölüm, Dr. Halvorsen'in kontrolündeki *Apparat*'tı, bu *Apparat*'ın ajanları, Christiansand'dan Narvik'e kadar tüm önemli noktalarda yayılmıştı, askeri çalışmalarda, ispiyonaj faaliyetlerinde bulunuyorlardı, özellikle de, Sovyetler Birliği açısından stratejik önemde bir bölge olan, altı-sekiz paraleller arasındaki kuzey bölümünde. Bana, Merkez Komitesinin kafasını açma görevi düşmüştü. Parti şefi Christiansen, konuyu örtbas etmek için, "politik durum" üzerine uzun bir konuşma yaptı. Sağ kolu Ottar Lie ve diğerleri şeflerini izledi. Hepsi de çok samimi ve saygılı bir havadaydı. Bu, somut Parti faaliyetlerinin zayıflığını gizlemek isteyen fonksiyonerlerin her zaman ortaya koydukları savunma yöntemiydi. Savunma hatlarını yarmak ve Komintern'in, onların kişisel yetersizlik ve kusurlarını fazlasıyla bildiğini göstermek için kadınlarını değiştirme konusuna geçtim. Christiansen öfkeyle ayağa fırladı.

"Özel hayatlarımızın politik görevlerimizle hiçbir ilgisi yoktur" diye bağırdı.

"Hem de öyle bir vardır ki" diye terslendim ben de.

Norveç'teki Parti içi ajanların Komintern'e yolladığı raporlardan seçtiğim bazı bölümleri yanımda getirmiştim. Bir Norveçli komünist liderin, Norveç'i turlarken, karısını, diğer Merkez Komitesi üyelerinin kanlarıyla ve metresleriyle değiş tokuş ettiğine ilişkin yedi alıntı okudum. Bunun kokusunu alan Parti tabanı belli sonuçlara varmıştı, bunlardan biri, gelecek içki turnuvasında, "serbest aşk"ın, Oslo komünistlerinin baş meşguliyeti olmasıydı. Karşı cinsten çok sayıda yatak arkadaşı edinmek is-

teyen herhangi biri, gerçekten de "Kızıl Harem" denilen Partiye katılmak zorundaydı. Öte yandan, Dr. Halvorsen, herhangi bir Norveçli kadın komünistle ilişkiye girmemem konusunda beni uyarmıştı. "Onlarda zührevi hastalıklar çok yaygındır" diye açıklamıştı bunun nedenini.

Yoldaş Christiansen ve yardımcıları konuyu kavramıştı. Moskova'ya çağrılacaklar ve G.P.U., Norveç'in anti-komünist basınına, sevgilileriyle yaşadıkları rastgele örgütlü cinsel ilişkilerin ayrıntılarını sızdıracak, profesyonel devrimciler ve "işçi liderleri" olarak tüm kariyerleri tuz buz olacaktı. Böyle bir durumda, Moskova okulundan, yeni genç yoldaşların, "proletarya dürüstlüğünün" haçlıları olarak Norveç'e gelmeleri, tüm deneyimsizlik ve tanınmamışlıklarına rağmen iyi bir şans olacaktı. Merkez Komitesi geçici olarak sinmiş görünüyordu.

Balina av Donanmasında komünist işgalin gerçekleşmesi, liman ve gemilerde Partinin durumunun sağlamlaştırılması için eylem planı üzerinde çalışarak toplantıyı sürdürdük. Berlin'de formüle edilen, benim sunduğum örgütlenme planı oy birliği ile kabul edildi. Ancak, toplantının kapanmasından sonra tipik bir Norveç sürprizi ile karşılaştım. Tartışmanın hararet içinde Ottar Lie'nin çıkıp gittiğini fark etmemiştim. Ne var ki, paltomun ortadan yok olduğunu kısa süre sonra fark edebildim. Güzel, deve tüyü bir paltoydu. Partinin örgütlenme sorumlusu Ottar Lie, paltomu ikinci el bir dükkâna satmıştı. Kısa süre sonra, iki koltuğunun altında birer cin şişesiyle çıkageldi.

"Nerden çıktı bunlar, Yoldaş Lie?" diye sordum.

"Oh" diyerek güldü, "koridorda güzel bir palto gördüm, kime ait olduğunu anlayamadım ve tutup sattım, Yoldaş Enternasyonal Temsilci."

Hiç bozuntuya vermedim. İçtik. Cinin köküne darıyı ektikten sonra Ottar Lie öneride bulundu:

"Hadi gidip şimdi de benim paltoyu satalım. Benimki berbat bir şey ama farketmez."

Norveç'teki çalışmama ciddiyetle girişttim. Christiansen, Norveç'teki yolculuklarım sırasında tercüman ve sekreter olarak yanıma yeğenini vermeyi önerdi. Tabii öneriyi reddettim; bu kızın, soruşturma altındaki Merkez Komitesinin, "Moskova'dan

gelen adam"ın faaliyetlerini – ve zayıf noktalarını – öğrenmek için Enternasyonal *Apparat*'a yerleştirmek istediği bir ajan olduğuna kuşku yoktu. Bunun yerine, bir G.P.U. komisyonundaki gizli bir Parti üyesini öneren Dr. Halvorsen'in önerisini kabul ettim sekreter olarak. Bu, Oslo 26 St. Hallward'da oturan, sert yüzlü ama müthiş dinamik bir Amazon olan Kitty Andresen'di. Yolculuklar sırasında, cumartesileri, Parti toptan sarhoş olduğundan herhangi bir Parti çalışması yapılmadığı için, buz dağları arasında yüzmeyi, beni, Oslo Fiyordlarına ya da Nordmarken göllerine ve kesif ormanların bulunduğu dağlara gezmeye ve kayak yapmaya götürmeyi seviyordu. Böylesi sporlar için pek iyi sayılmazdım ama yüzündeki müthiş neşe ve coşku halsizliğimi alıp götürüyordu. Kitty, Oslo Üniversitesi mezunuydu. Ne sigara içiyordu, ne de içki. Parti işlerinde hoşgörüsüzdü ama silâh sesleriyle sulu duygusallığın karışımı "Vahşi Batı" Amerikan kovboy filmleri karşısında eriyip gitmeye de her an hazırdı.

Görevimin ilk haftası Oslo'ya yoğunlaştım; ikinci hafta, daha küçük ama başkentin güneyindeki hayati önemde limanlar olan Fredrikstad, Toensberg ve Sanderfjord'daki örgütleri revizyondan geçirdim – son ikisi, Antartika Balina Av Donanmaları için iki önemli ülke içi üs durumundaydı. Üçüncü hafta Bergen bölgesine gittim; dördüncü hafta ise, Trongheim'daydım. Her yerde aynı manzarayla karşılaştım: temelde sağlam bir taban ve yarı entelektüel sefahat düşkünlerinden oluşan liderlik. Yeni liderlik için malzeme olan yerde yönetimleri değiştirdim. Fredrikstad ve Bergen bölgelerinin liderlerini, görünüşte Batı Sekreterliğine rapor vermeleri, gerçekte ise, bölgelerinde yeniden örgütlenmeye gidilirken uzakta tutmak amacıyla Berlin'e gönderdim. Onları en azından bir ay orada tutması için Berlin'i ayarlamıştım; daha sonra ne olduklarından haberim yok.

Oslo'da yeni bir Enternasyonal Kulüp açtım, tersane ve dok işçileri arasında sürekli bir eylem komitesi kurdum. Toensberg ve Sandefjord'da, Balina avcılığı filosundaki büyük şileplerde komünist birimler kurmak için gemi örgütçüleri eğitmek üzere okullar kurmak amacıyla zemin çalışması yaptım. Bazı bağımsız sendikaların üye toplantılarında, onları Moskova'daki Profintern'e katılmaya hazırlamak amacıyla konuşmalar yaptım, ancak

kısmi bir başarı elde edebildim. Mevcut tüm komünistleri komite toplantılarında bir araya getirip, yerel sendikaları ele geçirme hedefine yönelttim. Üç gece ard arda, kendi seçtikleri konularda, üniversiteli komünist öğrencilere seslendim. Seçilen konular, "Komintern'in Programı", "Emperyalist Savaşlarda Komünistlerin Görevleri" ile "Devlet ve Devrim"di. Norveç gençliğinin, örneğin Fransa ve Hollanda gençliğine kıyasla kendi doğdukları topraklarda daha az kök saldığı izlenimi edinmiştim. Trondheimli gençler, buz gibi bir enternasyonalizm lehine kendi ülkelerinden kopmuş olmaktan sapıkça bir gurur duyuyordu. Ne var ki, Komintern'de "enternasyonalizm" ile "Sovyet devleti" aynı anlama gelmekteydi.

Başka yerlerde olduğu gibi, Norveç'te de en trajik kişiler, hizmetinde oldukları dava tarafından bile bile yıkıma sürüklenmiş olanlardı. Komünist Enternasyonal'de varlıklılar ve yoksullar hakkında bazı sözler ettiği için sürgüne, muhtemelen fiziki yıkıma sürüklenen, dokunaklı mavi gözlü, neşeli, ufak tefek bir adam vardı, adı Arthur Samsing'di. Yoldaş Samsing'i yıllardır tanırdım. Amerika, Belçika, Almanya ve kendi ülkesi Norveç'te, Komintern için çalışmalar yürütmüştü. Samsing, düşüncelerini açıkça söyleme gafletinde bulunmuştu. Bir keresinde, Gdynia'ya, tehlikeli bir göreve gönderilmişti. Polonya'da polisin eline düşen herhangi bir Komintern görevlisinin hayatta kalma şansı pek yoktu. Fakat hiçbir tehlike ya da zorluk Samsing'i caydıramazdı. Gdynia'da çalışma yaparken, Oslo'da iki küçük çocuğuyla bıraktığı karısı ağır bir hastalığa yakalanır. Kadının yaşamı pahalı bir tedaviye bağlıdır. Samsing, Dimitrov'a başvurarak gerekli paranın avans olarak kendisine verilmesini talep eder. Karısı Parti üyesi olmadığından örgütün hiçbir şey yapamayacağı yanıtını alır. Gdynia'dan ayrılıp Berlin'e gider. Ona, Komintern'in yedek fonu olmadığı ve Yoldaş Dimitrov'un tatilde olduğu söylenir. Dimitrov, Gdynia'nın yakınlarındaki Danzig'e bitişik son moda kumar merkezlerinden Zoppot'ta tatil yapmaktadır! Arthur Samsing, Zoppot'a gider. Bulgar şefini, Berlinli güzel bir dansözle, şık bir otelde, sınıf savaşının siperlerinden uzakta bulur. Samsing, karısının yaşamını kurtaracak parayı ister Dimitrov'dan. Hiçbir para kaynağı yoktur; tüm hayatını hareketin

içinde ve hareket için harcamıştır. Tutumlu yaşayan bir "aktivist"in karşısında lüks hayat yaşayan birisi konumuna düşen Dimitrov öfkeye kapılır. Samsing, cebinde tek metelik olmadan oradan ayrılır. Gdynia'daki görevine dönmez. Oslo'ya gider ve şehrin ilerisindeki ormanlarda, bir kulübede çocuklarıyla birlikte yaşayan karısının yanında kalır. Komintern, ona kaçak muamelesi yapıp aylık ödemelerini keser. Samsing, Komintern şeflerinin –Bonzen- ekonomik refahıyla, aşağılarda tehlikeli görevleri yerine getiren "aktivist" çoğunluğun kronik dertlerle boğuşmaları arasındaki tezadı anlatan açık bir mektupla yanıt verir bu tutuma.

"Der Samsing ist verrueckt" diye açıktan karşı çıkarak yanıtlar Dimitrov. "Samsing aklını kaçırmış."

Bunlar 1931 yılında olmuştu. Samsing'in karısı ölmedi. Samsing, Norveç Komünist Partisi'nde son derece aktif bir şekilde çalıştı. Bu yüzden de işsizdi. Eski püskü paçavralar içinde, açlıktan bir deri bir kemik, orman içindeki yıkık dökük kulübede kalarak, Partiye gönüllü hizmetini sürdürdü. Defalarca tutuklanıp hapse atıldı. Onun tipindeki bir devrimci için hareketin dışında bir hayat düşünülemezdi bile. İçki içmeyen az sayıdaki Norveçliden biriydi. Komintern onu ihraç etmedi. Samsing, Sovyet servisinde uzun süre çalışmıştı ve pek çok sırra vakıftı. Ne var ki, görevinin, Partiyi ve Enternasyonal'i *Bonzen*'lerden – parazit ve iktidar sahibi bürokrasiden temizlemek olduğu fikrine gittikçe daha fazla saplandı. Sonunda Komintern, Samsing'in "likide" edilme zamanının geldiğine karar verdi.

Samsing, Sovyetler Birliği davetini reddetti. "Rusya'da yeterince komünist var" diye yanıt verdi, "ama Norveç'te yok." 1932 sonbaharında Komintern, Samsing'e, karısını ve çocuklarını Sovyetler Birliği'ne göndermesini önerdi, karısı senatoryumda tedavi görecek, çocuklara yuvada bakılacaktı. Arthur Samsing bunu kabul etti. Ailesinin rehin olarak tutulacağını ve bizzat Rusya'ya gitmedikçe onları bir daha göremeyeceğini bile bile. Açlık içinde yaşamaya devam etmektense Sovyetler Birliği'nde yaşamanın daha iyi olacağını düşündü. Aile Kopenhag'a gitti, Richard Jensen onları Leningrad'a gönderdi. Samsing ise, Parti çalışmaları için Oslo'ya gitti.

Arthur Samsing'e, 1933 Ocak'ında bir kere daha rastladım.

Dimitrov ve onun gibilerine duyduğu öfke, sosyalizmin geleceğine olan coşku ve inancını yıkmamıştı. Onun sonsuz enerjisinden ve uzlaşmaz dürüstlüğünden ürken Norveç Merkez Komitesi, Samsing'i, tutuklanma olasılığı yüksek eylemlerde kullanmayı düşündü. Ben Oslo'dayken, böyle tehlikeli bir göreve verildi, görev, Norveç Ulusal Parlamentosu Storting'in oturumunu basmaktı. Kararlı yardımcılarının başına geçen Samsing, Storting'e girip oturumu yarıda kesti. Gün sona ermeden, başkentin tüm polis güçleri Arthur Samsing'e karşı seferber olmuştu. Bu olayın üzerinden çok geçmeden, Dr. Halvorsen, bana Batı Sekreterliğinden bir mektup getirdi. Mektupta, Yoldaş Samsing'e, Norveç Partisi'ndeki rahatsız edici ününe katkıda bulunacak herhangi bir eylemde rol verilmemesi emrediliyordu. Bunun ardından, Samsing'i Rusya'ya gitmeye teşvik etmem öneriliyordu. Mektupta yazılanları Samsing'e söylediğimde kahkahayı bastı.

"Dimitrov'a söyle, benimle uğraşmasın" dedi, "*Bonzen*'e karşı savaş, Sovyetler Birliği'ndeki rahat bir işten çok daha önemlidir. Dimitrov'a söyle, kızağa çekilmeye hiç niyetim yok."

Onu, dikkatli olması konusunda uyarıp oradan ayrıldım.

"Sen yalnız başınasın" demiştim ona. "Yalnız başına olan bir devrimci, Komintern karşısında asla başarı sağlayamaz. Komintern, bireysel isyancılarla çatışmasından daima galip çıkar."

"Söyle Yoldaş Dimitrov'a" diye yanıtladı ısrarla, "Yoldaş Samsing, bir Norveçli komünist için Norveç'in birinci sırada geldiğini düşünüyor, Sovyetler Birliği'nin değil. Bir komünist, sınıf kardeşlerinin kurtuluşu için savaşmalıdır. Sovyetler Birliği'nin ulusal hedefleri için değil."

"Sovyetler Birliği, komünist gücü ve zaferi sembolize ediyor" diye karşı çıktım.

"Bu söylediğinin saçma olduğunu sen de biliyorsun"

"Sovyetler Birliği olmasa Dünya Komünizminin ayakta kalması mümkün olmazdı."

"İşçilerin kurtuluşu işçi sınıfının kendi eseri olacaktır" diye alay etti Samsing. "O koca devin sopası olmadan da bunu başarabiliriz."

İnatçı küçük Norveçliyi ikna etmeye çalıştım. Onu eski kölece asker sadakatine yeniden tabi kılabilmek için kullandığım ar-

gümanlar, kendi başıma kaldığımda içimi kemiren kuşkularımla baş edebilmek için ileri sürdüklerimin aynısıydı. "İddialarında bazı gerçek noktalar olabilir" dedim. "Komintern, Moskova'daki *Narkomindel*'in (Dışişleri Komiserliği) illegal kolu haline gelmiş olabilir. Ne var ki, o, halihazırdaki en güçlü devrimci örgüttür. Komintern'in yerini tutacak örgüt yoktur. Eğer dünyada gerçekten devrim ve sosyalizm istiyorsak, bunu ancak Komintern sayesinde gerçekleştirebiliriz – ona karşı değil."

"Devam et" diyerek güldü Samsing, "ya da istersen senin yerine ben tamamlayayım. Şöyle devam eder: 'Stalinist liderliğe karşı ısrarla muhalefet eden bir komünist, kaçınılmaz olarak burjuva kampına ve karşıdevrim saflarına sürüklenir.' Ben körün tekiydim. Ancak Yoldaş Dimitrov'un Zoppot'ta nasıl zevk sefa içinde olduğunu görünce gözüm açıldı. Kürk paltolu proletarya! Ona, Polonya'ya değil, Norveç'e ait olduğumu söyledim. 'Yoldaş Samsing' dedi, 'senin oportünist eğilimlerini ne zamandan beri gözlemliyoruz.' Şöyle yanıt verdim: 'Yoldaş Dimitrov, çok güzel giyinmişsiniz. Bu giysiler bana çok büyük gelir, ama yine de değiştirebiliriz elbiselerimizi.' Ne dedi dersin? '*Samsing, du bist verrueckt*. Senin dinlenmeye ihtiyacın var.'"

"Belki gerçekten de dinlenmeye ihtiyacın var" diye mırıldandım.

"Yoldaş Dimitrov'a dedim ki" diye devam etti Samsing, " 'eğer kolay kandırılamayan kafası çalışan insanlardan uzak durur, yalnızca itaat eden geri zekâlılara sarılırsanız, Partiyi kesinlikle yıkıma götürürsünüz.' Bunu Samsing söylemiyor. Bunu Yoldaş Lenin, Buharin'e gönderdiği mektupta yazıyor. Yoldaş Dimitrov, sanki şöyle demek istermiş gibi bakıyordu bana: 'Samsing, eğer çıldırmamışsan, en azından yolunu şaşırmışsın.' Ha ha ha... *Bonzen*'e söyle, Samsing henüz ölmedi."

Samsing sonunda tasfiye edildi. Bu yalnızca birkaç haftayı aldı. Ocak'ın sonunda Richard Jensen'le yapılacak bir toplantı için Kopenhag'a çağrıldı. Samsing, Kopenhag "aktivist"lerinin şaşkın bakışları arasında toplantıya körkütük sarhoş geldi. Bir daha Oslo'ya geri dönmedi. Ortadan yok oldu.

Samsing episodunun kapanışı için birkaç ay ötesine atlamak zorundayım. Nisan 1933'de, bir görevle yeniden Norveç'e git-

tim. Norveç'in en büyük gazetesi *Aftenposten*'de, Arthur Samsing'in fotoğrafını ve altında büyük harflerle şu başlığı gördüm: *"Bu adamı nerede?"*

Oslo polisi, bu sorunun yanıtı için uzun süre bekledi. Bir akşam, Dr. Halvorsen'e, "Yoldaş Samsing'e ne oldu?" diye sordum.

"Oh, o şimdi Rusya'da" diye cevapladı kısaca.

30 Ocak 1933'de Trandheim'daydım. Bir telgraf geldi.

"Geri dön. Acil. Firelei."

Tuhaf bir rahatsızlık hissettim. Karla kaplı dağlardan trenle gece yolculuğu yaparak acilen Oslo'ya gittim. Malmo-Trelleborg trenine atlayarak sabah erkenden Almanya'nın Strolsund'una vardım. Trondheim'daki günlerimde basını izleyemeyecek ölçüde meşguldüm. Trende Hemingway'in[223] *Silâhlara Veda* romanını okudum. Firelei, Stradsun'da, peronda beni bekliyordu. Tren perona girerken ayak parmaklarının üzerinde yükselerek bakınıyordu. Pencereden sarkıp ona seslendim. Nazi SA kalabalığı birkaç saniye için onu gözden kaybetmeme neden oldu. Birbirine çarpan topuk sesleri ve deri kokusu kaplamıştı ortalığı. Sonunda onu görebildim.

"Üzücü bir şey oldu" dedi Firelei.

"Evet?"

"Annen öldü."

Beynimden vurulmuşa döndüm. Acıyla, her şeyi yüz üstü bırakmış olmanın verdiği belirsiz bir suçluluk duygusunun iç içe geçtiği bir ruh haliyle sarsılmıştım. Artık çok geçti.

"Bana telgraf çektiğinde yaşıyor muydu?" diye sordum.

"Hayır. Parti, sana telgraf çekmem talimatını verdi."

Lokomotifin buharı havaya karıştı. Hamalların boğuk seslerini, seyyar satıcıların bağırışlarını, birbirinden kopuk kopuk konuşmaları duyuyordum. Firelei beni bir kenara çekti. Sonra, kısık bir sesle şöyle dedi:

"Hitler şansölye oldu."

223. *Ernest Hemingway* (1899-1961): Amerikalı romancı ve hikâye yazarı. 1954 Nobel Edebiyat Ödülünü aldı.

Üçüncü Kitap

Uzun Bıçaklar Gecesi

Fırtına İşaretleri

SA'lar, gözleri gurur ve sevinçle parlayarak bütün gün yürüyüş yapıyordu. Geceleri ise, gamalı haçlı bayraklarını sallayarak meşaleli yürüyüşler. Marşları yankılanıyordu her yanda:

"Almanya'nın burçlarında
Hitler'in bayrakları dalgalanıyor;
"İşte Almanya'nın özgürlüğünün
Şafağı söküyor."

Biz, Partinin üst kesimindekilerin, Hitler hareketinin yakında bize karşı terörü başlatacağından en ufak kuşkumuz yoktu. Nazi Partisi'nin askeri örgütünün büyük gücü ve bizim görece güçsüzlüğümüzün de kesinlikle farkındaydık. Cepheden bir saldırı, kitlesel intihardan başta bir anlama gelmezdi; hepimiz bunu biliyorduk. Alman işçileri uzlaşmaz kamplara bölünmüştü, liderleri birleşik eylem üzerine anlaşmaktan acizdi. Partimiz, çıkmaz içinde şaşkınca bocalamaktaydı. Biz güçlüydük. Ama Hitler daha güçlüydü. Bu noktada silâhlı bir ayaklanmanın, lider kadromuzun imhasına yol açacağını biliyorduk. Böyle bir durumda, her zamanki Dünya Devrimi aşırı sloganımız iyice saçma kalıyordu. Duygusal atıp tutmalar içindeki Ernst Thaelmann, bir saldırı başlatmanın kesin yenilgiye mahkûm olduğunu reddediyordu. Lenin'in ünlü, "ordusunu kesin bir yenilgiye götüren general kurşuna dizilmeyi hak etmiş demektir" sözlerini tekrarlayıp duruyordu.

Hele Moskova, bizlerin tereddütlerini paylaşır bir havada değildi. Komintern'in Batı Sekreterliği, Moskova'dan acil emirler almış, Dimitrov da onları Alman Partisi'nin Merkez Komitesine

iletmişti. Moskova'nın eyleme geçme yönünde verdiği emirlerin Parti lider kadrosuna talimatlar halinde nasıl iletileceği konusunda Berlin ve Hamburg'da yapılan iki fırtınalı toplantıya katılmıştım. Moskova, tüm cephelerde genel bir saldırı ve Hitler hükümetine karşı çökertici bir genel grev yapılmasını talep ediyordu. Hamburg'daki toplantıda, Westerman adlı biri kalkıp şöyle bağırdı: "Ne amaçla?" Komintern delegesi bir Macar, keskin bir şekilde cevapladı:

"Hitler'i silip süpürmek amacıyla. Kapp Darbecilerini ve Monarşist Cuno'yu[224] kitle grevleriyle yendik. Hitler'in hakkından da bununla geleceğiz."

"Çılgınlık bu" diye karşı çıktı Westerman. "Komintern'den yoldaşlar da benim kadar biliyor ki, Parti, genel grev gerçekleştirecek kadar güçlü değil, devrim için hiç değil. Parti büyük bir yenilgiye uğrar."

"Yoldaş Westerman şunu anlamalıdır ki, Hitler'in iktidarını sağlamlaştırmasına izin verilirse, Sovyetler Birliği'nin üzerine yürüyecektir" diye bağırdı Macar. "Hitlerizm demek savaş demektir! Şu anda Sosyalist Anavatanımızın korunması görevinin her zamankinden daha önemli olduğunu ciddiyetle belirtmek isterim. Sovyetler Birliği olmaksızın Sovyet Almanyası'na asla sahip olamayız."

Onaylayan sesler yükseldi.

Westerman'ın öfkeyle kızarmış yüzü kül gibi oldu. "Alman Parti işçilerimizin başına gelecekleri düşünüyorum" dedi titreyen bir sesle. "Onların kitleler üzerindeki etkisi, genel grevi başarmak için yeterli değil. Yalnız başlarına savaşmak zorunda kalacaklar. İmha edilecekler. Tabandaki insanlar, onlara Sovyetler Birliği'ni korumak için ölmeleri gerektiği söylenirse, savaşmayacaktır. Onları savaşa sürmek için yalan söylemek zorundasınız, Hitler iktidarının silinip süpürülmesi umudu olduğuna inandırmak zorundasınız. Vicdanım, bana güvenen yoldaşlarımı kesin yıkıma sürüklemeye elvermiyor."

Westerman iskemlesine çöktü. Toplantıda büyük bir sessizlik

224. *Wilhelm Cuno* (1876-1933): 1922-1923'de Alman şansölyesi olan monarşist politikacı.

oluşmuştu. Yüzlerde sessiz bir aşağılama ifadesi okunuyordu. Komintern delegesi ona yanıt verdi kışkırtıcı bir havada.

"Yoldaş Westerman'ı içimizdeki bir sınıf düşmanı ajanı olarak mı görmeliyiz? O, bir işbirlikçidir."

Bağırışlar yükseldi: "*Raus mit Westerman!* Hainler dışarı!"

Westerman toplantıdan çıktı. Toplantı bitene kadar binadan ayrılmasına izin verilmedi. Bir gün sonra Partiden ihraç edildi. İki yıl sonra, 1935 ilkbaharında Gestapo tarafından tutuklandı, Fuhlsbuettel toplama kampındaki bir hücrede intihar etti.

Bizler ise Parteibefehl'i kabul ettik. 1933 Şubat'ının ilk günlerinde ve gecelerinde milyonlarca bildirinin dağıtımını örgütledik. Bildiriler şu başlığı taşıyordu: *"Alman işçileri! Hitler'i alaşağı edin! Genel grev saati gelmiştir!"*

Son derece ironiktir ki, Komintern, Hitler'e bir kere daha, eli kulağındaki Nasyonal Sosyalist Devrim için gereken son ve acil bahaneyi vermişti. Uzun süreli "yeraltı" muhalefetine sessizce hazırlanmaktan yana olanlarımız, Komintern'in emriyle saf dışı bırakıldı. Yırtıcı genel grev çağrımız, Hitler'e Tanrının bir inayeti gibi geldi. "Almanya'yı Bolşevizmden ve İç Savaştan kurtarın" narasıyla liberal anti-faşistleri bile ezmesini sağladı. Şimdi hükümet mensubu Hermann Goering, Nazi örgütlerine yaptığı bir konuşmada şöyle haykırıyordu: "Bir St. Bartholomew[225] katliamı yapmadan işimizi bitirmiş sayılmayız. Nasyonal Sosyalistler! Aranızda duygusallığa izin vermeyin."

Sendikalar yerlerinden kıpırdamadı. Sendikalardaki komünist unsurlar ise, öyle kısa bir uyarıyla onları harekete geçirebilecek gibi görünmüyordu. Hitler, Reichstag'ı dağıttı, Almanya bir kere daha seçim kavgalarına sürüklendi.

Grevler sönüp gitti. Komünist Partisi'nin saflarında moral bozukluğu yayıldı. Partinin prestiji tamir edilmez bir yara almıştı. Denizcilik ofislerindeki ve liman kapılarındaki ayaküstü grev toplantılarında işçilerin *"Was willst du?*[226] Moskova için greve gitmeyeceğiz!" dediğini işitiyordum.

225. Katoliklerin, Fransa'da, 1572 yılında, Kalvinist Protestanlara karşı giriştiği büyük katliam.

226. Nedir istediğiniz?

Bu karar saatinde Almanların çoğunluğunun içine düştüğü atalet şaşırtıcıydı. Kahverengi terör karşısında sadece sızlanmakla yetiniyorlardı. Liberal liderler ve sosyalist şefler, tüm ülkeyi saran dalgayı anlamakta güçlük çekiyor gibiydi. Hâlâ "bekle, gör" politikası izlemekteydiler. Komintern ise diğer aşırı ucu oluşturuyordu. Sloganların, su üstüne yazılır gibi ikide bir değiştirilmesi açık bir başarısızlık işaretiydi. Gizli talimatları taşıyan kuryeler hızla birbirini izliyordu. Birkaç gün içinde, merkezden birbirini nakzeden üç dört talimat alıyordum ve tüm talimatların başında şu cümle yer alıyordu:

"Not aldıktan sonra getirene geri ver ya da imha et."

Tüm Hamburg limanı bize kalmıştı. 1930'dan beri dokların Nazi üniformalarından bu kadar azade olduğu görülmemişti. SA'lar için kıyıda yalnız başına ya da küçük gruplar halinde dolaşmak ölüm demekti. Bir gece, tüm güçlerimi limandaki tekne ve botlara seferber ettim; ertesi sabah, tüm gemi ve iskelelerde sloganlarımız göze çarpıyordu: "*Jagt den Hitler fort!* – Hitler dışarı!"; "*Werft Nazi Spitzel in den Hafan!* – Nazi ajanlarını limandan atalım!" Liman kapılarındaki polis ve gümrük muhafızları, kısa zamanda öylesine takviye edildi ki, limana büyük miktarda propaganda malzemesini gizlice sokmak gittikçe zorlaştı. Firelei, liman bölgesinde anti-Hitler yayınları basabilmemiz için Waltershof'daki devasa tersanede bağlı duran gemilerden birine gizli bir matbaa kurmamızı önerdi. Plan kabul edildi. Waltershof'da yatmakta olan milyonlarca tonluk gemilerin bekçileri arasında çok sayıda komünist vardı. Sabah erken saatlerde yapılan bir keşif gezisinin ardından, Hamburg-Amerika Hattında sefer yapan *Bochum* adlı, orta büyüklükteki bir şilebi seçtim.

Aynı gece, yeni bir baskı ve iki teksir makinesi, liman polisinin kordonundan gizlice geçirildi. Eski tekne deposuna ait bir liman mavnasını yöneten bir Parti üyesi, makineleri Waltershof'a soktu. Üç yardımcım, makineleri *Bochum*'a taşıdı. Bir sefer daha yapılarak, büyük miktarda kâğıt ve yüzlerce tüplük mürekkep de getirildi. Baskı teçhizatını üç numaralı ambar ağzının kasara altına koyduk.

Yeni "yeraltı fabrikamızın" operatörlerini büyük dikkatle seçtim. Matbaayı çalıştırmak için iki adama ihtiyaç vardı. Üçüncü

bir kişi, basılması planlanan yazıları benden alıp *Bochum*'a götürecek kuryeydi. Dördüncü kişi de bir kuryeydi, basılmış propaganda malzemesini *Bochum*'dan alıp, gemicilik bölgesindeki belli noktalarda, belli saatlerde kendilerini beklemekte olan otuz dağıtım müfrezesinin habercilerine ulaştıracak beş "bölge kuryesine" verecekti. Müfreze liderleri aldıkları malzemeyi, küçük gruplar halinde örgütlenmiş "aktivistler" tarafından dağıtılmak üzere küçük paketler halinde bölüştürecekti. Bu, Partinin, gizli çalışmada tüm birimlere benimsemelerini salık verdiği sistemdi. Bu durumda, polis karşısında gösterilecek en ufak bir zaaf, gruptaki diğer dört yoldaşın durumunu tehlikeye sokabilirdi.

Firelei'yi, merkezle *Bochum* arasında kuryelik görevine seçtim. Aynı zamanda propaganda malzememizin sanatsal çizimlerinden de sorumluydu. *Bochum*'la daha alt birimler arasındaki kuryeliğe, uzun bir Parti siciline sahip Julius Emmerich'i atadım. Aramızda hiç kimse, o sıra, Yoldaş Emmerich'in aylardır Heinrich Himmler'in SS'lerinin istihbarat servisinde ajan olduğundan kuşkulanmamıştı. *Bochum*'daki baskı atölyemizde, gizli çalışmada uzman olan sessiz, ufak tefek bir Romanyalı da bulunuyordu, işsiz bir römorkör kaptanının –Willem – yardımcısıydı. Romanyalının adı Alexander Popovics'di.

Yoldaş Popovics, olağanüstü bir tipti. Kırklarına yakın, esmer, güçlü kuvvetli, dost yüzlü, hareketleri ağır bir adamdı, bir zamanlar talihsiz Bandura'nın grubunun üyesiydi. Komintern, onu Leningrad okuluna göndermiş, sonunda Besarabya'da örgütçü ve politik kaçakçı olarak istihdam etmişti. Bir komünist sınır müfrezesinin başı olarak yıllarca, Dinyester Nehri üzerinden, Rusya'dan Romanya'ya basılı malzeme, silâh, mektup ve para kaçırma işini pratikte yönetmişti. Popovics, nehirleri iyi bilirdi. Hayata, Denube'de nehir işçisi olarak atılmıştı. Sınır kaçakçılığındaki baş yardımcısı, Sovyetler Birliği'nde evlendiği bir kızdı.

İlginç bir kafa yapısı vardı. Parti çalışmalarından fırsat buldukça bir kenara çekilip tefekküre dalardı. Bir gün onu yine böyle bir ruh hali içinde bulmuştum.

"Yoldaş Alex" dedim, "bir şeye mi canın sıkıldı?"

İç cebinden, Romen gazetesinden kesilmiş bir kupür çıkardı.

Kupür, posta kartı büyüklüğünde ince bir çelik plakaya yapıştırılmıştı.

"Dinle" dedikten sonra her cümleyi çevirerek okudu:

"11 Ocak 1932. Sınır muhafızları, Dinyesper Nehrini gizlice geçen altı kişiyle karşılaştı. Bunları defalarca uyaran sınır muhafızları sonunda ateş açtı. Altı kişi de öldü. Ölenlerin arasında bir de kız vardı. Ölenlerin beşi Komünist Gençlik örgütünün aktif üyeleriydi; hepsi kaçakçıydı. Bu olay, dün gece, Kuzey Besarabya'daki Soroca'da meydana gelmiştir."

"Bu kız senin karın mıydı?" diye sordum.

Popovics başıyla onayladı. "Ve ben de ölen 'kaçakçı'lardan biri" dedi acı acı. "Öldüğümü sandılar, böylece kaçtım. Ölen diğer yoldaşların hepsi esaslı gençlerdi. Ama haber doğru değil. Muhafızlar, taşıdıkları paraya el koyabilmek için onları tutukladıktan sonra öldürdü."

Bu olay Popovics'in beyninde hasara yol açmış, karmaşık görevleri yürütemez hale gelmişti. Ama bir granit gibi sağlam ve güvenilirdi hâlâ. Jandarmalar tarafından sınırdan Belçika'ya sürüldükten ve Balkan ülkelerinin bayraklarını taşıyan gemilere komünizmi taşıyan bir "aktivist" müfrezesinde yer aldıktan sonra, 1932 yazında Hamburg'da ortaya çıkmıştı. Popovics gündüzleri, Bochum'un alt ambarında, portatif yatakta uyuyor, geceleri de gizli baskı işlerini yapıyordu. Soğukkanlı ve korkusuzdu. Görev, onun için nefes almak gibi bir şeydi. Güvene ihanet etmektense kendini asmayı ya da damarlarını kesmeyi tercih eden tipteki insanlardandı.

Berlin Merkez Komitesi tarafından tüm örgütlere gönderilen öfkeli bir bildiri, Popovics'in uzman ellerinden çıkıp ilk yazılı malzeme olarak dağıtılmıştı. Ernst Wollweber'in usta diliyle yazılan bildiri şu çağrıyla son buluyordu:

"SA'ları silâhsızlandırın – Silâhları işçilerin ellerine teslim edin!"

Hollanda ve Belçika limanlarından Hamburg'a gelen gemilerdeki komünistler, Kızıl Cephe Savaşçılar Ligi için ateşli silâhlardan oluşan konsinyeler getiriyordu. Görevim, *Apparat*'ıma gelen bu silâhları güvenlik içinde sahile çıkarmak ve Parti askeri örgütlerini şefi Edgar Andree'nin kuryelerine teslim etmekti. Bu günlerde çok

sayıda Kızıl Cephe Savaşçısı gördüm. Silâh için gerekli parayı temin etmek amacıyla maaş nakleden araçların soyulması, silâh depolarının basılması, yiyecek dükkânlarının yağma edilmesinin örgütlenmesi, öldürme niyetiyle pusu kurulması, dış mahallelerde polisin terörize edilmesi, savaşçıların çok sayıdaki günlük görevlerindendi. Her gece şehirde, evlerin çatılarından silâh sesleri duyuluyordu. Yine de çok fazla nişancı yakalanmazdı.

Bir gece geç saatte eve geldiğimde Edgar Andree'nin bizde olduğunu gördüm. Andree, Firelee'yi severdi. Firelie, zaman zaman, Andree'nin silâhlı müfrezeleri için yeni nişanlar yapar ve onun ricası üzerine, polis karakollarının, *Reichwehr* kışlalarının, demiryolu depolarının ve bunun gibi yerlerin krokilerini çizerdi. Ama bu sefer oldukça tuhaf bir sahneyle karşı karşıyaydım: Edgar Andree, bir köşedeki şezlonga boylu boyunca uzanmış, esmer yüzündeki değişmez şakacı ifadeyle, rahat bir havada kahvesini yudumluyordu. Firelei, onun önünde resmigeçit yapmaktaydı. Üstünde mayo vardı ve dizlerine sarılı lastik bantlara, Belçika yapısı birkaç otomatik tabanca sokulmuştu.

Güldüm.

"Ne bu yahu?" diye sordum.

"Kimseyi baştan çıkardığımız yok, merak etme" diye kıkırdadı Andree. "Deney yapıyorum. Bizim çocuklar pek uyanık olmayan Kahverengi Gömleklilerin tabancalarına el koymaya başladığından beri Nazi'ler bazı yenilikler yaptı. SA'lar, sevdalı görünümünde gezintiye çıkıp baldırlarına silâh bağlamış Nazi kızlarıyla sarmaş dolaş yürüyor. Bir faşisti aramak zor değil. Ama yoldaşların hepsi, tanımadıkları bir kadının eteğinin altına ellerini daldırmaya çekiniyor. Zekice bir yol!"

"Eee, peki?"

"Yoldaş Edgar ilk kez Nazi'lerin fikrini kopye ediyor" dedi Firelei. "Bizim kızlar neden öğrenmesinler bu tekniği? Polisler de herkesin önünde kadınları aramakta [illegible]"

"Aslında" dedi Edgar Andree, "buraya şöyle huzur içinde bir kahve içmeye gelmiştim."

Birkaç gün sonra, "yeni teknik", Merkez İstasyonun yakınındaki, SA'ların kalesi Adler Oteline yapılan bir saldırı sırasında Andree'nin muhafızları tarafından kullanıldı. SA'lar, yakınlara

mevzilenmiş tanımadıkları adamları hiç çekinmeden silâhsızlandırdı. Daha sonra gelen kızlara ise dokunulmadı, keskin bir ıslık sesiyle kızlar, taşıdıkları silâhları Kızıl Cephe muhafızlarına verdi. Bir anda müthiş bir cayırtı koptu. Adler Oteli delik deşik oldu. Yedi Kahverengi Gömlekli vurularak öldü. Biri dört çocuklu bir kadın olmak üzere, yoldan geçen iki kişi de mermilere hedef olarak hayatını kaybetti.

Şubat'ın üçüncü haftası, Komintern denizcilik bölümünün şefi Albert Walter, beni, Baumwall'daki kamufle edilmiş ofisine çağırdı. Bronza çalan yaşlı denizci öfke içindeydi. Odayı arşınlayıp duruyor, daktilo görevlisine bağırıp çağırıyordu. Beni görünce bir an durdu.

"Özür dilerim Yoldaş" diye hırıldadı. "Bu sefil Thaelmann kalabalığının oynadığı kumar insanı çileden çıkarıyor. Şu lânet olası 'özel çalışma' denen şey yüzünden işe yarar ne kadar adam varsa ortadan yok oluyor. Neredeyse bir devrimciler örgütü olmaktan çıktık, casuslar ve bombacılar kulübü haline geldik."

"Sinirlisiniz, Yoldaş Walter" dedim.

"Sinirli değilim, kafayı yedim!" diye gürledi yaşlı denizci.

"Görevim nedir?"

"Oh evet" dedi alaycı bir şekilde, " 'özel çalışma.' " Sonra sakinleşerek: "Berlin senin için para gönderdi. Botlardan anlayan bir düzine arkadaşı toparla ve Berlin'e git. Gecikme. Karl Liebknecht House'a rapor ver. Orada Kippenberger'i sor."

"Peki, ne için bütün bunlar?"

Albert, elini, kızıla çalan alnının çatına vurdu.

"Lânet olsun" diye fısıldadı, kızgın. "Batan gemiyi önce farelerin terk ettiğini duymadın mı?"

"Evet ama..."

"Tamam, işte paran burda. Adamlarını topla ve Berlin'e git. Batı Sekreterliği Kopenhag'a taşınıyor."

Dokuz saat sonra Berlin'deydim. Yoldaşlarım, Wedding ve Moabit bölgelerindeki komünistlerin evlerinde beklerken, ben Buelowplatz'daki Parti merkezine gittim.

Askeri işlerin, endüstriyel casusluğun ve Orta Avrupa'daki haberleşmelerin Parti uzmanı Kippenberger'le buluşmak için çok geç kalmıştım. İşçiler, koca meydanda şaşkın koyunlar gibi dağıl-

mıştı. Yakındaki komünist kitabevlerinin vitrinleri kırılıp dökülmüştü. Avrupa'daki Bolşevizmin merkezi kalesi Karl Liebknecht House'a polisler dolmuştu. Binanın önüne polis cemseleri dizilmişti. Binaya sürekli girip çıkan polisler, paketleri, kitapları, evrakları, daktiloları, teksir makinelerini ya da kullanılamaz hale gelecek ölçüde dağıtılmış rotatif parçalarını dışarı taşıyordu. Her şey polis cemselerine gelişigüzel atılıp Polis Merkezine götürülüyordu. Giden cemselerin yerine henüz boş olan diğerleri geliyordu. Şaşkınlıktan donmuş, öylece bakıyordum. Batı Avrupa'daki komünist gücün sembolü bu binanın düşman polis güçleri tarafından yağmalanması son derece hazin bir manzaraydı.

Bir işçi, omuzuma dokundu.

"Kalabalığa karışsan iyi edersin" diye mırıldandı. "Seni tutuklayabilirler."

Kalabalığa karıştım.

"Karl Liebknecht House'u kapatıyorlar" dedi işçi.

Herhangi bir direniş yoktu. Tüm Buelowplatz çevresi, polisten, tüfekten, makineli tüfekten, zırhlı araçtan geçilmez olmuştu. Nazi üniformaları yoktu görünürde. Buelowplatz'da boy gösterecek Nazi'ler, kederli, umutsuz bir kaynaşma içindeki işçiler tarafından anında paramparça edilirdi.

Bir taksiye atladım. Hallesscha Tor'da parayı ödeyip indim arabadan. Wilhelm Strasse boyunca, artık adamlarıyla birlikte iktidarda olan Adolf Hitler'in o kasvetli sarayına doğru yürüdüm.

Numara 48. Görünüşte yayınevi olan *Neuer Deutscher Verlag*. Gerçekte ise Komintern'in Batı Sekreterliğinin ofisi. İçerisi sessiz ve terk edilmiş gibiydi. Yalnızca genç, güzel bir kız bırakılmıştı yarım kalmış işleri tamamlamak ve gelenlere daha güvenlikli adresler vermek için. Çikolata yiyiyordu.

Kuzey Doğu Berlin'deki Gesundbunnen bölgesinde bir adres verdi bana.

"Oraya git ve bekle" dedi. Gizli Parti [illegible] benim gönderileceğim yeri ayarlamaya çalışırken, sakat bir savaş gazisinin ve karısının evinde bekledim. Akşama bir kurye kız geldi.

"Hamburglu denizci yoldaşı arıyorum."

Savaş gazisi beni gösterdi. Polisle karşılaşırsak ne diyeceğimizi kararlaştırdık. İki kuşkulu kişi ayrı ayrı sorgulandıklarında,

neden birlikte oldukları konusunda aynı ikna edici açıklamayı yaparsa, polis genellikle ikna olur, daha fazla soru sormazdı.

Kız beni, Wilmersdof semtindeki modern bir apartmana götürdü. "Yoldaş Kippenberger burada mı?" diye sordum kıza. "Hayır" diye yanıtladı, "sizi çok iyi tanıyan bir başka yoldaşla buluşacaksınız."

Zile bastı. Üç kısa, bir uzun. İçerden birisi gözetleme deliğinden baktı. Sonra kapıyı açıp bizi içeri aldı.

"Arkadaşımız içerde mi?" diye sordu kız.

Adam evet anlamında başını salladı.

Odaya geçtim. İçerde, iyi giyimli genç erkek ve kadınlardan oluşan bir grup insan öylesine dolaşıp duruyordu. Onların koruma ya da kurye olduğunu düşündüm. İlerideki, ofis malzemelerinin bulunduğu büyükçe bir odada Ernst Wollweber'i gördüm.

Eski püskü giysiler içinde, taş çatlasa 1.5 metre boyunda, tıknaz, somurtkan bir şahsiyet olarak odanın ortasında duruyordu. Dudaklarından sigarası sarkıyordu. Biçimsiz yüzünde en ufak bir kıpırtı yoktu, ancak küçük, koyu renk, parlak gözleri her ayrıntıya delici bir şekilde, araştırarak, pürdikkat bakıyordu. Yanında, uzun boylu, hoş bir kız vardı, yeni şifreleri belirliyorlardı birlikte. Onu tanıyordum. İngiltere'de birlikte çalıştığımız Cilly'di. Bana şöyle bir baktı, tanımazlıktan geldi.

Dudaklarında sigarayla konuşan Wollweber'in sesi güç duyuluyordu:

"Ne kadar yoldaş getirdin Hamburg'dan?"

"Benimle birlikte on üç."

"On üç!" Silezyalı sırıtarak, sigaradan sararmış küçük dişlerini gösterdi. "Hem de denizci." Sonra, aniden omuzlarını silkeleyerek sordu: "Ne düşünüyorsun durum hakkında?"

"Eğer Mart'tan önce gerçek bir kitle eylemine girişmezsek çok geç olacak" dedim.

"Ne için çok geç?"

"Bir saldırı için."

Wollweber hırladı: "Çok geç değil. Tersine çok erken. İnisiyatifi Hitler'e bırakmalıyız. Gaf yapacak ve kitleler uyanacak. Hiçbir şey kitlelerden güçlü değildir. Sloganlarımız saldırı yö-

nündedir. Taktik bir geri çekilmeye uygun küçük çatışmalar dal gasına ihtiyacımız var. Ricat, yenilgi değildir, öyle değil mi?"

Gözlerinde şeytanca bir parıltı vardı.

"Öyle" dedim.

"Bir lider, kitlelerin ruh halini sezmelidir" diye devam etti. "Şu anda kitleler savaşmıyor. Bu koşullarda yapabileceğimiz en iyi şey kitleleri savaşmaya teşvik etmektir. Ve Hitler'i tedirgin etmek. Engellemelerle, sabotajlarla, karanlıkta ateş açarak. Uzun erimde bu, katilin cesaretini kıracak. Kendimize ve yoldaşlarımıza fedakârlık ruhu aşılamalıyız. Eğer bunu yapmazsak ayakta kalamayız."

"Korkma" dedim, "kadrolarımız cesaretlerini gösterecektir."

"Kadrolar iyidir" dedi Wollweber asık suratla. "Esas yağmacılarımızı nasıl cezalandıracağız – bir diğer soru da bu. Moskova'dan gelen şu ünlü paralara bağlı olan adamlar hayatlarını asla feda etmez. Onlar her zaman otlakçılıktan bulur yolunu."

Ernst Wollweber safkan Almandı. Rus Bolşeviklerinin geleneksel ve geçmişinden gelen tüm enternasyonalistleri hor görürdü. Öyle sanıyorum ki, Wollweber'in kafasında dünya yalnızca iki değerli ülkeden ibaretti: Sovyetler Birliği ile Almanya. Geri kalanı işe yaramazdı.

"Bana Kippenberger'i görmem söylenmişti" dedim.

"Ona ihtiyacın yok. Ortadan yok olmak zorundaydı. Kont Helldorf[227] onu cinayetten arıyor." Kont Helldorf, Berlin SA'larının şefiydi. Cinayetten kastedilen, Berlin polisinin iç savaş uzmanları Schenck ve Anlauf adlı iki görevliye yapılan suikasttı. İkisi de, Karl Liebknecht House'un önünde, Komünist Karşı Casusluk ajanları tarafından vurularak öldürülmüştü. Kont Helldorf, daha sonra Berlin polis şefi oldu. Reichstag üyesi Hans Kippenberger 1936'da, Moskova'da G.P.U. tarafından tutuklanıp birçok yoldaşı gibi ortadan kaldırıldı.

Sonra Wollweber benim acil görevime geldi. Kopenhag'a götürülmesi gereken Batı Sekreterliğinin ve Merkez Komitesinin çok sayıda gizli belgesini paketlemek ve çantalara yerleştirmek

227. *Graf von Helldof* (1896-1944): Nazi önde gelenlerinden ve Berlin Gestapo şefi. 1944 yılında Hitler'e suikast teşebbüsüne katıldığı gerekçesiyle yine Nazi'ler tarafından idam edildi.

üzere, Charlottenburg'daki Luetzoworstrasse üzerinde bulunan Kuschinsky adresine gidecektim. Bu malzemeler, Alman limanı Flensburg üzerinden Baltık Denizinin bir kolu üzerinde bulunan Danimarka kasabası Sonderburg'a götürülecekti. Görev, basit bir kaçakçılık işiydi ama son derece önemliydi.

Wollweber, dağınık durumdaki adamlarıma, Charlottenburg tren istasyonunda toplanmalarını haber verecek kuryeleri ayarladı. Ben de, birden çok kişinin aynı anda verilen adresi gelmemesi için gerekli talimatları verdim. Luetzowerstrasse'deki adrese teker teker gittik. Her birine iki ağır çanta, gerekli para ve Flensburg'a ikinci sınıf tren bileti verildi. Hepimiz aynı trende, gece yolculuk yapıyorduk ama ayrı ayrı kompartmanlardaydık. Gece, tren kuzeye doğru yol alırken, polisin önümüzdeki istasyonda üzerimize çullanacağını düşünmekten kendimi alamıyordum, bu, Komintern'in ortaya çıkışından beri ele geçirilmiş en büyük suç malzemesi olurdu herhalde. Allah bilir bu çantalarda neler vardı! Trenin koridorlarında, kütük gibi birileri, üzerlerine oturmamış giysileriyle dolaşıp duruyordu. Geçerken de kompartmana şöyle bir göz atıyorlardı çaktırmadan. Tren istasyonlarda durduğunda aceleyle atlayıp trenin tüm kapılarını gözetime alıyorlardı. Hamburg'da aktarma yaptığımızda bu adamlar da aynı yolu izledi. Önce onların dedektif ya da Nazi ajanı olabileceğini düşündüm. Fakat trenin koridorlarında birbirlerinin yanından geçerken hiç konuşmamalarından bunların bizim kendi Casusluk *Apparat*'ımızın üyesi olduğunu anlamakta gecikmedim. Görevleri, bu olağanüstü taşıyıcı kuryelerin güvenliklerini (ya da güvenirliklerini) sağlama almaktı.

Hepimiz kazasız belâsız Flensburg'a vardık. Yine teker teker, sahilin yakınındaki irtibat adresine gittik. Burası bir meyhaneydi, duvarda şu yazı vardı: "Patlayıncaya kadar iç ama politika konuşma." Bizim illegal kargo, mahzendeki bira fıçılarının arasına yerleştirildi. Mavi gözlü, hoş görünüşlü bir adam olan, Kopenhag'daki Richard Jensen'den itimatnameli özel irtibat ajanı beni orada bekliyordu. Adı Julius Vanman'dı. Aylar sonra, maaşının G.P.U. tarafından ödendiğini öğrendim. Vanman, anında bir bot buldu. Kurye arkadaşlarım, günün geri kalanında uyurken ben Vanman'la sahile indim. Bot, altı kürekli büyük bir tah-

lisiye sandalıydı. Flensburg Enternasyonal Kulübüne attı, bu sınır bölgesindeki Nazi'lerin tanıdığı yerel komünist denizcileri bu özel taşıma için kürek çekmekte kullanılmayacaktı.

Gece dondurucuydu. Gece on birle gece yarısı arası arkadaşlarımı uyandırdım. Acilen ve büyük bir dikkatle mallarımızı bota taşıdık, sallanan bir iskeleden açılıp küreklere asıldık. Vanman ön taraftaydı; Flensburg Fiyordunu çok iyi biliyordu. Ben dümendeydim. Hiçbir aydınlatıcı kullanmıyorduk, sigara içmemeye zorluyorduk kendimizi. Hafif çalkantılı denizde, koyu karanlıkta ilerliyorduk, ön taraftan dondurucu bir rüzgâr esiyordu. Kıyıda lambalar ışıldıyordu. Küçük gemilerin kırmızı ve yeşil seyir fenerleri karanlığı tarıyordu. Küreklerin iskarmozlara sürtünen yerlerine çuval bezi sarılmıştı, böylece kürekler gıcırtıları bastırılmış oluyordu. Duyulan tek ses, denizin hafif hışırtısı ve kürekçilerin ıkınmasıydı. Yıldızlı bir geceydi. Botun alt kısmına yerleştirdiğimiz çantaların üstüne yağmurluklar yığılmıştı, yalnızca Vanman ve ben kürek çekmiyorduk, ikimiz de kulaklarımızı dört açmıştık.

Yoldaşlarım altı saatte elli mil kürek çekti. Danimarka kıyılarına yaklaştığımızda iyice dikkat kesildik. Şimdi adamlarımın yalnızca yarısı kürek çekmekteydi. Balıkçı motorlarının patpatları bize kadar geliyordu. Şafağa doğru hava kapadı ve çıkıntılar arasındaki deniz bir saç çeliği düzlüğüne ve rengine büründü. Kıyı alçak ve kayalıktı. Birden evlerin silüetleri belirdi. Ana yolun kenarlarında ağaç dizileri uzanıyordu. Evlerin ışıklarının net bir şekilde görülmesi henüz mümkün değildi. Vanman gece gözlükleriyle sahili gözden geçirdi. Yarı yarıya görünen bir çatının üstünden parlak bir ışık göründü, sonra aşağıdan daha az parlak olan bir diğeri daha.

"Bundan sonrası kolay" diye mırıldandı Vanman, "haydi sahile sürelim."

Şimdi yalnızca dört kişi kürek çekiyordu. Diğerleri küpeştenin arkasına çömelip kendilerini gizlemişti. Suyun seviyesi iyice azalmıştı. Botumuz sahile epey yaklaşınca iki kişi suya atladı. Rahat bir nefes aldım. Tehlikeli saatlerin gerilimini yaşamış yoldaşlar bir anda gevşemişti. Vanman mutluydu. Islıkla neşeli bir

dans müziği tutturmuştu: *"Das ist die Liebe der Matrosen..."*[228] Almanlar rahatlayıp sigaralarını yaktı. Gizli kargoyu sahildeki yoldaşlara teslim ettiler.

Karaya çıktıktan sonra gittiğimiz evde, Jensen'in baş yardımcısı, sağlam yapılı, neşeli George Hegener vardı. Göğsümü yumruklayarak, "şimdi bizim Danimarka'mız da kültürden nasibini alacak" dedi gülerek, getirdiğimiz belgeleri kastediyordu.

Yoldaş Hegener, belgeleri Kopenhag'a gönderme hazırlıklarını önceden yapmıştı. Sondenburg'un yakınındaki kaçakçılık istasyonu daha geçenlerde kurulmuştu. Getirdiğimiz Komintern belgeleri, bir hafta içinde Danimarka'ya sokulan üçüncü postaydı. Bu daha başlangıçtı. Burada ve sınır boyunca diğer gizli noktalar, yaklaşık on beş yıldır Almanya'da kamp kurmuş Komintern görevliler ordusu için hazırlanmıştı.

Benim takım dağıldı. Yalnız başlarına ya da ikişer kişilik gruplar halinde Almanya'ya döndüler, bazıları sahil yolundan otobüsle, diğerleri trenle. Yoldaşlarım, eğer isteselerdi Almanya barut fıçısına dönmek yerine, güvenliklerini sağlamak için buraya sığınma şansına sahiplerdi ama hiçbiri kaçma yoluna gitmedi. Bağlılıkları onurlarıydı.

Almanya seçim savaşı tam gaz devam ediyordu. Her zamanki komünist kitle toplantıları ve gösterileri yasa dışı ilân edilmişti. Bunların yerine binlerce küçük miting, Kızıl Cephe Muhafızlarının silâhlı koruması altında şehrin altı ya da yedi farklı yerinde illegal korsan gösteri yapılmaktaydı. Çok sayıda Parti üyesine, büyük gizlilik içinde Nazi örgütlerine katılma talimatı verilmişti. Tüm resmî Parti büroları terk edilmişti. Apartman dairelerinde ve perakende satış dükkânlarının arka odalarında gizli ofisler ve kurye merkezleri mantar gibi bitiyor, silâh depoları daha güvenlikli yerlere taşınıyor, tavan aralarında ve bodrumlarda kurulan gizli basım merkezleri her geçen gün artıyordu. Hamburg'daki G.P.U. Dışişleri Bölümü, bir ayakkabı yapım atölyesi görünümünde kendini yeniden oluşturmuştu. Partinin askeri örgütünün merkezi, Prometheus Yayınevi adı altında gizleniyordu.

Aramızda ajan ve hainler de vardı. Bunlardan biri olan Jo-

228. İşte budur denizcinin aşkı.

seph Bleser, merkezi kurye servisinin şoförüydü. Berlin Polis Merkezinde komünist *S-Apparat*'ın ajanları, Bleser'in, Prusya siyasi polisinin şefi Dr. Diels'ten maaşlı bir SA olduğunu açığa çıkartmıştı. Ne var ki, casus uyarılmış ve ortadan yok olmuştu. Hamburg'a gittiği söylentileri vardı. Michel Avatin'den, bu adamın fotoğrafı ve tarifiyle birlikte, Nazi gemicilik merkezlerinin gözetlenmesi talimatı almıştım, çünkü Bleser, Donanmayla ilgili birisiydi. Şubat'ın son günlerinde, araştırmayı durdurmamı isteyen bir not aldım. Bleser suikast sonucu öldürülmüştü. Alman G.P.U.'sunun görevlileri, Bleser'in karısını takip ederek Frankfurt-Mainz'ın Hoechst bölgesindeki bir odada kaldığını saptamıştı. Gece onu izleyip, Kasino-Strasse'de vurarak öldürmüşlerdi. Bu yolla öldürülen çok sayıda kişiden yalnızca biriydi Bleser.

Hamburg'un rıhtım bölgelerinde ve endüstriyel semtlerinde hiçbir üniformalı Nazi dolaşamıyordu. Tek bir sokak yoktu ki, yüzlerce pencerede kızıl bayraklar ve orak çekiçli flamalar dalgalanmasın. Sokaklar, evden eve gerilmiş kızıl flamalarla doluydu. Flamalarda ve evlerin duvarlarına yapıştırılan sayısız afişte şunlar yazılıydı: *"Kommunisten in den Reichstag! Tod dem Faschismus!* Thaelmann, Pieck, Clara Zetkin,[229] Wollweber ve Heckert'e oy ver!" Nasyonal Sosyalist basının tüm manşetleri komünist basına lânet okuyordu. "Ölüm, ölüm, ölüm" sonu gelmeyen bir nakarat halinde tekrarlanıp duruyordu. Komutan Goering, yeni tip gizli bir polis gücü kurmakla görevlendirilmişti –*Geheime Staatspolizei*– Gestapo. Neydi bunun anlamı? *Reichswehr* askerlerine hitap eden yeni bir gazetenin logosunu çizmesi için Firelei'nin yardımına başvuran Edgar Andree ile bunu tartıştığımda, Andree acımasızca gülümseyip, "bu şeytanlar bizim G.P.U.'umuzu taklit etmeye çalışıyor" demişti.

Anti-Nazi kitleler, korkmuş bir köpek gibi sinmişti, eyleme geçme çağrılarımıza karşı duyarsız, darbenin inmesini bekliyordu.

229. *Clara Zetkin* (1857-1933): Önde gelen Alman kadın komünisti. Sosyal Demokrat Parti'nin sol kanadında yer aldı. Spartakist Ligi ve Alman Komünist Partisi'ni destekledi. 1920-1933 yılları arasında, Reichstag'da Alman Komünist Partisi milletvekili olarak yer aldı. 1933'ten sonra sürgüne gittiği Sovyetler Birliği'nde eceliyle öldü.

Gestapo'nun kurulduğunun açıklanmasından sonraki günlerde, hükümet, SA'lara, SS'lere ve Çelik Miğferlilere, polisin yardımcı örgütleri statüsü verildiğini ilân etti. Nazi Partisi'ndeki adamlarımız, en acımasız unsurlardan seçilen grupların, *"Kommandos zur besonderen Verwendung* – Özel Hedef Müfrezeleri" olarak örgütlendiklerini ve silâhlandırıldıklarını rapor etti.

Evet ne anlama geliyordu bu? Son derece sakin iki gün geçti. Ağır ve tehditkâr bir atmosfer vardı.

Derken, sabaha doğru ikide, sadık Popovics'in kitlelere yine ateşli bir çağrı bildirisi bastığı metruk Bochum'daki çalışmanın ardından limandan çıkmış, Parti için sahte beş marklık paraları dağıtmakta uzman Lewandowsky adlı birini görmek için *Bunte Kuh* café'ye doğru yürüyordum. Reeperbahn boyunca birçok kabare ve dans salonunda büyük bir canlılık ve gürültü vardı. Denizciler bol bol küfür ediyor, fahişeler kaldırımlarda dolaşıyor, köşebaşlarında müşterilerle pazarlık ediyordu. Birisi yanıma yaklaştı. Bir kurye.

"Ne var ne yok, yoldaş?" diye sordum.

"Parteibefehl – tüm fonksiyonerler derhal kaldıkları yerleri değiştirecekler. Eve gitme."

"Neden?"

"Reichstag ateşe verildi. Tüm Prusya'da kitlesel tutuklamalar var."

Şaşırmamıştım.

"Böyle olacağı belliydi" dedim.

"Evet" diyerek başını salladı kurye. "Uzun bıçaklar gecesi bu işte."

Firelei'yi bulmak ve merkezden birileriyle bağlantı kurmak için telaşla uzaklaştım oradan. Holstenwall'da, bir SA müfrezesi şehir merkezine doğru yürüyüşe geçmişti. Botları asfaltta yankılanıyordu. Bir-ki, bir-ki. SA'lar Horst Wessel ilahisini söylüyordu.

"Die Strasse frei,

"Dem braunen Battaillonen..." [230]

230. Açın yolları, Kahverengi Taburlar geliyor.

Kasırganın Ortasında

Reichstag yangınının çıktığı gece, 4.600'den çok komünist ve sosyalist lider tutuklandı. Nazi baskın grupları, Prusya'daki tüm Komünist Parti binalarını işgal etti. Şafakta kuryelerimiz, *"Nazi Goering Reichstag'ı ateşe verdi"* başlıklı bildirilerin büyük miktarlarda basılıp dağıtılması emrini her tarafa ulaştırdı. Hitler'in versiyonu, Marinus van der Lubbe[231] adlı çulsuz bir Hollandalının binayı yaktıktan sonra yakalandığı yönündeydi. Bu adam komünistlikle damgalanmıştı. Biz, Komintern ve Alman Komünist Partisi'nin iç çevresini oluşturanlar, onun adını hiç duymamıştık.

Komünistlere karşı cadı avı başlatıldı. Saflarımızdaki zayıf unsurlar teslim olma yolunu seçti. Ajanlar yüzlerini göstermeye başladı. Partinin üst düzey liderlerinin çoğu, tarafsız ülkelere kaçarak postu kurtardı. Ancak bazıları da yakalandı. Kendi kuryesinin ihanetine uğrayan Ernst Thaelmann, gizli sığınağında tutuklandı. Edgar Andree, Lenin okulu mezunu Eiche Redzinsky'nin ihanetine uğradı ve bir trende Gestapo tarafından yakalandı. Bir garsonun ihbar ettiği Georgi Dimitrov yakalanıp hapse atıldı. Reichstag komünist grubunun başkanı Torgler,[232]

231. *Marinus van der Lubbe* (1909-1934): Hollanda doğumlu işçi. 1925 yılında Hollanda Komünist Partisi'ne üye oldu. 1933 yılında, komünist yeraltı faaliyetinde bulunmak üzere Almanya'ya geçti. 1931 yılından beri, sol komünist eğilimli Enternasyonal Komünist Grubu'nun üyesiydi. Nazi'ler tarafından, Reichstag yangınını çıkartmakla suçlandı. 10 Ocak 1934'te, yirmi beş yaşındayken, başı kesilerek idam edildi.

232. *Ernst Torgler* (1893-1963): Alman Komünist Partisi'nin Reichstag üyesi ve grup başkanı. Reichstag yangını davasının sanıklarından. Bu davadan

kendiliğinden Gestapo'ya teslim oldu. Annesini sabah vakti baskıncıların elinden kurtarmak için eve koşan Albert Walter, ihtiyar annesinin odasında Nazi'lerle burun buruna geldi.

Komünist Partisi, bir gece aniden inen darbeyle, karınca yuvası gibi dağıldı. 2 Mart'ta, Komünist Partisi'ne karşı yeni terör yasaları çıkarıldı. Hitler'in zafer tekniği basitti: birine sahte güvenlik duygusu vermek için manevralar yaparken, Nasyonal Sosyalist hareketin tüm hışmını diğerinin üzerine boşaltmak.

Her sabah yeni felaket haberleriyle uyanıyorduk. İndirilen ağır darbeye rağmen tabandaki hücrelerimiz, "aktivist" birimlerimiz ve Kızıl Cephe Savaş Müfrezeleri fonksiyonlarını sürdürüyordu. Bir perşembe gecesi, Hamburg'un işçi semtlerinde, bir SA grubu, Edgar Andree'nin müfrezelerince pusuya düşürüldü. İşgalciler sürülüp atıldı. Dokuz Kahverengi Gömlekli, komünistlerin mermileriyle vurulup öldürüldü. Aynı gün, komutam altındaki liman örgütü, işçileri, limana yeni atanan komiserleri bölgeden atmaya çağıran yüz bin bildiriyi bir saat içinde dağıttı. Ertesi sabah, bir komünist sabotaj birliği, Hannover kanal limanının vanalarını açıp 200.000 litre benzinin çevreye akmasını sağladı.

Eski liderliğin içinde görevinin başından ayrılmayan tek kişi vardı – Parti örgütlenme bürosu şefi Ernst Wollweber. Tehlikeler karşısında taş gibi bir kayıtsızlıkla o büyük kargaşalık ortamına dalmıştı. Bugün Berlin'deydi, yarın Hamburg'da, öbürsü gün Ren bölgesinde, bölgelere yeni liderler atıyor, parmaklarını örgütsel yaralara uzatıyordu. Şimdi sert, handiyse kibirliydi ve emirlerini yerine getirmeyenleri acımasız bir aşağılamayla haşlıyordu.

5 Mart gecesi, Kahverengi terör Hamburg'u vurdu. Berlin ve diğer büyük şehirlerde olduğu gibi burada da, seçimlerde Nasyonal Sosyalistler hâlâ azınlıktaydı. Fakat dünya tarihinin bu son

beraat etti, ancak 1935'e kadar gözaltında tutuldu. Alman Komünist Partisi'nin arzusu hilafına Nazi'lere teslim olduğu için Parti üyeliğinden ihraç edildi. 1940 yılında Nazi Propaganda Bakanlığında çalıştı. 1944 yılında Hitler'e suikast girişiminden sonra hakkında tutuklanma emri çıkarıldı, ancak, kendi anlatımına göre, Nazi'lere bağlılığını kanıtlayarak tutuklanmaktan kurtuldu. Savaştan sonra Nazi'lerle işbirliğinden dolayı suçlandı. 1949 yılında, Alman Sosyal Demokrat Partisi'ne üye oldu.

karar saatinde işçi sınıfının iki büyük kampı, sosyalistlerle komünistler arasındaki azgın düşmanlık, aralarında köprü kurulamayacak kadar derindi ve yıllardır, özellikle de komünistler tarafından büyük bir gayretle teşvik edilmişti. O gece, Hamburg'daki Enternasyonal kulüpteydim, gemi ve liman eylem komitelerinin toplantısında konuşma yapıyordum. Binanın bir başka salonunda Firelei, bir Sovyet filmini –Asya'daki Fırtına– gösteriyordu. Liman bölgesinde birçok pencerede hâlâ kızıl bayraklar asılıydı. Silâhlı müfrezelerimiz ve araştırma gruplarımız, Nazi merkezlerini, polis karakollarını ve kamu binalarını gözetleme rutin görevlerini yerine getirmek için sokaklarda devriye gezmeye devam ediyordu.

Gece yarısına doğru bir merkez kuryesi, SA'ların tüm tren istasyonlarından kalabalık halde gelmekte oldukları haberini getirdi. Bir saat sonra, Nazi örgütlerinin bir yıldırım darbesiyle Belediye Sarayını ve Polis merkezini ele getirdiği mesajı geldi. Sabah ikide, anti-Nazi *Apparat*'tan bir yoldaş telefon ederek, çok sayıda SA müfrezesinin Enternasyonal Kulübe doğru yürüyüşe geçtiğini bildirdi. Telefonla, derhal Komünist Partisi merkezinin haberleşme istasyonuyla bağlantıya geçtim. Yorgun bir ses yanıt verdi telefona.

"Geliyorlar" dedim. "Sosyalistlerle birleşik eylem için anlaşmaya varıldı mı?"

"Hayır, yalnız başımayız" diye yanıt verdi telefondaki yorgun ses. Enternasyonal Kulüp'e geri dönüp huzursuz denizci kalabalığını durum hakkında bilgilendirdim. Oradan ayrılmayıp binayı savunmak istiyorlardı. Çoğunda tabanca vardı, bazıları da bıçaklıydı. Firelei sakin bir şekilde önüme çıktı. Yüzü solmuştu. Gözleri parlıyordu.

"Gereksiz kan dökülmesine yol açmanın ne anlamı var?" dedi. "Yoldaşlara evlerine gitmelerini söyle."

Yüzlerce insan, salonun yarı aydınlığında merakla bana bakıyordu.

"Gemilerinize dönün" dedim onlara. "Mücadelemizi, kitle halinde sıkıştırıldığımız yerde değil, binlerce köşe başında vereceğiz. Her eylem komitesi ve her birim kendini anti-faşist bir öncü haline getirmelidir. Her grup, mücadelede yalnız olmadığını

bilmelidir, hemen göze çarpmayanlar da dahil, binlerce grup mücadelenin içindedir. Yoldaşlar, görev başına! Yaşasın Komünist Partisi!"

Kalabalık dağıldı. Sabaha doğru üçü biraz geçe, SA'lar binaya girdi. Ellerinde tüfekler, makineli tüfekler ve gaz bombaları vardı. Binadan ayrılmayı reddeden az sayıdaki yoldaşımız ölesiye dövülüp hapse atıldı.

Tutuklanacak anti-Nazilerin listesi Heinrich Himmler'in makinesi tarafından çok önceden hazırlanmıştı. SS'lerin içindeki birkaç adamımız, Hitler şansölye olmadan kısa süre önce bu listede bulunanların isimlerini bildirdiklerinde kafam açılmıştı. Bu bağlamda, Himmler, G.P.U.'nun yöntemlerini taklit ediyordu. Komünist ayaklanma sırasında yakalanacak, vurulacak ya da rehin alınacakların listesini biz de yapıyorduk. G.P.U. gibi Nazi baskıncılar da gece geliyordu. Mahkûmları alıp götürüyor, yakaladıkları insanların ailelerine ölü ya da diri olduklarına ilişkin herhangi bir bilgi vermiyorlardı. Kaçakların karılarını ve annelerini rehin alıyorlardı. Tıklım tıklım kalabalık hapishanelerden dışarı korkunç hikâyeler sızıyordu. Benim de tanıdığım ve değer verdiğim yoldaşlar, işkenceden kurtulmak için pencereden atlayıp intihar ediyor ya da parklarda boğazı kesilmiş olarak bulunuyor veya nehirden boğulmuş vaziyette çıkarılıyordu – ezilmiş başlarına bir çuval geçirilmiş olarak.

Terör, içimizdeki en iyileri daha sıkı bir mücadeleye sevk etmişti. "Mücadele etmeliyiz" diyordu Firelei. "Göz yaşı dökmeye zamanımız yok."

Gestapo başlangıçta tecrübesizdi. Yeni personelini büyük ölçüde SS'lerden alıyordu. Bunların arasında eğitilmiş bazı kişiler, eski görevliler vardı ama başlangıçta çoğunluk, zalimce fanatizm ve çılgınca zafer susuzluğu içindeki yaratıklardan oluşuyordu. Eski siyasi polis bölümündeki çok sayıda sosyalist ile az sayıdaki Komünist Parti gizli üyesi, görevlerinden ayrılmadan önce rapor ve bilgileri karmakarışık etmişti.

Gestapo'nun attığı ilk adım, "ölüm" listesinde adları bulunan tüm militanları –ne kadarını buldularsa– yakalamak üzere baskınlar yapmaktı. Söz konusu kurbanların çoğu geceleri kaldıkları yerleri değiştirerek yakalanmaktan kurtulmuştu. Ama bu giderek

zorlaşıyordu. Gizli adreslerin sayısı hızla azaldı. Aktif komünistlerin, yanlarında gizlendikleri evsahibi aileler tutuklandı. Komşular birbirlerine güvenmemeye başladı, ana babalar çocuklarından korkar hale geldi. İlk tutuklama dalgasının ardından bir duraklama oldu. "Ölüm" listeleri ortalıkta görünmedi kısa süre. İki günlük duraklamayı, sarsılan birimlerimizi yeniden örgütlemek, çeşitli bağlantıları yeniden kurmak, güvenilmez partizanları ayıklamak ve Parti Karşı Casusluğunu, saptanan hainler hakkında bilgilendirmek için kullandık.

Derken Gestapo, bir başka biçimde yenilenmeye girişti. Nazi Partisi'nin tüm üyelerine Gizli Polisle işbirliği emri verildi. Her fabrika, her blok ve her eve, gizlenenleri ortaya çıkarmak üzere ihbarcılar atandı. Her yerde bir suçlama furyası başlatıldı. Yıllarca komünist saflarda faaliyet gösteren Nazi ajanları ortaya çıktı. Bunlar, Gestapo müfrezeleriyle birlikte motosiklet sürüyordu. Şafaktan gece karanlığına kadar ve tüm gece boyunca bu motosiklet ve arabalar şehri tarayıp duruyordu. Ajanlar, sokakta tanıdıkları bir komünisti gördüklerinde işaret veriyor, araba duruyor ve yoldaş tutuklanıyordu. Yüz binden fazla komünist taraftarı barındıran Hamburg gibi bir şehirde bu tür taktikler yıkıcı sonuçlara yol açıyordu. Yalnızca tek bir ajanın –İşsizler Komünist örgütünün şefi Kayzer –, yaklaşık sekiz yüz komünisti ve ailelerini yakalattığı anlatılıyordu. Ve bunun gibi bir sürü ajan vardı ortalıkta.

Şeflerinden biri Michel Avatin olan komünist *S-Apparat*, belli bölümlerdeki unsurlarına, çalınmış SA üniforması giydiriyor ve bu yoldaşlar, yukarda sözü edilen türden Nazi ajanlarına, Nazi pozunda terör uyguluyordu. Bu grupların eylemleri, Nasyonal Sosyalist İhtilalin bu ilk aşamasında, Hamburg ve Berlin'in uzak sertlerinde Nazi'lerin birbirlerini öldürdükleri yolunda söylentilerin yaygınlaşmasına yol açmıştı. Hitler hareketi içinde çalışan Komünist Karşı Casusluk üyelerinin, komünist hainler hakkında Nazi saflarında kuşkular yaymakta son derece başarılı olup, bu ajanların, kendilerini Gestapo'nun işkence odalarında bularak Hitler'in gizli polisi için yararlanılamayacak hale getirildikleri olaylar hatırlıyorum.

Gestapo'nun baskın tekniklerindeki üçüncü aşama, yeterli sa-

vunması olmayan yerlere karşı saldırıya geçmekti. Bu yöntem etkili olduğu kadar vahşiceydi de. Binlerce SS ve SA tarafından desteklenen yüzlerce Gestapo ajanı, şehrin belli bir bölümüne çullanıyordu. SA'lar çok sayıda bloku sıkı bir kordon altına alıyordu. Sarılan bölgeye kimsenin girip çıkmasına izin verilmiyordu. Her evin önünde bir SA nöbet tutuyordu. Eve girip çıkmak yasaklanıyordu. Gestapo ajanları ve SS'ler her evi, bodrumundan çatısına kadar arıyordu. Girilmeyen ve bakılmayan ne bir oda, ne bir yatak, ne bir çekmece ya da sökülmeyen döşeme kalıyordu. Gizli saklanma yerlerini bulmak için duvarlara ve yerlere vuruluyordu. Erkekler, kadınlar ve çocuklar soyulup aranıyordu. Kimliklerini ibraz edemeyenler sürüler halinde, sıra sıra beklemekte olan kamyonlara tıkılıyordu. Kamyonların yükleri devasaydı. Hemen hemen her blokta, gizli baskı makineleri, silâh ve patlayıcı depoları, illegal yayın depoları, kodlar, belgeler ve kimliksiz, aç görünümlü kaçaklar ortaya çıkarılıyordu.

Adımın Gestapoca bilindiğini biliyordum. Gizli çalışma kurallarımızın gerektirdiği her zamanki önlemleri almıştım. Reichstag'ın yakıldığı geceden beri Frilei ve beş aylık oğlumun kaldığı eve gitmiyordum. Açığa çıkmamış komünist arkadaşların evlerinde geceliyordum. Mektuplaşmalarım için gizli adresler, mesaj ve irtibatlar için üç ayrı kurye istasyonu kullanıyordum. Katıldığım gizli toplantı ve konferanslar aynı yerde asla iki kere yapılmıyordu. Yoldaşlarla planlar yaptığım, rapor ve talimat alıp verdiğim yerler, parklar, monarşist lokantalar, terkedilmiş gemiler, kalabalık dans salonları, mavna ve botlardı. Özel evleri çok seyrek kullanıyorduk; günler geçip terörün yoğunluğu arttıkça, her ev potansiyel tuzak haline gelmişti.

Buluşma yerine gitmeden önce birisini –genç bir kız ya da delikanlıyı– randevu yerinde kuşkulu herhangi birisinin olup olmadığını araştırmak üzere önden gönderiyordum. Kılık ve davranışlarımla kendime olabildiğince göze çarpmayacak bir görüntü kazandırmaya çalışıyordum. Cebimde bir Belçika pasaportu ile Ostend pulları yapıştırılmış, Flamanca yazılmış birkaç zararsız mektup taşıyordum. Yanımda asla gizli malzeme bulundurmuyordum. Uzun adres ve isim listelerini ve yığınla kodlanmış kelimeyi ezberlemeyi öğrenmiştim. Yazılı malzeme, gizli çalış-

mada en tehlikeli şeydi. Bir yazıyı taşımak zorunda kaldığımda, Nazi Parti kartına sahip bir kız, bunu kemerinin altında taşıyordu benim için. Üstlerimden birine ya da ikisine zorunlu olarak bir şeyler danışmam gerektiğinde, bu görüşmeler muhakkak herhangi bir uzak semtin sokaklarında gezintiye çıkmış görüntüsü altında yapılıyordu. Boş ya da yarı yarıya boş otobüs ve tramvaylara asla binmiyordum; kalabalık ulaşım araçları her zaman iyi gizlenme yerleriydi. Eski arkadaşlarımla tüm gereksiz kişisel ilişkilerden kaçınıyordum; yalnızca Parti ilişkilerini sürdürüyordum. Tüm meraklı tiplere kuşkuyla bakılıyordu. Kendi sınırlı faaliyet alanları dışındaki Parti üyeleri hakkında soru soranların derhal yerel G.P.U. Apparat'ına bildirilmesi, üyelere verilmiş bir Parti emriydi. Aktif olduğum üç farklı bölgede üç farklı isim kullanıyordum. Dahası, yakından tanımadığım yoldaşlarla ilişkilerimde asla kimliğimdeki ismi kullanmıyordum, ara sıra yatmak zorunda kaldığım otellerin resepsiyonuna da bu ismi vermiyordum, daha önceki tutuklanmalarımda verdiğim isimleri ve daha önce bir vesileyle kullandığım herhangi bir ismi de bir daha kullanmıyordum.

Politik yeraltı çalışmasına giren biri, dakikliği öğrenmek zorundaydı, aldığı görev ne kadar önemsiz olursa olsun böyleydi bu. Bekleyen kişi, yoldan geçen ya da ortalıkta görünmeyen bir gözcünün dikkatini çekebilir. Kişinin birkaç dakika beklemesi, sorgulanmasına ya da tutuklanmasına yol açabilir. Hiçbir zaman bir dakikadan fazla beklemezdik. Beklenen yoldaş verilen zamanda gelmediğinde derhal tüm bağlantılar kesilirdi. Yoldaşlar, kaldıkları yerleri birbirlerinden saklardı; yalnızca en önemli irtibat adamları ve kuryeler hayati adreslere sahipti. Kaldığım yerlere asla ziyaretçi kabul etmezdim. Komşuların dikkatini çekmemek için gece geç saatlere kadar ışıkları yanık bırakmazdım. Eve girip çıkarken sokakta ve yakındaki evlerin pencerelerinde herhangi birisinin olmamasına büyük dikkat gösterirdim.

Birlikte oturduğumuz arkadaşlarla, evin güvenlikte olduğuna ya da tehlikeli bir duruma ilişkin işaretler kararlaştırırdık. Pencerenin kenarındaki vazo şu anlama geliyordu: "girebilirsin, her şey yolunda." Penceredeki perdelerin her zamanki görüntüsünün bozulması uyarı demekti: "Uzak dur, tehlike." Yolda sağ taraftan

yürümeye dikkat ederdim, böylece otomobillerdeki saldırganların yüzümü seçmesi zorlaşırdı. Bir köşeyi dönerken ya da eve girerken, peşimde birisinin olup olmadığına özellikle dikkat ederdim. Gestapo, okul çocuklarını ve genç kızları kısa süreli ajanlık işlerinde kullanıyordu. Tutuklanan ya da kaçak kişilerin karıları veya sevgilileriyle Parti her türlü ilişkisini kesiyordu, çünkü Gestapo'nun onları izlemesi büyük olasılıktı. Yanında tanımadığım birisi olan yoldaşla asla konuşmazdım; bir daha sefere buluşuncaya kadar birbirimizi tanımazdan gelirdik. En önemlisi, "gizli çalışmaya ilişkin dakika" denen şeydi, iki ya da üç yeraltı işçisi bir araya geldiğinde yaptıkları ilk iş, ani bir baskın olduğunda polise ne ifade vereceklerini kararlaştırmak olurdu. Alkollü içki kesinlikle yasaktı. Parti üyesi olmayan bir kızla aşk ilişkisi kuran Parti üyesi kesinlikle saflarımızdan uzaklaştırılırdı. Birden fazla sevgilisi olan Parti görevlileri Gestapo işbirlikçisi olarak teşhir edilirdi.

Yeraltı çalışmamızın temel kuralları bunlardı. Pervasızlık ve havailik yapanın hayatta kalma şansı yoktu. Kahramanlık ya da sadakat tek başına yeterli değildi. Karanlığın geçerli olduğu koşullarda, yalnızca farklı görüntüler ortaya koyma becerisi, dizginsiz kurnazlık ve sinir sağlamlığı, gemimizin batmadan yüzmesini sağlayabilirdi. Gestapo, vahşice, ezici darbeler indirerek saldırıyordu. Başlangıçtaki yöntemleri hiç de akılcı değildi. Bu terör aygıtının, sabırla, beceriyle ve ölümcül bir rutinle geliştirilip, giderek Almanya'daki yeraltı çalışmasını kesin bir şekilde imha edebilecek hale gelebilmesi ayları almıştır.

Hamburg'da insan avının başlamasından üç gün sonra, Bochum'daki gizli matbaamızla limandaki "aktivist" birimlerimiz arasında kuryelik yapan Julius Emmerich ihanet etti. Olay, şafak sökmeden kısa süre önce meydana geldi. Geminin gözcüsü, kamarasında uykuya yatmıştı. Römorkör kaptanı Willem ve kararlı Romanyalı devrimci Popovics, yeraltı gazetesi *Searchlight*'ın gece basım işini yeni bitirmiş, basılı malzemeyi alıp dağıtım için bekleyen grup liderlerine ulaştıracak Julius Emmerich'i bekliyorlardı. Emmerich gelmedi. Kuryeye bakınmak için güverteye çıkan Popovics, *Bochum*'un yanındaki şilebin güvertesine tırmanan beş altı adam gördü. Hemen gözcüyü kaldırmaya koştu.

Gözcü kalkıp yukarı çıktığında, *Bochum*'un güvertesine atlayan davetsiz misafirlerle burun buruna geldi.

"Eller yukarı" diye bağırdı karanlıktaki adamlar, "kıpırdarsan vururuz."

Silâhlı saldırganlar güverteye yayıldı. Popovics, havalandırma deliğinden ambara doğru bağırdı.

"Kaç! Gestapo!"

Ama çok geçti. Willem, suç unsuru *Searchlight* paketlerini gemiden aşağı atmak için umutsuz bir çabaya girdi, ancak yakalandı. Popovics ise, ardından patlayan silâhlara aldırmadan denize atladı. Bir yandan yüzerken, bir yandan da elbiselerini çıkarıyordu. Waltershof havuzunda demirlemiş bir geminin arka tarafına yüzerek mermilerin ulaşma menzilinden çıktı. Sonunda bir Yunan şilebinin yanına gelip imdat diye bağırarak yardım istedi. Sonunda bir merdiven indirildi şilepten. Yunanlı denizciler, giysi verip sahile çıkmasına yardımcı oldular. Romanyalı derhal, polis tarafından hiç tutuklanmamış Firelei'nin bebeğimizle birlikte kaldığı eve gitti. Firelei beni nerede bulacağını biliyordu.

Gestapo hızlı çalışıyordu. Öğlen olmadan, "aktivist" müfrezelerimizin yetmiş sekiz üyesi yakalandı. *Bochum*'un gözcüsü, Gestapo'nun sorularını yanıtlamayıp, kurtuluşu Polis Merkezinin beşinci kat penceresinden atlayarak intihar etmekte buldu. İki saat zincirlerle dövülen Willem, Nazi'lere bildiği her şeyi söyledi. Gece karanlık çökerken, olaylara ilişkin ayrıntılı raporlar aldıktan sonra, yakalananlar tarafından isim ve adresleri bilinen tüm yoldaşlara gecikmeksizin kaldıkları yerleri değiştirme talimatı verdim – tabii eğer mümkünse. Çünkü saflarımızdaki militanların çoğu zaten evsiz ve parasızdı.

Gece, Firelei ve birkaç kuryenin yardımıyla, örgütümden geri kalanları yeniden örgütlemeye giriştim. Zor bir görevdi, çünkü aramalar tüm gece boyunca devam etmekteydi ve Gestapo'nun arama yaptığı bir eve bilmeden girme tehlikesi her an için mevcuttu. Tanınmayan her yüz, isterse çok dostça görünsün, insanda sorulara yol açıyordu: "Kimsin? Dost musun? Düşman mısın? Sana güvenebilir miyim, yoksa bana ihanet mi edersin?" Sabahleyin ölümüne yorgunduk. Fiziki yorgunluğu ve sinir gerginliğini hiçbir uyarıcı ile gidermek mümkün değildi.

"Canlı cenaze gibiyim" dedi Firelei, gülümsemeye çalışarak. "Uyabileceğimiz bir yer var mı?"

"Bilmiyorum" dedim.

"Ne kadar pejmürde bir hayat yaşıyoruz. Bazen tüm çabalarımızın boşuna olduğunu düşünüyorum" dedi, üzgün.

"Yorgunsun."

"Evet, yorgunum."

"Uyuyabileceğin bir yer bulacağım" diye söz verdim.

"Önce gidip oğlumuzu evden almak zorundayım" dedi.

"Dikkatli ol."

"Olurum."

Barmbeck bölgesindeki küçük bir lokantada buluşmak üzere sözleştik. Oraya belirlediğimiz saatte gittim. Firelei gelmedi. Endişeden yarı çıldırmış bir halde saatlerce bekledim. Firelei yoktu ortalıkta. Bir bisiklet kiralayıp, onca mutlu anlar geçirdiğimiz evimizin olduğu yere gittim. Sokaktan bakınca pencerelerin açık olduğunu gördüm. Pencereden aşağı kitap ve kâğıtlar fırlatılıyordu. Benim kitap ve kâğıtlarım. SA'lar bunları sokaktan toplayıp bir arabanın arka koltuğuna istif ediyordu. Evin oldukça uzağında, kadın, erkek ve çocuklardan oluşan bir grup sessizce olup bitenleri izliyordu. Onlar için bir evin basılması sıradan bir olaydı. Sabahın yedisiydi.

Bir el omuzuma dokundu. Tanıdık birisiydi. Bizim sokak fonksiyonerlerinden biri. Kendisini takip etmemi işaret etti. Uzaklaştık. "Yoldaş Firelei güvenlikte, merak etme" dedi.

"Nerede? Buraya çocuğu almaya gelmişti."

"Sakin ol. Göreceksin."

Kir pas içindeki sokaklardan geçtik. Sonunda temizce bir eve girdik. Firelei, çocukların gürültüyle oynadığı bir dairedeydi. Mutfakta, sandalyede oturuyordu. Güçlü kuvvetli, babayiğit bir kadın onu yatıştırmaya çalışıyordu.

"Ne oldu?" diye sordum. "Nerede çocuk?"

Firelei, olan biteni kesik kesik anlattı. Olaylara inanmaz, neredeyse kendini suçlar bir tonda konuşuyordu.

Jan'ın huzur içinde uyuduğu eve gitmiş. Bir süre oturup onun yüzünü seyretmiş, uyandırmamaya çalışarak. Çok yorgunmuş, ölümüne yorgun. Ocağa ısıtmak için süt koymuş, sıcak bir duş

alıp birkaç dakika dinlenmek için uzanmış ama aniden derin bir uykuya dalmış.

Kapı zilinin çalmasıyla fırlamış yerinden. Kıpırdamamış, nefes bile almamış, çocuğun uyanıp ağlayacağından korkuyormuş.

Dışardan, "açın kapıyı" diye bağırmış birisi.

Ardından kapı, güçlü bir darbeyle kırılmış. Birisi, ağır ağır antreye girmiş. Birkaç dakika geçmeden, tıknaz, gri pardösülü, gri şapkalı bir adam yatak odasının kapısına dikilmiş. Elinde mavzer varmış. Şafkasını başından çıkartmamış.

"Günaydın" demiş. "Adım Teege. Kocanızla konuşmak istemiştim."

"Burada yok. Kimseniz?"

"Geheime Staatspolizei."

"Ben burada yalnızım" demiş Firelei. "Kocam gitti."

"Nereye?"

"Bilmiyorum. Muhtemelen Fransa'ya."

Gestapocu odaya bakınmış, sonra, "Sana inanmıyorum. Giyin" demiş.

"Neden?"

"Benimle geleceksin."

"Nereye?"

"Gittiğinde görürsün. Çabuk giyin."

Firelei, saniyesinde akıl edip, "üstümde hiçbir şey yok" demiş polise. "Siz odadayken giyinemem. Ben hazırlanıncaya kadar yan odada bekleyin."

Gestapo ajanı Herrmann Teege bir an tereddüt etmiş. Yandaki oturma odasında beklemekle, çıplak bir genç kadını yatağından sürüklemek arasında bir seçim yapmak.

"Wie Sie wollen"[233] demiş Gestapocu. Çocuğu beşiğinden alıp, uyandırmadan oturma odasına geçmiş. "Siz hazırlanıncaya kadar bu ufaklıkla meşgul olayım."

Firelei, o anda mizacına son derece aykırı bir şey yapmış. Yataktan atlayıp ayakkabılarıyla pardösüsünü giymiş ve antreye açılan ikinci yatak odasına geçmiş, parmaklarının ucuna basarak. Gestapocu, diğer odada, yakındaki bir SA merkezine telefon

233. Nasıl isterseniz.

edip bir ev arama müfrezesini yardıma çağırmaktaymış. Firelei, ön kapıyı açıp merdivenlerden inmiş. Sokaklar, işlerine giden dok işçilerinin dışında henüz boşmuş. Sahibini tanıdığımız küçük bir tütün bayiine gitmiş. Dükkân sahibi, Firelei'yi, onu bulduğum bu eve getirmiş. Firelei oraya gelince, artık gücü tükenip çökmüş. Orada, çok çocuklu bu güçlü kadın onu şefkatle teskin etmekle meşguldü.

"Sıkma canını, sıkma canını" deyip duruyordu kadın. "Çocuğa bir şey yapamazlar. Bekle biraz. Bu *dreckigen Hunde*[234] evi aramayı bitirinceye kadar bekle. Onlar gider gitmez ben alıp geleceğim çocuğu. Beni durduracak daha anasından doğmamıştır! Kimse karşıma çıkamaz. Onlara günlerini gösteririm. Kızcağızım, sakin ol ve bekle."

Şu anda Alman toprağında ne olup bittiğini anlatan bir sahne diye düşündüm. Bekledik. Zayıf bir güneş ışığı vuruyordu kasvetli evin duvarlarına. Saat on bire doğru, sokak biriminden bir genci, duruma bakması için gönderdim. Koluna gamalı haç takıp yola koyuldu. Dönene kadar içim içimi yedi.

"Tüm apartmanı arıyorlar" dedi genç, döndüğünde, "ve her iki taraftaki diğer evleri de. Ortalıkta Gestapo *schwein*[235] görünmüyor. Aramayı yapan dokuz SA. Köşede de Gestapo'nun adamlarıyla dolu bir araba bekliyor."

Bu genci ve diğer ikisini, evleri ve baskıncıları gözetlemeleri için yeniden yolladım. *Herrlichkeit* gibi tuhaf bir adı olan, karanlık, dar bir sokaktaki eve gittim acilen. Burası, Kızıl Cephe Savaşçılar Liginin gizli bölge merkeziydi. İçerde bir irtibat görevlisi ve üç kuryeden başka – on yedi yaşlarında bir kızla on dört, on beş yaşlarında iki delikanlı – kimse yoktu.

Gestapo'nun dikkatini Schaamarkt'tan, yan sokaklardan birine çekmek için on adama ihtiyacım olduğunu söyledim, böylece arkadaşlarımdan biri merdivenleri hızla çıkıp çocuğu alabilecekti. Genç kuryeler yardımcı olmak istiyordu. Ancak kır saçlı irtibat görevlisi olumsuz anlamda başını salladı.

"Yoldaş, biliyorsun ki, herkesten emir almayız" dedi soğuk

234. Pis heriffer.
235. Gestapo domuzu.

bir havada. "Bize emirler *Gauleitung*'dan verilir. Yalnızca onların emirlerine uyarız."

"Nerede bulabilirim Fiete Schultz'u?" diye sordum. Edgar Andree'nin halefi olan Shulz, *Gauleitung*'un askeri şefliğini yapıyordu.

İrtibat görevlisi gülümsedi. "Bunu size söyleyemem. Yoldaş Fiete'nin *Apparat*'ından değilsiniz."

Ne kadar çırpınsam boşunaydı. Kızıl Cephe Müfrezelerinin işi başından aşkındı. Adamlarından birinin çocuğunu kurtarmak için riske giremezlerdi. Anlamıştım, yeraltı çalışmasında küçük çocuklar tehlikeli ağırlıklardı.

O güçlü kuvvetli kadının evine akşam olmadan döndüm. Firelei orada değildi. Kadın, Firelei'ye eski elbiseler temin ettiğini söyledi, bu elbiseleri giyip başına eski moda bir şapka geçirerek kılık değiştirmiş, gözlük takmış, kendini daha yaşlı göstermek için yüzüne kül sürmüş. Sokak biriminden genç yoldaşla çıkıp gitmiş.

"Acele etsen iyi edersin" dedi kadın.

İhtiyatı bir kenara bırakıp Schaamarkt'a koştum. Parke taşlı meydanın orta yerinde, tuvaletlere inen merdivenler vardı. Gözlerim zemin seviyesine gelecek şekilde birkaç basamak indim. Böylece hem ortalıkta görünmemiş, hem de kaldırımı gözlemiş oluyordum. Firelei'yi gördüm sonunda. Oturduğumuz apartman tarafından ağır ağır yürüyordu. Evden ses seda gelmiyordu. Kahverengi Gömlekliler ortalıkta gözükmüyordu. Bir sürü pencereden gamalı haçlı bayraklar sarkıyordu.

Firelei, apartmanın önünden geçerken gözleriyle bizim katı tarıyordu, köşeye kadar yürüdü, bir an huzursuzca durdu, sonra dönüp aynı yolu gerisin geriye yürümeye başladı, evin önünden geçerken sessiz pencerelere bakındı. Bizim apartmanı beş metre kadar geçmişti ki, aniden bir apartmana girdi. Basamakları hızla çıkıp, normal bir havada yürümeye çaba göstererek aynı apartmana ben de girdim. Yarı yarıya karanlık merdiven başında genç yardımcımla Firelei'nin konuştuğunu gördüm.

"Çabuk uzaklaş buradan" dedim, iyice gerilmiş. "Çılgınlık bu yaptığın."

"Çocuğumu almak zorundayım" dedi Firelei, kararlı. "Pencerenin önünde yatıyor. Ağlıyor."

"Başka kim var orada?"

"Bilmiyorum. Ses seda yok."

"Nerede gözcülerimiz? Nazi'lerin gittiğini gördünüz mü?" diye sordum genç komüniste.

"SA'lardan iki kişi arabayla gitti. Yanlarında da evden aldıkları bir sürü şey vardı."

"Peki diğerleri? Gestapocu?"

"Bilmiyorum."

"Eve gitme" dedim Firelei'ye. "Tuzak kurdular. Muhtemelen içeriye gizlendiler, bebeği almaya gelmemizi bekliyorlar."

"Pencerenin kenarına koymuşlar. Aç. Ağlıyor!" diye söylendi Firelei. Yumruklarını sıktı. "Hayvanlar, oh, hayvanlar!"

Eve gitmek istiyordu.

"Gitme" diye yalvardım. "Seni tutuklayacaklar."

"Çocuğunu hapiste yanına almana izin vermezler" dedi genç yoldaş.

Ne yapacağımızı bilmeden apartmanın girişinde duruyorduk. Merdivenlerden bir adam inip geçti yanımızdan. Bayat bira kokuyordu.

"Bize baktı" diye fısıldadı genç yoldaş. "Burada daha fazla duramayız."

Firelei, dişlerini sıkıp, "Jan'ı geri alamazsam onlara nefret etmenin ne demek olduğunu göstereceğim" diye söylendi.

Firelei'nin sevgi dolu dudaklarından böyle korkunç sözler çıktığını ilk kez duyuyordum.

"Adam bize baktı" diye tekrarladı genç komünist. "Size söylüyorum, burada daha fazla kalamayız."

"Ben kalıyorum" dedi Firelei. "O yalnızca bir işçiydi."

Onu yerinden kıpırdatamadım. Yapmam gereken bir sürü iş vardı. Günün çoğu gitmişti zaten. Çocuğumuzla ilgili hiçbir şey yapamayacağımızı anlamıştım. Gestapocular perdelerin ardında pusuya yatmaktan bıkarlarsa oğlumuzu da alıp giderlerdi. Atölyesinde yeni bir baskı makinesi kuran Parti üyesi bir fotoğrafçıyla randevum vardı.

"Gitmek zorundayım" dedim acıyla.

"İyi, o zaman git."

"Bir aptallık yapmayacağına söz veriyor musun bana?"

"Söz" dedi Firelei.

"Bu komşular tehlikeli. Burada birçok insanın seni tanıdığını unutma."

"Biliyorum. Aptallık yapmayacağım."

Firelei'ye cebimdeki paranın çoğunu verdim. Birbirimizi bulacağımız yeri kararlaştırdık – Şehir Müzesinin okuma salonu, her gün ikiyle üç arası. Birbirimizi bir daha görüp görmeyeceğimizi bilmeden ayrıldık.

Yeni bir felaketten korunmanın yolu olarak liman birimimizin baskı makinesini tam bir ademimerkeziyetçilik temelinde örgütlemeye girişmiştim. Propaganda malzemesinin üretilmesinin her aşaması farklı bir yerde gerçekleştiriliyordu. Bir yerde yazma işlemi yapılıyordu, başka bir yerde kâğıtlar depolanıyordu, üçüncü bir yerde yazılı malzeme daktiloya çekiliyordu, dördüncü bir yerde baskı teçhizatı bulunuyordu, beşinci bir yerde ise basılı malzeme dağıtılmak üzere depolanıyordu. Bir yerde çalışan yoldaş, diğer yerleri bilmiyordu ve her iki yer arasında farklı kuryeler gidip geliyordu. Düşüncelerimi kişisel sorunlarımdan uzaklaştırmak için zorluyordum kendimi. Yüz bin kâğıt almak gibi küçük bir iş bile büyük tehlikeler taşıyordu, tüccarlara, ne kalitede olursa olsun kâğıt satın alanların ad ve adreslerini rapor etmeleri emredilmişti. Bir tüccardan kâğıt almaya gidecek ölçüde cesur ve dikkat çekmeyecek birisini bulmak olağanüstü zorlaşmıştı. Dikkatli ve uzun araştırmalardan sonra, Sovyet gemilerine yükleme boşaltma işi yapan Einheit – Birlik – adlı işletmede ustabaşı olan Jan Templin'i buldum.

Templin, yeşil gözlü, sarışın, meşe ağacı kadar sağlam yapılı, hoş bir insandı. Tenha bir sokakta, bizi baskın müfrezelerine karşı uyaracak, biri önümüzde, diğeri arkamızda iki kurye olmak üzere birlikte yürüyorduk. Jan Templin hoşnutsuzlukla gürlüyordu.

"Karl Liebknecht'in mezarı üzerine yemin ederim ki" dedi, "büyük Komintern amcalarıyla tıka basa dolu üç apartman katım var ve onlarla ne yapacağımı bilemiyorum. Berlin'den tüyüp geldiler, şimdi de benden, onları Rus şilepleriyle gizlice kaçır-

mamı istiyorlar. Çoğu, Kahverengi Gömleklileri gördüler mi alt üst yapıyor."

Güldüm. Öfkesinin gülünç olduğunu düşünmüştüm.

"Kim bunlar?" diye sormaktan kendimi alamadım. Templin homurdandı: "İsimleri lazım değil. Ben olsam, onların hepsine yol verirdim. Bu piçler ne yapmaya çalışıyor, anlamıyorum. Sovyet gemileri paçamdan mı akıyor sanki?"

"Senin problemin bu," dedim. "Benim problemim ise kâğıt."

"Kâğıt!"

"Evet. Yakayı ele vermeden nereden kâğıt satın alabilirim?"

"Satın almak mı?"

"Başka ne olabilir ki? Verecek kâğıdın var mı?"

"İstemediğin kadar" dedi Jan Templin.

"Yüz bin adet."

"Tabii."

Kendi sorununu unutmuştu. Gözleri parlamıştı. Direniş ve sabotajın ihtiyaç duyduğu basılı malzemede kullanılacak ve kısa sürede kargo depolarına, güvertelere ve iş kurumlarına yağacak bildirilerin, bana vereceği kâğıtlarla basılacağını hayal etmişti bir an. *Einheit*, sadece yükleme şirketi değildi; ticari bir işletme görünümü altında devrimci gizli çalışmanın temel direklerinden biriydi. Komünist olmayan yükleme işçileri *Einheit*'de işe alınmazdı. Bu şirketin çalışma grupları, askeri düzende örgütlenmişti. Şirketin işçileri genelde her çeşit tehlikeli işe girmenin karşılığında, Sovyet gemilerinden ayrıcalıklı ücretler alıyordu. Jan Templin'den, *Einheit* çalışanlarının, ilk serbest liman bölgesinde kâğıt depolarını rahatlıkla yağmalayabileceklerini öğrendim. "İstemediğin kadar" derken gerçeği söylüyordu. Templin'in adamları, komünistlerin yönettiği kömür yüklü römorkörlerin içinde sakladıkları kâğıtları, gümrükten gizlice geçirip sahile çıkaracaktı.

Gereken kâğıt miktarını saptayıp bir fırının bodrumunda depo ayarladım. Kâğıtları nakletmek için bir tekerlekli araba kiraladım. Arabaya yüklenen kâğıtların üstü yüz elli kilo patatesle örtüldü ve iki yardımcım arabayı iterek götürdü. Aynı patatesler, ertesi gün, elektrikli teksir makinesinin naklinde kamuflaj olarak kullanıldı. Bu makine, daha önce, hepsi tutuklanmış, Partinin be-

yaz yakalı işçiler birimine aitti. Makineyi, Reeperbahn üzerindeki bir binanın üst katında bulunan fotoğrafçı atölyesine bitişik karanlık odaya yerleştirdim. Burası, gizli matbaa için ideal bir yer olarak gözüküyordu. Atölyenin iki girişi vardı. Ön merdivenler Reeperbahn'a açılıyordu, arka merdivenler ise, yan sokağa bakan bir bahçeye iniyordu. Fotoğrafçının katında, karanlık odadaki zili çalacak bir elektrik düğmesi yaptım. Böylece, atölyeye baskın yapıldığında, karanlık odada baskı işiyle uğraşan kişi, fotoğrafçının zili çalmasıyla uyarılmış olacaktı. Baskı işinin başına yine Popovics'i getirdim. Oldukça yeni makineyi sanki çocuğuymuş gibi okşadı.

"Artık yeniden hazırız" dedi mutlulukla. "Sen yaz, ben basayım."

Firelei ve oğlum hakkında iki gün boyunca hiçbir haber alamadım. Propaganda *Apparat*'ımı yeniden örgütleme işim, yeni bir tutuklanma olmadan tamamlanmıştı. Yakalanan yoldaşların bildiği tüm adresler terk edilmişti. Yeni bağlantı istasyonları kurulmuştu, yeni buluşma yerleri ve şifreler kararlaştırılmış, Gestopa baskıncılarınca dokunulmadan kalmış yüzlerce komünist gemi birimiyle – müstahkem mevkiyle bağlantı için yeni gizli adresler bulunmuştu. "Gamalı Haç, Açlık Haçıdır" başlığını taşıyan yeni bildirilerin ilk büyük çaplı baskısı, Popovics'in yorulmak bilmez elleriyle yapıldı. Firelei'den hâlâ haber yoktu.

Eski evimizin Gestapo tarafından basılmasından dört gün sonra onu yeniden görebildim. Şehir Müzesinin okuma salonunda oturmuş, Albrecht Dürer'in[236] resimlerinin reprodüksiyonlarının bulunduğu büyük bir kitabın sayfalarını çeviriyordu. Yüzü süzülmüş görünüyordu ama elleri titremiyordu, gözlerinde sükûnet vardı. Burada, güvenlikte olması mucizeydi. O an, onu bir daha asla yalnız bırakmayacağıma söz verdim kendime.

"Gördüğün gibi" diyerek gülümsedi, "dikkatli oldum. Aptalca bir şey yapmadım."

"Anlat, neler oldu."

Parti üyesi olmayan bir düzine insanı ayağa kaldırmıştı, manav, kadın terzisi, kamyon şoförü, terzinin kızı ve Firelei'yi ön-

236. *Albrecht Dürer* (1471-1528): Ünlü Alman ressamı.

ceden tanıyıp seven başkaları ona yardım etmek için seferber olmuştu. Saat başı yenilerini de bulmuş ve hepsinden aynı şeyi rica etmişti: "Çocuğum yukarı katta kaldı. Lütfen gidip onu alın ve evinize götürün, ben alıncaya kadar sizde kalsın." Bu dost ve merhametli insanlar, pencerenin kenarında kıvranıp duran Jan'ımızı almak için birbiri ardından ikinci kata çıkmış ve hiçbiri geri dönmemişti.

"Bizim ev, insan yutan bir canavardı sanki" dedi Firelei, "insanlar birbiri ardından gidiyor ama hiçbiri geri dönmüyordu. Gestapo, eninde sonunda ikimizden birinin geleceği umuduyla orada onları alıkoyuyordu."

İnsan avcıları, üç günlük bekleyişten sonra yorgun düşmüştü. Yatakları yırtıp, eşyaları ve duvardaki resimleri parçalamışlardı. Tüm kitaplarımı, fotoğraflarımı, elyazmalarımı, radyoyu ve diğer değerli eşyaları alıp gitmişlerdi. Hiçbir şey bulamadıkları kesindi. Evde hiçbir suç unsuru bulundurmamaya özel dikkat göstermiştim. Firelei'nin eve gönderdiği insanlar birer tekme yedikten sonra serbest bırakılmış. Gestapocular, çocuk için bakıcı yollayacaklarını söyledikten sonra, evi enkaz halinde bırakarak çekip gitmişti.

Lieschen adlı cesur bir kız olan kadın terzisi, sonradan bizim eve geri dönmüş ve çocuğu alıp kaçmıştı.

"Lieschen'e son kalan paramı verdim" dedi Firelei, "oğlumuzu Hannover'deki akrabalarımın yanına götürmesi için."

Çocuğundan ayrılmanın onun için ne kadar zor olduğunu saklayamıyordu. Çektiği acının farkında değilmişim gibi davrandım. Ona basım işinin yeniden kurulduğunu anlattım. Sanki kendisi için bundan daha önemli bir şey yokmuş gibi ilgiyle dinledi anlattıklarımı.

"Yoldaşımsın" dedim ona.

"Öyle" diye başını salladı. "Siperlere dönüyoruz."

Ölüm Yolcuları

Berlin'e çağrıldım. Tanınmış Reichstag üyesi Hermann Schubert'in görevini devralmış, yağız Renanyalı Walter Duddins, Hamburg Parti örgütünün yeni şefi olarak bana talimatlar verdi. Onunla buluşup karanlık Stadtpark'a doğru masum görünüşlü bir gezinti yaptık. Bir pasaportla, Berlin-Neukoells'de bir adres verip motosikletli bir kuryenin beni nerede, ne zaman bulacağını söyledi. Elbette beni bekleyen görevin niteliği hakkında hiçbir işaret yakalayamamıştım.

"Peki Firelei?" diye sormak istedim. Kendime verdiğim sözü hatırlamıştım.

Böyle bir soruyu yüksek sesle sormanın komünist kulaklara çok saçma geleceğini biliyordum. Partinin, Firelei'ye Hamburg'da ihtiyacı vardı. Eğer görevini terk ederse kaçak muamelesi görürdü. Ve yeni Parti kuralına göre, kaçaklık ihanet olarak damgalanıyordu.

"Tamam" dedim Duddins'e.

"*Apparat*'ını Yoldaş Otto'ya devret. Gözüpek bir yoldaştır."

"Çok iyi." Otto K., denizcilik örgütlenmemiz sırasında baş yardımcımdı. 1931 Ekim grevi sırasında, Amerikan limanlarındaki Alman gemilerinde isyanlar çıkarmakla ün yapmıştı.

"Seni uyarıyorum" diye bağladı Duddins. "Berlin'de gördüklerin ve işittiklerin hakkında kimseye bir şey söylemeyeceksin."

Öğleyin kuryeyle buluştum. Profesyonel devrimci olmak için üniversiteyi terk etmiş genç bir öğrenciydi. Deri ceket giyip başına, üstünde gamalı haç bulunan monarşist çelik miğferi takmıştı.

"Bizi yolda durduracak olurlarsa" diye tembihledim onu, "birbirimiz hakkında hiçbir şey bilmiyoruz. Benzin istasyonunda beni Berlin'e atman için sana on mark teklif ettim, sen de kabul edip beni arkana aldın."

"Tamam."

Beş dakika sonra Hamburg'un dışındaydık. Hiç durmadan yol alıp beş saat sonra Berlin'e vardık. Öğrenci, motoru Y.M.C.A.'nın misafirhanesine sürdü, avluda indik motordan.

"Burada iki gün kalacağım" dedi öğrenci. "Bana ihtiyacın olursa Bay Gerdes'i istediğini söylersin."

"Barikatlar mahallesi" olarak bilinen sanayi bölgesi Neukoella'ya giderken kalabalık tramvayları tercih ettim. Berlin şehri Hitler muhafızlarıyla doluydu; kahverengi ve siyah üniformaları her sokakta, her blokta göze çarpıyordu. Ancak, Neukoella'nın ağaçsız, taş düzlüklerinde Nazi üniformalarına tek tük rastlanıyordu. Bu bölgede SA'lar yalnız başlarına yürümeye cesaret edemiyordu. Sokağın ortasını tutarak, altı yedi kişilik sıralar halinde, yakın düzende yürüyorlardı. Polisler bile, tepeden tırnağa silâhlı ve her an saldırmaya hazır bir vaziyette, çifter çifter devriye geziyordu.

Üç katlı bir apartmana girdim. Kat 4, Meyerhoff. Bildik bir gerilim içindeydim. Kalbim hızla çarpıyordu. Hiç kimse kapıyı çalarken, kapının arkasındakinin hâlâ yaşamakta olan bir dost mu, yoksa pusuya yatmış Gestapo mu olduğundan emin olamazdı. Zili çaldım. Küçük bir oğlan çocuğu açtı kapıyı. Karşısında bir yabancı görünce, kapıyı çarparak kapattı.

"Baba!" diye bağırdığını duydum.

Ayak sesleri yaklaştı. Kapıda, sakal tıraşını yarıda kesmiş kısa boylu bir adam belirdi. Kısa kollu gömlek giymişti. Koridorun sonundan bir kadın beni süzmekteydi. Adam elektrik düğmesini çevirdi, ışık beni tamamen aydınlatırken, o hâlâ yarı karanlıktaydı.

"Buyrun?"

Parolayı söyledim: "İlânınızı okudum. Satılığa çıkardığınız pullarınıza bakmak istiyordum."

"Satıcı mısınız?"

"Hayır, amatörüm."

"Girin içeri!"

Adam beni temizce döşenmiş bir odaya aldı. "Oturun" dedi. Dolabı açıp bir dosya çıkardı. Dosyada pul koleksiyonu vardı. "Kapı çalınırsa, pulları inceler gibi yapın" dedi. "Günümüzün neler getireceği hiç belli olmaz. Ben şu tıraşımı tamamlayayım."

Adam, tıraş olup giyindikten sonra evden çıkıp gitti. Yaklaşık bir saat sonra döndü.

"Gidelim" dedi. "Birlikte yürümeyeceğiz. On adım geriden gelin. Sağ elimi cebime soktuğumu gördüğünüz an durun. Genç bir kadın göreceksiniz. Her iki elimi de cebime sokarsam, hemen toz olun."

"Oldu."

Bir sürü sokaktan geçip, sayısız köşeden döndük. Rehberim bir köşeyi dönmeden, takip edilmediğimizden emin olmak için sokak işaretlerine bakarmış gibi yapıyordu. Sonunda küçük bir *Konditorei*'ye[237] girdi. Birkaç saniye sonra yeniden çıktı ve on adım mesafeli takip devam etti. Bir dükkânın vitrinine bakmak için durdu. Sağ elini yavaşça cebine soktu. Durdum. Küçük *Konditorei*'nin önündeydim. Hiç tanımadığım uzun boylu bir kız çıktı caféden. Beni neşeyle selâmladı. "Merhaba. Ben de seni bekliyordum." Koluma girdi. Eski samimi arkadaşlar gibi konuşarak sokağın karşısına geçtik. Beni getiren adam ortadan yok olmuştu. Gizli bağlantıların dolambaçlı mekanizmasındaki rolü sona ermişti.

Yürümeye devam ettik. Kız, Marlene Dietrich[238] hakkında heyecanla bir şeyler anlatıyordu. Aniden beni, bir grup tramvay kondöktörünün yemek yediği bir lokantaya soktu. Oturduk. Kahvesini bitirdikten sonra elimi sıkıp şöyle dedi:

"Önceden tanıdığın birisi sana işaret çakana kadar burada oyalan." Sonra çekip gitti.

Bir süre yalnız başıma oturdum. İnsanlar girip çıkıyordu, tanıdığım bir yüz görmek umuduyla her girene şöyle bir göz atıyordum. Dışarda sokak lambaları yanmıştı, radyodan müzik sesi

237. Pastane.

238. *Marlene Dietrich* (1901-1992): Alman doğumlu Amerikan sinema aktristi ve şarkıcı.

ve mutfaktan tabakların gürültüsü geliyordu. Derken, siyahlar içinde, ince uzun genç bir kadın girdi içeri. Dengeli hareketleri vardı. Güzel, keskin hatlı yüzünde hiçbir heyecan ifadesi yoktu, bacakları biçimliydi. Girişe yakın bir masaya oturup salata ve çay ısmarladı. Onu tanıyordum. Cilly'di gelen. Artık Berlin'e hangi görevle çağrıldığımı anlamıştım, Ernst Wollweber'le buluşacaktım.

Cilly, acele etmeden salatasını yedi. Sonra bir sigara yaktı. Masasının üstündeki teneke baharat kutularını üst üste dizip kale yaparak kendini oyalıyormuş gibi görünüyordu. Diziyle masaya çarpınca kale yıkıldı. Her hareketini dikkatle gözlüyordum. Bana doğru bakıp, görünüşteki dikkatsizliğiyle alay edermiş gibi bir işaret yaptı. Evet, işaret! Kısa süre sonra kalktı. Ben de hesabı ödeyip arkasından çıktım.

Ortalık tamamen kararmıştı. Bir taksiye atladık, sonra onu değiştirip başka bir taksiye bindik ve Friedrichstrasse'nin gürültüsüne daldık.

"Eğer istersen uyuyabilirsin" dedi Cilly yavaşça. "Uzunca bir yol gideceğiz."

Başka bir şey söylemedi. Gerginliğimden kurtulmuştum. Arkama yaslanıp önümdeki şoförün yarı karanlıktaki görüntüsüne diktim gözlerimi. Ara sıra, yanımda oturan Cilly'e kayıyordu gözüm, sanki tiyatrodan dönermiş gibi rahat ve sakindi. Sokakları hızla geçiyorduk, çevremizde dönen ağaç ve evler geride kalıyordu. Güney batıya, Zehlendorf'a doğru gidiyorduk. Şoför, modern bir apartmanın önünde durdu sonunda.

Cilly, şoförün parasını ödeyip apartmanın kapısına doğru yürüdü. Ardından gittim. Zemin kattaki bir daireye girdik. Eşyalar sade ama yeniydi. Kâğıt kaplanmış duvarlarda resim yoktu, mutfak boştu. Burada insan yaşadığına ilişkin hiçbir belirti yoktu.

"Bekle lütfen" dedi Cilly. "Yoldaş Ernst'e geldiğini bildirmem gerekiyor."

Yine yalnız başımaydım. Biraz sonra ön kapı tıkırdadı. Çevik, güçlü kuvvetli bir adam gürültüyle içeri girdi. Onu daha önce görmüştüm. Batı Sekreterliğinin Berlin-Moskova kuryelerinden Max. Geçmiş yıllarda, Berlin polisinin jiu-jitsu öğretmenliğini yapmıştı. Beni hararetle selâmladı.

"Dostumuz dışarda" dedi. "Dört duvar arasında konuşmaktan hoşlanmaz. Bu evi unutma, görüşmeden sonra yine buraya geleceksin."

Apartmanın önünde bekleyen sağlam yapılı tipi gördüm aşağı inince. Yaşamakta olduğunun tek belirtisi dudaklarındaki sigaranın ateşiydi. Böylece, Hitler yönetimi altındaki Berlin'in gölgesinde Wollweber'le görüşmüş oldum. Halinden memnun homurdandı. Birlikte Zehlendorf ormanına ve Grunewald'a doğru yürüdük.

"Bazen" dedi Wollweber alçak sesle, "en iyi planlar, beklenmeyen olaylarla işe yaramaz hale gelir. Ama bu, paniğe yol açmamalıdır. Sonunda kazanacağız. 'Hiç kimse halefini öldürmez' der Makyavel, bunu söylerken ne dediğinin farkındadır." Ardından, homurdanarak sordu: "Hamburg hakkında ne biliyorsun, anlat bana."

Tüm bildiklerimi anlattım. Wollweber dinledi, gözleri çıplak, yosunlanmış ağaçların ötesindeki karanlığı tarıyordu. Raporum bitince sorular sordu. Soruları kesin ve netti, dolayısıyla kesin ve net yanıtlar gerekiyordu. Her zamanki, ayrıntıları kaçırmayan dikkati bir kere daha şaşırtmıştı beni. Yeni baskı aygıtına ya da propaganda malzemesini dağıtmaya ilişkin yeni tekniğe gösterdiği ilgi, merkezi eylem komitesine ve yeni kurulan sabotaj birimleri ağına gösterdiği ilgiden az değildi. Berlin'i alelacele boşaltıp, Jan Templin'in Hamburg'daki nakil istasyonunda beklemekte olan korkuya kapılmış Komintern temsilcilerinin kaderi hakkında hiçbir endişe göstermemesi de Wollweber'in karakterine uygun düşüyordu.

"Zaten başımızın belâsıydılar" yorumunu yaptı Wollweber. "Bugün Almanya'daki önemsiz bir yoldaş bile, ülke dışındaki önemlilerin onuna bedeldir." Ve şöyle devam etti:

"İşler o kadar da kötü değil. Nazi'leri tanıyan hiç kimse onların yöntemleri karşısında şaşırmaz. 30.000 yoldaş şu anda otuz iki toplama kampında. Geçen hafta, Berlin'de 247 yoldaş öldürüldü. Korkunç ama çok kötü değil – örgütün büyüklüğünü düşünürsen. Daha fazlası da olacak. Kesinlikle. Bir kitle partisi, yasal statüden illegale geçtiğinde bunun bedeli daima yüksek olur. Öte yandan, Gestapo, 30.000'in hepsini kurşuna dizebilir ya da

asabilir. Bunu asla unutmamalıyız! Hareket için en büyük tehlike Gestapo değil, paniktir."

Ernst Wollweber, bir kaya kadar soğukkanlıydı.

"Bugün yapacağımız en büyük hata" diye devam etti, "Bolşeviklerin Sovyet zaferinden önce kullandıkları illegal yöntemleri taklit etmek olur. Gestapo, Okhrana değildir. Çarcı Kara Yüzler, şu anda boğuştuğumuz SS'lerin yanında hiç kalır. Gestapo terörünün yanında Okhrana'nın terörü tatilden farksızdır. Pratik çalışma yöntemlerimizden takliti silip atmalıyız. Hitler'le, modern yöntemlerle mücadele etmeli ve gerekirse yöntemlerimizi gün be gün değiştirmeliyiz. İşte bunun için çağırdım seni Berlin'e. Yoldaşlar, aniden değişen politika ve yöntemlere hazırlıklı olmalıdırlar ki, şaşırmasınlar. İnatçı kafalar eninde sonunda toslar bir yere."

Wollweber, anlatıp duruyordu. Her cümleden sonra durup benim onayımı bekliyordu. Çok geçmeden, genelde Parti disiplinine, özelde de kendi diktatörlüğüne karşı tavrımı iskandil ettiğini fark ettim. Getirdikleri karşısında soru sormadım. Alman Komünist Partisi'nin eski liderliğinde yer alan herkese karşı müthiş bir güvensizliğe sahip olduğunu anlamıştım. Birçok eski lider tutuklanmıştı ama daha çoğu Almanya dışına kaçmıştı ve Ernst Wollweber, bir gecede, yeni yeraltı hareketinin sorumlu komutanı ve yönetici örgütçüsü olmuştu. Emirlerine kayıtsız şartsız uymayanlarla ortak çalışma yapmamakta kesinlikle kararlıydı. Stalin'in, korkunç, bodur bir karikatürüne benzemekten daha fazla bir şeydi artık. Politik dürtülerin nerede bitip, kişisel dürtülerin nerede başladığını söylemek imkânsızdı. Planlarının ne olduğunu tahmin etmek, bunlar gerçekleşmeden önce söylemek son ana kadar neredeyse imkânsızdı. Ama bir şey kesindi, geminin kaptanlığını Ernst Wollweber yapıyordu, ikinci kaptandan kamara muçosuna kadar tüm çalışanları güvendiği kişiler olmak zorundaydı.

Berlin'den sonra en önemli yer olan Hamburg Parti örgütünün liderliğinde değişiklik yapmak istiyordu. Walter Duddins'in gitmesi gerektiğini ima etti; John Scheer[239] adlı birisi yerini almalıydı onun. Wollweber, Hamburg *Apparat*'ının kilit fonksiyo-

239. *John Schehr* (1896-1934): Alman Komünist Partisi'nin yönetici kadrolarından. Naziler tarafından yakalanıp idam edildi.

nerleriyle Yoldaş Scheer'in bağlantısını, şefleri Walter Duddins'in haberi olmadan kurma görevine beni seçmişti. Böylece belli bir hazırlıktan sonra, Duddins, ani bir darbeyle tecrit edilecekti. Reichstag üyesi Duddins, enternasyonal terbiye almıştı Wollweber, onun korkusuzluğuna ve becerilerine saygı duyuyordu. Ne var ki, Duddins, Wollweber'i "köylü" buluyordu. Bu somurtkan eski isyancının, Duddins'le arasındaki uzlaşmazlığa getirdiği tek açıklama, "Yoldaş Walter, dizginsiz bir oportünisttir" diye homurdanmak oldu. Wollweber, yeniden düzenlenen liderliğin başına John Scheer'i getirmek için Hamburg'a bizzat gidecekti.

Bu boktan sohbet böylece sona erdi. Şefim, büyük bir ağacın gövdesine yaslanmış, sigarasının dumanının arkasından, kısık gözleriyle yüzümü inceliyordu. Bir süre öylece sessizce durduk karşılıklı.

Sonra Wollweber, boğuk bir sesle şöyle dedi: "En son Alman fıkrasını duydun mu?"

"Duymadım."

"Üçüncü Reich'ta en çok arzulanan kadın kimdir?"

"Bilmem."

" 'Aryan' bir büyük anne." Kahkahayı bastı.

Grunewald'ın sınırında ayrıldık. İlerde orman görünüyordu gece ılık ve zifiri karanlıktı. Uzaklaşırken, Ernst Wollweber'in neşesiz kahkahası hâlâ kulaklarımda yankılanıyordu. Yalnız kaldığıma sevinmiştim.

Zehdemdorf'daki eve çok geç döndüm. Max'la diğer iki kişi vardı evde. Pijamalarını giymiş, arka odada kâğıt oynuyorlardı.

"Canın sıkkın gibi" dedi Max, "birisi canını mı sıktı?"

"Uykum var" diye yanıtladım. "Şefin böyle saatlerce yürüyeceği hiç aklıma gelmezdi."

"Şefin yapmayacağı şey yoktur" diyerek güldü Max. "Buraya gelen yoldaşlar şefle yürüyüşe matador gibi gidip, tabut taşıyıcısı gibi dönüyorlar. Gel, sana yatağını göstereyim."

Geniş bir yatak odasıydı. Diğer odalar gibi burada da, yaşama ilişkin bir belirti yoktu, bana yaban güllerini anımsatan koku hariç.

"Ayakkabılarını çıkar" diye tembihledi Max, "aşağıda oturanlar bizim, gece iş çeviren kalpazanlar olduğumuzu sanmasın."

"Nedir bu parfüm kokusu?" diye sordum. "Önceden tanıyorum."

"Şef şehir dışında olduğunda bazen Cilly burada uyur" diye yanıtladı Max, önem vermez bir havada.

Hamburg trenindeydik. Wollweber, John Scheer, Cilly ve ben. Daha güvenlikli zamanlarda kullandığımız ekspres değildi bu. İzlenen insanların herhangi bir merkezi tren istasyonunda gözükmeleri önlem olarak yasaklanmıştı. Berlin'den Spandau'ya şehirlerarası posta treniyle gidiyorduk, Spandau'dan, bizi Hamburg'un Bergedorf banliyösüne götürecek banliyö trenine atlayacak, böylece Hamburg terminalini bloke eden Gestapo'dan sakınmış olacaktık. Wollweber'le ben aynı vagonun farklı kompartmanlarında giderken, John Scheer'le Cilly, trenin sonlarındaki başka bir vagonda yolculuk yapıyordu. Wollweber'le Cilly, Danimarka pasaportu taşıyordu, ben Belçikalı pozundaydım, Yoldaş Scheer ise, Minneapolisli bir tüccarın pasaportunu taşıyordu. John Scheer, keskin hatlı, açık renk gözlü, otuz altı yaşında, ilk bakışta dikkat çeken bir adamdı. Havacı mavisi elbisesiyle, sivil giyinmiş bir deniz subayını andırıyordu.

Yolculuk sıkıcıydı. Tren, o bölgenin yolcularıyla doluydu, aralarında, kırsal bölgelerden SA'lar da vardı. Birkaç kilometrede bir, kasvetli bir Saksonya kırsal istasyonunda duruyordu tren. Berlin'de bir Paris gazetesi satın almıştım. Her istasyonda, gazeteyi açıp yüzümü istasyondaki yolcu ve görevlilerden gizliyordum. Eminim, ne ben, ne de diğer yolcu arkadaşlarım, Nazi'lerin yeni arama teknikleri geliştirdiğini aklımıza getirmiştik.

Tren, Hamburg'dan seksen mil uzaklıktaki, Bismarck'ın mezarının yakınlarında bulunan, küçük Ludwigslust kasabasına yaklaşıyordu. Aniden yavaşlayıp durduk. Gazeteyi kaldırıp okur gibi yaptım, kalkışı beklerken. Ne var ki, tren hareket etmedi. Şaşkınlıkla, aşağıdan bir astsubayın bağırışını duydum:

"All aussteigen! Bütün yolcular aşağı!"

Telaşlı ayak sesleri ve heyecanlı konuşmalar duyuluyordu. Başımı kaldırıp baktım.

Tren, Kahverengi Gömleklilerce sarılmıştı, kollarına, Go-

ering'in yardımcı polisinin beyaz bantlarını takmışlardı. Tabancalarının kılıfları açıktı ve şapkalarının kordonlarını çenelerine indirmişlerdi. Yolcular trenden palas pandıras inmekteydi. Bazıları şaka yapıyor, bazıları sinirli sinirli bir şeyler soruyor, birkaçı şaşkınlıkla treni kuşatanlara bakıyordu.

İçimi bir ürperti sardı. "Galiba" dedim kendi kendime, *"das spiel ist aus!"*[240]

Firelei'nin hep söylediği hüzünlü, harika bir şarkıyı anımsadım. "Elveda yeşil yeryüzü." İlk dizesi böyle başlıyordu.

Sert emir bir kere daha duyuldu: "Bütün yolcular aşağı!"

Aşağıdaki düzlükte, beş metre ötede Ernst Wollweber duruyordu, güneşten kamaşmış kara gözlerini kırpıştırıp duruyordu. Kibritiyle bir sigara yakarak, sabahın temiz göğüne doğru dağılıp giden dumanını seyre koyuldu.

Trenden indim. Aceleyle Wollweber'in yanından geçerken ayağına bastım. Şapkamı çıkarıp *"Verzeihung"* dedim. "Özür dilerim."

"Sinirlerine hakim ol" diye mırıldandı şef. "Bu herifler hiçbir şey bilmiyor."

Bunları söyleyip uzaklaştı. Bir kaçış yolu bulma umuduyla trenin arka tarafına doğru ilerledim. SA'lar treni tam bir çembere almıştı. Budalalık yapıp çemberi yarmaya kalkışacak biri anında mermiyi yerdi. SA'lar, vagonlara çıkıp alet bölümlerini ve tuvaletleri kontrol etti. Trenin son tarafında Cilly, bir Kahverengi Gömlekliyle çene çalmaktaydı. Cilly, gülümseyerek, beyaz, uzun boynunu gösterecek şekilde başını arkaya doğru atıyor, Nazi de ona anlayışla sırıtıyordu. John Scheer, sert adımlarla lokomotif tarafına doğru gitti sağa sola bakınmadan, Wollweber'den mümkün olduğunca uzak durmaya çalıştığı belliydi.

Durup dururken John Scheer'in peşine takıldım. İyi düzenlenmiş Belçika pasaportumun bulunduğu göğüs cebimi şöyle bir yokladım. Şimdi, okyanusun orta yerindeki küçük bir sal kadar önemliydi benim için. Birden, John Scheer'in peşine neden takıldığımı anladım. Onun lokomotif sürücüsü olduğunu hatırlamış, lokomotife atlayıp tam gaz süreceği gibi çılgınca bir fikre

240. Oyun bitti.

kapılmıştım bir an. Elbette böyle bir şey yapmadı. Sürücü mahallinin hizasında durdu, ellerini arkasında kavuşturup Kahverengi Gömleklilerin başlarının üzerinden ilerilere bakındı, mağrur. Döndüm. Ernst Wollweber'in suratı, somurtkan bir maskeden farksızdı. Bir sigara daha yaktı. İnsanın acil tehlike karşısında çaresiz olduğuna ilişkin tuhaf düşünceler geçti kafamdan. "Hedefimiz belirsiz" dedim kendi kendime, "hareket kendi başına bir hedef haline geldi."

Megafon gibi bir sesin şöyle dediği duyuldu: "Tüm yolcular sıraya girsin! Kimlikler hazırlansın!"

Peronun sonunda küçük bir masa duruyordu. Masanın üstünde orta büyüklükte bir defter vardı. Masada sivil giyimli gençten iki adam oturuyordu – Gestapo ajanları. Yolcular, masanın önünde tek sıra oldu. İlk on kişinin arasında John Scheer de vardı. Onunla benim aramda beş altı yolcu bulunuyordu. Sıranın son taraflarında Wolleber'le, hemen arkasında, ondan nerdeyse bir baş daha uzun Cilly göze çarpıyordu. Masanın biraz ilerisinde, parlak mavi gözlü, uzun boylu genç bir adam, kibirli bir amir havasında tüm olup biteni gözlüyordu. Üniformalı değildi, ancak ceketinin yakasında, SS subaylarının taktığı gamalı haç vardı. Operasyonu yöneten bu adamdı.

"İlerleyin."

Gün ortasında Gestapo ile burun buruna gelmek, gecenin karanlığındakinden çok farklı bir şeydi. Wollweber'e ne olduğunu görmek diye bir derdim yoktu. Tüm gayretimle sakin görünmeye çalışıyordum. Gözlerim öndeki masadaydı.

Kontrol başladı. Yolcular teker teker masanın önüne gidiyor, kimliklerini gösteriyor, kısa ve sert soruları yanıtlıyordu. Bu sırada, bir SA müfrezesi, kompartmanlardaki bavulları kontrol etmeye girişmişti. Önlerdeki birkaç yolcu, Nazi Parti kartı gösterince fazla soru sorulmadan geçmelerine izin verildi. Arka taraflarda bir adam bayıldı. Yahudiydi. İki Nazi eğilip adamın ceplerini yokladı. Sonra da trene götürdüler. Kahverengi Gömlekliler kibar davranıyordu. Bekleme salonundan sandalye getirip yaşlı kadınlara verdiler. Sıra gittikçe kısalıyordu.

Sıra John Scheer'e gelmişti. Amerikan pasaportunu masaya koyup ilgisizce havalara bakındı. Ajanlardan biri pasaportu ince-

ledi; diğeri, arananların isimlerinin ve yer yer resimlerinin bulunduğu defteri karıştırdı.

"Sprechen Sie Deutsch"[241]

John Scheer başını iki yana salladı. "I speak English"[242] dedi.

Gestapo ajanı, kötü bir İngilizceyle sordu: "Why are you traveling in Germany?"[243]

"Turist" dedi John Scheer.

"You travel alone?"[244]

"Yes."

"What is your Business in Amerika?"[245]

"I have a steam laundry."[246]

"What do you intend to do in Hamburg?"[247]

"Take ship for New York,"[248] dedi John Scheer.

"How much money have you?"[249]

"Ninety marks."[250]

"Oh, you have bought your steamer ticket?"[251]

"Right."[252]

"Please show it"[253] dedi Gestapo ajanı.

"I do not have it here, a friend has it in Hamburg"[254] diye açıkladı Yoldaş Scheer.

"Give the name and address of your friend."[255]

Scheer, rasgele bir adla olmayan bir sokağın adını söyledi.

241. Almanca biliyor musunuz?
242. İngilizce konuşuyorum.
243. Almanya'ya neden geldiniz?
244. Yalnız mı yolculuk yapıyorsunuz?
245. Amerika'da ne iş yaparsınız?
246. Çamaşırhane sahibiyim.
247. Hamburg'da ne yapacaksınız?
248. Gemiye binip New York'a gideceğim.
249. Ne kadar paranız var yanınızda?
250. Doksan mark.
251. Oh, gemiye bilet aldınız mı?.
252. Evet.
253. Lütfen gösterin.
254. Yanımda değil. Hamburg'daki bir arkadaşımda.
255. Arkadaşınızın adını ve adresini verin.

Gestapocu, kuşkulular listesini karıştırıp kurşun kalemle not aldı.

"Thank you" dedi John Scheer.

Ağır ağır uzaklaştı. Trene doğru birkaç adım atmıştı ki, Gestapo ajanı arkasından seslendi:

"Aber Sie haben etwas vergessen." (Bir şey unuttunuz.)

Yoldaş Scheer, Amerikan pasaportunu masanın üstünde unutmuştu. Dönüp gelerek pasaporta uzandı. Gestapo ajanı, pasaportu hızla kaptı.

"Almanca anlamadığınızı sanıyordum" diye hırıldadı. John Scheer, tırnaklarına bakar gibi yapıp, "A little I understand"[256] dedi.

O zamana kadar işlemlere ilgisiz gibi görünen Gestapo subayı, duruma müdahale etti. *"Ist hier ein Nationalsozialist der Amerikanish sprechen kann?"* (Aranızca Amerikan dili konuşan Nasyonal Sosyalist var mı?) diye seslendi sırada bekleyen yolculara. "Amerikanca" konuşan iki Nazi çıktı. John Scheer'de belirgin bir çöküş gözleniyordu. Yüzü kaskatı kesilmişti. Nazi yolcular onunla Amerikan İngilizcesi konuştular. Cevap vermeye çalıştı.

"Dieser Herr ist bestimmt kein Amerikaner" (Bu centilmen kesinlikle Amerikalı değil) dedi Nazi'lerden biri. John Scheer'in İngilizcesi Amerikan aksanı olmadığı gibi kötüydü de.

"Afedersiniz. Sizi gözaltına almak zorundayız. Bagajınız var mıydı?"

İki SA, Yoldaş Scheer'i bekleme salonuna götürdü. Yeniden eski dik yürüyüşünü kazanmıştı. Onu son görüşümdü bu. Aylar sonra ölüm haberi geldi. Celladının dışında kimse nasıl öldürüldüğünü bilmez.

Kimlik kontrolü devam etti. Gözlerimdeki acı dışında, John Scheer'i unutmuştum sanki. Sıram yaklaşıyordu. Önümde iki adamla bir kadın kalmıştı. Pasaportumun sakat olduğunu biliyordum. Uzman birisi, onun ikinci sayfasını ışığa tutup, kâğıttaki, eski fotoğrafın yerine yenisinin konduğu incelmiş noktayı kolaylıkla tespit edebilirdi. Önümdeki adam sorgulanıyordu. Cevapla-

256. Biraz anlarım.

rı mekanik bir şekilde dinledim. Avusturyalıydı, eski Lauenburg kasabasındaki evli kız kardeşini ziyarete gidiyordu. Sorgulama sırasında, üzerine bastığı ayağını sürekli değiştirmekteydi.

"*Schoen*,[257] trene gidebilirsiniz."

Avusturyalı çabucak uzaklaştı.

"Sıradaki!"

Bir adım ileri atıp pasaportumu Gestopa ajanına verdim. Diğeri yüzüme şöyle bir bakıp arananlar listesini karıştırmaya başladı. Amirleri, biraz ilerde heykel gibi dikilmekteydi.

"Sprechen Sie Deutsch?"

"Jawohl!"[258] Şimdi daha soğukkanlıydım. O yapışkan korku gitmişti.

"Yalnız mı yolculuk yapıyorsunuz?"

"Evet, efendim."

"Ne amaçla geldiniz Almanya'ya?"

"Ben denizciyim. Danzig'de gemimden ayrıldım. Başka bir gemi bulup Belçika'ya döneceğim."

Gestapo ajanı, başını kaldırıp baktı. "Geminizin adı nedir?"

"Yser, Antwerp'den" dedim. "Belçika gemisi."

"Pasaportunuzda neden Polonya geçiş vizesi yok?" Pasaporttaki boş sayfaya dayamıştı parmağını.

"Danzig'deki Belçika Konsolosluğu beni gemiyle Stettin'e gönderdi. Oradan trene bindim."

"Biletinizi gösterin."

Allahtan, Wollweber'in tavsiyesiyle, Berlin'den Hamburg *Hauptbahnhof*'a[259] bilet almıştım.

"Neden Hamburg'a gidiyorsunuz?"

"Hamburg'daki konsolosluğum beni gemiyle Antwerp'e gönderecek. Bu yol trenden daha ucuz."

"Bundan önce Almanya'da bulundunuz mu?"

"Yalnızca gemiyle geçtim."

Gestapo ajanı tatmin olmuş görünüyordu. Defteri kapayıp ba-

257. Peki.

258. Abartılı bir evet ya da elbette, tabii ki gibi bir ifade.

259. Merkez tren garı.

şını hafifçe sallayan arkadaşına baktı. O da herhangi bir şey bulamamıştı.

Aniden gelen bir soruyla yerimde çakılıp kaldım.

"Berlin'den Hamburg'a giderken neden bu posta trenini kullandınız?"

"Daha ucuz da ondan" dedim, "Konsolosluğum ekspres parasını ödemiyor."

"Ne kadar paranız var?"

"Kırk üç mark."

"Almancayı nerede öğrendiniz?"

"Annem Eupenlidir. Orada yıllarca yaşadım. Versay'dan önce bu bölge Almanya'ya aitti."

"Ah, demek bir *Volksgenosse*'siniz (yoldaş)?"

"Evet, efendim."

"Teşekkür ederim, trene gidebilirsiniz."

Bitmişti. Kompartmanıma gereğinden hızlı yürüyeceğim, bir koşu tutturacağım diye ödüm kopuyordu. Keskin gözlü birinin dikkatini çekerim diye kendimi yavaş yürümeye zorluyordum. Trene döndüğümde kafamda Ernst Wollweber vardı. Kesinlikle geçemezdi kontrolü, kuşkulular listesinde ilk fotoğrafı olacak kişi oydu. Trenin penceresini indirip gözlerimi ona diktim. Pencerenin kenarlarına tutunmuştum. İçime taş gibi oturan bastırılmış heyecan, vagonda bile tehlikede olduğum duygusunu veriyordu.

Ernst Wollweber sürekli sigara içiyordu. Heyecanlı olduğuna ilişkin hiçbir belirti yoktu onda. Önündeki, köstekli saati ve kaba yüz hatlarıyla hacıağa ya da celep olduğunu düşündüren, iri kıyım adamla uzun boylu Cilly'nin arasında, o kısa boylu, bodur haliyle, önemsiz, zararsız biri izlenimi veriyordu.

Kuyruk gittikçe kısalıyordu. Kimliksiz iki kişi bekleme salonuna götürüldü. Tren durdurulduğundan beri belki bir saat geçmişti. Gestapo subayı gittikçe sabırsızlanıyordu. Beklemekte olan yolculara doğru ilerleyip kadın ve çocukları trene gönderdi. Aralarında Cilly de vardı. Cilly, kompartmanına doğru, acele etmeden, zarif hareketlerle yürüyordu. Sırada yalnızca erkek yolcular kalmıştı. Ernst Wollweber en sondaydı. Başı huzursuzca sağa sola dönüp duruyordu. Küçücük ayakları yerinde duramaz olmuştu. Ölüm on metre ötesindeydi.

Kasvetli istasyon, mavi gökyüzü, ağaçlar, evler ve lokomotif, hepsi sorar gibiydi: "Yoldaş Ernst? Eee... şimdi ne olacak bakalım?"

Derken, şaşırtıcı bir şey oldu. Ernst Wollweber, topallayarak sıradan çıktı. Yüzü özür dileyen bir sırıtışla buruşmuştu. Uzun boylu, genç Gestapo subayına doğru sendeleyerek ilerledi, önünde beceriksizce eğildi, subayın eline açık gri renk pasaportunu tutuşturdu. Konuşmaya başladılar. Masadaki Gestapo ajanı, sıradan izinsiz çıkan ufak tefek yolcunun amiriyle konuştuğunu görünce onu uyarmadı – soru sormaya da cüret edemedi. Ne konuştuklarını duyamıyordum. Hararetli bir konuşma geçiyordu aralarında, Wollweber'in büyük saygı gösterdiği Gestapo subayı hamice havalara girmişti. Danimarka pasaportunu Wollweber'e geri verdikten sonra, eldivenli eliyle sırtını dostça sıvazladı.

Geri kalan yolcuların kontrolü tamamlanmıştı. Gestapo subayı, Wollweber'e kompartmanına kadar refakat etti, bir yandan da konuşmayı sürdürerek. Yandaki pencereye geçip, konuşmalarından kesik kesik bir şeyler duydum.

"*Gruessen Sie unsere Blutsbrueder* (kan kardeşlerimize selâmlar) *in Nord-Schleswig*" diyordu subay. "Yeni Almanya, sınır ötesi evlâtlarını unutmayacaktır. *Gute Reise! Gute Reise!* (İyi yolculuklar.)"

Astsubay bağırdı: "*Alles fertig!* (her şey hazır.)"

Tren ağır ağır hareket etti. Gestapo subayı hazırola geçip sağ kolunu ileri doğru uzattı.

"*Auf Wiedersehen!*[260] Heil Hitler!"

"Heil Hitler" diye yanıtladı Wollweber, parmağını bile kıpırdatmadan.

Bergerdorf'daki bir vejetaryen lokantasında şef, Cilly'e, derhal Berlin'e dönmesini emretti. Gizli adresler, depolar, illegal ikametgâhlar, irtibat noktaları – yeraltı makinesinin bu gibi dişlilerinin John Scheer tarafından bilinenleri, Scheer'in direnişi Gestapo tarafından kırılmadan derhal, gecikmeksizin boşaltılıp değiştirilecekti.

260. Hoşça kalın.

Daha sonra, Hamburg'da Wollweber'e sordum: "Nasıl yaptın?"

"Neyi nasıl yaptım!"

"Treni soruyorum – Ludwigslut'taki olayı."

Silezyalı sırıttı, alaycı.

"Ona gut hastalığım olduğunu, uzun süre ayakta duramadığımı söyledim" dedi. "Danimarka Almanı olduğumu, güneye gelip, yabancı basının zulüm masalları uydurarak Yahudi propagandasına alet olduğunu gözlerimle gördüğümü anlattım. Herifin koltukları kabardı. Anlattıklarımı yutmuştu. Öyle bir gururlandı ki, alçak dağları ben yarattım havasına girdi."

"Yoldaş Scheer'in aklına bunu uygulamak gelseydi" dedim. "Onun yerine seni almışlardı şimdi."

Ernst Wollweber, yarı aşağılayan, yarı alaycı bir tavırla söylendi: "Neden beni alacaklarmış?.. Biliyorsun, çoğu kişinin kafasında gizli bir çatlak vardır. Görürsün ama artık çok geçtir. Uygunsuz bir anda hata yaparlar, böylece maskeleri düşer."

Günün geri kalanında, yeraltı sorunlarını kafasından kovdu. Onun için, Hamburg Havaalanına yakın bir yerde sağladığım işçi konutundaki odasına kapandı. Orada tek başına, bir dolu Patzenhofer birası içti.

Ne var ki, Wollweber'in Hamburg'daki varlığı, Partiyi ve Gestapo'yu hareketlendirmişti. Eski bürokratik Parti *Apparat*'ından geriye kalanlar, Sovyetler Birliği'nde şerefli bir emeklilik şansını elde etmek için, hâlâ Rusya dışındaki en kızıl şehir olan Hamburg'da, şeflerine en intihari kahramanlıkları yaptıklarını gösterme sevdasına kapılmıştı. Kendilerini varis ve yeni yeraltı hareketinin şok müfrezeleri olarak gören, alt Parti komitelerindeki daha genç ve genelde daha çetin ceviz komünistler, Ernst Wollweber'e, eski liderliğin olayların tamamen dışında olduğunu gösterme şansını ele geçirmişti. Komünist hareketin dışında olan birisi, mahkûm edilmiş bir davayı kontrol etmek için sergilenen bu rekabeti, acı çekerek ölmek için yapılan tuhaf bir yarış olarak değerlendirip akıl sır erdiremeyecektir. Sinik birisine göre bu, yaşayan ölüler arasındaki küçük tayınlar için savaşın, ağzına kadar dolu fıçılar için savaştan bile daha vahşi olduğunun kanla yazılmış ispatından başka bir şey değildir.

Hamburg şehri, komünist gösterilerle çalkalanıyordu, sokakların en kalabalık saatlerinde evlerin çatılarından atılan yığınla bildiri süzülerek aşağı iniyordu. Gestapo gecikmeden harekete geçti. Polis merkezindeki tutuklu kitlesinden dışarı sızan raporlar şu sorunun ısrarla sorulduğunu gösteriyordu: "Evet, *du kommunistenschwein,*[261] bize Ernst Wollweber'in nerede olduğunu söyleyecek misin, söylemeyecek misin?"

Hamburg G.P.U. *Apparat*'ının başları Hugo Marx ve Fritz Luchs tutuklanmıştı. Walter Duddins ve diğer binlercesi yakalanmıştı. Marx, hücresinde kendini asmıştı. Fritz Luchs, öldüresiye dövülmüştü. Duddins, vatana ihanetle suçlanarak hapse atılmıştı. Wollweber ise ayaktaydı. Belki Komintern'deki üstleri ve baş koruması Max hariç hiç kimse onun gidiş gelişlerinin toplam sayısını bilmiyordu. Bir gün içinde, Komintern basın servisinin özel "ulaşım komisyonu"yla, Sovyet gemisiyle Hamburg'a gelen radyo operatörüyle ve Gestapo ajanı olup, G.P.U.'dan maaş alan, Rudolf Heitman adlı alçağın biriyle görüşüyordu. Wollweber tarafından yayımlanıp Parti üyeleri arasında dolaşan yeni bir bildiri şöyle başlıyordu:

"Yoldaşlar! Geri çekilmemiz sona erdi. Bir başka saldırı döneminin başındayız. Bir askeri komutan, hazırlanmış bir orduyla girişir savaşa. Parti, mücadelesinde ordusunu yaratarak yol alır."

Ne var ki, yeni saldırı, Hitler'in toplama kamplarında son buldu. Yenilgi karşısında gözleri kapamak, sadakatin kriteri olmuştu. "Neden?" diye sormaya izin yoktu. Geçmişteki genel politikanın hatalarına ilişkin imada bulunmak ihanetti. Bana öyle geliyor ki, gerçeklerle karşılaşmaktan ve kendi yüreğimizden kuşkuya düşmekten, Hitler'in muhafızlarıyla ve Gestapo'yla karşılaşmaktan daha çok korkuyorduk.

Mart sonuna doğru, bir sabah erken saatlerde, fotoğrafçının karanlık odasındaki gizli basımevimiz baskına uğradı. Bu baskının öyküsü, Alexander Popovics'in adanmış kahramanlığının destanıdır aynı zamanda. Romanyalıya, baskından birkaç saat önce yığınla talimat vermiştim. Haftalarca yıkanmadan ya da

261. Komünist domuzu.

doğru dürüst yemek yemeden yaşayan bir insandı. Yine de koşullara boyun eğmezdi.

"Hepimiz ölüm yolcusuyuz" demişti Firelei'ye. "Ama duraksamak, utanç içinde ölmektir. Gece gözümüzü kırpmadan, pencerelerin parmaklıkları ardından bize bakan, ortadan kaldırılmış insanların yüzlerini görürüz."

Kasvetli bir apartmanın en üst katındaki bu gizli karanlık odaya en aykırı tip Firelei'ydi. Odadaki tek pencerenin camı siyaha boyanmıştı. Makinenin gürültüsünü bastırmak için tüm duvarlar battaniye kaplıydı. Firelei, ışığın gücünü azaltmak amacıyla lambanın çevresine mendil sarmıştı. Yirmi altı yaşındaydı. Zarif ve çekiciydi, yazın parlak renklerine hâlâ özlem duyuyordu. Sürekli tehdit altında bir yaşamın kasvetine tamamen yabancı gibiydi. Davaya olan coşkusundan çok, bana olan aşkı onu geri alınmaz adımlar atmaya zorlamıştı. İsyancı doğasını bastırmak için zorlu bir mücadele vermişti. Sonunda kazanmıştı. Bizden biri olmuştu ama duygularını yoğun bir içtenlikle ifade etme özelliğini hiçbir zaman kaybetmedi. Makine çalışıyor, basılı kâğıtlar aç gözlü hayvanlar gibi birbirinin üstüne kapaklanıyordu. Yüz adet basıldığında, zararsız görünümlü paketler haline getiriliyordu. Popovics, saçları birbirine karışmış, başını gururla kaldırıp şöyle diyordu: "Hey, Yoldaş Firelei, bak! Artık bu güzel küçük kâğıtlar yolculuğa çıkmaya hazır, ne dersin?"

Firelei, onu sevindirmek için yumuşaklıkla şöyle diyordu: "Evet, küçük, güzel kâğıtların yolculuğa çıkmaya hazır." Romanyalı memnuniyetle homurdanıp, yenilenmiş bir enerjiyle makinesine eğiliyordu.

Gece yarısı olmadan epey önce, Firelei, Yoldaş Alexander ve genç bir kuryeyi orada öylece bırakıp çıkmıştım.

Binlerce baskından biri olan bu baskının öyküsü, kısmen Firelei'den, kısmen, ölüme gönderilmeden önce Popovics'le konuşmuş mahpus arkadaşlardan, kısmen de, sanıklarından biri olduğum vatana ihanet davasındaki ifadelerden parça parça ulaştı bana.

Sabaha karşı üçle dört arası, Reeberbahn üzerindeki apartmanın kapıcısı 0-0001 numarasına telefon eder – Gestapo'nun numarasıdır bu. Gözetleme görevini yaptığı binadan kuşku çekici sesler geldiğini bildirir. Apartmandaki yaşlı bir kadın da, yukarı-

dan yatak odasına gelen seslerden uyuyamadığından şikayet etmiştir.

Kapıcı, bunun, uzaktan uzağa bir makine sesine benzediğini söyler. Sanki birisi döşemeye sürekli portakal atıyormuş gibi bir ses.

Yarım saat sonra, bir Gestapo aracı binanın önünde durur. İki görevli, kapıcıyla konuştuktan sonra merdivenlere yönelir.

Baskıncıların ayak seslerini ilk duyan Popovics olur. Derhal makineyi durdurur.

"Ne oldu, Yoldaş Popovics?" diye sorar Firelei. Dağınık atölyenin kapısındaki tokmağın tıklatılmasıyla aynı anda, fotoğrafçının bitişikteki dairesinde bulunan uyarı zili çalar. Firelei donakalır. Popovics, onu bileğinden yakaladığı gibi atölyenin uzak bir köşesinde bulunan gizli arka kapıya sürükler. Kilit önceden yağlanmıştır. Derhal açılır.

Böyle acil bir duruma uygun kesin bir planı vardır Popovics'in. Firelei'i karanlığa doğru itip, "koş" der.

"Peki sen?" der Firelei soluk soluğa.

"Ben iş başındayım" diye yanıtlar Popovics.

Genç kurye de arka merdivenlerden hızla inmeye başlamıştır. Firelei, karanlıklara karışıp uzaklaşır oradan. Popovics, yeniden kitler kapıyı. Firelei, ayakkabılarını çıkarıp avludan koşarken ön kapının kırıldığını duyar. Popovics, arka kapının anahtarını çıkarmış, pencereyi açıp karanlığa fırlatmıştır bile.

Romanyalı, çatı kirişinin arkasındaki gizli bölmeden kodlanmış dağıtım adreslerini kapar, parçalayıp ağzına atar. Sonra, dama açılan pencereye tutunup kendini yukarı çeker. Pencereyi kapatıp damın çıkıntısından sürünmeye başlar. Amacı, Gestapo'nun dikkatini Firelei'nin üzerinden kendisine mi çekmektir? Yoksa, "duraksamak utanç içinde ölmektir" sözünü mü hatırlamıştır?

Gestapo, atölyeye ve karanlık odaya dalar. Fotoğrafçıyla ailesi derhal tutuklanır. Popovics, çatı boyunca sürünmeye devam etmektedir. Kaygan taşlar sürünmeyi yavaşlatmaktadır. Damın kenarından bir su borusu inmektedir aşağı. Yapabileceği tek şey.

Bir adam pencereden uzanır. Popovics'in üstüne ışık tutulur. O ise, damın kenarına iyice siner.

"Buraya gel" diye bağırır adam. Popovics kıpırdamaz.

"Buraya gel, yoksa ateş edeceğim!"

Böylece Popovics, Gestapo'nun eline düşer. Binlercesinden biridir o.

Firelei'yi haftalarca göremedim. Sıra bize gelmeden, binlerce sevgili gibi birbirimizden kopup ayrı düşmüştük. Parti onu Berlin'e göndermişti. Nereye ve ne görevle gittiğini bana söylemesi yasaklanmıştı. Bir elveda bile diyememiştik birbirimize.

Bir iki gün sonra, *Beira* şilebi Hamburg limanına girdi. Bu, Kopenhag'dan düzenli mal getiren bir Danimarka şilebiydi. Geminin mürettebatı içindeki güçlü komünist birim, Batı Sekreterliğiyle Merkez Komitesi arasında kuryelik yapıyordu. Parti, Denizciler Enternasyonalinin – ISH – gizli gemicilik dosyalarını Hamburg'dan Kopenhag'a güvenlik içinde nakletme görevi vermişti bana. Bu dosyalar, Komintern Denizcilik Bölümünün tutuklanmış şefi Albert Walter tarafından önceden gizlenmişti.

Bir kurye kız aracılığıyla, yaşlı denizcinin annesiyle bağlantı kurdum. Çökmüş, ihtiyar bir kadındı ama militan ruhu hâlâ canlıydı. Çok sayıdaki liman müfrezelerince yıllardır ısrarla yapılmış çalışmaların bilgilerini içeren dosyaları kendisinden alabileceğimi duyurdu bana. Dosyalar, bir kâfur kutusunun içinde gizliydi. Kutu, Altona'daki bir balıkçı gemisi tayfasının evinin bodrumunda saklanmaktaydı. Tek çocuğu Albert, yaşlı bayan Walter için her şeyin ötesindeydi.

Kâfur kutusunu alıp gözüm gibi korudum. Bir gemi malzemeleri dükkânı işleticisinin yardımıyla onu *Beira*'ya naklettim gizlice. Ernst Wollweber'e, Kopenhag'a gönderilen malzemeye refakat ettiğimi bildirmeye çalıştım. Wollweber, öyle kısa bir notla bulunacak gibi değildi, kaldığı yeri her hafta değiştiriyordu ve onunla bağlantı kurmak ancak karmaşık haberleşme istasyonları sistemi aracılığıyla mümkündü.

Kopenhag yolculuğu sakin geçti. O günlerde, Almanya kâbusundan aniden çıkmak, insanı, acaba uyanık mıyım, yoksa rüya mı görüyorum ikileminde bırakıyordu. Kopenhag rıhtımında beni bekleyen Richard Jensen'in koca cüssesiyle karşılaşmak beni kendime getirdi: Evet, rüya görmüyordum.

Karanlık Basmayan Ülkelerde

Richard Jensen, o iri yarı bedenini yeni Renault'unun şoför mahalline yerleştirdi. Halinden memnun, kıkırdayıp duruyordu.

"Artık Berlin'in yıldızı söndü" dedi, "Moskova'dan sonra ilk başkent Kopenhag olacak."

Kopenhag, baharın neşesi ve ışıklarıyla kıpır kıpırdı. Tivoli Parkın çevresindeki çok sayıda eğlence yerinde zevk içinde dans eden, içki içip yemek yiyen kalabalıklar, Alman Reichstag'ının kubbesini alevler sardığından beri, karanlık güçlerin neşeli küçük krallıklarına yayılmakta olduğunun farkında değildi. Kuzeydeki kardeş ülkelerin vatandaşları ve Büyük Batı Demokrasileri gibi, onlar da, insanlığın kurtuluşu derken iktidarı ele geçirmeyi kasteden güçlerin saldırısıyla başa çıkmak konusunda akıl sır ermez bir gaflet içindeydi. Moskova'dan gelen büyük dip akıntısı ana mecrasından – Almanya – sapıp ilk kez bütün gücüyle Baltık'ın kuzey ülkelerine ve Ren'in batısına yönelmişti.

Jensen güldü, "karım şikayet ediyor: 'Bütün gün kapının zilini çalıyorlar. Tavariş[262] aşağı, tavariş yukarı. Moskova'dan, Leningrad'dan, Berlin'den, Hamburg'dan geliyorlar. Tek kelime Danimarkaca bilmiyorlar. Yoldaş Jensen, diyorlar, bize Danimarka pasaportu ayarlayacaktı.' Böyle devam edip gidiyor."

"Peki polis?"

"Polis zararsız" diye temin etti beni Jensen.

Berlin'den gelip, Otto Melcsor'un başkanlığındaki, avukatlık bürosu olarak kamufle edilmiş, Kopenhag, 42 Vimmelskoftef'e

262. Rusça, yoldaş.

yerleşmiş Komintern Batı Sekreterliğinin geçici ofisine sürdük arabayı. Komintern'in dış merkezinin esas nokta olarak neden Kopenhag'ı seçtiğini anlamak zor değildi. Berlin yolu Gestapo tarafından tutulmuştu. Paris, Moskova'ya çok uzaktı ve Fransa'ya Almanya'nın çevresinden dolanarak ulaşmak fazla dolambaçlıydı, rahat ve güvenlikli değildi. Moskova-Leningrad-Helsinki-Kopenhag Hattı, görece zararsız ülkelerden geçiyordu. Tren ya da gemiyle kırk sekiz saat tutuyordu. İskandinav ticaret filosunda komünistlerin durumu güçlüydü, özellikle Danimarka ve Kopenhag, bu durumda, dünya çapında gizli denizcilik iletişim ağı için uygun bir merkez oluşturuyordu. Ayrıca, Danimarkalılar, yeryüzünün en konuksever ve liberal halklarından biriydi ve Komintemliler arasında Danimarka polisinin cana yakın *laissez-faire*[263] ruhundan her zaman söz edilirdi.

Vimmelskaftet üzerindeki sahte avukatlık bürosunda, Georgi Dimitrof'un geçici halefiyle buluştum. Komintern'de, Walter Ulrich olarak bilinen, Ulbrich, Leo, Urvich ve Sorensen adlarını da kullanan, Çek milliyetinden biriydi. 1923'te, Almanya'da, Kızıl Yüzlerin örgütlenme bürosunun şeflerindendi. Şimdi, Moskova'daki Kommisserenko'nun temsilcisi, yakışıklı, genç bir Polonyalıyla birlikte, Albert Walter'in yakalanmasıyla en yetenekli yöneticisinden yoksun kalmış Denizciler ve Liman İşçileri Enternasyonalinin yeniden örgütlenmesi işini devralmıştı. Yoldaş Ulrich, büyük, münzevi suratlı, geniş omuzlu, kısa boylu, esmer tenli bir adamdı, hareketleri yavaştı. Derin, entelektüel gözleri vardı.

"Senin Almanya'ya döneceğini sanmıyorum" dedi Ulrich bana. "Sana başka yerde ihtiyacımız var. Burjuva demokrasilerine yönelik yeni bir politikaya açılıyoruz. Oralara yönelteceğimiz enerjimiz, bize Almanya'dan on misli daha fazla kazanç getirecektir. Hitler'in gelişi, dünyanın politik durumunu radikal biçimde değiştirdi. Sözde demokrasiler çöküş içinde. Onlar bize, Almanya'daki geri çekiliş sırasında verdiğimiz kayıpları fazlasıyla telafi edip yayılma fırsatı sunuyor. Almanya'nın çevresinde bir

263. Bırakınız yapsınlar, bırakınız geçsinler.

kızıl kuşak oluşturacağız ve – uygun anda – Nazi iktidarını bu kuşakla boğup işini bitireceğiz."

"Alman Partisi beni geri bekliyor" dedim, "Merkez Komitesi buna izin vermez."

Jensen gürültüyle esnedi. "O sorun değil. Kopenhag şu anda üstün konumda. Wollweber'e, senin yerini alacak, Lenin okulundan birini yollarız."

"İsveç'e gideceksin" dedi Ulrich.

İsveç'te, ülkenin sınıf savaşı tarihinin en büyük denizci grevi patlak vermişti. Tüm çabalarıyla, mücadeleyi, denizcilerle patronlar arasındaki ekonomik çatışmayla kısıtlı tutmaya çalışan sosyalistlerin kontrolündeki Denizciler Sendikası önderlik ediyordu greve. Ulrich'in açıklamalarına göre, Komintern böyle bir durumla yetinemezdi. "Bu grevi ayaklanmaya dönüştürmeliyiz. Greve şiddetli bir *politik* çatışma karakteri kazandırmalıyız. İşçilerle hükümet arasında çıkacak çatışmanın koşullarını yaratmalıyız, İsveç proletaryası, ücret kesintilerine karşı savaşın yeterli olmadığını, onu büyük gerilimlerden yalnızca Sovyet iktidarının kurtaracağını öğrenmelidir. Bu önemlidir. Unutma, İsveç, Sovyetler Birliği'nden yalnızca bir adım uzaklıktadır."

Ulrich ve Jensen'in ayrıntıyla anlattıkları görevimin bazı ilginç noktaları da vardı. Bunlardan biri, İsveç Denizciler Sendikasının yıkılması için hazırlanan incelikli plandı. Bu sendikayla Gemi Sahipleri Birliği arasında yapılan sözleşme, denizcilerin, gemilerinden ayrılmadan yedi gün önce haber vermelerini öngören bir madde içeriyordu. Tayfaları, anlaşmanın bu maddesine uymamaya, İsveç limanlarına varır varmaz gemilerini derhal terk etmeye teşvik edecektim. Böyle bir eylem, Komintern'in beklentisine göre, ki bu beklenti gerçekleşmiştir, anlaşmayı yürürlüğe koyamayan Denizciler Sendikasına büyük zarar verecek, mali kaynaklarını kurutacaktı.

Yoldaş Ulrich, sanki elleriyle birinin boynunu sıkıyormuş gibi hareketler yapıyordu. İsveç'te komünist etkisinin büyümesi, diye devam ediyordu açıklamalarına, İsveç ticaretini büyük ölçüde dağınıklığa sürükleyecek, devletin gücünü zayıflatacaktır.

"Ne zaman gidiyorum" diye sordum.

"Hemen" dedi Ulrich.

İsveç'le Kopenhag arasındaki haberleşme için iki Danimarkalı kurye atandı. Grev sırasında, haftalık 1.800 dolarlık eylem bütçesi tahsis edildi. Jensen, bana bir Danimarka pasaportu sağladı.

"İyi bir pasaport" dedi Jensen. "Damgalar gerçek. Fredriksberg polisindeki dostlarım sayesinde."

Richard Jensen, Sovyet Ticaret Temsilcisinden gerekli parayı çekmeye gitti. Paraları alıp Helmerhus lokantasının arka odasına getirdi saymak için. Burada çok tuhaf ve komik bir olay oldu. Paralar, beş, on, yirmi dolarlık banknotlar halinde masaya yayılmıştı. Bira bardaklarının da eksik olmadığı masanın etrafında Ulrich, Jensen, Polonyalı ve ben oturuyorduk. Birden, kitli olmayan kapıya vuruldu. Avlarının üzerine çullanan şahinler gibi, sekiz el, Komintern paralarının üstüne atıldı. Ulrich, Polonyalı ve ben, maymun hızıyla banknotları ceplerimize tıkıştırdık. Jensen ise, kazağını yukarı çekip, kocaman kollarıyla masada kalan paraları göbeğine doğru itekledi. Kapıyı çalan, garsondu.

"Bay Jensen'e telefon."

Jensen kalkıp, büyük yemek salonunun dışındaki telefona doğru yürüdü. Bu arada iki eliyle karnını tutmaktaydı. Garson durmuş, hayretle, çarpuk çurpuk yürüyen deve bakıyordu. Polonyalı yerinden kalkıp, işkilli bir erkek kedi gibi Jensen'in peşinden seğirtti. Tabii ki, Jensen'in göbeğinden, her iki üç adımda bir banknotlar yere düşmekte, Polonyalı da onları toplamaktaydı. Helmerhus'un menajeri, yüzünde şaşkınlık ifadesi, koşarak geldi. Jensen, çevresindekilere aldırmaksızın savaş gemisi gibi ilerlemeye devam etmekteydi. Telefondan dönerken, gülümseyerek tüm kuşkuları dağıttı.

"Tanrım" diyerek yüzünü buruşturdu. "Artık tüm Kopenhag ne tembel bir karım olduğunu öğrenmiş olacak."

Grevci denizcilerin merkezi Göteburg'a, Malmo tarikiyle giden bir eksprese bindim. G.P.U.'ya çalışan İsveç gümrük görevlisi Harold Svensson beni içtenlikle karşıladı. Göteburg'a varışımın üstünden yarım saat geçmeden, İsveç Merkez Komitesinden Gustav Holmberg'le toplantıdaydım. Onunla birlikte iki kişi daha vardı. Bunlardan biri, Jensen'in baş yardımcısı Georg Hegener'di. Kalın bedeni cevvalliğine engel değildi. Yıllardır Komin-

tern'in hizmetinde olan Hegener'in dostça bir gülüşü vardı, eşek şakası yapmaktan hoşlanırdı. Diğeri, G.P.U. faaliyetleriyle, Güney İsveç sahillerindeki Komünist Partisi'nin arasında bağlantı sorumlusu, Malmo doğumlu Bertil Berg'di. Genç ve atak birisiydi. Soğuk bakan, neredeyse renksiz gözleri, yakışıklı yeniyetme yüzüne rahatsız edici bir zalimlik görüntüsü veriyordu. Her ikisi de, şehrin en büyük binası Rialto'nun iki katını işgal eden Göteburg İşçi Kulübünün lokantasını işleten inatçı komünist yönetime darbe yapmak amacıyla iki hafta önce gelmişti.

İsveç Partisi'nin askeri örgütünden yardımcılar alan bu iki temsilci, tüm İskandinav basınını ayağa kaldıran bir eylem ortaya koydu. Denizci grevi devam ediyordu, egener ve Berg, İşçi Kulübünü kurnazca suça bulaştıran bir terörist girişim fırsatı yakalamıştı. *Kjell* adlı gemi, grev kırıcıları işe almıştı. Gemi, dış limanda demirlemişti. Bir gece, Bertil Berg, motor kiralayıp içine Parti gerillalarını doldurmuş ve *Kjell*'e doğru yol almıştı. G.P.U. baskıncıları gemiye çıkıp mürettebatı etkisiz hale getirdi. Kurban olarak beş kişiyi seçtikten sonra, ellerini ayaklarını bağlayıp, beklemekte olan motora taşıdılar. Sahilde, beş kişiyi arabaya koyup Rialto binasına götürdüler. Binadaki lokantada bulunan İşçi Kulübü mensuplarının gözü önünde bu beş kişiyi haşat ettiler, sonra onları bir kamyonete koyup oradan uzaklaştılar.

İsveç otoriteleri genel alarma geçti. Polis, ülke çapında aramaya giriştiği halde kaçırılan beşliyi bulamadı. İşçi Kulübü, polisçe basıldı, olayla hiçbir ilgisi olmayan iki yüz kişi gözaltına alındı. Trondheim'dan Kopenhag'a, Esjerg'den Stokholm'e tüm basının manşetleri, İskandinavya'da yıllardır görülmemiş bu sansasyonel kaçırma olayına ayrılmıştı. Tüm basın organları, her allahın günü şu soruyu soruyordu: *"Kjell'den kaçırılanlar nerede?"*

Beş gün sonra bulundu kaçırılanlar. Elbiseleri alınmış, her tarafları yara bere içinde, İsveç'in içlerindeki uzak ormanlardan sendeleyerek çıkıp gelmişlerdi. Çok geçmeden Göteburg İşçi Kulübü, polis tarafından kapatıldı. G.P.U., hedefine ulaşmıştı.

"Niçin?" diye sordu İşçi Kulübünün menajeri, polis şefine.

"Çünkü burada suç işlendi" oldu resmî cevap.

Bertil Berg tutuklandı. Tüm suçlamaları reddedip mahkeme-

ye açıkça kafa tuttu. Kaçırmaktan değil, fesat ve sabotajdan hüküm giydi. Grevin sonraki aşamasında, grev komitelerinin ulusal konferansında konuşma yapmak üzere İsveç'e gelen Richard Jensen, trende, Devlet Güvenlik ajanlarınca tutuklandı. Göteburg hapishanesine konup, "Kjell olayı"nın planlayıcısı olmakla suçlandı. Jensen, Komintern'le ilişkisini kesinlikle reddetti, kendisi sadece sıradan bir sendikacıydı. Sovyetler Birliği Dostları çevresinde örgütlenmiş çok sayıda Danimarkalı entelektüel, Richard Jensen'in masumiyetini onaylayan duyuruya imza attı. İsveç hükümeti, özür dileyerek Jensen'i serbest bıraktı.

İsveç grevi, komünist bakış açısından büyük başarıyla gelişmekteydi. Hayatımda ilk kez, şiddetli bir kitle hareketinin fiili lideri olmuştum. Merkezi grev komitesinin içindeki gizli komünist grupta verdiğim emirler hiçbir muhalefet görmeden karar haline geliyordu. Grev komitelerinde disiplinli bir blok halinde hareket eden komünistler, emirlerimi, tabanın "çoğunluk kararına" dönüştürüyordu. Bu yöntem, "proleter demokrasisi" bayrağı altında uygulandığı Sovyetler'den kopye edilmiştir. Keza bu yöntem, sendika ve açık kitle toplantılarında, grevcilere kamuoyunun sempatisini sağlamaya yönelik çağrılar biçiminde de yürürlüğe konuyordu.

Koordine edilmiş, merkezi olarak yönetilen propaganda gücünün, kitlelerin coşkusunu harekete geçirebildiğini anlamıştım. Durgun bir kitlenin, bir kere harekete geçince, şiddet eylemlerine yatkın hale gelebildiğini öğrenmiştim. Berlin'de, ilk zamanlarda, Georgi Dimitrov, bana bir keresinde şöyle demişti: "Kitlelerin düşüncesini sağlam bir şekilde kavradığını hissettiğin zaman onu asla bırakmayacaksın, kitlenin ruh halinin değişmesine izin vermeyeceksin; onlara sabah akşam ne yapmaları gerektiğini söyleyeceksin; doğru yolu bilen bir gücün arkalarında olduğunu hissettireceksin; yorulmak bilmeksizin bunu onlara göstereceksin." Bu görüşün doğruluğunu, İsveç grevi sırasında açıkça gördüm.

Avrupa'da, o güne kadarki en iyi örgütlenmiş sendikalardan biri olan Denizciler Sendikasını ezdim. Özel kuvvet müfrezeleri, ülke dışından gelen gemilere çıkıp, mürettebatlarını, sendikalarının yedi gün önceden haber verme anlaşmasına kulak asmadan

işlerinden ayrılmaya zorluyordu. Gemi patronları buna, mahkemeye başvurup, Sendikanın hazinesine el konması talebiyle yanıt verdi. Bu tür olayları önlemek için Sendika liderlerinin karşı eylemlerde bulunma girişimleri, bana, kan kırmızı günlük bildirilerde, onları, greve ihanet etmekle ve gemi patronlarının uydusu olmakla damgalama fırsatı vermişti. Elimizdeki en iyi yoldaşları, Stokholm, Lulea, Karlskrona, Malmo ve Helsingborg'a gönderdim. Tüm limanlarda, komünistlerin kontrolünde grev komiteleri kuruldu ve kesintisiz bir ajitasyonla, kısa sürede, grevin yönetimini yetkili sendika temsilcilerinin elinden aldılar. Bütün resmî sendika toplantıları, komünist saldırı müfrezelerince ele geçirildi. Göteburg ve Malmo'da, grevciler, sendika liderlerini alaşağı etti. Stokholm'daki sendika örgütü, sendika tüzüğünü tümüyle ihlal ettiği için ihraç edildi. Sendika parçalandı. Ulrich'ten aldığım, talimatlar içeren bir mektup şöyle son buluyordu: *"Das hast du gut gemacht* – Aferim yoldaş!"

Sendika üst yönetimi, üyeleri için yayımladığı bir genelgede şu talepte bulunuyordu: "Sendikanızı yabancı unsurlardan ve yıkıcılardan koruyun!"

Üç saat sonra, kızıl bir afişle şu alaycı yanıtı verdim: "Hainlerden uzak durun! Çürümüş odun ne yüzebilir, ne de doğranabilir." İsveç işçi hareketinde, demokrasi büyük bir muharebeyi kaybetmişti.

Grev kırıcılara ve grevcilerin saflarındaki aktif anti-komünistlere karşı terör kampanyamız, sendikacılara karşı saldırılarla aynı zamanda sürdürüldü. Göteburg limanında demirlemiş Lumplena, grev kırıcılar için yüzen ev görevi yapan bir gemiydi. Grev gözcüsü hattımız, *Lumplena* mukimlerinin sahile çıkmasını imkânsız hale getirmişti ve *Lumplena*'da, grevciler tarafından zaptedilmiş gemilere götürülmeyi bekliyorlardı. Önce, bir grup güvenilir yoldaşı, denizci olmayan grev kırıcı mürettebatla denize açılan *Lumplena*'ya gizlice çıkartarak, grev kırıcı faaliyetleri bozguna uğratmayı denedim. Adamlarımız, kömür ambarlarında yangın çıkarma sanatını pratiğe soktu, pervane millerine ince kum ve buzlu cam döktü ya da bu başarılı olmazsa, ikinci kaptanları, yabancı uğrak limanlarındaki komünist müfrezelere karşı grev kırıcılık yapmakla suçladı. Ama Batı Sekreterliği daha faz-

lasını istiyordu. Richard Jensen, Longfors denen bir kurye yollayıp, *Lumplena*'nın, grev kırıcı mürettebatıyla birlikte, Göteburg limanında batırılması talimatını verdi.

"Mücadelede yeni durumlar yeni yöntemleri gerektirir" diye açıklıyordu.

"Yoldaş Ulrich çok gergin" dedi bana Longfors, "gazeteler, greve Sovyet ajanlarının liderlik ettiği söylentileri ile dolu. İsveçlilerin bu tür yöntemleri icat edemeyeceğini yazıyorlar. Yakalanmamaya çok dikkat etmeni istiyoruz. Ulrich, polisin seni enselemesinin korkunç bir skandala yol açacağından korkuyor."

Hiç de canımı sıkmış değildim. Zafer sevinciyle havalarda uçuyordum. Göteburg ve Stokholm'deki kişisel temaslarım, bir elin parmakları kadar kurye ve İsveç Partisi'nin kilit adamlarıyla sınırlıydı. Emirlerimi yerine getiren tabandaki insanlar varlığımdan bile haberdar değildi. Cepheler çatıştığında ve olaylar çıktığında geri planda kalmasını biliyordum.

Lumplena'yı halletme konusunda Gustav Hombler'le konuştum. Özellikle ölümle sonuçlanacak ani bir sabotaj eyleminin kamuoyunu greve karşı bir tutuma sürükleyeceğini düşünüyordum. Bir hazırlık kampanyası zorunluydu. Gemi batırılmadan önce *Lumplena* konusunda kamuoyu etkilenmeliydi ki, batırma eyleminin kendiliğinden, umutsuzlukla yapıldığı izlenimi doğsun. Yoldaş Holmberg'le anlaştık. Gemiye darbeyi indirmek için gerekli psikolojik ortam oluştuğunda harekete geçmek üzere Kızıl Cephe Liginden beş kişilik bir grup ayrıntılı hazırlık yapmıştı. Gemi muslukları açılacak ya da ambarda yangın çıkarılacaktı veya her ikisi birden yürürlüğe konacaktı. Bu arada Holmberg, kamuoyunu olaya hazırlamak için Komünist Gençler Ligini harekete geçirmişti. Geceleri, Göteburg'daki evlerin duvarlarına, kaldırımlara ve iskele kenarlarına boyayla şu sloganlar yazılıyordu: "*Lumplena*'yı defedelim." ... "Kahrolsun veba gemisi *Lumplena!*" ... "Grev kırıcı kimdir – çocuklarınızın ekmeğini çalandır!"

Gazete muhabirleri, sloganların resimlerini çekti. Fotoğraflar, İsveç basınının baş sayfalarında yayımlandı. Gazeteler, "Nedir bunların anlamı" diye soruyordu. "Nerde polisimiz?" Gemi Sahipleri Birliği, limanı ve *Lumplena*'yı korumak için polis önlem-

lerinin arttırılmasını talep etti. Grev kırıcı gemiyi batırma planı, başka bir gelişmeyle gölgelendi. İsveç ticaret filosunun amiral gemisi *Gripsholm*, New York'dan Göteburg'a gelmişti. Gemiye, yolcuları ve kargoları indirdikten sonra derhal limanı terk etmesi emredildi. Saldırı müfrezelerimi limana gönderdim. *Gripsholm*, limandaki güçlerce ele geçirilip, yüzlerce kişilik mürettebatından soyutlandı. O, grevin felç ettiği yüzüncü gemiydi.

Gece bir bildiri kaleme aldım:

"Denizciler, saldırı müfrezeleri örgütleyin!"

Saldırı müfrezeleri örgütlendi. Ertesi gece, bir başka bildiri daha yazdım: "Denizci ve itfaiyeciler! Limana saldırın! Gemilerdeki grev kırıcıları dışarı atın!"

Bildiriler, gece Parti matbaasında basıldı. Daha mürekkepleri kurumadan, İsveç'in en uzak limanlarına, motosikletli kuryelerce iletildi. Sonuç, Bolşevik yürekleri sevinçle yerinden oynattı. Denizci kitlesi harekete geçip, başka bir enerjik liderliğin olmadığı koşullarda, gizli komünist komuta kendilerinden ne istiyorsa onu yaptı. Sendikacıların, geleneksel ve sıkıcı, önerge, tartışma ve oylama demokratik prosüdürü, kararlı komünist azınlığın şaşırtıcı eylemleriyle tamamen işe yaramaz hale getirilmişti. Bütün bunlar bana, coşan insan kalabalıklarına merkezi olarak gizlice önderlik edildiğinde demokratik taktiklerin nasıl etkisiz kaldığını göstermişti.

İşçiler, limanlara saldırıp grev kırıcı gemileri yağmaladı. Saldıran kitle yalnızca denizcilerden ibaret değildi. Komünist Partisi de oradaydı, çoğu daha önce bir gemiye bile binmemiş kadınlar, erkekler ve çocuklar da. Bu olaylar, Stokholm, Malmo ve Göteburg'da meydana geldi. İsveç Lloyd gemisi *Gwalia*'da, saldırı müfrezeleri, ellerine ne geçirdilerse tahrip etmekle yetinmedi, aynı zamanda geminin çeşitli yerlerinde yangın çıkardı. Limanlardaki saldırı gece meydana gelmişti. Göteburg'da, atlı polisler atlarından aşağı edilip silâhsızlandırıldı. Polis göz yaşartıcı bomba kullandı, ancak deneyimsizlikleri yüzünden bombalarını çok erken attıklarından, grevciler, gaz bombalarını kapıp polise geri fırlatabildi.

Nazi SA'larıyla dolu gemilerin, Stokholm'e, İsveç gemilerinin tayfalığını yapmak üzere geldikleri haberi ulaştı Ham-

burg'dan. Bu, Hitler hareketinin eğitilmiş üyelerinin, İskandinav ülkeleri, Hollanda ve Belçika ticaret gemilerine sistematik sızma girişiminin –gerçi o sırada, Nazi Dışişlerinin dışında kimse bunun farkında değildi– başlangıcıydı. Bir kere daha, Komintern, istemeden Nazi'lere kapıları açmıştı. Ne var ki, bu haberin gelişi, komünistlerin değirmenine de su taşımıştı. Bu bize, İsveç Gemi Sahipleri Birliğinin, nefret edilen Nasyonal Sosyalistlerle ittifaka girdiği suçlamasını yapma fırsatını vermişti.

O hafta gelmesi beklenen Kahverengi Gömleklilerle dolu iki gemiden yalnızca biri geldi. Diğeri, yolcularını, Oscarshamn, Norrkoping ve yol üzerindeki diğer küçük limanlarda indirmişti. Enternasyonal Kulübün, çeşitli milliyetlerden denizcilerle tıklım tıklım dolu olduğunu gördüm. Çekiç, balta sopa, kum doldurulmuş şişe, kum çuvalı, bıçak, muşta, tornavida ve kavilyalarla[264] silâhlanmışlardı. Müfrezeler halinde örgütlenmişlerdi, kan akıtmaktan söz ediyor, vahşi planlar yapıyorlardı. *Kjell*'deki kaçırma olayını, bu sefer SA'lara uygulayarak kitlesel çapta taklit etmek istiyorlardı. Hepsi de birbirinden zalimce işkence yöntemleri üzerine yüksek sesli tartışmalar yapmaktaydı. Kadın tayfalar, bu konuda erkeklerden bile daha yaratıcıydı. Normalde sessiz insanlar olan İsveçlilerin böylesine devasa bir nefret sergilemeleri karşısında hayrete düşmüştüm.

Olayların doruğunda yaşananlar, soğuk duştan farksızdı. Alman gemisi *Alster*, limana gece yarısından sonra girdi. Stokholm saldırı müfrezelerinin büyük kısmı Enternasyonal Kulübün sıraları üzerinde ve yerlerde uyumakta, geri kalanlar da yakındaki apartmanlarda alarm verilmesini beklemekteydi. Bir liman gözcüsü, Nazi gemisinin geldiğini bildirir bildirmez fırlayıp Enternasyonal Kulübe koştum. Kuryeler de, apartmanlarda kalanları kaldırmaya gitti.

"Kahverengi caniler geldi" diye bağırıyorlardı.

Eğer bir dakika önce kalkıp gitseymişim yakayı ele verecekmişim. Polis, Enterkulübü kuşatmıştı. Saldırı müfrezelerinin üyeleri, silâhsızlandırılıp, uyuklayan koyunlar gibi binadan teker

264. Yelkenin kasa ve halat dikişlerinde, kollar arasını açmak için kullanılan, sivri ağaç veya demirden yapılmış sert parça.

teker çıkarılıyordu. Pek de uzakta olmayan bir kapının eşiğinde durmuş, dişlerimi gıcırdatarak olan biteni seyrediyordum. Planımız, polise bildirilmişti.

Komünist Partisi'nin lideri Sullén'in evine telefon ettim.

"Derhal bir bildiri hazırlamalıyız" dedim soluk soluğa, gece olanları açıkladıktan sonra, "şu başlığı atalım: 'Stokholm polis şefi Hitler'in hizmetinde.' "

Sullén'in sesi kapı gıcırtısından farksızdı: "Ne? Böyle gece yarısı mı?"

"Burada bir grevin sürmekte olduğundan haberin yok galiba."

"Kimin nesisin sen? Neden böyle aptalca şeyler soruyorsun?"

"Geç bunu şimdi! Kuryelerim saat dokuzda Parti merkezinde olacak."

Telefonu kapadım. Bildiriler basılıp öğleden sonra limanda dağıtıldı. Hâlâ *Alster*'e karşı bir saldırının yapılabileceğini düşünüyordum. Ne var ki, liman saldırı müfrezelerinin liderleri tutuklanmış, güçlerimiz polis baskını nedeniyle dağılmıştı. Tek çare kalıyordu: gerilla savaşı. Parti kuryeleri, mevcut tüm komünistleri liman boyunca, sokak köşelerinde toplanmaları için seferber etti. Toplananları, *Alster*'den kıyıya çıkan kim olursa olsun bir güzel pataklayıp limana sürmeleri talimatıyla, küçük gruplar halinde limana gönderdim. Stokholm grevine destek olan bir iki Alman sığınmacı her birimi bilgilendiriyordu.

Tutuklanan yoldaşlar, bir gün içerde kaldıktan sonra, akşam serbest bırakıldı. Kitlesel saldırı planı suya düşmesine rağmen, o gün, Nazi'ler için terör günü oldu. Aynı zamanda şaşırtıcı bir gündü de. Nazi SA'lardan epeycesi, grev kırıcı olarak kullanılacaklarını öğrenince gemilerinden çıkmayı reddetti. Ayrıca, karanlık bastıktan sonra, Kahverengi Gömlekli diye bilinenlerden on biri, Enternasyonal Kulübe yürüyerek gelip, kendilerinin, Almanya'dan kaçabilmek için İsveç gemilerinde tayfa olma şansını kullanan anti-Naziler olduklarını bildirdiler. Onları kardeşlerimiz olarak bağrımıza bastık; o gece işkence aletleri icat etme muhabbeti yapan kızlar, şimdi, Hamburglu yoldaşlarını ağırlamak için ne yapacaklarını şaşırmıştı.

Bu sırada, İsveç Denizciler sendikasının liderleri, gemi pat-

ronlarıyla barış yaparak, darbe yemiş örgütlerinden geri kalanları kurtarmak için büyük çaba harcıyordu. Denizcilerin ücret kesintilerini kabul etmiş ve taraftarlarına gemilerine dönmelerini salık vermeye başlamışlardı. Richard Jensen'den bana gelen telgrafta, bu gizli görüşmelerle grevin sona erdirildiği bildiriliyordu. Yaptığım iş aniden tersine dönmüştü. Artık daha fazla gemi mürettebatını greve çekmek yerine, komünist denizci ve sempatizanları, mevcut tayfalık işlerine acilen başvurmaya ikna etmeye çalışıyordum! Mücadelenin ateşine kapılmış yoldaşlar ise, ne pahasına olursa olsun devam etmek istiyordu.

Jensen'den bir başka telgraf daha geldi.

"Saçmalamayı bırakın. Arkadaşlarımız yeniden işe başlamalıdır."

Biliyordum ki, eğer bunu yapmazsak, rakibimiz sosyalist sendika işleri kapacak ve komünistler avuçlarını yalayacaktı.

Parti disiplini yürürlükteydi. Tüm büyük limanlarda yapılan kitle toplantılarında, komünist komiteler, denizcileri, ücret kesintilerini kabul etmeye zorladı. Böylece İsveçli denizciler için grev yenilgiyle sonuçlanmış oldu. Fakat gemilere dönen Komünist Partisi, eskisinden de sağlam mevziler elde etmişti. Batı Sekreterliği, Moskova'daki Komintern ve tüm Komintern basını, grevi önemli bir politik zafer olarak nitelendiriyordu.

Rapor vermek ve bundan sonrasına ilişkin talimatları almak üzere Kopenhag'a kurye gönderdim. Sonra, yorgun argın Göteburg'a döndüm. Ka fam Almanya'daydı. Firelei neredeydi? Oğlum neredeydi? Hiçbir haber almamıştım onlara ilişkin.

Harold Svensson'da, bana ilişkin talimatlar içeren bir mektup vardı. Üniformasının önünü açmış, oğlunu dizlerine oturtmuş sallarken buldum onu. At kişnemesi taklidi yapıyor, oğlan da dört köşe, çığlıklar atıp duruyordu. Bana gelen talimatları okudum.

Svensson, oğluyla oynamayı bırakıp sordu: "Eeee yoldaş, nereye yolculuk?"

"Norveç" dedim. "Narvik."

Batıbüronun mali işler sorumluluğuna gelmiş Richard Jensen, bana para tahsis edemedi. Sovyetler Birliği'ni resmen tanımasını sağlamak için Amerika'da büyük miktarda paraya ihtiyaç

olduğunu belirtti dolaylı olarak. Komintern'in Birleşik Devletler'deki büyük, acil çıkarları yüzünden, Kuzey Kutup Dairesinin ötesine üçüncü mevkide gitmek zorunda kaldım, günlük bütçem iki dolardı.

Oslo'da, doğru Dr. Halvorsen'in evine gittim. Onu, çeyrek galon viskinin arkasında mevzilenmiş, Norveç demiryolları konusunda kalın bir rapor üzerinde çalışırken buldum. Rapor, yüzlerce sayfa tutuyordu, içinde haritalar, tünel ve köprü fotoğrafları, Bergen'le Honefoss dağ kasabalarının bağlantı hatları vardı.

"Görüyorum ki, iş başındasınız, Yoldaş Arne" dedim.

"Benim hobimdir bu" diye yanıtladı, "zevkli bir hobi."

Konuyu değiştirdim. Dr. Halvorsen'e, Narvik birimi için gerekli itimatnamemi almaya gelmiştim.

"Orada çok iyi bir adamım vardır" dedi, "Martin Hjelman. Tüm kuzey sahili boyunca, balıkçılar arasında çok aktif bir grubu vardır. Ne var ki, Krina demiryoluyla bağlantı çok kötüdür. Anlayacağın, kendini orada tecritte hissediyor. Enternasyonal'in, çalışmalarıyla ilgilendiğini görmek hareketlendirir onu."

Dr. Halvorsen'in, gizli örgüt dosyalarını tıbbi çalışmalarmış gibi kamufle ettiğini farkettim. Narvik'le ilgili haberleşme ve raporları, "*Epidemic Encephalitis*- Uykusuzluk Hastalığı" etiketi taşıyan kilitli metal bir kutudan çıkardı. Kâğıtlardan bazılarını seçti.

"İncele bunları."

Dr. Halvorsen, kız kuryesi Kitty Andresen'e telefon etti. Sert yüzlü Amazon yarım saat geçmeden odaya daldı. Mükemmel fiziği beklentiyle kıpır kıpırdı.

"Merhaba denizci" diye bağırdı. "Duydum, kuzeye gidiyormuşsun. Beni de al. Sıkıntıdan geberiyorum."

"Para yok" diye yanıtladım. "Yalnız gitmek zorundayım."

Kitty Andresen yüzünü ekşitti. Gerçi, hiçbir şey onu uzun süre üzemezdi.

"Sana şunu söyleyeyim ki" diye fıkırdadı, "Norveç Kralı Haakon'la uzun süre çene çalmış biriyim."

"Kralla mı?"

"Ne sandın... Şubat ayıydı. Nordmarken'de kayak yapıyordum. Arkamda, ansızın, sulak yerde yetişmiş, bostan korkuluğu

na benzer biri belirdi, o da kayak yapıyordu. Aşağı doğru kayarken yanımdan hızla geçip gitti, kızgınlıkla bağırdım, 'hey, dursana!' Durup, beni geçtiği için özür diledi. Kara oturup sandviç yedik, bu arada bana "Norveç'in taşkın kızı" demeye başladı. Gülerek şöyle dedim: 'arkadaş, benim yaşımda kızın olacak kadar yaşlı sayılırsın. Seni daha önce bir yerlerde görmüş gibiyim.' İşte şimdi buyrun, na na na na! 'Tabii ki' dedi, 'ben kral Haakon'um.' Biraz politikadan konuştuk. Biliyor musun ne dedi? 'Gemilerimiz bizim yaşamımızdır ve öyle kalmalıdır.'"

Dr. Halvorsen, alaycı bir şekilde güldü. Kafasından geçeni tahmin etmiştim. Karısı Karin'in, o kodaman Wilhelmsen denizcilik şirketinde yürüttüğü casusluk faaliyeti gelmişti herhalde aklına.

Trandheim'a giden gece trenine bindim. Oradan, kayalık ve vahşi kuzey kırsalına giden tren yolu yoktu. İsveç'ten Kiruna'ya uzanan tren yolu haricinde, Northland'a tüm yolculuklar, vahşi bir güzelliğe sahip, kayalıklarla kaplı kıyı boyunca, gemiyle yapılıyordu. Gemi küçük ama sağlamdı. Üçüncü mevkide gidiyordum, güvertede yolculuk yapmak zorundaydım. Köylüler, balıkçı karıları, kavruk din adamları, bir avuç demiryolu işçisi ve deniz feneri bekçileriydi yol arkadaşlarım. Kıyılarının temiz kayalıklarını seven dost canlısı, dayanıklı insanlardı. Murmansk, Archangelsk ve Kara Sea'ye,[265] kıyıya yakın düzende giden çok sayıdaki gemiye lânetler okuyorlardı. Bu gemiler, denize yağ döküp balıkların ölmesine neden oluyordu.

Saltjorden'in girişinden, Bodoe limanından çok uzak olmayan bir yerde denize dökülen yağın deniz kuşlarına nasıl zarar verdiğine tanık oldum. Oradan geçen bir tanker, tanklarındaki ve sintinesindeki tortuları denize pompalamış ve suyun üstündeki yağ tabakası, ölü martıların tüylerinden görünmez olmuştu. Kilometrelerce, gözleri rahatsız eden bir manzara- Kuzey Atlantik suları, ölmüş ya da ölmekte olan, yağa bulanmış kuşlarla kaplanmıştı. Bu sıradan Norveçlilere, kapılarının önüne yağ döküp ba-

265. Sibirya'nın kuzeyindeki Kuzey Buz Denizinin bir parçasıdır. Karadenizle karıştırılmamalıdır.

lık ve kuşların ölümüne yol açanın Beş Yıllık Plan mucizesi olduğunu söylemenin boşuna olacağını geçirmiştim kafamdan.

Üçüncü gün, kasvetli gökyüzünün altında seyreden gemi, Ofot Fiyorduna döndürdü burnunu. Dik, kahverengi dağlar ufku kapamıştı ve sancak tarafından bakıldığında dev gibi yükselen demirden yapılma iskelenin yanındaki bağlı gemiler oyuncak gibi görünüyordu.

Demir cevheri olmasa, Narvik, uyuklayan bir balıkçı köyü olarak kalırdı. Demir, Narvik'in hayatıydı; Kiruna'dan gelip buzul olmayan bölgeye uzanan demiryolu, bu kasabayı, dünyanın önde gelen demirci limanına dönüştürmüştü. Narvik'te, demircilikte en önde gelen ülkeler Büyük Britanya ve Almanya'ydı, ancak, Alman bayrağı, Union Jack'i[266] hızla geride bırakmıştı son dönemde. Murmansk gibi Narvik de, çalışmanın yoğun olduğu bir sınır kasabasıydı, ne var ki, burada, Murmansk'ın kasvetli, sefil kalabalıklarından eser yoktu.

Narvik'teki görevim, Hitler hükümetinin politikasıyla yakından bağlantılıydı. Almanya'nın gizli yeniden silâhlanmasının hızlandığı, başlıca tüm Alman elçiliklerine ateşemilterler atandığı, Almanya'nın Narvik'e demir siparişlerinin arttığı yolunda aldığımız raporların hepsi aynı noktaya işaret ediyordu – kararlı bir şekilde savaşa hazırlanmak. Bunun, Sovyetler Birliği'ne karşı savaş hazırlığı olduğuna inanıyorduk. Esas olarak Kiruna madenlerinden gelen demir cevheri olmadan Almanya savaş çıkaramazdı. Savaş çıktığında Kızıl Ordunun, Norveç demir limanlarıyla Alman gemiciliği arasına demir bir kama sokacağından en ufak kuşkum yoktu. Bize göre, Komintern bunun zeminini hazırlamanın gereğini hissetmişti. Batıbürosunun bana verdiği talimatlar, Narvik bölgesindeki komünist güçleri, balıkçılık ve gemicilik faaliyetlerinden, Narvik dok ve Kiruna demiryolu işçilerine çevirmem yönündeydi. Savaş durumunda, dok ve demiryolu işçilerinin genel grevi ve ayaklanması, özellikle Norveç hükümetinin grevcilere müdahale etmesi halinde, Kızıl Ordunun ve Sovyet Donanmasının Horthland bölgesini işgal etmesi için iyi

266. İngiltere bayrağı.

bir gerekçe sağlamış olacaktı. Bizzat Stalin, Kızıl Ordunun dünya devriminin ordusu olduğunu açıkça deklare etmemiş miydi?

Narvik bölgesindeki Komünist Parti örgütünün dokuz yüze yakın aidat ödeyen üyesi vardı. Parti merkezi, talihsiz Arthur Samsing tarafından, 1931 baharında kurulan ve Komintern kasasından ayda 400 dolar aldığı tarihten beri faaliyetini sürdüren Enternasyonal Kulübün binasındaydı. Narvik'e gelmemden bir ay önce, İsveç'ten tanıdığım – daha sonra İspanya'da ölmüştür – Knut Bjoevk, Narvik bölgesinin resmî lideri olarak atanmıştı. Ancak, sahne gerisinde ipleri elinde tutan, Dr. Halvorsen'in adamı, Martin Hjelmen'di.

Hjelmen, Osloluydu. Askeri eğitim görmüş yetenekli bir örgütçüydü. Orta boylu, parlak koyu renk gözlü, yüz hatları net, dağınık kumral saçlı Hjelmen, içki içmeyen, dolayısıyla haftanın en az bir günü ıskartaya çıkmayan nadir Norveçlilerdindi. İngilizceyi ana dili gibi konuşuyordu, eskiden Amerika'da bulunmuştu. Hjelmen çapında birisiyle çalışmak benim için zevkti. Özünden dürüst birisiydi. Bir Bolşevik olarak, Norveç'in tek kurtuluşunu Sovyet Rusya'yla yakın ittifakta görüyordu. Bunun için çaba göstermekteydi.

Çok sayıda toplantıda, Parti işçilerine, Narvik limanını ve Kiruna demiryolunu Stalinist kalelere dönüştürmenin gerekliliğini anlattım. Hjelmen ve Bjaerk'le birlikte, altı aylık Parti faaliyetlerini kapsayan bir planın ayrıntıları üzerinde çalıştık. Narvik dok işçileri için haftalık bir dergi yayımlamaya karar verdik, ayrıca demiryolu işçileri için de bir dergi yayımlanacaktı. Keza, Kiruna demiryolu çevresinde oturan yoldaşların evlerinde sürekli gözetleme görevlileri bulundurmaya karar verdik. Yeniden örgütlenme çalışmalarıyla geçen beş yoğun günün ardından, Narvik birimlerinin geleceğe ilişkin çalışmalarının belirlendiği kanaatine vardım. Bundan sonra çalışmalarını kendi başlarına sürdürebilirlerdi. Narvik'ten ayrılma hazırlıklarına giriştim. Narvik gibi bir kasabada, tanınmış yerel komünistlerle birlikte çalışan bir yabancı, Northland polisinin dikkatinden uzun süre kaçamazdı.

Martin Hjelmen, İskandinav ülkelerindeki Nazi faaliyetleri hakkında oldukça bilgi sahibiydi. İlk Nazi Parti grupları, Reichstag yangınından bir yıldan fazla zaman önce kurulmuştu. 1933

Mart sonuna doğru, Gestapo, Alman sınırı boyunca yayılmaya başlamıştı, Gestapo ajanları, kendilerini gazeteci, işadamı ya da anti-Hitler sığınmacı olarak tanıtıyordu. İsimsiz bir kruvazör, Lofor Adaları çevresinde casusluk faaliyetleri sürdürüyordu. Kendini *Kulturverband*[267] olarak adlandıran yerel bir Alman örgütü, kuzeyde varlık kazanmıştı. *Deutsch-Schwedische Reichsvereinigung*[268] adlı bir diğer örgüt, İsveç topraklarına yakın bir yerde ortaya çıkmıştı. Berlinli, Haupt adlı biri, Narvik'te kendini nakliyeci diye tanıtıp, Almanya'yla çalışan Norveç şirketlerinden "Aryan olmayanları" attırmak için iş ilişkilerini kullanmaktaydı. Yoldaş Hjelmen'in yardımcısı iki yoldaş, Haupt'un bürosuna gizlice girip, Nasyonal Sosyalist Parti'nin üyelerine yolladığı çok sayıda *Schulungbriefe*'yi – talimat mektupları – ele geçirmişti. Keza, Nazi Dışişleri bölümünün kamufle edilmiş hali olan, Hamburg'daki Fichtebund tarafından yayımlanmış Norveç dilinde bildiriler bulmuşlardı. Bu bildirilerde, Hitler hareketi, Norveç'i Bolşevik işgalinden koruyan hami olarak övülüyordu. 1933 baharı sonlarındaki bu bilgiler endişe vericiydi.

Ne var ki, Martin Hjelmen, Haupt'un Enternasyonal Kulüpte de ajanları olduğunu bilmiyordu. Haupt, Gestapo görevlisiydi ve kuryeleri, Hamburg'dan demir taşımaya gelen gemilerde tayfa olarak çalışıyordu. Hitler'in amansız düşmanı pozuna girip, duraksamadan Narvik'teki komünist toplantılara katılıyorlardı. Bir sabah, Knut Bjoerk, Hamburglu Komintern ajanının nerede olduğu konusunda sivil polisler tarafından sorgulandı. Siviller benim adımdan söz etmişti. Nazi casusu kuryelerden birinin beni tanıyıp Narvik'te bulunduğumu Haupt'a bildirdiği çok açıktı. Tabii o da, zaman kaybetmeden beni Norveç polisine ihbar etmişti.

Vahşi bir kovalamaca başladı. Polis, Narvik limanından ayrılan tüm gemileri gözetliyordu. Hjelmen, beni Narvik'ten gizlice çıkaracak bir balıkçı ayarladı. Balıkçının sandalı, beş metre uzunluğunda, meşeden yapılma, yaklaşık doksan yaşında bir tekneydi. Dünya savaşından kalma, aksırıp tıksıran bir motoru var-

267. Kültür Birliği.
268. Alman-İsveç Birliği.

dı. Gece karanlığında Ofor Fiyordundan gizlice çıktık, balıkçı, on yaşında oğlu ve ben. Sert karayel, kıyının koyu siyah çeperlerinde korkunç uğultular çıkararak esiyordu. O gece, Vestfjorden'in kayalıklarla dolu sularında ölüp gitmemiz an meselesiydi. Balıkçının karısını düşündüm, kocasını ve oğlunu kaybetseydi, bana nasıl lânet okurdu kimbilir!

Balıkçı, devasa gövdesiyle çömelmiş, dümeni idare ediyordu. Çikolata çiğner gibi tütün çiğniyordu. Her saat başı, oğlundan rom karıştırılmış çay istiyordu. Oğlu, aksilik çıkaran motora bakıyordu arada bir. İliğime kadar ıslanmış, motoru pompalayıp duruyordum, tuzlu su gözlerimi yakıyordu. Ertesi günün akşamı Saltfjorden'in kuzeybatısındaki Bodoe'ye vardık.

"Çektiğiniz sıkıntıların karşılığını ödeyemediğim için özür dilerim" dedim balıkçıya. "Ama bana adresinizi verin. Narvik'e dönüşünüzde iyi dileklerim sizinle olsun."

"Senden para almam" dedi balıkçı. "İyi dileklere ihtiyacı olan sensin!"

Sabah, Trondheim'den bir gemi kalkıyordu. Bir lokantada, yeni continental daktilomu bir avukatın sekreterine sattım. Bana seksen kron verdi. Altmış saat sonra Trondheim'daydım. Enternasyonal Kulübe gittim.

Sekreter, Yoldaş Birkland, beni görünce şaşırdı.

"Polis burada" dedi heyecanla. "Seni sorup duruyorlar."

Zavallı, telaş içinde derhal gitmemi istiyordu. Polise yakalanırsam, Komintern'in kendisini sorumlu tutacağından korkuyordu.

"Bana elli kron borç ver" dedim. "Oslo'ya gideceğim."

Oslo istasyonunda siviller tarafından izlendiğimi farkettim. Köşelerden hızla dönüp Şehir Oteline daldım. Siviller koşarak peşimden girdi Otele. Lobide yakaladılar. Biri elini omuzuma koydu. Diğeri girişi tutmuştu.

"Yabancılar Bölümündeniz. Lütfen, bizimle merkeze kadar gelin."

Taksi çağırdılar. Polislerin arasına sıkıştım, merkeze gittik. Geniş bir ofiste, soğuk yüzlü, geniş omuzlu bir adam dikkatle süzdü beni. Yabancılar Bölümünün şefiydi.

"Oturun" dedi.

Oturdum, kendimi konuşmamaya hazırlayarak.

"Neden Norveç'in konukseverliğini istismar ediyorsunuz?" diye sordu adam.

"Neyi kastettiğinizi anlamadım" diye yanıtladım.

"Çok iyi biliyorsunuz! Samsing'i tanıyor musunuz?"

"Kimi?"

"Arthur Samsing."

"Hayır."

Dosyadan Yoldaş Samsing'in fotoğrafını çıkardı.

"Bu adamın ortadan yok oluşuyla ilgili ne biliyorsunuz?" diye sordu. "Nerede?"

"Onu tanımıyorum."

"Narvik'te ne yapıyordunuz?"

"Narvik'e hiç gitmedim. Trendheim'dan geliyorum."

"Norveç'e ne amaçla geldiniz?"

"Turist olarak geldim. Norveç harika bir ülke."

Sorgucum gittikçe öfkeleniyordu.

"Sizinle konuşmak boşuna, öyle anlaşılıyor" dedi, kızgın. "Yine de size bir şey söyleyeceğim. Kim olduğunuzu biliyoruz. Alman Devlet polisince arandığınızı da. Yasal olmayan amaçlarla geldiniz Norveç'e. Sizi sınır dışı etmek zorundayız. Eğer bizimle dürüstçe konuşursanız, istediğiniz herhangi bir ülkeye göndeririz. Ama bizi oyalamakta ısrar ederseniz, o zaman..."

"Evet?"

"O zaman sizi Almanya'ya teslim ederiz" diye noktaladı komiser. "Bunun ne anlama geldiğini siz benden daha iyi bilirsiniz."

"Anlatayım" dedim.

"Tamam. Söyle, Norveç'e neden geldin, burada kimlerle buluştun?"

"Buraya ülkeyi görmeye geldim" dedim. "Ama esasen aşık olduğum bir kızı görmeye."

"Kimmiş bu kız?"

"Bayan Kitty Andresen."

"Adresi?"

"26 St. Hallvard."

Sorgucum alay etti: "Demek buralara kadar bir kızın uğruna geldin. Kimdir Bayan Andresen?"

"Bir leydi. Daha fazla bilgi veremem. Eğer isterse, kendisi hakkında gerekli bilgiyi verir."

"Göreceğiz... Neyse, İskandinav ülkelerindeki Komintern temsilcisi sen misin?"

"Ne?"

Sorgulama, sonuçsuz bir şekilde bir saat sürdü. Sonunda, Yabancılar Polis şefi büyük bir kızgınlıkla şöyle dedi:

"Yeter. Anlaşıldı, seninle başka dilden konuşmamız gerekiyor!"

Bir polis çağırdı. Ellerim kelepçelenip binanın bodrumundaki loş bir koridora götürüldüm. Koridorun iki tarafında ağır demir kapılar vardı. Bir kapı açıldı.

"Burası" dedi polis.

Ağır anahtar gürültüyle döndü. Hava almak için küçük bir delikle ince bir ışık huzmesi dışında yalnızca demir kapı ve taş duvarlar. Hücreyi adımlayarak, yakalanmama yol açan olaylar zincirini düşünmeye başladım. Şu lânet olası polisin eline on üçüncü düşüşümdü bu. Norveçlilerin beni Gestapo'ya teslim edeceği düşüncesi beynimi kemiriyordu. Daha önceki mahpuslardan biri bırakmıştır belki diye jilet arandım hücrede. "Asla gitmem Almanya'ya" diye düşünüyordum, "tutuklu olarak, asla."

Bir çıkış yolu düşünüyordum, Gestapo'yu, ölümü, Firelei'yi, okyanusta seyreden gemileri, hayatın ne kadar farklı, kolay, neşeli olduğunu dışarda.

Akşam yedide, kilidin dönen sesini duydum, bir nöbetçi girdi hücreme. Ardında bir tutuklu duruyordu. Tutuklunun elinde büyük bir tepsi vardı. Kar beyazı bir peçeteyle kapatılmıştı üstü. Tutuklu, tepsiyi masanın üstüne koyup, sanki kendisi de açmış gibi gözünü dikti ona.

"Bayım" dedi nöbetçi, saygılı bir şekilde. "Bu yemeği size, sokağın karşısındaki lokantadan bir dostunuz gönderdi."

Artık, Kitty Andresen'in polisçe sorgulandığını biliyordum, Kitty, Dr. Halvorsen'e tutuklandığımı bildirmişti. Bütün yemekleri, bir not bulurum umuduyla inceledim, sonunda puding tatlı-

sının altında buldum onu. Dr. Halvorsen'den, daktiloyla yazılmış bir mesajdı. *"sevgili dostum"* yazıyordu mesajda, *"her şeyi ye. Kitty, o melek, seni yakında görecek. A."*

Bütün yemekleri yedim. Dokuza doğru ateşim çıktı. Dr. Halvorsen'in, yemeğimi "terbiye ettiğini" anladım. Başım dönüyor. Gözlerim yanıyor, tüm vücudum dökülüyordu. Alçak demir karyolaya uzanıp nöbetin geçmesini bekledim. Uyumaya çalıştıysam da bir türlü uyku tutmadı. Çevremdeki karanlık ağır ağır dönüyordu, tüm direncime rağmen başımı kaldıramıyordum.

Aniden ışıklar yandı. Gece nöbetçisi içeri girdi. Arkasından gelen birisi, nöbetçiyi bir kenara itekleyip içeri daldı. Elinde küçük, deri bir çantayla Dr. Halvorsen'di gelen. Onu Kitty izledi. Halvorsen, nöbetçiye bağırdı.

"Hangi öküz kafalı yönetim sorumlu bu hapishaneden" diye çıkıştı. "Onlara bu adamın hasta olduğunu söylemiştim. Bir skandal patlasın da görsünler günlerini. Hasta bir insanı buraya kapattınız, öyle mi? Böyle romatizmaya yol açan bir kodeste hasta bir insan tutulur mu?"

Sol gözünü kırptı ve yıpranmış yüzünden şeytanî bir gülümseme gelip geçti. Üzerime doğru eğilip nabzıma baktı. Ağzıma derece koydu. Göğsümü açıp aletiyle dinledi.

"Sorun değil" diye söylendi, "sorun değil evladım. Seni kurtarmazsam bana da Arne Halvorsen demesinler." Nöbetçiye dönüp bağırdı: "Bana su getir çabuk. Buz gibi soğuk olsun."

Nöbetçi etekleri tutuşarak koştu dışarı.

Dr. Halvorsen, battaniyenin altına bir kibrit kutusu sokuşturduktan sonra, "söylediklerimi anlayabiliyor musun?" diye fısıldadı.

Bitkin bir halde başımı salladım. Gerçekten çok halsizdim.

"Sıkma canını" diye söylendi doktor. "Korkma. Kutudaki şeyi... yarın sabah altıda al. Halsizlik hissedip terleyeceksin. Öksürür gibi yap, nefes alamıyormuş gibi yap, göğsünün ağrıdığını söyle."

Nöbetçi suyla döndü. Dr. Halvorsen bardağa toz döküp, üstüne su ilave etti.

"İç. Yavaş yavaş iç. Kendini daha iyi hissedeceksin."

İçtim. Kitty, yatağın yanına çömelip içmeme yardım etti. Nö

betçinin duyacağı bir şekilde sevgi sözcükleri söyleyip duruyordu. Sonra eğilip beni öptü. Hücreden ağlayarak çıktı.

"Onu sakın rahatsız etmeyin" dedi Dr. Halvorsen, nöbetçiye. "Rahatsız etmek yok, anladın mı beni? Hapishane doktoruna, yarınki yoklamasına çıkmadan gerekenleri söyleyeceğim. Rahatsız etmek yok, tamam mı, yok yok. Demedi demeyin."

"Evet efendim" dedi nöbetçi, bana sanki bir hayalet görmüş gibi bakarak.

Sabah uyandığımda kendimi iyi hissediyordum. Yine de battaniyeyi başıma çektim, kahve, kara ekmek ve tereyağlı kahvaltıyı almadım. Kuşluk vakti nöbetçi yeniden geldi.

"Yürüyebilecek misin?" diye sordu.

"Sanırım."

"Yukardaki centilmenler seni görmek istiyor."

Pantolonumu giydim, nöbetçi koluma girip, iki yanında çelik kapılar bulunan loş koridordan geçirdi. İki kat merdiven çıktık. Başım dönüyormuş, her yanım ağrıyormuş gibi yaptım. Sık sık duvara dayandım, eğilip büküldüm, elimi göğsüme bastırdım, zor nefes alıyormuş gibi hırıltılar çıkardım. Nöbetçinin yardımıyla bir odaya girdim. Bir ayağa çukurda birisi gibi sendeleyerek ilerleyip kendimi sandalyeye zor zoruna atıverdim.

Karşımda, Oslo Yabancılar Polis şefi vardı.

"Nasıl hissediyorsunuz kendinizi?"

"Pek iyi değil."

Omuzlarını silkip revir hakkında bir şeyler geveledi. Yanında, atletik yapılı, büyük yeşil gözlü, pürüzsüz ciltli bir genç vardı.

Polis komiseri, "bu centilmen, sizinle görüşme yapmak için Stokholm'den yeni geldi. Burada, İsveç Devlet Polisinin temsilcisi olarak bulunuyor."

"Fakat burası Norveç" diye karşı çıktım, halsiz görünümümü bırakmadan.

"Norveç, İsveç ve Danimarka polis yetkilileri ortak çalışma içindedir" diye açıkladı Norveçli. "İsveçli meslektaşım, Norveç'te de olsanız sizi sorgulama hakkına sahiptir."

İsveçli gülümsedi. Sigara ikram etti. Almadım. Masanın kenarına yerleşip bir defter çıkardı.

"Hükümetim" diye başladı, "İsveç'te son zamanlarda meydana gelen bazı olaylar hakkında fikrinizi almak istemektedir. Diğer şeylerin yanı sıra, sormak istediğim, Göteburg ve Stokholm limanlarındaki vandalca girişimlerdir. Keza, S.S. Kjell'den kaçırılan İsveç vatandaşları..."

"İsveç hakkında hiçbir malumatım yok" diye homurdandım.

"Belki çok şey bilmiyor olabilirsiniz. Ama ben bu konuda epey bilgi sahibiyim. Şu anda, Sovyet hükümetiyle bağlantılı belli ajanların İsveç'teki faaliyetleriyle ilgilenmekteyim. Kendi iradenizle üstlerime vereceğiniz bilgilerin karşılığını ödemekle yükümlüyüm."

Kahkahayı basmamak için kendimi zor tuttum. Çoğu İskandinavyalı, fazlasıyla dürüst, fazlasıyla adil düşünceliydi ve etkili polisiye yöntemlerden bihaberdi. Bu İsveçli gibi gizli servis görevlilerinin, Dr. Halvorsen, Yoldaş Ulrich ya da Richard Jensen gibi hasımlarının karşısında ne kadar aciz olduklarını düşünmekten alıkoyamamıştım kendimi.

"Bilgi satıcısı değilim" dedim.

"Ama İsveç'te bulundunuz."

"Norveç'e giderken İsveç'ten de geçtim elbette."

"Göteburg'da gizlice kalmadınız mı?"

"Hayır. Neden gizlice kalacakmışım?"

"Komünist Enternasyonal adına çalışmıyor musunuz?"

"Hayır."

Yabancılar Polisinin şefi araya girdi. "Tabii ki çalışıyorsun" diye bağırdı. "Delillerimiz var! Almanya seni vatana ihanet suçundan arıyor."

Cevabımı önceden hazırlamıştım.

"Özgür Norveç kamuoyu, kendi polis güçlerinin, zulüm tutkunu, fesatçı Goering'in Gestapo'suyla işbirliği yaptığını duymaktan hiç hoşlanmayacaktır."

Sorgucularımın yüz hatlarında herhangi bir değişiklik olmamıştı. "Bu adamla zaman harcamak boşuna" dedi Norveçli, İsveçli meslektaşına. "Onu konuşturmak için G.P.U. yöntemlerine başvuramayız, ne yazık ki böyle bu."

Sorgulamanın bu aşamasında kapı aniden açıldı ve Kitty Andresen içeri daldı. Harika vücuduyla dalgalanarak ilerlerken

yüzüne o müthiş şefkat ifadesini yerleştirmişti. Sorguculara aldırış etmeksizin, bir sandalye çekip yanıma oturdu ve kollarını boynuma doladı. "Zavallım benim... Ne kadar hasta olduğunu görmüyorlar mı?... Ver elini bana... İşte böyle..." Gözlerinde yaşlar belirmişti. Polis şeflerinden bile daha şaşkın durumdaydım.

Yabancılar Polis şefi, Kitty'e şöyle dedi: "Sayın genç bayan, sizi uyarmak zorundayım. Tehlikeli birisi bu. Sizi hayal kırıklığına uğratır. Sizi mutsuz eder, yüzüstü bırakır." Babaca bir havada Norveççe konuşuyordu.

Kitty, bir kahkaha patlattı. "Oh, beyefendi, ne kadar komik olduğunuzun farkında mısınız?" Su gibi konuşuyordu. "Bu çocuğu yıllardır tanırım. Tehlikeli ha! Öyle mi! O, Danimarka, Norveç ya da herhangi bir yerde göz koyduğum oğlanların en tatlısıdır. Ama hasta! Nasıl hasta olduğunu görmüyor musunuz? Lütfen telefon etmeme izin verin. Krala telefon etmeliyim. Kral size, soyguncu ve katillerin peşine düşmenizi, Norveçli bir kızın biricik sevgilisini rahat bırakmanızı söyleyecektir."

Sorguculann utandıkları açık seçik görülüyordu. Nöbetçiyi çağırıp beni hücreme götürmesini söylediler. Loş koridora kadar, bir şeyler mırıldanan, yüzümü gözümü okşayan Kitty de benimle birlikte geldi. Ben de hasta numarasını sürdürdüm.

Kitty, nöbetçiye bağırdı: "Bu çocuğu burada bir gün daha tutarsanız milleti ayağa kaldıracağım. Gazetelere yansıtacağım olayı..."

Nöbetçi beni hücreme soktu.

Bu hapishanede revir yoktu.

Soyunup battaniyenin altına girdim. Nöbetçi gidince Dr. Halvorsen'in verdiği, şiltenin altına sakladığım kibrit kutusuna uzandım. İçindeki griye çalan tozu ağzıma döküp suyun yardımıyla yuttum.

İlacın etkisi kısa zamanda kendine gösterdi. Gözlerim karardı, siyah siyah kustum, karnımın ağrısıyla kıvrandım, acıdan en yakası açılmadık küfürleri savuruyordum. Bir süre sonra tüm vücudum baştan aşağı terlemeye başladı, hırıltıyla soluk alıp veriyordum. O anda Dr. Halvorsen'e karşı hiç de dostça duygular içinde değildim.

Yine de tam zamanında geldi. Koridorda sesler duydum, biri-

si içeri girmek istiyordu anlaşılan. Kapı açıldı. Dr. Halvorsen bana şöyle bir göz atıp, nöbetçiye, derhal hapishane doktorunu çağırmasını emretti. Doktor gelene kadar, koridoru bir aşağı bir yukarı voltaladı, Oslo hapishanesinin patronuymuş gibi görevlilere emirler yağdırdı. Sonunda doktor geldi.

Muayene başladı. Benden "değerli hastası" olarak söz eden Dr. Halvorsen yürütüyordu muayeneyi. Genç hapishane doktoru, inisiyatifi tamamen ona kaptırmıştı, Kıvranarak inliyor, ciğerlerimden kötü sesler çıkarıyor, göğsümü oğuşturuyor, iki kat olup hırlıyor, durmadan öksürüyordum.

Dr. Halvorsen, meslektaşına hızlı hızlı ve ısrarla bir şeyler söylüyordu.

"Derhal buradan çıkarılması gerekiyor" diye gürledi sonunda. "Bu hastanın özel bakıma ihtiyacı var. Sorumluluğu alıyorum."

İkisi de aceleyle çıkıp gitti. Doktor kısa süre sonra bana yatıştırıcı vermek için döndü, sonra yine çıktı. Hücremde öylece bekledim, dışardaki gece nöbetçisinden yardım isteyen korkunç sesler çıkartmayı da sürdürüyordum.

Az sonra, Dr. Halvorsen, hapishane doktoru ve diğer iki kişi geldi. Giyinmeme yardım ettiler. Dr. Halvorsen'in yardımıyla koridora adeta sürünerek çıktım, iki ana kapıdan geçtik, kaldırımdan, Halvorsen'in arabasına doğru sendeleyerek ilerledik. Oslo'nun dışına sürüp, Moskova'daki çok sayıda enternasyonal sendika kongresinin müdavimlerinden, az konuşan, buldog tipli Leif Foss'un oturduğu küçük eve gittik. Dr. Halvorsen, beklenmedik bir mirasa konmuş gibi sevinçliydi.

"O lânet olası ilaç neyin nesiydi?" diye sordum.

"Ipacac" dedi, "İyi iş görür. İspanyollar onu Güney Amerikan *Indio*'larından[269] almış."

"Peki neyin nesi bu hastalık?"

"*Angina pectoris*, yiyecek zehirlenmesinden olabilir, zatülcempe yol açabilir. Anlayacağın çok net değil."

"Peki şimdi?"

Güldü. "Norveç dostum burası, Norveç! Senin sağ salim yeri-

269. Meksika yerlisi.

ne ulaşmandan sorumluyum. Bunun anlamı, sağlığına kavuşmandır. Eğer evlenecek olursan, Karin gibi, erkek kardeşi polis olan bir kadın bul. Benden sana tavsiye. Sert bir içkiye ne dersin!"

"Başınız derde girmesin!"

"Onu sen bana bırak."

Leif Foss'un evinde Kitty Andresen de vardı. Ördek rostosu hazırlamıştı. Bir yandan yedik, bir yandan Tokay[270] içtik. Gece yarısına kadar sohbet ettik. Midem hâlâ düzelmediğinden pek bir şey yiyemedim. Kitty neşeliydi. Dr. Halvorsen, Hollywood'da bulunduğumu öğrenince, korsan film çevirme deneylerimi anlatmamda ısrar etti. Yıllarca, filmlerde oynamak gibi bir tutkusu olduğunu itiraf etti bu arada. Yalnızca Leif Foss ciddiyetini koruyordu; İkinci Beş Yıllık Plan üzerine tartışmak istiyordu. Bu yönteki tüm teşebbüsleri boşa çıktı.

Dr. Halvorsen, sabahın köründe beni fotoğrafçı bir yoldaşa götürdü. Fotoğrafım çekildi. Leif Foss'un evine yalnız döndüm. Ortalık aydınlanınca Halvorsen yeniden geldi. Bir cebinden, yıpranmış bir Danimarka pasaportu, diğerinden de, içinde ilaç bulunan küçük cam şişelerle dolu metal bir kutu çıkardı. Kitty Andresen'in pasaportta bazı değişiklikler yapması ancak yirmi dakika sürdü, eski fotoğrafı çıkarıp yerine benimkini koydu ve Danimarka polisinin lastik mührünü haşlanmış yumurta yardımıyla benimkine nakletti. Haşlanmış sıcak yumurtanın kabuğunu soyup, orijinal mühürün üstünde yuvarladı, mühür yumurtaya geçti. Fotoğrafımı pasaporta iliştirdikten sonra, soğumakta olan yumurtayı fotoğrafın üstünden dikkatlice geçirdi. İnanılmaz bir şey, damga aynen pasaporta yeniden geçti, orijinalinden biraz daha soluktu ama tıpkısının aynısıydı.

Sabah dokuzda, Dr. Halvorsen, Antwerp'e gemi bileti almaya gitti. Artık pasaportum da, biletim de vardı – birinci mevki hem de. Kitty benimle geldi limana. Brabant adlı gemiye bindik. Kitty Andresen, kıyıya çıkmadan onu öpmemi istedi. Bu seferki gerçekti. Geminin düdüğü çaldı.

S.S.Brabant, on birde Oslo Fiyordundan çıktı. İki gün sonra

270. Düşük alkollü Macar şarabı.

Antwerp'deydim. Yerel irtibat ajanı, uzun boylu, soğukkanlı, ölçülü Yoldaş Anton beni rıhtımda karşıladı. Dr. Halvorsen geldiğimi bildirmişti.

"Kopenhag'dan telgraf aldım" dedi Anton. "Yoldaş Avatin burada. Sana ihtiyacı olabilir. Antwerp, Gestapo ajanlarıyla kaynıyor."

Ren'in Batısı

Michel Avatin'le akşam yemeği yedik; ben Oslo'da tutuklanmadan birkaç gün önce Almanya'dan kaçmıştı. Ortak arkadaşlarımızın başına gelenler hakkında insanın kanını donduracak şeyler anlatıyordu. Ona Firelei'yi sordum.

"O şanslı" dedi. "Yoldaş Kippenberger'in kuryeliğini yapıyor."

Titremekten alıkoyamadım kendimi. Hans Kippenberger, Parti askeri istihbarat *Apparat*'ının yöneticisiydi. Hermann Goering'in yeni yasalarını biliyordum. Askeri ya da endüstriyel sırları ifşa edenlerin ve onlarla işbirliği yapanların Almanya'daki tek cezası ölümdü.

Gestapo hakkında konuştuk. Avatin, evde beslediği kaplanının yaptıklarını inceleyen bir hayvansever gibi, bu yaratığın büyümesini, yöntemlerini ve alışkanlıklarını gözlemlemekteydi. Gestapo Dışişleri Bölümü dal budak salmıştı. Ülke dışındaki grupları iki kategoriden oluşuyordu – ajanlar ve insan avcıları. Casuslar, genellikle politik kaçak görünümünde geliyordu, bunlar, Hitler hareketiyle savaşan örgütlerde yer kapmak için en ateşli devrimci pozlarına giriyordu. İnsan avcıları, kaçırma ve cinayet konularında eğitim görmüştü; üç ya da beş kişilik gruplar halinde bir araya gelip, casuslar tarafından saptanan, kimlikleri ortaya çıkarılan ve yerleri belirlenen politik muhalifleri kaçırmayı ya da suikast düzenlemeyi planlıyorlardı. Almanya'ya komşu ülkelerdeki her büyük şehirde, Gestapo'nun casusluk ve şiddet birimlerinin baş yöneticisi, Berlin'deki Gizli Polis ve Hamburg'daki Dışişleri Bölümüyle sürekli haberleşme –posta, telg-

raf, kurye ve diplomatik kanallardan – içindeydi. Darbenin indirilmesi emrini veren ve yöneten bu baş yönetici, casus birimlerince toplanan bilgileri Hamburg'a göndermekle de yükümlüydü. Alman sınırları içinde faaliyet gösteren gözüpek bir yeraltı örgütçüsü, Paris, Basel ya da Londra'daki bir Nazi ajanı tarafından saptandığında vay halineydi. Michel Avatin, yabancı limanlarda taşımacılık yapan tüm Alman gemilerinde Gestapo gözcüsü bulunduğunu söylüyordu. Ama bu tek yanlı bir oyun değildi; her iki taraf da casusluk ve karşı casusluk faaliyeti yürütmekteydi. Ajanlardan biri yakayı ele verdiğinde, yargılanmaksızın ve acımaksızın, zehirli bir yılan gibi başı eziliyordu.

Flaman'daki Gestapo casusluk örgütünün şefi, İlia Raikoff adlı eski bir Çar taraftarı Rustu, olağanüstü fizik gücü dolayısıyla, tanıyanlar "Öküz" adını takmıştı ona. Öküz'ü bize bildiren, Hamburg Gestapo'sunda G.P.U. adına çalışan Rudolf Heitman olmuştu ve Avatin, Rusu öldürme görevine atanmıştı.

"Öküz'ü ele geçirmek zor" demişti Avatin. Daha fazla bir şey söylememişti.

Bir ay geçmeden, Antwerp limanındaki militanlarımız, Ilia Raikoff'un gücünü gösteren bir olayla şok oldu. Batı Hint Adalarından dönen *Caribia* adlı Hamburg-Amerika yolcu gemisi Antwerp limanına demirlemişti. 1932'den beri Batı Hint Adalarına Komintern kuryeliği yapan, geminin tayfalarından Hans Lisser, Antwerp limanına çıkıp, Partinin, gemi eylem komitesine konuşma yapacak eğitimli bir yoldaş göndermesini istedi. O sırada, hiçbirimiz, Yoldaş Lisser'in, Öküz'ün makinesinde Gestapo ajanı olduğunu bilmiyorduk.

Gemiye bir örgütçü gönderildi. Bu örgütçü, Köln'de Gestapo'nun elinden kaçalı çok olmayan, deneyimli ve korkusuz Yoldaş Ignace Aussinger'di. Kız arkadaşı Paula ile birlikte, ray yüklü bir mavnada saklanarak nehir yoluyla Antwerp'e gelmişti. Aussinger, yanındaki yüklüce anti-Hitler bildirilerle, akşam saat sekizde gemiye gitti. Geceyarısını epey geçe, kız arkadaşı Paula, Antwerp Enternasyonal Kulübünün kapısını telaşla çalıp muhafızları ayağa kaldırdı. Öylesine heyecanlıydı ki, muhafızlar söylediklerinden bir şey anlamamıştı. Ancak, kısa süre sonra olayı kavrayabildiler. Yoldaş Aussinger, *Caribia*'dan dönmemişti.

Paula dehşet içinde bağırıyordu. "Onu yakaladılar. Tutukladılar. Ne olur, yardıma koşun."

Üç muhafız, *Caribia*'nın bulunduğu rıhtıma koştu. İskele girişinde yanan lambanın dışında, gemi karanlık, ortalık sessizdi. Dört genç iskele bekçisi SS, üç gece ziyaretçisinin önüne çıkıp gemiye binmelerini engelledi. Üç Alman komünist, ortalığı velveleye veremezdi, çünkü Belçika'da illegal kalmaktaydılar, anında tutuklanıp sınır dışı edilmeleri işten bile değildi. Belçika Parti merkezine koşup erkek kapıcıyı[271] uyandırdılar. Kapıcı, iki polis çağırdı. Polisler, *Caribia*'ya gitti.

Nazi muhafızlar, polisleri geminin girişinde durdurdu. Girişe boydan boya Alman bayrağı sermişlerdi.

"Eğer cesaretiniz varsa bayrağımızı çiğneyin bakalım" dediler polislere. "Burası Alman egemenlik sahasıdır."

Polisler duraksadı.

"Bize, birisinin geminizde tutuklu bulunduğu söylendi" dedi polislerden biri. "Durumu araştırmaya geldik."

"O, mürettebattan birisidir. Kaptana vurduğu için tutuklandı."

Belçikalı polisler kaptanla konuşmak istedi. Kaptan çağrıldı. O da Nazi muhafızların ağzını kullandı: bu kişi isyana kalkıştığı için tutuklanmıştı. Polisler, bu adamın aslında kaptan değil, Nazi gemi *stuetzpunkt*'unun[272] gerçek efendisi olduğundan kuşkulanmadı.

Şafakta deniz yükseldi. *Caribia*, Ignace Aussinger'le birlikte denize açıldı. Parti sorumluları, ancak o zaman kaçırma olayından haberdar olabildi ama Kölnlü yoldaşı kurtarmak için artık çok geçti. Gestapo'nun acımasız illegal yöntemleri karşısında Belçika otoritelerinin legal yöntemleri son derece etkisizdi. Ocak 1934'te, Ignace Aussinger, Köln'de idam edildi. Kız arkadaşı Paula aklını kaçırmış gibiydi. Parti, onu kullanamazdı. Bir süre, Antwerp denizci kasabasında intikam hayaleti gibi dolandı durdu. İçkiye verdi kendini. Pasaportu olmadığından, Belçika polisince tutuklanıp gizlice Hollanda sınırına bırakıldı. Rotter-

271. Avrupa'da, özellikle o yıllarda kapıcılar genellikle kadın olduğundan, yazar kapıcının erkek olduğunu belirtmek gereğini hissetmiş.

272. Askeri üs.

dam'daki Enternasyonal Kulüp liderleri, onu Sovyetler Birliği'ne göndermeyi önerdi. Ama Paula'nın aklî dengesinin olmadığı düşünülüyordu. Rus konsolosluğu vize vermedi. Rotterdam'ın Schiedamsche Dyke'sindeki Ton müzik salonunda fahişelik yapmaya başladı.

Sonunda beklediğim talimat, Danimarka gemisi P.A. *Bernstorff*'da lostromo olan, Dietlersen adlı Danimarkalı bir kuryeyle gönderildi. Kopenhag-Amsterdam-Paris hava yolu dışında, Kopenhag'la Batı Avrupa başkentleri arasında başlıca gizli haberleşme köprüsü, Esbjerg, Antwerp ve Dunkerque arasında sefer yapan bir gemiydi. Tren yolunu kullanmak yasaktı, çünkü trenler, yasaklı Alman topraklarından geçiyordu. Dietlersen, bana para da getirmişti. Para konsinyeleri arasında, Amerikan kıyılarında George Mink'in halefi olarak görev yapan Roy Hudson'a göndermem emredilen kalın bir zarf da vardı. Bernstein Hattında çalışan *İlsenstein* gemisinden bir kurye, zarfı, Yoldaş Hudson'un 140 Broad Street, New York'daki adresine ulaştırmakla görevlendirildi.

Bana gönderilen talimatlar, çoğu Komintern talimatı gibi, verili zamanda herhangi bir faninin yerine getirmesi imkânsız görevlerle yüklüydü. Yeni gelen talimatları inceleyen bir Komintern görevlisi, eline levye tutuşturulup Matterhorn'un[273] yerini değiştirmesi istenen birisiyle aynı duyguları paylaşırdı.

"Nereden başlayayım" diye sordum, bu programın mali bölümünü kontrol eden Yoldaş Anton'a.

"Gönlün neyi çekiyorsa ordan başla" diye yanıtladı, her zamanki soğukkanlılığıyla.

Komintern talimatları doğrultusunda, gamalı haça karşı genel bir saldırı başlattım. Üç gün boyunca, Antwerp, Rotterdam, Ghent ve Dunkerque limanlarında bildiriler dağıtıldı, hepsinin merkezi sloganları şunlardı:

"Kahrolsun katil bayrağı! Hitler suikastçılarının bayrağını taşıyan gemilere yükleme, boşaltma yapmayalım! Gamalı Haç, Açlık Haçıdır!" Dok işçileri miting yaptı. Eylem komiteleri kuruldu. Hollanda ve Belçika limanlarında, gamalı haç takan Nazi

273. Alp sıradağları içinde yer alan, büyüklüğü ve sivriliğiyle ünlü bir dağ.

denizciler eşek sudan gelesiye dövüldü. Çok eski bir motosikletin arkasına ilişerek Antwerp'ten Rotterdam'a, oradan yeniden Antwerp'e, sonra Ghent ve Dunkerque'ye gittim. Anti-faşist bir kabarış söz konusuydu. İşçilerin propagandaya yanıtı hızlı oldu, çünkü yabancı basında yer alan, Gestapo ve SA'ların mezalimine ilişkin haberler işçilerin duyarlığını iyice arttırmıştı.

Antwerp limanındaki propaganda müfrezelerim başarıda birinci sırada geliyordu. Onları, Dunkerque, Rotterdam ve Ghent izliyordu. Kampanyanın başlamasından beş gün sonra, yirmi küsur Alman gemisi, söz konusu yabancı limanlardaki düşman bir kitleyle kuşatılarak felç olmuştu. Sidney'den Sevilla'ya kadar diğer limanlardaki dok işçileri, Antwerp örneğini izledi kısa süre içinde. Bir Alman gemisi bağlanır bağlanmaz, gemiye, kaptanla görüşmek üzere, dok işçilerinden oluşan bir heyet gönderiyordum. Dok işçileri, gamalı haçlı bayrağın indirilmesini istiyordu. Kaptan, tabii ki bu isteği reddediyordu. Heyetin talebini yerine getirecek olursa kendisini neyin beklediğini çok iyi biliyordu çünkü.

Bunun üzerine dok işçileri şu yanıtı veriyordu: "Bu katil bayrağını dalgalandırdığın sürece gemine yükleme boşaltma yapmayacağız."

Teslim alınan geminin etrafı sarılıp hiçbir Almanın sahile çıkmasına izin verilmiyordu. Görevliler, Alman tayfaları, kargoları indirmek için zorlamaya giriştiklerinde yeni bir eylem başlıyordu. Komünist ve sosyalist tayfalar emirlere uymayı reddediyordu. Kaptanlar, "gemide isyan var!" sinyali veriyordu, düdüklerini öttürerek. Bundan sonrası, Demokratik ülkelerin vekayinamelerinin üzücü bir bölümünü oluşturur. Belçika ve Hollanda polisi, Alman denizcileri, isyancı diye yakalamaya başladı. Antwerp Belediye Başkanı M. Huysmans, doklara gelip, işçileri, başlarının üstünde gamalı haç dalgalansa da çalışmaya teşvik etti. Gece on bir sularıydı. Bir kargo ambarının gölgesine sığınmış, bu manzarayı seyrediyordum.

"Eylem komitesine konuşma yapan şu şişman adam kim?" diye sordum, mücadele alanında görev yapan kuryelerden birine.

"Belediye başkanı Huysmans" diye yanıtladı.

Belediye Başkanı sosyalistti. Bir grup genç "aktivisti" topla-

yıp –Letonyalı, Alman, Estonyalı ve İrlandalı – onlara Belediye Başkanını denize atmalarını söyledim. Adam denizin kenarından uzak olduğu için suya itememişlerdi ama onu bir güzel patakladıklarına seviniyorlardı.

Ertesi gün gazeteler, "Antwerp limanında ciddi olaylar" manşetleriyle çıktı.

Ghent ve Dunkerque'de gamalı haçlı bayrakların boykotu, Alman gemicilik şirketlerinin, bu limanları uğrak limanları listesinden çıkarmasıyla hedefine ulaşmıştı.

İki hafta boyunca bütün şiddetiyle süren kampanya, muhtemelen Berlin'deki Dr. Joseph Goebbels'in karargâhından örgütlenen becerikli bir manevrayla aniden sönüverdi. Antwerp ve diğer limanlarda ortaya çıkan, "Komünist Muhalefet" imzalı bildiri, gamalı haçlı bayrakların neden Rus limanlarındaki yükleme işçilerince de boykot edilmediğini soruyordu dok işçilerine. Bildirinin altındaki fotoğrafta, Leningrad limanı Leninport gösteriliyordu. Bir gemide gamalı haç dalgalanıyor, ilerdeki bir başka geminin ise orak çekiçli bayrak taşıdığı görülüyordu. Alman gemilerinin ambar kapakları açıktı ve çalışan işçileri fark etmek mümkündü. "Alman gemilerine karşı greve gitmenizi isteyen Stalin'e sorun bakalım, niçin Rusya'daki Alman gemilerine karşı da greve gidilmiyor" diye soruyordu bildiri.

Soru gerçekten çarpıcıydı. Bir sonraki mitingde, grevci dok işçileri sordu: "Neden?"

Yoldaşlarımla birlikte verdiğimiz yanıt oldukça zayıftı. "Alman gemileri" diye açıklamıştık, "Rusya'ya, sosyalizmin muzaffer inşası için gerekli malları taşıyor. Sovyet limanlarındaki Alman gemilerine karşı greve gitmek, İkinci Beş Yıllık Plana karşı greve gitmek anlamına gelir."

Benim yönettiğim toplantılardan birinde, bir adam ayağa kalkıp, kollarını suçlayıcı bir tonda ileri doğru uzatarak şöyle dedi:

"Yalnızca avukatlar böyle konuşur. Sovyetler Birliği bize ihanet etmiştir!"

Bu adamın haykırışıyla, denizlerdeki Nazi gemiciliğini geriletme çabalarımızın yere serildiğini hissettim. Yüzüne baktım. Yarı alaycı, yarı umursamaz kırk yaşlarında bir adamın soluk yüzüydü. Sarı saçlıydı, cüretkâr bakışları, inatçı olduğunu ele veren

bir çenesi vardı. Kimdi bu adam? Yüzü bana hiç yabancı gelmiyordu. Toplantı bittikten sonra onu takip ettim. Ve birdenbire tanıdım. Adı Herrmann Knueffgen'di. Onu ilk kez o kasvetli 1919 baharında görmüştüm. Yükleme işçilerinden oluşan isyancı bir grubun ortasında durmuş bağırıyordu: "Zengin ölmelidir ki, yoksul yaşayabilsin." Savaş yorgunu Rusya'daki ilk Komintern Kongresine Alman delegasyonunu götürebilmek için Kuzey Denizinde bir balık tarama gemisini teslim almış, daha sonra tutuklanıp, açık denizde korsanlık yapmaktan mahkûm edilmişti.[274]

Steen yakınlarında ona yetiştim.

"Merhaba moruk" dedi beni tanıyarak, "demek buralardasın."

"Bir biraya ne dersin?" teklifinde bulundum.

"Oh, tabii ki."

Tuhaf bir buluşmaydı. Karşımda, yaptıklarıyla dolaylı olarak beni komünist harekete sürüklemiş birisi vardı; ve şu anda ben, Komintern'in kan dolaşımının bir hücresiydim. Gençliğimde, izleyeceğim yola karar vermeme yol açan, şimdi davanın kararlı bir düşmanı olmuş adam yarım metre ötemde duruyordu. Düşmanca bir tutum içinde değildik birbirimize karşı. İhtiyatlı bir şekilde konuşuyorduk, onda açık seçik bir alaycılık göze çarpıyordu. Alman hapishanelerinde yıllarca yattıktan sonra, Başkan von Hindenburg'un affıyla dışarı çıkmıştı. Bir süre, Komintern'in İskandinav bürosunda çalışmış, sonra *Sovtorgflot*'da örgütlenme uzmanı olarak hizmet görmek üzere Leningrad'a gönderilmişti.

"Kısa sürede, Kutsal Rusya'da işlerin nasıl yürüdüğünü gördüm" dedi Knueffgen. "Bu, sosyalizm falan değildi. Benim uğrunda savaştığım şey bu değildi. Gördüğüm, büyük bir ulusun leşiydi; ve zavallı hayvanın bağırsaklarını iştahla kimin kemirdiğini de gördüm– sevimli Bolşevik bürokrasiydi bu. *Benim* güzelim rüyamı iğdiş eden buydu işte. 1919'da onlar için bir balık tarama gemisi kaçırdığıma pişmandım. Hesapladım: balık tarama gemisi yarım milyon ruble değerindeydi; yedi yıllık hapislik yedi milyon ruble. Paramı geri alsam daha iyi olacak diye düşün-

274. Bkz. s. 15.

düm. Bay Stalin, bana yedi buçuk milyon ruble borçluydu. Elime geçirdiğim büyük miktarda rubleyi nerede olursa orada satmaya giriştim, bir İngiliz poundu iki yüz ruble. Bir gün G.P.U.'lu dostlarım beni –"

Gerisini tahmin etmek zor değildi. Knueffgen, Rusya'da spekülatör olarak yakalanmıştı. Bu, *Sovtorgflot*'u sarsan bir skandaldı. Karl Liebknecht ve Rosa Luxemburg'la birlikte çalıştığını ortaya koyan sicilinden ötürü Sovyet hükümeti, onun ölüm cezasını on yıllık kürek cezasına çevirmişti. Karelian çalışma kampında iki yıla yakın çalıştıktan sonra kaçmıştı.

"Belki binden fazla zavallı denemiştir bunu, ben bu bin kişi içinde, ölmeden kaçmayı başaran birkaç kişiden biriyim" diyerek gülümsedi.

"Peki şimdi?"

"Gördüğün gibi buradayım" dedi.

"Boktan karşıdevrimci faaliyetlerde bulunmak için" diye tamamladım.

Knueffgen, arkasına yaslandı. Sigarasının dumanına daldı bir süre. "Şu andaki gibi rahat bir hayatım olmamıştı hiç" dedi halinden memnun.

"İnanırım" dedim.

"Senin kadar budalasını görmedim. Kendinizi kurt sanıyorsunuz ama sadece kelebek kovalayan köpek yavrularısınız. Joe Stalin ve *tavarişl*erinin, siz yabancı yaltakçılarına karşı aşağılamadan başka hiçbir duyguya sahip olmadığını görmüyor musun?"

"Kime çalışıyorsun? Gestapo'ya mı?" diye sordum, büyük bir ciddiyetle.

"Saçma! Gestapo çok az veriyor."

"Çok veren kim?"

"Scotland Yard. Görüyorsun, ne kadar gerçekçiyim."

"Neden Alman gemilerinin boykotuna karşı çıkıyorsun?"

Knueffgen, soğuk soğuk güldü. "Komintern'e çelme takmak hoşuma gidiyor da ondan" dedi, sonra ciddileşerek ekledi: "Tüm politik markalar sahtedir. Bunu sen de benim kadar biliyorsun. Neden bunun ürünlerinden ben de yararlanmayacakmışım?"

"Ne ürünü?"

"Hayatta kalmak, kendi gemini yürütmek ve biraz da eğlence."

"Senin adına üzüldüm."

"Oh, demek hâlâ 'doğru' ile 'yanlış' diye bir şey olduğunu düşünüyorsun" dedi Knueffgen. "Vicdan illetine tutulmuşsun."

"Vicdana paydos demek."

"Vicdanı baş üstünde tutmak açlıktan ölmekle aynı şeydir. Bir gün boynuna ipi geçirdiklerinde de hiç şaşmam."

Tartışmanın bir yere varacağı yoktu. Ayrılmadan önce döneği uyardım: "Kampanyamızdan uzak dur. Bu tavsiyemi tutarsan senin için hayırlı olur."

"Nur kaltes Blut, mein Junge[275]. Ben eski kulağı kesiklerdenim. Söyle G.P.U.'lu arkadaşlara, Yoldaş Stalin'in bana on milyon ruble borcu var. Kimse böyle bir parayı sokağa atmaz, öyle değil mi?"

Ayrıldık. Yoldaş Anton aracılığıyla, Michel Avatin'le bağlantı kurdum. Letonyalıya, Knueffgen hakkında rapor verdim. Avatin, yalnızca başını sallamakla yetindi. İki hafta kadar sonra, on yıl önce Hamburg'da hapishane arkadaşım olan Willy Zcympanski Antwerp'e geldi. Zcympanski, Sovyet askeri istihbaratında çalışıyordu, fakat G.P.U. onu özel görevlerde kullanmak için bir süreliğine ödünç almıştı. Kaba ve ketum Zcympanski,[276] beni Herrmann Knueffgen konusunda sorguladı. O zaman, onun Antwerp'e, Komintern'in "Kaptan Kidd"inin[277] icabına bakmak üzere geldiğini anladım. Ama başaramadı. Knueffgen hâlâ hayatta. Zcympanski, Almanya'daki bir casusluk görevi sırasında Gestapo tarafından yakalandıktan sonra, 1937 yazında intihar etti.

Nazi bayraklarına karşı aralıklarla süren grevler, Antwerp'te birçok Alman denizcisini zor durumda bırakmıştı. Bu denizciler grevlerde militanlık yaptıklarından Alman limanlarına döndüklerinde derhal tutuklanmaları kaçınılmazdı. Bana ve Komintern'e

275. Yavaş ol oğlum.

276. Bkz. s. 29.

277. *Captain Kidd* (1645-1701) Korsanlık yaptığı için idam edilmiş İskoçyalı denizci.

göre, bu denizciler, destek güçler olarak saflara alınmalıydı. Alman denizcilerinden en yetenekli beşini, *Scheinwerfer – "Deniz Feneri"* adını verdiğim yeni haftalık gazetemizin basımı için "basın komitesi" olarak bir araya getirdim. İlk sayı, yirmi binin üstünde basılmıştı. "Varız ve Var Olacağız!" Gazetenin basılmasından iki gün sonra, tren yoluyla gizlice gönderilen gazete, ayrıca, tankerlerin kömür ambarlarına gizlenerek, Bremen, Hamburg, Stettin'e, keza Ren üzerinden mavnalarla Almanya'ya sokuldu.

Ülkeye dönemeyen diğer Alman militanlarını sabotaj gruplarında örgütledim. Alman gemilerinden yoldaşlara, mümkün olan en basit araçlarla gemi ve kargolara büyük zarar vermenin tekniklerini öğreten kurslar verdim. Batı Sekreterliğinin bazı uzmanları, denizcilik sabotaj tekniklerini içeren bir liste hazırlamıştı. Bu liste, *P.A. Bernstorff*'daki Jensen'in kuryesi tarafından bana ulaştırılmıştı. Bu sabotör eğitim programındaki bazı maddeler şunlardı:

En eski ve etkili yöntem, geminin makinelerinde kullanılan ağır yağa, tercihan, uzun ve ağır pervane millerinin bilyelerine ince kum katmaktı. Bir avuç kum, en büyük gemiyi bile günlerce felç etmeye yeterdi. İnce kum ya da kum taşı, kargo vinçleri ve çapa bodurgaçları için de kullanılabilirdi. Diğer metodlar ise şunlardı: Pusula ve sekstantları[278] bozmak (kontrol mıknatısını oynatarak ya da çıkararak pusula işlemez hale getiriliyordu); özellikle sıcak havalarda, kömür depolarına su ve gazyağı dökerek yangın çıkartmak; açık denizde dümen zincirlerini kesmek; tropikal meyve, özellikle muz taşıyan gemilerde soğutucunun derecesini düşürmek; et ve diğer bozulabilir yiyecek maddelerine gazyağı dökmek; Güney Amarika'ya büyük ölçekte ihraç edilen yeni makinelere, motorlara, elektrik matkaplarına, pompalara, baskı makinesi ve daktilolara çimento ve su dökmek. Gemileri doğrudan hasara uğratmak ya da batırmak için yapılacaklar ise, buğday ve soya fasülyesi kargolarını ıslatmak ya da geminin suya gömülü kısımlarında küçük delikler açarak içeriye su dolmasını sağlamak, olmadı, açık bir havalandırma bacasındaki

278. Güneşin ve yıldızların yüksekliğini ölçmeye yarayan alet.

yangın hortumunun ağzını bağlamak veya havalandırma bacasını, yağmurla havalarda, karanlık bastıktan sonra rüzgâra çevirmek. Tahıl ve soya fasülyesi ıslandığı zaman, normalinin üç misli ağırlaşıyor, çelik kasaları ve en sağlam gemilerin bile yan çeperlerini patlatıyordu. Sabotajın zirve noktası olarak, savaş sırasında mürettebatın Alman gemilerini ele geçirmeleri öneriliyordu. Telsiz aygıtlarının tahrip edilmesi, görevlilerin rehin alınması ve geminin, tarafsız ülkelerin limanlarına ya da bir Sovyet limanına sevk edilmesi, bu programın göze çarpan yönergeleriydi.

Komintern'in, Alman ekonomisinin zayıf olduğu, endüstri ve ulaşımdaki sabotajın kitle hareketini kamçılayıp, Nazi'lerin ekonomik, dolayısıyla politik iktidarını çökerteceği yönündeki teorisinin safsata olduğu ortaya çıktı. Ne var ki, hantal olmadığından, aynı zamanda büyük zarar verdiğinden, sabotaj eylemleri talebi geçerliğini korudu. Eğitilmiş birisi, tek başına bir gemiyi felç edebilirdi. Sonraki yıllarda meydana gelen olaylar, sabotaj birimleri örgütlemenin hiç de boşuna olmadığını göstermiştir. Puerto Colombia'da, Kuzey Alman Lloyd gemisi *Helgoland*, mürettebatı içindeki bazı kişilerce yakılmış, ardından isyan patlamıştır. Hamburg-Güney Amerika Hattında çalışan *Bahia Blanca*'nın ateşçileri, gemilerini Rio de Janeiro limanında çalışamaz hale getirmiştir. Pernambuco yakınlarında meydana gelen bir sabotaj eylemi, Hamburglu *Sao Paulo*'nun ambarlarının yanmasına yol açmıştır. Gemideki yangın beş gün boyunca devam etmiştir. Alman tahıl gemileri *Nienburg* ve *Anatolia*'daki Çinli tayfalar, Buenos Aires'te isyan etmiştir. Ateşçi ve kömür hamalları komünist olan, Nazi gemi grubunun en önemlisi, Hamburg-Amerika Hattı gemisi *Leuna*, Hint Okyanusunda hiçbir iz bırakmadan kaybolmuştur.

Haziran'ın ilk günlerinde, "Hamburg işçilerinin delegesi ve Denizcilik Enternasyonali'nin temsilcisi" olarak, Savaşa ve Faşizme Karşı Dünya Kongresinde hazır bulunmak üzere Paris'e gitme emri aldım.

Paris treni, çok sayıda ülkeden delegelerle tıklım tıklım doluydu. Hepsi aynı yere gidiyordu ama ekspres, Fransa-Belçika sınırını geçtikten sonraki ilk güvenlikli istasyon Lille'ye varıncaya kadar herkes birbirini tanımıyormuş gibi davranmıştı. Paris'in

Gare du Nord'u, Sen şehrindeki merkezi irtibat ajanımız Roger Walter Ginsburg'un adamlarıyla doluydu. Bunlardan biri beni alıp, doğu banliyösü Montveuil'de bulunan 221 Rue Etienne Marsel'deki kalacağım adrese götürdü. Burası, Fransa'daki komünist askeri *Apparat*'ın şefi ve parlamento üyesi Yoldaş Beaugrand'ın eviydi. Mesleği, belediye mezbahasında kasaplıktı bu öne eğik yürüyen devin. Evi, Rusya'daki yolculuklarının andaçları, Kızıl Ordu nişanları ve Sovyet liderlerinin fotoğraflarıyla doluydu. Tombul ve sevimli bir karısı vardı. Paris yiyecek dağıtımının kilit noktası Les Halles[279] yönetiminde önemli bir mevkide bulunuyordu.

Görevlerimden biri, yabancı delegeler arasında bulunan denizci, dok, nehir işçisi ve balıkçılar üzerindeki gözetimi örgütlemekti. Bir diğeri ise, Komintern yönetimi ile çeşitli delegasyonların başkanları arasında tercümanlık yapmaktı. Bu toplantılar, Walter Ginsburg'un, Rue de Seine'deki "mimarlık stüdyosu"nda ya da Batı Sekreterliğinin, 288 Rue Lafayette'deki ofislerinde yapılıyordu. Komintern'in kreması Paris'e gelmişti.

Şefim Ulrich ile Richard Jensen, kalabalık yardımcı kadrolarıyla birlikte uçakla geldiler Kopenhag'dan. Delegelerin çoğunluğu komünist değildi. İşçiler, entelektüeller, öğretmenler, yazarlar ve liberal kamptan meslek sahibi adamlar, Hitler'e ve onun tavrına karşı dünya çapında inşa edilen harekete omuz verme düşüncesiyle doluşmuştu Kongreye. Öyle görünüyordu ki, bu dürüst hacıların çok azı, Dünya Kongresini örgütleyen ve finanse edenin, resmî açılıştan sonraki tüm kararları kaleme alanın Komintern olduğunu biliyordu. Yüzlerce muhafız, tercüman, daktilograf, stenograf, rehber ve kuryenin hepsi Komünist Parti üyesiydi. Kongre, l'etoileve Arc de Triomphe'den çok uzak olmayan, ünlü konser salonu *Salle Pleyel*'de açıldı. Dış görünüş olarak bu, dünya çapında, bilinen en büyük enternasyonal kongrelerden biriydi. Ne var ki, mutad olduğu üzre, gerçek toplantılar perde arkasında yapılmaktaydı. Kongre, bir "Savaşa ve Faşizme Karşı Dünya Komitesi" seçti ve dünyadaki tüm demokratik ül-

279. Meyve, sebze hali.

kelerde, "Savaşa ve Faşizme Karşı Lig" kurulmasına ilişkin komünist önergeyi oybirliğiyle kabul etti.

Kongrenin üçüncü günü, tıklım tıklım dolu *Salle Pleyel*'de bir konuşma yaptım. Aramızda bulunması muhtemel Gestapo ajanlarınca tanınmamak için, "totaliter" ülkelerden gelen tüm konuşmacılar gibi ben de maske takmıştım konuşurken. Enternasyonal delegelere, Alman liman ve nehirlerine giden her ülkeden binlerce geminin, Üçüncü Reich'ın karasuları içinde anti-Hitler propaganda ve örgütlenmenin yolunu açmak üzere faaliyette olduğunu söylediğimde büyük bir alkış koptu. Konuşmam yedi dile çevrilmişti.

Kongreye gelmesi beklenen kişilerden biri de Ernst Wollweber'di. Fakat eski isyancı, Almanya'da görevinin başında kalmıştı. Sekreteri Cilly gelmişti onun yerine. Uzun boylu, zarif, şık giyimli Cilly, hayranlık veren uyumundan bir şey kaybetmemişti. Ancak, yüzünden, tehlikeli yeraltı çalışmasında Wollweber ile birlikte geçirdiği ayların gerginliğini okumak mümkündü.

"Hâlâ yaşıyor olmama seviniyorum" dedi bana. "O hercümerç içinde ölmek de kolay değil; korkunç bir şey, çevrende dişler, ölümcül dişler, her an seni kapıp parçalamaya hazır."

Walter Ginsburg'un atölyesinde yapılan Alman komünistlerinin özel toplantısı, Ernst Wollweber'in ismi etrafında üzücü bir dalaşmaya dönüştü. Toplantıya, Moskova'daki Komintern Sekreterliğinden, ufarak gözlü, sert bakışlı bir Rus da katıldı. Eski Alman liderliğinden geriye kalanlar –Pieck, Koenen,[280] Remmele ve onların uyduları – Wollweber'in rekabetinden açıkça paniğe kapılmıştı. Hepsi, Almanya'daki örgütümüzün yönetimini ona bırakmıştı ve bu görevi alan Wollweber'in eninde sonunda Gestapo'nun zindanlarına düşmesini beklemekteydi. Bu tavra karşı Rus temsilci büyük bir öfkeye kapıldı. Gecikmeksizin çatışmaya girdi. Almanya'daki Komintern makinesinin yeni yeraltı örgütçüsü olarak Ernst Wollweber, Sovyet liderleri arasında müt-

280. *Bernard Koenen* (1889-1964): Alman Komünist Partisi'nin önderlerinden. 1933'de Sovyetler Birliği'ne sığındı. Stalin'in temizlikleri sırasında, 1936-39 yılları arasında tutuklu kaldı, ancak serbest bırakıldı. Demokratik Alman Cumhuriyeti kurulduktan sonra yeniden çeşitli görevlerde bulundu. 1964 yılında, Doğu Almanya'da eceliyle öldü.

hiş ünlenmişti. Onlar, bu yetenekli Alman kadroyu kurban etmeye hiç de gönüllü değildi. Sonunda, Alman liderler, Rusun, Berlin'e bir kurye gönderilip, Wollweber'in güvenlik içinde ülkeden kaçırılması talebine boyun eğdi. Kendi ölüm fermanlarını imzalayan insanlar gibi başları önlerindeydi. Berlin'e, kendi yardımcılarından birini göndermeyi önerdiler. Rus temsilci öneriyi reddetti. Karşılıklı bir güvensizlik ve nefret ortamı oluşmuştu.

"Gidip yoldaş Jensen'i bul" dedi bana Rus. "Söyle ona, saat tam sekizde *Metro Vavin*'de olsun."

Jensen, Wollweber'i Almanya'dan kaçırma görevine baş yardımcısı George Hegener'i önerdi.

Hegener'in Almanya'ya yapacağı yolculuğun arifesinde, Odeon yakınlarındaki bir cafede Cilly'le buluştum. Çok heyecanlıydı. Karakteristik soğukkanlılığı, yerini üzüntüye ve tüketici bir mutsuzluğa bırakmıştı. Bir bardak *pernod*[281] içtikten sonra kolumu tutup hızla konuşmaya başladı.

"Şu Wilhelm Pieck! Ernst Thaelmann'ın çizmelerini giymeye öyle hevesli ki, Almanya'dan canlı çıkan herkesi kişisel olarak aşağılıyor. Merkez Komitesiyle çalışmamdan hiç haz etmiyor. Benim Ernst'in (Wollweber) ajanı olduğumu düşünüyor. Kendisine karşı, Ernst'in Almanya'dan çıkıp geleceği gün için malzeme toplamamdan ödü kopuyor."

Cilly, Ernst Wollweber'i seviyordu. Aslında politik olmayan bir kafa yapısı vardı ama bir komünistti, görevlerini sorgulamaksızın ve korkusuzca yerine getirirdi. Şimdi, disiplin zırhından sıyrılmış bir kadın görüyordum karşımda. Koyu renk gözleriyle, şıklığı ve zerafetiyle isyan halinde bir kadın. Çoğu Komintern görevlisi gibi, Moskova'ya aniden çağrılacağı yolundaki müphem ama derin korkuyu o da duyuyordu; kimse bilemezdi bu çağrının, fırtınalı ama hoş bir hayata elveda demek anlamına gelip gelmediğini.

"Yoldaş Jensen'le konuşurum" dedim ona. "O, Moskova'ya, sana geçici bir görev için ihtiyacı olduğunu bildirir."

"Bunu yaparsan sana minnettar kalırım" dedi Cilly.

Jensen, Ulrich'le görüştü. *S-Apparat*'ın – Komintern Karşı

281. Bir Fransız içkisi.

Casusluk Bölümü – yetenekli bir kadın yardımcıya ihtiyacı vardı. Cilly, Michel Avatin'in bölümüne gönderildi.

Almanya'dan gelen delegeler arasında, İsveç doğumlu Sovyetler Birliği vatandaşı Bror Nystroem de vardı. Siemens elektrik ve çelik Tröstünde uzman olarak çalışan Bror Nystroem, Hans Kippenberger'in Endüstriyel Casusluk *Apparat*'ında görevliydi. Nystroem'den, Firelei'nin nerede olduğunu öğrendim. Gestapo'nun elinden bir kere daha kaçıp kurtulmuştu. Berlin'den, Saksonya'daki Dresden'e gönderilmiş, bir Gestapo baskınının ardından Stettin'e kaçmıştı. Bror Nystroem, bana Stettin'den bir adres verdi.

"Ona yazabilirsin" dedi. "Sağlam bir adrestir, şu anda işlerliği var."

Posta kartına zararsız birkaç satır karalayıp, Montreuil'deki bir Fransız işçisinin adresiyle birlikte postaladım. Dört gün bekledim. Azap dolu günlerdi. Sonunda yanıt geldi, elyazısı o kadar tanıdıktı ki. Acı bir yardım çağrısıydı. Tüm paramı harcayıp Firelei'ye telgraf çektim.

Telgrafhaneden, Batı Sekreterliğinin Rue Lafayette'deki şube merkezine koştum. Soğukkanlı bir sekreter karşıladı beni. Yöneticilerden biriyle bağlantı kurmak istediğimi söyledim.

"Bekleyin" dedi.

Bir saat bekledim, sonra bir saat daha. İşlerinin peşinde koşturan kuryeler girip çıkıyordu. Sonunda sekreter, beni, Sen üzerindeki, Louvre'a yakın bir yaya köprüsüne gönderdi. Köprüde, kırışıksız gri elbiseleri içinde, orta yaşlı bir adam beklemekteydi. Bu, yeni kurulan *Comité Mondial*'ın –dünya çapındaki Savaşa ve Faşizme Karşı Ligin genel kurmayı– lideri, Polonyalı René'ydi.

Derhal, bundan sonraki görevim üzerine konuşmaya başladı. "Strazburg ve Basel'e gitmen gerekiyor" dedi. "Almanya'ya Ren üzerinden *Rundschau*'nun büyük çaplı nakli için gerekli araçları ayarlamamız şart." *Rundschau*, Komintern'in Basel'de bastığı bir gazeteydi. Zoru zoruna dinledim onu. René konuşmaya devam ediyordu! "Reichstag yangını üzerine Kahverengi Kitap bastık. Çok önemli. Yüz bin minyatür nüshasını Almanya'ya sokmalıyız. Ve Strazburg—"

"Dinle" diye araya girdim. "Benim çok acil bir başka sorunum var. Karım, Yoldaş Firelei zor durumda."

"Evet?"

Anlattım. René, iyi bir dinleyiciydi. Firelei'yi Almanya'dan kaçırmama Partinin yardım etmesini istedim. Polonyalının yüzündeki merak ifadesi donuk bir gülümsemeye dönüştü. "Sevgili Yoldaş" dedi. "Duyarlılığına saygım var. Ancak durum, yoldaşların özel sorunları için *Apparat*'ımızı tehlikeye atamayacak ölçüde ciddi. Belki daha sonra. Senin Strazburg'da işleyen bir köprübaşı inşa etmen gerekiyor. Son derece acil."

Birbirimizden, karşılıklı düşmanca duygularla ayrıldık. O anda Firelei, benim için tüm politik planlardan ve çalışmalardan çok daha anlamlıydı. Richard Jensen'i aramaya giriştim. Ne var ki, Jensen, Paris'ten ayrılmış, uçakla Kopenhag'da gitmişti. İrtibat görevlisi Ginsburg'a başvurdum. Paraya ve Gestapo'nun tanımadığı güvenilir bir kuryeye ihtiyacım vardı. Ginsburg'un tutumu olumluydu, ancak korkuyordu. Amirlerinden kesin talimat almadan parmağını kıpırdatamayacağı belliydi. Firelei, Almanya'da oradan oraya kaçmak zorundayken ve evsizken herhangi bir yeni görev almamakta kararlıydım.

Yüzümü kıyıya, limana döndürmeye karar verdim. Denizciler bana yardım etmekte tereddüt etmezdi. Çoğu, Hamburg'daki eski günlerden Firelei'yi arkadaşları olarak tanırdı. Firelei'ye, bu notu aldığı andan itibaren yola çıkmaya hazır olmasını yazdım. Yaptığım çok tehlikeli bir şeydi. Mektup, Gestapo'nun eline geçse her şey biterdi. Yoldaş Beaugrand'dan yüz frank borç aldım, Antwerp'e gidiş biletim için.

Antwerp'te, Yoldaş Anton'un ofisinde, Batı Sekreterliğinden gelmiş, gecikmeksizin Strazburg'a hareket etmemi emreden bir mektup buldum. Aldırış bile etmedim. Café Belgenland'ın arka odasında, Antwerp kıyı müfrezesinin mücadele içinde çelikleşmiş seçkin kadrosunu bu sefer kendim için topladım. "Firelei'yi kurtarmak için bana yardım edin" dedim onlara. Sevinçle nara atmamak için kendilerini zor tutuyorlardı. Bağlılık ve coşkuları karşısında gözlerim yaşarmıştı. Genç Letonyalı Birzinsch'nin li-

derliğindeki "aktivist"ler ertesi sabah gemilerden para toplamaya çıktı. Akşama yaklaşık dört yüz belga[282] toplamışlardı.

"Benimle Almanya'ya gelecek bir gönüllüye ihtiyacım var" dedim.

Birzinsch gönüllü oldu. Aynı gece Antwerp'ten ayrıldık, sabaha doğru dörtte, Almanya sınırındaki Belçika kasabası Verviers'e vardık. Yerel komünist biriminden bir rehber bizi, kesif ormanlarda beş saatlik bir yürüyüşten sonra Aachen'ın dışındaki patikalara ulaştırdı. Tek bir sınır muhafızına rastlamadan Alman topraklarına girmiştik.

Aachen'da birbirimizden ayrıldık. Birzinsch, toplanan paranın büyük kısmını yanına alıp Köln tarikiyle Berlin'e giden trene bindi. Berlin'den Stettin'e gidecekti. Ben Aachen'da bekledim. Bütün gün, sessiz ve temiz sokaklarda dolaştım, şehir merkezinden uzak durdum, SA'ları uzaktan görünce apartmanların girişlerine sığınıyordum. Gece ormanda gizlendim. Ne bir dilim ekmek, ne uyku. Dakikalar bir sürüngen gibi ağır ağır ilerliyordu. Bir gün ve bir gece geçti, ardından bir gün bir gece daha. Beynimi kemiriyordu sorular: "Birzinsch'e ne oldu? Firelei'yi bulabildi mi? Şimdi neredeler? Ne zaman gelecekler?" Soruların sonu gelmiyordu.

Köln'den her tren gelişinde, buluşmayı kararlaştırdığımız kamyon şoförlerinin lokantası çevresinde dolanıp duruyordum. Ve sonunda geldiler, Stoik[283] Baltık yüzündeki zafer ifadesiyle Birzinsch, yanında da Fireli. Kırmızı beyaz yazlık bir elbise vardı üstünde, kolunda da parlak bir el çantası. Onlara doğru koşup boyunlarına sarılmamak için kendimi zor tuttum, yanımdan geçip gittiler. Ormana varıncaya kadar onları izledim ağır ağır.

Birzinsch, mantar topluyormuş gibi yaparak bir patika aramaya çıktı. Soluk sabah ışığının ve kayın ağaçlarının altında Firelei ile baş başaydık. Gözlerinin içine baktım. Yıldız gibi parlıyorlardı.

"İşte yine birlikteyiz" dedi yavaşça. "Öyle sevinçliyim ki, anlatamam. Bir daha asla yalnız bırakmam seni."

282. O zamanki Belçika para birimi.

283. Kolay heyecanlanmayan.

Kara ormanlarda tüm gece boyunca doğuya doğru yürüdük. Birzinsch önden gidiyordu. Sabaha doğruydu, durup bizi bekledi.

"Artık bir güzel kucaklaşabilirsiniz" dedi sevinçle. "Belçika'dayız."

Hayat yine bir şarkı kadar güzeldi. Antwerp'e geldik, bir hafta boyunca, dış dünyayla ilişkimizi tamamen kesmiş, bir döküm-hanenin tavanarasında kaldık. Batı Sekreterliğinin kopardığı yaygara, gizli tatilimize son verdi.

"Paris'e gidiyoruz" dedim.

"Paris'i yeniden görmeyi o kadar arzulamıştım ki" dedi Firelei.

Sınırı yürüyerek geçip Paris'e gittik, çünkü Firelei hâlâ pasaportsuzdu. Paris'te, Walter Ginsburg, Firelei için, St. Nazaire doğumlu, Jeannette Languiner adına bir pasaport hazırladı. Artık Strazburg ve Basel'e rahatlıkla gidebilirdik.

Flaman'daki Gestapo casusluk faaliyetinin şefi Ilia Raikoff'un – Öküz -, sonunda Michel Avatin tarafından öldürüldüğü haberi ulaştığında Strazburg'daydık. Bu öldürme olayının ayrıntılarını, daha sonra, kısmen, bizzat Avatin'den, kısmen, ona yardım eden Cilly'den, esas olarak da, raporları toplamış olan Antwerp'deki irtibat görevlisi Yoldaş Anton'dan öğrendim.

Görevi yerine getirmeye dört kişi tayin edilmişti – Avatin, Rose adlı Belçikalı, Selanik'den, duba gibi şişman bir Yunanlı ve Cilly. Öküz'ü kıstırmak kolay değildi. Şehirde taksiyle geziyor, görüşmelerini son derece aydınlık cafélerde yapıyordu. Avatin ve Rose, adım adım peşindeydi. Şişman Yunanlı, sahili arşınlıyor, Öküz'ün ofisine giren çıkanı gözlüyordu. Cilly, incecik ipek giysiler içinde cafélerde oturup içki içiyor, tüm hünerini kullanarak Öküz'ün dikkatini çekmeye çalışıyordu. Bir hafta geçtikten sonra Avatin sabırsızlanmaya başladı.

Avatin, Cilly'den, Öküz'ü sarhoş edip, nehir kıyısında bir gece gezintisine götürmesini istedi. Ne var ki, Öküz fazla içmiyor, aydınlık olmayan, polisin bulunmadığı yerlere gitmiyordu. Bir gece Öküz, Cilly'i bir otele götürdüğünde, Avatin planını değiştirmeye karar verdi.

Cilly, bıçak kullanmaktan hoşlanmadığından, Yunanlı, kütüp-

haneye gidip zehirler üzerine bir inceleme yaptı. İncelemenin sonunda, birkaç damla sulandırılmamış nikotinin işi halledeceği raporunu verdi. Cilly'nin yapması gereken, yatmadan önce Öküz'ün çayına nikotin damlatmaktı. Bundan sonra, Paris'e giden bir uçağa atlayacak, orada Yoldaş Ginsburg, onun uzun süredir Paris'te bulunduğunu gösteren bir pasaport düzenleyecekti.

İyi bir plandı. Ertesi hafta, Öküz, Cilly'i, üç farklı otele götürdü. Hiçbir şey olmadı. Cilly, her sabah, Öküz'ün hâlâ hayatta olduğu haberini veriyordu. Anlaşılan, Cilly, vicdanıyla boğuşmaktaydı. Üçüncü günün sabahı, Cilly'nin yüzü solgun, dudakları kan kırmızısıydı. Öküz'ün çok mutsuz bir insan olduğunu söyleyince, Avatin onun hakkında kararını verdi. Kopenhag'a mesaj gönderip, Cilly'nin daha az ciddi bir göreve verilmesini önerdi.

Derken her şey aniden olup bitiverdi.

Cilly, ajanı zehirlemedi. Meir üzerindeki bir otelden geceyarısına yakın bir saatte telefon edip Öküz'ün ayakta duramayacak kadar sarhoş olduğunu bildirdi. Onu bir taksiye atıp, nehir kenarında, eski kalenin yanındaki ağaçlık alana getireceğini söyledi.

Avatin, Rose ve Yunanlı, ağaçların altındaki bankta üç saat bekledi. Hiç konuşmuyorlardı. Bir çayırlıkta kamp kurmuş lodosçuların kulübünden yükselen *chaivari*[284] müziği onlara kadar ulaşıyordu.

Gece iki buçuk civarında, ağaçların arasından bir taksi göründü. Taksi durdu, içinden Cilly indi. Gemilere bakıyormuş gibi yaparak iskeleye doğru yürüdü. Yarım dakika sonra taksiden Öküz çıktı sendeleyerek. Cilly'e kendini beklemesi için seslenıyordu. Öküz yanına gelince, Cilly onu bir banka itekledi. Sonra taksiye giderek gazlamasını söyledi. Öküz kendini toparlayıncaya kadar taksi uzaklaşmıştı bile. Lodosçular bağırıp gülüşüyordu. Öküz'ün çevresini sarmış, bir yandan alay ediyor, bir yandan da yatıştırmaya çalışıyorlardı onu.

"Gidelim" dedi Avatin sakin bir şekilde.

Antwerp'in kulelerinin üstünde alçak yağmur bulutları toplanmış, nehrin karşısındaki ışıklar yağmurdan görünmez olmuş-

284. Fransız folkloruna ait bir müzik türü.

tu. Lodosçular teker teker dağıldı, ıslak kaldırımlardan yürüyerek kapı eşiklerine sığındı.

Avatin, Rusun önünde durdu. Her eylem öncesinde olduğu gibi soğukkanlıydı. Sahil ıssızdı. Yağmur şiddetlenmişti.

"Öküz" dedi Avatin. "Birisi, diğerinin böğrüne silâhını dayadığı zaman ne olur?"

"Hiçbir şey" dedi Öküz, aşağılamayla.

"Peki tetiği çektiğinde?"

Öküz başını kaldırıp baktı. "Biri ölür, diğeri de hayatta kalır" diye mırıldandı.

O anda hızla harekete geçtiler. Yunanlı, tabancasını Öküz'ün böğrüne dayadı.

"Ayağa kalk."

Öküz ayağa kalktı. Yağmurda öylece dikeldi, sağına soluna bakınarak.

"Yürü" dedi Yunanlı.

Öküz yürüdü. Avatin sağında, Rose solunda, şişman Yunanlı arkasında, iskeleye doğru ilerlediler.

"Seni öldüreceğiz" dedi Avatin.

Öküz, şaşkın bakındı.

"Neyin nesisiniz siz?" diye sordu titreyen bir sesle.

"Gestapo seni kaybettiğine üzülecek" dedi Avatin.

Ayaklarının altındaki nehrin karanlık suları çağıldayarak akıyordu. Öküz, sanki düşünüyormuş gibi iskelenin kenarında durdu ve aniden dönüp Yunanlının suratına bir yumruk indirdi. Aynı anda Avatin, kamasını ajanın kasığına sapladı ve yan tarafından karnını deşti. Sonra da tekmeledi. Öküz, inleyerek nehre düştü, akıntı onu alıp götürdü.

"Ölmek Kolay"

Altmış gün boyunca, Fransa, Belçika ve Hollanda'da yolculuk yaptık. Firelei ile birlikte, St. Louis adlı köyün yakınından geçerek Basel'e gittik. Basel'den Paris'e, oradan Rouen, Le Havre, Boulogne-sur-Mer, Dunkerque, Ghent, Antwerp, Rotterdam ve yine Antwerp. Bütün bu limanlardaki görevim, Almanya'ya illegal yazılı malzemeyi gemilerle göndermek için "yeraltı" üsleri oluşturmaktı. Bunun yanısıra yürüttüğüm bir diğer iş ise, nehir ve kıyılar boyunca komünist denizcilik birimlerini toparlamaktı. Ağustos'un ikinci yarısında, Paris bölgesinde ve Fransa'daki nehir ve kanal işçileri büyük grevinde baş taktisyen olarak önemli rol oynadım.

Dünya çapında patlayan, komünistlerin Almanya'da resmen idam edildikleri haberi geldiğinde, Le Havre irtibat ajanı M. Cance'yle cana yakın karısının evindeydik. 1 Ağustos 1933'de, Hermann Luetgens, Bruno Tesch, Wolff ve Moeller adlı işçilerin başları, Hamburg-Altona'da celladın baltasıyla kesilmişti. Firelei de, ben de onları tanıyorduk. Chemnitz, Breslau, Berlin ve Köln'deki özel mahkemeler tarafından başka ölüm cezalarının da verildiği bildiriliyordu. Bu katliamın üzerimizde yarattığı etki, oğlumuzun öldürüldüğünü duymuşçasına büyüktü. Önce derin bir üzüntü, ardından nefret ve intikam çığlığı. Firelei, böylesi duygularla, Hitler'i cellat olarak gösteren bir karikatür çizmişti, sağ elinde balta, yukarıya kaldırdığı sol elinde ise Yoldaş Luetgens'in başı ve ayaklarının önünde yoldaşımızın cansız bedeni. Bu karikatürün yanına şu bilinen dizeleri yazmıştı:

"Verflucht, verflucht
Wer diesen Tag vergessen will,
Wer dieses Blut nicht raechen will."

(Lânet olsun, lânet olsun
Bu günü unutursak
Bu kanı yerde bırakırsak.)

"Bir zamanlar güzel şeyler çizmeyi severdim" dedi Firelei, karamsar. "Ama artık geçmişte kaldı hepsi."

Duygulu sözcüklerle, intikam çağrısı içeren bir bildiri yazdım Cellat Hitler'e karşı ve Parti matbaasında yirmi beş bin adet bastırdım. Birimlerimizin bulunduğu tüm limanlara, bu basılı malzemeyi gizlice Almanya'ya sokmaları talimatıyla yolladım. Firelei, bildirilerden yüz kadarını alıp Cance'nin evinden fırladı.

"Ona göz kulak ol" diye salık verdi Cance, "şu anda çok gergin, ne yapacağı belli olmaz."

İşimi bırakıp Firelei'yi aramaya çıktım. Ortalıkta yoktu. Tepeden inip Le Havre sokaklarında ona bakındım. Birden kafama dank etti. Limanda iki Alman gemisi vardı. Grolstein ve Bellona. Firelei, tayfalar arasında bildiri dağıtmaya, limana inmişti.

Bundan daha tehlikeli bir şey olamazdı. Mürettebatı içinde Gestapo ajanlarının olmadığı tek Alman ticaret gemisi yoktu. Bir gemideki üç dört kişilik Nazi grubu, elli kişilik mürettebatı rahatlıkla terörize edebiliyordu.

Bir komünist birimin de bulunduğu Gerolstein'a koştum.

"Evet" dedi gemi girişindeki nöbetçi bana, "demin buralarda kızın biri, bir şeyler dağıtıyordu."

"Gitti mi?"

"Ha ya!"

"Ne zaman?"

"Bir saat falan olmuştur."

"Bu gemi nereye gidiyor?"

"New York'a."

Oradan, limanın başka bir yerinde demirlemiş Bellona'ya koştum. Bellona'nın kayıtlı olduğu liman Bremen'di. İspanya'dan gelip Almanya'ya gidiyordu ve mürettebatının çoğunlu-

ğu örgütlü Nazi'lerden oluşan birkaç gemiden biriydi. Bellona'nın giriş merdiveni, SA'ların işaretini taşıyan iki denizci tarafından tutulmuştu. Gemiye çıkmam mümkün değildi. Biraz ilerideki iskelede buruştulup atılmış bildiriler gördüm. Evet, Firelei buraya gelmişti.

Kargo ambarının kapısında malları kontrol eden puantöre sordum: "Buralarda kırmızı beyaz elbiseli, sarışın bir kız gördün mü?"

"Une fille? Ah, la garconne, Mais oui!"[285]

"Nerede?"

"Şuradaki taşımacılık ofisinde."

Ambarın sonunda, Alman Neptun Hattının taşımacılık ofisi vardı. Oraya yaklaşırken bir grup tanıdık yükleme işçisiyle karşılaştım.

"Ne var, ne oluyor?"

"Au secours" diye bağırdım heyecanla, *"Brigandage. Les Nazis."*[286]

İçlerinden dört beş tanesi peşimden geldi. Le Havre dok işçileri anarşistti. Tüm diğer bayrakları da anlamsız palavralar olarak gördüklerinden gamalı haça karşı greve katılmamışlardı; buna rağmen Hitler hareketinden nefret ediyorlardı. Alman taşımacılık ofisine paldır küldür daldım. Dok işçileri de beni izledi. Ofis, önde geniş, arkada küçük iki odadan müteşekkildi. Ön odada, Bellona'dan bir görevli, iki Alman memuruyla konuşuyordu.

"Hey" diye bağırdı, "nereye gidiyorsun?"

Onu omuzlayıp arka odanın kapısını açtık. Firelei oradaydı. Bir masada oturuyordu, karşısında gençten bir adam vardı. Adam denizci değildi, sırtını duvara dayamıştı. Firelei, sevinçle haykırdı.

"Ne yapıyorsun burada?" diye sordum.

Aklını kaçırmış gibiydi. Yumruklarını sıkarak ayağa fırladı ve adama doğru ilerledi. "Bu bücür cani" diye söylendi, "kendisiyle gemiye gelmemi istiyor. Bu..."

285. Bir kız mı? Ah, şu çocuk. Gördüm tabii.
286. Yardım edin. Nazi haydutları.

Ofisin kapısında insanlar toplanmıştı. Dok işçileri, ne olup bittiğini anlamadan öylece bakıyordu.

"Hadi gidelim buradan."

Firelei'yi kolundan tutup dışarı sürükledim. Odadaki Almanlar seslerini çıkarmadı. Dok işçileri, ofisi kırıp geçirmek niyetindeydi.

"Yok yok" dedim onlara, "bu yanlış olur."

İkimiz de Fransa'da illegal kalıyorduk, ne kaydımız vardı, ne de doğru düzgün pasaportumuz. Polisin bizi sorgulaması riskine giremezdik. Firelei, çıldırmış gibi konuşup duruyordu. Onu bir taksiye atıp yanına geçtim.

"Nereye?"

"Bir hamama çek."

Bir duş odası tutup Firelei'yi on dakika soğuk su altında tuttum.

"Şimdi iyi misin?"

"Evet" dedi, çekingen. "Bilmiyorum. Aklım yerinde değildi."

"Giyin. Cance'lere gidiyoruz. Bütün gün yatıp dinlenmelisin. Gözlerini kapa, okumak falan da yok."

Yorgun bir çocuk gibi peşimden geldi. Uykusunda, Hamburg-Altona'da başları vurulanların adlarını haykırıyor, "kardeşlerim" diye sesleniyordu.

Ona, Bellona'nın önündeki iskelede neler olduğunu sormadım. Haftalar sonra kendisi anlattı. Bildiri dağıtıyor, bazılarını da gemilerin güvertelerine fırlatıyormuş. Derken, taşımacılık ofisine de girmiş bildiri vermek için. İki adam, yeniden dışarı çıkmasına izin vermemiş.

"Beni *Bellona*'ya götürmek istiyorlardı. Ama bağıracağımı söyleyince beklemeyi tercih ettiler. Sonra sen geldin."

15 Ağustos'ta Dunkerque'daydık. Bu limanın stratejik konumu ne zamandır Komintern'in dikkatini çekmekteydi. Komünist sendikalar limanda yoğunlaşmıştı, bir yandan da demiryollarıyla bağlantı halindeydiler. Savaşın çıkması halinde, Dunkerque'yla Lille arasındaki alanın, Fransa'nın en saldırıya açık bölgesi olduğunun farkındaydık. Dunkerque'daki G.P.U. yerel ajanı Marcel Wegscheider mühendisti; baş yardımcısı Gustave Huyge ise, Dok işçileri Sendikasının lideriydi. İkisinin de, *Salle d'Avenir*, 9

Rue l'Eclusede-Bergues'deki ofisleri, şehrin en hoş binalarından birindeydi.

Wegscheider ve Huyge ile Kuzey Fransa'daki nehir ve kanal grev hareketinin olasılık ve olanakları üzerine tartıştım. Kampanyanın planı, Batı Sekreterliğince yapılmıştı. Bu plan, Paris, Lorraine ve Channel kıyısı arasındaki nehir ve kanal bağlantı sisteminden işleyen hammadde ulaşımını keserek endüstriyel bölgeyi zor durumda bırakmayı hedefliyordu. Komünistlerin kontrol ettiği sendikalar konfederasyonu C.G.T.U., haftalardır yürüttüğü grev ajitasyonuyla zemini hazırlamıştı. *Bataille des bateliers*'in[287] başlaması an meselesiydi.

Dunkerque Komünist Partisi liderliğine göre, en büyük görev, gemi barikatı yoluyla Paris su yollarını kapayarak eli kulağındaki grevi gerçek bir savaşa dönüştürecek uzmanlara düşüyordu.

Bu, şimdiye kadar hiç denenmemiş büyük çaplı bir ulaşım sabotajıydı. Wegscheider, ben ve bizim yardımcı takımı ayrı ayrı Paris'e gittik. Rue de Granges aux Belles'deki C.G.T.U.'da yeniden bir araya geldik. Burada René ve Fransız Partisi'nin liderleriyle toplantı yapılacaktı.

Fransa'daki Bolşevik girişimlerin stratejisti Benoit Frachon, Paris bölgesini gösteren büyük bir askeri harita açtı. Askeri garnizon ve *Garde Mobile*[288] karakolları maviyle işaretlenmişti. Kırmızı işaretler, işlek ve stratejik kanal kavşaklarını gösteriyordu. Titizlenen soğuk sesiyle Frachon, gemi barikatının en etkili olacağı ve Paris militan müfrezelerinin eyleme geçmeye hazır oldukları noktaları gösterdi. Her müfrezeden iki motosikletli kurye, Komünist Partisi'nin resmî binasından uzaktaki St. Denis'de kurulmuş, görünüşte bağımsız merkezi grev karargâhıyla sürekli temas sağlayacaktı. Merkezi grev komitesine "danışman" olarak atananlar, hepsi de Komintern hizmetinde yıllanmış, Jean Rigal, Emile Ragette ve Mauvais adlı biriyle, Komintern Denizcilik Bölümü, Enternasyonal Denizciler ve Liman işçilerini temsilen bendim.

287. Fransız nehir işçilerinin kavgası.
288. Seyyar Jandarma.

Grev, 19 Ağustos'ta başladı. Fransız hükümeti, komplonun kapsamının henüz farkında değildi. 20 Ağustos'ta, şafakla birlikte sabotaj birlikleri eyleme geçti.

Fransız nehir işçileri –*batelierler*– birimlerimizin önderliğinde mücadeleye atıldı. Aisne Nehrinde, on mavna, bir kıyıdan öbürüne, nehirden geçişi engelleyecek şekilde birbirine bağlandı. Bu gemi barikatını pekiştirmek için *batelier*lere tüm mavnaların demir atması talimatı verdik. Blokajın her iki ucundaki mavnalara, sahilden yapılacak herhangi bir saldırıya karşı savunma amacıyla Kızıl Cephe Savaşçı Müfrezeleri bindirildi. Nehir bloke edilmişti. Ortalık aydınlandığında, Rheims bölgesinden Paris'e mal taşıyan gemiler ilerleyemez oldu.

Aisne'nin Oise ile birleştiği yerde barikata takılan nehir gemilerinin sayısı saat be saat arttı.

Bundan sonra Oise'nin kapatılmasına giriştik. Oise, Aisne'den daha genişti ve yüzen bir barikat oluşturmak için on dört mavnaya ihtiyaç vardı. Kuzeye ve Belçika'ya doğru ikiye ayrılan kanallarda üç dört gemi demir attı ve kanal kapaklarının girişinde kümelenip birbirine bağlanarak önemli bir engel oluşturdu. Öğleye, toplam yirmi iki barikat kurulmuştu. Paris'e giden su yolları ve nehirlerdeki trafik durmuştu.

Fransız yetkilileri bu ani eylem karşısında şaşkına dönmüştü. Lille ve Amiens, Dunkenque ve Rouen'de *batilier*ler birbiri ardından harekete geçmişti. Fransa, Belçika ve Hollanda arasındaki gemi seferleri kesilmişti. Kuzey kapanmıştı, tüm gücümüzü Güneye ve Doğuya yönelttik. Yeni gemi barikatları çıkıyordu ortaya durmadan. Sen Nehri bloke edildi, arkasından da Marne. 22 Ağustos'ta Paris hükümeti müdahale edeceği tehdidinde bulundu. Barikatların kaldırılmasını isteyen bir ültimatom yayımladı.

Zaman kazanmak için, hükümetle görüşmeler yapmak üzere grevci *batilier*lerden oluşan bir heyet gönderdik. Ramette ve Jean Rigal, maden ve tekstil işçilerini greve çekmek için derhal kuzeye hareket etti. Bir bildiri yayımladım: "Nehir işçileri, gemi blokajınızı savunun!"

23 Ağustos sabahı, ben, Conflans Ste. Honorine'deki grev komitesiyle toplantıdayken bir kurye ter içinde içeri daldı.

"Dikkat" diye bağırdı. "Seyyar jandarma geliyor, polis ve Paris itfaiyesi de."

Toplantı dağıldı. Parisli önde gelen komünist Arrachard, savunmayı örgütlemek üzere gemi barikatına koştu. Seyyar Jandarma birliği nehre doğru ilerlemekteydi, kurye merkezine doğru hızla giderken, birliğin komutanı beni durdurdu.

"Dur! Nereden geliyorsun? Nereye böyle?"

Tercümanlığımı yapan Doris Ginsburg yanımdaydı. Her zamanki büyüleyici gülümsemesini takındı. Danimarka pasaportumu gösterdim.

"Kendisi turisttir" dedi Doris, komutana, "ben de rehberiyim. Nehir blokajını görmek istemişti de."

Komutan özür diledi. "Geçin" dedi. "Madam, unutmayın ki, *Fransa'da görülecek bundan daha iyi şeyler vardır.*"

Yüzen barikatlardaki *batilier*ler, mavnalara yapılan saldırıya karşı koydu. Sopa ve gemi çengelleriyle direnip, polis botlarına tazyikli su sıkarak yaklaşmalarını engellediler. Sahilden yapılan bir cenah saldırısını püskürttüler. Hükümet güçleri geri çekildi. Üç saat sonra saldırı yeniden başladı. Bu sefer Paris itfaiyesinin yüksek tazyikli su sıkan makineleri devreye girmişti. İşçiler, tazyikli suyun karşısında direnemedi. Seyyar Jandarma, mavnalara çıkıp halatları kesti. Çevrelerinde yavaşça dönen mavna ve tekneler akıntıyla sürüklenmeye başladı, bazıları tek başına, bazıları birbirine bağlı. Seyyar Jandarma, bundan sonraki yüzen barikatı ele geçirmek üzere yeniden toparlanır toparlanmaz Mauvois'le ben, bir kuryeyi, dağılan barikatın yeniden toparlanması talimatıyla gönderdik. Tek barikatla yetinmemiz mümkün değildi. Yaklaşık kırk tekneyle, bir mil uzunluğunda üç barikat kurduk.

Hükümetin birleşik güçleri, gece karanlığından yararlanarak barikatlarımıza karşı bütün noktalardan toplu bir saldırıya geçti. Komintern'den, ateşli silâh kullanmama talimatı almıştık, çünkü bu eylem, nihaî çarpışmadan çok, prova niteliğindeydi. Biz nasıl tam bir ayaklanmadan kaçınıyorsak, polis ve çelik miğferli Seyyar Jandarma da tabanca kullanmaya niyetli görünmüyordu. Her iki taraftan da, kafası yarılanlar, yüzü gözü kan içinde kalanlar, nehir ve kanal sularına düşüp sırılsıklam olanlar oldukça kalabalıktı.

Çatışmalar dört gün, dört gece sürdü. Bu, o güne kadar Fransa'da ortaya konmuş en cesur grev eylemiydi. 26 Ağustos gecesi, tüm kilit örgütler, St. Denis'de değerlendirme toplantısına çağrıldı. Frachon, gün doğumunda grevin bırakılması emrinin geldiğini bildirdi. Yoldaş Arrachard öfkeyle ayağa fırladı. "Neden" diye itiraz etti, "son derece iyi gidiyordu her şey. Neden bırakıyoruz?"

"Komintern'den yoldaşlar bu kadarının yeterli olduğunu düşünüyor" dedi Frachon. "Tüm kartlarımızı masaya sürmemeliyiz. Bu bir deneyimdir, başarılı bir deneyim. Bundan, gelecekteki daha büyük muharebeler için değerli dersler çıkartmalıyız."

"Deneyim" boyunca yüzlerce *batilier* tutuklanmıştı. Dunkerque'dan ithal otuz militan isyanla suçlandı. Hiçbiri grevin gerçek lideri değildi.

Bunaltıcı bir Ağustos günü, Ernst Wollweber, güya bilinmeyen bir yerden Paris'te bitiverdi.

Firelei, ona, Ginsburg'un Rue de Seine'deki atölyesinde rastlamıştı. Wollweber, biri Avrupa, diğeri Paris olmak üzere iki haritanın üzerine eğilmiş incelemekteydi.

"Yoldaş Ernst" diye haykırmıştı Firelei, "Paris'e hoş geldin. Biz de seni yakaladılar diye korkuyorduk."

"Korktunuz mu?" diye sırıtmıştı Silezyalı. "Tebdili mekânda ferahlık vardır. Bazen bu, ölülerin yaşama geri dönmesi biçiminde de olsa."

Wollweber'in Paris'e gelmesi, aç bir atmacanın tavuk çiftliğine inmesi gibi bir şeydi. Kendilerine rahat ofisler kurmuş çok sayıda Alman komünisti, Almanya'dan kaçtıklarından beri mevkilerinin ve bütçelerinin tehlikede olduğu korkusu içindeydi. Tehlikeli yeni konuğu tecrit etmek, onu Brüksel ya da Moskova'ya göndermek için ellerinden geleni yaptılar. Silezyalı, bir hafta boyunca, sakin bir şekilde ortalığı kerteriz etti. Tabandaki sığınmacılardan, bir grup adanmış yardımcı devşirdi. Kopenhag ve Sovyetler Birliği'ne özel kuryeler gönderdi ve bunlar, kısa süre sonra olumlu yanıtlarla geri döndü. Bunu, Batı Sekreterliğinin delegeleriyle toplantılar izledi. Ernst Wollweber'in, Almanya'nın "yeraltı" örgütçüsü olarak ünü büyüktü.

Wollweber'in en büyük avantajı, Almanya'nın dışında çok az

tanınıyor olmasıydı. Bir muammaydı ve bu konumundan nasıl yararlanacağını çok iyi biliyordu. Paris sokaklarında, sert alnı geniş kenarlı fötr şapkasının altında hemen hemen görünmeyen, tıknaz, sessiz bir figür olarak dolaşıyor, kurşunî gözleri, sıcak Paris yazında tuhaf tuhaf parlıyordu.

Çok sayıda isim kullanıyordu. Comité Mondial'da ona Schulz diyorlardı. Sığınmacılar komitesinde Anderson olarak biliniyordu. Parti fonksiyonerleri toplantılarında Kurt Schmidt olarak takdim ediliyordu. Ernst Wollweber, Gestapo zindanlarında öldürülmüş insanların isimlerini kullanmaktan hoşlanıyordu. Firelei, ona "Yamyam" adını takmıştı, özellikle hoş bir kızın dudaklarından çıktığı için bu isimden hoşnut gibi görünüyordu. Yerinde şöylece durup, siyah Moğol gözlerini yukarı doğru kaldırıyor, sanki tavandaki tutkallı boyanın desenlerinden gizli formülü çözmeye çalışırmış gibi uzun uzun bakıyor ve tütüne bulaşmış dudaklarında bir sırıtış peydah oluyordu, bu sırıtışa Firelei'nin tek yanıtı son derece komik bir "pöf" oluyordu.

Bir akşam, Firelei, ben ve Wollweber, Camp Elysées'deki bir caféde oturuyorduk. Wollweber soda içiyordu. Almanya'dan, Paris'ten ve gelecekten konuşuyorduk. Wollweber, aniden şöyle dedi:

"Şöyle çevreme bakıyorum da. Bu Paris gerçekten bir hazine sandığı. Şunu söyleyeyim ki, burada bir haftada, Almanya'da üç yılda öğrenemeyeceğimden çok şey öğrendim. Almanya'da yoldaşlarımız açlık ya da işkenceden ölüyor. Ya burada? Bulvar caféleri kaçaklarla dolu!" Kulağı tırmalayan bir kahkaha attı. "Onların hepsini toparlayacağım" diye hırıldadı, "hepsini tek tek. Onları ait oldukları Almanya'ya geri göndereceğim."

Café toplantımız devam ediyordu. Molotof ve Piatnitzky'nin Moskova'daki merkezlerinin dışardaki en yetkili Komintern temsilcilerinin yüksek organı Batı Sekreterliği hakkında konuşuyordu şimdi de. Ulrich'i "alçakların avukatı" diye adlandırdı. Faşizme Karşı Dünya Liginin şefi, Polonyalı René'nin bir *Schlappschwanz*- "bulaşık bezi" olduğunu söyledi. "Bende René'nin gücü olsaydı" diye homurdandı, "dünyayı alt üst eder-

dim." Söz Henri Barbusse'a[289] geldi. Wollweber, onun adını hiç işitmemişti. "Kimdir bu Barbusse denen adam?" diye sordu.

"*Ateş Altında* romanının yazarı" diye açıkladı Firelei.

"Ateş altında uzun zaman kalamaz" dedi Wollweber, aşırı alaycı. "Çok uzun boylu ve zayıf. En salak sivil polis bile onu kalabalığın arasından tanıyıp çıkarır ortaya."[290]

Firelei güldü. "Yoldaş Ernst, Goethe'ye[291] ne diyorsunuz?"

"Goethe öldü" dedi Wollweber, "Faust'u yazdı."

Bana dönüp, kısa süreliğine Moskova'ya gideceğini söyledi. Moskova'dan Kopenhag'a geçecekti. Sonuna kadar güvendiği insanlardan bir *Apparat* oluşturmak niyetindeydi. Önde gelen rakipleri –Wilhelm Pieck ve Muenzenberg gibi – onu afaroz etmişti. Onlarla birlikte çalışmayacaktı. Birlikte çalışacağı insanları, tabandaki yozlaşmamış unsurlardan seçecekti. Firelei'ye aniden dönüp şöyle dedi:

"Benimle Kopenhag'a geliyorsun."

Firelei öylece kaldı. Sonra, benimle birlikte kalmak istediğini söyledi.

"Kocan da kısa süre sonra gelecek" dedi Wollweber. "Kopenhag'da yapmam gereken çok iş var. Orada hava Paris'ten daha temiz."

Üç gün sonra Firelei, Batı Sekreterliğinden yola çıkma emri aldı. Ona Kopenhag'da ihtiyaç vardı ve gitmek zorundaydı. Diğer alternatif, Bolşevik disiplini ihlal ederek Partiden atılmaktı. Wollweber, Kopenhag'a uçakla gitti. Firelei ise, Dunkerque'dan bindiği *P.A. Bernstorff*'la denizden.

Roger Walter Ginsburg'un atölyesinde, Eylül ayında Paris'te toplanacak Savaşa Karşı Dünya Gençlik Kongresine gelecek Anglo-Amerikan delegasyonunun özel konferansını yönetmekle görevlendirildiğimi bildiren bir mektup buldum Batı Sekreterli-

289. *Henri Barbusse* (1873-1935): Komünist eğilimli Fransız yazarı.

290. Yazarın anlatımında bir çelişki var. Wollweber, adını bile duymadığı birinin fiziğini nasıl bu kadar yakından bilebilmektedir? Gizli çalışmada kurtlaşmış ve karşısındakini konuşturmaktan hoşlanan Wollweber, muhtemelen, önce muhataplarının düşüncesini öğrenmek için, Barbusse'ü tanımıyormuş gibi yapmış, sonra da onun hakkındaki kanısını söylemiştir.

291. *Johann Wolfgang von Goethe* (1749-1832): Ünlü Alman yazarı.

ğinden. Özel konferansın hedefi, Sovyetler Birliği'nce onaylanmayan savaş gemilerinin engellenmesi ve askeri istihbarat amacıyla gemicilik ve silâh endüstrilerinde komünist örgütlenme faaliyetlerinin koordine edilmesiydi.

Dünya Gençlik Kongresinin sonunda, Paris'teki Place de la République'de bulunan Komintern Demiryolları Bürosunun ofisinde, Albert Walter'in tutuklanmasından sonra, Üçüncü Enternasyonal Denizcilik Bölümüne Kremlin tarafından atanmış eski bir Polonya ordusu subayıyla tanıştım. Bu yoldaş, bana, Sovyetler Birliği'ndeki yönetim görevine geri çağrıldığını, Molotov'a, Denizcilik Bölümünün Genel Sekreterliğine beni önereceğini söyledi.

"Hiç kimse uluslararası denizciliği senden iyi bilemez" dedi.

Büyük bir sevinç duydum. Bu, Komünist Enternasyonal'de ulaşmayı umut edebileceğim en yüksek makamdı. Kırkında, yapılı, genç görünümlü bir kadın olan, Komintern Demiryolları Bürosunun şefi Tonie, boynuma sarılıp, ortada fol yok yumurta yokken beni kucakladı.

"Tüm denizcilerin şefiyle yatmak isterim doğrusu" diye öttü.

Polonyalı, alaycı bir şekilde güldü, "Tonie, epeyce rakibin var, senin gibi, bu yoldaşın bütçesini kısan kızlar için pek umut yok."

Albert Walter tutuklandığından beri, Enternasyonal Denizciler ve Liman işçileri (ISH), yürürlükteki eylem ve kampanyaların kapsam ve önemine bağlı olarak, Moskova'dan yirmi ilâ kırk beş bin dolar aylık mali yardım alıyordu.

Komintern oteli d'Alsace'a gidip birkaç parça eşyamı topladım. Kopenhag'da Richard Jensen'den yeni pasaportlarımı alacak, oradan da, Komintern'in örgütlenme şefi Ossip Piatnitzky ile görüşmek üzere Moskova'ya gidecektim.

Paris'teki arkadaşlarımla vedalaşıp Amsterdam'a gitmek üzere Kuzey ekspresine bindim. Hollanda'da, havaalanında beni G.P.U. ajanlarından biri karşıladı. Groot adlı bu ajan, bir kahve tüccarının görünümüne ve kimliğine sahipti. Bana, Kopenhag'da, Richard Jensen'e verilmek üzere birkaç düzine boş Hollanda pasaportu verdi. Uçak yolculuklarında gümrük kontrolü, tren ya da gemidekiler kadar sıkı değildi. Motor çalışıp uçağın

arkasından toz bulutu kalktı ve havalandık. Aşağıda Frisian Adaları görünüyordu, Kuzey Denizi yeşil beyaz renkleriyle uzanıyordu ve arka tarafta düşman Alman kıyıları, önde ise dost Danimarka vardı.

Kopenhag'a varır varmaz, Richard Jensen'in Vesterbrogade'deki evine gittim. Bir kız sekreter, beni, kötü ünlü Nyhavn bölgesindeki 18 Toldbodgade adresinde bulunan gizli ofise gönderdi. Burası, Komintern Batıbürosunun sahte pasaport merkeziydi. Jensen'e Hollanda pasaportlarını verdim ve ondan, Moskova'ya yapacağım yolculuk için gerekli dökümanları Sovyet konsolosluğundan sağlamasını rica ettim.

"Moskova'ya gitmiyorsun" dedi Jensen. "Yoldaş Wollweber seni görmek istiyor."

"Piatnizky'e rapor verme talimatı almıştım" diye itiraz ettim.

"Boş geç Piatnitzky'i. Kuusinen ve Bela Kun yoldaşlar şu anda Kopenhag'da. Her şeye burada karar verilecek" dedi Jensen.

Batı Sekreterliğinin yeni görevime karar vermek için zaman bulması üç günü aldı. Bu arada Firelei ile birlikteydim. Baltık Denizini gören, harika bir kıyı manzarasına tepeden bakan, Oeresundsvej üzerindeki modern bir odada kalıyordu.

"Wollweber, gece gündüz çalışıyor" dedi. "Yeri delen bir kazma makinesi gibi ha babam Westbüronun altını oyuyor."

Firelei, Almanya'dan ulaşan sonu gelmez korkunç raporların etkisi altındaydı. Ama yaptığı işten de memnundu. Wollweber, ona, deniz kuryeleri aracılığıyla, Danimarka ve Güney İsveç'ten komünist yayınları Almanya'ya sevk etme görevini vermişti. Buna ek olarak, sabah beşle on bir arasında, odasındaki telefona gelen sayısız mesajı not ediyordu. Bu mesajlar kuryeyle Batı Sekreterliğine iletiliyordu. Mesajlar şifreliydi. Firelei, onların ne içeriklerini biliyordu, ne de telefon edenlerin kimliğini. Bu onun işi değildi. Gençliğinin hayalleri uçup gitmişti. Çocukluğu çok gerilerde kalmıştı. Davaya hizmet, içine öylesine işlemişti ki, eski yaşama dönmek – artık çok uzak ve yabancı olan yaşama – imkânsızdı.

Dördüncü günün sabahı, Kopenhag su, gaz, elektrik işletmelerindeki komünist faaliyeti yürüten, G.P.U. üyesi, Jensen'in oğlu Martin beni çağırdı. Pazar günüydü.

"Batıbürosuna gidiyoruz" dedi. "Orada senin üzerine bir kavga cereyan ediyor."

"Ne kavgası?" diye sordum, hafifçe ürkmüş.

Komintern'in gayriresmî sekreteri Otto Wilhelm Kuusinen'in, G.P.U. üyesi bir kadının evindeki ofisine tramvayla giderken, Martin Jensen fısıldayarak dedikoduları aktarmaktaydı. Parti dilberleriyle bazı ilişkilerini bildiğim ve kendisini fanatikçe seven güzel karısının, kaçamaklarını öğrenmesinden ödü koptuğu için beni hoş tutmaya çalışıyordu.

"Bu bir yetki kavgası" dedi Martin. "Enternasyonalistler senin liman gruplarına patronluk yapmanı istiyordu, sonra Wollweber gelip, 'olmaz öyle şey' dedi, 'benim bu yoldaşa Almanya'da ihtiyacım var.'"

"Herhangi bir karar verildi mi?"

"Hayır, hâlâ çekişiyorlar."

"Kim daha baskın?"

"Sanırım Alman – Wollweber. Adamda müthiş sabır var. Oturup, öbürleri yorgun düşene ve evlerine gitmek isteyene kadar tartışıyor da tartışıyor."

Kuusinen'in evsahibesinin evi önünde durduk. Charlottenlund modern bir semtti. Bulvarlarda yaşlı ağaçlar ve rahat banklar diziliydi. Martin Jensen, 173 Ordrupvej adresindeki eve girdi ve yanında, uzun boylu, iri kemikli, kırk yaşlarında bir kadınla döndü. Zeki bir yüzü vardı, baston yutmuş gibi yürüyordu, anladığım, sol dizini bükememekteydi. Petra Petersen, bir gizli ajan ve Danimarka başkentinin merkezi telgraf merkezinde, yıllanmış bir operatördü. 1933 sonbahar başlarında Kuusinen'le birlikte yatan bu kadını, daha sonraki yıllarda, evinde haftalarca kaldığımda daha yakından tanıyacaktım.

Martin Jensen gitti. Petra Petersen koluma girip, "harika bir gün" dedi, öylesine söylermiş gibi, "biraz yürümeye ne dersin?"

Charlottenlund Parkında bir kıyıya gelinceye kadar yürüdük. Oeresund sularının üstünde güneş parlıyor ve ilerdeki maviliklerde sakin adalar görünüyordu. Sahilin güney ucunda eski bir kale vardı, bu kale ve arazisi şimdi park olarak kullanılıyordu, uç kısmında bir iskele göze çarpıyordu. Petra Petersen, beni küçük, şık bir motora götürdü. Motorda, Finli Kuusinen vardı; ger-

gin yüzlü, sivri çeneli, fare gibi küçük, keskin gözlü, renksiz bir adamdı; Wollweber de motordaydı, spor pantolonu ve mavi ceketiyle daha da bodur görünüyordu. Motoru, Karşı Casusluk üyesi Julius Vanman kullanıyordu.

Motor, bu dost sahiller boyunca ağır ağır ilerlerken konuşmaya başladık. Kuusinen'in sesi, fısıldamanın biraz üstündeydi, cümleler, ince dudaklarından kesik kesik çıkıyordu. Anladığım kadarıyla karar verilmişti. Moskova'ya gitmiyordum. Almanya'ya gönderiliyordum. Wollweber, beni vaşak dikkatiyle inceliyordu. Haberi sessizce karşıladım.

"Bir süre için Denizcilik Bölümünün liderliğini bizzat Ernst yapacak" diye bilgilendirdi beni Kuusinen.

Sahne arkasında oynanan oyunun ne olduğunu birden fark ettim. Benim piyonu olduğum bir oyun – çok sayıda piyondan biri. Ernst Wollweber, itaatkâr kölesi olmayacağım sonucuna varmıştı. Ben enternasyonal bir ufka sahiptim. Wollweber ise yalnızca Almanya'yı görüyordu. Tek hedefi, var olan tüm güçleri Almanya'daki mücadeleye sevk etmekti – yalnız insan gücünü değil, parayı da. *Wollweber, Kremlin'in, Denizcilik Bölümüne yaptığı mali yardımı, kontrol edemeyeceği bir adamın ellerine bırakmamakta kararlı olduğu için gönderiliyordum Almanya'ya.*

"Unutmamalısın ki" diye hırladı Wollweber, "Sen *Alman* Partisi'nin üyesisin, bu nedenle de *Alman* Partisi üst yönetiminin tasarrufundasın."

"Senin Almanya için gerekli olduğun sonucuna vardık" diye destekledi Kuusinen. "Bir Bolşevik için, devrimci mücadelede en tehlikeli göreve verilmek büyük onurdur."

"Niçin, Yoldaş Kuusinen" diye sormak isterdim, "devrimden sonra Finlandiya kana boğulmuşken oraya dönmediniz?" Böyle demek yerine başımı sallamakla yetindim. Hitler, işçi haklarının ve Sovyetler Birliği'nin en tehlikeli düşmanıydı. "Tamam" dedim, "Almanya'ya gidiyorum."

"Sinirli misin?" diye sordu Wollweber.

"Hayır."

"Sana bir hafta tatil veriyoruz. Altı ay kadar sonra geri döndüğünde bunu kutlayacağız."

"Beni aptal yerine koyma" diye yanıtladım, asık suratla. "Al-

manya'da illegal çalışma yapmaya giden hiç kimse altı ayda geri dönmeyi hayal edemez. Arkadaşlarımızın onda biri geri dönemez."

"Partimizde arkadaş yoktur. Partide yalnızca yoldaş vardır" dedi Silezyalı. Ve ağır ağır ekledi: "Hepimiz ölümle yüz yüzeyiz. Ne fark eder. *Das Sterben ist nicht so schwer.* (Ölmek kolay). Zor olan hayatta kalabilmektir."

"Ölmek kolay!" Uzun bir sessizlik oldu.

"Somut görevlere geçelim" önerisinde bulundu Kuusinen, kuru bir sesle.

"Tatil" haftam rüzgâr gibi geçti. Günler yine işlerle ağzına kadar doluydu. Moskova'daki Losovsky'den, Paris bölgesindeki büyük nehir ve kanal grevindeki rolümden dolayı övücü sözler aldım. "Bu Hamburglu denizci" diye yazmıştı, *"der hat seine Sache ganz gut gemacht."*[292] Mektup, İsveç grevinde de büyük ün kazandığımı ekliyordu. Losovsky, İsveç kampanyasının kısa tarihini yazmamı istemişti. İki "tatil" gecemi bu raporu yazmaya harcadım. Bu rapor, *İsveç Gemi Grevinin Dersleri* başlığıyla basıldı.

Keza, Berlin'de tutuklanan Georgi Dimitrov ve şimdiden uluslararası sansasyon yaratacağı anlaşılan Reichstag davasıyla ilgili çok sayıda gizli materyal tercüme ettim. Dünya basınının, Batı Sekreterliğinin eski şefi, şu anda da Moskova'daki Komintern'in görünürdeki liderine, hükümetin tanıkları Hermann Goering ve Joseph Goebbels'e cesurca ve zekice saldırısı dolayısıyla kahramanlık payesi vermesi, aslında, yalnızca dikkatle ve kurnazca düzenlenmiş bir oyunun sonucuydu. Kopenhag'daki Batı Bürosunun Vimmelskaftet'deki ofisinde elimden geçen gizli materyal, Piatnitzky'nin adı bilinmeyen şifre uzmanlarınca düzenlenmiş, sıradan gazete okuyucusunun ulaşamayacağı kadar karmaşık kodlarla yazılmış bilgiler içeriyordu.

Ünlü Berlin yargılaması başlamadan aylarca önce Moskova'yla Berlin arasında, Dimitrov ve iki Bulgar yardımcısıyla, Sovyet topraklarında casusluk yaparken G.P.U. tarafından yakalanan üç Alman subayının değiş tokuş edilmesi için görüşmeler

292. İşini çok iyi yaptı.

başlamış bulunuyordu. Dimitrov, Gestapo'nun elinden işkenceyle çözülmeden önce kurtarılmalıydı, kendisi için değil, Sovyet gizli servisi ve Komintern için yapılmalıydı bu, çünkü bu örgütlerin iç faaliyetleri hakkında çok şey biliyordu.

Dimitrov, manevi zor altında, komutası altındaki yoldaşlardan daha dayanıksız olduğunu göstermişti. Yanlarında kaldığı çiftin adresini Gestapo'ya teslim etmiş, karı koca, Gestapo'dan kurtuluşun yolunu intihara teşebbüs etmekte bulmuştu. Bileklerini kestiler, ancak Naziler onları alelâcele hastaneye yetiştirdi. Dimitrov, Gestapo'ya, metresi Annie Kruger'in adını ve adresini de verdi. Öte yandan, Dimitrov hapishanede yargılanmayı beklerken karısı, bugün de giz olarak kalan koşullar altında aniden öldü.

Bu sırada G.P.U., Gestapo'yu şöyle tehdit etmekteydi: "Dimitrov'un kılına dokunulmayacak. Eğer ona bir şey yaparsanız, aynısını biz de Moskova'daki ajanlarınıza yaparız." Tutukluların değiştirilmesi görüşmeleri, Kopenhag'daki Sovyet Konsolosu ve oldukça gariptir ki, Gestapo'nun, kendisine Almanya'ya serbestçe giriş çıkış hakkı tanıdığı Dimitrov'un kız kardeşi aracılığıyla yürütüldü. Moskova ile Berlin arasında, davanın başlamasının arifesinde anlaşmaya varıldı. Fakat Dimitrov, zevahiri kurtarmak için büyük Leipzig gösteri yargılamasının sonuna kadar tutuldu. Göz önünde olmayan mahkûm kitlesinin ulaşamayacağı hapishane ayrıcalıklarına sahip, Gestapo'nun gözde mahkûmuydu. Gazete alabiliyor, hücresinde sigara içebiliyor ve mektup yazabiliyordu. Bu sırada "önemsiz" yoldaşlara verilen ise sadece dayak ve kurşundu. Daha sonraki yıllarda, toplama kamplarında, onların, Dimitrov ve kurtarıcısı Stalin hakkında nasıl acı acı konuştuğunu duymuşumdur. Hizmet ettikleri dava tarafından unutulduklarını ve ihanete uğradıklarını düşünüyorlardı. Dimitrov'un Leipzig'de, son derece dramatik bir havada yaptığı gibi açık yargılamada General Goering'e hakaret etselerdi, bunun bedelini korkunç bir şekilde öderler, böylesi "kahramanca" bir jestin karşılığı yaşamları olurdu.

"Ölümün kolay" olduğu ülkeye yapacağım yolculuğa hazırlandım. Almanya'nın haritası, şehirleriyle, nehirleriyle, tren yollarıyla kafamdaydı. Uzun isim listelerini, gizli isim ve adresleri

ezberledim. Ernst Wollweber, ne zaman muhtemel çalışma arkadaşlarımın birinden söz etse hemen ekliyordu: "Bu yoldaş belki hâlâ yakalanmamıştır veya yakalanıp öldürülmüş de olabilir. Bunu orada öğreneceksin."

Çeşitli bölgelerdeki merkezlere büyük miktarda propaganda malzemesinin dağıtımını örgütleyecektim. Basılı malzeme, deniz kuryeleri aracılığıyla Hamburg limanından sokulacak, limandaki depolardan, ülke içindeki tarumar olmuş Parti örgütlerinden geriye kalmış görevlilere gönderilmesi sağlanacaktı. Görevim, yıkılmış Parti örgütlerini yeniden inşa etmekti. Bir diğer görev ise, daha sınırlı nitelikteydi ama daha önemsiz değildi: Gemi kuryeleri eliyle, Almanya'ya ilişkin gizli raporları Kopenhag'a yollamak. Bu raporların bazıları, Hamburg Gestaposu'ndaki G.P.U. ajanı Rudolf Heitman'dan gelecekti; diğerleri ise, çeşitli Nazi örgütlerindeki ajanlarca gönderilecekti, bu örgütlerin arasında, Alman Emek Cephesi ve *Auslandsabteilung*- Nazi Partisi Dışişleri Bölümü en önemlileriydi. En iyi kurye gemilerinden ikisi bu tür raporlar taşımaya ayrılmıştı, bunlar, Kopenhag ile Hamburg arasında işleyen Danimarka ticaret gemileri, *Beira* ve *Jolantha*'ydı ve mürettebatları büyük ölçüde Richard Jensen'in adamlarından oluşuyordu. Almanya'ya gidişime ilişkin tüm hazırlıklar büyük gizlilik içinde sürdürülüyordu. Jensen'den iki adet, dikkatle işlenmiş sahte pasaport almıştım. Biri Danimarka pasaportuydu, diğeri de, Robert Williams adına düzenlenmiş ve Sir John Simon tarafından imzalanmış Britanya pasaportu. Keza, Jensen'den 12.000 dolar aldım, bunun yarısı Berlin örgütüne verilecekti, diğer yarısı ise, "yeraltı çalışması"nın ilk üç ayındaki masraflarım içindi. Sonunda, Ernst Wollweber, kişisel sekreterliğimi ve kuryeliğimi yapacak güvenilir kız kurye hakkında da bilgilendirdi beni.

"Kim bu?" diye sordum.

"Cilly."

Wollweber'in Paris'e gelişinden sonra, Cilly, Danimarka Komünist Partisi'nin yaşlı ve göze çarpmayan bir üyesiyle – kâğıt üstünde – evlenmişti. Bu prosedür, kadın ajanlar için yaygın bir uygulamaydı. Evlilik yoluyla Cilly, legal olarak ismini değiştirmiş ve yasal yoldan Danimarka vatandaşlığını kazanmış oluyor-

du. Danimarkalı, Parti görevi icabı koca rolünü yerine getirdikten sonra, gemiyle Rusya'ya gönderilmiş, böylece zarar görmesi ya da vermesi önlenmişti.

Firelei'den ayrılma zamanı gelmişti.

Yanaklarından yaşlar süzülüyordu. "Artık bana hiç geri dönmeyeceksin" diyordu. "Almanya'dan kimse geri dönemez." Ama kısa sürede kendini toparladı. Sessizce akşam yemeğini yedik, sonra çiçeklerle süslediği odasına geçtik. Bana sıkı sıkı sarıldı, şefkatle, bana her şeyi vermek için büyük bir kararlılık ve tutkuyla, olabildiğince, son kucaklaşmada çoğu kadının yaptığı gibi.

Gece on'da, Jensen'in takımından Julius Vanman geldi. Bir süre sessizce bekledi. Sonra, "zaman geldi, yoldaş" dedi.

Firelei'den zorlukla kopup, G.P.U.'lu rehberi izledim. Firelei'nin evde kalması gerekiyordu. Alman sınırını geçtiğim noktayı öğrenmesi yasaktı. O çok sevdiği folk şarkısını söylemeye başlamıştı, "*Fahre wohl, du gruene Erde...*" Elveda yeşil yeryüzü! İlk dizeden sonra boğazı düğümlenmiş, gerisini söyleyememişti.

Julius Vanman, Raadhus Place üzerindeki Café Helmerhus'un arka odasına götürdü beni. Wollweber de oradaydı. Sarhoştu. Bir zamanlar talihsiz John Scheer'i yerine koymaya niyetlendiği, eski Hamburg Parti lideri Walter Duddins'in karısı, genç, esmer güzeli Lola'nın omuzuna atmıştı kolunu. Duddins, Almanya'da tutuklanmıştı ve vatana ihanetten yargılanmayı bekliyordu. Lola, kocaları Almanya'ya gönderilip tutuklandıktan sonra Kopenhag ve Paris'e doluşan "Parti dulları" ordusundandı.

Wollweber hararetle elimi sıktı. Kaba suratı, mutlu bir sırıtışla kırıştı ve gözleri ışıldadı.

"*Hals und Beinbruch*"[293] diye gürledi, "işini iyi yap. Parti, evlâtlarını unutmaz."

Vanman, gideceğim yolun tüm ayrıntılarını düzenlemişti. Tren ve feribotla Danimarka kıyısından Fredericia'ya geçtik ve oradan trenle güneye, Sondenburg'a geldik. Yolda, Vanman'a,

293. İyi şanslar.

Kopenhag'da olduğu halde rastlamadığım Michel Avatin'i sordum.

"Nazi ajanlarını avlamakla meşgul" dedi.

"Hiç yakalayabildi mi?"

Vanman gülümsedi. "Evet, seni neşelendirecekse söyleyeyim. Paris'ten geldiğin gün, Milenzer adında bir adamı yakaladı. Bu Gestapo faresi, Jensen'in evinin karşısında oda kiralamış. Elinde fotoğraf makinesi, Jensen'in evine girip çıkanların fotoğrafını çekiyormuş. Hamburg'dan Heitman uyardı bizi."

"Ne oldu Milenzer?"

"Arkadaşlarımız onu botla Sound'a götürdü. Orada boğazlayıp ellerini ayaklarını bağlayarak denize attılar."

Flensburg Fiyordunun kıyısındaki Sondenburg yolu üzerinde bir otobüse binip, Alman sınırına yarım mil mesafeye kadar geldik. Devasa bir çiftlikten, ülkenin içlerine doğru ilerledik, tarlalar ve ormanlar geçtik, sonunda kır yolu üzerindeki bir köy evine vardık. Öyle karışık yollar aşmıştık ki, yönümü tamamen şaşırmıştım.

"Neredeyiz?" diye sordum.

"Almanya'da" dedi Vanman, "Flensburg'dan üç mil uzakta."

Köy evinde, kendine hakim, kısa boylu genç bir sınır kuryesi bekliyordu. Julius Vanman, bana veda etti. "Bayrağı yüksekte tut" dedi sadece. Sınır kuryesi, yakındaki ambardan, neşeyle ıslık çalarak iki bisiklet getirdi.

"Kahvaltı için sabah bisiklet sürmek kadar iştah açıcı bir şey yoktur" dedi.

Yola düştü. Takip ettim onu. Soğuk sabah sisinde Flensberg kasabasına sürdük bisikletleri. İstasyonun yanındaki bir tavernada durduk kahve içmek için. Kurye kahvesini içtikten sonra başıyla bana işaret etti ve kalkıp ağır ağır yürüdü. Sokakta gözden kaybolana kadar bekledim. Sonra ben de çıktım tavernadan. İstasyona gittim, SA'ların yanından geçerken büyük bir tedirginlik içindeydim. Hamburg'un banliyösü Ahrensburg'a bilet aldım. Ekim'in 10'uydu.

Yakalanış

30 Kasım 1933 günü Gestapo tarafından yakalandım.

Almanya'ya varışımdan sonra geçen yedi hafta, karanlıkla, ihanet bataklığıyla dolu, bitmeyen bir kâbustu, bir kenara sinip her an üstünüze atılmaya hazır gölgelerle, ihtiyatlı ilerlemelerle, pervasız hamlelerle, müthiş bir tevekkülle, doğaçtan komedyenlerle, kayıplara karışanların ölümcül çığlıklarıyla dolu bir kâbus. Artık Gestapo, sağa sola gelişigüzel, vahşi darbeler savurmuyordu. Kurnazca ve sabırla hareket etmenin ne kadar önemli olduğunu kavramıştı. Geçen baharki büyük kitlesel baskınlarından net yöntemler geliştirmişti. İnsan avı hızını kaybetmişti ama daha sessiz ve zalimce yürütülmekteydi, bu yüzden de her zamankinden daha sinir bozucu ve yıkıcıydı.

Hamburg'a deniz yoluyla gelen gizli yayını başka yerlere nakletmenin yollarını bulmak için Berlin, Bremen, Luebeck, Emden ve Duisburg'a Ren üzerinden yolculuklar yaptım. Wollweber'in birlikte çalışmamı planladığı, propaganda dağıtım *Apparat*'ında yer alması düşünülen alt kadroların ad ve adresleri artık geçersizdi. Bu kişiler ya zindanda ya da toprağın altındaydı veya ortadan kaybolmuşlardı; evleri, gizli şebekeyi yeniden inşa etmeye ve kopan bağları toparlamaya gelenler için birer tuzağa dönüşmüştü. Daha alt Parti birimleriyle liderlik arasındaki irtibat *Apparat*'ı yok olmuştu, darbe yemiş "yeraltı" makinesinin alt kesimindeki adı bilinmeyen yoldaşlara ulaşmak, kopan bağlantıları yeniden kurmak ve tabandan yeni unsurlar seçmek zorundaydım. Bu çok tehlikeli bir işti: aylardır büyük bir şehrin derinliklerinde kaybolup gitmiş, haklarında herhangi bir şey duyma-

dığım bir kadın ya da erkeği bulmak, büyük bir ihtiyatla gece görüşmesini hazırlamak, sana doğru yaklaşan adam ya da kadının hâlâ davaya bağlı biri mi, yoksa eski arkadaşlarına ve davaya ihanet etmiş biri mi olduğunu bilmeden öylece beklemek...

Sinirlerim öyle gergindi ki, kendimi hareket halinde olmaya zorlamasam patlama noktasına gelebilirdim. Bir haftalık gizli çalışma, hem bir dakika gibi kısa, hem de bir asır gibi uzun geliyordu insana. Zaman zaman, idam mangası önünde kurşuna dizilen birinin ayrıcalıklı olduğunu düşündüğüm oluyordu. Böylesi çabuk ve acısız bir ölüm, nefret ve korkuya, zorlama bir cesarete, tedirgin edici planlara ve felç edici eylemlere gebe bitmez tükenmez bir günü yaşamaktan, sürekli felaket vadeden her yeni güne hâlâ hayatta olduğun mucizesini görerek başlamaktan çok çok daha iyiydi.

Herhangi bir ilüzyona kapılmadığım için kendimle övünüyordum. Nefret ettiğim için mücadele etmekteydim. Bunun ötesinde hiçbir şeyin önemi yoktu. Müthiş bir aşağılama duygusu içindeydim. Eylemde bulunmak beni yatıştırıyor ve fanatikçe bir mutluluk duygusu veriyordu. Baş edilmesi mümkün olmayan üstün bir güce saldıran bir intihar müfrezesinin üyesi olduğumu biliyordum. Yakalanan bir komünistin – hele Gestapo onun komünist bir lider olduğunu düşünüyorsa – maddi kazanç peşindeki bir katilden çok daha kötü bir muameleye uğrayacağını biliyordum. Vatana ihanetten suçlu bulunup kafaları celladın baltasıyla koparılan yoldaşların idamını duyuran afişler görüyordum.

Uyuyacak bir yer bulmak da meseleydi örneğin. Yardımcılarımın çoğu kendi evlerini terk etmek zorunda kalmıştı. Her ev gözetleniyor, her yabancı polise bildiriliyordu. Özel oda kiralamak ya da otele kaydını yaptırmak, felaketi davet etmekle aynı anlama geliyordu. Her kapı eşiğinde korkulu ve güvensiz bakışlarla karşılaşırdınız. Bir devlet düşmanına yataklık etmek vatana ihanetten yargılanmak demekti. Sokaklar, tren istasyonları, caféler, fabrikalar, doklar ve gemiler ihbarcılarla kaynıyordu. Tek başına bu gönüllü ihbarcı ve casuslar ordusunun varlığı ve faaliyetleri bile Gestapo'nun başarı hanesine yazılabilirdi. Baskın müfrezeleri, gece yarısıyla şafak sökmeden önceki zaman diliminde çok aktifti. Şehrin normal trafiğinin en aza indiği saatler-

de Gestapo binasının yedi büyük kapısındaki trafik en üst noktasına ulaşıyordu.

Bu yedi hafta boyunca aynı yatakta iki kere uyumadım desem yeridir. Gündüzün aydınlık saatleri aynı zamanda dinlenme saatleriydi. Çalışmam akşama doğru başlıyor ve sabahın alaca karanlığında, ancak sabah beş ya da altıda sona eriyordu. Tüm önemli bağlantılar gece kuruluyordu. Parti görevli ve kuryeleriyle, kaçak propaganda malzemesini ülkenin iç bölgelerine ulaştıracak görevli yoldaşlarla, römorkör ve mavna kaptanlarıyla, gemi malzemesi satıcılarıyla, gemilerle gelmiş ve kıyıdaki depolara aktarılacak propaganda malzemesinin liman polisi ile gümrük görevlileri kordonundan geçirilmesi için toplantıları yine geceleri yapıyordum. "Yeraltı" çalışmasında hiçbir şey duragan değildi. Sahne sürekli değişmekteydi, tabii, yüzler de öyle. Değişmeyen tek şey, tehlikenin varlığını her an ensenizde hissetmekti. Sabaha doğru uyuyacak bir yer aramaya girişiyordum. Bu, bazen bilinmeyen bir Parti üyesinin evi, bazen bir mahzen ya da ambarın tozlu zemini, bazen kaçamak yapan sevgililerin gittiği güvenilmez bir han, ara sıra da bir kilise oluyordu. Gerçi en güvenilir yerler fahişelerin barınaklarıydı. Fahişeler sık sık gelip en düşük fiyatı ödeyen Nazi'lerden nefret ediyordu.

Gestapo içindeki adamımız Rudolf Heitman'la her hafta buluşuyordum. Heitman, orta boylu, geniş omuzlu bir adamdı. Davranışları uzaktı, hemen hemen hiçbir anlam ifade etmeyen mavi gözleri, gösterişsiz ve özelliksiz bir yüzü vardı. Saçları Prusya tarzında kesilmiş, şakakları kırlaşmıştı. Weimar Cumhuriyeti döneminde siyasi polise, Hitler Şansölye olunca da, G.P.U.'dan aldığı talimatla Nasyonal Sosyalist Parti'ye katılmıştı. Gerçek anlamda devrimci değildi. Para karşılığında bilgi satıyordu. Gestapo, onu, demiryolları kontrol bölümünde önemsiz bir göreve atamıştı. Bu gösterişsiz görevde, Gestapo tarafından aranan kişiler, tutuklanan yoldaşların kaderi ve Gestapo'nun Dışişleri Bölümünde özel görevler yapan yerel ajanlar hakkında bilgiler topluyordu. Gestapo'nun faaliyetlerinin ancak küçük bir parçasını kapsayan topladığı bu bilgiler Batı Sekreterliğine ulaştırılıyordu. Gestapo içindeki komünist ajanlar altınla tartılıyordu. Bunların sayısı çok fazla değildi, tüm Almanya'da bir düzineyi

geçmezdi. Richard Jensen, diğer şeylerin yanında, Beira kuryesiyle bana her hafta, Rudolf Heitman'a verilecek paraların bulunduğu bir zarf da gönderiyordu. Aynı gece, St. George bölgesindeki bir kabarede onunla buluşuyordum. Ayrı ayrı masalarda oturuyorduk, Heitman'a beni takip etmesi için bir işaret çakıncaya kadar birbirimizin farkında değilmişiz gibi davranıyorduk. Tuvalete gidiyordum, o da peşimden geliyordu. Burada parayla onun getirdiği bilgileri hızla değiş tokuş ediyorduk. Kamuflaj yöntemleri bulmakta son derece becerikliydi. Yazılı raporu, bir hafta ucuz bir polisiye romanın, ertesi hafta üzümlü kekin, daha ertesi hafta Nazi liderlerinin, film yıldızlarının ve at resimlerinin bulunduğu posta kartlarıyla tıka basa dolu ucuz bir çantanın içine gizleyerek getiriyordu.

Baş yardımcım, Karl Burmeister'di. Kuzey Denizi kıyılarındandı, uzun boylu, geniş omuzlu, sarı saçlı, mavi gözlüydü, Moskova Batı Üniversitesinden mezundu. Uyanık ve güvenilir bir işçiydi, büyük bir sabırla, uzun süre gözler, gideceği yönü net bir şekilde belirler, ondan sonra da müthiş bir süratle harekete geçerdi. Ren, Elbe ve Berlin bölgeleriyle bağlantılı Orta Almanya kanallarında, aşağı Ren'de ve Elbe'de, nehir işçileri arasında bir kurye şebekesi işletmekteydi. Gizli ulaşım *Apparat*'ında yer alan yüzlerce gemi kuryesi ve diğer yoldaşların güvenliği onun bağlılık ve belleğine dayanıyordu. Karl Burmeister'in genç karısı rehine olarak tutuklanmıştı. Gestapo, kocası teslim olana kadar onu rehine tutacağını açıklamıştı. Nazi Partisi Dışişleri Bölümüne belli sayıda genç komünistin başarıyla sızmasını sağlayan da oydu. Burmeister'in Nazi Dışişlerindeki birimi mükemmel bir çalışma yürütüyordu. Bize, Alman gemilerinde faaliyet gösteren birçok Gestapo ajanının, yabancı limanlardaki Gestapo irtibat ajanlarının isimlerini ve kıyılardaki stratejik bölgelerin, Alman gemilerinin girdiği tüm yabancı limanların fotoğraflarını çekme konusunda eğitilmiş ve kameralarla teçhizatlandırılmış Nazi denizcilerinin tam listesini ulaştırıyorlardı – biz de bu bilgileri Kopenhag ve G.P.U.'ya gönderiyorduk. Bu sonuncusunu, yani casus fotoğrafçılığını Gestapo, G.P.U.'dan kopye etmişti.

Burmeister, çok duyarlı ama aynı zamanda da korkusuzdu. Yüksek bir görev duygusuna sahipti. Her zaman, düşman bir ül-

kede, pesindeki düşman hattına dönüp aniden darbe indirmeye hazır iyi bir subay gibi davranırdı. Bir keresinde gülerek, kendini, Elizabeth İngilteresi'nde gizli görevler yerine getiren Cizvitlere benzetmişti. "Tek istediğim, Cizvitler kadar zamana sahip olmamız" demişti. "Yeraltı" örgütümüzün gerçeklikte var olandan çok daha güçlü ve iyi örgütlenmiş olduğuna ikna ederek insanların sarsılan morallerine payanda olma sanatının da ustasıydı.

Beklenmedik düşman müdahaleleriyle sık sık kesilen bağlantılar, zamanla, bu karmaşık koşullarda yeniden kuruluyordu. Limandaki bir Gestapo baskınından sonra bağlantım kopan, Hamburg-Amerika yolcu gemilerindeki birimlerimizin merkezi bağlantı görevlisi Otto K.'yı bulabilmek için on beş gün uğraşmıştım. Onu büyük bir inatla aramış, ancak hiçbir sonuç alamamıştım. Altı aydan fazladır evinde kalmıyordu. Lepiska saçlı bir köylü kızı olan karısı, Otto'nun görmesi kısmet olmayan bir erkek çocuk doğurmuştu. Bir gün, sabaha doğru dörtte, bir sahil tavernasında, önümde bir bardak bira, kara kara düşünmekteydim. Son müşteri de çıkıp gitti ve garsonlar bahşişlerini saymaya girişti. Birkaç saatliğine uyumak için postu nereye atacağım konusunda kafa yorarken, geniş yüzlü, koca kalçalı bir kız yanıma yaklaştı.

"Ne oldu" dedi doğrudan, "şu biranın karşısında ne zamandır oturmuş tek başına düşünüp duruyorsun."

"Böyle oturmayı seviyorum" dedim, "ayrıca sana ne?"

"Seni tanıyorum" dedi kız.

"Beni tanıyorsun, ha?"

Vurup kaçmak için alarm durumuna geçmiştim. Kız yanıma oturup boynuma sarıldı. "Sen denizcisin" dedi, "bir İngiliz gemisiyle gelmiştin – oh, belki dokuz yıl oluyor. Café Rheingold'a geldin ve benimle brendi içtin. Epeyce içmiştik, çok komikti, beni hatırladın mı? Üç gece benimle kaldın. Sonra gemin gitti. Hatırladın mı?"

"Adın Berta" dedim, "satıcıydın."

"Şimdi adım Marie."

"Marie?"

"Evet, hangi gemiyle geldin?"

Gelmem yok. Bu zamanda gelmi olmak zor.
"Gel, yeniden buluşmamızı kutlayalım" dedi.
"Yok, epey yorgunum."
"Yorgun musun?"
"Evet, sende uyuyabilir miyim?" diye sordum.
"Oh, yatacak yerin yok mu?"
"Yok. Sana ödeyecek param da..."
"Baksana" diye fısıldadı, "ben hastayım."
"Merak etme, sana dokunmam."

Onun, fahişelerin, işsiz dokçuların ve kıyı çöp toplayıcılarının kaldığı evine gittim. Kibar davrandı, güzel bir yatağı vardı. Yıpranmış divanın üstünde yeşil cam gözlü bir oyuncak ayı duruyordu. Ayı, sağ elini kaldırmış faşist selâmı veriyordu. Marie'nin yatağının, müstehcen resimler asılı yan duvarında Hitler'in taş baskı resmi de vardı. Portrenin alt tarafındaki küçük masanın üstünde, yıpranmış, derisi çatlamış bir çanta çarptı gözüme. Deri kaşıyın yerinde bir kordon parçası vardı. Tanımıştım. Bu, Otto'nun çantasıydı.

Çantayı gösterip, "Otto nerede?" diye sordum.

"Kim?" diye sordu hafifçe bocalayarak, "neden söz ettiğini anlamadım. Benim çantam o."

Kolunu yakalayıp sarstım onu, sorumu tekrarladım. Kız korkmuştu.

"Emmi'yle birlikte" dedi sızlanarak. "Koridorun aşağısında, üçüncü odada oturan kız."

Böylece, başına kötü bir şey geldiğinden endişelendiğim, kaybettiğim yoldaşımı bulmuştum.

Yönettiğim illegal baskı aygıtı için yarım yıl önce büyük miktarda kâğıt temin eden, Hamburg'daki Sovyet gemicilik şirketinin limandaki ustabaşısı Jan Templin ile ilgili yaptığım araştırma ise çok farklı bir sonuç vermişti. Templin, uzun vadeli çok sayıda bağlantıya sahip biriydi. Fakat, yeni Nazi Reichstag'ı için yapılan Kasım seçimlerinden kısa süre önce, SA'lar, bir adamı darağacında asılmış gösteren ve altında, "Yeni Almanya'ya karşı oy kullandı" yazısı bulunan afişlerin asıldığı sokaklarda devriye gezerken, Jan Templin gizemli bir şekilde, eskiden uğradığı yerlerde gözükmez oldu. Eskiden oturduğu evde şimdi bir SS suba-

yı oturuyordu. Araştırmalarımın önünde büyük tehlikeler vardı; ortadan kaybolan birini ararken, bazı soruların sorulması zorunluydu. İlk akla gelen ihtimal gizlenmiş olabileceğiydi. ikinci ihtimal ülke dışına kaçmış, üçüncüsü ise tutuklanmış olmasıydı. Araştırmam, Neustradt bölgesindeki bir grup korkuya kapılmış kızın, Cilly'e, yana yakıla, Jan Templin'in Gestapo tarafından tutuklandığını söylemeleriyle sona erdi.

Jan Templin, Rus gemileriyle bağlantılar hakkında çok şey biliyordu. Beira kuryesiyle göndermeyi düşündüğüm bir uyarı notu hazırlamıştım. Ne var ki, *Beira* Kopenhag'dan geldiği sırada, benim notumda yer alan olaylar geçerliliğini yitirdi. Jan Templin öldü. Onunla birlikte, Sovyet gemilerine ilişkin sırlar da gitti. Sinirlerim gevşemişti. Gestapo basın bürosunun açıkladığına göre, Templin hücresinde kendisini asmıştı.

Karısı Olga Templin, polisten, kocasının gömüleceği yer ve zamanı bildiren bir not almıştı. Parti *Apparatı*'nın gözlemcileri cenaze töreninde hazır bulunmuştu. Jan Templin'in ölüsü, Gestapo'nun refakatinde, bir arabayla mezarlığa götürülmüştü. Tabut mühürlüydü. Olga Templin'in, kocasının yüzünü son bir kez görmesine izin verilmemişti. Tabut, yaklaşık bir metre derinliğinde bir mezara gömülmüş, üstü toprakla örtülmüş ve Gestapo ajanları çekip gitmişti.

Yoldaşım Karl Burmeister, durumdan kuşkulanmıştı. "Düşün" diye akıl yürüttü, "Jan Templin ölmedi, belki de yaşıyor. Belki de Gestapo boş bir tabutu gömdü ya da ölmüş başka birini gömdüler onun yerine, amaçları bizi onun öldüğüne inandırmak. Diğer tutuklananlar kendilerini kurtarmak için ne yapacak? Jan Templin'in daha fazla acı çekmemek için kendini öldürdüğünü düşünüp, hâlâ yaşamakta olanların suçlarını azaltmak için bütün suçu ona yükleyecekler. İşte Gestapo'nun istediği tam da budur. Jan Templin yaşamakta ve kendi yoldaşlarınca suçlanmaktadır. Gestapo o zaman onu vatana ihanetten suçlayarak açık mahkemeye çıkarmak için gereken fırsatı yakalamış olacaktır."

Burmeister'in bu söylediği daha önceden de olmuştu. Hamburg'daki Parti komitesinden Tony Taube, Templin'in gerçekten ölüp ölmediğini araştırmaya karar verdi. O gece bir grup komünist, sessizce Jan Templin'in mezarına geldi, ellerinde kürekler.

Bir kısmı gözcülük yaparken, diğerleri mezarı açıp tabutu çıkardı. Cesedi tabuttan alıp bir yelken bezine sardılar ve bir Parti üyesinin, mezarlıktan çok uzak olmayan evine taşıdılar. Sonra Burmeister'i çağırdılar.

Ceset, Templin'e aitti. Ama kendini asarak ölmemişti. Yüzü sanki ağır botlarla ezilmiş gibiydi. Sağ bileği ve kaburga kemikleri kırılmıştı. Vücudu bantlarla kaplıydı. Bacakları çürük içindeydi. Cinsel organı sigara yanıklarıyla doluydu. Cesedin fotoğrafı çekildi. Yoldaşlardan bazıları göz yaşlarını tutamadı, Jan Templin'in cesedi etrafında çember olup devrimci cenaze marşını mırıldandılar.

Burmeister, sabah bana durumu rapor etti.

"Eğer ele geçecek olursam" dedi sertçe, "beni bu hale getirmelerine yetecek kadar zaman bırakmam onlara. Bir çıkış yolu bulurum. Hızlı ve emin."

Bir tavernada, kötü bir rüyadan uyanmış gibi kahve içiyorduk. Sonra kalkıp sokaklar boyunca yürüdük, önümüzdeki işlerden konuşarak.

Nazi iktidarına karşı giriştiğim gizli haçlı seferinde Cilly'nin çok yönlülüğü ve ayrıntıları kavramadaki sürati benim için vazgeçilmez olmuştu. Atik ve hızlı hareket eden bir insandı, kaybolan bağlantıları toparlamakta ve yeni bağlantı kurduklarımızın dost olup olmadığını hissetmekte onun üstüne yoktu. Bir kadın ya da adamın samimi olup olmadığını ya da sendelemekte olup olmadığını veya ihanete eğilimini içgüdüsel olarak sezebilirdi. Henüz Nazi polisince tanınmıyordu ve korkusuzdu. Son moda otellerde kalıyor, son derece şık giyiniyor, görevlerini, sanki yüz yıldır yaşamaktaymış gibi bir soğukkanlılık ve hazla yerine getiriyordu. Yüz yıllık bir gençlik. Saflarımızda yaygın olan nefret ve sertlik yoktu onda. Beni memnun etmeye, cesaretini göstermeye hevesliydi daha çok. Harika yüzü, görevlerini yaparkenki sadeliği, boyunun uzunluğu, uyumlu bedeni, bana her zaman Paris'teki Louvre Müzesinde gördüğüm yenilenmiş Diana'yı hatırlatırdı. Cilly'nin neden Ernst Wollweber'in sevgilisi olduğu halde Almanya'ya gönderildiğini zaman zaman soruyordum kendime. Bir seferinde kendimizden konuşurken, beni bu konuda aydınlatmıştı.

"Ben kovuldum" dedi.

"Niçin?"

"Yoldaş Ernst, Paris'teyken, Polonyalı bir kızla aşk ilişkisi yaşadı. Daha sonra birlikte yeniden Kopenhag'a gittiğimizde Ernst'e mektuplar geliyordu ondan. Mektuplar parfüm kokuyordu ve kadınca bir havada yazılmıştı. Polonyaca yazıldığından ne dendiğini anlayamıyordum. Kıskançlıktan deliye dönmüştüm. Ernst güldü. Parfümün, yalnızca örgütsel mektupların kamufle edilmesi için kullanıldığını söyledi. Yalan söylediğini biliyordum ve müthiş yaralanmıştım. Mektupları çalıp çevirttim. Bunlar yarı yarıya çıldırmış bir kızın aşk mektuplarıydı. Tam bir budala durumuna düşürülmüştüm."

"Ve Wollweber seni Almanya'ya yolladı, öyle mi?"

"Evet, Almanya'ya gönderdi" dedi, başını kaldırarak. "Benim gitmeyi reddedeceğimi umuyordu. Onunla Kopenhag'da kalmak için yalvaracağımı, eline ayağına kapanacağımı. Ama yanıldı. Almanya'ya gitmeyi kabul ettim."

"Hep böyle kötü mü bitmek zorunda" dedim.

"Bazı hoş şeyler de olabiliyor" diye yanıtladı beni.

"Kendini aldatma Cilly."

Akşamdı. Vatrland Barın köşesinde oturuyorduk. Cilly, masanın üstüne doğru eğildi, gözlerinde tuhaf bir mainin ılıklığı vardı. Ateşli bir şekilde şunları söyledi:

"Kendimi aldatmıyorum. Nerede olduğumu çok iyi biliyorum. Akılca da, bedence de hapisteyiz. Akıllarımız ve bedenlerimiz, her iki taraftaki yüksek, penceresiz duvarlardan oluşan dar bir geçitle sınırlanmış. Bu dar geçitin, bu çıkmazın bir adı var. Bu, bugüne kadar icat edilmiş en hayvanca şey olan 'Parti Disiplini'dir."

"Evet ama yine de gerekli. O olmadan Parti yaşayamaz."

Cilly bardağını kaldırdı. Gözlerinde yaşlar, "Yaşasın Parti" diye fısıldadı. "Ben de yaşamak istiyorum. Her hayvan yaşamak ister. Ve burada biz, *-Tote auf Urlaub-*[294] sanki her gün yeryüzünün sonuymuş gibi yaşıyoruz."

294. Tatildeki ölüler.

"Tamam" dedim. "Şimdi gitmem gerekiyor. Saat onda bir toplantım var."

"Beni görecek misin bu gece?" diye sordu Cilly yavaşça.

"On ikiden önce değil."

"Tam adres şöyle: Otel Mau, on altı numaralı oda."

Herhangi büyük bir otele girmek benim için büyük aptallık olurdu. "Cilly'e neler oluyor?" diye sordum kendime, ayrıldığımızda. "Sinir krizi mi geçiriyor ne?"

O gece buluşacağım kişi, Wollweber'in bana en iyilerden biri olarak salık verdiği Martin Holstein adlı militandı. Onunla bağlantı kurabilmek için haftalar boyu çaba göstermiştim. Martin Holstein'i, hareketteki en korkusuz savaşçılardan biri olarak tanıyordum. İnce dudaklı, soluk yeşil gözlü, kadavra suratlı, yirmi dokuz, otuz yaşlarında bir adamdı. Bir örgütçüydü, büyük bir hızla ve cesaretle hareket etmeyi gerektiren görevlerde çok yararlı olduğunu kanıtlamıştı.

Saflarımızda hiç kimse Martin Holstein'den kuşkulanmış değildi. Birlikte çalıştığım çok sayıda kişi, bilinmeyen bir hain tarafından Gestapo'ya teslim edilmişti. Denizaşırı liman ve petrol doklarındaki birimlerimizin başı olan Hugo Hill, bir gece otuz yardımcısıyla birlikte ortadan yok olmuştu. Alfred Feddersen ihanete uğramış ve Hamburg merkezi hapishanesinde öldürülünceye kadar dövülmüştü. İki hafta sonra, Karl Rattai ve Matthias Thesen[295], Gestapo tarafından yakalanmıştı; Rattai, işkenceden aklını kaçırmış, Yoldaş Thesen, kırık bir cam parçasıyla damarlarını kesmişti. Aynı yolu seçen çok sayıda insan vardı. Burmeister, ben ve Cilly, Karşı Casusluğun özel bir biriminin yardımıyla, aramızda gizlenen hainin kim olabileceği konusunda kafa patlatıyorduk. Bir kısım yoldaş, G.P.U. tarafından gözetlenmeye başlamıştı. Ama hiç kimse Almanya, Amerika ve Sovyetler Birliği'nde yıllarca Partinin hizmetinde bulunmuş Martin Holstein'den kuşkulanmamıştı. Wollweber'in şöyle dediğini hatırlıyordum: "Yoldaş Holstein, oralarda bir yerlerdedir. Onu irtibat işle-

295. *Mathias Thesen* (1891-1944): Alman Komünist Partisi milletvekili. Hitler iktidara geldikten sonra tutuklandı. 1944 yılında diğer 26 tutukluyla birlikte idam edildi.

rinde ya da kaçakçılık birimlerinde veya sabotaj gruplarında kullanabilirsin. Holstein iyidir!" Büyük bir çaba gösterdim Holstein'i bulmak için. Cilly, 29 Kasım'da, bir kurye aracılığıyla onunla bağlantı kurdu ve ertesi gece Botanik Bahçelerinde buluşmamız için bir randevu düzenledi.

30 Kasım gecesi karanlıktı. Kuzey Denizinden soğuk bir poyraz esiyordu. Cilly'le birlikteydik. Sekize üç kala Botanik Bahçelerine girdik. Burmeister ve Otto ile buluşma saat sekizdeydi. Sabah Kopenhag'dan gelen *Jolantha*, Batı Sekreterliğinden yeni talimatlar getirmişti. Sekiz buçukta da Martin Holstein ile buluşacaktım.

Patikalar çamurluydu.Yüzümüze soğuk çarpıyordu. Karanlıkta gözümüzü dört açmıştık. Çıplak ağaçların tepelerinde rüzgâr uğultuyordu. Uzun bir kürke sarınmış Cilly, göletlerin üzerinden sıçrayarak ihtiyatla yürüyordu. Küçük bir gölün kenarından dolanıp, bankları saymaya başladık: "Bir, iki, üç, dört. Tamam, beşincisinde beklememiz gerekiyor."

Bankta oturan biri vardı, sırtını kamburlaştırmış, başı önünde, avuçlarının içinde sigara izmaridinin kıvılcımı gizli. Durduk. Cilly, Nazi savaş şarkısının ilk notalarını çaldı ıslıkta. Banktaki adam ayağa kalkıp, yavaş adımlarla bize yaklaştı. Trençkotumun iç cebinde, Firelei'nin küçük tabancasını sıkı sıkı tutuyordum. Herhangi bir yanlışlık gördüğümde tabancayı ateşlemekte kesin kararlıydım.

Yaklaşan, Karl Burmeister'di. El sıkışırken hırlar gibiydi.

"Otto nerede?" diye sordum.

"Yakalandı."

İnsan böyle bir haberle beyninden vurulmuşa döner. Birkaç saniye aval aval bakınır çevresine. Yoğun bir sise yakalanıp ne yapacağını bilemeyen biri gibi. Sonra dudaklarınız gerilir ve beyninizin sarsıldığını hissedersiniz. Burmeister alçak sesle konuşuyordu:

"Onu sabah aldılar."

"Nereden?"

"Evinden."

"Anja'yı mı görmeye gitmiş?"

Anja, Otto'nun karısıydı.

Karl Burmeister başıyla onayladı. "Oğlunu görmek istemiş olabilir. Çok açtı ve kendini iyi hissetmiyordu, yalnızca iyi bir gece geçirmek istemiş olması da mümkün. Gestapo, evini sürekli izliyordu." Burmeister üzüntüyle ekledi: "Bir devrimcinin ailesiyle işi olmaması gerekir."

"Anja nerede?"

"Onu da almışlar."

"Otto'nun bildiği tüm adres ve depoları değiştirmeliyiz" dedim.

"Bunu ben de düşündüm" diye yanıtları Burmeister. "Otto'nun eşyalarını, biz gelip başka bir yere taşıyıncaya kadar çiçekçi dükkânındaki bir kıza bıraktım."

"Kıza mı?"

"İyi bir kızdır."

"Umarım."

"Bazen elimizin altında böylelerinin bulunması gerekiyor."

Ağaçların altında ileri geri yürümeye başladık, önümüzü ve arkamızı gözden geçiriyorduk bir yandan da. Karanlık gökyüzünde, hayaletimsi gri sis kümeleri yüzüyordu.

"Karın nasıl" diye sordum Burmeister'e.

"Keşke bilebilsem."

Bundan sonra, gizli çalışmanın özüne uygun olarak işlerimizden, propaganda malzemelerinin naklinden, nakliye istasyonlarından, yöntem ve planlardan, teknik ayrıntılardan söz ettik. Birden Karl Burmeister yerinde dikeldi.

"Biri bizi izliyor" dedi, telaşsız.

Yirmi adım gerimizde biri sigara içiyordu.

"Holstein olabilir."

"Hay allah, o olabilir gerçekten."

Arkamızdaki adam ağaçtan ağaca ağır ağır yaklaştı. Evet, Martin Holstein'di bu. Üstünde ne pardösüsü vardı, ne de şapka giymişti.

"Merhaba Martin."

"Bankın üstünde buz kestim yahu" diye yakındı Holstein, "şöyle biraz dans edeyim de ısınayım bari." Onunla bir saat kadar konuştum. Holstein'i bulduğuma sevinmiştim. Coşkusu bulaşıcıydı. En son raporları tartışıp analiz ettikten ve gelecek gün-

lerdeki kampanyanın ana hatlarını belirledikten sonra ayrıldık. Farklı yönlerde uzaklaştık.

Botanik Bahçelerinden çıkıp, eski City Moat'a giden yoldan hızla yürüdüm. O öğleden sonra kuryeyle ulaşan bir mesajı çözmek ve Hamburg çevresindeki demiryolu istasyon emanetçilerine liman kuryelerimiz tarafından bırakılmış basılı malzemenin alınıp nakil istasyonlarına götürülmesi için gerekli notları hazırlamak üzere, Burmeister'in iki gün önce benim için ayarladığı odaya bir an önce kapağı atmak istiyordum. Cilly'i ve onun bir başkasına politik arkadaşlığın ötesinde duyduğu hastalıklı açlığı düşünüyordum. Öte yandan, Firelei, onun yalnızlığı, inceliği, cesareti ve sarsılan düşleri geçiyordu aklımdan.

Gökyüzü karanlık bulutlarla kaplıydı. Sokak fenerlerinin sarı ışığı altında, kaldırımlardaki su birikintileri, karanlığın içindeki adalar gibi görünüyordu. Önümde yürüyen birbirine sarılmış sevgililer köşeyi döndü. Geniş kalçalı bir kadın, soğuktan kaçarmış gibi bir kapının eşiğinde gözden kayboldu. Boş sokaklar, aranan bir insanı her zaman tedirgin eder. Kalabalık sokaklar güven verir. Yoldan gelen bir arabanın parlayan farlarını gördüm. Arabanın neden yavaşladığını düşündüm. Bir kapı eşiğine sığınıp geçmesini beklemem gerektiğini de. Fakat sonra, "sinirlerim bozuk" dedim kendi kendime. Yürüyüş tempomu bozmadım.

Ama bu bir yanılsama değildi. Araba iyice yavaşladı. Ani fren sesini duydum.

"Raus!" diye bağırdı biri. *"Auf ihn!"*[296]

Hızla dönüp bir apartmanın girişine daldım. Firelei'nin, Kopenhag'da birbirimize veda ederken verdiği küçük tabanca pardösümün cebinde, ateşe hazırdı. O acil durumda ne yapmak istediğimi, sokakta ele geçtiğimde ne yapmam gerektiğini net bir şekilde biliyordum. Apartmana kaçmak, üst kata tırmanmak, çatıya sığınmak ve bir yandan geri çekilirken bir yandan da ateş etmekti yapmak istediğim. Bu tekniği epeyce prova etmiştim.

Ama apartmanın kapısı kilitliydi. Anında çevremi aldılar. Arabadan atlayan üç genç adam, ellerindeki tabancaları şakağıma dayadı:

296. "Dışarı" diye bağırdı biri, "saldırın."

"Eller yukarı!"

"Kıpırdarsan mermiyi yersin!"

Ellerimi kaldırıp öylece bekledim. Gestapo ajanlarından biri tabancayı ağzıma dayadı. Gözlerinde tuhaf bir parıltı vardı ve köpek gibi hırlıyordu. Diğeri, omuzlarımdan başlayarak beni didik didik aradı. Tabancayı buldular.

Soluk soluğaydılar. Bileklerime kelepçeyi taktıktan sonra rahatladılar ve yüzlerinde çocukça bir zafer havası belirdi. O anda ayaklarımın altında yerin yarıldığını ve boşluğa düştüğümü hissettim.

Hamburg'un Coney Adasındaki St. Pauli polis karakoluna götürdüler beni. Kelepçelenip götürülürken insanlar bir yerlerden çıkıp bana bakıyor, ama Gestapoculaın sert uyarılarını duyunca anında toz oluyordu.

Karakolda beni bir iskemleye itekliediler. Benden önce getirilmiş iki fahişe kapatılmıştı arka odaya. Üniformalı polisler masalarının arkasından sessizce bana bakıyordu. Yüzleri anlamsız maskeler gibiydi. Üç Gestapo ajanı aralarında şakalaşıp gülüyordu. Pardösülerini çıkarıp, pardösü ceplerindeki tabancalarını arka ceplerine tıkıştırdılar. Sonra masalar arasında gezinip sigara içtiler. Üstleri başları dökülüyordu, yüzlerinden uykusuzluk akıyordu.

Tuhaf bir hissizlik içindeydim. Bütün ayrıntıları izleyebiliyor, ancak düşünemiyordum. Önümüzdeki saatlerde ne olacağını biliyordum. Ama sanki bütün bu olanlar ve olacaklar benimle ilgili değildi. Sanki başka biri söz konusuydu. Komintern çevresindeki arkadaşlarla sık sık, Gestapo'nun eline düşen bir yoldaşın neler hissedebileceğini tartışırdık. Arkadaşlarımızdan birinin Heinrich Himmler'in muhafızlarının eline düştüğü haberi alındığında çoğumuzun içten içe hissettiği sessiz bir korku olduğu halde dışardan görünen sadece bir omuz silkmek olurdu.

Arkadaşlar mı? St. Pauli polis karakolunun çiğ ışıkları altında bir iskemleye çökmüş vaziyetteyken Ernst Wollweber'in çatık kaşlı yüzünü hatırladım, "Partide arkadaş yoktur – Parti yalnızca yoldaşı bilir" diyordu hırlayarak ve alaycı bir sırıtışla ekliyordu: "Sakin ol. Ölmek kolaydır."

Beni yakalayanlardan biri, esmer tenli, elmacık kemikleri çı-

kık, güçlü kuvvetli bir adamdı. Diğer ikisi uzun boylu ve sarışındı. Üçünün de odadaki üniformalı polislere aldırış ettiği yoktu.

"Gördün mü, sonunda yakayı ele verdin" dedi biri, bakışımı yakalayarak.

Diğeri, işaret parmağını boğazına götürüp kıkırdadı. "Sakalın kesilecek kadar uzamış" dedi ağzını yaya yaya.

Esmer tenli, pasaportumu bir dakika kadar inceledikten sonra, müthiş bir kendinden memnuniyet havasında, "eğer kendin geri dönmeseydin Almanya'ya" dedi, "biz seni Kopenhag ya da Paris'ten ölü veya diri getirecektik. Çin'e bile gitsen bulurduk seni."

Diğer bir ajan pasaportumu eline aldı.

"İyi pasaportun varmış" dedi, "nereden aldın bunu?"

Yanıtlamadım.

"Sen bilirsin" dedi uyuşuk uyuşuk. "birazdan ne olduğunu anlarız."

Kendimi zorlayarak düşünmeye çalışıyordum. Hakkımda ne biliyorlardı ve onlara ne söylemeliydim. Demokratik ülkelerde tutuklanan komünistler için kural, hiçbir şey söylememekti. Eğer burada hiçbir şey söylemezsen, diye düşünüyordum, seni döve döve öldürürler. Uzun vadede çözülür ya da ölürsün. En güçlü olanlar bile eğer ölmemişlerse çözülürler. Et ve kan çözülebilir. Ruh da çözülebilir. Eğer insana intihar etme fırsatı vermezlerse çözülmek muhtemeldir. Kopenhag ve Paris'te olduğumu biliyorlardı. Sahte pasaport kullandığımı da. Ruhsatsız Belçika marka otomatik tabanca taşıdığımı da. Belki daha fazlasını da. Hiçbir tutuklu, kendini yakalayanların, bu ülkede yürüttüğü yasal olmayan faaliyetlerin ne kadarını bildiklerini bilemezdi.

Beynim yalnızca tek bir şeyi kavrayabiliyordu: "Onlara hiçbir şey söyleme! Aç kaplanlarla dolu bir mağaradaki zavallı bir gariban muhtemelen daha iyi bir durumda olurdu; en azından çabucak ölürdü. kendimi yok etme fırsatını aramalıyım. O zamana kadar onlara hiçbir şey söylememeliyim. Hiçbir şey! Hiçbir umut işareti yok. Ama hâlâ bir amaç var. Tüm dünyada her allahın günü insanlar ölüyor dava için. Ama dava yaşıyor. Dava yenilmez. Hiçbir şey söyleme onlara! Davaya zarar vermektense organlarını teker teker kes at daha iyi."

"Sigara ister misin?"

Başımla olumladım.

Esmer tenli adam dudaklarımın arasına bir sigara tutuşturdu. Dudaklarım hissiz ve kuruydu. Dudaklarımın arasında sigara olduğunu hissediyordum. Gestapocu kibriti çakıp sigarasını yaktı. Büyük bir açlıkla dumanı ciğerlerime çektim. Duman gözlerimi acıtınca içgüdüsel olarak ağzımdaki sigarayı almak için kelepçeli bileklerimi oynattım. Esmer tenli adam bunu gördü. Sigarayı ağzımdan alıp masanın kenarına koydu. Birkaç saniye sonra yeniden ağzıma itekledi.

"Görüyorsun" dedi, "sana ne kadar adil ve dürüst davranıyoruz."

Diğer ikisi sırıttı. Karakol polisleri aptal aptal bakınıyordu.

Karl Burmeister, Cilly ve Yoldaş Holstein'e ne olduğunu merak ediyordum. Tutuklanmam tesadüfi bir olay değildi. Üstüme çullandıklarında, Gestapo kim olduğumu biliyordu. Bunu izah edemiyordum. Azami bir dikkat içindeydik. Gizli çalışmanın tüm kurallarını harfi harfine yerine getirmiştik. İzlendiğimizi anında anlayacak ölçüde uyanık ve eğitimliydik. İllegal çalışmanın acemisi değildik. Eğer Karl Burmeister de içeri alındıysa ne olacaktı? Ya da Cilly? Ya da Holstein? Bunu düşünmek bile istemiyordum. Cilly gece yarısı kaldığım yere gelecek ve ortalıkta olmadığımı görecekti. Ne olduğunu tahmin ederdi. Yatak odamda kurye adres listesinin gizli olduğunu biliyordu. Listeyi bulup oradan uzaklaştırır ve kuryeleri uyarırdı.

Bunların hepsi saçmaydı.

Beynimde şu formülasyon gittikçe belirginleşiyordu: "Yardımcıların arasında bir ajan var. Tüm büyük Gestapo darbeleri bu ajanın sayesinde gerçekleşiyor. Böyle ajanlar olmasa Gestapo'nun çalışması verimsiz, bürokratik bir rutinden ibaret kalırdı!"

Böyle bir olasılığa karşı mücadele ediyordum. Bunu düşünmek beni adeta felç ediyordu. Ajan kimdi? Ne biliyordu? El yordamıyla ilerlemeye çalışıyordum boşu boşuna.

"Budalanın birin" dedi esmer tenli adam. "Senin yüzünü bin kişinin arasında görsem tanırım. Beni hatırlamadın mı?"

"Hayır."

"Berlin alt geçidinde yanıbaşında bisiklet sürerken görmedin mi beni?"

"Hatırlayamadım."

"Belçika limanlarına gelen tüm Alman gemilerinin boykotu için dok işçilerinin delegelerine konuşma yaptığın Antwerp'deki toplantıda da mı görmedin beni? Hatırladın mı bu toplantıyı?"

"Herhangi bir toplantıda hiç konuşma yapmadım."

"Hafızanı tazeleriz evlât" diyerek güldü iriyarı adam. "Memleketin neresi bakalım?"

"Rhineland'da doğdum."

"Oh, oraları çok iyi bilirim. Senin memleket güzeldir, değil mi?"

"Evet, çok güzeldir."

Gestapo ajanı yumruğunu gözüme sıkı sıkıya bastırdı. "Sen de tutup bu güzelim memleketini Moskof'a sattın!" diye hırladı, "ülkesini Moskofa satarak ihanet eden bir asalağa ne yapılır, hiç düşündün mü?"

Bir şey söylemedim. İriyarı adamın arkadaşlarından biri masanın üstünden eğilip suratıma tükürdü.

"Yakında sakalı kaptıracaksın, merak etme" dedi, dudaklarını oynatmaksızın, "ülkesine karşı çalışan birini memi paklar."

"Ben ülkeme karşı çalışmıyorum" diye karşı çıktım.

"Kapa çeneni! Kim Hitler'i yıkmak istiyorsa Almanya'yı yıkmak istiyor demektir. Hitler Almanya'dır, Almanya da Hitler."

Sessizlik.

Esmer tenli beni düşmanca nazarlarla süzüyordu. "Senin adına bir tek şeye üzülüyorum" dedi, "kellenin vücudundan kopup yuvarlanışını göremeyeceksin."

Telefon çaldı. Bir polis açtı.

"Sayın Magnus" diye seslendi esmer tenli ajana, "size bir mesaj var. St. Georg merkezi arıyor."

Magnus telefonu aldı.

Tüm sözcükleri büyük bir dikkatle dinledim.

"Evet Magnus... Oh, evet, mükemmel bir akşamdı. Bayanı da aldınız mı? Güzel, çok güzel. Harika. Talimat için Stadthaus'u arayınız. Evet... evet... Heil Hitler!"

Derhal bir numara çevirdi. Parmaklarını izledim, 0-0001, Gestapo merkezinin telefonu. Gestapo'ya yanlış bilgi vermek ve yanlış yönlendirmek için bu numarayı defalarca aramıştım.

Sonra Magnus'un gürleyen sesi: "Müfettiş Kraus mu? Tabii efendim, onu aldık. Kaçmaya kalkıştı ama enseledik. Hayır... hayır... son derece efendice davrandı. Üstünden silâh çıktı. Şu küçük Belçikalardan. Elbette kullanmasına fırsat vermedik... Evet, son derece efendice... Hemen getirelim mi? Çok iyi. *Wird gemacht.*[297] Heil Hitler!"

Öbür ikisi yerlerinden fırladı. Altımdaki iskemle tekmelendi. Üniformalı polisler yerlerinden kalkıp hazırola geçti.

"Gidiyoruz."

Dışarda bir araba bekliyordu, direksiyonda iriyarı bir şoför vardı. Boynuna gri bir atkı dolamış, yağlı kasketini kaşlarına kadar indirmişti. Arabaya inerken gelip geçenler bize boş boş bakıp hızla uzaklaşıyordu.

Arka koltuğa iteklendim, iki Gestapocunun arasına sıkıştım.

"Kıpırdamak ve konuşmak yok."

İkisi de tabancalarını böğrüme dayadı. Şoförün yanına oturan Magnus arkaya dönüp, "daha önce başına böylesi gelmiş miydi?" diye sordu.

"Hayır, efendim."

"Eh, yakında görürsün o zaman, hı?"

Şoför esnedi. Araba hareket etti.

Polis merkezine giden boş, kasvetli yollarda ilerledik. Gölge ve ışıklar üstümüzden geçip gidiyordu. Ev dizileri boyunca tek tük insanlar da öyle. Bir kapının önünde bir oğlan, gülen bir kızı evin içine doğru çekmeye çalışıyordu. Sönük ışıklı bir pencereden elektrikli piyanonun vuruşları duyuluyordu.

Araba, karşıdan karşıya geçen bir köpek yüzünden yavaşladı. Magnus, yolun soluna yalpalayan kamyon şoförüne bir küfür savurdu. Kamyon şoförü önce "siktir ordan" anlamında bir işaret yaptı, ancak arabanın polise ait olduğunu anlayınca gazladı. Solumdaki, tabancasıyla beni dürdükledi.

"Gemi düdüğünü duydun mu?"

297. Emriniz olur anlamında.

"Evet, efendim."

"Artık gemi düdüğü filan duyamayacaksın" diye mırıldandı. "Artık bir kızla birlikte de olamayacaksın. Bira da içemeyeceksin. Ne dersin bu işe?"

Benim gemici olduğumu biliyorlardı, demek.

"Hiç düşünmedim üzerinde" dedim.

"Seni suçlayamam" diye hırladı. "Bir gemi yolculuğu yapmak ve bir kızla bira içmek çok hoş bir şeydir." Yumruğuyla başımı itekledi. "Ben böyle bir şey yaptığımda seni aklıma getiririm."

Soğukkanlılığıma ben bile şaşıyordum. Her şey ne kadar basitti.

Artık şehir merkezindeydik. Araba kısa bir köprüden sonra tüm sokağa hakim polis merkezinin önünden geçti.

Kemerli bir kapıdan girerken Kara Birlik üniforması giymiş nöbetçiler kollarını kaldırıp Hitler selâmı verdi ve araba kasvetli bir avluda durdu. Kalın duvarlarla çevrili avlu motosikletlerle doluydu. Yüksek pencerelerde ışıklar vardı. St. Michel Katedralinin çanı çalıyordu. Saat on birdi.

Gestapocular arabadan atladı. Şoför kollarını gerip esnedi.

"Lânet olsun" diye homurdandı, "uyumak da insanın hakkı."

"Tamam – gidebilirsin."

Gestapoculardan biri kulağıma eğildi.

"Şimdi sakalını halledeceğiz" dedi tehditkâr bir havada.

"Onlara bir şey söyleme" dedim kendi kendime. "Ne olursa olsun, onlara bir şey söyleme. Komintern tek suç bilir: Partiye ihanet. Diğer her şey yalnızca bir yarar sorunudur. Benim gittiğim yoldan daha önce binlercesi geçti."

"Hadi bakalım, gidiyoruz!"

Biri öne düştü. Diğerleri peşimden geldi.

Karanlık bir salonda ilerledik. Adımlarımız toz kaplı duvarlarda yankılanıyordu. Yanımızdan bir SS geçti uzun adımlarla. Elinde, hırpalanmış bir mahkûmun bileklerine bağlanmış bir zincir vardı. Bize bakmaksızın geçip gittiler yanımızdan.

Hızlı adımlarla koridorları geçip merdivenlerden çıktık, silâhlı muhafızların yanından geçtik, gürültülü büyük odalara girip çıktık. Magnus'un verdiği bir işaretle kapıların kilitleri açılıyor

ve ardımızdan yeniden kilitleniyordu. Merdivenlerden iki kelepçeli adam iniyordu büyük bir hızla. Birbirlerine zincirlenmişlerdi. Arkalarında genç bir muhafız vardı. Copunu sallayıp duruyordu.

"Hızlı" diye bağırıyordu, "daha hızlı."

Bundan sonra girdiğimiz yerde çok sayıda insan, yüzleri duvara dönük bekletilmekteydi. Muhafızlar isimlerini söylüyordu onların, bağırarak. Genç bir muhafız, yaşlı bir işçinin zayıf ensesinden tutmuş, başını duvara vurarak eğleniyordu. Erkek tutuklulardan oluşan sıranın sonunda iki SS, tombul bir kızın yanında duruyordu. Kızın yüzünde ölümcül bir beyazlık vardı. Kız kendini yere atıp zemini tekmelemeye başladı. Muhafızlardan biri kollarını sallayıp bağırarak komut veriyordu:

"Yukarı – aşağı! Yukarı, aşağı! Yukarı, aşağı! Sana pisliğini yedireceğiz, seni orospu. Yukarı – aşağı! Yukarı – aşağı!"

Koridorun sonundan korkunç bir bağırtı geldi. İyi giyimli bir adam ellerinin ve dizlerinin üzerinde yürümekteydi. Sırtına bir muhafız binmişti, ata biner gibi. Adam avaz avaz bağırıyordu: "Ben bir Yahudiyim, leş gibi kokan bir Yahudi! Ben bir Yahudiyim, leş gibi kokan bir Yahudi!"

Altıncı kata gelmiştik. Koridor bir mezarlık kadar sessizdi. Yerler halı döşeliydi. Duvarlar temizdi ve ortalık boya kokuyordu. Bir bankta, mahzun görünüşlü bir kadın oturuyordu. Dizlerinin üstünde sıkı sıkıya bir kutu tutmaktaydı ve başını ileriye doğru uzatmıştı.

"Dur."

Ağır bir kapının önündeydim. Kapının önünde, sivri şapkalarında gümüş kafatası ve çapraz kemik bulunan siyah üniformalı iki muhafız nöbet tutmaktaydı. Kapıda şöyle yazıyordu: *"Inspektion 6 – Zutritt Verboten."*[298]

Nöbetçiler sırıttı.

"Merhaba, kimdir bu?"

"Bir hain" dedi Magnus, sertçe.

Elektrik düğmesine bastı. Kapı açıldı. İçeriye öylesine şiddetli iteklendim ki, yere kapaklandım.

298. 6. Araştırma şubesi, girmek yasaktır.

Bir homurtu duyuldu. Büyük, eşyasız bir odaydı. Önce, kuvvetli ışıkla sersemledim. Sonra çevremdeki sivil giysili adamları gördüm, hepsi de bana bakıyor ve homurdanıyordu. Duvarlar harita ve afişlerle kaplıydı. Sigara dumanları tavana doğru yükseliyordu kıvrımlar yaparak.

Kamçı gibi bir ses şakladı. "Ayağa kalk!"

Ağır ağır ayağa kalktım.

Gestapo Beni Sorguluyor

Düşman yüzler ve tehdit edici sesler çevremde durmadan dönüp duruyordu. Gestapo merkezinde, Nazi gücünün altında esir olan bir insan, okyanusta köpek balıklarıyla sarılmış birisi kadar yalnızdır. Yine de bu bir şey değildi daha. Bir zulüm kurbanı değildim. İmzasız ihbarlarla şafak vakti yatağından alınıp getirilmiş masum biri değildim. Her türlü araç ve yolla Hitler rejimine karşı savaşan biriydim. Hâlâ şu ya da bu şekilde inanmaya devam ettiğim proleter devrimi için savaşmıştım.

Yüzüme ilk darbe indi. Arkamdan yediğim bir tekmeyle yere serildim. Beni yerden alıp duvara dayadılar. Kabak kafalı bir adam diziyle karnıma vurdu. Diğeri kelepçeyle başıma vurmaktaydı. Güçlü olmama rağmen yere düştüm. Magnus beni odanın ortasına sürükleyip ayağa kalkmamı söyledi. Yanında duran diğerlerine beni gösterdi.

"Onu rahat bırakın" diye emretti.

Yandaki ofisin kapısından geniş omuzlu, kısa boylu bir adam girdi. Çukura kaçmış koyu renk gözleri, yüzünde derin çizgiler olan biriydi. Çok şık giyinmişti ve parmaklarında yüzükler vardı. Parlak saçlarından çam kokusu yayılıyordu.

"İyi akşamlar" dedi.

Şöyle bir bakındı. Herkes sessizdi. Biri iskemle getirdi. Kısa boylu adam bir metre öteme oturup gözlerini bana dikti. Elinde bir metre uzunluğunda deri kamçı tutan bir SS'le, bir sitenograf kız duruyordu iki yanında. Her ikisi de yandaki odadan, kısa boylu adamla birlikte gelmişti.

"Derini yüzeceğiz" dedi kısa boylu adam.

Kız gülümsedi. Hoş dişleri vardı. Ve büyük mavi gözleri. Lepiska saçları omuzlarına dökülüyordu. Kollarını irice göğüslerinin altında kavuşturmuştu. Birden kızı tanıdım. Adı Hertha Jens'ti. Marshlandlardan zengin bir köylünün kızıydı.

O da bana gülümseyip, "çok iyi görünüyorsun, canım" dedi.

Bir yıldan az zaman önce, Hertha Jens, Komünist Partisi'nin liderlerinden, Reichstag üyesi Herrmann Schubert'in sırdaşı ve sevgilisiydi. Gizli dosyalara girip gizli toplantılarda yer alabiliyordu. Onun yüzünden gizli matbaalar basılmış ve yüzlerce yoldaş zindanı boylamıştı. Çoğumuz Hertha Jens'i severdik; güvenilir ve fedakâr görünürdü. İhanetini daha sonra öğrendik ve *S-Apparat* bir süre onun gecikmiş infazı için çaba gösterdi. Bazıları, onun yıllardır Hitler'in ajanı olduğunu ileri sürüyordu. Diğerleri, Herrmann Schubert onu bırakıp Paris'e kaçtığı için davadan döndüğünü düşünüyordu. Her ne hal ise, sonuç buydu. Mayıs'tan beri, Hertha'nın adı, G.P.U.'nun "tasfiye edilecekler" listesinde yer almaktaydı.

Hertha Jens, bakışımı yakaladı. Dudaklarındaki gülümseme iyice yayıldı.

Kısa boylu adamın derindeki gözleri, sanki kafasının içinde lamba yanmış gibi aydınlandı. "Seninle epey işim olduğunu biliyorum" dedi sakin bir havada. "Senin gibi bir balığı her zaman yakalayamayız. Berlin çok sevinecek."

Çevremdeki insan avcılarından bir kahkaha yükseldi. Sigaralarından çıkan dumanlar yılankavi halkalar halinde yükselmekteydi. Kamçılı SS, pencerenin yanındaki masaya gitti. Kamçıyı tavana değecek kadar havaya kaldırdı. Sonra bütün gücüyle masaya indirdi. Kamçının darbesinden tüfek sesi kadar güçlü bir ses çıktı. Ürkmüştüm.

"Ben Müfettiş Kraus" dedi kısa boylu adam mecalsiz bir sesle.

Muhafız, masaya bir darbe daha indirdi.

"Burası 6. Şube" diye devam etti Müfettiş Kraus. "*Geheime Staatspolizei*'nin anti-Komintern bölümü. Moskova'daki arkadaşların arasında bu şubenin büyük şöhreti vardır."

Gestapoculardan biri kahkahayı bastı. Diğerleri de gayretle

başlarını salladı. Hertha Jens, dudaklarını ileri uzatıp gülümser gibi yaptı. Müfettiş, gözlerini benden ayırmıyordu.

"Makul davranacak mısın bakalım?"

"Evet."

"Şunu unutma – yalan söylersen seni yaşatmayız. Bunu iyice kafana soktun mu?"

"Evet, anladım."

"Bu gece Botanik Bahçelerinde kimle buluştun?"

"Kimseyle buluşmadım" dedim. "Yürüyüş yapıyordum."

"Seni kim yolladı Almanya'ya?"

"Kendim geldim."

"Nerede kalıyorsun?"

"Bugün öğleden sonra geldim Hamburg'a, bir otelde kalacaktım."

"Üç soru" dedi Müfettiş, "ve üç cevap. Üçü de yalan."

Sesimi çıkarmadım. Dizlerim titriyordu. Titremeyi önlemeye çalışıyordum ama mümkün değildi. Müfettiş Kraus sordu:

"Kim öğretti sana bu yalanları?"

"Hiç kimse."

"Annen mi öğretti sana nasıl yalan söyleneceğini?"

"Hayır, efendim."

"Yalan söylüyorsun, çünkü gizleyecek şeylerin var."

"Yalan söylemiyorum" dedim boğuk bir sesle.

"Örgütünün havaya uçmasını önlemeye çalışıyorsun yalan söyleyerek, değil mi?"

"Hayır."

"Söyle bana dostum, Ernst Wollweber nerede?"

"Bilmiyorum."

"Ernst Wollweber'i tanımıyor musun?"

"İsim olarak biliyorum, ama hiç karşılaşmadım."

"Cebinde bulduğumuz Danimarka pasaportunu kim verdi sana?"

"Antwerp'teki konsolos bana Alman pasaportu vermeyi reddetti," diye açıkladım, "pasaportum olmadığından zor durumdaki bir Danimarkalıdan satın aldım."

"Kimlerle birlikte çalışıyorsun? Adresleri nedir?"

"Birlikte çalıştığım kimse yok."

"Hans Kippenberger, Heinz Neumann, Bela Kun nerede? Hermann Schubert, Adolf Deter, Max Ulrich, Kommisserenko ve bu ülkeye üşüşen diğer it sürüleri nerede? Nerede bu adamlar? Nerede yaşıyorlar? Hangi isimleri kullanıyorlar?"

"Bilmiyorum."

"Kuusinen nerede? Remmele nerede? Willy Muenzenberg nerede?"

"Bilmiyorum."

Müfettiş Kraus iyice somurtarak şöyle dedi: "Seni ölümü arzular hale getirebilirdim ama bunun yerine ilk sorularımla bilmen gereken şeyleri sormayı tercih ettim."

Hertha Jens'i yandaki ofise, bazı belgeleri getirmeye yolladı. Genç biri odaya girip Müfettişin kulağına bir şeyler fısıldadı. Kraus başını salladı. Genç adam aceleyle çıkıp gitti. Sorgucum, Hertha Jens'in getirdiği kâğıt demetini eline aldı.

"Evet, şimdi" dedi, "Komünist Partisi'nin üyesi misin?"

"Hayır, efendim."

"Üyesi *miydin?*"

"Evet, efendim."

"Ne kadar zaman?"

"1923'ten Ulusal Devrime kadar – Reichstag yangınına kadar."

"Hitler iktidara geldikten sonra bıraktın, öyle mi?"

"Evet, bıraktım."

"Durum tehlikeli hale gelince Partini bırakman zayıflık değil mi?"

"Partiyi bırakıp, bir yabancı gemide iş bulmak için ülke dışına gittim."

Müfettiş Kraus, dudaklarını aşağılayan bir ifadeyle büzdü. "Aman, sen ne kadar zararsız, ne kadar sevimli bir yaratıkmışsın böyle. Ama biz neyin ne olduğunu çok iyi biliyoruz. Dinle: dosyandan çıkardığım bir şeyler var burada. Şu anda göründüğün gibi kuzudan farksız masum biri olup olmadığını göreceğiz. Gemi kaptanlığı yaptın mı"

"Gemi kaptanı ehliyetim vardı."

"Bir zaman, gemi görevlileri komünist örgütü inşa etme gö-

revi aldın ve *The Bridge* adlı bir haftalık gazete çıkardın. Doğru mu?"

"Doğru."

"1923'te, Alman Cumhuriyet hükümetine karşı silâhlı ayaklanmada aktif rol aldın. Sonra, Kızıl Denizciler ikinci proleter yüzlerde müfreze lideri oldun. Doğru mu?"

Kabul ettim.

Müfettiş Kraus devam etti: "Birkaç yıllık boşluk var. Gelelim 1926'ya. Kaliforniya'da birini öldürdün, 1926'da."

"Ben kimseyi öldürmedim" diye bağırdım.

"Oh, hayır mı?.. Şurada işte" dedi Müfettiş Kraus. "New York'taki Alman konsolosu tarafından onaylanmış resmî bir rapor. Bu rapora göre Los Angeles'teki yüksek mahkeme, öldürücü silâh kullanmaktan on yıl ceza vermiş sana."

Bir yanıyor, bir buz kesiyordum. Çevremdekilerin dışından gelen ıslığa benzer bir ses çınlıyordu kulaklarımda. Oda çevrende dönüyor, insan gölgeleri üstüme kapaklanıyordu.

Müfettiş Kraus, aşırı alaycı bir havada devam etti: *"Ja, mein Freund*[299], geçmişin hayaletleriyle zamanımız uyuşmayabiliyor, *nicht wahr?"*[300]

Verebileceğim hiçbir yanıt yoktu. Tuzağa düşmüş bir hayvandım ve avcının gittikçe yaklaştığını duymaktaydım. Müfettiş Kraus, insanın kanını donduran bir soğuklukla sordu:

"Rus OG.P.U.'sunda[301] görev aldın mı?"

"Hayır, efendim. Hiçbir zaman."

"Belki de görev almışsındır. Buna daha sonra geleceğiz. Şimdi gelelim 1929'a. Aralık 1929'da, Fransız yabancılar polisi tarafından tutuklandın, doğru mu? Le Havre'de cezaevinden kaçtın. Fransız yetkilileri Paris'teki Alman elçiliğine senin hakkında rapor verdi. Bu hapishane kaçış olayından haberdarız, gördüğün gibi."

Başımla onayladım. Ağzım kurumuştu. Su istediğimi anlatmaya çalışıyor ama sözcükleri bir araya getiremiyordum.

299. Evet, dostum.
300. Öyle değil mi.
301. G.P.U.

Müfettiş Kraus gülümsedi. "Bundan sonraki dört yıl hayaletler fırtınalı bir döneme giriyor" diye devam etti. "1931'de, isyan kışkırtmaktan Alman polisince arandın ama ortadan yok oldun. İşte, İngiltere'den bir rapor var burada. Britanya hükümeti, kolonilerine kışkırtıcı propaganda malzemesinin gizlice sokulmasını protesto ediyor – bu olayın failleri Moskova'dan Losovsky adlı biri, New York'tan bir negro, adı James Ford ve sen. 1932 yazında, Londra'da Scotland Yard tarafından yakalanıp sınır dışı ediliyorsun. 1933 ilkbaharında, İsveç'teki denizci grevi sırasında isyan ve kaçırma olayları planlamaktan aranıyorsun. Bir ay sonra Norveç'te tutuklanıyor ve sınırdışı edilmek üzere bekletiliyorsun ama yine kaçıyorsun. İki ay sonra Fransız Sûrete[302] seni Paris ve Strazburg'da arıyor. Buralarda dolaşırken hep sahte pasaport kullanıyorsun. Talimatlarını ve paranı, Moskova'daki Komünist Enternasyonal'den alıyorsun. İşte şimdi de buradasın. Ama bu sefer kaçamayacaksın. Vatana ihanetle suçlanıyorsun."

Müfettiş Kraus, arkasına dayandı. SS, kamçısıyla, pencerenin yanındaki masaya hızla birbiri ardına darbeler indirdi.

Konuşmak istedim. Boğazımdan boğuk ve çatlak bir ses çıktı sadece.

"Kes sesini" diye bağırdı Gestapocu.

"Bize ciltlerce tutacak bir sürü şey anlatabilirsin" diye söylendi Müfettiş. "Neden makul olmuyorsun? Hayat gayet kolay olabilir, dostum. Senden istediğim şu: makul olacak mısın?"

"Evet."

Müfettiş Kraus ayağa fırladı. "Şimdi önemli ayrıntılara gelelim. Beni aldatmayı kafandan geçiriyor musun?"

"Hayır."

"Birlikte dolaştığın genç kadın kimdi?"

"Hangi genç kadın?"

"Biliyorsun – uzun boylu, esmer güzeli bir kız, çok şık giyiniyor."

"Böyle bir kız tanımıyorum."

"Emin misin?"

302. Bölge polisi.

Müfettiş, Heartha Jens'e dönüp, "o bayanı getirin" diye emretti.

Hertha Jens, etekleri zil çalarak odadan çıktı ve yarım dakika sonra Cilly'le birlikte döndü. Cilly'nin yüzü solgun ve yıpranmış, gözleri büyümüştü, sanki üç gecedir uyumamış gibi görünüyordu. Müfettiş Kraus, pis pis sırıttı.

"Hoş bir parça" dedi, "valla, ağzının tadını biliyormuşsun."

Cilly, inanmaz gözlerle bana baktı. Seğiren dudaklarının kırmızılığı gitmişti. Arkasında duran Hertha Jens mutlulukla gülümsüyordu.

Cilly, dokunabileceğim kadar yakınımdaydı. Tanıştığımızı gösteren hiçbir işaret vermeksizin birbirimize bakıp duruyorduk.

"Tanıdın mı şimdi onu?" diye sordu müfettiş Kraus, sertçe.

"Hayır, efendim."

"İyi bak" diye hırladı, "biz onun işini bitirip yaşlı bir cadaloza dönüşmeden iyi bak."

Cilly'nin dudakları, ince, düz bir çizgiye dönüşmüştü. Koyu mavi elbisesi buruşmuştu. Kehribar bilezikleri kolundan alınmıştı. Gençlik dolu uzun ince bedeniyle yüzünün yorgun ve yıpranmış hali tam bir tezat içindeydi. Sıktığı dudakları bembeyazdı. Dokunaklı dudaklardı bunlar. "Onlara bir şey söyleme" diyen dudaklar.

Müfettiş Kraus, ayağa kalkıp Cilly'nin kolunu kavradı.

"Bu adamı tanıyor musun?"

Cilly, "onu daha önce hiç görmedim" diye birkaç kere tekrarladı.

Müfettiş Kraus, Cilly'e doğru ilerleyip yüzüne beş altı tokat indirdi. Cilly, soluk soluğa, zor duyulan bir çığlık attı.

"Şimdi söyle, bu adamı tanıyor musun?" diye bağırdı Müfettiş.

"Hayır" dedi Cilly, donuk, "onu tanımıyorum."

"Göreceğiz. Götürün onu."

Hertha Jens, Cilly'nin bileğinden yakalayıp yandaki ofise götürdü. Dönerken, kapı aralığından, bir Gestapocunun, Cilly'i iskemleye ittiğini gördüm. Yüzünde, unutulmaz, sonsuz bir keder ifadesi vardı.

Ocakbaşı sohbetlerinin tüm kahramanlık öyküleri sona ermiş-

ti. Keşke mümkün olsaydı da, insan sürünüp kendini bir yerlere saklayabilseydi fizikî olarak. Tek istediğim buydu.

Önümde, kısa kamçısıyla Müfettiş Kraus durmaktaydı. Kamçı suyla ıslatılmıştı. Islak deri daha derine işliyordu. Kamçının ucunda bir damla parlamaktaydı. Damlanın döşemeye düşüşünü izliyordum.

"Kim bu kız?" diye sordu Müfettiş.

Kederle uzaklara baktım. Yanıt vermedim.

Derken kamçı yüzüme bir alev gibi indi.

Bunu bir kahkaha tufanı izledi.

"Çok hoş" dedi Hertha Jens.

"Kim bu kız?" diye sordu Müfettiş.

"Bil-mi-yo-rum."

Bir kamçı darbesi daha. Bu darbe, bir kulağımdan öbür kulağıma kadar yüzümü kesmişti. Önce bir ıslık sesi adeta havayı kesiyordu, sonra gözleri kör eden ani bir acı beynin içine işliyordu, sanki bir hançer ağır ağır ilerliyormuş gibi inlediğimin ve arkaya doğru kaykıldığımın farkındaydım.

"Şimdi söyleyecek misin bize bu kızın adını?"

"Söyleyemem... Bilmiyorum..."

Müfettişin yüzü öfkeden buz kesmişti. Yüzümü kesen bir kamçı darbesi daha. Bu seferki boynumu yarmıştı baştan başa ve şaşırtıcı bir hızla yeniden yeniden iniyordu darbeler. Yüzümü korumak için kelepçeli ellerimi çekiştirdim. Kelepçelerime asılıp sarstım ve bağırdım.

"Lütfen bize söyler misin bu kadının kim olduğunu?"

Acıdan çılgına dönmüştüm. Duvara doğru bir hamle yaptım. Beni yakalayıp yeniden çemberin içine çektiler.

"Kim bu kız? Adı ne?"

"Onun... onun..."

"Evet, söyle."

Duraksadım. Bir anlık bir körlük, düşünülmemiş bir duraksama.

Bir Gestapocu kolumu dirseğimden ve bileğimden yakalayıp büktü. Bağırdım. Kolumun çatırdayarak kırıldığını sandım.

"Kim bu kadın?" diye homurdandı Müfettiş Kraus, yaklaşarak. "Eğer söylemezsen kemiklerini kıracağız."

"Ona trende rastladım" dedim soluk soluğa.

"Hangi trende?"

"Kopenhag'dan gelen trende."

Gestapocu kolumu bıraktı.

"Şimdi esasa geliyoruz" dedi Müfettiş Kraus. "Demek Kopenhag'dan geldin?"

"Evet, Kopenhag'dan."

"Ve onunla aynı trendeydin, öyle mi? Komintern, onu sana yardım etmesi için görevlendirdi, ha?"

"Trendeydi. Komintern'le ilgili bir şey yapmış değil."

"Ama sen yaptın."

"Hayır, efendim."

"Çıkarın şu herifin pantolonunu" diye patladı biri, sabırsızlıkla.

"Söyle bakalım bize, nasıl tanıştın onunla?" diye sordu Kraus.

"Trende. Aynı kompartmanda karşımda oturuyordu. Benden sigara istedi ve konuşmaya başladık. Sonra arkadaş olabileceğimizi düşündüm."

"Ne zaman oldu bu?"

"Dün."

"Adı ne?"

"Bilmiyorum. Sormadım."

"Onunla ne yapıyordun Botanik Bahçelerinde?"

"Yürüyüş yapıyorduk."

"Bu peri masalını ikiniz önceden düzenlemişsiniz" dedi Müfettiş Kraus, soğukkanlı. "Dün gelmediniz. Almanya'ya aylar önce geldiniz. Son iki haftadır Berlin ve Hamburg'da takip altındaydınız. Botanik Bahçelerinde yanınızda üçüncü bir kişi daha vardı. Yani Almanya'da hoşnutsuzluk yaymak, ajanlar yerleştirmek, vatana ihaneti örgütlemek, sabotaja girişmek amacıyla dolaplar çevirmek üzere tüm grup bir araya geldi. Hakkınızda raporlar var elimizde. Hayatınızı karartmaya yetecek raporlar."

Bir şey söylemedim.

"Ernst Wollweber Kopenhag'da mı?"

"Bilmiyorum, Wollweber'i tanımıyorum."

"Wollweber sana Kopenhag'da ne talimatlar verdi? Almanya'daki görevin nedir?"

"Wollweber bana talimat vermedi. Tanımıyorum Wollweber'i."

"Sigara ister misin?"

"Evet, efendim."

Müfettiş Kraus, bana sigara verdi. Sigarayı içerken, elini omuzuma koydu. Yüzüne aniden dostça bir maske takıvermişti.

"Dinle" dedi, "seninle bir pazarlık yapalım. Sen bittin, kesinlikle bittin, sen de biliyorsun bunu. Tamam. Elimize düşmüş bilinen biri için iki yol vardır – biri huzur yolu, diğeri ise acı yoludur. Acı yolu çıkmazdır. Huzur yolu için yapman gereken, bize örgütün hakkında bildiğin her şeyi anlatmandır. Tüm isimleri, tüm adresleri, bildiğin ve birlikte çalıştığın tüm suçluları teslim etmendir.

"Sen bir, yan odadaki sevgilin, eder iki. Üçüncü adam da elimizde. Ama dördüncüsü kim? Gizli *Apparat*'ınızdaki diğer düzinelercesi kimler? Nerede gizli matbaanız? Kodlarınız neler? Sınırı hangi noktalardan geçiyorsunuz? Paraları kim getiriyor? Sahte pasaportları kim yapıyor? Komintern'in hizmetinde olduğunu biliyoruz. Komintern'in işleri için Almanya'ya geldiğini biliyoruz. Söyle bize, Stalin'in makinesinin hangi parçasında yer alarak geldin buraya ve yardımcıların kimler? Bunları açıkladığına hiç pişman olmayacaksın. Eğer açıklamazsan, başına gelecekleri sen düşün."

Sigara iyi gelmişti. Düşünmem için zaman kazandırmıştı. Çukura kaçan gözlerindeki değişen ışıltıdan, Müfettiş Kraus'un, sigara içmeme izin vermekle hata ettiğini düşündüğünü anladım. Kendimi bütünüyle Komintern'in bir parçası olarak düşünüyordum. Birey hiçbir şey değildi. Parti her şeydi! Eğer bu gece dayanabilirsem, dışardaki yoldaşlar kaldıkları yerleri, toplantı mahallerini ve depoları değiştirme fırsatı bulacaktı. Haberleşme hatlarını, kodlarını ve isimlerini değiştireceklerdi. "Yeraltı" örgütü hızla manevra yapmasını, bazı üyelerinin tutuklanmasıyla tehlikeli hale gelen tüm noktaları hızla terketmesini ve yakalanan yoldaşların bilmediği yeni yolları kullanmayı öğrenmek zorundaydı. Gestapocular beni kurtlar gibi gözlüyordu. Onlar da

şunu biliyordu: eğer bu gece beni konuşturabilirlerse ciddi baskın ve tutuklamalar yapabileceklerdi. Büyük bir iş yapmış olacaklardı. Goering ve Himmler'in övgüsünü kazanacaklardı. Onlara hiçbir şey söylememekte kararlıydım. Partiye ihanet etmektense korkunç bir şekilde ölmeyi tercih ederdim. Ben Komintern'in neferiydim. Yoldaşları suçlamaktan daha acı bir şey olamazdı – "Çözüldü; ölümden kurtulmak için davaya ihanet etti."

Hertha Jens, eteğini yukarı çekip süt gibi beyaz baldırını kaşıdı. "Daha ne bekliyoruz" dedi yüzünü ekşiterek.

Müfettiş Kraus, "düşündün mü?" diye sordu.

"Bilmediğim konular hakkında bilgi vermem imkânsız" dedim. "Hitler iktidara geldikten sonra Partiden ayrıldım."

O anda kamçı suratıma indi.

"Seni kim yolladı Almanya'ya? Parayı kimden aldın? Sana verilen talimatlar neler?"

"Kimse yollamadı beni."

"Ama yine de geldin. Vatana ihanetten arandığını bildiğin halde sahte pasaportla Almanya'ya girdin. Neden?"

"Oğlumu bulmaya geldim. Hamburg'da, karımın kaldığı ev gizli polisçe basıldıktan sonra ortadan kayboldu. Almanya'ya onu bulmaya geldim."

"Vay vay vay! Bir Bolşevik ailesiyle ilgilenmeye başlamış, ha? Ne zaman basıldı ev?"

"Bu yılın Mart ayında."

"Neden basıldı?"

"Karımı tutuklamak için."

"Sanırım kaçtı, öyle değil mi?"

"Evet. Daha sonra bebeği almak için geri döndü. Oğlumuz daha altı aylıktı. Karım geri döndüğünde bebek ortalıkta yoktu. Onu bulmak istiyordum. İşte bunun için geldim Almanya'ya."

Hertha Jens güldü.

"Oğluna iyi bakılıyor" dedi. "Karın çocuğunu almaya bizzat gelmedikçe onu bir daha asla göremeyecek."

"Kes sesini" diye onu uyardı Müfettiş Kraus. Sonra bana dönüp, "demek çocuğunu gizlice kaçırmak istiyordun Almanya'dan" dedi.

"Evet, efendim."

"Buna inanmıyorum. Kim yolladı seni Almanya'ya? Ne talimatla geldin buraya?"

"Oğlumu bulmaya geldim."

"Saçma" diye bağırdı. "Karl Burmeister'in rolü nedir?"

Bu soru bir çekiç gibi indi beynime.

"Burmeister mi?"

"Evet, Burmeister. Vatan hainleri grubunuzda Burmeister'in görevi nedir? Budalalık etme --kahramanlık sökmez burada."

Burmeister'in de yakalandığını söylediklerinde inanamadım. Yeraltı çalışmasının en soğukkanlı, en güvenilir militanıydı.

Müfettiş Kraus, "Burmeister her şeyi anlattı bize" dedi.

"Burmeister'i altı aydır görmüyorum" dedim.

"Hayır. Yoldaşın Burmeister birkaç saat önce Botanik Bahçelerinde senden para ve talimat aldığını söyledi."

"Bu imkânsız."

"Hiçbir şey imkânsız değildir." Müfettiş Kraus koridora gitti. Bir dakika kadar geçti. Gestapocular bana küfürler yağdırıyor, alay ediyordu. Hertha Jens, iskemleye oturup bana gülümsedi dişlerini göstererek. "Zaman değişti" dedi. "Seni yeniden gördüğüme sevindim."

Koridora bakan kapı gürültüyle açıldı. Karl Burmeister içeri iteklendi. Sendeliyordu. Göğsü hızlı hızlı kalkıp iniyor ve boğazından hırıltılar geliyordu. Arkasında Müfettiş Kraus ve gömlek kollarını sıvamış iki Gestapo ajanı duruyordu. Karl Burmeister'i duvara dayadılar.

"Şimdi Karl, tek bir kelime söylemek yok" dedi Müfettiş Kraus, sertçe. "Ben sana soracağım, başını evet ya da hayır anlamında sallayacaksın."

Burmeister'in üst kısmı çıplaktı. Yüzü morarmıştı. Vücudunda yer yer yaralar açılmıştı; sırtında ve omuzlarında kan lekeleri vardı. Pantolonu ve ayakkabıları da kanlanmıştı.

"Söyle bana" dedi Müfettiş Kraus, beni göstererek, "sana Botanik Bahçelerinde talimat veren adam bu mu?"

Burmeister'den ses çıkmadı.

"Sadece seni sorgulayan centilmenlere söylediklerini onaylamanı istiyorum."

O anda, Karl Burmeister, bir insandan çıktığına inanılamayacak bir kükremeyle en yakındaki Gestapocunun üstüne atladı.

"Sizi köpekler" diye gürledi, "sizi lânet olası alçak köpekler."

Gömleklilerden biri ileri fırladı.

Vahşice bağırıyordu: "Tutun şunu! Oros-pu ço-cuğu!"

Burmeister'in üstüne çullandılar.

"Alın götürün onu" diye emretti Müfettiş. "Bir güzel öttürün."

Karl Burmeister aslanlar gibi savaştı. Başıyla, dişleriyle, dizleriyle, ayaklarıyla, kelepçeli kollarıyla. Savaştı ve lânetler savurdu, doğum yapan bir kadın gibi nefes alıyordu. Polis ajanlarından biri tabancasını doğrulttu ona. Kraus önledi. Burmeister, dört kişi tarafından yere yıkıldığı halde savaşmaya devam ediyordu. Ancak adamlardan biri ayağını onun boğazına bastırınca kıpırdayamaz hale geldi. Hertha Jens'in yüzüne o bitmez tükenmez gülümsemesi gelip oturmuştu yine. Müfettiş Kraus, bir kedi dikkatiyle mücadeleyi izliyordu. Ben ise, yanımda beni tutan bir Gestapocu olduğu halde, çaresiz, büyülenmiş bir geri zekâlı gibi bakınıp duruyordum.

Karl Burmeister'i yerden kaldırıp kapıya doğru sürüklediler. Yarı yolda, gözlerini açıp müthiş bir silkinişle ellerinden kurtuldu. Hızla koşup kendini pencereden aşağı attı. Camlar tuzla buz olmuş, Karl Burmeister gecenin karanlığına karışıp gitmişti.

Sessizlik.

Gestapocular pencereye koşup altı kat aşağıdaki avluya baktı. Tabancasını çekmiş gömlekli öfkeyle bağırdı.

"Dieser dreckige Hoellenhund!" (Piç oğlu piç.)

Müfettiş Kraus sakindi. "İkiniz aşağı gidip leşi oradan kaldırın" diye emretti. "Hertha, lütfen kantine telefon et de kahve ve sandviç getirsinler."

Hertha Jens kalkıp telefona gitti.

Genç bir muhafız, buharı tüten bir kahve kabı ve kocaman bir tepside sandviç ve kahve bardaklarıyla geldi. Gestapocular, kahve ve sandviçlere yumuldu.

Biri homurdandı: "Bu düzensiz çalışma saatleri insanın aklını başından alıyor. İnsan mantığını kaybediyor valla. Şöyle iyi bir gece uykusu bile çekmek mümkün değil artık."

Telefon çaldı.

Hertha Jens açtı. Karşıdan ne söylendiyse birden dikeldi, yüzünde büyük bir dikkat ifadesi belirdi. Tüm gözler, onun Tanrıça güzelliğindeki vücudunun üzerinde toplanmıştı.

Odadakilere döndü. "*Blockwart* (ev görevlisi) Numara 1 arıyor. Bir grup sivilin, Grossneumarks Bölgesinde propaganda bildirisi dağıttığını bildiriyor." Sözcükler ağzından makineli tüfek takırtısı gibi çıkıyordu.

Yarım düzine Gestapocu hemen ceketlerine uzandı. Arka ceplerindeki tabancalarını çıkarıp ceket ceplerine soktular. Adolf Hitler'in devasa portresinin altındaki duvar saati gecenin bir buçuğunu gösteriyordu.

"Sekiz numaralı Özel Birliği seferber edin" diye bağırdı Müfettiş Kraus. "Bölgeyi sarsınlar. Sokaklar boşaltılsın, ev ev aramaya girişilsin."

Hertha Jens yine telefona gitti. Grooneumarkt Bölgesinin Özel Birliğinden birine talimatları iletti. Koridor ve merdivenlerden koşturan ayak sesleri geliyordu kulağıma. Yanımda yalnızca Hertha Jens, bir SS, Müfettiş Kraus ve iki yardımcısı kalmıştı. Yandaki odadan Cilly'i sorgulayanların boğuk sesleri geliyordu.

Müfettiş, sandviçi ısırdıktan sonra, "biz devam edelim" dedi soğuk bir sesle. "Suçu Burmeister'in sırtına yıkmayı aklından geçirme sakın. Sizler, biri ölmeyegörsün, tüm sorumluluğu onun sırtına yıkıp paçayı kurtarmaya kalkarsınız. Ya ölülere ya da Moskova'da bulunan güvenlik içindeki yoldaşlara, öyle değil mi?"

Karl Burmeister'i düşünüyordum. Direnme ruhundan, bir devrimcinin tüm acılara direnmesinin zorunluğundan konuşmamızın üzerinden çok geçmemişti; kendini düşünmeme ve kararlılık olarak tanımladığımız Leninist tavırdan, bir devrimcinin görevinin, harekete ihanet etmeksizin dava için hayatını korumak olduğundan. Karl Burmeister de, devrim için ölmek değil, yaşamak gerektiğini kabul etmişti. Yine de kaderi onu ölüme sürüklemişti. Şöyle dediğini anımsıyordum: "Artık direnemeyeceğimi anlarsam ölmenin yollarını ararım ya da sizler hain sözcüğünü ağzınıza almadan önce kendimi öldürmüş olurum."

"Hain – dünyadaki en çirkin sözcük" diye düşündüm.

"Karın nerede?" diye sorarak, yeniden yaylım ateşe başladı Müfettiş Kraus. "O da seninle birlikte geldi mi Almanya'ya?"

"Hayır, efendim. Karım Paris'te" diye yanıtladım.

"Yanlışın var. Ajanlarımız onun resimlerini çekti Kopenhag'da. Bizde, yolda yürürken çekilmiş fotoğrafları var. Bir başka fotoğrafı da peronda beklerken çekilmiş. Her ikisi de Kopenhag'dan."

"Evet, karım Kopenhag'da" diye kabul ettim.

"Adı Firelei, öyle değil mi?"

"Evet, efendim."

"Rus mu?"

"Hayır – Flaman."

"Ama Rusya'da eğitildi, değil mi? Vatana ihaneti ve cinayeti öğreten bir okula gittiği Rusya'da, ha?"

"Hayır, efendim."

"Firelei Kopenhag'da ne yapıyor?"

"Orada sığınmacı olarak yaşıyor. Herhangi bir politik faaliyeti yok."

"Oh, hayır. Bir sanatçı değil mi? Sanat okuluna gitmedi mi?"

"Evet, efendim."

"Komintern böyle birini sahte pasaport bürosunda çalıştırmayacak, ha? Sen onu benim külâhıma anlat."

"Evet, Komünist Partisi'yle ilişkiliydi. Ama ben Partiyi bırakınca o da bıraktı."

"Yalan söyleme!" Müfettiş Kraus'un gözleri tehlikeli bir biçimde parıldadı. "Bana net olarak söyle, biz onun evini bastıktan ve kaçtıktan sonra Firelei neler yaptı?"

"Eve baskın yapıldığında ben İsveç'deydim" dedim. "Firelei, Berlin'e gitmiş. Berlin'den Münih'e geçmiş. Yalnızmış ve ne başını sokacak bir yeri, ne de parası varmış. Bunun üzerine Köln'e geçmiş."

"Trenle mi?"

"Hayır, karayolundan."

"Kimler barındırmış onu Berlin'de, Münih'te, Köln'de? Bu şehirlerdeki Parti bağlantıları neler?"

"Bilmiyorum. Ben Paris'ten bir adres verdim ona. Bana bu

adrese yazıyordu, ben de ona *poste restante*[303] yoluyla yanıt veriyordum."

"Neydi bu adres?"

Bir adres attım kafadan. Hertha Jens adresi kaydetti, diğer söylediklerimi not ettiği gibi.

"Karın nasıl çıktı Almanya dışına?"

"Firelei Köln'deyken ben Strazburg'daydım. Ona, Ren üzerindeki, Strazburg'un karşısında bulunan Kehl'e gelmesini yazdım. Ren'i botla geçip Firelei'yi Fransa'ya getirdim."

"Gece mi?"

"Evet, gece."

"İllegal mi?"

"Evet, pasaportu yoktu."

"Firelei'nin politik suçtan arandığını biliyordun. Buna rağmen onu Almanya'dan kaçırdın, ha?"

"O bana aitti" dedim. "Karımdı."

"Bolşevikler ve karıları! O, sefil bir fahişedir. Vatana ihanet suçu işlemiştir. Alman adaletinden bir kaçağı kurtardığını kabul ediyorsun yani?"

"Kabul ediyorum."

"Daha başka kaç haini kaçırdın Almanya'dan?"

"Hiç."

"Strazburg'da ne yapıyordun?"

"Ren gemilerinde iş arıyordum."

"Yalnızca iş arıyordun, ha? Yan iş olarak da grev örgütlüyor ve Moskova'nın broşürlerini gizlice Almanya'ya sokuyordun, öyle değil mi?"

"Hayır, efendim. Tüm istediğim iş bulmak ve Firelei için ev temin etmekti."

"Resim yapma yeteneği var, değil mi?"

"Evet."

"Karikatür ve afişler yapıyordu, değil mi?"

"Böyle bir yeteneği var" diye kabul ettim.

303. Alıcının, mektuplarını isim üzerinden, doğrudan postaneden aldığı posta servisi.

"Karikatürler, Üçüncü Reich'in liderlerini alaya alıyordu, öyle mi değil mi?"

"Böyle bir şey yapmadı."

"Afişler, işçileri dişleriyle tırnaklarıyla savaşmaya çağırıyordu, ha ne dersin?"

"Hayır."

"Sana bazılarını gösteririm, belki."

"Böyle bir şey yok."

"Hayır mı?" Müfettişin gülüşünde gurur ve aşağılama vardı. "Ajanlarımız bu afişlerin fotoğraflarını çekti. Antwerp'te, Paris'te, Kopenhag'da, New York'da."

"Firelei böyle bir şey yapmadı."

"Yaptı, sana garanti vereyim... Sorun şu ki, stilini saklayamamış. Hemen farkediliyor. Onun afişlerini Çin'de bile görsem tanırım – Firelei Strazburg'a kaçtıktan sonra neler oldu?"

"Paris'e gitti."

"Paris'te ne yaptı?"

"Çizerek hayatını kazanmaya çalıştı."

"Sonra?"

"Fransa'dan göze çarpmadan ayrıldı."

"Sen de onunla birlikte?"

"Hayır. Ben Antwerp'e döndüm."

"Yıkıcı çalışmalar için mi?"

"Bir gemi bulmak için. Denizciliğe geri dönmek istiyordum."

"Firelei, sirkiyle Le Havre'ye geldi?"

"Evet."

"Ona ne oldu Le Havre'de?"

Hertha Jens'in kırmızı dudaklarındaki Mona Lisa gülümsemesini gördüm, bunun önemini biliyordum.

"Almanya'ya kaçırılmak üzere orada yakalandı" diye yanıtladım.

"Firelei kaçırılmak üzere yakalandı?"

"Evet."

"Kim yakaladı?"

"Bilinmeyen kişiler."

"Gestapo'dan mı?"

"Evet. Gestapo'dan."

"Senin arkadaşların değil?"

"Hayır."

"Sonra?"

"Onu bir gemiye bindirip Almanya'ya götürmek istediler."

"Hangi gemiye?"

"Bellona."

"Şimdi bize lütfen doğruyu söyle, kaçabildi mi? Ona yardım edenler kimlerdi? Nasıl yaptılar bunu."

"Bilmiyorum" diye yanıtladım.

"Sana söylemiştir."

"Bana yalnızca kaçıp kurtulduğunu söyledi."

"Bundan sonra Antwerp'e senin yanına geldi?"

"Evet. Antwerp'e geldi."

"Antwerp'te ne yaptı?"

"Hiçbir şey."

"Almanya'ya karşı çalışmalar yapmadı mı?"

"Hayır."

"Vatana ihanet suçu işlemedi mi?"

"Hayır."

*"Searchlight"*ı çıkartmadı mı?"

"Hayır."

"Bir gazete gibi yalan söylüyorsun!" diye hırladı Müfettiş.

"Hayır."

"Arkadaşın Ernst Wollweber Antwerp'e gelip, Firelei'yi, İskandinav ülkelerinden kaçak malzeme getirme göreviyle Kopenhag'a göndermedi mi?"

"Hayır. Ernst Wollweber'i tanımıyorum."

"Firelei'yi Kopenhag'a kim gönderdi?"

"Ben gönderdim."

"Peki neden?"

"Orada bir arkadaşın yanında yaşaması için. Başka çaresi yoktu."

"Adı ne bu arkadaşın."

"Hatırlamıyorum."

"Bu arkadaş Ernst Wollweber olmasın?"

"Hayır. Onu kesinlikle tanımıyorum."

"Patronunu tanımıyorsun, ha?"

"O benim patronum değil."
"Peki, kim senin patronun?"
"Hiç kimse. Ben işsizim. Patronum da yok."
"Firelei nasıl gitti Danimarka'ya pasaportsuz?"
"Kaçak yolcu olarak gemiyle gitti."
"Hangi gemiyle?"
"*Brabant*'la Oslo'ya."
"Oslo'dan da Kopenhag'a?"
"Kara yoluyla güney İsveç'e."
"İsveç'ten de Danimarka'ya?"
"Sound'u botla geçti."
"Bir bot çalıp Sound'u geçti?"
"Hayır. Bir balıkçı geçirdi."
"Gece mi?"
"Gece."
"Gizlice Danimarka'ya girmiş oldu. Firelei, Danimarka'da nerede yaşıyor?"
"Bilmiyorum."
"Ne! Almanya'ya gelmeden önce onunla yaşıyorsun, onunla yatıyorsun ve bize adresini söylemiyorsun, öyle mi?"
"Onu son gördüğümde adresini değiştirmek üzereydi" diye açıkladım.
"Adresini sık sık değiştirir" dedi Müfettiş, "çünkü Gestapo'nun onu adaletin önüne çıkarmasından korkmaktadır."
Yanıt vermedim.
"Firelei, Kopenhag'da ne yapıyor?"
"Oradan ayrıldığım sırada iş bulmaya çalışıyordu" dedim. "O zamandan beri ne yaptığını bilmiyorum."
"Ben sana ne yaptığını söyleyeyim" dedi Müfettiş, alaycı. "Komutası altında bir katiller çetesi var. Bu katilleri, İskandinavya limanlarına yanaşan Alman gemilerine gönderiyor. Bu katiller, Alman gemicilerini sahillere eğlenmeye davet ediyor ve Firelei onları bir cafede karşılayıp Almanya'ya yıkıcı propaganda malzemesi sokmaları için baştan çıkarmaya çalışıyor. Ajanlarımız onu gözledi ve bu propaganda malzemesinden bazılarını bize getirdi. O, senin dediğin gibi masum bir melek falan değil."
"Firelei devrimci değil" diye ısrar ettim.

"O zaman neden Almanya'ya dönmüyor? Ona burada bir şey yapılmaz ki. Ne biçim anne bu, bebeğini ortalıkta bırakıp kaçıyor? En ilkel hayvan bile yavrusuna daha fazla merak gösterir."

"İşte bunun için geldim ya Almanya'ya" dedim, "çocuğumuzu bulmaya geldim."

"Hadi be! Karın Kopenhag'da, nerede yaşıyor?"

"Bilmiyorum."

Kırbaç yüzüme, ateşte kor haline getirilmiş bıçak gibi indi.

"Bize Firelei'nin Kopenhag'daki adresini söyle!"

"Hayır... Bilmiyorum."

Tekrar bir kırbaç. Ölümden beter bir acı. Dizlerimin üstüne çöktüm, inledim ve başım döşemeye çarptı. Kamçının enseme inen sesini duyuyordum.

"Kalk ayağa."

Kalkamadım, gözlerim kapalı, hâlâ yaşıyor olduğuma inanamıyordum.

Biri sol elimin baş parmağını geriye doğru büktü. Parmağım çatırdadı, acıyla fırladım ayağa. Parmağımı kıran adam geriye doğru çekildi, korkunç feryadımdan o da ürkmüştü.

Dudaklarım tamamen hissizdi. Gömleğimin ve ceketimin önü kan içinde kalmıştı. Sarhoş gibi öne arkaya sallandığımın farkındaydım ve hâlâ ayakta oluşuma şaşıyordum.

"Geri durun" diye emretti Müfettiş Kraus, "bu numunenin bayılmasını istemiyorum."

"Tamam" dedi bir ses.

"Şimdi bize Firelei'nin adresini söyleyecek misin?"

Kopenhag'dan bir sokak ismi söyledim. "Venedigvej" dedim.

"Numara kaç?" diye bağırdı Müfettiş.

"Numara seksen üç" diye yanıtlarım.

"Tamam, bunun doğruluğunu tahkik edeceğiz. Şimdi tekrarla bakalım: Firelei bir orospudur."

"Firelei... bir orospudur."

"Leş gibi kokar."

"Leş... gibi... kokar."

"Karım, leş gibi kokan bir orospudur."

•"Karım, leş gibi kokan bir orospudur."

"İyi öğrendi doğrusu" diyerek gülümsedi Hertha Jens, "karısı burada olacaktı ki, söylediklerini dinlesin."

Müfettiş Kraus, odayı yukarı aşağı arşınlamaya başladı. Bir Gestapocu pencerenin pervazına oturmuş sigara içiyordu. Karl Burmeister gibi kendimi pencereden atmamı önlemek için oturmuştu oraya. SS, bir kova su getirip uzun kamçısını suda bir güzel ıslattı. Sonra raftan bir kavanoz vazelin alıp kamçısına sürdü. Cilly'nin sorguya çekildiği odadan hızlı konuşmalar geliyordu. O odadan gelen genç bir adam, Müfettiş Kraus'un kulağına bir şeyler fısıldadı. Sözcükleri anlayamıyordum ama bilgileri karşılaştırdıklarını biliyordum. Hertha Jens, masanın üstüne yayıldı, elinde olmadan esnedi ve sigarasının dumanını tavana doğru üfledi. Bir insandan çok azap çeken bir hayvana benziyordum ve Hertha Jens'in arsız etini yakarak yaralar açmanın, görülmemiş bir acıyla kıvrandığını seyretmenin ne büyük bir zevk olacağı yollu tasarılar geçiyordu kafamdan.

Ateşten yanıyordum. Kraus'un tıknaz gövdesi ve Hertha'nın şehvetli bedeni gerçek dışı canavarlar gibi görünüyordu gözüme. Adolf Hitler'in duvardaki portresi sanki neşeyle kıkır kıkır gülüyor gibiydi. Nefretim dışında terk etmediğim hiçbir şeyim kalmamıştı. Damarları, ciğerleri ve beyni dolduran bir nefret, davaya koşulsuz adanmışlıktan bile daha güçlü bir nefret. Gece, Gestapo merkezindeki bir adamın gücü, içindeki kara nefretin ölçüsüne bağlıydı.

Sanki beynimden geçenleri okumuştu Müfettiş Kraus.

"Söyle bana" dedi, "eğer Bolşevizm Almanya'da iktidara gelirse ne yapacaksınız?"

Yanıt vermedim.

"Hepimizi öldüreceksiniz" diye kendisi yanıtladı.

"Komünistler sadist değildir" diye mırıldandım.

"Biz de değiliz" dedi Müfettiş, "kimseye zarar vermek istediğimiz yok. Ne var ki, biri bizim ihtiyaç duyduğumuz bilgilere sahipse ve onları vermeyi reddediyorsa – tüm araçlarla konuşturulmayı hak etmiş demektir. Hikmet-i hükümet için en uygun korku araçlarını yürürlüğe koyan gerekli planlara sahibiz. Anladın mı?"

"Anladım, efendim."

"Anladığına sevindim. Nerede oturuyorsun? Berlin ve Hamburg'da gizlendiğin yerler nereler?"

"Daimi bir yerim yok" dedim. "Otellere gidiyorum. Her türden otel."

"Otellerin adını ver."

"Alster ve Barmbeck'in arka sokaklarındaki küçük oteller."

"Adları!"

"Adlarını hatırlamıyorum."

"Hatırlamıyorsun demek. Dün gece nerede yattın?"

"Bir fahişe buldum. Beni küçük bir otele götürdü."

"Adı ne fahişenin?"

"Emma."

"Emma – ne?"

"Bilmiyorum. Sormadım."

"Tüm parmaklarının kırılmasını ister misin? Teker teker? Bize söylediğin her yalan için birinin kırılmasını?"

"Hayır, efendim."

"Antwerp'te neler yaptın?"

"Bir gemide iş bulmaya çalıştım. Kâğıtlarım olmadığı için bu çok zordu."

Müfettiş Kraus başıma dikildi. Sesi dayanılmayacak kadar sinir bozucu bir hal almıştı.

"Antwerp, dedin değil mi? Antwerp'te o günlerde çok sayıda suç işledin. Örneğin: Alman gemilerine çıkıp Hitler bayraklarını yırtan çeteleri kim örgütledi?"

"Bilmiyorum."

"*Searchlight* gazetesini kim basıp Antwerp'ten Almanya'ya gizlice soktu?"

"Bilmiyorum."

"Ne biliyorsun peki? Ilia Raikoff'u duydun mu?"

"Hayır, efendim."

"Sanki bu isim seni çok rahatsız etmiş gibi görünüyorsun. Belki onu Öküz olarak da tanıyorsundur."

"Hayır, efendim."

"Ilia Raikoff'a ne oldu? Rusya'ya mı kaçırıldı? G.P.U. tarafından öldürüldü mü yoksa?"

"Bilmiyorum. Ilia Raikoff'u tanımıyorum."

Müfettiş Kraus dudaklarını geriye doğru çekti. "Sabrım meşhurdur" dedi. "Ama onun da bir sınırı var. Ben de bir faniyim nihayetinde. Bu binada, seni uluyarak duvarlara tırmandırmak için parmakları kaşınan yüzlerce centilmen tanıyorum. İnatçı müşterileri uysal müşterilere dönüştürmek onların işidir. Edgar Andree'yi tanıyor musun?"

"Adını işitmiştim."

"Edgar Andree dirençli biriydi" dedi Müfettiş Kraus, acı bir gülümsemeyle. "Dünyadaki en dirençli adamlardan biriydi. Düzinelerce SA'nın katlinden sorumluydu, öyle değil mi?"

"Bilmiyorum."

"Biz biliyoruz ama! Kendisinin granitten yapıldığını sanırdı." diye devam etti Müfettiş alay ederek, "ama adamlarım onu güneşin altındaki tereyağına döndürdü. Kafası uçurulana kadar elimizden beslenecek."

"Lütfen bir bardak su verir misiniz?" diye rica ettim.

Hertha Jens'in yüzü her zamanki gülümsemesiyle aydınlandı. "Tabii" dedi ağzını yaya yaya. "İsterseniz şarap da alabilirsiniz."

Gestapocular kahkahayı bastı. Koridordan öfkeli bağırtılar ve ayak sesleri geliyordu.

"Su ha!" diye homurdandı Müfettiş Kraus, "patlayıp açıldığı zaman leşine biber dökeceğiz." İnce dudakları kıvrılıp gerildi. "Komintern'in seni Almanya'ya ne görevle gönderdiğini söyleyecek misin?"

"Kimse göndermedi. Oğlumu bulmak için geldim."

Müfettiş Kraus, sakin bir şekilde şöyle dedi: "Günah bizden gitti. Buna *Kaschumbo*[304] uygulayın. Otuzla başlayın."

Elleri cebinde odadan çıktı. Hertha Jens de peşinden. Omuzunun üstünden bakıp gülerek ve kalçalarını sallayarak.

Kafamda tek düşünce vardı.

"Birkaç dakika içinde kötürüm olacaksın" diye düşünüyordum. "Böbreklerine zarar verecekler. Onlara bilmemeleri gereken şeyleri söylemeden önce bilincini yitirmek için dua et."

Sinirli değildim, Sakindim. Kaçınılmaz an gelmişti.

Kırçıl saçlı, genç, uzun boylu bir adam komutayı aldı. Bileği-

304. Masaya yatırılıp kamçılanarak yapılan işkenceye verilen ad.

mi büktü. Masayı pencerenin kenarından odanın ortasına itmemi emretti. Sonra da elbiselerimi çıkartmamı.

"Zaman var" dedi. "Acele etme."

İki Gestapocu elbiselerimi alıp didik didik etti. Dikişleri söktüler, ceketimi, paltomu ve ve şapkamı ters yüz ettiler. Ölüm Başlıklı Muhafız,[305] deneme kabilinden kamçısını sırtıma hafif hafif vurmaya başladı.

Çıplaktım. Beni masaya yatırdılar, yüzükoyun. Pardösülerinin cebinden kelepçeler çıkarıp bileklerimi masanın bacaklarına kelepçelediler. Sonra sırtıma ıslak bir havlu serdiler.

"İşbirliği yaptıklarından beşinin ad ve adreslerini ver bize" dedi ajanlardan biri.

Bir şey söylemedim.

"Seninle cehennem arasında sadece beş adres ve isim var" diye devam etti. "Düşünmen için on saniye veriyoruz sana."

"Düşünme!" diye düşündüm. "İçindeki tüm lânet olası sinirleri kapat ve düşünmeyi reddet!"

Kırçıl saçlı, uzun boylu genç adam bir işaret verdi. Başım masanın kenarından aşağı sarkıyordu, SS'in elindeki kamçıyı havaya kaldırdığını gördüm. Kamçının havada ıslık çaldığını duyup gözlerimi kapadım. Aniden gelen acıyla haykırdığım gibi vücudum masada kalkıp indi.

"Kapa çeneni" diye hırladı muhafız.

Kırçıl saçlı adam "bir" diye saymaya başladı.

Gözlerimi açıp başımı aşağı doğru bastırdım. Masanın bacakları arasındaki boşluktan SS'in, kirli döşemenin üzerinde açık duran gergin bacaklarındaki siyah çizmeleri görüyordum. Kamçı havada vınlayarak sırtıma iniyordu, her darbede dünya gözümün önünden uçup gidiyordu. Gözümün önündeki karanlık kalkmadan darbenin yenisi geliyordu. Yeni darbe, tavandan aşağı sırtıma doğru inerken duyularım yeni darbeyi farkedecek ölçüde yerine gelmiş oluyordu. Kırbaçlamanın korkunç vahşeti önce bende ölümcül ve aciz bir öfkeye yol açıyor, ardından umutsuzlukla feryat ediyordum. Feryadın ardından inleme geliyor, kendi ardı

305. Nazilerin, cezaevi ve toplama kamplarındaki muhafız teşkilatı. Miğferlerinin üstünde kafatası ve çapraz kemik bulunurdu.

arkası gelmeyen inleyişimi duyuyordum, ardından yeniden kamçının şaklayışını, her tarafımın delindiğini ve ısırıldığını hissediyordum, acım öyle büyüktü ki, beynimin burnumdan ve gözlerimden akıp gittiğini sanıyordum.

Uzaktan yankılı ve tembel bir ses saymaya devam ediyordu, "on altı... on yedi... on sekiz..."

Son muydu bu?

Kamçı ritmik bir şekilde inip kalkıyordu. Sırta, kaba etlere, uyluklara. Sonra yeniden sırta. Kamçı bedenin aynı yerini iki kere kesip yırttığında dayanılmaz bir acı veriyordu. Göremiyordum. Muhafızların bacakları, masa, döşeme, kollarım ve ellerim kırmızı siyah noktalar halinde dağılıyor, akıyor, inip kalkıyor, yılankavi hareketlerle dalgalanıyor, dönüyor, genişliyor ve büzülüyordu.

"Yirmi iki... yirmi üç..."

Dipsiz bir kuyuya doğru batıyordum, ölmek istemediğim için hâlâ mücadele etmekteydim.

Karanlıkta dalgalanıyordum. Burun deliklerime batan bir şey gözlerimi açmamı sağladı. Konuşmalar duyuyordum, yeri döven ayak sesleri ve kör bir ışık. Başımdan aşağı soğuk su döktüler. Beynime kan hücum ettiğinden başımı kaldırmaya çalıştım. Kapı açıldı, Müfettiş Kraus geri döndü. Arkasında Hertha Jens, kucağında bir daktilo. Müfettiş Kraus, masanın etrafında ağır ağır dolandı.

"Şu gerilmiş leşinde güzellikten eser kalmamış" dedi yumuşak bir havada. "Şimdi nasıl hissediyorsun kendini?"

"İyi" dedim kısa bir duraksamadan sonra.

"Umarım bu ön okşamadan sonra ciddi olarak düşünmüşsündür. Düşünmemişsen de, sana temin ederim ki, daha fazlası, çok daha fazlası var. Öyle bir zaman gelir ki, bu masayla bütünleşirsin artık."

Biri, küçük, portatif bir masa getirdi. Hertha Jens daktiloyu masaya koyup başına oturdu.

"Ben hazırım" dedi.

Müfettiş Kraus yazdırmaya başladı. Daktilo takırdadı. İsim, doğum yeri ve tarihi, aile tarihi, gençliği, tutuklanmaları ve Gestapo'nun önceden bildiği diğer ayrıntılar kâğıda geçti.

Paul Kraus yazdırmaya devam etti: "Maznun, 30 Kasım gecesi, Botanik Bahçeleri yakınında tutuklanmıştır. Kendisi, Moskova'daki Komünist Enternasyonal'in hizmetinde vatana ihanet suçu işlediği kuşkusuyla yakalanmıştır. Burada anlattıkları, tamamen kendi özgür iradesinin ürünü olup – "

"Eeee" dedi Müfettiş, "şimdi konuşacak mısın bakalım?"

"Evet, efendim."

Benden yarım metre ötede oturan Hertha Jens gülümsedi. Parmakları daktilonun tuşları üzerinde hızla geziniyordu.

"Komintern seni Almanya'ya ne zaman gönderdi ve görevin nedir?"

Müfettiş Kraus, kamçıyı muhafızın elinden aldı. Her kelimesinin sonunda kamçısının sapıyla sırtıma hafif bir darbe indiriyordu.

"Beni Komintern göndermedi. Şey için geldim..."

"Maznun" diye yazdırdı Kraus, "Komintern'in aktif ajanı olduğu bilinen gerçeğini, Almanya'ya Hitler hükümetini şiddet yoluyla devirmenin yollarını hazırlamak için gönderildiğini inatla inkâr etmektedir. Tavrı, Yeni Almanya'nın zorlu ve tescilli düşmanlarının tipik tavrıdır." Müfettiş durdu.

"Mahkemenin hoşuna gidecek bu" diye ekledi.

Kırbaç havada şaklayıp bütün şiddetiyle indi.

"Hamburg'daki illegal adresin neresi?"

"Kaldığım yeri her gece değiştiriyordum. Otellerde kalıyordum."

"Seni yalancı köpek."

Kamçı yeniden indi.

"Nerede gizleniyordun?"

Verdiğim her kaçamak yanıttan sonra Paul Kraus acımasızca indiriyordu kamçıyı sırtıma. Her kamçıdan sonra da aynı soruyu tekrarlıyordu.

"Nerede illegal barınağın?"

İradelerinin tüm gücüyle yaşamlarının sona ermesini isteyen insanlar hakkında bir şeyler duymuştum daha önce. Gözlerini kapayıp tüm güçleriyle diledikleri şu olurmuş: "Ölüm, gel artık!" Ama boşuna. Her seferinde Müfettiş Kraus, gözlerimi açtı-

ğımdan ve kıvrandığımdan emin oluncaya kadar bekliyordu – kamçıyı kaldırıp yeniden indirmeden bir süre bekliyordu.

"Aptalın tekisin" dedi. "Şeflerinden birini gözünün önüne getir. Bu masaya senin yerine Kuusinen'in, Piatnitsky'nin ya da Wollweber'in bağlandığını hayal et – Sanıyor musun ki, seni ya da kendilerine yardımcı olan diğer binlercesini satmakta bir dakika bile tereddüt ederlerdi?"

Bir şey demedim. Bir ölüden farksızdım. Altımdaki masaya kan ve terle yapışmıştım. Sol elim şişip iki misli büyümüştü nerdeyse.

Müfettiş Kraus'un soğukkanlı sesini duydum: "Kahramanlığa son derece saygı duyarız. Hainlere ise büyük bir aşağılamayla bakarız. Deneyimlerimiz göstermiştir ki, elimize düşen, hareketinizin en büyük patronları en örnek korkaklardır. Ne zaman önemli bir kişi ele geçirmişsek, tüm örgütü toplamışızdır. Hepiniz bu örneği izlemek zorundasınız. Ondan sonra tam bir rahata kavuşursun. Şimdi bize gerçeği söyleyecek misin?"

"Evet, efendim."

"Seni paramparça edebileceğimi ve yeryüzündeki en uyuz horozun bile sana sempati duyup ötmeyeceğini biliyorsun. Eğer bizi aldatmaktan vazgeçmeye karar verirsen seninle bir anlaşmaya varabiliriz. Bize her şeyi söyle, kocaman kepçeyi suya daldırıp çok sayıda yıkıcı balık yakalamamızı sağla – o zaman sana adalet karşısında nasıl davranman gerektiği konusunda tavsiyelerde bulunabiliriz. İdamdan kurtulabilirsin."

"Evet, efendim."

"Sana sormak istediğim binlerce soru var. İlginç yanıtlarını senin bildiğin binlerce soru. Şunu bilmeni isterim ki, her sorunun cevabını almak için seninle bir saat uğraşamam. Bu yolla zamanımızı harcamakta ısrar edeceksen, Gestapo'nun çalışmalarını sabote etme suçu işlediğini düşünmek zorunda kalacağız. Bunun ne anlama geldiğini biliyorsun, değil mi?"

"Evet, efendim."

"Çok iyi, şimdi söyle bize, nerede illegal barınağın."

Yanıt vermedim.

"Ona *kaschumbo* uygulayın" dedi müfettiş. "bacaklarına on beş adet, hafızasını harekete geçirmek için."

Kaba etlerime indirilen on beş kamçı darbesi bacaklarımın işini bitirdi. Kırbacın altında etim ateş gibi yanıyordu. Her darbede bedenimin her hücresi sarsılıyordu ve beynime kızgın bir çekiçle vuruluyormuş gibi hissediyordum. Her hücresiyle inleyen bir insan ve sonunda çıldıran.

"Kurşuna dizin beni" diye inledim. "Kurşuna dizin."

"Neden kurşuna dizecekmişiz?" dedi alaycı bir ses, "bizi ne sanıyorsun sen?"

"Kurşuna dizin."

Bunu kaç kere söylediğimi bilmiyorum.

"Nerede illegal barınağın?"

Şimdi kamçı kalçalarıma iniyordu.

Paul Kraus bağırdı: "Yavaş yavaş kan işemeye başlayacaksın." Sonra, "sorumu yanıtlayacak mısın?" diye sordu.

Cevap veremezdim. Sağ kulağımda bıçak gibi bir acı duydum. Biri başıma yandan bir tekme indirmişti.

"Kulağı kanıyor" dedi Hertha Jens.

"Nerede illegal barınağın? Söyleyecek misin artık?"

Biri üstüme su döktü.

"Bu senin son şansın" diye hırladı Paul Kraus. "Kıçına hortum sokacağız ve yanıt vermezsen sıcak su dökeceğiz hortumdan içeri. Bunu yapmadan önce de her tarafına tuz süreceğiz. Neler hissedeceksin neler. Tuz gibisi var mı?"

Kamçı havada ıslık çalarak indi.

"Nerede illegal barınağın?"

Uzun bir sessizlik ve sigarayla yakılan et kokusu. "Ona *Kaschumbo* uygulayın" diye emretti Paul Kraus. "Böbreklere on iki adet."

İçinizde gittikçe ve gittikçe büyüyen kayaların ciğerlerinizi doldurduğunu ve sizi nefes alamaz hale getirdiğini hissettiniz mi? Her kamçı darbesinden sonraki sonu gelmez bekleyişten sonra böbreklere indirilen her darbe, binlerce gece sürecek acının hazırlayıcısıydı.

Sonunda onlara adresi söyledim. "Martin Holstein hâlâ serbest" diye düşündüm. "Kuryelere, listelerindeki adresleri uyarmalarını söyleyecektir."

"Venusberg" dedim.

"Daha yüksek sesle söyle."
"Venusberg."
"Numara kaç?"
Her soruyu bir darbe izliyordu.
"Numara on yedi."
"İsim ne?"
"Baumgarten."
"Yahudi mi?"
"Hayır."
"Evli bir çift mi? Çocukları var mı?"
"Hayır."
Müfettiş Kraus telefon etti. "*Fahndungskommando*[306] mu?.. Güzel! Venusberg on yedi numaraya bir araba gönderin. İsim Baumgarten. Evi arayın. Tutuklayın ve orada oturan herkesi alın. Bundan sonraki üç gün için iki kişi bırakın orada. Baumgarten'e gelen tüm ziyaretçileri içeri alın. Teşekkürler. Heil Hitler!"
Müfettiş bana döndü.
"Artık makul olacak mısın?"
"Evet, efendim."
Yardımcılarına, beni masadan kaldırmalarını emretti. Getirdikleri iskemleye çöktüm, ancak oturamayacak kadar yaralı olduğumdan karın üstü yere kaydım. Hertha Jens, bana bir bardak su verdi. Dirseklerimin üstünde doğrulup suyu içtim. Müfettiş Kraus, sigara verdi. Sigarayı içerken yüzümün bir yanı yerdeydi. Müfettiş yazdırmaya başladı, daktilo takırdadı.
"Maznun" diye yazdırdı Müfettiş. "inkâr edilemez delillerle yüz yüze geldikten sonra, kanunsuz komünist faaliyetlerde bulunmak üzere bu şehre gizlice girdiğini ve Hamburg, 17 Venusberg adresindeki Baumgarten'in evinde illegal kaldığını kabul etti."
"Bayan Baumgarten hamile" dedim.
"Hamile bir kadın, ha?"
"Evet, efendim."
Müfettiş Kraus yüzünü ekşitti.

306. Tutuklama polis komandosu.

"Oh, sorun değil" dedi Hertha Jens, "onu usulünce alıp getiririz."

"Baumgarten'lar komünist mi?" diye sordu Müfettiş. "Onlara da talimatlar veriyor muydun?"

"Hayır, efendim."

"Nasıl buldun onların adresini?"

"Tesadüfen. Bir oda kiraya verdiklerini duydum."

"Yine yalan söylemeye başladın. Adreslerini Kopenhag'dan aldın. Komintern verdi sana."

"Hayır, efendim. Onlar komünist değil."

"Baumgarten'ların ne mal olduğunu göreceğiz. Baumgarten'ı masaya yatıracak ve yalan söyleyip söylemediğini anlayacağız. Görüyorsun arkadaşım, komplonun boyutları büyüyor."

Yanıt vermedim. Baumgarten'lar sıradan yoldaşlardı. Harekete zarar verecek çok az şey biliyorlardı. Onlara önceden, sorgulandıklarında, beni evlerine yabancı bir gazeteci olarak aldıklarını söylemelerini tembih etmiştim.

"A'yı söyledin" dedi Paul Kraus. "Şimdi gelelim B'ye ve alfabenin diğer harflerinden devam edelim. Almanya'da ne yapıyorsun."

"Oğlumu bulmaya geldim."

"Bir kere daha soruyorum: Komintern merkezi sana Almanya'da ne yapma talimatı verdi?"

"Komintern tarafından gönderilmedim."

"G.P.U. tarafından mı gönderildin?"

"Hayır, efendim."

Müfettiş Kraus yere doğru eğilip sigarayı yüzüme bastırdı.

"Biraz tuz getirin" dedi sertçe. Yandaki odaya gitti. SS, çizmesiyle kaburgalarımı dürttü. Geri gelen Kraus bana bir fotoğraf gösterdi. Bu, tıknaz bir adamın fotoğrafıydı, tramvaydan inerken çekilmişti. Hertha Jens, diz çöküp fotoğraftaki adamın yüzüne büyüteç tuttu. Gözlerimi kırpıp daha iyi görmeye çalıştım. Yapamadım. Bulanık görüyordum. Sağ kulağımdaki müthiş acı sanki görme duyumu felç etmişti.

"Kim bu adam?"

"Bilmiyorum. Göremiyorum."

"Michel Avatin mi?"

"Göremiyorum."

"Avatin'i tanıyor musun?"

"Hayır, efendim."

"Kopenhag'da Avatin'le birlikte görüldün. Avatin, Ilia Raikoff'un öldürüldüğü hafta Antwerp'teydi. Sen de öyle. Seni Almanya'ya Avatin mi gönderdi?"

"Hayır efendim, ben..."

"Avatin Almanya'da mı?"

"Bilmiyorum."

"Antwerp ve Kopenhag'da Avatin'le neler çeviriyordun?"

"Avatin'i tanımıyorum."

"Avatin'in Hamburg'daki sevgilisi kim?"

"Bilmiyorum."

"Kopenhag'dayken, onun sevgilisinin adresini vermediler mi sana?"

"Hayır, efendim."

"Kopenhag'la Hamburg arasındaki bağlantı hattınız nedir? Raporlarını nasıl gönderiyorsun? Paranı nasıl alıyorsun?"

"Ben çocuğumu bulmaya geldim."

"Komintern seni Almanya'ya ne görevle gönderdi?"

"Ben Komintern'de çalışmıyorum."

"G.P.U. seni ne görevle atadı?"

"G.P.U.'ya asla çalışmadım."

"Almanya'daki illegal görevin nedir?"

"Oğlumu Almanya'dan çıkarmaya geldim."

"Neden tabanca taşıyorsun?"

Sesimi çıkarmadım.

Müfettiş Kraus, "ona *Kaschumbo* uygulayın" dedi. "Uyumamasına dikkat edin."

Gerisin geri sürüklenip masaya yatırılmadım. Beni yerde bıraktılar ve Ölüm Başlıklı Muhafız kamçıyı elinde şaklattı, ardından vahşice vurmaya başladı, yere iyice yapışıp, dişlerimle boşuna yeri ısırmaya çalıştım. Üç kamçı darbesinden sonra geri çekildi.

"Almanya'daki görevinin ne olduğunu söyleyecek misin bize?" diye bağırdı Müfettiş Kraus.

Söylemek isteseydim bile sözcükleri bir araya getiremezdim.

"Ona *Kaschumbo* uygulayın" diye emretti Müfettiş.

Gece, sonu gelmez bir yavaşlıkla cehennemi bir bataklığa doğru ağır ağır sürükleniyordu. Öyle bir an geldi ki, beyin kamçı darbelerini hâlâ algılamaya devam ederken, sinirler acıya yanıt vermeyi bıraktı. Bir diğer an ise, odanın aniden insanlarla dolmasıydı – bağıran, küfreden, tehditler savuran Gestapocular geri dönmüştü -, genç işçiler, korku içindeki kızlar sendeleyerek yürüyor, yüzleri duvara dönük bekliyor ve gece dağıttıkları bildirileri onlara kimin verdiğini söylemeleri için sorguya çekiliyordu. Zaman zaman telefon çalıyordu. Ve bir kere daha Hertha Jens'in melodik kahkahası patlıyordu dönen karanlığın içinde.

Daha sonra günün ışıdığını ve sırtıma, yüzüme birilerinden bir şeylerin kokusunun bulaştığını farkettim. Dar bir yatakta yattığımın ve duvarın üst tarafındaki küçük, parmaklıklı pencereden ışık geldiğinin de farkındaydım. Keza, çıplak olduğumun, karın üstü yattığımın, bilek ve ayak bileklerimden yatağın demirlerine kelepçelendiğimin ve yatağın altından sıcak buhar dalgalarının geçtiğinin de. Hiçbir şey hissetmiyordum. Hiçbir şey işitmiyordum. Sol elim bandajlıydı... Ölü mü, yoksa canlı mı olduğumu bilmiyordum. Başımı kaldırmaya çalıştım ve sanki aniden bir boşluğa düştüm. Bundan sonrasını hatırlamıyorum.

Cehennem

Sorgu yüz bir gün devam etti. Bu hafta ve aylarda, kapana yakalanmış yaralı bir hayvan gibi savaştım. Acımasız zalimlerle, kan lekeleriyle dolu, yüz bir karanlık gün. Bir hafta hariç, işkencecilerimin olmadığı, tamamen yalnız başıma kaldığım tek bir gün yoktu. Tecrit hücresinde iki ay zincirlenmiş olarak yattım. Üç ay boyunca ne bir sabun parçası gördüm, ne de banyo yapma ya da tıraş olma şansına sahip oldum. Ne mektup yollayabildim, ne de mektup aldım. Dış dünya yoktu sanki. Çevremde gördüklerim, umutsuzluk, ölüm, çılgınlık, sessiz ve boşuna bir cesaret, bir yanda hayalete benzeyen, öte yanda sert ve suçlayıcı yüzlerdi. Ve tabii, beni çözmeye ya da öldürmeye kararlı düşmanın iradesi.

Hızlı ölüm umudu ve beklentisi, bir gerdek gecesinin beklentisi kadar hoş bir şeydi. Gestapo merkezinde o kasvetli en üst kata sorgulanmak ve yeniden sorgulanmak için çıkarıldığım her seferinde gözlerim muhafazasız bir pencere arıyor ve beynim, muhafızsız bir an yakalayıp kendimi pencereden aşağı atmanın özlemiyle yanıp tutuşuyordu. Ne var ki, bu tür yolculuklarda bileklerim her zaman zincirliydi ve zincirin ucu Ölüm Başlıklı Muhafızın elindeydi. Geriye, daha yavaş ve daha az kesin iki intihar yolu kalıyordu yalnızca: İnsan ısırarak bileklerindeki damarları koparabilir ya da hücre penceresini kırıp eline geçirdiği cam parçasıyla damarlarını kesebilirdi; veya eline bir parça ip geçirebilirse kendini asabilirdi. Bu yoldan yapılan çok sayıda girişim başarısız oluyordu, bu girişimlerin ancak onda biri, gıpta edilen

ölüme ulaşmayı sağlıyordu. Tutukluların çoğu, gece karyolaya zincirleniyor, gündüzleri de elleri arkadan kelepçeleniyordu.

Tüm engellere rağmen, pis pis kokan battaniyemden söktüğüm iplerle iki kere kendimi asmayı denedim. Eski püskü tuvaletteki su borusuna ipi bağlamak için saatlerce uğraştım ve sonunda başardım. Kafamda tek düşünce vardı: "Bu işi sona erdir! Sona erdir!" Ölüm özlemi, susuz bir insanın suya duyduğu özlemden farksızdı. Tuvalete oturup dairevi hareketlerle ipin aşağıdaki ucunu boynuma sarmaya ve dişlerimle düğümlemeye çalıştım. "Lânet olsun, onlar gelmeden bitir şu işi" diyordum kendime ve herhangi birini düşünmeksizin ayaklarımı aşağı sarkıttım, astım kendimi. Acı yoktu. Hoş bir duygu vardı sadece. Nefes almak için acılı bir mücadele vereceğimi tahmin etmiştim; bunun yerine boynumdaki battaniye ipinin beynime kan gitmesini engellediğini fark ettim. Başımın döndüğünü hissettim, duvarlar dönüyordu ve kollarımla bacaklarım, sanki içlerindeki motor aniden ve anlaşılmaz biçimde teklemeye başlamış gibi kasılıp duruyordu. O anda battaniyeden yapılmış ip koptu, yere düşünce her sesi yeniden algılamaya başladım, el ve dizlerimin üzerindeydim, sersemlemiş bir köpeğinki gibi sallanıp duruyordu başım. İki gece sonra aynı şeyi yeniden denedim. Bunu rahatlıkla *denememe yol açan, bir mahkûmun, toplama kampının bir diğer* bölümünden kaçmasının yarattığı karışıklık sırasında o gece muhafızın beni karyolaya zincirlemeyi unutmasıydı. Ama yine başaramadım. Müthiş bir öfkeyle hücremin uzunluğuna olan tarafına gerilip koşarak başımı duvara şiddetle vurdum. Ne var ki, sadece bayılmıştım, başım günlerce zonkladı.

Derin uykuya daldığım zaman çılgın rüyalar görüyordum. Aslında hep aynı rüyaydı. Hücremin penceresindeki parmaklıklardan yeni, güzel bir urgan sallanıyordu, ilmek ustaca atılmıştı; tüm gücümle urgana ulaşmak için çabalıyor ve başarıyordum, ne var ki, aşağıdan uzanan görünmeyen eller beni ellerimden ve ayak bileklerimden tutuyor, ilmeği bir türlü boynuma geçiremiyordum.

Hamburg'un kuzey ucunda bulunan Fuhlsbuettel Toplama Kampındaydım. Toplama Kampı, havaalanının yakınında olduğundan, pas rengi duvarların arkasından, geçe gündüz uçakların

vızıltısı duyulabiliyordu. Fuhlsbuettel Kampı, aslında "kamp" değil, Nazilerin zaferinden birkaç gün önce Adalet Bakanlığının yıkma emri verdiği eski bir hapishaneler kümesiydi. Bu hapishaneler yıllarca kullanılmamıştı. Fakat daha modern hapishanelerin aniden politik mahkûmlarla tıka basa dolması üzerine Gestapo bu hapishane binalarının yıkılması projesini durdurmuştu. Hemen hemen birkaç gece içinde bu terk edilmiş zindanlar binlerce erkek ve kadınla dolmuştu. Burada tuğladan yapılmış, kalın duvarlı, dört devasa hücre bloğu vardı. Çok sayıda avluyla çevrilmiş bu bloklar ve avlular da yine muhafız noktalarıyla ve yüksek tuğla duvarlarla çevriliydi. Duvarların iç kısmında, yüksek dikenli tel barikatları vardı. Dikenli teller elektrik yüklüydü. Dikenli tellerle duvarlar arasında, çelik miğferli ve dişinden tırnağına silâhlı, kara üniformalı SS'ler nöbet tutuyordu. İki ana binada yalnızca tecrit hücreleri yer alıyordu, öteki iki bina ise, "itirafta" bulunmuş olanlar için genel koğuş olarak kullanılıyordu.

Hücreler üç metre uzunluğunda, bir buçuk metre genişliğindeydi. İçerde, alçak bir demir karyola ve eski püskü bir klosetin dışında eşya yoktu. Ağır çelik kapılar dar bir aralığa açılıyordu. Her hücrede, iki metre yükseklikte küçük, demir parmaklıklı bir pencere vardı, çoğunun camları kırıktı, çünkü genç SS'ler, gece gündüz pencerelere ateş ederek eğleniyordu. Tüfek sesleri ve cam şakırtıları gelip giden uçakların gürültüsünden geri kalmıyordu. Muhafızların çoğu, on sekizle yirmi üç yaş arasında gençlerdi. Bunlar, geçmiş yıllardaki gerilla savaşı sırasında karşımızda yer almış insanlardı. Şimdi ise galip konumundaydılar, nefret ettikleri düşmanları kayıtsız şartsız merhametlerine teslim edilmiş, düşmanlarının düştüğü durumla eğlenme fırsatını ele geçirmişlerdi. Tüm fanatiklikleriyle, eğitilmiş zalimlik ve acımasızlıklarıyla, "Marksist" vebayı imha etmekten gurur duyan kişiler olarak görüyorlardı kendilerini. Gestapo'nun, yoldaşlarının ad ve adreslerini vermeleri için belli tutukluların direnişlerini kırmayı öngören özel uygulamaları bir yana, kampın muhafızları kendi adlarına da korku gösterileri düzenliyordu. Böylesi girişimler, mahkûmları avlularda fiziki "egzersizlerle" bitkin düşürmeye yönelik uygulamalardan, incelikle planlanmış cinayetlere kadar uzanıyordu.

Bir gün, hapishane avlusundaki bir "egzersiz"den sonra hücreme dönerken muhafızların bir Yahudiyi getirdiklerini gördüm. Bu, yuvarlak yüzlü, şaşkın bakışlı, kırklarında, ufak tefek bir adamdı. İki muhafız, ellerinde coplar, onu koridor boyunca ellerinin ve dizlerinin üzerinde koşturuyor, benim hücrenin karşısındaki 27 numaralı hücreye doğru tekmeleyerek sürüklüyordu. Muhafızlar öyle meşgullerdi ki, hücremin kapısı önünde kilidin açılmasını bekleyen benim gibi bir mahkûma bile dikkat etmemişlerdi. Yahudi yeni geldiğinden henüz üstünde dışarı giysileri vardı. Kimin nesi olduğunu öğrenebilmek için göz ve kulaklarımı dört açmıştım. Kanımın buz gibi aktığının farkındaydım.

Hücre 27'de muhafızlar Yahudiye pantolonunu ve külodunu çıkarmasını söylediler. Dediklerini yaparken bir yaprak gibi titriyordu. Muhafızlardan biri aniden kolunu Yahudinin boynuna sarıp onu yarı yarıya havada asılı duruma getirdi. Diğer muhafız, copunu sallayarak Yahudinin cinsel organlarına darbeler indirmeye başladı. Yahudi korkunç bir inlemeyle çırpındı, üçüncü darbeden sonra da bütün kemikleri kırılmış gibi bedeni aşağı doğru gevşekçe sarktı. Muhafız kolunu çekince Yahudi küt diye yere yığıldı. Elleriyle cinsel organlarını tutup kıvranmaya başladı. Muhafızlar, Yahudinin yüzüne tükürüp hücre 27'nin kapısını kitleyerek çıktılar.

Sarışın, keskin bakışlı, yirmi iki yaşlarında gösteren muhafızlardan biri beni hücreme kitledi.

"Musevinin başına gelenleri gördün mü?" diye sordu bana heyecanla.

"Evet, gördüm."

"Pis domuzun tekiydi... Ne yaptığını düşünebiliyor musun?"

"Hayır, ne yaptı?"

"Bir Hitler kızına tecavüze yeltendi. Kızı evine alıp baştan çıkartmaya teşebbüs etmiş. İt herif! İğrenç köpek!"

Muhafızın yüzünde bir aşağılama ifadesi vardı.

Tüm öğleden sonra ve gece yarısına kadar, bileklerimdeki kendi yaralarımı hemen hemen unutmuş vaziyette, kapıya mümkün olduğunca yakın, çömelip bekledim. Bir saat geçmiyordu ki, hücre 27'ye birileri girip çıkmasın. Sanki Fuhlsbuettel kampındaki tüm muhafızlar Yahudiyi ziyaret etmek için sıraya girmişti.

Küfürler, indirilen darbeler, zalimce kahkahalar ve canhıraş inlemeler kesilmiyordu hücre 27'de. Ve bir ses kamçı darbesi gibi indi:

"Ist das Arschloch noch lebendig?" [307]

Adam gece öldü.

Ertesi sabah saat dokuzda hücremden alındım.

Avluda, cılız bir kış güneşi altında, Fuhlsbuettel kampının Yahudi mahkûmları derin bir çukur kazdı. Duvarın kenarına Yahudi olmayan altmış tutuklu dizilmişti. Tutuklular ikişer üçer kişilik sıralar halinde, yürüyüş nizamında binadan çıkarılmıştı.

"Duvarın önünde sıraya gir" diye emretti bir muhafız. "İkinci bir emre kadar konuşmak ve kıpırdamak yok."

Büyük bir süratle duvarın önüne gidip, Yahudi olmayan mahkûmlarla birlikte sıraya girdim. Çelik miğferli, tüfekleri ateşe hazır muhafızlar tüm avluyu sarmıştı. Kamp komutanının, uzun boylu, cakalı yardımcısı Toussaint, Yahudilerin kazdığı çukura baktı.

"Yeterince derin" dedi. "Geriye çekilin."

Yahudiler geri çekildi, başları önlerindeydi, yüzleri korkudan kül gibiydi. Hapishaneden çıkan bir diğer grup yaklaşmaktaydı. Bunlar bir sedye taşıyordu ve yanlarında doktor kılığında bir muhafız yürüyordu. Tüm gözler ileri bakıyordu. Avlunan üstünde dolanan martıların bağırışları dışında tam bir sessizlik hüküm sürüyordu.

Sedyede, gece öldürülen Yahudinin parçalanmış cesedi yatıyordu. Karın bölgesinden ve cinsel organlarından akan kan öbekleri kurumuştu. Yüzü kasılmıştı ve koca koca açılmış gözleri cam gibi donuk, öylece bakıyordu. Doktor kılığındaki muhafız, sedyecileri ve sedyeyi sıraya dizilmiş mahkûmların önünden geçirdi, hepimiz sessizce, ölünün önümüzden geçirilişine bakıyorduk. Ceset çıplaktı ve martılar gittikçe daha yakından pike yapıyordu onun üstünde. Bir emir üzerine sedyeciler yüklerini çukurun yakınında yere bıraktı. Çukurun önündeki kimi Yahudiler elleriyle yüzlerini kapatmıştı. İki Yahudi düşüp bayıldı. Bunlar, yeniden ayağa kalkana kadar tokatlanarak dövüldü.

307. Bu göt hâlâ yaşıyor mu?

"Pantolonlar aşağı" diye emretti Toussaint.

Yahudi sırasındakiler pantolonlarını indirdi. Bunlar artık insan değildi bana göre. İradesi olmayan hayvanlardan farksızdılar. Korku içinde donup kalmışlardı.

"Şimdi mastürbasyon yapın bakalım" diye emretti Toussaint.

Birkaç Yahudi cinsel organlarına uzandı. Muhafızlar sıraları dolaşıyor ve suratlarına vuruyordu.

"Mastürbasyon yapın dedim" diye gürledi Toussaint. "Mastürbasyon yapın, domuzlar."

Yahudiler emre uydu. Kendilerinden talep edileni yavaş hareketlerle yerine getirmeye başladılar, muhafızların çoğu pis pis sırıtıyordu.

"Daha hızlı" diye bağırdı Toussaint. "Sizi kaçak haydutlar! Sizi şehvet düşkünü alçaklar! Gösterin bakalım bize bu işi hücrelerinizde nasıl yaptığınızı!"

Yahudiler daha hızlı mastürbasyon taklidi yaptı. Eğer bunu yapmazlarsa fena halde dövüleceklerini biliyorlardı. Çökerlerse daha kötü olacağını da.

Toussaint, duvarın önünde dizilmiş bizlere döndü.

"Şarkı söyleyin" diye emretti. "Mezarlıkta Üç Zambak'ı söyleyin."

Söyledik. Önce ağırdan, sonra avazımız çıktığı kadar.

"Drei Lilien, drei Lilien

"Die pflanzt ich auf ein Grab, jufalleraaa..."[308]

"Şu şeytanlara bakın" diye hırladı Toussaint. "Tüm erekliklerini Aryan ırkına boşaltmaya kalkışır, şimdi de bir bok yapamazlar – "

Yahudi mahkûmların arasından biri, neredeyse bir oğlan çocuğu aklını kaçırmış gibiydi. Dans ederek sıradan çıktı ve ötmeye başladı. Bir karga gibi ötüyordu.

"Gak... gak... gak..."

Sesinin tınısı insanı ağlatabilirdi. Öylesine acılı, öylesine üzücü bir tını. "Gak... gak...gak..." Gözlerimiz gözyaşı denen şeyi unutmuştu. Yerdeki ölü Yahudinin görünümü korkunçtu. Di-

308. Üç zambak, üç zambak
Bir mezara ektim, hurraaa...

ğerleri mastürbasyon yapmaya devam ediyordu, genç çocuk hariç. Bazılarımız şarkı söylemeyi kesmişti, sonra hepimiz kestik şarkı söylemeyi.

"Gak... gak... gak..."

Muhafızlar çocuğu dövmeye başladı, Toussaint "onu götürün" dedi. Ardından havladı. "Mastürbasyon müfrezesi – dur!"

Çıldıran Yahudi çocuk götürüldü. İki muhafız, ölen Yahudiyi ayaklarıyla çukura itekledi. Diğer Yahudilere, bir adım öne çıkıp bağırmaları emredildi: "Ben bir ırk pisletenim." Böyle üç kere bağıran her Yahudinin, ölü Yahudinin bulunduğu çukurun içine girip yeniden, "ben bir ırk pisletenim" diye bağırdıktan sonra çukurdan çıkmasına izin veriliyordu. Birçoğu aniden müthiş bir halsizlik hissettiğinden çukurdan sürüklenerek çıkarılıyordu. Tüm Yahudiler bağırmayı bitirdikten ve cesedin üstüne kapaklandıktan sonra ölü Yahudi çukurdan çıkarıldı ve Yahudiler cesedi, "biz-ırk pisleteniz" diye bağırarak avlunun bir ucundan öbür ucuna yuvarlamaya zorlandı.

Sonunda Yahudiler yürüyüş düzenine girdi. Cesedin çevresinde dönüyor ve anti-semitik şarkılar söylüyorlardı. Yaslı koro sesleri avluyu bir duman gibi kaplamıştı.

"Wenn's judenblut vom Messer spritzt,
Dann geht's nochmal so gut... dann geht's nochmal so gut..."
(Bıçakların altında Yahudi kanı aktığında
İşte şimdi oldu, işte şimdi oldu...")
Ve,
"Armer Jude Kohn, kliener Jude Kohn,
Hast ja keine Heimat mehr..."
(Zavallı Yahudi Kohn, ufaklık Yahudi Kohn,
Artık yurdunuz yok sizin...")

Sesleri kısılıncaya kadar şarkı söylediler. Toussaint'ı ve muhafızları memnun edebilmek için avazları çıktığı kadar bağırdılar. Umutsuzca, en ufak bir direniş ruhu göstermeksizin söyleyip durdular, onların bu hali, yaşadığımızı duyumsamak için büyük çaba göstermemize yol açtı. Toussaint gibi binlercesinin, devrimci işçilerin makineli tüfek mermileriyle vurulacağı günleri sabırsızlıkla bekliyorduk. İşte bizi mücadeleci yapan, planlar yapmaya sevk

eden buydu; buydu sabırsızlıkla beklediğimiz. Ama Yahudiler, onları ayakta kalmaya sevk edecek hiçbir şeyleri yoktu.

Oyundan gittikçe yorulan muhafızlar ve biz diğer mahkûmlar da şarkı söylemeye başladık.

"Um den Juden auszuroden,
Schneide man ihm ab die Hoden –
Und den weiblichen Semiten,
Sollte man das Ding vernieten..."[309]

Sonra hücrelere doğru yürüyüşe geçtik ve çöpçüler cesedi mahzendeki fırına taşıdı.

Fuhlsbuettel Kampında gün, sabah altıda bir çanın gürültüyle çalmasıyla başlardı. Bir dakikaya kalmaz, hantal kilitlerin içinde dönen anahtarların takırtısını, çarpan kapıları, muhafızların ayak seslerini, kızgın bağırışları duyardım. O anda hücremin kapısı ardına kadar açılır, prangalarımın izin verdiği ölçüde ayağa fırlar ve muhafıza tekmil verirdim. Avazım çıktığınca ismimi bağırır ve eklerdim: "... Kızıl domuz, vatana ihanetten prangaya vurulmuştur."

"Daha yüksek sesle" diye bağırırdı muhafız. "Nesin sen?"

"Vatana ihanetten prangaya vurulmuş bir kızıl domuzum."

"Daha yüksek. On beş kere tekrarla!"

Ben bağırırken muhafız tepemde durur, copu havadadır ve daha fazla nefes almak üzere duraksarsam copu indiriverir. Sonra prangalarımı çözer. Yataktan fırlayıp fanilama ve pantolonuma uzanırım. Başka bir şey giymeme izin verilmez. Paçavralarımı giyinirken, muhafız, hücremi didik didik edip bağırır:

"Daha hızlı. Bir un çuvalı gibi hantalsın! Daha hızlı, *du Lumpenhund!*"[310]

Sonra, "gece prangalarını" hücreden dışarı fırlatıp "gündüz kelepçeleriyle" bileklerimi kelepçeler ve aynı işlemleri yapmak üzere yandaki hücreye yönelir. Bir saat yalnızımdır. Saat yedide hücreme bir parça kara ekmek atılır. Kahvaltı. On dakika sonra, Gestapo merkezinde sorgulanması planlanan mahkûmların bir

309. Yahudileri temizlemek için
Hadım edin onları
Ve Samilerin kadınlarını da
Kısırlaştırın.

310. Çapulcu köpek.

araya getirilmesi işlemi başlar, küfür ve tekmelerle hücremden alınıp avludaki sürüye katılırım. Orada, ismim çağrılıncaya kadar yüzüm duvara dönük bekletilirim. Ardından hapishane arabasına doğru yürürüm. Arabanın kapısında ellerinde zincir iki genç SS beklemektedir. Her mahkûm, arabaya iteklenmeden önce zincirlerle dövülür.

Hapishane arabasının duvarları ve çatısı çeliktendir. Pencereleri yoktur. İçi, insanın ne ayağa kalkabildiği, ne oturabildiği birçok çelik bölmeye ayrılmıştır. Kısa, çelik bir tabuta büzülmüş gibi. Hapishane arabalarında yirmi mahkûm için böyle "oda"lar vardı ve toplama kampıyla Hamburg'un merkezindeki Gestapo karargâhı arasında her gün mekik dokuyan dört de araba. Çevremde tam bir karanlık hüküm sürerdi. Tekerleklerin gürültüsü ve motorun mırıltıları bana yolculuğun hangi aşamasında olduğumuzu anlatırdı. Hapishane arabası yaklaşık kırk dakika sonra durduğunda, Gestapo merkezinin gri, taş avlusuna girmişiz demekti.

Böyle bir yolculukta insanın düşünceleri kasvetli bir yeni işkence seansından farksızdı. Eğer insan mücadele etmekte kararlıysa, aklı tam bir stoacılığa[311] gömülürdü ya da ilerleyen cehennemi saatlerdeki soru ve cevapları heyecanla beklerdi. Fuhlsbuettel kampıyla Gestapo arasında yaptığım yolculukların sayısını bile unuttum; ancak bu yolculukların zamansal aşamalarını ayrıntılarıyla bilirim. Kalabalık sokaklarda ilerlediğimizi, yalnızca birkaç metre ilerde kadın ve erkeklerin, sıradan işlerine eğildiklerini, hâlâ bir tas çorba, gevezelik edecek ve dinlenecek bir yer bulacak kadar şanslı insanların olduğunu bilmek, hissetmek, çevremdeki boşluğu dayanılmaz bir yalnızlık haline getirerek daha da koyulaştırırdı.

Bu mahkûm nakliyatı Almanya'nın bütün şehirlerinde her gün yapılırdı. Gözler karanlığa dikilir, beyinler yaklaşan korkuyu göğüslemek için mücadele ederdi.

Gestapo karargâhının avlusunda mahkûmlar sıraya girer, ardından komutlar başlar: "*Vorwaerts, marsch!*"[312] Ölüm Başlıklı

311. Aklın ve ruhun somut dünyadan çekilerek içe kapanması ve bir çeşit içsel duyarsızlığa yönelmesi.

312. İleri, marş.

Muhafızlarla sarılı olarak ilerlemeye başlarız. Aramızda acımasızca dövülenlerden bazıları adım atacak durumda değildir. Avludan ilerleriz, koridorlardan geçeriz, üç kat çıkarız ve *Wartezimmer*[313] yazılı kapının önünde dururuz. Kapı açılır ve uzun bir odaya doluşuruz. "Burun ve ayak parmakları duvara! Kesin sessizlik! Konuşanların vay haline!"

Politik mahkûmlarla ilgilenen SS'ler her kelime ve davranışlarıyla korkunç bir vahşet sergiler. Duvarın önüne diziliriz, tam bir sessizlik içinde, kaskatı bekleriz. Muhafızlar, ellerinde sopalar, arkamızda gezinip durur. Bir telefon mütemadiyen çalar. Masadaki SS subayı telefonlara cevap verir. Çeşitli Gestapo bölümleridir telefon eden – Pasaport Bölümü, Terör Bölümü, Anti-Komünist ve Anti-Sosyalist Bölümü, Kimlik Bürosu, Karşı Casusluk Bölümü ve diğerleri – belli mahkûmların sorgulanmak üzere belirli odalara gönderilmelerini isteyen çağrılar gelmektedir. Her telefon çalışı, beklemekte olan mahkûmların maske gibi kıpırtısız suratlarında korkunç bir gerilime yol açar; telefon sesi kafalara, yüreklere saplanır ve iliklerimize işler: "Şimdi beni çağıracaklar!" Aramızda yaşlı adamlar, anneler, kızlar da bulunurdu. Bazen aralarından biri durduğu yerde çökerdi – üstüne soğuk su dökülüp küfürlerle ayağa kaldırmaya çalışırlardı onları.

Bir gün, bekleme odasında, Martha Helm adlı, Kiel komünist teşkilatından ince yüzlü bir kız, SS subayının masasından bir çakı eline geçirdi. Tek kelime söylemeksizin sol bileğini kesti. Sonra yere oturdu. Önündeki beyaz duvara kanı sıçrıyordu. İki muhafız onu kaldırıp odadan çıkardı. İmdat çağıran sesi gittikçe zayıfladı. Odadaki muhafızlar kudurmuş hayvanlar gibi öfkelenmişti. "Duvara dönün, kızıl piçler! Kıpırdamayın, adi köpekler!" Küfür ve tekmeler gırla gidiyordu. Mahkûmların maske gibi yüzlerinde en ufak kıpırtı yoktu.

Adım okununca bir SS bileğime zincir vurup beni Dışişleri Bölümüne götürür. Müfettiş Paul Kraus yürütmektedir sorguyu, ona Hertha Jens ve bir grup Gestapocu refakat etmektedir. Yöntem her zaman aynıdır: Sorgulama-tehdit-dayak; sorgulama ve dayak; tehdit ve sorgulama; sorgulama ve dayak. Diğer odalar-

313. Bekleme Odası.

dan gelen lânet okuma, bağırtı ve inleme sesleri bana bu öğütme değirmeninde yalnız olmadığımı gösterirdi. Müfettiş Kraus aynı soruyu otuz kere ya da daha fazla tekrarlardı ve her kaçamak yanıtın ardından derinin yarılmasının doğurduğu büyük acı gelirdi. Sorgulama genellikle, dövülerek sözcükleri anlamayacak duruma gelinceye kadar sürerdi. Bazen de sorgulama, Müfettiş Kraus'un ilgilenmesi gereken yeni bir tutuklama dalgasıyla aniden kesilirdi. Gestapo aşırı bir çalışma içindeydi. Dışişleri Bölümünün ajanları günlerdir uyumamış gibi görünürdü. Uykusuzluk ve sinirlilikleri onları daha da acımasız yapardı. Yalnızca Hertha Jens'in tavrında değişiklik olmazdı. Bir zamanlar "yoldaş" dediklerinin acı çekmesinden zevk alırdı. Masaların arasında dolaşır, beyaz, dolgun baldırlarını sergiler ve vişne kirazı dudaklarıyla sigara içerdi. Ondan ölesiye nefret ederdim. Küstahlığı, nihaî, kaçınılmaz teslimiyetimi geciktirmek için bana güç verirdi.

"Merhaba, *mein Junge*"[314] demişti bir keresinde bana. "Karl Lesch'i tanıyor musun?"

Tanıyordum. Yanıtlamadım.

"Bizim gençler, dün öğleden sonra onu ölesiye kırbaçladı, ne yazık ki" dedi ağzım yaya yaya.

Müfettiş Kraus, ona hırladı: *"Diese Weiber!"*[315]

Her sorgulamadan sonra, iki SS beni, "tamir dükkânı" diye bilinen, beşinci kattaki odaya sürükleyerek götürürdü. Orada genç bir Nazi doktor ve iki Kahverengi Gömlekli erkek hastabakıcı bulunurdu. Tek tedavileri, işkence görenlerin sırt ve bacaklarına vazelin sürmekti. Kahverengi Gömlekli hastabakıcılar sessizce çalışırdı. Doktor, çevremde dolaşır, ellerini oğuşturur ve "müthiş, olağanüstü" diye söylenirdi.

Saat dörde doğru, toplama kampına geri dönmek üzere bir araya toplanırdık. Saat beşte, yeniden hücrelere kitlenirdik. Öğle yemeği yemediğimizden bir litre koyu çorba verilirdi bize – patates, bezelye, lahana ya da fasülye çorbası; geri kalanlara her zamanki gibi bir parça kuru, kara ekmek verilirdi. Yemekler bile, Gestapo'nun saldırısına karşı inatçı pasif direnişte bulunan mah-

314. Merhaba aslanım, anlamında.

315. "Ah şu kan milleti" anlamında.

kûmların sinirlerini çökertme planının parçasıydı. Bana kaynar çorba verilirdi. Bunu içmem için tanınan zaman bir dakikaydı. Bir dakika sonra yeniden kelepçelenirdim. İlk zamanlar ağzımın ve boğazımın yanmasını önleyemezdim. Ama zamanla bir litre sıcak çorbayı bir dakikada mideye indirmenin tekniğini geliştirdim. Çorba gelip ellerim çözülür çözülmez, çorbanın yarısını hücrenin tuvaletine döküyor, sonra da kâseye su dolduruyordum. Geri kalan çorba hızla yutabileceğim ölçüde seyrelip soğumuş oluyordu.

Mahkûmlar, Gestapo merkezindeki sorgulamadan döndüklerinde, toplama kampında müthiş bir gürültüyle karşılaşır. Muhafızlar tarafından iteklenen mahkûmlar avluda çember olur; bir kısmı merdivenlerden dört ayak üzerinde çıkarılıp indirilir; bir kısmı da yüzleri duvara dönük bir şekilde kendilerini aşağılayarak bağırmak zorunda bırakılır. Bir keresinde Albert Walter'i gördüm. Üst kısmı çıplaktı. Derisinin bronz rengi kirli griye dönmüştü. İki muhafızın emirleriyle, zemin kattaki hücre bloklarının birinde takla attırılıyordu. Başını beton zemine koyduğu an, muhafızlar coplarını yaşlı denizcinin kaba etlerine indiriyordu. O da beni görmüştü. Gözleri derine batmıştı ve cam gibiydi. İkimiz de tanışıklık vermedik.

Saat yedide ışıkların söndürülmesi işareti verilir ve gece başlardı. Fuhlsbuettel Kampında, 1933-1934 kışının her gecesi müthiş bir korku gecesiydi. Her gece insanlar ölürdü. Çoğu intihar ederdi, bazıları, Gestapo'nun emriyle öldürülürdü, diğer bazıları ise, yağmacı gece muhafızlarının elleriyle "kaza sonucu" ölürdü. Öldürülenlerin çoğu komünistti. Gestapo'nun hedefi, mahkûmlardan vatana ihanet itirafları almaktı. Kamusal yargılamalar için vatana ihanet delilleri elde etmeleri gerekiyordu. Günlük emir, "seni mahkûm etmemiz için itirafta bulunman gerekiyor, yoksa öleceksin!"di. Tüm mahkûmların onda dokuzu "itirafta" bulunurdu. Özel mahkemeler onları ölüme ya da hapse mahkûm ederdi. 1936 yılı sonuna kadar, Hamburg'da, kadın ve erkeklerin vatana ihanetle suçlanmadığı tek gün yoktu. Sanıkların yüz ya da daha fazlası tek celsede mahkûm edilmiştir. Bir keresinde –Hamburg'daki Lemke Prozess'de – 1.200 komünist, özel mahkemenin önündeki bir kitlesel yargılamayla hapis cezasına çarp-

tırılmıştır. Böylesi yargılamalar geceleri Fuhlsbuettel'de de düzenlenirdi. Terörün amacı, her tutsağı "itiraf" noktasına getirmek ve hapisi kabullenmelerini sağlamaktı – Ölüm Başlıklı Muhafızların cop ve tekmelerinden sakınmanın tek yolu buydu. 1933 yılı Noel gecesi Fuhlsbuettel Kampında yirmi dört komünist öldü. Muhafızlar hücrelere dalıp mahkûmların eline urganları tutuşturdu.

"Beş dakika içinde kendini asmazsan, biz asacağız seni" dediler.

Her an, koridorda bir cesedin sürüklenmesinin yarattığı gürültüler duyulurdu. Bir SS, tek başına az çok insandır; ama bir aradalarken zalimlikte birbirleriyle yarışırlar, çünkü bu gençlerin hepsinin en büyük emeli Gestapo'da yükselmektir. Noel gecesi, bir bira fabrikası, Ölüm Başlıklı Muhafızlara bedava bira dağıtmıştı. Fuhlsbuettel Kampında tam bir kargaşalık hüküm sürüyordu. Muhafızların şarkıları eşliğinde her an bir ceset sürükleniyordu hapishane morguna:

"Ja, sowas das ist herrlich,
Ja, sowas das ist schoen,
Ja, sowas, hat man lange nicht
In Ko-La-Fu gesehen."[316]

"Ko-La-Fu", *Konzentrations Lager Fuhlsbuettel*'in[317] resmî kısaltılmış adıydı.

Defalarca uykumdan kendi horlamamla uyandığım olmuştur. Devamlı kötü rüyalar görüyordum. Kendimi sağa sola atıyor, lânetler savuruyor, hareketlerimi önleyen zincirler yüzünden acıyla uyanıyordum. Bu zincirlerin iç bayıltan tıngırtısı, içimde yakıcı bir öfkenin kabarmasına yol açardı. Onları kırmak için çekiştirir ve inlerdim. Sonra kıpırdamadan yatardım. Kafamda gezintiye çıkardım. Geçmişin karmakarışık renk ve yüzleri, artık telafi edilmesi imkânsız hatalar geçerdi kafamdan ve gelecek, dişleri dökülmüş, sırtan bir cadı olarak belirirdi karanlık sislerin için-

316. Evet, her şey harika
Evet, her şey muhteşem
Evet, şimdiye dek görülmemiş her şey
Ko-la-Fu'da.
317. Fuhlsbuettel Toplama Kampı.

de. Zayıf, telaşlı sesler gelirdi duvarların ötesinden kulağıma. Sağımda, solumda, altımda ve üstümdeki hücrelerde zincirlenmiş başkaları vardı. Gecenin içinden çılgın haykırışlar gelip saplanırdı. Avludan projektörler parlar, hücrelerin uzun pencerelerinde dolaşırdı.

Cilly'i, Otto'yu, tanıdığım diğerlerini düşünürdüm. Ne olmuştu onlara? Firelei'yi düşünürdüm. "Neredesin?" diye sorardım. "Ne yaptılar sana?" Ve bir fısıltı işitirdim, Firelei'nin sesini duyardım yanıbaşımda, öyle nazik, öyle tatlı ve anlamı olmayan şeyler söylerdi, başka yerden gelen sesler onun sesini yutuncaya kadar; bir gece nöbetçisi, yeni gelen tutuklular grubuna bağırarak emirler verirdi ya da karanlıkta Arthur Ewert'in gürleyen sesini duyardım: "Sana söylüyorum, korkunç bir hata yapıyoruz" ya da Yoldaş Cance'nin güçlü sesini: "*Buvez du vin, et vivez joyeux!*"[318] veya asil ruhlu fahişe Mariette'nin yumuşak sesini, durmadan tekrarlayan: "Merdivenleri çık, merdivenleri in, oh-la-la" Ve uçakların dinmeyen vızıltısı.

Sabaha doğru birde Özel Hedef Birlikleri gelirdi Fuhlsbuettel kampına. Bunlar, çok sayıda Gestapo acemi birliği içinden seçilmiş genç SS'lerdi. Motorları hırlayan kamyonlarla gelirlerdi. Bu kamyonların avluya gelişi, gece terörünün başlangıç işaretiydi. Beton koridorlarda gürültüyle dolaşmalarıyla ve kapıları çarpmalarıyla başlardı terör. Yüksek sesle isimler okunurdu. Muhafızlar hücrelere girerdi. Boğuk fısıltılar duyulurdu: "Merhaba, merhaba, güneş doğarken kurşuna dizileceksin." Kapı kapanırdı. Bazen yeniden açılırdı. Koridorun ışığında bir Ölüm Başlıklı Muhafızın silüeti belirirdi. "Hey" diye bağırırdı muhafız. Sonra tabancasının mermilerini hücrenin duvarlarına, tavanına boşaltırdı. Bunu bir sessizlik izlerdi, ardından kapıların hızla açılıp kapanması başlardı yeniden. Zincirlenmiş insanlar gece boyunca dövülürdü. Hızla çarpan kapıları, yere vurulan çizmelerin seslerini, dövülenlerin çılgınca bağırışlarını duyardım. Sesler gittikçe ve gittikçe yaklaşırdı. Sonunda hücremin kilidinde dönen anahtarın sesini duyardım. Üç muhafız doluşurdu içeri. Rengi solmuş battaniyeyi çekip coplarla girişirlerdi. Bir mahkûm, muhafızları

318. Şarap için, mutlu ve neşeli yaşayın.

memnun etmemek ve sıranın kendilerine geleceği yan hücredeki yoldaşlarını korkutmamak için bağırmamayı tercih ederdi mümkün olduğunca. Sanki sıtma nöbetine tutulmuş gibi titreyerek beklerdim onları ve işlerini bitirdikten sonra kıpırtısız yatar, sersemlemiş bir vaziyette diğerlerinin haykırışlarını dinlerdim. Üç hücre ötemde, Lucbeck'teki bir sosyalist gazetenin Yahudi editörü yatardı. Adı, sanırım Sollmitz'di. Hemen hemen kadın sesine benzeyen yüksek perdeden bir ses tonu vardı. Bir gece, Özel Hedef Birliklerinin mensupları hücresine daldığında, "protesto ediyorum, protesto ediyorum!" diye bağırmıştı.

Bir muhafız muzafferane bağırdı: "Hey, şu Yahudiye bakın! Bir de kalkmış şikayet ediyor!"

Ölüm Başlıklı Muhafızlar adamın hücresine toplandı. Sollmitz, ölümcül bir şekilde dövüldü. Bu, sabah şafak sökene kadar sürdü, bir muhafız hücre kapılarına vurup diğer mahkûmlara şöyle seslendi: "Fevkalade! Mükemmel! *Will jemand einen krepierten Juden sehen?*"[319] Günler geçip gidiyordu. Gelecek size gri görünüyordu, amansız bir düşmanlıkla dolu gelecek. Uyanmış yatıyordunuz. Gözlerinizi bir noktaya dikip çıkış yolu arıyordunuz, acı, korku ve nefret, değişmez arkadaşlarınızdı.

Şubat ortalarında revire götürüldüm. Ölümü çağırıyor, bir an önce gelmesi için dua ediyordum ama ölüm bir türlü gelmiyordu. Yatak temiz, yiyecek boldu – beyaz ekmek, süt, yumurta. SS'ler, mahkûmların birbirleriyle konuşmaması için yatakların arasında sessizce bekliyordu. Kır saçlı, yüzü kılıç yaralarıyla iyice biçimsizleşmiş doktor, Gestapo'nun koğuşlara girmesine izin vermiyordu. Aynı koridorda, bir su yatağında, haftalardır Edgar Andree yatıyordu. SS'ler, her gün, onun canlı mı, yoksa ölü mü olduğu konusunda iddiaya giriyordu. Andree'nin gösterdiği yiğitlik karşısında duydukları hayranlığı gizleyemiyorlardı. Gestapo, revirde yatan mahkûmları, vatana ihanet propaganda gösterilerinde yer almaksızın ölmelerine izin verilmeyecek kadar değerli görüyordu. Dokuzuncu gün revirden çıkarıldım. Başımın sağ tarafında hâlâ berbat bir acı duyuyordum. Kulağım ezilmişti; yarı yarıya sağır olmuştum. Böbreğim zedelenmişti; kan işiyor-

319. Gebenmiş Yahudi görmek isteyen var mı?

dum. İç organlarım tedavi edilmeyecek ölçüde zarar görmüştü. Revirden ayrılmadan önce doktor elimi sıktı.

"Evet evlât, zaman değişti" dedi.

Bir Gestapo ajanı beni tren istasyonuna götürdü. Açık bir arabayla gittik. Trafik görüntüleri ve sesleri, vitrinler, sokaktaki insanlar – hepsi uzak bir dünyadanmış gibi geliyordu. Uzak ve ilgi çekmeyen bir gösterinin kuklaları gibi gözümün önünden geçiyorlardı. Yalnızca pencere camı silen bir kızın görüntüsü kazınmış beynime; kaygan yüzeyin üzerinde küçük bir bez ve yarı çıplak bir kol hızla geçti. Uzun sürdü gözden kaybolması, hâlâ gözlerimin önünde gidip geldiğini görüyordum.

"Nereye gidiyoruz?" diye sordum Gestapocuya.

"Berlin'e."

Üçüncü mevkiye bindik. Muhafızım, uzun kafalı, dar yüzlü, kamçı gibi gergin ve sıska, yirmi sekiz yaşında bir adamdı. "Biz yaltaklanmayanlara saygı duyarız" dedi bana, tren Hamburg Merkez İstasyonundan hareket ettikten sonra. "Ama bizim görevimiz onları çökertmek, Yeni Almanya'nın çıkarları için eninde sonunda zararsız hale getirmektir." Yolculuk boyunca bana hayat hikâyesini anlattı, ben de onun sigaralarını içtim. Bir lise öğretmeninin oğluydu, Hamburg Üniversitesinde kimya okurken Nazi Partisi'ne üye olmuştu. Parasızlık yüzünden öğrenimini yarıda bırakmak zorunda kalmış ve kamu yardım teşkilatlarından *Wohlfahrt*'ta amele olmuştu. İşte kazma sallarken, gamalı haç rozeti takmakta ısrar ettiği için, işçiler arasında bulunan komünist ve sosyalistler tarafından epey hırpalanmıştı. Bir keresinde esaslı bir dayak yedikten sonra amelelik işini bırakmış ve *Wohlfahrt* da, onu "çalışmayı reddettiği için" yardım örgütleri listesinden çıkartmıştı. Bundan sonra SA'lara katılmış, kışlalarda yaşamaya başlamış ve ardı arkası gelmeyen sokak kavgalarında deneyim kazanmıştı. Gece çatışmalarında iki kere yaralanmıştı. Aralık 1932'de SS'lere seçilmiş, sürati ve zekâsı nedeniyle, Hitler Şansölye olmadan hemen önce *staffelfuehrer*[320] nişanı almıştı. Reichstag yangınından sonra Özel Hedef Birliklerine gönderilmiş ve üç ay sonra Gestapo'nun hizmetinde çalışmak üzere tavsiye

320. Askeri Havacılık Führer nişanı.

edilmişti. Müthiş bir gurur ve sınırsız bir inançla Adolf Hitler'in hizmetindeydi ve vatan hainlerini özgürlüklerinden ve yaşam haklarından bütünüyle men eden ağır hükümler verilmesi gerektiğine inanıyordu. Tabii ki, Nasyonal Sosyalist düzene aktif olarak muhalefet eden herkes "vatan haini"ydi.

Berlin'de hiçbir şey görmedim, çünkü başkentteki yolculuğum kapalı bir polis aracında geçti. Alexander Platz'daki Polis Merkezinin altında bulunan zindanlarda iki gün geçirdim. Zindanlar her çeşit insanla tıklım tıklım doluydu, nakledilen mahkûmlar gelip gidiyordu durmadan. Küçük bir mahzene kilitlenmiştim, ön tarafındaki küçük demir parmaklıkların dışında tamamen kapalı olan bu mahzende mahkûmlarla ne konuşma, ne de işaretleşme fırsatı bulabildim. Gece, genç ve yaşlı fahişelerden oluşan bir grup, hücremin önündeki koridordan geçirildi. Her adımda, hep birlikte haykırıyorlardı. "*Heil Hitler! Hoch das Bein, der Goering braucht Soldaten!*"[321] Muhafızlar onları arkalarından tekmeliyor, "susun" diye bağırıyordu. "Kapayın çenenizi! Susun!" Ve fahişeler yeniden bağırıyordu hep bir ağızdan: "Heil Hitler!"

Berlin Gestaposu'nda iki gün sorgulandım. Hamburg Dışişleri Bölümündeki meslektaşlarından daha az vahşice davrandılar bana ama görevlileri, polisiye çalışmada daha eğitimli ve deneyimli görünüyordu. Burada işkencenin özel biçimleri uygulandı bana: yere yatırılmış bir polis karabinasının üstünde diz çökertilip saatlerce bekletilmek, bir diğeri ise, çiviyle dolu bir sandıkta yatırılmak. Öte yandan, genel atmosfer Hamburg'dakinin aynısıydı – karanlık koridorlar, Spartalı sadeliğiyle döşenmiş ofisler, tehditler, tekmeler, muhafızların, zincirlenmiş insanları binanın içinde aşağı yukarı kovalaması, yüzleri duvara dönük kız ve kadın sıraları, ağzına kadar dolu kül tablaları, Hitler ve hempalarının portreleri, kahve kokusu, hızla çalışan daktiloların başındaki şık giyimli kızlar – çevrelerindeki sefalet ve acılara karşı kayıtsız görünen - müsadere edilen yayınların oluşturduğu kâğıt ve kitap yığınları, baskı makineleri, kitaplar, resimler ve masaların üstünde uyuklayan Gestapo ajanları. Sorgulanmam hiçbir sonuç

321. Ayağa kalkın, Goering'in askerlere ihtiyacı var.

vermemişti. Daha sorular sorulmadan onlara nasıl cevap vereceğimi formüle etme deneyimi kazanmıştım. Yanıtlarım ya kaçamak oluyordu ya da yanlış. Hiç yanıt vermemek – Gestapo merkezinde – felaketle eş anlamlıydı.

"Sana düşünmen için üç gün veriyoruz" dediler bana.

Bir polis arabası beni Stettiner İstasyonundan Havel Nehrinin karşı tarafına geçirdi ve Straslund'a giden yoldan ilerledi. Arabada otuz kadar mahkûmla, asık suratlı görevliler vardı. SS'ler, mahkûm sıralarının arasında durarak birbirimizle haberleşmemizi önlüyordu. Oranienburg Toplama Kampına geldik. Bir fabrika binası, uzun dikenli teller, alçak barakalar, parke taşlarıyla döşeli bir avlu gördüm. Yine tecrit hücresine götürüldüm. Eski bir bira fabrikasının bodrumundaki rutubetli, küçük bir bölme, geçici evim olmuştu. Dışarda yağmur yağıyordu. Ne yatak, ne de battaniye vermişlerdi, bunun yerine verdikleri, kötü kokan paçavralarla tıka basa dolu, kenevirden iki çuvaldı. Tir tir titriyordum. Görevli muhafızlardan biri, her iki saatte bir başını kafesime uzatıp, "battaniyeler geliyor" diyerek eğleniyordu. İkinci gün soğuk dayanılmaz oldu. Yumruklarımla kapıyı dövdüm. Bir Ölüm Başlıklı Muhafız geldi.

"*Du Schwein*, neden gürültü yapıyorsun?"

"Donmaktan ölüyorum burada" dedim.

"Donuyor musun? Tamam. Çık dışarı. Seni bir güzel ısıtayım."

Beni bir koşu avluya çıkardı. "Daha hızlı! Daha hızlı! Yedi aylık gebe yaşlı kadınlar gibi koşuyorsun! Daha hızlı dedim!" Avluda, askeri eğitime tabi tutulup canları çıkarılan başka mahkûmlar da vardı. SS, beni çamur dolu bir çukurun kenarına kovaladı. Çukur iki metre derinlikte, beş metre genişlikteydi. Üstünde, orta yerinden bel vermiş bir kalas vardı. Kalas, çiğnenmekten iyice yıpranmıştı.

"Kalasın üstünde yürü" diye emretti, elindeki copu sallayarak. Kalasın üstünde sendeleyerek yürüdüm. On adım kadar atmıştım ki, muhafız, kalasın ucunda iki ayağıyla birden zıpladı. Dengemi kaybedip çukura düştüm.

"Çukurdan çık!"

Hızla çıktım.

"Isındın mı şimdi bakalım?"

"Evet, *Herr Wachtmeister*."[322]

"İyice ısındın mı?"

"Evet, efendim."

"Güzel! Gelin yatağına dön bakalım şimdi. Koş, *du Sauhund!*[323] " Bir cop indi sırtıma. "Bir-ki-üç-dört, bir-ki-üç-dört. Daha hızlı! Daha hızlı!"

Dördüncü günün sabahı Berlin'e geri götürüldüm. Sorgulama iki saat sürdü. Bir Gestapo müfettişi, bana Almanya'nın batı sınır bölgelerinin haritasını gösterip, Komintern'in sınır geçiş istasyonlarının nerelerde olduğunu çizmemi istedi. Sonra bir dizi fotoğraf gösterdi teşhis etmem için. Bunun ardından, Almanya'ya sınır ülkelerdeki komünistlerin ad ve adreslerini sordu. Bu sorulardan yine bir sonuç çıkmadı.

"Şu anda hangi noktada olduğumuzu görüyorum" dedi Gestapocu, soğuk bir havada. *"Wir werden andere Saiten aufziehen.*[324] Seninle başka bir tonda konuşmamız gerekiyor."

Masaya yatırılmayı bekliyordum. Bunun yerine, bir düzine başka mahkûmla zincirlenip iç avluya götürüldüm. Bir polis arabasına iteklenip çelik bir bölmeye kapatıldım. Kısa süre sonra araba hareket etti, nereye gittiğimizi göremiyordum. Zifiri bir karanlık vardı çevremde. Saatler geçti. Bedenim kaskatı kesilmiş, hissizleşmişti.

"Nereye?" diye sordum kendime.

Yolculuk bütün gece devam etti. Sonunda araba durdu. Dışardan kilidin gıcırtısını duydum. "Herkes dışarı!"

Sabahın soluk aydınlığına çıktım. Kar yağıyordu. Ölüm başlıklı çelik miğferliler emirler yağdırıyordu. Biraz ötede Toussaint'ın sırık gibi silüeti duruyordu. Belindeki tabanca kılıfı açıktı ve eli tabancasının kabzasındaydı.

"Hoş geldiniz" diye anırdı.

Mahkûm kalabalığının kasvetli bağırışları duyuldu: "krah-krah-krah!" Fuhlsbuettel cinayet kampına geri dönmüştüm.

322. Evet, sayın nöbetçi.

323. Pis domuz.

324. Seninle külâhları değişeceğiz.

Bütün gün rüzgârın avlunun kenarındaki çıplak ağaçlara savurduğu kar tanelerini seyrettim. Akşama doğru rüzgâr dindi, karanlık ve durgun bir gece indi, yalnızca uzaktaki uçakların gürültüsüyle kesilen bir durgunluk. Kendimi iyi hissetmiyordum. Alman Komünist Partisi'nin yenilgisinin doğurduğu koyu aşağılanma üzerine düşüncelere dalmıştım, hiç de tatmin edici bir yanıt bulamadan. Beynim huzursuzdu, sıkıntı bitmek tükenmek bilmez bir acıya dönüşmüştü. Ulaşılmaz bir ideal için savaşmaya alışmışken, o nasıl böyle kendiliğinden sönüp gitmişti. Aslında en iyi zamanlarda bile bu ideal bir hayaletten farksızdı. Öte yandan sırtımın yarı yarıya iyileşmiş yaraları hâlâ sızlamaktaydı ve kemiklerimde kurşun gibi bir acı vardı.

Beni çözmek istiyorlardı, ben ise bunu reddediyordum.

Partinin bir parçasıydım. Beni öldürebilirlerde ama Partiyi asla ve asla.

Boğazımdan yukarı eskiden kalma bir haykırış yükseliyordu. Artık unutulmaya yüz tutmuş.

"Elinizden geleni ardınıza koymayın, sizi piçler! Hiçbir şey söylemeyeceğim."

Işıklar söndü, yatağımın demirlerine el ve ayaklarımdan kelepçelendim. Yaklaşan ayak seslerini duyduğumda kelepçeden tahriş olmuş sağ bileğimi üflemekteydim. Benim için mi geliyorlardı? Başka biri için geliyorlarsa birazdan kapının dövülmesiyle, inlemelerle, bağırışlarla ve muhafızların boğuk sesleriyle ettikleri küfürlerle bunu anlardım.

Hayır. Benim içindi. Dışardan bir elin elektrik düğmesini çevirdiğini görebilmiştim. Anahtar kilidin içinde döndü. Kapı ardına kadar açıldı. Dikkat kesilmiştim. Karyola, yaralı çıplaklığım altında hafifçe gıcırdadı.

İki muhafız girdi hücreye. Siyah çelik miğferlerinin altındaki yüzleri solgundu. Yeşil, donuk gözler, renksiz dudaklar, genç, ince yüzler. İkisi de tüfekli, süngülü, tabancalı, fişeklikli ve copluydu. Bu katın muhafızları değildiler. Avlu nöbetçileriydi. Biri uzanıp zincirleri çözdü. Ne pislik planladıklarını merak ediyordum.

Şimdi pencerenin altında duruyordum, hâlâ çıplaktım ve öne arkaya sallanıp durmaktaydım.

"İşemek ister misin?"

"Jawohl, Herr Wachtmeister" dedim anında.

"Al" diyerek elime paslı bir kap tutuşturdu. "Buna işe."

Kaba işedim.

"Şimdi iç bakalım."

Kabı iki elimle tutuyordum, duraksadım.

"Verfluchtes Schwein"[325] diye bağırdı muhafız. "İç dedim! Çabuk ol, yoksa ben işerim senin ağzına."

İçtim. Tuzlu, bayat bir tadı vardı. Burada, kendi sidiğini içmekten de kötü şeyler yaptırılabiliyordu. Kap döşemeye yuvarlandı ve kustum.

Muhafız güldü.

"Muhallebi çocuğuna bak" dedi biri.

"Giyin" diye emretti diğeri.

Yamalı mavi pantolonumu ve biçimsiz çubuklu ceketimi büyük bir süratle giydim.

Pis pis kokan kabaralı botları ve küçük, yuvarlak şapkamı da. Aylardır ne iç çamaşırı, ne de çorap görmüştüm.

"Bu herif Gandi'ye benziyor" dedi muhafızlardan biri.

"Gerdek gecesinden sonraki maymuna benziyor" dedi diğeri.

"Neye benziyormuşsun?"

"Gandi'ye" dedim.

"Yok, yok, Gandi'ye değil"

"Maymuna."

Muhafız sert bir tekme vurdu.

"Nasıl bir maymuna ama?" diye bağırdı.

"Gerdek gecesinden sonraki maymuna."

"Bir alayın üstünden geçtiği dişi bir maymuna" dedi muhafız.

Gözlerimi ileriye dikmiş, ne yapacaklarını bekliyordum. Yalnız olduklarında insan gibi konuştukları olurdu. İyi şeyler bile söyleyebilirlerdi. Ama iki ya da daha fazlası bir araya geldiğinde birbirlerinden çekinirlerdi. Hepsi birbirinden daha kaba ve acımasız olma yarışına girişirdi. Bir muhafız yumruğunu karnıma dayadı.

"Söyle: ben sefih bir dişi maymunum" diye emretti.

325. Allahın cezası domuz.

"Ben sefih bir dişi maymunum."

"Daha yüksek sesle."

"Ben sefih bir dişi maymunum."

On kere bağırdım, "ben sefih bir dişi maymunum" diye. Muhafızlar beni seyrediyordu, büyülenmiş gibi.

"Yürü."

Yürüdüm. Koridor boştu. Muhafızlar, şurda burda bir hücrenin gözetleme deliğinden içeriye bakıyordu. Karanlık bir koridora, oradan da bir avluya giden merdivenlerden aşağı indim. Gecenin soğuğu ciğerlerimi tırmalıyor ve şarap gibi beynime vuruyordu. Arkamdaki muhafız adımlarımı sayıyordu.

"Links! Links!, Links, zwei, drei, vier..."[326]

Her on iki adımda bir copunu enseme indiriyordu.

Kapıdaki nöbetçi elini kaldırıp Hitler selâmı verdikten sonra geçmemize müsaade etti. Bir başka avlunun karanlığından geçtik, yerdeki yumuşak kar tabakası ayaklarımızın altında hışırdıyordu. Zaman zaman projektör ışıkları, yollarını kaybetmiş hayvanlar gibi duvarların üzerinde aşağı yukarı geziniyordu.

Dış duvarlar boyunca, siyah kaput ve siyah çelik miğfer giymiş hareketsiz duran nöbetçilerin silüetlerini gördüm. Elleri görünmüyordu, tüfeklerini kollarının arasına sıkıştırmışlardı ve dış kapının ışığı önünden geçtiklerinde bellerinde asılı el bombaları görülebiliyordu. Yolun önüne dikilen gri renkli dış kapılar devasaydı.

Düşüncemi nötr alanlara yöneltme alışkanlığını geliştirmiştim. O sırada kendi kendime, "yeşil huş ağaçları bana genç kızları hatırlatıyor" diye mırıldanıyordum, "Rio de la Plata'nın suları çamur akıntısı nedeniyle sarı akar..."

"Dur" diye emretti bir muhafız.

Beni hücremden alan muhafızla dış kapı nöbetçileri kendi aralarında fısıldaştı. Muhafız mutfağından bezelye çorbasının ve soğan kızartmasının kokusu geliyordu. Başımızın üstünde büyük bir karga kanat çırptı. Nöbetçilerden biri yüzünü yaklaştırdı.

"Oh, demek sensin" dedi yumuşak bir havada. "Güzel. Hiç

326. "Sol! Sol! Sol!, ki, üç, dört...".

belkemiğin kırıldı mı senin? Hayır mı? İyi o zaman, hoşça kal, canım."

Ağır demir kapının bir kanadı gürültüyle açıldı. İki yanı ağaçlıklı karanlık yola baktım. Yol, bahçelerin, boş arazilerin ve zayıf ışıklı birkaç köy evinin arasından ilerliyordu.

Zifiri bir karanlık vardı. Dışarının genişliği beni bir anda içine aldı, ilk anda boğucu bir duyguya kapıldım. Bu uzak evlerde özgür ve özgürlüğün değerini bilmeyen insanlar yaşıyordu. İstedikleri sokakta özgürce yürüyebilirlerdi; yataklarına özgürce uzanıp kadınlarına sarılabilirlerdi; özgürce şarkı söyleyebilir, kapıları açabilir, ışığı açıp kapayabilirlerdi! Başım dönüyordu, kalbimin çarpışını ve duygularımın gürültülü akışını duyuyordum. Ve kendime bir kere daha sordum: Ne yapmak istiyorlar? Gecenin sessizliğinde bu gezintinin anlamı ne?

"Yürü!"

Kapıdan öteye yürüdüm.

"Yolun ortasından – marş marş!"

Yolun ortasından yürüdüm, tatlı bir gübre kokusu çarptı burnuma, yakınlarda bir yerlerde bir at ve inek ahırı olmalıydı. Uzaktan bir tren düdüğü duyuldu. Gecenin içinde lokomotifin hızla ilerlediğini düşünmek tehlikeli bir şeydi. Köln'e, Amsterdam'a, Paris ya da Turin'e gidiyordu belki de. Sol tarafta, zifiri karanlığın içinde ilerleyen bağlar ve bostanlar vardı. Arkamdaki adam, her on iki adımda bir vurmayı bırakmıştı. Kar yağıyordu. Sağ tarafta hapishane, devasa geometrik bir cisim olarak tüm hantallığıyla gökyüzüne uzanıyordu.

"Nereye götürüyorsunuz beni?" diye sordum.

"Kurşuna dizmeye" diye sert bir yanıt geldi.

"Beni kurşuna dizmeye götürüyorlar" diye düşündüm. "Ne olacak ki!" Deri kamçılarla dövülen, cesetten farksız hale gelmiş bir insan için kurşuna dizilmek bir festivalden farksızdır. Tek bir kamçı darbesi, kafaya sıkılan bir kurşundan daha acı vericidir, diye düşünür. Bu yüzden kurşuna dizilerek öldürülmek, son, merhametli bir okşama gibi gelir insana.

Hapishanenin devasa silüetinin ötesindeki uçuş pistinden gelen projektör ışıkları gecenin içinde fır dönen parmaklar gibi gidip geliyordu. İniş yapmak için alçalan bir uçağın gürültüsünü

dinledim. Bu da diğer geceler gibi bir geceydi işte. Desise ve tehlikelerle dolu bir gece. Giderek ölmek istemediğimi fark ettim. Ölüm, kamçıların dansına son verecekti, geceleri titremeye, acıya ve alçalmaya son verecekti, ortadan yok olma hakkı umuduna da. İnsan ölmeye hazırdı, ancak ölüm gelmeye hazır olduğunda, o güzelim temiz havayı içine çekme ayrıcalığının bile tek başına, cehennemî kamçı darbelerini fazlasıyla telafi ettiğini fark ediyordu. Üç adım arkamda, yolda, muhafızların çizmeleri gıcırdayıp duruyordu. Tüfeklerin sırtıma nişan aldığını biliyordum.

"Oh sensin demek! Senin hiç belin kırıldı mı?"

Firelei bir yerlerde hâlâ yaşıyordu. Eğer düşündüklerimi öğrenseydi ağlardı. Belki de ağlıyordu. Ya da belki şu anda Almanya'ya gitmek zorunda bırakılan ve mahkûm edilen bir yoldaşla birlikte uyuyordu. "Firelei elveda" dedim içimden. Kafamdan şunlar geçiyordu:

"En kötüsünü yaptın, piç herif. Hitler'in kazandığını kabul etmek en yaralayıcı şeydir. Hitler'in sensiz yenilebileceğini hayal bile etmek zordur, çok zordur, bu yenilgiye hayatta kalarak omuz vermek zorundasın. Nefret et! Daha fazla nefret."

"Eğer kaçmaya kalkarsam binde bir şansım olur mu ki? Kaçmaya kalkarsam vurulacağım, muhtemelen anında öldürüleceğim. Bu, belkemiğine ani bir darbe indirilip, müthiş ve şiddetli bir acı duymak ve havayı içine çekmek için boşuna çabalamak gibi bir şey ve hepsi bu. Belki bir de kafama bir dipçik indirirler. Böyle bir son hiç de fena değil. Kolayca olup biter her şey."

Ölmek istemiyordum. Yaşamak istiyordum.

Eğer koşarsam beni vurmayıp canlı yakalayabilirlerdi. Bunu düşünmeye bile dayanamıyordum!

Hayır, koşmayacaktım.

Arkamdaki muhafızlar aniden durdu. Çizmelerinden çıkan sesler, sanki muhafızlar birden donmuş ve yerin dibine gömülmüş gibi aniden kesildi. İki adım attıktan sonra içgüdüsel olarak ben de durdum. Hepimiz karanlıkta sessizce bekliyorduk.

Başımı döndürmeye cesaret edemiyordum. Başımı çevirirsem yüzüme bir cop yerdim. Karın ortasında öylece durdum. Soğuğun derimi ısırdığını hissediyordum, hiç hareket etmiyordum.

"Yürü!" dedi muhafızın biri, kızgın.

Kıpırdamadım yerimden.

"Yürü, *gottverdammter Hund!*"[327]

İki adım atıp yeniden durdum, çünkü üç adım arkamdaki muhafızların ayak sesini duymamıştım. Kar taneleri düşüyordu yüzüme. Yavaşça, kısa bir süre için başımı sağa doğru çevirip gözlerimle şöyle bir süzdüm. Muhafızları göz ucuyla görebildim. Miğferlerinden ve silâhlarının namlularından ışıklar yansıyordu. Karda dikelmiş silüetlerini bu kadar net görebildiğime şaşıyordum. Eğer bir adım daha atsaydım beni arkamdan vuracaklardı. "Kaçmaya çalışırken vuruldu."

İki adım gerimde, gecenin içinde duruyorlardı. Kıpırdamadım.

Bir muhafız kısık sesle fısıldadı:

"Yürü!"

Yürümedim. Yere kök salmış gibi duruyordum ve hiçbir şey hissetmiyordum. Her insanın içinde ölme isteğinden daha güçlü bir şeyler vardı. Ölüm yakına geldiğinde bu bir şeyler, ölümün hızlı zaferine adım atmanızı önlemek üzere yanıbaşınızda, içinizde, üstünüzde ve çevrenizde sizi sarıveriyordu.

Bir muhafız bana doğru gelip yakından yüzüme baktı.

"Sen kafayı mı yedin?" dedi.

"Hayır, efendim" diye yanıtladım.

"O zaman neden yürümüyorsun?"

"Beni bir köpek gibi vuracaksınız."

"Doğru, vuracağız" dedi muhafız.

Issız yoldan biri geliyordu ağır ağır. Pipo içen bir işçi. Pardösüsünün etekleri bir yarasanın kanatları gibi çarpıyordu. Kollarını sallayarak ağır ağır ilerliyordu bize doğru.

"Yürü!" dedi muhafız.

Yürümedim. Karın ortasında hareketsiz duruyordum, ciğerlerim körük gibi inip kalkıyordu. O anda dönüp, "buraya bakın arkadaşlarım, bıktım bu işten. Beni Gestapo'ya götürün, onlara ne biliyorsam söyleyeceğim, tüm isimleri, tüm adresleri ve bir itiraf imzalayacağım, önüme sürdüğünüz her şeyi imzalayacağım" diyebilirdim. Eğer bunu deseydim her şey yoluna girerdi. Bana si-

327. Allahın belâsı it.

gara ve biftek verirlerdi, üstünde uyuyacağım gerçek bir şilte de. İşçi, bir ağacın yanında durup beni sessizce seyretti.

Muhafız, "yürü, seni kızıl it" dedi ters ters.

Yürümedim. Belki beni öldürmeyecek şekilde vurma emri almışlardı. Dizlerimi parçalayacaklardı ya da cinsel organlarıma ateş edeceklerdi. Böyle bir şey daha önce olmuştu. Sağ dizi parçalanan biri, sol dizi de parçalanmadan bir itiraf imzalamayı tercih etmişti. Ciddi görünüşlü, silindir şapkalı bir yargıcın kararıyla ve kendinden memnun aptal aptal gülen Gestapo tanıklarının ifadeleriyle kellenin baltayla uçurulması dizin parçalanmasından daha az acı vericiydi. İşçi, piposunu ağacın gövdesine vurduktan sonra huzursuz adımlarla yürüdü.

"Heil Hitler" dedi muhafızların yanından geçerken.

"Bu orospu yürümüyor" dedi muhafızlardan biri.

"Bu pis orospuyu yürütmesini biliriz" dedi diğeri.

Biri tekmeledi beni. Karın içine yuvarlandım. Sağıma soluma tekmeler iniyordu ve sırtıma dipçikle vuruyorlardı.

"Kalk ayağa! Kim dedi sana yat diye?"

Kalktım. Sert ve buz gibi bir tabanca namlusu dayandı enseme.

"Şimdi yürü bakalım."

Yürüdüm. Enseme dayanan silâhı düşünmek istemediğimden adımlarımı sayıyordum. "Otuz... otuz yedi...kırk bir..."

"Ellerim dondu" diye mırıldandı muhafız. Silâhı ensemden uzaklaştırdığını hissettim. "Yürümeye devam" diye ekledi.

Yürüdüm. Muhafızlar üç adım arkamdan geliyordu.

"Söyle" diye emretti onlardan biri, "Horst Wessel şarkısını[328] söyle."

Söyledim. En yüksek perdeden hem de.

Dann wehen Hitlerfahnen ueber allen Strassen

Dann bricht der Tag der deutschen Freiheit an..."[329]

Melodisi devrimci bir şarkıya aitti. Yüz binlerce hançereden yükselen bu melodiyi işçi gösterilerinde duyardım. Düşman so-

328. 1930'ların başlarındaki çatışmalarda ölmüş Nazi kahramanı Horst Wessel'in sözlerini yazdığı "Bayrağı Yüksek Tut" şarkısı. (Bkz. s.184).

329. O zaman tüm sokaklarda Hitler'in bayrakları dalgalanacak, zaman Alman özgürlüğünün şafağı sökecek.

kaklardaki proleter militanlarının ayak sesleri bildiğim en büyük müzikti. Ağzımdan şarkının Nazi versiyonunun sözcükleri çıkıyordu ama içimden ritme uygun başka sözcükler geçiyordu.

"Hoch wehen Sovietfahnen ueber Barrikaden,

So bricht der Tag der roten Freiheit an..."[330]

Muhafızlar bir kere daha durdu. Ben de anında durdum, şarkıyı söylemeye devam ederek yerimde saydım. Sesim hapishane duvarlarında yankılanıyordu.

"Yürü!" diye bağırdı bir muhafız.

"Beni izlemezseniz yürümem" dedim.

"Ne, yürümez misin?"

"Hayır" dedim.

"Tamam o zaman, yüzün morarıncaya kadar burada dikil dur."

Ben beklerken aralarında konuştular.

"Yürümezsen seni döveriz" dedi biri.

"Yürü!" diye komut verdi diğeri.

Yürümedim.

"Meleklerin dualarını duyuncaya kadar[331] döveriz seni."

Hiçbir şey söylemedim. Öylece bekledim.

"Yürü" dedi muhafız.

Yürümedim.

"Seni inatçı bok çuvalı, tamam" diye söylendi onlardan biri, "pantolonunu indir."

Kemerimi gevşetip pantolonumu indirdim. Tüfeklerini karın üstüne bıraktılar. Biri copu eline aldı. Diğeri tabancasının horozunu kaldırdı. Yolun kenarına götürüp bir ağaca itekliediler beni.

"Eğil, kollarınla ağacı sar, eğil!"

Hapishane avlusundan tüfek sesleri ve cam şangırtıları geliyordu. Sık sık olan bir şeydi bu. Projektörler pencereden dışarı bakan mahkûmları yakalar ve nöbetçiler pencerelere ateş ederdi. Bu yolla birini vurmaları zordu ama camlar kırılır ve hücreler

330. Barikatlarda Sovyet bayrakları yükseliyor,
İşte kızıl özgürlüğün şafağı söküyor.
331. Öldürünceye kadar anlamında.

zatürree kapmak için bire bir hale gelirdi. Öne eğilip ağaca sarıldım. Bir muhafız homurdandı.

"Daha çok eğil."

Karlara çökünceye kadar dövdüler beni. Yere yatırıp vurmaya devam ettiler. Omuz kayışlarıyla yüzüme vurdular. Bir araba farının yaklaşması üzerine dayağı kestiler.

"Ayağa kalk! Ağacın arkasına geçip pantolonunu bağla."

Araba geçince geriye yürüdük. Zaman zaman sendeliyordum ve muhafızlar dinlenmemi bekliyordu. Kapıdaki nöbetçi boğazımdan yakalayıp beni öne arkaya sarstı.

"Ah canım" diye söylendi. "Ne kadar şanslı olduğunu bir bilsen."

Bir muhafız beni hücreme geri götürdü. Işıkları yakınca, bunun, on saatlik esaslı bir uykuya ihtiyacı olan bir gencin yüzü olduğunu gördüm.

"Nasıl hissediyorsun kendini?" diye sordu.

"Çok iyi. *Herr Wachtmeister.*"

"Al bir sigara. Kendini daha iyi hissedersin."

Bir sigara verip kibritle yaktı.

"Eğer sana sigara verdiğimi anlarlarsa canıma okurlar" diyerek gülümsedi.

Işığı söndürüp hücrenin kapısını kilitledi. Sanki bundan daha önemli bir şey yokmuş gibi sigarayı içtim. Ben içerken muhafız hücremin önünde bekledi. Dudaklarımın arasında sigaramın son kalan parçasını da ciğerlerime çekerken onun koridorda uzaklaşan ayak seslerini işittim. Betona vuran topukların sesi giderek zayıfladı ve demir merdivenlerde sönüp gitti.

Bir türlü uykum gelmiyordu. Vücudumdaki acılar çok sayıda diş gibi derime gömülmüş, içime işlemişti. Ateşli, titreten, koyu geceler. Beni tüketip bitiren. Bitiren. Bütün geceler beynime bu sözcüğü yazıyordu. Bitmek, bitmek. Geceler beni tüketip bitiriyordu.

On gün içinde dört kere gece yürüyüşüne çıkardılar beni. Yürüyüş, her seferinde vurulacağımı söyleyerek başlıyor, uykusuzluktan bitkin düşmüş bir halde sona eriyordu.

İtirafı İmzalıyorum

11 Mart 1934'te Gestapo tarafından çökertildim. O gün sabah saat dokuzda, koridordan yaklaşan ayak seslerini işitmiştim.

"Bir SS buraya doğru yaklaşıyor."

Bir mahkûmun botlarından hazin gıcırtılar çıkar, mahkûmun ayak sesleri yumuşak hışırtılardan ibaretken, Ölüm Başlıklı Muhafızların adımları çın çın öter. Hücre kapısının anahtarı döndü gürültüyle. Hazırola geçtim. Kapı aniden açıldı.

Muhafızın soğuk, düşman gözleri üstümde dolaştı. Siyah bir üniforma giymişti ve başında çelik miğfer vardı. Belinde süngü ve tabanca takılıydı. Arkasında kalın bir cop sallanıyordu. Elinde karabinası.

"Dışarı çık" dedi.

Hücreden çıktım. Göğsümü, sırtımı, yanlarımı, bacaklarımı hızla aradı. Karnımda bir boşluk hissettim, beynimde de bir nefret ve korku sisi. Düşünemiyordum. Bakıcının kamçısı altındaki bir hayvandan farksızdım: tetikte ve güçsüz.

"Yürü!" dedi.

Koridor boyunca yürüyüp merdiveni indim.

Muhafız iki adım arkamdan geliyordu ve karabinasının ucu sırtıma dayanmıştı. Hapishane avlusu boyunca yürüdük. Kaputlarının yakalarını kaldırmış sessiz nöbetçiler demir kapıları açtı. Başka avlulardan da geçtik. Yürürken karlar ayaklarımın altında kütürdüyordu. Ağzımdan beyaz dumanlar çıkıyordu.

Avluda üç muhafız, zayıf bir mahkûmu karların içinde yuvarlıyordu. Adam çıplaktı. Onu tanıdım. Karısı ve üç küçük çocuğu olan römorkör teknisyeni Horst Witzel'di. Karların arasından,

beni tanımazdan gelerek bakıyordu. Bir muhafız, bu bir deri bir kemik adamın böğrüne copunu indirdi ve yerinden kaldırıp avluda koşturmaya başladı. Muhafızın yanında *wolfhound* cinsi bir köpek vardı, çıplak adamın koşuşunu izliyordu.

Muhafız, köpeğin başını okşadı.

"Yakala onu Nero" dedi.

Köpek fırladı. Host Witzel karlara düştü feryat ederek, hayvan hırlayıp üstüne çullanırken muhafızlar gülüyordu.

"Gül bakalım sen de lânet olası herif" diye emretti onlardan biri bana.

Güldüm.

"Ha-ha-ha!"

"Bir kere daha. Yüksek sesle."

"Ha-ha-ha!"

Gülüşüm, parkeli yoldaki el arabasının sesine benziyordu.

Yeniden yürümeye başladık. Çok sayıda hücre kapısının iki taraflı dizili olduğu karanlık bir koridordan geçtik. Bir muhafız kapıdan kapıya yavaşça gidip gözetleme deliklerinden içeriye bakıyordu.

"Duvara dön. Ayak parmakları ve burun duvara!"

Hiç de kolay bir şey değildi bu. Ayak parmaklarınızın ucunu ve burnunuzu duvara dayıyordunuz, elleriniz arkadan kelepçeliydi ve dik durmak zorundaydınız. Böylece bir saat durduktan sonra gözleriniz yuvalarından dışarı uğruyor, sanki her yandan üzerinize devasa kayalar yuvarlanıp eziliyormuşsunuz gibi hissediyordunuz. Orada öylece üç saat durdum. Bir saatten sonra bayılan insanlar gördüm. Keza başlarını duvarlara çarpıp, bir karabinanın dipçiğiyle yere yıkılıncaya kadar çılgın gibi bağıranları da. Çok sayıda işçi, aralarda birkaç Yahudi, burun ve ayak parmakları duvara dayalı vaziyette uzun bir sıra halinde bekleşiyordu.

Üç saat ve daha fazla duranlar her türlü düşünceyi bir yana bırakıp kendilerini nefretle dolduranlardı. Önce onlar da düşünüyordu ama sonra düşünmeyi bırakıyordu ve bu onların yıkılmamasını sağlıyordu.

Orada öylece huzur içinde durmanız mümkün değildi. Birkaç dakikada bir oradan geçen bir muhafız arkanızdan ani bir darbe

indirip başınızı duvara çarpıyordu. Tekme atanlar da vardı. Kimileri karabinalarının dipçiğini ayak parmaklarınıza olanca güçleriyle bastırıyordu. Sessizce yaklaşıyor ve ayak parmaklarınızı aniden eziyorlardı. Yerinizden sıçrıyordunuz. Eğer ayağınızı kaldırır ya da zıplarsanız, sırtınızı duvara dayayıp coplarla girişiyorlardı.

Ufak tefek, sarışın zalimin teki ayakkabılarımı çıkarttı. Her iki ayakkabıma da fişek yerleştirdi ve beni yeniden duvara dönük durmaya zorladı. Arkamdan sürekli geçen Ölüm Başlıklı Muhafızların gıcırtılı ayak sesini duyuyordum, yeni mahkûmlar getiriyor, diğerlerini alıp götürüyorlardı, kim bilir nereye. İnlemeler, emirler, küfürler geliyordu kulağıma. Böylece üç saat geçti.

Arkamdan bir el beni yakalayıp boş bir hücreye sürükledi. Kapı kapanıp kilitlendi.

Yalnız değildim hücrede. Siyah çelik miğferli dört SS oturuyordu sandalyelerde. Yüzlerinde gergin bir bekleyiş vardı. Uzun kollu gömlek giymiş bir Gestapocu kirli bir yatağa uzanmıştı. Şiltede kan lekeleri vardı. Gestapocu, kaba, yuvarlak suratlı, büyük ağızlı, donuk yeşil gözlü biriydi. Beni soğuk soğuk süzdü.

"Kim olduğumu biliyor musun" dedi ağır ağır.

"Hayır, efendim."

"Ben müfettiş Radam. Yoldaşların, beni cehennemde canlı canlı yanarken görmeye can atar. Özel Mahkeme yargıcı Jauch'un en iyi arkadaşıyım." Gevrek gevrek güldü. Sonra ekledi: "Neden burada olduğunu biliyor musun?"

"Hayır, efendim."

"Ah-ha! Burada neden olduğunu bilmiyormuş. Bu piçe bunu kavratalım hele bir!"

Muhafızlar beni bir köşeye çekip tokatlamaya başladı. Gestapo ajanı onlara durmalarını emredinceye kadar copladılar.

"Şimdi anladın mı neden burada olduğunu?"

"Evet, efendim."

"Nedenmiş?"

"Üçüncü Reich'ın düşmanı olmaktan" dedim.

"İyi bir giriş" yorumunu yaptı Radam. "Farzet ki, seninle kü-

çük bir sohbet yapacağız. Örneğin bana 1932 yılında işlediğin tüm suçları anlat."

"Suçları mı?"

"Tabii ki. Suçlarını anlat bana."

"Ben o yıl İngiltere ve Hollanda'daydım" dedim. "Neyi kastettiğinizi anlamadım."

"İngiltere ve Hollanda'da çaldığın atlar beni ilgilendirmiyor. Güzelim, kahverengi Alman toprağına gelelim. 1932'de komünisttin, doğru mu?"

"Evet, efendim."

"Sen de 'nerede rastlarsanız Faşistleri vurun' sloganına inanıyordun, doğru mu?"

"Parti, bireysel terör teorisini her zaman reddetmiştir" diye yanıtladım. "Düşmanı tartışmayla yeneceğimize inanırız."

"Ah" dedi Radam, 'şu ünlü 'ideolojik silâhlar!' Ne haber 1932'de katledilen bizim iki yüz kahraman gencimizden? Onların tartışmalarda öldüğünü mü söylemek istiyorsun? Yoksa yaşlılıktan mı?"

Yatağın ucundaki ayakkabı kutusundan bir deste fotoğraf çıkarttı. Bunları bir muhafıza verdi. Muhafız, fotoğrafları teker teker önüme koydu. Bunlar, öldürülen SA'ların cesetlerinin fotoğraflarıydı.

"Bu çocukların hepsi 'ideolojik silâhlarla' mı öldüler?" dedi Radam iyiden iyiye alaycı.

Sesimi çıkartmadım. O anda Gestapo'nun beni, Reichstag yangınından önceki günlerde meydana gelen ölümle sonuçlanmış çatışmalardan biriyle ilişkilendirmeye karar verdiği kafama dank etti.

"Timbuctoo'da[332] ne yaptığını öğrenmek istemiyorum. Tek istediğim, burada, Hamburg'da akan kanla ilgili birkaç olguyu aydınlatmakta bana yardımcı olman. Müfettiş Kraus'a anlattığın peri masallarını gördüm. Bay Kraus bir centilmendir. Ben ise değilim. Tereyağdan kıl çeker gibi bu işlerin içinden sıyrılamazsın. Haddini aştın! Benim elimde *biegen oder brechen* (ya eğilir ya da kırılırsın)." Soluklanmak için durdu. Muhafızların yüzleri da-

332. Afrika'da bir şehir. Burada âlâkasız yerler anlamında.

ha da yakınıma gelmiş gibiydi. "1932'de yapılan terörist eylemler hakkında bildiklerini anlat bana"diye bağladı Radam.

"Ben terörist değilim" dedim bir solukta.

Radam, Ölüm Başlıklı Muhafızlara döndü. "Bu piçin hafızasını canlandırın" dedi ağzını yaya yaya.

Muhafızlar beni koridora çekti. Kamplarda "ayı dansı" diye bilinen uygulamaya giriştiler. Bu uygulamaya göre, kelepçeli ellerle su dolu bir kovayı taşırken koşmak ve kurbağa gibi sıçramak gerekiyordu. Ben koşar ve sıçrarken muhafızlar da yanımda neşeli çocuklar gibi koşuyor, arada kovayı tekmeliyordu. Kovanın kenarından her su dökülüşünde tekmelenip coplanıyordum. Bacaklarım iyice kesilene kadar devam etti bu işkence. Bir dakika kadar dinlenmeme izin verdikten sonra Radam'ın beklemekte olduğu hücreye itekliediler beni. Gestapocu alaycı bir bakış fırlattı.

"Neden böyle nefes nefese kaldın yahu?"

"Bilmiyorum."

"Biri sana kötü bir şey mi yaptı?"

"Hayır, efendim."

Muhafızlar sırıttı. Müfettiş Radam şilteden kalkıp bana dikti gözlerini.

"Jan Templin arkadaşın mıydı?" diye sordu.

"Evet."

"Ne oldu ona?"

"Öldü."

"Biz onu tutukladıktan sonra mı öldü?"

"Sanırım öyle."

"Peki, Fritz Lux nerede olabilir?"

"O da öldü."

"Doğru. Peki, Hellmann?"

"O da öldü."

"Peki, Wildinger?"

"Bilmiyorum."

"Öldü" dedi Müfettiş Radam, dudaklarında alaycı bir gülümseme. "Ölüp gitti."

Bir sigara paketi çıkarıp çevresindekilere dağıttı. Bütün mu-

hafızlar sigara içiyordu şimdi. Radam ayağa kalkıp yüzün yaklaştırdı.

"Bana işlediğin tüm cinayetleri anlat" diye aniden b vahşice.

"Ben cinayet işlemedim."

"Avukat gibi konuşma."

"Ben katil değilim."

"Sopalayın bu piçi" dedi Radam. "Pantolonunu indirip.

Muhafızlar pantolonumu çekip çıkardı, kollarımdan pe nin parmaklıklarına kelepçeledi ve bacaklarımdan kan ak kadar dövdü. Önce inledim. Dişlerimi gıcırdatıp nefreti kadar büyük ve anlamlı olduğunu düşünmeye çalıştım. Da bir tomruk testeresi gibi gittikçe daha derine, daha derine i du.

Eşyalar çevremde dönmeye başladı. Duvarlar, demir p lıklar, yatak, Radam, kelepçeli kollarım. Zemin ayağımın hızla kayıyor, kırmızı, siyah bulutlar çevremde karmakarı nüyordu.

"Her şey cehenneme doğru gidiyor" diye düşündüm. I luşun eşiğinde olmak uzak bir mutluluk duygusu veriyo na. Ancak o sırada uzaktan bir ses ulaştı kulağıma.

"Durun!"

Çelik miğferden farksız hale gelmiş başımdan aşağı bi su boşalttılar. Kelepçelerimi çözdüler. Yine hücrenin orta: dım. Belimden aşağısı çıplaktı. Ayak parmaklarımın ara: kanlar yapış yapıştı.

"Cinayetler" dedi Radam.

"Evet?"

"Bana cinayetleri anlat."

"Anlamıyorum. Hayır, hayır, cinayet diye bir şey yok."

Radam ayağa kalkıp boğazıma kütük gibi kalın par soktu.

"Dinle" dedi. "Dayanıklı olduğunu sanıyorsun. Bu ü en dayanıklı yoldaşlarının adını verebilirim sana ve nasıl muşadıklarını, nasıl yumuşak başlı hale geldiklerini göst rim. Onlar da dayanıklı olduklarını sanıyordu ama öyle d

miş. Yumuşamayanlar öldü, anlıyor musun? Dayanıklı olduğunu mu sanıyorsun, ha?"

"Hayır. Dayanıklı değilim."

"O zaman bir gazete gibi yalan söyleyip durma, bize gerçeği söyle."

"Gerçeği söylüyorum."

"Güzel. Hiç tavandan asıldın mı – ayaklar yukarda, baş aşağıda."

"Hayır."

"Bu, bir yalancıyı dürüst biri haline getirir. On dokuz Mayıs'ı hatırlıyor musun? O gün işlenen cinayeti hatırladın mı? Senin de planlayıcılarından biri olduğun, sorumlu olduğun cinayeti?"

"Hatırlamadım. Cinayetten haberim yok."

Müfettiş Radam dişlerini gösterdi.

"Seni pişireceğiz" dedi ağır ağır. "Sen bir fanatiksin. Bakın bakın nasıl dişlerini gıcırdatıyor. Normalden biraz daha zaman alacak ama seni pişireceğiz, kesin bu."

Sigarasının dumanını yüzüme üfledi. Donuk yeşil gözleri iyiden iyiye parlıyordu.

Sakin bir şekilde devam etti. "Tercih senin, ya itirafta bulunursun, o zaman kellen gider, büyük bir balta başına iner. Zıtttt! Böyle işte, çabucak. Ama o zamana kadar rahat edersin. Ya da itiraf etmezsin. O zaman etini kemiklerinden ayırırız. Santim santim, yavaşça ve feryadı basarsın, nasıl olsa öleceksin."

Böyle bir hücrede, insan tek başına düşünmezdi. Ben de düşünmüyordum, bilincim de yerinde değildi. Yalnızca bir karanlık, içimde yükselen bir nefret yalnızca. "Nefret et ondan, yoksa kaybedersin."

"Pikabı getirin" diye emretti Radam.

İki muhafız bir pikap ve yanında da plaklar getirdi. Hücrenin kapısı otuz saniye kadar açık kaldı ve karanlık koridordan gözlerini içeriye dikmiş muhafızların yüzlerini gördüm. Avludan sert komutlar geliyordu. *"Lauf, du Drecksack!* Daha hızlı koş!" Radam saçımı kavrayıp başımı geriye çekti. "Başını kaldır. Beş dakika sonra kötürüm olacaksın." Sonra muhafızlara döndü: "Ne çalacaksınız?"

"Mavi Tuna."

"Yeterince gürültülü değil" dedi Radam. "En iyisi güzel, güçlü bir marş çalmak. Fredericus Rex'i çalın."

"Tamam."

Radam dizini kamıma dayadı. "Bizler nazik insanlarız" diye mırıldandı, "kimseye zarar vermek istemeyiz, mecbur kalmadıkça. Birinin bir şeyler bildiğini ve konuşmadığını düşündüğümüzde – başka ne yapabiliriz ki, ne, ha? Sana bir şans daha veriyorum. Ezilen böbreğin neye benzediğini biliyorsun, değil mi? Son günlerinde kan işersin böbreklerin yüzünden. Biliyorsun, devamlı kan işemek kötü bir şeydir. O zaman, sanırım şimdi bana o cinayeti nasıl örgütlediğini anlatacaksın."

"Ben cinayet örgütlemedim."

"Emin misin?"

"Eminim."

"Komik olma. Seni doğduğuna pişman ederim. Ondan sonra da toprağın altında yatan sayın bayların yanını boylarsın." Radam, ayakkabılarının burnunu beton zemine vurdu. "Tercihini yap bakalım! Birinde boynun kırılacak, öbüründe kellen gidecek."

Muhafızlar güldü.

Radam şöyle dedi: "Bu pis somurttu yine. Sopadan geçirin. Kutsal ruh onu terkedene kadar."

"Pikap bozuk" diye bildirdi bir muhafız. "Feryatlarını duyarlar."

"O zaman başına bir havlu bağlayın" diye emretti Radam, "yüzüne de bir çelik miğfer kapatın. Sizin çocuklar da şarkı söyleyiversin. Bırakın dilediğince bağırsın."

Başıma kirli bir havlu bağladılar. Çelik miğferi de yüzüme kapatıp yere yatırdılar, yüzükoyun.

Radam eğildi. "Bana cinayeti anlat" diye hırladı.

Bir şeyler bağırdım. Ne diye bağırdığımı ben de bilmiyorum.

"Sopalayın şu piçi, sırtına ıslak havlu koyarak."

Muslukta havluyu ıslattıklarını işittim. Onu sırtıma yaydılar. Sonra muhafızlar şarkı söylemeye başladı.

"Am Brunnen vor dem Tore,
Da steht ein Lindenhaum;
Ich traeumt seinem Schatten

So manchen su-ssen Traum..."[333]

Kamçılar sırtıma iniyor, ateş dalgaları bütün adalelerimi sarıp sarmalıyordu adeta. İnsan önce kıvranıyor ve dişlerini ne bulursa ona gömmeye çalışıyordu. Sonra miğferin içine uluyor, feryatlar kendi kulağına gök gürlemesi gibi geri geliyordu. Bunu görünce artık feryat etmez oluyordu. İnliyordu... uzun bir inlemeyle hava almak için çabalamak birbirine karışıyordu. Yüksek sesle sayıyordu biri, "on yedi... on sekiz... on dokuz..."

Muhafızlar şimdi başka bir şarkı söylüyordu. Sesleri yavaş, derinden ve yaslıydı.

"Morgen-roo-ot, Morgen-roo-ot,

Leuchtest mir zum fruehen Too-od,"[334]

Her şey yine kırmızı ve siyaha dönüşmüştü. "Yirmi dört... yirmi beş..." Artık canımı acıtmıyordu. Yalnız bacaklarımın kontrolünü kaybetmiştim ve canhıraş bir şekilde havayı tekmeliyordum. Şarkı sesleri, sanki uzun bir sokakta uzaklaşan müfrezenin ayak sesleri gibi gittikçe sönüyordu.

Üstüme dökülen soğuk su sessizliği bozdu. Gözlerimi yeniden açtım. İlk gördüğüm, sağımdaki solumdaki çizmeler oldu, Müfettiş Radam'ın parlak sarı oxfordları[335] da aralarındaydı. Çıplak ve tam anlamıyla bitkindim. Beynimde aynı ses: "Hiçbir şey söyleme onlara." Derimin altındaki kan her yerimde küt küt atıyordu ve vücudum kızgın demirle dağlanmış gibiydi. Elektrikler yandı. Pencereden, karanlığın bastığını gördüm. Hücrenin ortasında duruyordum. Köşede, küçük bir masanın başında bir genç kız oturuyordu. Masanın üstünde bir daktilo vardı.

"Ne oldu sana?" diye sordu Radam.

"Hiçbir şey" dedim.

"Biri sana bir şey mi yaptı?"

333. Kapının önündeki çeşme yanında
Gölgesinde rüyalara
Tatlı rüyalara daldığım
Ihlamur ağacı.

334. Sabahın kızıllığı
Sabahın kızıllığı
Bana çabuk ölümün yolunu göster.

335. Kalın deriden yapılma bir ayakkabı.

"Hayır."

"Kimse bir şey yapmadı mı?"

"Kimse."

"Yani kimse sana bir zarar vermedi, ha?"

"Kimse zarar vermedi."

"Tamam" dedi Radam, daktilo kıza dönerek. "Yaz: Şimdi söyleyeceğim her şeyi kendi rızam ve irademle ifade ediyorum. Bu itirafı, hiçbir zor altında kalmadan, özgürce yapıyorum."

Daktilo takırdadı.

"Doğru mu?" diye sordu Radam.

"Doğru" dedim.

"Hâlâ hatırlamıyor musun cinayeti?"

"Hayır."

"Belleğini tazelemene yardımcı olabilirim."

"Evet."

"On dokuz Mayıs günü, liman bölgesi Parti birim liderlerinin toplantısında hazır bulundun. Keza, Kızıl Cephe Liginin üç müfreze lideri de oradaydı. Bu toplantıda, Schaarmarkt'ta yeni kurulan SA merkezine yapılacak baskın tartışıldı. Bu baskın gece yarısından hemen sonra gerçekleşti. SA Heinzelmann bıçaklanarak öldürüldü, diğer altı kişi de ağır yaralandı. Konu üzerine yapılan toplantıda sen, liman bölgesinde Nasyonal Sosyalist Parti'nin tutunma girişimlerini önlemek için korku salmak amacıyla ölümlerin zorunlu olduğunu savundun. Doğru mu?"

"Hayır."

Radam konuşurken daktilo durmadan takırdamış, soru ve cevabı kayda geçmişti.

"Denizciler Sendikasının liderlerinden biri misin?"

"Hayır."

"Gemi ve doklardaki gittikçe artan Nazi etkisine karşı savaşmadın mı?"

Her sorunun ardından tekme yumruk girişiyordu.

"Evet."

"Taraftarlarına Alman gemilerindeki her Nazinin denize atılmasını söylemedin mi?"

"Hayır. Nazilerle, basın, bildiri ve toplantılar yoluyla mücadele ettim."

"Gösterilerle?"

"Evet gösterilerle de."

"Tabanca ve bıçakla mı?"

"Bu doğru değil."

"Bir SA'yı tabancayla vurdun ya da bıçakladın mı?"

"Hiçbir zaman."

"Tabii akıllısın. Tabandakilerin vurmasını ya da bıçaklamasını tercih ettin. Karanlıkta kalıp ipleri oynattın, şimdi de cezalandırılmaktan korkuyor ve inkâr yoluna sapıyorsun. Doğru değil mi?"

"Hayır. Terörizme inanmam."

"Devrime inanır mısın?"

"Evet."

"Greve? Silâhlı ayaklanmaya? İhtilale?"

"Evet."

"SA'ların öldürülmesine karar verilen toplantıda hazır bulunmadın mı?"

"Hayır."

"Yoldaşların senin de orada olduğunu söylüyor."

"İmkansız bu."

"Biraz daha dayak yemek ister misin?"

"Hayır."

"Şimdi kimse vurdu mu sana?"

"Hayır."

"Doğruyu söyleyecek misin?"

"Evet."

"Seninle birlikte kimler vardı toplantıda?"

"Bilmiyorum."

"Böylece, cinayet planı yapılan toplantıda bulunduğunu kabul ediyorsun, öyle değil mi?"

"Ben orada yoktum."

"Yalancı! Grev örgütledin mi?"

"Evet örgütledim."

"Geçen yıl İsveç'teki grevi?"

"Evet."

"Fransa'daki nehir işçilerinin grevini? Ülke dışındaki Alman

gemilerinin ele geçirilmesini? Antwerp'te gamalı haça karşı grevi? Marsilya'dakini? Le Havre'dekini?"

"Evet... Hayır."

"Bu grevlerde hiç insan öldü mü?"

"Polis ve grev kırıcılarla bazı çatışmalar yaşandı."

Radam bana doğru yaklaştı. Parmağını uzatıp, belimde oluşmuş ter, toz ve kan tabakasına gamalı haç çizdi.

"Bazı grev kırıcılar öldürüldü, doğru mu? Bazı işçiler öldürüldü, doğru mu? Hamburg'da bazı polisler öldürüldü, doğru mu? Kim öldürdü onları?"

"Bilmiyorum" dedim.

"Sen öldürdün" diye bağırdı Radam.

"Hayır."

"Sen bu cinayetlerden entellektüel olarak sorumlusun. Doğrudan öldürenlerden daha suçlusun. Toplantıda SA'ların öldürülmesi gerektiğini söyledin. Böylece Nazileri işçi bölgelerinden sürüp atacaktınız, doğru mu?"

"Hayır, değil."

"Yani grevler örgütledin ama fiilen cinayet işlemedin, öyle mi?"

Yanıtlamadım.

"Sükût ikrardan gelir" dedi Radam. Sonra: "Şu teze inanıyor musun: 'Nazi'leri nerede görürseniz öldürün'?"

"Hayır."

"Yoldaşların Wollweber ve Neumann ortaya atmadılar mı bu sloganı?"

"Sanırım öyle. Yanlış bir slogan."

"Niçin?"

"Ben birçok Nazi'nin arkadaşça tartışma yoluyla kazanılabileceğine inanırım, bireysel şiddet zararlıdır."

"Wollweber komünist mi?"

"Evet."

"Peki Neumann?"

"Evet."

"Ya sen?"

"Evet."

"Wollweber ve Neumann mı cinayeti yaygınlaştırdı?"

Yanıt vermedim.

"Nazi'leri tartışmalarla mı kazanmak istiyordun?"

"Öyle de yaptım."

"Ve ikna edilemeyenler öldürülüyordu; senin inancın buydu, evet mi?"

"Hayır."

"Pasifist misin?"

"Hayır."

"Öyleyse şiddete inanan birin. Bunu kellenle ödeyeceksin, arkadaş." Radam muhafızlara döndü: "Bu piçi egzersize çıkarın ve bana Dettmer, Wehrenberger, Hoppe ve Koopman'ı getirin."

İki SS beni karanlık avluya çıkarttı. Çıplaktım. Tekmeleyip koşmamı söylediler. Avlu boyunca koştum. Onlar da yanımda koşuyor, coplarıyla vururken bir yandan da bağırıyordu: "Daha hızlı koş! Daha hızlı!"

Sonra soğukta bekletildim, ellerim yukarda. Beş dakika, on dakika, altmış dakika – bilmiyorum ne kadar. İnsanlıktan çıkmıştım. İstekleri, umutları, iradesi olmayan bir et yığınıydım artık. Ne dendiyse yaptım, yalnız bir keresinde karlara düşüp bağırdım: "Bitirin şunu! Kurşuna dizin beni, kurşuna dizin!" Enseme sıkılacak bir kurşun benim için tam bir cennet olacaktı. Muhafızlar güldü. Palaskalarıyla yüzüme vurdular. Sonra avlunun çevresinde dört ayak üzerinde koşturdular. Derken, başka bir çıplak adamı getirdiler karların içine ve karşıma diktiler.

"Bu herifi görüyor musun?" diye sordu bir muhafız.

"Evet" dedim.

"Bu, Bay Adam" dedi. "Adam ve Eve."[336]

Diğerleri güldü.

"Döv onu" dedi muhafız.

Kıpırdamadım. Önümdeki adamın yüzünü göremiyordum. Karanlıkta tek görebildiğim, çıplak olduğu ve dizlerinin titrediğiydi.

"Lânet olası, döv onu!"

Adamın yüzüne bir tokat attım, yavaşça.

Bir SS ikimizin arasına girip bana şiddetle vurdu.

"İşte böyle vurmanı istiyorum" dedi, "vur ona!"

336. Muhafız, Adem'le Havva'ya gönderme yapıyor.

Kıpırdamadım. Bir muhafız beni arkadan tekmeledi.

"Vur ona!"

Çıplak adamın dizlerinin titreyişini, nefes alışını duyabiliyordum. Başı hafifçe öne eğikti, asılmış bir insanınki gibi. Uzun bir lastik cop aniden karnıma indi ve acıdan iki büklüm oldum.

"Haydi bakalım" dedi muhafız, "şöyle dik dur."

Dikeldim.

"Vur ona!" diye emretti.

Elimi kaldırıp önümdeki çıplak adama vurdum. Dizlerinin üstüne çöküp başını sağa sola salladı. Bu canavarca uygulama defalarca tekrarlandı, sonra vurma sırası ona geldi. O da bana defalarca vurdu, önce yavaş ama sonra şaşırtıcı bir güçle. Gece sakindi ve ağaçların iskelete benzeyen dalları yıldızlı geceye uzanıyordu. Uzaktan bir köpek havlıyordu; devasa hapishane binasından boğuk işkence sesleri, çılgınca bağırışlar ve bitmez tükenmez feryatlar geliyordu; hapishane kilisesinin çanı melankolik bir gece yarısını haber veriyordu ve rüzgâr, dış duvarların üzerindeki projektörlerin aydınlattığı gamalı haçlı bayrağı hafif hafif dalgalandırıyordu. Avluda iki çıplak adam birbirine vuruyor, bir yerlerden biftek kokusu geliyordu.

Bir pencereden Radam'ın sesi duyuldu: "Getirin o piçi!"

Hücrenin dört köşesinde, gözleri duvara dönük dört adam duruyordu, beşincisi ise pencerenin altındaydı. Hücreye girdiğimde, beni görmek için başlarını çevirdiler. Griye çalan yüzleri çökmüş, kir ve karmakarışık sakallarla kaplanmıştı. Aylardır yıkanmadıkları ve tıraş olmadıkları belliydi.

Biliyordum, yoldaşlarımdı onlar. Onları tanıyordum, birlikte savaşa girdiğim ve sıkıntılara katlandığım işçilerdi ama hiçbirinin yüzünü ayırt edemiyordum, o kadar değişmişlerdi ki.

"Hoppe" diye seslendi Radam.

Adamlardan biri döndü. Gestapo onu gece yarısıyla sabaha doğru üç arasında aldığında üç haftalık evli, liman işçisi Arthur Hoppe.

"Hoppe" dedi Radam, beni göstererek, "bu adam, Heinzelmann'ın öldürülmesinin planlandığı toplantıda var mıydı?"

Daktilo takırdamaya başladı. Hoppe, derine kaçmış gözlerle bana baktı.

"Evet" diye mırıldandı, "oradaydı."

"Şiddet önerdi mi?"

"Hatırlamıyorum."

"İyi düşün! Önerdi mi?"

"Önerdi."

Hoppe yüzünü yeniden duvara döndü ve omuzları aşağı düştü.

"Wehrenberg!" diye seslendi Radam.

Diğer köşedeki adam döndü. Kızıl Denizcilerin baş örgütçüsü, otuz beş yaşında, güçlü, uzun boylu, gemi ateşçisi Alfred Wehrenberg.

"Wehrenberg" dedi Radam, "SA'ların öldürülmesinin tartışıldığı toplantıda var mıydın?"

Wehrenberg başıyla onayladı.

"Bu kişi de orada mıydı?" diye devam etti Radam, beni göstererek.

Yine başıyla onayladı Wehrenberg.

Benim için akıl almaz ve anlaşılmaz bir durumdu. Radam sözünü etmeden önce böyle bir toplantıdan haberim bile yoktu. 20 Mayıs 1932 sabahı SA'ların katledilmesiyle hiçbir ilgim yoktu, çünkü o gün Denizciler Dünya Kongresinin açılışı vardı ve açılış öncesi hazırlıklara gırtlağıma kadar gömülmüştüm. İşkence hücresinde yüzleştirildiğim dört yoldaş, hain falan değildi. Doğrudan benim yönetimim altında olmasalar da sadık ve güvenilir yoldaşlar olarak tanıyordum onları. Hepsi de Partinin askeri bölümünün fonksiyonleriydi.

"Wehrenberg" dedi Radam, "bu kişi, SA'ların öldürülmesi gerektiğini söyledi mi?"

Doğrudan baktım Wehrenberg'in yüzüne. Beni görmüyor gibiydi. Trans halindeki bir insana benziyordu. Ağır ağır başını sallayarak onayladı.

"Koopman!" diye seslendi Radam.

Yoldaş Koopman da benim cinayet toplantısında bulunduğumu onayladı.

"Evet, Dettmer" diye havladı Radam.

Kızıl Denizcilerin politik lideri, silâhlı çatışmalardan ve 1923 barikat savaşlarından yoldaşım Johnny Dettmer'in yüzüne baktım. Onu, mücadelede duraksayanlara gülümseyerek bakan, ey-

lemde atılgan ve babayiğit biri olarak tanımıştım. Yoldaş Johnny, sanki göğsü içeri çökmüş gibi eğik duruyordu. Sağ gözünün olduğu yerde şimdi mor-kırmızı bir oyuk vardı. Radam'ın sorusunu beklemedi.

"Hayır, hayır, hayır, hayır" diye söylendi öksürür gibi. "Bu yoldaş toplantıda yoktu. Onun hiçbir dahli yok. Ondan emir almış falan da değilim. Bütün söyleyeceğim bundan ibaret komiser Radam!"

Radam dudaklarını büzdü. Muhafızlara, Dettmer'i işaret etti. "Şu piçin hafızasını tazeleyin bakalım" diye söylendi.

Muhafızlar, Johnny Dettmer'i hücreden dışarı itekledi. Birkaç dakika dışarda kaldılar. Sonunda, Dettmer'i aralarında sürükleyerek döndüler.

"Şimdi hatırladın mı arkadaşının cinayet toplantısında bulunduğunu?" diye sordu Radam.

Dettmer'in nefesi acıyla ıslık gibi ötüyordu. "Nasıl istiyorsanız öyle olsun" dedi soluk soluğa. "Lânet olsun size komiser Radam."

"Bu adam orada mıydı?" Radam, avı silâhının namlusunun ucuna gelmiş bir avcı gibi sırıttı.

"Tamam, oradaydı" diye homurdandı Dettmer.

"A-ha!"

Ardından uzun bir sessizlik oldu. Kendilerinden zorla ifade alınan yoldaşlar köşelerinde, dokunsan düşecek mumyalar gibi duruyordu. Hücreye birçok muhafız doluşmuştu. Çevremde, siyah çelik miğferli, acımasız genç yüzler vardı. Her miğferin üzerinde bir kafatası ve iki çapraz kemik bulunuyordu. Sessizliği daktilonun takırtısı bozdu. Müfettiş Radam yazdırıyordu: "Hâlâ SA Heinzelmann'ın öldürülmesine katılmadığında ısrar eden maznun, *Schutzhaftefangenen*[337] Dettmer, Wehrenberg, Koopmann, ve Hoppe ile yüzleştirildi. Yukarda sözü edilen dört mahkûm, baskı altında olmadan ve tanıkların huzurunda, maznunun, Nasyonal Sosyalistlerin katledilmesinin planlandığı toplantıda lider bir rol oynamakla suçlamıştır." Radam bana dönerek, sakin bir şekilde şöyle dedi:

337. "Koruma hapsindeki" anlamına gelen, Nazi'lerin uydurduğu "hukuki" bir deyim.

"Ne diyorsun şimdi? Bu dördü senin iyi yoldaşların, değil mi? Böyle bir suçta onları yalnız bırakacak kadar korkak mısın?"

"Sokak cinayetlerinde hiç bulunmadım" dedim, sönük.

Radam devam etti. "Bu dört kişinin seninle ilgili verdikleri ifadeler karşısında Özel Mahkemenin senin tek sözüne inanacağını düşünüyor musun?"

"Benim bir dahlim yok" diye tekrarladım, sözcükleri bir araya getiremeyecek kadar halsizdim.

Çevremdeki muhafızlar homurdanıyordu. Radam'ın sesinde buz gibi bir tehdit havası vardı. "Bu sana verdiğim son şanstır. *Das Spiel ist aus.*[338] Son şans, duydun mu?"

"Ben bir şey yapmadım" dedim, hiçbir şey düşünmeden.

"Yeter!"

Diğer dört mahkûm götürüldü. Bileklerim yeniden pencere parmaklıklarına kelepçelendi. Bir Ölüm Başlıklı Muhafız şiltenin altından uzun bir zincir çıkardı. Zinciri ikiye katlayıp sağ yumruğuna sardı.

"Hazırım" dedi.

"Döv onu" diye emretti Radam, "öldürene kadar döv."

Jan Templin zincirlerle dövülerek öldürülmüştü. Gittikçe, gittikçe daha fazla çöküyordum.

"Döv onu" dedi Radam.

O anda, yürüttüğüm umutsuz savaşı bıraktım. Bilinçli bir karar değildi bu. İradeyle yapılmış bir şey de değildi. Yoldaşlarımın çoğundan fazla acı çekmiştim. Tüm yetilerimle, tüm gücümle savaşmıştım, tüm bağlılığımla ve içimdeki tüm nefretle. Artık yapamayacaktım. Tuhaf bir ses net bir şekilde şöyle dedi: "Tamam, toplantıdaydım." Birkaç saniye sonra bunun kendi sesim olduğunu farkettim.

"A-ha" diye hırladı Radam. "Demek toplantıdaydın, öyle mi?"

"Evet" dedim.

Zincirlerim çözüldü. Ölüm Başlıklı Muhafızlar beni yavaşça yatağa yatırdı. Biri bana bir kap keskin kahve verdi. Biri de du-

338. Oyun bitti.

daklarıma bir sigara iliştirip kibritle yaktı; büyük bir açlıkla içime çektim dumanı; hiçbir şey umurumda değildi.

Müfettiş Radam, baskın bir sesle yazdırmaya başladı ve daktilo hızla takırdadı. Neler dediğini duyamıyordum. Devamlı ismim tekrarlanıyordu, hepsi bu kadar. Bir muhafız sandviç isteyip istemediğimi sordu. Bir diğer muhafız ise, mektup yazmak isteyip istemediğimi. Yanıt vermedim onlara. Sigara üstüne sigara, kahve, soğuk su içip dinlendim. Daktilonun sesi aniden kesildi.

"Lütfen buraya gel" dedi Radam.

Elime bir kalem tutuşturdu ve masanın üstündeki, daktiloyla yazılmış bir sürü kâğıdı gösterdi.

"Her sayfanın altını imzala, lütfen."

"İtiraf" metnini okuyamıyordum. İmzalayacaktım ama. Harfler gözümün önünde dans ediyor, satırlar dönerek bana doğru gelip gelip uzaklaşıyordu. Kalemi alıp imzaladım. Direnme yönünde gösterdiğim son boşuna çaba, normal imzamdan mümkün olduğunca farklı bir imza atmaya çalışmak oldu. Son kâğıdı da imzalayacaktım ki, Radam araya girdi.

"Bir dakika bekle" dedi, "bu, ifadenin sonu. Şöyle yaz: 'İfadeyi okudum ve doğru olduğunu kabul ediyorum'. Sonra tam ismini yazarak imzala."

Yazdım; *"Selbst gelesen und fuer richtig befunden."*[339]

"Şimdi imzala."

İmzaladım.

Radam elimi yakalayıp ateşli bir şekilde sıktı. "Şimdi karşımızda duyarlı bir insan var" diye gurultadı. "Ne zaman bana bir şey söylemek istersen, görevli muhafıza söyle, bana telefonla haber versin."

Hücreme geri götürüldüm. Doğu göğünde şafağın ilk soluk ışıkları yükseliyordu. Prangaya vurulmadım. Temiz çarşaflar, temiz battaniye ve bir paket tütün verildi bana.

"İstediğin kadar uyu" dedi koridor muhafızı. "Yeterince uyuyunca bana haber ver. Sana banyo yaptıralım, saçını, sakalını keselim."

Bir türlü uyku tutmuyordu.

339. Tarafımdan okunmuş ve onaylanmıştır.

Yoldaşlar ve Cellatları

Yenilgi gecemden iki gün sonra Fuhlsbuettel kampından, Hollanda sınırı yakınındaki bozkırlarda bulunan Papenburg Kampına nakledildim. Fuhlsbuettel, Gestapo'nun çökerttiği kadın ve erkeklerle öylesine dolmuştu ki, mahkûmlar hücre bloklarının koridorlarında yatıp kalkmak zorunda kalıyordu. Papenburg kampları – tamamı beş adetti ve yaklaşık sekiz bin mahkûm kalıyordu – "itirafta" bulunmuş ve Özel Mahkemede yargılanmayı bekleyen politik mahkûmlarla doluydu.

Gestapo, mevcut mahkûm trenlerinin alabileceğinden çok daha fazla sayıda mahkûm naklediyordu. Papenburg yolundayken, trendeki insan katarları, bir gece Worpswede'ye yakın bir kampta, diğer gece Weser bölgesinin merkezi hapishanesi Oslebshausen'de kalıyordu. Worpswede Kampında, Lueneburg Heath'da mahkûmların yarısından çoğu Albay Roehm'in "ikinci devrim" programına inanan Nazi SA'lardandı. Gece, kalabalık bir barakada bu SA'lı gençlerlerden bazılarıyla konuştum. Bunlar, Hitler hareketi içindeki en radikal ve saldırgan eğilimi temsil ediyordu. Dükkân yağmalamak ve diğer disiplin bozucu eylemlerden dolayı gözaltına alınmışlardı. Gürültü patırtı çıkarmak ve eşcinsel ilişkilere girmek önde gelen meşguliyetleriydi. Üç günlük yolculuktan sonra benim de içlerinde bulunduğum yüz mahkûm Papenburg'a vardı, burası Ems Nehrinin aşağı kısmında küçük bir kasabaydı.

Papenburg'un çevresindeki kırsal alan, belki de Almanya'nın en ıssız, en viran bölgesiydi. Bozkırın kasvetli boşluğu ufukta uzanıp gidiyordu. Toprak ıslaktı, yoksul köylülerin basık evleri,

sanki kasvetli varlıklarından utanıyormuş gibi toprağa iyice gömülmüştü. Her yer bataklıklarla kaplıydı. Trenimiz durdu, istasyon, Ölüm Başlıklı Muhafızlarla doluydu.

"Herkes aşağı."

Aşağıda sıraya girdik. Muhafızlar bizi alay ederek ve tekme atarak karşıladı. Bu talihsiz insanların içinde daha iyi giyimli olanlar özellikle kötü muameleye uğruyordu.

"Marş, marş!"

Yerel Nazi'lerden tekme yiye yiye Papenburg sokaklarında ilerledik. Aramızda işçiler, meslek sahipleri, birkaç beyaz yakalı işçi ve denizci çantalarını omuzlarına atmış bir denizci birliği vardı. Kısa süre sonra açık bozkırdaydık, üç saatlik bir yürüyüşten sonra kampa vardık: Uzun, alçak baraka yığınlarının ötesinde üç sıra dikenli tel dizisi. Mahkûmlar sayıldı. İsim okunarak. Hoşgeldin tekmelerinden sonra herkesin eline birer kazma kürek verilip kalacakları barakalara *gönderildi*.

Papenburg'daki hayat, bana düşünmek için çok az zaman bırakıyordu. Sabah beşte kalkıyor, bir saat sonra iş düzeninde yürüyerek çalışmaya gidiyorduk. Bataklıklarda hendek kazıyor, kanallar açıyorduk. Sabah yediden akşam beşe kadar çalışıyorduk. Sahra mutfağından çıkan yemek için bir saat öğle molası vardı. Akşam altıda barakalara dönüyorduk, kirli, bitkin ve uyku özlemiyle. Gece, akşam sayımından sonra kimse ilişmiyordu bize. Hollanda sınırının yakın olması, birçok mahkûmun kaçma girişiminde bulunmasına yol açıyordu. Çok azı başarılı oluyordu. Çoğunluk, düz arazide nöbetçilerin mermilerine hedef oluyordu. Ortalama her hafta üç mahkûm kaçmaya çalışırken vuruluyordu. Ölenlerin isimleri sabah yoklamalarında okunuyordu. Canlı yakalananlara *Nilpferdpeitsche*[340] ile otuz kere vuruluyordu. Kırbaçlama sabahları, kahvaltıdan önce, avluda, tüm mahkûmların huzurunda yapılıyordu.

Pazarları kampta boş kalmak ürkütücüydü. Ölüm Başlıklı Muhafızlar her zamanki rutinlerinden sıkılıyor, eğlence ve kız yokluğuna lânetler okuyor ve bizi –mahkûmları – suçluyordu yoksun kaldıkları şeylerden dolayı. Pazar sabahları muhafızlar

340. Bir çeşit kamçı.

askeri eğitim yapıyordu. Nişan alma, süngü saldırısı, bombaya karşı savunma, tank saldırısı ve iç savaş manevraları talimi yapılıyordu. Bu sonuncusunda şunlar vardı: "Bir tren nasıl durdurulur", "isyancı ayaktakımı nasıl dağıtılır", "ev baskını", "eylem komitesinin tutuklanması", "mahkûmların nakli", "barikata saldırı" vb. Tabii ki, mahkûmlar bu berbat talimlerde rol almaya zorlanırdı. Manevralar öğleye sonar ererdi. Öğleden sonra üçte, kamp muhafızları özel saldırılar başlatmak için yeterince kafayı bulmuş olurdu. Pazar günleri öğleden sonraları en rağbet edilen oyun, mahkûmlarla vahşi köpekler arasında düzenlenen turnuvalardı, bu turnuvalarda mahkûmlar tenasül uzuvlarına siyah ayakkabı cilası sürmeye zorlanırdı. Özel bir eğlence de, bir mahkûmun küçük bir varile oturtulup muhafızların ateş ederek varili onun alt kısmından vurmaya çalışmasıydı.

Ben Papenburg'dayken, belki de Gestapo'nun emriyle, muhafızlar tarafından hayvanca iki cinayet işlendi. Bir gece Bielefeldli bir doktor olan, orta yaşlı bir Yahudi, barakadan dışarı çağrıldı. Hepimiz onu severdik, çünkü mükemmel satranç oynardı, kendisi ya da tutuklanma nedeni hakkında hiçbir şey anlatmazdı. Saatler geçti, doktor geri dönmedi. Ertesi sabah, SA şefi, bize, yüksek sesle, Yahudinin helânın çatı kirişine asılı bulunduğunu duyurdu. Alaycı bir havada, iki kişiyi helâyı temizlemeye gönderdi. Helâda çatı kirişi yoktu, çünkü helânın çatısı yoktu. Temizliğe giden yoldaşlar, kaba saba helâ kalaslarının üstünde kan lekeleri görmüştü. Bielefeldli doktor intihar etmemişti.

İkinci cinayet, biz çalışmadayken güpegündüz işlendi. Kurban, Altona eski polis müdürü, Sosyal Demokrat Heinrich Kessel'di. Kessel, polis müdürlüğü yaptığı sırada SA'lardan birini vurarak öldürmekle suçlanıyordu. *Arbeitskommando*'nun[341] Ölüm Başlıklı Muhafızları, Kessel'i bir tümseğin üstüne çıkarıp yüz kere bağırtmıştı: "Ben bir katilim!" Sonra Kessel'in çevresi yoğun bir muhafız çemberiyle sarılmıştı. Kessel, pantolonunu çıkarıp her muhafızın önünde eğilmeye zorlanmıştı. Her muhafız, ona copla üçer kere vurmuştu. Bunun ardından, muhafızların şefi, işkence edilmiş bu adama, "Hollanda'ya doğru koşmasını"

341. Çalışma müfrezelerinin muhafızları.

emretmişti. Fazlasıyla dövülmüş ve korkutulmuş Kessel düşünecek durumda olmadığından koşmuştu. Daha on metre koşmadan bir SS, karabinasını koşan adamın arkasından ateşleyip ensesinden vurmuştu.

Nisan'ın ikinci haftası, bir sabah, kamp komutanının memuru adımı çağırdı. Hazırola geçtim.

"Hazırlan" dedi, "yargılanmak üzere Hamburg'a gidiyorsun."

"Karar saati geldi" dedim kendi kendime. Sevinmiştim.

Hamburg'un Sievekingplatz'ındaki büyük mahkeme binasının hapishanesine götürüldüm. Zemin kattaki, *Totenreihe*- "ölüm hücreleri"ne kondum, burada Gestapo'nun idamlıkları kalıyordu, hücrelerin duvarları, benden önce yatmış, şimdi mezarda ya da ömür boyu kürek cezasıyla zindanda bulunan insanların karalamalarıyla doluydu. "Asla ölmeyeceğiz" diye yazmıştı biri, diğeri ise şöyleydi: "Bizler geleceğin mimarlarıyız. Kızıl Cephe!" "Ölüm hücreleri" çok iyi korunuyordu. Her beş dakikada bir, kapıdaki gözetleme deliğinde bir muhafız bitiveriyordu. *Totenreihe*'deki hücrelerin hepsinde şu yazı vardı: *"Sachen herausnehmen. Nachtlicht."*[342] Elektrikler gece boyunca sönmüyordu. Gece yatmadan önce elbiselerim benden alınıyordu.

Özel Mahkemedeki yargılama, Hamburg'a varışımdan sonraki sabah başladı. Elli üç sanıktık. Ben hariç hepsi, Hamburg bölgesi Kızıl Denizcilerin fonksiyonerleriydi. Suçlama, SA'lara ve Hitler Gençliği'ne karşı çok sayıda özel terörist saldırı yapılmasıydı. Sıralarda sıkışık düzende oturuyorduk. Sıralar duruşma salonunun ortasındaydı. Her iki mahkûmun arasında bir Ölüm Başlıklı Muhafız oturuyordu. Solda, avukat sıraları vardı. Her beş kişilik grubu "savunmak" üzere bir Nazi avukat tayin edilmişti. Sağ tarafımızda, bazıları sivil giyimli, ama çoğunluğu parlak üniformalar içinde Nazi subayları dizisi vardı. Aralarında, Hamburg SA şefi Fiebelkorn'u; Hitler'in Hamburg bölgesindeki özel komiseri Karl Kaufmann'ı; Nazi Partisi Dışişleri Bölümünün başı Wilhelm Bohle'yi ve diğer birçoklarını tanıdım: SS şefleri, Gestapo görevlileri, polis şefleri, bir *Reichswehr* sorumlusu, Müfettiş Radam ve Hertha Jens. Salonun arka tarafı, Nazi fonk-

342. Giysilerinizi çıkarın. Gece lambası.

siyonerlerinin karıları ve öldürülen SA'ların akrabalarıyla doluydu. Hepsi tepeden tırnağa silâhlı SS'ler duvarların önünde omuz omuza dizilmişti. Önde yargıç kürsüsü bulunuyordu. Kürsünün üstünde, arkasında gamalı haç bulunan bir Hitler portresi asılıydı.

Aniden ortalık hareketlendi. Çevremizdeki tüm Nazi'ler ayağa kalkıp kollarını ileri doğru uzatarak Hitler selâmı verdi. Mahkûm sıralarındaki muhafızlar, yanlarındaki mahkûmları dürtükledi. "Ayağa kalkın, katiller." Ağır ağır ayağa kalktık. Meşeden yapılma yan kapıdan üç yargıç içeri girdi. Siyah cübbelerinin üstüne gamalı haç takmışlardı. Yüzlerini salona dönüp kollarını kaldırdıktan sonra oturdular. Mahkûmların hiçbiri Nazi selâmı vermedi. Yargılama başladı. Duruşma görevlileri, iki büyük masaya suç delili silâhları serdi. Bunlar, Kızıl Denizcilerin cephaneliğinde ele geçirilmiş silâhlardı, her çeşit ve kalibrede tabanca, bir düzine karabina, bıçak ve hançerler, on üç elbombası ve iki hafif makineli tüfek.

Yargılama haftalarca sürdü. Biz, çevreleri her çeşit Hitler iktidarı sembolüyle sarılmış, kadavra haline gelmiş paryalar, günlerce o kuru sıralarda oturduk. Uzun boylu, zayıf, solgun yüzlü bir adam olan Başsavcı Jauch, duruşmaların gidişatını belirliyordu. Bizlere karşı duyduğu nefreti saklamıyordu. Kayıtsız şartsız ölüm cezası talep ederken gözleri parlıyor, renksiz dudakları öfkeyle titriyordu. Nazi basını her gün aynı teraneyi tekrarlıyordu. Gazetelerin manşetleri, bizlerden, "en seçkin suikastçı çetesi" diye söz ediyordu. "Sadistler", "Asyalı[343] katiller", "kana susamış kuklalar", "hain haşaratlar" ve bunun gibi nitelemeler her gün üstümüze boca ediliyordu. Doğal olarak, tanıklar, hemen hemen tamamen Nazi ajanı ve SA'ydı. Öldürülen Nazi'lerin anne ve babaları, oğullarını öldürenlerin kanlarının akıtılması için tepinip duruyordu.

Johnny Dettmer, Berserker[344] gibi savaştı. "Eğer ellerimde iki tabanca olsaydı" dedi bir seferinde, "bu mahkemede kızıl adaleti gerçekleştirir ve sizleri suçlardım, sizi Kahverengi mikroplar!"

343. Barbar anlamında.

344. İskandinav sagalarında geçen efsanevi kahraman. Kurt ya da ayı postu giyip korkunç bir öfkeyle savaşır.

Ateşçi Wehrenberg, Gestapo tanıklarını yalan ifade vermekle suçladı. Edgar Andree'nin genç evlâtlığı, Arthur Schmidt adlı yoldaş, yargıçlara şöyle seslendi: "İşte karşınızda Arthur Schmidt. Onu öldürebilirsiniz ama ruhunu asla!" Bu çıkışlara karşı mahkemenin yanıtı her seferinde aynıydı: "Dilini tut! Nerede olduğunu unutma! Burada Dimitrov yöntemleri sökmez."

Yargılamanın benim açımdan en heyecanlı anı, Dettmer, Wehrenberg, Hoppe ve Koopmann'ın, Kızıl Denizcilerin toplantısında bulunduğuma ilişkin ifadelerini geri çekmeleriydi. Müfettiş Radam'ı, kendilerini böyle bir ifade vermeye zorlamakla suçladılar, ölüm tehdidi altında beni terörist eylemler planlama suçuna bulaştırmak zorunda kalmışlardı, ifadeleri işkenceyle imzalayarak. Nazi olmayan az sayıdaki tanıktan ikisi, eski şefim Albert Walter ve sendika militanı Erich K. yeminli olarak verdikleri ifadelerinde benim cinayet toplantısı günü olan 1932 yılının on dokuz Mayıs'ında Denizciler Kongresiyle fazlasıyla meşgul olduğumu belirttiler. Yine de Başsavcı Jauch, birçoğu için olduğu gibi, benim için de idam cezası talebinde bulundu.

Hükümlerin okunacağı gün gelip çattı. Mahkeme salonu Nazi seçkinleriyle tıklım tıklım doluydu. Mahkûmların yüzleri solgun ve gergindi. Perde açılmaya hazırdı. Hayat bir sonuca gelip dayanmıştı. Yargıçlar koltuklarına ilerlerken ağır bir sessizlik içinde ayağa kalktık. Hükümler okunduğu sürece ayakta kaldık. Önce ölüm cezaları okundu. Nefesimi tutmuştum. Dokuz ölüm cezası vardı. Aralarında ben yoktum. Sonra müebbet, on beş, on dört, on üç, on iki, on bir yıllık cezalar geldi... Özel mahkeme, adımı bunların arasında da okumamıştı. Sonunda okundu. "Alman Devriminin gelişmesini şiddet yoluyla durdurmak için gizli çalışma yapmaktan suçlu bulundu – on yıl kürek cezasına çarptırıldı: *Zuchthaus*." Ardından daha az ceza alanlar okundu. Yoldaşlarımdan dokuzu ölüm cezasına çarptırılmıştı. Bir mahkûm, yargılamalar sırasında ölmüştü. Bir diğeri akıl hastanesine nakledilmişti. Geri kalanlarımıza toplam 350 yıl hapis cezası verilmişti.

Mahkeme böylece sona erdi. Ölüm Başlıklı Muhafızlar bileklerimize kelepçe vurdu. Nazi'lerin kadınları neşeyle bağırışıyordu. Başsavcı Jauch, bir grup gazete muhabirinin ortasında caka

satmaktaydı. Ateşçi Alfred Wehrenberg bir sıraya çıkıp, "elveda yoldaşlar!" diye bağırdı. Başı baltayla vurulacak dokuz kişinin arasındaydı. Keza ölüme mahkûm edilen genç Arthur Schmidt sağ yumruğunu kaldırıp, "intikamımız alınacak!" diye bağırdı kısılmış sesiyle. "Hitler'in ölüsünü kurtlar yerken çocuklarımız kızıl bayraklar altında oynayacak. Kızıl Cephe! Kızıl Cephe! Kızıl–"

Yoldaş Schmidt'in yüzüne bir Ölüm Başlıklı Muhafızın yumruğu inmişti.

Tarihe *Rote Marine Prozess* ya da *Prozess Adler Hotel*[345] (terörist saldırıların geçtiği yerlerden birinin adı) diye geçen yargılamanın bitmesinden birkaç gün sonra, şafakta bir muhafız tarafından uyandırıldım. Günlerden on dokuz Mayıs 1934'dü, Whitsunday[346] günüydü.

"Ne oluyor?" diye sordum muhafıza.

"Soru sormak yok" diye sert bir şekilde tersleri beni. Hapishane dış duvarıyla hapishane hastanesi arasındaki geniş yoldan avluya ilerledim. Burada, Kızıl Denizciler davasından mahkûm olmuş kırk kadar yoldaşımın duvarın önünde sıra olduğunu gördüm. Yüzleri taş gibiydi, gözlerini dört açmış bakınıyorlardı. Yoğun güvenlik önlemi altında hareketsiz, öylece duruyorlardı.

"Sıraya gir" diye emredildi bana, "ve kıpırdama."

Sıraya girdim. Gözlerimi gezdirdim çevrede. Sabahın köründeki bu gezintinin sebebi ne olaydı ki? Birden gözlerim, beni korkudan donduran bir şeye takıldı. Geçidin orta yerinde bir idam sehpası bulunuyordu. Açık yeşile boyalıydı. İdam sehpasının yanında, tabut büyüklüğünde dört uzun sepet bulunuyordu ve büyük bir sepet, talaşla doluydu. İdam sehpasının çevresine kalın bir talaş tabakası dökülmüştü. İnfaz günüydü bu, evet. Hava da, gökyüzü de pırıl pırıldı. Duvarların ötesindeki yeşil ağaçların dallarında kuşlar cıvıldıyordu. Güneşin ilk ışıkları, hapishane binalarının damlarında yansımaya başlamıştı. En yüksek kulenin tepesinde gamalı haçlı bayrak dalgalanıyordu. Sessizce bekliyorduk. Ölüm Başlıklı Muhafızlar gidip geliyordu. Geçen

345. Kızıl Denizciler Davası ya da Adler Oteli Davası.

346. Paskalyadan sonraki yedinci pazar.

her dakika bana bir saat gibi geliyordu. İlk başta hiçbir ifade taşımıyormuş gibi görünen mahkûm arkadaşlarımın yüzlerinden, şimdi, olanlara inanamama, boğucu öfke, endişe ve insanın içine kemiren korku okunuyordu.

Avluya bir kalabalık girdi. Özel Mahkemenin yargıçları, Başsavcı Jauch, hepsi ceketatay[347] ve silindir şapka giymişti. Müfettiş Radam sinirli sinirli sırıtıyor, Gestapo'dan arkadaşlarıyla çene çalıyordu. Onları, uzun bir SA ve SS subayları dizisi izliyordu. Gençler, yüzlerine bir savaşçı ifadesi vermeye çalışıyordu, ancak bu demir gibi acımasızlık maskesinin ardındaki korku ve endişe ifadesini yakalamamak mümkün değildi. Derken, dağınık düzende bir başka grup daha girdi avluya – çatışmalarda ölmüş SA'ların babaları ve erkek kardeşleri. Herkes geçitteki açık yeşil idam sehpasının çevresinde yerine almıştı.

En son cellat geldi, kemikli yüzlü, sönük kahverengi gözlü, tıknaz bir adamdı. Kendisini bekleyen göreve karşı tam bir duygusal kayıtsızlık içinde görünüyordu. O da beyaz gömlek, çizgili pantolon, ceketatay ve silindir şapka giymişti. Dört yardımcısına, zor duyulan bir sesle talimatlar veriyordu. Yardımcılardan biri hapishane hastanesinin kapısından içeri koşturdu. Birkaç saniye sonra bir baltayla döndü. Eskiden kelle kesmekte giyotin kullanılıyordu, ancak Hitler, Fransız icadı olduğu için giyotini kaldırmıştı. Onun yerine yeniden balta kullanılmaya başlanmıştı. Belki bir metre uzunluğunda, cilalanmış tahtadan bir sapı vardı. Balta ağır ve ağzı genişti. Arka tarafındaki küt kısmı, sağlam, parlak çeliktendi. Celladın yardımcıları, baltayı metal ve deriden bir rafın içine yerleştirdi. Başsavcı Jauch, bir çantadan kâğıtlar çıkardı. Duvar boyunca uzanan mahkûm kitlesi sallanıyormuş gibi görünüyordu; ama belki de yalnızca sallanan bendim. Cellat hazırdı artık.

Hücresinden alınıp ilk getirilen Johnny Dettmer oldu. İki muhafızın arasında yürüyordu. Üstünde çizgili mahkûm elbisesi vardı. Gökyüzüne, ağaçların tepelerine bakıyordu ve bir sabah gezintisine çıkmış gibi ağır ağır yürümekteydi. Onu savcının

347. Erkeklerin resmî davet ve ziyafetlerde giydiği, arkası uzun ve yırtmaçlı ceket.

önüne getirdiler. Jauch, gözlerini kâğıttan ayırmadan mırıldanarak okudu kararı. Orada bir papaz da bulunduğunu o anda gördüm. Siyahlar giyinmiş, gamalı haç takmış ufak tefek bir adamdı.

"Cehennemin dibine kadar yolun var" dedi Dettmer ona yüksek sesle.

Hapishane pencerelerinden gelen "elveda Johnny!" "Yaşasın devrim!" – *"Nieder mit Hitler!"*[348] öfkeli bağırışları ortalığı çınlatıyordu. Celladın yardımcıları, Johnny Dettmer'i kollarından tuttuklarında, yoldaşımız şiddetle savaştı. Savaşırken ses çıkartmıyordu, tüm gücüyle savaşıyordu yine de. Ne var ki kolları arkadan kelepçeliydi. Muhafızlar önce onun ayaklarını bağladı, sonra da bedenini, idam sehpasının tahterevalli gibi yukarı aşağı inip çıkan tahtasına kayışlarla sararak hareketsiz hale getirdiler. Dettmer'in üstüne yatırıldığı tahta, dik vaziyetten yatay vaziyete getirildi. Johnny'in başı tahtanın kenarından sarkıyordu. Başının altında, yarısına kadar talaşla dolu sepet duruyordu.

"Elveda Johnny" dedim içimden. "Artık savaşmayı bırak. Lütfen yeter, kolayca ölmeye çalış. Sen iyi bir savaşçıydın. Elveda Johnny. Elveda, elveda." Gözlerde yaş yoktu. Yerinden fırlamış, kupkuru, öylece sabitlenmiş bakan gözler. Daha ne olduğunu anlamadan cellat, Yoldaş Dettmer'in başının üstünde baltasını kaldırdı. Vurmadı da, baltayı Johnny'un ensesine bırakıverdi. Sonra rahat bir hareketle baltayı geri çekti, kendisi de geri çekilirken. Johnny Dettmer'in başı sepete düştü.

Başsız beden birkaç saniye seğirdi. Talaşlara kan aktı. Seyirciler sessizdi. Celladın yardımcıları, kayışları çözüp cansız bedeni, sepetten tabutun içine attı. Diğerleri tahtayı yıkayıp yeniden dikey hale getirdi. Papaz dualar okuyordu. Cellat, Dettmer'in başını alıp cansız bedenin bacaklarının arasına usulca yerleştirdi. Sonra dört muhafız, sepeti hapishanenin bodrumuna taşıdı. Bundan sonraki idamlık, "Ölüm Hücreleri"nden getirilinceye kadar hizmetçiler yeni talaş tabakasıyla kanların üstünü ancak örtebilmişti.

Getirilen, kısa boylu, sessiz, yürekli Herrman Fischer'di, Hamburg'da, 1923 barikatlarında savaşmış, Birinci Kızıl Yüzle-

348. Kahrolsun Hitler.

rin liderliğini yapmıştı. Sağa sola bakmıyordu. Papazın yanından geçip doğru idam sehpasına yürüdü. Cellat baltasını kaldırdığında omuzlarını silkti.

"Bu ne tiyatro böyle?" oldu son sözleri.

Ateşçi Fred Wehrenberg üçüncüydü. Çınlayan bir sesle şarkı söyleyerek ilerliyordu muhafızların önünde.

"Brueder, zur sonne, zur Freiheit..."

("Kardeşler, güneşe yürüyelim, özgürlüğe yürüyelim.")

Savcının önüne gelince şarkı söylemeyi kesti. Dr. Jauch, cezasını okurken şöyle haykırdı: "Yaşasın Sovyetler Birliği! Yaşasın Sovyet Almanya'sı!" Celladın çeliği sesini kesinceye kadar slogan atmayı sürdürdü. Olayı seyretmek zorunda bırakılan mahkûm sırasında iki kişi bayıldı. Muhafızlar onları sürükleyerek hücrelerine götürdü. Parmaklıklı küçük bir pencereden devamlı şu bağırış geliyordu: "İntikam! İntikam!"

Bu grubun sonuncusu Arthur Schmidt'ti. Avludan doğru getirilirken, sanki çökecekmiş gibi görünüyordu. Dizleri ikide bir büküldüğünden muhafızlar yürümesi için ona destek oluyordu. Arthur Schmidt'in önündeki kanları örten talaş tabakası iyice kabarmıştı. Siyaha çalan kırmızı lekelere, son kalan sepet tabuta, ıslak idam sehpasına ve parlayan baltaya bakıp aniden durdu.

"Diğerleri öldü mü?" diye sordu. Kimse yanıt vermedi ona.

"Sizin başlarınız da yuvarlanacak" dedi Başsavcı Jauch'a, ani bir meydan okuyuşla. Sonra onu da kayışlarla bağladılar tahtaya.

Arthur Schmidt kendi kendine konuşur gibi şöyle seslendi: "Herkes bir gün ölecek... Ben proletarya için ölüyorum... İşçi Arthur Schmidt'i öldürebilirler ama ruhunu asla..." Son anda, *"Mutter, mutter!"* ("anne, anne!") diye bağırdı.

Balta indi. Dayanılacak gibi değildi. Duvarlar geri geri gidiyor ve bina gözlerimin önünde gömülüyordu. Bir SS'in, öldürülen SA'ların adlarını okuduğunu duyuyordum, öldürülenlerin adları okundukça, hapishane avlusundaki Nazi topluluğu hep bir ağızdan bağırarak yanıt veriyordu.

"SA Heinzelmann?.."

"Buradaaaaa..."

Başım döndü ve düştüm. Gözlerimi açtığımda hücremdeydim.

Kızıl Denizcilerin mahkûm edilmesinin ve öldürülmesinin üzerinden altı hafta geçtiği halde, hâlâ Adalet Sarayı hapishanesinin tecrit hücresinde yatıyordum. Mayıs ve Haziran geçti, avlulara yakıcı Temmuz sıcağı bastırdı. "Beni neden bir hapishaneye nakletmiyorlar?" diye merak ediyordum. Hücremde yalnızdım. Yapacağım bir şey yoktu. Mektup yazmam ve almam yasaktı. Okunacak hiçbir şey yoktu. Dünyada olup bitenlere ilişkin hiçbir şey bilmiyordum. Hapishanedeki sesleri dinliyordum, gürültüyle açılıp kapanan kapılar, hızla sağa sola koşuşan insanların ayak sesleri ve muhafızların küfürleri. Musluğun şıp şıpları sanki alaycı gülüşler gibi yankılanıyordu kulaklarımda. Ağaçların yeşillikleri kararmaya başlamış, kuşlar sabah şarkılarını kesmişlerdi. Kimi sabahlar, yatağımda uyanık yatarken, artık sıradanlaşmış idam seslerini duyuyordum – meydan okuyan bağırışlar, hücre pencerelerinden atılan sloganlar ve Ölüm Başlıklı Muhafızların kaba saba korosu.

30 Haziran gecesi ve ondan sonraki iki gece, avlularda büyük kargaşalık hüküm sürdü. Gidip gelen motosikletler büyük gürültü çıkarıyor, sert komutlar karanlığı yırtıyor ve sabahın köründe tüm hapishane, idam mangalarının açtığı ateşle yankılanıyordu. Bu yaylım ateşinin anlamı üzerine düşünüp duruyordum. Giyotin ve balta sessizdi şimdi. Ben ise burada unutulmuştum sanki. Bitmeyen saatleri, jimnastik yaparak, geçmişi tahlil ederek, okuduğum tüm kitapları hatırlamaya çalışarak, Almanca ve İngilizce, zaman zaman da İspanyolca ve Fransızca hayali sohbetler yaparak tüketmeye çalışıyordum. Tüm geçmiş hayatımı, muazzam ve sefil hatalar yığını olarak gördüğüm ama bilince çıkartmaktan çekinip, Bolşevik görev ve gurur anlayışıyla kendimden geçerek bile bile bastırdığım saatlerdi bunlar. Geceleri kendimi diri diri gömülmüş gibi hissediyordum. Korkunç rüyalar görmeye devam ediyordum; mücadele ve kaçış rüyalarıydı bunlar ve mücadele yenilgiyle, kaçış girişimleri ise onulmaz hayal kırıklıklarıyla son buluyordu. Kural olarak, hapishanedeki biri gelecek planları yapar. Parlak, serüven dolu, sevindirici sonuçları olan planlar. Kendimi hayalperest olmamaya zorluyordum. Gelecek diye bir şey yoktu.

Temmuz'un ilk günlerinde, bir öğleden sonra, beklenmedik

bir ziyaretçim geldi. Kapının kilidi takırdayıp sürgü çekildiği an derhal hazırola geçtim. G.P.U.'nun Gestapo'daki adamı Rudolf Heitman hücreme girdi. Yaşlıca bir nöbetçi görevliydi. Heitman onu başından savdı.

"Otur" dedi Heitman bana, "rahat ol. Hücreye herhangi biri geldiğinde, unutma. Buraya sana belli fotoğraflar gösterip, bu kişilerin kimliklerini tespit etmek için geldim."

Heitman'ın boynuna sarılmamak için kendimi zor tuttum.

"Söyle" dedim soluk soluğa. "Ne haberler var?"

"Pek bir şey yok" diye mırıldandı Heitman. "Hitler duruma hakim. Devrim mi – kim inanır ki ona? Belki Kahverengi vebayla ittifaka gideceğiz."

"Birkaç gece önce avlulardaki silâh sesleri neydi?" diye sordum. "Kırk SA subayı Walhallaya[349] gönderildi. *Brigadefuehrer*[350] Fiebelkorn ve adamları. Roehm ve Heines, Münih'te kurşuna dizildi. General Schleicher, Karl Ernst ve diğer birçokları Berlin'de öldürüldü. 'İkinci devrim' oğlanlarının önde gelenleri kitlesel tasfiyeye uğradı. Katliamı Himmler yürüttü. Kahverengi gömleklilerin bir şeylere kalkışmaları ihtimaline karşı tüm SS'ler ve Gestapo, makineli tüfeklerle müdahale etmeye hazırdı. Hapishanede olduğuna dua et."

"Neden?"

"Eğer Roehm ve Heines kazansaydı" dedi Heitman, "hepinizi duvarın önüne dizip makineli tüfekle biçeceklerdi. Ölüsüne para vermiyorlar ya."

"Kim yakalattı beni?" diye sordum, "Casus kim?"

Heitman güçlü omuzlarını silkti. "Ben de bunu sormak istiyordum sana" diye mırıldandı. "Durumu net olarak görecek kadar yakınında değilim Dışişleri Bölümünün. Kopenhag kıyameti koparıyor. Dokuz ayda limanda yaklaşık dokuz yüz tutuklama yapıldı. Kurye gemilerimiz arandı, depolarımız basıldı. Birçok ajanımız açığa çıkarıldı, fakat bu fiyaskoya ilişkin hiçbir sorumlu bulunamadı. Fuhlsbuettel'de kötü günler geçirdiğini işittim. Müfettiş Kraus, Berlin'den, sırf gemicilik alanındaki komünist-

349. Cehenneme

350. SA kıtalarının başkan yardımcısı.

leri imha etmek üzere gönderildi. Şanslıymışsın ki, Kraus çok meşguldü. Mikropların en kötüsüdür o – Kraus ve onun insan eti yiyen orospusu."

"Hertha Jens neden hâlâ hayatta?"

"Bana mı soruyorsun! Pratikte Gestapo karargâhından burnunu çıkartmıyor. Ama en iyi adamlarımız bu konu üzerinde çalışıyor. Ağustos'ta tatile çıkacak. Tatilini ülke dışında geçirecek belki de..." Rudolf Heitman, kısa kalın işaret parmağını boğazına götürerek bir işaret yaptıktan sonra, "Hertha'nın hesabı görülecek" diye ekledi.

"Kim yapacak bu işi?"

"Bilmiyorum" dedi Heitman.

"Avatin mi?"

"Sıkma canını. Paul Kraus'un orospu bebeği layığını bulacaktır."

"Cilly ne oldu?"

"Büyük bir komedi sahneledi" diyerek kıkırdadı Heitman. "Hiçbir şeyi ele vermedi, kendisini hipnotize ettiklerini, baştan çıkardıklarını ve senin denetimine verdiklerini söyledi. Unutma bunu. Mahkemeye çıktığınızda onun oyununu bozma."

"Mahkeme mi?"

"Evet, bir başka davada daha yargılanacaksın, vatana ihanetten. Kraus çok kuşkulandı ama çok az şey biliyor. Onun böyle meşgul olması senin işine yaradı; adam gece gündüz demeden çalışıyor. Dışarıya bir sürü ajan gönderdi. Dışişleri Bölümü, Noel'den hemen sonra özel casusluk okulu açtı. Adamlarına her şeyi öğretiyorlar. Kasa hırsızlığından tut, Oxford İngilizcesine kadar her şeyi. Ama önemli değil. Yeter ki sağlam duralım."

Heitman otomatik kalemini çıkarıp onunla başını kaşıdı. "Bana kalem kâğıt ver" dedim. "Kopenhag'a bir rapor yazmak istiyorum."

"Bunu söylediğin iyi oldu" dedi Heitman. "Ben de aynı şeyi söyleyecektim. Zaten bunun için gelmiştim. Sana yazman için gerekli şeyleri vereceğim. Bu gece yaz. Karanlıkta yazabilir misin?"

"Evet."

"El yazısıyla yazma, küçük harf yaz."

"Tamam."

Heitman bana bir tomar kâğıt ve üç kurşun kalem verdi, onları pis pis kokan şiltemin altına sakladım. Giderek gerginleştiğini farkettim Heitman'ın. Güvenliğe çok dikkat ediyordu, çünkü biliyordu yaşamının G.P.U.'nun merhametine bağlı olduğunu.

"Hiç korkma" diye yatıştırdım onu, "kötü bir şey olduğunda kalemleri kimden aldığımı asla öğrenemezler."

Fısıldayarak konuşuyorduk. Koridorda muhafızların sesi duyulduğu an Heitman en galiz küfürleri basıveriyordu. Arada bir cebinden küçük bir konyak şişesi çıkarıp bir fırt çekiyordu.

"Sürekli içiyorum" dedi, "içmesem kafayı yerim."

Sonra çıkıp gitti. Sanki bir şişe apsent içmiş gibi heyecanlanmıştım. Cilly, onlara hiçbir şey söylememişti. Hertha Jens, belki de Ilia Raikoff – Öküz - gibi öbür dünyayı boylayacaktı. Martin Holstein... Onun ismi aklıma geldikçe bir ürküntü kaplıyordu içimi. Holstein yakalanmamıştı. Ajan olabilir miydi? Kuşkularımı bir kenara attım. Bağlılığından kuşkulanılmayacak kadar uzun zamandır tanıyordum onu. Roehm öldürülmüştü. Heines öldürülmüştü. Fiebelkorn ve diğer birçok Kahverengi gömlekli haydut öldürülmüştü. Sevinçten havalara uçuyordum. İçimden gülüyordum "ha-ha-ha" diye. "Onlar öldü ama sen hâlâ yaşıyorsun."

Gece geç vakit, her yer sessizliğe bürününce, Batı Sekreterliğine raporumu yazdım. Hızla yazıyordum, yaklaşan gece nöbetçilerinin ayak seslerini yakalamak için gözümü dört açmış, safi kulak kesilmiştim. Koridorun lastik zemini üzerinde sezdirmeden yaklaşıp aniden elektriği yakar ve içeri dalarlardı. Ertesi sabah Rudolf Heitman yeniden geldi. Çok kısa kaldı, raporu alıp hemen çıktı. Çok mutluydum. Tecrit çemberini yarmıştım artık. Beni kesintisiz iki yüz gündür boğan yalnızlığın duvarlarını parçalamıştım. Wollweber'in ayrılırken söylediklerini hatırladım: "Parti evlâtlarını unutmaz." Doğruydu; Komintern, tecrit hücremde elimi tutmanın yolunu bulmuştu.

O günün akşamına doğru, Heitman'a, Firelei'yi sormayı unuttuğumu fark edince bütün neşem kaçtı; yazdığım raporun yanına onun için de bir mektup ekleyebilirdim. Sadakatsiz geri zekâlılığımdan dolayı kendime lânetler okudum. Firelei, bana, ulaşılamayacak kadar uzakta görünüyordu – Sirius yıldızı kadar uzak. "Belki" diye düşünüyordum, "kendisine sevgili olarak iyi

bir yoldaş bulmuştur." Ayrı kaldığımızda birbirimize özgürlük tanımıştık Kendi düşünceme isyan ettim. Firelei artık o kadar uzakta değildi. Yakınımdaydı. Bütün gece uyumadım. Firelei'yi düşündüm. Boğucu duvarlar arasında, karanlığın içinde, onun çeşitli hallerini gözümün önüne getiriyordum. O en son söylediği, kederli, harika şarkıyı, *"Fahrewohl, du gruene Erde..."* Çın çın öten bir ses girdi araya. Sabah çanıydı bu. Gündüzün ışığı odayı dolaşıyordu ve ışık huzmeleri, tavana yakın koyu duvar çizgilerinin üzerinden geçiyordu.

Temmuz'un sonunda aniden Özel Mahkemeye çıkarıldım. Bu seferki yargılama vatana ihanetle ilgiliydi. Üç yargıç yerine beş yargıç vardı. Cilly'i gördüm yeniden. Üç metre ötemdeydi. Her zamanki gibi soğukkanlı ve şık görünüyordu. Ne var ki, Londralı gazeteci William olduğuna onu inandıran Bolşevik bir temsilci tarafından baştan çıkarılmış ve ifsat edilmiş, ürkmüş bir kız rolünü oynamaya başlamıştı, yargıçlar mahkeme salonuna girer girmez. Komedisini mükemmel oynuyordu. Cilly'i kendime alet etmeye çalıştığımı kabul ettim. Diğer tüm sorulara yanıt vermeyi reddettim. Duruşma dört saat sürdü. Nazi muhabirler beni nerdeyse unutmuşdu; bütün ilgileri "yargılanan kadın" üzerinde yoğunlaşmıştı. Savunma tanıklarından biri, Hamburg'daki Danimarka konsolosuydu. Büyük ihtimalle Richard Jensen tarafından ayarlanmıştı. Cilly'nin daha önceki yıllarda sekreterliğini yaptığı, Komintern'le en ufak ilgisi olmadığı yolunda ifade verdi. Bir diğer tanık, Savcı tarafından çağrılan Sovyetler Birliği başkonsolosuydu. Bir yoldaş ve arkadaştı. Duruşma salonuna elleri cebinde ağır ağır yürüyerek girdi. Nazi yargıçları onun bu teklifsiz tavrı karşısında ne yapacaklarını şaşırmıştı.

"Rus Konsolosu musunuz?" diye sordu mahkeme başkanı Dr. Roth.

"Hayır" dedi başkonsolos.

"Peki, kimsiniz?"

"Sovyetler Birliği'nin başkonsolosuyum" diye yanıtladı.

Yargıç, çeşitli fotoğraflar gösterdi. Bu fotoğraflar, ben de dahil, Sovyet bayrağını selâmlayan Alman komünistlerini gösteriyordu. Fotoğraflar, 1931 yılı Alman gemi grevi sırasında Leningrad'da çekilmişti.

"Burada, kızıl paçavranın altındaki kişileri tanıdınız mı?" diye sordu yargıç.

"Der rote Lappen?" (Kızıl paçavra mı?) diye sordu konsolos yavaşça. "Teessüflerimi sunarım."

Başka bir şey söylemeden topuklarının üstünde dönüp mahkeme salonunu terk etti.

Yargıçlar iki saat mütalaaya çekildi. Yeni vatana ihanet yasasına göre beni cezalandırmak için yeterli delillere sahip değillerdi ve politik nitelikte hiçbir şeyi kabul etmemiştim. Yine de cezayı bastırdılar – Nazi yasalarına göre değil, *Republikschutzgesetz*'e, yani "Weimar Cumhuriyetini koruma yasası"na göre üç yıl hüküm giydim – eski yasaya göre azami ceza buydu – "vatana ihanete hazırlanmak"tan. Anında düşündüm: "Üç artı on, eder on üç." Baş yargıç, Gestapo'nun, vatana ihanetten ölüm cezası verilebilmesi için yeterli suç materyali sağlayamamasına üzülmüştü. Kapanış konuşmasında baş yargıç, beni, "Yeni Almanya'nın olağanüstü tehlikeli düşmanı" olmakla damgaladı. Sevinçten uçuyordum.

Gestapo merkezinde ve Fuhlsbuettel Kampında verdiğim korkunç mücadele boşa gitmemişti. Cilly, Özel Mahkemenin yargıçlarını ikna etmeyi başarmıştı; evlilik yoluyla Danimarka vatandaşlığını kazanmış olduğundan Danimarka basını ve Kopenhag hükümeti, serbest bırakılması için kıyameti koparıyordu. Mahkeme, Cilly'e, "vatana ihanet hazırlıklarına muhtemelen bilincinde olmadan yardım etmekten" yedi ay hapis cezası verdi.

Duruşmadan sonra hapishaneye gönderiliyorduk. Çelik parmaklıklı bir kapı, kadınlar kısmıyla erkekler kısmını birbirinden ayırıyordu. Birden dönüp Cilly'nin elini tuttum.

"Tahliye olduğunda Firelei'ye selâmlarımı söyle" dedim.

Cilly'nin gözlerinde yaşlar vardı. "Hiç merak etme, söylerim" diye yanıtladı.

Bir şeyler daha söylemek istiyordum, ancak muhafızlar bizi ayırdı.

İkinci yargılanmamdan kısa süre sonra, Fuhlsbuettel Kampına bitişik modern bir hapishane olan Hamburg Cezaevine nakledildim. Çırılçıplak soyuldum, önce bir hapishane görevlisi tarafından, yasak bir şey var mı diye arandım, ardından bir doktor

muayene etti beni. Doktor, sağlığıma yeniden kavuşmam için bir ay hapishane hastanesinde kalmama karar verdi. Ağustos'un sonunda tamamen iyileşmiş olarak çıktım hastaneden. Bana hapishane giysileri verildi – siyah keten üniforma, kaşkol ve bir çift eski bot. Mahkûmlara çorap verilmiyordu. Kış ayları için kalın giysi de. Politik mahkûmlar sağ kollarına sarı; adi suçlular yeşil; kısırlaştırılmış ya da hadım edilmiş olanlar da mavi şerit takıyordu. Yine tecrit hücresindeydim.

İlk aylar zamanı izlemeye çalışıyordum. Fakat giderek zamanın anlamını unutmaya başladım. Zamanın bir önemi kalmamıştı. Zaten sahte bir şeydi. Kilise çanı, eski zamanı vurgularmış gibi haince bir ısrarla çaldığından Pazar günlerinden nefret ediyordum. Her gün yirmi dakika havalandırmaya çıkarılıyordum. Ben ve benim koridordan otuz küsur mahkûm, birbirimizden ikişer metre uzaklıkta, tek sıra halinde avluda koşuyorduk. Konuşmak yasaktı. Günün geri kalan bin dört yüz yirmi dakikasını hücremde yalnız başıma geçiriyordum. Sabah kahvaltısı iki dilim kuru, kara ekmekti; öğleyin bir litre çorba veriliyordu. Hücremde yiyiyordum. Yemek, çelik kapıdaki küçük bir aralıktan itekleniyordu. Sürekli açtım. Daha önceden açlığın ne demek olduğunu bildiğim halde böylesini hiç görmemiştim. Ara sıra tuhaf görünümlü yemekler veriliyor ve yemem emrediliyordu. Bunlar, dışardaki halka dağıtılmadan önce mahkûmlar üzerinde denenen, *Ersatz* denen deneme yemekleriydi.

Haftanın yedi günü, günde on saat çalışıyordum, eski ip parçalarından üstüpü yapıyordum. İpler önce lifler halinde ayrılıyordu. Sonra bu lifler iyice gevşeyinceye ve sicimlere ayrışıncaya kadar taş zeminde dövülüyordu. Her sicim elle birbirinden ayrıştırılıyordu. Yoğun bir toz çıkıyordu bu işlemler yapılırken. Bir çalışma gününün sonunda, tüm hücre kalın bir toz tabakasıyla kaplanıyordu. Her gün üç kilo üstüpü yapılması gerekiyordu. Bu miktarda üstüpü üretemeyen mahkûmlara kahvaltı ve yemek tayınlarının yarısı veriliyordu. Kitap okuyabiliyordum. Her Pazar sabahı bir kitap alıyordum. Kitaplar, Prusya okulundan bir Nazi olan hapishane papazı tarafından dağıtılıyordu. Her mahkûmun ne okuması gerektiğine o karar veriyordu kendi kafasından. Nedense bana kadim, tarihi aşk romanlarını münasip bulmuştu.

Her iki haftada bir yıkanıyordum. Yıkanma kesinlikle iki dakikayı geçmiyordu. Soyunma, sıcak su dökme, sabunlanma, soğuk su dökme, havluyla kurulanma ve giyinme gibi işlemlerin hepsi kısa saniyelere bölünmüştü ve görevli muhafızın emirleriyle yerine getiriliyordu. Her ay bir kere temiz iç çamaşırı veriliyordu. Haftada bir kere sakal tıraşı oluyor ve dört haftada bir saçım kesiliyordu. Sigara ve gazete yasaktı. Orta Avrupa olmadığı sürece bir kıta havaya uçsa haberim olmayacaktı. Ziyaretçiye izin yoktu. Altı günde bir mektup yazma hakkım vardı ve her hafta bir mektup alabiliyordum. Mektupların on iki satırı geçmemesi gerekiyordu ve zaten yarısı da hapishane sansürü tarafından makaslanıyordu. Ama mektup alabiliyordum. Firelei'den gelen mektuplardı bunlar. Harika, incelik, aşk ve cesaret dolu mektuplar. "Yalnız değilsin" diye yazıyordu bana. "Seninleyim. Görmüyor musun? Hücrendeyim. Elimi omuzuna koyuyor ve seninle birlikte yürüyorum. Dört adım ileri, dön, dört adım geri. Paylaştığımız unutulmaz saatleri konuşuyoruz. Bu saatler için sana müteşekkirim. Hayır, yalnız değilsin sen."

Tecrit hapsinde hayat zordu. Alman hapishaneleriyle kıyaslandığında, San Quentin hoş bir tatil gibiydi. Zaman zaman umutsuzluğa kapıldığım oluyordu. Kendime azap çektirerek sıkıcı saatlerin üstesinden gelmeye çalışıyordum. "Onlar hayatı senin için çekilmez hale getiriyor" diye düşünüyordum. "Pekâla, sen de hayatı kendine daha zor hale getir!" Ekmekleri pencereden dışarı atıyordum. Üstüpüyü, üretmem gereken miktardan fazla üretiyordum. Kendimi, dakikalarca acı veren bir pozisyonda durmaya zorluyordum. Bedenimi ve beynimi disipline ediyordum. Bu benim zaferim oluyordu. Kendime dayattığım zorluklar, hapishanenin zorluklarını, kolay bir yaşamın ayrılmaz bir parçası gibi görmeme yol açıyordu. En büyük zevkim, gece uyanık yatıp hayalimden büyük müzik parçalarını seslendirmekti. *Carmen*[351] ve *Lohengrin*'i[352] dinliyordum içimden. Belli bir müzik parçası baştan sona aklıma gelmediğinde, saatlerce, hatırla-

351. *Georges Bizet*'e (1838-1875) ait opera parçası.
352. *Richard Wagner*'e (1813-1883) ait opera parçası.

yabildiğim tüm folk şarkılarını ve Komintern'in tüm savaş şarkılarını mırıldanıyordum.

Keza kendi kaynaklarımı bulup ortaya çıkarıyordum. Akla hayale gelmedik topraklar keşfediyordum. Hiç boş kalmıyordum. Her zaman yapacak bir şeyler buluyordum. Karanlıkta, kendi kendime, tahtasız ve taşsız satranç oynuyordum; ya da hayalimi zorlayıp Çin veya Arabistan'a, olmadı Alexander ya da Napolyon çağına gidiyordum; tanıdığım ölmüş insanları, sanki hücremdelermiş gibi canlandırıyor, ete kemiğe büründürüyor, seslerini duymaya çalışıyordum; sıkıcı bir kitap alıyor ve tüm Pazar gününü, onun bir bölümünü İngilizce ya da Fransızcaya çevirmeye harcıyordum veya en sıkıcı bölümü ezberleyerek belleğimi eğitiyordum. İnsanın harika bir hayvan olduğu sonucuna varmıştım. Yaptığım ıvır zıvır şeylerden ve keşiflerden hoşnuttum. Zamanla dış dünyayı daha az, daha az düşünmeye başladım. Dış dünya diye bir şey yoktu. O bir ilüzyondu. Hapishane hücresi dünyaydı, hapishane avlusu ise evren.

1934 Kasım'ı bana acı ve huzursuzluk getirdi. Firelei'den gelen mektuplar kesildi. Her sabah, koridordan yaklaşan ayak seslerini duyunca, "işte, Firelei'den mektup geliyor" diyordum içimden. Ama ayak sesleri geçip gidiyordu. "Ne oldu ona?" diye soruyordum kendime. "Unuttu mu? Bıktı mı? İllegal bir görevle uzaklara mı gönderildi? Parti onun bana yazmasını yasakladı mı? Öldü mü?" Yanıt bulamıyordum. Kış geçti, 1935 ilkbaharı da. Mektup yoktu. Öyle yalnızdım ki, hücremdeki sersem sineklerle konuşuyordum. "Nerede Firelei?" diye soruyordum onlara. Bir Haziran günü bir kelebek girdi hücreme. Büyük bir hazineymiş gibi korumaya çalıştım onu. "Firelei mi gönderdi seni?" diye sordum. Toz bulutlarına doğru kanat çırptı ve kanatlarını duvara çarpıp düştü.

Mucizevi İnsan Kafesi

Muhafız komutanı, esmer balta suratlı, ufak tefek bir adamdı. Yürürken kırık bir süpürge sopasına benzerdi. Yüzü sarıydı, çengel burunluydu, çizgi gibi dudakları, delici kara gözleri vardı. Mahkûmlar ona "Marabou" adını takmıştı. Görevi, mahkûmları olduğu kadar muhafızları da taciz etmekti. Sıkı hapishane kurallarının ihlal edilmesini cezalandırmakta üstüne yoktu. Cezalar, mektup yasağı koymaktan ya da yataksız bırakmaktan, tayın kısıtlamaya ve karanlık zindan hapsine kadar uzanırdı. "Marabou" bir hücrenin önünde uzun süre pusuya yatar, gözetleme deliğinden içeriyi gözetler, bir ihlal olup olmadığını incelerdi, amaç, ceza vermek için bir bahane yakalamaktı.

Eğer biri, hele çalışma saatlerinde hücresinde huzursuzca dolaşıyorsa, "Marabou" için bu "pasif direniş"ti. Eğer bir mahkûm, kahvaltı için verilen ekmeğini yemeyip, öğlen çorbasına katık etmek için saklamışsa, "Marabou"ya göre bu, "verilen yemekleri kaçış planını gerçekleştirmek amacıyla istiflemek"ti. Eğer bir mahkûm, yaz sıcağında kaşkolunu biraz gevşetmişse, bir disiplin ihlali yapmış demekti. Eğer mahkûmun teneke kabı ya da kaşığı, cezaevi nizamnamesinin belirlediği noktadan bir santim ötedeyse, bu da "Marabou"ya göre, "organize engelleme"ydi. Mahkûmun şiltesinin altında bir kurşunkalem parçası bulunmuşsa, "Marabou" bunu, "komünist broşürler yazmak için gizli komplo ya da eşcinsel aşk mektubu yazma girişimi" olarak nitelerdi. Her an kuşkucu, müteyakkız ve acımasızdı. Mahkûmlar nefret ederdi ondan. Ne var ki, "Marabou" asla bir koğuşa yalnız başına girmezdi, yanında daima iki iri yarı koruyucu bulundurdu. Hava-

landırmaya çıktığımızda bazen avluya gelirdi. Görevli muhafız, "dikkat!" diye bağırınca hepimiz olduğumuz yerde taş kesilirdik. Bir hata bulmak için birimize yanaşırdı. Eğer mahkûmun düğmelerinden biri açıksa, cebinden çıkardığı çakıyla tüm düğmelerini kesip atardı. En revaçtaki cezalarından biri, mahkûmları koca bir varilin içine ve dışına atlatmaktı. Çatlak sesiyle bağırırdı: "Varilin içine- varilin dışına! İçine! Dışına!" Haftada bir hücrelere baskın yapıp bizleri tepeden tırnağa soyardı. Bir grup muhafız, çıplak bedenlerimizi ararken, bir diğer gurup da giysi ve ayakkabılarımızı didik didik ederdi. Sonunda zıvanadan çıkan mahkûmların, "Marabou"yu öldürmek için yaptıkları girişimlerin hepsi boşa çıkmıştı. Bu başarısız suikastçılar, zindana kapatılıp prangaya vurulurdu. Duvarlara vurularak iletilen ya da geceleri pencereden pencereye fısıldanan hapishane söylentilerden, bu talihsizlerin her gece bizzat "Marabou" tarafından kırbaçlandıklarını öğrenirdik.

Haziran'da bir gün, iki muhafız, hücremin kapısına dayandı. Arkalarından "Marabou" geliyordu. Hazırola geçip yüksek sesle ismimi, numaramı ve hangi suçtan mahkûm olduğumu söyledim. "Marabou" çevremde dolanarak baştan aşağı süzdü beni. Kara sarı ellerini arkasında birleştirmişti. O kadar yakınımdaydı ki, uzanıp o sıska boynunu kırabilirdim. Hareketsiz, öylece duruyordum. Kaşkolumu gözden geçirdi. Hiçbir hata bulamadı. Botlarıma baktı. Gıcır gıcır parlıyorlardı. Ceketimi inceledi. Açık düğme yoktu, hiçbir yırtık gözükmüyordu. Fırdönen gözlerini hücremin her köşesinde gezdirdi. Lavabonun arkasına eğilip işaret parmağını yere sürdü. Parmağına baktı. Toz yoktu. Şiltemi ters çevirmemi emretti, yemek kabıma baktı, pantolonumu indirtip bacaklarımın arasında illegal bir şey saklayıp saklamadığımı kontrol etti. Sonunda çatlak sesiyle şöyle dedi: "Nasıl gidiyor?"

"Mükemmel, efendim" diye yanıtladım.

"Hâlâ *komünist* misin?"

"Hayır, efendim."

"Eh" dedi hırçınca, "kafanın içinden neler geçtiğini bilemem. Sana inanmam için de bir neden yok. Bende sana gelmiş bazı resimler var."

Cebinden birkaç fotoğraf çıkardı. Firelei'nin fotoğraflarıydı

bunlar. Elimi uzatıp bir hamle yapacak oldum. "Marabou" hırladı:

"Kıpırdama! Benimle konuşurken daima parmakların pantolon dikişinin üstünde olacak."

"Resimler, efendim."

"Bu resimler, karının yolladığı mektuplarla geldi. Güzel mektuplar yazmış sana, çok çok hoş."

"Evet, efendim."

"Sana veremem bu fotoğrafları!" dedi, kuru bir şekilde. Yüzünden tuhaf bir sırıtış gelip geçti bir an için. "Tahliye olduğunda alırsın onları. Kaç yıl yatacaksın?"

"On iki yıl" dedim ciddiyetle.

"Karının on iki yıl önce nasıl göründüğünü görmek hoş olacak" diyerek kıs kıs güldü. "İnsanlar yaşlanır, biliyorsun, Eklemler sertleşir, deri sarkar ve yüzde çizgiler oluşur. Yaşlanma çizgileridir bunlar, söylemek zorundayım. Ne iş yapıyordun komünist harekette?"

"Görevim, efendim – o zamanlar bunun doğru olduğunu düşünüyordum."

"Görev ya! Hepimiz görevimizi yapıyoruz."

"Evet, efendim."

Onun karşısında durmak ve aradığı zaafı göstermemek müthiş hoşuma gidiyordu.

"Tecrit hücresini seviyor musun?" diye sordu.

"Evet, efendim."

"Neden?"

"Yalnız kalmayı seviyorum."

"Genel koğuştan daha çok mu seviyorsun burayı?"

"Öyle, efendim."

"Neden?" diye sordu sertçe.

"Çünkü burada her şey tekdüze" diye yanıtladım. "İnsan zamanı unutuyor ve zaman daha çabuk geçiyor."

"Çok iyi yaşıyorsun" dedi sonunda. Muhafızlardan birine döndü.

"Bunu Dokuzuncu Koğuşa alın" diye emretti.

Sonra da çıkıp gitti. Ayağına lastik pabuç giymişti, gelip gitti-

ğini işitmek mümkün değildi. Muhafız, battaniyemi toplayıp kendisini izlememi söyledi.

Koridordan geçtim, iki sıralı hücre kapılarının önünden yürüyerek. Kilitler parlıyordu. Yerler cilâlıydı. Tüm hapishane pırıl pırıldı. Şaşırtıcı bir sessizlik vardı; bu sessiz çelik kapıların ardında yaklaşık iki bin insanın yaşadığına inanmak zordu. Merkezi bina soğuk ve karanlıktı, yavaşça gezinen nöbetçilerin gölgeleri dışında bir hayat emaresi yoktu orada da. Nöbetçilerden biri tabancasını temizliyordu. Diğerleri gözetleme deliklerinden bakmaya ara vermişti. Hapishanenin, tecrit hücrelerini barındıran yan kanatları aylardır ve aylardır düşünceleriyle baş başa bırakılmış insanlarla dolu bir yerden çok, yarı karanlık bir mezarlığa benziyordu.

Dar demir merdivenlerden binanın zemin katına indim. Mahkûmlar uzun sıralar halinde, yüzleri duvara dönük bekletiliyordu. Çıt çıkmıyordu, görünüşte herkes donmuş gibiydi. Ama yanlarından geçerken, yan gözle gizlice baktıklarını gördüm. En son, sokakta yağma yapan Kahverengi Gömleklileri vurmak için Altona'da bir çatıya mevzilendiğinde gördüğüm sarışın bir genci tanıdım. Omuzları selâm anlamında oynadı şöyle bir; eliyle bir işaret yaptı: "On beş yıl." Sonra ziyaretçi odasına geçtim. Genç bir kadın vardı orada. Temiz giyimliydi ama gözleri kızarmıştı; iki yanında iki küçük çocuk vardı, küçük kız çocuklarının yüzlerinden şaşkınlık okunuyordu.

Hapishanenin merkez bölümünden geçtim. Burada yüksek bir platformdaki makineli tüfeğin arkasında iki nöbetçi oturuyordu. Öyle konuşlanmışlardı ki, bulundukları yerden – hatta ayağa bile kalkmadan – hapishanenin beş kanadına mermi yetiştirebilirlerdi. İroniktir ki, makineli tüfek platformu beş köşeli yıldız şeklindeydi.

Yataktan kalkmayı, çalışmaya başlamayı, paydosu, yemeği, soyunmayı haber veren büyük çanın önünden geçtim. Günde on kere çalıyordu bu çan; on yılda otuz altı bin beş yüz kere çalacaktı; her seferinde tüm kibiriyle ve tıngırdayan zincirler gibi ötüyordu. Cilly'e veda ettiğim günden beri duyduğum –hapishane kilisesi hariç – tek müzik sesiydi bu. Önceleri onun çalışı beni ürkütüyordu, fakat daha sonraları, bu mekanik gürültüye gay-

riinsiyaki, "öt bakalım çan, allah belânı versin" diye yanıt vermeyi alışkanlık haline getirmiştim.

Bir avluyu geçip hapishanenin daha eski bölümünde bulunan en büyük kanadına girdik. Burada, üç geniş kat üzerinde genel koğuşlar vardı. Her katta yedi büyük çelik kapı bulunuyordu ve her kapı bir koğuşa açılıyordu. Hapishanenin bu bölümü, büyük bir gürültü içindeydi, öyle bir gürültü ki, sabah başlıyor, akşam yedi buçukta "ışıklar sönüyor" işareti verilene kadar dur durak bilmiyordu, hayatın ve hareketin bastırılması mümkün olmayan gürültüsü, gri çelik kapıların ardındaki bin insandan yükselen.

"Dokuzundu Koğuş – burada dur" diye emretti muhafız.

Kapı ardına kadar açıldı. Battaniyem koltuğumun altında girdim içeri. Alçak tavanlı koğuştan çılgınca bir ses ve hareket seli geldi üzerime doğru. Hareket eden ve konuşan bir kitleyle karşılaşmış olmaktan sersemlemiş, öylece duruyordum. Böylesi bir canlılıkla karşılaşmaktan şok olmuştum. O anda arkamdan uzanan iki el sıkıca gözlerimi kapadı.

"İşte- yakaladım seni" dedi ses, muzaffer bir havada.

Kendimi kurtardım. Karşımda, eski yıllardaki sağ kolum Salomon duruyordu. Elimi öyle kuvvetle sıktı ki, yerimde sallandım. Süzgün yüzünü bir anda neşe kaplamıştı.

"Hoş geldin" dedi. "Tanrının işine bak. Buradasın. Seni öldürüp gömdüklerini duymuştuk."

Dokuzuncu koğuş, yaklaşık on beş metre uzunluğunda, on metre genişliğinde bir yerdi. Avluya bakan parmaklıklı üç penceresinin yanısıra iki penceresi de koridora bakıyordu. Nöbetçiler, bu koridor pencerelerinden, içeriye girme riskinden uzak, koğuşu gözleyebiliyordu. Diğer duvarların önünde, kocaman raflara benzeyen, biçimsiz tahta iskeleler vardı. Bu rafların her biri on metre uzunluğunda ve bir metre genişliğindeydi ve üzerlerinde samanla doldurulmuş, çuval bezinden torbalar bulunuyordu. Bu torbalar yatacak şiltelerimizdi. Yer olmadığından birbirlerine bitişiktiler, her rafta on beş kişilik yatacak yer vardı. Öyle ki, Dokuzuncu Koğuşta kişi başına yatacak alan bir metre kareydi. Koğuşun orta kısmını beş uzun masa kaplamıştı. Sıkış tepiş masaların arasında kaba tahtadan sıralar bulunuyordu. Ma-

salar, uyuma iskeleleri, beton zemin –Dokuzuncu Koğuştaki her yer – parlak renkli, kocaman hasır bohçalarıyla doluydu.

Mahkûm giysileri içindeki yaklaşık altmış kişi, sıraların iki yanında, omuz omuza, sırt sırtaydı. Hasır çuvallarından çıkardıkları hasırları, hızlı, mekanik hareketlerle, günde yaklaşık üç yüz metre uzunlukta örüyorlardı. Sonra örülmüş hasırlar düzleniyor ve devasa yumurtalar biçiminde sarılıyordu. Bodrumdaki atölyelerde ve tecrit hücrelerinde bu hasırlardan paspas, el çantası, sandal ayakkabı gibi şeyler yapılıyordu.

Koğuşun içi gürültü patırtıdan geçilmiyordu. İnsanlar masanın üzerinden uzanıp bağırarak birbirlerine bir şeyler söylüyordu, o uğultu içinde birbirlerini duyabilmek için iyice bağırmak zorundaydılar. Birkaç kelimeyi yakalayabiliyordum arada – "bezelye çorbası... satranç turnuvası... Schiller'in[353] *Glocke*'sı...[354] artıdeğer... puding gibi memeli bir orospu... Litvinov...[355] on altı elma ağacı... karımdan mektup..." Bazıları sessizce oturuyordu, ya kederli, hülyalı bir görünüşleri vardı ya da saldırgan. Altmış kişi, Dokuzuncu Koğuşta çalışıyor, uyuyor, yemek yiyiyor, tartışıyor, yıkanıyor, küçük ya da büyük kavgalara girişiyordu. Ve hapishanede böyle on sekiz koğuş vardı. Hayattan aldıkları tek şey, her gün kaz adımlarıyla avluda otuz dakika yürümekti, hepsi aylardır ve yıllardır bu iki avluyu paylaşıyordu. Sabah altıda kalkıyor, akşam yedi buçukta yatıyorlardı. Günde on saat çalışıyorlardı. Var olan tek helânın önünde sıraya giriyor, yemeklerini kaşıkla yiyiyorlardı, çatalın tehlikeli bir silâh olduğu düşünülüyordu çünkü. Gece olunca pencereler kapatılıyor ve tozların ağır ağır çöktüğü Dokuzuncu Koğuşun havası nefes alınamayacak kadar ağırlaşıyordu. Daha baştan, ele avuca gelmez mizaçtaki insanların böyle küçük bir alana yığılmasının düşmanlıklara ve onulmaz bir vahşetin patlak vermesine gebe olduğunu anlamış-

353. *Friedrich von Schiller* (1759-1805): Alman şair, filozof ve tarihçisi.

354. *Schiller*'in "Çan" ya da "Çanın Şarkısı" şiiri.

355. *Maxim Litvinov* (1876-1951): Sovyet diplomatı ve 1930-1939 yılları arasında Dışişleri Bakanı. Nazi'lere karşı Batı demokrasileriyle ittifaka taraftar ve Yahudi olduğu için, Hitler-Stalin Paktından önce görevden alındı ve yerine Molotov geçti.

tım. İnsanlar bir tas çorba, bir dilim ekmek, pencere kenarında bir yer ve bunun gibi şeyler için birbirine giriyordu. Dokuzuncu Koğuş sakinlerinin üçte biri adi suçlulardan oluşuyordu – kalpazanlar, hırsızlar, soyguncular, yol kesiciler, dolandırıcılar, vurguncular ve pezevenkler. Genel koğuşlarda sorun yaratan saldırgan kişiler çoğunlukla bu kategorideki insanlar arasından çıkıyordu. Mahkûmların diğer üçte ikisi politikti. Bunların arasında iki üç sosyalist, editör ve sendika görevlisi de vardı ama büyük çoğunluğu Komünist Partisi'nin üyeleri oluşturuyordu. Nöbetçilerin genel koğuşlara verdiği ad, "haydut yatağı"ydı. Onlar koğuşlara yalnız başlarına girmeye korkuyor, müfreze halinde baskın yapmayı tercih ediyordu.

Yoldaş Salomon fısıldayarak uyardı beni. "Konuştuklarına dikkat et" dedi. "Gestapo'nun her koğuşta ajanları var. Bazıları yalnızca oturup dinler; diğerleri ise devamlı yeni ajanlar kazanma peşindedir. Burada edeceğimiz dikkatsiz bir söz, hâlâ dışarda olan arkadaşlarımızın tutuklanmasına yol açabilir."

Haberleri sordum. Tecrit hücresinde geçirdiğim uzun aylar boyunca bir sürü şey olmuştu. Viyana'daki bir işçi ayaklanması, şansölye Dollfuss[356] tarafından kanla bastırılmış, ardından Nazi'ler onu vurarak öldürmüştü. Belçika kralı uçurumdan düşüp ölmüştü. Amerikan gemiciliği, San Francisco genel grevinin şiddetiyle sarsılmıştı. Başkan Hindenburg öbür dünyayı boylamış ve Hitler, bunamış politikacı eskisinin çizmelerini giymişti; Faşist lejyonlar Etyopya'yı işgal etmişti. Saar bölgesi Reich'a bağlanmış, Yunanistan'da bir ayaklanma meydana gelmişti, Fransa devrimin eşiğindeydi. Marsilya'da, Bulgar komitacıları, Yugoslavya kralıyla, Fransız Dışişleri Bakanını vurarak öldürmüştü. Dünyayı meşgul eden ve acıya boğan bu olaylar artık yarı yarıya unutulmuşken ben daha yeni duyuyordum.

"Gazete alabiliyor musunuz?" diye sordum.

"Kaçak yoldan bulabiliyoruz" dedi Salomon. "Çok iyi bilgilendiriliyoruz. Partiyle sürekli temas halindeyiz."

356. *Engelbert Dollfuss* (1892-1934): Avusturyalı aşırı sağcı devlet adamı. Avusturya'ya özgü bir faşizme taraftardı. Avusturyalı Nazi'lerin suikastıyla öldürüldü.

"Sansürden kaçamak mektup yollama olanağımız var mı?"

"Tabii ki. Tüm koğuşlarda yoldaşlar işbirliği halinde. Tütün hattımız var, mektup hattımız var, istihbarat servisimiz var, burada Komünist Manifesto bile var, yoldaş Dimitrov'un en son broşürü de. Komintern'in politikası değişti. Şimdi politika Halk Cephesi. Demokrasiyi savunuyoruz, çünkü demokrasi bize silâhlı ayaklanmayı örgütleme fırsatı tanımaktadır. Birçok yoldaşın hapse girmesine yol açan önemli bir taktik şimdi Moskova tarafından hatalı ilân ediliyor. Çok şey öğreneceksin. Ama uyanık ol! Koğuşlar istikrarsız unsurlarla dolu."

Belki de hayatımın en büyük şokunu, Salomon bana, Komintern'in eski Denizcilik Bölümü şefi Albert Walter'in Gestapo'nun hizmetine girdiğini söylediği zaman yaşadım.

"Bu nasıl mümkün olabilir?" diye kekeledim.

"İnsani yetersizliklerin dışa vurumu" diye yorumladı Salomon. "Öyle insanlar vardır ki, bir römorkör kadar güçlü ve dayanıklı görünür ama ilk otuz darbede çatırdar. Tepedeki liderlerimizin çoğu kilden kuklalara döndü. Öte yandan, önceden pek göze batmayan yoldaşlar çetin ceviz olduklarını gösterdi! Albert Walter'e gelince, yaşlı annesi onun için devrimden daha değerliymiş ya da devrimci onurundan."

Albert Walter Gestapo ajanı! Bu, Albay Goering'in G.P.U. ajanı olduğunu duymak kadar tuhaf geliyordu insanın kulağına. Dokuzuncu Koğuştaki yoldaşlar, kısmen Rudolf Heitman aracılığıyla, kısmen de kendi *Nachrichtendienst*'imiz[357] tarafından doğru bir şekilde bilgilendiriliyordu. Albert Walter, Stalin'in yedi deniz üzerindeki iktidarı için kilit adamdı. Gestapo bunu biliyordu ve eğer Walter'i çözerse Komintern'in enternasyonal denizcilikteki imparatorluk şebekesine girebileceğini de. Ona korkunç işkence yaptılar. Fakat Albert Walter çapında bir savaşçı fiziki işkenceye pabuç bırakmazdı. Yaşlı denizcinin Aşil Topuğu,[358] elli yaşındaki oğlunun ihtiyaçlarını sanki bir bebekmiş gibi sağlamayı sürdüren ihtiyar annesine duyduğu derin sevgiydi; o anne ki, bütün o fırtınalı yıllarda oğluyla birlikte yaşamış, oğlu

357. İstihbarat servisi.

358. Mitolojiye göre Aşil ancak topuğundan vurularak öldürülebilirdi.

Gestapo tarafından yakalandıktan sonra da korkusuzca mücadele etmişti. Müfettiş Kraus, ihtiyar madam Walter'i alıp, bir yudum su ve bir dilim ekmekle tecrit hücresine kapatmıştı. Sonra da Albert Walter'i, Fuhlsbuettel Kampının kadınlar bölümüne getirmiş ve gözetleme deliğinden annesinin zavallı halini seyrettirmişti ona. Ardından da önerisini ortaya koymuştu:

"Walter, ya bizimle, Gestapo'yla çalışırsın ya da annen *Ka-La-Fu*'da ölüp gider."

Albert Walter'in, annesinin kurtulması karşılığında ödediği bedel, tüm hayatı boyunca hizmet ettiği davaya ihanet etmek olur. Hem madam Walter, hem de oğlu serbest bırakılır ve Albert, Gestapo'yla işbirliği yapıp denizcilik işlerinin *Ratgeber*'i (danışmanı) olur. Bunun üzerine, Komintern Batı Sekreterliği, Jensen'in güvenilir yardımcısı Georg Hegener'i, Albert Walter'i, Hitler'in ulaşamayacağı bir yere kaçırma göreviyle Almanya'ya gönderir. Yoldaş Hegener'in, G.P.U. yöntemleriyle teçhizatlanmış müthiş bir beyni vardı; fakat eski üstü ve şimdiki avı Walter de bütün hileleri ve kirli oyunun kurallarını bilmekteydi. 1934'te bir gün, sahte pasaportunu ve Colt tabancasını yanına alan Georg Hegener, Walter'in, Hamburg, Pastalozzi Strasse'deki evini basar. Bu iki kişi arasında geçen konuşmalar, zamanımızın en vahşi ve tuhaf iki ihtilalci hareketindeki en vahşi ve en tuhaf episottur. Hegener sonunda, bu akıl ve belki de silâh savaşında geri çekilir. Tüm kurnazlık ve cesaretine rağmen, yakın arkadaşları tarafından Walter'e verilen adla, "Davy Jones"u "Büyük Amcayla"[359] barıştırması mümkün olmamıştır.

Ertesi sabah Gestapo, Hegener'in Hamburg'da olduğunu öğrenir. Ama Nazi'ler onu tutuklamaz. Hedefleri daha büyüktür. Georg Hegener Almanya'dan gizlice ayrıldığında peşinde Gestapo'nun Dışişleri Bölümünün ajanları vardır. Hegener, bilmeden, takipçilerini doğru Kuusinen ve Wollweber'in Kopenhag'daki bürolarına getirir. Müfettiş Kraus'un adamları, Charlottenlund semtinde bir villa kiralar ve bir hafta sonra bizzat Müfettiş Kra-

359. *Davy Jones*, Karayipli bir korsanı canlandıran bir film kahramanının adıdır. Albert Walter'e verilen ad budur. "Büyük Amca" ile kastedilen ise, Stalin'dir.

us, bir fırın patronunun ismini ve pasaportunu kullanarak Kopenhag'da geçici karargâhını kurar. Bir hafta daha geçer. Bu arada Danimarka basını yaygarayı basar: "Gestapo haydutları Kopenhag'da... Nazi insan hırsızları işbaşında." Ernst Wollweber ve Vogel adlı biri – Gestapo ajanları onu Kuusinen sanmışlardır – sokakta giderken kafalarına vurulup bir arabayla kaçırılmıştır. Bu ikisi, gizlice Almanya'ya kaçırılmak üzere Charlottenlund'daki villaya getirilmiştir. Ne var ki, villa bir süredir G.P.U.'nun gözetlemesi altındadır. O anda Leo Haikiss'in yönettiği Komünist Karşı Casusluğun adamları harekete geçer. Müfettiş Kraus ve yardımcıları zor kaçar. Wollweber ve Vogel kurtarılır. Bundan kısa süre sonra Wollweber, Kopenhag polisince gözaltına alınır, fakat Richard Jensen, onun serbest bırakılması için görüşmeler yapar ve Wollweber'in - Danimarka polisine göre "Schmidt" – derhal Rusya'ya gitmek üzere ülkeyi terk etmesi koşuluyla serbest bırakılmasını sağlar.

"Walter hâlâ serbest mi?"

"Evet" dedi Salomon, sakin bir şekilde, "onun militan ihtiyar annesi için anlatılamayacak kadar üzgünüm. Walter için de! Bir hain olarak yaşamayı hayal edebiliyor musun? Hitler düştüğünde Walter de kurşuna dizilecek. Ne acı şey, Hertha Jens'le aynı mezarlığı paylaşmak."

Her koğuş, entrika ve acımasız hakimiyet mücadeleleriyle kaynıyordu. Hapishane idaresi, kitlesel dayanışmayı önlemek için bütün koğuşların bileşimini kasıtlı olarak karışık tutuyordu. Birbiriyle bağdaşması imkânsız unsurlar dört duvar arasında iç içe yaşamak zorunda bırakılıyordu. İdare, ajanlığı, ihbarcılığı, fesat faaliyetlerinin yarattığı gerginlikleri bilinçli olarak körüklüyordu. İdare ajanlarının ve Gestapo aletlerinin görevi, koğuşlarda çatışma ve güvensizliği yaymak, zaten verilmiş cezaların uzatılması ya da yeni cezalar verilmesi için deliller sağlamaktı. Ayrıca Gestapo, politik mahkûmların saflarından yeni ihbarcılar bulmak için her zaman işbaşındaydı. Otoriteler, adi mahkûmları, koğuşlarda sürekli husumet ve kavga yaratmak için teşvik ediyordu. Doğal olarak, adi mahkûmlar çok sayıda küçük çetede bir araya geliyordu, her çete güçlü bir liderin emirlerine uyuyor ve

bunların hepsi, politik mahkûm çoğunluğuna karşı korku ve nefret hisleri besliyordu.

Günler geçtikçe, Hamburg Cezaevinin fiilen, gizli komünist hapishane örgütü tarafından yönetildiğini öğrendim. Parti yaşıyordu ve hapishane duvarları arkasında aktifti. Hamburg Cezaevinde takribi on bir bin üye vardı. Bu mahkûm örgütünün yapısı ve disiplini, standart komünist örneğe uygundu. Bütün koğuşlardaki yoldaşlar beş kişilik gruplar halinde örgütlenmişti. Birim lideri hariç hiç kimsenin kendi beş kişilik çekirdeğinin dışında politik bağlantı kurmasına izin verilmiyordu. Her grup lideri, üç kişiden oluşan Koğuş Komitesine sorumluydu ve onun emirlerine tabiydi. Bütün koğuş komiteleri, On Birinci Koğuşta bulunan ve başka hapishanelerle bağlantı kurmak için gizli bir kurye servisi rolü oynayan "nakledilen" mahkûmları yönlendiren Merkez Komitesinin –*Spitzengruppe*- yönetimi altında çalışıyordu.

Her yeni gelen komünist mahkûm, eğer zayıflık göstermemiş ya da ihanet etmemişse, derhal örgüte alınıyordu. Merkez Komitesi, bir çeşit hapishane Çekası olan kendi *Apparat*'ını yaratmıştı, bu *Apparat*, Gestapo'nun hapishane ajanlarının burnunun dibinde, onlara karşı bir çalışma yürütüyordu. Bu hapishane örgütünün baş ilkesi şuydu: "Cehennemde bile olsa, bir Bolşevik, Bolşevik olarak kalmalıdır; Partiyi bir arada tutmalıyız ve onun silâhlarını gelecek mücadeleler için bilemeliyiz; en büyük suç, Partinin ölmesine izin vermektir." *Fuenfergruppe* –Beş kişilik grup– içindeki yoldaş, bu örgütün uzuvları hakkında çok az şey biliyordu. Yalnızca kendi grubunun üyelerini ve liderini tanıyordu. Liderler, koğuş komitesince atanıyordu, koğuş komitesi de, en sıkı diktatörlüğü uygulayan Merkez Komitesince. On Birinci Koğuştaki Merkez Komitesiyle diğer on yedi koğuştaki komiteler arasındaki bağlantıları, özel irtibat ajanları kuruyordu – bunlar, hapishane idaresinin güvenini kazanmışlar, yemek taşıyıcılar ve depolardaki hasır balyalarını çeşitli koğuşlara dağıtan mahkûmlardı.

Örgüt dominant olsa da, dışında olanlarca görülemezdi. Dışta olanlar tarafından elle tutulamaz, gözle görülemez bir şeydi. Ama oradaydı. Duvarların arkasında, kolları, her gün, her saat ve geceleri her an hissedilirdi. Geçmiş yıllarda mahkûmlar üzerinde

derebeylik yapmış insafsız haydutlar, o güne kadar etkili olan liderlik yöntemlerinin artık tamamen geçersiz olduğunu görüyordu.

Tecrit hücresinde gömülü yaşarken Partiyi ve Komintern'i yarı yarıya unutmuştum. Şimdi çevrem, kafaları tek bir düşünceye saplanmış komünist militanlarla sarılmıştı: "Her şeyden önce Parti gelir!" O eşsizdi. Böyle bir şey, diye düşünüyordum, hiçbir zaman, hiçbir hapishanede daha önce olmamıştır. Partinin gücünü düşünüyordum. Bu bana büyük gurur veriyordu. Eski devrimci coşku yeniden uyanmaya başlamıştı içimde.

Benim dokuzuncu koğuşa nakledildiğim, dört koğuşa yemek taşıyan bir mahkûm kurye tarafından hemen rapor edilmişti. Farklı koğuşlardaki mahkûmlar arasında iletişim yasaktı ve hapishane idaresi tarafından şiddetle cezalandırılıyordu. Fakat bizim mesaj gönderme yöntemimiz oldukça güvenilirdi: ince bir kâğıda mesaj yazılıyor ve öğleyin dağıtılan çorba karavanasının altına zamkla yapıştırılıp, görevli nöbetçinin kuşkusunu çekmeden koğuşlara gönderiliyordu. Günlerce sonra, Merkez Komitesi bir talimat yollayarak, şakadan "Hamburg Kremlin"i diye anılan On Birinci Koğuşa nakledilmeye hazırlanmam talimatını verdi.

"Nasıl gideceğim On Birinci Koğuşa?" diye sordum, Dokuzuncu Koğuşun lideri Salomon'a.

"Bir şey yapmana gerek yok" dedi, "Sen o işi Tonio'ya bırak."

"Tonio", tüm hapishanenin politik şefiydi. Tutuklanmadan uzun süre önce onunla tanışmıştım. Otuz iki yaşında, sarı saçlı, mavi gözlü, yapılı bir adamdı, neşeli olduğu kadar gözüpek biriydi de. Saygılı, adil bir insandı, önder bir kişiliği vardı, o da Michel Avatin gibi, kendisinin yapamayacağı bir şeyi yoldaşlardan talep etmezdi. Tonio, Avatin'in Alman versiyonuydu adeta. Madencilik endüstrisinde bir Komintern uzmanıydı ve Walter Duddins'in tutuklanmasından sonra, Wollweber'in John Scheer'i görevlendirmeyi planladığı Kuzey Denizi Bölgesinin Parti Şefi olmuştu. Gestapo tarafından yakalanan Tonio, vatana ihanetten hüküm giymişti. Genç karısı, sonradan, özel eğitim için, Moskova'daki Lenin okuluna gönderilmişti. Kısa süre sonra, To-

nio'nun bir Nazi hapishanesindeki iktidar ve becerisini görecektim.

Yaşlı bir gardiyan beni koridora çağırdı.

"On Birinci Koğuşa gitmek ister misin?" diye sordu.

"Evet, efendim" diye yanıtladım, itaatkâr.

"Tamam. Topla battaniyelerini o zaman."

Beş dakika sonra On Birinci Koğuştaydım. Gardiyan, Hitler iktidara gelmeden önce Sosyal Demokrat Parti'nin üyesi olan, eski hapishane görevlileri grubundan biriydi. Hitler iktidara gelince, bunlar – işlerini ve maaşlarını kaybetmemek için – aceleyle Nazi Partisi'ne katılmıştı. Genellikle, gerçek bir SS'ten bile daha yüksek sesle bağırırlardı "Heil Hitler!" diye. Fakat komünistlerin hapishaneye gelmesi, bu eski sosyalistleri müthiş bir ikilem içine sokmuştu. Komünist mahkûmlar, gardiyanların Marksist geçmişlerini biliyordu ve onları Nazi Partisi'ne sahtekârca girdikleri yolunda Gestapo'ya ihbar edecekleri tehdidi, bu gardiyanları, kendilerine teslim edilmiş komünistlerin elinde biçare rehineler haline getirmişti. Hamburg Cezaevinde bunlardan altı yedi tane vardı. Tonio'nun tek bir emri, bunların ürkek otel hizmetçisi çocuklar gibi ayağa fırlamasına yetiyordu. Aslında gaddarca bir işti bu. Ne var ki, tüm hapishaneler gaddarlıktan ibaretti ve Hitler'in hapishaneleri hepsinin en gaddarıydı.

Tonio beni görünce, sevinmiş bir sıpa gibi koğuşu baştan başa koştu. Bu şakacılığı, onun parlayan gözlerinin ardında yer etmiş sarsılmaz ve amansız kararlılığını kamufle etmenin en iyi yoluydu. Tonio ve üç arkadaşı, beni yakalayıp On Birinci Koğuşun köşesindeki tuvalete götürdü. Orada soğuk suyla bir güzel yıkandım. Tonio, aramızdaki en somurtkan mahkûmu bile güldürecek bir konuşma yaptı. Bana "Uzun Örgü" adı verildi. Gürültülü bir tanıştırmadan sonra Tonio beni bir kenara çekti.

"Sana *Spitzengruppe*'de ihtiyacımız var" dedi. "Komitedeki üçüncü adam genç öğretmen Frederick'tir. Bir şeyi unutmamalısın: Bu duvarların ardında Parti biziz. Bu hapishaneyi devrim üniversitesi haline getirmeliyiz. Böylece hapishaneyi zıddına dönüştürmeliyiz. En göze batmayan yoldaşlarımızı bile dikkatle incelemeliyiz. Gestapo onları buraya çökertmek için koydu. Biz

ise onları burada daha güçlü ve davaya daha bağlı hale getirmeliyiz. Anlaşıldı mı?"

"Anlaşıldı."

"Güzel – Hadi şimdi işimize bakalım."

Heyecan verici bir şevk ve hatırı sayılır bir kurnazlıkla, hapishaneyi bir "devrim üniversite"ne dönüştürdük. Yoldaşlarımızın yaşamlarını denetledik ve benim Leningrad Leninist Üniversitesinde olduğum dönemde kendi zamanımı örgütlediğimden bile daha ayrıntılı bir şekilde ve sertlikte zamanlarını örgütledik. Korkutulmuş gardiyanlar bize düzenli olarak Komintern'in en son broşür ve kararlarını ulaştırıyordu. Halk Cephesi hareketleri dönemini başlatan, Komintern'in Yedinci Dünya Kongresi kararları, daha Alman basını bu kararlar üzerine yorumlarını bile yapmadan elimize geçmişti. On Birinci Koğuşta, bazen geceyarılarına kadar süren tartışmalar yapıyorduk fısıldayarak, devrimci politik çizgi hakkında metinler hazırlıyorduk. "Emperyalizm", "Grev Taktikleri", "Sabotaj", "Orduda Propaganda", "Marksist Diyalektik", "İç Savaş Stratejisi" ve düzinelerce benzeri konuda inceden inceye düşünülmüş, en net ve özlü metinleri yazıyorduk. Kâğıt ve kalemlerimiz, idarede çalışan yoldaşlarımız tarafından çalınarak bize ulaştırılıyordu; gardiyanların gizlice içeri soktukları dolma kalemler kullanıyorduk. On Birinci Koğuştaki özel bir ajit-prop - ajitasyon ve propaganda – grubu, orijinal broşürleri küçük harflerle okunacak şekilde kopye ediyordu. Geceleri yazıyorlardı. Bu kopyalar, hapishanenin tüm koğuşlarında dolaştırılıyordu. Hapishane idaresinin güvenini kazananlar ve yemek dağıtıcılar, çeşitli bölümler ve hücre blokları arasında kuryelik yapıyor, yazılı malzemeyi koğuşların politik liderlerine ulaştırıyordu. Politik liderler, bu broşürlerde yazılanları, gruplarının diğer üyelerine anlatıyordu. Toplantılar geceleri, fısıldayarak yapılıyordu, hem de birkaç yatak ötedeki Gestapo ajanının burnunun dibinde. Makinemiz tıkır tıkır çalışıyordu, Tonio'dan başlayıp en uzaktaki yoldaşa kadar. Bir gün, eğittiğimiz insanların çoğu tahliye olacaktı; öyle umut ediyorduk ki, onlar, Gestapo tarafından ilk yakalandıkları zamankinden daha sıkı bir Bolşevik "yeraltı" çalışmasına devam edeceklerdi dışarı çıktıklarında.

On Birinci Koğuşta on dört ay boyunca cezaevi Merkez Ko-

mitesinin üyeliğini yaptım. Bu aylar, hayatımın en dolu dolu yaşanan aylarıydı. Bu aylar bana, en kötü biçimde yenilgiye uğramış insanların bile, inançlarını olduğu kadar morallerini de yeniden kazanabildiklerini ve değerli bir dava için mücadele ederek beyinlerini sağlam tutabildiklerini gösterdi. Mücadeleyi bırakmış ve umutsuzluğa kapılmış insanlar, ortak amaçlar için diğer kazazedelerle bir araya geldiklerinde, bu mücadeledeki yerlerini gördüklerinde, güçlerini hissettiklerinde ve inançlarına yeniden sarıldıklarında hayat yeniden anlam kazanıyordu. Meramını bile anlatamayan tabandaki insanlar, engelleri aşmakla yüz yüze geldiklerinde, genelde entellektüel bakımdan üstün olanlardan daha cesur oluyordu. Ortalama komünist militan, hapishanede acımasız bir gelecekle yüz yüzeyken bile, şefleri ona emrettiğinde, erimiş bakırla dolu bir kazanın içine duraksamadan atlayabiliyordu. Yalnızca maddi kazançlar için mücadele eden insanların, mahkûm elbiseleri içindeki isimsiz "aktivist"ler tarafından açığa çıkarılması neredeyse kuraldı. Bir inanca tutunmuş insanlar, en önemli esinleri, gizlenmiş pespaye bir tamahkârlık olan erkek ve kız kardeşlerinden daha uzun ve daha sert bir mücadele verebiliyordu.

Her Pazar sabahı, Merkez Komitesi, koğuşların politik liderleriyle toplantı yapıyordu. Karşılıklı raporlar veriliyor ve gelecek haftanın eylem planı kararlaştırılıyordu. Bu toplantılar, hapishane kilisesinde yapılıyordu. Kiliseye gitmek zorunluydu. Hapishane papazı, kibirli, genç bir SS subayıydı. Vaazlarını, İncilden, Alman mitolojisinden ve Adolf Hitler'in *Mein Kampf*'ından[360] seçmelerle süslerdi. Kilisedeki mahkûm kitlesi arasında gizli iletişim kurmak için çok az fırsat oluyordu. Bizim örgüt toplantısı, kilisenin uzak bir köşesindeki yüksek galeride şarkı söyleyen koronun arka tarafında yapılıyordu. Koro yöneticisi, mahkûmlara her zaman yardımcı olmaya çalışan kibar, yaşlı bir adamdı. Orgcu, eski bir sosyal demokrattı. Kilisenin zangocu, Hitler hareketinden nefret eden fanatik bir Katolikti. Ne var ki, üçü de gamalı haç takıyordu ve Nazi Partisi'nin üyesiydi. Koro yöneticisi, koroya yalnızca, koğuşlardaki mahkûmlar arasından

360. Kavgam.

gönüllü olanları alıyordu. Tonio, Frederic ve ben, *Spitzengruppe* üyeleri olarak koroda gönüllü yer almıştık; böylece talimatlarımız, genel koğuşların tüm politik liderlerine bu yoldan ulaştırılmış oluyordu. İkinci derecedeki koro üyeleri seslerinin var gücüyle ilahileri terennüm ederken politik liderler, koronun gerisine çekiliyor ve orada, kilisenin merkezindeki muhafızların gözünden uzakta çalışmalarını sürdürüyordu.

Hapishanedeki istihbarat servisimiz *Nachrichtendienst* iyi örgütlenmişti. Tam istim ve büyük bir dikkatle çalışıyordu. Politik mahkûmların kavrayış düzeyi, adi mahkûmlarınkinden daha yüksekti. Birçok kurnazca manevrayla, mahkûmlara açık olan tüm hapishane içi kilit görevlere komünistleri yerleştirmiştik. İdaredeki memurlar Parti üyesiydi, banyolardaki hizmetçiler yoldaştı; onlar bizim için çok önemliydi, çünkü yaptıkları işler, her hafta tüm mahkûmlarla bağlantı kurmayı sağlıyordu. İdarenin güvenini kazananların çoğu komünistti, aynı zamanda hapishanenin atölye bölümündeki ustabaşılar da öyle. "Mahkûm-usta" işlerine sızan yoldaşlarımız üretimi esaslı bir şekilde hızlandırmaya büyük dikkat gösteriyor, aynı zamanda, muhafızların cahili olduğu üretim tekniklerini öğrenmek için tüm araçları kullanıyor, üretimin yükselmesi "mahkûm-usta"lara idare nezdinde büyük ün sağlıyor ve muhafızların üretim teknikleri konusundaki bilgisizliği, "mahkûm-usta"lara şöyle deme imkânı sağlıyordu: "Bu boşluğu doldurmak gerek. Yoldaş X gerekli buraya." Ve tabii ki, "Yoldaş X" işlenmiş bir Parti üyesi oluyordu. Hapishane kütüphanecileri ve kitap ciltçileri de Parti üyesiydi. Onların *Apparat*'ımızdaki fonksiyonu, Komünist Manifesto'dan sayfaları ve Stalin'le Dimitrov'un en son konuşmalarını, *Monte Kristo Kontu*,[361] *İvanhoe*[362] ve Bismarck'ın yazdığı *Gedanken und Erinnerungen*[363] gibi kitapların içine yerleştirmekten ibaretti. Elbette kütüphaneci yoldaşlar, böylesi "düzeltilmiş" kitapları sadece güvenilir politik mahkûmlara vermeye dikkat ediyordu. Politik

361. *Alexander Dumas père*'nin (1802-1870) romanı.

362. *Walter Scott*'un (1771-1832) romanı. Türkçeye Korkusuz Şövalye İvanhoe adıyla çevrilmiştir.

363. Düşünce ve Anılar.

suçtan hüküm giymiş biri cezaevine geldiğinde, önce örgütümüz tarafından tamamen tecrit edilmiş buluyordu kendini. Koğuşun politik lideri, yeni geleni Merkez Komitesine bildiriyordu. Merkez Komitesi, yeni gelen yoldaşın durumunun tahkik edilmesi için, hapishane müdürü *oberinspektor* Bruhns'un bölümünde çalışan yoldaşlara bir not gönderiyordu. İdaredeki komünistler, yeni gelenin resmî dosyalarını incelemek için fırsat kolluyordu. Tüm mevcut bilgileri topluyor ve On Birinci Koğuştaki Merkez Komitesine gönderiyorlardı. Bir hafta içinde, yeni gelen mahkûmun bütün geçmişini öğrenmiş oluyorduk, hangi suçtan ceza aldığını, Gestapo ve Özel Mahkemedeki tutumunu ve politik bağlantılarını, Gestapo'nun onun hakkında bildiklerini, hatta bazen daha fazlasını öğreniyorduk. Güvenilir olduğuna kanaat getirince, durumu ilgili koğuş komitesine bildiriyor ve yeni gelen, böylece aktif üye olarak örgütümüze alınıyordu. Politik mahkûmlar hakkında sürekli akan bilgileri rapor haline getiriyor ve gardiyanlar aracılığıyla, gizlice dışarı çıkarıyorduk, bu raporlar, Rudolf Heitman tarafından, Kopenhag'daki Batı Sekreterliğine ve G.P.U.'ya ulaştırılıyordu. Raporlar, yeni Gestapo'nun plan ve yöntemleri, saflarımızdaki Nazi ajanları ve hainler, keza tutuklanan yoldaşların sahip olduğu endüstriyel ve askeri sırlar hakkında bilgiler de içeriyordu.

En önemli ve etkili yöntemimiz, tütün dağıtım şebekesi örgütleyerek hapishanedeki adi suçluları kontrol altında tutmaktı. Sigara, tüm Alman hapishanelerinde yasaktı. Fakat, hapishane otoriteleri ya da polisin tavsiyesiyle belli mahkûmlara, çiğnemeleri için haftalık olarak tütün-*priem* verilebiliyordu. Bu ayrıcalıklı mahkûmlar, böyle bir ayrıcalıktan yoksun arkadaşları üzerinde büyük güce sahip oluyor ve birkaç seçilmişin tütüne sahip olması, "politik" mahkûmların en kötü yönlerinin ortaya çıkmasına yol açıyordu. Bir parça çiğnenecek tütün için birbirinin boğazına sarılmaya hazır insanlar gördüm. Birkaç gram *priem* satın almak için en alçakça eylemlere hazırlananları da.

"Tütün sorununa bir çözüm bulmalıyız" dedi Tonio, bir gün bana. "Şu andaki koşullarda, bir tütün kavgası çıksa, Gestapo tüm gücüyle yüklenir üstümüze. Tütün iblisleri de bizim tasfiye olmamıza çok sevinir."

Tütünü bir politik silaha dönüştürüp şöyle kullandık: Tonio, önemli politik mahkûmların ailelerine yardım etmek için kurulmuş Enternasyonal Kızıl Yardımın fonlarından her iki haftada bir iyi kalite sigara tütünü konsinyesi sipariş ediyordu. Dışardaki, tanınmayan bir yoldaş bu fondan gelen parayla tütün satın alıyor ve bu tütünler üç eski sosyalist gardiyan arasında bölüştürülüp gizlice içeri sokuluyordu. Kaçak mal, Üçüncü Koğuşa getiriliyor ve oradan da On Birinci Koğuşa aktarılıyordu. Tütün, tüm mahkûmlar arasında eşit bir şekilde bölüştürüyordu, yanında çakmak ve çakmak taşı da olmak üzere. Politik mahkûmlarla adi mahkûmlar beşer kişilik gruplar oluşturuyordu – tütün grupları deniyordu bunlara. Bu uygulama, hapishanedeki en kötü canilerden oluşan tütün çiğneme tekelcilerinin iktidarını kırıyordu; bunlar, sonunda, "tütün grupları"nın disiplinini kabul etmeye razı oluyordu.

Bir mahkûmun başına gelebilecek en sert ceza kendi arkadaşları tarafından tecrit edilmekti. Kalabalık bir koğuşta yaşayanlar için, tüm koğuş arkadaşları tarafından dışlanmaktan daha zalimce bir muamele olamazdı. Fakat yoldaşlığın elde edilmesi, politik projelerimizle işbirliği yapmakla mümkündü. İşbirliğini reddeden politik mahkûmlardan biri de Yoldaş Nickel'di. Bu, ben *Pioner*'le Murmansk yolculuğuna çıkmazdan önce yüksekten atarak bana iradesini dayatmaya çalışan Bremen'deki Parti liderlerinden Nickel'in[364] ta kendisiydi. Gestapo, 1933 yazında, tek bir baskında, onu on dokuz adamıyla birlikte yakalamıştı. Nickel, vatana ihanetten yatıyordu. Hapishanede Tonio'nun liderliğini kabul etmemişti. *Spitzengruppe*'nin yanıtı ise şu olmuştu: "Nickel tecrit edilmelidir!" Ve Nickel tam anlamıyla tecrit edilmişti. Kimse yemekte yanında oturmuyor ya da iskelede yanında yatmıyordu. Kimse konuşmuyordu onunla. Yoldaşlar, yanından sanki cüzzamlıymış gibi kaçıyordu. Nickel, koğuşan bir köşesine çekilip kara kara düşünmeyi adet edinmişti. Bu uygulamanın başlamasından dokuz ay sonra aklını kaçıracak hale gelmişti. "Söyleyin bana" diye inliyordu, "neden kimse konuşmuyor benimle!"

364. Bkz. s.234.

Her seferinde aldığı yanıt aynıydı: "Zıbar – seni sabotör!"

Hapishane örgütümüz, bir yoldaş tahliye olduktan sonra bile onu bırakmıyordu. Cezasını tamamlayanların birçoğu tahliye edilmiyordu; eğer Gestapo hâlâ tehlikeli olduklarını düşünüyorsa, cezaevinden bir başka toplama kampına gönderiyordu –*bis auf Weiteres*– "ikinci bir emre kadar". Almanya'nın batısındaki Estewege kampları ve Berlin yakınındaki Sacsenhausen kampı, cezalarını bitiren anti-Naziler için devasa alıkoyma yerleriydi. Gerçi mahkûmların üçte ikisi, cezalarını tamamladıktan sonra gerçekten tahliye ediliyordu. İlgimizi bu kategoride olanlar üzerinde yoğunlaştırmıştık. Bu durumda olan yoldaşlar, cezaevindeki son günlerini de geçirdikten sonra Gestapo merkezine götürülüyorlardı. Orada, tahliyeleri için zorunlu koşul olarak, bundan böyle Gestapo'yla işbirliği yapacaklarına ilişkin bir belge imzalamaları isteniyordu kendilerinden. Gestapo onlara iş sağlıyordu. Karşılığında, yoldaşlarımızın Gestapo'ya, eylemler, örgütler, işyerlerindeki işçi arkadaşlarıyla ve komşularıyla yaptıkları konuşmalar hakkında haftalık gizli raporlar vermesi isteniyordu. Eğer bu raporlar güncel değilse ya da Gestapo'yu tatmin etmemişse, söz konusu "ihbarcı", bir dönem toplama kampına alınmak üzere derhal yakalanıyordu. Bu yüzden hapishaneden tahliye olan her anti-Nazi, faraziye olarak Gestapo ajanıydı. Zaten ajanlık belgesini imzalamayanlar tahliye edilmiyordu.

Hamburg Cezaevinde, bu kitlesel ispiyonaj sistemini Komünist Partisi'nin lehine kullanmaya yönelik bir plan üzerinde kafa patlatmaya başladık. Tahliyesi yaklaşan güvenilir yoldaşlara, Gestapo'yu "tatmin edecek" yanlış bilgi veren uydurmacılık sanatını geliştirmeleri yönünde talimat verdik. Bu tehlikeli bir oyundu ama Nazi rejimini eleştiren Nazi'leri ihbar ederek Gestapo'nun dikkatini işyerlerindeki komünist hücrelerden başka yöne çekmek açısından hiç de fena düşünülmüş bir oyun değildi. Gestapo'nun, isyancı Nazi'ler üzerindeki baskı eylemleri, Nazi'lerin tabanında zaten var olan anti-Gestapo duyguları daha da arttıracaktı. Bir yoldaş hapishaneden tahliye olmadan önce, ismi ve tahliye tarihi, Komünist Partisi'nin gizli irtibat komitesine tarafımızdan bildiriliyordu. Sonra tahliye edilen yoldaşla bağ kuruluyor ve "yeraltı" Parti makinesinde ona yer veriliyordu. Keza,

tahliye olan her komünist, halen içerde olan üç yoldaşın *Patenschaft*'ını (hamiliğini) üstüne alıyordu. "Özgür" kaldığı an onun görevi, kendisine tevdi edilmiş üç mahkûmla bağlantıları geliştirmek, aileleriyle ilgilenmek, keza bu yoldaşlar da tahliye olduklarında rapor verebilecekleri gizli adresler temin etmek ve onlara bilgi ulaştırmaktı.

Aylar hızla akıp gidiyordu. Yaz geçti. Avlulardaki ağaçlar sararıp soldu, gökyüzü fırtına bulutlarıyla kaplandı. Yapraklar döküldü, her yeri kar kış kapladı, binlerce martı, donmuş sahillerden içerilere uçmaya başladı bağırtılarla. Sonra güneş yeniden egemen oldu kışa ve yeniden bahar geldi. Ve ardından yaz, 1936 yazı. İngiliz Kralı George[365] öldü, Hitler'in orduları Rhineland'da ilerledi, General Franko,[366] İspanya'da iç savaş bayrağını yükseltti. Ve Sovyetler Birliği'nde, Sergei Kirov'un[367] öldürülmesinden sonra Stalin'in başlattığı Büyük Temizlik, sayısız Eski Bolşevik Muhafızın idam mangasının önüne dizilmesine yol açtı. Firelei'den mektup yoktu. Sanki yer yarılmış yerin dibine girmişti. Onu son görmemden bu yana otuz iki ay geçmişti.

"Canım kızım" diye soruyordum. "Neredesin? Ne yapıyorsun?"

Bunun cevabını Temmuz ayının sonunda aldım. On Birinci Koğuştan genç bir yoldaş, sorgulanmak üzere Gestapo merkezine götürülmüştü. Zamanının çoğunu, o sırada Edgar Andree'nin vatana ihanet ve cinayet davası için malzeme hazırlamakta olan Müfettiş Radam'ın ofisinde geçirmişti. Akşam geç vakit, cezaevine geri gönderilmek üzere bekletildiği *Wartezimmer*'e getiril-

365. *George V* (1865-1936)

366. *Francisco Franko* (1892-1975): İspanya devrimini bastırmak üzere yaptığı askeri darbe, İspanya İç Savaşına yol açtı. Devrimi ve anti-faşist güçleri kanla bastırdıktan sonra, ölünceye kadar, yaklaşık kırk yıl İspanya'nın değişmez diktatörü oldu.

367. *Sergei Kirov* (1886-1934): Bolşevik Partisi'nin Leningrad örgütünün şefi. 1 Aralık 1934'de bir suikaste kurban gitti. Katilinin, genç Parti üyesi Leonid Nikoleyev (1904-1934) olduğu söylendi. Stalin, bu olayın ardından "Büyük Temizlik" adı verilen kitlesel imha hareketini başlattı. Kirov'un G.P.U. tarafından öldürüldüğü ileri sürüldüyse de bu konuda ne kanıt, ne de tanık bulunabilmiştir.

mişti. Buradayken, beklemekte olan diğer yoldaşların yüzlerini inceleme fırsatı bulabilmişti.

"Yüzleri duvara dönük bekletilen beş kız vardı" dedi bana. "Bunlardan biri mahkûm elbiseliydi. Karın Firelei'di o."

Sesim titriyordu. "O kızın Firelei olduğundan emin misin?" diye sordum.

"Kesin eminim. O da beni tanıdı. Fısıldayarak konuşamayacak kadar uzaktık. Ama gülümsedi bana."

Aniden kör olmuş biri gibi On Birinci Koğuşun içinde dönenip duruyordum. Firelei Gestapo'nun elindeydi. Ne zaman yakalanmıştı? Hüküm giymiş miydi? Almanya'nın dışında mı kaçırılmıştı? Almanya'ya kendisi mi dönmüştü? Gizli bir görevle mi gelmişti? Çocuğunu kurtarmak için mi yoksa?

Sorular bütün gece beynimde dönüp durdu. Bu da azap çekmenin yeni biçimiydi. Firelei, Gestapo tarafından yakalanmıştı! Firelei Özel Mahkemede yargılanmıştı! Onu dövmüşler miydi? Tecrit hücresinde mi tutuyorlardı? Ne zamandır zindandaydı? Ağlamak geliyordu içimden. Sağımdaki solumdaki yoldaşlardan utandığım için göz yaşlarımı bastırıyordum. Tüm dünyaya karşı çılgınca bir nefret duyuyordum ve kendime de.

Lânetler yağdırıyordum kendime. "Senin hatan! Senin hatan!" diye söyleniyordum. "Bu kanlı bataklığa sen sürükledin onu! Ona gerçeği hiçbir zaman söylemedin - şimdi mutlu ve özgür olacaktı!" Dişlerimi gıcırdatıyordum. Bu korkunç kendini suçlama, burgulu bir bıçak ve bir işkence sarmalı gibi beynimi oyuyordu. Sabaha doğru, ilk sabah ışıkları parmaklıklı pencerelere dokunduğunda biraz sakinleşmiştim. "Bir şeyler yapmalıyım" diye karar vermiştim.

Gestapo'ya bir mektup yazarak, karımla kısa bir görüşme yapmak için izin verilmesini talep ettim. Talebim derhal reddedildi. Muhafız komutanı "Marabou", Gestapo'nun cevabını okudu bana: *"Yeni Almanya'nın tescilli düşmanları arasında iletişim kurulmasına izin verilmesi mümkün değildir. Heil Hitler!"* Yeniden yazdım ve bu sefer yanıt alamadım. Bunun üzerine Yüksek Mahkemenin başkanına yazarak, Firelei'nin hangi suçtan mahkûm olduğunu ve cezasının süresini sordum. Gelen kısa yanıt şöyleydi:

"Karınız, vatana ihanet girişimine hazırlanmaktan altı yıl hapis cezasına çarptırılmıştır. Şu anda cezasını Luebeck Kadınlar Hapishanesinde çekmektedir."

Derhal *spitzengruppe*'nin istihbarat *Apparat*'ına başvurup, Firelei'nin tutuklanmasının ve mahkûmiyetinin ayrıntılarını öğrenmelerini istedim. Kopenhag'dan Almanya'ya gönderilip yakalanan ve Gestapo'da Firelei hakkında sorgulanan, Fuhlsbuettel Kampındaki komünistler parça parça bilgilere sahipti. Tonia ile birlikte bu parçaları büyük bir dikkatle bir araya getirerek şu sonuçlara vardık:

Firelei, benim Hamburg'da tutuklanmamdan on bir ay sonrasına, Ekim 1934'e kadar Kopenhag'da Komintern için çalışmaya devam etmişti. Benim yakalanmamdan sonra içine düştüğü umutsuzlukla, tutuklanmamdan Ernst Wollweber'i suçlamıştı. 1934 İlkbaharında, Batı Sekreterliği, Berlin'den, benim Fuhlsbuettel kampında öldüğüm raporunu almıştı. Duyduğu acıdan yarı yarıya aklını kaçıran Firelei, Moskova'daki Komintern merkezinde bulunan Piatnitzky'e hitaben bir mektup yazmıştı, çünkü Piatnitzky'nin, benim denizcilik alanındaki örgütçülüğümü takdir ettiğini biliyordu. Firelei, bu mektupta, Ernst Wollweber'in beni Almanya'ya yollamasının, ISH'yı (Enternasyonal Denizci ve Liman İşçileri örgütü) kendi kişisel kontrolü altına almaktan başka bir nedeni olmadığını belirtmişti. Mektubu, Sovyetler Birliği'ne giderken yolu Kopenhag'dan geçen Belçikalı bir yoldaşa teslim etmişti. Bu mektup Moskova'ya ulaştı mı, yoksa Belçikalı onu Batı Bürosundan birine mi verdi, bunu o sırada bilmiyordum. Aylar sonra, Belçikalının, mektubu Richard Jensen'e verdiğini, onun da Wollweber'e teslim ettiğini öğrenecektim.

Gerçek olan şuydu ki, mektubun yazılmasından kısa süre sonra, Wollweber, Firelei'yi gizli bir görevle Almanya'ya göndermişti. Firelei, Almanya'ya, Batı Sekreterliğinin bir diğer kuryesi olan, Altona'daki Parti örgütünün eski lideri Kurt Bailich'le birlikte gitmişti. Onu tanıyordum. Yetenekli bir örgütçü ve üç dili çok iyi bilen, şık, temiz yüzlü bir gençti. Fakat Bailich, aynı zamanda, Gestapo'nun dış ülkelerdeki en zeki ajanlarından biriydi. Kasım sonlarında Almanya'ya gizlice girdikten üç hafta sonra, Gestapo, Firelei'yi Bremen'de yakalamış ve Müfettiş

Kraus'un sorgulaması için Hamburg'a göndermişti. Firelei, yakalanmasından dokuz ay sonra, Hamburg'daki Özel Mahkemenin gizli bir duruşmasında, altı yıl kürek cezasına çarptırılmıştı.

"İki kişi sorumlu bütün bu olup bitenlerden" dedim gözümü kırpmadan. "Biri Wollweber, öbürü de Kurt Bailich."

Tonio, mavi gözlerini üzerime dikti bir süre, sonunda şöyle dedi:

"Sen sinirlisin. En azından bir gece geçsin. *Spitsengruppe'nin üyesi olduğunu unutma. Wir sind Blutsstropfen im Herzen der Partei! (Bizler kan veriyoruz Partiye)* Hiçbir zaman unutma bunu, yoldaşım."

"Bailich'in ajan olduğu ortaya çıktı."

"Bunu Kopenhag'a bildireceğim" dedi Tonio. "İcabına bakılacaktır."

Komünist ahtabotun tüm kollarında bir zamanlar aktif olan, şimdi de mahkûm kalabalığının arasında yaşayan hapisteki biri, hâlâ aktif ve "özgür" olan, bu yüzden de kendi sınırlı *Apparat*'ının yaptıklarının ötesinde çok az şey bilen bir yoldaştan çok daha iyi bir bakışa sahip olur, iç örgütsel gizler ve entrikalar hakkında. Birçok şey duyuyor ve sessizliğimi koruyordum. *Ve çok iyi biliyordum ki, Ernst Wollweber'in gizli görevlerle Almanya'ya gönderdiği neredeyse tüm yoldaşlar, Alman sınırını geçtikten bir iki ay sonra Gestapo'nun ağına düşüyorlardı.*

"Wollweber bir katil" dedim sakin bir şekilde.

Tonio sessizce bana baktı.

"Wollweber, bizim en iyi işçilerimizi yıkıma sürükledi" diye ekledim.

Tonio kollarını kenetleyip, sert yüzünü önüne eğdi. "Yoldaş Ernst, Alman Partisi'ndeki en tutarlı Bolşeviktir" diye yanıtladı ağır ağır.

Geceler boyunca Firelei'yi düşündüm. Düşünce ve duygularımı anlatmaya teşebbüs edecek değilim. Yanımdaki şiltede Tonio, o militanca kayıtsızlığıyla horlamaktaydı. Uyurken hep horlardı. Vatana ihanet yargılaması sırasında bile kasıtlı olarak uyumuştu.

Şafak söktü.

Tonio bütün gün tartıştı benimle. Kendi yaşamını savunan bir

insanın ısrarı ve içtenliğiyle tartışıyordu. "Parti hayatımızdır" diyordu. "Partisiz yaşayamayız. Bana bak! Parti, annemi öldürse yine şöyle demeye devam ederim: 'Ben bir Bolşeviğim! Bolşevik olarak kalacağım!' "

İçimdeki ses öfkeyle dışarı vurdu:

"Firelei hapiste!"

"Hapis onu yıldırmaz" dedi Tonio.

Sonunda o kazandı. Gece geç vakit el sıkıştık. Saman dolu çuval yataklarımız birbirimizin nabzını duyacak kadar yakındı.

"Asla ölümden söz etme" dedi Tonio, vahşi bir gururla. "Kopenhag'a yollayacağım raporumda, senin, Gestapo'ya yakalandığımdan beri tanıdığım en iyi Bolşevik olduğunu bildireceğim."

Komintern'in *S-Apparat*'ı sonunda, ajan Kurt Bailich'le ilgili topladığımız tüm bilgileri kabul etti. G.P.U., bu haini tüm Avrupa ülkelerinde aramaya başladı. Fakat Bailich, Almanya'ya kaçtı ve on sekiz ay boyunca kendisiyle ilgili hiçbir bilgi alınamadı. 1938 yılında, New Orleans'ta olduğu bildirildi; Bailich, Aralık 1936'da, Gestapo'nun Kuzey Amerika bölümüne gönderilmişti.

Ne var ki, Kurt Bailich'ten çok daha önemli ve tehlikeli olan bir diğer Gestapo ajanı, intikamımızdan kaçamadı. Bu, beni ve yüzlerce yoldaşı Hitler'in gizli polisine ihbar eden Martin Holstein'di. 1936 yılının başına kadar, içimizde hiç kimse Holstein'in hain olabileceğinden ciddi olarak kuşkulanmamıştı. Çok ihtiyatlı ve zeki olduğu gibi, fanatik bir devrimci rolü oynamayı da çok iyi biliyordu. Sonunda açığa çıkması tesadüf eseri oldu. Yedinci Koğuşun politik lideri, sorgulanmak üzere Gestapo'ya götürülmüştü. Müfettiş Kraus'un işkence odalarından birinde sorgulanırken, aniden kapı açılmış ve içeriye şık giyimli bir adam dalıvermişti. Bu davetsiz misafir, Martin Holstein'den başkası değildi. Yedinci Koğuştan yoldaşla Holstein anında tanımışlardı birbirlerini. Holstein tek kelime etmeden dönüp hızla çıkmıştı kapıdan.

"Kimdi bu adam?" diye sormuştu Gestapo ajanı, sorgulanan komüniste, kuşkuyla.

"Tanımıyorum" diye yanıtlamıştı yoldaş.

O gece hapishaneye geri dönen yoldaş, Tonio'ya, Holstein'i Gestapo merkezinde serbestçe dolaşırken gördüğünü rapor etti.

Bu kesin bir delildi. Holstein'in yıllardır ajan olduğu ortaya çıkmıştı. Durum, Kopenhag'daki *S-Apparat*'a bildirildi. Martin Holstein'in peşine düşüldü.

Eylül'de bir gün, Duisburg limanının aşağılarında, Ren Nehrinden bir ceset çıkarıldı. Adamın boğazı boydan boya kesilmişti. Ölünün, Martin Holstein olduğu tespit edildi.

1936 yaz sonunda, On Birinci Koğuştaki mucizevi yaşamımız aniden son buldu. Ağustos'un kavurucu günlerinden biriydi. On Birinci Koğuştan tutuklular avluda, yakın düzende yürüyüş yapıyordu. Ter içinde kalmış altmış mahkûm, elini kolunu sallayıp duruyordu. Her zaman olduğu gibi, önümüzdekiyle ve arkamızdakiyle ancak çeyrek metre mesafede, yakın düzende yürüyorduk. En önde Tonio yürüyordu. En uzunlardan biriydi. Kabak kafasını dik tutuyor, tetikteki gözleri parlıyordu. Kaz adımlarıyla yürürken azami ölçüde zorlanıyor, nefes alırken geniş göğsü körük gibi inip kalkıyordu. Gözleri avluda, hücre bloklarının duvarlarında geziniyor, küçük pencerelerde tanıdık bir yüz arıyordu, her zaman gülümsemeyi teşvik etmeye, her zaman mücadele ve meydan okumaya omuz vermeye hazır. Çok iyi biliyordum, Tonio'nun cesur gülümsemesini ve selâmını yakalayan tecrit hücresindeki yoldaşın yüzünü nasıl sıcak bir tebessümün saracağını. O yoldaş bütün gün daha güçlü bir insan olup çıkacaktı. "Tonio'yu gördüm" diye düşünecekti, "ve bana devam dedi."

Ter içindeki birliğin ortalarında, On Birinci Koğuşun teorisyeni, düz beyaz saçlı ve her zaman güldürecek bir şeyler bulan Gottlieb yürüyordu. Avluda konuşmak yasak olduğundan, nöbetçinin duymayacağı bir sesle fısıldadığını duyuyordum.

"Söyleyin bana" diyordu Gottlieb, "bu fırın gibi havada neyi tercih edersiniz: Bir bardak soğuk bira mı, pişmiş ördek mi, yoksa güzel bir kız mı?"

Bu soru, önünde ve arkasında bulunanlar tarafından kıkırdamalar eşliğinde diğerlerine ulaştırıldı. Çoğumuz "bira" dedik, "ördek" diye iç çekti, banker Albert. "Kız" diye guruldadı Udje adlı eski mahkûm, "ölmeden önce bir kere daha kız isterim." Birliğin başındaki Tonio, başını çevirip, "dünya bize ait" diye ilân etti. "Kahrolsun tevazu. Önce ördek ve bira, sonra da kız."

Yürüyüş kolunu bir kıkırdamadır aldı, en sonda kısa boylu ve

fazlasıyla şişman, Tarzan dediğimiz kasa hırsızı geliyordu, tozların içinde, tıknefes olmuş, terden sırılsıklam, şapşal şapşal yürüyerek.

İçimizde gülmeyen tek kişi vardı. Diğerlerinin gülmesinden alınmış gibiydi hatta. Ancak yirmi iki yaşında bir gençti bu. Dayanılmaz keder ifadesi taşıyan yakışıklı bir yüzü vardı. İsmi Oswald'dı. Diğerleri onu hain olarak görür, uzak dururdu. Partinin *S-Apparatı*'nda bir terörist grubun üyeliğini yapmış, Hamburg'da bir polis komiserine yapılan suikastta yer almıştı. Tutuklanınca birim üyelerinin isimlerini vermişti; grubun lideri, Lindau adlı genç komünist, Nazi baltasıyla idam edilmişti. Suç ortakları ise müebbet hapis cezasına çarptırılmıştı. Parmaklıkların ve duvarların ardında Oswald için yaşam, dayanılmaz bir cehennemden farksız hale gelmişti. Yoldaşları tarafından tecrit edilmiş, hor görülmüş, kendi hazin düşünceleriyle baş başa bırakılmıştı. Partisiz yaşayamazdı. İhanetinin kefaletini ödemek için can atıyordu. "Tekmeleyin beni" diye feryat ediyordu. "Öldürün beni istiyorsanız, cezalandırın! Bir şeyler yapın! Ne istiyorsanız. Ama beni tek başıma bırakmayın!" On Birinci Koğuş komünistlerinin yanıtı, hor gören bir sessizlik oluyordu. Şimdi avluda, Oswald, birden yürüyüş kolundan çıkıp dans etmeye başlamıştı. Çılgınca yalpalıyor, muhafızlara, ağzına ne gelirse söylüyordu. Muhafızlar koşarak geldi.

"Dövün beni" diye uluyordu, *"Lieber Herr Wachtmeister*, dövün beni! İyice bir pataklayın! Herkes görsün beni nasıl dövdüğünüzü! Dövün beni!"

Muhafızlardan biri, iri yarı genç bir kabadayı, copunu savurdu.

"Demek dayak istiyorsun?" diye bağırdı. "İstemediğin kadar. Sana bir dayak atacağım ki!"

Oswald hunharca dövülürken, Muhafız Komutanı "Marabou" avluda bitiverdi.

"Dikkat!" diye uludu bir muhafız.

Hepimiz yerimizde taş kesildik. "Marabou" ne olduğunu sordu. Muhafızlar koyun gibi bakınıp duruyordu. "Ben dayak yemek istedim" diye açıklamada bulundu Oswald, üzgün, "çünkü

arkadaşlarıma ihanet ettim." "Marabou" onunla yatıştırıcı bir havada konuştu. Sonra bize döndü. Sesi tabanca gibi patlıyordu.

"İblisler! Alçaklar!"

Tüm mahkûmlara tek sıra olmalarını ve soyunmalarını emretti. Sonra ıslık çalıp hücre bloklarından acele takviye muhafız çağırdı. Güneşin ortasında, çıplak, ellerimiz başlarımızın üstünde, öylece duruyorduk.

"Bunları bir iyice arayın" diye emretti muhafızlara "Marabou", "arayın bu kadavraları, giysilerini de."

Arama tam iki saat sürdü. Muhafızlar, bıçak, illegal kurşunkalem, tütün ve çakmak taşı buldu. Bir mahkûmun pantolonundan bir kâğıt parçası bulup çıkardı muhafızın teki. Şöyle bir bakıp "Marabou"ya verdi, o da kâğıdı inceledi. Yüzü tehlikeli bir şekilde gerildi.

"Hitler Gençliği İçindeki Genç Komünistlere On Emir" diye yüksek sesle okudu. Ardından ekledi: "İlginç, çok ilginç."

Pantolonunda kâğıt bulunan yoldaş, On Birinci Koğuştaki kuryelerimizden biriydi. "Marabou" ona doğru ilerleyip yüzüne bir tokat attı.

"Sen mi yazdın bunu?" diye sordu.

"Evet, efendim" diye yanıtladı yoldaş.

"Ne iş yaparsın?"

"İşçiyim."

"Bu yazı çok düzgün. Bir işçi böyle yazabilir mi?" dedi "Marabou". Göğüs cebinden bir kâğıt ve dolma kalem çıkarıp mahkûma verdi. "Göster bakalım bana nasıl yazdığım" diye emretti. "Yaz: Hitler gençliği."

Yoldaş, kargacık burgacık yazısıyla karaladı. "Marabou" gözlerini kıstı.

"Şimdi söyle bana, kim yazdı bu talimatı?" dedi yumuşakça.

"Ben yazdım" diye yanıtladı yoldaş, şaşmaz bir tutarlılıkla.

"Marabou", ona giyinmesini emretti. "Seni Gestapo'ya göndereceğiz" dedi, "onlar orada senin dilini çözer." Sonra çıplak adamlar müfrezesine dönüp tısladı: "Bu ihanet belgesini kimin yazdığını öğrenene kadar burada, böyle çıplak bekleyeceksiniz."

Akşam karanlığı çökene kadar tozların içinde bekletildik. Bilgi vermeye gönüllü kimse çıkmadı. Üstünden suç unsuru kâ-

ğıt çıkan yoldaş, Gestapo'dan geri dönmedi. Gestapo'daki sorgulamalarından dönenler, kuryenin, hapishanedeyken vatana ihanet suçu işlemekle suçlandığını bildirdi. Onu bir daha hiç görmedik. Onun Gestapo'ya götürülmesinden günlerce sonra, On Birinci Koğuşa pek tekin olmayan biri getirildi.

Yeni gelenin adı Ludwig Grauer'di. Ellilerine yaklaşan, iri yarı, goril kollu bir adamdı. Acımasız yüzü ceviz kıracağına benziyordu. Hamburg Cezaevindeki en uğursuz sahtekârlardan biriydi. Grauer'in On Birinci Koğuşa gelmesinden sonraki günlerde "Marabou" onu koğuşun ustabaşısı tayin etti. Bir gün sonra da Grauer, uzun boylu, güçlü kuvvetli, kızıl saçlı Willy Kronenberg'i güvenilir yardımcısı olarak aldı yanına. Kronenberg, 1933 ilkbaharına kadar Anti-Faşist Muhafızların şefliğini yapmış; sonra da para karşılığında örgütünü satmıştı. Fakat Gestapo şefleri, Kronenberg'den en son bilgi kırıntılarını da aldıktan sonra, sahte evlilik düzenlemekten içeri atmıştı onu. Kronenberg, Fransız Yabancılar Lejyonunda bulunmuştu. Parasını kaybetmemek için ipi bile boylamaya razı olacak tipte, maceracı, vicdansız biriydi. On Birinci Koğuşta, Kronenberg'in, talimatları Grauer'dan aldığını farketmiştik. Şiltelerini koğuşun en korunaklı köşesine yan yana koymuşlardı. Bu ikisinin geceler boyu gizlice, uzun uzun ne konuştuklarını öğrenmek için gözetçiler kondu. Tonio, idare bürolarında çalışan yardımcılarından Grauer'in dosyalarına bakmalarını istedi. Toplanan bilgiler kuşkularımızı doğruluyordu.

Birinci Dünya Savaşında, Kayzer'in Donanmasında yedek topçu olarak bulunurken, reaksiyoner danışman subaylara, Donanmadaki devrimci denizciler hakkında bilgi veren bir politik ajanmış. 1923'te, Ruhr'un işgal edildiği yıl, Almanya'ya karşı Fransız kurmayına ajanlık yapmış. 1927'de, başkasının Ren gemisini Hollanda'ya sattığı için hapse atılmış. 1931'de tahliye olunca banka işine girmiş ve 1934'de, bir sahtekârlık işini yönetmiş –*Zwecksparkassen*– yoksul insanların milyonlarca marklık tasarruflarını iç etmeye yönelik bir girişim. Grauer, yargılanıp sekiz yıla mahkûm olmuş. Hapishane bürosundaki dosyasında, Gestapo'nun idareden, onu şiddetli tecrit hapsine tabi tutmamasını isteyen bir not da yer alıyordu. Korsan ve banka yöneticisi Grauer, aynı zamanda Gestapo ajanıydı.

"Hoş bir çift göndermişler bizim buraya" diye homurdandı Tonio, "Grauer ve Kronenberg. *Die Gestapo wittert Morgenluft!*[368] Lağım faresi gibi kokuyorlar."

Aramızdaki iki deneyimli ajanın varlığı, On Birinci Koğuştaki politik çalışmayı pratikte felç etmişti. Tüm bağlantılarımızı kestik ve onları başka bir koğuşa naklettirmenin yollarını aramaya başladık. Ne var ki, Gestapo'nun, Grauer ve Kronenberg'i On Birinci Koğuşu sürekli gözetlemeleri için gönderdiğine ilişkin yeterli delil yoktu elimizde. Çileden çıkmış komünistlerle iki ajan arasında sürekli kavga çıkıyordu; gelgelelim, ikisi de yaman kavgacılardı.

"Bu canilerle uzlaşmaya varsak daha iyi olacak" görüşünü ileri sürdü Tonio. "Onları işleyelim, töhmet altında bırakalım, nötralize edelim."

Aynı gece geç vakit, Tonio'yla benim uyku çuvallarımızın bulunduğu, köşedeki pencereye yakın iskeleye karanlıkta biri tırmandı yavaşça. Bu gece konuğu, hain Oswald'dı.

"Beni dinleyin" dedi çekinerek. "Benim bir hain olduğumu düşünüyorsunuz ama bu doğru değil. Ben yoldaşınızım. Bunu kanıtlayacağım."

"Ne var kafanda?" diye sordu Tonio ona.

"Grauer'i öldüreceğim" diye fısıldadı Oswald. "Kronenberg'i de."

"Saçma" diye mırıldandım. "Bu koğuştan bir yere gidemeyiz. Bunu bize fazlasıyla ödetirler."

"İkisini de öldüreceğim" dedi Oswald, mutlu.

Tonio omuzlarını silkti. "Sen çıldırmışsın! Yatağına git ve bizi rahat bırak."

Oswald, Tonio'nun göğsüne vurdu hafifçe. Başka bir şey söylemeden, geldiği gibi, sessizce alttaki yatacak çuvallara doğru sürünüp gitti.

"Sakın Grauer'le işbirliği yapıyor olmasın?" diye sordum Tonio'ya.

"Oswald provakatör değil" diye yanıtladı Tonio. "Yapabileceğimiz hiçbir şey yok. Çıldırmış."

368. Gestapo iş üzerinde.

Uyumuştum. Sabaha doğu üç dört gibi, On Birinci Koğuştaki boğuk bir feryat herkesi ayağa kaldırdı. Uyuma raflarının alt sırasındaki zifiri karanlıktan itiş kakış sesleri geliyordu. Yeniden bağırışlar duyuldu, boğuk ve canhıraş, yardım isteyen. Aslında bir bakıma herkes biliyordu feryatların Grauer'den geldiğini. Kimse kalkıp yardımına gitmedi, Kronenberg bile. Biraz sonra gece nöbetçileri koğuşa daldı. Feryatlar uzun inlemelere dönüşmüştü. Elektrikler yandı. Grauer taş zeminde yatıyordu, yüzü ve göğsü kan içindeydi. Oswald görünürlerde yoktu. Muhafızlar onu tuvalette buldu, kendi kendine kıkırdarken. Grauer'in yüzünü ve boynunu hasır örücülerin kullandığı makasla kesmişti.

Gecenin geri kalan zamanında hepimizi tek sıra halinde, kollarımız yukarda, üstümüzde bir tek fanilamız, sabaha kadar beklettiler. Muhafızlar sürekli koşuyor, bağırıyor ve sorguluyordu. Sabah dokuzda bir Gestapo birliği cezaevini bastı. On Birinci Koğuştaki on yedi tanınmış komünist, Tonio ve ben de aralarında olmak üzere, Fuhlsbuettel Toplama Kampının tecrit hücrelerine nakledildik. Gestapo tüm cezaevini baştan aşağı taradı. Diğer koğuşlardaki mahkûmlar, grup grup Oranienburg, Buchenwalde ve Dachau'ya gönderildi.

Bir kere daha korku ve terör evindeydim. Günler, alay eder gibi ağır ağır geçiyordu; Ve On Birinci Koğuşun anıları, artık ulaşılmaz bir cennetin anıları gibi uzaktaydı.

"Kavgam" İçin Kavgam

29 Temmuz günü, Fuhlsbuettel Kampında herhangi bir gün gibi başlamıştı. Gece, geç vakit getirilen mahkûmların gürültüleriyle, tabanca sesi gibi patlayan küfür ve emirlerle, zincirlenmişlerin uykusuzluk akan inlemeleriyle, çarpan kapılarla ve uçak gürültüleriyle dolu geçmişti yine. Çan, altı buçukta çaldı ve on dakika sonra nöbetçi, hücreme girdi, ayak bileklerimdeki ve sol bileğimdeki zincirleri çözdü ki, yatağımı düzelteyim, tuvalete gideyim ve yerdeki hayali tozları süpüreyim. Sonra ellerimi arkadan kelepçeledi ve hücreme bir dilim kara ekmek fırlattı. Yere yatıp ekmeği dişledim.

Saat ona kadar başka bir şey olmadı, hücreyi adımlayarak zamanı unutmaya çalışmam, önceki okumalarımdan aklımda kalan tüm zoolojik terimleri kafamda liste haline getirmeye çalışmam hariç tabii. Kilit aniden takırdayıp kapı ardına kadar açılınca, pencerenin altında derhal hazırola geçip, ismimi, numaramı ve mahkûmiyet nedenimi haykırdım. Nöbetçi kenara çekildi. Hücreme, geniş omuzları, ince dudakları, bembeyaz kolalı yakasının üstündeki sarkan gerdanıyla Rudolf Heitman girdi.

Heitman, başıyla nöbetçiye bir işaret yaptı. *"S'ist in Ordnung"*[369] dedi. "Beni içeriye kilitleyebilirsin."

Nöbetçi kapıyı, Gestapo'nun içinde çalışan G.P.U.'lu Heitman'ın arkasından kilitledi. Bir iki saniye sonra, nöbetçinin gözetleme deliğindeki metal kapağı kaldırıp küçük camdan içeriyi

369. Tamamdır.

gözetlediğini gördüm. Bu koşullarda Heitman'ı selâmlayamazdım. Hazırolda durmaya devam ettim.

Heitman, beni kabaca duvara itekledi.

"Nefretle bakıyorsun" diye bağırdı. "Senin gibilerini dikenli telle asmak gerek."

Yeniden dengemi buldum. Heitman elini uzatıp başımın yanına vurdu, ben de bunun üzerine yere düştüm. Dışardaki nöbetçinin soluk mavi gözü hâlâ gözetleme deliğindeydi.

Heitman homurdandı: "Ayağa kalk! Kim sana yerde yatma izni verdi?"

Ayağa kalkıp karşısında durdum. Heitman'ın dişleri görünüyordu ve ince ağzının kenarları aşağı doğru büzülmüştü.

"Bana gerçeği söyleyecek misin?" diye böğürdü.

"Evet, efendim."

Bir fotoğraf çıkardı. Onu avucunun içinde tutup gözlerime yaklaştırdı. Bu, sarışın, genç bir adamın fotoğrafıydı.

"Bu herifi tanıyor musun?" diye sordu Heitman.

"Hayır, efendim."

Aniden sol yumruğuyla burnuma bir darbe indirdi. Burnum kanamaya başladı.

"Bu resimdeki adamı tanıyor musun?"

"Tanımıyorum" dedim, ziyaretin beni sorgulamaktan başka bir amacının olmadığını anlamanın yarattığı gerginlikle.

Gözetleme deliğindeki muhafız gözünü kırpıştırdı.

"Çocukları çağırayım, seni bir güzel kırbaçlasınlar mı, ha?"

"Hayır, efendim."

"O zaman, bu adam hakkında bildiğin her şeyi anlat bana?" diye hırladı.

Sesimi çıkarmadım.

Heitman, yeniden yaklaştırdı avucundaki resmi.

Sanki üzerime atlayacakmış gibi önümde çömeldi, yüzü kasılmış, küçük gözleri ışıldamıştı.

"Bak bu resme" dedi yumuşak bir havada, "ve bu adam hakkında ne biliyorsan anlat bana."

Fotoğrafa baktım. Şimdi Heitman'ın avucundaki, Ernst Wollweber'in fotoğrafıydı, yıllarca önce *Arbeiter İllustrierte Zeitung*'da çıkmış bir resmin kopyasıydı bu.

"İyi bak" diye homurdandı Heitman. "Düşün."

Yavaşça, başparmağının zor fark edilen bir hareketiyle avucundaki resmi çevirdi, geniş sırtı gözetleme deliğindeki muhafıza dönüktü. Fotoğrafın arka tarafında okunaklı harflerle yazılmış kısa bir mesaj vardı. Her harfi dikkatle okuyarak mesajı belleğime yerleştirdim.

"*PP-Apparat*'a girmeye çalış. Durum elverişli. Dikkatli konuş."

"Bu adam Ernst Wollweber'i tanıyor mu?"

"Sanırım tanıyor" dedim yavaşça.

"Sanırım ne demek. Tanıyor mu, tanımıyor mu?"

"Tanıyor."

Heitman fotoğrafı cebine koydu. Başını arkaya atınca, gerdanının kapadığı boynu göründü.

"Peki, onu Wollweber'den talimat alırken gördün mü?"

"Evet, efendim."

"Ne tür talimatlar?"

"Polis içindeki çalışma, sanırım" dedim.

Heitman hırladı. "Aha!" Huysuzca ekledi: "Şimdi anlat bakalım bana."

Dönüp hücrenin kapısına vurdu. Nöbetçi anında açtı.

"İşinin başına dönebilirsin" dedi Heitman ona. "Bu arkadaş yola geldi"

Ölüm Başlıklı Muhafız bunu duyduğuna sevinmişti. Kapıyı yeniden kitleyip ayrıldı, ayak sesleri koridorda gittikçe uzaklaştı. Şimdi yalnızdık. Heitman rahatlamıştı. Cebinden konyak şişesini çıkarıp içti. Kafam mesajdaydı.

PP-Apparat, düşmanın polis gücü içinde gizli komünist çalışma yapan aygıtın adıydı. Heitman'dan korkacak bir şey yoktu. Onu celladın önüne yollayacak kadar çok şey biliyordum hakkında. O da bunun bilincindeydi. Beni tuzağa düşürmeye falan kalkamazdı asla.

"Evet, bekliyorum" dedim yavaşça.

Alçak sesle konuşmaya başladı. "Batı Sekreterliği" yerine "Şirket"i, *PP-Apparat* yerine "yarışmacılarımız"ı kullanıyordu.

"Merkezden biriyle konuştum" dedi Heitman. "Şirket, senin niteliklerine ilişkin olarak Tonio'nun görüşlerini almış. Yarışma-

cılarımıza katılmayı denemelisin. Şirket, kendilerine ne zaman ve nerede darbeyi indireceklerini söyleyeceği daha çok adam istiyor – satışları arttırmak için."

Mesajın önemini anlamıştım. Batı Sekreterliği, Gestapo'ya girmek için manevra çevirmekle görevlendirmişti beni. Böyle görevler daha önce de verilmişti. Fakat bir iki istisna hariç, bu tür işlere girişen yoldaşları bekleyen, acı ve ani ölümden başka bir şey olmamıştı.

"İmkansız" dedim, "fazlasıyla açığa çıkmış biriyim."

Heitman başını iki yana salladı. "Hazır bir zemin bulacaksın" diye mırıldandı. "Seninle işbirliği yapılacak. Yarışmacılarımız daima parlak, genç insanlar arar. Bu, zaman alan bir iştir ve sabır ister. Tabii ki soğukkanlılık da."

"Nasıl?"

"Bu konuda sınırsız imkânlar yok. Beceriksizce ve kuşku çekecek şeyler yapmaya gelmez. Sorun, durumu, yarışmacılarımızın gelip seni, 'kardeş, ne dersin? Anladın mı?" diye davet edecekleri noktaya getirmekte."

Kapının yanına çömeldim, sol kulağımı kapıya dayamıştım, yaklaşacak nöbetçilerin ayak seslerini duymak için.

Cezaevinden toplama kampına nakledildikten sonra bana verilen bir belgeyi gösterdim Rudolf Heitman'a. Kan kırmızı kâğıtta şu açıklama yer alıyordu:

KORUMA GÖZALTI İÇİN EMİR

Hamil mahkûm ..... Devlet Cezaevinde barış ve düzeni bozduğundan Ka-La-Fu'ya geri gönderilmiştir.

(Gestapo adına) PAUL KRAUS

"Görüyorsun" dedim, "tecrit hücresi... pranga..."

"Sorun değil" diye karşıladı Heitman, "prangalanmış biri, zincirlerinden kurtulmak için her şeyi yapabilir. Yıllardır ıskartaya çıkmışsın. Eski ideallerini bırakmışsın. Teslim olmaya hazırsın. İzleyeceğin yol bu. Tam bir iktidara sahip olduklarını sanan insanları kandırmak hiç de zor değildir."

"Nasıl bir yol izlenmesi gerekir?"

Heitman omuzlarını silkti. "Bu komediyi oynayacak olan

sensin" diye mırıldandı, "ben değil. Ben sana sadece birinci perdenin başlangıcını söyleyebilirim. Sen de devamını getirirsin."

"Devamı mezarda son bulur" diyerek gülümsedim.

"Ya da özgürlükte" dedi Heitman, belli belirsiz bir sesle.

"Tamam. Nedir başlangıç?"

"Onlardan *Mein Kampf*'ı okumak için izin iste. Bu her zaman iyi sonuç verir. Sonra, Rusya'daki kitlesel idamlardan şok olmuş gibi görün. Kirov sokakta vurulduğundan beri, her yaşta, her milliyetten binlerce insan kurşuna dizildi. Onların, senin bu durum karşısında şok olduğunu anlamalarını sağla. Sonra sonucu bekle. Eğer şanslıysan başarırsın. Ne kadar zamandır içerdesin?"

"Yaklaşık üç yıl" dedim.

"Herhangi birinin, geçmişiyle bağlarını kopartması için yeterince uzun bir zaman" diye hırladı Heitman. "Her şey şansa bağlı. Şans, matematikten daha fazla sayıya sahiptir."

"Bunu düşüneceğim."

"Bak bana" dedi Heitman sevimsiz bir gülümseyişle. "Ben yıllardır oradayım. Ve hâlâ hayattayım." Bunu söylerken, beni ikna etmekten çok, kendine olan güvenini tazelemek istiyor gibi geldi bana. Birkaç dakika sonra nöbetçiyi çağırdı.

Heitman, sert bir "Heil Hitler!" çekerek ayrıldı. Nöbetçi topuklarını vurarak hazırola geçti. Prangaları yeniden vurdu bileklerime. Yine yalnız başımaydım.

Tüm öğle sonrası hücreyi adımlayıp durdum. Gece oldu, gözümü kırpmadım. Açlığı ve üşümeyi unutmuştum. Bütün bedenim ateşler içindeydi, damarlarımdaki kan gürültüyle akıyordu. Daha başından biliyordum, boktan bir işti bu, hayatımın en tehlikeli, en zor, en ölümcül göreviydi. Var olan olanaklar içinde bu görevin başarılı bir sonuca ulaşacağını sanmıyordum. Bu işe başlarsam sonunun ölüm olacağına kesinlikle inanıyordum. Kendime soruyordum: "Hâlâ iyi bir Bolşevik misin?" Olumlu bir yanıt verebilmek için gece boyunca kendimle boğuştum. Gece nöbetçisinin içtiği sigaranın iç bayıltan kokusu iç boğuşmama son verdi.

Sabah çanı çalmadan önce bu işe girişmeye karar vermiştim. Kendimi, hiç kimsesi olmayan, yıkık, çaresiz biri olarak görüyordum.

Nöbetçiye, Adolf Hitler'in *Mein Kampf*'ını okumama izin verilmesini söyledim.

Bu nöbetçi koridorda yeniydi. Muhafızlar, mahkûmlarla dostça ilişkiler kurmalarını önlemek için her hafta değiştirilirdi. Nöbetçi, isteğimi net bir şekilde reddetti.

Bıraktım, iki gün geçsin. Bu kitabı daha önce elbette okumuştum ama şimdi okumam iki bakımdan zorunluydu. Biri, Gestapo'nun, mahkûmların haberleşmelerini ve okudukları şeyleri sıkı bir şekilde kaydetmesiydi; resmî Nazi yayınları üzerine fazla zaman harcıyor görünen mahkûmların, eski *Weltanschauung*'larım[370] bıraktıkları düşünülürdü. İkinci neden, Nasyonal Sosyalist fikirleri ve ifade tarzını iyice kapmak istiyordum ki, o gün geldiğinde Gestapo şefleriyle kendi zeminlerinde konuşabileyim.

Üçüncü sabah, *Lagerkommandant*'ı[371] görmek istediğimi belirttim.

"Nedir sebep?" diye sordu nöbetçi.

"Bir açıklama vermek istiyorum" dedim.

"Kişisel mi? Bunu yapamazsın."

"Politik bir açıklama, *Herr Wachtmeister*."

Nöbetçi etkilenmiş görünüyordu. Gıcırdayan çizmeleriyle uzaklaştı ve on dakika sonra prangalarımı çözdü.

"Yürü, komutan seni görmek istiyor."

Fuhlsbuettel Kamp komutanı, yıpranmış bir masanın ardında oturuyordu. Ofisi fazlasıyla sıcaktı, dosya ve kâğıtlarla tıka basa doluydu. Duvarlarda Nazi liderlerinin fotoğrafları diziliydi. Komutan, zayıf, kır saçlı tipik bir askerdi. SS'lerin siyah üniforması vardı üstünde. Bir düellodan, Dünya Savaşından ya da Fransız Yabancılar Lejyonundaki günlerinden kalmış bir yadigâr olarak şakağından dudağının kenarına kadar uzanan bir kılıç yarasının izi vardı yüzünde. Ofise girip topuklarımı vurarak mutat tekmili verince, orada bulunan memurlara –keza SS'lere de– eliyle dışarı çıkmalarını işaret etti. Bir süre bana öylece baktı. Fuhlsbuettel kampında uyguladığı rejimle çok sayıda yoldaşımı yıkıma uğra-

370. Dünya görüşlerini.
371. Kamp Komutanı.

tan bu adamın soluk mavi gözlerinin içine bakıyordum. Sonunda, sert bir havada sordu:

"Nedir sorun?"

"İsteğim – "

"Ne istediğin ilgilendirmez beni" diyerek sözümü kesti. "Neden koruma hapsindesin?"

"Hapishanede huzursuzluk çıkarmakla suçlandım."

Komutanın, samimi yanıtımdan hoşlandığı gözümden kaçmadı.

"Suçlama doğru mu?"

"Kısmen – evet" diye kabul ettim.

"Neden yaptın?"

"Eski fikirlerimin boşluğunu görüp" diye yanıtladım, "umutsuzluğa kapıldım. Gerçeklerden kaçmak için tam ters yöne savruldum."

"Bu, gerçeklerle yüzleşmekten daha mı kolay geldi" diye sordu kurnazca.

"Evet, efendim. Öyle göründü - bir süre için."

"Neden girdin hapse?"

"Üçüncü Reich'a karşı illegal çalışma yapmaktan."

"Ne kadar aldın?"

"On üç yıl."

"Şanslıymışsın. Ben yargıç olsam, seni kurşuna dizerdim."

Sessizlik. Beni inceden inceye gözden geçiriyordu. Doğrudan yüzüne bakıyordum.

Aşağılık korkaklara sevgi gösterecek tiplerden değildi.

"Neden prangaya vuruldun?" diye sordu.

"İntihara teşebbüs ettim."

"Tamam, tamam, biliyorum" dedi komutan tembelce ağzına yayarak. "Ama buraya politik bir açıklamaya yapmaya gelmişsin. Söyle bakayım."

"*Mein Kampf*'ı okumama izin verilmesini istiyorum."

Önce kaşlarını çattı. Muhtemelen başka bir şey bekliyordu. Derin bir nefes çekti sigarasından. Birkaç saniye durduktan sonra şöyle dedi: "Neden senin gibi bir hain *Fuehrer*'in kitabını okumak istesin?"

"İnsan yalnız kaldığında düşünmeye başlar, *Herr Komman-*

dant"[372] diye açıkladım. "Bir politik açıklama yapacağımı söylemiştim, bu kitabı okumak isteğindeyim. İşte politik açıklamam bu, *Herr Kommandant.*"

Komutan öne doğru eğildi. "Nazilere dönmemişsindir inşallah" dedi alaycı bir şekilde.

"Hayır, efendim."

"Hâlâ komünist misin?"

"Öyle olduğumu düşünüyorum. Ama komünizm Almanya'da artık öldü, efendim."

"Ne talihsizlik, değil mi?"

Başımla onayladım. Mümkün olduğu kadar dik ve hareketsiz durmaya çalışıyordum. Kamp komutanının huzurunda mahkûmların el kol hareketi yapmasına izin verilmezdi.

"Kamp hayatının zorlukları komünist morale pek destek olmuyor, öyle değil mi?"

"Zorlukların önemli olduğunu düşünmüyorum, efendim" diye yanıtladım.

"Zorluklar insanı çelikleştirir. Zorluklar karşısında çökenlere canını sıkmaya değmez. Kafayı neden *Mein Kampf*'ı okumaya taktın?"

"Hayatım onulmaz bir şekilde yıkıldı, *Herr Kommandant*" dedim. "*Nationalsozialist* olmak niyetinde değilim. Olamam. Artık çok geç. Ama yenilmiş bir ordunun mensubu olduğumu biliyorum – kesinlikle yenilmiş."

"Yenilmiş mi?.. İmha edilmiş" dedi Komutan. "Devam et."

"İmha edilmiş" diye onayladım. "Güçlü bir orduydu ama Hitler hareketi onu imha etti. İşte bunun için okumak istiyorum *Mein Kampf*'ı, *Herr Kommandant.* Nasyonal Sosyalizmin böyle bir imha gücünü nereden aldığını merak ediyor ve öğrenmek istiyorum."

"Bunu 1930'da yapman gerekirdi" dedi komutan.

"O zaman kördüm, efendim."

"Şimdi kör değil misin?"

"Hayır, efendim."

"Sana inanmıyorum. Bana, yanlışlığını kabul etmektense, taş

372. Sayın Komutan.

duvara kafasını çarpan bir tipmişsin gibi geliyor. Yaltaklanmanın gereği yok."

"Yaltaklanmıyorum, *Herr Kommandant.*"

Komutan, masaya şöyle bir vurdu. Katı bir havası vardı konuşurken. "Kendini, dürüstlüğün sadakatle çatıştığı bir durumda buldun, dostum. Komünist Partisi tepeden tırnağa çürümüştür. Her zaman çürüktü zaten. Cehennemde bile direnmeye devam eden çok az komünist kaldığı görüldü."

"Varlığı son bulmuş bir davaya bağlı kalmaya devam edemem" diye karşıladım.

"Hitler'in kitabını okumak istiyor musun?"

"Evet, efendim."

"Talep reddedilmiştir. Sana bunun yerine avluda yirmi beş tur atma cezası veriyorum."

Bir düğmeye bastı. Muhafız gürültüyle içeri girip hazırola geçti. Komutan ona emri iletti.

Görüşme böylece sona erdi. İki muhafız beni avluya götürüp yirmi beş tur koşturdu. Onlar da koşar gibi yapıp, küçük çemberler çiziyordu. "Daha hızlı!" diye bağırıyorlardı. "Daha hızlı!" Yeterince hızlı koşmadığımda beni dürtüklüyor ve coplarıyla dövüyorlardı. İki tur, yaklaşık bir kilometreydi. Koşarken, komutanın, ofisinin parmaklıklı penceresinden eğilmiş baktığını gördüm. İki saat koştum. Sonunda olduğum yere çöktüm ve hücreme sürüklenip kelepçelendim.

Komutanın ofisiyle gizli polis merkezi arasında özel, doğrudan bir telefon hattı vardı. *Mein Kampf* talebimin bu hattan Gestapo'ya iletildiğini biliyordum. Birkaç olaysız günün ardından, Komutanın ofisine yeniden çağırıldım. Başladığım komediyi oynamaya tüm olanaklarımla devam ettim. Beni şaşırtan, yalnız kaldığımızda, Komutanın oturmamı söylemesi oldu.

Bana, tutuklanmamızla yargılanmamız arası dönemde onun kampında tutuklu olarak kalmış Cilly'i sordu. Cilly'nin zekice direnişinin yanı sıra son derece egzotik cazibesi de ilgisini çekmişti. Cilly'nin kişisel aşk hayatı ve erotik kalitesi hakkında sorduğu bir soruya istekle cevap vermemden özel bir zevk aldığı gözden kaçacak gibi değildi. Sonunda açıktan sordu.

"Bu kızla cinsel ilişkiye girdin mi?"

Başımla onayladığımda neredeyse iskemlesinden aşağı düşecekti.

"Doğru mu bu?"

"Evet, efendim."

Ayağa kalktı, o anda müthiş bir öfkeye kapılmak üzere olduğunu gördüm.

Bağırmaya başladı, "utan, utan. Evlisin bir de üstelik, değil mi? Öyle de hoş bir karın var. Karınla birkaç kere uzun uzun konuştum. Hiç utanma hissi yok mu sende."

"Hayır, efendim" dedim.

Komutan gülmeye başladı. "Çok iyi biliyorum bunun nasıl bir şey olduğunu. Savaşta bombalarla havaya uçup param parça olmak vardı... her yerden, her şeyden kadın kokusu alırdık ve geberip gitmeden, bir an önce onların üstlerine yüklenip becerme peşinde koşardık. Ne diyordu kendine, şu Cilly, çekici orospu. Onunla epey fındık kırdınız demek ha, öyle mi?"

"Evet, efendim" dedim.

Ayrıntıları anlatmam için baskı yaptı. Sırf onun için, kafadan uydurdum bir şeyler. O anda, Cilly'nin aşk becerileri, komutanı, Rosenberg[378] ve Hitler'in tüm teorilerinden çok daha fazla büyülemiş görünüyordu. Buzun eridiğini hissediyordum. Sohbetimiz saatler aldı. Büyük bir hevesle kafadan atıp duruyordum. Komutan, telefon çaldığında ya da muhafız emir almak için kapıyı tıklattığında müthiş rahatsız oluyordu.

Konu, Cilly'nin enternasyonal şehvet alanındaki rolünden, genelde Bolşevik liderliğin ahlâki yozlaşmasına, özelde de, Dimitrov, Wollweber ve Heinz Neumann'ın seksüel dejenerilikllerine kaydı. Komutana, Moskova ve Paris'te yapılan Stalinist âlemlerdeki kitlesel tecavüz olayları hakkında tuhaf masallar anlattım. Komünistlerin günahkâr sapıklar olduklarına kesinlikle inanıyordu. Bundan sonra, Sovyetler Birliği'ndeki fahişelik konusuna geçtik. Oradan da, çeşitli bölge ve iklimlerdeki fahişelerin fiyatlarına atladık.

"Almanların en büyük hatası dar bir alanda sıkışıp kalmışlık-

373. *Alfred Rosenberg* (1893-1946): Nazi'lerin teorisyeni. Nürmberg'de yargılanıp ölüme mahkûm oldu ve asılarak idam edildi.

larıdır" diye ani bir açıklama yaptı komutan. "Ben ise dünyanın birçok yerini gördüm."

Olsa olsa Gestapo'da bir aşçı yamağı olacak bu adamı, dünya görmüş bir insan olduğunu gizlemeye çalışan, ama ne yaparsa yapsın bunu gizleyemeyen önemli biri olarak yağladıkça yağladım.

"Ülkeme hizmet her şeyden önce gelir" dedi.

"Ja, Sie sind Soldat, Herr Kommandant"[374] dedim, saygıyla.

"Bana bugün anlattıkların" dedi komutan, derin derin düşündükten sonra, "lânet olası komünist çevredeki bu lağım çukuru hakkında verdiğin bilgiler, *Voelkischer Beobachter*'deki bir makalede değerlendirilecektir."

Kısa bir sessizlik oldu. Komutanın bu konuşkan ruh hali, beni, Firelei'yi sormaya teşvik etti. O anda bir hata yaptığımı anladım. Karımla ilgili müphem sorum, onun her zamanki sertliğini takınmasına yol açmıştı.

"Karın, hak ettiği muameleye tabi tutulmaktadır" diye çatırdadı, "ne fazla, ne az."

"Hiçbir zaman güvenilir bir komünist olmamıştır" diye araya sokuşturdum.

"Onun durumunu biliyorum" dedi komutan. "Suç işlemek için duyduğu sorumluluğu çocuğuna karşı duymadı. İğrenç bir şey. Hayvandan da beter. En ilkel dişi hayvan bile, yavrularına bakar, korur, onlar için canını verir. Böyle birini kurşuna dizmek çok daha iyi olurdu."

Arkama yaslandım, kollarım aşağı sarktı.

"Hadi bakalım, şimdi yallah" diye havladı komutan.

Bir nöbetçi içeri girdi.

"Onu hücresine götürün."

"Pranga, *Herr Kommandant?"*

"Elbette!"

Günün geri kalanı ve gece, benim için en cehennemi anıları oluşturur. Bir gün daha böyle geçti. Ertesi gün yeni bir taarruza geçmek için hazır hissediyordum kendimi. Koridordaki nöbetçi, mahkûmların, Fuhlsbuettel Kampındaki en yumuşak görevli ola-

374. Elbette, siz bir askersiniz, sayın komutan.

rak değerlendirdikleri, ağır kanlı, elma yanaklı biriydi. Hücreme günlük arama için girdiğinde, ona, Gestapo'ya bir mektup yazmak istediğimi söyledim.

"Ne mektubu?"

"Bir itiraf, *Herr Wachtmeister.*"

"Uzun mu, kısa mı?"

"Uzun, *Herr Wachtmeister.*"

"Pekâlâ."

Ne kadar tecrit altında olurlarsa olsunlar, mahkûmların Gestapo'ya yazmasına izin veriliyordu. Gestapo, mahkûmlardan gelecek mektuplara olumlu bakıyordu. Ne kadar çok yazarlarsa, ne kadar çok kendilerini ortaya koyarlarsa, Yeni Almanya'nın düşmanlarına o kadar çok tuzak kurulmuş oluyordu. Mahkûm, çok sayıda kâğıt doldurmak zorundaydı; muhafızı ona ne kadar kâğıt vermişse bunları doldurmalıydı, tek koşul buydu.

Muhafız bana, üç kâğıt, dolma kalem ve mürekkep getirdi. Keza, masa görevini yapacak bir tahta parçası da. Sonra, sol bileğimdeki prangayı çözdü, zincirleri yanıma öylece bıraktı. Şöyle bir bakınca, muhafızın beni gözetleme deliğinden dikizlediğini anladım. Yalnızca kamp nizamnamesini yerine getiriyordu; birçok mahkûm, Gestapo'ya mektup yazma bahanesiyle ellerini çözdürüp intihar etmek için fırsat yakalamaya çalışıyordu.

Birinci sayfada, Gestapo Dışişleri Bölümünün şefi *Regierungsrat*[375] Schrechenbach'a hitap ettim. Komünizmi yerden yere vurdum. Komünizm davasıyla her türlü bağlantıma kesin olarak son verdiğimi açıkladım. Mektubumu şu cümleyle bağladım: "Ben bir Almanım. Komünizmi benimseyen bir kimsenin, Moskova'nın çıkarları adına kendi anavatanına ihanet etmeyi benimsediğini fark etmiş bulunuyorum." Bu açıklamamın Nazi basınında yayımlanmasını kabul ettiğimi de ekledim. Gestapo, çoğu işkence altında alınmış bu tür açıklamaları yayımlamaktan hoşlanırdı, bununla "yeraltı" muhalefetinin geri kalan kısmının demoralize edileceği düşünülürdü.

Kalan iki kâğıdı, Alman basınında az çok yer almış, komünist şeflerin gerçek ya da uydurma ahlâksızlıklarıyla doldurdum.

375. Baş direktör.

Bu abartmalara şu başlığı iliştirdim: "Alman Ailesini Yıkmaya Yeltenenlerin Kaldığı Makama". Bununla, Fuhlsbuettel Kamp Komutanına hitap etmiş oluyordum.

İki mektubu alan nöbetçi, bana gülümsedi. "Eski bir *Staatsfeind*'in[376] Gestapo'ya yazmasının ne anlama geldiğini bilirim" dedi. "İç hesaplaşma... Oh, evet – tecrit cezası ve iç hesaplaşma." Kıkırdayarak gitti.

Birkaç hafta hiçbir şey olmadı. Her zamanki monotonluk, vahşice rutin, yerden iteklenen yemek, çarpılan kapılar, öfkeli bağırışlar, dövülen insanların feryatları, yaralı bileklerimin bitmeyen sancısı – hepsi aynıydı.

Tek farklılık kafamı meşgul eden düşüncelerdi. Kendimi, Firelei'yi düşünmemeye zorluyordum. Her zamanki zihni egzersizlerimi bırakmıştım. Beynim – rüyalarda bile – ardı ardına gelen düşüncelerle dopdoluydu: "Komintern'in emrini en iyi şekilde nasıl yerine getirebilirim?" Bu merkezi sorun, sayısız sessiz soruyu doğuruyordu kafamda ve aynı şekilde yığınla sessiz cevabı. Birçok ilüzyondan arınmıştım; Komintern'in bunu neden yaptığını biliyordum. Ne var ki, göreve kilitlenmiştim. Boşlukta kalmaktan korkuyordum. Bu işin nasıl sonuçlanacağına bakmadan, bir amaca sarılmak bana yeniden hayat veriyordu. Hafta sonunda Gestapo'ya bir mektup daha yazdım. Tevazuyla, Adolf Hitler'in *Mein Kampf*'ını okumama izin verilmesini rica ettim.

Ertesi sabah erkenden, iki nöbetçinin nezaretinde, ağzı sıkı iki yaşlı Yahudi mahkûm beni tıraş etti.

"Gestapo'ya gidiyorsun" diye bilgi verdi bana nöbetçi, bir veda tekmesi atarak.

Eski hapishanenin zemin katına indirildim, orada burun ve ayakparmakları duvara dayalı saatlerce bekletildim. Sağımdaki ve solumdaki uzun mahkûm sırasında bulunanlar da aynı şekilde bekletiliyordu. Sonunda hapishane arabasına iteklendim. Her zamanki gibi tıklım tıklım araba Gestapo merkezine doğru ilerlerken, 1936'nın ikinci yarısında tutuklanıp işkenceye götürülen bu mahkûmların, Hitler iktidarının ilk üç yılında yakalanan militanlardan oldukça farklı tipte olduklarını fark ettim. Bunlar, çok sa-

376. Devlet düşmanı.

yıda Yahudi, meslek sahibi, Katolik din adamı, küçük tüccar ve Partiyle ya da proletaryayla bir ilgisi olmayan başka bir sürü insandı. Bir ikisiyle konuşmaya çalıştım. Ancak, göründüğü kadarıyla konuşmaya çok korkuyorlardı, kendi sorunlarıma yoğunlaştım yeniden. "Gestapo'ya neden çağrıldım?" diye soruyordum kendime. Tüm geleceğim bu sorunun cevabına bağlıydı.

Araba Gestapo'nun avlusunda döndü, Karl Burmeister'in bin gün önce öldüğü avluydu bu. Gestapo'nun bekleme odasına götürülmedim. Bodrumdaki zindanlara götürüldüm ve ancak ayakta durulabilen bir bölmeye kilitlendim. Bölmenin kapısında küçük bir ızgara vardı. Bu aralıktan harika bir bezelye çorbası kokusu geliyordu burnuma. Tutuklu fahişeler koridorda serbestçe dolaşıyor, süpürge, paspas ve bir yığın kâse taşıyordu. Sonunda çağrıldım. "Sakin ol bakalım" dedim kendime.

Genç bir SS, elime bir kitap verdi. *Mein Kampf*'tı bu.

"Okuyunca" dedi, "Ploetzensee'deki hapishane kütüphanesine verirsin."

Şaşırmıştım. "Ploetzensee mi?" diye sordum.

"Evet, Ploetzensee hapishanesine gidiyorsun" dedi SS.

Kirli koridorlardan, bir başka bölümde bulunan zindanlara götürüldüm. Burada sivil giyimli, çömelmiş insanlardan oluşan bir başka uzun sıra vardı, çoğu koltuklarının altında karton kutular taşıyordu.

"Sıraya gir" dediler.

Baş muhafız havladı: "Berlin – Ploetzensee'ye nakledilen mahkûmlar – dinleyin: nakil esnasında kaçmaya kalkışanlar vurulacaktır! *Links um! Abteilung, marsch*"[377]

Kasvetli koridorlar boyunca ayaklarımızı vurarak, arabaların beklediği avluya geldik. Arabalar bizi istasyona götürdü.

"Ploetzensee!" diye düşündüm. "Ne anlama geliyor bu?"

Ploetzensee, Hitler'in merkezi mezbahasıydı. Sözde Halk Mahkemelerinin ölüme mahkûm ettiği tüm anti-Nazi'ler, Almanya'nın dört bir yanından Berlin'e getirilip, Ploetzensee Hapishanesinin avlusunda başları vurulurdu.

Hamburg merkez istasyonunda mahkûm treni beklemekteydi.

377. Soldan, kıta marş.

Tren oldukça uzundu. Vagonların normal penceresi yoktu, yanlarında sadece havalandırma ızgaraları vardı. Vagonun içinde dar bir koridor bulunuyordu, koridorun her iki yanında da çelik bölmeli ve kapılı kompartmanlar. Elektrik lambaları köşe bucak her yanı aydınlatıyordu. Bazı kompartmanlarda tek kişilik hücreler vardı, diğerlerinde iki ya da üç kişilik oturacak sıralar göze çarpıyordu. Muhafızlar da, mahkûmlar da buna *Henkerszug*- cellat treni diyorlardı. Diğer üç kişiyle birlikte dört kişilik kompartmana iteklendim. Uzun süre bekledik. Uzak bölgelerdeki çeşitli hapishanelerden yeni mahkûm grupları getiriliyordu. Hava deliğinden onların perondaki yürüyüşlerini görebiliyordum; Berlin içinden ve çevresinden getirilen politik mahkûmlar, her yaşta kadın ve erkek.

Kısa sürede kompartmandaki üç kişiyle arkadaş oldum. Biri, yaşlı, eşcinsel bir dekoratördü; bir gün fena halde içmiş, kalabalık sokaklara çıkmış ve Hitler selâmı vererek, "Heil Albay Roehm!" diye bağırmıştı. Bu yüzden üç yıl ceza almıştı. Diğeri, Bremerhaven'den küçük bir tüccardı, tombul bir Aşağı-Saksonyalıydı. Sosyalist denizcilerin İngiltere'den getirip ülkeye kaçak soktukları anti-Hitler gramafon plakları dinletmek üzere arkadaşlarını evinde toplamıştı; tüccarın arkadaşlarından biri, komşusunun evi polis baskınına uğrayınca korkup, tüccarı Gestapo'ya ihbar etmişti. 1934 yeni terör yasasına göre sekiz yıl ceza almıştı. Arkadaşlarımdan üçüncüsü askerdi, cesur, atılgan bir gençti. İsviçre'deki eski okul arkadaşına mektup yazarak, şişinen bir havada, yeni icat edilen bir makineli tüfekle birini öldüreceğini yazmıştı. Eski okul arkadaşının kız arkadaşı, bir Alman ve Nazi'ymiş. Kız mektubu okumuş. İsviçre'nin Zug şehrindeki bir Nazi casus istasyonunda mektubun fotoğrafını çekip Gestapo'ya ulaştırmış. Asker, tutuklanıp, askeri suçları ifşa etmekle suçlanmış. Özel Mahkeme, yarım saat süren bir duruşmanın sonunda ona müebbet hapis cezası vermiş.

Akşama doğru tren hareket etti. Talihsiz insanlarla yüklü tren bütün gece yol aldı. Her gece, karanlık basınca, bu tür mahkûm trenleri, Almanya topraklarında gider gelirdi. Koridordaki nöbetçilerin tutumu dostçaydı. Ne zaman istesek su getiriyor, tütün ve sigara kâğıdı veriyorlardı. Bizim kompartmandaki asker, çelik

bölmeye vurarak yan kompartmandaki mahkûmlarla haberleştiği zaman da ses çıkarmadılar. Hatta, bölmelerden bağırarak haberleşmemize bile bir şey demediler.

"Doya doya konuş" dedi nöbetçilerden biri, "Ploetzensee'de, kendin dışında konuşacak kimseyi bulamayacaksın."

Bizim kompartmanın karşısında biri, çelik tabutlukta tek başına kalıyordu. Yüzünü göremiyordum. Ancak, etkileyici, hoş bir sesi vardı. Adının Robert Gerdes, yaşının yirmi altı olduğunu söyledi, komünistti.

"Nereye gidiyorsun?" diye sordum.

" Ploetzensee'ye" dedi.

"Kaç yıl aldın?"

"Sadece birkaç gün, yoldaş" diye yanıtladı, "kellemi kesmeye götürüyorlar beni."

Bir sessizlik oldu. Altımızda tekerlekler vurup duruyordu. Bir diğer kompartmandan biri sordu:

"İdam mı?"

"İdam" diye yanıtladı Gerdes.

Adımı ve aldığım cezayı söyledim ona. "Dışardaki yoldaşlara iletmek istediğin bir şey varsa söyle bana" dedim.

"Söyleyecek çok şeyim yok" dedi Gerdes. "Çok dinleyen var burada. 1935 Mayıs'ında tutuklandım. Bir radyo istasyonu kurmuştum... gemide... Baltık Denizinde... bir denizaltı avcı botuyla gelip beni aldılar. Teselliye gerek yok. Arkadaşlarıma pişman olmadığımı söyle..."

Sohbet bitmişti. Gerdes'in kafesinin çevresindeki mahkûmlar iyice gerilmişti. Genç asker büyüyü bozdu. İdama mahkûm olan Gerdes'in iki hücre ilerisinde bir kız vardı. Uzun süredir sessizdi. O da tek başına kalıyordu.

"Merhaba, *Puppe*"[378] diye seslendi asker. "kalbin var mı?"

Kız güldü. "Var" diye bağırdı. "Bir saniye bekle de, içine girebileceğin kadar büyüteyim onu."

"Yirmi bir yaşındayım" diye övündü asker, "ve bir seksen boyunda. Kaç yaşındasın?"

"Yirmi dört" diye mırıldandı kız, "ismin ne?"

378. Dilsiz anlamında.

"Albrecht – ya seninki?"

"Gretchen."

"Ne yaptın?"

"Kaçakçılık – ya sen?"

"Askeri sırları açıklamaktan" diye bağırdı asker, "ben bir askerim" diye ekledi. "Hey Gretchen! Ne kaçakçılığı yapıyordun?"

"İnsanların para ve elmaslarını kaçırıyordum... Köln'den Amsterdam'a."

"Neden Amsterdam'da kalmadın?" diye seslendi asker.

Kız, çınlayan bir kahkaha attı. "Çok aç gözlüydüm de ondan" dedi. "Daha çok şey kaçırmaya gelmiştim."

"Ne kadar verdiler?"

"Ülke ekonomisine ihanetten dört yıl" diye yanıtladı kız yavaşça.

"Çok kötü değil" dedi asker. "Ben de dört yılla paçayı kurtarmayı isterdim. Sonra da çıkınca seninle buluşurduk. Şu anda da yanında olmayı isterdim. Sana hoş bir şeyler yapardım."

"Oh, neden bir askerle birlikte olmayayım?" dedi kız, umutsuzluğu alaycılıkla örterek. "İyi bir süngün var mı?"

"Hayır, silahlarımı aldılar, deli misin?"

"Süngüsüz bir asker işe yaramaz" dedi kız.

Koridordaki nöbetçiler hafiften gülüştü.

"Nöbetçi! Nöbetçi!" diye seslendi kız aniden.

"Ne istiyorsun?"

"İki kapı ötedeki şu adama sor. Gerdes'e... idama götürülene... Sor ona, bir kızla birlikte olmak ister miydi?"

Ölüm mahkûmu yoldaşın sesi titremiyordu. "Hiç düşünmemiştim."

"İsterdin ama, değil mi?"

"Evet, iyi bir kız isterdim doğrusu?"

Tekerleklerin vuruşu yavaşladı. Tren düdüğünü çaldı. Kız, nöbetçiden rica etti.

"Anla" dedi, "sen de gençsin. Bırak, onun yanına gideyim. Yalnızca yarım saat için."

Nöbetçiler aralarında fısıldaştı. Çelik bölmelerdeki mahkûm-

lar bağırıyordu: "Gerdes'le Gretchen bir araya gelsin. Bırakın da kızı alıversin."

"Susun köpekler" diye bağırdı bir nöbetçi.

"Herr Wachtmeister..." diye yalvardı kız.

"Es geht nicht"[379] diye guruldadı nöbetçi. "Kurallara aykırı... Fırçayı yerim sonra."

"Gretchen!" diye seslendi Gerdes. "Önemli değil. Teşekkürlerimi kabul et, lütfen."

Gretchen, yumruğunu kapıya vurdu.

"Şimdi de ağlıyor" dedi bir nöbetçi, bezgin.

Gri gün ışığı havalandırma deliğinden içeriye giriyordu. Tren Berlin'e yaklaşmaktaydı. Tüccar içini çekti.

"Karım için endişeleniyorum" dedi, üzgün. "İşler kötü gidiyor... Kadın sıkıntı içinde... Haksızlık... haksızlık..."

Asker sessizliğe gömülmüştü. Gerdes, birbiri ardından Alman folk şarkıları söylüyordu. Tren yavaşladı. Bir istasyonda durdu. Nöbetçiler, çelik kompartmanlarımızın kapılarını açtı.

"Elveda Gerdes" diye bağırdı Gretchen. "Hoşçakal, çocuk."

"Dışarı çıkın. Konuşmak yok, köpekler!"

Mahkûmlar arasında konuşan kimse yoktu artık. Asker, güçlü boynunu uzattı, kız az ötemde yürüyordu. Hafifçe zayıf bir kızdı, süzgün ve ciddi bir yüzü vardı. SS'ler, peronda kordon olmuştu. Çelik miğferlerin altındaki maskeden farksız yüzleriyle öylece duruyor, mahkûmların en ufak hareketlerini bile dikkatle izliyorlardı. Diğer peronlardan ve bekleme salonlarının pencerelerindeki insanlar sessizce, geçenleri izliyordu. Saat sekizi çeyrek geçeyi gösteriyordu. Her vagondan mahkûmlar farklı sıralar halinde yürümeye başlamıştı. Şimdi bizdeydi sıra. O kız ve diğer üç kadın çağrıldı önce. Gretchen, Gerdes'ten yana bakıp hafifçe gülümsedi. Gerdes'in gergin yüzünde – bu, tanrısı için özdisiplin uygulayan bir adamın yüzüydü – yanıt verdiğine ilişkin bir belirti yoktu. Gretchen'i bir daha hiç görmedim.

Mahkûm sıralarının yanı başında, beton zeminde demir ökçeler yankılanıyor, emirler birbirini kovalıyor, sert, haşin komutlar kulaklarımızın dibinde çınlıyordu. Birer birer indik trenden. İki-

379. Olmaz.

şer ikişer kelepçelendik. Sonra, kelepçelerimizden geçirilen bir zincirle sıra halinde birbirimize bağlandık. Böylece her birimiz, diğer on sekiz kişiyle bağlanmış oluyordu. Kalabalık bir polis müfrezesi bizi çepeçevre kuşatmıştı. Bir adam, kelepçelerinin çok sıkıldığından şikayet ediyordu, bileği anında şişivermişti.

"Tut's weh?" diye sordu bir polis, "çok mu acıyor?"

"Ja!"

"İstediğim de bu zaten... *Abteilung, marsch!*"[380]

Polisin itekleyip durduğu kalabalıkla dolu istasyon salonuna doğru yürüyüşe geçtik. Yaşlı bir adam sızlanıyordu; güçten düşmüş bir maymun gibi ayaklarını sürüyerek yürüyordu önümde. Bir Yahudi, tam bir yıkıma uğramışlık ruh hali içinde gözlerini kapamıştı yürürken. Diğerleri, sanki kaderleriyle gurur duyuyorlarmış gibi başı dik yürüyordu, bakışları taş gibi katı ya da sebatkârdı veya gözleri, yığılmış bakan kalabalığın içindeki genç kadınlara şöyle bir kayıveriyordu. Seyredenler kıpırtısızdı, sessizce bakıyorlardı, bazıları üzgündü, bazıları heyecanlı ve meraklı, ama çoğunlukta hiçbir duygu belirtisi göze çarpmıyordu.

İstasyonun dışında, penceresiz bir arabaya doldurulduk. İçeri girince, yürüyüş kolunu birbirine bağlayan zincir çıkarıldı. Polisler de bizimle birlikte binmişti. Konuşmak yasaktı. Hızla yol alan araba, görünmeyen yollarda ikide bir hoplayıp tıngırdıyordu. Yirmi dakika geçti. Aniden durduk. Dışardan sesler geliyordu, sonra demir bir kapı tıngırdadı. Araba, parke taşların üzerinde birkaç avluyu ağır ağır geçti. Sonra durdu. Kapı ardına kadar açıldı. *"Alles raus"*[381] Ploetzensee'nin avlusundaydık.

Güneşe çıkınca gözlerimizi kırpıştırdık. Uzakta, yüzlerce parmaklıklı penceresi olan kırmızı tuğladan binalar görünüyordu. Çevrelerinde parça parça avlu ve bahçeler göze çarpıyordu. Dört metre yüksekliğinde tuğla bir duvar, binalarla dış dünyayı ayırıyordu. Gri elbiseli muhafızlar duvarın önünde birer metre arayla dizilmişti. Hepsinin elinde karabinaları vardı, pantolonlarının yan taraflarından coplar sarkıyordu, bellerinde de süngü ve tabanca. Her hücre blokunun üstüne bir hafif makineli tüfek yer-

380. Bölük, marş.

381. Herkes dışarı.

leştirilmişti. Ön avludaki uzun beyaz bir direkte devasa bir gamalı haçlı bayrak, hafif esintiyle ağır ağır dalgalanıyordu.

Sert görünüşlü bir teğmen bizi sıraya dizdi avluda. Tek tek ismimizi okudu, hepimiz suçumuzu ve ceza süremizi söyledik. "Silâh bulundurmak"... "suikaste teşebbüs"... "vatana ihanet"... "vatana ihanet"... "vatana ihanet"... Böylece devam edip gidiyordu. "vatana ihanet", Moskova radyosunu dinlemeyi de, basılı yeraltı yayınlarını okumayı da, tank fabrikasında makinelere kum dökmeyi de kapsıyordu. "Dört yıl"..."on yıl"... "on beş yıl"... "müebbet"... "idam". Mahkûmlar en ufak bir duygu belirtisi göstermeden söylüyordu cezalarını. Teğmen, mahkûmların verdiği bilgileri anında kontrol ediyordu.

Bodrum katındaki karmakarışık bir salonda çırılçıplak soyunduk. Ellerimizi havaya kaldırdık, bacaklarımızı açıp öne eğildik. Muhafızlar, kaçak bir şey var mı diye her tarafımızı inceden inceye aradı. Genç bir doktor bizi hızla muayene edip sağlık raporu verdi. Sonra soğuk duş alıp hapishane elbiselerini giydik. Elbiseler, insanların boyu posu dikkate alınmadan dağıtılmıştı, ayakkabılar hariç tabii. Herkese yün iç çamaşırı verildi ve eski çorap. Ayakkabıların altına keçe vurulmuştu, ayrıca bir çift biçimsiz terlik, mavi mendil, kaşkol, siyah keten üniforma ve siyah kep de vardı verilenlerin arasında. Her ceketin sağ kolunda sarı bir şerit takılıydı. Giysilerini alan mahkûmlar otomat gibi giyiniyordu. Muhafızlar bağırarak, konuşmanın yasak olduğunu ihtar ediyordu. Her mahkûm, saçı da kırpıldıktan ve kısa yaşam öyküsünü yazdıktan sonra, bir konuşmaz gülmez muhafızın refakatinde hücresine gönderiliyordu.

Ploetzensee'de esas olan tecrit hücreleriydi. Dört büyük blokta 1.800 tecrit hücresi vardı. Hücreler dört kat üzerinde diziliydi. İntihar girişimlerini önlemek için birinci katla zemin kat arasına tel örgü gerilmişti. Her hücrede, avluya bakan, yüksekte, küçük bir pencere vardı, çelik kapıda gözetleme deliği bulunuyordu, içerde açık bir tuvalet, katlanan demir karyola, çalışma masası, tahta tabure, kurna, tabak ve kaşık göze çarpıyordu. Bıçak ve çatal yasaktı. İçerisi istimli kaloriferle ısıtılıyordu. Her hücrede elektrik lambası ve musluk suyu da mevcuttu.

Ploetzensee'deki ilk hafta, mahkûm tamamen kendi başına

bırakılıyordu. Kimseyi görmüyordu. Ne okuyacak kitap veriliyordu, ne de çalıştırılıyordu. Havalandırılmaya da çıkarılmıyordu. Sabah yedi ile akşam yedi arasında oturmasına izin yoktu. Diğer on iki saatte de yatağında kıpırdamasına. Bu kuralı ihlal eden, yatağa el ve ayaklarından kelepçeleniyordu; hücrelerin pencereleri kapalıydı ve istimli kalorifer asgaride yanıyordu. Tüm hücrelerde radyatörler yatakların altına monte edilmişti. En yeni icat kelepçeler, kazara çekiştirildiklerinde daha da sıkacak şekilde yapılmıştı. Bu yüzden mahkûmlar gayet yavaş hareket etmeyi öğrenmek zorundaydı. İlk haftadan sonra mahkûmlar Ploetzensee'nin rutin yaşamına giriyordu. Onlara yapacakları işler veriliyordu. Tüm işler hücrede yapılıyordu. Üstüpü yapmak için bir yığın ip veriliyordu; ya da eski üniformaları tamir edip işe yarar hale getirmesi isteniyordu mahkûmdan veya bir dolu kâğıt ve zamk verilip kesekâğıdı yaptırılıyordu. Kesekâğıdı yapmak, Ploetzensee'deki politik mahkûmlar için işlerin en iyisiydi. Ama çoğu, sabahtan akşama kadar toz bulutu ve kir pas içinde üstüpü ya da üniforma tamirine koşuluyordu. Mahkûmlara, emeklerine karşılık olarak ücret de ödeniyordu. Ortalama günlük çalışmaya verilen miktar iki fenigdi.[382]

Her gün yarım saat, avluda havalandırmaya çıkarılıyorduk. Otuz kişi bir bölük oluşturuyordu ve bitkin düşene kadar avluyu arşınlıyorduk otuz dakika boyunca: Çember olup koşma ve sıçrama, ellerimizi ensemizde birleştirip kurbağa gibi zıplama, tozların içinde dört ayak seğirtme, çöp çukuruna dalma, başımızı apış aramıza eğip geri geri koşma, kalçalarımızın altına indirdiğimiz pantolonlarla kaz adımı yürümeye çalışma. Başka birçok şey daha vardı. Her ayrıntı, görevli muhafızların talimatıyla yerine getiriliyordu, her muhafız, Nazi rejiminin düşmanlarına kafasındaki en uygun egzersizleri yaptırıyordu. Tabii ki, muhafızların, özellikle silâh altına alınmış askerlerin arasında iyi insanlar da vardı. Ne var ki, onlar bile rütbe tenziline uğrarız korkusuyla bu insan kırımı programını uygulamaktan geri kalmıyordu. İçimizdeki en güçlüler, bu günlük *Fristunde*'nin ("serbest saat") aşağılamalarını unutup bitkin düşene kadar at gibi hoplayıp zıp-

382. İki kuruş gibi küçük bir miktar.

lardı, fakat çoğunluk için bu, binlerce kez tekrarlanan, çekilmez bir çileydi. Bu çileye isyan edenler zindana atılırdı, bodrum katta zifiri karanlık izbelerdi bunlar, sadece ekmek ve su verilen, genellikle de geceleri dayak atılan. *Pruegelmeister* (kamçıcı) maske takardı.

Diğer zamanlarda olduğu gibi, "serbest zamanda" da mahkûmların aralarında konuşmaları şiddetle cezalandırılırdı. Yine de bu saatler sosyal bir olaydı. Ploetzensee mukimlerinin arasında bulunan ezeli militanlar, gizli bağlantıların ve örgütlenmelerin uzmanlarıydı. Bunlar, nöbetçiler fark etmeden bilgileri aktarır, en son bilgileri değiş tokuş eder, ihanetinden kuşkulanılanları ve ajanları yayın eder, fısıltıyla talimatlar gönderirdi. Atmaca gözleriyle uzun hücre pencerelerinde tanıdık yüzler arar, gülümseyerek, kelimelerle ve bağlılık jestleriyle işaretler verir, cesaretlendirir ve cesaretlenirlerdi.

Bu saatlerden birinde, Komünist Partisi'nin iki önde gelen fonksiyonerini, avludaki bir meşe ağacının altında yan yana otururken görmüştüm, yerden topladıkları meşe palamutlarını kemiriyorlardı. Onlara izin verilmişti, çünkü biri, dizi parçalandığından topallıyordu, diğerinin ise sol ayağında kanlı bir sargı bezi sarılıydı. Bu onlara, görünüşte meşe palamutu kemirir gibi yapıp, bu otuz dakika içinde fısıldaşarak konuşma fırsatı veriyordu. Bu sırada bizler, müthiş yürüyüşler yaparak nöbetçileri iyice şaşkına çevirip dikkatlerini başka yere çekiyorduk.

Nazi hapishanelerinde, şu eski, duvara vurarak haberleşme tekniğinin modası geçmişti. Muhafızlar bu sesleri duyuyor ve şifreleri çözüyordu. Fakat diğer üç iletişim biçiminin, hapishane görevlilerince az çok bilinse de, kontrol edilmesi zordu. Doktor ya da dişçinin ofisinden çalınan kalemle yazılan mesajlar, süpürge sopasının ucuna takılıp gecenin geç saatlerinde pencereden pencereye aktarılıyordu; havalandırma boruları da, kattan kata dikey sözlü haberleşme de elverişli bir yoldu; diğer bir yol ise, bulaşığa giden tabakların altına yapıştırılan mesajların mutfaktan, ekmek dilimlerinin içine saklanarak ya da lahana çorbası karavanasının altına yapıştırılarak ulaştırılmasıydı.

Mahkûmlar, haftada bir hapishane kütüphanesinden bir kitap alabiliyordu. Kitap seçme hakkı yoktu; emekli bir küçük memur,

bir öğretmen ve fanatik bir Nazi karar veriyordu ne okunacağına. Bu yüzden, birkaç istisna hariç, edebi diyet, süper-yurtsever propagandadan ve pek nadir olmamak üzere yüz yıl önce yazılıp basılmış zararsız bilimsel metinlerden ibaretti. Bu kitaplardaki, kadına benzeyen tüm resim ve çizimler kesilip çıkarılmıştı.

Ploetzensee'de kiliseye gitmek zorunluydu. Daha hücreme yeni girmiştim ki, sol tarafımdaki hücrenin penceresinden gelen bir ses beni selâmladı.

"Nesin?" diye sordu ses. "Politik mi, adi suçlu mu?"

"Politik."

"Sana dinini sormaya geldiklerinde, onlara Katolik olduğunu söyle!"

Bu tavsiyeye uydum. Almanya'da Katolik kilisesi kötü günler yaşıyordu. Zorluklar, onun eski günlerdeki, yarı yarıya unutulmuş savaşçı ruhunu yeniden kazanmasını sağlamıştı. Ploetzensee Hapishanesinde, Güneyden ve Rhineland'dan çok sayıda din adamı ve rahip bulunmaktaydı. Hepsi de çeşitli cinsel sapıklık suçlarından mahkûm edilmişti, mahkûmlar kadar muhafızlar da biliyordu ki, şehvete ilişkin bu suçlamalar yalnızca Dr. Joseph Goebbels ve Gestapo'nun uydurmalarıydı ve Katolik örgütlerle onların militanları üzerinde gerçek bir politik ve dinsel baskı kurmak amacıyla sahneye konuyordu. Bir "Katolik" olarak, mahkûmların ruhsal gereksinmelerini karşılamakla görevli din adamları tarafından sürekli ziyaret ediliyordum. Bu Tanrı askerlerinin kafaca ve kalpçe, Alman kitlelerinin kafalarına ve kalplerine ne kadar yakın olduğunu görmek beni şaşırtmıştı. Bu din adamlarından hiçbiri, benim bir oportünist olduğumu ya da ikiyüzlülüğümü yüzüme vurmadı. Bunlar, insan haklarının kararlı, iyi yürekli ve anlayışlı savaşçılarıydı. Gestapo'nun uyanıklığı ve ihtiyatlılığı, Almanya'da hâlâ zorlu görevlerini sürdürmekte olan dinsel enternasyonalizmin bu cesur temsilcileriyle daha ayrıntılı ilişkiler geliştirmemi engelledi. Şu kadarını söyleyeyim ki, Ploetzensee Hapishanesindeki konukluğum sırasında, uzaktaki Luebeck kadınlar hapishanesinde savaşını sürdüren Firelei ile mesaj alış verişinde bulunmanın üstesinden onların yardımları sayesinde gelebilmişimdir.

Her kattaki mahkûmlar haftada bir kere hapishane okuluna

gidiyordu, amaç, mahkûmların kafasına Hitler rejiminin zafer ve başarılarını sokmaktı. Bir ders iki saat sürerdi; önce öğretmen, Rosenberg'in, *The Myth of the Twentieth Century*[383] kitabından bir bölümü ya da Hitler'in gazetesi Voelkischer Beobachter'in bir başyazısını okurdu. İkinci saat, mahkûmların soru sormasına izin verilir, öğretmen de bu soruları yanıtlamaya çalışırdı. Bazı yoldaşlar öğretmeni sorularla meşgul ederken, biz de gizli görüşmelerimizi yapardık fısıldaşarak. Bazı anti-Nazi mahkûmların sordukları sorular, öğretmeni zaman zaman oldukça zorlardı. Bazı sorular şöyleydi: "Nazi işçi Cephesi şefi Dr. Ley'in[384] Alman işçilerine söz verdiği 'adil ücret' nedir?" ya da: "İşçilerin 1 Mayıs gününün kökeni nedir ve neden Hitler bu günü Nazi ulusal bayramı ilân etmiştir?"

Bir keresinde bir komünist sormuştu: "Emperyalizm nedir?"

Öğretmen, tatmin edici bir yanıt verememişti. Soruyu soran yoldaş ayağa kalkıp Lenin'in emperyalizm tanımını anlattı, elbette yazarın isminden söz etmeden. "Bu mükemmel bir emperyalizm tanımı" dedi öğretmen, gayet memnun, "bu tanım kafalara sokulmalıdır."

Ertesi gün, başka bir kattan mahkûmlar gitmişti okula. O gece hücrelerine döndüklerinde, pencereden pencereye kıkırdayarak anlattılar olup biteni. Öğretmen, günlük dersine şöyle sorarak başlamış:

"Şimdi, emperyalizm üzerine konuşalım biraz. Nedir emperyalizm?"

Biraz tartıştıktan sonra kendisi vermiş cevabı, mahkûmların şaşkın bakışları arasında. Nazi öğretmen, Lenin'in emperyalizm tanımını kendi tanımıymış gibi sunuvermiş.

Ne var ki, Ploetzensee'de gülmek o kadar sık rastlanan bir şey değildi. Hücrem zemin kattaki A hücre blokundaydı. Bu zemin katın bir başka kanadında Ölüm Hücreleri bulunuyordu. Ölüm hücreleri hiç boş kalmazdı. Her gün avluya gidip gelirken

383. Yirminci Yüzyıl Efsanesi

384. *Robert Ley* (1890-1945): Hitler rejiminin işçi politikasının örgütleyicisi. Savaşın sonunda yakalandı. Nürnberg'de yargılanmayı beklediği sırada intihar etti.

önlerinden geçerdik. Ölüm hücrelerinde ışıklar bütün gece yanardı ve ölüm mahkûmlarının elbise giymelerine izin verilmezdi. Her hücrenin kapısının önündeki askılarda içerdeki mahkûmun pantolon, ceket ve botları dizili olurdu. Onları yalnızca günde yarım saatliğine, avluda havalandırmaya çıktıklarında giyebilirlerdi. Donmuş zeminde yürüdüklerini birçok kez görmüşümdür. Her hafta bildik yüzler gider, yerlerini yeni yüzler alırdı. Hızla yürürlerdi, elleri arkalarından kelepçelenmiş. Çoğu umursamaz bir havada olurdu; çok azı gergin ve üzgün görünürdü. Her hafta dört ilâ on arasında baş kesilirdi. Ve şafakta kafası kesilenlerin arasında vatana ihanetten ya da casusluktan mahkûm olmuş kadınlar, işçi kızlar ve asil sınıftan hanımlar da bulunurdu. 1936 yılının yasaları, 1933'ün yasalarından çok daha sıkı ve vahşiceydi.

Orta yaşlı adamlar, gençler, askerlik çağında delikanlılar, ölüm kervanında, tek sıra halinde, kaz adımlarıyla yürürdü. Ülkenin her yanından toplanıp Ploetzensee'ye öldürülmeye getirilmişlerdi. Burada balta kullanılmıyordu. Çok sayıda idam söz konusuydu ve giyotin yeniden yürürlüğe girmişti.

Sabah erkenden uyanır, kalk çanının çalmasını beklerdik, kısa sürede idam seslerini ayırt etmeyi öğrenmiştik: Sabah altıda Ölüm Hücrelerinde gürültülü ayak sesleri duyulur, Ölüm Hücrelerine bakan parke taşı döşeli meydanın diğer ucundaki hangarın kapıları gürültüyle açılırdı – giyotinin çadır bezinden bir perdenin ardına gizlendiği hangarın; ağır kapıların kilitleri tangur tungur açılır, bazen mahkûmun çaresizlikle bağırdığı duyulur, idamlığa destek veren öfkeli bağırışlar yükselir ya da yüksek sesle *Enternasyonal* söylenir, yüzlerce hançereden çıkan boğuk elveda sesleri, hâlâ hayatta olup hücrelerinde yatmakta olan yüzlerce idamlığa ulaşırdı. Çoğu, sessizce, lânetler okumadan, şikayet bile etmeden giderdi, yalnızca uzaktaki dayanışma, lânetleme ve öfke bağırışları idamlığa, boşuna ölüme gitmediğini düşündürürdü belki de.

Çoğu durumda, ölüme gidenin adını bile bilmezdik. Öğleye doğru havalandırmaya çıktığımızda, parke taşlarının üstünde kan lekelerini görürdük. Ve muhafızların bize, diğer günlerden daha az düşmanca davrandıklarını fark ederdik.

4 Kasım 1936'da, bizim gibi Ploetzensee'nin kalın duvarları ardında yattığını bildiğimiz Edgar Andree'nin savaşçı başı, yaklaşık dört yıl süren aralıksız işkenceden sonra Nazi bıçağıyla kesildi. Birkaç gece sonra bu haber hapishanede yayıldığında, duvarlar, Rus devrimci Ölüm Marşıyla yankılandı. Andree, ölüme cesurca, geçmiş yılların mücadele sloganlarıyla, son ana kadar dirençle gitti. Fakat, son dakikalarında hücresinde, onun yanında bulunan muhafızlar başka bir Edgar Andree ile karşılaşmışlardı ve bunu – çok sonradan – fısıltıyla anlatmışlardı sağda solda. Edgar Andree, şafakta, cellat yardımcılarının yaklaşan ayak seslerini duyunca, muhafızlardan birinden bir fıkra anlatmasını istemişti.

"Hayatta iyi kötü her şeyi yaşadım" demişti. "Şimdi de, gitmeden önce bir güzel gülmek istiyor canım."

Muhafız, fıkra bilmediğini söylemişti, fakat orada bulunanlardan bir Nazi avukat, Andree'yi güldürmeye gönüllü olmuştu. Yahudiler hakkında bir fıkra anlatmıştı. Andree de köken olarak Belçika Yahudisiydi. Avukat, fıkrasını anlatıp bitirdiğinde hücre insanlarla doluymuş. Yoldaş Andree, muhafızlar ve avukatlar dışında, celladın yardımcıları, savcı, Ölüm Başlıklı Muhafızlar ve Gestapo ajanları. Hepsi gülmüş. Andree, hepsinden daha yüksek sesle gülüyormuş.

"Dışarı çıkıp yürüdüğümde" demiş onlara Andree, "yoldaşlarım beni pencerelerden seyredip şöyle diyecekler; 'bak, Andree giyotine gidiyor!' Hepsi beni seyredecek. Hepsi benim gerçek bir Bolşevik gibi ölmemi isteyecek; onlara olan bu görevimi yerine getirmem gerekiyor. Çocukların hiçbiri, hiçbir şekilde davaya bağlılıktan caydığımı, inancımı yitirdiğimi düşünmemelidir. Baylar, ben hazırım."

Andre, ölürken şöyle bağırmıştı: "Hitler'e ölüm! Yaşasın işçi devrimi!" O, ölümü, emirleri yerine getiren devrimciler gibi karşıladı. Onuruna İspanya'da bir "Edgar Andree Taburu" kuruldu ve bu tabur, Enternasyonal Tugayların şok birlikleri içindeki yerini aldı. Keza, "Paris Komünü Taburu"ndaki Fransız ve Belçikalılar, Edgar Andree'yi fahrî komutanları seçtiler.

Bu, Hitler hapishanelerindeki dördüncü kışımdı. Çevremi, mezarlarında yattıklarını bildiğim kadın ve erkekler sarmıştı. O

kış ölenler arasında, On Birinci Koğuştan yoldaşım Franz Lauer de vardı; kaçmaya kalkmış ve Ölüm Başlıklı Muhafızların mermilerine hedef olmuştu. Ölüm haberi, Ploetzensee Hapishanesinin duvarlarından içeri sızmıştı. İşte o da diğerlerinden biriydi. Gözlerimi kapayıp, hücrenin içinden geçen sessiz ve sonu gelmeyen ölüm kervanını izliyordum. "Onlar kahraman mı?" diye soruyordum kendime. "Yoksa zavallı, ihanete uğramış biçareler mi, bana, beynim kör, sarhoş ve çıldırmış olduğu için mi kahraman görünüyorlar?" Umutsuzluğa kapılmamak için müthiş bir güçle savaşıyordum. Bütün gücümle İspanya'da patlayan silâhların sesine, devrimci gönüllülerin hücuma geçtiklerindeki haykırışlarına veriyordum kulağımı.

"İyi nişan alın, yoldaşlar" diye söyleniyordum, karanlıkta ve sinsice süren kendi savaşıma güç toplamak için: "Cephaneyi boşa harcamayın, yoldaşlar. Her mermi, ölü bir faşist demektir! Konuşturun silâhlarınızı İspanya'da! Terör kamplarında işçilerin kanını dökenlere verin cevaplarını. Duraksamadan ve acımadan verin. Hak ettikleri cevabı verin onlara. Gürlesin silâhlarınız İspanya'da! Sizinleyim! Hepimiz öyle!"

Bölüm XXXIX

Karanlıkta Düello

Büyük bir gayretle, Hitler'in *Mein Kampf*'ını inceliyordum hücremde. Gizlice ele geçirdiğim bir kalemle bütün cümle ve paragrafları tuvalet kâğıdı parçalarına kopye edip, alıntılara hayranlığımı belirten yorumlar ekledikten sonra, muhafızların rutin aramalarda bulabilecekleri yerlere bırakıyordum. Bu notları aldıklarına ve hapishane yöneticilerinin onları dosyama koyduklarına emindim. Ara sıra erkek kardeşlerimden birinden mektup aldığım oluyordu; bu mektuplar bende sadece iki saat kalıyordu, sonra onları dosyama koyuyorlardı. Bu iki saat içinde, satır aralarına, gerçeği gördüğümü ortaya koyan cümleler sıkıştırıyordum. "Doğru" diye yazıyordum, "Hitler Almanya'dır, Almanya da Hitler." Ve: *"Komünizm iğrenç bir yalandır. İnsan olan komünist olamaz ve anavatana ihanet etmemelidir."* Mektuplardaki bu tür notlarımın Gestapo'nun eline ulaşacağını umut ediyordum. Bunları fark ediyor, belki de aralarında tartışıyorlardı ve sonunda Gestapo şu ya da bu yönde bir sonuca varacaktı. Bu oyunu, haftalarca, büyük bir sabır ve ihtiyatla oynamaya devam ettim.

1936 Noel'inden birkaç gün önce, komünist mahkûmların çoğunluğu, Noel arifesinde kilisenin boykot edilmesi için gizli bir kampanya başlatmıştı. "Kiliseye gitme! Nazi papaz boş sıralara konuşsun!" bu girişimin baş sloganıydı. Kasıtlı olarak bu girişime karşı çıkıp şu sloganı attım ben de: "Kahrolsun kilise boykotu! Mahkûmlar, Tanrısızların bizi terörize etmesine izin vermeyin!" Bu, politik mahkûmların saflarında bir şaşkınlığa yol açtı. Güvenini kazandığım, yandaki hücrede bulunan, kendisi de gü-

venilir biri olan yoldaşı, beni hainlikle, karşıdevrimcilikle ve Parti disiplilini yıkmakla suçlayan bir bildiri yazmaya razı ettim. Bildiriyi şu başlık altında yazdı: *"Kahrolsun Troçkistler! Kahrolsun kilisenin uşakları!"* Bildirinin sonunda da şöyle deniyordu: "OKU ve BAŞKASINA ULAŞTIR." Havalandırma sırasında, kendime karşı yazılmış bu bildiriyi avluda düşürdüm. Bir muhafız onu bulup aldı. Hücreme dönmeden önce, muhafızın, elinde kâğıt, etekleri zil çalarak idarenin yolunu tuttuğunu gördüm. Bir gün sonra, hapishane müdürünün huzuruna çağırıldım. Müdür bana kâğıdı gösterdi.

"Şunu söylemeliyim ki" dedi, "komünist arkadaşlarının sana yağdırmadıkları lânet yok."

"Onlar benim arkadaşım değil" dedim, kararlı bir şekilde. "Komünizmle bağlarımı kopardım. Eğer komünizmle mücadele etmenin yollarını bilseydim, bunu da yapardım."

"Kim yazmış bu saldırıyı?" diye sordu müdür.

"Bilmeyi çok isterdim, efendim" dedim. "Boynunu kırıverirdim yazarın."

"Oh, yapar mıydın gerçekten?"

"Evet, efendim."

Dostça başını sallayıp beni hücreme geri gönderdi.

Bu korkunç komediyi Ocak ayı boyunca oynamaya devam ettim. Diğer mahkûmlarla her türlü ilişkiden kaçınıyordum. Bir nöbetçinin kapıdan hücremi dinlediğini fark ettiğimde Nazi ulusal marşını mırıldanmaya başlıyordum. Kafasını duvara vurup ya onu yaracak ya da kendi kafasını parçalayacak bir insandan farkım yoktu. Bir gün hücreme gelen bir nöbetçi eşyalarımı toplamamı söyledi.

"Nereye gidiyorum?" diye sordum.

"Hamburg Gestapo'su seni görmek istiyormuş" diye yanıtladı nöbetçi, elindeki basılı nakil emrine göz atarak.

O gece yine bir mahkûm trenindeydim.

"Karanlıkta düello başlıyor" dedim kendi kendime. "Acaba sonucu ne olacak."

Bir SS, Hamburg Gestapo'sunun merkezindeki koridorlarda önüme düştü. Binanın daha önce görmediğim bir bölümüne gir-

dik. Kapısında, *Auslandsabteilung*[385] yazan bir kapının önünden geçtik. Kapının her iki yanında silâhlı nöbetçiler vardı. Gestapo'nun Dışişleri Bölümünün ofislerindeydik. SS, kelepçelerimi çözüp beni halı döşeli ziyaretçi odasına götürdü. Sürekli çalan telefonun sesi, daktilo tıkırtılarını bastırıyordu. Oda, geniş, aydınlık ve havadardı. Halı, parlak inci grisi rengindeydi. Duvarda, kalın çerçeveler içinde Almanya'nın haritası, bölgesel haritalar, Avrupa ve dünya haritaları vardı. Geniş, alçak bir sehpanın arkasında oturan Hertha Jens, SS'e gidebileceğini işaret etti.

Yıllar, haini değiştirmemişti. Giysileri, benim en son gördüğümden de şıktı. Kol saatinde elmaslar parlıyordu. Şıklığı bir yana, 1933'deki kadar güzeldi vücudu. İçinde ışıkların dans ettiği mavi gözleri sert ve bir ölçüde de naifti. Dişleri hâlâ mükemmeldi. Hoş bir şekilde başını sallayıp en güzel gülümsemesiyle baktı bana.

"Nasılsın?" dedi. "Seni bekliyorduk." Sonra bir boruya seslendi. "Kendisi burada."

Yan kapıdan, kısa boylu, son derece acımasız suratlı bir adam girdi içeri. Gözleri çukura kaçmıştı, her an tetikte gözlerdi bunlar.

"Merhaba" dedi canlı bir havada, "sizi gördüğüme memnun oldum. Buraya ilk geldiğinize göre epeyce çökmüşsünüz."

"Yooo..." diye ünledim.

"Bir yerde karşılaşsanız beni tanır mıydınız?"

"Siz Müfettiş Kraus'sunuz" dedim.

Kabul odasının bitişiğindeki küçük bir ofise aldı beni. Kabul odasının tersine burası eşyalarının sadeliğiyle dikkat çekiyordu. Pencerenin yanında bir sıra, iki tahta iskemle, birkaç çelik lamba, bir kitap rafı ve Hitler'in portresi. Bir duvarda Alman askeri haritası asılıydı, diğer duvardaki Avrupa haritası yerden tavana kadar uzanıyordu.

"Oturun" dedi Müfettiş Kraus.

Oturdum. Sıranın üstünde duran tabakadan bir sigara uzattı.

"Sigara?"

Yaldız uçlu bir sigara aldım. Kibritiyle yaktı, teşekkür ettim.

385. Dışişleri Bölümü.

Bu adamın, asla unutamayacağım bir şekilde vücudumun her santimini döven kişi olduğunu düşünmek! Bir çekmeceden komünizme reddiyemi ve *Mein Kampf*'ı talebimi içeren mektupları çıkardı.

"Sizi bu açıklamayı yazmaya ikna eden nedir?" diye sordu, gayet yumuşak.

Utanmış gibi yaptım. "Bu, yıllarca öncesine gitmeyi gerektirir" dedim. "Korkarım, çok uzun bir hikâye."

"Evet, anlıyorum – ne kadar zamandır hapistesiniz?"

"Otuz yedi ay. Kasım 1933'ten beri."

"İyi günler geçirmediniz. Öykünüz o günlere mi uzanıyor."

"Daha da gerilere" dedim.

Müfettiş Kraus bir sigara yaktı. Esaslı bir sigara tiryakisi olduğu anlaşılıyordu. "*Nun*- devam edelim" dedi, "içinizi dökün. Mükemmel bir dinleyiciyimdir."

Konuştum, önce duraksayarak, sonra akıcı bir şekilde. Saat üçte, Müfettiş Kraus, yakındaki lokantadan yemek getirtti, Hertha Jens de bize katıldı. Saat beşe kadar konuştum. Söylediklerimin çoğu yalan değildi; bunlar, yalnız kaldığım binlerce saat içinde yaptığım akıl yürütmelerle ve araştırmalarla vardığım sonuçlardı. Şimdi onları, planıma uygun düştükleri için kullanıyordum. Dilimin en ufak sürçmesinde, tek yanlış kelime kullandığımda ya da yanlış bir hareket yaptığımda, Müfettiş Kraus'un deneyimli kulaklarına ve gözlerine yakalanıp hapı yutacağım kesindi. Müfettiş Kraus, yaşamın ve ölümün iktidarını elinde tutuyordu. Bir insan için hayatı yaşanır hale getirebilirdi, özgür kılabilirdi, isterse ömür boyu hapsedebilir, anında ölüme gönderebilir ya da yavaş yavaş öldürebilirdi. Birkaç kere araya girip soru sordu ama çoğunlukla dinledi, dinlerken tabladaki sigara dumanlarının kıvrımlarını izliyordu gözleriyle. Yüzünde, merakla zafer sevincinin birbirine karıştığını görmek, kendime olan güvenimi arttırmıştı.

"Moskoflara katıldığında ilk görevin ne oldu?" diye sordu Müfettiş Kraus, üstüne boca ettiğim karışımı bir an için keserek. "Onların konuştuğu yabancı dil seni rahatsız etmedi mi? Bilimsel bir dili konuşurken yankesicilerden farkları yoktur, öyle değil mi?"

"Onların dillerindeki 'tezler' ve 'kararlar', işçilere Çince gibi geliyor" diye onayladım. "Fakat Dünya Savaşını izleyen yıllarda öyle değildi. Ortaya koydukları, Almanya'ya yapılan ihanete ve felakete karşı sağlam çözüm önerileri gibi görünüyordu. Sözde demokrasimiz başından itibaren bir *Mummenschanz*dan[386] farksızdı. Başka gençler Hitler hareketine hangi motiflerle katılmışsa, ben de komünist harekete aynı motiflerle katılmıştım. Almanya yıkılmıştı, hayat çekilmez olmuştu ve Versay utancından uzaklaşma yönündeki radikal eğilim, ulusal özgürlüğü özleyen her Alman için yasa olmuştu. Komünist olmuştum, çünkü devrimci işçilerin daha iyi bir Almanya kurabileceğine inanıyordum. Daha sonraki yıllarda Nasyonal Sosyalistlerle mücadele ettim, çünkü liderlerim Thaelmann, Neumann ve Wollweber'in bana söylediklerine inanıyordum: Nazi hareketi ne 'Nasyonal'di, ne de 'sosyal', Alman ulusu üzerindeki boğucu hakimiyetlerini kurmak isteyen sanayici ve bankerler tarafından örgütlenmiş paralı asker müfrezeleriydi."

Kraus başıyla onayladı. "Çok doğru" dedi. "Hitler hareketinin karakteri hakkındaki fikrini değiştiren ne oldu? Hapishane, muhtemelen bize dönmek için çok iyi bir ortam değil – Yoksa öyle mi?"

Bu soru karşısında sendelemeyecek kadar uzun süredir ve inceden inceye Nazi hareketinin ve Gestapo'nun psikolojisini etüd etmiştim. Burada verilecek tek bir etkili yanıt vardı.

"Nazi hareketi hakkındaki fikrimi değiştiren, Hitler'in başarıları oldu" dedim ve Müfettiş Kraus'a, Nazi propaganda makinesinin, yabancıların tüketimine sunduğu klişe açıklamaları tekrarladım. "Yeni uyanış bir gecede olmadı. Ona karşı dişimle tırnağımla yıllarca mücadele etmiştim. Ama bütün dünyanın yuvarlak dediğine karedir diye ısrar edecek kadar da aptal değildim. 1933'ten bu yana Alman işçilerinin ücretlerinde bir kesintiye gidilmedi. Hitler iktidara geldiğinde sekiz milyon işsiz vardı – şimdi ise hemen hemen hiç yok. Dünyada hiçbir hükümet bunu başarabilmiş değildir. İşçilere tatil parası ödeniyor. Çok az parayla, Norveç'e, Madaria'ya deniz yolculuğu yapabiliyorlar. As-

386. Maskeli balo.

gari ücretin altında ücret ödeyen patronlar içeri tıkılıyor. Almanya zayıf ve hakir görülen bir ülkeydi – şimdi ise güçlü ve saygı görüyor. Hitler'in inşa ettiği araba yolları –*Autobahnen*– var olanların en iyisi. Hapishanede arkadaşlar, Hamburg gecekondu mahallelerinin ortadan kaldırıldığını, yerlerine bahçeli modern evler yapıldığını söyledi. Daha önce kalabalık yerlerde ve hendeklerde büyümek zorunda kalan oğlan ve kız çocukları, şimdi Hitler gençliği olarak tahta oymacılığı öğreniyor, kamp yapmaya gidiyor, bu çocukların hepsi mutlu. 1933'ten önce, her kış yüzlerce insan donarak ve açlıktan ölüyordu; bugün ise, herkesin bildiği Nazi refah sloganı, 'hiç kimse soğuk ve açlıktan ölmemelidir', gerçeğe dönüşmüş durumda. Evet, ne ben, ne de yoldaşlarım, Hitler'in işçiler için bu kadar çok şey yapacağını bekliyorduk. Sonunda hata yaptığım sonucuna vardım. Hitler hareketinin en iyi anlamda *nasyonal* ve *sosyalist* olduğu sonucuna vardım. Korkunç, ölümcül bir hata içinde olduğumu anladım."

"Birçok eski Moskova taraftarına bizim işi başardığımızı söylemişimdir" dedi Müfettiş Kraus. "Sizler ne istiyorsunuz? Hitler'le savaşmak! Hitler birçok komünist talebi yerine getirmedi mi? Kapitalizme engel olmadı mı? Burjuvaziyi yıkmadı mı? Kiliseyi bastırmadı mı? İşçilerin güvenliğini sağlamadı mı? Almanya'nın yabancı köpekbalıklarının karşısında kan kaybetmesine karşı çıkmadı mı?"

"Hitler bunları gerçekleştirdi" dedim, "kabul etmesi zor ama gerçek."

"Acı da, değil mi?"

"Evet, acı" dedim. "İnsanın yanlış tarafta savaştığını kabul etmesi zor ve acı."

"Komintern'in öyle pek de doğru olmadığını ne zaman düşünmeye başladın?" diye sordu Kraus aniden. "Neden onlarla bu kadar uzun zaman birlikte kaldın?"

"Hitler hareketi asker ideali üzerine inşa edildi" diye yanıtladım. "Komintern ise asker disiplini üzerine inşa edildi. Hitlerizm bir ideal. Komünizm idealleri reddediyor – o sadece tarihsel maddeciliği tanıyor. Her ikisi de asker tavrı konusunda ortaktı. Ben bir askerdim. Askerler sadakate büyük önem verir."

Uzun süre devam ettim, durmaksızın, Müfettiş Kraus'un, din-

lemekten yorulup söylediklerimi kaçıracağından korkuyordum: Elbette, 1933'le birlikte kardeşlik ilüzyonu ortadan kalkmıştı; Komintern'in, yalnızca Sovyetlerin emperyalist hedeflerini gerçekleştirmesinin aleti ve şeflerinin de bu hedefin hilebaz avukat ve haydutları olduğunu fark etmiştim. Yine de Moskova'nın bir serfi olarak komünist harekette kalmıştım. Çünkü davayı her şeyin üstünde tutan sadakate değer veriyordum; çünkü kaçakları hor görüyordum; çünkü hangi tarafın doğru, hangi tarafın yanlış olduğunu sormaksızın ordusu saflarında savaşan bir asker olarak görüyordum kendimi. Nihaî kopuş, aydınlığa ulaşmak için yaptığım acı verici iç mücadele yılları olan, Gestapo'nun beni tutuklamasını izleyen yıllarda gerçekleşti. Hitler'in Alman halkı için çalıştığını duyuyordum. Yeni Almanya hakkında Yahudi-komünist basınında yazılan her şeyin yanlış olduğunu görüyordum. Hayatım, evim, ailem, Nazi'lerce değil, komünist liderlerce ve onların insanlık dışı entrikaları yüzünden yıkılıp gitmişti. Nasıl aldatıldığımı görmüştüm. Dürüst bir yaşam şansımı yıkan liderlerden nefret etmeye başlamıştım. Komintern'e bağlılık, Kremlin'e bağlılık demekti ve bu da vatana ihanet anlamına geliyordu.

En sonunda bir Alman olduğumu anlamıştım, Almanya'ya ait olduğumu anlamıştım ve işlediğim suçları telafi etmenin tek bir yolu vardı: Almanya'nın düşmanlarıyla, komünistlerle, semirmiş demokrasilerle, Yahuda'nın temsilcileriyle savaşarak Almanya'ya hizmet etmek! Yahudilerden nefret ediyordum. On yıldan fazla bir zaman önce California'da saldırdığım kişi de bir Yahudi değil miydi? – Bütün bunlar bende komünist akideyi açıkça reddetme yönünde büyük bir isteğe yol açmıştı. Kopuşu netleştirmek istiyordum. Tüm eski yoldaşlarımın, artık komünist olmadığımı bilmelerini istiyordum. İşte bu açıklamayı bunun için yapmıştım; boşa harcanmış geçmişime mezar taşını koymak istiyordum.

Ben konuşurken, çok sayıda Gestapo ajanı, birer ikişer ofise gelip, tutukluların sorgulamalarının gidişatı hakkında fısıldayarak bilgi veriyordu. Aralarından bir kaçı, Müfettişin önüne daktiloyla yazılı kâğıtlar da koymuştu. Üstlerinden, alçak sesle ve hızla talimat ve yorumlarını alan bu ajanlar ofisten çıkıp gidiyor-

du. Bir seferinde Müfettiş Kraus, sanki farkında değilmiş gibi, daktilo yazılı kâğıtlardan birini, görebileceğim şekilde sehpanın üstüne koydu. İçimden kâğıda gizlice bir göz atmak geliyordu. Kendimi tuttum; hemen yakınımda duran, rapordan çok tuzağa benziyordu.

"Biz seni ilk aldığımızda pek çetin ceviz bir şeydin" dedi Müfettiş Kraus, ben bitirdikten sonra. "Şimdi düşünüp söylediklerini o zaman düşünmemen çok acı. O zaman bize ilk elden birçok bilgi verebilirdin. Şimdi, yıllar sonra... neyse, uzun, çok uzun bir yolculuk yaptın."

Dışardan bakıldığında sakin görünen ama sürekli tetikte olan Hertha Jens girdi araya:

"Peki, Hamburg ve Berlin hapishanelerinde neden komünist eğitim merkezleri örgütledin o zaman? Bu, duruma pek uygun düşmüyor!"

"Bunu açıklaman gerekir" diye mırıldandı Müfettiş Kraus da.

Anında kararımı verip, kafamda parlayan düşünceyi ileri sürdüm: "Eğer eğitim sistemini inşa etmeyi kabul etmezseniz size inanmazlar, söylediklerinizin içtenliğini sorgularlar; bu eğitim merkezlerini örgütlemeyi kabul ederek vatana ihanet suçlamasını, kendinize karşı yeni bir dava açılmasını ve muhtemel bir ölüm cezasını da göze aldığınızı göstermiş oluyorsunuz."

Birkaç saniye için tüm planım dengede asılı kaldı. Kendime, geri çekilmek için çok geç olduğunu söyledim.

"Eğitim merkezleri örgütleyerek, kafamda büyüyen kuşkuları bastırmaya çalıştım" diye açıkladım, "komünizme düşmanlık duyuyordum ama bunu kendime itiraf etmekten korkuyordum. İşte bunun için kendimi düşünmekten alıkoymaya çalıştım. Öte yandan, komünistlerle dolu bir hapishanede, kendisinden beklenen yerine getirmeyen bir yoldaş, muhtemelen zarar görür."

Bu koşullar altında tuhaf olan, söylediklerimin gerçek olmasıydı. Her ne kadar beni hapishanede Stalinist kurslar örgütlemeye sevkeden şey yoldaşlarımdan korku olmasa da.

"Örgütünüzün başı kimdi?" diye patlattı Hertha Jens.

"Lauer" dedim

Yoldaş Lauer ölmüştü. Ona zarar vermem mümkün değildi.

"Peki elimizde olan diğerlerinin rolü neydi?"

Bir an duraksadım. "Onların rolü küçük" dedim sonunda. "Lütfen, zaten zararsız hale getirilmiş sıradan işçileri suçlamayın."

Müfettiş Kraus'un yüzü gerildi. "Şimdilik" dedi, "sana baskı yapmayacağız. Bu, hapishanedeki birkaç pislikten çok daha büyük bir oyun."

"Bırak da bize söylesin onları" diye ısrar etti Hertha Jens.

"Hayır" diye kesip attı Müfettiş. "Neden böyle mükemmel bir günün keyfini kaçıralım ki? Bilgiye ihtiyacımız olduğunda biz onu almasını biliriz." Bana dönüp yavaşça ekledi: "Komünizmin reddiyesine ilişkin yazdıklarından memnun kaldım. Basılmasını ister misin?"

"Evet" dedim, kararlı.

"Sanmıyorum ki basalım" dedi Müfettiş Kraus, "Partide hâlâ iyi bir ismin var. Bu yararlı ünü neden lekeleyelim ki?"

Bir avuç sigara alıp bana verdi. "Al bunları" dedi. "Sigarayı sevdiğini görüyorum. Komutana, sana sigara vermesi için telefon edeceğim."

İlk engeli aşmıştım. Artık düşmanın topraklarındaydım.

"Arkadaşlarıma düşman, düşmanlarıma da gerçek kardeşlerimmiş gibi davranmalıyım" diye düşündüm. Binlerce yoldaşımı işkenceye gönderen, aşağılayan, en iyilerinin birçoğunu soğukkanlılıkla ölüme gönderen bu adamdan sigara almak zorunda kalmak kötüydü.

Sigaraları aldım.

O gece Fuhlsbuettel Kampında kelepçelenmedim. Kollarımı istediğim gibi hareket ettirebiliyordum! Kendimi bir kuş kadar özgür hissediyordum! Ben yokken birileri hücreme masa koymuştu. Masanın üstünde iki kitap vardı. Biri, Profesör Haushofer'in[387] modern iktidar politikaları üzerine bir inceleme, diğeri de *Mein Kampf*'ın yeni baskısıydı – Müfettiş Kraus'tan bir armağan. Okumadım. Yatağa uzanıp o gün olanları tahlil etmeye çalıştım. Ama öyle yorgundum ki. Anında uykuya dalmışım.

387. *Karl Ernst Haushofer* (1869-1946): Alman coğrafta ve jeopolitik profesörü.

Olaysız bir gün geçti. Ertesi sabah güler yüzlü bir Gestapocu hücreme dayandı.

"Günaydın" dedi. "Kraus gönderdi beni."

Çizgili kâğıt, dolma kalem ve çini mürekkebi bıraktı masamın üstüne.

Birden sordu bana.

"Sen Kızıl Denizciler Enternasyonali ile bağlantılıydın, değil mi?"

"Evet" dedim.

"Bak" dedi ağır ağır, getirdiklerini göstererek. "Şef, kendisi için ISH şebekesinin şemasını çizebileceğini düşünüyor. Bu kâğıtlarda kıta ve limanlar gösterilmiştir. Kraus, eğer istersen, Enternasyonal Kulüpleri, kızıl kıyı örgütlerinin isimlerini, iletişim hatlarını, Moskofların diğer ülkelerin gemilerinde yürüttüğü denizcilik faaliyetleri hakkında bildiğin ne varsa çizebileceğin kanısında. Biz birçok ayrıntıyı biliyoruz. Yakın arkadaşın Albert Walter bize onları verdi." Şeytanca gülümsedi. "Şefin istediği" diye devam etti, "bunları bir araya getiren resmin ana hatları. Bu konuda bir şey biliyor musun?"

"Az bir şey."

"Peki! Şef, sana sigara gönderdi. İstemediğin hiçbir şeyi yapmak zorunda olmadığını söylememi de tembihledi. Ama kendini bizden yana bir şey yapmaya hazır hissedersen yaparsın. Komutana, ışıkları bütün gece açık tutmasını söyleyeceğim."

"Bildiklerimin üzerinden üç yıl geçti" diye uyardım onu.

"Bunu biliyoruz" dedi safça. "Bilgi açısından değil. Şu anda biz senin *tavrınla* ilgileniyoruz."

Sırıtarak çıkıp gitti.

Derhal çalışmaya giriştim. Çalışmamı bitirdiğimde gece yarısını geçmişti. Labirentler, noktalar, küçük bayraklar, yabancı örgütlerin sıram sıram isimleri kaplamıştı kâğıtları, her şey tam ve tamam görünüyordu. Üye sayılarını da ekledim ve her kâğıdın tepesine şöyle yazdım: *1933'deki, Enternasyonal Denizciler ve Liman İşçileri Örgütlenme Şeması.* Gerçi, bu Enternasyonalin "bağımsız" bir örgüt olarak fonksiyonunun sona erdiğinden söz etmedim; Moskova'nın, 1936 başında, ISH'nin yerine daha usta-

ca ve gizli çalışan bir denizcilik örgütü oluşturmaya karar verdiğinden de.

İki gün bekledim. Yine kaderimin pamuk ipliğine bağlı olduğunu hissediyordum. Çizdiğim plan konusunda Gestapo'nun görüşü olumsuz olursa pamuk ipliği sonunda kopacaktı.

Üçüncü gün, başka bir Gestapo ajanı beni aldı.

Düzgün görünüşlü, gri bir arabaya bindirdi. Gestapo merkezinin yolunu tuttuk. Yine Müfettiş Kraus'un ofisine götürüldüm. Hertha Jens, kahve ve kek ikram etti bize. Kraus, beni uzun uzadıya süzerken kekini yedi.

"Karını serbest bıraksak ne yapardın?" diye sordu aniden.

"Hiçbir şey" sözleri çıkıverdi ağzımdan.

"Göreceğiz" dedi kısık bir sesle. Bir dosyadan, daktiloyla yazılmış kâğıtlar çıkardı. "Rusya'daki komünist okulda bulunmamış mıydın?" diye sordu.

"Evet – yıllar önce."

Daktiloyla yazılı kâğıtları bana doğru itti. "Bu, Moskova'da bulunan Batı Üniversitesindeki adamlarımızdan birinin raporudur" dedi. "Oku onu. Burada bol kahve de var, zamanın da. Okuyup bana ne düşündüğünü söyle. Bunu yazan çocuk, bir zamanlar fanatik bir Bolşevikti. Şimdi bize çalışıyor."

Raporu okudum. Kesinlikle güvenilir bir rapordu. Okuldaki hayatı, eğitim programlarını, öğretmenlerin isimlerini ve öğrencilerin Parti isimlerinin uzun bir listesini kapsıyordu rapor. Okurken, telefon sürekli çalıyordu. Müfettiş Kraus'un, hattın öbür ucundakilere verdiği yanıtlardan, Gestapo ajanlarının, genç bir kadını takibe aldıklarını anlamıştım. Ajanlar, avlarının hareketleri hakkında rapor veriyordu.

"Ah" dedi Müfettiş Kraus, "lokantaya mı girdi? Kimle buluştu? Peşini bırakmayın, lütfen."

"Komintern'in en üst eğitim merkezinde ve en iç çevresinde bulunan Gestapo ajanının gönderdiği rapordaki açıklamaları şaşkınlık içinde okumaya devam ettim. Telefon yeniden çaldı. Yine kulak kesildim.

"Ah, sinemaya mı girdi?" dedi Müfettiş Kraus.

Hertha Jens lânetler okuyordu. "Şimdi karanlıkta oturup" di-

ye hırıldadı, "kim olduğu belli olmayan biriyle konuşacak." Müfettiş Kraus telefonda konuşmaya devam ediyordu.

"O bayanı tiyatrodan çıkınca tutuklayıp bana getirin." Bana dönüp gülümsedi: "Raporu okudun mu? İlginç mi?"

"Çok ilginç" diye mırıldandım.

Raporun üzerinde nokta nokta durarak konuştuk. Küçük bile olsa hiçbir önemli ayrıntı Müfettiş Kraus'un dikkatinden kaçmamış görünüyordu. Fakat kibirli biriydi. Gestapo'nun etkili faaliyetlerine olan hayranlığımı ve saygımı belirten bir şeyler söylediğimde, yarı kibar, yarı zalim yüzünde bir hoşnutluk gülümsemesi yayıldı.

"Komünizmi bastırmadaki olgusal başarınızı nasıl izah ediyorsunuz?" diye sordum.

"Bizim yöntemimiz, uyanıklık, sabır ve günlük becerinin metodik olarak yürürlüğe konmasının bileşimidir" dedi ve ekledi: "Komünizm bastırılmadı; Almanya'da imha edildi."

Moskova'dan gelen raporda sözü edilen, on dokuz Alman ve Polonya komünistinin, Gestapo ile işbirliği yaptıkları iddiasıyla idam edilmesine geldik. Kraus, benim sorgulayan bakışımı fark etti.

"Bırak onlar, kendi adamlarını öldürerek eğlensinler" dedi, sakin, hoşgörülü bir havada. "Onlar bizim adamlarımızı asla kurşuna dizmiş değil. Moskova'daki, en tepede bulunan bir düzine adamın dışında herkesi G.P.U.'nun emriyle kurşuna dizdirmeye muktediriz. Yapacağımız şey, o kişinin bize çalıştığına ilişkin birkaç kelime yazıp yollamaktan ibarettir. Basit değil mi, ne dersin?"

Kendimi sakin olmaya zorluyordum. Şok olmuştum, kafam iyice karışmıştı.

"Tüm lânet olası budala yoldaşların enselerine mermiyi bizim emrimizle yediğini söylemek istemiyorum" diyerek güldü. "Kana susamış falan değiliz. Onlar kendi başlarına açtıkları sorunlarla ölümlerini son derece kolay hale getirmiştir. Komünistler – yabancı olanlar – isyancıdır. Rusya'ya gittiklerinde kendilerini evlerinde hissederler. Ekmek kuyruklarını eleştirmeye hakları olduğunu düşünürler. Hadi buyrun bakalım! *Des Soviet Buergers hoechstes Glueck, ist eine Kugel ins Genick!* (Sovyet vatan-

daşının ulaşacağı en büyük mutluluk kurşunu ensesine yemektir.) Bu Sovyet kargaşalığının sosyalizm olduğunu düşünüyor musun?"

"Hayır."

"Ne ad verirdin ona?"

"Sosyalist teoriyle kamufle edilmiş bir emperyalizm biçimi."

"Peki ne düşünüyorsun teori hakkında?"

"Teori başarısızlığa uğramıştır. Enternasyonalizm bir ilüzyondur."

"Moskofların yöntemleri, teorilerinin yanlış olduğunu kanıtladı" diye vurguladı Kraus. "Stalin, milliyetçi hedeflerini gizlemek için Leninizmin ideallerini ve sözlüğünü kullanıyor. Bu, her yabancıyı, Stalin için kendi ana vatanına ihanet eder konuma sokuyor. Doğru mu dediğim?"

"Doğru" diye onayladım.

"Olayları, bizim seni tutukladığımız dönemden farklı bir noktada ele alıyoruz. Moskova, Komünist Partisi'ni Almanya'da ayakta tutma yönündeki tüm çabalarını bir yana bıraktı. Bunun yerine, bütün ülkeyi ajanlar ve sabotaj grupları ağı kapladı. Çok adice ve tehlikeli! Sence, ülkesini Stalin'e ya da Fransız finans sırtlanlarına satan bir Almanın cezası ne olmalıdır?"

"Ölüm" dedim.

Aniden sordu: "Karını görmek ister misin? Bunu sağlayabiliriz, biliyorsun."

Sesimi çıkarmadım.

"Bunun bir bedeli olacaktır, tabii ki" dedi Müfettiş, ağır ağır.

"Farkındayım" diye yanıtladım.

Aylardır manevra çevirmekte olduğum duruma ilişkin soru gelip çatmıştı artık.

"Komünizmi reddetmek yetmez" dedi Kraus, sertçe. "İnsan bu hayvanı terk etmek için savaştığı kadar ona karşı da savaşmalıdır. Buna hazır mısın?"

"Evet" dedim, cesurane. "O benim hayatımı yıktı ve ben de karşılığında ona darbe indirmeye hazırım."

Müfettiş Kraus rahatlamıştı. Hertha Jens, eteklerini yukarı çekip sıkı, beyaz baldırını kaşıdı.

"Bize çalışmayı düşünür müsün?" dedi Kraus, rahat bir havada.

Düşünüyormuş gibi yaptım. Böyle bir teklifi hemen kabul etmem doğru olmazdı; kuşkulanmalarına yol açabilirdi böyle bir tavır. Zorlu bir iç mücadele veren biri rolünü oynamak için kendimi müthiş bir çabayla hipnotize etmeye çalıştım.

"Kimseyi zorlamayız" dedi Müfettiş Kraus, yatıştırıcı bir tavırla. "Mantıklı davranırız. Eğer önerimi reddetmek istiyorsan hiç tereddüt etme. Sana hiçbir şey olmaz. Yalnızca on yıllık cezanı çekersin, o kadar."

"Bunun üzerinde düşünmem gerekir" dedim sonunda. "Bu benim için muazzam önemde bir karar."

"Unutma" dedi Kraus, net bir şekilde, "bize çalışırsan kazanmış tarafla birlikte çalışmış olacaksın. Dünya yüzünde hiçbir güç, Almanya'yı ikinci sınıf devlet konumunda tutmaya muktedir değildir. Sana söylemiştim – Zaman değişmiştir."

"Size cevabımı yarın vereyim" dedim.

Dışişleri Bölümünün merkezini terkederken Rudolf Heitman'ı gördüm. Koridorda yanımdan geçti. Ayaklarını sürüyerek yürürken gözleri bir an yüzüme ilişti ve sanki orada hiç kimse yokmuş gibi ilerilere kaydı.

Ertesi gün geldi.

Sabah sekizle dokuz arası, yeni gri araba beni alıp Gestapo merkezine getirdi. Birkaç dakika sonra, karmakarışık masasında oturmakta olan Müfettiş Kraus'un karşısındaydım.

"Evet" diye ünledi neşeli bir havada. "Kararını verdin mi bakalım?"

"Evet" dedim.

"Bizimle çalışacak mısın?"

"Evet, sizinle çalışacağım – iki şartla."

"Bizim de şartlarımız olacak" dedi Gestapo şefi. "Buna sonra geliriz. Seninkileri dinleyelim."

"Birincisi" dedim, "karımın serbest bırakılması. İkincisi, fabrikalarda ya da şehir bloklarında herhangi bir önemsiz ajanlık işi yapmak istemem. Bu treni kimin çektiğinden haberi olmayan komünist tabana, zavallı enayilere diş biliyor değilim. Fakat, tarafsız ülkelerden insanları siperlere ölmeye yollayan gerçek kuk-

la oynatıcılar, tepedeki iş çevirenler söz konusu olduğu zaman – hizmetindeyim!"

"Seni önemsiz ajanlık işleri için istiyor değiliz" dedi Müfettiş Kraus, kuru bir şekilde. "Bizde bu tür işleri yapan binlercesi var. Biz seni düşman makinesinin merkezi yapısına sızman için istiyoruz. Bize, onların bilgi kaynaklarını, planlarını, kadrolarını ve hareketlerini ulaştırman için istiyoruz seni. Dünya büyük, ülkelerin çoğunda mükemmel *Apparat*'lara sahibiz. Fakat bu makinenin önemini koruması, Almanya'nın potansiyel düşmanlarının iç çemberindeki gizli işbirlikçilerimizce bu makinenin – ve bizim – bilgi bakımından beslenmesine bağlıdır. Eğer tam bir gizlilikle yürütülürse, bu hiç de zor olmayacaktır senin için. Çok yolculuk yapmışlığın var. *Weltkenntniss*'in[388] var. Ayrıca inançlı yardımcılarımız da seninle olacak."

Sözün burasında durdu. Gestapo, kartlarını açmıştı. O anda biliyordum. Eğer güvenlerini kazanamazsam, bir daha hapishanelerinden çıkmama asla izin vermezlerdi.

"Komintern liderleri, benim on üç yıl ceza aldığımı biliyor" dedim. "Erken tahliye edilmem konusunda makul bir nedenim olması gerekir."

Müfettiş Kraus, hınzırca sırıttı. "Bir 'kaçış' düzenleriz" dedi. "Bir yerden bir yere nakledilirken kaçman için bilinmeyen yolları düşmanın bilmesini sağlar ve seni köşe bucak ararız. Anti-Nazi'ler arasında, bizim 'senatoryumlarımız'dan kaçan biri her zaman kahraman olmuştur. Bu konuda deneyimliyiz. Bunu daha önce de yürürlüğe koymuşuzdur. Her zaman iyi sonuç vermiştir."

"Doğru anladıysam" dedim, "beni Almanya'nın dışında görevlendirmek istiyorsunuz."

"Elbette."

"Nerede?"

"Bu senin bağlantılarına bağlı. Herhangi bir Avrupa ülkesi veya Rusya, Kuzey Amerika. Güney Amerika iyi örgütlenmiş durumda. Uzak Asya'yı Japonya'ya bıraktık."

388. Dünya bilgisi.

"Almanya'nın dışına çıktıktan sonra ortadan kaybolmayacağımın garantisi nedir?" diye sordum, yavaşça.

"Biz çocuk değiliz" dedi Müfettiş Kraus ciddiyetle. "Her anlaşma karşılıklıdır. Sen biliyorsun neyin senin için iyi olduğunu. İlk elde üç garantimiz var: Birincisi, dış ülkelerdeki kendi *Ueberwachungsdienst*'imiz – kontrol servisi - ; kural olarak, dış ülkelerdeki çocuklarımız eğitimli ve zekidir. İkincisi, bize gereğinde yayımlanacak öyle dökümanlar vereceksin ki, yayımlandıkları an G.P.U. sana hemen öbür dünyaya gidiş bileti kesebilsin. Üçüncüsü – "

"Evet?"

"Karın ve çocuğun Almanya'da kalacak" dedi Müfettiş Kraus, son derece nazik bir tonda, her kelimesini dikkatle seçtiği belliydi. "Serbest olacaklar ama aynı zamanda gözetimimiz altında tutulacaklar. Ne zaman istersen onları görmeye gelebileceksin Almanya'ya. *Senin* bize sadakatin, *onların* mutluluklarının en iyi garantisi olacaktır."

"Anlıyorum" dedim.

"Anladığına sevindim" dedi Kraus.

Hertha Jens gülümsedi. "Çok hoş bir karın var, biliyor musun" dedi en masum tavrını takınarak.

Her üç dakikada bir telefon çalıyordu. Gestapo çok meşguldü. Müfettiş Kraus, kararlarını çabucak veriyordu. Arayanlarla otuz saniyeden fazla konuştuğu nadirdi. Berlin'den arandığı zamanlar hariç. Ne zaman Berlin arasa, Kraus benden ofisten çıkmamı rica ediyordu; iki Ölüm Başlıklı Muhafızın nezaretinde, kabul odasında bekliyordum. Hızlı hareket eden Müfettiş Kraus'un, ceza sürelerini tamamlayan mahkûmların kaderi hakkında karar verdiğine birkaç kez tanık oldum. Hertha Jens telefonu açıp karşı tarafı dinliyor, sonra Kraus'a durumu bildiriyordu:

"Mahkûmlardan Meier cezasını tamamlamış. Onunla ilgili ne yapmaları gerektiğini soruyorlar."

"Meier... Meier" diye mırıldanıyordu Müfettiş Kraus. "Bir dakika bekle... Ne ceza almıştı o?... Oh evet, hatırladım. Tutumu nasılmış içerde?"

Birkaç dakika sonra kararını veriyordu:

"Tamam, bıraksınlar, adam olmuşa benziyor. Önce deklarasyonu imzalamak için buraya göndersinler."

Ya da,

"Schultz?.. İnatçı bir müşterimizdir. Onu Sachsenhausen'e gönderelim. Bir yıl ya da daha uzun süre güvenlik altında kalsın."

Ve böylece anti-Nazi'nin kaderi belirlenmiş oluyordu.

"Biz devam edelim" dedi Kraus. Hertha Jens, söylenenleri daktiloya geçirdi.

TAAHHÜTNAME

Büyük Alman Ülkesinin adanmış bir evladı olduğumu burada deklare ediyorum. Keza Yeni Almanya'nın düşmanlarının benim de düşmanlarım olduğunu açıklıyorum. Ülkenin ve Adolf Hitler'in düşmanlarının yıkımına yorulmak bilmez ve ısrarlı bir gayretle yardımcı olacağımı kabul ettiğimi bildiriyorum. Alman Gizli Polisinin (Gestapo) bana verdiği bütün emirleri tüm yeteneklerimle, en iyi şekilde yerine getireceğime söz veriyorum.

Hamburg, 17 Şubat 1937

"Bunu imzala" dedi Müfettiş Kraus.

İmzaladım. Elim titremedi. Sonra, Gestapo'nun damgasını taşıyan bir fotoğrafım ve parmak izim belgeye iliştirildi. Müfettiş Kraus gülümsedi.

"Bunu birer bardak ciderle[389] kutlayalım" dedi. "Biz alkol almıyoruz da... Hertha, lütfen kantine telefon edip söyler misin?"

Hertha Jens, ahizeyi aldı. Aşk tanrıçası vücudunun her yeri fıkır fıkırdı.

"Çok heyecan verici" diye kıkırdadı.

Muhafız, bir şişe cider ve üç bardak getirdi. İçtik.

"Bugün Almanya'ya karşı çalışan bir kimse, kendi mezarını kazmış olur" diye söylendi Kraus. "Bunlardan olmamalıyız." Gözlerini üzerime dikip bir dakika kadar beni süzdü. Çukura kaçmış gözlerinde en ufak bir duygu belirtisi yoktu. Bu tehlikeli durumdan, ben de gözlerimi Hitler'in duvardaki portresine dike-

389. Elma şarabı veya elma suyu. Burada alkolsüz elma suyu.

rek kurtuldum. Sessizliği, *Mein Kampf*'tan yaptığım bir alıntıyla bozdum.

"Dünya korkak insanlara göre değildir."

"Oh, *Fuehrer*'in sözü değil mi bu?" diye mırıldandı Kraus, alıntının vurgusu çok tehlikeliydi – benim için.

"Nerede çalışmak istersin?" diye sordu aniden. "En iyi bağlantıların nerede?"

"Kopenhag'da" dedim.

"Biz de öyle düşünmüştük" dedi Kraus ağır ağır. "Wollweber Kopenhag'da. Tek başına dolaşan bir kurdu yakalamak kadar zor onu yakalamak. Kurtlar yaşlandıkları ve kuvvetten düştükleri zaman, şeytan kadar ihtiyatlı olur. Ayrıca, yakaladığımız sahte pasaportların yüzde doksan beşi Kopenhag'dan çıkma. Sahte evrak bürosunun şefi Jensen. Eski arkadaşın, sanıyorum."

"Jensen'i çok iyi tanırım" diye onayladım.

Hertha Jens ıslık çalıp, "eğer Jensen'in inine birini sokabilirsek, tavuk çiftliğindeki horozdan farkımız olmaz" diye araya girdi.

"Sei nicht so vorlaut" diye uyardı onu şefi acilen. "Dilini tutmasını bil." Kimlik bürosuna telefon etti.

"Bana Richard Jensen'in fotoğraflarını gönderin. Danimarkalı, Kopenhag'dan, komünist, sahte pasaport imalcisi."

Genç bir Gestapo ajanı girdi içeriye. Büyük bir fotoğraf albümüyle birlikte. Fotoğrafların hepsinde Richard Jensen vardı. Yoldaş Jensen, Moskova'daki bir mitingde konuşuyor; Jensen, Paris'teki bir kongrede; Jensen istasyondan çıkarken; Jensen kumsalda dolaşırken ve diğerleri; peşindeki ajanlar, dev Danimarkalının önden, yandan çeşitli enstantanelerini yakalayıp çekmişti.

"Çok iyi tanıdığın Jensen bu mu?" diye sordu Kraus.

"Evet" dedim.

"Seni Kopenhag'a göndersek onunla dostça bir yakınlık kurabilir misin?"

"Eminim kurarım. Muhtemelen onun evlerinden birinde kalırım. Daha önce olduğu gibi."

"Şunu anlamalısın" diye açıklamaya girişti Kraus, "biz Jensen'i istemiyoruz. O bizim için altın yumurtlayan bir tavuk olabilir. Jensen'in sağ ve sağlıklı olmasını istiyoruz, böylece pasa-

portlara, onları kullanan kişilere ve nerede kullanıldıklarına ulaşmayı düşünüyoruz."

"Anlıyorum."

"Jensen'i ne kadar iyi tanıyorsun? Büyük bir ayyaş. Sana bira ısmarlayacak kadar yakın bir ilişkin var mı onunla?"

"Evet, o kadar yakındır ilişkimiz." diye yanıtladım.

Müfettiş Kraus düşündü.

"Bunu kanıtlamalısın" dedi sonunda. "Sana bunu kanıtlaman için bir şans vereceğiz – eğer yapabilirsen."

Toplantımız, zaman zaman ara vererek bütün gün devam etti. Fuhlsbuettel Kampındaki hücreme geri gönderilmeden önce, topuklarımı birbirine vurup sağ kolumu ileri doğru uzattım.

"*Heil* Hitler" dedim.

"*Heil* Hitler" diye mırıldandı Kraus, masadan parmaklarını şöyle bir kaldırıp.

Gestapo'ya Katılıyorum

1937 Şubat'ının son günlerinde, Gestapo, benim Fuhlsbuettel Kampından "kaçış"ımı düzenledi. Bu düzenleme yapılırken ben hapis yatmaya ve mahkûm üniforması giymeye devam ediyordum. Gestapo son derece büyük bir gizlilik ve maharetle çalışıyordu. Garip haftalardı bunlar. Bugün bile, gece uyandığımda, zaman zaman, dengemi ve hayatımı kaybetmeden nasıl paçayı kurtardığıma şaşarım. Bunlar, zekâmın Gestapo ile çarpıştığı, kendim olmayı bıraktığım haftalardı. Karanlıkta savaşan, umutsuzca dövüşen kurnaz bir hayvandan farkım kalmamıştı.

Gestapo'ya "Bağlılık Taahhütnamesini" imzalamamdan bir hafta sonra, Fuhlssuettel cinayet kampından, Hamburg'un merkezindeki küçük bir bölge hapishanesi olan Huetten Cezaevine nakledildim. Nakil işlemi gece geç vakit gerçekleştirildi. Hiçbir mahkûmun benim Fuhlsbuettel kampından ayrıldığımı öğrenmesi mümkün değildi. Yeni mekânım olan küçük cezaevinde bir düzine boş hücre bulunuyordu. İçerde, resmen hadım edilmelerini bekleyen, cinsel suçlardan ceza almış yalnızca iki mahkûm vardı.

Onlardan biriyle konuştum. August Austermann adlı yaşlıca bir makinistti. On iki yaşındaki küçük kızıyla cinsel ilişki kurmuş ve kız on dört yaşına gelene kadar bu eylemini sürdürmüştü. Kızının ses çıkarmaması için ona piyano almıştı. Bir gece, karısı onu yakalayıp polise ihbar etmişti. Austermann, sekiz yıl hapis ve hadım edilme cezası almıştı. Tahliye olduktan sonra karısının boğazını keserek öldüreceğini söylüyordu. Avukatlara mektup yazıp, kızına aldığı piyanoyu geri alacak birini bulmaya

çalışıyordu. Gece boyunca aynı şeyi tekrarlayıp duruyordu: "Benim gibi birini hadım edemezler!" Birlikte kaldığımız ikinci gece, bana beline sardığı ipi gösterdi. Hıçkırarak kendini asacağını söylüyordu. Muhafızların, hücremde, yanıbaşımda asılmış birini bulma ihtimali hiç hoşuma gitmemişti. Bu yüzden, August Austermann'la boğuşup üstündeki ipi aldım ve pencereden dışarı attım. Beni tüm gece uyutmadı, onun katili olduğumu, onu boğduğumu söyleyip duruyordu. Sabah, hadımlaştırmak üzere karantinaya götürdüler onu.

Bu sırada Gestapo, Fuhlsbuettel'den düzmece kaçışı gerçekleştirmişti. Müfettiş Kraus'un yardımcılarından biri daha sonra bana bunun nasıl yapıldığını anlattı. Bir SS, hücre penceresinin parmaklıklarını kesmekle görevlendirilmişti. Bir diğer muhafız, duvarın üstüne ip atmıştı. Aynı gece, duvarlara paralel çekilmiş tellerdeki yüksek voltajlı elektrik "kazara" devre dışı kalmıştı. Sabaha doğru iki sıralarında bir gece nöbetçisi, hücremin boş olduğunu "fark edip", alarm vermişti. Sirenler çalmış, Ölüm Başlıklı Muhafızların hazır kuvvet müfrezesi harekete geçmiş ve "av" başlamıştı. Tabii ki, sözde kaçak bulunamamış, hapishanenin dışındaki boş alanlarda gözden kaybolup gitmişti. Yalnızca kamp komutanı ve iki muhafız biliyordu kaçış olayının düzmece olduğunu. Geri kalan yaklaşık iki yüz muhafız ve tüm mahkûmlar, gerçekten kaçtığıma inanmıştı. Müfettiş Kraus, doğru bir şekilde, kaçışımın Komintern'e sızdırılacağını hesaplamıştı. Rudolf Heitman bile bu hileyi yutmuştu; daha sonra, Kopenhag'daki efendilerine verdiği raporda, olağanüstü kaçışıma gerçekten inandığını öğrenecektim.

Bu düzenlenmiş darbenin ardından, Müfettiş Kraus'u ikna ettiğim, Kopenhag'daki Komintern bürosuyla bağlantıya geçme işinin düzenlenmesine geldi sıra. Bu, üç yıldır birbirimizle konuşmadığımız ve yazışmadığımız halde, Richard Jensen'le benim, işaretlenmiş kartlarla oynadığımız bir oyundu. Hayatta kalıp kalmamam bu oyunun sonucuna bağlıydı. Gestopa'nun Dışişleri Bölümünde oturup Richard Jensen'e bir not yazdım. Müfettiş Kraus, vaşak dikkatiyle beni gözetliyor, Hertha Jens, omuzumun üstünden yazdıklarıma bakıyordu.

"Sevgili Richard" diye yazdım. "Belki beni hatırlayacaksın.

Yardımına ihtiyacı olan eski bir dostun. Uzun süren bir hastalığın ardından hastaneden çıktım ve Ernestine Halamı ziyaret edebilmem için korkunç paraya ihtiyacım var. Lütfen yardımcı ol!
Williams."

"Williams", 1933 yılında Almanya'ya illegal girerken kullandığım, Britanyalı gazetecinin adıydı. Jensen elyazımı biliyordu; tanıyacaktı. "Ernestine", Ernst Wollweber'di. Kraus'un talimatıyla, bir mektuplaşma adresi de ekledim. Müfettiş Kraus, mektubun fotoğrafını çekti, Gestapo'nun dosyasına koymak için. Orijinalini ise Kopenhag'a gönderdi. Hapishane hücreme geri gönderildim. Kendime soruyordum: "Ne olacak sonuç? Eğer Jensen bir gaf yaparsa, ölümlerden ölüm beğen."

İki gün boyunca korkunç bir huzursuzlukla içim içimi yedi, öyle heyecanlıydım ki, hapishane yemeklerine elimi bile sürmedim.

İkinci günün sonunda, gece geç vakit, Gestapo'nun şoförü beni almaya geldi. Merkeze gittik. Gestapo malikânesiyle gizli bir yolu olan başka bir binanın kapısından girdik. Fuhlsbuettel kampından kaçtığımdan beri, sorgulamaya getirilen komünistlerin beni görmesini engellemek için bu yolu kullanıyorlardı. Hertha Jens karşıladı beni. Çok neşeliydi. "Bay Williams" için verilen posta adresine Kopenhag'dan mektup gelmişti. Zarfın içinde hiçbir yazılı kelime yoktu. İçinde yalnızca yüz Amerikan dolarlık iki yeni banknot bulunuyordu.

"Şahane" diye cıvıldadı Hertha Jens. "Plan yürüdü! Tuzağa düştüler! İki yüz dolar – bu da gösteriyor ki, Moskoflar sana hâlâ çok değer veriyor. Bunların sahte banknotlar olacağını sanıyordum. Ama gerçek." İçimden Yoldaş Jensen'e tüm kalbimle teşekkür ettim. Bu konuda izlenecek tek yolu izlemişti. Bu, bana bir başka hususta daha güven vermişti. Komintern, iki yüz doları Gestapo'nun kursağına attığına göre, Rudolf Heitman'ın oldukça önemli görevlerinden birini bana nakletmeyi düşünüyor olmalıydı. Wollweber'in, "Parti evlatlarını unutmaz" sözleri beynimde çınlıyordu. Hertha Jens, müfettişi çağırmaya gitti.

Müfettiş Kraus'un, sanki doğrudan bir işkence seansından gelirmiş gibi bir hali vardı. Yüzü kül gibiydi, gözleri zalimce

parlıyordu, dudakları bir çizgi halinde gerilmişti. Beni görünce yüzü aydınlandı.

"Evet, sınavı geçtin" diyerek sırıttı. "Sanırım, hayal kırıklığına yol açacak hiçbir şey yok. Adalet Bakanlığı nezdinde serbest bırakılma işini görüşeceğim – cezanın askıya alınması ya da bunun gibi bir şey." Kanı donduran bir öfke patlamasıyla aniden ekledi: "Bu Jensen denen herif tam bir hilebaz tilki! Mektubun üstündeki adres bir kadın tarafından yazılmış. Kâğıdın üstünde hiçbir işe yarar parmak izi yok – evet, bir şeyler yapmanın zamanı geldi."

Aceleyle çıkıp gitti.

"Şef bu gece çok meşgul" diye açıkladı Hertha Jens. "Bir grup Cizvit yakaladık. Bu şeytanlar Hollanda'dan geliyor; kodlar, sahte pasaportlar ve her şey. Dinci ikiyüzlüler – midemi bulandırıyor bunlar!"

Başka Gestapocuların da, Katolik temsilcilerinden "kara veba", Papa'dan ise "kara şeytan" diye söz ettiğini duymuştum. Elimde olmadan Bismarck'ın şu cümlesini düşündüm:

"Katolik merkezinden gelen kim olursa olsun öldürülecektir."

Hertha Jens, beni başka bir ofise götürdü. Burada bana, biri kalın, diğeri daha ince iki teksir metin verdi. "Bunları dikkatle oku" dedi, "tanıdığın birilerine rastladığında isminin altını çiz ve hakkında ne biliyorsan yaz."

Teksir metinlerden daha kalın olanı, *Komintern ve G.P.U.'nun kayıtlı Enternasyonal Ajanları* başlığını taşıyordu; diğerinin başlığı ise, *Kızıl İspanya ordularındaki Yabancı Gönüllülerin Listesi* idi. Birincisi, yaklaşık yedi bin isim içeriyordu; ikincisinde ise dokuz yüz civarında isim vardı, her ismin yanında, yaşı, milliyeti, takma adları ve kuşkulunun kişisel tarihi not edilmişti. Birçok ismin yanına iliştirilmiş yüzlerce fotoğraf da vardı. Bu teksir metinler Berlin'deki Gestapo merkezince hazırlanmıştı. Gestapo ya da İtalya ve Japonya gizli servislerinin tutukladığı erkek ve kadınların isimlerinin altı mavi sabit kalemle çizilmişti.

Bu teksirleri tam dokuz saat enine boyuna inceledim, Komintern Batı Sekreterliğinin işine yarayabilecek bilgileri belleğime yerleştirmeye çalıştım. Büyük ciltte kendi adımı ve resmimi ve

Firelei'ninkileri görmek tuhaftı. George Mink ve diğer Amerikalılara yaklaşık on beş sayfa ayrılmıştı. Bu ciltte takma adı Stalin olan Joseph Djugashvili, takma adı Litvinov olan Meyer Wallach, takma adı Radek olan Sobelsohn'dan, takma adı Mike Pell olan Michael Appelman, takma adı Albert Stewart ve Dreazen olan Charles Krumbein'a kadar çok sayıda tanıdık isim bulunuyordu. Okuduğum bilgilerin çoğu, şaşırtıcı ölçüde doğruydu. Fakat birçok durumda da, çoğu kişinin ad ve takma adları birbirine karışmıştı ve bu isimleri taşıyanların çoğu da o anda mezardaydı. Bunlardan biri de "Yunanistan'daki önde gelen G.P.U. ajanı Bandura"ydı. Ya ölmüş ya da Rusya'da yok olmuş Bandura'nın adını ve onun gibi bazı adları seçip, "önemli ayrıntılar" ekledim. Gestapo'nun birçok ülkede hareketlerini kayda geçtiği, reklâmı yapılmış yüzlerce Bolşevik'le "1933'te Paris'te" ya da "1932'de Londra'da" tanıştığımı kaydettim. Gestapo, Fransa-Prusya savaşı yıllarında bile kuşkulanılan kişi ve olayların ayrıntılarını yılmadan toplamıştı.

16 Mart günü, hücremden Gestapo merkezine götürüldüm, Dışişleri bölümüne yanımda muhafız olmadan gittim. Ölüm Başlıklı Muhafız, beni üçüncü katta küçük bir odaya götürdü. Odaya girer girmez kapıyı kapatıp arkamdan kitledi. Masa, iki sandalye ve köşedeki radyatörün dışında başka eşya yoktu içerde.

Sandalyelerden birinde oturan Firelei ayağa kalktı. Gözlerimiz karşılaştı. Zorluk ve felaketlerle dolu kırk aydan fazla zamandır birbirimizi görmemiştik. Birbirimize bakıyor, sanki ikimiz de ilk adımı atmaya cesaret edemiyorduk. Parmağımı dudaklarıma götürüp Firelei'ye sessiz olmasını işaret ettim. Dönüp kapıya baktım. Kapıda gözetleme deliği yoktu. Duvar ve tavanlarda herhangi bir şey göze çarpmıyordu. Odanın tek penceresi, büyük iç avluya bakıyordu. Oradan gözetleniyor olamazdık. Ayak parmaklarımın ucuna basarak odayı dolaştım, köşe bucak her yere bakındım. Radyatöre gelince durdum. Orada, radyatörle duvar arasında sabitlenmiş bir mikrofon vardı. Mikrofonun telleri bitişik odaya gidiyordu. Küçük siyah-gümüşi aygıt bana gülümseyip şöyle der gibiydi: "Evet, buradayım, ikiniz de dikkatli

olsanız iyi edersiniz." Aygıtı Firelei'ye gösterdim. Sonra şöyle dedim:

"Sen – sen burada, ha?"

"Evet, buradayım" diye yanıtladı, yabancı, sıkıntılı bir sesle.

"Yeni bir hayata başlayabileceğiz" dedim mahçup bir edayla. "Çok geç değil."

"Neden söylüyorsun bunu?" diye sordu yavaşça, solgun dudaklarından belli belirsiz bir gülümseme geçti.

Ne diyeceğimi bilemiyordum. Söyleyeceğim her şey anlamsız geliyordu. "Almanya'ya gelmemeliydin" dedim. "Beni unutmalı ve uzaklaşmalıydın."

Firelei bir adım attı. Bakışlarını benimkinden ayırmıyordu.

"Konuşma." Artık sesi titremiyordu. "Birbirimizi bir daha görmeyeceğimizden korkuyordum. Kopenhag'da bana senin öldüğün söylendi."

Bana yaklaştı. Onu hafifçe tuttum.

"Nerede küçük Jan?" diye sordum.

"İyi o. Büyüdü. Bu yıl beş yaşında olacak. Onu görmüyorum ama sağlığından haberdarım."

"Ebeveynlerin?"

"Senden nefret ediyorlar" dedi Firelei. "Korkunç acı çekiyorlar."

"Neredesin?"

"Luebeck hapishanesinde. Buraya bu sabah getirdiler."

"Yalnız mısın?" diye sordum.

"İki yıl boyunca yalnız başımaydım. Şimdi bir başka kadınla birlikte kalıyorum. Yaşlı ve çirkin bir kadın ama iyi bir yüreği var."

Bunu uzun bir sessizlik izledi. Sözcükler yetersizdi. Aramızda ne neşe, ne de keder vardı. Yalnızca sıkıntılı, düşündürücü bir mutluluk. Firelei eski yıllardaki gibi değildi. Yüzü yorgun, ciddi ve oldukça sertti, daha önce görmediğim çizgiler oluşmuştu yüzünde. Acılı yıllar, yüzündeki yaramazca parlaklığı, kaygısız gülümsemeyi, yaşama duyduğu coşkuyu ve gençlik büyüsünü silip götürmüştü. Elleri hâlâ hareketli ve güçlüydü, kaba iş yapmaktan sertleşmişti. İnce bedeni de keza, biçimsiz hapishane abaları içinde sertleşmiş görünüyordu.

"Evet" diye mırıldanarak devam etti Firelei, "ben de yaşlandım ve çirkinleştim. Neyi düşündüğünü biliyorum – benim böyle sert ve renksiz hale gelmemdeki hatanı düşünüyorsun. Bunu düşünmemelisin. Belki yeniden gençleşebiliriz, eğer..."

"... Eğer – ne?"

Firelei, titreyerek, yarı hıçkırıp, yarı gülerek şöyle dedi: "... eğer oğlumuzun kollarını boynumda hisseder ve onun, 'anne onu bana ver' dediğini duyarsam, o zaman..."

"Göreceksin - yakında" dedim.

"Beni teskin etmeye çalışma" dedi Firelei sertçe. "Her şey bitti... küçük kız rüyaları... küçük kız yumuşaklığı... çimenlerin üzerine uzanıp uyumayı, ebediyen uyumayı çok isterdim."

Ne kadar zaman geçtiğini bilmiyorum. Belki üç saat, belki yalnızca bir. Birbirimize söylemek istediklerimizin çok azını söyleyebilmiştik. Zamanın çoğu suskunlukla geçti. Zaman zaman kendimize ait olmayan şeylerden söz ettik, duvarın öbür yanında bizi dinleyenlerin kuşkusunu çekmeyecek şeylerden. Firelei, görevim hakkında hiçbir şey bilmiyordu. Ölüm Başlıklı Muhafız odaya girip, ayrılma zamanının geldiğini bildirdiğinde, uzun yıllar birbirimizi görmeyeceğimiz düşüncesiyle bana elveda dedi. O sırada ona gerçeği söyleyemezdim, bu her şeyi tehlikeye atmak olurdu. İşte, en zoru da buydu. Firelei değişmişti. İkimiz de değişmiştik. İçten içe rahatsız, kafamızda sorularla, biraz da afallamış olarak ayrıldık birbirimizden. Firelei, Luebeck kadınlar hapishanesine geri döndü; ben de, hadım edilmeye mahkûm edilmiş adamların kaldığı küçük hapishanedeki yerime.

Bundan sonraki iki hafta boyunca her sabah Gestapo merkezine götürüldüm. Her gece, Huetten Cezaevindeki hücreme, ip cambazlığı yapmaktan bitkin düşmüş bir halde geri getiriliyordum. Bu dönem içinde, Gestapo imparatorluğunun labirentlerinde bağlantılarımı nasıl kuracağımı öğrendim. Binlerce fotoğrafı gözden geçirdim. Ülke dışındaki ajanların yazdığı, her biri isim yerine yalnızca harf ve numara taşıyan yüzlerce sayfa rapor okudum. Sovyetler Birliği'ndeki politik okullara gönderilecek Gestapo ajanlarına; komünist örgütlenmeyi model alan, dış limanlardaki Nazi Gözetim Komitelerine; İspanya'daki Enternasyonal Tugaylarda yer alacak Nazi ajanlarına; Gestapo'nun, Belçika,

Hollanda, Fransa, Polonya, Rusya ve İskandinavya gemilerindeki mürettebatlar arasında bulunan maaşlı adamlarına tavsiye edilecek olasılıklar ve diğer birçok tasarının uygulanabilirlikleri hakkındaki soruları yanıtladım. Müfettiş Kraus'la ya da o andaki yardımcılarıyla yaptığım her oturum, bir satranç oyunundan farksızdı, en ufak yanlış hamlede oyunun kaybedileceği – hayatımı kaybedeceğim bir satranç oyunu.

Gestapo'nun başta gelen zaafı, başarıya olan fanatikçe özlemiydi. G.P.U.'yla kıyaslandığında, ikinci zaafı ise, ülke dışında çalışacak yabancı uzmanların azlığıydı. Gestapo'nun dış ülkelerdeki ajanlarının yüzde doksan dokuzu Alman milliyetindendi, oysa G.P.U.'nun ajanları elli ülkeye yayılmış farklı milliyetlerden geliyordu. Benim, enternasyonal gemicilik ve dış limanlardaki koşullar hakkındaki vukufum, yalnızca Hertha Jens'in değil, aynı zamanda şefinin de naifçe hayranlık nidalarına yol açıyordu. Gestapo'nun Dışişleri Bölümünde çalışanlar baştan aşağı Almandı ve dar bir alana sıkışmışlardı. Hepsi bir alanda uzmanlaşmıştı ve sınırlanmış ufuklarının ötesinde çok az şey biliyorlardı ya da hiçbir şey. Kaba güç, yorulmak bilmez takip, ayrıntıları toplama ve az sayıdaki uzmandan çok, yarı eğitimli büyük ajanlar ordusuydu onların güçlü yanını oluşturan ve başarılarının baş nedeni buydu. Gestapo, G.P.U.'dan daha genç ve yontulmuş elemana sahipti. Stalin'in gizli polisi, gizli çalışmada daha becerikli ve eğitimliydi; Müfettiş Kraus, G.P.U.'dan saygıyla söz ediyordu. "Bizim ondan öğreneceğimiz çok şey var" diyor ve ekliyordu: "Her gün yeni bir şeyler öğreniyoruz."

Ben de öğreniyordum. Haftalar alan yoğun manevralardan ve gözlemlerden sonra, Gestapo Dışişleri Bölümünün çerçevesi, resimli bir roman gibi önümde duruyordu. Örneğin, büyük bir ofisteki çok sayıda kadın ve erkeğin yaptığı tek iş, her ton ve milliyette anti-Nazinin fotoğrafını yabancı gazetelerden kesmekti; grup fotoğraflarındaki yüzler güçlü pertavsızlarla incelendikten sonra büyütülüyordu. Bir başka ofiste, tüm uygar ülkelerdeki binlerce Nazi düşmanının isimlerini ve haklarındaki bilgileri içeren uzun dosya galerileri bulunuyordu. Almanya ile sınırı olan bütün ülkelere ilişkin özel bölümler vardı Dışişleri bölümünde. Ülke dışında iş yapan firmalar, Alman basınının dışişleri bölüm-

leri, Hitler Gençliği, Emek Cephesi, Yurtdışı Alman Ligi için Gestapo büroları, Teknik Bölüm, Kültürel Bölüm, Denizcilik Bölümü ve dış ülkelere –nehir ve tren yoluyla – ulaşım sistemleriyle ilgili bölümler bulunuyordu. Toplam olarak, Dışişleri Bölümünde, her biri Gestapo'nun dış ülkelerdeki faaliyetlerinin özel bir kolunu oluşturan yirmi beş ayrı bölüm yer almaktaydı; Gestapo, dünyayı coğrafi olarak sekiz bölgeye ayırmıştı; işlerini her bölgede ayrı Gestapo *Laenderamt*'larıyla[390] yürütüyordu. Sekiz bölge *Laenderamter*i şunlardı:

1. İskandinav ülkeleri, Finlandiya ve Baltık ülkeleri.
2. Batı Avrupa.
3. Türkiye de dahil Güney-Doğu Avrupa.
4. İtalya, İsviçre, Avusturya, Çekoslovakya ve Macaristan.
5. Afrika.
6. Kuzey Amerika.
7. Latin Amerika.
8. Büyük Britanya, Uzak Doğu ve Avustralya.

Bu *Apparat*, 45 ülkedeki *(Landeskreise)*[391] 648 birimi içeriyordu. Yalnızca Denizcilik Bölümünün 1097 ajanı, çeşitli liman ve gemilerde faaliyet gösteriyordu. Gestapo'nun Hamburg'daki Dışişleri ofislerinde, 1935'te 170 kişi çalışırken, bu rakkam 1937 Mart'ında 710'a çıkmıştı. Bu devasa ispiyonaj ve terör makinesinde, Müfettiş Kraus, bütün katliam gücüyle birlikte, yalnızca bir dişliydi. Anti-Komintern bölümünün yöneticisiydi. Şefi *Regierungsrat* Schreckenbach, Hamburg Dışişleri Bölümünün başıydı.

Mart sonuna doğru Schreckenbach'la tanıştım. Otuz sekiz, otuz dokuz yaşlarında, sağlam yapılı, orta boylu, İngiliz kumaşından elbise giyen bir adamdı. Keskin, yeşil gözleri, düz, kumral saçları vardı ve yanmış, sağlıklı yüzü ona sportmen bir görünüş kazandırıyordu. Hafifçe çengel, güçlü bir burnu, düz bir ağzı vardı. Genellikle suskun görünüyordu ama bir kere konuşmaya başladı mı, sesi derhal otoriter Prusya ses tonuna bürünüyordu. Dünya savaşı sırasında genç bir denizaltı subayı olan Schrecken-

390. Büroları.
391. Kriz ülkeleri.

bach, daha sonra bir denizaltı avcı botunun komutanı olmuş ve seferberliğin ardından, Weimar Cumhuriyetinin gizli denizcilik istihbarat servisine girmişti. Adolf Hitler'e bağlılığı nedeniyle işinden atılınca, SS komutanı olmuş ve Hitler'in 1934 Haziran'ındaki Kanlı Temizliğinden sonra da Gestapo'nun liderlik kadrosuna sıçramıştı. Gestapo binasının en üst katındaki bürosunda, önünde durmaktaydım, gözleri mahkûm elbiselerimin üzerinde şöyle bir gezindi ve bilemediğim bir nedenden, yüzünde bir şey çok komiğine gitmiş gibi bir ifade belirdi.

"Aptalın biriydin" dedi. "Bize 1923'te gelmeliydin."

"Eğer insanlar hangi ordunun kazanacağını önceden bilselerdi" diye yanıtladım, "savaş diye bir şey olmazdı *Herr Regierungsrat.*"

Schreckenbach'ın, yanıtımdan hoşlandığını fark ettim.

"Nasyonal Sosyalist pozu takınmadığına sevindim" dedi, "yoksa öyle misin?"

Tehlikeli bir soruydu bu. Schreckenbach'ın sigara tutan elinin gerisindeki gözleri merakla parlıyordu. Hem "evet", hem de "hayır" demek aynı ölçüde yanlış olabilirdi.

"Ben bir Almanım" dedim. "Kazanan orduyla birlikte savaşmayı tercih ederim."

"Geçmişte Alman orduları muharebeleri kazanıp savaşı kaybetti" dedi Gestapo şefi, dalgın. Sonra aniden ekledi: "Bunun bir daha asla olmaması gerekir, ne dersin?"

"Olmaması gerekir, efendim."

"Gemi kaptanlığı yaptın mı?"

"Bir kereliğine, bir Rus gemisinde" diye yanıtladım. "Almanya'da kara listeye alınmıştım."

"Kara listeler, bir şey icadıdır... Onları ortadan kaldırıyoruz. Rus ayısı hakkındaki izlenimin nedir?"

"Son derece pis bir hayvan, efendim" dedim.

"Ayılar eğitilebilir" dedi Schreckenbach. "Son derece uysal bir hale getirilebilir. *Zuckerbrot und Peitsche* (Şeker ve kamçı) – Belli koşullar altında bunu başarabilirler. Lütfen otur. Bana on dakika içinde, Komünist Enternasyonal'den kopmana neyin yol açtığını anlat."

On dakika boyunca hızla konuştum.

"Yeter!" dedi Schreckenbach, son derece sert bir tavırla.

Yüreğim hop etti. Sonunda kaybettiğimi düşündüm bir an.

Telefonu aldı.

"Soruşturma 6 – Kraus... Siz misiniz Paul? Arkadaşımızla konuştum. *Nein keine Bedenken*[392]... Gelecek sefere Berlin'e giderken onu da yanınıza alın... Heil!"

Schreckenbach, zile basıp bir muhafız çağırdı.

"Bu mahkûmu geri götür. Herhangi bir hainin onun buraya getirildiğini görmemesine dikkat et. Kişisel olarak seni sorumlu tutarım."

SS muhafızı topuklarını birbirine vurup sağ kolunu kaldırdı.

"Za Befehl![393] *Heil* Hitler!"

"Hitler" diye karşılık verdi Schreckenbach. Geri götürüldüm.

Gestapo merkezinde günler birbirini kovalıyordu. Gözümü dört açmış, ölümcül dişlerin arasından yolumu bulmaya çalışıyordum. Her gece sekizle on arasında hapishaneye geri getiriliyordum. Kendimi, zararsız zigzaglar, ara sıra hatalar yapma hakkına sahip herhangi bir insan olarak görmekten vaz geçmiştim. Şimdi generali ve en sıradan askeri olduğum bu sinsi savaşta, düşünce ve eylemi şu ya da bu yolda bir hedefe kitlemekten daha önemli bir şey olamazdı. *Apparat*'ımdaki önemli bir şahsiyetin tek bir ricam üzerine iki yüz dolar yollamasını sağlamakta gösterdiğim beceri, Gestapo'nun şeflerini müthiş etkilemişti. Onların genelde G.P.U.'ya, özelde Richard Jensen'e duydukları saygı, beni az rastlanır bir değer olarak önemsemelerine yol açmıştı. Ve böylece, dünyanın en korkunç polis gücünün tüm kuşku ve kurnazlıklarına karşı hemen hemen tek başıma verdiğim savaşı kazanmış oluyordum.

Nisan ayında bir sabah erkenden, uzun, alçak bir araba, Huetten Cezaevinin önünde durdu. Arabada Müfettiş Kraus ve diğer iki Gestapo görevlisi vardı. Kraus, hücreme girdi. Yanında sivil elbiseler vardı.

"Hapishane paçavralarını burada bırak" dedi. "Bizimle Berlin'e geliyorsun."

392. Düşünecek bir şey yok.

393. Emredersiniz.

Saatte yüz kilometre hızla giderek kısa sürede Hamburg'un dışına çıktık. Spandau'yu geçince durduk, şoför sandviç ve kahve verdi bize. Öğleye Berlin'e vardık. Araba, yeni inşa edilmiş, Hitler Gizli Polisinin sinir merkezi Gestapoamt'ın avlusunun önünde durdu. Ölüm Başlıklı Muhafızların, bu terör kalesinde işini görmeye gelen herkesin kimliğini kontrol ettikleri üç ya da dört kontrol noktasından geçtik. Müfettiş Kraus ve meslektaşlarının, geçebilmek için kimlik kartlarını bırakmaları ve imza atmaları gerekti. Asansörle yukarı çıktık.

Kraus, üzerinde *Nachrichtendienst Abteilung* 16 F yazısı bulunan bir kapıya doğru yürüdü. Erkek ve kızların, birçok radyo alıcısının ardında oturduğu geniş bir salondan geçtik, sonra küçük sıralarda yüz kadar adamın oturduğu bir diğer salondan. Her sıranın üstünde telefon ve bloknotlar vardı. Çok sayıda arı vızıldıyormuş gibi bir uğultu yükseliyordu burada. Müfettiş Kraus, yan kapılardan birini açıncaya kadar sessiz bir koridordan yürümeye devam ettik. Kapıda *"Girmek Yasaktır"* yazıyordu. Küçük ama rahat döşenmiş bir ofisteydik. Orta yaşlı, sakin, dost yüzlü bir adam oturuyordu deri bir koltukta. Kahve içiyordu. Oturduğu yerden, rahatını bozmadan, Müfettiş Kraus'la el sıkıştı. Aralarında kısaca bir şeyler konuştuktan sonra, adam gözlerini bana çevirdi. Tuhaf, tekinsiz gözlerdi bunlar – soğuk, yeşile çalan. Birdenbire gülümsedi.

"Bize asla ihanet etme" dedi bana. "Ne olursa olsun güvenimize asla ihanet etme."

Doğrudan yüzüne bakarak başımla onayladım.

"Ülke dışındayken" diye devam etti, "Alman Reich'ının resmî temsilcileriyle asla bağlantı kurmayacaksın. Hiçbir zaman sefarete, konsolosluğa gitmeyeceksin. Bu, senin yalnız çalışacağın anlamına gelmiyor. Gözlerimiz, adamlarımız her yerdedir. Güvenimize asla ihanet etme. Asla sefaret ya da konsolosluğa gitme. Nedenini biliyorsun; yeni değilsin."

"Evet, efendim" dedim.

"Sana bir şans veriyoruz" diye devam etti. "Güvenimize ihanetin sonuçlarının ne olacağını tartışmaya bile gerek yok. Sen bunun ne olduğunu çok iyi bilirsin. Bir Alman olarak görevini yerine getir."

Bir sessizlik oldu.

"Ayrıntılar, *Herr Oberinspektor*"[394] diye mırıldandı Kraus.

"Oh, evet." Baş Müfettiş, ağır ağır, neredeyse duraklayarak şöyle dedi: "Sana ayda üç yüz mark ödeyeceğiz, her ayın başında alacaksın maaşını. Yurt dışından Almanya'ya gönderilip, verdiğin bilgilerle tutuklanan her hain başına, ödül olarak yüz mark alacaksın. Sanırım adil bir ödemedir bu. İlk görevin, Kopenhag'daki, Jensen denen adamın sahte kimlik *Apparat*'ına yerleşmek olacak. Somut olarak, kimin, hangi isimle sahte pasaport kullandığını bilmek istiyoruz. Komintern'in sahte pasaport merkezinde kullanılan lastik ve metal damgaların örneklerini ele geçirmek istiyoruz. Bunun yanı sıra, eline geçen her şeyi gönder bize: Basılı malzeme, kodlar, haberleşmeler, kararlar, fotoğraflar, elyazısı örnekleri, onların daktilolarından çıkma yazı örnekleri, adresler, isimler, toplantı yerleri, iletişim hatları, bizimle çalışmaya gönüllü insanlar hakkında bilgiler – kısacası, bizi ilgilendirebilecek, her yerde, her an duyduğun ve gördüğün her şey. Bundan sonraki somut görevler, sen orada yerini alır almaz verilecektir. Hamburg'dan Schreckenbach, seninle iletişimin ayrıntılarını ve – eğer gerekirse – seninle birlikte çalışacak eğitilmiş adamlar temin etme işini düzenleyecektir."

"Sizin ölüm dansı oyununuzu tersine çevireceğim" diye geçirdim içimden.

Topuklarımı birbirine vurup, "çok iyi, efendim" dedim.

Toplantı kısa süre sonra bitti. Müfettiş Kraus, beni binanın bir başka tarafına götürdü. Orada, Ölüm Başlıklı Muhafız, beni küçük, boş, penceresiz bir odaya kitleti.

"Bekle" dendi bana.

Hoş bir garson kız, siyah çelik bir tepside bana yemek getirdi. Yere çömelip kıtlıktan çıkmış gibi yedim. Öğleden sonra bir terzi gelip ölçülerimi aldı. Banyoya götürüldüm, oradan da berbere, ardından tıbbi muayeneden geçirildim. Temiz iç çamaşırı, yeni ayakkabı, şapka, gömlek, iki kravat, çorap, yeni bir takım elbise, palto ve yağmurluk verdiler. Yepyeni sivil elbiseleri giyip yaklaşık üç buçuk saat bekledim. Müfettiş Kraus, Richard Jen-

394. Baş Müfettiş.

sen'in Kopenhag'dan yolladığı iki yüz Amerikan dolarıyla birlikte elli Alman markı verdi.

"Koru bunları" dedi gülerek. "Ne zaman Bolşeviklerden para alırsan al ve koru." Beni şöyle bir gözden geçirdi. "Terzi seni yoluna koymuş" dedi. "Gel bakalım şimdi – Himmler seni görmek istiyor."

Korku ya da heyecan belirtisi göstermemek için çabalıyordum. Kraus, hızlı adımlarla önden yürüyordu. Yanlarından geçtiğimiz insanlar benim mahkûm olduğumu anlayamıyordu; kelepçesiz ve muhafızsız yürüyordum. Reich'daki en önemli altıncı adamı, Nazi Polisinin en üst komutanı, yalnızca Hitler'e karşı sorumlu Heinrich Himmler'i düşünüyordum. Hapislik yıllarımda onun hakkında çok şey duymuştum. Gestapo ajanları, zaman zaman ona "patates surat" derdi. Hitler'in adamları içindeki en uzlaşmaz ve acımasız kişi olmasıyla ün salmıştı. 1924'te, Münih'te, Nazi Partisi'nde aniden ortaya çıkıvermişti, o sırada bu şehirde tarım deneme öğrencisi olarak bulunuyordu. İki yıl sonra, Roehm'ün itaatsiz SA'larının içinde Hitler'in ajanı olarak polisiye çalışmaya girişmişti. 1929'da, Hitler'in kurduğu, Parti polisi olarak çalışacak ve onun kişisel müfrezesi olarak görev yapacak SS'lerin komutanlığına atanmıştı. Nazi liderliğinin en gençleri arasında bulunan Himmler, 29-30 Haziran 1934 kanlı gecesi karakterini ortaya koymuştu. Nazi'lerin içindeki muhaliflerin katlinden sonra hızla yükseldi. SS Komutanı, Reichstag üyesi, Prusya Devlet Danışmanı, Gestapo Genel Müfettişi Heinrich Himmler, 1936'a, tüm Alman polis güçlerinin *Fuehrer*'i olmuştu.

Hitler'in şansölyeliğe yükselişine giden yıllarda politik kitle mitinglerine katılmış, Hitler de dahil Nazi'lerin önde gelen liderlerinin çoğuyla yüz yüze gelmiştim. Ancak, Heinrich Himmler'i hiç görmemiştim. Ne konuşmacıydı, ne tanınmış bir savaşçıydı, ne de bağımsız politik inisiyatifi olan bir adamdı. Hapishanede, Hitler, Goering, Goebbels, Dr. Ley ve Walther Darre'den,[395] korkunç düşmanlarımız olarak nefret ederdik ama Himmler söz ko-

395. *Richard Walter Darré* (1895-1953): Nazi'lerin Yiyecek ve Tarım Bakanı. 1945'de tutuklandı. Nürnberg'de yargılandı. Yedi yıl hapis cezası aldı. Ölmeden üç yıl önce, 1950 yılında tahliye edildi.

nusu olduğunda sadece keskin bir aşağılama hissederdik ona karşı. Müfettiş Kraus'un ardından, kırmızı halı döşeli koridorları, geniş merdivenleri, Ölüm Başlıklı Muhafızlardan oluşan kordonu geçip, ortasında mermer gamalı haçın üzerine tünemiş büyük bronz bir kartalın bulunduğu kocaman salona girerken bütün bunlar geçiyordu aklımdan. Burada durduk. Yarım daire şeklindeki salona altı kapı açılıyordu. "Himmler fazlasıyla hırslı bir hayduttur" dedim kendime. "Canı cehenneme!" Midemin kasıldığını hissettim, sanki tamamen boşmuş gibi.

Bir kapı açıldı. Koyu gri takım elbise giymiş, ince, zayıf bir adam çıktı kapıdan. Müfettiş Kraus, Nazi selâmı verdi. Ben de hazırola geçtim. Adam canlı hareketlerle bize doğru yürüyüp maskaraca hareketleri bırakmamızı isteyen bir işaret yaptı. Himmler'di bu. Soluk yüzlü, sivri burunlu ve çarpık çeneliydi, kıskaç gözlüklerinin ardındaki durgun bakışları, ona bir ölçüde ürkütülmüş bir öğretmen gözdesi görünümü kazandırıyordu. Bedeni bir kamçı gibi hareket ediyordu. Elleri kara sarı ve kemikliydi. Schreckenbach ya da Müfettiş Kraus'tan daha genç gösteriyordu. Son derece kalın bir sesi vardı, sesini yükseltmeden konuşuyordu: "*So, da sind Sie!*"[396]

"Bu bizim yeni *Vertrauensmann*'ımız"[397] diye açıkladı Müfettiş Kraus, kölece bir sırıtışla beni işaret ederek.

Himmler, bir saniye kadar bana baktı; sonra sanki gözlerini omuzlarıma dikti.

"Geç geldin ama geldin" dedi.

"*Jawohl*" diye haykırdım.

"Neydi seni buna sevk eden?"

"Hatamı fark ettim ve sonuçlar çıkardım" diye açıkladım. "Bir zamanlar Hitler hareketinin zenginlerin uşağı olduğunu düşünüyordum. Hitler'in başarıları bana yanlışımı gösterdi. Böylece Yeni Almanya'da yaşama hakkımı kazanmaya karar verdim."

"Son derece makul bir insan oldu, öyle görünüyor" dedi Müfettiş Kraus.

Himmler bakışlarını benim üstümden tavana kaydırdı. "*Das*

396. Demek geldiniz.
397. İrtibat ajanı.

freut mich" dedi. "Memnun oldum." Kraus'u başıyla hafifçe selâmladı.

"Teşekkür ederim" dedi Kraus. "*Heil Hitler!*"

Himmler de, "Heil Hitler!" diye yankıladı onu.

Hafifçe gülümsedi. "*Hals und Beinbruch!*"[398] Dönüp gitti.

"İşte bu kadar" dedi Kraus, kendinden memnun, birlikte Ölüm Başlıklı Muhafız kordonunun önünden ağır ağır yürürken, "Berlin'de iki gün kalabileceksin. Gençlerimizden biri yanında olacak. Buranın atmosferine alış. Ben bu gece Hamburg'a dönüyorum. İşe başlamadan önce karınla birlikte sekiz günlük bir tatil yapmanı ayarlayacağım. İyi şanslar! Beni bilgisiz bırakma yaptıkların konusunda. İyi bir zaman geçirmeni dilerim."

"Rehber"liğimi yapan genç bir Gestapocuyla iki gün Berlin'i dolaştım. Tiyatrolara, kabarelere, bir konsere, iyi restoranlara gittim ve içtim. Zevk falan almıyordum. Sıla özlemi çekiyordum, On Birinci Koğuşu ve Tonio'yu özlemiştim. İki gün sonra, yine muhafız eşliğinde trenle Hamburg'a doğru yola çıktım.

Beni akşam yemeğine davet eden Hertha Jens'le buluştum. Ertesi sabah, Weser'in ağzıyla Jade Körfezi arasında bulunan, Kuzey Denizi sahilindeki küçük bir balıkçı köyü olan Burhave köyüne gideceğimi bildirdi bana. Bu yolculuğumda da, yanımda, Müfettiş Kraus'un bölümünden, pek sokulgan olmayan ama çok uyanık bir genç vardı.

Küçük Burhave İstasyonundan pırıl pırıl sabahın içine daldık. Toprak düzdü ve yeni yeni yeşermeye başlamıştı. Kırsal alandan ilerledik, alçak duvarlı, yüksek çatılı köy evlerini geçtik. Kuşlar ötüyordu. İnekler güneşin altında uyukluyordu. Bir yerlerde bir köpek neşeyle havlıyordu. Bir oğlan çocuğu hendeklerden atlayarak oynuyor, ıslık çalıyordu. Bir kız ona sesleniyordu ama onun aldırdığı yoktu. Bütün bunlar, diye düşündüm, burada yıllardır olmakta. Burada inekler otlar, çocuklar hendeklerde sıçrarken, başka yerlerde kadın ve erkekler, yaralanmış bir diğerinin üzerine eğiliyor, planlar yapıyor, mücadele ediyor, korkuyla titriyor, zorlu zaferler kazanıyor ya da ölüme gidiyor.

Gestapocu refakatçim sıçrayarak yürüyordu. Kıyı toprakları-

398. İyi şanslar.

nın kokularıyla adeta sarhoş olmuştu. "Alman toprakları" dedi sade bir gururla, "ne kadar harika değil mi?"

Yol az sonra bitti. Köy evlerinin ardından dağınık balıkçı kulübeleri geldi. Keskin bir rüzgâr esiyordu. Ağaçlar giderek bodurlaştı, birçoğu fırtınadan eğilmiş, kırılmış ya da yıkılmıştı. Havada balık ve med-cezir birikintilerinin kokusu vardı. Önümüzde, ilerlere doğru giden geniş yeşil bir bent uzanıyordu. Yakındaki denizin kokusunu almıştım.

"Biri mi bekliyor burada beni?" diye sordum.

Gestapocu başıyla onayladı. Yüzünde bir gülümseme yayıldı. "Birkaç dakikaya kadar orada olacağız" dedi. "O zaman onu göreceksin."

"Firelei'yi görmeye gidiyorum" diye düşündüm. Bentin tepesine tırmandık. Denizi gördüm. Çekilen su, geniş bir alana kum ve çamur birikintileri yaymıştı. Birikintilerin içinde birbirine çapraz dar kanallar açılmıştı. Çamur güneş ışığının altında parlıyor, sarp kayalıklardan uçan deniz kuşları ıslak kumlarda ayak izlerini bırakıyordu. Uzakta dalgalar hafif kıpırtılarla birbiri üstüne katlanıyordu. Bentin üzerinden yürüdük. Önümüzde, alçak balıkçı kulübeleriyle uyuşmayan, beyaz, iki katlı bir ev duruyordu. Bu, çevresinde bahçe ve çok sayıda yaşlı ağaç olan bir oteldi. Otelin önünde, bentin denize bakan tarafında, kanala doğru dar bir iskele uzanıyordu. İskelenin sonunda balıkçı motorları bağlıydı ve kahverengi balıkçı ağları kurumaları için güneşe serilmişti.

"Artık yalnız başına gidebilirsin" dedi Gestapocu. "Ben buralarda olacağım. Kafanı takma bana – Ne emir aldıysam onu yerine getiriyorum. Sakın kaçmaya kalkışayım deme. Böyle bir yerde birini vurmaktan nefret ederim."

"Merak etme" dedim, "kaçacak falan değilim."

Gestapocu kendini otların üstüne attı. İleriye doğru yürüdüm. Otele girdim, yerler yeni ovulmuştu. İri göğüslü, al yanaklı, parlak sarı saçlı genç bir kadın geldi mutfaktan.

"*Heil* Hitler" dedi hoş bir havada. "Hoş geldiniz."

"*Heil* Hitler" diye yanıtlayıp ekledim: "Sanırım karım burada."

"Ja, Und ein kleiner Junge![399] Çok tatlı bir şey. En iyi odamızı verdim onlara. Bu yılın ilk müşterileri sizsiniz."

Firelei ile oğlumuz Jan, odalarında yoktu. Deniz kabuğu toplamaya ve çalı çırpıyla kamp ateşi yakmaya gitmişlerdi. Bendi izleyerek mavi gökyüzünde yükselen dumana doğru yürüdüm. Dönüp uzaklaşmak geldi içimden bir an. Bana düşünmek için zaman tanıyacak kadar uzakta, kilometrelerce uzaktaki bir sahilde ateş yakmayı istediğimi fark ettim. "İleri" dedim kendime, "İlerle. Yıllarca düşündün de ne oldu sanki." Şimdi, yüz adım ötemde bir ateş vardı. Oğlumu gördüm ilerde, koşuyor, büyük bir gayretle ateşe atacağı çalı çırpı topluyordu. Firelei, ateşin yanında oturuyordu; gözünü ufka, uzaktan geçen bir geminin dumanına dikmişti. Kara bir duman, gökyüzünün pürüzsüzlüğünü yırtan uğursuz bir bayrak gibi.

Durdum. Jan, ellerinde çalı çırpı, ateşe doğru koşuyordu. Aniden durup benden yana baktı. Küçücük kolunu kaldırıp beni gösterdi. Sesi rüzgârla savruldu.

"Anne – orada bir adam var!"

Firelei yavaşça başını çevirdi. İnce bedeniyle yerden kalktı. Rüzgâr saçlarını dalgalandırıp ceketini havalandırdı. Önce sağ adımını attı, sonra sol, ben hâlâ durmuş, onun bana doğru gelişini seyrediyordum. Jan, ona doğru koştu.

"Anne, kim bu adam?"

"Yavrum, senin baban o" diye haykırdı Firelei, neşeyle.

Jan yine koşmaya başladı. Onu yakalayıp kollarıma aldım, küçük yüzünde merak ve şaşkınlık vardı.

"Kimim ben?" dedim boğuk bir sesle.

"Babamsın" diye cıvıldadı Jan. "Gemiyle mi geldin?"

"Evet, gemiyle."

"Afrika'dan mı?"

"Evet, Afrika'dan."

"Afrika'da aslanlar yaşar" dedi Jan, ciddiyetle. "Annem, eğer hava iyi olursa senin gemiyle geleceğini söyledi. Nerede gemin?"

Dünyanın en büyük mutluluk dakikalarına, bentle Burhave

399. Evet, küçük çocuğunuz da.

çamur birikintileri arasındaki o kötü kumsal ev sahipliği yaptı. Jan, iki eliyle sol elimi kavramıştı. Sağ kolum Firelei'nin omuzundaydı. Firelei'nin gözlerinde sevinç göz yaşları vardı. "Burada olduğuna inanmak çok zor" dedi, "hepimiz buradayız... Gerçekten burada."

Kumsalda oturup birbirimize baktık ve ateş sönmeye yüz tutuncaya kadar konuştuk da konuştuk. Her ikimiz de, geride kalan kötü, kin dolu yılların çirkinliklerine değinmemeye özen gösterdik, tersine geçmişteki harika anları yeniden yaşamaya, yekdiğerimizi çeken özellikleri ve ayrıntıları yeniden keşfetmeye çalışarak birbirimize sorular sorduk.

"Çok sakin bir insan olmuşsun" dedi Firelei. "Daha az yırtıcı. Üzülmeyi de bırakmalıyım artık."

"Olup biten her şeyi bırakamaz insan" dedim.

"Ama insan bir çizgi tutturup yeni bir hayat inşa edebilir." Firelei'nin sesi nazik ve ısrarlıydı. "Birlikte inşa eder" diye ekledi.

"Birlikte!" Bu sözcük tüm isteğime rağmen fazlasıyla uzaklaşmıştı benden. Sıkıntı veren, acıtan bir sözcüktü.

"Yorgun musun? Yoksa, ben yaşlı, çirkin bir kocakarıya mı dönmüşüm?" diye sordu Firelei.

"Sen dünyanın en iyi, en harika kadınısın" dedim.

"Hem de budala bir kadın" diyerek gülümsedi Firelei. "Ama mutlu bir kadın. Görmüyor musun?"

"O Afrika'dan geliyor" diye haykırdı Jan, sevinçle.

"Af-ri-ka" diye heceledi Firelei, sanki bir müzik parçası söylermişçesine. Bu bana başka bir günü hatırlattı, çok zaman önceki, ama şu deniz kadar yakın. Çok gençti o zaman Firelei, önünde uzanan hayata neşeyle, umutla bakan canlı bir insandı, düşmanlıktan, kötülükten haberi bile yoktu. İşte o gün, Firelei şöyle demişti: "Sumatra, Madakaskar, Oran... Bu adları çok seviyorum."

Biraz uzaktan bir adam geçti. Onu görmemiş gibi yaptım. Kraus'un bölümünden bir gözcüydü.

Gece geç vakit, oğlumuz uyuduktan sonra, Firelei'ye, onun ve benim tahliyeme yol açan işin ayrıntılarını anlattım. Dinledi, yüzü gergindi, dudakları kenetlenmişti, daha önce hiç görmediğim şekilde. Mücadele yıllarındaki savaşçı ruhu yeniden canlan-

mıştı, bütün zorluklara ve budalalıklara, bütün acılara ve alçalmalara rağmen. Gece sorgulamaları, tecrit hapsi ayları, güneş görmeyen koğuşlardaki zorlu çalışma onun coşkusunu boğmuştu belki ama yaşama iradesini bastıramamıştı.

"Teslim olmamalıyız" dedi, "asla teslim olmamalıyız! Elleri de, yürekleri de boş insanlar oluruz sonra. Bana güvenmelisin, ben de sana. Hayat bana barış rüyalarının yararsızlığını öğretti."

Bir hafta hızla geçti. Oyun oynamak, gülmek için azami çaba gösterdik ama bir çöldeki yapay akarsular gibi çabuk sönüp gittiler. Bentler boyunca, çimenliklerde ve kumsallarda yürüyüşler yaptık. Geçmiş üzerine, hapishane yılları üzerine konuştuk; yaşadığımız anın üzerinde yoğunlaşmaya, geleceğin belirsiz ve karmaşık yolları üzerine akıl yürütmeye çalıştık. Müfettiş Kraus'un adamı, bizi on beş metre ilerden, ihtiyatla izliyordu. Firelei'nin ağzını sıkı tutacağına güveniyordum. Üzgündü, hayal kırıklığına uğramıştı evet ama ne çözülmüş, ne de geri çekilmişti. Acil kaçış olasılıkları üzerine konuştuk ama bunun imkânsızlığı ortadaydı. Almanya çok sıkıydı; sınırlar gözcülerden geçilmiyordu. Çok uzağa gidemezdik. Yakalanıp imha edilirdik.

"Önce sen gitmelisin dışarı" dedi Firelei. "İşini gör. Örgütte ayak basacak bir yer edindikten sonra Jan'ı ve beni dışarı aldıracağından eminim. Çok şey değişti. En azından birimiz durumu incelemeden bir girişimde bulunmak çılgınlık olur."

"Sakin ol ve inancını kaybetme" dedim. "Bu cehennem ülkesinden sizi kaçırmak için bir yol bulacağım. Bu yolu bulacağıma eminim."

"Neden bu su mavi?" diye neşeyle çınlıyordu Jan'ın hayat dolu sesi. "Neden deniz kuşları öyle hep bağırıyor? Yıldızlar gülebilir mi? Niçin balıklar öyle parlak oluyor? Sandallar görebilir mi? Balıkçılar kahve içmeyi sever mi?" Ellerini arkasında birleştirmiş, dakikalarca durup, Firelei'ye benzeyen gözleriyle, balıkçı teknelerinden sepetler içinde balık taşıyan kadın ve erkekleri seyrediyordu.

Gestapo, Weser Nehrinin aşağı taraflarında küçük bir kasaba olan Blumenthal'de, Firelei için kalacak yer ayarlamıştı. Günde iki kere yerel Gestapo ofisine imza vermesi gerekiyordu. Yanında bir Gestapo görevlisi olmadıkça kasabayı terk etmesi yasaktı.

Tren istasyonuna ve kıyıya gitmesi, dış ülkelere mektup yollaması yasaktı. Doğrudan yazışmamıza izin yoktu; mektuplarımız Gestapo'nun sansüründen geçecekti. Ama çocuğuyla birlikte kalabilecekti. Kasabanın sınırları dahilinde serbestçe dolaşabilecekti. Resim yapabilecek, bahçede çalışabilecek ya da güneşlenebilecekti.

Hafta sona erdi. Uçurum açıldı.

Yuları Bağlı Özgür Adam

Regierungsrat Schreckenbach'a Hamburg'da rapor verdim. Bana, kendi adıma düzgün bir Alman pasaportuyla, Müfettiş Kraus tarafından imzalanıp, Gestapo'nun resmî mührüyle damgalanmış fotoğrafım bulunan, Alman mühendis Emil Berg adına özel bir kimlik verdi. Alman topraklarının dışında faaliyet gösteren Gestapo birimleriyle ilgili itimatname görevini de görecekti bunlar.

"İster cehennemde ol, ister sel felaketine uğra" dedi Schreckenbach, "bu belgeler kesinlikle düşmanın eline geçmeyecek."

Sonra, Schreckenbach'ın sekreteri, harflere ve satranç tahtasındaki karelerin numaralarına dayalı karmaşık kodları açıkladı bana. Bunları, gizli isim ve adresleri kodlamada kullanacaktım. Sonra, Hamburg'la Kopenhag arasındaki kuryeliği yapacak iki kişiyle tanıştırıldım; ikisi de, uluslararası *Mitropa* ekspresinde küçük memurdu. Mali Bölümden bir görevli bana ilk aylığımı verdi ve Schreckenbach'dan da, gizli raporları, gizli materyalleri yollayacağım bir adresle, son derece acil durumlarda kullanılacak, Kopenhag'dan bir adres aldım. Hamburg'daki adres, Bayan *Gertrud Schultheiss, 31, Wexstrasse;* Gestapo'nun Kopenhag'daki irtibat adresi ise, *Lily de Korte, Osterbrogade* idi.

1937 Mayıs'ının ilk hafta sonu olan yola çıkış günü geldi çattı. Hamburg *Stadtpark*'ın kenar taraflarında, uzaktaki bir restoranda Müfettiş Paul Kraus'la buluştum.

"Şunu unutma" dedi Müfettiş Kraus, çukura batmış gözlerindeki o her zamanki uğursuz katılıkla: "Gestapo'nun kolu uzundur. Bizi aldatmaya kalkışma. Eğer böyle bir şey yaparsan çok

uzun yaşayamazsın. İstersen Çin'de ya da Brezilya'nın cangıllarında saklan. Seni yine bulur getiririz. Seni uyarıyorum. Gestapo şakaya gelmez."

Ayağa kalkıp el sıkıştık.

Hertha Jens, bana sessizce baktı, dudakları aralandı.

"Tanrı seni esirgesin" diyerek gülümsedi Müfettiş Kraus.

Bunlar, on sekiz yıl önce, ülke dışı gemilerde iş bulmak üzere ilk yola çıkışım sırasında annemin bana söylediği sözlerin aynısıydı.

Richard Jensen'e, Kopenhag'a hareket ettiğimi bildiren bir posta kartı attım. Bir gün sonra, Luebeck'in yakınındaki bir sahil yerleşim yeri olan Travemuende'ye gitmek üzere trene bindim. Kopenhag'a giden haftalık bir yolcu gemisiyle Baltık'ı geçtim. Gemi rıhtıma yaklaşırken, karşılayıcılar arasındaki Richard Jensen'i iri yarı görünüşüyle hemen fark ettim. Pasaport kontrolünden kazasız belâsız geçtim. Jensen beni gördü. Dönüp limana doğru yürümeye başladı. Onu izledim. Issız bir sokakta park ettiği arabasına gitti. Yanına oturdum. Araba hareket etti.

Jensen'in kocaman yüzünde müthiş bir gülümseme yayıldı.

"Vallahi bu işin üstesinden geldin, aşk olsun doğrusu" diye kıkırdayıp durdu, sanki gözlerine inanamıyor gibiydi. "Mezardan çıkıp gelmek nasıl bir duygu?"

"Hiç de kötü değil" dedim.

Rahatlamıştım. Tarif edilemeyecek ölçüde yorgun hissediyordum kendimi. Sinirlerim aniden boşanmıştı. Tek isteğim vardı – dinlenmek ve hiç hareket etmemek.

"Sana bakım görüm yapacağız" dedi Jensen, yatıştırıcı bir havada. "Çok az kişi Almanya'dan dönebilmiştir. Vallahi bu işin üstesinden geldin..."

Ceplerime daldırdım elimi. Nazi pasaportumu ve mühendis Berg adını taşıyan Gestapo kimliğini Jensen'e teslim ettim.

"Koru bunları" dedim, "yanımda taşımak istemiyorum. Kâğıdı olmayan basit bir sığınmacı gibi görünmek daha iyi."

Jensen pasaport ve kimliği ilgiyle inceledi. "Çok, çok iyi" diye söylendi.

Kopenhag'ın banliyösü Charlottenlund'a sürdük arabayı.

Araba, Ordrupjev'e döndü ve modern apartmanların dizili olduğu bir bloğun önünde uzanan bahçelerden içeri girdi.

"Seni Petra Petersen'in evine götürüyorum" dedi Jensen. "Burada yaşayabilirsin. Kopenhag'daki Parti çevresinden uzak durmalısın. Senin burada olduğunu kimsenin bilmesini istemiyoruz. Petra'yı tanıyor musun?"

"Evet" dedim. Komintern'in liderlerinden Finli Otto Wilhelm Kuusinen burada geçici olarak gizlenirken, 1933'de bu eve gelmiştim. Petra Petersen, bir G.P.U. mensubuydu. Kopenhag'daki telgraf merkezinde çalışıyordu. Uzun boylu, zayıf, orta yaşlı, yetenekli bir kadındı. Bütün bu ayrıntıları sıraladım.

"Doğru" dedi Jensen, "söyler misin, karın nasıl?"

"Gestapo onu rehine olarak tutuyor. Gecikmeden bir şeyler yapmalıyız onun için."

"Hallederiz" diye söz verdi Jensen. "Onu hâlâ iyi bir Parti üyesi olarak görebilir miyiz?"

"Evet."

"Bakalım duruma bir" diye hırladı Jensen. "Gestapo sana güvendiği sürece ona bir şey olmaz. Benim hakkımda bir şey söylediler mi?"

"Hem de çok."

Jensen kıkırdadı. "Ne diyorlar?"

"Sahte pasaport bürosunun şefi. Benden, senin kullandığın damga ve mühürlerin basılı hallerini ve kullandığın pasaportların numaralarını ele geçirip onlara iletmemi istediler."

"Onlar için özel bir damga serisi düzenlerim" dedi Jensen. "Sen de onları gönderirsin, biz ise eski damgalarımızı kullanmaya devam ederiz. Göreceğiz bakalım. Önce bir bira içmeye ne dersin."

Bir kasa bira getirdi. Petra Petersen'in dönmesini beklerken evde biraları içmeye başladık. Bu içki sefasından çok az şey hatırlıyorum.

"Firelei'yi Almanya'dan kaçırmanın yolunu bulmalıyız" diye ısrarla tekrarlıyordum.

"Zamanı gelince her şeyi ayarlayacağız" diye yanıtlıyordu Jensen. Komintern'in, Fransa, İspanya, İskandinav ülkeleri, Amerika ve başka yerlerdeki yeni Halk Cephesi politikasının şa-

şırtıcı başarıları üzerine konuştuk. 1933'de, Gestapo'nun beni yakaladığı zamanlardaki "fakir zengine karşı" sloganının yerini, "Demokrasi Faşizme karşı" sloganı almıştı. Komintern, liberal anlayış içinde saygı görür olmuştu. Öylesine ki, entellektüellerin, yazarların, sanatçıların, öğretmenlerin ve zengin kanlarının oluşturduğu geniş bir tabaka, Komünist Enternasyonal'e ve Sovyetler Birliği'ne gerçek liberalizmin nişanı olarak sempatiyle bakar olmuştu. Komünist çalışmada "katılım" moda bir deyim haline gelmişti. "Öylesine saygıdeğer hale geldik ki" diye kıkırdadı Jensen, "artık yapmamız gereken her şeyi yeraltında yapmak zorundayız; en özgür ülkelerde bile illegal yöntemlerle çalışmamız gerekiyor; öyle ki, salon Bolşeviklerinin bu çalışmalardan haberdar olmaması çok önemli. Zamanı geldiğinde onları nasıl olsa bordadan[400] aşağı atıp tepeleyeceğiz.

Jensen, bana birkaç anekdot anlattı. Sonra tasfiyelere geçti. Leningrad Parti şefi ve Politbüro üyesi Sergei Kirov'a 1934 Aralık'ında suikast yapıldığından beri on binlerce komünist "bordadan aşağı atılıp tepelenmiş"ti. 1937'de, Stalin'in tasfiyeleri, bir orman yangını gibi, Sovyetler Birliği'nden Komintern'in şubelerine yayılmıştı; komünist partilerin liderlerinin çoğu, sorguya çağrılan mahkûmlar gibi Moskova'ya çağrılmıştı. Amerikalı Earl Browder bile vardı aralarında. Moskova, bu liderlerin sadakat derecelerini soruşturmuştu. Yoldaşın yoldaşı ihbar etmedeki gönüllülüğü test edilmişti. 1937 yılının ilkbahar ve yaz ayları boyunca, Kızıl Meydana giderken Kopenhag'dan geçmişlerdi, hepsi de, çoğu devrimcinin asık yüzlülüğünü, derbederliğini, endişeli halini sergiliyordu. Geri dönebilenler neşeliydi; rütbeleri yükseltilmişti, sınavı geçmişlerdi. Stalin'in, tüm kıtalardaki ezilenlerin müşfik ve akıllı babası olduğuna inandıklarına G.P.U.'yu ikna edebildikleri için, Kopenhag'a dönüşlerinde şölenler düzenlemişlerdi.

"Her şey yolunda" diye bağladı Yoldaş Jensen, Sovyetler Bir-

400. Valtin, burada eski bir korsan deyişi olan "walk the plank"ı kullanıyor. Eskiden bir başka gemiye yanaşan korsanlar, gemiye geçebilmek için uzun kalaslar atarlardı bordasına. Bu kalaslar tayfalar tarafından ters çevrildiğinde, üstündekiler denize düşer, muhtemelen de boğulurdu.

liği'ndeki tasfiyelere ilişkin başlıca olayları gözden geçirdikten sonra. "Komintern hiçbir zaman şimdiki kadar güçlü olmamıştı."

Jensen daha ayrılmadan ben uyuyakalmıştım. Bütün gece uyuduğum gibi, ertesi günün büyük kısmında da uyumaya devam etmiştim. Kahve kokusuyla uyandım. Petra Petersen, işten eve dönmüştü, şarap rengi pijamasıyla dolanıp duruyordu. Gözlerimin açık olduğunu görünce yatağımın kenarına oturup serin elini alnıma koydu.

"Yoldaş, nasıl hissediyorsun kendini?" diye sordu yavaşça.

Bir gün sonra, Batı Sekreterliğinin ofisinde Ernst Wollweber'le buluştum. Tanıdığım tüm üst düzey Alman komünistlerinin içinde hayatta kalan tek kişiydi. Daha da şişmanlamış, saçları tamamen dökülmüştü. Giydiği elbiseler, gittiği lokantalar, emrine tahsis edilen arabalar, refah içinde yaşadığının göstergeleriydi. Fakat bu zenginlik ve iyi yaşam görüntüsünün altında, geçmiş yıllardan çok iyi tanıdığım asık yüzlü, ağır kanlı, bodur eski isyancı vardı hâlâ. Sigara dumanlarının ardında yine o kara gözler parıldıyordu. Kalın dudaklarından sözcükler yine o eski kasvetiyle ağır ağır dökülüyordu.

"Yetenek ve becerini gösterdin" dedi. "Yoldaş Tonio'nun senin hakkındaki kanaatine büyük önem verdik. Belki de seni Almanya'ya göndermemiz hataydı. Orada fazlasıyla tanınıyordun – en azından kıyı bölgesinde. Döndüğüne sevindim. Bir hafta dinlen ve bir rapor yaz, ayrıntılı bir rapor, hiçbir şeyi ihmal etme."

Yavaş yavaş kendime gelmeye başlamıştım.

Komintern'in Batıbürosunun gizli karargâhı, Kopenhag'ın göbeğindeki Vesterpord'da, en modern ve büyük iş merkezinde bulunuyordu. Üçüncü katta, yedi odalı bir yerdi. Zengin bir mühendislik bürosu görünümü vardı içerde. Daktilograflar, muhafızlar, çevirmenler ve başkaları sürekli çalışma içindeydi. Muhafızlar –iskandinavyalı, Letonyalı ve Polonyalı – göz yaşartıcı gaz dolu dolma kalemlerle silahlanmıştı. Duvarlara alarm sistemi kurulmuştu. Olmayan tek şey telefondu içerde. Tüm mesajlar kuryelerle gönderiliyordu. Öndeki ofisin dışında, içerdeki Batıbürosu altı bölüme ayrılmıştı. Lenin'in kişisel arkadaşı ve şimdi zamanını Moskova ile Batı'nın başkenti Komintern arasında bölen Kuusinen, Politik Büronun başında bulunuyordu. Kilit rolü

oynayan Örgütsel Büronun başı Wollweber'di. Karşı Casusluk *Apparat*'ının başında, Letonyalı Michael Avatin bulunuyordu; Kopenhag Belediye Meclisi üyesi Richard Jensen mali işlere bakıyordu. Ayrıca, fonksiyonları çok net belirlenmemiş çok sayıda Rus da Batıbürosuna bağlı çalışıyordu; kendini Yeni Zelandalı olarak tanıtıp "Richard Rast" adını kullanan bunlardan biri, Kuzey Amerika Bürosunun başıydı. Batı Bürosunun giriş kapısındaki tabelada şu yazı vardı: *A. Selvo&Co., Architects and Engineers*. Komintern ve G.P.U.'nun Kopenhag'da faaliyet gösteren dokuz ofisinden sadece biriydi burası.

Mayıs ve Haziran geçti. Stalin'in bitmeyen bir vahşetle devam eden üç yıllık tasfiyelerinin Enternasyonal Komünist saflarda yol açtığı büyük gerilim, Barcelona'da ve Katalonya'nın diğer cumhuriyetçi kentlerinde, G.P.U. birlikleriyle Anarşistler arasında cereyan eden kanlı çatışmalarla daha da artmıştı. Yoldaşlar arasındaki karşılıklı güvensizliği her yerde görmek mümkündü; Halk Cephesi politikasının başarılarına paralel olarak bu güvensizlik de büyümekteydi. Eski arkadaşlar birbirlerinden sakınmaya çalışıyor, yalnızca resmî işler için bir araya geliyordu. Herkes başkaları hakkında malzeme toplama peşindeydi. Bana göre bir ortam değildi bu. Ne Komintern, 1923 yılındaki Komintern'di, ne de ben, polis merkezlerine saldıran, grubumla birlikte barikatlarda çarpışan o gençtim. Firelei, şimdi benim için Joseph Stalin'den ya da Sovyet Anayasasından daha anlamlıydı.

Çok da fazla bir şey yaptığım yoktu işe ilişkin. Hamburg'dan gelen iki Gestapo kuryesinden biri ya da öbürüyle haftada üç kere buluşuyordum; Michael Avatin'in bölümünde titizlikle bir araya getirilen, G.P.U.'nun Avrupa'dan elde ettiği bölük pörçük askeri ve endüstriyel istihbaratın arasına serpiştirilmiş yanlış bilgi ve malzemeleri, Kraus ve Schreckenbach'a ulaştırılmak üzere onlara veriyordum. Bu bilgiler, Sovyet çıkarlarına zarar vermeksizin, Gestapo'yu memnun edecek şekilde düzenleniyordu. Ayrıca, Komintern'in *S-Apparat*'ı, Sosyalist –ya da İkinci– Enternasyonal gibi rakip örgütlerdeki personel ve hareket değişiklikleri konusunda Gestapo'ya istihbarat sızdırmakta da en ufak bir tereddüt göstermiyordu. Komintern, Gestapo'nun dikkatini sosyalistlere yönlendirerek, Nazi faaliyetlerini komünist makineden

başka yere çekmeye çalışıyordu. Gestapo'nun kuryelerine teslim ettiğim yanlış bilgi içeren raporların büyük kısmı, her hafta, kuryeler aracılığıyla, doğrudan Moskova'dan ulaştırılıyordu. Elde edebildiğim, Gestapo ajanlarının ad ve adresleri ile bağlantı istasyonları G.P.U.'nun gözetlemesi altına alınıyordu. Öldürme içgüdüsü harekete geçen Avatin bu ajanları ortadan kaldırmayı öneriyor, ancak Wollweber onu engelliyordu; İskandinav ülkelerinde Gestapo ajanlarının öldürülmesi, kurduğum karşı istihbaratın yıkımını getirirdi kaçınılmaz olarak.

Karımla çocuğumu Almanya'dan kaçırmanın yollarını bulmak için manevralar yapıyordum. Ne var ki, bu konuda hangi yoldaşın yanına yaklaşsam kaçıp gidiyordu. Stalin'in tasfiyelerinin yarattığı korku vardı kafalarında, tasfiyeler inisiyatif denen şeyi öldürmüş, yoldaşları yıldırmıştı. Komintern, şimdi yeni tür ajanlarla kaynıyordu. Dikkatsizce sarf edilmiş bir söz, arkadaş sanılan birine söylenen herhangi bir şey, kötü niyetle çarpıtılıp G.P.U.'ya ulaştırılabiliyor ve bu da Moskova'dan ani bir çağrıya yol açabiliyordu. G.P.U., her yerde komünist liderlerin ensesindeydi ve gerektiğinde, ne yapıp edip boyunlarındaki ipi çekmekte asla tereddüt etmemekteydi.

Haziran sonunda, Wollweber, Jensen ve Avatin'le yapılan bir toplantıda, Almanya'da faaliyet gösteren Komintern kurye örgütünün, Firelei ile oğlumuzu Almanya'dan kaçırma işini üzerine almasını açıkça talep ettim.

"Bu sizin için küçük bir iş" diye ısrar ettim. "Üç dört kararlı yoldaşın yapabileceği bir şey. Ama benim için çok büyük bir şey."

Daha baştan, Michael Avatin böyle bir eyleme gönüllü olduğunu ifade etti. Gestapo'ya indirilecek her darbe onun için bir şölendi. Jensen duraksayıp, Wollweber'in fikrini ifade etmesini bekledi. Silezyalı, isteğimi geri çevirdi.

"Gestapo'yla kurulmuş böyle mükemmel bir iletişim hattını riske atmanın altından kalkamayız" dedi. "Tersine, bağlantılarımız daha da geliştirilmelidir. Yakın gelecekte, - senin aracılığınla – Gestapo'nun hizmetine çok sayıda güvenilir ajanı göndermeyi düşünmeliyiz. Firelei'nin ortadan yok olması, ajanlarımızı oraya yerleştirme şansımızı ortadan kaldırır. Eğer bu konu senin

için net değilse yoldaş, o zaman gerçek bir Bolşevik değilsin demektir."

Büyük bir öfkeye kapıldım. Ernst Wollweber, Norveçli bir kızla evlenmişti, bu kızı, göründüğü kadarıyla çok seviyordu. Kızın adı Sylvia idi. Arthur Samsing'in kız kardeşiydi ve G.P.U. üyesiydi. Arthur Samsing, 1933'de Rusya'ya gönderilmiş ve bundan sonra da kendisinden hiçbir haber alınamamıştı. Wollweber'in eski sevgilisi Cilly de, keza, Nazi hapishanesinden tahliye olduktan sonra ortadan yok olmuştu. Bunlardan söz ettim.

"Yoldaş Wollweber" diye bağırdım, "Sylvia, Almanya'da Firelei'nin durumunda olsaydı, hâlâ, 'orada kalsın ve mahvolsun, birkaç ajan iyice yerleşene kadar' diyecek miydin acaba?"

"Böyle bir durum yok" diye mırıldandı Wollweber.

Bu toplantıdan sonra, karanlık sokaklarda Avatin'le yürürken Letonyalıya şöyle dedim:

"Bana beş yüz Danimarka kronu ve bir haftalığına Almanya'ya gitme izni ver."

Avatin durdu. Kabak kafası, sokak lambalarının ışığında parlıyordu. "Canlı dönemezsin, yoldaş" dedi.

"Gitmem gerekiyor."

"Partinin emri olmadan gidemezsin."

"Sen benim üstümsün" dedim inatla, "bana emir ver."

"Gestapo aptal değil" diye uyardı Avatin.

"Senin Malka'yı hatırla" diye devam ettim ateşli bir şekilde, "Polonya'da tutuklandığında ne yaptın sen? İzin alarak ya da almayarak, gizlice Polonya'ya gittin onu kurtarmaya."

"Kapa çeneni!" diyerek küfürü bastı Letonyalı. "Malka öldü. Onu ağzına alma."

"Firelei'yi kurtarmalıyım" diye haykırdım.

Avatin bir süre düşündü. "Seni anlıyorum" dedi sonunda. "Sana Gestapo'ya götüreceğin bir şeyler vereceğim – hin-i hacette kullanacağın, korunmaya ilişkin bir şeyler de. Sabah altıda, Devil's Bridge'de buluşalım."

Ayrıldık.

Birkaç parça gerekli eşyamı toplamak için taksiye atlayıp Charlottenlund'a gittim. Petro Petersen, Genç Komünistler Li-

ginden genç bir çocukla sarmaş dolaştı; erkek düşkünü bir kadındı.

"Nereye gidiyorsun?" diye sordu telaşla.

"İsveç'e" dedim, "altı gün sonra döneceğim."

Sabahın köründe, Devil's Bridge'de Avatin'le buluştum. Bana para ve Gestapo için hazırlanmış malzemelerden oluşan bir paket verdi. "Bunlar Ruslara ilişkin" dedi. "Sovyet gemilerinin mürettebat listesi. Üç yıl öncesine ait. Bunu yutabilirler. *Bon voyage.*"[401]

Gjedsen-Warnemuende gündüz ekspresine bindim. Yedi saat sonra Alman topraklarındaydım. Firelei'nin oğlumuzla birlikte yaşadığı Blumenthal'e ulaşmam mümkün olmadı. Öyle heyecanlıydım ki, tren feribotu Baltık'ı geçmek üzere yola çıkana kadar pasaportsuz yolculuk yaptığımı fark etmemiştim. Gjedser'deki Danimarkalı görevlilerin gevşekliğine lânetler okuyordum: görevlerini yapıp benden pasaport sorsaydılar zamanında farkına varmış olacaktım pasaportu yanıma almadığımın.

Geri dönmek için çok geçti artık. Feribot, Ruegen Adası üstündeki Alman terminali Sassnitz'e gelince pasaport görevlisi Gestapocu beni alıkoydu. Görevliden rica edip, durumu telefonla Gestapo Dışişleri bölümünden Müfettiş Kraus'a bildirmekten başka çare kalmamıştı. Telefon ettim. Hertha Jens çıktı telefona. Sınır görevlisine geçmeme izin vermesini söyledi. Hamburg'daki Gestapo merkezine uğramam zorunluk olmuştu. Eğer yanımda taşıdığım, Avatin'in verdiği paket olmasaydı hapı yutmuştum.

Müfettiş Kraus beni kabul etti. Danimarka sınır polisi adımı muhtemelen yabancı şüpheliler listesine aldığı için pasaportsuz yolculuk yapmak zorunda kaldığımı söyledim ona.

"Nerde tutuyorsun pasaportlarını?" diye sordu.

"Güvenlikli bir yere gömdüm" diye yanıtladım.

Kraus, ona getirdiğim, Sovyet gemilerinin mürettebat listelerine büyük önem verdi. Bunları, Kopenhag'daki Sovyet gemicilik ofisinden çaldığımı söyledim ona. Tabii ki, üç yıl öncesine ait olduklarından söz etmedim. Bunları çevirtip, Gestapo'nun Sovyet ajan şüphelileri listesiyle karşılaştıracağını söyledi.

401. İyi yolculuklar.

"Şu anda kendi başına çalışıyorsun" dedi, "eninde sonunda tutuklamalara girişmek zorundayız. Belki, gelecek birkaç ay içinde, sana yardım etmeleri için birkaç genç göndereceğim."

Memnun olmuş gibi yaptım. Onun gözlerinden uzak olmaktan memnundum.

Çıkışta, 1933'te beni tutuklayan Gestapocu Magnus'a rastladım. Sırtıma vurup beni birlikte birer tek atmaya davet etti. Çekoslovakya ve Polonya'daki son tutuklamalar üzerine konuştuk.

"Biliyor musun" dedi, "içimizde bir ajan yakaladık. Moskoflar için çalışıyormuş."

Yüreğim ağzıma geldi.

"Kim?" diye sordum, soru dudaklarımdan mı çıktı, yoksa yalnızca aklımdan mı geçirdim, bunu bile farkedemeyecek kadar kısık bir sesle.

"Rudolf Heitman" dedi Magnus, kendi kendine konuşur gibi. "Trenyolları Kontrol Bölümünde çalışıyordu. Suçsuz olduğunu söyledi ama paçayı kurtaramadı. Delillerimiz vardı. Evinde, belli komünist mahkûmların fotoğraflarını bulduk. Bunları dosyalardan yürütmüş. Ayrıca, aldığı maaşa göre çok para harcıyordu. Vay Heitman'ın haline. Hapı yuttu yani."

Hamburg'da beş gün tutuldum. Bu beş günde içim içimi yedi. Ama Heitman hiçbir şey açıklamadı. Yine de Özel Mahkemeye çıkarıldı.

Altıncı gün Firelei'yi ziyaret etmeme izin verildi. Ona yenilgimi açıkladım. Gestapo, Almanya'da olduğumu biliyordu, bu koşullarda kaçış söz konusu olamazdı. Firelei sabırlı ve yürekliydi.

"Bir yol bulacağız elbette" dedi. "Umudumuzu kaybetmemeliyiz."

Müfettiş Kraus'tan, beni Hamburg'a çağıran bir telgraf geldi.

Adının Popoff olduğunu söyleyen esrarengiz bir Rus yakalanmıştı trende. Gestapo'nun gösterdiği fotoğraflardan, G.P.U. görevlisi Schmidt'i tanımıştım.

"Bu adamı tanıyor musun?" diye sordu bana Schreckenbach.

"Hayır" diye yanıtladım.

İstasyonda, Gestapo gözetimi altında, Firelei'i öpüp hoşçakal

dedim. Bu son öpüşmemizdi. Onu bir daha hiçbir zaman öpemeyeceğimi bilmiyordum.

Danimarka'ya, *Jade* Alman şilebiyle, geminin tayfası kılığında gittim. Kaptan, Nazi'ydi. Gestapo, ona, beni işe alıp gemi kaydına geçirmesini emretmişti. Kopenhag'da ortadan kaybolduktan sonra yeniden kaçak olmuştum. Derhal, topladığım istihbaratı Batı Sekreterliğine rapor ettim.

Wollweber, Rudolf Heitman'ın yakalandığı haberinden pek rahatsız olmuş görünmüyordu.

"Heitman şüpheli bir müşteriydi ne de olsa" dedi. "Onda eski casus hastalığı vardı: İki tarafa birden çalışmak. Ayrıca bize bir servete mal oluyordu."

Ancak, Popoff'un Hamburg'da yakalandığını ve Schreckenbach'ın kuşku ve planlarını söylediğimde Silezyalı altüst oldu.

"Yoldaş Schmidt yakalandı, ha?" diye haykırdı, yarı inleyen, yarı hırlayan bir sesle.

Onu hiç böyle görmemiştim. Ofisi arşınlayıp duruyordu, kabak kafalı, tıknaz, haşin, gözleri parlayan ve dehşete düşmüş küçük adam başparmaklarını kemerine takmış, yanmamış sigarasını dişlerinin arasında çiğneyip parçalıyordu.

"Bir şeyler yapmalıyız" diye homurdandı. "Bir şeyler yapmamız gerek. Tabii ki çözeceklerdir onu. Herkes çözülebilir. İsimlerini vermeden önce birçok adamımızı geri çağırmak zorundayız. Çözülmeden önce kendini öldürecek cesareti bulsa bari."

"Yapamaz" dedim.

"Prangalar mı?"

"Gece gündüz zincirlenir."

Schmidt-Popoff'un, 1933'ten beri, Kuzey Almanya'daki en önemli Sovyet askeri istihbarat ajanlarından biri olduğunu öğrendim. Donanma tesislerinde, demiryolu merkezlerinde, İşçi Cephesinde, Lueneburg Ordu Eğitim Kampında ve çok sayıda Alman gemisinde bağlantıları bulunuyordu. Popoff'un emri altında diğer dokuz eğitilmiş ajan çalışıyordu. Stettin ve Hanover'deki fotoğraf atölyeleri onun tasarrufundaydı. Bu örgütü inşa etmek, aylar alan ayrıntılı, zahmetli bir çalışmayı gerektirmişti. Eğer Popoff konuşursa, Berlin'in kuzeyindeki tüm Sovyet casusluk şebekesi çökerdi. Eğer Popoff'un yardımcıları geri çekilirse

hayatları kurtulmuş olurdu ama bu aynı zamanda, Almanya'da önemli bir pozisyonu terk etmek anlamına gelirdi.

Wollweber söylenip duruyordu. "Hayır, hayır, hayır! Esaslı bir kavga vermeden Almanya'daki şebekemizi dağıtamayız." Ve aniden ekledi: "Birçok şeyi şimdiden vermediğinin garantisi nedir bu yoldaşın?"

"Popoff güçlü görünüyor ama" dedim "Schreckenbach onu ezer. Haftalar alır ama çökertir onu."

"Trende uyuyakalan her yoldaş kurşuna dizilmelidir."

Wollweber, ofisinin köşesine çömeldi, kalın boynunu ileri uzatıp düşündü. "Bana Avatin'i çağır" diye emretti sonunda. "Onu saat beşte görmek istiyorum. Jensen'e söyle. Tüm gruplara Kuzey Alman *Apparat*'ıyla tüm iletişimi geçici olarak askıya alma talimatı versin. Berlin, Hamburg, Prag, Basel, Strazburg, Paris, Rotterdam, Amsterdam, Stokholm, Antwerp, Brüksel ve Danzig'e haber verilsin."

"Oldu."

Akşam beşe kadar Richard Jensen, Berlin, Hamburg ve Stettin'e kuryeler gönderdi, diğer tüm noktalara da kodlanmış mesajlar. Paris'teki G.P.U. Dışişleri Bölümünün şefi bilgilendirildi. Popoff'un Almanya'daki yardımcılarına, adres ve pasaportlarını derhal değiştirmeleri, ikinci bir bildirime kadar tüm çalışmaları durdurmaları, ancak görevlerinin başlarında kalmaları yönünde mesajlar gönderildi. İsveç bölümünde görevli ajanı geri çağıran bir kurye yollandı; bu ajan, Almanya yerleşimli bir Rustu ve Popoff'un daha önce yaptığı çalışmaları devam ettirmek üzere Almanya'ya gidecekti. Saat beşte, Wollweber, Avatin, Jensen, ben ve ilk kez karşılaştığım, sakin görünüşlü bir adam, Royal Opera Binasının karşısında bulunan d'Anglette Otelinin özel yemek salonunda toplandık. Wollweber ve Avatin, planlarını önceden hazırlamıştı.

Silezyalı tane tane konuşuyordu. Bana, Gestapo'ya, Popoff'un önemsiz bir kurye olduğunu bildirmem ve yakalanan Rus hakkında ayrıntılı bilgi toplayabilmem için birkaç güne ihtiyacım olduğunu söylemem talimatı verdi. Ayrıca, Schreckenbach'ın takımından birini Almanya dışına çekmenin bir yolu bulunabileceğini ekledi. Wollweber, bir yemle Gestapo'nun iştahı-

nı kabartıp önemli bir adamının Fransa ya da Danimarka'ya çekilebileceğini ileri sürdü. Gestapo ajanı, Almanya'nın dışına çıkınca da Avatin onu yakalayacak, gemiyle Leningrad'a götürecek ve bu kişi Popoff'a karşılık rehin olarak tutulacaktı.

"Bu alçağı bir kere elimize geçirdik mi" diye bağladı Wollweber, "Schreckenbach'a telefon ederiz ve ajanıyla Popoff'u değiştirmek istediğimizi söyleriz. O zaman Popoff'u rahat bırakırlar. Sonra pazarlık başlar. Ona, ellerindeki kişinin Popoff olduğunu kanıtlayan bir pasaport göndeririz. Leningrad'da, Schrenkenbach'ın adamını bir gemiye koyarız, onlar da Popoff'u Hamburg'dan bir gemiye koyar. Böylece tutukluları değiş tokuş ederiz – sonuçta Alman *Apparat*'ımızı da korumuş oluruz."

"Neden Gestapocuyu Kopenhag'da yakalamıyoruz?" önerisinde bulundu Jensen.

"Ama küçük balık değil" diye söylendi Wollweber, "bize merkezden bir haydut lazım."

Avatin'in gözleri parladı. Nefret ettiği bir polisi yakalayıp önemli bir meslektaşa yardımcı olmaya can atıyordu. Hiçbir şeyden çekindiği yoktu. "Tamam" dedi, "hadi işe girişelim."

Toplantımızdaki beşinci kişi tereddütünü ifade etti. Kopenhag'daki Sovyet Konsolosluğuna mensuptu. Öngörülemeyen bir hatanın Danimarka otoriteleriyle başımızı belâya sokabileceğini ileri sürüyordu. Bu, yalnızca diplomatik ilişkilere zarar vermekle kalmaz, Kopenhag'daki bütün Komintern ve G.P.U. *Apparat*'ını da tehlikeye atabilirdi. Wollweber tek kelime etmeden, büyük bir boyun eğiş içinde Rusa bakıyordu.

"Şuracıkta, Danimarka'da yapıverelim şu işi" dedi Konsolosluk temsilcisine. "Sonra Schrenkenbach'la laflama işini siz üzerinize alırsınız. Keza, Leningrad'dan, buraya gelecek iki ya da üç gemiye esaslı çocuklar yerleştirmesini istersiniz."

Popoff'un işkence görüntüleri gözümün önüne geliyordu. Onu kurtarmak için bir Gestapo ajanının yakalanması fikrine direnmek zordu. Ama Firelei ne olacaktı? Kopenhag'da bir Nazi'nin kaçırılmasının Gestapo ile bağlantılarıma zarar verebileceğini ileri sürdüm. "Firelei de bir yoldaş" dedim.

"Dikkatli olacağız" diye söz verdi Wollweber. "Kopenhag şart değil. Sonderburg neden olmasın?"

Jensen sırıttı. "Sonderburg iyi fikir" dedi.

"Parti her şeyden önce gelir" dedi Avatin kelimeleri dişlerinin arasında eze eze. "Mahvolup gitmeden Popoff'u kurtarmalıyız."

Parti her şeyden önce gelir! Yıkılıp gitmiş binlerce yaşamın mezar taşında bu yazılıydı! Bir insan Partiye aitse, kendine ait hiçbir şeyi kalmaksızın, bedence ve ruhça gerçekten ona aitti. Yaşamlarını davaya adamış insanlar olarak, içimizde büyüyen sinizmimize rağmen, bizler Partimizi seviyorduk ve onun gücüyle, kendi serfliğimizle övünüyorduk, çünkü biz, bir zamanlar sahip olduğumuz tüm gençliğimizi, tüm umutlarımızı, tüm coşkumuzu ve fedakârlığımızı ona vermiştik.

Wollweber dik dik baktı. "Yoldaş Firelei de bir yoldaş" dedi sözlerime alaycı ve tehditkâr bir hava katıp tekrarlayarak. "Yani şimdi biz senin yardımın olmadan bu işi yapamayacağız demek oluyor bu."

"Öyle olduğunu sanırım" dedim, ondan da alaycı bir havada.

"Yani şimdi bundan, karının tehlikede olduğu hipotezinden hareketle, Yoldaş Popoff ve *Apparat*'ını kurban etmeye hazır olduğun anlamını mı çıkaralım?"

Bu saldırıdaki gizli tehdidi algılamıştım.

"Her şey bir yana" dedi Wollweber daha dostça bir tonda, "Gestapo'nun, ajanlarından birinin ortadan kaybolmasıyla senin bağlantını kurması hiç de kesin değil."

"Sen de çok iyi biliyorsun ki, Yoldaş Ernst, Schreckenbach aptal değil" diye yanıtladım.

Wollweber sırıttı. Sırıttığı zamanlar, maskeye benzeyen suratı büzülüp iyice çirkinleşirdi. Aşağılanmayla beslenmemiş bir sevinç duyma yetisinden yoksundu.

"Korkuyor musun?" diye homurdandı.

"Hayır."

"O zaman işe girişelim."

Batıbürosundan aldığım talimatlarla, Hamburg Gestapo'sunun *Auslandsabteilung* merkezine gönderdiğim raporlar, Almanya'da faaliyet gösteren Komintern ve G.P.U.'luların peşindeki Gestapo'yu yanlış bilgilerle yanıltma hesabına dayanıyordu. Nazi gizli polisine, Almanya'da faaliyet gösteren ajanların isimleri

olarak, o sırada Sovyetler Birliği'nde bulunan adı çıkmış komünistlerin isimleri veriliyordu. İspanya'daki Enternasyonal Tugaylarda yer alan Alman üyelerin sahte listeleri, Schreckenbach'a, gerçek listelermiş gibi ulaştırılıyordu. Komintern, güçlerini Rhineland'da yoğunlaştırdığında, Gestapo, Bolşevik gizli çalışmaların Silezya'da yoğunlaştığı yönünde raporlar alıyordu. Almanya'da tutuklanan komünistlerin Komintern tarafından hain olarak suçlandığı yolundaki raporlar, hapiste bulunan birçok mahkûmun üzerindeki baskıyı azaltmayı amaçlıyordu. Gestapo'ya, güya Komintern dosyalarından çalınmış gibi dikkatle düzenlenmiş sahte mektupları, sahte kodları ve Richard Jensen'in, işe yaramadıkları için ıskartaya çıkardığı eski pasaportları gönderiyordum; ayrıca, gemilerdeki ilişkilere dair sahte listeler, Moskova yargılamalarına ilişkin raporlar ve sözde gizli diğer birçok şey de gönderdiklerim arasındaydı. Ara sıra Batıbürosu, Schreckenbach ve yardımcılarının zaten bildiği bazı gerçek bilgileri de, verilen raporların doğruluğunu kanıtlamak amacıyla yanlış bilgilerin arasına katıyordu. DUNS, REPS vb. gibi anlamı olmayan terimler icat ediyor ve onları son derece gizemli ve önemli bilgilermiş gibi ulaştırıyorduk. Bütün bunlar azami bir dikkatle yerine getiriliyordu ve Gestapo bütün bunları yutmuş görünüyordu. Fakat şimdi ben, büyük bir dikkatle inşa edilmiş bu yanlış enfermasyon kanalını, Hitler'in insan avcılarından birini Danimarka'ya çekmekte kullanacaktım.

Benimle Schreckenbach arasındaki bağlantıyı kuran, Hamburg-Kopenhag gece ekspresinin yataklı vagonunda görevli kılığında çalışan özel bir Nazi kuryeydi. Onunla her Salı ve Cuma sabahı, Soederport semtindeki göze çarpmayan, küçük bir lokantada buluşuyorduk. Bana talimat ve para getiriyor, teslim ettiğim malzemeyi de Schreckenbach'a götürüyordu. Bu Gestapo kuryesi, Petersen adını kullanan, küçük siyah bıyıklı, kalın çerçeveli gözlük takan zayıf bir adamdı. Zaman zaman, Kopenhag'da ya da başka yerlerde faaliyet gösteren diğer Gestapo ajanlarıyla bağlantılarımı sağladığı da oluyordu.

Wollweber ve Avatin'le d'Angleterre'de yaptığımız toplantıdan dört gün sonra Petersen'le bağlantıya geçtim. Hamburg'dan gelip manevra yapılan yerde bekleyen, temizliğini yaptığı tren-

den çıktı. Önümde ağır ağır yürüyordu, onu takip ettim. Herhangi birinin izlemediğinden emin olunca buluşacağımız bodrum lokantasına girdi.

Petersen, bana, Schreckenbach'dan bir talimatlar listesi getirmişti. Gestapo, benden, Almanya'daki anti-Nazi unsurlarla kontak halinde oldukları imzasız mektuplarla ihbar edilen, Danimarka ve İsveç'in şehirlerindeki bazı şahıslar hakkında araştırma yapmamı istiyordu. Petersen, keza, Fransız-Alman sınırından bir kamyon dolusu devrimci broşür geçirmeye çalışırken yakalanan birtakım adamların isimlerini gösterip bu kaçakçılar arasında tanıdıklarımın olup olmadığını sordu.

Ona, önceki gün Batı Sekreterliğinde düzenlenmiş mutat raporu verdim. Sonra da Wollweber'den aldığım talimatı yerine getirerek şöyle dedim:

"Dinle, daha önemli şeyler de var. Wollweber yarın konferans gezisine çıkıyor. Pazar günü Aarhus'da olacak, Pazartesi Esbjerg'de, Salı ise Sonderburg'da."

Petersen sessizce not alıyordu. "E, ne var bunda?" diye sordu.

"Ne var bunda, ha?" diye tekrarladım onun sözlerini. "Sana, Wollweber'in Salı günü Sonderburg'da olacağını söylüyorum. Sonderburg, Alman sınırından on kilometre bile tutmaz."

Petersen'in nasıl heyecanlandığı gözden kaçacak gibi değildi. Gözleri parlamış, yüzü solmuş, elleri titremeye başlamıştı. Bira bardağına uzanarak elinin titremesini önlemeye çalıştı.

"Wollweber Sonderburg'da" diye söylendi.

"Schreckenbach'ın bütün yapacağı, gençlerinden bir kaçını, hız motorlarıyla ya da hızlı arabalarla Sondenburg'a göndermekten ibarettir. Wollweber'in üstüne çullan, ondan sonra cehenneme yolculuğunu başlat."

"Yalnız mı gidiyor?" diye sordu Petersen, merakla.

"Onunla birlikte bir çevirmen de gidiyor, yaşlı bir budala. Söyle Schreckenbach'a, fazla adam göndermeye gerek yok. Wollweber eski kurttur. En ufak bir şekilde kuşkulanırsa kaçıp gider. Kısa boylu, tıknazdır, çok sigara içer. Kavga edemez. Hızlı koşamaz. Yani çantada keklik."

"Nerede toplantı?"

"Muhtemelen Bork'un tavernasında. Sonderburg istasyonuyla Kıyı arasında."

Petersen birasını dipledi. "Wollweber kaçırılabilir" dedi soğukkanlılıkla.

Petersen, Kopenhag treninin kalkışını beklemedi. Üstünde Mitropa üniforması, bir taksiye atlayıp Berlin'e kalkan ilk uçağa koştu.

Salı sabahı Avatin hazırlıklarını yapmıştı. Petersen gittikten hemen sonra derhal iki adamını Sonderburg'a yollamıştı. Bunlar, istasyonu ve Gestapo için kıyıya yaklaşacak gemiyi gözetlemekle görevliydi. Schreckenbach'ın bölümünde çalışan birçok kişiyi tanıyorduk sima olarak. Bunlar, Hamburg ve Berlin'de, çalıştıkları binaya girip çıkarken G.P.U.'cular tarafından fotoğraflanmıştı.

Almanya'daki kamplardan tahliye edilen yoldaşlar, büyütülmüş fotoğraflardan kendilerini sorgulayanların çoğunu tespit etmişti.

Avatin, İsveç ve Norveç'ten çağrılmış adamlarıyla birlikte Salı sabahı Sonderburg'a hareket etti. Sonderburg yerel Parti örgütünden güvenilir yoldaşların çoğu G.P.U.'nun eylemine yardım etmek üzere seferber edilmişti. Avatin'in bütün adamları silâhlıydı.

Tabii ki, Ernst Wollweber, Kopenhag'daki makamından adımını atmadı. Oerensudsvej'deki evinde, ben de oradayken, Jensen'le muhtemel rehinenin Rusya'ya gönderilmesi olasılıkları üzerine tartışıyordu. Daha önceki girişimlerde ataklıklarını göstermiş mürettebatlara sahip Sovyet gemisi Jena ile, Danimarka gemileri *E.M. Dalgas* ve *Ask*'ın seçimi konusunda kafa patlatıyorlardı.

Saat be saat, ajanın ele geçirildiğine ilişkin Sonderburg'dan gelecek Avatin'in mesajını bekledik. Gece yarısına yarım saat kala Avatin'den mesaj geldi. Telgrafta şöyle deniyordu: "Et sevkiyatı gecikti." Bunun anlamı, kaçırma olayının gerçekleşmediğiydi.

Oldukça rahatlamıştım. Satranç oynayan Jensen, lânetler okuyordu. Satranç taşlarını yerlere fırlattı hiddetle. Odayı adımlayan Wollweber durdu. Bir masaya oturup, Popoff'un Fuhlsbu-

ettel zindanındaki direnişi çözülmeden, bir Gestapocunun kaçırılması konusunda yeni bir plan üzerinde çalışmaya başladı.

Ertesi sabah Avatin'le, Vesterbroga'deki Nordland Otelinde buluştum. Ona, Sonderburg'da ne olup bittiğini sordum.

Acı acı güldü. "Hiçbir şey olmadı" dedi. "Ancak Wollweber, iyi bir av partisi için çok büyük balıktı. Sonderburg, Gestapo'culardan geçilmiyordu. Tüm Flensburg Fiyordu SA'larla sarılmıştı. Tüm Hamburg *Rollkommando*su seferber edilmişti, bir gemi, arabalar, bir düzine motosiklet, Müfettiş Kraus da oradaydı. Schreckenbach dışında herkes. Kısa sürede, Danimarka Krallığı bir Nazi kolonisine dönüşmüştü."

"Bunu beklemek gerekirdi" dedim. "Wollweber'le ilgili kötü deneyimleri var."

Avatin önüne baktı. Pişmanlıkla şöyle dedi: "Sonderburg'a bir çift makineli tüfek götürmediğime üzülüyorum. Tüm köyde sadece görevli üç polis vardı."

Wollweber'e danıştıktan sonra, Schreckenbach'a yazdığım şifreli bir mektupta, Sonderburg gibi sakin bir şehre aniden Alman savaşçılarının akın etmesinin yerel Parti komitesinin uyanmasına ve Wollweber'i, "Danimarka'da bazı tuhaf şeyler oluyor" diye uyarmasına yol açtığını izah ettim.

Petersen'le bir dahaki randevumda, Sonderburg'un işgaline liderlik eden Hamburg Gestapo'sundan Müfettiş Kraus'un, Kopenhag'daki merkeze, G.P.U tarafından yönetilen ve Almanya'daki Sovyet ajanlarına radyo mesajları yollayan bir radyo istasyonunu takibe almaları için iki polis ajanı yolladığını duyduğumda oldukça şaşırdım. Popoff'un bunu bildiğini düşündüm ve onun konuşmaya başladığı düşüncesiyle tedirgin oldum. Petersen, iki Gestapo ajanının nerede olduklarını açıklamayı reddetti. Bunların isimlerini, haftalar sonra, iki Nazi'nin sürekli gittikleri Café Helmerhus'daki bir garsondan öğrendik. Bunlar, Schreckenbach'ın *Inspektion* 6 bölümünden Herrmann Teege[402] ile L. Bauch'du.

Batıbürosunun düzenlediği plana göre, Petersen'e, bir parti üyesinin evinde bir sahte pasaport paketi gördüğümden ve bu

402. Bkz. s. 363

pasaportların, gelecek ay içinde Alman komünistleri tarafından kullanılacağından söz ettim. Petersen, bu haberi derhal Hamburg'daki Schreckenbach'a rapor etti. Bir gün sonra, Müfettiş Kraus'tan, "çocukların fotoğraflarını" isteyen kısa bir mektup aldım. Derhal Avatin'e, Gestapo'nun, hayali pasaportların fotoğraflarını istediğini bildirdim.

"Harika! Gestapo'ya, haydutlarından biriyle bir fotoğraf makinesi yollamasını söyle." Bunları söylerken zalimce sırıtıyordu.

Cuma günüydü. O gece ekspresle gelen Petersen'in yanında bir adam daha vardı. Onu Oskar olarak tanıştırdı. Oskar, uzun boylu, zayıf, sarışın, otuz beş otuz altı yaşlarında, şık giyimli, oldukça rahat görünüşlü biriydi. Schreckenbach'ın, pasaportların fotoğraflarını çekmesi için gönderdiği kişiydi bu.

Demiryolu deposundan çıkıp yürüdüğünde, Avatin'in gerillalarının gözetlemesi altındaydı.

Hızla konuşuyordu. Pasaportları, Osterbrogate üzerindeki bir apartmanın üst katında oturan, adını Lily de Korte olarak bildiğini belirttiği genç bir kadına getirmemi söyledi. Ona, pasaportları saklandıkları yerden alıp getirmenin çok tehlikeli olduğunu, ancak, karanlık bastıktan sonra, pasaportların saklandığı evin yakınlarında bir yerde buluşabileceğimizi izah ettim. Bir otel odasında pasaportların fotoğraflarını çekebilirdi. Oskar önerimi kabul etti. Ayrılmadan önce ona Popoff'u sordum. Elini boğazına götürdü.

"Yakında kellesi gidecek" dedi.

Popoff'un ölmesi ya da hayatta kalması beni o kadar da ilgilendiriyor değildi. Firelei'nin hayatı benim için Popoff'un hayatından çok daha değerliydi. Kendimi, Stalin'in davasına hayat boyu adayarak karım ve çocuğuma olan sevgimin gereğini yerine getiremediğim için suçluyordum. Eylül ayındaki o Cuma günü artık hizmet ettiğim hareketten nefret etmeye başlamıştım, onun iki yüzlülüğünden, izlediği haydutça yöntemlerden. Oskar'ı uyarıp Stalinizme ihanet edebilir ve talihsiz ailemi kurtarabilirdim. Yine de yapmadım bunu.

Gece on ile on bir arasında, Avatin'in komutası altındaki üç G.P.U.'cu, Holmbladsgade'ye açılan karanlık yan sokaklardan birinde Oskar'ın tepesine çullandı. Onu, bir parti üyesinin sürdü-

ğü taksiye taşıdılar. Kopenhag'ın dış mahallelerinde bulun
Komintern'in acil geri çekilme durumlarında kullanmak üze
hazırladığı bir tatil evine götürdüler. Oskar burada tutuldu, ell
ve ayakları zincirlendi. Aynı, Popoff, Fulsbuettel'de nasıl zinc
lenmişse öyle. 19 Ekim gecesi, Oskar, G.P.U.'cular tarafınd
kafasına vurularak bayıltıldı ve Kopenhag rıhtımında bekleme
te olan *Kama* adlı Sovyet gemisine taşındı. 11 Ekim'de, S.S. *K*
ma, Archangelsk'e doğru yola çıktı.

Kaçırılış

Gestapo'yla ileriye yönelik tüm bağlantıları kopartmaya karar vermiştim. Ancak, Firelei'nin Almanya'daki tehlikeli durumu, planımı son derece ihtiyatlı bir şekilde yürürlüğe koymamı gerektiriyordu. İlk kez Batı Bürosuna danışmadan, Gestapo kuryesiyle olan periyodik randevuya gitmedim. Bir hafta geçti. Schreckenbach'ın habercisi, benimle Kopenhag'da bağlantı kuramayarak Hamburg'a eli boş döndü.

Benden ve ajanı Oskar'dan haber alamayan Schreckenbach, Jensen'in tavsiyesiyle, acil durumlarda kullanması için kendisine ulaştırdığım gizli adrese yıldırım mektubu gönderdi. Gestapo, bu mektupların, bana verilmeden önce Jensen'in elinden geçtiğini bilmiyordu tabii. Richard Jensen tedirgin olmuştu. Gestapo, kuryelerle randevularıma neden gelmediğimi öğrenmek istiyordu. Keza Oskar'a ne olduğunu da.

Aceleyle karalanmış gibi bir not yazdım onlara. Notta, bir askeri okulda yer almak üzere Sovyetler Birliği'ne doğru yola çıktığımı bildiriyordum – Gestapo'nun bu alana büyük önem verdiğini biliyordum.

Bu notu, Riga'daki Komintern irtibat ajanı Petrolovich'e gönderdim. O, bu notu oradan Schreckenbach'ın gizli adresine postalayacaktı. Bu, benim gerçekten de Moskova yolunda olduğumu gösterecekti. Gestapo, Rusya'dan rapor yollayamayacağımı bilir ve sessizliğimi anlardı. Böylece, Firelei'nin de misilleme önlemlerine maruz kalmaktan korunacağını hesap ediyordum.

Bir Ekim sabahı, Wollweber ve Kuusinen'le, Thorvaldsen

Müzesinin yakınındaki bir lokantada toplantıya çağrıldım. Bana, Hitler'in gizli polisi içinde Komintern adına gizli faaliyete devam etmemi emrettiler. Bu göreve ilişkin tüm köprüleri yaktığımı net bir şekilde söyledim onlara.

"Gestapo'ya, Rusya'ya gittiğimi söyledim" diye açıkladım. "Yani onlara göre ortadan yok olmuş bulunuyorum."

Kuusinen, esrarengiz bir havada gülümsedi.

"Tamam" dedi, "birkaç gün sonra da Gestapo'ya yazıp, Moskova'dan Kopenhag'a geri döndüğünü bildiririz."

O anda, 1937 yılından beri birbirine kenetlenmiş Sovyet Gizli Servisiyle Komintern'in iktidar sahibi iki şahsiyetine karşı açıkça bayrak kaldırdım.

"Bana, Firelei ile çocuğumu Almanya'dan çıkartmak için Avatin'in *Apparat*'ından dört kişi verin" diye talepte bulundum, "bu daha önce yapılmış bir şey, benim için de yapılabilir."

"Sen görevini – "

"Hayır" diye bağırarak kesip attım. "Reddediyorum!"

Kuusinen geri çekildi. Korkmuştu. Zaten korkaklığıyla ünlüydü. Hâlâ sıkı denizci yumruklarına sahiptim ne de olsa. General Mannerheim'in[403] insafı sayesinde Finlandiya'daki çalışmasını bırakıp postu Rusya'ya attığı ve burada kendini aşağılayan bir belge yazarak Kremlin'in affına mazhar olduğu günden beri asla dürüst bir çalışma içinde olmamıştı. Böyle düşünüyordum.

Wollweber, Batıbürosunu, kendi özel sorunlarımın çözümünde araç olarak kullanmaya kalktığımı ileri sürdü.

"Özel sorunlar, ha?" diye bağırdım Wollweber'in yüzüne karşı. "Nazi toplama kamplarındaki binlerce yoldaş bunu duymalıydı. Kafaları koparılanlar, asılanlar, parça parça edilenler, dövülerek öldürülenler, 'yaşasın Komünist Partisi' diye bağırarak ölüme gidenler. Onların hepsi duymalıydı ayda altı yüz dolar maaşla güvenlik içinde burada oturmakta olan liderleri Ernst Wollweber'in bu sözlerini."

403. *Emil Mannerheim* (1867-1951): Finlandiyalı mareşal ve politikacı. 1919 yılında Finlandiya'nın Naibliğini, 1944-46 yıllarında da altıncı başkanlığını yapmıştır. II. Dünya Savaşı öncesinde ve sırasında Sovyetler Birliği ile Almanya arasında yürüttüğü tahterevalli siyasetiyle ünlüdür.

Tiradım devam ederken, Kuusinen yerinden kalkıp sıvışmıştı. Wollweber ise öylece oturuyordu.

"Sakin ol" diye hırladı Wollweber.

"Sakinim."

"Çok öfkelisin; dinlenmeye ihtiyacın var."

"Ne öfkeliyim, ne de dinlenmeye ihtiyacım var" diye karşı çıktım. "Yalnızca Gestapo'yla oynadığım bu oyundan tiksiniyorum. Bana bir Nazi sadistinin boğazını kesme görevi verin, yerine getireyim, hayatım pahasına. Başka bir görev verin, yerine getireyim. Ama benden Yoldaş Firelei'nin ve oğlumun celladı olmamı beklemeyin."

Wollweber taş kesilmiş bir vaziyette, "Sekreterlik bu talebin üzerinde düşünecektir" dedi.

Güçlü düşmanlar kazanmıştım. O günden sonra, Kuusinen, Wollweber ve onların yardakçılar ordusunun gözünde, artık bir Bolşevik olarak mutlak güvene sahip biri değildim. Stalin'in, tüm rakiplerini ve bağımsızlık ruhunu hâlâ koruyan görevlileri – entrika, iftira ve cinayet yoluyla – tasfiye edip susturma ve tasfiye yöntemleri, Sovyet ağını baştan aşağı saran, Stalin'in başını çektiği, uzun süredir benimsenmiş diz çöktürme uygulamaları saflarımızda bilinmeyen bir şey değildi. yalnızca en yakın arkadaşları arasındaki "yıkıcı" ve "Troçkist alçakları" bulup ortaya çıkarabilenler, işlerinden, maaşlarından ve hayatlarından emin olabilirdi. Artık, geçmişteki o çatışmalı, fırtınalı toplantılar yoktu. Dobra ve dürüst konuşmalardan vebadan kaçar gibi kaçılıyordu. Bunun yerini, entrika çevirmek ve Moskova'daki etkili yoldaşlara gizlice ihbar mektupları yazmak almıştı, kısacası G.P.U. teröristleri sahnedeki yerlerini almışlardı. Eski denenmiş yoldaşlar, görünürde bir neden olmadan tırpanlanıyor ve yerlerini, tasfiyeler sırasında gayretkeşliklerini gösteren acımasız, tanınmamış kişiler alıyordu. Geçmiş yılların cesur devrimci coşkusu, tilkice kurnazlık, gemisini kurtaran kaptan ihtiyatlılığı, sinsice saldırı ortamı içinde dağılıp gitmişti. Üst Parti çevrelerinde hiç kimse, Bolşevik eski muhafızların Moskova gösteri yargılamalarındaki "itiraflarının" gerçekliğine inanmıyordu; yine de herkes, bir zamanlar Lenin'in yakın arkadaşları olan bu insanların hain olduğuna ikna olmuş gibi davranıyordu. Komintern, Kremlin'in

şu bağırtısını yankılıyordu: "Sapkınları yok edin! Onları kuduz köpekler gibi vurun!"

Çok fazla beklemem gerekmedi. Sanki bir koleralıymışım gibi Petra Petersen'in evinde tecrit edilmiş bir şekilde beklerken, Richard Jensen'in oğlu Martin, Batıbürosundan talimatlarla çıkageldi.

"Rusya'ya gitmek üzere pasaportunu almak için Sovyet Konsolosluğuna gitmen gerekiyor."

"Wollweber'i görmek istiyorum" talebinde bulundum.

"Yoldaş Wollweber Paris'e gitti."

"O zaman Kuusinen ya da Avatin'i görmeliyim."

"Kuusinen Moskova'ya gitti" dedi Martin Jensen. "Avatin'in de İsveç'te işleri var."

"Peki neymiş benim işim Sovyetler Birliği'nde?"

"Karadeniz Limanları, Leningrad ve Vladivostok'taki Enternasyonal Kulüplerde bir teftiş gezisi."

"Peki ama bugün gidemem, geç oldu"

"Yarın erken git."

Günlerce ne yapmam gerektiğini düşündüm. "Sonuna mı geldik?" diye sordum kendime. "Sefil bir son mu?" Petra Petersen dışında kimseyi göremiyordum. Eski arkadaşlarım benimle görüşmekten kaçınıyordu. Öyle görünüyordu ki, Leningrad'ın batısında hiç kimse, Ernst Wollweber ve onun gibilerine kafa tutan biriyle dostça iki çift laf etmeye cesaret edemiyordu. Ve fark etmiştim ki, Wollweber, yığınla susturulmak istenen devrimciyi, hiç de iyi olmayan amaçlarla Hitler'e yem yaptığını seslendiririm diye benden çekiniyordu. Gözümün önünden yüzler geçiyordu, Silezyalının mutlak iktidar yolunda engel görüldükleri için soğukkanlılıkla hapishaneye ve ölüme gönderilen kadın ve erkeklerin yüzleri. Savaşmaya karar vermiştim. Petra Petersen'den, önemli bir Sovyet temsilcisinin, Jensen'le, Cumhuriyetçi İspanya'nın limanlarına savaş malzemesi taşıyacak gemiler konusunda görüşmek üzere uçakla Paris'ten Kopenhag'a geldiğini öğrendiğimde, bir karşı-darbe indirme fırsatının doğduğunu düşündüm. Bu temsilci, Leo Haikiss'di. Sovyet Konsolosluğunda, sanki tesadüfen karşılaşmışız gibi yanına yaklaştım.

Haikiss, devrimin daha başlangıç adımlarında Leningrad Çe-

kasının kurucularından biriydi. Yirmilerin başlarında, Berlin'den Bela Kun ve Karl Radek'le birlikte, Orta Avrupa Komintern'inde propaganda şefi olmuştu. Daha sonra, Orta ve Güney Amerika'daki G.P.U. faaliyetlerini yönetmekten, Meksika Sovyet elçiliğine atanmıştı. 1936'da, Madrid'deki sözde "motorize ölüm" müfrezelerinin başı, G.P.U.'lu A. Voronsky'le birlikte İspanya'da ortaya çıkmış ve daha sonra orada Sovyet Elçisi olmuştu.

Yıllar öncesinin Berlin'inden bana göz aşinalığı olan Haikiss, sorular sormaya başladı. Özellikle, Franko, yakaladığı anti-Nazi'leri Gestapo'ya teslim ettiğinden, Gestapo'nun faaliyetleriyle, ayrıca İspanya isyancı ordusuna[404] silâh gönderen Nazi'lere karşı oyalama ve sabotaj eylemleri yürüten Alman limanlarındaki Komintern "aktivist" gruplarının yaptıklarıyla ilgileniyordu. Batı Sekreterliğinin çalışmaları hakkında konuşuyorduk, o sırada Haikiss'in Wollweber hakkında aniden, "hımmm – o haydut" diye söz etmesi beni oldukça şaşırtmıştı.

Haikiss'e, Wollweber'e karşı isyan halinde olduğumu ve Wollweber'in beni başından atmak için Sovyetler Birliği'ne yolladığından kuşku duyduğumu söyledim.

"Bu Wollweber'in" dedi Haikiss, ağır ağır, "nedir geçmişi? Özel ilişkilerini anlatabilir misin bana? Ya da geçmişindeki küçük oportünist hataları? Moskova'daki Manuilsky, en iyi arkadaşıdır, Molotov'la da arkadaştır. Dimitrov'la arası iyi değildir. Bu Wollweber, gizli bir Gestapo dostu olabilir mi?"

Haikiss, G.P.U.'nun üst düzey görevlilerindendi. Avatin'in üstüydü. Batı Sekreterliğinin onun üzerinde otoritesi yoktu. Ayrıca aralarında rekabet vardı. İspanya'da, Komintern'in, G.P.U.'dan az çekmediğini biliyordum. Heinz Neumann ve Bela Kun gibi iktidar sahibi kişiler bile Rusya'ya götürülüp kurşuna dizilmişti. Haikiss, bütün meslektaşları gibi, muhtemel rakipleri aleyhinde "malzeme" toplamakla meşguldü. Wollweber'i harcamak için bazı gizli nedenleri olduğunu düşündüm. Benim de öyleydi.

"Wollweber'in Gestapo'ya pratikte teslim ettiği on dokuz

404. İspanya ordusunun, devrimci İspanya'ya karşı darbe yapan Franko yönetimindeki kesiminden söz ediliyor.

yoldaşın isimlerini bilmiyorum" dedim. "Onları tazisi idam edilmiştir."

"Wollweber'le Kuusinen'in arası nasıl?"

"Çok iyi değil; aralarında çok farklılıklar var ve birbirlerinden korkuyorlar."

Haikiss, bana gözümü dört açmamı söyledi. Uzun, sarıya çalan parmakları devamlı hareket halindeydi.

"Ya Avatin?"

"Avatin entrikacı değil. Tam bir eylem adamı."

"Çok yararlı bir yoldaştır" dedi Haikiss. Net bir havada devam etti: "Pekâlâ, Sovyetler Birliği'ne gitmiyorsun. Önemli bir yoldaşla konuşacağım bunu Moskova'ya gittiğimde. Belki sana İspanya'da ihtiyacımız olabilir. Yetenekli yoldaşlara dışarda bu kadar ihtiyaç varken neden Rusya'ya gidecekmişsin ki?"

"Bunu Yoldaş Wollweber'e izah ederseniz çok memnun olurum" dedim.

"Wollweber değil... Kuusinen'i göreceğim ve Avatin'le konuşacağım."

"Tamam."

"Ailenin Sovyetler Birliği'ne gitmesini kabul eder misin?"

"Evet" dedim. "Her şeyi – yeter ki, Almanya'nın dışına çıkabilsinler."

"*Kharosho*![405] Bana Wollweber hakkında bir rapor yazabilirsin" diye devam etti Haikiss. "Diplomatik rapor istemiyorum. İçinden geldiği gibi, samimi olmalı. Moskova'daki yoldaşlar, diplomatik raporlarla dürüst raporları ayırt eder. Unutma ki, Wollweber haydutun tekidir. İçkicidir. Kadınlarla çok para harcar. Enternasyonal sorunlarda salağın tekidir. Ayrıntılı yaz ve imzanı at. Elinde kopyasını bulundurma. Orijinalini Moskova'ya götüreceğim."

"Olur."

Bir rapor yazdım. Leo Haikiss, onu yanında Moskova'ya götürdü. O sırada onun da, İspanya serüveninin kötü bir yenilgiyle sona ermesinin ardından, diğer birçokları gibi, Stalin'in Büyük Temizliğinin kurbanlarından olacağını bilmiyordum.

İki olaysız hafta geçti. Bu süre zarfında ne Wollweber'i, ne

405. Rusçada, tamamdır anlamında.

de Batı Sekreterliğinin diğer herhangi bir üyesini gördüm. Ne kimliğim vardı, ne de param. Zamanımın çoğunu, Alman hapishanelerindeki hayatı yazarak geçiriyordum. Bir gece, Petra Petersen'i, yazılarımı karıştırırken görünce şaşırdım. Beni izlemek için mi görevlendirildin, diye sordum ona. Küstahça bir yanıt verdi. Ben de sinirlenip, kamçılamakla tehdit ettim onu. Derhal çözüldü, Jensen'in kendisine, "Moskova'ya yazdığım mektupların" kopyalarını getirmesi talimatı verdiğini açıkladı.

Öte yandan, Rusya'ya gitmem yolundaki emrin pek geçerliliği kalmamış gibiydi. Martin Jensen her hafta gelip, bana yiyecek masraflarım için on beş kuron veriyordu. İkinci ziyaretinde, Almanya'dan gelen söylentilere göre, Schreckenbach'ın beni zayiat listesine koyduğunu söyledi. Schreckenbach, muhtemelen benim açığa çıkıp Oskar'la birlikte Rusya'ya gönderildiğime inanmıştı. "Bir süre için" diye düşündüm, "Firelei, Gestapo'nun misillemesine hedef olmayacak – Sovyetler Birliği dışındayken Gestapo'yu raporsuz bırakmamıştım."

Kasım'da, Antwerp'e gidip, limandaki Komintern iletişim bürosunun başına geçme talimatı aldım. Jensen'in atölyesi bana bir İsveç pasaportu hazırladı. Bu pasaportla ve bir miktar Amerikan dolarıyla, Esbjerg'e giden batı ekpresine bindim. Sevinçliydim. Wollweber'e karşı kampanyanın ilk raundunu kazandığımı düşünüyordum. Komintern, hâlâ evimdi, vatanımdı. Parti dışında bir hayata geri dönmeyi hayal edemeyecek kadar uzun bir yol almıştım. Ayrıca, Antwerp *Apparatı*'nın başı olarak, Firelei ve Jan'ı Gestapo'nun pençesinden kurtarmanın yolunu bulacağımdan emindim.

Jutland'ın batı sahili üzerindeki Esbjerg'de, *Phoenix* gemisinin zincir ambarında kaçak yolculuk yaparak Almanya'dan kaçmış genç bir kadın yoldaşla konuştum. Nazi toplama kamplarındaki hayatı tatmış herkesin tedirginliği onda da vardı; en ufak beklenmedik bir gürültü ile yerinden hopluyor ve avcının yakınlarda olduğunu sezen ürkmüş bir hayvan gibi havayı kokluyordu. Ona, Kopenhag'a gitmesi için para verdim ve Richard Jensen'e durumu bildirmesini söyledim. Ertesi gün, Fransa'ya giden *P.A. Bernstorff* gemisine bindim. Esbjerg'i başka zamanlarda başka pasaportlarla geçmiş olmama rağmen, devlet polisi, herhangi bir sorun çıkarmadan önüne uzattığım pasaporta damgayı vurdu.

P.A. Bernstorff'un yolcuları arasında, Paris, Marsilya ve İspanya'ya giden başka Komintern ajanları da vardı – ama birbirimizi tanımıyormuş gibi davrandık. Gestapo, *P.A. Bernstorff*'un bir Komintern gemisi olduğunu biliyordu ve yolcular ya da mürettebat arasında, Schreckenbach'ın en azından bir ajanının bulunması ihtimalini hesaba katmak zorundaydık.

Antwerp'te irtibat şefi olarak yerini aldığım adamın kaderi, yeni kazandığım kuşku götürür özgürlüğün üstüne gölge düşürüyordu. Selefimin adı, Franz Richter'di. 1919'dan beri davanın hizmetindeydi ve Lenin Okulu mezunuydu. 1931 yazına kadar Hamburg Enternasyonal Kulübünün sekreterliğini yapmıştı. Karısı ve iki çocuğu vardı. Sonra, Leningrad Parti makinesinde çalışmış ve ardından Antwerp'teki göreve atanmıştı. G.P.U., onu, Moskova gösteri yargılamalarının birinin ardından kurşuna dizilen önde gelen Rus Bolşevik'i Piatakov'la[406] işbirliği halinde olmakla suçladı. Richter, kandırılarak Sovyet *Smolny* gemisine bindirildi ve ortadan kayboldu. Leningrad'a asla ulaşamadı; hapis tutulduğu gemi, Gestapo'nun işbaşında olduğu Kiev Kanalından geçmek zorundaydı: Richter, ya Nazi polisine teslim edildi ya da Rus gemisinde öldürülüp Karadenizin sularına gömüldü.

G.P.U.'nun, inatçı komünistleri Gestapo'ya teslim etmekte hiç duraksamadığını biliyordum. Bu uygulama, Himmler'in polis gücü içindeki Sovyet ajanlarının durumunu güçlendirmeyi amaçlıyordu. Gestapo içindeki bir G.P.U. ajanının durumunu güçlendirmenin en iyi yolu, onun, aranan bir anti-Naziyi yakalatıp Hitler'in zindanlarına göndermesiydi, çünkü Gestapo şefleri, gizli ajanlarına, ele geçirdiklerine ve yakalattıklarına göre değer veriyordu. Bunun ödülü, Nazi polisi içinde terfi etmek oluyordu.

Dunkerque'da, *P.A. Bernstorff*'u terk ettim ve derbeder ama yetenekli bir haydut olan G.P.U. yerel ajanı Manautines'le, Salle d'Avenir'deki ofisinde bağlantı kurdum.

"İşler nasıl gidiyor Fransa'da?" diye sordum.

406. *Yury Pyatakov* (1890-1937): Muhalif Bolşeviklerden. Bolşevik Partisi'nden birkaç kere atılıp yeniden alındı. 1937'deki Büyük Temizlik sırasında, Troçkist "komploya" katıldığı ve Nazi'lerle işbirliği yaptığı suçlamasıyla G.P.U. tarafından idam edildi.

"Harika" dedi parmaklarını bir araya getirip uçlarını öperek. "*Fronte Populaire*,[407] Paris hükümetini bizim insafımıza bıraktı. Daha üç yıl böyle gider ve Hotel de Ville'nin[408] tepesinde kızıl bayraklar dalgalanır."

Manautines, sahilde, sınıra yakın bir yere kadar benimle geldi. Orada oturan bir Parti üyesi bize iki bisiklet verdi ve az kullanılan, bozuk bir patika yoldan Belçika'ya girdik. Yolda giderken bir sınır muhafızı bizi durdurdu.

"Durun! Nereye gidiyorsunuz?"

"Fransız sigaralarından gına geldi" dedi Manautines. "Sizin Belçika'nın tütünü iyi kalite ve ucuz."

Muhafız, bizi sigara kaçakçısı sandı. Gülümseyip el salladı. Flaman sınır köylerinde sigara kaçakçılarını seviyorlardı. İş hayatını canlandırıyor ve bol para harcıyorlardı.

Manautines, Ostend'de benden ayrıldı. "*Bonne Brigandage*" diyerek güldü. "Burada benim bir kız var. Dolgun bir Belçika kısrağı. Sigara da satın almak istiyorum. Şu, bütçelerin kısıldığı zamanda bir kenara koyabildiğim çok az param var, biliyorsun. *Aurevoir*[409] Kopenhag'a, buradan sağ salim geçtiğini bildireceğim."

Ostend'den trenle Ghent'e gittim. Korkulan Belçika jandarmasının ve keza Komintern'in İngiltere ile bağlantısının merkezi olduğu için bu eski şehirde önemli bir görev yerine getiren Avatin'in Ghent temsilcisi, bir deri bir kemik, kır saçlı savaşçı Verkeest, şehir parlamentosunun ve hükümet liman komisyonunun üyesi olmayı becermiş biriydi. Gerçi, Verkeest'in polisle başı belâdaydı. Bir Britanya gezi vapurunun ikinci kaptanının Ghent limanında esrarengiz bir şekilde boğulmuş olarak bulunmasından beri polis, Yoldaş Verkeest'i taciz etmekteydi.

"Nereye gidersem gideyim" diye şikayet ediyordu, "peşimden geliyorlar. Ama köpekler kadar ahmaklar. Karşımda bir kat kiralayıp pencereden kapımı gözlüyorlar. Yanıma bir dürbün alıp sokağın karşı tarafından ben de başlıyorum onları dikizlemeye, jandarmanın perdenin arkasında pusuya yattığını net bir şekilde gördüm."

407. Halk Cephesi.
408. Paris Şehir Yönetim binası.
409. Hoşça kal.

"Neden ortadan toz olmuyorsun?" dedim. "Senin yerini Ghent'te tanınmayan bir yoldaş alamaz mı?"

Verkeest yere tükürdü. Reddeder bir havada şöyle bir silkeledi zayıf bedenini.

"Bu şehirdeki her jandarma, kişisel düşmanımdır. Ghent'te yirmi yıl boyunca jandarmayla mücadele ettim. Artık çevremde jandarma görmezsem mutsuz olurum. Lütfen benim bu açmazımı Kopenhag'a rapor etme."

Bu eski savaşçının dileğine saygı gösterdim. Bir gün sonra Antwerp'deydim. Komünist irtibat *Apparat*'ı darmadumandı. Yoldaş Richter ölüm yolculuğuna çıktığından beri, özel birimlerimiz, iyi niyetli ama kötü alışkanlıkları ve sınırlı yeteneği olan Fransız Bolşevik'i Le Minter'in eline kalmıştı. Le Minter, Richter'in bütçesinden geri kalan parayı, Brouversuliet üzerindeki bir Çin batakhanesinde kaybetmişti; bir ajan, Sierra Leone, Freetown'a gönderildiği sanılarak Le Minter tarafından, Jamaika, Kingston'a gönderilmişti. "Sanıyordum ki, Kingston Batı Afrika kıyısındadır, Freetown'a doğrudan gemi olmadığından, yoldaşı oraya gönderdim" diye açıklıyordu hatasını Minter. Leningrad'da basılıp Singapur'a gönderilmek üzere yollanan, Le Minter'e teslim edilmiş, Malayaca propaganda malzemesi, Sibirya Limanının yağlı sularına gömülmüştü.

Ayrıca, Le Minter, limana gelen gemilerden çıkan müşterilere gönderilecek fahişeler için, Fransız ve Flaman fahişelerinden bir komisyon toplamıştı. Beş yüzden fazla geminin ismini barındıran, onların mürettebatlarının politik tavırlarını saptayan, gemilerdeki Parti üyelerinin isimlerini içeren vb. Komintern ulaşım dosyası haftalardır ihmal edilmiş durumdaydı.

"Cehenneme kadar yolun var" dedim Le Minter'e. "Rusya'yı boyla da gör gününü. Beyaz Deniz Kanalı üzerinde, Çeka'nın çamur temizleme müfrezelerinde elde kazma kürek çalışmaya."

Le Minter'in hiç keyfi yoktu. Soluk yüzündeki kasılmalar içten içe nasıl kıvrandığının göstergesiydi. *"Mon dieu camarade"*[410] *dedi. "Ben ehlileştirilmiş bir tilkiyim, bu boktan kuzey ülkelerine yabancı biriyim. Şarap yasak. Varsa yoksa siyah şarap*

410. Sevgili yoldaş.

ve patates. Ben güneyin çocuğuyum. Akdeniz kıyılarında sayısız dostum var." Göğsüne vurarak dramatik bir şekilde bağladı: "İspanya'ya bile gidebilirim. Benim kalbim de, senin gibi, dünya devrimi için atıyor."

Le Minter'i, Kuzey Afrika kıyısındaki ve Yakın Doğu'daki komünist faaliyetleri 10 Rue Fauchier'den yöneten Komintern bürosundaki küçük bir iş için Marsilya'ya gönderdim.

Le Minter'in yerine, baş yardımcım olarak, 1933 Fransız nehir grevi sırasında arkadaş olduğum Le Marec adlı bir Fransızı seçtim. Fransız Komünist Partisi lideri Maurice Thorez'e[411] bir not göndererek şöyle dedim: "Le Marec'e ihtiyacım var. Lütfen, onu diğer görevlerden affedin." Thorez derhal yanıtladı: "Sevgili Dostum, Le Marec bir şeytandır. Onu benden aldığına sevindim. İyi şeytanlar vardır, kötü şeytanlar vardır. Le Marec iyi şeytandır."

Le Marec yorulmak bilmez bir işçiydi ama sanırım Dickens'in *Tale of Two Cities*[412] romanındaki gulyabaninin tanımına tamı tamına oturmaktaydı.

Antwerp'e, Komintern'in deniz kurye sistemi aracılığıyla çeşitli yerlerden kaçak olarak gelen temsilciler arasında, Parti adı Hito olan genç bir Japon da vardı. Moskova'dan geliyordu, uygun pasaportlarla donatılmıştı. Honolulu Hawaii'ye gidiyordu.

"Ne kadar paran var?" diye sordum.

"Kırk dolar" dedi Hito.

"Maaşın yok mu?"

"Oh, evet, iyi bir maaş – ama yol harcırahım yalnızca kırk dolar, daha fazla değil."

Zor bir işti. Avrupa limanlarıyla Hawaii Adaları arasında doğrudan gemi seferi yoktu. Hito'yu, gemiyle Birleşik Devletler ya da Panama Kanalı tarikiyle göndermeye karar verdim.

Onu 1932'den beri tanıyordum. Yokohamalı zengin bir tüc-

411. *Maurice Thorez* (1900-1964): 1930'dan ölene kadar Fransız Komünist Partisi'nin Genel Sekreterliğini yapmıştır. Stalin'in ölümünden sonra da SBKP'nin çizgisine bağlı kalmış, Kruşçev'in destalinizasyon politikasını onaylamıştır.

412. Ünlü ingiliz romancısı *Charles Dickens*'ın (1812-1870) *İki Şehrin Hikâyesi* adlı romanı.

carın oğluydu. 1930'da ailesi onu Paris'e okumaya göndermişti Babası ona iyi bir harçlık veriyordu. Paris'teyken, Fransız ve Alman üniversitelerinde Japon ve Çinli öğrenci arayan yetenekl örgütçülerden biriyle tanışmıştı. Sonunda, Hito, Paris yerine Moskova'da eğitim görmüştü. İki yıl sonra, Dimitrov, onu, Japon gemilerinde propaganda yapacak bir çekirdek örgütlemes için Hamburg'a göndermişti. Hito, Hamburg'da bulunabilecek en gelişkin Leninist kütüphaneyi de yanında getirmişti gelirken Bayan Renscher adlı bir kadının iki kızıyla birlikte yaşadığı evde oturmaya başlamıştı. 1933 Ocak'ında, hem Olga, hem de Bianca Renscher hamile kalmıştı. Hitler iktidara gelince, Hito kaldığ yeri değiştirmiş, kütüphaneyi de kızlara bırakmıştı. Bütün bu zaman zarfında babası, oğlunun Paris'te eğitim gördüğüne inanmaya ve harçlığını Yokohoma'dan Paris'e tıkır tıkır yollamaya devam etmişti.

"1933'den beri nerelerdeydin?" diye sordum.

"Çok meşguldüm" diye yanıtladı Hito.

Sonunda, onu gemiyle Batı kıtasına gönderdim. Komintern ve Stalin'e yaptığım son hizmet bu oldu.

Firelei'ye, son buluştuğumuzda kararlaştırdığımız gizli adres kullanarak bir kereliğine yazmıştım Antwerp'ten.

Yanıtı kısaydı: *"Yazma – tehlike büyük."*

Bunu bir başka not izledi. *"Bekle"* diyordu. *"Zamanı gelince sana haber vereceğim."*

Antwerp'in doğusu Almanya'ya uzanıyordu. Anavatanım avını yutmak için açılmış bekleyen bir devin ağzına benziyordu Yalnız başıma hiçbir şey yapamayacağımı anlamıştım. O zamana kadar, bir kurtarma girişimi olabilir umuduyla Komintern'de kalmıştım.

Ama kader kararını başka türlü vermişti.

G.P.U., eski dostum, deniz mühendisi Hans Krause'yi İspanya'da tutuklamıştı. Bu istihbaratı, Enternasyonal Tugaylara aske kaydeden bir görevliden almıştım. Krause, Profintern'in yıllanmış bir görevlisiydi. Silâh taşıyan bir gemiyi Marsilya'dan Valensiya'ya getirmiş, sonra da gönüllü olarak cephede savaşmaya gitmişti. Orada yaralanmıştı. Ortada fol yok yumurta yokken G.P.U. onu hastanede yakalamış ve İspanya'daki kendi özel ha

pishanelerinden birine kapatmıştı. Krause'ye mutat suçlama yapılmıştı: "Troçkizm, General Franko ve Gestapo adına casusluk." Saçmasapan bir suçlamaydı. Stalin ne kadar İngiliz Bankasının ajanıysa Kraus'un da o kadar Gestapo ajanı olduğunu çok iyi biliyordum. Antwerp'te sekreter olarak çalışan Flamanlı bir kız olan Krause'nin karısı, kocasının G.P.U. hapishanesinden bir mahkûm arkadaşı aracılığıyla dışarıya gizlice gönderdiği bir mektubu bana gösterdi. Acı veren, yürek yakan bir mektuptu.

"Bir şeyler yap" diye yalvardı kızcağız.

Hans Krause'yi kurtarma iktidarına sahip tek kişi tanıyordum. Bu, Enternasyonal Ulaşım İşçileri Federasyonu Genel Sekreteri Edo Fimmen'di. Moskova, on yıl boyunca, Fimmen'in milyonlarca işçiyi barındıran örgütünü ya ele geçirmek ya da yıkmak için elinden geleni ardına koymamıştı. Şimdi, Komintern'in yeni politikası Sosyalist liderlerle dostluk ilişkileri geliştirmek olduğundan, Edo Fimmen'in Krause lehine bir şeyler yapmaya kalkışması halinde Moskova'nın bunu memnuniyetle kabul edeceğini hesaplamıştım. Eğer Kraus'la ilgilendiğini ifade edecek olursa, Avrupa emek hareketinde geri çevrilemeyecek en etkili şahsiyet oydu. Örgütü Almanya'da ezilmiş olsa da, Fimmen, Hollanda, İngiltere, Belçika, İskandinavya ve İspanya'da çok sayıda etkili dosta sahipti.

Edo Fimmen'in, Belçika Sosyal Demokrat Partisi'nin kalesi Antwerp'e gelip, Belçikalı yardımcılarıyla, Paardemarkt üzerindeki Ulaşım İşçileri Binasında her on beş günde bir toplantı yaptığını biliyordum. Fimmen'i buldum bu binada. Amsterdam'ı kendisine merkez yapan Fimmen, yaşına rağmen, sağlıklı ve hayat dolu, güçlü bir insandı, beyaz saçları, bu savaşçının başının arkasından aslan yelesi gibi aşağı doğru iniyordu.

Fimmen, Hans Krause adına duruma müdahale edeceğine söz verdi, Krause'nin, yıllarca mücadele ettiği kararlı düşmanı komünistlerden biri olmasına önem vermiş gibi gözükmüyordu. Fimmen'den ayrılırken hararetli bir şekilde elini sıktım.

Dudaklarında umutlu bir gülümseme yayılırken, "belki bir gün hep birlikte çalışırız" dedi.

Sonunda Hans Krause, G.P.U.'nun idam mangası önüne çıkarılmaktan kurtuldu.

Fimmen'le görüşmenin hemen ardından, izlendiğimi fark ettim. İzleyenlerin Belçikalı polisler olmadığını anlamakta gecikmedim. Bir akşam, bunlardan biri yine beni takip ederken, aniden dönüp karşısına çıktım.

"Kimsin – G.P.U. mu, yoksa Gestapo mu?" diye bağırdım.

"Bir yoldaşım" dedi adam masum bir tavır takınıp. Güzel bir cevaptı.

İki gün sonra bir kurye bana, Paris'teki Komintern'in önde gelen ajanlarından biriyle buluşma emri getirdi. Başka hiç kimseye Fransa'ya gittiğimi söylememem gerekiyordu.

Antwerp'ten, Ghent'te vagon değiştiren Courtrai trenine bindim. Courtrai'den, tam sınırdaki bir Belçika köyü olan Menin'e tramvayla gittim. Menin'den, gizli sınır trafiğini yürüten bir Parti üyasinin yol göstericiliğinde Fransız köyü Halluin'e geçtim. Majino Hattının[413] yakınlığı nedeniyle Fransız yetkilileri dışardan sızmalara karşı sınırlarda sıkı güvenlik önlemleri almıştı. Yine de her şey yolunda gitti. Halluin'den Tourcoing'e yük treniyle gittim. Yerel bir elektrikli tren beni Tourcoing'den Lille'ye getirdi. Lille'den, Paris'e giden Kuzey ekspresine bindim.

Gare du Nord'da beni bir kurye karşıladı. Bir taksiyle Boulevard de Magenta'ya indik, Palace de la Republica'yı geçtik, Boulevard Voltaire'den devam ettik. Nereye gittiğimi merak ediyordum. Kuryem hiçbir şey söylememişti. Ortadan kaybolmadan önce, "Mösyö Maurice ile buluşacaksınız" dedi.

"Maurice" aslında, Prusya Meclisinin eski üyesi, bir zamanlar Almanya'daki Profintern faaliyetlerinin başı Adolf Deter'di; Şansölye von Papen hükümetinin yıkılmasında belirleyici rol oynayan Berlin trafik grevinin örgütleyicisiydi ve daha sonra, Fransa'yı iç savaşın eşiğine getiren devasa grevlerin arkasındaki adam olarak rol almıştı. Yoldaş Deter, sürgündeyken göbeklenmişti, şişman, yuvarlak yüzünden soğuk bir gülümseme gelip geçti.

413. Adını Fransa Savunma Bakanı *André Maginot*'dan (1877-1932) alan, Fransa'nın II. Dünya Savaşından önce, Almanya ve İtalya'ya karşı oluşturduğu ünlü savunma hattı. Bu hat, Hitler'in Fransa'yı kısa sürede işgal etmesini önleyememiştir.

"Yoldaş Wollweber'den bir mesaj aldım" dedi, yavaşça, "bunu sana yazılı olarak vermesem daha iyi olur. Bir iş için sana ihtiyacımız var."

"Nedir?" diye sordum.

"Hamburg'a bir yoldaş göndermek istiyoruz. Bu yoldaşın Hamburg'a kesinlikle vardığından emin olmamız lazım. Seninle Antwerp'te bağlantı kuracak. Sen onu, Hamburg'a götürecek bir gemiye bindireceksin."

"Tamam" dedim. "Oraya her hafta giden iki iyi gemi var."

Deter, bana yan yan baktı. Kalın parmakları tablayla oynayıp duruyordu.

Her kelimesi çok büyük önem taşıyormuş gibi vurgulu bir tonda konuşuyordu. "Sana bunun özel bir iş olduğunu söyleyeyim. Anlayacağını umuyorum. Bu yoldaş Hamburg'a, bizim her zamanki gemilerimizle gitmeyecek. Bizim Antwerp'deki gizli adreslerimizden herhangi biri bu yoldaşa verilmeyecek. Almanya'da sahip olduğumuz gizli adreslerden de verilmeyecek ona. Almanya'ya doğru yola çıkar çıkmaz, bana gittiği geminin adını ve Hamburg'a varacağı tarihi bildiren bir kart yollayacaksın. Net mi söylediklerim?"

"Son derece net" dedim, "bir başka deyişle, bu yoldaş tasfiye ediliyor."

Deter, ürkerek geri çekilip, "biraz daha diplomatik davranmanı beklerdim" diye huysuzlandı.

"Neden ona Rusya ya da İspanya'ya gitmesi söylenmiyor?"

"Ona Almanya'da ihtiyacımız var" diye kesip attı Deter.

Bunun, komünist fonksiyonerlerin Gestapo'ya teslim edilmesine yönelik bir uygulama olduğunu düşünüyordum. Herhangi bir sebepten, Deter'in, Wollweber'in ve üstlerinin düşmanlığını kazanan bir yoldaş, Gestapo içinde çalışma yapan G.P.U. ya da Komintern ajanlarının sağlam olmayan tüneklerini güçlendirmek için Hitler'in gizli polisine satılmaktaydı. Bu yoldaşın da böylesine satılan son kurbanlardan biri olduğunu düşündüm. Tanınmış bir komünist ajanını yakalatan bir casus, Schreckenbach'ın gözünde en güvenilir casus olacaktı.

"Kimdir bu kişi?" diye sordum.

"Onu Karl Saar diye biliyorum."

Kendime hakim olmaya çalıştım. Deter, kafamın içinden geçenleri anlamamalıydı.

Karl Saar'ı tanıyordum. Kısa boylu, sarışın, otuzlarının başlarında, panter gibi çevik, enerji dolu bir insandı. Bir fanatikti. Aralık 1932'de, Sovyet askeri okulundan mezun olduktan sonra Moskova'dan Almanya'ya geri dönmüştü. Daha bir yıl olmadan Gestapo onu yakalamıştı. Hapis yatmıştı. Mart 1936'da, Hamburg'dan, Almanya'nın batısına yapılan bir mahkûm nakli sırasında milyonda birlik bir şans yakalayıp kaçmıştı.

"Nedir Yoldaş Saar'la olan sorun?" diye sordum.

"Tehlikeli bir oportünist" dedi Deter, hiç de inandırıcı değildi, sonra şu uyarıyı ekledi: "Takılmak istemiyoruz. Tereyağdan kıl çeker gibi halledilmeli. Saar, Parti için bir tehlike."

"Bu bir tuzak mı?" diye düşündüm. "Bütün bunlar benim bağlılığımı denemek için mi planlandı? Yoksa gerçekten benim bu yoldaşı ölüme yollamamı mı istiyorlar?"

"Tamam" dedim, soğuk bir havada.

Karl Saar'la Antwerp'de buluştum. Mavi takım elbisesi üstüne oldukça boldu. Çok zayıf ve güçten düşmüş görünüyordu ama yüzündeki o eski kararlılığında eksilen bir şey yoktu. Konuşmanın yasak olduğu hapishanede karşılaşmış, tüm zorluklara rağmen görüş ve deneyimlerimizi gizlice birbirimize aktarmanın yolunu bulmuştuk; ama şimdi, değişen tüm dünyayla birlikte, aramızda görünmeyen kalın duvarlar örülmüştü. İkimizin üstünde de, insan yapısı, o kocaman görünmez tehdit sallanıyordu, insanlara maddi varlıklarının güvenlik altında olmadığını günden güne daha çok hissettiren tehdit.

"Dinle Karl" dedim ona. "Almanya'ya gitme."

"Emri geri mi aldılar?"

"Hayır."

"O zaman?"

"Almanya'da hayatta kalma şansın yok."

Şaşkın şaşkın baktı yüzüme.

"Gidenlerin onda dokuzunun geri gelmediğini biliyorum" dedi.

"Bu farklı" diye uyardım onu. "Bu çok çok daha kötü bir şey. Cinayet. Tuzak."

"Ne demek istiyorsun?"

Kırık dökük eşyalar çevremde dönüp duruyor, sallanıyordu sanki. "Bana öyle bir talimat verildi ki, seni Almanya'ya gönderirsem, Gestapo rıhtıma ayak bastığın an yakalayacak" diye izah etmeye çalıştım. "Kısacası, tasfiye edilmek üzere gönderiliyorsun."

"Kim yapıyor bunu?"

"Söyleyemem."

"Pof!"

Karl Saar, bu inanmazlık nidasının ardından sessizliğe büründü. Parmaklarını kemerine takmış düşünmekteydi. Birbirimize kafeslerindeki iki hayvan gibi bakıyorduk.

Sonunda, "neden beni tasfiye etmek istesinler?" dedi.

"Bilmiyorum, Karl."

"Ne oyun çeviriyorsun *sen*?" dedi sertçe.

İşitmemiş gibi yaptım. "Sana 100 dolar verebilirim" dedim. "İstediğin yere gidersin. Güney Amerika'ya, Meksika'ya, New York'a giden gemiler var burada."

"Ben kaçak değilim" dedi Yoldaş Saar.

"Bir Nazi ajanı olsaydın" dedim, "bıçağı çeker böğrüne saplardım. Öyle görünüyor ki, Almanya'dan sağ çıkanlarımızın çoğunun, senin ve benim gibilerinin Nazi'lere çalıştığımızdan kuşkulanılıyor. Ne düşündüğünü biliyorum. En kötü şeyin, bir insana korkak denmesi olduğunu düşünüyorsun. Ama bu, cesaret ya da korkaklık sorunu değil. Bu boktan bir oyun, Karl, işittiğime göre, Komintern senin politik bir ceset olduğun kanısında. Neden, bilmiyorum, sormadım. Eğer Almanya'ya gidersen işin bitik. Sana söyleyebileceğimin hepsi bu."

Bu noktada, Karl Saar acı acı güldü.

"Hâlâ inanıyor musun dünya devrimine?"

"Hayır" dedim.

"Ben de inanmıyorum" dedi.

"O zaman neden..."

"Biz safımızı seçmişiz. Parti yaşamalı."

"Hatırlıyor musun" dedim, sakin. "Fuhlsbuettel Kampında yoldaşların kanı nasıl dökülüyor, nasıl öldürülüyorlardı? Yataklardan nasıl kan aktığını, her yerden gelen feryatları? Duvarlardan? Yerden ve tavanlardan? Nasıl hücreden hücreye gece yarı-

ları cenaze marşı söylediğimizi? Pencerelerden nasıl bağırdığı mızı, 'bayrağı yüksek tutalım, onlar devrim için ölüme gidiyor diye? Nasıl tüm hapishanenin inlediğini, '*Rache, Rache*' diye' Muhafızların pencerelere nasıl ateş açtığını?"

Karl Saar bağırdı. "Neden söylüyorsun bütün bunları bana?"

Yarım saat konuştum. Farkettim ki, konuşan ben değilim. İspanya'daki G.P.U. hapishanesinden Hans Krause'ydi, Moskova'nın göbeğindeki Lubianka zindanlarından yoldaşlardı, Solovietsky Adalarının viranelerinden yoldaşlardı, Kuzey Denizinin dibinde gömülü yoldaşlardı, Sovyet anavatandaki sayısız mezardan yoldaşlardı, Almanya'dan, Balkanlar'dan, İspanya'dan, dünyanın her yerinden – sadık askerleri oldukları dava tarafından ihanete uğrayıp ezilmiş yoldaşlar.

"Hayır, Karl" dedim, "onlar dünya devrimi için ölmedi; yalnızca bunun için öldüklerini düşünüyorlardı; onlar, Stalin kliğinin iktidar şehvetini tatmin etmek için öldüler; öldüler, çünkü Partinin dışında kokuşmuş cesetler olarak yaşamaktansa daha şerefli bir ölümü tercih etmişlerdi."

İskemleye çöktüm. Bitkin düşmüştüm.

Karl Saar bir hortlaktan farksızdı şimdi. Gözlerinde fanatik bir gurur parlıyordu.

"Almanya'ya gidiyorum" dedi.

"Senin için yapabileceğim başka bir şey var mı?"

Bir an duraksadı. "Bu gece bir kızla yatmak istiyorum" diye mırıldandı.

Birlikte çıktık. Bana gemilerin gidiş geliş programlarını kaydetmede yardımcı olan genç Yahudi kız Adele'yi çağırdım. Biliyordu, Almanya'ya giden yoldaşların çok azının geri döndüğünü. Adele'yle Karl, Antwerp'in tek gökdeleninin altında buluştu ve birlikte yürüyüp gittiler. Karl, kayıtsız görünüyordu, kızın hazzı ise bedensel tatminin çok ötesindeydi.

Gece, Brüksel Parti merkezine gittim. Belçika Parti lideri Yoldaş de Buck yoktu. Parti *Apparat*'ının elindeki en iyi pasaport, Karl Saar'a benzeyen bir yerel komünistin *carte d'identite*'siydi[414]. Böyle bir kimlikle Karl'ı Almanya'ya gemiyle gön

414. Kimlik kartı.

dermemeye karar verdim. Brüksel Parti makinesinin aracılığıyla, ülkenin sınırlarını bilen bir rehber ayarladım. Ertesi sabah bu rehber ve Karl Saar Alman sınırına doğru yola çıktı. Paris'teki Adolf Deter'e bir telgraf çekerek, Karl'ın, *Adolf Kirsten* adlı gemiyle Hamburg'a doğru yola çıktığını bildirdim. Bunun üzerinden ancak yirmi dört saat geçmişti ki, beni Kopenhag'a çağıran bir telgraf aldım. Bu telgrafta kullanılan ifadeler, telgrafın Leo Haikiss tarafından gönderildiğini düşünmeme yol açmıştı.

1937 Aralık'ının sonlarına doğru Esbjerg'e doğru yola çıktım. Antwerp'in kuleleri uzakta görünmez olmuştu; gemi, Kuzey Denizinin yeşilliklerinde batıp çıkarak ilerliyordu.

Esbjerg'deki, gemilerin yanaştığı rıhtımdan, Kopenhag ekspresinin kalktığı Kuzey Denizi terminali, yürüyerek iki dakikalık mesafedeydi. Pasaport kontrolünün, daha önce hiç görmediğim memurlarca yapıldığını görünce "Yalnız İskandinavyalılar" yazılı kapıdan çıkmadım. Rıhtımdan çıkmış, istasyona doğru gidiyordum ki, kalın gri süveter giymiş tıknaz bir adam önümü kesti.

"Beni izle" dedi, "Jensen gönderdi beni."

Hemen, Richard Jensen'in Aralık ayı parolasını verdim.

"Kahven var mı?"

"Elbette, en iyi kahve Kopenhag'dadır" diye yanıtı yapıştırdı.

Önce, Jensen'in bana özel talimatlar vermek için beklediğini düşündüm. Ama süveterli adam beni bir arabaya götürdü. Kopenhag plakalı açık bir arabaydı. İçinde, *S-Apparat* üyesi olduklarını bildiğim gençten iki kişi vardı.

"Bin" dedi süveterli adam.

"Nereye gidiyoruz?"

"Kopenhag'a."

"Neden trenle değil? Yollar bu kış kıyamette berbattır."

Arabanın içindekilerden biri sabırsızlıkla yanıt verdi. "Amma da çok konuştun be. Hadi gidiyoruz. Seni Kopenhag'a arabayla götürme talimatı aldık. Çünkü trende sivil polisler olabilir."

Pek inandırıcı bir gerekçe değildi doğrusu. Trende birileriyle iletişim kurmamı önlemek için arabayla götürdüklerini düşündüm. Esbjerg limanında kavga çıkartmanın âlemi yoktu. Danimarka yetkilileri beni Komintern ajanı olarak tanıyordu. Cebim-

"Kapa çeneni" dedim. "Nasıl istersem öyle yürürüm."

Jensen'in çalışma odasına götürüldüm. Saçları karmakarışıktı Jensen'in. Koca gövdesini saran bir ropdöşabr vardı üstünde, beni başıyla selâmladı. El sıkışmadık. Yüzü elektrik ışığında solgun ve acımasız görünüyordu. Yanında, Alman, Letonyalı ve iki İskandinav genç vardı – bunlar, Avatin'in G.P.U.'lu adamlarıydı. Bira içiyorlardı. Kesif bir sigara dumanı kaplamıştı odayı.

"Otur" dendi bana.

Jensen telefonda konuştu. Ancak birkaç ev ötede bulunan Nordland Otelinin numarasını çevirmişti. Kısık, belli belirsiz guruldayan bir sesle konuşuyordu. Birkaç dakika sonra oğlu Martin zuhur etti. Ondan biraz sonra da tüm kalleşliği, güdüklüğü, kaypaklığı ve acımasızlığıyla Ernst Wollweber. İki muhafız, yemek salonundan büyük bir masa getirdi. Wollweber ve ben masanın birer ucuna geçtik. Yan taraflara da muhafızlar ve diğerleri.

Sorgulanacağımı anlamıştım. Tüm işaretler bunu gösteriyordu. Midem kasıldı, kaslarım gerildi, savaşa hazırdım, yine de çok sakindim, bekliyordum. Jensen, kitaplıktan bir kitap alıp masanın üstünden bana doğru kaydırdı onu. Bu, Piatakov-Smirnov[415] davasının resmî Sovyet raporuydu. Raporu masanın kenarına itekledim.

"Bu tür dolapları boş verin" diye söylendim.

Wollweber elini cebine atıp konuşmaya başladı, dudakları geri çekildikçe sigaradan sararmış dişleri çıkıyordu ortaya. Kısılmış gözlerinden korkunç alevler yayılıyordu. Onda, konuşmaya başlarken her sözcüğü dinleyicilerinin üzerine kaya gibi yuvarlama alışkanlığı vardı, sonra, cümleleri hızla, ardı ardına sıralamaya başlardı. Bu adam, on dokuz yıl önce kazana su döküp, Kayzer'in Donanmasında ilk kızıl bayrağı yükselten Ernst Wollweber değildi artık.

"Troçki, Zinovyev, Buharin ve diğer hainler" dedi, "hepsi da-

415. *Ivan Nikitich Smirnov* (1881-1936): Önde gelen Bolşeviklerden. 1920'li yıllarda Troçkist muhalefete katıldığı gerekçesiyle SBKP'den atıldı. 1929 yılında muhalefetten koptuğu için Partiye yeniden alındı. 1933'de tutuklanıp beş yıl hapse mahkûm edildi. Stalin'in Büyük Tasfiyelerinin başlamasından sonra Moskova gösteri duruşmalarından birinde ölüm cezası aldı ve kararın ertesi günü idam edildi. Karısı ve kızı da bir yıl sonra idam edildiler.

ima Lenin'in en sadık destekçileri olduklarını ileri sürmüştür. Ne var ki, tüm keskin kriz anlarında Lenin'e karşı çıkmışlardır. Böyle tipler belki devrimci harekette kullanılabilirler ama hiçbir şart altında onlara kilit görevler verilemez."

Başımla onayladım. Wollweber devam etti:

"Acı deneyler göstermiştir ki, Partiye karşı komplolara girişen bütün eski yoldaşlar, kaçınılmaz olarak Faşizmin kampına gider, Hitler ve karşıdevrimle ittifaka girer."

"Sadede gelelim" dedim. "Nedir hakkımdaki suçlama ve kim tarafından yapılmaktadır?"

"Ortada bir suçlama yok" diye hırladı Wollweber. "Sadece açığa çıkarılması gereken bir durum var. Moskova'da bulunan Yoldaş Dimitrov'da, senin imzaladığın, Komünist Enternasyonal'in Batı Sekreterliğini, yoldaşları Almanya'da boşu boşuna harcamakla suçlayan bir rapor bulunuyor."

"Ben Batı Sekreterliğini suçlamadım" diye bağırdım öfkeyle. "Yoldaş Ernst Wollweber'i suçladım. Ve bu suçlamamın arkasında duruyorum."

Wollweber sırtını kamburlaştırdı. Jensen, yarı kuşkucu, yarı aşağılayan bir ifadeyle dudak büküp arkasına yaslandı. "İsimler" diye guruldadı.

"Siz de biliyorsunuz onları. Moskova'ya gönderdiğim raporda var. Yoldaşlar, Walter Duddins, Funk, Fiete Dettman, Claus, Robert Stamm, İsveçli yoldaşlar, Persson ve Mineur, Reischtag temsilcisi Yoldaş Maddalena, Saefkow ve ve Hans Koschnik yoldaşlar. Kadın yoldaşlar, Firelei, Cilly, Lilo Herrman ve daha bir çokları. Sizde listesi var onların."

"Çok zekisin" diyerek sözümü keski Wollweber. "bu yoldaşların hiçbiri raporunu yalanlayacak ya da doğrulayacak durumda değil."

"Hayır, onlar hapiste. Claus, Stamm ve Lilo'nun başları kesildi. Başları kesilirken hoş şeyler hissetmiş olmalılar! Gitmeden önce duvarlar aracılığıyla söylediler söyleyeceklerini, kilisedeki havalandırma bacalarından söylediler, pencereden pencereye, süpürgenin ucuna bağladıkları notlarla söylediler. Toplama kamplarında, Ernst Wollweber'in ismi ceset kokuyor."

"Saçma" diye homurdandı Ernst Wollweber, "bütün bunlar

daha sonra tartışmaya açılacaktır. Burada bir rapor daha var. Hollanda'dan gelmiş. Bu raporda, *senin*, dönek Hans Krause'yle, Sosyalist Faşist Edo Fimmen gibi yaşlı kurtlarla, Franko ajanlarıyla, diğer politik maceracıların birçoğuyla gizli işler çevirdiğine ilişkin kesin suçlamalar var."

Sanki biri çekiçle kafama vurmuştu.

"Yoldaş Krause dönek değildir" dedim, iyice tepem atmış. "Kendisi hakkındaki söylentilerin sahteliğini göstermek için İspanya'ya gitmiştir. Cephede yaralanmıştır. Ben görevimin şu olduğunu düşünüyordum ki – "

"Mazeretler!" diye patlayarak kesti Wollweber. "Gerçek Bolşevik asla mazeret peşinde koymaz. Hatasını kabul eder ve kararı Partiye bırakır."

"Tamam, Kontrol Komisyonunun önüne çıkmayı talep ediyorum o zaman."

"Kontrol Komisyonu burası" dedi Jensen. "Daha sonra konuşmak için zamanın olacak."

Sonra, Komintern yıllarımın en sarsıcı şoku geldi.

"Son olarak" dedi Wollweber, büyük bir soğukkanlılıkla, kolunu masanın üzerinden uzatıp beni göstererek. "Parti, seni, Hitler Almanya'sındaki *Apparat*'a karşı sabotaj eylemleri örgütlemekle itham ediyor."

"Aklını kaçırmışsın sen" diye bağırdım.

Wollweber alaycı bir tarzda gülümsedi bana.

"Yoldaş Karl Saar'ın yılmaz bir Bolşevik olduğunu düşünüyor musun?"

"Evet, kesinlikle."

"Burada Karl Saar'dan gelmiş bir mektup var" dedi Ernst Wollweber, en ufak bir duygu belirtisi göstermeden. "Şifreli bir mektup. Burada da şifresi çözülmüş ve daktiloya çekilmiş hali var. Acı bir mektup - bir belge! Karl Saar'a, Komintern'den ayrılması için para teklif ettiğini öğreniyoruz buradan. Verdiğin de Komintern'in parası üstelik."

Uzun süren bir sessizlik oldu. Jensen, bir kitabın arkadaki boş sayfasına geometrik şekiller çizmekteydi. Wollweber sigara içiyordu. Muhafızlar, hareketsiz oturuyordu, hepsi gergin ve teyakkuz halindeydi. Ayağa kalkarak Jensen'in evinden çıkıp git-

meye teşebbüs etsem ne olacağını merak ediyordum. Gideceğim falan da yoktu zaten.

Saat altıda Avatin geldi, her zamanki gibi kaba saba giyinmişti, Rus malı kaba kumaştan kahverengi bir elbise vardı üstünde. Bana hafifçe gülümsedi. Avatin'in gülümsemesi bir şey ifade etmezdi. İnsana şurda gülümser, şurda da boğazını kesiverirdi.

Avatin'in yanında stenograf Inge vardı. Martin Jensen'in karısı, atletik yapılı güzel sarışın.

"Şimdi kendini savunabilirsin" dedi Wollweber. "Sana yarım saat veriyoruz."

1923'lerdeki kanlı yılları anlattım, Hamburg Ekim ayaklanmasındaki hazırlık ve eylemlerdeki rolümü, tabandaki insanlardan istenen en zorlu görevleri yerine getirişimi. Elde silah devrim için savaşmıştım, Amerika, Hawaii, Belçika, Hollanda ve Fransa, İsveç, Finlandiya, Rusya, Singapur, Şangay ve İngiltere'de Komintern için yaptığım çalışmalardan söz ettim. Hapishane ve cezaevlerini, Parti için, devrim için yedi yıl boyunca mücadele ettiğim Nazi rejiminin terör kamplarını anlattım. Söylemeyi düşündüğüm şeylerin daha yarısını söylemişken zamanımın dolduğu bildirildi. Bu koşullarda bile üstlerimin belirlediği kuralları çiğnemeyecek kadar disiplinliydim. Martin'in karısı Inge, söylediklerimi stenoya geçiriyordu. Sanki taş duvara konuşmuştum, hiçbir yanıt yoktu söylediklerime. Derken hatamı fark ettim: aslında kendimi savunmam yanlıştı – saldırıya geçmem gerekirdi – ya da boyun eğip suçlu olduğumu ilân etmeli ve aman dilemeliydim.

Yeniden Wollweber aldı sözü. Odada bulunan hiç kimsenin onun suçlamalarına inandığı yoktu esasında. En inanmayan da kendisiydi. Amacı beni alçalmışlığı kabul etmeye sürüklemekti. Ama yerlerde sürünmeyeceğimi o da biliyordu. Bu yüzdendir ki, esasen dinleyicilere hitap etmekteydi, bana değil.

"Bana ne yapmayı düşünüyorsunuz?" diye kestim sözünü.

"Seni ya İspanya'ya göndereceğiz ya da Sovyetler Birliği'ne" diye yanıtladı açık açık.

"Kurşuna dizmeye mi?"

"Yeterli neden olmadıkça kimseyi kurşuna dizmeyiz." diye hırladı Wollweber.

"Biliyorum" dedim.

Wollweber ayağa kalkıp, Avatin ve Jensen'i başıyla sertçe selâmladıktan sonra odadan çıktı. Onu bir daha hiç görmedim. Avatin, iki yardımcısına bir işaret çaktı. Pardösülerini giyip bana doğru geldiler. Birini tanımıyordum. Diğeri, yuvarlak, inatçı suratlı, iri yarı, Polonya kökenli Ignace Scharnetzki'ydi.

"Bizimle geliyorsun" dedi bana.

"Nereye?"

"Boş ver şimdi!"

Avatin araya girdi. "Biz seninle iyi arkadaşız" dedi. "Sana gerçeği söyleyeyim: Bir kır evinde kalacaksın. Durumuna karar verilene kadar tüm görevlerinden alındın."

"Tutuklu muyum?"

"Evet."

"Şimdi bizimle geliyorsun" dedi Scharnetzki, yumuşak bir havada.

Sabahtı. Direnmeksizin G.P.U.'cuların emirlerine uydum. Merdivenlerden inip, beklemekte olan arabaya bindim. Sağımda Scnemetzki oturuyordu, solumda da sırık gibi Dane. İkisi de tabancalarını çekmişti. Sürücü mahallinde Martin Jensen vardı. Araba hareket etti. Çok sayıda delikanlı ve genç kız, bisikletleriyle işe gidiyordu sabahın bu erken saatinde. Araba şehre yaklaşınca trafik sıklaştı. Trans halinde biri gibi hissediyordum kendimi. Bir sigara yakıp gözlerimi kapadım.

Gözlerimi açtığımda, sol tarafta uzanan açık denizi gördüm. Güneye doğru gidiyorduk.

Kaçış

Hızla giden arabadaki gardiyanlarım tedirgindi. Normalde benden emir alıp yerine getiren kişilerdi bunlar. Sabahın köründeki bu olaylar melodramatik bir tiyatro oyunu muydu, yoksa enseme yiyeceğim bir kurşunun habercileri miydi, hiç emin değildim. Açık kırsal alanda kilometrelerce yol gittikçe endişem iyice artmaya başlamıştı.

Damdan düşer gibi, "Danimarka birası dünyanın en iyi birasıdır" dedim.

Martin Jensen, koltuğuna şöyle bir yaslandı. "Başına belâ arıyordun" dedi, "işte buldun en sonunda."

"Danimarka birası iyi biradır" diye onayladı Scharnetzki.

""Sanırım biraz korkuyorsunuz çocuklar" dedim, "Neden böyle uslu uslu oturup bir şey yapmadığımı merak ediyorsunuz belki de. Neden yapayım ki? Sizin daha, Lenin'in baş belâsının biri olduğunu düşündüğünüz zamanlarda ben Komintern için dünyayı köşe bucak dolaşıyordum."

"Biz bir şeyden korkmayız" diye guruldadı Martin Jensen.

Önümüzde, bir köy yolunun kaldırımında polis devriyesi beklemekteydi. Araba, devriyenin yanından geçerken, Scharnetzy böğrüme tabancasını dayadı. Polis, başını bile döndürüp bakmadı.

"Utan şu yaptığından" dedim Scharnitzy'e.

Sesini çıkartmadı. Tabancasını aniden kapmayı geçirdim aklımdan. Eğer arabada kavga çıksaydı mecburen duracaklardı. Gündüz vakti ve çevrede evler varken ateş etmeye cesaret edemezlerdi. Muhtemelen hepimiz tutuklanıp sorgulanırdık, basın,

fotoğraflarımızı yayımlar, Gestapo da benim Sovyetler Birliği'nde olmadığımı öğrenmiş olurdu. Schreckenbach ve Kraus, derhal intikam eylemine girişmekte duraksamazdı bile. O zaman da olan Firelei'ye olurdu.

Kjoege Körfezine yönelmiştik. Yol kenarındaki evler, sabahın kasvetini bastırırcasına, geceden kalan ışıkların neşesiyle parlıyordu. O yaz, çadır kamplarından geçilmeyen kıyı, şimdi şimdi tamamen ıssızdı. Sahilde, yer yer donmuş ot kümeleri ve buz adacıkları göze çarpıyordu. Şortlu kızlar sıçrayıp koşuşuyor, büyük erkek paltosu giymiş koca kalçalı bir kadın, ellerini cılız ateşte ısıtmaya çalışıyordu. Uzaklarda balıkçı motorları açık denize doğru ağır ağır ilerliyordu. Martılar bir balık rıhtımının üstünde bağırtılarla pike yapıp duruyordu.

Hayır, ne kavga edecek, ne de kaçacaktım. Komintern'den kaçmam için gerçek bir itki yoktu içimde. Ayrıca, benim kadar güçlü olan Martin Jensen beni o koca elleriyle boğabilirdi. Beklemeye karar verdim. "İspanya mı, Sovyetler Birliği mi?" diye düşündüm. O güne kadar Rusya'ya yaptığım her yolculuğa, güzel bir seriiven gözüyle bakmıştım. Madrid'in kahramanca savunulması ve Guadalajara muharebesine ilişkin haberler beni coşkuya ve büyük bir sevince boğmuştu. Şimdi içimdeki ateş sönmüştü. Sovyetler Birliği artık benim için son derece tekinsiz bir ülke haline gelmişti. Boşluk, sıkıcı ve acı veren bir boşluk almıştı beni içine.

Araba kır yollarından, soğuktan katılaşmış bataklık çayırlarının arasından ilerliyordu. Arada bir sarsılıyor, duralıyor, zaman zaman ıkınıp sıkınıyordu. Tek tük ahşap kır evleri, harap kulübeler görünüyordu yol aldığımız kırsal alanın üzerinde, derme çatma depolara kayıklar çekilmişti. İlerde uzun bir çalıdan duvarın üstünden beyaz bir bayrak direğinin uzandığını gördüm.

Daha yakına gelince, bu çalı duvarın iki metreye yakın yükseklikte bir parmaklığı örttüğünü fark ettim. Bir iki saniye sonra, bu parmaklıkların dar kapısından içeri girdik.

Burada tek katlı bir köy evi vardı. Kerestelerin yeşil boyaları yer yer kalkmıştı. Evin üç tarafındaki pencereler eski kerestelerle çivilenerek iptal edilmişti. Evin dördüncü tarafı Baltık Denizine bakıyordu. Evi çevreleyen parmaklıklar bu tarafta daha alçak-

tı. Düzensiz büyümüş otların ortasında bir veranda vardı. Otların üzerine inşaat enkazı dökülmüştü. Uzakta, kıyıya çekilmiş eski püskü bir sandal göze çarpıyordu. Bir mil kadar uzakta, uzun, yaygın bir kumsal, denizle kucaklaşıyordu.

"Burada kalacağız" diye gürledi Martin Jensen. "Burada Christiansen'in konuğusun!" Köy evinden, işçi tulumu ve deri ceket giymiş iri yarı biri sallanarak çıktı. Geniş bir göğsü vardı, sakalı uzamıştı. Bu, gençliğinde balina avcılığı yapmış Sven Christiansen'di, Julius Vanman, Oeresund'u geçerek Danimarka ile İsveç arasında canlı ya da cansız komintern malzemelerini gizlice kaçırırken, ona yardım ettiği zamanlarda kendisiyle karşılaşmıştım. Christiansen, Güney Amerika madenlerinde de çalışmıştı. Patlayıcılar imal etmekteki ustalığıyla ünlüydü. Avatin onu, bu nedenle G.P.U. Apparat'ına almıştı. Sven Christiansen bir köylüden farksızdı – kaba, iyi huylu, sabırlı -, tam bir sadakat içindeydi ve devrimin düşmanı olduğunu düşündüğü herhangi birinin gözünün yaşına bakmazdı.

"Hoş geldin" dedi Christiansen, "bu allahın siktir ettiği yere."

Evin içine iteklendim. "Ellerini kaldır" diye emretti Martin Jensen. Koca elleriyle her yanımı aradı.

"Çek ellerini " diye karşı çıktım. "Ne olduğunu sanıyorsun sen? Gestapo mu?"

"Hayır" diye sırıttı, "Ama aramam gerekiyor – sakin ol."

Saatimi, dolma kalemimi, defterimi ve iki pasaportumu aldı. Üstümden çıkan parayı saydı. On altı kuronun altı kuronunu bana geri verdi, on kurona el koydu.

"Bundan hoşlanmadım" dedim.

"Ben de" diye yanıtladı. "Ama yoldaş Avatin, senden beri sorumlu kıldı."

"Ne emir aldın?"

"Emir mi? Moskova'da durumun netleşene kadar seni burada sağ salim tutmak."

"Kalemimi ve defterimi geri ver."

"Nedenmiş o?" diye sordu.

"Mektup yazmak istiyorum. Bu olayda Yoldaş Dimitrov'un iki tarafı da dinlemesi gerek."

"Bunu Avatin'e sormam lazım" dedi, Martin Jensen.

"Benim bir Troçkist olduğumu mu düşünüyorsun? Yoksa Japon ajanı mı? Gestapo olmasın sakın?"

Martin Jensen, bu tür şeyleri reddeden bir hareket yaptı. "Hiçbirini düşünmüyorum" dedi. "Hiçbir şey de bilmiyorum. Bildiğim tek şey, eğer Yoldaş Wollweber seninle ilgili olarak doğruyu söylüyorsa, durumunun hiç de parlak olmadığı. Sana söyleyeceğim şu ki, sorun çıkartmasan iyi edersin."

"Sanıyor musun ki, kafaya koyarsam bu izbeden kaçıp gidemem?"

"Belki de yapabilirsin" dedi Martin Jensen, soğukça.

"Eeee, peki, o zaman?"

"Burada hepimiz yoldaşız" dedi Martin.

"Vallahi de öyleyiz" diye onayladı Christiansen.

"Kaçarsan vururuz" diye devam etti Martin Jensen, "İlk kaçma denemende bağlarız. Hoşlan hoşlanma öylece kalırsın. Belki Moskova seninle ilgili olumlu karar verir. O zaman büyük bir kutlama yaparız. Kırılırız gülmekten."

Denize bakan odadaki küçük demir soba har har yanıyordu. Bu, evin en büyük odasıydı. Bunun dışında iki küçük oda ve mutfak vardı. Küçük odaların pencereleri tahtayla kapatılmıştı. Öndeki büyük odada Sven Christiansen ve Martin Jensen kalıyordu. Evin dip tarafındaki küçük odada Scharnetzki ile sırık gibi uzun boylu, suskun Dane yatıyordu. Aradaki diğer küçük oda ise bana ayrılmıştı. Kaldığım odanın iki kapısı da muhafızlarımın odalarına açılıyordu. Çatı kirişlerinden sarkan gaz lambalarıyla aydınlanıyordu odalar.

"Hücrem"de bir kamp yatağı, açılır kapanır masa ve kırık bacaklı bir iskemle vardı. Battaniyeler ter ve is kokuyordu. Bir köşede eski gazete ve dergiler yığılıydı. Dışardan zincirlenmiş her iki kapıda da gözetleme deliği vardı. Pencereleri kapatan boyasız tahtaların üzerine kurşun kalemle yazılar yazılmıştı: "Kızıl Cephe ebediyen!"; Enternasyonal marşından dizeler; Letonca ya da Rusça, anlaşılmayan bazı sözcükler; *"No pasaran"*[416]; bir aşk şarkısı; açık saçık çizimler; Hitler'in karikatürü; "Max Jahnke"

416. İspanya'da, Franko'ya karşı direnişin sloganı: "Geçit yok".

diye bir isim ve çakıyla kısmen kazınmış "kahrolsun Stalin!" sloganı.

"Max Jahnke" ismi beni çarpmıştı. Altında "1936" tarihi vardı. Onun hikâyesini biliyordum. 1931'e kadar, Max Jahnke, Almanya'daki Kızıl Denizciler Sendikasının lideriydi. Kır saçlı, boyun eğmez, ağır başlı, inatçı, etkili biriydi. 1931 Ekim'inde Komintern, uluslararası Alman gemi grevini başlattığında Max Jahnke, Parti üst yönetimiyle ölümüne bir çatışmaya girmişti. Alman Komünist Partisi'nin güçlü şahsiyetlerinden, Reichstag üyesi Herrmann Schubert, Jahnke'den, Hamburg'daki işçileri polisle çatışmaya sokmasını istemişti. Parti, bu grevde, "politik karakterde" ölümler istiyordu. Jahnke, Alman denizcilerin kanının dökülmesine karşı çıkmıştı; bir denizci delegeleri konferansında, kendi bakış açısını savunmuş ve Herrmann Schubert'e saldırmıştı. Parti, ilk fırsatta Jahnke'nin görevine son vermişti. Jahnke, affedilmez bir yoldan karşılık vermişti: Sosyalist basına, gizli Parti dosyalarından suç unsuru belgeler vermişti. Bir yıl sonra, G.P.U., *Sovtorgflot*'un – Sovyet Gemicilik Şirketi – denizcilik mühendisliği konusunda uzun bir deneyime sahip olan Jahnke'yi, Almanya'ya ilişkin teknik bir konuda görüşünü alma bahanesiyle bir Rus şilebine bindirmişti. Jahnke, Rusya'ya kaçırılmış, ancak kaçmayı başarmıştı. 1936'da G.P.U. onu yeniden yakaladı ve 1937 baharında, bu sadık, eski sendikacıyı, Eugen Priess adlı bir Sovyet ajanına karşılık Gestapo'ya teslim etti.

Jahnke'yi düşününce büyük bir utanca kapıldım. Komintern'e adanmışlığım, beni, Jahnke'yi, Partinin birliği için tehlike olarak görmeye sevk etmişti. "Max Jahnke'den uzak durun" ulumaları devam ederken, ben de buna katılıp şöyle demiştim: "Jahnke, davanın düşmanıdır. Artık bir yoldaş değildir."

Max Jahnke'nin hayaleti bana saatlerce ve günlerce rahat vermedi. Bu pis kokan odayı, o da benimle birlikte sessizce voltaladı. Aşağı yukarı, yukarı aşağı yürüyorduk, kendine özgü konuşma tarzıyla şöyle diyordu bana: "Evet evlat, şimdi ne diyorsun bakalım?" Max Jahnke'yi saygıyla andım ama boşunaydı artık. Onun onuruna, devrim için ölenlere söylenen cenaze marşını mırıldandım. "Devrim" onu Gestapo'ya satmıştı. Bugün, belki

Almanya'da bir yerlerde yaşıyordur. Stalin ve hempalarının ihanetiyle yüreği suskun ve küskün.

Bu çürümüş eski köy evinin birçok sırrı barındırdığını düşündüm. Burası, insan kanı akan Gestapo *polizeigefaengnis*'in[417] hücreleri gibi açıktan bilinen bir hapishane değildi. Burası, hileyle, desiseyle ve gizlilikle, yoldaşın yoldaşa ihanet ettiği bir yerdi. Kendimi, acaba kaç yoldaş şimdi benim bulunduğum gibi böyle küçük evlerde tutulup sonra Sovyet toplama kamplarında nihayetlenen yolculuklarına çıkmışlardır diye düşünürken buldum. Kremlin ya da Lubianka'nın dışında hiç kimse onların sayısını bilmezdi. Ernst Wollweber ve Avatin de dahil.

Ben ise çoğunu tanıyor ve imha edilmek zorunda kaldıklarını biliyordum. Bu ibare bana çok aptalca geliyordu. Richter ve Bandura'ya; Bela Kun, Heinz Neumann, Hans Kippenberger ve Dombal'a; Schubert, Remmele, Max Hoelz, Samsing ve daha bir çoklarına, bir çoklarına neler yapıldığını biliyordum. Ölüm, sürgün, boğulma, canlı canlı gömülme. Bana da böyle şeyler yapılacağına inanamıyordum. Komintern'le kan davam yoktu. Ama adını andıklarımın da yoktu. Bu yalnızca, isyan etmiş bireylerle Enternasyonal arasındaki bir kavga değildi. Bu, genelde, enternasyonalist bilince sahip proletarya ile Stalin'in peşinden giden bürokratik klik arasındaki kavgaydı. Kazanan daima bu klik oluyordu. Onun amentüsü G.P.U.'ydu. Stalin, Dimitrov'a, Komintern'in Moskova'daki binasına gamalı haçlı bayrak dikmesini emretse, Dimitrov bunu yapardı. Stalin, Wollweber'e, Lenin'i yankesici ilân eden bir broşür yayımlamasını söylese, Wollweber yayımlardı. Yıllar, Komintern'i tamamen değiştirmişti. Devrimci öncü, artık Stalin'in elinde zehirli bir kamadan başka bir şey değildi.

Kendimle mücadele ediyordum. Çökmekte olan inancımı haklı çıkartmak amacıyla ateşli araştırmalara giriştiğim için lânetler okuyordum kendime. On sekiz yaşımdayken kendimi bir dev gibi hissediyordum. Yirmi bir yaşımda her şey çok basitti: "Karşıdevrimin üstüne bir el bombası atarsın, olur biter!" Yirmi ikimde, kendimi tamamen Komintern'in hizmetine vermiştim,

417. Gestapo nezarethanesi.

aç, zayıf ama ateşliydim ve Komintern'le gurur duyuyordum. Yirmi dokuzumda, yarım düzine ülkenin polis örgütü, beni, Komintern'in, Avrupa liman ve kıyılarındaki baş kışkırtıcı olarak arıyordu. Otuz birimde, Hitler'in hapishanelerini, proleter enternasyonalizminin okullarına dönüştürmek için kolları sıvamıştım ve şimdi, otuz üçümde, kendimi şöyle sorarken bulmuştum: "Bütün bunlar, yalandan, aldatmacadan, kasvetli bir hayalden mi ibaretti?"

Hiç kimse derisini söküp atamazdı.

Umutsuzluk ruh hali, beni yarı yarıya unutulmuş temellere yöneltti. Marx, Engels, Lenin. Hatta Hegel. "Diyalektik materyalizm, Marksizmin felsefesidir." "İnsanlık tarihi sınıf mücadeleleri tarihidir." "Devrimler, tarihin motorudur." "Marx'ın sermaye birikimi yasası... Kapitalizmin çıkmazı... kendi mezar kazıcılarını yaratır... Proletarya diktatörlüğü, burjuva devletinin bütünüyle yıkılmasının ardından kurulur... Toprak köylünün... Fabrika işçinin... Zincirlerimizden başka kaybedeceğimiz bir şey yok ama kazanacağımız koskoca bir dünya var... Özgür, onurlu, açlıktan arınmış bir dünya..." Ne gibi bir yanlışlık vardı bunlarda?

"Sosyalizmin Sovyetler Birliği'ndeki zaferi, tüm dünyada sosyalizmin zaferinin garantisidir."

Soru: Tüm ezilenlerin babası kimdir? Yaşayan en büyük devlet adamı kimdir?

Elcevap: Yoldaş Stalin.

Hücremin çam tahtalarına yazılı iki kelime bana pis pis sırıtıyordu: "Kahrolsun Stalin!"

Almanya'nın bir yerinde Firelei, günleri sayarak güvensizlik içinde beklemekteydi, bana, "şimdi gel, gel çabuk, üstümdeki gözetimi gevşettiler!" diyeceği anı beklemekteydi. Mesajı Antwerp'e gönderecekti. Bana hiçbir zaman ulaşamayacaktı. Bekleyecekti... boşuna bekleyecekti, terk edilmiş, aldatılmış, tümüyle ihanete uğramış. Onunla Antwerp limanında ilk karşılaşmamızı hatırlıyordum. Bir mavnanın kıç tarafını çiziyordu, çocuğunu emziren iri yarı bir kadın, ipe bağlı bir yüzen çamaşırhane ve havlayan bir köpek. "Bir geminin adı olmalıdır" demiştim. "Adı *Oran*." Birlikte çok mutlu olmuştuk ve Firelei iskambilden şato-

lar yapmıştı. Ve ben bu şatoları yıkmıştım, birbiri ardına, geride hiçbir şey kalmamacasına, hiçbir şey... Baltık'tan gelen kış rüzgârı, pencereleri kapatan tahtalara vuruyor, ıslık çalıyor, tahtaların çatlakları arasından uğulduyordu. Rüzgârın sesi, Firelei'nin sesiydi.

O ses, "ben ne olacağım?" diye soruyordu, yeniden ve yeniden.

Gardiyanlarım iyimserdi. Doğuya, Kjoege Körfezine bakan sıcak odada oturmuş, yüksek sesle konuşuyorlardı. Martin Jensen'in bas sesi, Tughachevsky[418] ve diğer Sovyet generallerinin idamı hakkındaki resmî versiyonu açıklamaktaydı. Kızıl Ordunun başkomutanı, Alman genel kurmayının ajanı! Ve Troçki ile Zinovyev, Dora Kaplan'a[419], Lenin'i vurması için (1918'deki suikast girişimi) para vermiş! Hainleri açığa çıkaran Stalin'in bundan sonraki işi Almanya'da Hitlerizmi tasfiye etmekmiş. Sovyet Almanya'sı, Sovyet Avrupa'sı anlamına geliyormuş. G.P.U., Nazi liderlerinin topunu birden kendi toplama kamplarında kurşuna dizecekmiş. Batının çürümüş demokrasileri, Stalinist kasırga karşısında yaşlı cesetler gibi devrilip gidecekmiş. İşçiler özgür olacakmış. Stalin'in rehberliğinde bir işçi dünyası inşa edeceklermiş. Stalin, dünya devriminin dinamosuymuş. Stalin'e karşı çıkan kim olursa olsun, hayatta kalma hakkından yoksun bırakılması gereken bir Faşizm uşağıymış.

Saatler geçmek bilmiyordu. Bildiğim bütün devrimci mücadele şarkılarını söylemeye başladım. Birçoğunu biliyordum. Sesim kısılıncaya kadar söyledim.

"İleri, güneşe ve özgürlüğe
Kardeşler, aydınlığa yürüyelim..."

Sonunda, Sovyetler Birliği'nin ulusal marşı olduğu kadar,

418. *Mikhail Tughachevsky* (1893-1937): Troçki'nin Rus çarlık ordusundan devşirdiği Kızıl Ordu generali. Devrimci Kronstadt bahriyelilerinin 1921 yılındaki ayaklanmasını bastırmıştır. 1923-1928 yılları arasında Kızıl Ordu başkomutanı. Stalin'in büyük tasfiyeleri sırasında Troçki ve Hitler ajanı olmakla suçlanıp, diğer birçok üst düzey Kızıl Ordu subayıyla birlikte kurşuna dizildi.

419. *Fanya Dora Kaplan* (1890-1918): Lenin'e suikast teşebbüsünde bulunan ve ağır yaralayan Yahudi, kadın Sosyalist Devrimci. Hiçbir itirafta bulunmadı ve Çeka tarafından kurşuna dizildi.

tüm dünyadaki komünist partilerinin marşı da olan Enternasyonal'i söyledim. Muhafızlarım sustu birden. Schametzki'nin sesini duydum: "Yoldaşlar – ayağa kalkın."

Karadan kilometrelerce uzakta olup kıyıya doğru gelmek için mücadele ederken boğulmakta olan biri gibi hissediyordum kendimi. Dondurucu gece, kapatılmış pencerelerden içeri sızıyordu. Karanlık odanın orta yerinde ayakta durmuş, melankoliye kapılmış bir kurt gibi uluyordum:

"Cellatlara, krallara, hainlere ölüm..."[420]

Martin Jensen, kapının kilidini açtı, arkasındaki gaz lambasının soluk sarı ışığında başı göründü.

"Biraz sessiz olsan iyi edersin" dedi. "Burası tımarhane değil."

"Cehennemin dibine kadar yolun var" dedim ona.

"Eğer gece bağırmaya başlarsan kafana bir şey vurmak zorunda kalacağım."

"Beni çıkarın buradan."

Martin Jensen iyice rahatsız olmuştu. "Gerçekten mikrop bir adamsın. Yoldaş Avatin seninle ilgili bir sorun kalmadığını söyleyene kadar buradan çıkamazsın."

Alaycı bir şekilde şöyle dedim: "Rütbe alacaksın Martin. Adım adım yükselip Butirky'de gardiyan olursun artık. Dört yüz ruble maaş ve miflonlu ayakkabı."

Kapının eşiğinde Christiansen ve Schametzky'nin başları göründü.

"Hiç de bu lânet olası hapishanecilik işini yapmak istiyor değilim" dedi Martin Jensen, somurtarak.

Christiansen müdahale etti. "Dinle, yoldaş" dedi bana. "Neler hissettiğini biliyorum. Fakat bu ev çok sağlam bir şey değil. Birkaç esaslı darbede yıkılabilecek bir yer. Benim sana diyeceğim, evi yıkmasan iyi edersin. Şunu bilmelisin ki, bileklerine kelepçe takılabilir, ağzına havlu tıkılabilir."

İskemleyi kapıp öfkeyle Christiansen'e fırlattım. Eğilip iskemleyi kaptığı gibi bana geri fırlattı o da. İskemlenin parçaları

420. Enternasyonal marşının bir dizesi.

havada uçup duvara çarptı. Bunun üzerine Martin, boynumu sıkıp diziyle bastırdı beni.

"Bırak onu" dedi Chiristiansen.

Martin, isteksizce bıraktı.

"Eğer bir Gestapocu olsaydın" diye hırladı. "Seni prangaya vurur, üstüne de bir kova buzlu su dökerdim. O zaman görürdün gününü."

Chiristiansen güldü. "Birini susturmak için buzlu sudan iyisi yoktur. Hani şu fotoğrafçı Oskar'ı hatırlıyor musun? Her gece on bir sıralarında buzlu su kürüne sokuyorduk onu."

Sırık Dane, ismi bu muydu gerçekten bilmiyorum, maymun gibi kollarını sallayıp duruyordu. Neşeyiz, çarpık bir gülümsemeyle bana, Avatin'in adamları içindeki acemilerden olmadığını söyledi. Böylesi adamlar görevlerini harfi harfine yerine getirirler. Bu tipleri bilirdim, teröre de, rüşvete de bağışıklıdırlar.

"Defolun hepiniz" diye bağırdım. "Uyumak istiyorum."

Uyumadım. Gözetleme deliğinden, Martin Jensen ve Christiansen'in yataklarına uzandıklarını gördüm. Scharnetzki ile Dane uyumuyordu. Dane, sobanın yanında oturmuş sigara içiyor ve okuyordu, yanında bir kahve kabı duruyordu. Scharnetzki, atkısını takmış, eldivenlerini ve asker kaputunu giymiş, evle parmaklıklar arasında nöbete çıkmıştı. Ayak sesleri evin çevresinde kütür kütür ediyordu. Ara sıra durup ısınmak için ellerini birbirine vurduğunu duyuyordum. Bir ara kahve almak için içeri girdi ve odama baktı.

"Buradasın" diye fısıldadı.

"Gitsene işine" diye azarladım onu.

İki saat sonra Scharnetzki sobanın başına geçti ve dış nöbete Dane çıktı.

Dışarda dolaşırken marşlar mırıldanıyordu. Zaman zaman kısık sesle lânetler okuyup tırısa kalktığı da oluyordu. Ama kahve almaya gelmedi içeri. Scharnetzki sandviç yiyiyordu. Sonra tornavidayla tırnaklarını temizlemeye girişti. Daha sonra mavi bir mendil çıkarıp tabancasını parlattı. Ne zaman hareket etsem kalkıp geliyor, gözetleme deliğinden bakıyordu.

"Ah, burada mısın?" diye soruyordu bana.

Uyuyamıyordum. Olaylar başıma üşüşüyordu, geçmişte olan-

lar, müphem planlar, dost ve düşman yüzler, adı bilinmeyenlerin sessiz mezarları, hayal kırıklığıyla yorgun düşüp sendeleyenler – ya da ani bir yıkıma uğrayanlar – ve zorlu, ihtiyatlı bir sinizmle iktidara ve daha üst makamlara tırmanmaya çalışanlar.

Odanın her santimini parmaklarımla yokluyordum. Döşemeden kaldırılabilecek bir tahta arıyordum. Çatı krişine tırmanıp tavan tahtalarını çekiştiriyordum. Keresteler eski ama sağlamdı. Büyük gürültü yapmadıkça yerlerinden çıkacak gibi değildi. Nasıl kaçabilirdim bu evden? Bir taraf Baltık Denizine bakıyordu. Üç taraf parmaklıktı. Parmaklıkların kapısı oldukça çürük bir şeye benziyordu ama kilitliydi. Parmaklıklara tırmanıp kapıyı tekmeleyinceye kadar beni yakalarlardı.

Kendimi pencerenin üst tarafına doğru çektim. Hemen hemen bir santimlik bir aralık vardı çerçeveyle en üstteki tahtanın arasında. Bu çatlaktan, gece, biraz uzaktaki evlerin silüetlerini, bir ya da iki penceredeki sönük ışıkları gördüm. Yakınlarda insanların yaşadığını keşfetmek beni şaşırtmıştı. Tahminime göre, en yakın ev yirmi metre kadar uzaktaydı. Yetmiş metre kadar ilerden asfalt yol geçiyordu. Şimdi, geçen arabaların farlarını görüyordum, gecenin karanlığını yarıp geçen farlar.

Uzakta, küçük, renkli ampüllerle çevrili büyük bir evin silüeti göze çarpıyordu. Bir yol üstü lokantası olmalıydı bu. Belki yüz elli metre kadar vardı uzaklığı. Bağırsam ne olurdu? İnsanlar duyar mıydı? Bağırıp yardım istemek saçma bir şeydi. Hayatımda hiç imdat diye bağırmamıştım.

Kaçışın yollarını arıyordum. Bu, proleter gardiyanlarımdan kaçış değildi. Bu, Komintern'den kaçıştı, ondan korktuğumun, suçlu olduğumun teyidi olacaktı. Sefil bir iflas deklarasyonu!

Pencere kuzeye bakıyordu. Kuzey, Kopenhag'a uzanıyordu. Kopenhag'ın üstünde gökyüzü soluk kızıldı, sanki şehirde yangın vardı. Gece soğuktu.

Kapıdaki zincir sesini duydum. Scharnetzki odaya daldı. Evin dışında bekleyen Dane de koşarak geldi.

"Pencereden in" dedi Scharnetzki, tehditkâr bir havada.

Yavaşça indim. "Uyuyamıyorum" dedim. "Battaniyeler kokuyor."

"Battaniyelerde ne varmış ki..." dedi Scharnetzki.

Dane durmuş dik dik bakıyordu. Martin Jensen ve Christiansen, yataklarından ne oluyor yahu diye homurdandılar.

G.P.U. nezarethanesindeki ilk gecem böyle geçti.

Kopenhag'la Kjoeger arasındaki sahilin bir yerlerinde bulunan bu gülünç hapishanemde yaklaşık üç hafta kapalı tutuldum. Kararı bekliyordum ama görüldüğü kadarıyla karar falan yoktu ortada. Sonunda, Wollweber'in beni burada bahara kadar tutup, Leningrad limanındaki buzların eridiği haberi gelir gelmez, Baltık Denizi üzerinde seyreden bir gemiyle Rusya'ya nakletmeye karar verdiği sonucuna vardım.

Richard Jensen, her gün öğleden sonra dörtle altı arasında arabayla geliyordu şehirden. Her gelişinde bir kasa bira ve iki yüz sigara getiriyordu. Oldukça dostçaydı tutumu. Kendisiyle konuştuğumda biraz utanır gibi bir hali vardı. İstediğim kadar içki ve sigara içebiliyordum.

Her hafta, ayrılmadan önce, Richard Jensen bana şöyle diyordu: "Bu hafta içinde sorunun kesin çözümlenmiş olacak."

Wollweber'i görmeyi talep ettim. "Wollweber burada değil" dedi Jensen.

Bunun yalan olduğunu biliyordum. Wollweber, gösteriyi perde arkasından yönetmek üzere Kopenhag'da bir yerlerde pusuya yatmıştı.

"Wollweber'i bir daha gördüğümde" dedim, "kafasını uçuracağım onun."

Jensen yalnızca güldü, "bunu söyleyen çok da, şimdiye kadar gerçekleştirebilene rastlamadım" dedi.

"Sanırım Wollweber'den korkuyorsun" dedim Jensen'e.

"Wollweber, çok iyi bir yoldaştır" diye karşıladı beni.

"Beni buradan çıkarın" dedim Jensen'e, bir gelişinde. "Ya da yapacak bir iş verin. Çeviri, makale yazma veya bunun gibi bir şeyler."

"Çok sabırsızsın" dedi Jensen. "Neden dinlenmiyorsun, anlamıyorum? Birçok yoldaş böyle uzun bir tatile can atıyor."

"Canı cehenneme dinlenmenin."

"Pekâlâ, ne getireyim sana?"

"Bana *Runa* ve *Imprecorr*'un son sayılarını getir." (Birincisi

gizli, diğeri açık, Basel'de basılan Komintern haber bültenleriydi.)

"Bize güncel materyal vermememiz emredildi" diye açıklamaya girişti Jensen, yatıştırıcı bir havada ekledi; "Sana iyi kalite viski getireyim. Bir denizci yoldaş Londra'dan kaçak getirmiş."

"Hayır" dedim. "Viski istemiyorum. Ama bana bir kız getirebilirsin. Senin buradaki Çekistlerin[421] hiç iyi arkadaş değiller. Benim zincirlenmiş köpek olduğumu sanıyorlar."

Richard Jensen sinirlendi.

"Onlara bir daha sakın Çekist deme. Parti bundan hoşlanmıyor."

"Tamam; *S-Apparat*'tan yoldaşlar."

"Kız mı istiyorsun?"

"Evet, kız istiyorum."

Gece geç vakit parmaklık kapısı gıcırdadı ve küçük bir araba bahçeye girdi. Eve gelen, bir kadındı. Kısık sesle gardiyanlarıma bir şeyler söyledi. Onu ayak seslerinden tanımıştım. Bu, Kopenhag telgraf idaresindeki G.P.U. görevlisi, eski ev sahibem Petra Petersen'di. Teklifsiz tekellüfsüz odama daldı.

"Bu gece sana eşlik edeceğim" diye cıvıldadı neşeyle.

"Casusluk faaliyetlerine devam mı?" diye sordum.

Petra yatağa oturup, "oh, aptal olma" dedi.

Sonra devam etti: "Casusluk yapmaya falan gelmedim. Bunun için bir neden var mı ayrıca? Tatilden yeni döndüm. Moskova'daydım. Burada olduğunu duydum, seni görmeye geldim."

"Eski arkadaşlığımızın hatırına mı?" diye sordum, iyiden iyiye alaycı.

Bu alaycı sözlerime omuz silkip, "Sovyetler Birliği'nde en son ne zaman bulunmuştun?" diye sordu.

"Altı yıl önce"

"Şimdi gitsen tanıyamazsın" dedi tatlılıkla. "Ülke ilerlemiş ve kalkınmış. Halk gerçekten modern bir yaşama yönelmiş. Moskova'daki yeni metroyu gördüm. Paris metrosunu yaya bırakır. Sovyetler Birliği, çocuklar için gerçek bir cennet olmuş."

421. Çekacı.

"Hastasın" dedi, Petra Petersen. "İyileşmek için Sovyetler Birliği'ne gitmelisin."

Kalkıp önünde durdum ve omuzlarından tuttum. "Dinle" diye fısıldadım. "Karıma bir mektup yazmak istiyorum. Bana kâğıt kalem getir. Bu mektubu yazıp sana vereceğim ve postalayacaksın. Kopenhag'dan postalama. Leningrad'a gönder, oradan postalansın. Bunu yapar mısın benim için?"

"Elbette."

Yanıt çok çabuk gelmişti.

"Beni yalnız bırak" dedim. "Çek git. Midemi bulandırıyorsun."

"Neden?"

"Nasıl güvenebilirim ki sana?"

"Kimseye güvenmezsen kaybedersin" dedi Petra, yumuşak bir havada.

"Çek git!"

Çıktı. Sakin bir geceydi. Kaçmayı düşünüyordum. Rotterdam'da bir grup sürgün Alman yoldaşla bir zamanlar yaptığım sohbeti düşünüyordum. Almanya dışında Gestapo baskıncıları tarafından kaçırılmış bir anti-faşistin kaçma yollarının neler olabileceği üzerine konuşmuştuk. Çoğu, intihardan söz etmişti. Ama aralarından biri şöyle demişti:

"Eğer beni bir gemi ya da evde tutarlarsa, ne yapar ne eder yangın çıkarırım."

Bu cümle beynimde yer etmişti. Yangın, alevler ve dumanlar çevredeki insanları ve gemileri oraya çekerdi. Yangın, insanları büyüleyen bir etki yapardı. İnsanlık var olduğundan beri, ateşi ilk yakan ve onu söndürmeyen hayatta kalmıştı.

"Yangın çıkarmalıyım" diye düşündüm. "Her kazazede ateş yakıp geçen gemilerin dikkatini çekmeye çalışır."

"Sen çıldırmışsın" dedim kendime, "belki de her şey olumlu sonuçlanacak... İsterik yaşlı kadınlar gibi davranma. Uyu!"

Ama uyumak mümkün değildi. Beynim yangın çıkarma fikriyle oynayıp duruyordu. "Ne zaman?" diye düşündüm. "Bu gece mi?" Kendimi kıpırtısız yatmaya zorluyordum. "Bu gece değil" diye mırıldandım. "Bekle. Başka bir yol kalmayıncaya kadar bekle."

Ertesi sabah, çok sakinmişim gibi davrandım. Ev eski, tahta

ve keresteler kuruydu. Sakin bir şekilde hazırlıklarımı yapmaya başladım.

1938 yılı Ocak ayının son haftası, bir sabah erken saatte bir arabanın gelip parmaklıkların önünde durduğunu duydum. Kapı gıcırdadı. Biri, odanın ön kapısının zincirlerini çözdü. Kapının eşiğinde Richard Jensen duruyordu.

"Günaydın" dedi. "Giyin."

"Ne var?" diye sordum.

"Bugün buradan ayrılıyorsun."

"Nereye?"

"Sovyetler Birliği'ne."

Kalkıp giyindim. "Hakkımdaki karar ertelendi mi?"

"Bu sana bağlı" diye yanıtladı Jensen. "Ben yalnızca verilen talimatları yerine getiriyorum."

"Kim veriyor talimatları?"

"Kontrol Komisyonu."

"Wollweber mi yani?"

"Kontrol Komisyonu" diye tekrarladı Jensen, soğuk bir havada.

"Tamam" dedim.

Odamdan çıktım. Martin Jensen, önceki akşam, geceyi karısı Inge'yle geçirmek için şehre inmiş, henüz dönmemişti. Schernetzki ile Chiristiansen şapka ve paltolarını giyip verandada bekledi.

"Neyle gidiyorum?" diye sordum.

"Gemiyle" dedi Jensen. "Bu öğleden sonra bir gemi yola çıkıyor."

"Sen de benim kadar biliyorsun ki, kış vakti gemi kalkmaz oraya" dedim.

Jensen sesini çıkartmadı.

"Hazırlansan iyi edersin" dedi Schernetzki, asık suratla.

"Zamanın olacak" dedi Jensen, uzlaşmacı bir havada. "Moskova'ya gider, sorunlarını orada çözersin. Senin için en iyi yol bu."

"Tamam" dedim. "Önce bir tıraş olayım."

Hücremin yarı karanlığına geri döndüm. Vücudumdaki bütün sinirler, bütün lifler, bütün damarlar ayaktaydı. Öyle gergindim ki, sanki havalanacaktım. 1923 Ekim'inin bir günü, sabahın erken vaktinde, sokak lambalarını parçalayıp düşmanın mevzilerine saldırdığımız, imha ettiğimiz, öldürdüğümüz ve öfkeyle zafe-

re doğru ilerlediğimiz zamanki kadar müthiş güçlü ve ölümcül derecede heyecanlı hissediyordum kendimi, ama elbette duygusal dünyam o günkünden çok çok uzaktı. Sanki elimdeki hançeri kaldırıp, bir hain olduğunu öğrendiğim anamın boğazına indirmek üzereydim: "Sen Komintern... Sen sahte ana... Sen, sen hain!" Yüreğim sessizce inliyordu.

Tavandan sarkan gaz lambalarının şişesi ağzına kadar doluydu. Gazla dolu iki bira şişesi de şiltemin altındaydı. Şişeleri çıkarttım. Bir sigara yaktım. Dışarda Jensen, diğerleriyle konuşuyordu. Şişeleri kırıp yere döktüm. Bir kibrit çakıp, yere dökülmüş gazın üstüne attım. Sarı küçük bir alev topu döşemeyi yalayıp aktı, duvar tahtalarından yukarı tırmandı, arzuyla yaladı tahtaları, büyüdü ve uçuk maviye dönüştü. Tavandaki lambayı hızla çekerek indirdim. Birilerinin odama doğru koştuğunu duydum. Alevler iyice parlamıştı. Odamdan dışarı fırlarken lambayı hızla duvara fırlattım.

"Yangın vaaaaar!" diye bağırdım. "Yangın! Yangın! Yangın!"

Jensen küfürü bastı. G.P.U.'cular koşarak evden dışarı kaçtı. Ben de onların arasında sıçrayarak koşmaktaydım. Çitlerin açık kapısından çıktım. Yolun öbür tarafında bir araba durdu.

"Yangın var!" diye bağırdım. "Yangın!"

Yakındaki evlerden insanlar koşarak geliyordu – saçları birbirine karışmış işçiler, bazıları kemerlerini bile koşarken bağlamaktaydı. Birkaç kadın da vardı.

"Yangın" diye bağırdım. "Yangın var!"

Richard Jensen'in köy evinin çatısından kesif bir duman çıkmaya başlamıştı. Kapalı pencerelerin tahtalarından da dumanlar çıkıyordu kıvrılarak. Veranda alev almış, çatır çatır yanmaktaydı. Yolda insanlar toplanmıştı. Kimileri oraya buraya koşturup duruyordu, kimileri kova ve su peşindeydi. Jensen, uzun çitin önünde dolanıyor, sırık Dane de, şefinden emir alma umuduyla arkasından seğirtiyordu. Chiristiansen ve Schametzki, yakınımda durmuş beni gözlüyor, ancak çok fazla yaklaşmaya cesaret edemiyordu. O büyük kargaşalığın ortasında Jensen'in gümbürdeyen kahkahası ve "neyse canım, eski bir kulübeydi zaten" dediği duyuldu.

Geri dönüp yol boyunca hızla yürümeye başladım. Asfalt yoldan kuzeye yöneldim, Kopenhag tarafına gidiyordum. Pence-

remin aralığından geceler önce gördüğüm, renkli lambaların yandığı yol üstü lokantasının önündeydim. İsmi, *Jaegerkroen*'di – Avcı Dinlenme Evi. Yirmi adım gerimden Scharnetzki ile Christiansen geliyordu. *Jaegerkroen*'in avlusuna girdim, sanki müşteriymişim gibi. Scharnetzki asfalt yolda durup bekledi. Christiansen dönüp yanan eve doğru koşmaya başladı. "Çabuk olmalıyım" diye düşündüm. "Arabayı getirmeye gidiyor."

Asfalt yolun ortasından, Kopenhag yönünde koşmaya başladım. Yanımdan arabalar geçiyordu. Durup iki elimi birden kaldırdım. İki araba durmadan geçti... üçüncüsü... dördüncüsü... beşincisi... Altıncı araba durdu ve kapısı açıldı. Yaşlıca bir adamdı, işe gidiyordu.

"Nereye?" diye sordu.

"Kopenhag'a" dedim.

"Yangın mı çıktı orada?" diye sordu.

"Evet, yangın" dedim. "Denizcilerin eğlencesinde. İçkiyi fazla kaçırmışlar."

Adam kıkırdadı.

Kopenhag'da fazla kalmadım. Benimle, insan avcısı Michel Avatin arasında mümkün olan en büyük mesafeyi gerçekleştirme güdülerime itaat ettim. Avatin, yıllardır arkadaşımdı, asla merhamete gelmeyeceğini adım gibi biliyordum. Yanımda altı kuron vardı. Hamama gidip yıkandım. Kopenhag'ın doğu kesimindeki bir berber dükkanında saç ve sakal tıraşı oldum. Sonra esaslı bir kahvaltı yaptım. Bir yanında apartmanlar dizili bir sokakta, kapının yanında duvara dayanmış duran bir bisikleti çaldım. Cebimdeki üç kuron ve sekiz öreyle,[422] Roskilde ve Korsoer'e giden asfalt yol boyunca doğuya doğru sürdüm. Yanımda ne pasaport, ne başka bir kimlik vardı. Bir feribottaki yoldaşın yardımıyla Large Belt'i geçtim. Yedi saatte Fyn Adasına geldim. Bir başka feribot beni Frederica'ya getirdi. Bir gece Salvation Army'nin misafirhanesinde kaldım. Ertesi gün, Jutland üzerinden arabayla Esbjerg limanına geldim. Esbjerg'e vardığımda cebimde bir kuron kalmıştı.

P.A. Bernstorff adlı gemi rıhtımda beklemekteydi. Gidip, gemi komünist biriminin lideriyle konuştum. Beni önceki yolcu-

422. Kuruş yerine geçen Danimarka para birimi.

şekilde haberi yoktu.

"Yoldaş" dedi. "Benimle gelebilirsin. Ben Fransa'ya *resmî* bir görevle gidiyorum."

Bu yoldaş, bir denizci ve dürüst bir devrimciydi. Beni, diğer Parti üyeleriyle paylaştığı kamarasında sakladı ve yiyeceğimi temin etti. Esbjerg limanından hareket eden *P.A.Bernstorff* otuz altı saat sonra Dungerque'ye vardı. Burada indim gemiden. *Salle d'Avenir*'e gidip Dunkerque'daki G.P.U. irtibat ajanı, Yoldaş Manautines'le görüştüm.

"Yoldaş" dedim. "Paris'te acil bir işim var."

Manautinies bana yüz frank verip Paris'e giden trene bindirdi. Hiro'yla el sıkışıp vedalaşırken Komintern'le vedalaşıyordum aslında. Gözlerimde yaşlar vardı ve boğazım düğümlenmişti.

"Au diable"[423] dedi Manautias. "Sinirli görünüyorsun."

On saat sonra, Paris'teki Gare du Nord'un gürültü patırtısı içindeydim.

Paris'ten, Richard Jensen'e, Komintern'deki üstlerine ulaştırması için bir mektup yazdım. *"Gestapo"* dedim, *"benim Rusya'da olduğumu sanıyor. Karımın ve çocuğumun yaşamları bu kanaatin devamına bağlı. Sizden, benim nerede olduğumu açıklamamanızı rica ediyorum, keza ben de sessizliğimi koruyacağım."*

Bundan sonra Paris'te kalamazdım. G.P.U. alarma geçmişti. Eskiden yoldaşlarım olan kadın ve erkekler şimdi beni, Stalin ve kliğinin düşmanı olarak aramakla görevlendirilmişti. Bir gün, *Palace de Combat* yakınlarında beni takip eden iki G.P.U.'cudan zor kaçtım. Aynı gece Paris'ten ayrıldım.

Artık, tek başıma, bir ülkeden öbürüne dolaşıp durmaktaydım. Antwerp'te, eskiden düşman olduğum, ama artık dostum olan Hollandalı Edo Fimmen'in yanına uğradım. Hasta ve mutsuz olduğumu gördü.

"Örgütüm için çalışır mısın?" diye sordu.

Kabul etmedim. "Eğer bana yardımcı olmak istersen" dedim, "bir gemi bul. Başladığım yere, denize geri döneyim."

Edo Fimmen, denizcilerin babasıydı. O gece bana bir gemi

423. Şeytan alsın.

buldu. Atlantik üzerinden Batı Hint Adalarına şeker taşıyan bir gemiydi bu. G.P.U., Paris'ten Antwerp'e izimi sürmüştü; ne var ki, onların insan avcıları Antwerp'e vardıklarında, ben çoktan denize açılmıştım. Bir kere daha, tayfa olarak denizlerdeydim. Denizci arkadaşlarımdan hiçbiri benim nereden gelip nereye gittiğimi bilmiyordu. Bir kere daha inip kalkan güvertede dolaşmaktan, bir kere daha ellerimi katran kavanozuna daldırmaktan dolayı büyük neşe içindeydim. Firelei'ye yazamamıştım. "En iyisi" diye düşünüyordum, "zaman geçsin, sonunda Gestapo benim Rusya'da bir yerlerde öldüğüme inanır ve Firelei'yi serbest bırakır."

Ne var ki, G.P.U.'nun bana hiçbir yerde huzur vereceği yoktu. Sonunda, Ernst Wollweber intikamını aldı. Kopenhag'dan kaçmamdan epey zaman sonra, Antwerp'ten bir arkadaşım bana bir paket yolladı. Pakette, Pasifik Sahilinden İskandinavya'ya kadar çeşitli ülkelerde yayımlanmış komünist gazeteler vardı. Açıp baktım.

Hepsinin birinci sayfasında kendi resmimi görünce şaşırdım. Aynı fotoğraf vardı hepsinde – Gestapo kimliğimdeki fotoğraf-, Hitler'in toplama kamplarından Kopenhag'a geldiğimde Yoldaş Jensen'e teslim ettiğim kimlik ve üstündeki fotoğraf. Gazetelerin hepsinde şu manşet vardı: *"Dikkat! Gestapo!"*

Bunun maharetle planlanmış bir ihanet olduğunu farketmekte gecikmedim. G.P.U. suikastçılarının görüş ufkundan kaybolarak paçayı kurtarmıştım, şimdi de onlar, en kirli ve en alçakça yoldan karşılık veriyordu. Dosyalarımdan öyle bir fotoğraf çekip koymuşlardı ki, bu fotoğraf, dünya yüzündeki bütün totaliter polis örgütlerinin ve insan avcılarının karşısında beni ve ailemi açık hedef haline getirmekteydi. Bu fotoğrafın yayımlanması üçlü bir ihanetti: dünyanın her yerindeki işçi önderleri bunu gördüklerinde beni teşhir edip lânetleyecekti; ikinci olarak, Gestapo şefleri, bana verdikleri itimatnameleri düşmanın eline teslim ettiğimi görüp kendilerine ihanet ettiğimi anlayacaktı, bu hesaplanmıştı; üçüncüsü, G.P.U., beni tüm dünyanın polis örgütlerine ihbar etmiş oluyordu – bu örgütler, beni izleyecek, yakalayacak, Almanya'ya teslim edecek ve Gestapo da icabına bakacaktı.

Komünist basında yayımlanan kimliğime eşlik eden makaleler, beni, "Gestapo'nun en önemli ajanlarından biri" olarak alçal-

tıyordu. Komünist davaya hizmetlerime ilişkin tek kelime yoktu. Gestapo'nun işkence hücrelerinde geçirdiğim yıllara ilişkin tek söz yoktu. Bunlar yoktu ama "Paris'te görüldüğüme" ilişkin açıklamalar vardı. Böylece, G.P.U., Sovyetler'in hizmetine girmemle, ajan olarak "açığa çıkarıldığım" dönem arasındaki on beş yılı tamamen yok saymış oluyordu. Bu ihanet, zihnimde başka şeyleri canlandırdı. Schreckenbach'ın, bana Gestapo'nun kimliklerini verdiğinde, "İster cehennemde ol, ister sel felaketine uğra, bu belgeler kesinlikle düşmanın eline geçmeyecek" deyişini hatırladım. Aynı belgeleri Richard Jensen'e teslim ettiğimde, onun bunları nasıl dikkatle inceleyip, "çok, çok iyi" deyişini de. Ve Müfettiş Kraus'un tehdit dolu sesini: "Bizi aldatmaya kalkışma. Eğer böyle bir şey yaparsan çok uzun yaşayamazsın. Seni uyarıyorum. Gestapo şakaya gelmez."

Komintern basınının dünya çapındaki bu iftirası tek bir anlama geliyordu. Bu, Stalin'in adamlarına, beni arayıp, bulup imha etme çağrısıydı. Hayır, ama dahası var: Bu gazeteler ve yayımladıkları resimlerim, bütün gizli servislere yapılmış bir hizmetti. Gazeteler, Berlin ve Hamburg'a da gidecekti. Hertha Jens ve Müfettiş Kraus, bunları inceleyecekti, aynı şekilde Schreckenbach ve Heinrich Himmler de. Onların sırlarını düşmana teslim ettiğimi anlayacaklardı. Rusya'da icabıma bakılmış falan olmadığını anlayacaklardı. Ajanları Oskar'ın ortadan kaybolmasından beni sorumlu tutacaklardı. Onları kandırdığımı anlayacaklardı. Onlarla oyun oynadığımı da.

Öyle de oldu.

Temmuz 1938'de, Firelei'nin Fuhlsbuettel terör kampına atıldığı bilgisi ulaştı bana.

Aralık 1938'de, Firelei'nin hapishanede öldüğü mesajını aldım. Hayatına mı son vermişti? Soğukkanlılıkla öldürülmüş müydü? "Gestapo şakaya gelmez!" Hiçbir açıklama yeterli değildi. Oğlumuz Jan, Üçüncü Reich'ın elinde kaldı. Ondan bir daha hiçbir haber alamadım.

----------OOOOOOO----------

3 Ekim 2007
7 Ağustos 2008

yakından ve içerden yaşamış bir komünist. Anlatımları, tamamen kendi yaşadıklarına ve gözlemlerine dayanıyor. Alman Komünist Partisi, Komintern, GPU, Gestapo, Nazizm, SA'lar, SS'ler, 1923 Hamburg ayaklanması vb. üzerine, Nazizmin Yükselişini yazan W.L. Shirer'den, Komintern'i yazan F.Claudin'den öğrendiklerimizin çok daha fazlasını öğreniyoruz Valtin'in otobiyografisinden. 1941 yılında Amerika'da ilk kez yayımlandığında bir milyon sattıktan sonra soğuk savaş döneminin karanlıkları içinde kaybolan ve sadece bir avuç entelektüelin bildiği bir kitap haline gelen, soluk soluğa okunan bu müthiş otobiyografinin bugün Türkçede elimize ulaşması, onun "karanlığı delip ötesine" geçme gücüne sahip olduğunun önemli kanıtlarından biridir.